

RumeliDE

DİL VE EDEBİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
JOURNAL OF LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES

ISSN: 2148-7782

2021.Ö9 RumeliDE (Ağustos)

e-ISSN: 2148-9599

2021.S9 RumeliDE (August)

III. Uluslararası Rumeli [DİL, EDEBİYAT VE ÇEVİRİ] SEMPOZYUMU

3th INTERNATIONAL RUMELİ
[LANGUAGE, LITERATURE AND TRANSLATION STUDIES] SYMPOSIUM

ÖZEL SAYISI SPECIAL ISSUE

26-27 Haziran 2021 / June 26-27, 2021, İstanbul

İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
İstanbul Aydın Üniversitesi
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing

Erişim ve yükleme adresi: www.rumelise.com

DERGİ EKİBİ	JOURNAL TEAM
İMTİYAZ SAHİBİ Doç. Dr. Yakup YILMAZ	COPYRIGHT OWNER Assoc. Prof. Yakup YILMAZ
EDİTÖRLER Doç. Dr. Yakup YILMAZ Doç. Dr. Fatih BAŞPINAR	EDITORS Assoc. Prof. Yakup YILMAZ Assoc. Prof. Fatih BAŞPINAR
ALAN EDİTÖRLERİ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Çağtaş Türk Lehçeleri Doç. Dr. İlker TOSUN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	FIELD EDITORS TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE Contemporary Turkish Dialects and Literature Assoc. Prof. İlker TOSUN Kırklareli University (Turkey)
Dil Bilimi Dr. Hakan AYDEMİR İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Linguistics Dr. Hakan AYDEMİR İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Eski Türk Dili Doç. Dr. Cihangir KIZILÖZEN Gümüşhane Üniversitesi (Türkiye)	Old Turkish Language Assoc. Prof. Cihangir KIZILÖZEN Gümüşhane University (Turkey)
Eski Türk Edebiyatı Dr. Niyazi ADIGÜZEL Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Classical Turkish Literature Dr. Niyazi ADIGÜZEL Kırklareli University (Turkey)
Türk Halk Edebiyatı Doç. Dr. İbrahim GÜMÜŞ Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Turkish Folk Literature Assoc. Prof. İbrahim GÜMÜŞ Bartın University (Turkey)
Türkçe Eğitimi Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Turkish Language Teaching Assoc. Prof. İbrahim GÜLTEKİN Kırıkkale University (Turkey)
Yeni Türk Edebiyatı Doç. Dr. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Modern Turkish Literature Assoc. Prof. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Yeni Türk Dili Doç. Dr. Sibel MURAD Amasya Üniversitesi (Türkiye)	New Turkish Language Assoc. Prof. Sibel MURAD Amasya University (Turkey)
DÜNYA DİLLERİ VE EDEBİYATLARI Alman Dili Eğitimi Dr. Rüveyda Hicran ÇEBİ Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	DÜNYA DİLLERİ VE EDEBİYATLARI German Language Teaching Dr. Rüveyda Hicran ÇEBİ Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)
Alman Dili ve Edebiyatı Doç. Dr. Funda KIZILER EMER Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	German Language and Literature Assoc. Prof. Funda KIZILER EMER Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Dr. Yonca DENİZARSLANI	American Culture and Literature Dr. Yonca DENİZARSLANI

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Arap Dili ve Edebiyatı	Arabic Language and Literature
Dr. Hüseyin ARSLAN	Dr. Hüseyin ARSLAN
Yalova Üniversitesi (Türkiye)	Yalova Üniversitesi (Türkiye)
Fars Dili ve Edebiyatı	Persian Language and Literature
Dr. Ahmet KARA	Dr. Ahmet KARA
Dicle Üniversitesi	Dicle University (Turkey)
Fransız Dili Eğitimi	French Language Teaching
Prof. Dr. Erdoğan KARTAL	Professor Erdoğan KARTAL
Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Uludağ University (Turkey)
Fransız Dili ve Edebiyatı	French Language and Literature
Prof. Dr. Gülhanım ÜNSAL	Professor Gülhanım ÜNSAL
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Gürcü Dili ve Edebiyatı	Georgian Language and Literature
Doç. Dr. Gül Mükerrer ÖZTÜRK	Assoc. Prof. Gül Mükerrer ÖZTÜRK
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
İngiliz Dili Eğitimi	English Language Teaching
Doç. Dr. İlknur SAVAŞKAN	Doç. Dr. İlknur SAVAŞKAN
Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
İngiliz Dili ve Edebiyatı	English Language and Literature
Doç. Dr. Zennure KÖSEMAN	Assoc. Prof. Zennure KÖSEMAN
İnönü Üniversitesi (Türkiye)	İnönü University (Turkey)
İspanyol Dili ve Edebiyatı	İspanyol Language and Literature
Dr. Olcay ÖZTUNALI	Dr. Olcay ÖZTUNALI
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
İtalyan Dili ve Edebiyatı	İtalyan Language and Literature
Dr. Cristiano BEDIN	Dr. Cristiano BEDIN
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Japon Dili ve Edebiyatı	Japanese Language and Literature
Dr. Metin BALPINAR	Dr. Metin BALPINAR
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)	Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Turkey)
Kore Dili ve Edebiyatı	Korean Language and Literature
Dr. Eun Kyung JEONG	Dr. Eun Kyung JEONG
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Rus Dili ve Edebiyatı	Russian Language and Literature
Dr. Hadi BAK	Dr. Hadi BAK
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
Leh Dili ve Edebiyatı	Polish Language and Literature
Dr. Mariana BUDU	Dr. Mariana BUDU
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Ukrayna Dili ve Edebiyatı	Ukrainian Language and Literature
Prof. Dr. Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK	Professor Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK
Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi Üniversitesi (Ukrayna)	Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi University (Ukraine)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

ÇEVİRİ BİLİMİ	ÇEVİRİ BİLİMİ
Almanca Mütercim Tercümanlık	German Translation and Interpreting
Dr. Filiz ŞAN Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Filiz ŞAN Sakarya University (Turkey)
Arapça Mütercim Tercümanlık	Arabic Translation and Interpreting
Dr. Ahmed ALDYAB Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmed ALDYAB Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Çince Mütercim Tercümanlık	Chinese Translation and Interpreting
Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK Selçuk University (Turkey)
Fransızca Mütercim Tercümanlık	French Translation and Interpreting
Doç. Dr. Osman COŞKUN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Osman COŞKUN Marmara University (Turkey)
İngilizce Mütercim Tercümanlık	English Translation and Interpreting
Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER Kırklareli University (Turkey)
Rusça Mütercim Tercümanlık	Russian Translation and Interpreting
Dr. Jale COŞKUN İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Jale COŞKUN İstanbul Aydın University (Turkey)
YAYIN KURULU	EDITORIAL BOARD
Prof. Dr. Linda TORRESİN Padova Üniversitesi (İtalya)	Professor Linda TORRESIN Università degli Studi di Padova (Italy)
Prof. Dr. Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi Üniversitesi (Ukrayna)	Professor Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi University (Ukraine)
Prof. Dr. Secaattin TURAL İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Professor Secaattin TURAL İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Doç. Dr. Ali KURT Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ali KURT Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Beytullah BEKAR Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Beytullah BEKAR Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Didem TUNA İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Didem TUNA İstanbul Yeni Yüzyıl University (Turkey)
Doç. Dr. Fatemeh ARZJANI Tahran Üniversitesi (İran)	Assoc. Prof. Fatemeh ARZJANI Tahran University (Iran)
Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Faysal Okan ATASOY Isparta Süleyman Demirel University (Turkey)
Doç. Dr. Guntars DREIJERS Ventspils Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Letonya)	Assoc. Prof. Guntars DREIJERS Ventspils University of Applied Sciences (Latvia)
Doç. Dr. Mesut KULELİ Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mesut KULELİ Bandırma Onyediy Eylül University (Turkey)
Doç. Dr. Meqsud SELİM Kuzeybatı Milliyetler Üniversitesi (Çin)	Assoc. Prof. Meqsud SELİM Northwest University for Nationalities (China)

Doç. Dr. Meryem SALİM AHMED Şumnu Üniversitesi (Bulgaristan)	Assoc. Prof. Meryem SALİM AHMED Shumen University (Bulgaria)
Dr. Banu TELLİOĞLU Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Banu TELLİOĞLU Kırklareli University (Turkey)
Dr. Birol BULUT Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Birol BULUT Kırklareli University (Turkey)
Dr. Erdoğan TAŞTAN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Erdoğan TAŞTAN Marmara University (Turkey)
Dr. Halil İbrahim İSKENDER Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Halil İbrahim İSKENDER Kırklareli University (Turkey)
Dr. Loyal MERHY Lebanese Üniversitesi (Lübnan)	Dr. Loyal MERHY Lebanese University (Lebanon)
Dr. Yasin YAYLA Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yasin YAYLA Kırklareli University (Turkey)
YAYIN YÖNETMENİ Yasemin GÜVENİLİR	PUBLISHING DIRECTOR Yasemin GÜVENİLİR
DİL VE DİZİN UZMANLARI İngilizce Redaksiyon	REVIEWS AND INDEX EDITORS English
Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER Kırklareli University (Turkey)
Arş. Gör. Serpil YAVUZ ÖZKAYA Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Serpil YAVUZ ÖZKAYA Kırklareli University (Turkey)
Türkçe Redaksiyon	Turkish
Arş. Gör. Hakkı ÖZKAYA Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Hakkı ÖZKAYA Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ferhan AKGÜN ÜNSAL Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ferhan AKGÜN ÜNSAL Kırklareli University (Turkey)
Arş. Gör. Soner TOKTAR Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Soner TOKTAR Kırklareli University (Turkey)
Arş. Gör. Serpil KOYUNCU Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Serpil KOYUNCU Kırklareli University (Turkey)
Arş. Gör. Mehmet TUNCER Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Mehmet TUNCER Kırklareli University (Turkey)
Dizin	Index
Arş. Gör. Büşra KAPLAN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Research Asst. Büşra KAPLAN Kırklareli University (Turkey)
DIŞ TEMSİLCİLER	FOREIGN REPRESENTATORS
Doç. Dr. Despina PROVATA (Yunanistan)	Assoc. Prof. Despina PROVATA (Greece)
Doç. Dr. Elena M. METEVA-ROUSSEVA (Bulgaristan)	Assoc. Prof. Elena M. METEVA-ROUSSEVA (Bulgaria)
Doç. Dr. Ludmila MEŠKOVÁ (Slovakya)	Assoc. Prof. Ludmila MEŠKOVÁ (Slovakia)

Doç. Dr. Sandrine PERALDI (Fransa)	Assoc. Prof. Sandrine PERALDI (France)
Dr. Hazim Burhan ALNAJJAR (Irak)	Dr. Hazim Burhan ALNAJJAR (Iraq)
Dr. Antonio Hans DI LEGAMI (İtalya)	Dr. Antonio Hans DI LEGAMI (Italy)
Dr. Gianluca COLELLA (İsveç)	Dr. Gianluca COLELLA (Sweden)
Dr. Hela Haidar NAJJAR (Lübnan)	Dr. Hela Haidar NAJJAR (Lebanon)
Dr. Radmila LAZAREVİC (Karadağ)	Dr. Radmila LAZAREVİC (Montenegro)
Dr. Reza Hosseini BAGHANAM (İran)	Dr. Reza Hosseini BAGHANAM (Iran)
Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN (Mısır)	Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN (Egypt)
Nejra ŽUPLANIN (Sırbistan)	Nejra ŽUPLANIN (Serbia)
Dr. Rachael RUEGG (Yeni Zelanda)	Dr. Rachael RUEGG (New Zealand)
DANIŞMA KURULU	ADVISORY BOARD
Prof. Dr. Hanifi VURAL Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Professor Hanifi VURAL Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Professor Hicabi KIRLANGIÇ Ankara University (Turkey)
Prof. Dr. Marek STACHOWSKI Krakov Yagellon Üniversitesi (Polonya)	Professor Marek STACHOWSKI Krakov Yagellon University (Poland)
Prof. Dr. Mehmet NARLI Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)	Professor Mehmet NARLI Balıkesir University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Professor Mustafa S. KAÇALIN Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Oktay AHMED Üsküp Kiril-Metodi Üniversitesi (Makedonya)	Professor Oktay AHMED Üsküp Kiril-Metodi University (Macedonia)
Prof. Dr. Ömer ZÜLFE Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Professor Ömer ZÜLFE Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Vügar SULTANZADE Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	Professor Vügar SULTANZADE Eastern Mediterranean University (TRNC)
Doç. Dr. Despina PROVATA Atina Milli ve Kapodistriyan Üniversitesi (Yunanistan)	Assoc. Prof. Despina PROVATA Athens National and Capodistrian University (Greece)
Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN Kahire Üniversitesi (Mısır)	Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN Cairo University (Egypt)
Dr. Reza Hosseini BAGHANAM Tebriz Azad İslam Üniversitesi (İran)	Dr. Reza Hosseini BAGHANAM Tebriz Azad Islam University (Iran)
Prof. Dr. Paolo E. BALBONİ Venice Ca' Foscari Üniversitesi (İtalya)	Prof. Dr. Paolo E. BALBONİ Ca' Foscari University (Italy)
HAKEMLER	REFEREES
Prof. Dr. Abdullah EREN Ordu Üniversitesi (Türkiye)	Professor Abdullah EREN Ordu University (Turkey)
Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Professor Ahmet AKÇATAŞ Uşak University (Turkey)
Prof. Dr. Ahmet YİĞİT	Professor Ahmet YİĞİT

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)	Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey)
Prof. Dr. Alev BULUT	Professor Alev BULUT
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul University (Turkey)
Prof. Dr. Asuman AKAY AHMED	Professor Asuman AKAY AHMED
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Atabey KILIÇ	Professor Atabey KILIÇ
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Prof. Dr. Aymil DOĞAN	Professor Aymil DOĞAN
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	Professor Ayşe Banu KARADAĞ
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR	Professor Ayşe KAYAPINAR
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Prof. Dr. Bahadır GÜCÜYETER	Professor Bahadır GÜCÜYETER
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ	Professor Cengiz ALYILMAZ
Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Uludağ University (Turkey)
Prof. Dr. Duygu ÖZTİN PASSERAT	Professor Duygu ÖZTİN PASSERAT
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Prof. Dr. Ece KORKUT	Prof. Dr. Ece KORKUT
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Prof. Dr. Emel ÖZKAYA	Professor Emel ÖZKAYA
Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Cumhuriyet University (Turkey)
Prof. Dr. Emine BOGENÇ DEMİREL	Professor Emine BOGENÇ DEMİREL
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Prof. Dr. Emir İçhem İdben EL HALİDİ	Professor Emir İçhem İdben EL HALİDİ
Kufe Üniversitesi (Irak)	Kufe University (Iraq)
Prof. Dr. Engin YILMAZ	Professor Engin YILMAZ
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Prof. Dr. Erdoğan KARTAL	Prof. Erdoğan KARTAL
Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Uludağ University (Turkey)
Prof. Dr. Erhan DURUKAN	Prof. Dr. Erhan DURUKAN
Trabzon Üniversitesi (Türkiye)	Trabzon University (Turkey)
Prof. Dr. Esma İNCE	Professor Esma İNCE
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul University (Turkey)
Prof. Dr. Feryal ÇUBUKÇU	Professor Feryal ÇUBUKÇU
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Prof. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL	Professor Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Türkiye)	Kütahya Dumlupınar University (Turkey)
Prof. Dr. Füsün BİLİR ATASEVEN	Professor Füsün BİLİR ATASEVEN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Prof. Dr. Füsün SARAÇ	Professor Füsün SARAÇ
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Prof. Dr. Gülser ÇETİN	Professor Gülser ÇETİN
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Prof. Dr. Halil AYTEKİN	Professor Halil AYTEKİN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Prof. Dr. Halit KARATAY	Professor Halit KARATAY
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Prof. Dr. Hanife Dilek BATİSLAM	Professor Hanife Dilek BATİSLAM
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Prof. Dr. Hanife Nalan GENÇ	Professor Hanife Nalan GENÇ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Prof. Dr. Hanifi VURAL	Professor Hanifi VURAL
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ	Professor Hicabi KIRLANGIÇ
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Prof. Dr. Hikmet ASUTAY	Professor Hikmet ASUTAY
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Prof. Dr. Hülya KARTAL	Professor Hülya KARTAL
Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Uludağ University (Turkey)
Prof. Dr. Hülya SAVRAN	Professor Hülya SAVRAN
Bahkesir Üniversitesi (Türkiye)	Bahkesir University (Turkey)
Prof. Dr. Hüseyin YAZICI	Prof. Dr. Hüseyin YAZICI
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Işın Bengi ÖNER	Professor Işın Bengi ÖNER
29 Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	29 Mayıs University (Turkey)
Prof. Dr. İbrahim TAŞ	Professor İbrahim TAŞ
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi (Türkiye)	Bilecik Şeyh Edebali University (Turkey)
Prof. Dr. İsmail GÜLEÇ	Professor İsmail GÜLEÇ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA	Professor Kerime ÜSTÜNOVA
Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
Prof. Dr. Linda TORRESİN	Professor Linda TORRESİN
Padova Üniversitesi (İtalya)	Università degli Studi di Padova (Italy)
Prof. Dr. Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK	Professor Liudmyla Volodymyrivna SHYTYK
Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi Üniversitesi (Ukrayna)	Cherkasy Bohdan Khmelnytskyi University (Ukraine)
Prof. Dr. Marek STACHOWSKI	Professor Marek STACHOWSKI
Krakov Jagellon Üniversitesi (Polonya)	Krakov Jagellon University (Polonia)
Prof. Dr. Mehmet NARLI	Professor Mehmet NARLI
Bahkesir Üniversitesi (Türkiye)	Bahkesir University (Turkey)
Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ	Professor Mehmet ÖLMEZ
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Prof. Dr. Meryem AYAN	Professor Meryem AYAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Prof. Dr. Mesut AYAR	Professor Mesut AYAR

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Kirklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kirklareli University (Turkey)
Prof. Dr. Mira KHACHEMİZOVA	Professor Mira KHACHEMİZOVA
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Prof. Dr. Muhammet KOÇAK	Professor Muhammet KOÇAK
Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Gazi University (Turkey)
Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ	Professor Muharrem DAYANÇ
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa BALCI	Professor Mustafa BALCI
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN	Professor Mustafa S. KAÇALIN
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa SARICA	Professor Mustafa SARICA
Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Adnan Menderes University (Turkey)
Prof. Dr. Neslihan KANSU-YETKİNER	Professor Neslihan KANSU-YETKİNER
İzmir Ekonomi Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Ekonomiy University (Turkey)
Prof. Dr. Nevin ÖZKAN	Professor Nevin ÖZKAN
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN	Professor Nevzat ÖZKAN
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Prof. Dr. Nevzat TOPAL	Professor Nevzat TOPAL
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)	Niğde Ömer Halisdemir University (Turkey)
Prof. Dr. Nur Melek DEMİR	Professor Nur Melek DEMİR
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Prof. Dr. Oktay AHMED	Professor Oktay AHMED
Üsküp Kiril-Metodi Üniversitesi (Makedonya)	Üsküp Kiril-Metodi University (Macedonia)
Prof. Dr. Osman MERT	Professor Osman MERT
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Prof. Dr. Ömer ZÜLFE	Professor Ömer ZÜLFE
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Paolo E. BALBONI	Professor Paolo E. BALBONI
Venice Ca' Foscari Üniversitesi (İtalya)	Ca' Foscari University (Italy)
Prof. Dr. Rifat GÜNDAY	Professor Rifat GÜNDAY
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Prof. Dr. Secaattin TURAL	Professor Secaattin TURAL
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Prof. Dr. Selçuk ÇIKLA	Professor Selçuk ÇIKLA
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Prof. Dr. Seval ŞAHİN	Professor Seval ŞAHİN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (Türkiye)	Mimar Sinan Güzel Sanatlar University (Turkey)
Prof. Dr. Simona SALIERNO	Professor Simona SALIERNO
Cpia Sassuolo (İtalya)	Cpia Sassuolo (Italy)
Prof. Dr. Suat UNGAN	Professor Suat UNGAN
Trabzon Üniversitesi (Türkiye)	Trabzon University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Prof. Dr. Suna TIMUR AĞILDERE Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Professor Suna TIMUR AĞILDERE Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Prof. Dr. Sündüz ÖZTÜRK-KASAR Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Professor Sündüz ÖZTÜRK-KASAR Yıldız Technical University (Turkey)
Prof. Dr. Şureddin MEMMEDLİ Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Professor Şureddin MEMMEDLİ Ardahan University (Turkey)
Prof. Dr. Umut BALCI Batman Üniversitesi (Türkiye)	Professor Umut BALCI Batman University (Turkey)
Prof. Dr. Üzeyir ASLAN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Professor Üzeyir ASLAN Marmara University (Turkey)
Prof. Dr. Vügar SULTANZADE Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)	Professor Vügar SULTANZADE Eastern Mediterranean University (TRNC)
Prof. Dr. Yavuz KIZILÇİM Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Professor Yavuz KIZILÇİM Atatürk University (Turkey)
Doç. Dr. Abdulkadir ATICI Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Abdulkadir ATICI Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Abdulkadir GÖLCÜ Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Abdulkadir GÖLCÜ Selçuk University (Turkey)
Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Abdurrahman KOLCU Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet BAŞAL Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet BAŞAL Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet BENZER Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet BENZER Marmara University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet DAĞ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet DAĞ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet ÇAPKU Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet ÇAPKU Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet Naim ÇİÇEKLER İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet Naim ÇİÇEKLER İstanbul University (Turkey)
Doç. Dr. Aitkanyim KALİEVA Turan Üniversitesi (Kazakistan)	Assoc. Prof. Aitkanyim KALİEVA Turan University (Kazakhstan)
Doç. Dr. Akartürk KARAHAN Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Akartürk KARAHAN Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Doç. Dr. Ali CANÇELİK Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ali CANÇELİK Kocaeli University (Turkey)
Doç. Dr. Ali KURT Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ali KURT Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Alpaslan OKUR Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Alpaslan OKUR Sakarya University (Turkey)
Doç. Dr. Aslı Özlem TARAKCIOĞLU	Assoc. Prof. Aslı Özlem TARAKCIOĞLU

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Ankara Hacibayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacibayram Veli University (Turkey)
Doç. Dr. Ayla OĞUZ	Assoc. Prof. Ayla OĞUZ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Doç. Dr. Aylin SEYMEN	Assoc. Prof. Aylin SEYMEN
Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Gazi University (Turkey)
Doç. Dr. Barbara Dell'abate ÇELEBİ	Assoc. Prof. Barbara Dell'abate ÇELEBİ
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ	Assoc. Prof. Bayram DURBİLMEZ
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Doç. Dr. Behice VARIŞOĞLU	Assoc. Prof. Behice VARIŞOĞLU
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Doç. Dr. Beki HALEVA	Assoc. Prof. Beki HALEVA
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Beytullah BEKAR	Assoc. Prof. Beytullah BEKAR
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Bilge BAĞCI AYRANCI	Assoc. Prof. Bilge BAĞCI AYRANCI
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Doç. Dr. Celile Eren ÖKTEN	Assoc. Prof. Celile Eren ÖKTEN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Cihan ÇAKMAK	Assoc. Prof. Cihan ÇAKMAK
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Doç. Dr. Cihangir KIZILÖZEN	Assoc. Prof. Cihangir KIZILÖZEN
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Doç. Dr. Deniz MELANLIOĞLU	Assoc. Prof. Deniz MELANLIOĞLU
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Doç. Dr. Çağrı GÜMÜŞ	Assoc. Prof. Çağrı GÜMÜŞ
KTO Karatay Üniversitesi (Türkiye)	KTO Karatay University (Turkey)
Doç. Dr. Despina PROVATA	Assoc. Prof. Despina PROVATA
Atina Milli ve Kapodistriyan Üniversitesi (Yunanistan)	Athens National and Capodistrian University (Greece)
Doç. Dr. Didem ARDALI BÜYÜKARMAN	Assoc. Prof. Didem ARDALI BÜYÜKARMAN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Didem KOBAN KOÇ	Assoc. Prof. Didem KOBAN KOÇ
İzmir Demokrasi Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Demokrasi University (Turkey)
Doç. Dr. Didem TUNA	Assoc. Prof. Didem TUNA
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Yeni Yüzyıl University (Turkey)
Doç. Dr. Elena M. METEVA-ROUSSEVA	Assoc. Prof. Elena M. METEVA-ROUSSEVA
Sofya Üniversitesi (Bulgaristan)	Sofia University (Bulgaria)
Doç. Dr. Elif AKTAŞ	Assoc. Prof. Elif AKTAŞ
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)	Alanya Alaaddin Keykubat University (Turkey)
Doç. Dr. Emel ÖZKAYA	Assoc. Prof. Emel ÖZKAYA
Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Cumhuriyet University (Turkey)
Doç. Dr. Emrah EKMEKÇİ	Assoc. Prof. Emrah EKMEKÇİ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Doç. Dr. Erdinç ASLAN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Erdinç ASLAN Marmara University (Turkey)
Doç. Dr. Erdoğan KELEŞ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Erdoğan KELEŞ Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey)
Doç. Dr. Ersen ERSOY Dumlupınar Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ersen ERSOY Dumlupınar University (Turkey)
Doç. Dr. Ertan KUŞÇU Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ertan KUŞÇU Pamukkale University (Turkey)
Doç. Dr. Ertan ENGİN Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ertan ENGİN Necmettin Erbakan University (Turkey)
Doç. Dr. Ertuğrul KARAKUŞ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ertuğrul KARAKUŞ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Esra BİRKAN BAYDAN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Esra BİRKAN BAYDAN Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Esra Nur TİRYAKİ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Esra Nur TİRYAKİ Hatay Mustafa Kemal University (Turkey)
Doç. Dr. Evangelos KOURDIS Selanik Aristoteles Üniversitesi (Yunanistan)	Assoc. Prof. Evangelos KOURDIS Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
Doç. Dr. Fabio GRASSİ Roma Sapienza (İtalya)	Assoc. Dr. Fabio GRASSİ Roma Sapienza (Italy)
Doç. Dr. Faruk DOĞAN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Faruk DOĞAN Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Faruk KALAY Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Faruk KALAY Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Doç. Dr. Fatih BAŞPINAR Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Fatih BAŞPINAR Necmettin Erbakan University (Turkey)
Doç. Dr. Fatma KALPAKLI Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Fatma KALPAKLI Selçuk University (Turkey)
Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Faysal Okan ATASOY Isparta Süleyman Demirel University (Turkey)
Doç. Dr. Fethi KAYALAR Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Fethi KAYALAR Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Doç. Dr. Fettah KUZU Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Fettah KUZU Gaziantep University (Turkey)
Doç. Dr. Feyza TOKAT Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Feyza TOKAT Pamukkale University (Turkey)
Doç. Dr. Funda KIZILER EMER Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Funda KIZILER EMER Sakarya University (Turkey)
Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Gamze ÖKSÜZ Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Doç. Dr. Gökhan ARI Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Gökhan ARI Uludağ University (Turkey)
Doç. Dr. Gökhan TUNÇ	Assoc. Prof. Gökhan TUNÇ

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Doç. Dr. Graziano SERRAGIOTTO	Assoc. Dr. Graziano SERRAGIOTTO
Venice Ca' Foscari Üniversitesi (İtalya)	Ca' Foscari University of Venice (Italy)
Doç. Dr. Guntars DREIJERS	Assoc. Prof. Guntars DREIJERS
Ventspils Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Letonya)	Ventspils University of Applied Sciences (Latvia)
Doç. Dr. Gül Banu DUMAN	Assoc. Prof. Gül Banu DUMAN
Zonguldak bülent Ecevit Üniversitesi (Türkiye)	Zonguldak bülent Ecevit University (Turkey)
Doç. Dr. Gülhanım ÜNSAL	Assoc. Prof. Gülhanım ÜNSAL
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Doç. Dr. Gülnur AYDIN	Assoc. Prof. Gülnur AYDIN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Doç. Dr. Haluk ÖNER	Assoc. Prof. Haluk ÖNER
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Doç. Dr. Hatice FIRAT	Assoc. Prof. Hatice FIRAT
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)	Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey)
Doç. Dr. Hülya KAYA	Assoc. Prof. Hülya KAYA
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN	Assoc. Prof. İbrahim GÜLTEKİN
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Doç. Dr. İlker AYDIN	Assoc. Prof. İlker AYDIN
Ordu Üniversitesi (Türkiye)	Ordu University (Turkey)
Doç. Dr. İlkin GULUSOY	Assoc. Prof. İlkin GULUSOY
Kafkas Üniversitesi (Türkiye)	Kafkas University (Turkey)
Doç. Dr. İlknur SAVAŞKAN	Assoc. Prof. İlknur SAVAŞKAN
Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
Doç. Dr. Kamala Tahsin KARİMOVA	Assoc. Prof. Kamala Tahsin KARİMOVA
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Doç. Dr. Lale ÖZCAN	Assoc. Prof. Lale ÖZCAN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Levent UZUN	Assoc. Prof. Levent UZUN
Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
Doç. Dr. Leyla Çiğdem DALKILIÇ	Assoc. Prof. Leyla Çiğdem DALKILIÇ
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Doç. Dr. Lokman TANRIKULU	Assoc. Prof. Lokman TANRIKULU
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Doç. Dr. Ludmila MEŠKOVÁ	Assoc. Prof. Ludmila MEŠKOVÁ
Matej Bel Üniversitesi (Slovakya)	Matej Bel University (Slovakia)
Doç. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU	Assoc. Prof. Mehmet Celal VARIŞOĞLU
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ	Assoc. Prof. Mehmet GÜNEŞ
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Doç. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU	Assoc. Prof. Mehmet KURUDAYIOĞLU
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Doç. Dr. Mehmet SAMSAKÇI İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mehmet SAMSAKÇI İstanbul University (Turkey)
Doç. Dr. Mehmet Turgut BERBERCAN Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mehmet Turgut BERBERCAN Çankırı Karatekin University (Turkey)
Doç. Dr. Mehmet YASTI Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mehmet YASTI Necmettin Erbakan University (Turkey)
Doç. Dr. Mehrali CALP Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mehrali CALP Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mehtap ÖZDEN Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Doç. Dr. Melek ALPAR Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Melek ALPAR Gazi University (Turkey)
Doç. Dr. Meryem SALİM AHMED Şumnu Üniversitesi (Bulgaristan)	Assoc. Prof. Meryem SALİM AHMED Shumen University (Bulgaria)
Doç. Dr. Meqsud SELİM Kuzeybatı Milliyetler Üniversitesi (Çin)	Assoc. Prof. Meqsud SELİM Northwest University for Nationalities (China)
Doç. Dr. Mesut GÜN Mersin Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mesut GÜN Mersin University (Turkey)
Doç. Dr. Mesut KULELİ Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Doç. Dr. Mesut KULELİ Bandırma Onyediy Eylül University (Turkey)
Doç. Dr. Murad KARADUMAN Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Murad KARADUMAN Akdeniz University (Turkey)
Doç. Dr. Murat ELMALI İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Murat ELMALI İstanbul University (Turkey)
Doç. Dr. Murat ŞENGÜL Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Murat ŞENGÜL Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Doç. Dr. Mustafa Zeki ÇIRAKLI Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mustafa Zeki ÇIRAKLI Karadeniz Teknik University (Turkey)
Doç. Dr. Mutlu DEVECİ Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mutlu DEVECİ Fırat University (Turkey)
Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Mümtaz SARIÇİÇEK Erciyes University (Turkey)
Doç. Dr. Necdet NEYDİM İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Necdet NEYDİM İstanbul University (Turkey)
Doç. Dr. Necdet TOZLU Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Necdet TOZLU Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Doç. Dr. Neslihan ALTAY KARAKUŞ Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Neslihan ALTAY KARAKUŞ Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Nesrin GÜLLÜDAĞ İğdır Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Nesrin GÜLLÜDAĞ İğdir University (Turkey)
Doç. Dr. Nilüfer İLHAN Yozgat Bozok Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Nilüfer İLHAN Yozgat Bozok University (Turkey)
Doç. Dr. Nurgül ÖZCAN (Türkiye)	Assoc. Prof. Nurgül ÖZCAN (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Doç. Dr. Nurşat BİÇER Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Nurşat BİÇER Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Doç. Dr. Osman ÜNLÜ Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Osman ÜNLÜ Bandırma Onyediy Eylül University (Turkey)
Doç. Dr. Özgür AY Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Özgür AY Uşak University (Turkey)
Doç. Dr. Özlem KASAP Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Özlem KASAP Hacettepe University (Turkey)
Doç. Dr. Petru GOLBAN Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Petru GOLBAN Namık Kemal University (Turkey)
Doç. Dr. Raif İVECAN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Raif İVECAN Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Reyhan ÇELİK Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Reyhan ÇELİK Akdeniz University (Turkey)
Doç. Dr. Ruzana DOLEVA Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Dr. Ruzana DOLEVA Düzce University (Turkey)
Doç. Dr. Sadi GEDİK Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Dr. Sadi GEDİK Kahramanmaraş Sütçü İmam University (Turkey)
Doç. Dr. Salih İNCİ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Salih İNCİ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Saman HASHEMPOUR Girne Amerikan Üniversitesi (KKTC)	Assoc. Prof. Dr. Saman HASHEMPOUR Girne American University (GRNC)
Doç. Dr. Sandrine PERALDI (Fransa)	Assoc. Prof. Sandrine PERALDI (France)
Doç. Dr. Seda ARIKAN Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Seda ARIKAN Fırat University (Turkey)
Doç. Dr. Selim EMİROĞLU İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Selim EMİROĞLU İstanbul Aydın University (Turkey)
Doç. Dr. Sezai ÖZTAŞ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Sezai ÖZTAŞ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Susana SHKHALAKHOVA Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Dr. Susana SHKHALAKHOVA Düzce University (Turkey)
Doç. Dr. Suzan KAVANOZ Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Dr. Suzan KAVANOZ Yıldız Technical University (Turkey)
Doç. Dr. Tatiana GOLBAN Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Tatiana GOLBAN Namık Kemal University (Turkey)
Doç. Dr. Turgay ANAR İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Turgay ANAR İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Doç. Dr. Vahibe Türkan DOĞRUÖZ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Vahibe Türkan DOĞRUÖZ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Yakup YILMAZ İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yakup YILMAZ İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Doç. Dr. Yaprak Türkan YÜCELSİN-TAŞ Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yaprak Türkan YÜCELSİN-TAŞ Marmara University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Doç. Dr. Yasemin BAKI Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yasemin BAKI Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Doç. Dr. Yunus KAPLAN Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yunus KAPLAN Osmaniye Korkut Ata University (Turkey)
Doç. Dr. Yusuf AVCI Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yusuf AVCI Çanakkale 18 Mart University (Turkey)
Doç. Dr. Zennure KÖSEMAN İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Zennure KÖSEMAN İnönü University (Turkey)
Doç. Dr. Zulfiya ŞAHİN Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Zulfiya ŞAHİN Ankara University (Turkey)
Dr. Abdülkerim ASILSOY Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdülkerim ASILSOY Kırklareli University (Turkey)
Dr. Abdulhakim TUĞLUK İğdır Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdulhakim TUĞLUK İğdır University (Turkey)
Dr. Abdulkadir ÖZTÜRK Ordu Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdulkadir ÖZTÜRK Ordu University (Turkey)
Dr. Abdulkadir HAMARAT Munzur Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdulkadir HAMARAT Munzur University (Turkey)
Dr. Abdullah YILDIRIM İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdullah YILDIRIM İnönü University (Turkey)
Dr. Abdullah Nejat TÖNGÜR Maltepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abdullah Nejat TÖNGÜR Maltepe University (Turkey)
Dr. Adem CAN Erzincan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Adem CAN Erzincan University (Turkey)
Dr. Abidin KARASU İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Abidin KARASU İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Adnan UZUN Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Adnan UZUN Bandırma Onyediy Eylöl University (Turkey)
Dr. Ahmed ALDYAB Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmed ALDYAB Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Ahmed Farman ÇELEBİ Bağdat Üniversitesi (Irak)	Dr. Ahmed Farman ÇELEBİ Baghdad University (Iraq)
Dr. Ahmet AKGÜL Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet AKGÜL Isparta University of Applied Sciences (Turkey)
Dr. Ahmet AYCAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet AYCAN Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Ahmet BAŞKAN Dicle Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet BAŞKAN Dicle University (Turkey)
Dr. Ahmet DEMİREL Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet DEMİREL Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. Ahmet GÖGERCİN Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet GÖGERCİN Selçuk University (Turkey)
Dr. Ahmet ISPARTA	Dr. Ahmet ISPARTA

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Istanbul Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul University (Turkey)
Dr. Ahmet İhsan DÜNDAR	Dr. Ahmet İhsan DÜNDAR
Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)	Kocaeli University (Turkey)
Dr. Ahmet KARA	Dr. Ahmet KARA
Dicle Üniversitesi (Türkiye)	Dicle University (Turkey)
Dr. Ahmet KARABULUT	Dr. Ahmet KARABULUT
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Ahmet KARAKUŞ	Dr. Ahmet KARAKUŞ
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Ahmet KARAMAN (Türkiye)	Dr. Ahmet KARAMAN (Turkey)
Dr. Ahmet KAYASANDIK	Dr. Ahmet KAYASANDIK
Abdullah Gül Üniversitesi (Türkiye)	Abdullah Gül University (Turkey)
Dr. Ahmet KAYINTU	Dr. Ahmet KAYINTU
Bingöl Üniversitesi (Türkiye)	Bingöl University (Turkey)
Dr. Ahmet MEYDAN	Dr. Ahmet MEYDAN
Yalova Üniversitesi (Türkiye)	Yalova University (Turkey)
Dr. Ahmet NAİR	Dr. Ahmet NAİR
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ahmet ÖZDİNÇ	Dr. Ahmet ÖZDİNÇ
Sağlık Bakanlığı (Türkiye)	Ministry of Health (Turkey)
Dr. Ahmet ÖZKAN	Dr. Ahmet ÖZKAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Ahmet USLU	Dr. Ahmet USLU
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Türkiye)	Kütahya Dumlupınar University (Turkey)
Dr. Ahmet Remzi ULUŞAN	Dr. Ahmet Remzi ULUŞAN
Başkent Üniversitesi (Türkiye)	Başkent University (Turkey)
Dr. Ahmet YEŞİL	Dr. Ahmet YEŞİL
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Ahmet Zahid DEMİRCİLER	Dr. Ahmet Zahid DEMİRCİLER
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Akram NEJABATİ	Dr. Akram NEJABATI
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Alev ÖNDER	Dr. Alev ÖNDER
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alpaslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Alev YEMENİCİ	Dr. Alev YEMENİCİ
Çankaya Üniversitesi (Türkiye)	Çankaya University (Turkey)
Dr. Ali ALTUN	Dr. Ali ALTUN
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Dr. Ali İhsan YAPICI	Dr. Ali İhsan YAPICI
Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Adnan Menderes Üniversitesi (Turkey)
Dr. Ali KARAKAŞ	Dr. Ali KARAKAŞ
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)	Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Ali Kemal ŞAŞ	Dr. Ali Kemal ŞAŞ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)	Kırşehir Ahi Evran University (Turkey)
Dr. Ali TÜLÜ	Dr. Ali TÜLÜ
İstanbul Şehir Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Şehir University (Turkey)
Dr. Ali YAĞLI	Dr. Ali YAĞLI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Ali YİĞİT	Dr. Ali YİĞİT
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Alparslan OYMAK	Dr. Alparslan OYMAK
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Alper GÜNAYDIN	Dr. Alper GÜNAYDIN
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Alper KELEŞ	Dr. Alper KELEŞ
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Alper TULGAR	Dr. Alper TULGAR
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Alize CAN RENÇBERLER	Dr. Alize CAN RENÇBERLER
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Amjad ALSYOUF	Dr. Amjad ALSYOUF
Al-Balqa Applied Üniversitesi (Ürdün)	Al-Balqa Applied University (Jordan)
Dr. Andrei Georgievich NARUSHEVİCH	Dr. Andrei Georgievich NARUSHEVICH
Rostov Devlet Üniversitesi (Rusya Federasyonu)	Rostov State University of Economics (Russian Federation)
Dr. Aml ÇELİK	Dr. Aml ÇELİK
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Anna Lia ERGUN	Dr. Anna Lia ERGUN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Teknik University (Turkey)
Dr. Antonella ELİA	Dr. Antonella ELİA
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Antonio Hans DI LEGAMI	Dr. Antonio Hans DI LEGAMI
Yabancılar için Siena Üniversitesi (İtalya)	Universita' Per Stranieri Di Siena (Italy)
Dr. Arzu EKOÇ	Dr. Arzu EKOÇ
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Asiye ÖZTÜRK	Dr. Asiye ÖZTÜRK
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Middle East Technical University (Turkey)
Dr. Ash ARABOĞLU	Dr. Ash ARABOĞLU
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Ash SELCEN ASLAN	Dr. Ash SELCEN ASLAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Ashhan KUYUMCU VARDAR	Dr. Ashhan KUYUMCU VARDAR
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Dr. Ash ZENGİN	Dr. Ash ZENGİN
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Atiye Gülfer GÜNDOĞDU	Dr. Atiye Gülfer GÜNDOĞDU

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Aykut HALDAN	Dr. Aykut HALDAN
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Ayla AKIN	Dr. Ayla AKIN
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ayşe ADIYAMAN	Dr. Ayşe ADIYAMAN
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Ayşe DEMİR	Dr. Ayşe DEMİR
Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Pamukkale University (Turkey)
Dr. Ayşegül ERGİŞİ	Dr. Ayşegül ERGİŞİ
Yeditepe Üniversitesi (Türkiye)	Yeditepe University (Turkey)
Dr. Ayşe Duygu YAVUZ	Dr. Ayşe Duygu YAVUZ
Doğuş Üniversitesi (Türkiye)	Doğuş University (Turkey)
Dr. Ayşe Işık AKDAĞ	Dr. Ayşe Işık AKDAĞ
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Ayşe KIZILDAĞ	Dr. Ayşe KIZILDAĞ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Ayşenur KÜÇÜK CEYHAN	Dr. Ayşenur KÜÇÜK CEYHAN
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Ayşe ÖZKAN	Dr. Ayşe ÖZKAN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Ayşe Selmin SÖYLEMEZ	Dr. Ayşe Selmin SÖYLEMEZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Ayşe ŞEKER	Dr. Ayşe ŞEKER
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ayşe TOMAT YILMAZ	Dr. Ayşe TOMAT YILMAZ
MEB (Türkiye)	MNE (Turkey)
Dr. Ayza VARDAR	Dr. Ayza VARDAR
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Aziz ŞEKER	Dr. Aziz ŞEKER
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Babalola Joseph OLUROTİMİ	Dr. Babalola Joseph OLUROTIMI
Ekiti Devlet Üniversitesi (Nijerya)	Ekiti State University (Nigeria)
Dr. Bahanur ÖZKAN BAHAR	Dr. Bahanur ÖZKAN BAHAR
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)	Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Turkey)
Dr. Bahattin ÇATMA	Dr. Bahattin ÇATMA
İnönü Üniversitesi (Türkiye)	İnönü University (Turkey)
Dr. Bahattin ŞİMŞEK	Dr. Bahattin ŞİMŞEK
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Banu ANTAKYALI	Dr. Banu ANTAKYALI
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Dr. Banu TELLİOĞLU	Dr. Banu TELLİOĞLU
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Barış AĞIR Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Barış AĞIR Osmaniye Korkut Ata University (Turkey)
Dr. Bayram ARICI Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bayram ARICI Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Bayram ÖZBAL (Turkey)	Dr. Bayram ÖZBAL (Turkey)
Dr. Bekir SARIKAYA Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bekir SARIKAYA Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Bekir Tahir TAHİROĞLU Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bekir Tahir TAHİROĞLU Çukurova University (Turkey)
Dr. Belde AKA Çağ Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Belde AKA Çağ University (Turkey)
Dr. Belgin BAĞIRLAR Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Belgin BAĞIRLAR Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Berker KESKİN İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Berker KESKİN İstanbul University (Turkey)
Dr. Berrin AKÇALI (Türkiye)	Dr. Berrin AKÇALI (Turkey)
Dr. Betül ÖZCAN DOST Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Betül ÖZCAN DOST Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Betül BAYRAKTAR Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Betül BAYRAKTAR Karadeniz Technical University (Turkey)
Dr. Betül BÜLBÜL OĞUZ Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Betül BÜLBÜL OĞUZ Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Beytullah KARAGÖZ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Beytullah KARAGÖZ Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Dr. Bihter GÜRİşIK KÖKSAL Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bihter GÜRİşIK KÖKSAL Marmara University (Turkey)
Dr. Bilal ALPAYDIN İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bilal ALPAYDIN İstanbul University (Turkey)
Dr. Bilge METİN TEKİN Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bilge METİN TEKİN Ankara University (Turkey)
Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ Çukurova University (Turkey)
Dr. Bilge KAYA YİĞİT Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bilge KAYA YİĞİT Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Birol BULUT Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Birol BULUT Kırklareli University (Turkey)
Dr. Bircan EYÜP Trabzon Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bircan EYÜP Trabzon University (Turkey)
Dr. Bora GÜRDAş Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bora GÜRDAş Hacettepe University (Turkey)
Dr. Bora BAYRAM Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bora BAYRAM Alanya Alaaddin Keykubat University (Turkey)
Dr. Buket ALTINBÜKEN KARSLI	Dr. Buket ALTINBÜKEN KARSLI

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Istanbul Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul University (Turkey)
Dr. Burak ÇAVUŞ	Dr. Burak ÇAVUŞ
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Dr. Burak ÖZSÖZ	Dr. Burak ÖZSÖZ
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Burcu AYDIN	Dr. Burcu AYDIN
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Burcu GÜRSEL	Dr. Burcu GÜRSEL
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Burcu KAYIŞCI AKKOYUN	Dr. Burcu KAYIŞCI AKKOYUN
Boğaziçi Üniversitesi (Türkiye)	Boğaziçi University (Turkey)
Dr. Burcu TEKİN	Dr. Burcu TEKİN
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	TOBB University of Economics and Technology (Turkey)
Dr. Burcu TÜRKMEN	Dr. Burcu TÜRKMEN
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Türkiye)	Zonguldak Bülent Ecevit University (Turkey)
Dr. Burcu ÜNAL	Dr. Burcu ÜNAL
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Burcu YILMAZ ÇEBİN	Dr. Burcu YILMAZ ÇEBİN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eskişehir Osmangazi University (Turkey)
Dr. Bülent AKAT	Dr. Bülent AKAT
Çankaya Üniversitesi (Türkiye)	Çankaya University (Turkey)
Dr. Bünyamin TAŞ	Dr. Bünyamin TAŞ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Cafer ÇARKIT	Dr. Cafer ÇARKIT
Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Gaziantep University (Turkey)
Dr. Can ŞAHİN	Dr. Can ŞAHİN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Dr. Caner ÇETİNER	Dr. Caner ÇETİNER
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Cenk AÇIKGÖZ	Dr. Cenk AÇIKGÖZ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Cenk TAN	Dr. Cenk TAN
Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Pamukkale University (Turkey)
Dr. Ceren IŞIKLI	Dr. Ceren IŞIKLI
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi (Türkiye)	Gendarmerie and Coast Guard Academy (Turkey)
Dr. Ceren SELVİ	Dr. Ceren SELVİ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Cevdet AVCI	Dr. Cevdet AVCI
Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Gaziantep University (Turkey)
Dr. Ceyda ELGÜL	Dr. Ceyda ELGÜL
Boğaziçi Üniversitesi (Türkiye)	Boğaziçi University (Turkey)
Dr. Ceyda YALÇIN	Dr. Ceyda YALÇIN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Ceyhun YÜKSELİR Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ceyhun YÜKSELİR Osmaniye Korkut Ata University (Turkey)
Dr. Cihan ALAN Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Cihan ALAN Hacettepe University (Turkey)
Dr. Cihat ATAR Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Cihat ATAR Sakarya University (Turkey)
Dr. Coşkun DOĞAN Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Coşkun DOĞAN Trakya University (Turkey)
Dr. Cristiano BEDİN İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Cristiano BEDİN İstanbul University (Turkey)
Dr. Cüneyt DEMİR Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Cüneyt DEMİR Siirt University (Turkey)
Dr. Çağlar DEMİR Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Çağlar DEMİR Balıkesir University (Turkey)
Dr. Çağrı EROĞLU Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Çağrı EROĞLU Ankara University (Turkey)
Dr. Çelik EKMEKÇİ Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Çelik EKMEKÇİ Bartın University (Turkey)
Dr. Çetin ARSLAN Milli Eğitim Bakanlığı (Türkiye)	Dr. Çetin ARSLAN Ministry of National Education (Turkey)
Dr. Çetin KASKA İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Çetin KASKA İstanbul University (Turkey)
Dr. Çiğdem KARATEPE Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Çiğdem KARATEPE Uludağ University (Turkey)
Dr. Çınara RZAYEVA Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi (Azerbaycan)	Dr. Çınara RZAYEVA Azerbaijan National Academy of Sciences (Azerbaijan)
Dr. Davut PEACÍ (William-Samuel Peachy) Düzce Üniversitesi (Türkiye)	r. Davut PEACÍ (William-Samuel Peachy) Düzce University (Turkey)
Dr. Deniz DEMİRKAN Mersin Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Deniz DEMİRKAN Mersin University (Turkey)
Dr. Deniz GÜNER Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Deniz GÜNER Kırklareli University (Turkey)
Dr. Deniz KURMEL Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Deniz KURMEL Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Derya KARACA İğdır Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Derya KARACA İğdır University (Turkey)
Dr. Derya KILIÇKAYA Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Derya KILIÇKAYA Kocaeli University (Turkey)
Dr. Derya OĞUZ Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Derya OĞUZ Marmara University (Turkey)
Dr. Derya TUZCU EKEN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Derya TUZCU EKEN Kırklareli University (Turkey)
Dr. Devrim Çetin GÜVEN	Dr. Devrim Çetin GÜVEN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Dilber ZEYTİNKAYA	Dr. Dilber ZEYTİNKAYA
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Dilek BÜYÜKAHİSKA	Dr. Dilek BÜYÜKAHİSKA
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Dilek HERKMEN	Dr. Dilek HERKMEN
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (Türkiye)	Mimar Sinan Fine Arts University (Turkey)
Dr. Dilek MAKTAL CANKO	Dr. Dilek MAKTAL CANKO
Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Dr. Dimitris ZEPPOS	Dr. Dimitris ZEPPOS
Atina Milli Kapodistrian Üniversitesi (Yunanistan)	National and Kapodistrian University Of Athens (Greece)
Dr. Dinçer APAYDIN	Dr. Dinçer APAYDIN
Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Gazi University (Turkey)
Dr. Döne ARSLAN	Dr. Döne ARSLAN
Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Kastamonu University (Turkey)
Dr. Duygu AK BAŞOĞUL	Dr. Duygu AK BAŞOĞUL
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Duygu İŞPINAR AKÇAYOĞLU	Dr. Duygu İŞPINAR AKÇAYOĞLU
Adana Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alpaslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Duygu OYLUBAŞ KATFAR	Dr. Duygu OYLUBAŞ KATFAR
Kapadokya Üniversitesi (Türkiye)	Cappadocia University (Turkey)
Dr. Duygu ÖZAKIN (Türkiye)	Dr. Duygu ÖZAKIN (Turkey)
Dr. Duygu SERDAROĞLU	Dr. Duygu SERDAROĞLU
Atılım Üniversitesi (Türkiye)	Atılım University (Turkey)
Dr. Ebru BALAMİR	Dr. Ebru BALAMİR
Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Ankara University (Turkey)
Dr. Ebru GÜVENEN	Dr. Ebru GÜVENEN
Yozgat Bozok Üniversitesi (Türkiye)	Yozgat Bozok University (Turkey)
Dr. Ebubekir BOZOVALI	Dr. Ebubekir BOZOVALI
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Eda H. TAN METREŞ	Dr. Eda H. TAN METREŞ
Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Akdeniz University (Turkey)
Dr. Eda SEZERER ALBAYRAK	Dr. Eda SEZERER ALBAYRAK
KTO Karatay Üniversitesi (Türkiye)	KTO Karatay University (Turkey)
Dr. Eda TOK	Dr. Eda TOK
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Dr. Eleonora FRAGAI	Dr. Eleonora FRAGAI
Yabancılar için Siena Üniversitesi (İtalya)	Universita' Per Stranieri Di Siena (Italy)
Dr. Elif BAŞ	Dr. Elif BAŞ
Bahçeşehir Üniversitesi (Türkiye)	Bahçeşehir University (Turkey)
Dr. Elif ERMAĞAN	Dr. Elif ERMAĞAN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)

Dr. Elif GÜVENDİ YALÇIN	Dr. Elif GÜVENDİ YALÇIN
Gümüşhane Üniversitesi (Türkiye)	Gümüşhane University (Turkey)
Dr. Elif İLHAN	Dr. Elif İLHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Elif KIR CULLEN	Dr. Elif KIR CULLEN
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Elif TABAK AVCI	Dr. Elif TABAK AVCI
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Middle East Technical University (Turkey)
Dr. Elif KEMALOĞLU-ER	Dr. Elif KEMALOĞLU-ER
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alparslan Türkeş Science And Technology University (Turkey)
Dr. Elif PALIÇKO	Dr. Elif PALIÇKO
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Emine AYAN	Dr. Emine AYAN
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Dr. Emine ÇAKIR	Dr. Emine ÇAKIR
Ordu Üniversitesi (Türkiye)	Ordu University (Turkey)
Dr. Emine GÜLER (Türkiye)	Dr. Emine GÜLER (Turkey)
Dr. Embie KYAZIMOVA	Dr. Embie KYAZIMOVA
Şumnu Üniversitesi (Bulgaristan)	Shumen University (Bulgaria)
Dr. Emel NALÇACIGİL ÇOPUR	Dr. Emel NALÇACIGİL ÇOPUR
Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Akdeniz University (Turkey)
Dr. Emine KURT	Dr. Emine KURT
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Dr. Emine SONAL	Dr. Emine SONAL
Girne Amerikan Üniversitesi (Türkiye)	Girne American University (Turkey)
Dr. Emrah ATASOY (Türkiye)	Dr. Emrah ATASOY (Turkey)
Dr. Emrah BİLGİN	Dr. Emrah BİLGİN
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Emrah DOLGUNSÖZ	Dr. Emrah DOLGUNSÖZ
Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Bayburt University (Turkey)
Dr. Emrah ERİŞ	Dr. Emrah ERİŞ
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Dr. Emrah GÖRGÜLÜ	Dr. Emrah GÖRGÜLÜ
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Emre Eren ALKAN	Dr. Emre Eren ALKAN
Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Dr. Emre VURAL	Dr. Emre VURAL
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Emrullah YAKUT	Dr. Emrullah YAKUT
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Enes BAL	Dr. Enes BAL
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Necmettin Erbakan University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Enes YAŞAR	Dr. Enes YAŞAR
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Enes YILDIZ	Dr. Enes YILDIZ
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Dr. Engin ÇAĞMAN	Dr. Engin ÇAĞMAN
Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Bandırma Onyediy Eylül University (Turkey)
Dr. Engin MEYDAN	Dr. Engin MEYDAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Ensar ALEMDAR	Dr. Ensar ALEMDAR
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ercan KAÇMAZ	Dr. Ercan KAÇMAZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. Erdal AYDOĞMUŞ	Dr. Erdal AYDOĞMUŞ
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Erdal YILDIRIM	Dr. Erdal YILDIRIM
Kartal Belediye Tiyatrosu	Kartal Belediye Tiyatrosu
Dr. Erdem AKBAŞ	Dr. Erdem AKBAŞ
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Dr. Erdem KOÇ	Dr. Erdem KOÇ
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Erdem SARIKAYA	Dr. Erdem SARIKAYA
Yozgat Bozok Üniversitesi (Türkiye)	Yozgat Bozok University (Turkey)
Dr. Erdoğan TAŞTAN	Dr. Erdoğan TAŞTAN
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Erhan AKTAŞ	Dr. Erhan AKTAŞ
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Erhan YEŞİLYURT	Dr. Erhan YEŞİLYURT
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Türkiye)	Zonguldak Bülent Ecevit University (Turkey)
Dr. Erkan AYDIN	Dr. Erkan AYDIN
MEB (Türkiye)	MNE (Turkey)
Dr. Erkan KALAYCI	Dr. Erkan KALAYCI
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Erol KUYMA	Dr. Erol KUYMA
Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Hitit University (Turkey)
Dr. Ersin ÇETİNKAYA	Dr. Ersin ÇETİNKAYA
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Ertuğrul AYDIN	Dr. Ertuğrul AYDIN
Doğu Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Eastern Mediterranean University (Turkey)
Dr. Esat CAN (Türkiye)	Dr. Esat CAN (Turkey)
Dr. Eser ORDEM	Dr. Eser ORDEM
Adana Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alpaslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Eshabil BOZKURT (Türkiye)	Dr. Eshabil BOZKURT (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Esin EREN SOYSAL	Dr. Esin EREN SOYSAL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Esin KUMLU	Dr. Esin KUMLU
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Esra ALMAS	Dr. Esra ALMAS
İstanbul Şehir Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Şehir University (Turkey)
Dr. Esra Başak AYDINALP	Dr. Esra Başak AYDINALP
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Dr. Esra SAZYEK	Dr. Esra SAZYEK
Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)	Kocaeli University (Turkey)
Dr. Esra TARHAN	Dr. Esra TARHAN
Çukurova Üniversitesi (Türkiye)	Çukurova University (Turkey)
Dr. Esra ULUŞAHİN	Dr. Esra ULUŞAHİN
Ankara Hacı bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı bayram Veli University (Turkey)
Dr. Eun Kyung JEONG	Dr. Eun Kyung JEONG
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Evren BARUT	Dr. Evren BARUT
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Ezgi GAGA	Dr. Ezgi GAGA
Atlas Üniversitesi (Türkiye)	Atlas University (Turkey)
Dr. Faik ÖMÜR	Dr. Faik ÖMÜR
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. Faruk KAYMAN	Dr. Faruk KAYMAN
MEB (Türkiye)	MNE (Turkey)
Dr. Faruk KÖKOĞLU	Dr. Faruk KÖKOĞLU
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)	Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey)
Dr. Faruk POLATCAN	Dr. Faruk POLATCAN
Sinop Üniversitesi (Türkiye)	Sinop University (Turkey)
Dr. Fatemeh ARZJANI	Dr. Fatemeh ARZJANI
Tahran Üniversitesi (İran)	Teheran University (Iran)
Dr. Fatih CAN	Dr. Fatih CAN
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Fatih KANA	Dr. Fatih KANA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Fatih KAYA	Dr. Fatih KAYA
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Dr. Fatih ODUNKIRAN	Dr. Fatih ODUNKIRAN
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Fatih SONA	Dr. Fatih SONA
Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. Fatih ŞİMŞEK	Dr. Fatih ŞİMŞEK
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Fatih YAPICI	Dr. Fatih YAPICI

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Fatma ALBAYRAK	Dr. Fatma ALBAYRAK
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Fatma ATAKLI SAÇAK	Dr. Fatma ATAKLI SAÇAK
Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Hitit University (Turkey)
Dr. Fatma KABA	Dr. Fatma KABA
Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Pamukkale University (Turkey)
Dr. Fatma DEMİRAY AKBULUT	Dr. Fatma DEMİRAY AKBULUT
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Fatma KİMSESİZ	Dr. Fatma KİMSESİZ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)	Kırşehir Ahi Evran University (Turkey)
Dr. Fatma KOÇ (Türkiye)	Dr. Fatma KOÇ (Turkey)
Dr. Fatoş Işıl BRİTTEN	Dr. Fatoş Işıl BRİTTEN
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Ferdi BOZKURT	Dr. Ferdi BOZKURT
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Ferhan AKGÜN ÜNSAL	Dr. Ferhan AKGÜN ÜNSAL
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Ferzan ATAY	Dr. Ferzan ATAY
Hakkari Üniversitesi (Türkiye)	Hakkari University (Turkey)
Dr. Feyzi ÇİMEN	Dr. Feyzi ÇİMEN
İstinye Üniversitesi (Türkiye)	İstinye University (Turkey)
Dr. F. Gül KOÇSOY	Dr. F. Gül KOÇSOY
Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Fırat University (Turkey)
Dr. Fidan GEÇİCİ	Dr. Fidan GEÇİCİ
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Fikret GÜVEN	Dr. Fikret GÜVEN
Nişantaşı Üniversitesi (Türkiye)	Nişantaşı University (Turkey)
Dr. Filiz FERHATOĞLU	Dr. Filiz FERHATOĞLU
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Filiz ŞAN	Dr. Filiz ŞAN
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Fouzia ROUAGHE	Dr. Fouzia ROUAGHE
Mohamed Lamine Debaghine Sétif 2 Üniversitesi (Cezayir)	University Of Mohamed Lamine Debaghine Sétif 2 (Algeria)
Dr. Fuat DAŞ	Dr. Fuat DAŞ
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Funda A. İNCİRKUŞ	Dr. Funda A. İNCİRKUŞ
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Funda TÜRK BEN AYDIN	Dr. Funda TÜRK BEN AYDIN
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Gamze SABANCI UZUN	Dr. Gamze SABANCI UZUN
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Gamze SOMUNCUOĞLU ÖZOT	Dr. Gamze SOMUNCUOĞLU ÖZOT

Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Gamze ŞENTÜRK	Dr. Gamze ŞENTÜRK
Munzur Üniversitesi (Türkiye)	Munzur University (Turkey)
Dr. Gamze ÜNSAL TOPÇU	Dr. Gamze ÜNSAL TOPÇU
Bitlis Eren Üniversitesi (Türkiye)	Bitlis Eren University (Turkey)
Dr. Gamze YÜCETÜRK KURTULMUŞ	Dr. Gamze YÜCETÜRK KURTULMUŞ
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Gaye Belkız YETER ŞAHİN	Dr. Gaye Belkız YETER ŞAHİN
Erzincan Üniversitesi (Türkiye)	Erzincan University (Turkey)
Dr. Gianluca COLELLA	Dr. Gianluca COLELLA
Dalarna Üniversitesi (İsveç)	Dalarna University College (Sweden)
Dr. Goran Salahaddin SHUKUR	Dr. Goran Salahaddin SHUKUR
Salahaddin Üniversitesi (Irak)	Salahaddin University College (Iraq)
Dr. Gökçe DİŞLEN DAĞGÖL	Dr. Gökçe DİŞLEN DAĞGÖL
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alpaslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Gökçen GÖÇEN	Dr. Gökçen GÖÇEN
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)	Fatih Sultan Mehmet Vakıf University (Turkey)
Dr. Gökçen HASTÜRKOĞLU	Dr. Gökçen HASTÜRKOĞLU
Atılım Üniversitesi (Türkiye)	Atılım University (Turkey)
Dr. Gökhan Şefik ERKURT	Dr. Gökhan Şefik ERKURT
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Gökben GÜÇLÜ	Dr. Gökben GÜÇLÜ
İstanbul Atlas Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Atlas University (Turkey)
Dr. Gökmen KANTAR	Dr. Gökmen KANTAR
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. Gönül ERDEM NAS	Dr. Gönül ERDEM NAS
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Gülay KARAMAN	Dr. Gülay KARAMAN
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Güldane Duygu SEYMEN	Dr. Güldane Duygu SEYMEN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Güler DOĞAN AVERBEK	Dr. Güler DOĞAN AVERBEK
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Gül Mükerrerrem ÖZTÜRK	Dr. Gül Mükerrerrem ÖZTÜRK
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Dr. Gülnara GOCA MEMMEDLİ	Dr. Gülnara GOCA MEMMEDLİ
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Gülnihal KKÜPELİ	Dr. Gülnihal KKÜPELİ
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Gülperi MEZKİT SABAN	Dr. Gülperi MEZKİT SABAN
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Gülru BAYRAKTAR	Dr. Gülru BAYRAKTAR

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)	Alanya Alaaddin Keykubat University (Turkey)
Dr. Gülsemin HAZER	Dr. Gülsemin HAZER
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Gülsüm CANLI	Dr. Gülsüm CANLI
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Gülşah Gaye FİDAN	Dr. Gülşah Gaye FİDAN
Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Gaziantep University (Turkey)
Dr. Gülşah PARLAK KALKAN	Dr. Gülşah PARLAK KALKAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Güneş SÜTCÜ	Dr. Güneş SÜTCÜ
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Hadi BAK	Dr. Hadi BAK
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Hakan AYDEMİR	Dr. Hakan AYDEMİR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Hakan DEĞİRMENCİ	Dr. Hakan DEĞİRMENCİ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Hakan SARAÇ	Dr. Hakan SARAÇ
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Hakkı ÖZKAYA	Dr. Hakkı ÖZKAYA
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Halide Gamze İNCE YAKAR	Dr. Halide Gamze İNCE YAKAR
İstanbul Okan Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Okan University (Turkey)
Dr. Halil BATUR	Dr. Halil BATUR
Dicle Üniversitesi (Türkiye)	Dicle University (Turkey)
Dr. Halil Erdem ÇOCUK	Dr. Halil Erdem ÇOCUK
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Halil İbrahim BALKUL	Dr. Halil İbrahim BALKUL
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Halil İbrahim İSKENDER	Dr. Halil İbrahim İSKENDER
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Halil KÜÇÜKLER	Dr. Halil KÜÇÜKLER
Bahkesir Üniversitesi (Türkiye)	Bahkesir University (Turkey)
Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU	Dr. Halime ÇAVUŞOĞLU
Erzurum Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Erzurum Technical University (Turkey)
Dr. Halis BENZER	Dr. Halis BENZER
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Halit ALKAN	Dr. Halit ALKAN
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Halit AŞLAR	Dr. Halit AŞLAR
Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi (Kırgızistan)	Kyrgyz-Turkish Manas University (Kyrgyz Republic)
Dr. Hamza KUZUCU	Dr. Hamza KUZUCU
Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Cumhuriyet University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Hande ERSÖZ-DEMİRDAĞ	Dr. Hande ERSÖZ-DEMİRDAĞ
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Hanife ERDOĞAN	Dr. Hanife ERDOĞAN
Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Kastamonu University (Turkey)
Dr. Hanife SARAÇ	Dr. Hanife SARAÇ
Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Karadeniz Technical University (Turkey)
Dr. Harika KARAVİN YÜCE	Dr. Harika KARAVİN YÜCE
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Harun BEKİR	Dr. Harun BEKİR
Filibe Üniversitesi (Bulgaristan)	Plovdiv University (Bulgaria)
Dr. Hasan CUŞA	Dr. Hasan CUŞA
Munzur Üniversitesi (Türkiye)	Munzur University (Turkey)
Dr. Hasan DEMİRHAN	Dr. Hasan DEMİRHAN
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Hasan EKİCİ	Dr. Hasan EKİCİ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Hasan İSİ	Dr. Hasan İSİ
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Dr. Hasan KARACA	Dr. Hasan KARACA
Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Gaziantep University (Turkey)
Dr. Hasan Kazım KALKAN	Dr. Hasan Kazım KALKAN
Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Gazi University (Turkey)
Dr. Hasan UÇAR	Dr. Hasan UÇAR
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Hasene AYDIN	Dr. Hasene AYDIN
Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
Dr. Hatice COŞKUN	Dr. Hatice COŞKUN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Türkiye)	Van Yüzüncü Yıl University (Turkey)
Dr. Hatice Kübra UYGUR	Dr. Hatice Kübra UYGUR
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Hatice Övgü TÜZÜN	Dr. Hatice Övgü TÜZÜN
Bahçeşehir Üniversitesi (Türkiye)	Bahçeşehir University (Turkey)
Dr. Hatice YILDIZ	Dr. Hatice YILDIZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Hatice YURTTAŞ	Dr. Hatice YURTTAŞ
İstanbul Şehir Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Şehir University (Turkey)
Dr. Hava VURAL	Dr. Hava VURAL
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Dr. Hazim Burhan ALNAJJAR	Dr. Hazim Burhan ALNAJJAR
Selahaddin Üniversitesi (Irak)	Selahaddin University (Iraq)
Dr. Hela Haidar NAJJAR	Dr. Hela Haidar NAJJAR
Balamand Üniversitesi (Lübnan)	Balamand University (Lebanon)
Dr. Hikmet UYSAL	Dr. Hikmet UYSAL

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Uludağ University (Turkey)
Dr. Hilal ERKAZANCI DURMUŞ	Dr. Hilal ERKAZANCI DURMUŞ
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Dr. Hulusi GEÇGEL	Dr. Hulusi GEÇGEL
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale 18 Mart University (Turkey)
Dr. Hulusi EREN	Dr. Hulusi EREN
Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Hüseyin ARSLAN	Dr. Hüseyin ARSLAN
Yalova Üniversitesi (Türkiye)	Yalova University (Turkey)
Dr. Hüseyin Kahraman MUTLU	Dr. Hüseyin Kahraman MUTLU
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Hüseyin PARLAK	Dr. Hüseyin PARLAK
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Dr. Hüseyin YILDIZ	Dr. Hüseyin YILDIZ
Ordu Üniversitesi (Türkiye)	Ordu University (Turkey)
Dr. Hüsrev AKIN	Dr. Hüsrev AKIN
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Dr. Ilgın AKTENER	Dr. Ilgın AKTENER
Yaşar Üniversitesi (Türkiye)	Yaşar University (Turkey)
Dr. Işıl İŞİKTAŞ SAVA	Dr. Işıl İŞİKTAŞ SAVA
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Işık ŞAHİN GÜLTER	Dr. Işık ŞAHİN GÜLTER
Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Fırat University (Turkey)
Dr. İbrahim AKYOL	Dr. İbrahim AKYOL
Çankırı Karatekin (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. İbrahim GÜMÜŞ	Dr. İbrahim GÜMÜŞ
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. İbrahim GÜNGÖR	Dr. İbrahim GÜNGÖR
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. İclal ŞAN	Dr. İclal ŞAN
Kto Karatay Üniversitesi (Türkiye)	Kto Karatay University (Turkey)
Dr. İdris SÖYLEMEZ	Dr. İdris SÖYLEMEZ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. İhsan ŞEHİTOĞLU	Dr. İhsan ŞEHİTOĞLU
Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. İlker TOSUN	Dr. İlker TOSUN
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. İlknur BAYTAR	Dr. İlknur BAYTAR
Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Kastamonu University (Turkey)
Dr. İlkin GULUSOY	Dr. İlkin GULUSOY
Kafkas Üniversitesi (Türkiye)	Kafkas University (Turkey)
Dr. İlsever RAMİ	Dr. İlsever RAMİ
İstanbul Okan Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Okan University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. İlyas SUVAĞCI	Dr. İlyas SUVAĞCI
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Dr. İnan GÜMÜŞ	Dr. İnan GÜMÜŞ
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Türkiye)	Isparta Uygulamalı Bilimler University (Turkey)
Dr. İnci ARAS	Dr. İnci ARAS
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. İnönü KORKMAZ	Dr. İnönü KORKMAZ
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. İpek TAŐDEMİR	Dr. İpek TAŐDEMİR
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eskişehir Osmangazi University (Turkey)
Dr. İrem ATASOY	Dr. İrem ATASOY
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. İrfan Cenk YAY	Dr. İrfan Cenk YAY
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. İrfan TOSUNCUOĞLU	Dr. İrfan TOSUNCUOĞLU
Karabük Üniversitesi (Türkiye)	Karabük University (Turkey)
Dr. İryna DRYGA	Dr. İryna DRYGA
Ukrayna Milli Bilimler Akademisi (Ukrayna)	National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
Dr. İsa AKPINAR	Dr. İsa AKPINAR
MEB (Türkiye)	MONE (Turkey)
Dr. İsa IŞIK	Dr. İsa IŞIK
Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. İsmail ABALI	Dr. İsmail ABALI
Iğdır Üniversitesi (Türkiye)	Iğdır University (Turkey)
Dr. İsmail ÇOBAN	Dr. İsmail ÇOBAN
Artvin Çoruh Üniversitesi (Türkiye)	Artvin Çoruh University (Turkey)
Dr. İsmail EROL	Dr. İsmail EROL
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. İsmail GÜNEŞ	Dr. İsmail GÜNEŞ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. İsmail YAMAN	Dr. İsmail YAMAN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. İsmail YILDIRIM	Dr. İsmail YILDIRIM
Kayseri Üniversitesi (Türkiye)	Kayseri University (Turkey)
Dr. İzzet ŐEREF	Dr. İzzet ŐEREF
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Dr. Jale COŞKUN	Dr. Jale COŞKUN
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Javid ALİYEV	Dr. Javid ALİYEV
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Yeni Yüzyıl University (Turkey)
Dr. Kadir KAPLAN	Dr. Kadir KAPLAN
Dr. Kadir Vefa TEZEL	Dr. Kadir Vefa TEZEL
MEB (Türkiye)	MEB (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Kadriye BOZKURT	Dr. Kadriye BOZKURT
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Kadriye Çiğdem YILMAZ	Dr. Kadriye Çiğdem YILMAZ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Sivas Cumhuriyet University (Turkey)
Dr. Kamil CİVELEK	Dr. Kamil CİVELEK
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Kayhan BOZGÜN	Dr. Kayhan BOZGÜN
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Kazım ÇANDIR	Dr. Kazım ÇANDIR
Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. Kevser TETİK	Dr. Kevser TETİK
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Korkut Uluç İŞİSAĞ	Dr. Korkut Uluç İŞİSAĞ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Kubilay GEÇİKLİ	Dr. Kubilay GEÇİKLİ
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Kudret Safa GÜMÜŞ	Dr. Kudret Safa GÜMÜŞ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Kudret SAVAŞ	Dr. Kudret SAVAŞ
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Kuğu TEKİN	Dr. Kuğu TEKİN
Atılım Üniversitesi (Türkiye)	Atılım University (Turkey)
Dr. Kutay UZUN	Dr. Kutay UZUN
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Kübra BAYSAL	Dr. Kübra BAYSAL
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Kübra ÇAĞLIYAN ŞAKAR	Dr. Kübra ÇAĞLIYAN ŞAKAR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Kübra ŞENGÜL	Dr. Kübra ŞENGÜL
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. Kürşat EFE	Dr. Kürşat EFE
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Kürşad KARA	Dr. Kürşad KARA
Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Bayburt University (Turkey)
Dr. Kürşat Şamil ŞAHİN	Dr. Kürşat Şamil ŞAHİN
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Loyal MERHY	Dr. Loyal MERHY
Lebanese Üniversitesi (Lübnan)	Lebanese University (Lebanon)
Dr. Levent DOĞAN	Dr. Levent DOĞAN
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Leyla YAKUPOĞLU BORAN	Dr. Leyla YAKUPOĞLU BORAN
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Lütfiye CENGİZHAN Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Lütfiye CENGİZHAN Trakya University (Turkey)
Dr. Mahmud KADDUM Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mahmud KADDUM Bartın University (Turkey)
Dr. Mahmut AKAR Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mahmut AKAR Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Malek Hassan Mahmoud ABDUL QADER Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Malek Hassan Mahmoud ABDUL QADER Pamukkale University (Turkey)
Dr. Mariana BUDU İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mariana BUDU İstanbul University (Turkey)
Dr. Marwan Mohammed Abdullah MOGHALLES Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Marwan Mohammed Abdullah MOGHALLES Kastamonu University (Turkey)
Dr. Maşallah KIZILTAŞ Bitlis MEB (Türkiye)	Dr. Maşallah KIZILTAŞ Bitlis MONE (Turkey)
Dr. Mehdi GENCELİ Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehdi GENCELİ Marmara University (Turkey)
Dr. M. Halil SAĞLAM Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. M. Halil SAĞLAM Siirt University (Turkey)
Dr. Mehmet Akif BALKAYA Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Akif BALKAYA Necmettin Erbakan University (Turkey)
Dr. Mehmet Ali GÜNDOĞDU İstinye Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Ali GÜNDOĞDU İstinye University (Turkey)
Dr. Mehmet BÖLÜKBAŞI Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet BÖLÜKBAŞI Bartın University (Turkey)
Dr. Mehmet Burak BÜYÜKTOPÇU Kafkas Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Burak BÜYÜKTOPÇU Kafkas University (Turkey)
Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU Bartın University (Turkey)
Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN Erzincan Binali Yıldırım University (Turkey)
Dr. Mehmet Emin TUĞLUK Batman Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Emin TUĞLUK Batman University (Turkey)
Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Mehmet FİDAN Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet FİDAN Aksaray University (Turkey)
Dr. Mehmet Furkan ÇELİK İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet Furkan ÇELİK İnönü University (Turkey)
Dr. Mehmet GÜNEŞ Harran Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet GÜNEŞ Harran University (Turkey)
Dr. Mehmet KAHRAMAN Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mehmet KAHRAMAN Necmettin Erbakan University (Turkey)
Dr. Mehmet Mustafa KARACA	Dr. Mehmet Mustafa KARACA

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Mehmet ÖZBERK	Dr. Mehmet ÖZBERK
Artvin Çoruh Üniversitesi (Türkiye)	Artvin Çoruh University (Turkey)
Dr. Mehmet ÖZCAN	Dr. Mehmet ÖZCAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Mehmet TOYRAN	Dr. Mehmet TOYRAN
Londra Eğitim Müşavirliği (İngiltere)	London Education Consultancy (Great Britain)
Dr. Mehmet ÜNAL	Dr. Mehmet ÜNAL
Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Uşak University (Turkey)
Dr. Mehmet YILDIZ	Dr. Mehmet YILDIZ
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Melda KESER	Dr. Melda KESER
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. Melih LEVİ	Dr. Melih LEVİ
Boğaziçi Üniversitesi (Türkiye)	Boğaziçi University (Turkey)
Dr. Melike SOMUNCU	Dr. Melike SOMUNCU
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Dr. Meltem UZUNOĞLU ERTEN	Dr. Meltem UZUNOĞLU ERTEN
Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Pamukkale University (Turkey)
Dr. Menent SHUKRIEVA	Dr. Menent SHUKRIEVA
Şumnu Üniversitesi (Bulgaristan)	Shumen University (Bulgaria)
Dr. Meriç GÜVEN	Dr. Meriç GÜVEN
Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Uşak University (Turkey)
Dr. Mert ÖKSÜZ	Dr. Mert ÖKSÜZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Merve AYDOĞDU ÇELİK (Türkiye)	Dr. Merve AYDOĞDU ÇELİK (Turkey)
Dr. Merve YORULMAZ KAHVE	Dr. Merve YORULMAZ KAHVE
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Meryem ARSLAN	Dr. Meryem ARSLAN
Niğde Öner Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)	Niğde Öner Halisdemir University (Turkey)
Dr. Meryem ODABAŞI	Dr. Meryem ODABAŞI
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Mesut GÜNENÇ	Dr. Mesut GÜNENÇ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Aydın Adnan Menderes University (Turkey)
Dr. Mete Yusuf USTABULUT	Dr. Mete Yusuf USTABULUT
Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Bayburt University (Turkey)
Dr. Metin BALPINAR	Dr. Metin BALPINAR
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)	Burdur Mehmet Akif Ersoy University (Turkey)
Dr. Mevlüt CEYLAN	Dr. Mevlüt CEYLAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Mevlüt GÜLMEZ	Dr. Mevlüt GÜLMEZ
Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Akdeniz University (Turkey)
Dr. Mevlüt ÖZTÜRK	Dr. Mevlüt ÖZTÜRK

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Necmettin Erbakan University (Turkey)
Dr. Mikail UĞUŞ	Dr. Mikail UĞUŞ
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Mihrican ÇOLAK	Dr. Mihrican ÇOLAK
Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)	Kocaeli University (Turkey)
Dr. Mohammadreza VALİZADEH	Dr. Mohammadreza VALİZADEH
Kapadokya Üniversitesi (Türkiye)	Cappadocia University (Turkey)
Dr. Muhammed Felat AKTAN	Dr. Muhammed Felat AKTAN
Dicle Üniversitesi (Türkiye)	Dicle University (Turkey)
Dr. Muhammed HÜKÜM	Dr. Muhammed HÜKÜM
Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Muhammed TAŞKESENLİGİL	Dr. Muhammed TAŞKESENLİGİL
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Muhammed TUNAGÜR	Dr. Muhammed TUNAGÜR
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Muhammed Zahit CAN	Dr. Muhammed Zahit CAN
Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Sakarya University (Turkey)
Dr. Muhammet ATASEVER	Dr. Muhammet ATASEVER
Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Muhammet Raşit MEMİŞ	Dr. Muhammet Raşit MEMİŞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Muhittin DOĞAN	Dr. Muhittin DOĞAN
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Murad AL KAYED	Dr. Murad AL KAYED
Al-Balqa Applied Üniversitesi (Ürdün)	Al-Balqa Applied University (Jordan)
Dr. Murat ALTUĞ	Dr. Murat ALTUĞ
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Murat KALELİOĞLU	Dr. Murat KALELİOĞLU
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Murat TURNA	Dr. Murat TURNA
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Necmettin Erbakan University (Turkey)
Dr. Mustafa BAL	Dr. Mustafa BAL
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	TOBB University of Economics and Technology (Turkey)
Dr. Mustafa DİNÇ	Dr. Mustafa DİNÇ
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale 18 Mart University (Turkey)
Dr. Mustafa EMEK	Dr. Mustafa EMEK
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)	Kahramanmaraş Sütçü İmam University (Turkey)
Dr. Mustafa KARADENİZ	Dr. Mustafa KARADENİZ
Batman Üniversitesi (Türkiye)	Batman University (Turkey)
Dr. Mustafa Levent YENER	Dr. Mustafa Levent YENER
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale 18 Mart University (Turkey)
Dr. Mustafa Samet KUMANLI	Dr. Mustafa Samet KUMANLI
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Mustafa Said ARSLAN Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mustafa Said ARSLAN Kastamonu University (Turkey)
Dr. Mustafa Said KIYMAZ Adıyaman Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mustafa Said KIYMAZ Adıyaman University (Turkey)
Dr. Mustafa Uğur KARADENİZ Samsun Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mustafa Uğur KARADENİZ Samsun University (Turkey)
Dr. Mustafa UĞURLU MEB (Türkiye)	Dr. Mustafa UĞURLU MONE (Turkey)
Dr. Mustafa ULUTAŞ Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mustafa ULUTAŞ Uşak University (Turkey)
Dr. Muzaffer Derya NAZLIPINAR SUBAŞI Dumlupınar Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Muzaffer Derya NAZLIPINAR SUBAŞI Dumlupınar University (Turkey)
Dr. Muzaffer KILIÇ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Muzaffer KILIÇ Kırklareli University (Turkey)
Dr. Mücahit AKKUŞ Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Mücahit AKKUŞ Hitit University (Turkey)
Dr. Müslüm YILMAZ İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Müslüm YILMAZ İstanbul University (Turkey)
Dr. Nahide ARSLAN (Türkiye)	Dr. Nahide ARSLAN (Turkey)
Dr. Nahide İrem AZİZOĞLU Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nahide İrem AZİZOĞLU Sakarya University (Turkey)
Dr. Naim ATABAĞSOY Çankaya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Naim ATABAĞSOY Çankaya University (Turkey)
Dr. Naime ELCAN KAYNAK Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Naime ELCAN KAYNAK Erciyes University (Turkey)
Dr. Nazan Müge UYSAL Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nazan Müge UYSAL Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Nazan YILDIZ Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nazan YILDIZ Karadeniz Technical University (Turkey)
Dr. Nazlı ALTUNSOY Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nazlı ALTUNSOY Kırklareli University (Turkey)
Dr. Necla DAĞ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Necla DAĞ İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Necmettin ÖZMEN İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Necmettin ÖZMEN İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Neiva De Souza BOENO Mato Grosso Eyalet Eğitim Bakanlığı (Brezilya)	Dr. Neiva De Souza BOENO Secretaria De Estado De Educação De Mato Grosso (Brasil)
Dr. Nergiz GAHRAMANLI Yeditepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nergiz GAHRAMANLI Yeditepe University (Turkey)
Dr. Neriman NACAĞ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neriman NACAĞ Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. Neriman Nüzket ÖZEN Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neriman Nüzket ÖZEN Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Neslihan ALBAY İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neslihan ALBAY İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Neslihan KADIKÖYLÜ Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neslihan KADIKÖYLÜ Anadolu University (Turkey)
Dr. Neslihan ÖNDER ÖZDEMİR Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neslihan ÖNDER ÖZDEMİR Uludağ University (Turkey)
Dr. Neslihan YÜCELŞEN İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Neslihan YÜCELŞEN İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Nevin METE Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nevin METE Niğde Ömer Halisdemir University (Turkey)
Dr. Nevriye Ahmedova ÇUFADAR Şumnu Üniversitesi (Bulgaristan)	Dr. Nevriye Ahmedova CHUFADAR Shumen University (Bulgaria)
Dr. Nevzat ERKAN Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nevzat ERKAN Kırklareli University (Turkey)
Dr. Nezire Gamze ILICAK İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nezire Gamze ILICAK İstanbul Gelişim University (Turkey)
Dr. Nilay ERDEM AYYILDIZ Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nilay ERDEM AYYILDIZ Fırat University (Turkey)
Dr. Nilgün DALKESEN İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nilgün DALKESEN İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Nilüfer ALİMEN İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nilüfer ALİMEN İstanbul 29 Mayıs University (Turkey)
Dr. Nilüfer DENİSSOVA Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nilüfer DENİSSOVA Anadolu University (Turkey)
Dr. Nilüfer ÖZGÜR Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nilüfer ÖZGÜR Kırklareli University (Turkey)
Dr. Niyazi ADIGÜZEL Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Niyazi ADIGÜZEL Kırklareli University (Turkey)
Dr. Nuran BALTA Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nuran BALTA Trakya University (Turkey)
Dr. Nuray DÖNMEZ Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nuray DÖNMEZ Trakya University (Turkey)
Dr. Nuray KÜÇÜKLER KUŞÇU İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa (Türkiye)	Dr. Nuray KÜÇÜKLER KUŞÇU İstanbul University-Cerrahpaşa (Turkey)
Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nuray PAMUK ÖZTÜRK Selçuk University (Turkey)
Dr. Nurcan ANKAY Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nurcan ANKAY Muş Alparslan University(Turkey)
Dr. Nurcihan YÜRÜK Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nurcihan YÜRÜK Selçuk University (Turkey)
Dr. Nurdan BESLİ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Nurdan BESLİ Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Nurdan KABAN	Dr. Nurdan KABAN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Nurel CENGİZ	Dr. Nurel CENGİZ
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Dr. Nur Emine KOÇ	Dr. Nur Emine KOÇ
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Nurgül KARAYAZI	Dr. Nurgül KARAYAZI
Karabük Üniversitesi (Türkiye)	Karabük University (Turkey)
Dr. Nurkesh ZHUMANNBEKOVA	Dr. Nurkesh ZHUMANNBEKOVA
İstanbul Aydın Üniversitesi (Kazakistan)	Eurasian National Gumilyov-University (Kazakhstan)
Dr. Nurullah ŞAHİN	Dr. Nurullah ŞAHİN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Nusret ERSÖZ	Dr. Nusret ERSÖZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Okan Celal GÜNGÖR	Dr. Okan Celal GÜNGÖR
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Olena KOZAN	Dr. Olena KOZAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Olgahan BAKŞI YALÇIN	Dr. Olgahan BAKŞI YALÇIN
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Yeni Yüzyıl University (Turkey)
Dr. Oğuz ERGENE	Dr. Oğuz ERGENE
Mersin Üniversitesi (Türkiye)	Mersin University (Turkey)
Dr. Oğuzhan KALKAN	Dr. Oğuzhan KALKAN
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Oğuz SAMUK	Dr. Oğuz SAMUK
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Olcay ÖZTUNALI	Dr. Olcay ÖZTUNALI
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Onur EKLER	Dr. Onur EKLER
Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Mustafa Kemal University (Turkey)
Dr. Onur ÖZCAN	Dr. Onur ÖZCAN
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Onur YILMAZ	Dr. Onur YILMAZ
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Dr. Orhan KILIÇARSLAN	Dr. Orhan KILIÇARSLAN
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Dr. Orçun ALPAY	Dr. Orçun ALPAY
Karadeniz Technical Üniversitesi (Türkiye)	Karadeniz Technical University (Turkey)
Dr. Orhan OĞUZ	Dr. Orhan OĞUZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Orhun BÜYÜKKARCI	Dr. Orhun BÜYÜKKARCI
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Orkun KOCABIYIK	Dr. Orkun KOCABIYIK
Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Akdeniz University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Osman ASLANOĞLU Dicle Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman ASLANOĞLU Dicle University (Turkey)
Dr. Osman COŞKUN Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman COŞKUN Marmara University (Turkey)
Dr. Osman DÜLGER Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman DÜLGER Düzce University (Turkey)
Dr. Osman KUFACI Sinop Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman KUFACI Sinop University (Turkey)
Dr. Osman ORUÇ Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman ORUÇ Bayburt University (Turkey)
Dr. Osman SABUNCUOĞLU İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Osman SABUNCUOĞLU İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Ömer Faruk GÜLER Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ömer Faruk GÜLER Ağrı İbrahim Çeçen University (Turkey)
Dr. Ömer Gökhan ULUM Mersin Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ömer Gökhan ULUM Mersin University (Turkey)
Dr. Ömer KEMİKSİZ Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ömer KEMİKSİZ Bartın University (Turkey)
Dr. Ömer ÖZER Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ömer ÖZER Adana Alparslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Ömer YAĞMUR Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ömer YAĞMUR Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Önder ÇANGAL Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Önder ÇANGAL Gaziantep University (Turkey)
Dr. Önder YAŞAR (Türkiye)	Dr. Önder YAŞAR (Turkey)
Dr. Özden SAVAŞ Yozgat Bozok Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özden SAVAŞ Yozgat Bozok University (Turkey)
Dr. Özge CAN ARAN Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özge CAN ARAN Hacettepe University (Turkey)
Dr. Özge SÖNMEZ Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özge SÖNMEZ Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Özkan UZ Munzur Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özkan UZ Munzur University (Turkey)
Dr. Özlem DÜZLÜ Sakarya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özlem DÜZLÜ Sakarya University (Turkey)
Dr. Özlem GÜNEŞ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özlem GÜNEŞ İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Özlem GÜNGÖR Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özlem GÜNGÖR Bursa Uludağ University (Turkey)
Dr. Özlem ZABİTGİL GÜLSEREN İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özlem ZABİTGİL GÜLSEREN İstanbul Sabahattin Zaim University (Turkey)
Dr. Özlem ÖZÇAKIR SÜMEN Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Özlem ÖZÇAKIR SÜMEN Ondokuz Mayıs University (Turkey)

Dr. Öznur ÖZDARICI	Dr. Öznur ÖZDARICI
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Öznur YEMEZ	Dr. Öznur YEMEZ
Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Selçuk University (Turkey)
Dr. Özüm ARZİK ERZURUMLU	Dr. Özüm ARZİK ERZURUMLU
İstanbul Atlas Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Atlas University (Turkey)
Dr. Pelin KOCAPINAR	Dr. Pelin KOCAPINAR
Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. Pelin ŞULHA	Dr. Pelin ŞULHA
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Philip G. A. GLOVER	Dr. Philip G. A. GLOVER
Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)	Süleyman Demirel University (Turkey)
Dr. Pınar KAYA TAN	Dr. Pınar KAYA TAN
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Pınar SEZGİNTÜRK	Dr. Pınar SEZGİNTÜRK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Rabia AKSOY ARIKAN	Dr. Rabia AKSOY ARIKAN
Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. Rachael RUEGG	Dr. Rachael RUEGG
Wellington Victoria Üniversitesi (Yeni Zelanda)	Victoria University of Wellington (New Zealand)
Dr. Radmila LAZAREVIĆ	Dr. Radmila LAZAREVIĆ
Karadağ Üniversitesi (Karadağ)	University of Montenegro (Montenegro)
Dr. Raffaella MARCHESE (İtalya)	Dr. Raffaella MARCHESE (Italy)
Dr. Rahman AKALIN	Dr. Rahman AKALIN
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Ramazan ŞİMŞEK	Dr. Ramazan ŞİMŞEK
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (Türkiye)	Nevşehir Hacı Bektaş Veli University (Turkey)
Dr. Rana KAHRAMAN DURU	Dr. Rana KAHRAMAN DURU
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Raşit ÇOLAK	Dr. Raşit ÇOLAK
Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Uşak University (Turkey)
Dr. Recai ÖZCAN	Dr. Recai ÖZCAN
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Dr. Remziye KÖSE ÖZELÇİ	Dr. Remziye KÖSE ÖZELÇİ
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Gelişim University (Turkey)
Dr. Reşat ŞAKAR	Dr. Reşat ŞAKAR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Reza Hosseini BAGHANAM	Dr. Reza Hosseini BAGHANAM
Tebriz Azad İslam Üniversitesi (İran)	Tebriz Azad Islam University (Iran)
Dr. Rıfat IŞIK	Dr. Rıfat IŞIK
Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Selçuk University (Turkey)
Dr. Rıza Tunç ÖZBEN	Dr. Rıza Tunç ÖZBEN
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Roberta NEPI İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Roberta NEPI İstanbul University (Turkey)
Dr. Rosanna POZZİ Degli Studi Dell'Insubria Üniversitesi (İtalya)	Dr. Rosanna POZZİ Università Degli Studi Dell'Insubria (Italy)
Dr. Ruken KARADUMAN Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ruken KARADUMAN Bayburt University (Turkey)
Dr. Rüstem MÜRSELOĞLU İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Rüstem MÜRSELOĞLU İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Rüveyda H. ÇEBİ Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Rüveyda H. ÇEBİ Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Sabahattin YEŞİLÇINAR Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sabahattin YEŞİLÇINAR Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Sabri BALTA Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sabri BALTA Van Yüzüncü Yıl University (Turkey)
Dr. Sabri Can SANNAV Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sabri Can SANNAV Aksaray University (Turkey)
Dr. Sadriye GÜNEŞ İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Sadriye GÜNEŞ İstanbul University (Turkey)
Dr. Salih Koralp GÜREŞİR Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Salih Koralp GÜREŞİR Trakya University (Turkey)
Dr. Salih Kürşad DOLUNAY Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Salih Kürşad DOLUNAY Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Salih UÇAK MEB (Türkiye)	Dr. Salih UÇAK MONE (Turkey)
Dr. Seçil TÛMEN AKYILDIZ Fırat Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seçil TÛMEN AKYILDIZ Fırat University (Turkey)
Dr. Seçil VARAL Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seçil VARAL Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Seçkin SARP KAYA Ege Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seçkin SARP KAYA Ege University (Turkey)
Dr. Seda Gül KARTAL Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seda Gül KARTAL Marmara University (Turkey)
Dr. Seda KUŞÇU ÖZBUDAK Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seda KUŞÇU ÖZBUDAK Gazi University (Turkey)
Dr. Seda TAŞ Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seda TAŞ Trakya University (Turkey)
Dr. Seda DURAL Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Seda DURAL Gazi University (Turkey)
Dr. Selami ALAN Bolu Abant İzzat Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Selami ALAN Bolu Abant İzzat Baysal University (Turkey)
Dr. Selcen KOCA Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Selcen KOCA Hitit University (Turkey)
Dr. Selçuk ATAY	Dr. Selçuk ATAY

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

MEB (Türkiye)	MONE (Turkey)
Dr. Selçuk Beyza TÜRKİYILMAZ	Dr. Selçuk Beyza TÜRKİYILMAZ
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi(Türkiye)	İzmir Katip Çelebi University(Turkey)
Dr. Selçuk ERYATMAZ	Dr. Selçuk ERYATMAZ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Selda ADİLOĞLU	Dr. Selda ADİLOĞLU
Bursa Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Bursa Technical University (Turkey)
Dr. Selahattin KARAGÖZ	Dr. Selahattin KARAGÖZ
Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Dr. Selen TEKALP	Dr. Selen TEKALP
Batman Üniversitesi (Türkiye)	Batman University (Turkey)
Dr. Selin GÜRSES ŞANBAY	Dr. Selin GÜRSES ŞANBAY
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Selin KILIÇ	Dr. Selin KILIÇ
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Selma ERDAĞI TOKSUN	Dr. Selma ERDAĞI TOKSUN
Kafkas Üniversitesi (Türkiye)	Kafkas University (Turkey)
Dr. Selmin SÖYLEMEZ	Dr. Selmin SÖYLEMEZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Sema NOYAN	Dr. Sema NOYAN
Karabük Üniversitesi (Türkiye)	Karabük University (Turkey)
Dr. Semih SARIGÜL	Dr. Semih SARIGÜL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)	Kahramanmaraş Sütçü İmam University (Turkey)
Dr. Semih YEŞİLBAĞ	Dr. Semih YEŞİLBAĞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)	Ondokuz Mayıs University (Turkey)
Dr. Semin KAZAZOĞLU	Dr. Semin KAZAZOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Senem KARAGÖZ	Dr. Senem KARAGÖZ
Gazi Üniversitesi (Türkiye)	Gazi University (Turkey)
Dr. Senem ÖNER	Dr. Senem ÖNER
İstanbul Arel Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul Arel University (Turkey)
Dr. Senem Seda ŞAHENK ERKAN	Dr. Senem Seda ŞAHENK ERKAN
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Senem ÜSTÜN KAYA	Dr. Senem ÜSTÜN KAYA
Başkent Üniversitesi (Türkiye)	Başkent University (Turkey)
Dr. Serap SARIBAŞ	Dr. Serap SARIBAŞ
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Serdar KARAOĞLU	Dr. Serdar KARAOĞLU
Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)	Afyon Kocatepe University (Turkey)
Dr. Serhan DİNDAR	Dr. Serhan DİNDAR
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Serkan KOÇ	Dr. Serkan KOÇ
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Serkut Mustafa DABBAGH	Dr. Serkut Mustafa DABBAGH
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Serpil YILDIRIM	Dr. Serpil YILDIRIM
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University(Turkey).
Dr. Servet GÜNDOĞDU	Dr. Servet GÜNDOĞDU
Samsun Üniversitesi (Türkiye)	Samsun University (Turkey)
Dr. Servet ŞENGÜL	Dr. Servet ŞENGÜL
Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Sevcan SEÇKİN	Dr. Sevcan SEÇKİN
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)	Fatih Sultan Mehmet Vakıf University (Turkey)
Dr. Sevcan Yılmaz KUTLAY	Dr. Sevcan Yılmaz KUTLAY
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Sevda BALAMAN	Dr. Sevda BALAMAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Sivas Cumhuriyet University (Turkey)
Dr. Sevda EMLAK	Dr. Sevda EMLAK
İzmir Demokrasi Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Demokrasi University (Turkey)
Dr. Sevda KAMAN	Dr. Sevda KAMAN
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER	Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Sevdıye KÖKSAL	Dr. Sevdıye KÖKSAL
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ	Dr. Sevgi ÇALIŞIR ZENCİ
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Sevgi GÖKÇE	Dr. Sevgi GÖKÇE
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Turkey)
Dr. Sevinç AHUNDOVA	Dr. Sevinç AHUNDOVA
Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Hitit University (Turkey)
Dr. Sevinç KARAYEL	Dr. Sevinç KARAYEL
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Seydi KİRAZ	Dr. Seydi KİRAZ
Hitit Üniversitesi (Türkiye)	Hitit University (Turkey)
Dr. Sezer Sabriye İKİZ	Dr. Sezer Sabriye İKİZ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)	Muğla Sıtkı Koçman University (Turkey)
Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN	Dr. Shawky Hassan A. A. SHAABAN
Kahire Üniversitesi (Mısır)	Cairo University (Egypt)
Dr. Shelale RAMAZANOVA	Dr. Shelale RAMAZANOVA
Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Ardahan University (Turkey)
Dr. Sıddık BAKIR	Dr. Sıddık BAKIR
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Sibel AKOVA	Dr. Sibel AKOVA
Yalova Üniversitesi (Türkiye)	Yalova University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Sibel İZMİR	Dr. Sibel İZMİR
Atılım Üniversitesi (Türkiye)	Atılım University (Turkey)
Dr. Sibel KOCAER	Dr. Sibel KOCAER
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eskişehir Osmangazi University (Turkey)
Dr. Sibel MURAD	Dr. Sibel MURAD
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Sibel YILMAZ	Dr. Sibel YILMAZ
Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Orta Doğu Teknik University (Turkey)
Dr. Simla DOĞANGÜN	Dr. Simla DOĞANGÜN
Doğuş Üniversitesi (Türkiye)	Doğuş University (Turkey)
Dr. Sinan ERDİM	Dr. Sinan ERDİM
Kastamonu Üniversitesi (Türkiye)	Kastamonu University (Turkey)
Dr. Sinan GUL	Dr. Sinan GUL
Milli Savunma Üniversitesi (Türkiye)	Milli Savunma University (Turkey)
Dr. Sinem CANIM ALKAN	Dr. Sinem CANIM ALKAN
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Istanbul University (Turkey)
Dr. Sopiyo MAKHATCHASHVILI	Dr. Sopiyo MAKHATCHASHVILI
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Dr. Sultan KOMUT BAKINÇ	Dr. Sultan KOMUT BAKINÇ
Haliç Üniversitesi (Türkiye)	Haliç University (Turkey)
Dr. Süleyman AYDENİZ	Dr. Süleyman AYDENİZ
Muş Alparslan Üniversitesi (Türkiye)	Muş Alparslan University (Turkey)
Dr. Sümeyye KONUK	Dr. Sümeyye KONUK
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Süreyya Elif AKSOY	Dr. Süreyya Elif AKSOY
Doğuş Üniversitesi (Türkiye)	Doğuş University (Turkey)
Dr. Şahin GÖK	Dr. Şahin GÖK
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Gelişim University (Turkey)
Dr. Şenay KIRGIZ	Dr. Şenay KIRGIZ
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)	Sivas Cumhuriyet University (Turkey)
Dr. Şenol KORKMAZ	Dr. Şenol KORKMAZ
Dr. Şerife ÖZER	Dr. Şerife ÖZER
Çankırı Karatekin Üniversitesi (Türkiye)	Çankırı Karatekin University (Turkey)
Dr. Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN	Dr. Şerife Seher EROL ÇALIŞKAN
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Şeyda KINCAL	Dr. Şeyda KINCAL
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Şirin TUFAN	Dr. Şirin TUFAN
İstanbul Atlas Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Atlas University (Turkey)
Dr. Şule DEMİRKOL ERTÜRK	Dr. Şule DEMİRKOL ERTÜRK
Boğaziçi Üniversitesi (Türkiye)	Boğaziçi University (Turkey)
Dr. Şükran Güzin ILICAK AYDINALP	Dr. Şükran Güzin ILICAK AYDINALP
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Gelişim University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Taha Yasir CEVHER	Dr. Taha Yasir CEVHER
Hakkari Üniversitesi (Türkiye)	Hakkari University (Turkey)
Dr. Tahir YAŞAR	Dr. Tahir YAŞAR
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Dr. Talat AYTAN	Dr. Talat AYTAN
Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Yıldız Teknik University (Turkey)
Dr. Taner NAMLI	Dr. Taner NAMLI
İnönü Üniversitesi (Türkiye)	İnönü University (Turkey)
Dr. Teymur EROL	Dr. Teymur EROL
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)	Kahramanmaraş Sütçü İmam University (Turkey)
Dr. Timuçin Buğra EDMAN	Dr. Timuçin Buğra EDMAN
Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Düzce University (Turkey)
Dr. Tuba LİVBERBER	Dr. Tuba LİVBERBER
Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)	Akdeniz University (Turkey)
Dr. Tuğba AKMAN KAPLAN	Dr. Tuğba AKMAN KAPLAN
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Gelişim University (Turkey)
Dr. Tuğba Elif TOPRAK	Dr. Tuğba Elif TOPRAK
İzmir Bakırçay Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Bakırçay University (Turkey)
Dr. Tuğba GÜNÖR	Dr. Tuğba GÜNÖR
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. Tuğçe Elif TAŞDAN DOĞAN	Dr. Tuğçe Elif TAŞDAN DOĞAN
Samsun Üniversitesi (Türkiye)	Samsun University (Turkey)
Dr. Tuncay TÜRK BEN	Dr. Tuncay TÜRK BEN
Aksaray Üniversitesi (Türkiye)	Aksaray University (Turkey)
Dr. Tuncer YILMAZ	Dr. Tuncer YILMAZ
Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Karadeniz Technical University (Turkey)
Dr. Turgay GÖKGÖZ	Dr. Turgay KABAK
Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Turgay KABAK	Dr. Turgay KABAK
Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Bayburt University (Turkey)
Dr. Turgut KOÇOĞLU	Dr. Turgut KOÇOĞLU
Erciyes Üniversitesi (Türkiye)	Erciyes University (Turkey)
Dr. Uğur DİLER	Dr. Uğur DİLER
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Uğur UZUNKAYA	Dr. Uğur UZUNKAYA
Erzurum Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Erzurum Technical University (Turkey)
Dr. Ulaş BİNGÖL	Dr. Ulaş BİNGÖL
Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Siirt University (Turkey)
Dr. Ülkü KÖLEMEN	Dr. Ülkü KÖLEMEN
İstinye Üniversitesi (Türkiye)	İstinye University (Turkey)
Dr. Ümit HASANUSTA	Dr. Ümit HASANUSTA
Biruni Üniversitesi (Türkiye)	Biruni University (Turkey)
Dr. Ümmügülsüm ALBİZ	Dr. Ümmügülsüm ALBİZ

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmet Bey University (Turkey)
Dr. Vasfiye GEÇKİN	Dr. Vasfiye GEÇKİN
İzmir Demokrasi Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Demokrasi University (Turkey)
Dr. Vesile ALBAYRAK SAK	Dr. Vesile ALBAYRAK SAK
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)	Necmettin Erbakan University (Turkey)
Dr. Volkan KURT	Dr. Volkan KURT
Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)	Adana Alpaslan Türkeş Science and Technology University (Turkey)
Dr. Yahya Kemal BEYİTOĞLU	Dr. Yahya Kemal BEYİTOĞLU
Adıyaman Üniversitesi (Türkiye)	Adıyaman University (Turkey)
Dr. Yakup ALAN	Dr. Yakup ALAN
Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Yasemin AKKUŞ YAVUZ	Dr. Yasemin AKKUŞ YAVUZ
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Yasemin ÇÜRÜK	Dr. Yasemin ÇÜRÜK
Doğuş Üniversitesi (Türkiye)	Doğuş University (Turkey)
Dr. Yasemin GÜRSOY	Dr. Yasemin GÜRSOY
Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Trakya University (Turkey)
Dr. Yasin BEYAZ	Dr. Yasin BEYAZ
Yalova Üniversitesi (Türkiye)	Yalova University (Turkey)
Dr. Yasin YAYLA	Dr. Yasin YAYLA
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Yaşar ŞİMŞEK	Dr. Yaşar ŞİMŞEK
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Türkiye)	Tokat Gaziosmanpaşa University (Turkey)
Dr. Yaşar TOKAY	Dr. Yaşar TOKAY
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Yeliz OKAY (Türkiye)	Dr. Yeliz OKAY (Turkey)
Dr. Yeliz YASAK PERAN (Türkiye)	Dr. Yeliz YASAK PERAN (Turkey)
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Yıldray BULUT	Dr. Yıldray BULUT
Bartın Üniversitesi (Türkiye)	Bartın University (Turkey)
Dr. Yıldray ÇEVİK	Dr. Yıldray ÇEVİK
İstanbul Arel Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Arel University (Turkey)
Dr. Yıldırım ÖZSEVGEC	Dr. Yıldırım ÖZSEVGEC
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)	Recep Tayyip Erdoğan University (Turkey)
Dr. Yıldız AYDIN	Dr. Yıldız AYDIN
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Tekirdağ Namık Kemal University (Turkey)
Dr. Yonca DENİZARSLANI	Dr. Yonca DENİZARSLANI
Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Dr. Yunus Emre ÖZSARAY	Dr. Yunus Emre ÖZSARAY
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Yusuf ÇOPUR	Dr. Yusuf ÇOPUR
MEB (Türkiye)	MNE (Turkey)

Dr. Yusuf GÖKKAPLAN Kapadokya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf GÖKKAPLAN Kapadokya University (Turkey)
Dr. Yusuf Mete ELKIRAN Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf Mete ELKIRAN Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Yusuf ŞEN Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf ŞEN Düzce University (Turkey)
Dr. Yusuf Ziyaettin TURAN Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf Ziyaettin TURAN Uşak University (Turkey)
Dr. Zafer ÖZDEMİR Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zafer ÖZDEMİR Kırklareli University (Turkey)
Dr. Zehra ERGEÇ Kilis 7 Aralık Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zehra ERGEÇ Kilis 7 Aralık University (Turkey)
Dr. Zehra GÜVEN KILIÇARSLAN Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zehra GÜVEN KILIÇARSLAN Eskişehir Osmangazi University (Turkey)
Dr. Zekeriya HAMAMCI Düzce Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zekeriya HAMAMCI Düzce University (Turkey)
Dr. Zennure ELGÜN GÜNDÜZ Ardahan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zennure ELGÜN GÜNDÜZ Ardahan University (Turkey)
Dr. Zeynep Asya ALTUĞ Ege Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep Asya ALTUĞ Ege University (Turkey)
Dr. Zeynep BAKAL İstanbul Okan Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep BAKAL İstanbul Okan University (Turkey)
Dr. Zeynep ÇETİN KÖROĞLU Bayburt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep ÇETİN KÖROĞLU Bayburt University (Turkey)
Dr. Zeynep BAŞER Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep BAŞER Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Zeynep GÖRGÜLER Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep GÖRGÜLER Yıldız Teknik Üniversitesi (Turkey)
Dr. Zeynep Gülşah KANİ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep Gülşah KANİ Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Zeynep HARPOTLU SHAH Siirt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep HARPOTLU SHAH Siirt University (Turkey)
Dr. Zeynep SÜTER GÖRGÜLER Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep SÜTER GÖRGÜLER Yıldız Technical University (Turkey)
Dr. Zeynep Rana TURGUT Atılım Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep Rana TURGUT Atılım University (Turkey)
Dr. Zhazira OTYZBAY Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zhazira OTYZBAY Pamukkale University (Turkey)
Dr. Ziya TOK Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ziya TOK Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Zübeyde ŞENDERİN Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zübeyde ŞENDERİN Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Zümra Gizem YILMAZ KARAHAN	Dr. Zümra Gizem YILMAZ KARAHAN

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (Türkiye) | Ankara Sosyal Bilimler University (Turkey)

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

RumeliDE 2021.Ö9 (Ağustos/August) HAKEMLERİ / REFEREES

Prof. Dr. Erdoğan KARTAL Uludağ Üniversitesi (Türkiye)	Prof. Erdoğan KARTAL Uludağ University (Turkey)
Prof. Dr. Meryem AYAN Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Professor Meryem AYAN Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa SARICA Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)	Professor Mustafa SARICA Adnan Menderes University (Turkey)
Doç. Dr. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Ahmet KOÇAK İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Doç. Dr. Mesut KULELİ Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Doç. Dr. Mesut KULELİ Bandırma Onyedli Eylül University (Turkey)
Doç. Dr. Yakup YILMAZ Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Yakup YILMAZ Kırklareli University (Turkey)
Doç. Dr. Zennure KÖSEMAN İnönü Üniversitesi (Türkiye)	Assoc. Prof. Zennure KÖSEMAN İnönü University (Turkey)
Dr. Ahmet KAYINTU Bingöl Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ahmet KAYINTU Bingöl University (Turkey)
Dr. Alper TULGAR Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Alper TULGAR Atatürk University (Turkey)
Dr. Ash ARABOĞLU Trakya Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ash ARABOĞLU Trakya University (Turkey)
Dr. Ayşe DEMİR Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Ayşe DEMİR Pamukkale University (Turkey)
Dr. Bilge METİN TEKİN Ankara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bilge METİN TEKİN Ankara University (Turkey)
Dr. Bircan EYÜP Trabzon Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Bircan EYÜP Trabzon University (Turkey)
Dr. Burcu GÜRSEL Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Burcu GÜRSEL Kırklareli University (Turkey)
Dr. Burak ÖZSÖZ Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Burak ÖZSÖZ Marmara University (Turkey)
Dr. Caner ÇETİNER Kırkkale Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Caner ÇETİNER Kırkkale University (Turkey)
Dr. Ceren IŞIKLI Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi (Türkiye)	Dr. Ceren IŞIKLI Gendarmerie and Coast Guard Academy (Turkey)
Dr. Duygu AK BAŞOĞUL İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Duygu AK BAŞOĞUL İstanbul University (Turkey)
Dr. Elif ERMAĞAN İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Elif ERMAĞAN İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Elif PALIÇKO Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Elif PALIÇKO Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. Eshabil BOZKURT (Türkiye)	Dr. Eshabil BOZKURT (Turkey)
Dr. Esin EREN SOYSAL	Dr. Esin EREN SOYSAL

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Fatih CAN	Dr. Fatih CAN
Amasya Üniversitesi (Türkiye)	Amasya University (Turkey)
Dr. Fikret GÜVEN	Dr. Fikret GÜVEN
Nişantaşı Üniversitesi (Türkiye)	Nişantaşı University (Turkey)
Dr. Filiz FERHATOĞLU	Dr. Filiz FERHATOĞLU
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Gamze ŞENTÜRK	Dr. Gamze ŞENTÜRK
Munzur Üniversitesi (Türkiye)	Munzur University (Turkey)
Dr. Hadi BAK	Dr. Hadi BAK
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Hakan SARAÇ	Dr. Hakan SARAÇ
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Hakkı ÖZKAYA	Dr. Hakkı ÖZKAYA
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Halil KÜÇÜKLER	Dr. Halil KÜÇÜKLER
Balıkesir Üniversitesi (Türkiye)	Balıkesir University (Turkey)
Dr. Hatice YILDIZ	Dr. Hatice YILDIZ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)	Ankara Hacı Bayram Veli University (Turkey)
Dr. İnci ARAS	Dr. İnci ARAS
Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. İrfan Cenk YAY	Dr. İrfan Cenk YAY
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Jale COŞKUN	Dr. Jale COŞKUN
İstanbul Aydın Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Aydın University (Turkey)
Dr. Javid ALİYEV	Dr. Javid ALİYEV
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Yeni Yüzyıl University (Turkey)
Dr. Kadir KAPLAN	Dr. Kadir KAPLAN
Dr. Kadriye BOZKURT	Dr. Kadriye BOZKURT
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Mariana BUDU	Dr. Mariana BUDU
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Muhammed TAŞKESENLİĞİL	Dr. Muhammed TAŞKESENLİĞİL
Atatürk Üniversitesi (Türkiye)	Atatürk University (Turkey)
Dr. Murat KALELİOĞLU	Dr. Murat KALELİOĞLU
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Mustafa Samet KUMANLI	Dr. Mustafa Samet KUMANLI
Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)	Hacettepe University (Turkey)
Dr. Mustafa UĞURLU	Dr. Mustafa UĞURLU
MEB (Türkiye)	MONE (Turkey)
Dr. Nazan Müge UYSAL	Dr. Nazan Müge UYSAL
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)	Bolu Abant İzzet Baysal University (Turkey)
Dr. Nilüfer DENİSSOVA	Dr. Nilüfer DENİSSOVA

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Anadolu Üniversitesi (Türkiye)	Anadolu University (Turkey)
Dr. Niyazi ADIGÜZEL	Dr. Niyazi ADIGÜZEL
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Olcay ÖZTUNALI	Dr. Olcay ÖZTUNALI
İstanbul Medeniyet Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Medeniyet University (Turkey)
Dr. Onur EKLER	Dr. Onur EKLER
Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)	Mustafa Kemal University (Turkey)
Dr. Onur ÖZCAN	Dr. Onur ÖZCAN
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Orhun BÜYÜKKARCI	Dr. Orhun BÜYÜKKARCI
Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)	Mardin Artuklu University (Turkey)
Dr. Osman COŞKUN	Dr. Osman COŞKUN
Marmara Üniversitesi (Türkiye)	Marmara University (Turkey)
Dr. Önder ÇANGAL	Dr. Önder ÇANGAL
Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)	Gaziantep University (Turkey)
Dr. Özge SÖNMEZ	Dr. Özge SÖNMEZ
Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)	Dokuz Eylül University (Turkey)
Dr. Öznur ÖZDARICI	Dr. Öznur ÖZDARICI
Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)	Kırıkkale University (Turkey)
Dr. Öznur YEMEZ	Dr. Öznur YEMEZ
Selçuk Üniversitesi (Türkiye)	Selçuk University (Turkey)
Dr. Seçil VARAL	Dr. Seçil VARAL
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmetbey University (Turkey)
Dr. Selahattin KARAGÖZ	Dr. Selahattin KARAGÖZ
Ege Üniversitesi (Türkiye)	Ege University (Turkey)
Dr. Selçuk ERYATMAZ	Dr. Selçuk ERYATMAZ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)	Manisa Celal Bayar University (Turkey)
Dr. Serap SARIBAŞ	Dr. Serap SARIBAŞ
İstanbul Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul University (Turkey)
Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER	Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER
Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Kırklareli University (Turkey)
Dr. Sibel KOCAER	Dr. Sibel KOCAER
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)	Eskişehir Osmangazi University (Turkey)
Dr. Sultan KOMUT BAKINÇ	Dr. Sultan KOMUT BAKINÇ
Haliç Üniversitesi (Türkiye)	Haliç University (Turkey)
Dr. Tuğba AKMAN KAPLAN	Dr. Tuğba AKMAN KAPLAN
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Türkiye)	İstanbul Gelişim University (Turkey)
Dr. Ümit HASANUSTA	Dr. Ümit HASANUSTA
Biruni Üniversitesi (Türkiye)	Biruni University (Turkey)
Dr. Ümmügülsüm ALBİZ	Dr. Ümmügülsüm ALBİZ
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi (Türkiye)	Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi (Türkiye)
Dr. Vasfiye GEÇKİN	Dr. Vasfiye GEÇKİN
İzmir Demokrasi Üniversitesi (Türkiye)	İzmir Demokrasi University (Turkey)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Dr. Yasin YAYLA Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yasin YAYLA Kırklareli University (Turkey)
Dr. Yaşar TOKAY Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yaşar TOKAY Ankara Yıldırım Beyazıt University (Turkey)
Dr. Yeliz YASAK PERAN (Türkiye) Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yeliz YASAK PERAN (Turkey) Kırklareli University (Turkey)
Dr. Yusuf Mete ELKIRAN Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf Mete ELKIRAN Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)
Dr. Yusuf Ziyaettin TURAN Uşak Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Yusuf Ziyaettin TURAN Uşak University (Turkey)
Dr. Zeynep Gülşah KANİ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)	Dr. Zeynep Gülşah KANİ Çanakkale Onsekiz Mart University (Turkey)

DİZİNLER / INDEX

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi aşağıdaki dizinlerce taranmaktadır.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

EDİTÖRDEN	LIX
EDITOR'S NOTE	LX
2021.Ö9.01. Dursun, E.; Eyüp, B.: Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan empati öğelerinin incelenmesi / Examination of empathy elements in Turkish and translated children's books on refugee.....	2
2021.Ö9.02. Yılmaz, Y.; Bayraktar, D.: Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi / Classification of Marriage Concepts in Terms of Origin in the Turkish Dictionary.....	19
2021.Ö9.03. Karaman, A.: Eski Türkçenin söz varlığında tanıklanan <i>ıçgın-</i> ve <i>örğün</i> sözcüklerinde geçen {-gl-} eki / The {-gl-} suffix in the <i>ıçgın-</i> and <i>örğün</i> words witnessed in the Old Turkic vocabulary.....	35
2021.Ö9.04. Ermağan, E.: II. Dünya Savaşı esnasında Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan "Turkish: A Guide To The Spoken Language" adlı kitabın dil öğretimi açısından değerlendirilmesi / Evaluation in terms of language teaching "Turkish: A Guide to the Spoken Language", a book written to teach Turkish to American soldiers during The II. World War	43
2021.Ö9.05. Çangal, Ö.; Kırış, A.: Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin dil yapılarını kullanma alışkanlıkları / The habits of using language of structures of A2 level students learning Turkish as a foreign language	56
2021.Ö9.06. Yerlikaya, S.; Atasoy, F. O.: <i>Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç</i> romanından TDK Çevrim İçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'ne katkılar / Contributions to the TDK (Turkish Language Corporation) Online Dictionary of Proverbs and Idioms from the novel <i>Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (A Marriage Under the Comet)</i>	66
2021.Ö9.07. İnce Yakar, H. G.; Fedai, Ö.: COVID-19 Salgını Sürecinde Yükseköğretimde Türk dili ve edebiyatı eğitimi / Turkish language and literature education in higher education during the COVID-19 epidemic.....	77
2021.Ö9.08. İnal, E.: Resimli çocuk kitaplarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımı / The use of narrative elements in the context of migration theme and intercultural sensitivity in illustrated children's books.....	100
2021.Ö9.09. Koçak, A.: Mustafa Kutlu'nun <i>Yoksulluk İçimizde</i> ve <i>Bu Böyledir</i> hikâyelerinde modern insanın açmazı / Dilemma of modern human being in the story <i>Yoksulluk İçimizde</i> ve <i>Bu Böyledir</i> of Mustafa Kutlu	107
2021.Ö9.10. Yıldız, H.: Orhan Pamuk'un <i>Masumiyet Müzesi</i> romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma / Reading Orhan Pamuk's novel of <i>Museum of Innocence</i> within the perspective of the chronotope concept	114
2021.Ö9.11. Şener, Z.: İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihi kitaplarında yöntem / Method in the literary history books of İsmail Hikmet Ertaylan	137
2021.Ö9.12. Paliçko, E.: Mehmet Rauf'un <i>Menekşe</i> 'sinde Servet-i Fünûn Nesli / Generation of Servet-i Fünûn in Mehmet Rauf's <i>Menekşe</i>	151
2021.Ö9.13. Düzlü, Ö.: Klasik Türk şiirinde bir hat terimi olarak "hil'at" / "Hil'at" in classical Turkish poetry as a calligraphy term	163
2021.Ö9.14. Güven, F.; Özcan, R.: Innocence and Trauma in J.D Salinger' s <i>The Catcher in the Rye</i> / J.D. Salinger'in <i>Çavdar Tarlasındaki Çocuklar</i> ' da Masumiyet ve Travma.....	170
2021.Ö9.15. Köseman, Z.: The secret diary recording the depression of the imaginative woman narrator in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper" / Charlotte Perkins Gilman'in "The Yellow Wall Paper" adlı kısa hikâyesinde hayalperest kadın anlatıcının depresyonunu kaydeden gizemli günlük	177

- 2021.Ö9.16. Bozkurt, K.:** Modern Trickster in Joe Penhall's *Love and Understanding* / Joe Penhall'un *Aşk ve Anlayış* adlı oyununda modern hilebaz karakter 184
- 2021.Ö9.17. Varal, S.:** 'Nesne' olmaktan 'özne' olmaya: Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin sonelerinde Petrarca sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazımı / From being 'object' to being 'subject': the rewriting of Petrarch's sonnet tradition from a female perspective in the sonnets of Elizabeth Barrett Browning and Christina Rossetti 193
- 2021.Ö9.18. Kalelioğlu, M.:** Söylem Göstergebilimi: Yazınsal anlatılarda sözcelemeden sözceye anlamlama süreçleri / Semiotics of Discourse: Signification process from enunciation to utterance in literary narratives 204
- 2021.Ö9.19. Komut Bakıncı, S.:** The reinvention of humanity: Language, power and rebellion in Le Guin's "She Unnames Them" / İnsanlığın yeniden keşfi: Le Guin'in "She Unnames Them" adlı eserinde dil, güç ve başkaldırı 229
- 2021.Ö9.20. Ekler, O.:** The Tauroctony and Artaud's *The Cenci*: Back To The Ritual Drama / The Tauroctony ve *Cenci*: Ritüel Dramaya Dönüş 238
- 2021.Ö9.21. Şentürk, G.:** Tiyatro ve Psikolojik Gerçekçilik: "Kafana Tiyatro" (In-Yer-Head Theatre) / Theatre and Psychological Realism: "In-Yer-Head Theatre" 246
- 2021.Ö9.22. Akman Kaplan, T.:** The importance of surrounding communities in identity formation within afrofuturistic context / Afrofüturistik bağlam içerisinde çevreleyen toplumların kimlik oluşumundaki önemi 261
- 2021.Ö9.23. Kalkan, O.:** Memory, technology and discourse in *Fahrenheit 451* / *Fahrenheit 451*'de bellek, teknoloji ve söylem 276
- 2021.Ö9.24. Kuleli, M.:** Feminist okuma ekseninin yazın çevirisine izdüşümleri: Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* örneği / Projections of feminist reading to literary translation: The Case of *Veba Geceleri (Nights of Plague)* by Orhan Pamuk 284
- 2021.Ö9.25. Küçükler, H.; Murzaci, M.:** Lexico-Phraseological features in English Language Teaching / Yabancı dil öğretiminde deyişbilim 307
- 2021.Ö9.26. Kayaaltı, M.:** A short critique on Dylan Thomas's "Do Not Go Gentle Into That Good Night" / Dylan Thomas'ın "Do Not Go Gentle Into That Good Night" şiiri üzerine kısa bir eleştiri 329
- 2021.Ö9.27. Küçükler, S.; Sulac, S.; Küçükler, H.:** Language exposure by outside-of-class communication activity in English departments / İngilizce bölümlerinde okul dışında dile maruz kalma 336
- 2021.Ö9.28. Büyükkaracı, O.:** A semiotic observation of narrative trajectories in *Madonna in a Fur Coat* by canonical narrative schemas / Anlatı şemaları aracılığıyla *Kürk Mantolu Madonna*'da anlatı izlemlerinin göstergebilimsel bir gözlemi 345
- 2021.Ö9.29. Işıklı, C.:** Critical approach in English language teaching: Developing learners' critical thinking skills / İngilizce öğretiminde eleştirel yaklaşım: Öğrencilerde eleştirel düşünmeyi geliştirmek 364
- 2021.Ö9.30. Adıyaman, A.; Demir, Ç.:** The effect of stay at home days on the language learning motivation of foreign language students during the COVID-19 pandemic process / COVID-19 pandemi sürecinde evde kalma günlerinin yabancı dil öğrencilerinin dil öğrenme motivasyonuna etkisi 375
- 2021.Ö9.31. Alkan, H.:** Time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and Shakespeare's *Sonnets* / Spenser'in *Amoretti and Epithalamion* ve Shakespeare'in *Sonnets* eserlerinde zaman 389
- 2021.Ö9.32. Erden, Y.:** Violence as a vehicle for interrogating the male-dominated order in Sarah Kane's *Blasted* and *Cleansed* / Sarah Kane'in *Blasted* ve *Cleansed* oyunlarında erkek egemen düzeni sorgulayan bir araç olarak şiddet 401
- 2021.Ö9.33. Öztunalı, O.:** Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın Şiirlerinde Şiirsel Öznenin 'Ses'i : *Orality*'dan *Literatura*'ya / The 'Voice' of Poetic Subject in the Poems of the Mayan-origin Guatemalan poet Humberto Ak'abal: From *Orality* to *Literatura* 409

2021.Ö9.34. Turan, S.: Amin Maalouf'un <i>Empedokles'in Dostları</i> yapıtında posthümanizmin izleri / Traces of posthumanism in Amin Maalouf's <i>Our Unexpected Brothers</i>	410
2021.Ö9.35. Kasap, Ö.: 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunda Doğulu hükümdar imgesi ve Kanuni Sultan Süleyman / The image of Suleiman the Magnificent and the oriental ruler in the 17th-century French theater	410
2021.Ö9.36. Parlak, B.; Denissova, N.: Türkçe ve Rusça <i>Civitas Solis</i> çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi dil kullanımı / Censorship and sexist discourse in Turkish and Russian translations of <i>Civitas Solis</i>	410
2021.Ö9.37. Coşkun, J.: Rusça-Türkçe dilleri arasında deyimlerin çevirilerine ilişkin sorunlar / Problems of idiom translation between Russian and Turkish languages	410
2021.Ö9.38. Aras, İ.: Yüksel Kocadoru'nun "Şehirler" Adlı şiirinin çevirisinde başvurulan çeviri stratejileri / Translation strategies in the translation of Yüksel Kocadoru's Poem "Städte"	410
2021.Ö9.39. Uysal, N. M.: A case for 'situated learning' in translator education: translating scientific texts for a digital science blog / Çeviri eğitiminde bir 'durumlu öğrenme' örneği: bilimsel metinleri dijital bir bilim blogu için çevirmek.....	410
2021.Ö9.40. Karagöz, S.: Indie game localization communities as spheres of interaction / Etkileşim alanları olarak bağımsız oyun yerelleştirme toplulukları	410
2021.Ö9.41. Pekcoşkun Güner, S.: Gastronomi metinleri çevirisinin bir alt alanı olarak yemek tarifi çevirileri / Translation of recipes as a subfield of gastronomic translation	410
2021.Ö9.42. Turan, A.; Yıldırım, C.: Türk yazılı basınında COVID-19 terimleri: Sorunlar ve çözüm önerileri / COVID-19 Terms in Turkish print media: problems and solution suggestions	410
2021.Ö9.43. Yaman, B.: <i>Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz</i> eserinin İngilizce çevirisi üzerine bir çalışma / A study on the English translation work Selected Stories of Hacivat and Karagöz	410
2021.Ö9.44. Çetiner, C.: Sustainability of translation as a profession: Changing roles of translators in light of the developments in machine translation systems / Bir meslek olarak çevirinin sürdürülebilirliği: Makine çevirisindeki gelişmeler ışığında çevirmenlerin değişen rolleri	410
2021.Ö9. Sempozyum Programı ve Katılımcılar	600

RumeliDE Dil ve Edebiyat
Araştırmaları Dergisi
ISSN : 2148-7782

EDİTÖRDEN

Kıymetli okuyucu,

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi'nin Ö9. Sayısı yazarlarımızın, hakemlerimizin, yayın kurumumuzun ve süreçte yer alan değerli araştırmacıların üstün gayretleriyle siz okurlarımızın istifadesine sunulmuştur.

Bu sayı, İstanbul Medeniyet Üniversitesi ev sahipliğinde, **İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi** ve **RumeliYA Yayıncılık ve Publishing** işbirliği ile **26-27 Haziran 2021** tarihinde gerçekleştirdiği **III. Uluslararası Rumeli [Dil, Edebiyat ve Çeviri] Sempozyumu** için özel sayı olarak yayımlandı

Sempozyum açılışında Düzenleme Kurulu Başkanı ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yakup YILMAZ, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. İbrahim GÜNEY, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Kazım YETİŞ ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi TÖMER Müdürü Doç. Dr. Ahmet KOÇAK protokol konuşmacıları olarak bilim insanlarını ve misafirleri selamladılar.

Sempozyumun davetli konuşmacılarından şair ve İstanbul Aydın Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim-Tercümanlık Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ataol BEHRAMOĞLU “Sanatsal Metin Çevirileri” adlı sunumlarını gerçekleştirdi.

Yine sempozyumun davetli konuşmacılarından şair ve Balıkesir Üniversitesi Rektör Yardımcısı, aynı zamanda Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mehmet NARLI “Eleştirinin Eleştirisi” adlı sunumlarını gerçekleştirdi.

Diğer makaleler hangi süreçten geçmişse bu özel sayıda yer alan makaleler de aynı ciddiyet ve hassasiyetle hakem değerlendirme sürecinden geçti. Sempozyuma katılıp tebliğinin yayımlanmasını istemeyenlerin ve tebliği hakem sürecinden geçmeyenlerin tebliğleri bu sayıda yer almadı.

Bu özel sayıdan sonra Eylül ayında 2019.16 sayısı yayımlanacaktır. Eylül sayısı için makale kabul süreci tamamlandığından gönderilen makaleler Aralık sayısı veya diğerleri için değerlendirilecektir.

RumeliDE 2019.Ö9 özel sayısının yayımlanmasını mümkün kılan herkese, özellikle de yazarlarımıza ve makalelerin değerlendirilmesi esnasında değerli katkıları asla inkar edilemez olan hakemlerimize teşekkür eder, dergide yer alan yazıların faydalı olmasını dileriz.

Başarı ve mutluluk dileklerimizle...

RumeliDE Yayın Editörleri

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

RumeliDE Journal of Language
and Literature Studies

ISSN : 2148-7782

EDITOR'S NOTE

Dear readers,

We are happy to announce that *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies* Special Issue 9 has been published.

This special issue is comprised of the proceedings of **III. International Rumeli [Language, Literature and Translation Studies] Symposium** jointly organized by the **Istanbul Medeniyet University**, in cooperation with **Istanbul Sabahattin Zaim University**, **Istanbul Aydın University**, **RumeliDE Journal of Language and Literature Studies** and **RumeliYA Yayıncılık ψ Publishing** on **June 26-27, 2021** in İstanbul, Turkey. We would like to thank once more to the participants for their invaluable contributions and the university Rectorate and administration for making this symposium possible.

At the opening of the symposium, Chairman of the Organizing Committee and Faculty Member of Istanbul Medeniyet University Faculty of Educational Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education Assoc. Prof. Dr. Yakup YILMAZ, Istanbul Sabahattin Zaim University Vice Rector Professor İbrahim GÜNEY, Head of Department of Turkish Language and Literature, Faculty of Arts and Sciences, Istanbul Aydın University, Professor. Kazım YETİŞ and Istanbul Medeniyet University TÖMER Director Assoc. Prof. Dr. Ahmet KOÇAK greeted the scientists and guests as protocol speakers.

One of the invited speakers of the symposium, the poet and Istanbul Aydın University School of Foreign Languages, Department of Translation and Interpretation, Professor Ataol BEHRAMOĞLU made his presentation titled "Artistic Text Translations".

Again, one of the invited speakers of the symposium, the poet and Balıkesir University Vice-Chancellor, as well as Faculty of Arts and Sciences Department of Turkish Language and Literature Lecturer Professor Mehmet NARLI made his presentation titled "Critique of Criticism". All the manuscripts in this issue have gone through a peer review process; however, the papers which were presented but not submitted for publication and the manuscripts which were rejected by the referees were left out.

The 24th issue of the journal will be published in September and since the acceptance process has been completed for the September issue, further submissions will go through an evaluation process for the December issue.

Finally, we would like to thank all the parties who contributed to the publication, especially the authors and the referees without whose support the issue could not have been published.

We wish you success and happiness.

***RumeliDE* General Editors**

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

01. Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan empati öğelerinin incelenmesi

Ezgi DURSUN¹

Bircan EYÜP²

APA: Dursun, E.; Eyüp, B. (2021). Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan empati öğelerinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 1-18. DOI: 10.29000/rumelide.981488.

*“Sadece bir ülke var: yeryüzü.
Sadece tek bir ulus var: insanlık.
Sadece tek bir kader var: sevgi.”*
(EUM, s. 28)

Öz

Bu çalışmada, mülteci konusunu ele alan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında empati içeren öğelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına göre tasarlanmıştır. Veriler doküman incelemesi ile toplanmıştır. Çalışmanın veri kaynağını ‘Benim adım Mülteci değil’, ‘evinden uzakta (mülteci)’ ve ‘Halepli Zeynep’ adlı üç çocuk kitabı oluşturmaktadır. Kitaplardan ‘Benim adım Mülteci değil’ İngilizceden, ‘evinden uzakta (mülteci)’ ise Felemenkçeden Türkçeye çevrilmiştir. ‘Halepli Zeynep’ ise Türkçe yazılmış bir kitaptır. Bu üç kitabın seçilmesindeki ana neden, ele aldıkları konunun mülteci konusu olmasıdır. Ayrıca kitapların üçünün de benzer yaş gruplarına hitap etmesi ve yazılı metin yanında resimlerin de bulunması seçilmelerinde belirleyici olmuştur. Verilerin analizi içerik analizi tekniği ile yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, incelenen üç kitapta mülteci konusuna çocukların empatik bir bakış açısıyla bakmasını sağlayabilecek öğelerin farklı şekillerde ve oranlarda yer verildiği belirlenmiştir. ‘Benim adım Mülteci değil’ ve ‘evinden uzakta (mülteci)’ adlı kitaplarda metinler içerisinde empatiye yönelik öğelerin yoğun bir şekilde yer aldığı belirlenmiştir. ‘Benim adım Mülteci değil’ adlı kitapta empati öğelerine sorular aracılığıyla okurun sezmesini sağlayacak şekilde yer verilmiştir. ‘evinden uzakta (mülteci)’ kitabında ise empatiye dair öğelerin doğrudan verildiği görülmektedir. Ancak ‘Halepli Zeynep’ adlı kitapta empatiye yönelik öğelerin metin içerisinde oldukça az olduğu belirlenmiştir. Resimler açıdan bakıldığında ise bu üç kitaptan ‘Halepli Zeynep’in empati içeren resimler açısından daha zengin olduğu, fakat aynı zamanda çocuğa uygun olmayan resimlerin de kitapta yoğun olduğu belirlenmiştir. Diğer iki kitaptan ‘Benim adım Mülteci değil’in resimlerinde empatiye dair bir unsur bulunmazken ‘evinden uzakta (mülteci)’ ise bir resim tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mülteci, empati, çocuk kitapları, Benim adım Mülteci değil, evinden uzakta (mülteci), Halepli Zeynep

¹ YL, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkçe Eğitimi ABD (Trabzon, Türkiye) e.drnsn60@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2932-0916 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981488]

² Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Türkçe Eğitimi ABD (Trabzon, Türkiye), bircaneyup@trabzon.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8061-1159

Examination of empathy elements in Turkish and translated children's books on refugee

Abstract

In this study, it is aimed to determine the empathic elements in Turkish and translated children's books that deal with the refugee issue. The study was designed according to the case study, one of the qualitative research methods. The data were collected by document analysis. The data source of the study consists of three children's books named 'My name is not a Refugee', 'op te Vlucht' and 'Halepli Zeynep'. Content analysis was used in the analysis of the data. As a result of the study, it was determined that the items that could enable children to look at the refugee issue from an empathetic perspective were included in different forms and ratios in the three books examined. In the books titled 'My name is not Refugee' and 'op te Vlucht', it was determined that elements of empathy are intensively involved in the texts. In the book 'My Name is Not a Refugee', the elements of empathy are included in a way that allows the reader to intuit through questions. In the book 'op te Vlucht', on the other hand, it is seen that the elements of empathy are given directly. However, in the 'Halepli Zeynep', it was determined that the elements of empathy are very few in the text. From a visual point of view, it was seen that 'Halepli Zeynep' is richer in terms of empathic pictures. While there was no element of empathy in the pictures of 'My name is not a Refugee', one picture was found in 'op te Vlucht'.

Keywords: Refugee, empathy, children's books, My name is not a Refugee, op te Vlucht, Halepli Zeynep

Giriş

Günümüzün önemli sorunlarından bir olan mülteci konusu tüm dünyayı siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan etkilemektedir. Pek çok ülke her geçen gün önemi daha da artan ve dünya için ciddi bir meseleye dönüşen bu sorunun farkında ve bu duruma yönelik çeşitli önlemler almaya çalışmaktadır. Mültecilik tek taraflı değerlendirilemeyecek bir konu olması sebebiyle hem mülteciler hem de onların sığındığı ülkelerdeki insanlar açısından ele alınması gerekir. Son yıllarda, çeşitli siyasi problem ve savaşlar nedeniyle pek çok insan ülkesini terk etmek zorunda kalmakta ve hâliyle bu da mülteci sayılarının artışına neden olmaktadır. Özellikle Türkiye, Suriye başta olmak üzere diğer ülkelerden gelen birçok mülteciye sığınak olmaktadır. "Bu göç olayları farklı kültürlerin karşılaşmasına neden olmakta ve farklı kültürlerden gelen insanların bir arada yaşamlarını sürdürme zorunluluğu aynı zamanda uyum ve çatışmaya dair önemli sorunlar gündeme getirmektedir" (Aksoy, 2012, s. 293). Toplumlar gerek devletlerinin politikaları gerekse kendilerinin mültecileri farklı görmesi sebebiyle ülkelere gelen mültecilere karşı çeşitli tutumlar sergilemektedirler. Erdoğan (2015) çalışmasında Türkiye özelinde, kültürel farklılığa vurgu yapan, ötekileştiren ve Suriyelilerin varlığını 'sorun' olarak niteleyen insanların sayısının son derece yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca 'Suriyeli kardeşlerimiz' yaklaşımının toplumda çok yaygın gözlenemediğini ve bununla birlikte Suriyelilerin 'zulümden kaçan', 'zor durumda olan insanlar' olarak tanımlandığını, ancak "bizlerden birileri" olarak görmeme eğiliminin de dikkat çektiğini belirtmiştir. Bu durum kamuoyu araştırmalarına da yansımaktadır. Genel olarak bakıldığında tutumların ağırlıklı olarak olumsuz yönde olduğu ve ayrıca bu tutumların yetişkin ve çocuklar arasında çok yaygın bir şekilde görüldüğü söylenebilir. Zira okul ortamlarında da bir arada bulunan Türk ve mülteci çocukların birbirlerine karşı olumsuz tutumlara sahip oldukları gözlemlenmektedir. Lâkin öğrenciler arasında ortaya çıkan karşılıklı ırkçı söylemlerin her iki grubu da olumsuz etkilediği görülmektedir (Akdeniz, 2018).

Bu olumsuz tutumların ortaya çıkışında birçok neden görülse de mültecilere karşı olan bakış açısının sadece bunlarla sınırlı kalması bile toplumları empati kurmaktan uzaklaştırmaktadır. Empati olgusunun uzak

tutulduğu anlayış da yaşanan konunun tam olarak anlaşılmasına neden olur. “Empati bireylerin sosyal-duygusal gelişimleri, sorumluluk alma, duyarlı olma, insanların değer ve inançlarını anlamalarında son derece etkili bir beceri olup, sadece kendisiyle empati kurulan kişiye değil, empati kurma sürecindeki kişiye de katkı” (Kaya, 2011, s. 3) sağlar. Empati insanların birbirlerini anlayabilmelerinde ve yaşanan olayları anlamlandırabilmelerinde kullandıkları önemli iletişim öğelerinden biridir.

“Empati her şeyden önce yalnızlığı çözmektedir. En azından bir an için olsun, empatik anlayış gören kimse, kendinin insan ırkının bir parçası olduğunu hissetmektedir. Açıkça söylenmemiş olsa bile şuna benzer bir deneyim yaşanır. Ben burada, gizli şeylerimi, tuhaf, belki de anormal duygularımı, ne açıkça kendimle ne de bir başkası ile konuştuğum duygularımı ifade ediyorum. Buna rağmen o benim duygularımı anlıyor, beni benim anladığımdan daha iyi anlıyor” (Rogers, 1983, s. 114-115).

Yaşamın her alanında empati olgusu ile karşılaşmaktadır. Mülteci konusu da bu alanlar içerisinde yer almaktadır. Empati, mültecilerin anlaşılmasında ve onlara daha olumlu bir tutum sergilenmesinde önemli rol oynar. Nitekim “empati, toplum bireyleri arasında şefkat tohumları ekerek insanlar arasında merhametin yeşermesine, toplumda birlik ve beraberliğin perçinleşmesine büyük bir katkı sağlar” (Kaya ve Erdem, 2020, s. 83). Yapılan çalışmalarda “empati kurma becerisinin iletişim çatışmalarını engelleyerek daha olumlu ilişkilerin kurulmasını sağladığı, empatinin kendini açma, sosyal duyarlılık, topluma uyum, yardımlaşma ve prososyal davranışları arttırdığı, bunun yanı sıra saldırganlığı ve antisosyal davranışları azaltıcı bir rol oynadığı” (Ersoy ve Köşger, 2016, s. 15) görülmektedir.

Toplumda empati becerisinin gelişebilmesi ve yerleşebilmesi için çocuklara bu becerinin küçük yaşta kazandırılması gerekir. Çocuklara empati becerisinin kazandırılması, çocukların etrafındaki olayları daha iyi anlamlandırmalarını ve karşısındaki insanları ön yargılardan sıyrılarak anlamalarını sağlayacaktır. Empati becerisi yüksek olan çocuklar sosyal ilişki kurma konusunda tercih edilme, kolay iş birliği kurabilme, başkalarına yardım etme, duyarlı olma, uyumlu, sevilen gibi özelliklere sahip iken, empati becerisi düşük olan çocukların akranlarını, öğretmenlerini, ebeveynlerini anlama ve onlarla iletişime geçmede zorluk çekme olasılığı yüksek olacaktır (Yılmaz, 2003). Empati, çocuklara çeşitli yollar ile kazandırılabilir. Öncelikle empati becerisinin kazandırılması için çocuğun belirli bir bilişsel düzeye sahip olması gerekir. Sonrasında ise gerek ebeveyn ve gerekse okul eğitimlerinde empati becerisi çocuğa sezdirilerek kazandırılmalıdır. Bu bakımdan çocuklara empati kazandırmada çocuk edebiyatından yararlanmamak kaçınılmaz bir hâle gelir.

Çocuk edebiyatı öznesi çocuk olan bir edebiyat olması yanında, dilin poetik işlevde kullanıldığı bir edebiyattır. Bir davranışı kazandırmak, bir bilgiyi aktarmak, bir konuda eğitmek ve bir kavramı öğretmek konusunda edebiyat önemli fırsatlar sunar (Şimşek ve Yakar, 2016). Çocuk edebiyatı, çocuktaki bu gelişimleri ve değişimleri çocuk edebiyatı ürünleri ile sağlamaktadır. Çocuk edebiyatı ürünleri ile çocuklar yaşamı öğrenmektedir. Yaşamda karşılaşılabilecekleri pek çok durumla bu eserlerde karşılaşarak aslında bir nevi yaşama hazırlanmaktadır. Günümüzde mülteci konusu da çocukların yaşamlarında karşılaşılabilecekleri bir durum olduğundan çocuk edebiyatı eserlerinde yerini almaya başlamıştır. Zira “çocuklara; yaşanan insanlık dramını çocukça anlatabilmek, ön yargıların ortadan kalkmasına vesile olup empati becerisini geliştirmek, kültürel duyarlılık oluşturmak ve bunu örtük iletilerle çocuğun çıkarım yapmasına izin vererek yapmak ancak çocuk edebiyatının sunduğu imkânlar neticesinde gerçekleşebilir” (Melanlıoğlu, 2020a, s. 166). Bu bakımdan çocuğa yönelik eserlerde zor ve dram ağırlıklı bir konu olan mültecilik konusunun sunulmasında asıl amaç çocukların mültecileri fark etmeleri ve onları anlamalarını sağlamaktır. Bu sebeple çocuk edebiyatı, çocuklarda birçok konunun farkındalığını sağlaması açısından büyük önem arz etmektedir. Bununla birlikte Bradbery (2012) de çocuk edebiyatının, çocukların küresel vatandaş olma bilincini kazanmalarında ve bu bilinci kazanarak çeşitliliğe saygılı olmalarında, değer

vermelerinde etkili olacağını belirtir. Çocukta bu kazanımların oluşmasında empati ögesinin katkısı göz ardı edilemez. Bundan dolayı mülteci konulu çocuk kitaplarında empati ögesinin sıklıkla yer alması beklenir. Çocuklarda mülteci farkındalığını oluşturmak için kitaplarda empati öğelerine yer verilmesi okurun yaşadığı durumu daha iyi anlamasını, anlamlandırmasını ve olaylara ön yargısız yaklaşmasını sağlayacaktır. Bu bakımdan mülteci konusunu ele alan çocuk kitaplarında okurun empati kurabilmesini sağlayacak öğelere ne sıklıkla ve nasıl yer verildiği de merak konusu olmaktadır. Zira alanyazında da “birinin, ötekini anlama çabasına ortak olma adına bu konuda kaleme alınan çocuk edebiyatı ürünlerini farklı açılardan değerlendiren çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır” (Melanlıoğlu, 2020a, s. 177).

Alanyazın taramasında, mültecileri konu alan çocuk kitapları üzerine yapılan çalışmaların çok az sayıda olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmaların mülteci konusunun farklı açılardan ele aldığı belirlenmiştir. Bulut (2018) mülteci kimliğinin sunuluşu ve mülteci konusunun işleme biçimlerini incelemiştir. Temur ve Ertem (2019) ele aldıkları mülteci konulu çocuk kitaplarını yapı ve içerik bakımından incelemişlerdir. Savur (2019) çalışmasında mülteci konulu çocuk kitaplarında, zorunlu göçmenlik durumunu kavramlar açısından incelemiş ve ayrıca günümüz Türk çocuk gençlik edebiyatında mülteci temsillerini belirlemiştir. Yakar (2017) ise çalışmasında mülteci konulu iki çocuk kitabında mültecilerin ülkelerinden kaçış sürecini bazı sorular üzerinden incelemiştir. Yine alanyazına bakıldığında Melanlıoğlu'nun mültecilik konusu üzerine yaptığı çalışmalara rastlanmıştır. Mülteci konulu çocuk kitaplarını duyarlılık açısından ele alan çalışmasının (Melanlıoğlu, 2020a) yanı sıra göç ve mülteci konulu çocuk kitaplarında mülteci kahramanların yaşadıkları çatışmaları (Melanlıoğlu, 2020b) ve bu kitapları kültürlerarası etkileşim açısından incelediği çalışmaları (Melanlıoğlu, 2020c) mevcuttur. Araştırmacının bu çalışmasında farklı toplulukların birbirlerini anlaması konusunda kültürel etkileşim ve empatinin önemi üzerinde durduğu görülmektedir (Melanlıoğlu, 2020c). Genel olarak bakıldığında ise alanyazında mülteci konulu çocuk kitaplarını empati öğeleri açısından inceleyen bir çalışmanın mevcut olmadığı görülmüştür. Oysaki “farklı yaşam durumları ve farklı deneyimler geçiren insanların öykülerine edebiyat aracılığıyla tanıklık etmek mülteci kimliğinin doğru anlaşılmasına ve sürece ilişkin fikir sahibi olunarak empati kurulmasına da olanak” sağlamaktadır (Bulut, 2018). Bunun için mülteci konulu çocuk edebiyatı ürünlerinde empatiye sıklıkla yer verilmesi beklenir. Bu sebeple mülteci konulu çocuk kitaplarında empatinin nasıl kullanıldığı ve ne şekilde empatiye yer verildiği merak uyandıran bir konudur.

Bu çalışmada, mülteci konusunu ele alan Kate Milner'in 'Benim adım Mülteci değil', Pimm van Hest'in 'evinden uzakta (mülteci)' ve Mevlana İdris'in 'Halepli Zeynep' adlı çocuk kitaplarında yer alan empati öğelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. 'Benim adım Mülteci değil', 'evinden uzakta (mülteci)' ve 'Halepli Zeynep' adlı çocuk kitaplarındaki yazılı metinlerde empatiye yönelik ifadeler nelerdir?
2. 'Benim adım Mülteci değil', 'evinden uzakta (mülteci)' ve 'Halepli Zeynep' adlı çocuk kitaplarında yer alan resimlerdeki empati öğeleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın modeli

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Şimşek ve Yıldırım (2008, s. 39) nitel araştırmayı “gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda

gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlediği bir araştırma” olarak tanımlanmıştır. Nitel araştırmacılar, “değerlendirmeden ziyade daha derinlemesine anlamlar ortaya koyarak yeni fikirler üretmeleri beklenilmektedir. Bu yeni fikirler, yeni sistemler, yeni ürünler, hizmetler ya da süreçler ile ilgili olabilmektedir” (Seggie ve Bayyurt, 2017, s. 19). Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak tasarlanmıştır. Durum çalışması, sınırlarını araştırmacının belirlediği bir konunun araştırmacı tarafından derinlemesine incelemeye tabii tutulduğu çalışmalardır (Creswell, 2018; Merriam, 2018). Nitekim bu çalışmada da araştırmacılar tarafından konu, çocuk kitaplarında yer alan empati öğeleri ile sınırlandırılmıştır. Sonrasında ise üç kitapta her cümle tek tek okunarak empati içeren öğelerin varlığı belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı şekilde resimler de araştırmacılar tarafından tek tek incelenmiş ve var olan empati öğeleri belirlenmiştir. Ayrıca durum çalışması daha önce araştırılmayan, inceleyenmeyen olayları, olguları, durumları tespit etmek amacıyla da yapılır (Yin, 1994, s. 147’den akt. Turhan, Karaca-Turhan ve Baş, 2021, s. 15). Nitekim bu çalışmada da mülteci konulu çocuk kitapları daha önce ele alınmayan empati öğeleri açısından incelenmiştir. Çalışmada verilerin toplanmasında ise doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 187).

Veri kaynağı

Bu çalışmanın veri kaynağı, amaçlı örneklem tekniklerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiştir. Ölçüt “örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 112). Bu çalışmada veri kaynağının belirlenebilmesi için öncelikle alanyazın taraması yapılarak çocuk edebiyatında mültecilik konusunun nasıl ele alındığı ve hangi açılardan değerlendirildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonrasında çocuklar ve empati konusuna ilişkin çalışmalar taranmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın veri kaynağını oluşturacak olan çocuk kitaplarının belirlenmesinde; mülteci konusunu işleme, yazılı metin ve resim içerme, aynı yaş grubuna yönelik ve farklı dillerde yazılmış olma (Türkçe, İngilizce ve Felemenkçe) ölçütleri dikkate alınmıştır. Kitaplar belirlenirken öncelikle çocuk kitapları yayımlayan yayınevlerinin internet sitelerinde yer alan kitaplar ve daha sonra alanyazında mülteci konusuna yönelik yapılan çalışmalarda ele alınan kitaplar incelenmiştir. Ayrıca internet ortamında mülteci konulu çocuk kitapları üzerine paylaşımlar yapan sayfalar da incelenmiştir. Bu araştırmalar sonucunda çalışma için belirlenen ölçütler doğrultusunda üç çocuk kitabının incelenmesine karar verilmiştir. Çalışmada incelenen kitaplar tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışmada incelenen kitaplara ilişkin bilgiler

Kitabın Adı	Kitabın Kapağı	Yazar	Yayın evi	Orijinal Dili	Yayın Yılı	Yaş
Benim adım Mülteci değil		Kate Milner	Arden	İngilizce	2017	6-10
evinden uzakta (mülteci)		Pimm van Hest	Gergedan	Felemenkçe	2017	6-10

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Halepli Zeynep		Mevlana İdris	Vak Vak	Türkçe	2016	6-10
----------------	---	---------------	---------	--------	------	------

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmada verilerin toplanma süreci doküman incelemesinde yer alan aşamalar dikkate alınarak şekillendirilmiştir. Süreç; dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olarak beş aşamayı içerir (Forster, 1995'ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada da ilk aşama olarak çalışmada kullanılacak mülteci konulu çocuk kitapları belirlenip temin edilmiş ve sonrasında ulaşılan çocuk kitaplarının özgünlüğü kontrol edilmiştir. Üçüncü aşamada ise çalışmada incelenen 'Benim adım Mülteci değil', 'evinden uzakta (mülteci)' ve 'Halepli Zeynep' kitaplarında yer alan ifadeler incelenmiş ve anlamlandırılmaya çalışılmış, ayrıca kitapların nasıl inceleneceği belirlenmiştir. Dördüncü aşamada çalışmanın verileri analiz edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. "İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır" (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227). Bunun için öncelikle kitapların metin ve görsel kısımları birkaç kere okunmuş ve içerisinde yer alan empati öğeleri incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer alan kitaplar ilk olarak araştırmacı tarafından incelenmiş sonrasında elde edilen bulgular için bir uzman görüşüne başvurulmuştur. Nitel çalışmalarda uzman görüşü almak çalışmanın güvenilirliği ve inandırıcılığı açısından başvurulan stratejilerden biridir (Merriam, 2018). Uzmanından alınan dönütler doğrultusunda bulgulara son şekli verilmiştir. Bulgularda daha anlaşılır olmasına adına kitaplardan yapılan alıntıların sayfa numaraları verilirken 'Benim adım Mülteci değil' BAMD, 'evinden uzakta (mülteci)' EUM ve 'Halepli Zeynep' HZ şeklindeki kısaltmalarıyla verilmiştir.

Bulgular

'Benim Adım Mülteci Değil' kitabında empati içeren ifadeler

'Benim adım Mülteci değil' kitabında yazar kendi ülkesinden ayrılmak zorunda kalan çocuk kahraman üzerinden göç sürecini aşama aşama anlatmaktadır. Ancak bu anlatma sürecinde tamamen çocuk dili hikâyeye hâkimdir. Amacı olayı dramatize etmek değil, tamamen böyle bir olayın varlığından okuyucuları haberdar etmektir. Çocuk kahraman tüm saflığıyla süreci anlatırken aklına gelen soruları da masumca okuyucuya yönlendirmektedir.

Kitabın başında çocuk kahraman yaşadıkları şehirden ayrılmak zorunda olduğunu belirterek çıkacağı bu yolculuğa "Bunun nasıl bir şey olduğunu anlatayım, ister misin?" (BAMD, s. 3) diyerek okuyucuyu davet eder. Bu soruyla çocuk kahraman doğrudan olmasa da dolaylı olarak okuyucunun kendisi ile empati kurması için ilk adımı atar. Alınan cevabın evet yönünde olduğunu gösterir bir şekilde bundan sonraki süreçte kahraman ben yerine biz ifadesini kullanmaya başlar. Kitapta bu geçiş şöyle sağlanmaktadır: "Bütün arkadaşlarımıza veda etmek zorundayız. Yanına sadece çantanı alabilirsin, ama unutma, yalnızca taşıyabileceğin kadarını doldurmalısın. Sen olsan neler alırdın yanına?" (BAMD, s. 5). Aslında bu ifadelerle okuyucuya da bu hikâyenin bir parçası olduğu hissettirilmektedir.

Kitabın başından beri okuyucu hayalî bir arkadaş olarak kahramanın yanındadır ve onunla sohbet eder. Kahraman hayalî arkadaşına "Yaşadığımız şehre hoşça kal diyeceğiz. Bu biraz hüzünlü olabilir, ama aynı

zamanda çok heyecan verici..." (BAMD, s. 6) diyerek çıktıkları yolculuğu anlatmaya devam etmektedir. Sorular bir sohbet havasında kahraman tarafından o anki duruma uygun olacak şekilde okuyucuya sorulur. Şimdi de hayalî arkadaşına çıkılan yolculukta yaşanan zorlukları hissettirmek amacıyla empati kurmasını sağlayacak bir soru yöneltilir: *"Düşünsene, musluklarından su akmayan, çöplerin hiç toplanmadığı bir yerde yaşayabilir misin?"* (BAMD, s. 7).

Kahraman kendi durumu ile okuyucunun yaşantısı arasında bağlantı kurmaya çalışır. Aslında kurulan bu bağlantı ile okuyucunun kahramanın yaşadıklarını daha iyi anlaması hedeflenir. Bu kısımda kahraman yolculuğa başladıklarından beri çok uzun süredir yürüdüklerini yine çocukça bir edayla şöyle belirtir: *"Rap rap yürüyeceğiz dans edeceğiz ve paten kayacağız sonra koşacağız yine yürüyeceğiz çok çok yürüyeceğiz ve bekleyeceğiz yine bekleyeceğiz çok çok bekleyeceğiz ve yine uyanıp yine yürüyeceğiz daha çok yürüyeceğiz..."* (BAMD, s. 7-8). Gerçek hayatta mültecilerin sınırlara ulaşabilmek için çok uzun süre yürüdükleri bilinen bir gerçektir. Fakat kitaptaki anlatımda bu yolculuk, dram ağırlıklı değil eğlenceli bir şekilde sunulur. Yine hayalî arkadaş olan okura *"Sen yürüyerek ne kadar uzağa gidebilirsin?"* (BAMD, s. 8) sorusu yöneltilerek okuyucunun konu üzerine düşünmesi sağlanır. Kitapta genel olarak mülteci konusu üzerine empati, okuyucuya kendi hayatıyla ilgili basit bir sorudan hareketle sezdirilerek yapılmaya çalışılır.

Kitap boyunca yolculuk, hayalî arkadaş ile yaşanan olaylar ve bunlar üzerine akla gelen çocukça sorular üzerinden devam etmektedir. Yolculuk sonrasında ulaşılan yerde çocuk, hayalî arkadaşı olan okura *"Tuhaf bir takım yerlerde uyuyacağız"* (BAMD, s. 16) diye belirttikten sonra yine bir soru yöneltilir: *"Dişlerini nerede fırçalarsın? Pantolonunu nerede değiştirirsin?"* (BAMD, s. 16). Bu sorularla okurun önce kendi hayatında sahip olduklarını fark etmesi, sonrasında bu imkânların olmadığı durumlarda neler yapabileceği üzerine düşünmesi sağlanır. Böylece mültecilerin bu zorluklarla karşılaştıklarında neler hissettiklerine dair okurun mültecilerle empati kurması amaçlanır.

Geldikleri ülkede konuşulanları anlayamayan çocuk yine hayalî arkadaşı olan okura bu durumu *"Hiç anlamadığımız sözcükler duyacağız. Ana dilinden başka bir dil biliyor musun?"* (BAMD, s. 18) diyerek belirtir ve kitabın başından sonuna kadar sorularla kurdurulmaya çalışılan empatiyi devam ettirir. Kahraman artık geldikleri ülkedeki yaşama alışma sürecine geçtiği için ona ilginç gelen olayların hayalî arkadaşına da ilginç geldiğini düşünerek *"Tuhaf yemekler tadacağız. Bugüne dek yediğin en tuhaf yemek hangisiydi?"* (BAMD, s. 20) sorusunu yöneltilir.

Kitabın sonlarına doğru kahraman güvenli bir yere ulaşıldığını belirtir ve yine okura bir soru yönlendirir: *"Ne gibi şeyler sana kendi evini hatırlatır?"* (BAMD, s. 22). Bu soru ile okurun kendi evi ile arasında kurduğu bağ üzerine düşünmesi sağlanır. Ama aslında okura bir mültecinin de gördüğü ve yaşadığı olaylardan hareketle evini özleyebileceği hissettirmeye çalışılır. Kitabın sonunda çocuk kahraman yolculuğun sonunu mutlu sona bağlayarak artık gidilen yere yavaş yavaş alışıldığını *"Ve kısa bir süre içinde o tuhaf sözcükler anlam kazanmaya başlayacak"* (BAMD, s. 23) sözleriyle belirtir.

Çocuk kahraman hem kendisi hem de hayalî arkadaşı okurla çıktıkları bu yolculuğun mutlu sonla bitmesinden memnun olduğunu vurgular. Son olarak hayalî arkadaşı olan okura bir hatırlatma yaparak kitabın vereceği mesaja uygun bir sonla kitabı bitirir. Hayalî arkadaşına ve bizzat kendisine verdiği mesajda her insanın bir ismi olduğunu, toplu bir isimle adlandırılıp önemsiz ve değersizleştirilmesinin doğru olmadığını vurgular ve yazar *"Sana mülteci diyecekler ama unutma senin adın mülteci değil"* (BAMD, s. 24) diyerek kitabı sonlandırır. Böylelikle yazarın kitabının her sayfasında okurun aynı durumları yaşayan insanları daha iyi anlayabilmesini, onlarla empati kurabilmesini mümkün kılacak ifadelerle yer verdiği görülmüştür. Ancak bunu yaparken didaktik bir sunumla değil, doğrudan okurun olayın içinde yer almasını

sağlayarak ve bir çocuk kahramanın sorduğu 'çocukça' sorular üzerinden düşünmesini sağlayarak mültecilerle empati kurmasını amaçladığı söylenebilir.

'Evinden Uzakta (Mülteci)' kitabında empati içeren ifadeler

'evinden uzakta (mülteci)' kitabı yaşanan yerde çıkan savaş, bu savaş sonrasında çıkılacak yolculuk ve varılan yerdeki olaylar üzerine okura doğrudan empati kurdurmayı amaçlayan bir anlatıma sahiptir. Okur yaşanan durumun zorluğunu anlayabilsin diye kitapta olaylar ayrıntılarıyla aktarılmaya çalışılmıştır.

'evinden uzakta (mülteci) kitabında ilk sayfadan itibaren okur yaşanan olayın içine çekilmeye başlanır. Kitabın başında doğrudan okura konu üzerine düşünmesi gerektiği söylenir ve okurun yerine cevap verilir. Bu, ilk sayfada yer alan "Ülkende bir savaş çıktığını düşün! Benim ülkemde mi? Asla! Asla!" (EUM, s. 3) sözleriyle sağlanır. Sonrasında olayın okurun zihninde tam olarak resmedilebilmesi için daha ayrıntılı bir anlatıma gidilir: "Ülkende bir yıkım var... Ülken yangın yeri... Üstelik yardım eden de yok. Köyünde, kasabanda, sokağında, duvarlar bombalanmış... Kendini eksik hissediyorsun. Üzgünsün, korkuyorsun, öfkelisin" (EUM, s. 4). Bu sözlerle okurun duygu durumunu da anlatılan olayla uyumlu hâle getirilmek amaçlandığı söylenebilir.

Kitapta okur doğrudan yaşanan durumun vahametinden haberdar edilir ve kendisini bu olayın içindeymiş gibi hissetmesi istenir. Sürekli okura "sen" şeklinde hitap edilerek okurun olaydan hiç uzaklaşmaması ve başrolün kendisine ait olduğunu hiç unutmaması sağlanmış olur. Bu şekilde yine okura "Kendini güvende hissettiğin evin paramparça! Ya da düşünsene bir gün aniden evin yok olmuş... Artık ne mutfak, ne de merdivenler var. Artık güvende değilsin..." (EUM, s. 7) diye seslenilerek yaşanan duruma dâhil edilir.

Kitabın tümüne bakıldığında hemen hemen her sayfada empati öğelerine rastlanmaktadır. Aslında kitabın tek amacının okura mülteci bir çocuğun nasıl durumlarla karşılaştığını ve neler hissettiğini, bizzat kendisini mülteci bir çocuğun yerine koyarak deneyimlemesini sağlamak olduğu söylenebilir. Bunu yaparken gerçek yaşamda mültecilerin yaşadığı tüm zorluklar yansıtılmaya çalışılmıştır. Kitabın devamında mülteci bir çocuğun isteğini dile getirmek için ve aynı zamanda kitabın başından beri kendini o çocuğun yerine koyan okurun isteğini de dile getirmek amacıyla "Bütün istediğin korkmayacağın bir yaşam, bir yıl, bir hafta. Ama önce sadece tek bir gün! Saklanmak, nefesini tutmak, sessiz olmak zorunda kalmadığın tek bir gün! Bütün gün evde kapalı kalmadığın tek bir gün!" (EUM, s. 8-9) cümlelerine yer verilir. Anlama ve anlaşılma çabası ile çıkılan bu yolculuk duygudaşlık ile sürdürülür. Sonrasında mülteci çocuk isteklerini sıralamaya devam eder: "İstediyin sadece okula geri dönmek, herkesi yeniden görmek, sınıfta arkadaşlarıyla olmak..." (EUM, s. 11). Bu çerçevede bakıldığında çocuk mültecinin isteklerinin ne kadar masum ve ne kadar sıradan şeyler olduğu görülmektedir: "Sadece güvenmek, arkadaşlarına güvenmek! Ve bir gün bu savaşın biteceğine inanmak!" (EUM, s. 11). Süreç boyunca empati kuran okur için bu istekler artık kendi istekleri hâlini alır.

Yazar anlatımında çocuk kahramanı daha da belirginleştirmektedir: "Sadece bağıra çağıra şarkı söylemek, alay la lazaya! Sokaklarda oyun oynamak. Futbol, saklambaç, ip atlamak, aynı eskisi gibi..." (EUM, s. 12). Çocuk kahramanı belirginleştirirken bazı bölümlerde geçmişte ve şimdi yaşanan durumun karşılaştırmaları da görülmektedir: "Bir iki. Bir iki. Durma! Yürü! Yoksa cezayı çekersin. Artık sokaklarda oynamak yok! Açlık, acı ve dikenli teller var" (EUM, s. 13). Böyle hatırlatmalar ile yaşanan durumda nelerin yapıp nelerin yapılamadığı vurgulanarak duygudaşlık kuran okura da bu sınırlar bildirilmiştir.

Kitabın başından beri hâkim olan "sen" ifadesinin ülkelerinden kaçmaları gerektiği anda "biz" olarak değiştiği görülmektedir: "Kaçmalıyız! Başka çaremiz yok. Burada kalamayız! Uzaklara gitmeliyiz! Fakat

nereye? Nasıl? Kiminle? Nereye kadar? Günlerce mi? Yıllarca mı? Arkadaşlarıma hoşça kal bile demeden mi? Anne, korkuyorum! Baba, korkuyorum!” (EUM, s. 14). Sonrasında ise yolculuğun gerekliliği okura açıklanarak okur da bu yolculuğa ikna edilmektedir: “Artık kalamazsın. Artık, burası senin evin değil. Haydi koş! Çok çok uzaklara koş!” (EUM, s. 17).

Okurun zorlu yolculuğa başlama zamanı gelmiştir. Çıkılacak bu yolculuğun korkutucu olduğu belirtilerek okura bazı tavsiyelerde bulunulmuştur: “*Her şeyi bırakıyorsun geride... Ama... Ama lütfen oyuncak ayım da gelsin benimle! Sıkıca sarıl ona. Sıcak tutar o seni. Gecenin ortasında. Deniz ortasında...*” (EUM, s. 17). Bu kısımda tek başına olan okura, aslında tamamen yalnız olmadığı ve oyuncağının ona güven vereceği belirtilir.

Deniz ortasında geçirilen zorlu yolculuğun sonlandığını ve gidilecek yere varıldığını belirtmek amacı ile “*Şimdi her şey bambaşka...*” (EUM, s. 18) cümlesine kitapta yer verilmiştir. Yeni gelenin yerde artık okuru farklı durumlar beklemektedir. Kitabın başından itibaren empati kurarak yolculuğu gerçekleştiren okurun farklı bir yerle karşılaşması şöyle anlatılır: “*Başka bir ülke, farklı bir dil, farklı insanlar. Yemekleri bile farklı*” (EUM, s. 20).

Gerçek hayatta mültecilerin yeni bir ülkeye alışma zorluğunu ve karşılaştıkları olayları kitapta görmek de mümkündür. Kitapta sığınılan ülkedeki insanların mültecilere gösterdikleri tepkilere de yer verilir. Böylelikle okurun mültecilerin maruz kaldığı bu durum üzerine de empati kurması sağlanmış olur: “*Sizi aralarına kabul edenler ve etmeyenler... Bazen kollarını açarak, sizi selamlayanlar. Bazen de öfkeli bakışlarla, sizi burada, görmek istemediğini söyleyenler*” (EUM, s. 20-21).

Kitapta gidilen yere alışma süreci üzerinde durulduğu görülmektedir: “*Ağır ağır, yavaş yavaş, zamanla alışırsın. Yeni bir ülkeye, yeni bir dile, yeni insanlara. Ve yeni insanlar zamanla yeni dostların olurlar*” (EUM, s. 23). Yeni gelenin ülkede huzurlu ve mutlu olunduğunun belirtilmesi okurun da empati kurduğu bu zorlu sürecin sonunda huzurlu ve mutlu olmasını sağlamaya yöneliktir: “*Ve sen hiç fark etmeden korkun ortadan kaybolur. Ve sen bu yeni ülkede de güneşin parladığını hissedersin*” (EUM, s. 24).

Kitabın sonlarına doğru, kendini mülteci bir çocuğun yerine koyan okurun yeni geldiği yeri yadırgamaması ve kendisini yabancı hissetmemesi için yeni ülke hakkında olumlu ifadeler yer verildiğine rastlanmaktadır: “*Bu yeni ülkede ne gökyüzü farklıdır aslında ne de güneş ...*” (EUM, s. 26). Son olarak kitap başlığından hareketle kendisini mülteci yerine koyarak evinden uzakta kalan okura: “*Asla! Asla! Asla! Bir daha asla! Evinden uzakta olmayacaksınız... Buna hep inan! Sadece inan!*” (EUM, s. 26-27) sözleri söylenmiştir. Yazarın, okurun mülteci bir çocukla empati kurmasını sağlarken olaya tüm gerçekliğe ile yaklaştığı görülür. Tüm duyguları okuru üzecek olsa bile açık bir şekilde ifade eder. Ancak olayın sonunda okura mutlu bir tablo çizilir. Buradaki amacı ise olayın başından beri sürece dâhil ettiği, bir mültecinin yaşadıklarını anlamasını istediği okurun tamamen olumsuzluğa kapılmak yerine yine mutlu bir mülteci çocuğun neler hissedebileceğine dair empati kurmasını sağlamak olduğu söylenebilir.

‘Halepli Zeynep’ kitabında empati içeren ifadeler

‘Halepli Zeynep’ kitabında küçük bir kız çocuğu olan Zeynep, ülkesinde çıkan savaştan dolayı babası, annesi ve hayvanları ile birlikte ülkesini terk etmek zorunda kalır. Ülkelerini terk eden Zeynep, ailesi ve hayvanları Gaziantep iline sığınır. Burada hep ülkesini düşünen Zeynep çok üzülmemektedir. Bu sırada Zeynep bahçede otururken ülkesinde tanıdığı bir köstebek toprağın altından çıkagelir. Köstebek ona ülkesinde olup bitenleri anlatır. Zeynep, köstebek ve diğer hayvanlar aracılığıyla ülkesine yardım gönderir. Ülkesini çok özleyen

Zeynep, köstebeklerden ona ülkesini hatırlatan şeyleri getirmesini ister. Sonrasında Zeynep siyasilerle görüşür. Onlarla arasında bazı konuşmalar geçer. Kitabın sonunda ise Zeynep'in köstebek ile tanışmasından itibaren tüm bu yaşananların bir rüya olduğu belirtilir.

'Halepli Zeynep' kitabında empati öğelerine çok fazla yer verilmediği belirlenmiştir. Kitapta empati öğeleri daha çok yaşanan durumlara kahramanların duyguları katılarak verilmeye çalışılmıştır. Kitapta bulunan empati öğelerine yaşanan savaşın betimlemesi yapılırken kullanılan birkaç cümlede rastlanır: *"Atılan bir bombanın ardından artık yeryüzünden ayrılanlar. Ve geride kalanların büyük, yaralayıcı ağıtları. Keskin, daha çok bir anneden yükselen feryat. Ve sonra günlerce süren, ağaçlara, gökyüzüne, sokaklara, kedilere bile sinen acılı, derin, dışına çıkılamaz bir hüznün. Hüznün"* (HZ, s. 9).

Kitapta farklı bir empati şekli olarak hayvanların insanlarla empati kurduğu görülmektedir. Kitapta sıklıkla hayvanların da insanlar gibi bu durumu anlamlandırıldığı ve Zeynep ile empati kurduğu belirtilir: *"Bazı yıkıntılardan yanından geçerken tavşanın camdan iç çekiyor gibi bakındığını düşünüyordu Zeynep"* (HZ, s. 10). Yine hayvanların, insanların yaşadıkları olaylara ilişkin kurduğu bir empatiye şöyle yer verilmiştir: *"Camdan geriye bakan tavşan, güneşin çoktan doğmuş, birazda yükselmiş olduğunu gördü. Havuç dışında az şeyle ilgilenirdi doğrusu. Şimdiyse kendini her şeyle ilgilenmek zorunda hissediyordu"* (HZ, s. 12).

Kitapta başkahraman Zeynep ile onu anlayan herkesin -annesinin, babasının, hayvanlarının- hatta doğanın bile empati kurduğu onun duygularına ortak olduğu ve onu desteklediği anlatılmıştır: *"Beyaz tavuğu, tavşanı, bahçesi, annesi, babası ve küçük bahçedeki bazı ağaçlar bile! Zeynep'in yanındaydı"* (HZ, s. 13). Burada yazar insan ve hayvanların yanı sıra doğanın da Zeynep'in yanında durduğunu, onu anlayabildiğini ve onunla empati kurduğunu göstermektedir. Yazarın burada insanla, insan dışındaki varlıkların da çok daha iyi empati kurabileceğini vurgulamaya çalıştığı söylenebilir.

Zeynep Halep'ten geldikten sonra sürekli ülkesini düşünür. Oradaki yaşamı hakkında kendisine sürekli sorular sorar. Orada bıraktıkları insanlar hakkında düşünüp onlarla empati kurar: *"Oradaki arkadaşları acaba ne yapıyorlardı? Şehirden sessizce ayrıldıkları gün boyunca Zeynep'i göremediklerinde ne düşünüyorlardı? Komşu arkadaşı Fatma ve Ali, sınıfındaki Meryem, Mahmut, İsmail, Ayşe, Hatice, Hasan şimdi ne yapıyordu? En önemlisi hayatta mıydılar? Çünkü televizyondaki haberlerden her an ateşlenen silahlar ve uçaklardan atılan varil bombalarını izlemekten fena olmuştu"* (HZ, s. 15). Diğer kitaplarda görülen soru üzerinden empati kurdurma yöntemine bu kitapta da başvurulmuştur. Kitapta, Zeynep'in anlamlandıramadığı savaş ve diğer olaylar okura soru olarak yönlendirilir. Bu sayede okurun bu konular üzerine düşünmesi sağlanır: *"Neden sürekli bomba atılıyordu ki insanların, hayvanların, ağaçların üstüne? Biraz bekleseler zaten herkes ölmeyecek miydi?"* (HZ, s. 13).

Kitapta Zeynep'in köstebek aracılığı ile Halep'teki çocuklara yardım etmesine yer verilir. Bu anlatımda okurun da Zeynep gibi elinden bir şeyler gelebileceği üzerine düşünmesi sağlanır: *"Antep'teki küçük bahçe Halep için lojistik merkezi gibi olmuştu. Zeynep, köstebeklerden aldığı haberlerle Halep'in nabzını elinde tutuyordu. Silahları susturamıyordu, varil bombalarını durduramıyordu ama yine de bir şeyler yapıyordu işte"* (HZ, s. 21). Halep'in önceki hâli ve savaş sonrasında geldiği hâle yer verilerek okurun dikkati bu konu üzerine çekilmiş ve kendi hayatı üzerine düşünerek yaşanan durumun vahametini anlamlandırması sağlanır: *"Bir zamanlar burasını civil civil yapan insanlar, o telaşlı kalabalık nasıl da dağılmıştı. Gök nasıl da kararmıştı."* (HZ, 21). Zeynep'in köstebeklerden Halep'e duyduğu özlemi giderebilmek için Halep'in suyunu, havasını istemesine yer verilmiştir. Burada okura vatandan ayrı kalındığında yaşanan özlemin ne kadar zor olduğunu çağrıştıracak öğelere yer verilerek bir an olsun vatanından ayrı kalmanın yaşatacağı durumu hissetmesi amaçlanır: *"Halep'in suyunu istedi Zeynep. Su geldi. Halep'in havasını istedi Zeynep. Hava geldi."*

Her şey gelebilir miydi?" (HZ, 25). Sonrasında kitapta Zeynep'in bazı siyasilerle görüşmesine yer verilir. Kitabın sonunda ise Zeynep'in tüm bu gördüklerinin rüya olduğu belirtilir.

Yazar kitapta okurdan ziyade doğrudan karakterler üzerinden empati öğelerine yer verir. Özellikle Zeynep'in kendisinin diğer insanlarla empati kurduğu görülür. Yine diğer kitaplardan farklı olarak insan dışı canlıların da mülteci bir kız çocuğuyla empati kurmasını göstermesi önemli bir bulgudur. Ancak diğer kitaplardan önemli bir farkı ise bu kitapta siyasi kimliklere de fazlasıyla yer verilmesidir. Bu da kitabın siyasi bir mesaj verme amacı taşıdığını da göstermektedir. Bu sebeple çocuğa göre ilkesinin dışına çıkıldığı görülür.

Kitaplarda bulunan resimlerdeki empati öğeleri

Çalışmada incelenen 'Benim adım Mülteci değil' kitabının resimlerinde empati içeren öğelere yer verilmediği belirlenmiştir. İncelenen ikinci kitap olan 'evinden uzakta (mülteci)' kitabında ise sadece bir resimde empati içeren öğelere yer verildiği görülmüştür. Resimde bir tarafta küçük çocuğa yardım eden insanlar varken diğer tarafta çocuğu istemeyen ve ona kötü bir şekilde bakan insanlar görülmektedir. Bu resimde "kabul edilme" ve "reddedilme" üzerinde durulduğu görülmektedir. Okurun da bu resimden hareketle kendisini hangi kesimde gördüğü düşündürülmeye çalışıldığı söylenebilir. Ayrıca kitapta okur kendisini çocuk kahramanın yerine koyduğu için kendisine nasıl davranılmasını istediği üzerine de kurulmuş bir resim empati ögesi taşımaktadır.

Resim 1. evinden uzakta (mülteci)

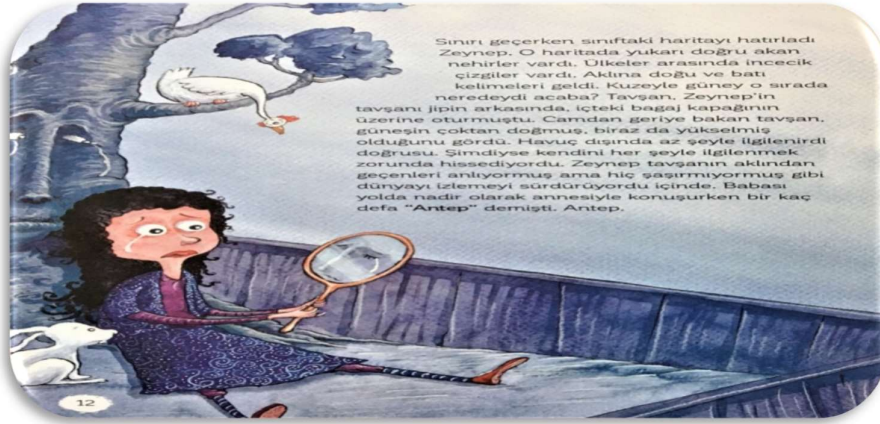
'Halepli Zeynep' adlı çocuk kitabında diğer kitaplara oranla daha fazla empati ögesi içeren resimlerin olduğu belirlenmiştir. Kitapta yer alan resimlerde kitabın başkahramanı Zeynep'in hayvanlarının kendisi ile sıklıkla empati kurduğu görülmektedir. Resim 2'de savaşın ilk çıktığı zamanda üzülen ve ağlayan Zeynep ile beraber tavuk ve tavşanın da ağladığı görülmektedir. Burada insanların üzüntüsü ile empati kuran ve bunu hisseden hayvanlara yer verilmiştir. Resim 3'te ise toprağın altından çıkan köstebeğe şaşırın Zeynep ile birlikte yine onun duygularına ortaklık eden onunla empati kuran tavuk ve tavşana yer verilmiştir.

Resim 2. Halepli ZeynepResim 3. Halepli Zeynep

Kitapta doğanın da Zeynep ile empati kurduğu görülmektedir. Resimde ağlayan Zeynep ile arkasındaki ağacın da ağlayarak Zeynep'in duygularını hissettiği gösterilmiştir.

Resim 4. Halepli Zeynep

Kitap içerisinde Zeynep karakterinin bazı siyasi kişilerle görüştüğü bölümler de bulunmaktadır. Resimlerde bu bölümlere de yer verilmiştir. Burada Zeynep'in savaşın sorumlusu olarak gördüğü siyasetçiye kızgın bir şekilde bir şeyler söylediği gösterilirken Zeynep ile beraber kolundaki tavuk, omuzundaki tavşan ve yerdeki köstebeğin de sinirlendiği görülmektedir. Yine bu da hayvanların Zeynep ile empati kurduğu resimlere örnektir. Ayrıca kitapta kırmızı renk ağırlıklı bir şekilde kullanılmıştır. Savaşın vahameti sadece metin kısmına değil resimlere de yansıtılmıştır. Görsellerde savaş, ölüm ve kanı simgeleyen öğeler bolca yer almaktadır.

Resim 5. Halepli Zeynep

Resim 6. Halepli Zeynep

'Halepli Zeynep' kitabında empati içeren resimlere sıklıkla yer verilirken aynı zamanda olumsuz örneklere de sıkça yer verildiği görülmüştür. Resim 5'te mülteci çocuğun kendi ülkesinin liderine kızdığının gösterildiği resimde hayvanların da Zeynep'le aynı hisleri paylaştıkları görülür, ancak liderin resmediliş şekli çocuğa yönelik bir kitap için hiç uygun değildir. Resim 6'da yine Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanının da Zeynep ile empati kurarak ağladığı görülür. Fakat bir çocuk kitabında siyasi kimliklerden bahsedilmesi ve kişilerin resmedilerek gösterilmesi, siyasi kimliklerden üzerinden mesaj verilmeye çalışılması çocuğa görelilik ilkesinin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Tartışma ve sonuç

Bu çalışmada mülteci konusunu ele alan, yazının ve resmin bir arada kullanıldığı Kate Milner'in 'Benim adım Mülteci değil', Pimm van Hest'in 'evinden uzakta (mülteci)' ve Mevlana İdris'e ait 'Halepli Zeynep' adlı çocuk kitaplarında yer alan empati öğeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla kitaplardaki yazılı metinler ve resimler empati ögesi bulundurma açısından incelenmiştir.

Çalışmada, 'Benim adım Mülteci değil' kitabında yer alan metinlerde sıklıkla empati öğelerinin bulunduğu, ancak resimlerde empati öğelerinin bulunmadığı belirlenmiştir. 'evinden uzakta (mülteci)' kitabında ise başta sona empati kurdukmaya yönelik bir kurgunun olduğu görülmüştür. Bu kitabın resimlerine bakıldığında ise sadece bir resimde empati ögesine rastlanılmıştır. Ancak 'Halepli Zeynep' kitabında yazılı metne bakıldığında diğer kitaplara oranla empati öğelerine çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat bu kitabın resimlerinde diğer kitaplardan daha fazla empati ögesinin yer aldığı görülmüştür.

'Benim adım Mülteci değil' kitabında okura mülteci konusu üzerine empati kurdurmanın dolaylı bir şekilde yapıldığı belirlenmiştir. Kitapta okur adeta hayalî bir arkadaş gibi yolculuk boyunca kahramanla beraberdir. Kitabın başında okur bu yolcuğa bir soru ile davet edilmiş ve okurdan alınan cevabın "evet" yönünde olduğunu gösterir bir şekilde yolculuğa çıkmıştır. Yolculuk boyunca hayalî arkadaş olan okur tüm durumdan haberdar edilmiş ve ayrıca yine sorularla yaşanan olaylar üzerine neler düşündüğü, neler hissettiği ve böyle bir durumda olduğunda neler yapacağı sorulmuştur. Bu sorularla asıl amaç okura dolaylı bir şekilde mülteci konusunu sezdirmek, okurda mülteci farkındalığını oluşturmak ve okurun mültecilerle empati kurmasını sağlamak olduğu söylenebilir. Kitapta bu farkındalığı oluştururken anlatıma çocukça bir dilin hâkim olduğu ve okura yönlendirilen soruların da oldukça masum sorular olduğu görülmüştür. Yaşanılan olay ne kadar dram ağırlıklı olsa da kitapta bu durum eğlenceli bir şekilde, kahraman ve hayalî arkadaş olan okur arasında geçen bir sohbetmiş gibi sunulmuştur. Kitabın kurgusal dünyasında da çocukların sevdiği oyun, dans, paten kaymak gibi öğelere yer verilmesi, konunun çocuklara sunumunda çocukça bir bakış açısının korunduğunu ve hep canlı tutulduğunu göstermektedir. Bu sayede okurda mülteci farkındalığı oluşturulurken okurun bu konudan korkması ve uzaklaşması değil, zor bir durumun farkındalığını eğlenceli bir serüvenle fark etmesi sağlanmaktadır. Zira aksi yapılmış olsaydı çocuk okurun empati kurması çok daha zor olabilirdi ve psikolojik olarak da kendini daha kötü hissetmesine sebep olabilirdi diye düşünülmektedir. Bu bakımdan kitap çocuk okurun yaşını da dikkate alarak konuyu çok fazla acıklı hâle getirilmeden ancak tüm gerçekliğiyle sunar. Ancak burada dikkat çeken nokta yazarın mülteci konusunda okurun farkındalık kazanmasını ve mültecilerle empati kurmasını sağlarken mümkün olduğunca didaktik bir anlatımdan uzak durmaya çalışmasıdır. Çocuğun kendisinin sorular aracılığıyla fark etmesini, düşünmesini, anlamasını ve empati kurmasını amaçladığı görülmektedir.

'evinden uzakta (mülteci)' kitabında ise ilk sayfadan itibaren okura doğrudan 'sen' ifadesi yöneltilir ve bu hikâyenin başkahramanının da kendisi olduğu hissettirilir. Böylece okur doğrudan hikâyenin içine çekilir ve mültecilerle empati kurması amaçlanır. 'Benim adım Mülteci değil' adlı kitapta başkahraman tarafından okur yolculuğa davet edilirken bu kitapta okurun doğrudan hikâyenin başkahramanı yapıldığı görülür. Okur için gereken ortam, düşünce ve duygular yazar tarafından sayfa sayfa sunulmuş, okura sadece kendisini bu hikâyeye ait hissetmek kalmıştır. 'Benim adım Mülteci değil' adlı kitapta mültecilerin yaşadığı olumsuzluklara doğrudan yer verilmeyip çocukça bir bakış açısıyla konu ele alınmıştır. Bu kitapta ise mültecilerin yaşamış oldukları tüm olumsuzluklar, zorluklar, mücadeleler metne yansıtılmış ve hikâyede çocukça bir dilden, bakış açısından ziyade keskin bir anlatım hâkimdir. Okurun her sayfada tüm gerçekliği ile sunulan olayların içinde olması mültecilerle çok daha kolay empati kurmasını sağlayabilir niteliktedir. Ancak bu gerçekliğin 6 ila 10 yaş arasına hitap eden bu kitabın okurlarını derinden etkileyebileceği düşünülebilir. Lâkin kitabın sonunda yeni bir ülkede, yeni arkadaşlarla başlayan serüvenle yazar kitabın başından beri hep olumsuzluklara maruz kalan okurun olumsuz düşüncelerden kurtularak kitabı bitirmesini amaçlandığını söyleyebiliriz.

'Benim adım Mülteci değil' ve 'evinden uzakta (mülteci)' kitaplarının yazılı metinlerinde okurun empati kurmasını sağlayacak öğelere çok sıkça yer verildiği tespit edilirken 'Halepli Zeynep' adlı kitapta okurun empati kurmasını sağlayacak öğelere çok az yer verildiği belirlenmiştir. 'Halepli Zeynep' kitabında yazar metni kurgularken okura herhangi bir görev vermez. Diğer iki kitapta yazarlar okuru olayın içine doğrudan çekerken 'Halepli Zeynep'te ise bunu neredeyse hiç görmeyiz. Çocuk okur, kitabı okurken sadece okuyucu konumundadır. Kitapta baştan sonra mülteci bir kızın yaşadıkları anlatılırken okurun doğrudan empati kurmasını amaçlayan öğelere çok fazla yer verilmediği görülür. Ancak kitabın başkahramanı Zeynep'in ülkesindeki insanlarla, arkadaşlarıyla empati kurduğunu gösteren ifadelerle kitapta yer verilmiştir. Böylece bu kitapta doğrudan empati kuran kişi kitabın başkahramanı Zeynep'tir. İncelenen diğer iki kitapta ise bu duruma rastlanılmaz. 'Halepli Zeynep' kitabını diğer iki kitaptan ayıran diğer önemli bir nokta ise

hayvanların ve ağaçların da Zeynep'le empati kurmasıdır. İnsan dışı canlı varlıkların da yaşanan acılara kayıtsız kalamadığı, acı çeken bir çocuğun hisselerini çok iyi anlayabildiği ve onunla empati kurabildiği kitapta sunulmaktadır. Zeynep mutlu olduğunda mutlu olan, ağladığında ağlayan, kızdığında kızan tavuk, tavşan, ağaç gibi canlılar kitapta yer almıştır. 'Halepli Zeynep' kitabının dikkat çeken bir yönü ise hikâye içerisinde siyasi karakterlere de yer verilmesidir. Zeynep, terk etmek zorunda kaldığı ülkesinin devlet başkanına kızarken geldiği ülkenin cumhurbaşkanı ile güzel bir sohbet içerisinde sunulur. Cumhurbaşkanının Zeynep'le empati kurduğunu gösteren ifadelere yer verilir. İncelenen diğer iki çeviri kitapta ise çocuk kahramanlar ya çocuklardır ya da hayalî arkadaşlarıdır (okurun kendisi) ve siyasi karakterlere hiç yer verilmemiştir. Bu da 'Halepli Zeynep' kitabının siyasi mesaj vermeye yönelik kaygılarla yazıldığı şeklinde yorumlanabilir. Çocuk kitabının ve özellikle böyle hassas bir konunun siyasi kimlikler üzerinden sunulmuş olması bir çocuk kitabı açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Nitekim Aytekin (2016) de çocuk edebiyatı yazarlarının eserlerinde siyasi düşüncelerini okurlara empoze etmemeleri gerektiğini vurgular. Bu sebeple çocuk kitaplarının yayınevleri tarafından çocuğu merkeze alarak hassasiyetle incelenmesi ve çocuklar için uygun olanlarının basılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada ayrıca ele alınan kitapların resimlerdeki empati öğeleri de incelenmiştir. Zira incelenen üç kitabın her sayfasında resim yer almaktadır. İncelemeler sonucunda 'Benim adım Mülteci değil' kitabının resimlerinde empati öğelerine yer verilmediği belirlenmiştir. 'evinden uzakta (mülteci)' kitabında ise sadece bir resimde empati öğesine yer verildiği görülmüştür. Ancak bu resimde hem empati kuran hem de empati kurmayan, mültecileri dışlayan karakterlerin bir arada resmedildiği görülmüştür. Bu resim aracılığıyla aslında okur empati kuran ve kurmayan insanları daha somut bir şekilde görme ve belki de hangi grup gibi olmayı istediği konusunda da bir tercih yapma imkânı bulmaktadır denilebilir. 'Halepli Zeynep' kitabının resimlerinde ise diğer iki kitaba kıyasla daha fazla empati içeren ögenin yer aldığı belirlenmiştir. Resimlerde başkahraman Zeynep'in duygularını insan dışındaki canlı varlıkların da hissedip aynı duyguları paylaştıkları resmedilerek empati öğelerine yer verilmiştir. Başkahraman ağladığında ağlayan, şaşırduğunda şaşırıp ve kızduğunda kızan hayvanlar ve bir ağaç resmedilmiştir. Fakat yine 'Halepli Zeynep' kitabının resimlerinde çocuğa uygun olmayan birçok olumsuz unsur da tespit edilmiştir. Kitabın resimlerinde kırmızı renk hâkimdir ve görsellerde savaş, ölüm, yıkım tüm gerçekliğiyle yansıtılmıştır. Ayrıca yazılı metinde yer verilen siyasi karakterlerin kimler olduğunun kitapta açıkça resmedildiği görülmüştür. Bu siyasi karakterler günümüzün devlet başkanlarıdır. Özellikle resimlerde de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanınının Zeynep'le duygularını paylaştığını, empati kurduğunu gösteren öğeler mevcuttur.

Sonuç olarak biri Türkçe, ikisi çeviri olan üç kitapta da çocuk okurlara mültecilerle empati kurabilmelerini sağlayabilecek öğelere yer verildiği görülmüştür. Ancak bu öğeler çeviri kitaplarında daha çok metin üzerinden sunulurken Türkçe kitapta görseller üzerinden gerçekleştirilmiştir. Yine çeviri kitaplarda çocuk okurun mültecilerle empati kurması doğrudan okuru olayın içine dâhil ederek, sanki okurun da o maceranın bir kişisiymiş gibi hissetmesi ile sağlanırken Türkçe kitapta böyle bir amacın olmadığı görülmektedir. Resimler açısından bakıldığında ise 'Halepli Zeynep' kitabının resimlerinde empati öğeleri çok daha fazla iken çeviri kitaplar için bunu söylemek mümkün değildir. Fakat bu kitabın da resim içeriklerinde empati öğelerinin yanı sıra olumsuz öğelerin de sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca 'Benim adım Mülteci değil' ve 'evimden uzakta (mülteci)' kitaplarında okura doğrudan bir mesaj verme çabası yoktur, ancak olayların sunuluş biçimi okuru doğrudan mültecilerle empati kurmaya yönlendirmektedir. Lâkin 'Halepli Zeynep' kitabında yaşanan dehşet anlatılırken mülteci bir çocuk üzerinden siyasi mesaj verme kaygısının ön plana çıktığı görülmüştür. Oysaki çocuk kitaplarının özellikle bu tür mesajlardan uzak durması beklenir. Bu bakımdan mülteci konusunu ele alan Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında empati içeren öğelerin sunumlarında belirgin farklılık olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda mülteci konusunu ele alan yazarların ve

bu kitapların yayımlanmasında önemli rol oynayan yayınevlerinin bu konuya çok daha hassas yaklaşması gerekmektedir. Çocuk kitaplarının çocuğa yönelik olduğunu dikkate alarak bu kitaplarda siyasi mesajlar vermekten uzak durulmalıdır. Ayrıca mülteci çocuklarla her ortamda karşılaşma imkânı bulunan günümüz çocuklarına yönelik yazılacak olan bu tür kitaplarda, konunun daha hassas ele alınması ve çocukların mülteci arkadaşlarıyla empati kurabilmelerine katkı sağlayacak öğelere yer verilmesi oldukça önemlidir. Nitekim bu anlayışla hazırlanan çocuk kitapları, çocuklarımızın empati kurabilme becerilerini her anlamda geliştirmelerine de katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akdeniz, Y. (2018). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aytekin, H. (2016). Çocuk ve gençlik edebiyatında siyasi söylemlere eleştirel bir bakış. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(15), 49-62.
- Bradbery, D. (2012). *Using Children's Literature to Build Concepts of Teaching About Global Citizenship*. Australian Association for Research in Education and Asia-Pacific Educational Research Association Conference. (NJ1), 1-7.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (14) , 383-410.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri-beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (3. bs)*. (M. Bütün ve S. B. Demir Çev. Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- Ersoy, E. G. ve Köşger, F. (2016). Empati: tanımı ve önemi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38 (2), 9-17. doi: <http://dx.doi.org/10.20515/otd.33993>
- Hest, P. V. (2017). *evinden uzakta (mülteci)* (Çev. Ö. Akdik İşli). Ankara: Gergedan Yayınları.
- İdris, M. (2016). *Halepli Zeynep*. İstanbul: Vak Vak.
- Kaya, M. ve Erdem, İ. (2020). Çocuk edebiyatı eserlerinin 7. sınıf öğrencilerinin empati becerisinin gelişimine etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1) , 79-114.
- Kaya, N. B. (2011). Sosyal bilgiler dersi (4. ve 5. sınıf) öğretim materyallerinde empati becerisinin amaç, kapsam ve etkinlik boyutlarından incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Melanhoğlu, D. (2020a). Çocuk edebiyatındaki kayıp mültecilerin izinde duyarlılık eğitimi. *Journal of Turkology*, 30(1) , 161-179.
- Melanhoğlu, D. (2020b). Çocuk edebiyatında mülteci kahramanların yaşadıkları çatışmalar üzerine bir inceleme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9 (2) , 665-691.
- Melanhoğlu, D. (2020c). Kardeş veya yük: mülteci çocuk kahramanların bakış açısıyla kültürlerarası etkileşim. *Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* , (20) , 95-115.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. bs.)*. (S. Turan Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Milner, K. (2019). *Benim adım Mülteci değil*. (Çev. A. Turhan) İstanbul: Arden.
- Rogers, C. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş seklidir. (Çev. F. Akkoyun) *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 103-124.
- Savur, S. (2019). Günümüz Türk çocuk ve gençlik edebiyatında mülteci sorunu (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (Ed.) (2017). *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Şimşek, T. ve Yakar, Y. (2016). *Çocuk ve Edebiyat*. T. Şimşek (Ed.). Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı, Ankara: Grafiker.
- Temur, M. ve Ertem, İ. (2019). Çocuk edebiyatında göç ve göçmenlik. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9 (2) , 451-466.

- Turhan, O., Karaca-Turhan, F. ve Baş, B. (2021). Türk çocuk edebiyatında meslekler ve toplumsal cinsiyet. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(1), 1-30.
- Yakar, Y. (2017). Türk çocuk edebiyatında göç olgusu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (58), 339-353
- Yılmaz, A. Y. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı)*. Ankara: Seçkin.

02. Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi**Yakup YILMAZ¹****Dilek BAYRAKTAR²**

APA: Yılmaz, Y.; Bayraktar, D. (2021). Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 19-34. DOI: 10.29000/rumelide.981484.

Öz

Geçmiş ve bugünkü çalışmaların ışığında meydana getirilen *Türkçe Sözlük'te* evlilik kavram dünyasına ait belirlediğimiz ad ve eylemlerin çokluğu, çeşitliliği, anlamları, köken ve yapıları bize Türkçenin evlilik temelli söz varlığına dair kapsamlı bir bilgi sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türk dili ve kültüründe köklü bir yeri olan evliliğe dair sözcüklerin köken bakımından tasnifini ortaya koymaktır. Çalışmanın problem durumunu; "*Türkçe Sözlük'te -madde başları ile sınırlandırılan- evlilik kavramlarının kökenleri nelerdir?*" sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın alt problemleri ise şunlardır: 1) Türkçe Sözlük'te evlilik kavramıyla ilişkili adlar ve eylemler nelerdir? 2) Evlilik kavramları köken bakımından nasıl bir görünüş sergilemektedir? Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği araştırmada doküman analizine yer verilmiştir. Çalışma 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük'te* yer alan evlilik kavramına ilişkin adlar ve eylemler taranarak hazırlanmıştır. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir. Bu kavramlardan 305 sözcük isim sınıfından, 87 sözcük fiil sınıfından, 188'i söz öbeği hâlinde, 1'i de cümle hâlinde sayılmıştır. Evlilik kavramı incelenirken Türkçe kökenli sözcüklerin 215, yabancı kökenli sözcüklerin 153 olduğu, söz öbeği hâlindeki kavramlardan Türkçe + Türkçe kuruluşundakilerin 103, Türkçe ile kurulu yabancı kökenli söz öbeklerinin 63, her iki sözcüğü yabancı kökenli söz öbeklerinin ise 44 olduğu belirlenmiştir. Cümle hâlindeki 1 kavram da yabancı köken + Türkçe kuruluşundadır. Aynı köke sahip 2 kavramın kökeni belli değildir. Çalışmada ele aldığımız sözcüklerin ezici çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu; *Türkçe Sözlük'teki* sözcük hâlindeki evlilik kavramlarında Doğu dillerinden Arapçanın, Batı dillerinden Fransızcanın; söz öbeği hâlindeki kavramlarda Doğu dillerinden yine Arapçanın, Batı dillerinden Yunancanın etkisinin diğer dillere oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Türkçe Sözlük, evlilik kavramı, köken bilimi

Classification of Marriage Concepts in Terms of Origin in the Turkish Dictionary**Abstract**

In the Turkish dictionary, created in the light of past and present studies, the multiplicity, diversity, meanings, origins and structures of the names and actions that we define in the world of marriage concept, provide us with a comprehensive information about marriage-based vocabulary of Turkish. The aim of this study is to reveal the classification of words about marriage in terms of origin, which have a deep-rooted place in Turkish language and culture. The question, "What are the origins of the concepts of marriage in the Turkish dictionary-limited by the heads of articles?" forms the problem sentence of the study. The sub-problem sentences of the study are: 1) What are the names and actions associated with the concept of marriage in the Turkish dictionary? 2) How do the concepts of marriage appear in

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD. (İstanbul,Türkiye). yilmazyakupbey@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6230-8850 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 16.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981484]

² Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, (İstanbul,Türkiye). dilekbayraktar22@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-2076-4724.

terms of origin? Document analysis was included in the study, which adopted a qualitative research approach. The study was prepared by scanning the names and actions related to the concept of marriage in the TDK Turkish dictionary published in 2011. 581 names and acts have been found to have passed as per article on the concept of marriage. Of these concepts, 305 words were counted from the noun class, 87 words were counted from the verb class, 188 were counted as phrases and 1 was counted as sentences. While examining the concept of marriage, it was determined that the words of Turkish origin were 215, words of foreign origin were 153, the words in Turkish + Turkish constitution of the phrasal concepts were 103, the foreign-origin phrases established in Turkish were 63, and the phrases of both words were foreign. One concept in sentence form is in the foundation of foreign origin + Turkish. The origin of 2 concepts with the same root is not clear. We see that the overwhelming majority of the words we consider in the study are of Turkish origin; In the lexical concepts of marriage in the Turkish Dictionary, Arabic from Eastern languages, French from Western languages; In phrasal concepts, we see that the influence of Arabic from Eastern languages and Greek from Western languages are more than other languages.

Keywords: Turkish Dictionary, the concept of marriage, the science of origin

Giriş

Bir dilin söz varlığını temel alarak kavramı “bir sözlükte madde başı olarak yer alan sözcükler” biçiminde niteleyebiliriz. Bunlardan bir bölümü bir nesneyi, bir niteliği; bir bölümü de bir olayı, bir oluş ya da devinimi gösterir (Aksan, 2009, s. 41). *Bekâr, nikâh, dul, sözlü, nişanlı, sağdıç, gerdek, kılıbık, zevce* kavramları adları işaret ederken; *sözlenmek, evlenmek, boşanmak, boynuzlamak* kavramları eylem adlarını yahut eylemleri gösterir.

Varlık ile adı arasındaki ilişkide dilcilerin ürettiği bilgilere göre, bir dilin söz varlığı, yani sözlük öğeleri, o dilde zaten mevcut öğeleri ses-biçim ya da anlamca değiştirme veya başka dillerden alıntılama gibi başlıca iki kaynağa dayanmaktadır. Bu yüzden, her dilin söz varlığı, iç öğeler ve dış öğeler diye ikiye ayrılır. İç öğeler, dil toplumunun kendi ürettiklerinin, dış öğeler ise, dil toplumunun başkalarından öğrendiklerinin adlarıdır (Karaağaç, 2013, s. 532).

Geçmiş ve bugünkü çalışmaların ışığında meydana getirilen *Türkçe Sözlük*'te evlilik kavram dünyasına ait belirlediğimiz ad ve eylemlerin çokluğu, çeşitliliği, anlamları, köken ve yapıları bize Türkçenin evlilik temelli söz varlığına dair kapsamlı bir bilgi sunmaktadır.

Araştırmada evlilik kavramlarının iç öğeler bakımından ne kadar zengin olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Bunun sebepleri arasında Türk toplumunun evlilik ve aile kurumlarına verdiği önemi gösterebiliriz. Dış öğeler bakımından ise sözcüklere yüklenen yan anlamlar dikkat çekicidir. Örneğin *mürüvvet* sözcüğü kaynak dilde ‘*erkeklik, mertlik, yücelik, cömertlik*’ anlamlarına gelirken Türkçede ‘*bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç*’ anlamıyla kullanılmaktadır.

Bir dilde yabancı sözcüklerin bulunması o dilin fakirliğini değil, aksine zenginliğinin göstergesidir. Bilginin biricik ve vazgeçilmez ögesinin sözcük ve onun işaret ettiği kavram olduğunu hatırlayacak olursak yeni sözcük yapımında alıntı yolunun tercih edilmesini toplumların birbirleriyle ne denli iletişim hâlinde olduklarının ve bilgi alışverişinde bulduklarının bir göstergesi olarak kabul etmemiz yerinde olacaktır.

1. Evlilik kavramı ad ve eylemleri

<p>Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

Bu araştırma, 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük* taranarak oluşturulmuştur. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir. Bu kavramlardan 305 sözcük isim sınıfından, 87 sözcük fiil sınıfından, 188'i söz öbeği hâlinde, 1'i de cümle hâlinde sayılmıştır.

1.1. Kendi dilinden ad verme ve eylem adları

Türkçenin yapısı bakımından geniş türetme ve birleştirme olanaklarına sahip bir dil olması ona ayrıntılara inen bir kavramlaştırma gücü verir. Bunu en eski yazılı belgelerimizden itibaren izlemek mümkündür (Erol, 2002, s. 41-42).

TS'de sadece '*evlenmek/evlilik*' ve '*boşanmak*' sözcüklerinden hareketle oluşturulmuş ve madde başı saydığımız kavramların (sözcük ve söz öbeği) sayısının toplamı 61'dir.

Türkçenin yan anlamlar oluşturmada ve birleştirmede zenginliğini ortaya koyması bakımından evlilik kavramıyla ilişkilendirdiğimiz şu örnekler de oldukça dikkat çekicidir: '*almak*', '*adaklı*', '*ağırılık*', '*altın yıl*', '*askı*' '*balayı*', '*başlık*', '*benimki*', '*beşik kertiği*' '*boynuzlu*', '*bürük*' '*duvak düşkün*', '*el kapısı*', '*elkızı*', '*eloğlu*', '*evli barklı*' '*geyik*', '*görümlük*', '*ilk göz ağrısı*', '*kız kuruşu*', '*koltuk*', '*seninki*', '*uzatmalı sevgili*' '*varmak*', '*vermek*' '*yaldızlamak*' vb.

1.2. Yabancı dilden alma

Araştırmamızda, evlilik kavramına ilişkin adların büyük çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu, alıntı sözcüklerin en çok Arapça ve Farsça kökenli olduğunu; bunu takiben Fransızca, İtalyanca, Yunancadan ve az sayıda Moğolca, İngilizce ve diğer dillerden de sözcük alındığını belirledik.

Türkçe çoğunlukla alıntılacağı bir dildeki sözcüğü o dildeki fonetiği ve morfemiyle değil, kendi bünyesindeki ses ve biçimsel unsurlarla kaynaştırmak veya birleştirmek yoluyla değiştirerek almıştır. Bu kazanımlar kimi zaman sözcüğün anlamının farklılaşmasına, birden fazla anlamda kullanılmasına imkân sağlamıştır. Örneğin Arapçadan alınan *cihaz* sözcüğü, temelde '*herhangi bir şeyi yapmaya yarayan alet, aygıt*' anlamındayken; *çeyiz* örneğinde '*düğün yapmak için gereken hazırlıklardan birinin adı*'ni ifade eder hâle gelmiştir (Kara, 2011, s. 138).

Türkçenin etkileşimde olduğu bu vb. dillerin söz varlığında da evlilik kavramına ilişkin Türkçeden geçen sözcükler bulunmaktadır. Günay Karaağaç'ın *Türkçe Verintiler Sözlüğü*'nden hareketle tespit ettiğimiz *ağırılık* (s. 12), *âşık* (s. 48), *baba* (s. 61), *bekâr* (s. 96), *çeyiz* (s. 195), *düğün* (s. 266), *dünür* (s. 267), *hanım* (s. 347), *kadın* (s. 412), *karı* (s. 450), *kuma* (s.543), *nikâh* (s. 641), *yâr* (s. 907), *yavuklu* (s. 917), *yüzük* (s. 940), *zina* (s. 953) sözcüklerini örnek gösterebiliriz.

2. Yöntem

Bu araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 217). Forster (1995) doküman analizinin; dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere belli başlı beş aşamada yapılabileceğini belirtmiştir (Aktaran Yıldırım & Şimşek, 2013, s. 223).

Çalışma 2011 yılında yayımlanan TDK *Türkçe Sözlük*'te yer alan evlilik kavramına ilişkin adlar ve eylemler taranarak hazırlanmıştır. Evlilik kavramına dair madde başı olarak 581 ad ve eylemin geçtiği tespit edilmiştir.

3. Evlilik kavramlarının köken bakımından incelenmesi

3.1. Sözcük hâlindeki kavramların kökenleri

3.1.2. Türkçe

TS'de evlilik kavramına ilişkin 215 Türkçe kökenli sözcük yer almaktadır:

adaklanma	bey	boydak	duvaklanma
adaklanmak	bırakmak	boynuzlama	duvaklanmak
adaklı	bizimki	boynuzlamak	duvaklı
adaksız	boşama	boynuzlanma	duvaksız
ağırlama	boşamak	boynuzlanmak	düğün
ağırlık	boşandırılma	boynuzlatma	düğüncü
ağıt	boşandırılmak	boynuzlatmak	düğüncülük
aldatmak	boşandırma	boynuzlayış	düğünsüz
almak	boşandırmak	boynuzlu	dünür
analık	boşanılma	bula	dünürcü
aranmak	boşanılmak	bürük	dünürcülük
askı	boşanış	deri	dünürlük
ayrılık	boşanma	dernek	dürü
ayrılmak	boşanmak	dul	düzgüncü
bacanak	boşatılma	dulluk	düzgüncülük
bacanaklık	boşatılmak	duvak	ece
balayı	boşatma	duvakçı	elçek
baldız	boşatmak	duvakçılık	elçekli
başlık	boşattırma	duvaklama	elti
benimki	boşattırmak	duvaklamak	eltelik

er	evlenme	kadınsızlık	kocalı
ergen	evlenmek	kalak	kocalık
erkek	evli	kalık	kocalılık
erkekli	evlilik	kalıklık	kocasız
erkeksiz	gelin	kalın	kocasızlık
erkeksizlik	gelinlik	kapama	koltuk
ersemek	gelinlikçi	kapatma	koltukçu
ersiz	gelinlikçilik	kapatmak	kuma
ersizlik	geyik	karı	kumalı
eş	gezeleme	karılı	kumasız
eşli	gönüllü	karılık	kurum
eşlik	görücü	katkı	ocak
eşlilik	görücülük	kayın	odalık
eşsiz	görümce	kayınlık	oğulluk
ev	görümcelik	kazak	okumak
evdeş	görümlük	kazaklık	okunmak
evdeşlik	güveyi	kepez	okuntu
everme	güveyilik	kılavuz	okuyucu
evermek	hanım	kılıbık	okuyuculuk
evlendirilme	hatun	kılıbıklaşma	onunki
evlendirilmek	ini	kılıbıklaşmak	ortak
evlendirme	istemek	kılıbıklık	saçı
evlendirmek	isteşmek	kırık	sağdıç
evlenilme	kaçmak	kızlık	sağdıçlık
evlenilmek	kadın	kişi	seninki
evleniş	kadınsız	koca	sevgili

sevgililik	takmak	yapmak	yazmak
sözleme	toyucu	yavuklama	yenge
sözlemek	üvey	yavuklamak	yengelik
sözlenme	varmak	yavuklanma	yetişkin
sözlenmek	vermek	yavuklanmak	yol
sözlü	yağlıkçı	yavuklu	yoldaş
sözlülük	yaldızlamak	yavukluluk	yuvalanmak
takı	yapıştırma	yazıcılık	

3.1.3. Arapça

TS'de 94 sözcük Arapça kökenlidir:

adam	cihaz	hülle	mücerret
adamsız	çeyiz	hülleci	mürüvvet
adamsızlık	çeyizci	hüllecilik	nikâh
aile	çeyizcilik	ihanet	nikâhlama
akit	çeyizli	izdivaç	nikâhlamak
âşık	çeyizlik	karabet	nikâhlanış
âşıklı	çeyizsiz	kismet	nikâhlanma
âşıklık	deyyus	mabude	nikâhlanmak
âşıktaş	deyyusluk	mahrem	nikâhlayış
âşıktaşlık	ehil	melike	nikâhlı
avrat	harem	metrukiyet	nikâhlık
ayal	haremlik	mihr	nikâhlılık
ayvaz	helal	muaşaka	nikâhsız
bekâr	helalli	musahiplik	nikâhsızlık
bekârlık	helallik	muta	rahibe
cemiyet	herif	mutallaka	rahip

refik	sıhriyet	talak	zevcelik
refika	sultan	talip	zevç
ruhbaniyet	sülale	talipli	zılgıt
sefire	şartlı	taliplik	zifaf
sevdalı	şerbet	taliplilik	zina
sevdalılık	taallukat	teehhül	
seyyibe	taaşşuk	tezevvüç	
sıhri	taç	zevce	

3.1.3.1. Kürtçe < Arapça

berdel

3.1.4. Farsça

TS'de 24 sözcük Farsça kökenlidir:

babalık	gerdek	nişanlı
canan	keşiş	nişanlılık
cananlık	nişan	nişanlılık
çift	nişanlama	paçalık
damat	nişanlamak	piç
damatlık	nişanlanış	piçlik
dost	nişanlanma	yâr
enişte	nişanlanmak	yârlık

3.1.5. Fransızca

TS'de 15 sözcük Fransızca kökenlidir:

alyans	jübile	markiz
düşes	kontes	matmazel
düşeslik	madam	metres
garsoniyer	madama	metreslik

prenses

prenseslik

vikontes

3.1.6. İngilizce

TS'de 4 sözcük İngilizce kökenlidir:

mis

misis

3.1.6.1. Fransızca < İngilizce

flört

partner

3.1.7. İtalyanca

TS'de 4 sözcük İtalyanca kökenlidir:

familya

konfeti

korte

3.1.7.1. Fransızca < İtalyanca

gondol

3.1.8. Kıptice

TS'de Kıptice 1 sözcük yer almıştır:

gacı

3.1.9. Latince

TS'de 2 sözcük Latince kökenlidir:

imparatoriçe

imparatoriçelik

3.1.10. Moğolca

TS'de 2 sözcük Moğolca kökenlidir:

ağa

bayan

3.1.11. Sırpça

TS'de 2 sözcük Sırpça kökenlidir:

kraliçe

kraliçelik

3.1.12. Yunanca

TS'de 4 sözcük Yunanca kökenlidir:

drahoma

kerata

efendi

manita

3.1.13. Hausa dili

TS'de 1 sözcüğün kökeni Hausa dilindedir:

zamazingo

3.2. Söz öbeği hâlindeki kavramların kökenleri**3.2.1. Türkçe + Türkçe**

TS'de 103 söz öbeği bu kuruluştadır:

altın yıl	boşatabilmek	çok eşli	el kapısı
altıparmak	boşatılabilme	çok eşlilik	elkızı
başı bağı	boşatılabilmek	çok karılı	eloğlu
başı bütün	boşayabilme	çok karılılık	er ekmeği
bekleme süresi	boşayabilmek	çok kocalılık	erkekevi
beşik kertiği	boşayıverme	dışarıdan evlenme	ev bark
beşik kertme	boşayıvermek	dış evlilik	evlendirebilme
boşanabilme	boynuzlayabilme	dıştan evlilik	evlendirebilmek
boşanabilmek	boynuzlayabilmek	duvak düşkünü	evlenebilme
boşanıverme	boynuzlayabilmek	düğünçübaşı	evlenebilmek
boşanıvermek	cicianne	düğün dernek	evli barklı
boşatabilme	cicimayı	düğünevi	evlilik birliği

evlilik dışı	ilk göz ağrısı	kaynanalık	tek evli
evlilik sözleşmesi	kan ayaklı	kaynata	tek evlilik
gelin abla	kanı ayaklı	kaynatalık	uzatmalı sevgili
gelin alıcı	karabaş	kırık dölü	üçten dokuz
gelinlik kız	karı ağızlı	kizevi	üvey ana
gözü dışarıda	karı ağızlılık	kız kurusu	üvey anne
gümüş yıl	karı koca	koltuğa girme	üvey çocuk
güveyi yemeği	karı kocalık	kuşak bağlama	üvey kardeş
hanımanne	karılı kocalı	küçük hanım	üvey kız
iç evlilik	karısı ağızlı	küldöken	üvey oğul
iç güveyi	karısı ağızlılık	oğlanevi	yazıcı kadın
iç güveyilik	katır karı	söz kesimi	yol kardeşliği
iç güveyisi	kayınço	tek eşli	yüz görümlüğü
içten evlilik	kaynana	tek eşlilik	yüz yazısı

3.2.2. Türkçe + Arapça

TS'de 11 söz öbeği bu kuruluştadır:

boşanma davası	ev adamı	gelin havası	üvey evlat
boşanma ilamı	evlilik akdi	hanım evladı	yıldırım nikâhı
düğün hamamı	gelin hamamı	kayınvalide	

3.2.3. Arapça + Türkçe

TS'de 7 söz öbeği bu kuruluştadır:

bekâr odası	hayat arkadaşı	kısmet kapısı
dünyaevi	kavletmek	
gayret kuşağı	kına gecesi	

3.2.4. Türkçe + Farsça

TS'de 22 söz öbeği bu kuruluştadır:

ağız nişanı	düğün pilavı	kayınbaba	kayınvalidelik
başlık parası	düğün yahnisi	kayınbabalık	kız kilimi
boş kâğıdı	karım köylü	kayınbirader	uzatmalı nişanlı
boyunduruk parası	karısı köylü	kayınbiraderlik	üvey baba
cicibaba	karısı köylülük	kayınpeder	
düğün çorbası	kaşık düşmanı	kayınpederlik	

3.2.5. Farsça + Türkçe

TS'de 16 söz öbeği bu kuruluştadır:

baba yerli	çöpçatanlık	köroğlü	nişanlayıvermek
baba yerlilik	çöpsüz üzüm	nişanlayabilme	nişan yüzüğü
çeşnicibaşı	kemer bağlama	nişanlayabilmek	paça günü
çöpçatan	kör ocak	nişanlayıverme	servi boylu

3.2.6. Türkçe + Moğolca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

gelinlik çağı

3.2.7. Moğolca + Türkçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır.

yasak ilişki

3.2.8. Türkçe + İtalyanca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

düğün salonu

3.2.9. Türkçe + Ermenice

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır.

gelin teli

3.2.10. Ermenice + Türkçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

telli duvaklı

3.2.11. Türkçe + Yunanca

TS'de 2 söz öbeği bu kuruluşadır:

düğün alayı

gelin alayı

3.2.12. Arapça + Arapça

TS'de 19 söz öbeği bu kuruluşadır:

aile saadeti	imam nikâhı	muta nikâhı	nikâh memuru
belediye nikâhı	imam nikâhlı	müzmin bekâr	resmî nikâh
gayrimeşru	kasap havası	müzmin bekârlık	talakıselase
gayrimeşruluk	medeni hâl	nesebi gayrisahih	veledizina
ilanaşık	medeni nikâh	nesebi sahih	

3.2.13. Arapça + Farsça

TS'de 4 söz öbeği bu kuruluşadır:

bekârhane	helalzade
haramzade	izinname

3.2.14. Arapça + Sanskritçe

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

nikâh şekeri

3.2.15. Arapça + İtalyanca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

aile gazinosu

3.2.16. Moğolca + Arapça

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluşadır:

yasak aşk

3.2.17. Farsça + Arapça

TS'de 4 söz öbeği bu kuruluştadır:

nişan halkası	namahrem
şebiarus	namahremlik

3.2.18. Farsça + Farsça

TS'de 3 söz öbeği bu kuruluştadır:

çifte kumrular
hanuman
namzet

3.2.19. Yunanca + Farsça

TS'de 2 söz öbeği bu kuruluştadır:

efendibaba
efendibabacık

3.2.20. Yunanca + Fransızca

TS'de 1 söz öbeği bu kuruluştadır:

arşidüşes

3.2.21. Yunanca + Yunanca

TS'de 8 söz öbeği bu kuruluştadır:

egzogami	monogam	poliandri	poligami
endogami	monogami	poligam	polijini

3.3. Cümle hâlindeki kavramların kökenleri

3.3.1. Farsça + Türkçe

taygeldi

Sonuç

Yazı dilimizin ilk örneklerinden itibaren takip edebildiğimiz evlilik kavramları Türkçenin söz varlığında önemli bir yere sahiptir ve iç ögeler bakımından çok zengindir. Bu kavramlar içerisinde yabancı dillerden alıntı sözcükler olduğu gibi Türkçeden de başka dillere geçmiş olanlar mevcuttur.

Araştırmada evlilik kavramlarının köken bakımından incelemesine göre yapılan tasniflerde Türkçe kökenli sözcüklerin 215, yabancı kökenli sözcüklerin ise 153 olduğu tespit edilmiştir. Sözcük hâlinde saydığımız yabancı kökenli sözcüklerden 94'ü Arapça, 1'i Hausa dili, 24'ü Farsça, 15'i Fransızca 4'ü İngilizce, 4'ü İtalyanca, 1'i Kıptice, 2'si Latince, 2'si Moğolca, 2'si Sırpça, 4'ü Yunanca kökenlidir.

Hısım sözcüğünün kökeni tespit edilememiştir. XIV. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesinde kullanılan kelimenin kökü belli değildir (Ayverdi, 2011, s. 504).

Türkçe Sözlük'te söz öbeği oluşturan kavramlar köken bakımından incelenmiş ve şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:

Türkçe + Türkçe	103	Arapça + Arapça	19
Türkçe + Arapça	11	Arapça + Farsça	4
Arapça + Türkçe	7	Arapça + Sanskritçe	1
Türkçe + Farsça	22	Arapça + İtalyanca	1
Farsça + Türkçe	16	Moğolca + Arapça	1
Türkçe + Moğolca	1	Farsça + Arapça	4
Moğolca + Türkçe	1	Farsça + Farsça	3
Türkçe + İtalyanca	1	Yunanca + Farsça	2
Türkçe + Ermenice	1	Yunanca + Fransızca	1
Ermenice + Türkçe	1	Yunanca + Yunanca	8
Türkçe + Yunanca	2		

Söz öbeği hâlindeki kavramlardan Türkçe + Türkçe kuruluşundakilerin 103, Türkçe ile kurulu yabancı kökenli söz öbeklerinin 63, her iki sözcüğü yabancı kökenli söz öbeklerinin ise 44 olduğu belirlenmiştir.

Cümle hâlindeki madde başının kökeni incelendiğinde Farsça + Türkçe kuruluşunda olduğu belirlenmiştir.

Sonuç itibarıyla çalışmada ele aldığımız sözcüklerin ezici çoğunluğunun Türkçe kökenli olduğunu; kültürel etkileşimle Doğu ve Batı dillerinden geçen sözcüklerin dahi Türkçenin etkisinde kaldığını; şekil, ses ve anlam yönüyle Türkçeye birleşip kaynaştığını, iç içe geçtiğini görmekteyiz. Bu durum Türkçenin türetme ve birleştirme gücünün bir sonucudur.

Türkçe Sözlük'teki sözcük hâlindeki evlilik kavramlarında Doğu dillerinden Arapçanın, Batı dillerinden Fransızcanın; söz öbeği hâlindeki kavramlarda Doğu dillerinden yine Arapçanın, Batı dillerinden Yunancanın etkisinin diğer dillere oranla daha fazla olduğunu görmekteyiz.

Evlilik kavramı din olgusu ile çok ilgili olduğundan özellikle Arapçanın bu kavram üzerinde Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki tesirini göz ardı etmememiz gerekmektedir. Ayrıca Fransızca ve Yunancadan geçen kavramların daha çok kendi kültürümüzde olmayan fakat evlilik kavramıyla ilişkilendirdiğimiz âdet ve unvanları yahut bazı terimleri karşılamak amacıyla dilimizin söz varlığında yer aldığını belirtmeliyiz.

Kaynakça

- Akderin, F. (2012). *Latince Sözlük*. İstanbul: Say.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Engin.
- Aksoy, A. (2003). *Yunanca-Türkçe Türkçe-Yunanca Sözlük*. İstanbul: Alfa.
- Arat, R. R. (2006). *Edib Ahmed B. Mahmud Yükneki Atebetül-Hakayk*. Ankara: TDK.
- Atalay, B. (1992). *Divanü Lûgat -İt- Türk Tercümesi* (Cilt III). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Atalay, H. (2004). *İngilizce-Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2 b.). İstanbul: Kubbealtı-Milliyet.
- Baalbaki, R. (1995). *al-Mawrid a Modern Arabic-English Dictionary*. Beyrut: Dar El-İlm.
- Bangi, İ. (1971). *Farsça Dil Bilgisi Grameri*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Caferoğlu, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London : Oxford University Press.
- Çelgin, G. (2011). *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kabalıcı.
- Dindic, Slavoljub; Teodosijevic, Mirjana; Tanaskovic, Darko. (1997). *Türkçe-Sırpça Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.
- Erol, H. A. (2002). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri (Doktora Tezi)*. Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi .
- Fîrûzâbâdî. (1852). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 1). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Fîrûzâbâdî. (1853). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 2). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Fîrûzâbâdî. (1855). *al-Ukyânûsu'l-Basît fî Tarcamati'l-Kâmûsu'l-Muhît* (Cilt 3). (M. Asım, Çev.) İstanbul.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü Birinci Cilt A-N*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- İzoli, D. (1992). *Ferheng Kurdi-Türki Tırki-Kurdi*. İstanbul: Deng.

- Kara, M. (2011). *Ayrı Düşmüş Kelimeler*. İstanbul: Kesit.
- Karaağaç, G. (2008). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Lessing, F. D. (2003). *Moğolca-Türkçe Sözlük*. (G. Karaağaç, Çev.) Ankara: TDK.
- Li, Y. S. (1999). *Türk Dillerinde Akrabalık Adları*. İstanbul: Simurg.
- Nadelyayev V. M., Nasilov D. M., Tenişev E. R., Şçerbak A. M. (1969). *Drevnetyurkskiy Slovar*. Leningrad: Instatelstvo "Nauka".
- Parker, P. M. (2008). *Webster's Armenian-English Thesaurus Dictionary*. San Diego: ICON Group International.
- Sarı, M. (1980). *el-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: Bahar.
- Steingass, F. (1998). *A Comprehensive Persian-English Dictionary* (New Printed b.). Beirut: Typopress.
- Tanış, A. (2004). *İtalyanca-Türkçe Büyük Öğretici Sözlük*. İstanbul: İnkılâp.
- Taş, İ. (2015). *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1965). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt II-B). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1969). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt IV-D). Ankara: Türk Dil Kurumu .
- TDK. (1972a). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt V E-F). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1972b). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt VI-G). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1975). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt VIII-K). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TDK. (1982). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Cilt XII Ek:1). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tietze, A. (2002). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Birinci Cilt A-E*. İstanbul-Viyana: Simurg.
- Timurtaş, F. K. (2014). *Osmanlı Türkçesine Giriş* (Cilt 1). İstanbul: Alfa.
- Topaloğlu, B., & Karaman, H. (2005). *Arapça-Türkçe Yeni Kâmus*. İstanbul: Ensar.
- Topaloğlu, B., & Karaman, H. (2013). *Arapça-Türkçe Yeni Kamus* (23 b.). İstanbul: Ensar.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yurdakul, D. (2011). *Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük*. Ankara: Kurmay Kitap Yayın Dağıtım.

03. Eski Türkçenin söz varlığında tanıklanan *ıçgın-* ve *örğın* sözcüklerinde geçen {-gl-} eki**Ahmet KARAMAN¹**

APA: Karaman, A. (2021). Eski Türkçenin söz varlığında tanıklanan *ıçgın-* ve *örğın* sözcüklerinde geçen {-gl-} eki. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 35-42. DOI: 10.29000/rumelide.981496.

Öz

Eski Türkçenin söz varlığı içerisinde hem yazıt ve el yazmaları hem Eski Uygur hem de Karahanlı Türkçesi metinlerinde geçen *ıçgın-* ve *örğın* sözcüklerinin etimolojik çözümlemeleri konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. *ıçgın-* sözcüğünün sonundaki {-n-} ve *örğın* sözcüğünün sonundaki {-n} eki tespit edilebilir durumdadır. Bu tespitten başka bu iki sözcüğün kök biçimleri ile kök biçimleri {-n-} / {-n} ekine bağlayan fiiller ve her iki sözcüğün de aldığı anlaşılan ikinci ek konusunda Türkolojide bir boşluk vardır. Her iki sözcüğün de yapısında görülen bu ikinci ek, {-gl-} eki gibi görünmektedir. {-gl-} eki, *ıçgın-* ve *örğın* sözcüklerinin etimolojik açıdan açıklanması noktasında önemli bir yere sahiptir. Eski Türkçenin söz varlığı ve söz yapımı üzerine hazırlanan etimoloji sözlüklerinde yer almayan bu ekin varlığı, *ıçgın-* ve *örğın* sözcükleri derinlemesine incelendiğinde kaçınılmaz görünmektedir. Çünkü özellikle *örğın* sözcüğünün açıklanmasında tanık gösterilen ve Şine Usu yazıtının güney onuncu satırında geçen *örğı-* fiili, bu durumun anlaşılmasında kilit bir role sahiptir. Yapılan bu çalışmada ilk olarak Eski Türkçenin söz varlığından örnek tanıklamalarla *ıçgın-* ve *örğın* sözcüklerinin karşıladıkları anlamlar üzerinde durulacaktır. Sonrasında, ilgili sözcükler için sunulmuş etimoloji önerilerine eleştirel bir bakış açısıyla değinilecektir. Daha sonrasında, bu iki sözcüğe kaynaklık etmiş olduğu düşünülen kök biçimler ve sözcüklerin aldığı ekler açıklanmaya çalışılacaktır. Yazının son bölümünde ise çıkan sonuçlar ışığında Clauson, Gabain, Erdal, Orkun ve Tekin gibi araştırmacıların tespitlerinde bulunmayan {-gl-} ekinin yapısal ve anlamsal görünümü üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: *ıçgın-*, *örğın*, {-gl-} eki, etimoloji, Eski Türkçe

The {-gl-} suffix in the *ıçgın-* and *örğın* words witnessed in the Old Turkic vocabulary**Abstract**

Within the vocabulary of Old Turkic, there are uncertainty about the etymological analysis of the words *ıçgın-* and *örğın* in both inscriptions and manuscripts, as well as in Old Uyghur and Karakhanid Turkic texts. The suffix {-n-} at the end of the word *ıçgın-* and {-n} at the end of the word *örğın* are detectable. Apart from this determination, there is a gap in Turcology regarding the root forms of these two words with verbs connecting root forms to {-n-} / {-n} suffixes also the second suffix that both words are understood to have. This second suffix seen in the structure of both words seems to be {-gl-} suffix. The suffix {-gl-} has an important place in the etymological explanation of the words *ıçgın-* and *örğın*. The existence of this suffix, which is not included in the etymology dictionaries prepared on vocabulary and word deriving of Old Turkic, seems inevitable when the words *ıçgın-* and *örğın* are examined in depth. Because the verb *örğı-* in the south tenth line of the Şine Usu inscription, which is witnessed in the explanation of the word *örğın*, has a key role in understanding this situation. In this study, firstly, the meanings of the words *ıçgın-* and *örğın* will be emphasized with sample testimonies from the vocabulary of Old Turkic. Then, the etymology suggestions for the relevant words will be addressed from a critical point of view. After that the root forms that are thought to be the source of these two words and the

¹ Dr., İnönü Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, (Malatya,Türkiye). karamana00@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-2524-8972. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 28.06.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981496]

suffixes that the words take will be try to explained. In the last part of the article, structural and semantic appearance of the suffix {-gl-}, which was not found in the determinations of researchers such as Clauson, Gabain, Erdal, Orkun and Tekin, will be emphasized in the light of the results obtained.

Keywords: *ıçgın-*, *örgin*, {-gl-} suffix, etymology, Old Turkic

Giriş

Eski Türk yazısı (runik / runiform) taşlara işlenmenin yanında kâğıtlar üzerine de yazılmıştır. Runik yazıyla gerek taşlar üzerine işlenmiş gerekse de kâğıtlar üzerine yazılmış kimi belgeler günümüze dek ulaşmıştır. Adı geçen bu yazıtlar ve el yazması eserler, Eski Türkçenin dil özelliklerinin görüldüğü ilk evreyi oluşturmaktadır. Eski Türkçenin özelliklerinin yansıdığı diğer bir evre, başta Budizm olmak üzere Maniheizm, İslâmiyet ve Hristiyanlık gibi inanç sistemlerinin etkisiyle yazılmış dinî eserler ile herhangi bir inanın yansımadığı din dışı sivil metinlerden oluşan Eski Uygur Türkçesi evresidir. Eski Türkçe döneminin son evresi ise ilk Türkolog Kâşgarlı Mahmud'un eşsiz eseri DLT'den başka özellikle yeni kabul edilen İslâm dininin yoğun etkisiyle kaleme alınmış dinî nitelikteki metinlerden oluşan Karahanlı Türkçesi evresidir.

Eski Türkçe konulu çalışmalarda, izi sürülen, takip edilen, araştırılan yapıların anlamsal ve yapısal boyutlarının tam anlamıyla açıklığa kavuşturulabilmesi adına, Eski Türkçe dönemini oluşturan bu üç evrenin tamamı göz önünde bulundurulurken değerlendirilmeler yapılması gerekmektedir. Eski Türkçeyi oluşturan bu üç evrenin üçünde de tanıklanan *ıçgın-* sözcüğü hem anlam hem de yapı bakımından dikkat çekmektedir. Özellikle sözcüğün yapısında bulunan ekler üzerine çeşitli fikirler öne sürülmüş ancak sözcüğün etimolojisi adına açık bir açıklama getirilememiştir. Eski Türk Yazıt ve El Yazmaları evresi ile Eski Uygur Türkçesinde geçmesine karşın Karahanlı Türkçesi metinlerinde tanıklanmayan *örgin* sözcüğü üzerine de benzer biçimde tartışmalar bulunmaktadır. Birbirinden farklı köklere dayanan ve yapılarındaki son eklerin birbirinden farklı olduğu bu iki sözcüğü, aynı yazıda ele aldırarak nokta, her iki sözcüğün de almış olduğu anlaşılabilir {-gl-} ekidir. Şimdiye dek sunulan Eski Türkçenin söz yapımında kullanılan ekler listelerinde yer almayan bu ek, *ıçgın-* ve *örgin* sözcüklerinin etimolojisinin tatmin edici biçimde yapılabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Yapılan bu çalışmada adı geçen bu iki sözcük, ayrı başlıklar altında incelenecektir. Yazıda öncelikle Eski Türkçenin söz varlığındaki tanıklamalarından örnek kullanımlarla *ıçgın-* ve *örgin* sözcükleri, anlamsal açıdan ele alınacaktır. Sonrasında, bu iki sözcüğün etimolojisi adına yorum getirmiş kimi Türkolog görüşlerine yer verilecektir. Etimoloji önerilerinden sonra sözcüklerin yapısal çözümlemeleri için yeni bir öneri sunulacaktır. Yazının üçüncü ve son bölümünde ise elde edilen veriler ışığında *ıçgın-* ve *örgin* sözcüklerinin yapısında yer alan {-gl-} ekinin anlamsal ve yapısal görünümü üzerine kimi düşünceler ortaya konacaktır.

1. *ıçgın-* sözcüğü

ıçgın- sözcüğü, eski Türk yazıtlarında KT D6-13, BK D7-11, O D1 ve O D2'de; el yazmalarında ise yalnızca IB 22'de 'düşürmek, elinden gitmek, kaybetmek, yitirmek' karşılığıyla geçmektedir. Sözcük, Eski Uygur Türkçesi metinlerinde 'dağılmak, kaybolmak, ufalmak'; Karahanlı Türkçesinde ise 'elinden kaçırmak, kaybedilmek, yok edilmek, elden gitmek, yakalanmak' karşılığıyla tanıklanmıştır (Caferoğlu, 2015: 84; Ünlü, 2012: 301). Sözcüğün Eski Türkçenin söz varlığındaki tanıklamalarına bakıldığında mecazî anlamlar kazandığını da belirtmek gerekir. Sözcüğün kullanımlarıyla ilgili kimi örnek tanıklamalar aşağıda verilmiştir:

<p style="text-align: center;">Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

[...] *türük bodun élledök élin ıçğını idmiş kaganladok kaganın yitürü idmiş* [...] “Türk halkı, yurt tuttuğu toprakları yitirmiş, kağan yaptığı kağanını kaybetmiş.” KT D6, BK D7, (Aydın, 2017: 53, 82)

[...] *türük törösün ıçgınmış bodunug eçüm apam törösünce yaratmış boşgurmış* [...] “Türk yasalarını kaybetmiş halkı, atalarım dedelerim yasalarına göre (uygun olarak) yeniden örgütlemiş, eğitmiş (öğretmiş).” KT D13, BK D11, (Aydın, 2017: 55, 83)

[...] *ol kan yok boltokda késre él yitmiş ıçgınmış* [...] “O han öldükten sonra yurdu yitirmiş kaybetmişler.” O D2, (Aydın, 2017: 123)

kaganladok kaganın ıçğını idmiş [...] “kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş.” O D2, (Aydın, 2017: 123)

uzuntonlug köznüşin kölke ıçgınmış yarın yanrayur kéçe keñrenür tér ança biliñler munlug ol añıg yawlak ol “Bir kadın, aynasını göle düşürmüştü (gölde kaybetmiş). (Bu yüzden) Sabah söyleniyor, akşam sızlanıyor. Öylece biliniz ki (bu fal) sıkıntı vericidir, çok kötüdür.” (Yıldırım, 2017: 39; Tekin, 2019: 21)

[...] *éli kamı él ornın ıçğınay* [...] 434 (VI. 16b.), 8-9. (Kaya, 1994: 328)

[...] *öglerin köñüllerin ıçğınıp ne kılınmışın artı bilinmez boltılar* [...] 625 (X. 14a.), 16. (Kaya, 1994: 328)

[...] *önjre suidi kan élin ıçğınıp yértinçü yér suv yémrilti yérilti* [...] HT VII, 813. (Röhrborn, 1991: 78)

[...] *öz tüzlerin titmedin [ıçğınmadın] egsükler e[rs]er ?* [...] BTT XXVI, 30-31, (Kasai, 2008: 170)

[...] *ög ig emgekimin serü umadın birer birer ögümin köñülümün ıçğınur men* [...] DKPAM 2694. (Elmalı, 2016: 156)

[...] *ol kuşnı eligdin ıçğındı* [...] DLT, (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 115)

[...] *yakadaki yalgagalı eligdeki ıçğınur* [...] DLT, (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 115)

[...] *er ıçğındı* [...] DLT, (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 115)

[...] *süşin keğ küdezse til ıçğınmasa süsi az üküşin yağı bilmese* [...] KB, 2350. (Arat, 1979, 249)

Clauson, sözcük için ‘to allow (someone or something Acc.), to disappear; to let (something) slip’ açıklamasını yapar. Clauson ayrıca sözcüğün dönüşlülük anlatımına sahip olduğunu ancak kökünün bilinmediğini ifade eder (ED 23a-b). Gabain, *ıçgın-* / *ıçğun-* biçiminde verdiği sözcüğün ‘kaybolmak, kurtulmak’ anlamında olduğunu belirtmek dışında herhangi bir yorumda bulunmaz (1988: 273). Tekin, ‘ünlülü eylem zarfı + *ıd-* ‘göndermek’ yapısının örnekleri arasında *ıçgın-u ıd-* ‘elden çıkarıvermek’ ifadesine yer verir ve *ıçgın-* sözcüğünün karşılığı için ‘elden kaçırmak, yitirmek’ anlamını belirler. Tekin de sözcük üzerine bundan başka bir açıklamaya yer vermez (2003: 99, 244). Şirin User, *ıçgın-* fiili için ‘1. çıkarmak, düşürmek, ayırmak, koparmak, sökmek. 2. (*il, törü* veya *kaganı*) yitirmek, elden kaçırmak’ anlamlarını belirler (2009: 341, 364). Orkun, *ıçgın-* için ‘kaybolmak, bozulmak’; *ıçğını ıd-* için ise ‘kaçıp gitmek, bozulmak’ karşılığını düşünür (2011: 807).

Erdal *aşgın-* maddesinde, Ercilasun’un {-gXn-} ekiyle ilgili görüşlerine yer verir ve Ercilasun’un *ıçgın-* fiilini bu ekin örnekleri arasında sıraladığını aktarır (1991: 589-590). Erdal *ıçgın-* maddesinde ise sözcük için ‘to lose something, let it go, let it slip away’ karşılığını verir ve sözcüğün kök biçimi ile yapısının bilinmediğini

ifade eder (1991: 601). Demirel, Ercilasun'un görüşlerini de atıfladığı yazısında, *ıçgın-* sözcüğündeki ekin {-gXn-} eki olduğunu belirtir. Demirel ilgili yazısında, Banguoğlu'nun {-gXn-} eki için 'berkitme fiilleri yapan ek -ik- üzerine -in- dönüşlü çatı ekinin getirilmesiyle ortaya çıkmış olabileceği' düşüncesini aktarır. Yine Demirel, Tietze'nin söz konusu ek için 'orta dönüşken -ik- eki ve dönüşlülük eki -(ı)n- ekinin birleşmesiyle oluştuğu' görüşünü ifade eder (2017: 2127-2128).

ıçgın- fiilinde Clauson ve Demirel'in ifade ettiği dönüşlülük anlatımı, sözcüğün sonunda yer alan ve Eski Türkçenin söz yapımında sık biçimde tanıklanan {-n-} ekinden kaynaklanmaktadır. Sözcüğün yazıtlardaki kullanımlarına bakıldığında açık biçimde 'yurt topraklarını, yasalarını ve kağanını' kaybeden halktır ve bu durumdan etkilenen de yine halkın kendisidir. IB 22'de geçen cümlelerin öznesi *uzuntonlug'* tur. Aynasını göle düşüren de bu durumdan kaynaklı olarak sızlanıp söylenen de yine kadının kendisidir. Bu itibarla sözcüğün yapısındaki son ekin {-n-} eki olduğu açıktır. Eski Türkçenin söz varlığında şimdiye dek yalnızca KB 1532'de tanıklanan bir *ıç-* fiili vardır:

[...] *ara bir ıçar kör yorır belgüsüz ara köz körürde bolur belgüsüz* [...] (Arat, 1979: 170)²

Ünlü, *ıç-* fiili için 'kaybolmak, saklanmak, gizlenmek' karşılığını verir (2012: 301). Satırın bağlamından, buradaki *ıç-* fiili için belirlenecek en uygun anlamın 'kaybolmak' olduğu anlaşılmaktadır. Satırın başındaki *ara bir ıçar* ifadesi 'kimi zaman kaybolur' biçiminde karşılanabilir. Bu noktada, *ıçgın-* sözcüğünün karşıladığı anlamlar ile *ıç-* fiilinin 'kaybolmak' anlamı arasındaki ilişki yadsınamaz durumdadır. Böylece *ıçgın-* sözcüğünün kök biçimi için *ıç-* fiili zorlamaya yer olmadan tespit edilebilir. *ıç-* fiili ile *ıçgın-* sözcüğü arasındaki anlamsal bağlantı anlaşıldıktan sonra *ıç-* fiilinin nasıl {-n-} ekine bağlanabileceği üzerinde durulabilir. Banguoğlu ve Tietze'nin {-gXn-} eki için düşündükleri {-ik- / -ik- + -ın-} tespiti, *ıçgın-* fiilinin ses ve hece yapısına uygun değildir. Eski Türk yazısında (runik / runiform) ık/kı sesi için ayrı bir işaret vardır. Ancak *ıçgın-* sözcüğü açık biçimde *I ç g^l n^l* biçiminde yazılmıştır. Burada sözcüğün kök biçiminin *ıç-* fiili olduğu ile sözcüğe getirilen son ekin {-n-} eki olduğu belirlendikten sonra sözcüğün aldığı ilk ekin ne olduğu, yazının üçüncü bölümünde açıklanmaya çalışılacaktır.

2. *örgin* sözcüğü

Örgin sözcüğü, eski Türk yazıtlarında Tes G2, Ta G6, Ta B1-2, ŞU D8-9, ŞU B6, ŞU G10, KarB I, II/8'de; el yazmalarında ise yalnızca IB 1'de 'kağanlık otağı, taht' karşılığıyla tanıklanmıştır. Sözcük, Eski Uygur Türkçesinde *örgin* / *örgün* biçiminde 'taht' karşılığıyla tanıklanırken Karahanlı Türkçesi metinlerinde geçmemektedir (Caferoğlu, 2015: 152). Sözcüğün kullanımlarıyla ilgili kimi örnek tanıklamalar aşağıda verilmiştir:

[...] *kasar kur<ı>g kontı çit tikdi örgin yaratdı yayladı* "Kasar'ın batısına yerleşti. Çit dikti, tahtını kurdurdu. Yazı (orada) geçirdi." Tes G2, (Aydın, 2018: 37)

[...] *ötügen ortosınta as öñüz baş kan idok baş kédinin örgin bunta éti<t>dim* "Ötüken'in ortasında As Öngüz Baş (ve) Kan Iduk Baş (dağlarının) batısında kağanlık otağını burada kurdurdum." Ta G6, (Aydın, 2018: 44)

[...] <...> *kagan atıg katun atıg atanıp ötüken kédin uçınta tez başınta örgin [anta étitdim çit] anta yaratıtdım* [...] "<...> kağan adını hatun adını alıp Ötüken'in batı ucunda, Tes (Irmağ'nın) kaynağında kağanlık otağını orada kurdurdum, karargâh çitlerini orada vurdurdum." Ta B1, (Aydın, 2018: 44)

² Tezcan, ilgili beyitteki ifadenin *yir ıçer* biçiminde okunmasının daha doğru olacağı kanısındadır (1981: 40-41).

[...] *ötügen ortosınta as öngüz baş kan ıdok baş kédininte yayladım örgin bunta yaratı<t>dım çıt bunta tokıtdım*
 [...] “Ötüken’in ortasında As Öngüz baş (ile) Kan İduk Baş (dağlarının) batısında yayladım. Kağanlık otağını burada yaptırttım. Karargâh çitlerini burada vurdurdum.” Ta B2, (Aydın, 2018: 44)

[...] *anta yana tüşüp orkon balıklıg beltirinte él örginin anta örgipen étitdim* [...] “Oradan yine geri dönüp Orhon Irmağı (ile) Balıklıg Irmağı’nın birleştiği yerde ülkenin tahtını (yönetim merkezini) orada yükselttirip düzenlettim.” ŞU G10, (Aydın, 2018: 61-62)

tensî men yarın kéçe altun örgin üze olurupan meñileyür men ança bilinler edgü ol “Ben Tensî’yim! Sabah akşam altın taht üzerinde oturup mutlu bir biçimde yaşarım. Öylece biliniz ki (bu fal) iyidir.” (Yıldırım, 2017: 33; Tekin, 2019: 19)

[...] *sögütler altınnta vaydurı erdini üzeki örgünler üzesinte olurup* [...] 93 (II. 30a.), 1. (Kaya, 1994: 103)

[...] *erdinilig lnhualıg örgünler üze olurup* [...] 380 (V. 18b.), 21. (Kaya, 1994: 224)

[...] *kim ol örginniñ özinteg ortosinteg oronnteg olorgusinteg bolup tururlar* [...] BTT V, 175. TI D20 (U 262), 7. (Zieme, 1975: 31)

[...] *otra[sınta vajı]rlıg vaçrazan förgün ol* [...] HT III, 335. (Ölmez ve Röhrborn, 2001: 67)

[...] *sogançig kutlug vaçrazan örgündeki mahabodiram seşremde erigme üküş bilgeler kuvragı üze kavzatılmış* [...] HT VII, 1840-1841. (Röhrborn, 1991: 158)

[...] *öñre bodi sögüt tüpinte vaçrazan örgün üze oluru yarlıkadokta* [...] HT VIII, 883-884. (Röhrborn, 1996: 85)

[...] *azu yme édiş örgün üze ağıtıp ulug teriñ kuvragka nom nomlayur bol[ur]* [...] HT X, 172. (Mirsultan, 2010: 88)

[...] *toyın dıntar bolayın ötrü otgurak katag köñülin örgüninte kodı éne inçe tép sav sözleyür* [...] 47, 22. (Tekin, 2019: 101)

Örgin sözcüğünün kaynağını Moğolca’da tespit ettiğini düşünen Ramstedt, sözcüğü *örgüğe* ve **örgü-* ile karşılaştırır (1913: 53). Clauson, *örgin* ‘throne’ sözcüğünün *örge-* fiilinden geldiğini düşünür. Ona göre *örge-* fiili de *örüg* adından gelmektedir (ED 225b, 226a-b). Clark, sözcüğün Moğolca olduğunu belirtir ve *ör-* ‘to rise’ fiilne {-gl} ekinin getirilmesiyle kurulduğunu düşünür (1977: 142). Tekin, ‘hakan otağı, saray, konak, taht’ biçiminde anlamlandırdığı sözcüğün *örgi-* ‘yükseltmek, kurmak; hakan çadırı ve tahtı kurmak’ fiiline {-X)n} ekinin getirilmesiyle oluştuğu görüşündedir (2003: 92, 251). Şirin User, sözcüğü ‘kağan otağı’ biçiminde anlamlandırır (2009: 242). Ölmez, sözcüğün yapısının iki biçimde açıklanabileceğini belirtir: **ör-(ü)g+e-* (< *ör-* ‘yükselmek, örerek yükselmek’) veya **örgi- < örg+i-* (2018: 163). Aydın ise sözcüğün *örgi-* ‘yükseltmek’ fiilinden yapıldığını düşünür. Ona göre sözcük, Türkçeden Moğolcaya verilmiş bir ödünç sözcük olabilir (2018: 162).³

Örgin sözcüğünün sonundaki ekin {-n} eki olduğu, ŞU G10’da tanıklanan *örgi-* fiilinin varlığından anlaşılmaktadır. ‘Otağ, taht kurmak, yükseltmek, kurmak’ karşılığındaki bu *örgi-* fiilinin de bir kök biçim olmadığı söylenebilir. Eski Türkçenin söz varlığında tanıklanan bir *ör-* kök biçimi vardır. Bu kök biçim, Eski

³ Daha geniş bilgi için ayrıca bk. Aydın, 2018: 162.

Uygur Türkçesi metinlerinde ‘yükselmek, çıkmak’; Karahanlı Türkçesinde ise ‘örmek, bağlanmak; belirlemek, çıkmak, kopmak, yükselmek; ayağa kalkmak’ anlamlarını karşılamaktadır (Caferoğlu, 2015: 152; Ünlü, 2012: 614-615). *Örgi-* fiili ile *ör-* fiili arasındaki anlamsal bağlantı anlaşılır durumdadır. Çünkü ‘kağanlık otağı, taht’ yerden yukarıya ‘yükseltilmiş’ bir yapıya sahiptir. *Ör-* fiili eski Türk yazıtlarında iki yerde tanıklanmıştır. Sözcüğün Teke-Turu yazıtının 1. satırındaki kullanımı, *ör-* fiili ile *örgi-* fiili arasındaki anlamsal ilgiyi kanıtlar niteliktedir:

ew örti // ew örtti “Ev yükseldi (çadır kuruldu) // ev inşa etti.” (Tıbıkova vd. 2012: 126-127; http://www.altay.uni-frankfurt.de/A53/A53_O.HTM)

Sözcüğün yazıtlardaki diğer kullanımı ise KT B’dedir. *Ör-* fiili burada ‘ayaklanmak, isyan etmek’ anlamını karşılamaktadır. Bu anlam, sözcüğün ‘ayağa kalkmak’ karşılığıyla ilgilidir. *Ör* kök biçiminin bir sestüş kök olduğunu da belirtmek gerekir. *Ör* adının Maytrisimit’de ‘taht’ anlamıyla geçmesi ilgi çekicidir (Tekin, 2019: 446). *Ör* adı DLT’de ise ‘kaftanın koltuk altı’ karşılığıyla tanıklanmıştır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 21). *Örgın* sözcüğünü yapısal açıdan açıklamak için {-gl-} ekinin kullanılması kabul edilebilir durumda değildir. Çünkü *örgi-* fiili tek başına tanıklanmıştır. Sözcüğün Moğolca kökenli olduğu görüşlerine karşın özellikle *ör-* fiilinin Türkçenin söz yapımı ve anlam dünyası açısından zorlayıcı açıklamalara gerek bırakmayacak biçimde *örgi-* ve *örğın* sözcüklerine geliştiği söylenebilir. Burada *örğın* sözcüğünün kök biçiminin *ör-* fiili olduğu ile sözcüğe getirilen son ekin {-n} eki olduğu belirlendikten sonra sözcüğün aldığı ilk ekin ne olduğu, yazının üçüncü bölümünde açıklanmaya çalışılacaktır.

3. {-gl-} Ekinin yapısal ve anlamsal görünümü üzerine düşünceler

‘Yükselmek’ karşılığındaki *ör-* fiilini ‘yükseltilmiş’ bir niteliğe sahip olan ‘kağan otağı; taht’ sözcüğüne bağlayan fiil, ‘otağ, taht kurmak, yükseltmek, kurmak’ karşılığındaki *örgi-* fiilidir. *Örgi-* fiili burada ‘otağı, tahtı yükseltme’ işine işaret etmektedir. Bu itibarla *ör-* fiilini *örğın* sözcüğüne bağlayan ekin fiillere gelerek yeni fiiller türeten {-gl-} eki olduğu sorunsuzca tespit edilebilmektedir. Burada farklı yorumlara yer bırakmayan iki noktadan biri *örgi-* fiili diğeri ise {-n} ekinin yadsınamaz varlığıdır. {-gl-} ekinin eklendiği fiili, ‘otağın, tahtın yükseltilmesi, kurulması’ işi göz önünde bulundurularak kesin olmamakla birlikte yer-yön bakımından etkilediği düşünülebilir. Çünkü sözü edilen üretim, ‘aşağıdan yukarıya’ doğru yapılan bir eylemin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

İç- ‘kaybolmak’ fiilinden türediği anlaşılan *ıçgın-* sözcüğünün barındırdığı dönüşlülük anlatımını sağlayan ekin {-n-} eki olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda elde, bir *ıç-* kökü bir de dönüşlülük bildiren {-n-} eki vardır. Bu itibarla gerek ses ve yapı gerekse de anlam ve bildirişim açısından, *ıç-* kök biçimini *ıçgın-* fiiline bağlayan ekin {-gl-} eki olduğu sonucu zorlamaksızın ortaya çıkmaktadır. Burada oluşan **ıçgı-* fiili henüz tek başına Eski Türkçenin söz varlığında tanıklanamamıştır. **ıçgı-* fiilinin karşıladığı anlamın hem *ör-* < *örgi-* gelişimine hem de *ıçgın-* fiilinin ‘düşürmek, elinden gitmek, yitirmek’ karşılığına bakılarak ‘kaybetmek’ biçiminde olduğu söylenebilir. *Ör-* ‘yükselmek’ < *örgi-* ‘yükseltmek; *ıç-* ‘kaybolmak’ < **ıçgı-* ‘kaybetmek’. İlginç biçimde, tıpkı *ör-* fiilinin *örğın* adına geliştiği noktada ‘aşağıdan yukarıya’ doğru yapılan bir işten söz edildiği gibi *ıç-* kök biçiminin *ıçgın-* fiiline geliştiği noktada da mantıksal açıdan ‘yukarıdan aşağıya’ oluşan bir durumdan söz edilebilir. Bu noktada, *ıçgın-* fiilinin ‘düşürmek, elden gitmek’ temel anlamından ‘yitirmek, dağılmak, ufalmak’ anlamına doğru geliştiği anlaşılmaktadır. *Kölke ıçgınmış* ifadesi, bu durumun anlaşılması için güzel bir örnektir. Yine kesin olmamakla birlikte {-gl-} ekinin *ıçgın-* fiilini yer-yön bakımından etkilediği düşünülebilir. Böylece eldeki veriler ışığında, {-gl-} ekinin fiillere gelerek yeni fiiller türeten ve eklendiği fiilleri yer-yön bakımından etkileyen nitelikte bir ek olduğu söylenebilir.

Sonuç

1. 'Düşürmek, elinden gitmek, kaybetmek, yitirmek, dağılmak, ufalmak, kaçırmak, kaybedilmek, yok edilmek, yakalanmak' karşılığındaki *ıçgın-* sözcüğünün *ıç-* 'kaybolmak' kök biçimine sırasıyla {-gI-} ve {-n-} ekinin getirilmesiyle kurulduğu anlaşılmaktadır.
2. 'Kağanlık otağı, taht' karşılığındaki *örġin* sözcüğünün *ör-* 'yükselmek' kök biçimine sırasıyla {-gI-} ve {-n-} ekinin getirilmesiyle oluştuğu görülmektedir.
3. Etimoloji sözlüklerinde işaret edilmeyen {-gı-} eki, Eski Türkçenin söz yapımında kullanılan ekler listesindeki yerini almalıdır.
4. Yapılan inceleme sonucunda, eldeki verilere bakılarak {-gI-} ekinin fiillere gelerek yeni fiiller türeten ve eklendiği fiilleri yer-yön bakımından etkileyen nitelikte bir ek olduğu söylenebilir.

Kısaltmalar

- AY → Altun Yaruk.
BK → Bilge Kağan Yazıtı.
BTT → Berliner Turfantexte.
DKPAM → Daşakarmapathāvadānamālā.
DLT → Dīvānu Lugāti't-Türk.
ED → Clauson 1972.
HT → Xuanzang Biyografisi.
IB → Irk Bitig.
KB → Kutadgu Bilig.
KT → Köl Tegin Yazıtı.
O → Ongi Yazıtı.
ŞU → Şine Usu Yazıtı.
Ta → Tariat (Terh) Yazıtı.

Kaynakça

- Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig I metin*. Ankara: TDK.
- Aydın, E. (2017). *Orhon yazıtları Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Aydın, E. (2018). *Uygur yazıtları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Caferoğlu, A. (2015). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford: Oxford University.
- Clark, L. V. (1977). "Mongol elements in old Turkic?". *JFSOu*. 75, 110-168.
- Demirel, E. (2017). "Kuçgundi 'soğan' sözcüğünün kökeni üzerine". *Teke Dergisi*, 6/4, 2122-2131.
- Elmalı, M. (2016). *Daşakarmapathāvadānamālā giriş - metin - çeviri - notlar - dizin - tıpkıbası*. Ankara: TDK.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2015). *Kâşgarlı Mahmud Dīvānu Lugāti't-Türk giriş - metin - çeviri - notlar - dizin*. Ankara: TDK.

- Erdal, M. (1991). *Old Turkic word formation: A functional approach to the lexicon, I-II*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Gabain, A. Von. (1988). *Eski Türkçenin grameri* (çev. Mehmet Akalın). Ankara: TDK.
http://www.altay.uni-frankfurt.de
- Kasai, Y. (2008). *Die Uigurischen buddhistischen kolophone (Berliner Turfantexte XXVI)*. Turnhout: Brepols.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk, giriş, metin ve dizin*. Ankara: TDK.
- Mirsultan, A. (2010). *Veröffentlichungen der societates Uralo Altaica band 34, Xuanzang leben und werk teil 9, Die alttürkische Xuanzang-biographie X*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Orkun, H. N. (2011). *Eski Türk yazıtları*. Ankara: TDK.
- Ölmez, M. ve Röhrborn, K. M. (2001). *Veröffentlichungen der societates Uralo Altaica band 34, Xuanzang leben und werk teil 7, die alttürkische Xuanzang-biographie III*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Ramstedt, G. J. (1912). "Prevod nadpisi selenginskogo kamnya". *Trudi Troitsko-Kyahtinskogo Otdeleniya Imperatorskogo Russkogo Geografičeskogo Obşestva*, 15/1, 40-49.
- Röhrborn, K. M. (1991). *Veröffentlichungen der societates Uralo Altaica band 34, Xuanzang leben und werk teil 3, die alttürkische Xuanzang-biographie VII*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Röhrborn, K. M. (1996). *Veröffentlichungen der societates Uralo Altaica band 34, Xuanzang leben und werk teil 5, die alttürkische Xuanzang-biographie VIII*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Şirin User, H. (2009). *Köktürk Ötüken Uygur Kağanlığı yazıtları söz varlığı incelemesi*. Konya: Kömen.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Türkçesi grameri*. İstanbul: TDAD.
- Tekin, T. (2019). *Irk Bitig eski Uygurca fal kitabı*, Ankara: TDK.
- Tekin, Ş. (2019). Uygurca metinler II, Maytrısimit, burkancıların mehdisi Maitreya ile buluşma Uygurca iptidai bir dram. Ankara: TDK.
- Tezcan, S. (1981). "Kutadgu Bilig dizini üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, XLV/2, (178), 23-78.
- Tıbkova, L. vd. (2012). *Katalog drevnetyurkskih runičeskix pamyatnikov gornogo Altaya*. Gorno-Altaysk: Gorno-Altaysk Gosudarstvennyy Universitet.
- Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Konya: Eğitim.
- Yıldırım, F. (2017). *Irk Bitig ve Orhon yazılı metinlerin dili*. Ankara: TDK.
- Zieme, P. (1975). *Manichäisch-Türkische texte, übersetzung, anmerkungen, (Berliner Turfantexte V)*. Berlin: Akademie.

04. II. Dünya Savaşı esnasında Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan “Turkish: A Guide To The Spoken Language” adlı kitabın dil öğretimi açısından değerlendirilmesi

Elif ERMAĖAN¹

APA: Ermağan, E. (2021). II. Dünya Savaşı esnasında Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan “Turkish: A Guide To The Spoken Language” adlı kitabın dil öğretimi açısından değerlendirilmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 43-55. DOI: 10.29000/rumelide.983856.

Öz

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan materyallerin başında kitaplar gelmektedir. Hedef kitleye yönelik hazırlanmış kitap türlerinden biri de kendi kendine Türkçe öğrenimi kitaplarıdır. Bu kitapların oluşturulmasında, öğrencilerin ana dili ölçüt olarak alınmakla birlikte çeşitli meslek gruplarına yönelik, hedeflenen beceriyi kazandırmak amacıyla yayımlanmış kitaplar da bulunmaktadır. Bu gruba dâhil edilebilecek kitaplardan biri de 1943 basımlı, Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan “Turkish: A Guide to the Spoken Language” adlı eserdir. ABD’nin Savaş Bölümü’nün hazırladığı bu kitap ile kendi ordu personeline Türkçe öğretme hedefi güdülmüştür. Bu makalede, Amerikan askerlerine yönelik hazırlanan bu kitap dil öğretimi açısından incelenmiş ve bazı sonuçlar ortaya konulmuştur. Analiz edilen kitap; dil öğretim yöntemi, dil becerileri, dil bilgisi öğretimi, alıştırmalar, kültür aktarımı, görseller, amaç ve hedef kitle açısından değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmış ve elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle incelenerek temalar belirlenmiştir. Araştırmanın bulgularında; işitsel-dilsel yöntemle yazılan bu kitapta, amaca uygun olarak konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik telaffuz alıştırmalarına ağırlık verildiği, kelime öğretiminin Türkçe-İngilizce karşılaştırmalı olarak aktarıldığı ve öğretilmesi planlanan kelime listesinin hedef kitleye yönelik seçilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Konuşma Becerisi, İşitsel-Dilsel Yöntem, İkinci Dünya Savaşı

Evaluation in terms of language teaching “Turkish: A Guide to the Spoken Language”, a book written to teach Turkish to American soldiers during The II. World War

Abstract

Books come first among the materials used in teaching Turkish as a foreign language. One of the types of books prepared for the target audience is self-learning Turkish books. While the mother tongue of the learners is taken as a criterion in the creation of these books, there are also books published for various occupational groups in order to gain the targeted skills. One of the books that can be included in this group is “Turkish: A Guide to the Spoken Language”, published in 1943, which was written to teach Turkish to American soldiers. With this book prepared by the US War Department, it is aimed to teach Turkish to its own army personnel. In this article, this book prepared for American soldiers is examined in terms of language teaching and some results are presented. The analyzed book; is evaluated in terms of language teaching methods, language skills, grammar teaching, exercises, cultural transfer, visuals, purpose and target audience. In this study, by adopting a qualitative research approach, the data were

¹ Dr. Öğr. Gör., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İMÜ TÖMER (İstanbul,Türkiye). elifermagan@medeniyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2827-0155. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 24.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983856]

collected through document analysis and the themes were determined by examining the obtained data with the content analysis technique. In the findings of the research in this book, which was written with the Audio-lingual method, it was determined that the pronunciation exercises for the development of speaking skills were focused on in accordance with the purpose, the vocabulary teaching was transferred in Turkish-English comparatively, and the word list planned to be taught was tried to be selected for the target audience.

Keywords: Speaking Skill, Audio-lingual Method, II. World War

Giriş

Ders kitapları, zamansız materyallerden olup gerek öğrenci gerekse öğretici tarafından her daim başvurulan kaynaklardan olmuştur ve bu durum günümüzde de geçerliliğini basılı kitap ya da teknolojinin gelişimiyle elektronik kitaba evrilen şekliyle de korumaktadır. Kalaycı ve Durukan'ın ifade ettiği gibi hedef dili farklı amaçlar için öğrenmek isteyen bireylerin başvuracağı ilk materyal ders kitaplarıdır (Kalaycı ve Durukan, 2019: 2164). Bazı ders kitapları aynı zamanda kendi kendine Türkçe öğrenimi amacına yönelik kullanılma özelliğine sahip olabildiği gibi öğretmen rehberli kullanıma özgü ders kitabından bağımsız, sadece kendi kendine Türkçe öğrenmeye yönelik hazırlanmış özel amaçlı dil öğretim kitapları da mevcuttur. Bununla beraber ders kitaplarıyla birlikte ek materyal olarak kullanılan kendi kendine Türkçe öğrenme kitapları da bulunmaktadır. Kendi kendine dil öğrenme kitapları, birçok noktada ders kitaplarından ayrılmaktadır. Özbal, çalışmasında kendi kendine öğrenme materyalleriyle ders kitaplarını karşılaştırarak kendi kendine dil öğrenme materyallerinin özelliklerini, ilgi çekici, öğrenen kullanımı için hazırlanan, tahmini çalışma süresine yer verilen, belirli bir hedef kitle için tasarlanan, amaç ve hedeflerin daima belirtildiği, çok farklı yolların kullanılabilirdiği kitaplar olarak belirlemektedir. Ayrıca, öz değerlendirmeye vurgu yapılan, olası öğrenme zorluklarına karşı uyarıların yapıldığı, özet bilgilere, öğrenme sürecine yönelik önerilere daima yer verilen, yalın içerik ve tasarıma sahip, etkili bir öğretimin hedeflendiği kitaplar olarak diğer özelliklerini tespit etmektedir (Özbal, 2020: 1606-1607).

Kendi kendine bir dili öğrenmeye yönelik hazırlanan kitapların özelliklerinden olan hedef kitleye yönelik tasarlanması maddesi daha da genişletilecek olursa, öğrencinin yaşı, mesleği, ana dili, bildiği diller, gerçekleştirecekleri faaliyet (ör. Askerlikle ilgili), bir ülkeye geliş şekilleri (ör. Gönüllü göç ya da zorunlu göç) ya da öğrencide geliştirilmek istenen beceriye yönelik hazırlanan kitaplar (ör. Konuşma kılavuzları) olmak üzere çeşitlenmektedir.

Genel amaçlı Türkçe öğretiminin dışında özel amaçlı Türkçe öğretiminin de hedeflendiği kendi kendine dil öğrenme kitapları bu noktada ders kitaplarından ayrılmaktadır. Demircan, özel amaçlı dil öğretiminin tanımını yaparak bir nevi genel amaçlı dil öğretiminden farkını ortaya çıkarmaktadır. Demircan, özel amaçlı dil öğretimini, sözel anlatım alanlarından sayılabilecek bilim, teknik, mesleğe özgü tercih edilen sözlük, yapı ve işlev ile ilgili dilin özelliklerinin meydana getirdiği iletişim aracı şeklinde tanımlamaktadır (Demircan, 2005: 261). Mackay'a (1978) göre, öğrencilerin özel ihtiyaçlarını karşılamayı ve öğrencilerin dilsel yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Öğrenme amaçları, ister bilimsel makaleleri okumak isterse bir petrol platformundaki teknisyenlerle iletişim kurmak olsun, dilin koyacağı bu özel amaçlar açısından tanımlanabilir (akt. Rao, 2019: 3). İmer, Kocaman ve Özsoy ise İngilizce üzerinden özel amaçlı dil öğretimini, “özel amaçlı İngilizce” maddesinde tanımlamaktadır. Genel bir yeterlik düzeyi amaçlayan İngilizce bilgisine karşıt olarak, amacı ve içeriği, belli bir öğrenci kesiminin (örn. Tıp, turizm, hukuk) gereksinmelerine ve dilin belli bir kesimine yönelik İngilizce türü olarak betimlemektedir. Ayrıca, özel amaçlı dil kullanımında

sözcükler, sözdizimi ve öteki dilsel özelliklerin genel dilden ayırım gösterdiğini ifade etmektedir (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 212).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere, özel amaçlı dil öğretimi, genellikle belli bir alana özgü tercih edilen kelime varlığı ve bu kelime varlığıyla oluşturulmuş dil bilgisel ve işlevsel dil kullanımının belirli beceri ya da becerileri kazandırmayı hedeflediğı dil öğretimidir. Bu özel amaçlı dil öğretim kitapları arasında mesleğe yönelik kitaplara ayrıca parantez açmakta fayda olduğu düşünülmektedir. Lamri, özel amaçlı dil öğretim kitaplarının rolünün, dil öğrenenlerin onları belirli bir araştırma, meslek veya işyeri alanında kullanmak için gerekli yetenekleri geliştirmelerine yardımcı olduğu çıkarımına ulaşır (Lamri, 2016: 3). Lamri, burada meslekî amaçlı dil öğrenimini vurgulamıştır. Tarihten bu yana belli meslek grupları arasında ülkeler arası ilişkilerde önemli rolü olan askerî personele yönelik yazılmalarıyla öne çıkan iki dilli kitaplar bulunmaktadır. Bu kitaplardan, on dokuzuncu yüzyılda askerî personel için Redhouse ve Anton Tien tarafından yazılmış kitapların içeriğine yer verilmektedir.

Tuncer, Redhouse'un Kırım Harbi sırasında Osmanlı'yla ittifak eden İngilizlerin bu sefere katılacak İngiliz subayları için hazırladığı Türkçe gramer, meşhur diyaloglar ve İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce sözlükten oluşan çalışması olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, ikinci olarak da 1857 tarihli Redhouse'un Kırım Harbi sırasında hazırlayıp bastırıldığı söylenen "iki kısımdan müteşekkil" sözlüğü olduğunu belirtmektedir (Tuncer, 2012: 50). Bir diğer kitap, Anton Tien tarafından 1896'da yayımlanan dil bilgisi kitabı niteliğindeki kitaptır. Kitabın ithaf bölümünde Tien, Eski Kırım günlerinin hatırasına eserini majestelerinin ordu ve donanma subaylarına sunduğunu belirtmiştir (Tien, 1896). Ayrıca Yeşilyurt da yaptığı çalışmasında Osmanlı döneminde kaleme alınmış Türkçeyi öğretmeye yönelik hazırlanmış kitaplarda hedef grubun gözetilerek, eserin bu gruba göre düzenlendiğini belirterek, Tien'in yukarıda tanımlanan eserine yer vermektedir (Yeşilyurt, 2016: 290).

Her ne kadar yukarıdaki örneklerde Osmanlı döneminde hedef kitleye yönelik yazılmış özel amaçlı ders kitapları kategorisinde değerlendirilebilecek kitaplar yazılsa da Strevens (1977) özel amaçlı dil öğretiminin asıl büyük gelişimini II. Dünya Savaşı yıllarında Britanya, ABD ve diğer devletlerin askerî mücadelelerinin artması ile ilişkilendirir. Bu dönemde askerî personelin kısa sürede ve amaca yönelik dil öğrenme ihtiyaçları ön plana çıkmıştır (akt. Kurt, 2020: 14). Starfield de Strevens'in görüşünü destekler nitelikte, bir dili genel amaçlardan ziyade özel amaçlar için öğrenmek ve öğretmenin, II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmeye başladığını ve o zamandan beri hem teorik hem de metodolojik olarak gelişme gösteren bir yaklaşım olduğunu ifade etmektedir (Starfield, 2013: 1).

Özel amaçlı dil öğretimi, işitsel-dilsel yöntemin çıkışı da tetiklemiştir. Özel amaçlı dil öğretimini destekleyecek yöntemler, Memiş ve Erdem'in de belirttiğı gibi ABD'nin II. Dünya Savaşı öncesinde 1930'lu yıllarda askeri üsler kurmasıyla gelişen ihtiyacı karşılamamış, üs kurdukları ülkelerin dilini öğrenmeyi bir nevi zorunlu ve ihtiyaç kılan askeri ilişkilerin gelişimi için işitsel-dilsel yöntem Michigan Üniversitesinin önderliğinde geliştirilmiştir (Memiş ve Erdem, 2013: 303).

Doğru da, İkinci Dünya Savaşı'na ABD'nin girmesiyle birlikte konuşma becerisini kısa sürede öğretmeyi hedefleyen işitsel-dilsel yöntemle doğru giden süreci aktarmaktadır. Doğru, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesinin Amerika'daki dil öğretimi köklü bir şekilde etkilediğini, Amerikan hükümetinin, Almanca, Fransızca, İtalyanca, Çince, Japonca, Malayca ve diğer dilleri iyi derecede bilen raportör ve çevirmenlere duyduğu ihtiyacın özel bir eğitim programının geliştirilmesini zorunlu kıldığını ifade etmektedir. Bunun için askeri personele yabancı dil öğretmek üzere Amerikan üniversitelerinin görevlendirildiğini, 1942'de ordu özel programı (ASTP) kurulduğunu ve bu programa 1943 yılının sonlarında yaklaşık 45 üniversitenin

katıldığını belirtmekte ve ordu programlarının amacının da personele bir dizi yabancı dil konusunda konuşma becerisi kazandırmak olduğunu ortaya koymaktadır (Doğru, 2010: 120).

Doğru'nun da altını çizdiği gibi bu süreç daha sonra ordu yöntemi olarak da bilinen işitsel - dilsel yöntemi doğuracaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise doğrudan ya da dolaylı olarak askerî personele yönelik özel amaçlı Türkçe öğretmeyi hedefleyen kitaplar yazılmaya devam etmiştir. Bunlardan biri, Geoffrey Lewis tarafından 1953'te yazılan Türkçe-İngilizce iki dilli bir kitaptır. Saraç, askerî personele yönelik yazılan bu kitabın yazımında NATO'ya Türkiye'nin girmesinin etken olduğunu ve bir yıl sonra Turkish isimli eserin yayımlandığını ifade etmektedir. Ayrıca Saraç, eserin amacının genel anlamda bireysel olarak Türkçe öğrenmeye çalışanlara yönelik olarak nitelendirildiğini ancak ekler kısmında askeri personele yönelik yer verilen bölümlerden hareketle NATO için görev yapacak askeri personele ya da bu mesleğe ilgisi olanlara ithafen yazılmış olabileceğini belirtmektedir (Saraç, 2018: 47).

19.yüzyıldan 20. yüzyıla değin askeri personele yönelik yazılmalarıyla öne çıkan Türkçe-İngilizce iki dilli kitapların özelliklerinden yola çıkılarak bu kitapların yazımında ülkeler arası askerî ilişkilerin etken olduğu, askerî personelin meslekî ve sosyal yaşamlarında iletişimlerine yardımcı olan, günlük hayattan örneklerin yer aldığı kitaplar olmaları sonucu çıkarılabilir.

Bu çalışmada da Amerikan askerlerine konuşma ağırlıklı Türkçe öğretmek için yazılan “Turkish: A Guide to the Spoken Language” adlı eser çeşitli açılardan incelenerek kitabın yönteminin bir nevi sağlaması yapılmıştır. Ünver, bir dil öğretimi metodunu belirlemenin yabancı dil öğretmeye yönelik oluşturulmuş ders kitaplarında bir açıdan iz sürme gibi olduğunu, konu alanı ders kitabı inceleme kriterlerinden de sayılabilecek kitabın yazıldığı, kullanıldığı dönem, hedef kitlenin bilgisi, hangi metin türlerinin tercih edildiği, dil bilgisi, dilsel becerilerin etkisi ve nasıl verildiği, ülke bilgisi, kitapta kullanılan görseller, alıştırma türleri ve ek malzemeyi göz önünde bulundurup bir nevi kitabın önemini, nitelik ve niceliğini belirlemenin yöntem bilgisine giden yol olduğunu ifade etmektedir (Ünver, 2013: 191).

Yöntem

Nitel araştırma, verilerin kodlanıp temaların çıkarılması, bunların düzenlenmesi, bulguların tanımlanarak yorumlanması olmak üzere dört aşamada analiz edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242-252). Bu çalışma da nitel bir araştırma olup çalışmanın veri kaynağı incelenerek veriler toplanmış ve analiz edilerek sonrasında bulgular yorumlanmıştır.

Veri kaynağı

Bu çalışmanın evrenini, kendi kendine Türkçe öğrenimini hedefleyen Türkçe-İngilizce iki dilli olarak yazılmış özel amaçlı dil öğretimi kitaplarının içeriği oluşturmaktadır. Araştırmanın veri kaynağını ise amaçlı örnekleme yöntemiyle örneklem olarak seçilen *Turkish: A Guide To The Spoken Language* adlı kitap oluşturmaktadır. Kendi kendine Türkçe öğrenme kategorisinde belirli bir meslek grubunda yer alan Amerikalı askerî personele yönelik yazılmasıyla özel amaçlı dil öğretimini hedefleyen bu kitap ABD'nin Savaş Bölümü tarafından 1943 yılında yayımlanmıştır.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesi aracılığıyla toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel malzemelerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189-190). Çalışmada doküman incelemesiyle elde

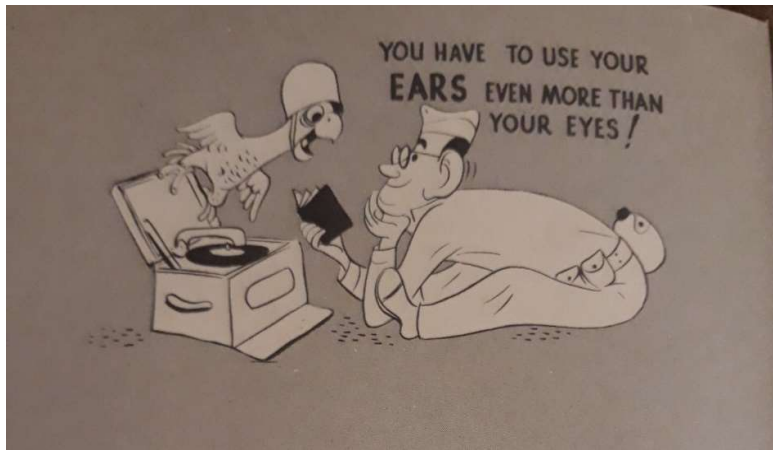
edilen veriler, içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. İçerik analizi, sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dil bilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunmadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve şimşek, 2016: 242). Eser; yazılış amacı, hedef kitle, eserin genel yapısı, dil öğretim yöntemi, dil bilgisi öğretimi, dil becerileri, kültür aktarımı, görseller ve alıştırmalar olmak üzere dokuz başlık altında analiz edilmiştir. Bu dokuz tema, veri kaynağından alınan yazılı ve görsel malzemelerle betimlenmiştir.

Bulgular ve yorumlar

Bu kitabın hedef kitleyi Amerikan askerleri olup kitap, hedef grubun basit konuşmalar yapmalarını hedeflemektedir. Eser, Türkçeye tam bir hâkimiyet kazandırmayı amaçlamamaktadır. Kapsamlı bir kurs için hedef gruba, ABD Silahlı Kuvvetler Enstitüsü, Madison, Wisconsin'e gitmeleri tavsiye edilmektedir. Bu el kitabının amacı hedef kitlenin dilde basit konuşmalar yapmalarını sağlamaktır.

Eser, cep kitap niteliğinde olup 80 sayfadır. Eserin içindekiler sayfasında eserde yer alan bölüm başlıkları şu şekilde sıralanmıştır: "How to Use the Records and Guide" (s. 5-7), "Hints on Pronunciation" (s. 7-9), "Special Points" (s. 9-12), "Useful Words and Phrases" (s. 12), "Greetings and General Phrases" (s. 12-15), "Location" (s. 15-16), "Directions" (s. 16-17), "Numbers" (s. 17-19), "What's This?" (s. 19), "Asking for Things" (s. 19-23), "Money" (s. 23-24), "Time" (s. 24), "Useful Phrases" (s. 27-28), "Additional Expressions" (s. 28-32), Fiil-in Sentence (s.32-46), "Important Signs" (s. 46-49), "Alphabetical Word List" (s. 49).

Kitabın içeriğinden, hedef kitle ve kitabın amacından da görüldüğü gibi kitabın günlük konuşma dilini kısa sürede öğretmeyi hedeflediği yöntem işitsel-dilsel yöntemdir. Kitapta bu yöntemi vurgulayan birden çok görsel öge tespit edilmiştir. İşitsel-dilsel yöntem, yabancı dil eğitiminde hazırlanan kalıp ifadelerin sürekli, tekrarlar dinleme yoluyla kazandırılması ve anlatma becerilerinden konuşmayla pekiştirilmesi hedefi güden dinleme ve konuşma becerilerinin gelişimine ağırlık veren yabancı dil öğretim yöntemidir. Bu bağlamda işitsel-dilsel yöntemin Türkçeyi öğretmede nasıl kullanılacağını gösteren görsellerden bazıları şunlardır:

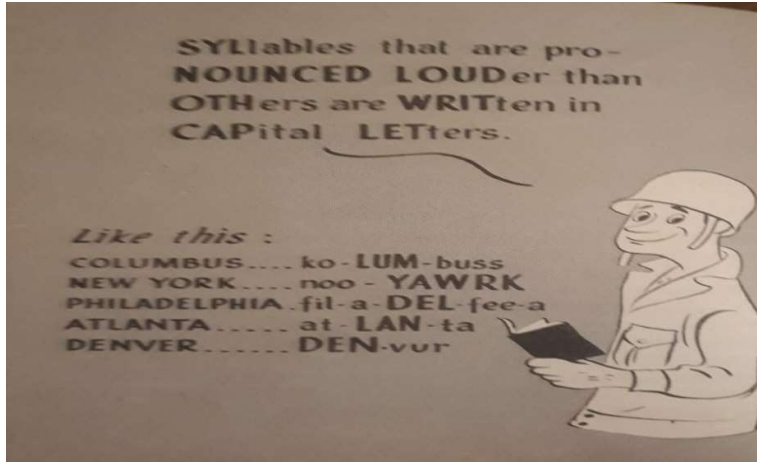

şekil 1: Kitabın yöntemini gösteren görsel (s.6)

şekil 1'de görüldüğü gibi kayıttan dinlediğini tekrar eden bir askere papağan "gözlerinden daha çok kulaklarını kullanmalısın" diyerek işitsel-dilsel yöntemin duy-konuş özelliğine ve papağan görselinin kullanılması da bu yöntemde tekrarın önemine vurgu yapmaktadır.

Kitapta konuşma becerisinin kazandırılmasıyla ilgili olarak telaffuz öğretimine ait “Hints on Pronunciation” (Telaffuzla İlgili İpuçları) adıyla bir bölüm bulunmakla birlikte telaffuzla ilgili ilk kısımda genel nitelikte tavsiyeler bulunmaktadır. Öğrencilere “Telaffuzla İlgili İpuçları” adlı bölümü okuyup, yararlı sözcükler ve deyimleri ezbere öğrenene kadar kayıttan dinlemelerini, her kelimeyi duyduktan hemen sonra yüksek sesle tekrarlamalarını ve Türkçeyi konuşanların yaptığı gibi söylemelerini, öğrencilerin olağandışı bir aksanı olan birini taklit edebilecekleri gibi telaffuzu olabildiğince yakından taklit etmelerini, telaffuzun her detayını, hatta ritim ve tonlamayı bile almaya çalışmayı, yazılanlardan farklı bir şey duyduklarında rehberlerindeki kelimeleri takip etmelerini, ancak bunları yalnızca bir hatırlatma olarak kullanmalarını belirtmektedir. Kitap ayrıca, bir dilin sesinin yalnızca basılı sözcükten alnamayacağını kulakların gözlerden daha fazla kullanılmasını gerektiğini, bunun dışında, öğrencilerin yanında kayıtları yoksa ve kelimeleri Türkçe konuşan birine okutamıyorlarsa yalnızca telaffuzla ilgili ipuçlarına güvenmeleri gerektiğini öğütlemetedir. (War Department, 1943: 6-7).

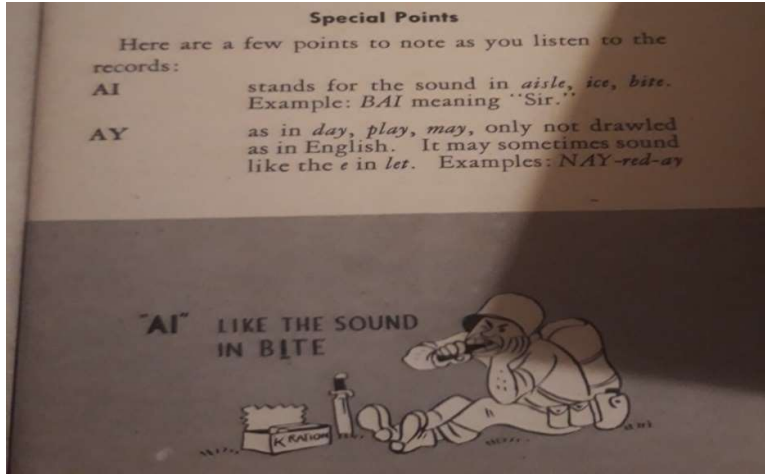
Telaffuzun önemini gösteren görsellere kitaptan alıntı yapılarak yer verilmiştir (bkz. Şekil 2; 3; 4; 5).

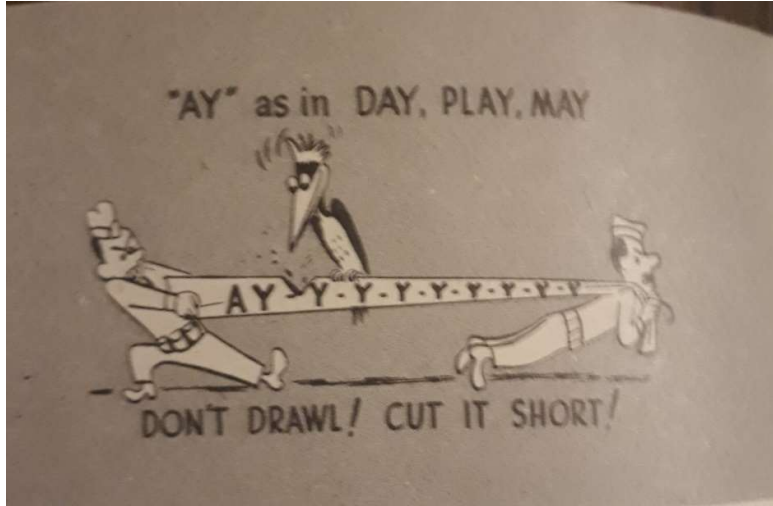
Şekil 2: Telaffuzda vurgunun önemini gösteren görsel (s.8)

Şekil 3: Telaffuzda tekrarın önemini gösteren görsel (s.13)

Şekil 4: Kaynak ve hedef dildeki ses benzerliğinden yola çıkılarak telaffuzda kolaylık sağlamayı hedefleyen bir görsel (s.9)

Şekil 5: Telaffuzda hecelerin uzunluk kısalığına vurgu yapan bir görsel (s.11)

Görsellerin tamamına bakıldığında, telaffuz öğretiminde öğrencinin ana dilinden hareketle telaffuz ipuçları verildiği, hecelerin uzunluk, kısalıklarına ve vurguya dikkat çekildiği ve iyi bir telaffuz için tekrarın önemini ortaya koyan görsellerin yoğun olarak yer aldığı görülmektedir.

İşitsel-dilsel yöntemde dil bilgisi ise doğrudan değil, dil bilimsel açıklamalara yer verilmeksizin cümle veya dil bilgisi yapılarının yer aldığı kelimelerle doğrudan öğretilir. İncelenen kitapta da dil bilgisinin öğretilmesi anahtar dil bilimsel kalıpların bilinmesine ve bu kalıplarla kullanılacak yeterli sayıda kelimenin öğrenilmesine bağlıdır. Bu nedenle kitapta verilmiş sözcük listesinden herhangi biri ile doldurulabilecek bir boşluk içeren cümlelere etkinliklerde yer verilmiştir.

Ayrıca kitapta söz dizimine de dikkat çekilerek Türkçedeki kelimelerin sırasının İngilizcedekinden farklı olduğu belirtilerek bu durum örneklendirilmiştir.

"Notice that the order of words in Turkish is often different from the order in English. For example, instead of saying 'I want some soap' and 'Do you have a pencil?', what you really say in Turkish is 'Soap I want' and 'A pencil do you have?'"

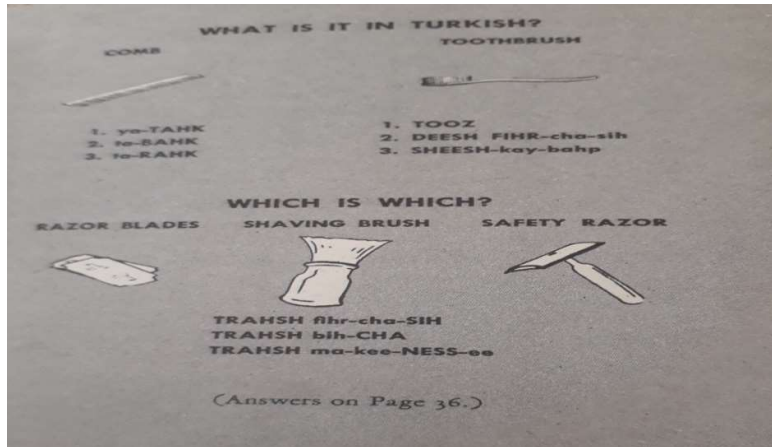
<u>English</u>	<u>Pronunciation</u>	<u>Turkish Spelling</u>
I want___	___ee-STEE-yo-room	___istiyorum
We want___	___ee-STEE-yo-rooz	___istiyoruz
Give me___	___VA Y-ree-neeZ	___veriniz
Bring me___	___gay-TEE-ree-neeZ	___getiriniz
Where can I find___?	___NA Y-red-ay boo-la-BEE-lee-reem!	___nerede bula-bilirim?

32

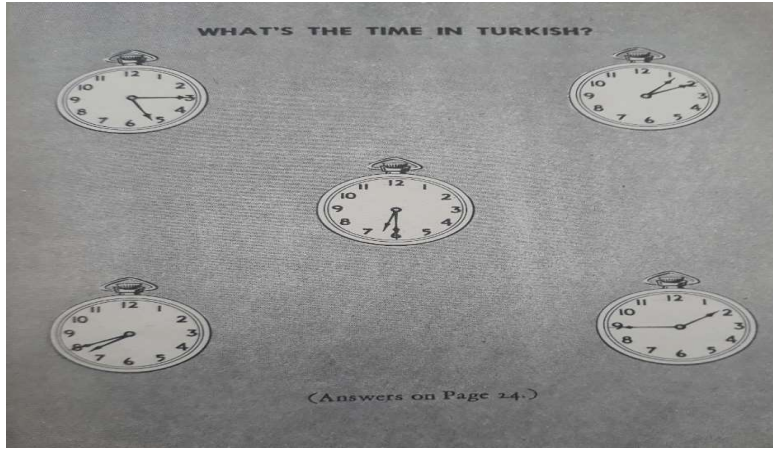
Şekil 6: Söz dizimine ilişkin açıklama ve kalıp cümlelerin öğretimiyle ilgili görsel (s.32)

Şekil 6'da da görüldüğü gibi, dil bilgisel açıklamalar olmaksızın kalıp ifadeler çevirileriyle birlikte iki dil arasındaki kelime sıralamasını dolayısıyla yapısal farklılığı da vurgulayacak şekilde hem açıklamayla hem de örneklendirilerek verilmiştir.

Dil bilgisinin kavranmasıyla ilgili kitapta verilen alıştırmaların dışında yer alan alıştırmalara bakıldığında öğrencinin kelime bilgisini ölçmeye yönelik yer alan alıştırmaların yanında, hedef dilde saati söyleme alıştırmalarının da olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 7: Kelime bilgisini ölçmeye yönelik alıştırma (s.37)

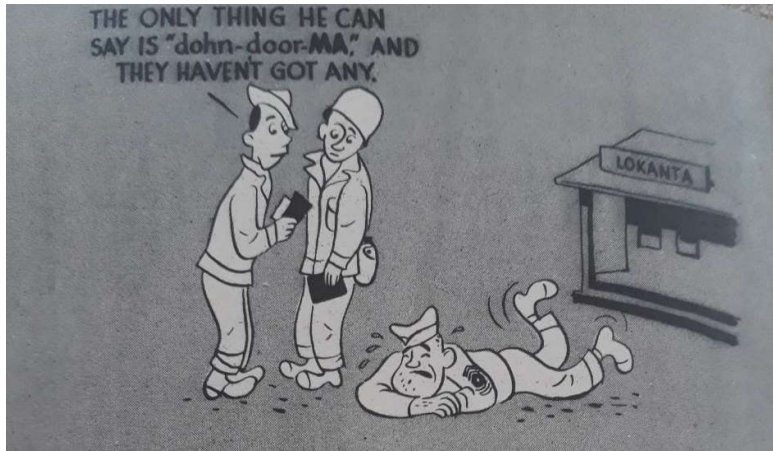

Şekil 8: Hedef dilde saati söyleme alıştırmaları (s.25)

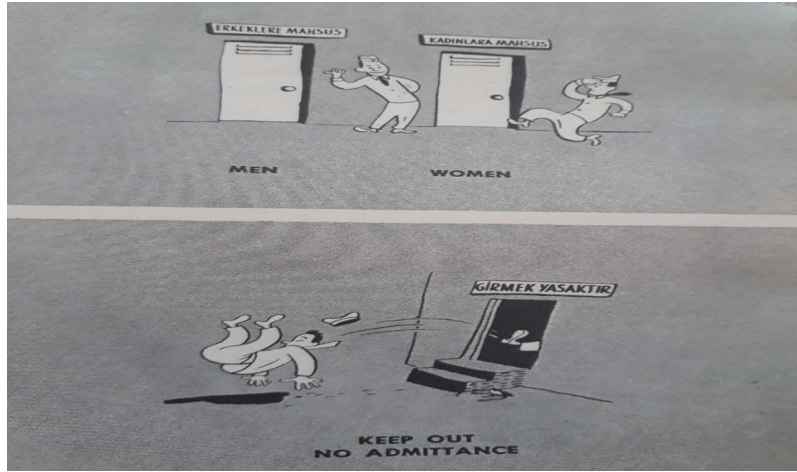
Şekil 7'deki alıştırmada İngilizcesi verilen nesnelerin Türkçe karşılıkları seçenek sunularak sorulurken, bir diğer alıştırma eşleştirme alıştırmasıdır. Öğrencilerin verdikleri cevaplarını kendilerinin ölçmesi için cevapların yer aldığı sayfa numarası da alıştırmaların altında yer almıştır. Şekil 8'de ise günlük dilde önemli bir yer tutan saati söyleme alıştırmalarına ve aynı şekilde cevaplarına yer verilmiştir.

Bu kitabın yöntemine uygun olarak konuşma becerisinin gelişimini destekleyen ve kitapta geniş yer verilen telaffuz öğretiminde tekrar alıştırmalarıyla birlikte hedef kültür aktarımının da konuşma becerisini nasıl desteklediği incelenmelidir. Kitaptaki hedef kültür aktarımına bakıldığında bunun hem söz varlığıyla hem de seçilen görsellerle sağlanmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Özel amaçlı kitaplar arasında yer alan bu kitapta hangi öğelerin seçileceği, günlük dilden nelerin hedef kültür aktarımı bağlamında ön plana çıkarılacağı önemlidir. Yabancı dil derslerinde kültür aktarımı yapılırken nelerin öğretileneğinin, hangi konuların öne çıkarılacağıının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. İlgi çekici ve motive edici olma, kitabın amacıyla ve hedef kitleyle örtüşme, dilin daha iyi öğrenilmesine katkıda bulunma hedef kültür aktarımında dikkat edilmesi gerekenlerdendir.

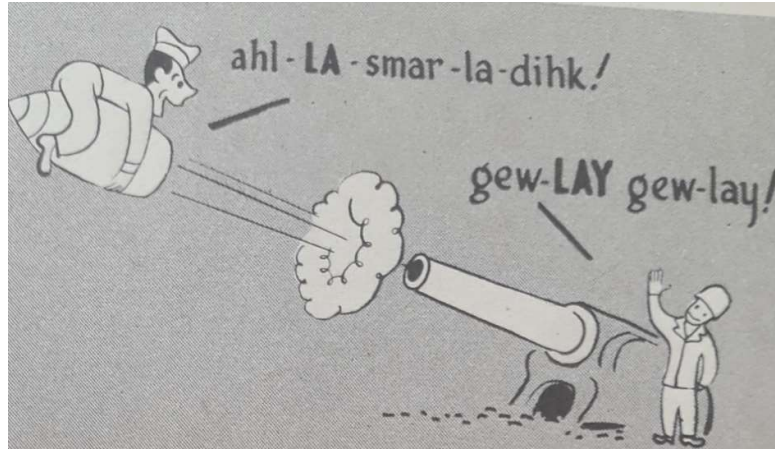
Bu bağlamda değerlendirmeye tabi tutulacak hedef kültür aktarımıyla ilgili görseller aşağıda verilmiştir.

Şekil 9: Lokanta ve lokantada dondurma satılmadığını gösteren bir görsel

Şekil 10: Tuvalet kullanımında kadın ve erkek ayırımına dikkat çeken görsel

Şekil 11: Hedef kültüre ait uğurlama kalıplarına dikkat çeken görsel

Şekil 12: Hedef kültüre ait selamlaşma kalıbına dikkat çeken bir görsel

Şekil 9 ve 10'da yer alan görsellerde günlük ihtiyaçlardan yola çıkılarak lokanta ve tuvalet kullanımında göz önünde bulundurulması gereken durumlara dikkat çekilmiştir. Ayrıca, bu görsel öğelerde dikkat çeken bir diğer nokta da, Brooks'ün (1986) Kültürel Öğelerle İlgili Sınıflandırma tablosunda geçen maddelerden biri olan hedef dili öğrenirken yapılan hatalar ve bu hataların hedef dilde yaratacağı etkilerdir (akt. Tüm ve Sarkmaz, 2012: 456). Görsellerde askerlerin hedef dili ve kültürünü öğrenirken muhtemel yapabileceği hatalar her iki kültür arasındaki farklılığa işaret edilerek Şekil 9 ve 10'da gösterilmiştir. Şekil 11 ve 12'de yer alan görsellerde ise selamlaşma ve uğurlama kalıplarına dikkat çekilmiştir.

Görsellerle birlikte hedef kültür aktarımında rol oynayan bir diğer öge de söz varlığıdır. Söz varlığı hedef kültür aktarımı açısından incelendiğinde *selamlaşma ve genel ifadeler* bölümünde *günaydın, tünaydın, affedersiniz, teşekkür ederim* kelimeleri (s.12); *Mekân* başlığına bakıldığında *lokanta ve abdesthane* kelimeleri dikkat çekmektedir (s.15) *Bir şey sorma* ilgili kelime listesine bakıldığında ise *hurma ve şişkebab* kelimeleri görülür. (s.21) *Para* ile ilgili bölüm incelendiğinde ise *kuruş ve lira* kelimeleri (s.23) *Gerekli Kalıp İfadeler* kısmında ise *Allahaismarladık ve Güle güle* dikkat çekmektedir (s.27).

Özetle denilebilir ki, kitabın başlığında konuşma kılavuzu olarak tanımlanan kitap, içerik analizinde çeşitli açılardan incelenerek başlıkla örtüşür sonuçlara ulaşılmıştır. Genç'in, Eğitim Sözlüğünde yer verdiği konuşma kılavuzu tanımı incelendiğinde, "bir dile ait kısa dil bilgisi açıklamalarının, konuşma kalıplarının ve sözcüklerin vb. yer aldığı el kitabı" tanımı karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle eser bu tanımla da örtüşmektedir (Genç, 2012: 255).

Sonuç

Bu çalışmada 1943 basımlı ABD'nin Savaş Bölümü'nün hazırladığı, Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan "Turkish: A Guide to the Spoken Language" adlı eser incelenerek şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Eser, işitsel-dilsel yöntemin bir diğer adıyla ordu yönteminin kullanıldığı II. Dünya Savaşı'nın önemli aktörlerinden ABD'nin izlediği dil politikasına yönelik, doğrudan oluşturulmuş bir eserdir. Bu nedenle hedef grup olan askerlere yönelik bir içerik oluşturulduğu tespit edilmiştir. İçeriğin oluşturulmasında gerek söz varlığının gerekse görsellerin askerlerin ihtiyaçları gözetilerek ihtiyaç analizi sonucunda oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Eserin, işitsel-dilsel yöntemine uygun olarak konuşma becerisine yoğunlaştığı saptanmıştır. Konuşma kılavuzu niteliğinde tanımlanabilecek eserde hedef dile ait telaffuz ipuçlarının gerek yazılı açıklamalarla gerekse görseller yoluyla verilmesi eserin konuşma becerisine yoğunlaştığının kanıtı olarak görülebilir.

Eserin söz varlığı incelendiğinde, askerî personele yönelik hazırlanmasından kaynaklı askerî terminolojiye çok ayrıntılı olmamak kaydıyla yer verildiği ayrıca hedef kültürün dikkate alınarak daha çok gündelik hayata ait söz varlığının oluşturulduğu tespit edilmiştir. Kitapta kullanılan söz varlığına bakıldığında günümüzde kullanılan kelimelerle örtüştüğü, yazıldığı döneme ait söz varlığının kitaba yansımadağı saptanmıştır.

Eserde yer alan görseller incelendiğinde, kitabın alıştırmalarında yer alan görseller dışında kalan tüm görsellerde askerî personeli gösteren çizimlerin yer aldığı belirlenmiştir. Görsellerin büyük çoğunluğunda askerî personel hareket halinde resmedilmiştir. Konuşma pratikleri yapan askerî personelin sesleri çıkarırken ağzının alacağı şekiller ya da sesleri yanlış çıkardığında karşısındaki kişiden aldığı uyarı sonucu yüzünün aldığı şekil ya da konuşmasını kontrol eden kişinin yüzünün aldığı ifade ayrıntılı tasvir edilerek görsellerle telaffuzun önemi vurgulanmıştır. Bunun dışında askerî personele ait görsellerle birlikte askerî

personelin kullandığı araçlar, askerî mühimmat gibi görsellere yer verilmiştir. Görsellerde dikkat çeken bir diğer unsur da, askerî personelin yaşayabileceği tehlikeli durumlara dayanarak oluşturulmuş uyarı niteliğindeki görsellerdir. Tüm bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda kitabın, özel amaçlı dil öğretim kitaplarından olan belli bir mesleğe yönelik oluşturulan kitaplar kategorisinde değerlendirilebileceğini gösteren kriterlerden sayılabilecek görsellerin işleniş şekillerinin, kitabın amacıyla ve niteliğiyle örtüştüğü söylenebilir.

Eser cep kitap niteliğinde olduğu için, hedef kültür aktarımı, söz varlığı ve görseller aracılığıyla sağlanmaya çalışılsa da kitabın hacmine ve yazılış amacına bağlı olarak sınırlı tutulduğu ancak özellikle görsellerde hedef kitle olan askerlerin dikkate alındığı tespit edilmiştir.

Dil bilgisi açıklamaları kısaca İngilizce yapılmış olup sadece kelime ve cümlelerin öğretiminde Türkçe-İngilizce karşılaştırmalı bir yöntem tercih edilmiştir. Dil bilgisi açıklamalarının detaylı olmamasının sebebi ise daha önce belirtildiği gibi kitabın konuşma kılavuzu niteliğinde olması ve kazandırılmak istenen konuşma becerisinde dil bilgisinin ön planda olmamasıdır.

Veri kaynağı olarak incelenen eser, dilde basit konuşmalar yapmayı amaçladığı ve o dönemde askerî personelin ihtiyacını bu açıdan kısa sürede karşılamayı hedeflediği için içerik analizi sonucu amacına uygun olarak oluşturulduğu sonucu çıkarılmıştır.

Bu eser Türk-Amerikan ilişkilerini gösteren tarihî bir eser niteliğinden çok Amerikan askerlerinin kendi kendine Türkçe öğrenmelerini sağlayan özel amaçlı bir konuşma kılavuzu niteliğini taşımaktadır.

Kaynakça

- Demircan, Ö. (2005). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Der.
- Doğru, E. (2010). İşitsel-dilsel yöntem. *Eskiyeşi*, 119-127.
- Genç, A. (2012). *Eğitim sözlüğü* (2. bs.). Ankara: Hacettepe.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A.S. (2013). *Dilbilim sözlüğü* (2.bs.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kalaycı, D. ve Durukan, E. (2019). Yabancı dil olarak Türkçe ve İngilizce öğretimi ders kitaplarının öğrenme alanları bakımından karşılaştırılması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(4), 2162–2177. doi:http://dx.doi.org/10.7884/teke.4330
- Kurt, V.(2020). *Yabancılar için özel amaçlı Türkçe öğretimi iş Türkçesi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Lamri, C. E. (2016). An introduction to English for specific purposes (ESP). (Yayımlanmamış ders notu). Abou Bekr Belkaid University Tlemcen Faculty of Arts and Languages Department of English, Chetouane. Erişim: <https://faclettre.univ-tlemcen.dz/assets/uploads/DOCUMENTS/cours%20en%20ligne/4-An%20Introduction%20to%20ESP%20LAMRI.pdf> adresinden ulaşıldı.
- Memiş, R. M. ve Erdem D. M. (2013). Yabancı dil öğretimde kullanılan yöntemler, kullanım özellikleri ve eleştiriler. *Turkish Studies*, 8(9), 297 – 318.
- Özbal, B. (2020). Kendi kendine yabancı dil olarak Türkçe öğrenimi ders kitapları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 602-1615.
- Rao, V. C. S. (2019). English for business purposes: An ESP approach. *Journal of Research Scholars and Professionals of English Language Teaching*, 15(3), 1-8.
- Saraç, Ş. (2018). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine İngiliz katkısı*; Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Stevens, P. (1977). Special purpose language learning: A perspective. *Language Teaching and Linguistic*, 10, s. 145-163.

- Starfield, S. (2013). Historical development of language for specific purposes. Carol A. Chapelle (ed.), Encyclopedia of Applied Linguistics içinde (ss.1-6). Blackwell Publishing Ltd.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Tien, A. (1896). A Turkish grammar, containing also dialogues and terms connected with the army, navy, military drill, diplomatic and social life. London: Sampson Low, Martson-Company. https://ia801805.us.archive.org/5/items/dli.ministry.24217/E06879_A_Turkish_Grammar.pdf adresinden 24.7.2021 tarihinde erişildi.
- Tuncer, H. (2012). *Doğu ile batı arasında bir köprü James William Redhouse*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Tüm, G. ve Sarkmaz, Ö. (2012). Yabancı dil Türkçe ders kitaplarında kültürel ögelerin yeri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(43), 448-459.
- Ünver, ř. (2013). Alman askerlerine Türkçeyi öğretme ve Türkiye'yi tanıtmaya amacıyla yazılan bir kitabın incelenmesi. *Milli Folklor*, 25(100), 189-201.
- War Department (1943). *Turkish: A guide to the spoken language*. Washington.
- Yeşilyurt, E. (2016). Osmanlı döneminde İngilizlere Türkçe öğretmek amacıyla yazılan kitapların dil öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(3), 277-294.
- Yıldırım, A. ve şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. bs.). Ankara: Seçkin.

05. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin dil yapılarını kullanma alışkanlıkları

Önder ÇANGAL¹

Ali KIRIŞ²

APA: Çangal, Ö.; Kırış, A. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin dil yapılarını kullanma alışkanlıkları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), . 56-64. DOI: 10.29000/rumelide.984723

Öz

Temel düzey (A1-A2), yabancı dil öğretiminde önemli bir eşiktir. Toplumsal işlevleri gösteren tanımlayıcıların çoğu bu düzeydedir. Yolculukta, yurt dışında ve günlük hayatta dilsel etkileşim için gerekli, temel ihtiyaçların giderilmesi için kazanılması gereken yeterliklere de bu düzeyde yer verilmektedir (TELC, 2013, s. 39). Dolayısıyla temel düzeyi bitiren bir yabancından kendisini hedef dilde rahatlıkla ifade etmesi ve günlük hayatını sorunsuz bir şekilde sürdürmesi beklenmektedir. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, süreçte becerilerle birlikte öğrencilere dil bilgisi yapılarının öğretilmesi hedeflenmektedir. Dil bilgisi ayrı bir beceri olarak değerlendirilmemektedir. Fakat özellikle üretici beceriler olarak adlandırılan konuşma ve yazmanın geliştirilmesinde dil bilgisi önemli bir yere sahiptir. Öğrenciler öğrendikleri dil yapılarını konuşarak ve yazarak deneyimleme imkânı bulmaktadır. Bu araştırmada Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyindeki öğrencilerin dil bilgisi yapılarını kullanma alışkanlıkları araştırılmıştır. Dil bilgisi yapılarının belirlenmesinde Türkiye Maarif Vakfı (2020) tarafından hazırlanan “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı” esas alınmış, öğrencilerin yazma kâğıtlarında bu yapıardan hangi sıklıkla yararlandıkları incelenmiştir. Araştırma A2 düzeyi öğrencilerinin en çok kullandıkları dil bilgisi yapılarını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak Türkiye’de öğrenen öğrencilerin en çok ihtiyaç duydukları ve kullandıkları dil bilgisi yapılarının tespit edilmesinin dil öğretim süreçlerinin planlanmasına ve öncelikli dil bilgisi yapılarının tespit edilmesine yardım etmesi beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, yazma becerisi, dil bilgisi yapılarının kullanımı

The habits of using language of structures of A2 level students learning Turkish as a foreign language

Abstract

The basic level (A1-A2) is an important threshold in foreign language teaching. Most descriptors of social functions are at this level. Competencies required for linguistic interaction in travel, abroad and in daily life and which must be acquired to meet basic needs are also included at this level (TELC, 2013, p. 39). Therefore, a foreigner who has completed the basic level is expected to express himself easily in the target language and to continue his daily life without any problems. It is aimed to develop the reading, listening, speaking and writing skills of those who learn Turkish as a foreign language, and to teach

¹ Öğr. Gör Dr., Gaziantep Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama Ve Araştırma Merkezi (Gaziantep, Türkiye). ondercangal@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-8560-3526. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984723]

² YL, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi, (Kırşehir, Türkiye). alikiribis@icloud.com, ORCID ID: 0000-0002-1751-1160

grammar structures together with the skills in the process. Grammar is not considered a separate skill. However, grammar has an important place in the development of speaking and writing, which are called productive skills. Students have the opportunity to experience the language structures they have learned by speaking and writing. In this study, the habits of using grammatical structures of A2 level students learning Turkish as a foreign language in Turkey were investigated. In determining the grammar structures, the "Teaching Turkish as a Foreign Language Program" prepared by the Turkish Maarif Foundation (2020) was taken as a basis, and it was examined how often the students benefited from these structures in their writing papers. The research is important in terms of revealing the grammar structures that A2 level students use most. It is expected that determining the grammatical structures that the students learning Turkish as a foreign language most need and use in Turkey will help to plan the language teaching processes and to determine the primary grammatical structures.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language, writing skills, use of grammatical structures

Giriş

Günümüzde Türk dizilerinin de etkisiyle dünyanın farklı ülkelerinden insanlar Türkçe öğrenmek istemekte, bu amaçla farklı Türk kurum ve kuruluşlarının düzenlediği yüz yüze veya çevrim içi Türkçe kurslarına katılmaktadır. Yine farklı gerekçelerle Türkiye'ye gelen yabancılar üniversitelerin Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezleri ile özel dil kurslarında Türkçe öğrenmekte, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından düzenlenen "Türkiye Bursları" programı sayesinde yükseköğrenim görmek isteyen yabancılar Türkiye'yi tercih etmektedir. Öğrenci, kurs ve ders veren kurum sayılarının artması yabancılar Türkçe öğretimi alanı adına olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte bir diğer önemli husus yabancılar Türkçe öğreten kurumlar arasında bir standart olması, eğitimin kalitesinin ve öğrenci başarısının Türkçe öğreten bir kurumdan diğerine değişiklik göstermemesidir.

Avrupa Konseyi, üye ülkeler arasında çok dilliliğin teşvik edilmesi ve dil öğretim süreçlerinde standartların sağlanması amaçlarıyla 2001 yılında "Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni"ni (OBM) yayımlamıştır. Dil öğretim süreçlerinin planlanmasında bir çerçeve sunmak amacıyla hazırlanan OBM, üye ülkelere yol gösterici olma özelliği göstermekte; üye ülkelerin OBM'den hareketle kendi dillerinin öğretimi için bir program hazırlaması tavsiye edilmektedir.

Konsey, 5 Mayıs 1949'da Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç'in imzaladığı anlaşma ile kurulmuş; aynı yılın Ağustos ayında Yunanistan ve Türkiye, Avrupa Konseyi'ne kurucu üye olarak katılmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2021). Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi olması nedeniyle OBM yayımlandıktan sonra yabancılar Türkçe öğreten kurumlar kendi kurs süreçlerini ve ders kitaplarını yayımlanan metne göre yeniden düzenlemiştir. OBM'nin üye ülkelere bir çerçeve çizmesi nedeniyle zamanla yabancılar Türkçe öğretimi özelinde bir program hazırlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacın giderilmesi amacıyla Yunus Emre Enstitüsü 2011'de, Ankara Üniversitesi 2015'te ve Türkiye Maarif Vakfı 2019'da Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programları hazırlamıştır. Yunus Emre Enstitüsü, hazırlamış olduğu programı yayımlamamış; fakat enstitüye ait ders kitaplarının ve materyallerinin geliştirilmesinde bu programı temel almıştır. Ankara Üniversitesi TÖMER'in çabaları ile hazırlanan programın kullanımı yaygınlık kazanmazken Türkiye Maarif Vakfı (TMV) tarafından hazırlanan program geliştirilerek 2020 yılı baskısı ile MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının onayını alan ilk "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı" olmuştur.

TMV programı; hem A1 düzeyinden C1'e kadar okuma, dinleme, konuşma ve yazma kazanımlarının listelendiği yabancılar Türkçe öğretimi programı hem de TMV ve MEB'e bağlı okullarda yurt içinde ve yurt dışında kullanılmak üzere hazırlanan yabancı çocuklar için Türkçe öğretimi müfredatı olma özelliği göstermektedir. Program ile "anlama ve anlatma becerilerini kullanarak sosyal hayatın her alanında iletişim kurma becerisine sahip olan, keşfederek ve yaparak-yaşayarak öğrenen, öğrenme sürecinde sorumluluk alan, iş birliği içinde çalışan, problem çözme becerilerini kullanan, sorgulayan, yorumlayan, evrensel ve kendi kültürüne özgü değerlere duyarlı, kültürlerarası bilinç sahibi bireyler yetiştirmek ..." (Türkiye Maarif Vakfı, 2020, s. 13) istenmekte; program yabancılar Türkçe öğretecek kurumlar için başvuru kaynağı olması, dil öğretim süreçlerinin planlanmasında bir standart ortaya koyması ve öğrencilere verilmesi gereken dil bilgisi yapılarını düzeylere göre listelemesi nedeniyle önem arz etmektedir.

Eylem odaklı yaklaşım esas alınarak hazırlanan OBM, öğretilecek dilin her ortamda ve koşulda aktif olarak kullanılabilmesini tavsiye etmekte, dilin iletişim boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda OBM'den hareketle düzenlenen dil kurslarındaki amaç da öğrencilerin günlük hayatlarında kullanabilecekleri ve etkileşim kurabilecekleri Türkçeyi öğrenmelerini sağlamaktır. Türkiye'deki üniversitelerin TÖMER'lerinde bu duruma ne derece dikkat edildiği araştırılması gereken bir konudur. Özellikle öğrencilere günlük hayatta kullanmayacakları dil bilgisi yapılarını dayatmak "öğretilecek dilin işlevsel olması" ilkesine aykırı bir durum teşkil edecektir. Bu nedenle Türkçe öğrenen yabancıların doğal kullanım ortamlarında nasıl bir dil kullanım alışkanlığı kazandığını tespit etmek ve tespitlerden hareketle dil öğretim süreçlerinin geliştirilmesine yönelik öneriler ortaya koymak gerekmektedir.

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin dil bilgisi yapılarını kullanma alışkanlıklarını tespit etmek, tespitlerden hareketle dil öğretim süreçlerini kolaylaştırmaya yönelik öneriler sunmaktır.

Araştırmanın önemi

Bu çalışmada Türkiye'de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyindeki öğrencilerin dil bilgisi yapılarını kullanma alışkanlıkları araştırılmıştır. Dil bilgisi yapılarının belirlenmesinde Türkiye Maarif Vakfı (2020) tarafından hazırlanan "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı" esas alınmış, öğrencilerin yazma kâğıtlarında bu yapılardan hangi sıklıkla yararlandıkları incelenmiştir.

Bulgular toplandıktan sonra TMV programı "düzeylere göre dil yapıları listesi" incelenmiş; alfabe ve ses olayları gibi temel dil yapıları ile öğrenciler tarafından yazma kâğıtlarında kullanılmayan dil yapıları araştırma için kullanılacak "A1-A2 Düzeyi Dil Bilgisi Yapıları" listesine dâhil edilmemiştir. Bu bağlamda A1 düzeyinde "alfabe, ünlü ve ünsüz ayrımı, ünlü ve ünsüzlerin özellikleri, ses olayları, belirsizlik zamirleri, işaret sıfatları, istek/dilek I. çekim, isim tamlamaları, ek fiil belirli geçmiş zamanı, sıralama sayıları, saat kaç, sayılar ve temel niteleyiciler"; A2 düzeyinde "ek fiil (görülen ve duyulan geçmiş zaman) ve zarflar" dil yapıları listesinin dışında tutulmuştur.

TMV programından hareketle hazırlanan ve çalışmada kullanılan "A1-A2 düzeyi dil bilgisi yapıları listesi" şu şekildedir:

Tablo 1. A1-A2 Düzeyi Dil Bilgisi Yapıları

A1	A2
<p>Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>

1	Şahıs ve İşaret Zamirleri	Gelecek Zaman + Zaman Zarfları
2	İyelik Ekleri	Görülen Geçmiş Zaman + Zaman Zarfları
3	İlgi Zamiri (benimki...)	Duyulan Geçmiş Zaman + Zaman Zarfları
4	Basit Emir Cümleleri	Geniş Zaman + Sıklık Zarfları
5	Ek Fiil Geniş Zaman	Zamirler, zamir + ki (Benimki)
6	Hâl Ekleri – Fiil İlişkisi	Sıfatlar
7	Şimdiki Zaman	Zarf Fiiller (-İp, -ArAk, -mAdAn, -A ... -A)
8	Olumsuzluk Eki (-mA)	Gereklik Kipi
9	Basit Adlaştırmalar (-mAk iste-/ -mAYI sev-)	Dilek-Şart Kipi
10	Görülen Geçmiş Zaman	Yeterlik Fiili
11	Geniş Zaman	Bağlaçlar (hem ... hem, ne ... ne, veya, belki, ya ... ya, dA)
12	Gelecek Zaman	-mAdAn önce/ -DİkTAn sonra
13	Zaman Zarfları (dün, bugün, yarın; önce, şimdi, sonra)	Gibi, Kadar (benzetme/karşılaştırma)
14	Sıklık Zarfları (bazen, ara sıra, her zaman, genellikle...)	-cA, -A göre
15	Karşılaştırma Yapıları –DAn, -DAn daha...	Bu yüzden / Bu sebeple
16	Üstünlük Derecesi: en	Sıfat Fiil (-An)
17	-DAki, DAn ... A kadar, DAn, beri, -Dir	-mAk için, -mAk üzere, -mAsI için
18	Yapım Ekleri: -İl/-sİz	Mesela, Örneğin
19	Bağlaçlar: ile, ve, ama, çünkü	Doğrudan Anlatım (diye sor-/diye cevap ver-)
20	Temel Soru İfadeleri	Ünlemler / İkemeler / Kesinlikle, Mutlaka
21	-DAn önce/-DAn sonra	-I beğen-, -I beğenme-, -I tercih et-, -I seç-
22	-cA/-A göre	Sadece, Değil, Ayrıca/Aynı Zamanda

Türkiye Maarif Vakfı, 2020, s. 83

Üretici beceriler olarak da adlandırılan konuşma ve yazmanın geliştirilmesinde dil bilgisi önemli bir yere sahiptir. Öğrenciler öğrendikleri dil yapılarını konuşarak ve yazarak deneyimleme imkânı bulmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi, basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri incelemek ve değerlendirmek için kullanılan sistemli bir yöntemdir. Nitel araştırmada kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizi de anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin & Strauss, 2008).

Çalışma grubu

Çalışma grubu, Türkiye'deki üniversitelerin Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezlerinde Türkçe öğrenen A2 düzeyindeki 25 öğrenciden oluşmaktadır.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması

Araştırmada veri toplamak için öğrencilerin yazma kâğıtlarından yararlanılmıştır. Bu maksatla önce öğrencilere hem üretici dil becerilerinden olan yazma becerilerini hem de dil bilgisi yapılarını kullanabilmeleri için boş bir A4 kâğıdı verilmiş ve 45 dakikalık süre içerisinde kendilerine sunulan konulardan birisi ile ilgili bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. Yazma etkinliği öncesinde çalışmanın güvenilirliğini etkilememek için öğrencilere, farklı bir konuda oluşturulan örnek üzerinden gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Öğrencilerin yazma kâğıtlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesinde içerik analizinden yararlanılmıştır. “İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2012). Bu aşamada öğrencilerin yazma etkinliklerinde kullanmış oldukları dil bilgisi yapıları konusu, kaynağı ve kavram alanı ilişkileri bakımından değerlendirilerek zamanlar, isimler, fiiller, ekler ve diğer şeklinde beş farklı kategoriye ayrılmıştır. Elde edilen bulgular yorumlanarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin kullanmayı tercih ettikleri dil bilgisi yapıları ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Bulgular

Öğrencilerin kullanmayı tercih ettikleri dil bilgisi yapıları zamanlar, isimler, fiiller, ekler ve diğer şeklinde beş farklı kategoride incelenmiş, dil bilgisi içeriklerinin tasnifinde TMV Programı “düzeyle göre dil yapıları listesi” esas alınmıştır.

Öğrencilerin yazma kâğıtlarında en çok yararlandıkları zamanlar şu şekildedir:

Tablo 2. Zamanlar

Zamanlar	(f)
Şimdiki Zaman	127
Görülen Geçmiş Zaman	111
Gelecek Zaman	99
Duyulan Geçmiş Zaman	94
Geniş Zaman	41

Tablo 2 incelediğinde öğrencilerin en çok “şimdiki zaman” ile (127 kez) cümleler kurdukları görülmüştür. Bunu 111 kullanımla “görülen geçmiş zaman”, 99 kullanımla “gelecek zaman”, 94 kullanımla “duyulan geçmiş zaman” izlemektedir. Öğrencilerin en az kullandıkları zaman ise 41 kullanımla “geniş zaman”dır.

Öğrencilerin yazma kâğıtlarında yararlandıkları dil bilgisi yapılarının gruplandırıldığı bir diğer tabloda ise isimler, yardımcı ve görevli sözcükler bulunmaktadır. İsimler, yardımcı ve görevli sözcükler kategorisinde yer alan dil bilgisi yapılarının kullanım sıklıklarına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 3. İsimler, Yardımcı ve Görevli Sözcükler

İsimler, Yardımcı ve Görevli Sözcükler	(f)
--	-----

Bağlaçlar: ile, ve, veya, ama, çünkü, hem... hem, ne... ne, ya... ya...	366
Şahıs ve İşaret Zamirleri	216
Sıfatlar	165
Zaman Zarfları (Dün, Bugün, Yarın; Önce, Şimdi, Sonra), Sıklık Zarfları	97
Gibi, Kadar (Benzetme/Karşılaştırma)	84
İkilemeler	21
İlgi Zamiri (Benimki...)	12
Ünlemler	11

Tablo 3 incelediğinde öğrencilerin kompozisyonlarında en çok “bağlaçlar”dan (366 kez) yararlandığı görülmüştür. Bağlaçları 216 kullanımla “şahıs ve işaret zamirleri”, 165 kullanımla “sıfatlar”, 97 kullanımla “zaman zarfları” ve 84 kullanımla “gibi, kadar (benzetme)” takip etmektedir. Öğrenciler tarafından “ikilemeler” 21, “ilgi zamiri” 12, “ünlemler” ise 11 kez kullanılmıştır.

Öğrencilerin ek kullanımlarına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 4. Ekler, İsim Çekim Ekleri ve Fiil Çekim Ekleri

Ekler, İsim Çekim Ekleri ve Fiil Çekim Ekleri	(f)
İyelik Ekleri	412
Hâl Ekleri-Fiil İlişkisi	252
-mA Olumsuzluk Eki	70
Yapım Ekleri: -l/-Siz Ek Fiil	69
Yeterlilik Fiili	25
Sıfat Fiil (-An)	23
Zarf Fiiller	7
Gereklilik Kipi	6
Dilek Şart Kipi	5
Ek Fiil Geniş Zaman	3

Tablo 4 incelediğinde 412 kullanım ile öğrenciler tarafından en fazla “iyelik ekleri”nin kullanıldığı görülmektedir. Bunu 252 kullanımla “hâl ekleri”, 70 kullanımla “olumsuzluk eki”, 69 kullanımla “yapım ekleri (lı/sız)”, 25 kullanımla “yeterlilik” ve 26 kullanımla “sıfat fiil” takip etmektedir. Öğrenciler “zarf fiilleri”, “gereklilik”, “dilek-şart” ve “ek fiil geniş zamanı” çok az kullanmaktadır.

Öğrencilerin sözcük ve cümle düzeyinde dil yapılarını kullanma alışkanlıklarına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 5. Sözcük ve Cümle Düzeyinde

Sözcük ve Cümle Düzeyinde	(f)
Temel Soru Kelimeleri (5N1K)	227
Mesela, Örneğin	147
Sadece, Değil, Ayrıca/Aynı Zamanda	95
Bu Yüzden/Bu Sebep	88
Kesinlikle/Mutlaka	33
Basit Emir Cümleleri	11
Doğrudan Anlatım (diye sor-/diye cevap ver-)	3

Tablo 5 incelediğinde yazma kâğıtlarında 227 kullanım ile en fazla “temel soru kelimeleri”nin kullanıldığı görülmüştür. Bunu 147 kullanımla “örneğin, mesela”, 95 kullanımla “sadece, değil, ayrıca/aynı zamanda”, 88 kullanımla “bu yüzden/bu sebeple”, 33 kullanımla “kesinlikle/mutlaka”, 11 kullanımla “basit emir cümleleri” ve 3 kullanımla “doğrudan anlatım” izlemektedir.

İlk dört kategoride listelenemeyen dil bilgisi yapıları “diğer” başlığı altında listelenmiştir. Bu kategoriye ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 6. Diğer

Diğer	(f)
Basit Adlaştırmalar (-mAk iste-/-mAyI sev-)	123
-mAk için, -mAk üzere, -mAsI için	85
Üstünlük Derecesi: en	71
-I beğen-, -I beğenme-, -I tercih et-, -I seç-	70
Karşılaştırma Yapıları: -DAn, -DAn daha ...	69
-DAn beri, -Dir	52
-DAn önce/-DAn Sonra	41
-mAdAn önce, -DIktAn sonra	41
-cA, -A göre	35
-DAki	19
-DAn -A kadar	17

“Basit adlaştırmalar (-mayı sev-/-mak iste-)” öğrenciler tarafından 123 kez kullanılmıştır. “-mAk için, -mAk üzere, mAsI için” 85, üstünlük bildiren “en” 71, “-I beğen-, -I beğenme-, -I tercih et-, -I seç-” 70, karşılaştırma yapıları olan “-DAn, -DAn daha ...” 69 ve “-DAn beri, -Dir” 52 kez öğrenciler tarafından tercih edilirken “-DAn önce/-DAn sonra”, “-mAdAn önce, -DIktAn sonra”, “-cA, -A göre”, “-DAki” ve “-DAn -A kadar” yapıları da öğrencilerin kompozisyonlarında yer almıştır.

Sonuç

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi faaliyetleri kurumlara ve kurumların belirlediği dil politikalarına göre farklılıklar göstermekte, her kurum kendi seçtiği dil öğretim seti üzerinden yabancılara Türkçe öğretmektedir. Belirli bir plan dâhilinde Türkçe öğrenen yabancıların öğrendikleri dil bilgisi yapılarından hangilerini ne sıklıkla kullandıklarının tespit edilmesi ders süreçlerinin planlanması, öğretim programlarının ve ders kitaplarının yeniden düzenlenmesi aşamalarında uzmanlara önemli bir veri kaynağı sunacaktır.

Bu nedenle araştırma kapsamında Türkiye’deki üniversitelerin Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezlerinde Türkçe öğrenen A2 düzeyindeki 25 öğrenciye ait yazma kâğıtları incelenmiş ve TMV Programındaki dil bilgisi yapıları listesinden hareketle öğrencilerin dil bilgisi yapılarını kullanma alışkanlıklarına yönelik tespitlerde bulunulmuştur.

Çalışmanın veri kaynağı olan yazma etkinliklerinde öğrenciler kendi istedikleri konularda kompozisyon yazmıştır. Bu tür çalışmalarda öğrencilere belirli bir konu diretilmediğinde öğrencilerin daha başarılı olacaklarını düşündükleri ve kendilerini daha rahat hissettikleri konularda yazdıkları görülmüştür. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin tamamı Türkiye’de yaşamaktadır. Dolayısıyla bu öğrencilerin yazma etkinliklerinde günlük hayatta en çok ihtiyaç duydukları ve en fazla kullanmak zorunda oldukları dil bilgisi

yapılarına yer verecekleri düşünülmüştür. Nitekim öğrencilerin yazma kâğıtları incelendiğinde sırası ile en çok şimdiki, görülen geçmiş, gelecek ve duyulan geçmiş zamanın kullanıldığı; onları geniş zamanın izlediği tespit edilmiştir.

Yabancılar Türkçe öğretimi amacıyla Ankara Üniversitesi (2012), Gazi Üniversitesi (2014), İstanbul Üniversitesi (2016) ve Yunus Emre Enstitüsü (2016) tarafından hazırlanan ders kitapları ve TMV programı “düzelelere göre dil yapıları listesi” incelendiğinde zamanların öğrencilere aynı sıra ile verildiği görülmektedir. Buna göre hazırlanan ders içerikleri ile öğrencilerin kullanım alışkanlıklarının örtüştüğü ortaya çıkmaktadır. Şimdiki zamanın en çok kullanılan zaman olmasında, bu zamanın “Yarın okula gidiyorum.” ve “Her hafta sonu piknik yapıyoruz.” örneklerinde olduğu gibi gelecek zaman ve geniş zamanın yerine kullanılabilme özelliğinin de etkisi bulunmaktadır.

Türkçede geçmiş zaman “görülen” ve “duyulan” şeklinde ikiye ayrılırken pek çok dilde böyle bir kullanımın olmadığı bilinmektedir. Her iki geçmiş zamanın kullanım sıklıkları toplandığında aslında öğrencilerin 205 kullanımla en fazla geçmiş zaman ile cümle kurdukları ortaya çıkmaktadır. Yazma çalışmalarında gelecek zaman ve şimdiki zaman ile kurulacak örneklerde öğrencilerin hayal güçlerinden daha fazla yararlanması gerekirken geçmiş zaman ile kurulacak cümlelerde yalnızca başına gelen olayları ifade etmeleri gerekmektedir. Bu da öğrencilerin hedef dilde yazmalarını kolaylaştırmakta, öğrenci tecrübe ettiği bir konuda yazmakta zorlanmamaktadır.

Bağlaçlar gerek konuşma gerekse yazı dilinde sıklıkla kullanılmaktadır. Katılımcıların kâğıtları incelendiğinde de öğrencilerin yazılarında sıklıkla “ile, ve, veya, ama, çünkü, hem ... hem, ne ... ne, ya ... ya” bağlaçlarından yararlandıkları görülmüştür. Zamirler, sıfatlar, zaman zarfları ve gibi/kadar edatları da yazı dilinde sıklıkla kullanılmaktadır. İkilemeler, ilgi zamiri ve ünlemler ise öğrenciler tarafından daha az kullanılmaktadır.

İyelik ekleri ve hâl ekleri öğrenciler tarafından çok fazla kullanılmaktadır. Öğrenciler iyelik eklerinin yazımında çok fazla sorun yaşamazken hâl eklerinin kullanımında bazı sorunlarla karşılaşmakta, hangi düzeyde olursa olsun hâl eklerinin fiillerle birlikte kullanımında hata yapmaktadır. Yapılan çalışmalar da yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin hâl eklerinin kullanımında sorun yaşadığını ortaya koymaktadır (bk. Çangal ve Başar, 2018; Barcın, 2019; Altuntaş, 2020; Korkmaz, 2021). Hâl eklerinin kullanımına çok fazla ihtiyaç duyulması, fakat buna rağmen öğrencilerin hâl eklerini kullanırken çok fazla hata yapmaları önemli bir sorundur.

“Ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim” gibi temel soru ifadeleri ile “mesela, örneğin” gibi örneklendirme ifadeleri yazı dilinde sıklıkla kullanılmaktadır. Yine öğrenciler “sadece, değil, ayrıca, aynı zamanda, bu yüzden ve bu sebeple” yapılarını yazılarında genellikle kullanmayı tercih etmektedir.

Öğrencilerin yazma kâğıtları incelendiğinde TMV programı “düzelelere göre dil yapıları listesi” içerisinde A1 ve A2 düzeyi bölümünde yer alan “istek/dilek I. çekim, isim tamlamaları, ek fiil belirli geçmiş zaman, sıralama sayıları, -DAn hoşlan-, ek fiil görülen ve duyulan geçmiş zaman ve zarflar”ın öğrenciler tarafından yazma çalışmalarında kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler Türkiye’deki farklı TÖMER’lerde farklı dil öğretim setlerini kullanarak Türkçe öğrenmiştir. A2 düzeyini tamamlayan öğrencilerin yazma etkinliklerinde hangi dil bilgisi yapılarını daha çok kullandıklarını ve hangi yapıları ihtiyaç duymadıklarını tespit edebilmek amacıyla hazırlanan bu çalışmanın program geliştirme ve ders materyali tasarlamada uzmanlara yardımcı olacağı

düşünülmektedir. Gerçekleştirilecek benzer çalışmalarla hem genel hem de özel amaçlı Türkçe öğretimine yönelik öncelikli dil bilgisi yapılarının tespit edilmesi yabancılar Türkçe öğretimi alanının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altuntaş, İ. G. (2020). An examination on mistakes of case suffixes' usage in written expression of foreigners learning Turkish. *Cypriot Journal of Educational Science*. 15(6), 1659-1671.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2012). *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*. Nadir Engin Uzun (Ed.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. ISBN: 978-975-482-802-3
- Barcın, S. (2019). Kırgızlara Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yeri. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 4(1), 1-15. ISSN 2458-7818
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.
- Çangal, Ö. ve Başar, U. (2018). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yan İşlevlerinin Öğretilmesi, *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum-Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 155-189, ISSN: 2147-0928.
- Gazi Üniversitesi TÖMER (2014). *Yabancılar için Türkçe B2 orta düzey*. Mustafa Kurt ve Nezir Temür (Ed.). Ankara: Kalkan Matbaası.
- İstanbul Üniversitesi Dil Merkezi (2016). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. Fatma Bölükbaş ve Mehmet Yalçın Yılmaz (Ed.). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Korkmaz, C. B. (2021). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde kullanılan temel seviye fiillerin istem (valenz) görünümleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 91-107.
- TELC (2013). *Diller İçin Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi-Öğrenim, Öğretim ve Değerlendirme*. Germany: TELC GmbH.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2021, Temmuz). Avrupa Konseyi (AK). https://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/akpm/genel_bilgi.htm
- Türkiye Maarif Vakfı (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı*. İstanbul. Web: https://www.turkiyemaarif.org/uploads/Turkçenin_Yabanci_Dil_Olarak_Oğretimi_Programi_2_Bas_ki.pdf adresinden 23 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. Web: <https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/> adresinden 25 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.
- Yunus Emre Enstitüsü (2016). *Yedi iklim Türkçe öğretim seti ders kitabı*. Erol Barın ve Cihan Özdemir (Ed.). Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları. ISBN: 978-605-87010-2-1

06. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç romanından TDK Çevrim İçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'ne katkılar¹

Suna YERLİKAYA²

Faysal Okan ATASOY³

APA: Yerlikaya, S.; Atasoy, F. O. (2021). *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* romanından TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'ne katkılar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 65-76. DOI: 10.29000/rumelide.984736.

Öz

Deyimler; bir toplumun tarihî, coğrafi, edebî ve beşerî hafızasının parçalarındandır. Bu yüzden deyimler, bir toplumun değişik yönlerden tanınmasını sağlayacak ipuçları taşır. Dilin sahip olduğu kelimelerin işlevleri bakımından değerini, anlatım zenginliği üzerinden ortaya koyar. Taşındıkları anlam değerleri ve anlatımda kıvraklık sağlama güçleri sebebiyle deyimler her zaman incelenmeye değer bulunmuştur. Diller, ait oldukları topluluğun bızatihi idrak ettiği hayatı akletme ve bunu söz vasıtasıyla düşünceye dökerek başkalarına anlatma-aktarma konusunda dilin söz varlığı arasında yer alan deyimleri bolca kullanırlar. Böylece deyimler vasıtasıyla, toplumda zaman zaman ortaya çıkan sosyo-kültürel farklılaşmaları, dili konuşanların geçmişten tevarüs edip devam ettirdiği hayat tarzını ve bakışı ve bunlardaki değişmeleri takip etmek mümkün olmaktadır. Bu bakışın dile yansıyan taraflarını kelimeler ve tabirler, bunların kökeni ve yapısı, dili konuşanların kelime tercihi ve kelimelere veya tabirlere yüklediği anlamlar üzerinden takip etmek de mümkündür. Deyimlerin anlam bakımından genişleme, daralma, iyileşme, kötüleşme gibi her türden değişmeleri, ortadan kalkma veya türeme gibi olayları değişik incelemelere konu olmuştur. Bu çalışma, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* adlı romanının birinci baskısını esas alarak romandaki bütün söz varlığından yüz yıl önceki Türkçenin söz varlığı içinde yer alan deyimlerin tespitini ve bunlardan günümüz Türkçesine ulaşanlarını, ayrıca bunların varlıklarını ne şekilde devam ettirdiğini tespit ederek deyim araştırmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma Hüseyin Rahmi GÜRPINAR'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* adlı romanında geçen deyim varlığı ile sınırlandırılmıştır. Çalışma konusu edilen yazar-eser tercihinde, Hüseyin Rahmi'nin dönemin kültür ve dil özelliklerini eserlerine yansıtmaya biçimi göz önünde bulundurulmuştur. Yazarın, eserlerinde hem dil hem de içtimai açıdan halkın konuştuğu dile ait unsurlara sıkça başvurmasına bağlı olarak döneminin kültürünü ve dilin tabii ortamındaki kullanımını gerçek hayattan kesitlerle vermesi yönü eser ve yazar seçiminde etkili olmuştur. İncelemeye konu olacak bütünü oluşturmak üzere adı geçen eserin Arap harfli baskısı ve yapılan Latin harfli son baskısı karşılaştırılabilir olarak okunmuş ve metnin sağlanması yapılmıştır. Metin dizin programı vasıtası ile dizilmiş ve bütün kelimelerin ve birleşik yapılar abece sırası ile liste hâlinde alınmıştır. Dizilen bütün bu kelimelerin ve deyimlerin anlamları bağlıklarına göre tespit edilmiştir. Tespit edilen deyimler ve anlamları (gerek deyim oluşturulan kelime grubu gerekse anlamı) *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* ile karşılaştırılmış, sözlükte yer almayan veya sözlükte bulunduğu hâlde yapısında değişme yahut anlamında farklılaşma olan deyimler tespit edilmiş, abece sırasıyla dizilmiştir. Ayrıca deyim

¹ Bu çalışma, "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç Romanında Deyimler" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² YL., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, (Erzincan, Türkiye). S- sunasever69@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7056-9708. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi:18.05.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984736]

³ Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, (Isparta, Türkiye) faysalatasoy@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0348-3151

özelliği göstermeyen (deyim olarak kabul edilemeyecek) bazı birleşik yapılar da ayrı bir liste hâlinde dizilmiş ve deyim olup olamayacakları hususundaki tartışmalı konulara da değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Deyim, TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Deyim Katkıları

Contributions to the TDK (Turkish Language Corporation) Online Dictionary of Proverbs and Idioms from the novel *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (A Marriage Under the Comet)*

Abstract

Idioms are part of the historical, geographical, literary and human memory of the society. Therefore, idioms contain clues that will enable a society to be recognized from different aspects. It reveals the value of the words in the vocabulary of the language in terms of their functions, through the richness of expression. Idioms have always been found worth examining because of their meanings and their ability to provide agility in expression. Languages abundantly use idioms that are among the vocabulary of the language to reason the life that the community they belong to, and to express it to others by putting it into thought through words. Thus, by means of idioms, it is possible to follow the socio-cultural differentiations that occur from time to time in the society, the lifestyle and perspective of the speakers of the language inherited from the past and the changes in them. It is also possible to follow the aspects of this perspective that are reflected in the language through words and expressions, their origin and structure, the choice of words by the speakers and the meanings they attribute to words or phrases. All kinds of changes in the meaning of idioms such as expansion, contraction, improvement, deterioration, and events such as disappearance or derivation have been the subject of different studies. This study, based on the first edition of Hüseyin Rahmi GÜRPINAR's novel, *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (=A Marriage Under the Comet)*. With this study, all the vocabulary in the novel was indexed, idioms that were in the vocabulary of Turkish a hundred years ago were determined, and the ones that reached today's Turkish from these idioms, as well as how these idioms continue their existence (pronunciation, word order, word preference and meaning) are determined and they are used for idiom studies. intended to contribute. The study is limited to the idiom existence of the mentioned novel. In the study, examining Hüseyin Rahmi and this novel, the way the author reflected the cultural and language characteristics of his own period in his works was taken into consideration. Due to the fact that the author frequently refers to the elements of the language spoken by the people in his works, both in terms of language and social context, the aspect of giving the culture of the period and the use of the language in its natural environment with sections from real life has been influential in the selection of the work and the author. In order to form the corpus that will be the subject of the study, the Arabic lettered edition of the and the last edition with the Latin alphabet were read comparatively and the text was checked. The text was sorted through the indexing program and all the words and compound structures were listed in alphabetical order. The meanings of all these words and idioms lined up has been determined according to their context. The idioms and their meanings (both the word group that makes up the idiom and its meaning) were compared with the TDK Online Dictionary of Proverbs and Idioms, and idioms that were not included in the dictionary or that had a change in their structure or differentiation in their meanings were determined. In addition, some compound structures that do not had the feature idiom (which cannot be accepted as idiom) were also lined up as a list and controversial issues as to whether these were idiom had also been addressed.

Keywords: Idioms, TDK Online Proverbs and Idioms Dictionary, Idiom Contributions

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Giriş

Deyimler, halkların tarih sahnesinde var oluş süreçlerini birtakım kelimelerle tabii bir şekilde kodlayarak gelecek nesillere aktarma işlevi üstlenirken dil ve kültür arasındaki bağın ne denli önemli olduğunu da gözler önüne serer. Deyimler kaynaklarını; tarihî şahsiyetler etrafında oluşmuş fıkralar, tarihî-efsanevî olaylar, menkıbeler, toplumu etkileyen önemli yaşantılar veya toplumlar arası etkileşimden kaynaklanan çeşitli aktarmalardan alır. (Tekin 2012: 81; Çotuksöken 1992: 6; Özön 1943: XXVIII). Dilbilimciler deyim tarif ederken şu ortak yargılar üzerinde birleşmişlerdir: en az iki sözcükten meydana gelerek gerçek anlamın dışında bir anlam oluşturma (Hatiboğlu 1972: s. 194), değer bakımından aynı olmakla birlikte kesin bir yargı içermeme hususunda atasözlerinden ayrılma ve atasözlerinden daha fazla kullanılma (Tülbentçi 1977: 6), çekici bir anlatım içermeme ve kalıplaşma (Aksoy 1971: 49; Elçin 1986: 642), genellikle master biçiminde olmaları ve düşünceyi güçlendirme (Bahadınlı 1992: 11) gibi. Verilen bütün deyim tarifleri bu kavramlar üzerinde şekillendirilmiştir. *Türkçe Sözlük*'te ise "Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir." (Türk Dil Kurumu 2011: 651) şeklinde tarif edilmiştir. Bu tariflerden hareketle deyim; bir olay veya durumu kısa yoldan aktarmak amacıyla birden fazla kelimenin anlam ve anlatım incelikleriyle birleşmesi sonucu oluşan kalıplaşmış söz varlıklarıdır. Deyimlerin bir diğer yönü ise kelimelerinin bazı istisnalar dışında değiştirilemez olmasıdır. ÖZÖN bu konuda deyimlerin kökleşmiş ve kemikleşmiş yapılar olduğu ifadeleriyle kullanımlarında dikkatli olunması gerektiğini söylemiş ve bu durumu *akı kararı seçmek* "akıl erme" *akla kararı seçmek* "herhangi bir konuda sıkıntı yaşama" gibi deyimlerle örneklendirmiştir. Böylece, bir ek değişmesinin bile anlamda yaratacağı başkalaşmaya dikkat çekmiştir. (Özön 1943: XXIX) *Dilbilim Sözlüğü*'nde de "çokça değiştirilemez" ifadesiyle deyimlerin kelimelerinde genel bir değişmezlik kuralından bahsedilmiştir. (İmer, Kocaman, & Özsoy 2011: 85) Buradaki *çokça* ifadesinden ise bu durumun istisnalarının olduğu manasının da değerlendirmeye alınması hususu önemlidir. Çünkü dilbilimciler, bu durumun bazı istisnaları olduğundan ayrıca bahsetmişlerdir. GÖKDAYI, deyimlere gelen farklı çekim eklerinden ve deyimlerin arasına farklı sözcüklerin girebilme özelliğinden bahsetmiştir. (Gökdayı 2012: 665) TETİK ise bu durumu dört maddede açıklamıştır. Bunlar: masterla bitenler "aklı başına gelmek, akli başına gelir...", zamir ve aitlik ekiyle kurulanlar "boyun bükme-boynunu bükme / göreyim seni-göreyim **sizi**...", yer ve zamana bağlı kullanım farklılığına sahip olan anlamdaş kelimelerin yer değiştirmesi "çar çeşm ile beklemek-**dört gözle** beklemek / dolaba düşmek-dolaba **gelmek**..." ve deyimden kısaltılma yoluyla oluşması "**altundan** Çapanoğlu çıkmak-Çapanoğlu çıkmak / yüreği **yerinden** oynamak-yüreği oynamak..." şeklindedir. (Tetik 2013: 6-7) Buradaki söz konusu değişmeler yazı veya konuşma sırasındaki üslup özelliklerinde, vezin kafiye gibi özel yazı ve söyleyiş biçimlerinde, zamanla birbiri yerine kullanılan kelimelerde görülmektedir. Aynı şekilde AKSOY da bazı deyimlerin farklı yörelerde farklı kelimelerle kullanılabileceğinden bahsetmiştir. (Aksoy 1971: 45) SİNAN, deyimlerin kalıplaşmış ifadeler olsalar da masterlı deyimlerdeki değişmelerin haricinde de deyimlerde kelime başı, ortası ve sonunda da değişmelerin görüldüğünü ifade etmiştir. Buna bağlı olarak bu değişmelerde dikkat edilmesi gereken hususun, anlam özelliğinin değişmeme durumu olduğunu da ifadelerine eklemiştir. (Sinan 2000: 126-127) Dilin kendi işleyişinde yer alan tabii kurallar bu durumun sınırlarını da belirler. Özellikle her anlamdaş kelimenin birbiri yerine geçemeyeceği durumlar vardır. Örneğin *başı bozulmak* ve *kafası bozulmak* deyimleri anlamdaş kelimelerle kurulu olsalar da birbiri yerine kullanılma durumları anlam karışmasına yol açabilecek bir durum oluşturur. Zira sırasıyla birisi *evlilik akdinin bozulması* anlamına gelirken bir diğeri ise *çok sinirlenmek* anlamına gelir. Buna ek olarak bilinirlik açısından halkın ortak bir biçimde kabul ettiği bazı yer adları ve özel adlarda da bu değişim mümkün olmamaktadır: "sarı çizmeli Mehmet Ağa, atı alan Üsküdar'ı geçti, Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak, Karamüsel sepeti sanmak, sağır sultan duydu, Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu..." gibi. Dil canlı bir varlık olması sebebiyle gelişim ve değişime açık bir yapı teşkil eder. Dolayısıyla halkın söyleyiş biçimlerindeki tabii değişmeler deyimlere de yansımaktadır. "Dilin doğası gereği" (Sinan, Deyimlerin Yapısı

Değişir mi?, 2009: 2000) ortaya çıkan bu değişimler, deyimlerin kelime yapılarındaki farklılıkları dönemsel olarak ortaya koyar. Bu durum, özellikle yazılı metinlerin kalıcılığı sonucu somut bir şekilde gözlemlenebilmektedir.

A. Deyimler ve kalıp ifadeler

Bir söz grubunun deyim sayılabilmesi için birtakım temel ölçütlere sahip olması gerekmektedir. Bu ölçütler: kalıplaşma, çekici anlatım, kelimelerin öz anlamından az veya çok farkla ayrılmasıdır. Dolayısıyla bir deyim var oluş amacı yeni bir anlam biçimi ortaya koymaktır. Oysa birçok çalışmada bir anlam biçimi ortaya koymayan birçok yapı sadece kalıplaşma özelliği göstermesi nedeniyle deyim sayılmaktadır. Ancak bunlar, dilin en az çaba ilkesine bağlı olarak gerçekleşen tabii durumlardır.

A.a. Birleşik fiilli yapılar ve eylem öbekleriyle kurulu yapıların deyimsel ilişkileri

Birçok deyim çalışmasında deyimlerin ve yardımcı eylemlerle kurulu yapıların birbirine karıştırıldığı gözlenmektedir. Korkmaz birleşik fiilleri, "Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir." (Korkmaz 2014: 199) şeklinde tanımlamıştır. "...deyimler üzerine yapılmış en bilimsel ve en yetkin çalışmalarda bile Türkçenin ana yardımcı fiilleriyle kurulmuş ve mecazlık hiçbir yönü olmayan birçok birleşik fiil deyimler arasında sayılmıştır." (Özezen 2001: 876) Bu durum *TDK⁴ Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde de aynı şekilde ele alınmaktadır. Bu tür yaklaşımların deyim tarifleri üzerinden ele alındığında deyim özelliği göstermedikleri açık bir şekilde ortaya konabilmektedir. Örneğin; *Fırar etmek*: "Fırar" kelimesi *Güncel Türkçe Sözlük*'te "1. Kaçma, kurtulma 2. Bir sanık, tutuklu veya hükümlünün gözcülerin elinden kurtulması" (<http://sozluk.gov.tr/>) olarak anlamlandırılmıştır. Aynı kelime *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde "fırar etmek" birleşik fiille kurulu biçimiyle deyim olarak alınmış anlamı "kaçmak" şeklinde gösterilmiştir. Görüldüğü üzere bu yapıda; gerçek anlamı dışında bir anlam kullanımı, anlatımda çekicilik, farklı bir durumu ifade etme gibi özellikler mevcut değildir. KORKMAZ, birleşik fiillerle deyimleşmiş birleşik fiilleri, anlam kaymasına uğrayıp uğramama yönünden ayırmıştır. Bu tür yapıların ancak; anlam kayması yoluyla yeni bir anlam, buna bağlı olarak kalıplaşma özelliği göstermesi yönleriyle deyimleşebileceğini belirtmiştir. (Korkmaz 2014: 217) Dolayısıyla *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyim olarak alınan *davet etmek, faydası olmak, fark etmek, feda etmek, feryat etmek, halt etmek, hata etmek, ısrar etmek, iğfal etmek, ihata etmek, nispet etmek, piyasa etmek, telef etmek, telef olmak*⁵ gibi yapılar deyim özelliği göstermemektedir.

Bir sözcük grubunun deyim özelliği kazanabilmesi için öncelikle bu sözcüklerin doğrudan veya dolaylı olarak kendi anlamları dışında yeni bir anlam boyutu oluşturmaları gerekmektedir. Bu yeni anlam boyutu ise işlevsel olarak bir durum veya olayı kısa yoldan anlatma ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olmalıdır. KORKMAZ; eylem öbeklerinin deyim sayılabilmesi için kelimelerin sahip olduklarından farklı bir anlam kazanmasının yanı sıra, anlamın güzellik ve zenginliğinin sağlanması hususunda mecazî kullanımları da içerme gibi öğelerin belirleyici olduğundan bahseder. (Korkmaz 2014: 217) "Eylem öbeklerinde yer alan sözcükler, sözlük anlamlarının dışına çıkmadıkları zaman deyim sayılmazlar." (Akyalçın 2012: 12) Deyim özelliği gösteren yapılar ilgili oldukları bağlamın duygu, durum ve olay karşılığını çekici ve kalıcı bir anlatımla vererek düşündürmeyi amaçlar. Asıl fiil ve yardımcı fiillerle kurulan yapılarda ise isimlerin fiille dönüştürülmesiyle isimden fiil yapımı oluşması ve belirtilen ismin gerçek anlamından kopmaması gibi

⁴ *Türk Dil Kurumu* adından kısaltma gösterimi.

⁵ Verilen örnekler *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdıvaç* adlı romandan çıkarılmıştır. *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'ndeki tüm örnekleri kapsamamaktadır. Ancak, bu sözlükte bu benzeri yapıların deyimlik özellikleri örnekler üzerinden değerlendirilebilir.

unsurlar bu tür yapıların deyim özelliğine sahip olmadığını ortaya koyar. Çünkü deyimler, büyük ölçüde mecaz anlamla oluşmuş söz varlıklarıdır. (Alibekiroğlu 2018: 1143) Tahsin BANGUOĞLU, bu türden nesne ve adlarla kaynaşmış fiillerin sadece oluş ve kılış anlamı taşımamakla beraber yardımcı fiillerle aynı işlevde olduklarını, yani adın kavramını fiilleştirme görevi üstlendiklerini belirterek bu tür yapılara *yarı yardımcı* fiiller adını vermiştir. (Banguoğlu 2019: 316) Verilen bu ölçütler göz önüne alındığında çeşitli kalıplaşmış ifade biçimleri (birleşik fiil, dua-beddua, ikileme...) ile deyimlerin ayrımı kolaylıkla yapılabilmektedir. Örneğin: *göster-* fiiliyle kurulan birçok yapı *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyim sayılmıştır. *Göstermek* sözlük anlamı olarak 3. anlamında "belirtmek, anlatmak", 6. anlamında öğretmek, açıklamak, 11. anlamında *yardımcı fil* etmek gibi anlamlarda verilmiştir. (TDK, Türkçe Sözlük 2011: 974-975) *Feragat göstermek, cesaret göstermek, aday göstermek, gayret göstermek, ilgi göstermek...* gibi sözcük gruplarının *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde deyim maddesi olduğu görülmektedir. Bu grupların deyim olma yönleri her iki kelimelerinin de gerçek anlamlarından sıyrılmamış olmaları nedeniyle tartışmalıdır. Ayrıca bu yapıların "etmek" yardımcı eylemiyle çekimlendiklerinde de anlamlarında bir değişme olmadığı gözlenmektedir: *feragat göstermek/etmek, cesaret göstermek/etmek, gayret göstermek/etmek...* gibi. Dolayısıyla birleşik fiil grubuna giren yapılar olduğu buradan da anlaşılmaktadır. Ancak, *dış göstermek, gününü göstermek, kapıyı göstermek, kendini göstermek...* gibi yapıların taşıdıkları mecaz anlam ve gerçek anlamları dışında bir araya gelerek yeni bir anlam oluşumuyla birlikte kalıplaşmaları nedeniyle deyim özelliğine sahiptirler. Bu tür yapıların tespit edilerek ayrıştırılması, konular arasındaki karışıklığın giderilmesi hususunda oldukça önemlidir.

B. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*'tan deyim katkıları

1. Bahis kızırmak / kıızırtmak: Herhangi bir konu üzerindeki konuşmalar, hararetle bir şekilde uzayıp devam etmek.

"Bu neşrîyâtta münfa'îl olan birkaç hanım yine sadâ-yı matbûâtla mûğberâne cevâblar verdiler bâhis kıızırttı." (Gürpınar 1912: 54)

"Bu tarafta şebeğin ayı ile olan karâbeti bâhsi kıızırtırken biraz ötede üç dört genç kız..." (Gürpınar 1912: 75)

2. Bel çökertmek: Beli hafifçe bükerek veya bel yardımıyla hafifçe eğilerek bir tür selam verme veya vedalaşma hareketi göstermek.

TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü'nde "bel çökmek: kamburlaşmak" şeklinde alınan madde, çekime girme yönünün farklılığıyla beraber yapısal benzerlik gösterse de anlam bakımından farklılık içermektedir. GÖZAYDIN, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde "bel kırmak" deyiminin "kırtmak ve salınmak" anlamları dışında "yüksek bir makamdaki insanı kibarca selamlamak için yapılan bir hareket" (Gözaydın 2020: 35) olarak bir anlam daha içerdiğini belirtmiştir.

"Kâğıtçı ile hîn-i vedâda belini çökerterek aktrist-vârî yaptığı bir reverans İrfân'ın âdetâ hayretini mûcib oldu." (Gürpınar 1912: 234)

3. Çehresi et bent olmak: Bu deyim iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Öncelikle deyimde geçen "bent" kelimesi *bağlama, bağlanma* anlamlarında ele alınmalıdır. Böylece iki anlam çıkarılabilir. İlk anlam: "yüzü et bağlamak: yüzü kırmızıya dönmek, görüntü bakımından deri renginden sıyrılıp et hâlini almak", ikinci anlam ise, "yüzün donuklaşması veya rengi atmak" şeklinde ele alınabilir. İkinci anlamın daha güçlü

olduğunu gösteren iki belirti vardır. Bunlar: deyimden geçtiği cümleden hemen sonra yüzün kızardığına dair vurgu yapılması, böylece yüzün kızarması anlamından başka anlamlara geldiği anlaşılmaktadır; diğeri ise *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde yer alan "ek bent olmak: şaşırıp ne diyeceğini bilememek" deyimidir. Bu deyimden de ikinci anlama destek olma yönü kuvvetlidir. Ancak, metinde, "ek" değil "et" kelimesiyle gösterilmektedir. Ayrıca *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde *ek bent olmak* deyiminin tanıklı cümlesi yer almamaktadır. Bu deyimlerin yapısal yönden benzer olan ve anlamdaş kelimeleriyle kurulu, ancak farklı anlamlardan ele alınan biçimleri ise şöyledir: *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde *et tutmak* maddesinden *et bağlamak* maddesine gönderme yapılmıştır. Anlam olarak da "et bağlamak: 1. Şişmanlamak. 2. Yara kapanmak" (<http://sozluk.gov.tr/>) şeklinde gösterilmiştir. *Et bent olmak* deyiminden *Derleme Sözlüğü*'nde aynı anlamda olup farklı yapılarla kurulu örnekleri de yer almaktadır. Bunlar: *ent bent olmak*: Şaşmak, şaşakalmak. -Manisa-, *engi bengi olmak*: Şaşmak, şaşakalmak. -Denizli-Aydın-Muğla- (<http://sozluk.gov.tr/>). *Engi bengi olmak* deyiminde geçen *eng beng* ikilemesi *Kubbealtı Lugatı*'nda, "Fars. *Beng* "uyuşturucu bitki" ve anlamsız benzer kelime *eng* ile "Şaşırıp ne diyeceğini bilememek" anlamına gelen *Eng beng olmak* söyleyişinde geçer." şeklinde aktarılmıştır. (Kubbealtı Lugatı (lugatim.com) Bu deyimden bir başka biçimi de Isparta yöresine ait *añıt beñit olmak* söyleyişinde, "şaşmak, şaşırarak, aptallaşmak, tutulup kalmak" anlamlarıyla geçer. (Erkap 1999: 217) "80-100 sene önceki Isparta mahalli ağzının özelliklerini ortaya koyabilmek için Av. Güngör Çakmakçı tarafından 1951 yılında kaleme alınan *Tâşircilerin Tâfik'ten Ağ Gız Aba'nın Zıddığa*" (Isparta Mahalli Ağzı (ktb.gov.tr) adlı mektup örneğinde görülen bu deyimden tanıklı cümlesi, "Habarı duydum töbösün anıt benit oldum." şeklinde yer almaktadır. Cümle bağlamından bu deyimden yukarıda verilen "şaşırarak, tutulup kalmak" anlamlarıyla örtüştüğü görülmektedir. (Isparta Mahalli Ağzı (ktb.gov.tr) "Añıt" kelimesi *Gül Dili Isparta Ağzı* adlı eserde "alık, aptal, budala" anlamıyla verilmiştir. (Erkap 1999: 217) *Derleme Sözlüğü*'nde ise içlerinde Isparta'nın da bulunduğu çeşitli yörelere ait birkaç anlamla verilmiştir. Bu anlamlar: alık, aptal, ahmak, sersem...; iki tarla arasındaki sınır, sözlükte özellikleri sayılan bir çeşit kuş türü şeklinde verilmiştir. (<http://sozluk.gov.tr/>) Bu deyimdeki *beñit-bañit* kelimesinin anlamına ise bu sözlüklerde rastlanmamıştır. Muhtemelen *engi bengi* ikilemesindeki *eng* gibi, ikilemede görülen anlamsız bir sözcüktür. Burada aynı anlam işlevindeki deyim, çeşitli ve birbirine oldukça yakın yapısal şekilleri ile görülmektedir. Özellikle halk ağzından derlenen yapılarla sözlü gelenekte görülen, akılda kalmayı ve aktarılmayı kolaylaştıran mısra başı kafiye, aliterasyon gibi söz sanatlarının varlığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde verilen *ek bent olmak* deyimini anlam olarak aynı olmakla birlikte yapısı itibarıyla ayrılmaktadır. İncelenen söz konusu eserde; *et bent* şeklindeki deyimden *beti benzi atmak* deyimini veya *bet beniz* ikilemesindeki yapı şekliyle de *et bet olmak* biçiminde de bir kullanımın varlığı ihtimalini, verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere güçlendirmektedir.

"Bu sözü işitir işitmez **çehren evvelâ et bend oldu**. Sonra kızardı." (Gürpınar 1912: 209)

4. Çehresini çatmak: Yüzün memnuniyetsiz bir ifadeye bürünmesi, yüzünü buruşturmak. Yüzünü/suratını buruşturmak/ekşitmek deyimleriyle aynı anlama gelmektedir.

"Emeti Hanım **çehresini çatıp** birkaç defa geçirerek..." (Gürpınar 1912: 233)

5. Dili çalmamak: Akıcı ve düzgün konuşma özelliği göstermek.

Bağlamdan hareketle "çalmak" kelimesi "tesir etmek, bozmak" anlamına gelmektedir. "*Dili çalmak*" deyimini ise *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde, "dili (başka bir dile) çalmak" şeklinde verilmiş, "bir kimsenin konuşması başka dile benzemek" (<http://sozluk.gov.tr/>) şeklinde de anlamlandırılmıştır. Bu anlamla metinde geçen anlam karşılaştırıldığında TDK'nin vermiş olduğu anlamın dar bir anlam

çerçevesinde alındığı görülmektedir. Oysa metin bağlamında bir kişinin konuşmasındaki akıcılıktan ve konuşma bozukluğu olmama durumlarından bahsedilmiştir. Çünkü konuşan kişinin dil özelliği bakımından başka bir dille kıyaslanmasını gerektirecek bir durum veya olay iması bulunmamaktadır.

“Bir de baktım ki **dili hiç çalmıyor** erkek gibi usturuplu gâyet güzel lakırtı söylüyor.” (Gürpınar 1912: 270)

6. Dolaba düşmek: Kandırılmak, oyuna gelmek. *TDK Güncel Sözlük*'te *dolaba girmek (veya gelmek)* şeklinde gösterilmiştir. Ancak, *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'ne aktarılmamıştır.

“...bu işin içinde birtakım dubaralar entrikalar seziyordu bir **dolaba düşmemek** için delikanlı düşündü...” (Gürpınar 1912: 257)

7. Ebkem bırakmak: Konuşamaz vaziyete getirmek, susturmak. *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde “lal etmek” deyimiyile aynı anlama sahiptir.

“...hatve-i itirâfâtımda gözükten tehlike-i sukût şiddetle beyân-ı hissiyât etmek istediğim bu vâdide beni yine **ebkem bırakıyor**. Nasıl söyleyeyim...” (Gürpınar 1912: 229)

8. Elinden çekmek: Birisinden kaynaklanan sıkıntılı durumlar yaşamak, birinden veya bir şeyden muzdarip olmak.

“Ağabeyimin bisikleti **elimden neler çeker** kendimi de onu da bir duvardan bir duvara çarparak altımda güya bir küheylan varmış gibi âdeta manej yaparım.” (Gürpınar 1912: 131)

9. Gözüne perde inmek / gözünü perdelemek: Gerçekleri görememe veya anlayamama durumu. *TDK Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde “perde inmek” şeklinde alınmış, anlam karşılıkları ise: “1. hlk. gözde katarakt olmak; 2. hlk. gizlemek, örtmek; 3. bir tiyatro oyunu bitmek.” (<http://sozluk.gov.tr/>) olarak verilmiştir.

“Zavallı çocuğun kalbini işgâl eden körü körüne bir muhabbet bu dil-pesendini dâimâ müdâfa'a ediyor, her bedâhate karşı **gözlerini perdeliyordu**.” (Gürpınar 1912: 263)

10. Güç hâl ile: Güçlülükle, zorlukla.

“Sofa kadınlar hamamı gibi bir uğultu içinde inliyordu **güç hâl ile** bu uğultuyu biraz tahfife muvaffak olarak ağır ağır giristi.” (Gürpınar 1912: 57)

11. Hürmet göstermek: *Güncel Türkçe Sözlük*'te *hürmet* kelimesinin karşılığı olarak “saygı” verilmiştir. *Saygı* maddesinde ise “saygı göstermek” deyimine yer verilmiştir. Dolayısıyla “hürmet göstermek” deyimini de maddeler arası gönderme yapılarak sözlüğe eklenmelidir.

“Kızlığın afâfet-i samîmiyesindeki cehâlete **hürmet göstermenizi** istihâm ederim.” (Gürpınar 1912: 259)

12. İçine oynatmak: Hırsızlık etmek, bir şey çalmak.

“...paranı vermeyip sana eziyet eder ve dâimâ beş on kuruşunu **içine oynatmak** için türlü hileler düşünürdüm.” (Gürpınar 1912: 165)

13. İraden elinde olsun: Talak tabiri olarak “boş ol” anlamında kullanılan bir söz. (Düzenli 2018: 46)

“Büyük bir şey değil, biraz masraf... Geçinebilirsem ne a'lâ geçinemediğim sûrette **irâden elinde olsun** deyiveririm ve 's-selâm. Almak da hak bırakmak da.' dediniz.” (Gürpınar 1912: 296)

14. İş bitti /bitmek: Bir olay veya durumun olup bitmesi durumu ve artık değiştirilmesinin mümkün olmaması.

TDK, *Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimleri Sözlüğü*'nde iş (birinde) bitmek ve iş (birinden) bitmek şeklinde verilmiştir. Bu deyimlerin anlamı ise “bir meselenin bitmesi, sorunun çözülmesi veya sonuçlanması birine bağlı olmak” şeklinde verilmiştir.

“...sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir bir kere kapana girdi, o **iş bitti**.” (Gürpınar 1912: 284)

15. Kebap olmak: Ateşte veya sıcakta yanmak, kavrulmak.

“...bu iki dâhiyenin ân-ı muvâsalasında boğulmakla **kebâb olmak** gibi iki zıt ölümün pençe-i müşterekinde mi terk-i hayât eyleyecekler.” (Gürpınar 1912: 159)

16. Keder götürmemek: Üzüntüye katlanamamak, derde veya sıkıntıya tahammül gösterememek.

“Öyle merâklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor fenâ oluyorum evvelki kadar **keder götürmemiyorum**.” (Gürpınar 1912: 7)

17. Kışır bağlamak: Kabuk tutmak, kabuklanmak. *Güncel Türkçe Sözlük*'te “kışır” maddesinin deyimler kısmına eklenerek “kabuk bağlamak” deyimine gönderme yapılabilir.

“Onlar da birer ateş-pâre iken mürûri zamanla üzerleri küremiz gibi **kışır bağlayarak** artık parlaklığı kalmamış fakat ziyâ ve harâreti etrâfında devrettikleri güneşten alan dünyâlardır.” (Gürpınar 1912: 62)

18. Koçan kesilmek: Herhangi bir sebepten dolayı vücudu hareketsiz duruma gelmek, kaskatı kesilmek.

“Hayriye'm gel, vücudum **koçan kesildi**. Dondum, anacığımı kurtar.” (Gürpınar 1912: 32)

19. Künfeyekun olmak: Yok olmak manasındadır. Yaratılmışlar için Allah'ın “ol” deyip bir anda oldurma kudretine gönderme yapılarak bir emirle de yok olma durumunu ifade eden söz.

“Ne evlâd anasına-babasına ne velileri evlâdına ne hiçbir dildâde sevgilisine ağlamaya vakit bulamayacak, hep bir anda **kümfeyekûn olacağız**.” (Gürpınar 1912: 102)

20. Laf / söz denmemek: Söylenen sözün ilgili olduğu kişide herhangi bir karşılık bulmaması.

“Bırak canım bırak, kimseye bir **laf denmiyor** ki biz teslikâtzâde olduh deyip lafın içinden çıkıyorlar.” (Gürpınar 1912: 29)

21. Lafın / sözün içinden çıkmak: Herhangi bir olay veya durumun sorumluluğundan kaçmak, kaçınmak; lafi veya konuyu kestirip atmak.

"Bırak canım bırak, kimseye bir laf denmiyor ki biz teslikâtzâde olduh deyip **lafın içinden çıkıyorlar.**" (Gürpınar 1912: 29)

22. Lakırtının belini bükme: Gereğinden fazla konuşmak.

"Öyle bizim mahalle kızları gibi bir dakika içinde sekiz on **lakırtının belini bük**en takımından değildi." (Gürpınar 1912: 211)

23. Masun kalmak: Herhangi bir durum veya olaydan korunmuş vaziyette olmak.

"...bu fenâ hastalığın sirâyetinden meğ

24. Mertlik göstermek: Bir olay veya durum karşısında korkusuz olmak, cesaretli davranmak.

"Cenâbı Alîm doğru sözü bunlara müyesser kılmayacağı için yine seyyi`e-i menfaatle son nefeslerinde bile olacağı söylemek **mertliğini gösteremiyorlar.**" (Gürpınar 1912: 227)

25. Nasıl oluyor da /oldu da, olup da: Herhangi bir olay veya durumun beklenmezliği karşısında; şaşırma, alay, hayret, sitem gibi çeşitli duyguları belirtmede kullanılan ifade.

"Bu kadar adâvetkâr insanların **nasil olup da** birbirini mahv etmeyerek asırlardan beri bir arada yaşayabilmiş olduklarına ta`accüb ettim." (Gürpınar 1912: 166)

"- İstigrâbımı affedersiniz, siz kadın olduğunuz hâlde **nasil oluyor da...** - Benim de zevcimi ayarttı." (Gürpınar 1912: 250)

26. Nazar fırlatmak: Kısa bir an için bakmak, bakıp geçmek, bakış atmak.

"Hemân dakikada bir yeleğinin cebinden sâ`atini çıkarıyor, serî bir **nazar fırlatıyor...**" (Gürpınar 1912: 213)

"Sokak başlarından ilerilere doğru birkaç **nazar fırlattı.**" (Gürpınar 1912: 238)

"Kadın etrâfına muhteriz **nazarlar fırlatarak** âdeta hızlı denecek hatevâtle Divanyolu'na doğru gidiyordu." (Gürpınar 1912: 231)

27. Ne üstüme lazım: "Beni ilgilendirmez, bu işe karışmam" anlamında, neme gerek.

"Bu düşün için ben de çok şeyler duydum ama **ne üstüme lâzım** dedikodu sevmem." (Gürpınar 1912: 279)

28. Nefsini kurtaramamak: Herhangi bir davranış biçiminde kendine engel olamamak, bir şeyi istemeden yapmak, kendini alamamak

"...endişe-i gayr-ı âdilânesinden bir türlü **nefsini kurtaramıyor**, mu`âmelât-ı beşeriyedeki bu garâbet ba`zan o derecelere varıyor ki hak ile haksızlığın..." (Gürpınar 1912: 88)

29. Nikâhı altına almak: Bir erkek bir kadınla evlenmek, nikâh etmek.

“...fakat merâk etme; nasıl olsa artık onu **nikâhın altına aldım**, bundan sonra o ne densizlik ederse etsin yine senin elinde demektir.” (Gürpınar 1912: 284)

30. Ortalık çalkalanmak: Bir şey hakkında her yerde duyulur ve konuşulur olma durumu.

“**Ortalık çalkalanıyor**, Bursa’da sağır sultan duydu senin hâlâ bir şeyden haberin yok.” (Gürpınar 1912: 7)

31. Selâmün kavlen gelmek: Felç olma.

“Acabâ hacı babama **selamün kavlen mi geldi?** Söyle bayılacağım.” (Gürpınar 1912: 7)

32. Set derken sepet demek: Söylenmesi gerekenden farklı şeyler söylemek, anlamsızca konuşmak, gereksiz sözler söylemek, saçmalamak.

“Ne yazacağımı bilmiyorum, ta’rif olunmaz bir iğtişâş-ı hissiyât içindeyim. Biraz daha yazsam **set derken sepet demeye** başlayacağım.” (Gürpınar 1912: 202)

33. Seza görmek: Bir şeye değer görmek, uygun bulmak, yakıştırmak.

“Sevmek istediği, perestişe en ziyâde **sezâ gördüğü** kadın sûreti, en samîmî tasavvurât-ı âşıkânesi, ideali aynen işte böyle idi.” (Gürpınar 1912: 256)

34. Söze katmak: Bir kişiden veya şeyden bahsederek herhangi bir konuya dahil etmek, konu etmek.

“...o risâlenin ismini **söze katmak** amacıyla türlü zeminler girizgâhlar buluyordu.” (Gürpınar 1912: 46)

35. Sözü getirmek / Sözü ...-e getirmek: Sözü doğrudan söyleyemeyerek çeşitli söz oyunları ile asıl konuya geçmek.

“Emsâl’in **sözü bu neticeye getirmesinden** mâba’d, bahsin alacağı cereyânı İrfân anlayarak bu kadar isticvâbla bi’l-iktifâ çekildi.” (Gürpınar 1912: 212)

36. Taht-ı nikâhına almak: → Nikâhı altına almak

“Feriha’yı **taht-ı nikâhına almak** cinnetinden ferâgat edemeyecekti.” (Gürpınar 1912: 263)

“Bu kadar büyük bir rezâletime vukûfundan sonra beni ne cesâretle **taht-ı nikâhına aldın?**” demiş olsa buna ne cevâp verecekti?” (Gürpınar 1912: 274)

“...bir kızı ne cesâretle **taht-ı nikâhınıza aldınız?**” (Gürpınar 1912: 293)

37. Üzüntü çekmek: Tedirgin veya huzursuz edici şeyler yaşamak.

“Bu düğün olup bitinceye kadar; pek büyük gürültüler kopacak, çok **üzüntüler çekilecekti.**” (Gürpınar 1912: 268)

38. Yüreği gümbür gümbür atmak: Olumsuz bir durum karşısında yaşanan korku, endişe, tedirginlik gibi hâlleri belirtmek için, “kalbi çok hızlı bir şekilde çarpmak” anlamında.

"...alacağım cevâbın ma'kûs zuhûru tehlikesinden **yüreğim gümbür gümbür atıyor.**" (Gürpınar 1912: 203)

39. Yüreğini oynatmak: Beklenmedik bir şekilde korku ve heyecana düşürmek, korkutmak.

"Ay **yüreğimi oynatma!** Öyle merâklanınca boğazıma bir şey tkanıyor, fenâ oluyorum." (Gürpınar 1912: 7)

40. Yüzü gözü ateş kesilmek: Utanç veya heyecan sebebiyle yüzü ateşlenmek, kızarmak.

"...bir bıçak ucu veca-ıyla kalbine kadar nüfuz ediyor **yüzü gözü ateş kesilerek** büyük bir halecâna uğruyordu." (Gürpınar 1912: 266)

Sonuç

Deyimlerle diğer kalıp ifadelerin ayırımında en önemli unsur, kelimelerin gerçek anlamlarından sıyrılması veya bir araya gelerek yeni bir anlam meydana getirmeleridir. Oysa bu ölçütler esas alınmadığında diğer birleşik şekildeki söz varlıklarıyla deyimlerin karıştırılması olağan bir hâl alır ve bütün kavram alanları ilgili olduğu alanların dışına çıkarak kavram kargaşasına sebep olur. Özellikle ana fiil ve yardımcı fiillerin kullanıldığı ve bu fiillerin ismi fiilleştirme görevi üstlendiği birçok kelime grubunun deyim sayılması bu konuda yaşanan karışıklığın somut bir örneği sayılabilir. İsmeklenen fiilin, ismi fiilleştirme işlevi bu tür yapıların deyimleştiğini göstermez. Ayrıca ismin anlam itibarıyla da bir değişme göstermediği, deyimlik yapıların teşkil ettiği birtakım ölçütler bakımından da bu savı desteklemektedir. Bu sebeple kelimelere eklenen ana fiillerle yardımcı fiillerin işlevleri ve bir araya gelen yapıların anlamsal boyutu göz önünde bulundurulmalıdır.

Tespit edilen deyimlerin büyük çoğunluğunda, günümüze değin aynı anlam içeriğinin korunduğu görülmektedir. Ancak, dilin tüm zamanlardaki farklı yapısal değişikliklerine bağlı olarak kelimelerde değişimler gözlenmektedir: *ebkem bırakmak /lal etmek, nefsinin kurtaramamak / kendini alamamak, nazar fırlatmak / bakış atmak...* gibi. Bu türden değişikliklerin aynı zaman diliminde de var olduğu, *nikâhı altına almak / taht-ı nikâhına almak* gibi örnekler üzerinden de tespit edilebilmektedir. Bu durum sanatçının üslubu ve halkın dili kullanma biçiminin farklılığından kaynaklanmaktadır. Dönemin konuşma dilinde ve yazılı metinlerdeki Arapça ve Farsça kelimelerin kullanılması oranındaki farklılıklar bunun temel sebebidir. Çünkü romanda tasvir bölümleri, eğitilmiş kişilerin konuşma biçimleri ve sıradan halkın konuşma biçimindeki fark, deyimler üzerinden de gözlenebilmektedir. Ayrıca, anlam bozulmasına etki etmeden deyimlerdeki anlamdaş kelimelerin birbiri yerine kullanılmalarının sıklıkla rastlanan bir durum olduğu da görülmektedir.

Deyimlerde kullanılan birçok yapının deyim anlamını pekiştirmeye yönelik olarak deyimde eklendiği görülmektedir. Bunlar: *Yüzü gözü ateş kesilmek, yüreği gümbür gümbür atmak*, deyiminde olduğu gibi ikileme şeklinde veya *yüreği oynamak* deyiminde *yüreği yerinden oynamak*, *ne üstüme lazım / neme lazım* biçiminde araya anlamı kuvvetlendiren bir yapının gelmesi şekliyle oluşabilmektedir. Bu durum, deyimlerin diğer kalıplaşmış söz varlıklarına göre daha esnek yapılar olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Aksoy, Ömer Asım: *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü -I*. Atasözleri Sözlüğü: Ankara 1971, Ankara Üniversitesi Basımevi-Türk Dil Kurumu: 325.

- Akyalçın, Necmi: *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*: Ankara 2012, Eğiten Kitap.
- Alibekiroğlu, Sertan: Türkiye Türkçesinde Yarı Yardımcı Fiiller. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*: (2018, Kasım), *Cilt*: 6, Sayı: 15, (1140-1147. Sayfalar).
- Bahadınlı, Yusuf Ziya: *Türkçe Deyimler Sözlüğü ve Kaynakları*. İstanbul 1992, Yuva.
- Banguoğlu, Tahsin: *Türkçenin Grameri*: Ankara 2019, Türk Dil Kurumu.
- Çotuksöken, Yusuf: *Deyimlerimiz*. İstanbul 1992, Özgül.
- Düzenli, Pehlül: Türkçe Talâk Tabirleri ve Fıkhî Sonuçları: *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*: 2018, Sayı: 46, (107-140. Sayfalar)
- Elçin, Şükrü: *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara 1986, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erkap, Salâhaddin: *Gül Dili Isparta Ağzı*: Ankara 1999, Mina Ajans.
- Gökdayı, Hürriyet: "Dilde Kalıplaşma Derceleri" *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*. Ankara 2012, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözaydın, N. (2020, Kasım). "Esir Şehrin İnsanları'ndan Söz Varlığımıza Katkılar": *Türk Dili Dergisi*, *Cilt*: *CXIX*, Sayı: 827, (34-41. Sayfalar)
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*: İstanbul 1912, Mihran Matbaası.
- Hatiboğlu, Vecihe: *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara 1972, Türk Dil Kurumu.
- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü: 03. 07. 2021 tarihinde Isparta Mahalli Ağzı (ktb.gov.tr) adresinden alındı.
- İmer, Kâmile; Kocaman, Ahmet, & Özsoy, A. Sumru: *Dilbilim Sözlüğü*: İstanbul 2011, Boğaziçi Üniversitesi.
- Korkmaz, Zeynep: *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*: Ankara 2014, Türk Dil Kurumu.
- Türk Dil Kurumu: *Türkçe Sözlük*. Ankara 2011, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: (XXXII+2763 s.).
- Türk Dil Kurumu: *Türk Dil Kurumu Sözlükleri: Güncel Türkçe Sözlük, Çevrimiçi Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Derleme Sözlüğü (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü)*: Aralıkla 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Özezen, Muna Yüceol: Deyimler Üzerine Birkaç Söz: *Türk Dili Dergisi*, Sayı: 600, (869-879 Sayfalar)
- Özön, Mustafa Nihat: *Türkçe Tâbirler Sözlüğü*: İstanbul 1943, Ahmet Sait Matbaası.
- Sinan, Ahmet Turan: Türkiye Türkçesindeki Deyimler Üzerine Bir Dil İncelemesi: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000: Yayımlanmış Doktora Tezi.
- Sinan, Ahmet Turan (2009). Deyimlerin Yapısı Değişir mi? *Turkish Studies*: 2009, Sayı: 4/8, (1996-2009. Sayfalar)
- Tekin, Arslan: *Edebiyatımızda Terimler*. Ankara 2012, Boğaziçi.
- Tetik, Bünyamin: *Açıklamalı Deyimler Sözlüğü*. İstanbul 2013, Nesil Yayın Grubu.
- Tülbentçi, Feridun, Fazıl: *Türk Atasözleri ve Deyimleri*. İstanbul 1977, İnkılap ve Aka.

07. COVID-19 Salgını Sürecinde Yükseköğretimde Türk dili ve edebiyatı eğitimi

Halide Gamze İNCE YAKAR ¹

Özlem FEDAI ²

APA: İnce Yakar, H. G.; Fedai, Ö. (2021). COVID-19 Salgını Sürecinde Yükseköğretimde Türk dili ve edebiyatı eğitimi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 77-99. DOI: 10.29000/rumelide.985285.

Öz

Dil, milli kimliğin şekillenmesinin mihenk taşıdır. Dille inşa edilen edebiyat ise toplumun kültürünün, dehasının ve hayal gücünün birikimidir. Dil ve edebiyat öğretimi ise bireyin şahsiyetini oluşturacak, zekâsını işletecek, ilim gücünü arttıracak ve kültürünü besleyip ayakta tutacak değerleri kazanmasını sağlamak demektir. Toplumların teşekkül şartlarından olan dilin ve edebiyatın uygun şekilde öğretimi bir manevi kültür aktarımını da beraberinde getirir. Bu sebeple dil ve edebiyat eğitiminin duygusal ve manevi bir etkileşimi de içermesi beklenir. Bu duygusal etkileşim hem dil ve edebiyat eğitimcileri açısından hem de öğrenciler açısından elzemdir. Kültürün temel dinamiklerinin nesilden nesle aktarılması, yaşatılması, geliştirilmesi dil ve edebiyat öğretiminin duygusal ve manevi etkileşimi ile gerçekleşir. Covid-19 salgınından sonra diğer tüm bölümlerde olduğu gibi Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ve Yabancılar Türkçe Öğretimi Merkezlerinde, dersler çevirim içi olarak verilmeye başlanmıştır. Bu süreçte dil ve edebiyat eğitiminde, duygusal ve manevi etkileşim de çevirim içi olarak sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmamızda Covid-19 salgını sürecinde, ilgili bölümlerde görev yapan öğretim elemanlarının çevirim içi eğitim sürecine ilişkin; algı, tutum ve deneyimlerinin bağlamsallaştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamdan hareket ederek dil ve edebiyat öğretiminin salgın sürecindeki durumuna ışık tutulmaya çalışılacaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile dizayn edilmiş, anket ve görüşmeden elde edilen veriler kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi

Turkish language and literature education in higher education during the COVID-19 epidemic

Abstract

Language is the cornerstone of shaping national identity. Literature constructed with language is the accumulation of the culture, genius and imagination of the society. Teaching language and literature means enabling the individual to gain values that will form his personality, make his intelligence work, increase his scientific power, and feed and keep his culture alive. Appropriate teaching of language and literature, which is one of the formation conditions of societies, brings along a spiritual culture transfer. For this reason, language and literature education is expected to include an emotional and spiritual interaction. This emotional interaction is essential for both language and literature educators and

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (İstanbul, Türkiye). gamze.yakar@okan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6487-428X. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 02.06.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985285]

² Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, (İstanbul, Türkiye) ozlem.fedai@medeniyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7726-4096

students. Transferring, maintaining and developing the basic dynamics of culture from generation to generation takes place through the emotional and spiritual interaction of language and literature teaching. After the Covid-19 outbreak, as in all other departments, courses started to be given online in Turkish Language, Turkish Language and Literature Education, Turkish Education, Turkish Language and Literature departments and Turkish Teaching Centers for Foreigners. In this process, in language and literature education, emotional and spiritual interaction was tried to be provided online. In our research, regarding the online education process of the lecturers working in the relevant departments; It is aimed to contextualize perceptions, attitudes and experiences. Moving from this context, it will be tried to shed light on the situation of language and literature teaching during the epidemic process. It was designed with a case study, one of the qualitative research methods, and the data obtained from the questionnaire and interview were used.

Keywords: Covid-19, Turkish Language and Literature Education, Turkish Education

Araştırmanın amacı

Türkiye'deki tüm yükseköğretim kurumları, Covid-19 salgını nedeniyle 2020 yılının Nisan ayından itibaren çevirim içi eğitim vermeye başlamıştı. Araştırmamızda Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ders veren öğretim elemanlarının çevirim içi ders sürecine ilişkin algı, tutum ve deneyimlerinin bağlamsallaştırılmasıyla hem süreçte yaşananlara dair bir durum özeti çıkarılması hem de salgın sonrasında yapılacak olan alana özgü planlamalara ve araştırmalara ışık tutulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın yöntemi

Araştırmamızda nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarının amacı, özel bir zaman ve parametrelerle sınırlandırılmış belirli bir durumu, konuyu, problemi en iyi şekilde anlamak, derinlemesine bir anlayış sunmaktır. Durum çalışmasında sonuç, araştırmacının genel anlam çerçevesinde oluşturduğu çıkarımlardan oluşur (Creswell, 2015). Veri toplama yöntemi olarak, açık uçlu soruların bulunduğu -demografik bilgilerin sorulduğu sorular dışında- bir anket ve görüşme kullanılmıştır. Durum çalışmasıyla bağlam, ayrıntılı ve bütüncül bakış açısıyla değerlendirilerek her bağlama göre oluşan farklılıklar ve bu farklılıkların altında yatan sebepler açıklanır ve okuyucuya tasvir edilir (Saban ve diğerleri, 2016). Bu tür çalışmalarda, durumun karmaşıklığına ve özgünlüğüne, parçası olduğu bağlamla olan ilişkisine odaklanılır (Glesne, 2013). Bu nedenle salgın sürecinde 11 farklı üniversitede, Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ve Yabancılar Türkçe Öğretimi Merkezlerinde, görev yapan 21 öğretim elemanı araştırmamıza katılımcı olarak alınmıştır. Veriler, MaxQda 2020 veri analizi yazılımı ile analiz edilmiştir. Ayrıca araştırma bulgularının yorumlanması konusunda uzman görüşü de alınmıştır. Araştırmamızın sonuçlarının, öğretim elemanlarının çevirim içi ders süreçlerine ilişkin; algı, tutum ve deneyimlerinden yola çıkılarak gelecekte yapılacak tüm akademik ve kurumsal düzenlemelere kaynaklık etmesi beklenmektedir.

Araştırma grubu

Araştırmamıza, Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan, 7'si vakıf 14'ü devlet üniversitesinden toplam 21 öğretim elemanı katılmıştır. Katılımcıların 10'u erkek, 11'i kadındır. Grubun yaş ortalaması 42, akademik tecrübe yılı ortalaması 13'tür. Katılımcıların 2'si profesör, 2'si doçent, 7'si doktor öğretim üyesi, 2'si doktor, 7'si öğretim görevlisi ve 1'i araştırma görevlisidir. Katılımcıların 13'ü doktora, 7'si yüksek lisans, 1'i lisans

mezunudur. Türkçe Eğitimi bölümünden 10, Türk Dili Bölümünden 5, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünden 2, Yabancılara Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezinden 2, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden 1, ilgili bölümlere ders veren temel eğitim bölümünden 1 katılımcı vardır. 21 katılımcının 9'unun idari görevi vardır. 12 katılımcının çocuğu bulunmamakta, 5 katılımcının 1 çocuğu, 4 katılımcının da 2 çocuğu bulunmaktadır.

Giriş

2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı'nın Nisan ayında, Covid-19 salgını nedeniyle tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de üniversiteler kısa bir tatilin ardından çevirim içi eğitim vermeye başladılar. Bu durum Dünya'da 50 milyon, Türkiye'de yaklaşık 4 milyon yükseköğretim öğrencisinin yüz yüze eğitim alamaması anlamına geliyordu. Uzaktan eğitim ve çevirim içi eğitim deneyimlerine sahip olan kurumlar, sürece daha çabuk uyum sağlamış gözükse de; dijitalleşmeye ayrılan bütçe, dijital uyum, öğretim üyelerinin hazırbulunuşluk düzeyi, öğretim üyelerine verilen eğitim ve teknik destek gibi konularda pek çok sınırlılıklar yaşandığı bilinmektedir. Covid-19 salgını süreci öncesinde yapılan araştırmalar; uzaktan eğitim, çevrimiçi eğitim ve acil uzaktan eğitim gibi terimlerin birbirine karıştırdığını göstermektedir. Öğretim üyesinin çevrimiçi veya acil uzaktan eğitim gibi durumlarda üstlenmesi gereken rollerden, kurumun uzaktan ve çevirim içi eğitim için kullandığı yazılıma; öğretim üyeleri arasındaki cinsiyet eşitsizliğinden vakıf üniversitelerinde görev yapan öğretim üyelerinin problemlerine; ekran başında geçirilen sürenin uzunluğundan, ölçme ve değerlendirme problemlerine kadar pek çok problemle de mücadele etme zorunluluğu doğmuştur. Ancak çevirim içi eğitim, acil ve zorunlu bir durumda, bir bulaşıcı hastalık tehlikesi altında geçen günlerde, özellikle yükseköğretimin kesintisiz bir biçimde devam etmesine katkıda bulunmuştur. Yüze yüze eğitim ile çevirim içi eğitimin karşılaştırılması; eğitim ortamlarındaki değişkenler, öğrenen ihtiyaçları, ortamın tercih edilmesindeki değişkenler gibi pek çok nedenden ötürü gerçekçi olmaz (Hodges ve diğerleri, 2020). Çalışmamızda da yüz yüze eğitim ile çevirim içi eğitim karşılaştırması yapmaktan ziyade salgın sürecinde yaşanan duruma ilişkin algı, tutum ve deneyimlerin bağlamsallaştırılarak gelecek eğitim planlamalarına katkı sunması amaçlanmıştır.

Covid-19 Sürecinde Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi

Covid-19 salgınından sonra diğer tüm bölümlerde olduğu gibi Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ve Yabancılara Türkçe Öğretimi Merkezlerinde dersler çevirim içi olarak verilmeye başlanmıştır. Diğer bölümlerde yaşanan problemlere benzer problemlerin yanında, alana özgü problemler yaşandığı da bilinmektedir. Dil ve edebiyat bölümleri; değer aktarımı, duygu aktarımı, estetik-sanatsal bilinç aktarımı gibi konularda önemli kazanım alanları muhteva eder. Özellikle Türkçe ve Türk Edebiyatı alanlarındaki kazanımların yansımaları ülkemiz ve eğitim sistemimiz adına oldukça önemlidir. Dil; milli kimliğin şekillenmesinin mihenk taşıdır. Dille inşa edilen edebiyat ise toplumun kültürünün, dehasının ve hayal gücünün birikimidir. Dil ve edebiyat öğretimi ise bireyin şahsiyetini oluşturacak, zekâsını işletecek, ilim gücünü arttıracak ve kültürünü besleyip ayakta tutacak değerleri kazanmasını sağlamak demektir. Toplumların teşekkül şartlarından olan dilin ve edebiyatın uygun şekilde öğretimi bir manevi kültür aktarımını da beraberinde getirir. Bu sebeple dil ve edebiyat eğitiminin duygusal ve manevi bir etkileşimi de içermesi beklenir. Bu duygusal etkileşim, hem dil ve edebiyat eğitimcileri açısından hem de öğrenciler açısından elzemdir. Kültürün temel dinamiklerinin nesilden nesle aktarılması, yaşatılması, geliştirilmesi dil ve edebiyat öğretiminin duygusal ve manevi etkileşimi ile gerçekleşir. Covid-19 sürecinde verilen çevirim içi eğitimlerde yaşanan, alana özgü sınırlılıkların ve yararlılıkların incelenmesi ile salgın sonrası günlerde yapılacak olan eğitim programlarının ve acil eylem planlarının daha sağlam ve işlevsel biçimde planlanması sağlanabilir. Acil uzaktan eğitim

planlaması, üniversite öğretim üyelerinin yeterlilik alanının içine girmesinin yanında üniversitelerin de akademik ve idari personeli için hazırladığı profesyonel gelişim programlamasının bir parçası haline gelmelidir (Hodges ve diğerleri, 2020). Salgın sonrasında yüz yüze eğitime geçilmiş olsa bile artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı da aşikârdır. Bu nedenle yaşananlardan ders çıkarmak, mevcut sistemi güçlendirmek ve muhtemel acil uzaktan eğitim deneyimlerine daha güçlü içerik tasarımı ve alt yapı ile hazırlanmak mümkündür.

Çalışmamız bu nedenle nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Katılımcıların algı, tutum ve deneyimlerine dair derin ve detaylı bilgi edinebilmek; derslerde olduğu gibi araştırmada da katılımcılarla duygusal ve manevi etkileşime girebilmek konuya daha geniş bir perspektiften bakmamızı sağlayacaktır. Salgın sürecinde, Türkçe eğitimi ve Türk Dili ve Edebiyatı anabilim dallarında uygulamalı derslerde sınırlılıklar ortaya çıkmıştır. Teorik derslerin çevirim içi işlenmesi konusunda problem gözükme de sadece öğretmenin anlatımına bağlı veya powerpoint gösterimi ile yapılan sunumlar, öğrenci motivasyonunu sağlamada etkisiz kalacaktır. Çevirim içi uygulamalar, oyunlaştırma, interaktif çalışmalar vb. kullanmak verimliliği ve derse katılımı arttıracaktır. Öğretmenlik uygulaması, tiyatro, drama ve konuşma eğitimi gibi derslerde yaşanan sıkıntının yanı sıra duygu ve değer aktarımı, estetik bilinç kazandırma gibi konularda tüm dersler için sınırlılıklar doğmuştur. Sanatsal zevk ve estetik beğeni kazanma, çoğu zaman anın içinde şekillenen öğretim ortamlarında, beyin fırtınası, yaparak yaşayarak öğrenme, jest-mimik gibi unsurlarla kazanılır. Öğretmenlik mesleğinin, her zaman bir rol modele ihtiyaç duyduğunu ve öğretim üyesinin -tüm derslerde- mesleki bilinç kazandırma konusunda bir rol model olduğunu biliyoruz. Salgın sürecinde bu rol modellikten bütünsel olarak yararlanabilme imkânı ortadan kalkmıştır. Özellikle Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı eğitiminin kalitesinde yaşanan bir düşüş, bu alandaki öğretmen adaylarının gelecekte yetiştirecekleri tüm öğrencilerin ana dili kullanma becerilerine, okuma kültürü edinmelerine, entelektüel bakış açısı kazanmalarına da etki edecektir. Türkçeyi İstanbul Türkçesinin konuşma kuralları ile konuşabilmek için öğrencilerin mevcut konuşma kusurlarının tek tek tespit edilmesi ve buna ek olarak beden dili, jest, mimik ve kürsü kullanımı gibi unsurların uygulamalı olarak denetlenmesi de önemlidir. Sözlü kültür icracısını elektronik ortamda misafir etmek veya videosunu seyrettirmek de geleneğin devamını sağlamanın bir yolu olacaktır (Yücel Çetin, 2019). Bazı kurumlar, özel bir çevirim içi eğitim yazılımı satın almak yerine Zoom, Skype vb. yazılımları kullanmışlardır. Bu yazılımlarda, tahtaya yazı yazma seçeneği olmadığı için dilbilgisi ve Osmanlıca gibi derslerde sınırlılıklar yaşanması muhtemeldir. Özellikle dilbilgisi derslerinde öğrencilerin tahtaya kalkarak, soruları cevaplaması verimliliği ve derse katılımı artırır. Teknolojiyi, içeriği zenginleştiren bir araç olarak kullanabilmenin gerekliliği öne plana çıkmıştır. Bugün dünyada yapay zekâ tabanlı pek çok dil ve edebiyat öğretimi uygulamasını çevirim içi derslere entegre etmek mümkündür. Eğitim teknolojilerinin Türk dili ve edebiyatı bağlamında zenginleşmesi çevirim içi ders verimliliğini de artırır ancak bu öncelikle alandaki eğitimcilerin eğitim teknolojilerine ve alan eğitiminin ihtiyaçlarına vakıf olmaları ile mümkün olacaktır.

Dijital kültüre uyum

Öğretim üyelerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin ve teknolojiye adaptasyon becerilerinin, son derece önemli olduğu bir dönemden geçiyoruz. Öğretmenlerin dijital yeterliliklerini ele almak, pedagojiye aracılık etme yollarını anlamak eğitim liderlerine ve politika yapıcılara ortamı anlama ve değiştirme olanağını sunar (Blume, 2020). Elbette öğretim üyesinin yaşı kadar teknolojiyi her zaman ve her yerde kullanabilme, kullanım genişliği, önceki deneyimleri, öz yeterliliği ve eğitimi de dijital okuryazarlığın ölçüleridir. Dijital okuryazarlık seviyesinin, içinde yaşanan dönemle de ilgisi vardır. 1946-1964 arasında doğanlar *"baby boomers"* yani bilgisayarın ortaya çıkışına doğanlar; 1980 sonrası doğanlar için *"digital natives"* yani teknolojinin içine doğan kimse terimleri de bu durumu belirtmek için kullanılmaktadır. Dijital okuryazarlık;

dijital kaynak tanımlama, erişme, yönetme, entegre etme, değerlendirme, analiz etme, sentezleme, yeni bilgi oluşturma, medya ifadeleri oluşturma, dijital araçları ve olanakları uygun şekilde kullanma farkındalığı ve yeteneğidir. Dijital okuyazar bir birey yeni ve gelişen teknolojilere hızla adapte olur, birey ne kadar okuyazar ise onun için adapte olmak o kadar kolaydır ve yeni okuyazarlıklara geçmesi de o kadar kolay olur (Ng, 2012). Bilgi işlem teknolojileri okuyazarlığı ve multimedya okuyazarlığı iyi olan öğretim elemanlarının çevirim içi okuyazarlığa geçişi kolay, çevirim içi ders tasarımları da güçlü olacaktır. Salgın sürecinde ve sonrasında öğretim elemanlarının dijital okuyazarlıklarında büyük bir ilerleme yaşanması da kaçınılmazdır.

Ders tasarımı, çevirim içi bir ders vermenin en önemli basamağıdır. Öğretim üyelerinin salgın öncesindeki ders içeriklerini, dijital okuyazarlıkları ile birleştirerek çevirim içi derslere uyarlayabilmesi; bilgi işlem ve multimedya okuyazarlığını da kullanarak yenilikçi bir ders tasarımı yapabilmeleri daha da önemli hale gelmiştir. Ders tasarlanmanın, öğrencinin öğrenmesini destekleyecek kaynakların ne olduğunun ve nasıl kullanılacaklarının bilgisini içerdiği unutulmamalıdır. Ders tasarımı, bilgi işidir (From, 2017). Bu kaynakların uzun bir tasarım süreciyle etkin biçimde tasarlanması; etkin öğrenme süreci, öğrenci motivasyonu, işbirlikli öğrenme, dijital süreçleri yönetme vb. alanlar düşünülerek planlanmalıdır.

Üniversiteler öğretim üyelerini çevirim içi derslere hazırlayan programlarda; eleştirel düşünme, pedagojik sorgulama, problem çözüme, öğretme ve öğrenmeye dönük inanç yansıtma ile bakış açılarını dönüştürmelerine yardımcı olmalıdır. Geleneksel eğitime sırtını yaslamış olan bir öğretmeni, çevirim içi ders tasarlayan aktif bir öğretmene dönüştürmek temel amaç olmalıdır. Öğretim elemanlarının, kendi çevirim içi öğretmen kişiliğini, çevirim içi derslere bakış açısını pozitif yönde geliştirmesi için bilgi işlem birimi, işbirlikli çalışma grupları, tartışma grupları gibi topluluklar diyalog içinde tutulmalıdır (Baran ve diğerleri, 2011). Özellikle de teknolojinin derse adapte edilmesinde öğretmen eğitimi önemli bir unsurdur. Çevirim içi derslerde öğretmenlerin üstlenmek zorunda oldukları rollerin daha büyük önem arz ettiğini görmekteyiz. Koç, kolaylaştırıcı, yansıtıcı, uygulayıcı, araştırmacı, işbirlikli grup çalışmanı ve tasarımcı rolleri; öğrenci ilgisini, katılımını ve motivasyonunu sağlama da başarılı sonuçlar ortaya koyacaktır (Soetaert ve Bonamie, 1999). Covid-19 salgını, acil bir çevirim içi ders planı yapmamızı gerekli kıldı. Bu yüzden de öğretim üyeleri, salgın öncesindeki mevcut ders planlarını ve geleneksel öğretmenlik becerilerini çevirim içi derslere uygulamak zorunda kaldılar. Kurumların çoğunda, çevirim içi ders tasarımı bilgisi, dijital pedagoji eğitimi ve deneyimi olmayan öğretim üyeleri kendi yeterlilikleri ve çabalarıyla baş başa bırakıldı.

Kurumsal alt yapı ve bakış açısı

Covid-19 salgını, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'deki üniversiteleri de hazırlıksız yakaladı. Salgın öncesinde de uzaktan eğitim merkezleri ve bilgi işlem birimlerinin koordineli çalıştığı, öğretim üyelerine dijitalleşmeye ve çevirim içi ders tasarlamaya dönük eğitimler verildiği kurumlarda, ani gelişen bu salgın sürecinin verimli geçirilmesi sağlanmıştır. Çağın gerekliliği olan dijitalleşme adımlarını atmış kurumlarda, öğretim üyelerinin ihtiyacı olan teknik donanımlar ve yazılımlar da salgın öncesinde sağlanmış durumdaydı. Kurumsal aidiyet, işbirlikli çalışma, disiplinli bir üretme ortamı, manevi bağlarla donatılmış bir çalışma ortamında ders veren öğretim elemanı çevirim içi derslere de kolay uyum sağlayacaktır. Salgın sonrasında da kurumların öğretim elemanlarının dijital okuyazarlıklarını ve çevirim içi ders tasarımı süreçlerini geliştirmek için yapılacak eğitim planlamalarına hazırlıklı olmaları gerekir.

Kurum içi araştırmalarla, öğretim elemanlarının tipolojileri, teknolojiyi kabul etme ve benimseme modelleri belirlenmelidir. Kurum içi eğitimler, bu araştırmalar sonrasında organize edilmelidir. Kurum yönetimleri tarafından öğretim elemanlarının dijital yeterliliklerinin sağlanabilmesi için finansal olarak

desteklenmeleri ve hizmet içi kaynaklara ulaşmaları sağlanmalıdır. Öğretim elemanları arasında paylaşma ve önemseme kültürünün oluşturulmasına ön ayak olunmalı, öğretmenlerin kendi dijital pedagojilerini üzerine düşünmeleri için sorumluluk almaları sağlanmalıdır (Krumsvik, 2008).

Ülkemizde, uzaktan eğitim denildiğinde sisteme yüklenen ders materyalleri ve videolarla eğitim verilmesi akla geliyor. Oysa çağdaş uzaktan eğitimde, öğrenci merkezli ve aktif öğrenmeyi destekleyen yöntemler kullanılır. Çevirim içi eğitim, iyi bir ders tasarımıyla yüz yüze eğitimden daha etkili olabilir (Erkut, 2020). Etkili ders tasarımı süreci ve kurumsal açıdan öğretim elemanlarına tasarım desteğinin verilmesi salgın yönetiminin en önemli konularıdır.

Dünyanın pek çok saygın üniversitesi de, covid-19 sonrasında ekonomik olarak sıkıntılı zamanlar geçirmektedir. Bu üniversiteler, araştırma giderlerini de yabancı öğrencilerden elde edilen gelirlerle sübvansede etmekteydiler. Salgınla birlikte düşen yabancı öğrenci sayıları, üniversiteleri finansal olarak zorladı. Yükseköğretim sektörüne covid-19 nedeniyle, hükümetler tarafından yapılacak olan destek yüksek statülü kurumlara olmalıdır (Ahlburg, 2020). Yüksek puanlı öğrenci almak, yayın sayısı-kalitesi, araştırmaya ayrılan bütçe bakımından üst sıralarda olmak, hibe almanın ön koşulu olmalıdır. Türkiye’de de özellikle vakıf üniversitelerinde ekonomik kaygılar nedeniyle sözleşmelerin yenilenmemesi, maaş düşüşleri, ek ders ücretlerindeki kesintiler, kalabalık sınıflar ve özlük haklarındaki gerilemeler yaşanan sorunların sadece bir bölümüdür. Ülkemizde 11 farklı ilde, 77 vakıf üniversitesi bulunmaktadır. Birçok vakıf üniversitesinde, öğretim elemanı sayısının, YÖK’ün belirlediği asgari düzeyde tutulduğu görülmektedir (YÖK, 2021). Bu da vakıf üniversitelerinde çalışan öğretim elemanlarının daha fazla iş yükü altında olduklarını göstermektedir. Bazı vakıf üniversiteleri, salgın sürecinde devlet tarafından verilen kısmi ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanmıştı. Bu desteği alan üniversitelerde öğretim elemanları da maaşlarının yarısını İşkur’dan almış ve sigortaları sadece kâğıt üzerinde çalışıyor gösterilen günler üzerinden yatırılmıştır. Ancak aynı öğretim elemanları mesai saati kavramının bile ortadan kalktığı zorlu çalışma koşullarında tam zamanlı olarak çalışmaya devam etmişlerdir.

Salgın sürecinde bazı kurumların ders kayıtlarını stüdyo ortamında kayıt altına almak üzere öğretim elemanlarını üniversiteye çağırması, bazı kurumların bölüm başkanlarını ve yöneticileri okula çağırması gibi durumlarda söz konusu olmuştur.

Yükseköğretim kurumlarının, mesai saatleri kavramlarına da daha esnek bir bakış açısıyla yaklaşmaları gereklidir. Evden çalışıyor olmanın verdiği zorluklardan biri de mesai saatlerine uyum sağlamaktır. Bu nedenle salgın pedagojisi çerçevesinde ele alınacak pek çok konuya ilişkin kararların ele alındığı, çözüm odaklı toplantılar yapılmalı ve standart bir salgın dönemi işleyişi oluşturulmalıdır.

Kurumsal planlamalarla okullarından çok uzun zaman uzak kalmış olan öğrencilere, üniversite hayatının sunduğu entelektüel atmosfer, akran öğrenmesi, sosyal-kültürel paylaşım, çevirim içi kantinler gibi konular için de çevirim içi veya seyreltilmiş grup aktiviteleri düzenlenmelidir.

Öğrenci başarısı ve ölçme değerlendirme

Covid-19 salgını nedeniyle yaşanan can kayıpları ve uzun süren kısıtlamalar öğrencilerin psikolojisini, öğrenme motivasyonunu ve derse katılımını olumsuz yönde etkilese de bazı öğrencilerin eve kapanma zamanlarında derslerine daha iyi odaklanmaları mümkün oldu. Öğrencilerin bazılarının evlerinde kişisel bilgisayarlarının ve internet erişiminin bulunmaması, daha önce uzaktan eğitim deneyimi yaşamamış olmak, eğitimlerinde eksiklik yaşanacağı endişesi gibi konular da öğrenci başarısına etki etmektedir (Yolcu,

2020; Bayburtlu, 2020). Çevirim içi derslerin öğrenci penceresinden değerlendirildiği araştırmalarda, öğrenci-öğretmen iletişimi, öğretmenlerin yenilikçilik düzeylerinin geliştirilmesi, e-ders malzemelerinin tasarımı gibi konular öne çıkmaktadır (Atasoy ve diğeri, 2020; Akgün, 2020). Öğrencilerin, öğretmenleri ile bireysel olarak yüz yüze iletişime geçemiyor oluşu, özellikle akademik başarısı yüksek öğrenciler için büyük bir sınırlılık oluşturur. Kullanılan çevirim içi eğitim yazılımlarında, sınavlardaki ölçme değerlendirme güvenilirliğinin tam olarak sağlanamıyor oluşu da kurumlar ve öğretim elemanları için büyük bir endişe kaynağı oluşturmuştur. Sınav sırasında kameraların ve mikrofonların açık olması, ayna kullanımı gibi önlemler alınmaya çalışılmıştır. Çevirim içi eğitimler için gerekli alt yapının oluşturulması, planlamanın yapılması, teknik donanımın sağlanması, etkili ölçme-değerlendirme ve yönetim-denetimin sağlanması gibi konularda yaşanan problemler toplam kaliteyi de etkilemektedir. Öğrenci başarısının salgın öncesi döneme göre yüksek gözükmesinin altında; eve kapanma dönemlerinde öğrencilerin derslere odaklanması ve sınav güvenliğinin sağlanamaması gibi iki uç nokta bulunmaktadır. Ayrıca dijital uyumun son derece önemli olduğu salgın günlerinde, öğrencilerin eğitim teknolojilerine olan hâkimiyeti de akademik başarıyı etkilemiştir.

Öğretim elemanı açısından cinsiyet faktörü

Covid-19 salgını, kadınların kariyer gelişimlerinin önündeki mevcut engelleri -ev işleri, çocuk bakımı, yaşlı bakımı vb.- ek sorumluluklarla daha da arttırmıştır. Kadınların hibe başvurularında bile erkeklerle eşit değerlendirilmeye tabi tutulabilmeleri için 2,5 kat daha üretken olmaları gerektiğini; salgın sürecinde, akademik dergilerin pek çoğunda da genişleyen bir cinsiyet ayrımının göze çarptığını biliyoruz (Malisch ve diğeri, 2020).

Dünyada ve Türkiye’de özellikle de öğretim üyeleri ile yıllık sözleşmeler yapan vakıf üniversitelerinde özlük hakları, ücretlendirme ve çalışma koşulları konusunda, covid-19 salgını döneminde cinsiyet eşitsizliğinin arttığı bilinmektedir. Dünyada pek çok üniversitede covid-19 komitesi oluşturulmuştur. Ülkemizde de üniversitelerde bu komitelerin kurulması, bir zorunluluk olmalıdır. Salgın sürecinin etkili yönetimi ve salgından sonraki sürecin işleyişi ele alınırken, kadın öğretim üyelerinin durumları da etkili biçimde tartışılmalıdır. Özellikle vakıf üniversitelerinde, ekonomik gerekçelerle alınan önlemlerin kadın öğretim üyelerine yansımalarını araştıran çalışmalar da yapılmalıdır. Türkiye’de akademisyenlerin %61,8’i erkek, %38,2’si kadındır. Pek çok akademik alanda da cinsiyet eşitsizliğine ve cinsiyetçiliğe rastlanmıştır (O’Neil ve diğeri, 2019).

Kadınların araştırma makalelerinde başyazar olarak da yeterince temsil edilmediği, cinsiyet eşitsizliği kavramının yaşanan salgın sonrasında tüm bilimsel alanlara yansıdığı görülmektedir. Covid-19’a ilişkin Ocak 2020-Mayıs 2020 ayları arasında yapılan yayınların sadece üçte biri kadın yazarlara aittir. Kadınların salgın sırasında araştırma yapmak için az zamanının olması da bu eşitsizliğin sebeplerinden biridir (Pinho-Gomes ve diğeri, 2020).

ABD’de evli anne ve babaların ev işlerine ve çocuk bakımı için salgın öncesine göre iki kat zaman ayırdığı, yüksek eğitimli çiftler arasında bile çocuk bakımı için sorumluluk alma konusunda dengesizlik olduğu bilinmektedir (Minello, 2020). Literatüre “*maternal wall*” “anne duvarı” olarak giren terimde, annelik sorumlulukları olan çalışanların iş hayatında karşılaştıkları ayrımcılığa atıfta bulunulur. Salgın sürecinde bekâr annelerin, bakım gerektiren çocukla/çocuklarla evde çalışma ve ekonomik şartlar bakımından en ağır dezavantajlı duruma sahip olduğu da ortaya konulmuştur (Alon ve diğeri, 2020).

Bulgular ve yorum

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com,
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616	phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Araştırmamızda öğretim elemanlarına açık uçlu sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler, kimi zaman yüzdeler olarak kimi zaman da olayı tanımlayan cümlelerle anlamlı hale getirilmiştir.

Salgın öncesi uzaktan eğitim yoluyla bir eğitime, konferansa, kongreye, çalıştaya katıldınız mı?

Katılımcıların %57'si salgın öncesinde uzaktan eğitim yoluyla verilen bir eğitime, konferansa, kongreye, çalıştaya katılmıştır.

Salgın sürecinde uzaktan eğitim yoluyla katıldığınız eğitim veya konferans var mıdır?

Katılımcıların %95'i uzaktan eğitim yoluyla eğitim aldığını veya konferansa katıldığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %38'inin uzaktan eğitim kavramıyla uygulamalı olarak salgın sürecinde tanıştığı görülmektedir.

Salgın öncesinde uzaktan eğitim yoluyla bir ders veya eğitim verdiniz mi?

Katılımcıların %76'sı da salgın öncesinde uzaktan eğitim yoluyla ders vermediğini belirtmiştir. Sonuçlar katılımcıların büyük bölümünün salgın öncesi dönemde uzaktan eğitime dair öğretmenlik deneyimlerinin olmadığını göstermektedir.

Salgın sürecinde uzaktan eğitim yoluyla katıldığınız eğitimlerden veya konferanslardan verim alabildiniz mi?

Katılımcıların, %57'si uzaktan eğitim yoluyla katıldığı eğitimlerden veya konferanslardan verim aldığını, %19'u verim almadığını, %9'u orta düzeyde verim aldığını, %5'i emin olmadığını, %5'i eğitime katılmadığını belirtirken %5'i de sorumuza cevap vermemiştir.

Katılımcı K3, bir araştırma görevlisidir ve aynı zamanda yüksek lisans öğrencisidir. Uzaktan eğitim sürecini kendi eğitim hayatından hareketle şöyle özetlemiştir:

“Uzaktan eğitim yoluyla katıldığım yüksek lisans derslerimden aldığım verim yüz yüze yapılan derslere oranla düştü. Ders demek yalnızca bilgi aktarımı değildir. Öğrenmenin oluşması için farklı duyu ve duyguların etkisi büyük. Uzaktan eğitim süreci bunları kısıtladığı için alınan verim de buna paralel olarak azaldı.”

Katılımcı K2 ise, ev ortamının dikkat konsantrasyon seviyesine olan negatif etkisine şöyle vurgu yapmıştır:

“Yeterince verim alamadım çünkü evde olmanın rahatlığıyla kendimi psşkolojik olarak bir eğitime katılmış gibi hissetmedim ve eğitime konsantre olamadım.”

K6 ise eğitim ortamının dikkat konsantrasyon seviyesine olan negatif etkisine şöyle vurgu yapmıştır:

“Evet, bir kere ulaşım derdiniz yok, ev ortamında, masanızda rahat rahat not alabiliyorsunuz, kameranız açık olursa zaten odaklanma probleminiz de en az düzeye iniyor. İstekle ve merakla katılıyorsanız zaten verim alınıyor.”

K2 ve K6 arasındaki söylem farklılığının, ev ortamındaki bireysel farklılıklarla ve öğrenme ortamına ilişkin kişisel bakış açısıyla ilgili olduğu görülmektedir. Öğretim elemanının evde eğitim kavramına nasıl baktığı kadar evdeki şartları da verimliliği belirleyicidir.

K6, K13, K21 ulaşım kolaylığı, mekân sınırlarının kaldırılması ve pratiklik gibi unsurların verimliliği arttırdığına vurgu yapmışlardır.

Dijital okuryazarlık düzeyiniz sizce nasıldır?

Katılımcıların %10'u kendi dijital okuryazarlık seviyelerini "çok iyi", %62'si "iyi", %14'ü "orta" ve %14'ü "kötü" olarak belirtmiştir. Öğretim elemanının kendi dijital okuryazarlık seviyesini tanımlaması, çevirim içi ders sürecindeki uyum durumunun da göstergesi olacaktır. Çevirim içi derslerde kullanılacak yazılımlar ve uygulamalar ders içeriğinin kalitesinin, öğrenci motivasyonunun ve ilgisinin artmasını sağlayacaktır. Dijital okuryazarlığını "kötü" olarak tanımlayan K10 kodlu katılımcının, cep telefonu uygulamalarına dair sorulan soruya verdiği; "Akıllı telefon kullanmıyorum." cevabı, katılımcıların dijital uyum seviyeleri açısından büyük farklılıklar olduğunu da göstermektedir.

Katılımcılar, teknolojiye hayatlarında sırasıyla eğitim, eğlence ve kişisel gelişim alanlarında yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Uzaktan eğitimle verdiğiniz derslerde herhangi bir teknik problem yaşadınız mı?

%81'i teknik problem yaşadığını, %18'i ise yaşamadığını belirtmiştir. En çok yaşanan teknik problemler sırasıyla internet kopması/yavaşlaması (%38), kullanılan çevirim içi sistemden kaynaklanan sorunlar (%24), elektrik kesintisi (%10), cihaz sorunu (%10)'dur. Yaşanan bu sorunlar dünyanın hemen hemen her yerinde uzaktan eğitimin yaşadığı genel sorunlardır. Dijital dünyaya uyum sağlayan öğretim elemanları bu sorunları daha kolay çözebilecektir.

Derslerinizde teknik problem yaşadıysanız süreci nasıl yönettiniz?

Katılımcıların derslerinde teknik problem yaşadıklarında sıklık sırasına göre ders telafisi; teknik birimlerden destek isteme; kendi tecrübesiyle sorunu yönetmek; farklı bir çevirim içi program kullanımı; e-posta, whatsapp, telegram gibi iletişim yollarını kullanmak; gecikme ve ders iptali gibi çözüm yolları buldukları görülmektedir. Kurumsal alt yapının, uzak eğitim ve bilgi işlem teknolojileri bakımından güçlü olması öğretim elemanlarının yaşadıkları teknik sıkıntıların yönetilmesi, öğretim elemanına destek verilmesi açısından önemlidir. Yeni teknik detaylar öğrenmek zorunda kalan öğretim elemanlarının da kimi zaman büyük ölçüde zorlanabilecekleri unutulmamalıdır.

Teknoloji ile ilgili yeni şeyler öğrenmekten keyif alırsınız mı?

Katılımcıların tamamı teknoloji ile ilgili yeni şeyler öğrenmekten keyif aldıklarını belirtmişlerdir.

Dijital okuryazarlık seviyesini "kötü" olarak tanımlayan K10, uzaktan eğitim sürecinin bir zorunluluk olarak ortaya çıkmasına vurgu yapmıştır;

"Evet, teknoloji ile ilgili yeni şeyler öğrenmekten keyif alırım ama uzaktan eğitim ani olarak gündeme geldiğinden keyif almak mümkün değildi."

Salgın öncesi dönemden bugüne teknolojiyle olan ilişkinizde neler değişti? Yeni şeyler öğrendiniz mi?

Katılımcıların tamamı, salgın döneminde teknolojiye dair yeni bilgi ve beceriler edindiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı K3, K4, K6 ve K11, K17; Zoom, Meet, Teams, Sakai gibi çevirim içi uygulamaları kullanmayı öğrendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı K1 ve K15 bu öğrenme ortamının bir zorunluluk olma durumuna değinmişlerdir:

K15

“Teknolojiye ilgim değişirse de daha fazla maruz kalmaya başladım.”

K1

“Yeni şeyler öğrendim elbette. Ancak sürecin başında daha hevesliyen süreç ilerledikçe ekrana mahkûm olmanın verdiği sıkışıklık hissi doğmaya başladı. Binlerce eğitim, içerik, birkaç saniye ötemizde, biliyorsunuz ama artık her şey o kadar mekanik ve tek renk gelmeye başlıyor ki aldığımız eğitimleri yansıtacağımız yaşamı kurup sürdürmek güçleşiyor. Bu nedenlerle başlardaki kadar ilgili ve öğrenmeye aç bir tavır içinde olduğumu söyleyemem.”

K7

“Çok çok büyük değişiklikler var tabii. Yıllardır gözü kapalı verdiğim konuları uzaktan nasıl verebilirim diye kafa patlattığım, dersler başlamadan önce diğer hocalarla birlikte sınıf kurup uygulamayı deneyimlediğimiz günler yaşadık. Teknolojiyle ilgili yeni çokça şey öğrendim.”

K8

“Çevirim içi ders verme olayına olan bakış açık tamamen değişti. Hala yüz yüze tercih etmekle birlikte öğrenmek için mekân birliğinin olmasının gerekmemesi hoşuma gitti.”

Öğretim elemanları için uzun süre ekrana bağlı kalmak, salgın sürecinin fazla uzaması gibi konular teknolojiye dair yeni şeyler öğrenme konusunda engel teşkil etse de çevirim içi eğitim yazılımlarının kullanımı başta olmak üzere mevcut eğitim içeriğini çevirim içi derslere uyarlama gibi konularda yeni bilgiler edindiklerini belirtmişlerdir.

Türkçe ve Türk edebiyatı eğitiminin uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesindeki sınırlılıklar nelerdir?

Tablo 1.

	f
Öğrenci ile iletişim kurmada güçlük	11
Ölçme ve değerlendirme problemi	11
Öğrenci katılımındaki yetersizlik/katılımın denetlenememesi	4
Uygulamalı dersler için yetersiz eğitim ortamı	5
Sosyal, etkileşimsel bir meslek olan öğretmenlik ekrandan öğretilemez	3
Öğrenciden geri bildirim almak	5
Öğrencilerin teknolojik olanaklarındaki yetersizlik	2
Derste ilgiyi canlı tutamamak	3
Öğrencilerin kamera açmak istememesi	1

Yabancılarla Türkçe öğretiminde beden dilini kullanamamak	1
Tahtaya yazı yazamamak	1
Göz yorgunluğu	1
Duygu aktarımının sağlanamaması	2
Değer aktarımının sağlanamaması	2
Kültür aktarımının sağlanamaması	1
Estetik bilinç yaratma ortamının sağlanamaması	2

İletişim ve ölçme değerlendirme konuları, öğretim üyeleri tarafından en önemli sınırlılık olarak belirtilmiştir. Dil ve edebiyat eğitimi gibi odağında iletişim konusunun yer aldığı bir alan için öğrencilerle yüz yüze iletişim kuramamış olmak, verilen eğitimin sağlanmasını yapamıyor olmak sıkça dile getirilmiştir. Ayrıca uygulamalı dersler açısından yetersiz bir eğitim ortamının bulunması ve öğrenciden geri bildirim alamamak gibi sınırlılıklar da sıklık sıralamasında ikinci durumdadır. K1, K3, K7 öğretmenlik mesleğinde rol modele ihtiyaç duyulması, bilgisayar başında değil yaparak yaşayarak öğrenmenin gerekliliği, mesleki kimlik edinmede uygulamalı eğitimin önemi gibi konulara değinmişlerdir.

K1

“Öğretmenin modelliğinden yoksunluk bence en büyük sınırlılık.”

K3

“Öğretmenlik gibi sosyal ve etkileşimsel bir mesleğin bilgisayar karşısında öğretilmemesi. Türkçe öğretmeni adaylarının yaparak ve yaşayarak yetişmelerinin sektreye uğraması bu sınırlılıkların başında gelmektedir.”

K7

“Sosyal bilimlerin sahasına girmeleri sebebiyle diğer alanlara (sağlık bilimleri, mühendislik vb.) göre teoride çok da ciddi negatif etkileri olacağını düşünmesem de eğitim fakültesinde görev yaptığım için uygulamada ve mesleki bakış kazanma (benim tabirimle öğretmenlik gömleği giymede) alanında ciddi eksikliklere sebep olacaktır.”

Doçent K11, görüşmede, konunun mesleki boyutuna daha detaylı biçimde değinmiştir;

“Öğretmen adaylarının öğretecekleri şeyleri uygulamalı olarak uygulamaları gerekiyor. Nasıl yapacaklarını göstermeniz, süreç içinde ortaya çıkacak sorunları daha da yaşayarak görmeleri gerekiyor. Konunun üzerine düşünceleri gerekiyor, birbirleriyle duygu ve düşünce alışverişinde bulunmaları gerekiyor. Bunlar eksik kalıyor. Bunlar olmayınca da öğretmenlik boyutu bana kalırsa eksik kalıyor.”

Türkçe ve Türk edebiyatı eğitiminin uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesindeki yararlılıklar nelerdir?

Tablo 2.

	f
Mekândan bağımsız bir eğitim ortamı	5
Zaman tasarrufu	4

Dijital kaynakların, uygulamaların kullanımını ve paylaşımını kolaylaştırıyor	4
Uzaktan eğitimin yararlılığı yoktur	2
Salgın şartlarında sağlığımızı korumak	2
Öğrencilerin sunum yapma becerilerine destek olması	1
Derse katılımın kolay olması	1
Materyal çeşitliliğine imkân vermesi	1
Pratiklik	3
Çağın şartlarına uyum sağlamayı kolaylaştırması	1
Derse ilgiyi artırma imkânı vermesi	3

Salgın koşullarında çevirim içi ders ortamını kullanarak bir araya gelebilmek, öğretim elemanlarına göre uzaktan eğitimin en büyük yararlılığıdır. Zaman tasarrufunun sağlanması ve dijital kaynakların kullanımının ve paylaşımının kolaylaşması da en sık belirtilen yararlılıklardır.

Türkçe ve Türk edebiyatı eğitiminde uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesinde en çok hangi derslerde sınırlılık yaşanacağını düşünüyorsunuz?

Tablo 3.

	f
Öğretmenlik uygulaması/ Okul Deneyimi	7
Yazılı Anlatım	5
Sözlü Anlatım/Konuşma Eğitimi	5
Osmanlıca	4
Dilbilgisi	4
Okuma Eğitimi	3
Tiyatro ve Drama	2
Yabancılara Türkçe Öğretimi	1
Dilbilim	1
Dinleme	1
Tüm derslerde	1
Tahta kullanılacak tüm derslerde	1

Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerindeki derslerin büyük bölümü teorik derslerden oluşsa da özellikle öğretmenlik mesleğinin uygulamalı alanlarını ilgilendiren okul deneyimi, konuşma eğitimi, yazılı anlatım gibi derslerde uzaktan eğitimin sınırlılıklar teşkil ettiği görülmektedir. Osmanlıca, dilbilgisi gibi derslerde de interaktif çalışmalar yapmanın gereklilikleri de uzaktan eğitimde çeşitli sınırlamalar yaratmaktadır.

Katılımcılar görüşmede, uygulamalı derslerde yaşanan problemlerin yanında dilbilgisi ve sözlü anlatım derslerinde yaşanan sıkıntılara da değinmişlerdir;

Doktor öğretim üyesi, K6,

“Ben gramer derslerinden zorlandım çünkü sınıf içinde bir uygulama yapabiliyorduk. Yeri geldiğinde tahtada ya da daha fazla örnek çözümlemesi gibi...” cevabını vermiştir.

Doktor, K 13

“Sözlü anlatım kısmında zorlandım. Eğitim fakültelerinin sözlü anlatım dersinde konularımız; diksiyon, beden dili, artikülasyon, vurgu ve tonlama çalışmaları işte bunları yaparken...”

Türkçe ve Türk edebiyatı eğitiminde uzaktan eğitimle gerçekleştirilmesinde en çok hangi derslerde yararlılık sağlanacağını düşünüyorsunuz?

Tablo 4.

	f
Teorik derslerde	3
Yararlılık yoktur	3
Konuşma Eğitimi	2
Eğitim Teknolojileri	2
Metin Tahlili	2
Okuma Eğitimi	2
Yeni Türk Edebiyatı	2
Halk Edebiyatı	2
Dilbilgisi	1
Çocuk Edebiyatı	1
Eski Türk Edebiyatı	1
Dinleme Eğitimi	1
Turkish Writing (Yazma)	1
Dersi alttan alıp derse devam etme zorunluğu olmayan öğrencilerin dersleri	1

Teorik ağırlıklı derslerin çevirim içi olarak verilmesinde yararlılıklar olduğu belirtilmişlerdir. Ayrıca eğitim teknolojileri dersinin ilk kez konuşulduğu bölüm de yararlılık bölümü olmuştur.

Dil ve edebiyat öğretimi için (derste, ders sonrasında, ders malzemesi hazırlamak için) kullandığınız dijital uygulamaların isimlerini yazabilir misiniz?

Tablo 5.

	f
Microsoft Office	5
Padlet	5
Powerpoint	7
Kahoot	5
Youtube	3
Edmodo	3

Blackboard	2
Prezi	2
Word	2
Google Forms	2
Glogster	1
Telegram	1
Powtoon	1
Edpuzzle	1
Socrative	1
Google Classroom	1
Wiki Lala	1
Foxit Fantom PDF Editör	1
Adobe Reader DC	2
Liveworksheet.com	1
Quizlet	1
Yandexdisk	1
Google Drive	1
AHD altyazı programları	1
Moviemaker	1
Zoom	1
Teams	1
Puzzle Maker	1
Storybird	1
Make Beliefs Comics	1
SpiderScribe	1
Paint	1
Excel	1

Çevirim içi derslerde, ders sonrasında, ders malzemesi hazırlamak için kullanılan dijital uygulamaların sorulduğu soruya 28 uygulama ismi ile cevap verilmiştir. Uygulamalar dışında temel Microsoft uygulamalarının (Word, Powerpoint, Paint, Excel) da sayıldığı görülmüştür. Sınıf içinde araştırma, soruşturma yapmak, veri depolamak ve paylaşmak, test hazırlayıp öğrencilere göndermek gibi amaçlarla kullanılan uygulamalar da vardır. Öğrencilerle bir araya gelmek için kullanılan sanal sınıf ve toplantı uygulamaları, öğrenci ile iletişim içinde olabilmek için ses, görüntü ve anlık ileti servisleri de bu uygulamalar arasındadır. Video, animasyon, karikatür ve bulmaca oluşturma ve düzenleme, etkileşimli materyal geliştirme konularında kullanılan uygulamalar da vardır. Ayrıca öğrencilerin yazılı anlatım becerileri takip etmek, öğretilmek istenilen konuların tekrar edilmesini sağlamak gibi amaçlarla da uygulamalar kullanılmaktadır. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış metinlerin arşivlendiği bir dijital kütüphane uygulaması da söylenmiştir.

Kadın öğretim elemanları (11 kişi) bu soruya toplam 37 uygulama ile erkek öğretim elemanları (10 kişi) 30 uygulama ile cevap vermiştir. Kadın öğretim elemanları daha fazla dijital uygulama kullanmaktadır.

Aynı soruya 26-40 yaş aralığındaki öğretim elemanları (11 kişi) 47 uygulama ile, 40-60 yaş aralığındaki (10 kişi) 25 uygulama cevap vermiştir. 26-40 yaş aralığındaki öğretim elemanları, 40-60 yaş aralığındakilere göre neredeyse iki kat fazla dijital uygulama kullanmaktadırlar.

Kişisel eğitiminiz için kullandığınız cep telefonu uygulamalarının isimleri nelerdir?

Tablo 6.

	f
Zoom	5
Youtube	4
Teams	3
Dualingo	2
Udemy	2
Wordup	1
Lingua Leo	1
TDK Türkçe Sözlük	1
Kütüphanem	1
Sudoku	1
Kelimelik	1
Watsapp	1
Edmodo	1
Sakai	1
Cambly	1
Google Meet	1
Academia	1
Researchgate	1
Issue	1
Tedx	1
BBC Learning English	1

Kişisel eğitimleri için cep telefonlarında kullanılan dijital uygulamalar sorulduğunda; sohbet, iletişim ve sanal sınıf uygulamalarının yanı sıra sözlük, kütüphane ve dil eğitimine ilişkin uygulamaların belirtildiği görülmektedir.

Salgın öncesi verdiğiniz derslerdeki öğrenci akademik başarısını, salgın sürecindeki öğrenci akademik başarısıyla karşılaştırırsanız neler söylemek istersiniz?

Katılımcıların %67'si salgınla birlikte akademik başarının düştüğü söylemiştir. Akademik başarının düştüğünü söyleyen katılımcıların %33'ü ise çevirim içi sınavların ölçme ve değerlendirme problemine dikkat çekmiştir. Katılımcıların %14'ü ise salgın öncesi ve salgın sürecindeki akademik başarı arasında

farklılık olmadığını belirtirken, salgın sürecinde çevirim içi derslerden sonra akademik başarının arttığını söyleyen öğretim elemanı bulunmamaktadır.

Görüşmelerde de, ölçme değerlendirmede yaşanan problemlerin akademik başarıya sonuçlarını manipüle ettiği söylenmiştir. Sınav güvenliğinin sağlanamamasına sıkça değinilmiş ve Whatsapp ve Discord gibi uygulamalar yoluyla sınavlarda kopya çekildiğine değinilmiştir (K3, K11).

Salgın öncesi dönemden bugüne teknolojiyle olan ilişkinizde neler değişti? Yeni şeyler öğrendiniz mi?

1 katılımcı dışında diğer tüm katılımcılar salgın döneminde teknolojiye dair yeni bilgi ve beceriler edindiklerini belirtmişlerdir. Araştırmamızda kimi öğretim üyeleri kurumlarından teknik eğitim desteği alamadıklarını, kimileri de çevirim içi uygulamalarla ilgili kişisel eğitimler aldıklarını belirtmişlerdir.

K12

“Çevirim içi ve uzaktan eğitimde hangi platformları ve nasıl kullanabilirim gibi konferanslara katıldım. Bunları derslerimde kullanabilmem açısından bilgilendirici oldu.”

Salgın günlerinden sonra da çevirim içi eğitim vermek ister misiniz?

Katılımcıların %62’si bu soruya “evet” cevabı verirken, %19’u “hayır”, %19’u da “Bazı dersler için vermem mümkün olabilir.” Cevabını vermiştir.

K8

“Kişisel olarak pandemi öncesi uzaktan eğitime çok ciddi karşıydım. Ama süreçte sadece mecburiyetten değil aynı zamanda pandemi sonrasında da olabilecek bir seçenek olarak görmeye başladım. Bu tür ders işleme durumunu ve kendimi geliştirmeye çalıştım.”

Dijital donanımınız ve yazılımlarınız kurumunuz tarafından mı tahsis edildi?

Katılımcıların %52’si kurumu tarafından tahsis edilen cihazları kullanırken, %42’si kendi cihazlarını kullanmaktadır.

Salgından sonra yeni bir bilgisayar veya tablet edindiniz mi? Neden?

Katılımcıların %76’sı bu soruya “hayır”, %24’ü evet cevabını vermiştir.

Çevirim içi ek derslerinizin ödemelerini salgın öncesindeki koşullarda mı aldınız?

Katılımcıların %57’si “Evet”, %29’u “Hayır” cevabını vermiştir.

“Hayır” cevabını verenler arasında ek ders ödemelerini gecikmeli alanların sayısı %10, ek ders ücretinin yarısını alabildiğini söyleyenlerin sayısı %10, sınıfların birleştirilmesinden doğan bir ücret düşüşü yaşadıklarını söyleyenlerin sayısı %5’tir. Ek ders ücretinin geç yatırıldığını ve ücretin yarısını alabildiklerini söyleyen öğretim elemanları bir vakıf üniversitesinde görev yapmaktadırlar.

Çevirim içi eğitim sürecinde, cinsiyet faktörünün öğretim üyesinin başarısını etkileyen unsurlardan biri olduğunu düşünüyor musunuz? Süreç sizi nasıl etkiledi?

Katılımcıların %71'i "Hayır" cevabını verirken, %29'u evet cevabını vermiştir. Çalışmamızda da K2, K4, K7, K11, K13, K21 de kadın akademisyenlerin "annelik" sorumluluklarına da değinmişlerdir.

K4

"Hem anne hem öğretmen hem aşçı hem araştırmacı hem temizlikçi vb. olmak çok zordu. Yayın yapamadım."

K21

"Yalnız yaşadığım için bu durum beni etkilemedi. Ancak deneyimlerini gözlemlediğim evli ve çocuklu arkadaşlarımın iş yükünü arttırdı."

K13

"Kadın akademisyenler çocukları da evde olduğu için evden derse girmek durumunda kaldılar. Fakat erkek akademisyenler okuldaki odalarında derse girdi. Onlar sosyal olarak etkilenmediler. Derslerinin olmadığı zamanda akademik çalışmalarını da devam ettirdiler. Fakat kadın akademisyenler ev ve çocuk sorumluluğuyla birlikte derslerini yürütmeye çalıştılar."

K7

"Kadın olmanın sorumlulukları ve güzellikleri çevirim içi/çevirim dışı her şekilde sizi buluyor. Evden dersleri yaptığımız süreçte çok daha yorucu ve yıpratıcıydı benim için. Bunda cinsiyet en önemli faktör."

Katılımcılar yapılan görüşmelerde cinsiyet eşitsizliği konusuna ilişkin daha detaylı bilgi vermişlerdir.

K13

"Bu durum bizim kanayan yaramız, toplumun kanayan yarası, maalesef akademinin de kanayan yarası... Bu pandemi erkek akademisyenlerin işine yaradı. Onlar evde çocukların başında kalmadılar. Kadınlar evde kaldı, erkekler derslerine okulda girdiler. Akademik çalışmalarına devam ettiler. Bizim ister istemez önceliklerimiz farklıydı, evde olunca fedakârlık yapamayacağımız konular vardı; anneliğimiz gibi... Önceliğimiz bu olunca hep kendimizden fedakârlık yaptık. Akademik çalışmalarımızı hep dinlenme saatinde yapmak zorunda kaldık. Geceleri çocukları yatırdıktan sonra veya sabah erkenden onlar daha uyanmadan bir şeyler yapmaya çalıştık ama erkek arkadaşlar evde kalmanın dezavantajını yaşamadılar. Pandemiye avantaja dönüştürdüler."

Çevirim içi derslerinizdeki öğrenci performanslarından memnun musunuz?

Katılımcıların %76'sı "Hayır" cevabını verirken, %24'ü evet cevabını vermiştir.

K8

"Bazı gençler beni çok şaşırttı ve katılımcı olmaları mutlu etti. Bazılarıysa sadece derse girip belki ekran başında bile değillerdi. Buna birkaç kez şahit oldum. O nedenle bu soruya evet ya da hayır diyemem. Ben elimden geleni yaptım. Gerçek talebeler alacağımı aldı."

K9

“Kısmen, öğrencilerin teknolojik imkânları onları zorladı.”

Salgın öncesinde ve salgın sürecinde bir günde bilgisayar başında geçirdiğiniz ortalama süre nedir?

Katılımcıların salgın öncesinde bir günde bilgisayar başında geçirdiği ortalama süre 4 saat iken, salgın sonrasında bu süre ortalama 8 saate çıkmıştır.

K4

“Uzun süreli göz yorgunluğu”

Salgın sürecini, kurumunuzun başarılı bir şekilde yürüttüğünü düşünüyor musunuz? Neden?

Katılımcıların %48’i “Evet”, %24’ü “Hayır”, %14’ü “Kısmen”, %10’u “Başta hayır ama şimdi evet” cevaplarını vermişlerdir. Katılımcılar kurumları tarafından kullanılan çevirim içi eğitim yazılımına dair eğitim alamamaktan, insan hayatına saygıya, teknik alt yapı ve malzeme eksikliğinden, idari çalışanlara ve farklı birimlere uygulanan çifte standarda vurgu yapılmıştır.

K3

Kurumumuzca bize lisanslı bir yazılım sunuldu ve sınırlı bir şekilde nasıl kullanacağımızla alakalı bir eğitim aldık ancak yazılımsal hataları ve pek çok detayı kullanırken öğrenmiş olduk.

K1

Kesinlikle hayır. Süreçte öncelik insan hayatı olmalıydı. Bu yönde hiçbir değer hissetmedim. Her ne kadar hesapta olmayan bir durumla karşı karşıya olsak da vizyoner kurumların adaptasyon güçleri kriz yönetimlerindeki başarıyı göstermiş oldu. Benim kurumumda bir öngörü yetisi eksikliği ve insan hayatına, değerlerine saygısızlık söz konusu.

K20

Hayır, teknik alt yapı ve materyal eksiliği bu süreçte ders veren öğretim görevlilerini kısıtladığını düşünüyorum.

K2

Hayır düşünmüyorum. Bu süreçte hocaların ve idari çalışanların özlük haklarını gözetmediğini düşünmüyorum. Özellikle idari çalışanlar konusunda adaletsiz bir çalışma sistemi uyguladıklarını düşünüyorum. Bazı birimler ve yöneticiler uzaktan çalışıp kendilerini riske atmazken bazı çalışanların kuruma gidip yerinde çalışmaya zorlanmaları çifte standarttır. İnsan hayatı söz konusu olduğunda mevkilerin, makamların önemi yoktur.

Salgın öncesinde de çalışanlarının ihtiyacı olan teknik donanımları sağlamış ve dijital teknolojilere ekonomik yatırım yapmış kurumlarda da salgın sürecine geçiş kolay olmuştur.

Salgının başlamasından sonra kurumunuzda, özlük haklarınızla ilgili bir gerileme yaşadınız mı? Yaşadıysanız bunlar nelerdir?

Araştırmamızda vakıf üniversitelerinden katılımcıların büyük bölümü salgın sürecinde özlük hakları konusunda gerileme yaşamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %62'si "Hayır" cevabı verirken %29'u "Evet" cevabı vermiştir. "Evet" cevabı veren katılımcıların özlük haklarındaki gerilemeler şöyledir; eksik ücretlendirme, kısa/kısmî çalışma ödeneğinden faydalanan bir kurum olması nedeniyle maaşın yarısının farklı zamanlarda İşkur ve üniversite tarafından yatırılması, sigorta priminin salgın başından beri yatırılmaması, sigorta priminin 10 gün üzerinden yatırılması, ek ders ücretlerinin yarıya indirilmesi, mesai saatlerinin ortadan kalkması, maaşın sözleşmede yazan miktarın altında kalması, ücretlerin geç yatırılması.

Sadece salgın süreciyle ilgili olmamakla birlikte Yükseköğretim Kurumunun, özellikle vakıf üniversiteleri çerçevesinde öğretim üyelerinin özlük haklarının korunması açısından çalışmalar yapması ve denetimleri sıkılaştırmaları da gerekmektedir. Kurumsal aidiyetin ve motivasyonun artırılması adına özlük haklarının iyileştirilmesi ile ilgili çalışmalara da öncelik verilmelidir.

Salgın süreciyle ilgili hissettiklerini tek kelime ile özetlerseniz ne söylemek istersiniz?

Her unvandan bir katılımcıyla yaptığımız görüşmelerde, bu soruya gelen cevaplar esasında katılımcıların kurumsal destekten de uzak kaldıklarını gösterir niteliktedir. Verilen cevaplar şöyledir: "Uzakları yakın etmiş, yorulmuş, bunalmış, memnuniyetsiz, kopukluk, belirsizlik, daralmışlık, bunalmışlık". Üniversitelerin psikolojik danışmanlık birimleri tarafından öğretim elemanlarına da bireysel veya grup olarak psikolojik destek sağlanmalıdır. Ders sırasında öksüren öğrencisine test yaptırmasını tavsiye edip daha sonra aynı öğrencinin enfekte olduğunu öğrenmek, öğrencisinin ders sırasında aile fertlerinden birinin vefat haberini almasına tanıklık etmek (K9), ders anlattığı sırada depreme yakalanmak, öğrencilerini derse devam konusunda meslek hayatında ilk defa gözdağı vermek zorunda kalmak (K11), mikrofonu açık veya kapalı unutma kaygısı (K13) gibi pek çok olay öğretim elemanlarını baskı altında bırakmıştır.

Sonuç

Covid-19 salgını sonrasında dünyadaki diğer üniversitelerde olduğu gibi Türkiye'de de çok kısa süre içerisinde acil uzaktan eğitim planlamaları yapılmıştır. Dijital kültüre uyum, kurumsal alt yapı ve bakış açısı, öğrenci başarısı ve ölçme değerlendirme, öğretim elemanı açısından cinsiyet başlıkları çevirim içi eğitim döneminin en çok öne çıkan başlıkları olmuştur. Dil ve edebiyat gibi duygu, değer ve kültür aktarımı üzerine kurulmuş alanların eğitiminde de acil uzaktan eğitim eylem planları yapılmıştır. Araştırmamızda da Türk Dili, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının çevirim içi ders sürecindeki algı, tutum ve deneyimlerinin bağlamsallaştırılması amaçlanmıştır. İlgili bölümlerden 21 öğretim elemanı ile anket ve görüşme yoluyla toplanan veriler, nitel olarak yorumlanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının %38'inin uzaktan eğitim kavramıyla uygulamalı olarak salgın sürecinde tanıştığı görülmektedir. Katılımcıların %76'sı da salgın öncesinde uzaktan eğitim yoluyla ders vermediğini belirtmiştir. Ev ortamının, uzaktan eğitim yoluyla aldıkları eğitimin verimine -bireysel farklılıklar nedeniyle- etki ettiği görülmüştür. Ulaşım kolaylığı, mekân sınırlarının ortadan kalkması ve pratiklik gibi unsurlar nedeniyle uzaktan eğitim yoluyla aldıkları eğitimden verim alabildiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların dijital okuryazarlık seviyeleri arasında büyük farklılıklar vardır. Çevirim içi derslerde kullanabilmek için çevirim içi ders uygulamaları eğitimi aldığını söyleyen veya 10'dan fazla dijital uygulama kullanan öğretim üyesi olduğu gibi akıllı telefon kullanmadığını belirten öğretim üyesi de vardır.

Uzaktan eğitimle verilen derslerde katılımcıların %81'i teknik problem yaşadığını, %18'i ise yaşamadığını belirtmiştir. En çok yaşanan teknik problemler sırasıyla internet kopması/yavaşlaması (%38), kullanılan çevirim içi sistemden kaynaklanan sorunlar (%24), elektrik kesintisi (%10), cihaz sorunu (%10)'dur. Katılımcıların derslerinde teknik problem yaşadıklarında sıklık sırasına göre ders telafisi; teknik birimlerden destek isteme; kendi tecrübesiyle sorunu yönetmek; farklı bir çevirim içi program kullanımı; e-posta, Whatsapp, Telegram gibi iletişim yollarını kullanmak; gecikme ve ders iptali gibi çözüm yolları buldukları görülmektedir.

Katılımcıların tamamı teknolojiye dair yeni şeyler öğrenmekten keyif aldıklarını belirtmeler de ani gelişen uzaktan eğitimin bu keyfi ortadan kaldırdığını belirtenler de vardır. Ayrıca bu yeni öğrenme ortamında uzun süre ekrana bağlı kalınmasının tükenmişlik hissi yarattığından da bahsetmişlerdir.

İletişim ve ölçme değerlendirme konuları çevirim içi eğitimin en büyük sınırlılığı olarak belirtilmiştir. Öğretmenlik mesleğinde rol modele ihtiyaç duyulması, yaparak yaşayarak öğrenme ve mesleki kimlik edinme konuları da çevirim içi eğitimin sınırlılığı olarak sıkça dile getirilmiştir. Sınırlılık yaşandığı belirtilen ilk üç ders; öğretmenlik uygulaması-okul deneyimi, yazılı anlatım ve sözlü anlatımdır. Mekân birliği ve zaman tasarrufu sağlanması, dijital kaynakların ve uygulamaların kullanımının, paylaşımının kolaylaştırılması başlıkları da çevirim içi eğitimin yararlılıkları başlığı altında belirtilmiştir. Çevirim içi eğitim sürecinde, teorik derslerin eğitiminde yararlılıklar elde edildiği belirtilmiştir.

Katılımcılar tarafından çevirim içi derslerde, ders sonrasında, ders malzemesi hazırlamak için kullanılan 28 uygulama ismi verilmiştir. Kadın öğretim elemanlarının, erkek öğretim elemanlarından daha fazla uygulama kullandığı görülmüştür. 20-40 yaş aralığındaki öğretim elemanları, 40-60 yaş aralığındakilere göre neredeyse 2 kat fazla dijital uygulama kullanmaktadır. Microsoft Office uygulamaları dışında en çok kullanılan ilk üç uygulama; Padlet, Kahoot ve Edmodo'dur. Cep telefonlarında kullandıklarını belirttikleri ilk üç uygulama; Zoom, YouTube ve Teams'dir.

Salgın döneminde verilen eğitimde akademik başarının arttığını belirten öğretim elemanı yoktur. Katılımcıların %67'si salgınla birlikte akademik başarının düştüğünü, %76'sı öğrenci performanslarından memnun olmadığını söylemiştir. Akademik başarının düştüğünü söyleyen katılımcıların %33'ü ise çevirim içi sınavların ölçme ve değerlendirme problemine dikkat çekmiştir. Akademik başarının anlamlı olabilmesi için ölçme değerlendirmenin güvenilir olması gerektiği de vurgulanmıştır. Tüm bunlara rağmen katılımcıların %62'si, salgın günlerinden sonra çevirim içi eğitim vermek istediklerini belirtmişlerdir. Mekân birliğinin ve zaman tasarrufunun sağlanmış olması öğretim elemanlarına cazip geldiği de görülmektedir.

Katılımcıların %71'i çevirim içi eğitim sürecinde cinsiyet faktörünün öğretim elemanının başarısını etkileyen bir unsur olmadığını belirtmiştir. Ancak bu cevabı veren öğretim elemanlarının erkek veya bekâr kadın öğretim elemanları oldukları görülmektedir. Katılımcıların %29'u kadın akademisyenlerin "annelik" sorumluluklarına dikkat çekmiştir. Çevirim içi eğitim sürecinde, anne olan öğretim elemanlarının olumsuz yönde etkilendikleri görülmektedir.

Katılımcıların salgın öncesinde bir günde bilgisayar başında geçirdiği ortalama süre 4 saat iken, salgın sonrasında bu süre ortalama 8 saate çıkmıştır. Bu durumun öğretim elemanlarının beden ve ruh sağlığına yansıdığı da görölmektedir. Göz yorgunluğuna, tükenmişlik hissine, bunalmışlığa, yorgunluğa ve memnuniyetsizliğe dair pek çok problem belirtilmiştir.

Katılımcıların %48'i salgın sürecini kurumlarının başarılı bir şekilde yürüttüğünü, %24'ü sürecini başarılı biçimde yürütemediğini belirtmiştir. Katılımcıların %42'si kendi cihazlarını kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların %29'u ek ders ödemelerini salgın öncesi dönemle aynı koşullarda almadıklarını; ek ders ödemelerinin gecikmeli yatırılması, yarısının yatırılması, sınıfların birleştirilmesiyle ücret düşüşü gibi problemler yaşandığı belirtilmiştir.

Salgın sürecinde özlük haklarında gerileme yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, katılımcıların %62'si "Hayır" cevabı verirken %29'u "Evet" cevabı vermiştir. Eksik ücretlendirme, kısa/kısmî çalışma ödeneğinden faydalanan bir kurum olması nedeniyle maaşın yarısının farklı zamanlarda İşkur ve üniversite tarafından yatırılması, sigorta priminin salgın başından beri yatırılmaması, sigorta priminin 10 gün üzerinden yatırılması, ek ders ücretlerinin yarıya indirilmesi, mesai saatlerinin ortadan kalkması, maaşın sözleşmede yazan miktarın altında kalması, ücretlerin geç yatırılması gibi problemler dile getirilmiştir. Özlük hakları konusunda gerileme yaşadıklarını belirten öğretim elemanlarının tamamı vakıf üniversitesinde görev yapmaktadır.

Araştırmamızda anket ve görüşme yoluyla toplanan veriler, öğretim elemanlarının psikolojik olarak kendilerini baskı altında ve tükenmiş hissettiklerini de –özellikle anne olan öğretim elemanları- göstermektedir.

Öneriler

Salgın başlangıcında acil uzaktan eğitim olarak başlayan süreçte, alt yapının sağlanması ve ders tasarımlarının yapılması çok hızlı biçimde organize edilmişti. Ancak artık sürecin daha etkili ve titiz biçimde ilerlemesi için kurumların uzaktan eğitim merkezleri, bilgi işlem merkezleri ve fakülte yöneticilerinin ortak planlar yapması gereklidir. Dünyadaki diğer çalışmalar takip edilerek verimliliğin, öğrenci başarısının ve memnuniyetinin artırılması amaçlanmalıdır.

Çevirim içi derslerdeki ölçme değerlendirme sorunlarının en aza indirilmesi, akademik başarının da daha anlamlı biçimde artmasını sağlayacaktır.

Kurumlar tarafından, öğretim elemanlarına çevirim içi ders tasarımı ve dijital uygulamaların kullanımı ile ilgili eğitimler verilmesi gereklidir. Daha dinamik ve yenilikçi ders tasarımları yapabilmeleri için zorunlu eğitim dönemleri organize edilmelidir.

Duygu, değer ve kültür aktarımının sağlanabilmesi; öğretmenlik mesleğinin temel prensiplerinin verilebilmesi için tek taraflı anlatıma dayalı derslerden ziyade öğrencinin merkeze alındığı, etkileşimli ders tasarımlarının yapılması sağlanmalıdır. Ders tasarımları, kurumlar tarafından denetlenmelidir.

Salgın sürecinde ve sonrasında anne olan öğretim elemanlarına kurumsal destek ve çalışma planında esneklik sağlanması yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Araştırmamızda vakıf üniversitelerinde görev yapan öğretim üyelerinin özlük haklarında salgın sürecinde çok daha büyük bir gerileme yaşandığı ortaya konulmuştur. Bu durumun öğretim elemanının

motivasyonuna, kurumsal aidiyetine ve verimliliğine etki etmesi de kaçınılmazdır. Yükseköğretim Kurumunun, salgın sürecinde vakıf üniversitelerinde görev yapan öğretim elemanlarının özlük haklarına dair daha sıkı denetlemeler yapması ve kurumlara yaptırımlar getirmesi gerekmektedir.

Kurumların psikolojik danışmanlık birimlerinin, öğretim elemanlarına da destek verebilmesi için eğitimler, seminerler ve kişisel terapi seansı planlamaları yapmaları da bu süreçte büyük önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ahlburg, D. A. (2020). COVID-19 and UK universities. *The Political Quarterly*, 91(3), 649-654.
- Akgün, A. İ. (2020). COVID-19 sürecinde acil durum uzaktan eğitimi yoluyla verilen muhasebe eğitimine yönelik öğrenci görüşleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 208-236.
- Alon, T., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., & Tertilt, M. (2020). *The impact of COVID-19 on gender equality* (No. w26947). National Bureau of economic research.
- Atasoy, R., Özden, C., & Kara, D. N. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde yapılan E-ders uygulamalarının etkililiğinin öğrencilerin perspektifinden değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
- Baran, E., Correia, A. P., & Thompson, A. (2011). Transforming online teaching practice: Critical analysis of the literature on the roles and competencies of online teachers. *Distance Education*, 32(3), 421-439.
- Bayburtlu, Y. S. (2020). Covid-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Blume, C. (2020). German teachers' digital habitus and their pandemic pedagogy. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 879-905.
- Creswell, J. W. (2015). Nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods](M. Bütün & SB Demir, Trans. Eds.). *Ankara: Siyasal*.
- Ertuğ, C. A. N. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 11-53.
- From, J. (2017). Pedagogical Digital Competence--Between Values, Knowledge and Skills. *Higher Education Studies*, 7(2), 43-50.
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020). The difference between emergency remote teaching and online learning. *Educause review*, 27(1), 1-9.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. Anı Yayıncılık.
- Krumsvik, R. J. (2008). Situated learning and teachers' digital competence. *Education and information technologies*, 13(4), 279-290.
- Malisch, J. L., Harris, B. N., Sherrer, S. M., Lewis, K. A., Shepherd, S. L., McCarthy, P. C., ... & Deitloff, J. (2020). Opinion: In the wake of COVID-19, academia needs new solutions to ensure gender equity. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(27), 15378-15381.
- Minello, A. (2020). The pandemic and the female academic. *Nature*, 17, 2020.
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy?. *Computers & education*, 59(3), 1065-1078.
- O'Neil, M. L., Aldanmaz, B., Quirant Quiles, R. M., Rose, N., Altuntaş, D., Tekmen, H., & Kar, A. (2019). *Türkiye'de Yükseköğretimdeki Cinsiyet Eşit (siz) liği: 1984-2018*. Kadir Has University.
- Pinho-Gomes, A. C., Peters, S., Thompson, K., Hockham, C., Ripullone, K., Woodward, M., & Carcel, C. (2020). Where are the women? Gender inequalities in COVID-19 research authorship. *BMJ Global Health*, 5(7), e002922.
- Saban, A., Ersoy, A., Özden, M., Bozkurt, M., Ersoy, A., Akar, H., & Yahşi, Z. (2017). Eğitimde nitel araştırma desenleri. Anı Yayıncılık

- Soetaert, R., & Bonamie, B. (1999). Reconstructing the Teaching of Language: a view informed by the problems of traditional literacy in a digital age. *Journal of Information Technology for Teacher Education*, 8(2), 123-147.
- Yolcu, H. H. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Pandemi sürecinde sınıf öğretmenleri adaylarının uzaktan eğitim deneyimleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 237-250.
- Yücel Çetin, A. (2019). Sözlü gelenekten elektronik ortama halk hikâyelerinde anlatıcı tipolojisi. 9.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
- Yükseköğretim Kurumu, Vakıf Öğretim Kurumları Raporu, Ankara 2021

08. Resimli çocuk kitaplarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımı*

Ezgi İNAL¹

APA: İnal, E. (2021). Resimli çocuk kitaplarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 166-173. DOI: 10.29000/rumelide.984740.

Öz

Resimli çocuk kitapları, hemen her yaşta çocuğun dil gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle erken çocukluk dönemi olarak da adlandırılan okul öncesi dönemde yararlanılan resimli çocuk kitapları, çocukların bilişsel ve duygusal gelişimleri için okullarda, okul sonrası etüt merkezlerinde, çocuk atölyelerinde ya da ev gibi çeşitli ortamlarda kullanılabilir. 21. yüzyıl çocuklarının sıklıkla karşılaştıkları bir kavram olarak göç, bugün resimli çocuk kitaplarında görülmektedir. Çocukların anlam evreninde doğal bir akışta kendine yer bulan göç kavramının resimli çocuk kitaplarında nasıl ele alındığı ve hangi çerçevelerde sunulduğu önem arz etmektedir. Çünkü bu kitapların çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine katkı sunmakla beraber kültürlerarası duyarlılığını artırması öngörülmektedir. Bu bağlamda resimli çocuk kitaplarının ele aldığı unsurları özellikle bilişsel ve duygusal gelişimin kritik dönemlerini yaşayan erken çocukluk dönemindeki çocuklara anlatı çerçevesinde nasıl bir dille aktardığının tespiti, bu çalışmanın temel amacıdır. Bu kapsamda çalışma, nitel araştırma modeliyle yapılandırılarak 9 farklı yazar tarafından kaleme alınmış resimli çocuk kitabı, göç ve kültürlerarası duyarlılık çerçevesinde anlatıdaki metinsellik ölçütleri ve sunumu bakımından incelenmiştir. Bu kapsamda anlatıcıların genellikle kahraman anlatıcı olarak eşit cinsiyet rollerine sahip oldukları, “gece, korku, veda, çanta/bavul, dalga, tekne/bot, umut, bomba, savaş, deniz feneri, sıralanmış insanlar, dil” metaforlarının/betimlemelerinin sıklıkla kullanıldığı, incelenen resimli çocuk kitaplarının metinsellik ölçütlerine büyük oranda uygun oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Resimli çocuk kitapları, göç, dil, anlatı

The use of narrative elements in the context of migration theme and intercultural sensitivity in illustrated children's books

Abstract

Picture books for children have an important place in the language development of children of almost all ages. Illustrated children's books are especially used in the pre-school period, which is also called early childhood, can be used in schools, after-school study centers, children's workshops or in various environments such as home for the cognitive and emotional development of children. Migration, as a concept frequently encountered by 21st century children, is seen in illustrated children's books today. It is important how the concept of migration, which finds its place in a natural flow in the meaning universe of children, is handled in illustrated children's books and in which

* RUMELİSE2021'de sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

¹ Öğr. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, TÖMER (İstanbul, Türkiye), ezgiinal1@aydin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1573-9401 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984740]

frameworks it is presented. Because these books are expected to contribute to the cognitive, emotional and social development of children and increase their intercultural sensitivity. In this context, the main purpose of this study is to determine the language that illustrated children's books deal with, especially to children in early childhood, who experience critical periods of cognitive and emotional development, within the framework of narrative. Within the context, the study was structured with a qualitative research model and the picture book written by 9 different authors was examined in terms of textuality criteria and presentation in the narrative within the framework of migration and intercultural sensitivity. It is clearly seen in these book that narrators generally have equal gender roles as heroic narrators, metaphors/descriptions of "night, fear, farewell, bag/suitcase, wave, boat, hope, bomb, war, lighthouse, lined up people, language" are frequently used, It has been determined that the illustrated children's books examined are largely suitable for the textuality criteria.

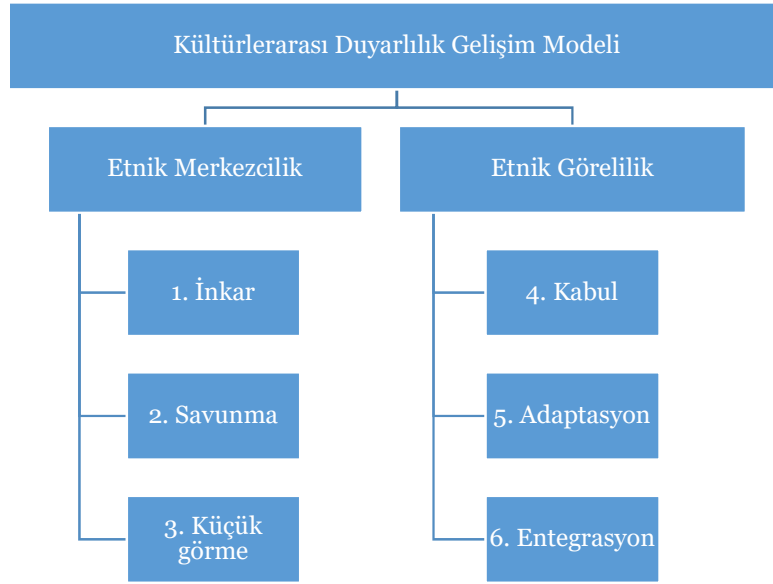
Keywords: Illustrated children's books, migration, language, narrative

Giriş

Resimli çocuk kitapları daha çok çocuk grupları için tercih edilmekle beraber yalnızca belirli yaş gruplarına yönelik olarak hazırlanmış araçlar değil, yetişkinler de dahil olmak üzere bütün yaş gruplarında uygulanacak etkinliklerin ve etkinliklerle öğrenmenin bir parçasıdır. Resimli çocuk kitapları, örneğin drama gibi alanlarda bütün yaş gruplarına yönelik çalışmalarda kullanılabilir (Yıldırım, Aykaç ve Okçu, 2019; Yıldırım ve Aykaç, 2020). Bir başka örnekte ise Temizyürek (2003) Türkçe öğretiminde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanmanın önemini vurgulamıştır. Disiplinlerarası çerçevede ise Bersh (2013) çalışmasında göç ve göçmenlik konularına ilköğretim ve ortaokul müfredatlarında yer verirken resimli kitaplardan yararlanmanın önemini altını çizer.

21. yüzyıl çocuklarının sıklıkla karşılaştıkları bir kavram olarak göç, bugün resimli çocuk kitaplarında sıklıkla görülmektedir. Çocukların anlam evreninde doğal bir akışta kendine yer bulan göç kavramının resimli çocuk kitaplarında hem görsel hem de yazınsal olarak yer alması nitelikli çalışmaların gerekliliğini artırmaktadır. Çünkü bir yönüyle bu kitaplar toplumsal uyumun da sağlayıcısıdır ve ev ortamında olduğu gibi sınıf ortamında da gerçekleri tasvir eden metinlerin öğretmen tarafından paylaşılması (Rodriguez, Gonzalez ve Rojas, 2020) oldukça değerlidir.

Kültürlerarasılık ve buna bağlı olarak düşünüldüğünde kültürlerarası yeti, bireyin kendi kültürü dışındaki insanlarla etkili iletişim kurma olarak tanımlanmaktadır (Byram ve Masuhara, 2020: 143). Bu kapsamda ortaya çıkacak kültürlerarası duyarlılık da önemli bir gereklilik halini almaktadır. Bu duyarlılık belirli bir çerçevede gelişmektedir (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003: 424):

Şekil 1. Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli

Şekil 1 incelendiğinde kültürlerarası duyarlılık gelişim modelinde altı kritik sürecin yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle kültürlerarası duyarlılığın hızlı ve sağlıklı gelişmesine yönelik üretilen bütün ürünlerin titizlikle hazırlanması gerekmektedir. Bu çerçevede okuma metinleri; pek çok sosyal konuyu özellikle çocuk gruplarında çocuklara anlatılması zor olan göç, savaş, doğal afetler gibi süreçleri zengin metaforlarla ve doğru bir kurgu ile aktarabilmeleri bakımından oldukça değerlidir. Dahası çocuklara bu konuların nasıl bir kurguda sunulduğu kritik bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı göç ve kültürlerarasılık süreçlerinin resimli çocuk kitaplarında nasıl ele alındığını ve çocuklar için nasıl sunulduğunu incelemektir. Buradan hareketle çalışma alt problemlerinde ise göç ve kültürlerarasılık bağlamında konu, anlatıcı ve kahraman özelliklerine; görsel ve yazınsal metafor/betimlemelerine ve metinsellik ölçütlerine değinilecektir.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma olarak tasarlanmıştır. Verilerin toplanmasında doküman analizi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, en genel çerçevede araştırma içeriğine uygun olarak toplanan kaynakların analizini ifade eder (Yıldırım ve Şimşek, 2011). 9 farklı resimli çocuk kitabından elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi söz konusu materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve bunlara bağlı çıkarımda bulunma (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22) olarak tanımlandığından bu çalışmada göç ve kültürlerarası duyarlılık temasına uygun olarak belirlenen resimli çocuk kitaplarının içeriği analiz edilmiştir. Bu kapsamda araştırmacı tarafından kitaplarda öne çıkan konu, görsel ve yazınsal metaforların/betimlemelerin, anlatıcı ve kahramanların kategorilere ayrılarak analizinin yanı sıra kitaplardaki anlatılar Beaugrande ve Dressler (1981)'in metinsellik ölçütleri bakımından da incelenmiş içerik özellikleri bakımından çıkarımlarda bulunulmuştur. Çalışma bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilmiştir. Odağında erken çocukluk dönemi ile göç ve kültürlerarası duyarlılık konularına yer verilmiş olan kitaplar, rastlantısal olarak seçilmiştir. Halihazırda basılmış ve bu özellikleri barındıran sınırlı sayıda kitap olması araştırmanın örneklemini doğal olarak belirlemiştir.

Bulgular

a. Öne çıkan konu, anlatıcı, kahraman

Tablo 1’de incelenen resimli çocuk kitaplarında öne çıkan konu, anlatıcı ve kahraman özelliklerine yer verilmiştir. Bu unsurlar, metnin okuyucuyla buluşmasını sağlayan araçlar olarak tanımlanabilir.

Tablo 1. İncelenen resimli çocuk kitaplarında öne çıkan konu, anlatıcı, kahraman özellikleri

Kitabın Adı	Öne Çıkan Konu	Anlatıcı	Kahraman
1 Benim Adım Mülteci Değil	Yolculuk ve kültürlerarası duyarlılık	Kahraman	Erkek çocuk
2 Bot Hikayesi	Yolculuk	Kahraman	Kız Çocuk
3 Dönme Dolap	Yolculuk ve Umut	Yazar	Kız çocuk ve erkek çocuk
4 Evinden Uzakta (Mülteci)	Yolculuk ve kültürlerarası duyarlılık	Kahraman	Kız çocuk
5 Herkes Burada	Yolculuk, Kültürlerarası Duyarlılık, Farklı Yaşam Deneyimleri	Yazar	Birden fazla kahraman
6 Hoş Geldiniz	Kültürlerarası Duyarlılık, Göç nedeni olarak doğa	Kahraman	Kutup Ayısı
7 Mervan’ın Yolculuğu	Yolculuk ve Umut	Kahraman	Erkek Çocuk
8 Taştan Adımlar	Yolculuk ve kültürlerarası duyarlılık	Kahraman	Kız çocuk
9 Yolculuk	Tehlike, belirsizlik	Kahraman	Kız çocuk

Araştırmanın odağında yer alan resimli çocuk kitapları incelendiğinde kitaplardan 7’sinin doğrudan göç yolculuğunu konu edindiği; bu metinlerden yalnızca 2 tanesinde anlatıcının yazar olduğu; başkahramanlarının ise 2’sinin erkek çocuk, 2’sinin kız çocuk, 1’isinin hem kız hem erkek çocuk, 1’isinin hayvan olduğu, 1 kitapta ise birden fazla anlatıcı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, göç ve kültürlerarası duyarlılık kapsamında ele alınan resimli çocuk kitaplarında kahramanların toplumsal cinsiyet bakımından dengeli bir dağılıma sahip olduğunun göstergesidir. Nitekim bu konu, her yaşta ve her cinsiyetten çocuğa yönelik hassas bir konu olarak değerlendirilebileceğinden bu rollerin sosyal iletişime katkı sağlayıcı ve işlevsel unsurlar olarak mevcut sunumlarıyla önemli bir yere sahip oldukları ifade edilebilir.

b. Görsel ve yazınsal metaforlar/betimlemeler

Tablo 2’de söz konusu resimli çocuk kitaplarında yer alan göçü ifade eden metaforlar, yazınsal ve görsel betimlemeler yer almaktadır.

Tablo 2. İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan görsel ve yazınsal metaforlar/betimlemeler

Kitabın Adı	Öne çıkan metaforlar/betimlemeler
1 Benim Adım Mülteci Değil	"çanta, veda, yıkılmış evler, çadır, dil, sıradaki insanlar"

2	Bot Hikayesi	"fincan, battaniye, deniz feneri, deniz, gece, valiz, dalgalar, sıra sıra insanlar, çadırlar, ay, yıldızlar, küçük bir çocuğun bottan limandaki bir başka kişiye uzatıldığı an"
3	Dönme Dolap	"veda, yıkılmış bir yer, ana cadde, şekerci, yağmur, nehir, aynı dönme dolapta olmak."
4	Evinden Uzakta (Mülteci)	"savaş, yalnızlık, kargalar, ateş edilmiş duvarlar, deniz, bot, beyaz güvercin"
5	Herkes Burada	"uzak, korkmak, gece, tekne, bomba, anadili, özel günler"
6	Hoş Geldiniz	"beklenmedik bir durum, karanlık, fırtına, dalga, farklılıkların kabul görmemesi, empati"
7	Mervan'ın Yolculuğu	"Çanta, yürümek, belirsizlik, yamalı elbiseler, dua kitabı, defter, kalem, fotoğraf, yorgan, öksüz olmak, gece, umut, soğuk, karanlık, ayak, sınır, dil, hikâye"
8	Taştan Adımlar	"özgürlük, savaş, ölüm, bomba, deniz, dalga, tekne, yürümek, paylaşmak, yeni koku"
9	Yolculuk	"savaş, karanlık, ölüm, kaçmak, bavullar, vedalaşmak, gece, duvar, tanımadıkları bir adama para vermek, sınır, sıkış sıkış tekne, deniz feneri, tren, kuşlar"

Kitaplar incelendiğinde "gece, korku, veda, çanta/bavul, dalga, tekne/bot, umut, bomba, savaş, deniz feneri, sıralanmış insanlar, dil" metaforlarının/betimlemelerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Buradan hareketle resimli çocuk kitaplarında betimlenen göç durumlarının bir ülkeden savaş nedeniyle başka bir ülkeye kaçmak olarak işlendiğini, bu çerçevede birinci tabloda yoğun olarak yer alan "yolculuk" konusunun esasında ürpertici, belirsiz ama umut dolu bir yolculuk olarak gösterildiğini söylemek mümkündür. Tespit edilen diğer metaforların ise anlatıdaki kırılma noktalarını zenginleştirici ve tamamlayıcı özelliklere sahip olduğu görülmüştür.

c. Metinsellik unsuları

Dilsel özelliklerin metin özelliklerini kazanması ve insanlarla iletişim oluşturması için gerekli bazı kurucu özellikler bulunmaktadır (Beaugrande ve Dressler, 1981: 3). Bu çerçevede bağdaşıklık, sözcükler ve cümleler arası uyum, anlamlılık durumlarını; tutarlılık metin içinde yer alan kavramların anlam bağını; amaçlılık yazar tarafından metinde ortaya konulan mesajı ya da mesaj dizisini; kabul edilebilirlik yazarın amacı ile okuyucu kitlesinin benzer bir anlam dairesinde oluşunu; bilgilendiricilik metinde yer alan bilgiler arası ilişki ve dengeyi; duruma uygunluk metin türü-konu ve okuyucu kitlesi arasındaki uyumu; metinlerarasılık ise farklı metinler arasındaki ilişkiyi bir başka ifade ile bir metnin

ortaya çıkarken bir başka metinden soyutlanmaksızın metnin var oluşsal durumunu ifade eden kavramlardır.

Tablo 3. İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan metinsellik unsurları

Kitabın Adı	Bağdaşıklık (Cohesion)	Tutarlılık (Coherence)	Amaçlılık (Intentionality)	Kabul edilebilirlik (Acceptability)	Bilgilendiricilik (Informativity)	Duruma Uygunluk (Situationality)	Metinlerarasılık (Intertextuality)
1 Benim Adım Mülteci Değil	+	+	+	+	+	+	+
2 Bot Hikayesi	+	+	+	+	+	+	+
3 Dönme Dolap	+	+	+	+	+	+	+
4 Evinden Uzakta (Mülteci)	+	+	+	-	+	-	+
5 Herkes Burada	+	+	+	+	+	+	+
6 Hoş Geldiniz	+	+	+	+	+	+	+
7 Mervan'ın Yolculuğu	+	+	+	-	+	-	+
8 Taştan Adımlar	+	+	+	+	+	+	+
9 Yolculuk	+	+	-	-	-	-	+

İncelenen resimli çocuk kitaplarından altısının metinsellik unsurlarının (Beaugrande ve Dressler, 1981) tamamını karşıladığı görülmüş; ikisinin kabul edilebilirlik ve duruma uygunluk ilkeleriyle uygun olmadığı; birinin ise çocuklara göç olgusunu anlatabilmeye yönelik olarak amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgilendiricilik, duruma uygunluk ilkelerine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca her görsel bir metindir. Bu kapsamda Beaugrande ve Dressler (1981)'e göre incelenen resimli çocuk kitaplarının metinlerarasılık kurucu özelliğine uygun olduğu söylenebilir.

Tartışma ve sonuç

Göç; politik ve ekonomik nedenlerin yanında sosyal, kültürel vd. nedenlerle ortaya çıkabilen karmaşık bir yapıya sahiptir (Şahan, 2018: 10). Resimli çocuk kitaplarında yer alan böylesi önemli ve özel konuların çocukların zihninde boşluklara neden olmayacak şekilde iyi kurgulanarak ifade edilmesi önemlidir. Çünkü göç durumu hem göç eden hem de göçmenlerle ortak yaşam alanı paylaşan ve mevcut kültürde o kültürün bir parçası olarak yaşamını sürdüren diğer çocuklar için bir yeniliktir ve doğrudan gelişimi etkileyen önemli bir faktördür (Santrock, 2021: 493-495).

Bu çalışmada göç konusuyla birlikte kültürlerarası duyarlılık konusuna oldukça az yer verildiği, kültürlerarası duyarlılığın umut ve yardım unsurlarıyla bağdaştırılarak sınırlandırıldığı; daha çok göç ve mülteci olma durumunun yarattığı duygulara yer verildiği görülmüştür. Çetinkaya ve Durmaz (2020) çalışmalarında çeviri kitaplar özelinde resimli çocuk kitaplarında genellikle yabancı kültür öğelerinin yer aldığını tespit etmişlerdir. Ancak söz konusu tespit konu göç ve kültürlerarası duyarlılık; buna bağlı

olarak da evrensel kültür unsurları olduğunda yaptığımız incelemede evrensel unsurlara ve mesajlara yer verildiği görülmekte hatta bazı bölümlerde okuyucunun zihninde, bir başka ifade ile kişisel yaşam tecrübesinde yer alan imgeleri harekete geçirebilecek genel meseleler ön plana çıkmaktadır. Nitekim Hsu (2014) çalışmasında özellikle okul öncesi dönemde kullanılan resimli çocuk kitaplarının çocukların kültürel değerleri ve farklılıkları anlamasında yardımcı olduğundan söz eder. Dolayısıyla resimli çocuk kitaplarının kültürlerarası duyarlılığa katkısı bulunmaktadır. Bu kapsamda gelecekte yapılacak çalışmalar; göçü bütüncül bir bakış açısıyla ele alacak şekilde, toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek, romantik yaklaşımlardan uzak kapsayıcı bakış açısına uygun gerçekleştirilmelidir.

Yazarların hitap ettikleri öncelikli grubun çocuklar olduğunu göz önünde bulundurmaları hatta hitap ettikleri bir diğer öncelikli kitlenin toplum dilini yeni öğrenen yetişkin göçmenlerin de olduğunu unutmamaları; bu çerçevede bir üslup geliştirmeleri, çizerlerin de görsel anlatı süreçlerini iyi tasarlamaları; yukarıda sözü edilen unsurların çocukların duyu dünyasına hitap eden anlatılarda yer alması gereken "çocuğa görelilik" ilkesine uygun içerikler oluşturmaları gerekmektedir.

Göç ve kültürlerarası duyarlılık temalı anlatıları aynı zamanda bu anlatıların öznesi olan çocukların da bir gün okuyacakları unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Arias, P. (2018). *Mervan'ın Yolculuğu* (Çev. M. F. Edis). İstanbul: Edam.
- Barroux (2017). *Hoş Geldiniz* (Çev. O. Aydın). İstanbul: SEV.
- Beaugrande, R. A.de ve Dressler W. U. (1981). *Introducti on to Text Linguistics*. Longman: London.
- Byran, M. ve Masuhara, H. (2020). *Kültürlerarası Yeti. Uygulamalı Dilbilim ve Materyal Geliştirme* (Ed. B. Tomlinson, Çev. Ed. N. Yazıcı). Ankara: Nobel yay.
- Çetinkaya, F , Durmaz, M . (2020). Çeviri resimli çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenmesi stili. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2) , 945-959 . DOI: 10.17240/aibuefd.2020.-567554
- Hammer, M. R., Bennett, M. J., & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The Intercultural Development Inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(4), 421–443.
- Hest, P. (2017). *Eviden Uzakta/Mülteci* (Çev. Ş. Helvacılar). İstanbul: Gergedan.
- Hsu, Y. (2014). Multicultural education for young children-beginning from children's Picture books. *International Journal of Educational Planning and Administration*, 4(1), 79-84.
- Kozikoğlu, T. (2020). *Dönme Dolap*. İstanbul: Doğan Egmoont.
- Maclear, K. (2020). *Bot Hikayesi* (Çev. Ö. F. Yeni). İstanbul: Albaraka Kültür ve Sanat
- Milner, K. (2019). *Benim Adım Mülteci Değil* (Çev. A. Turhan). İstanbul: Arden.
- Rodriguez, Sanjuana C.; Gonzalez, Karina; and Rojas, Carolina (2020) "Immigration Picture Books by #ownvoices Authors," *Georgia Journal of Literacy*: 43(2).
- Ruurs, M. (2017). *Taştan Adımlar Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu* (Çev. S. Öge). İstanbul: Nesin.
- Sanna, F. (2016). *Yolculuk* (Çev. Z. Sevde). İstanbul: Taze Kitap.
- Santrock, J. W. (2021). *Çocuk Gelişimi* (Çev Ed. Ayşen Güre). Ankara: Nobel
- Şahan, G. (2018). *Göçmen Çocukların Eğitimi (Almanya'da Türk Çocukları)*. Ankara: Anı.
- Tavşancıl, E., Aslan, A. E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller İçin İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri* (1. Baskı). İstanbul: Epsilon.

- Temizyürek, F. (2003). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 161-167
- Tuckermann, A. (2017). *Herkes Burada* (Çev. U. Önver). İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Yıldırım, K., Aykaç, N. (2020). Yaratıcı Drama Destekli Resimli Çocuk Kitaplarının Öğretmen Adaylarının Kültürlerarası Duyarlılıklarına Etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 15(2), 259-274
- Yıldırım, K., Aykaç, N. ve Okçu, S. T. (2019). Yaratıcı Drama ve Resimli Çocuk Kitapları: Kültürlerarası Duyarlılığı Geliştirmek İçin Örnek Bir Uygulama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(1), 55-72.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

09. Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir* hikâyelerinde modern insanın açmazı

Ahmet KOÇAK¹

APA: Koçak, A. (2021). Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir* hikâyelerinde modern insanın açmazı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 107-113. DOI: 10.29000/rumelide.981510.

Öz

Türk edebiyatının seksenli yıllardan itibaren hem konu hem şekil hem de tür anlamında büyük bir değişim ve gelişim gösterdiği, sayısal olarak zenginleştiği bilinen bir gerçektir. İnsanlar arasında gelir düzeyinde görülen farklılıkların derinleşmesi, ülke dışına daha çok açılma ve teknolojik gelişmeler insanın teknik donanımlara ulaşmasını kolaylaştırmış, bu da beraberinde alışagelmış bir hayat tarzının dışına çıkmaya, yeni bir ifadeyle modernleşme yolunda yeni açılımların sağlanmasına imkân tanımıştır. Moderniteye karşı duyulan özlem, teknik imkânlar sayesinde dış dünya insanının (burada kastedilen daha çok Batı insanıdır) yaşantısına ve kavuştuğu imkânlara ulaşma arzu ve çabası ülke insanında da tesirini göstermiştir. Edebî metinler bu anlamıyla özelde bireyi genelde ise toplumu yansıtan en iyi eserlerdir. Anadolu ve büyük şehir hayatını deneyimlemiş ve ikisini metinlerine çok iyi yansıtmış isimlerden birisi de Mustafa Kutlu'dur. Son yarım asrın en önemli yazarlarından biri olan Mustafa Kutlu, 1970'li yıllarda başladığı hikâye yazma serüvenini günümüze kadar zenginleştirerek devam ettirmiş nadir yazarlardandır. Kutlu'nun bu hikâye yazma serüveni neredeyse yılda bir kitap yayımlayarak devam edegelmiştir. Ayrıca Deneme ve inceleme türünde de eserler kaleme alan yazarın daha çok hikâyeye sadık kalması bile Kutlu'yu Türk edebiyatında ayrı bir yere koymaya kâfidir. *Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir* onun bu düşüncelerini en iyi yansıttığı eserler arasında sayılabilir. Bu makalede, bu iki öykü kitabından hareketle modern insanın açmazları üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kutlu, hikâye, *Bu Böyledir*, *Yoksulluk İçimizde*, modernizm

Dilemma of modern human being in the story *Yoksulluk İçimizde ve Bu Böyledir* of Mustafa Kutlu

Abstract

Mustafa Kutlu is one of the prominent figures who is well known for his precious stories in the field of Turkish storytelling and who has brought a breath of fresh air to that kind of works. M. Kutlu began to write stories in 1970s and has continued his efforts to collect them into a book. He has recently followed in the tradition to produce a piece of work at least a year. Regarding his being a storyteller, he is a productive writer. What make his works distinctive is that he has a different viewpoint of social, cultural and moral issues and that he puts them into words in a flowing style. The power of his stories can be seen in his effective use of the language that charms and impresses the reader and his authentic narration. Generally he gets his feet on the ground with respect to the issues he tells in his stories. That is the cultural historical heritage of these lands. Although in his works modern human beings use the latest facilities of science and technology and lead a much better life compared to the past, it is possible to observe they come to a deadlock without any alternatives. Among his works *Yoksulluk İçimizde ve Bu*

¹ Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (İstanbul,Türkiye). kocakahmet70@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0033-4188. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 1.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981510]

Böyledir can be considered as the ones in which he reflects these thoughts best. In this article, an analysis will be conducted on the dilemmas of modern human beings based on these two story books.

Keywords: Mustafa Kutlu, hikâye, *Bu Böyledir*, *Yoksulluk İçimizde*, modernization

Giriş

Türk edebiyatında hikâye vadisinde yazdığı eserleriyle ayrı bir yerde konumlanan Mustafa Kutlu, özellikle bu türde yazdığı metinlerde kullandığı dil, üslup ve tema açısından da farkını ortaya koymuştur. Kutlu'nun hikâyelerinde Türkiye toplumunun yaşadığı değişim ve dönüşüm sürecini canlı ve farklı örneklerle okumak mümkündür. Bu bağlamda onun eserlerinde modernleşme ile yaşanan krizleri, köy-kent meselesini, göç olgusunu, hayatın içinde sıradan insanların yaşadığı değişim, bocalama da geniş yer alır. Bununla birlikte o, değişim ve dönüşüme uğrayan bireylerin psikolojisine ve toplumun sosyolojik yapısına da dikkatleri çeker.

1970'li yıllardan itibaren hikâye kitaplarıyla edebiyatın içinde olan Kutlu, *Yoksulluk İçimizde* (1981) ve daha sonra kaleme aldığı *Bu Böyledir* (1987) eserlerinde de modernleşmenin getirdiği olumsuzluklar, modernleşme karşısında bocalamalar, değişen iç ve dış dünya arasında sıkışmış insan psikolojisi gibi çok farklı temalara yer verir.

İnsanoğlu varoluşundan bu yana çeşitli zamanlarda açlık ve kıtlık anlamlarındaki yoksulluklarla karşılaşmış, imtihan olmuştur. Ancak yoksulluk, diğer insanlardan daha az şeye sahip olmanın dışında yaşamın temel gereksinimleri konusunda güvenden yoksun olmayı da içinde barındırır. Yoksul olmak diğer insanlardan daha az şeye sahip olmak demek değildir; aynı zamanda yaşamın temel gereksinimleri konularında güvenden yoksun olmayı da içinde barındırır. Farklı tanımları yapılan yoksulluğun akla gelen ilk anlamı ekonomik yetersizliktir. Yoksulluk, bireyin ekonomik anlamda belli ölçülere göre alım gücünün düşük olması hatta bulunmaması, dolayısıyla hayatını idame ettirmek için birçok şeyden mahrum kalmasıdır (Şenses, 2002: 62-63). İmkânların daha kısıtlı ve az şeyle yetinmenin daha yaygın olduğu köy hayatına göre şehirlerde yoksulluk sıkça karşılaşılan bir olgudur. Yoksul olmanın veya olmamanın asıl belirleyicisi ekonomik güç, yani parasal imkândır. Bireyin yoksulluğu veya zenginliği, maddi imkânlara ne derece sahip olduğuyula ölçülür. Tüm bunların dışında bir de insanın maddi imkânlara sahip olmasına rağmen yoksul olmasını, iç huzuru yakalayamamasını ifade eden manevi açlık ya da yoksulluk vardır ki esas insanı çıkmaza sokan da budur ve Kutlu da hikâye kitabının adını *Yoksulluk İçimizde* koyarak buraya dikkat çeker.

Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* eserinden sonra 1987'de ilk baskısı yapılan *Bu Böyledir* hikâye kitabı da hem adıyla hem de kitabın kapağında hat sanatıyla yazılan "Hiç" sözcüğü de ayrı bir mesaj verir. Bu hikâye kitabında da ele alınan konular çok karmaşık, anlaşılması ve çözülmesi zor değildir, ancak hikâyelerin okundukça farklı konulara, farklı açılımlara imkân verdiği, okuyucuyu sürekli sorularla görülenin arkasında görülmeyeni aramaya teşvik ettiği görülür. Hikâyede kendi halinde bir kasabada yaşayan insanların buraya açılan bir yol ile hayatlarının, hayata bakışlarının nasıl değiştiği, gelenekten nasıl uzaklaştığı ya da geleneğe direnmeye çalışan insanların nasıl ayakta kalmakta güçlük çektikleri vurgulanır. Yeni açılan yolla beraber geleneksel değerlerin yerini, modern kent hayatının getirdiği çıkara dayalı bir anlayışın alması ve insanları değiştirmeye çalışması konu edilir. Bu yeni değerler modernizmin ve yeni kent hayatının dayattığı, insanı sürekli dış dünyaya, gösterişe, maddi olana çeken şeylerdir. Hikâye, yeni kurulan park ve onun içinde açılan lunapark metaforu çerçevesinde gelişir. Buradaki ışıklar ve sesler oraya giren herkesi içine çeken, etkisinden kurtaramayan şeylerdir. Bu durum Kutlu'nun kendisinin de dile getirdiği gibi *Bu Böyledir* hikâyesinde asıl mazmun lunaparktır. Çünkü lunapark dünyayı temsil eder (Dirin, 1999: 107). İçinde dönme

dolapların da olduğu lunapark, oyun ve eğlence mekânı, ölümün unutulduğu, dünya zevklerinin sürekli yaşandığı, gösterişin ön planda olduğu mekânlardır. Lunaparklar modern hayatın daha doğrusu modern kent hayatının getirdiği ve dayattığı bir eğlenme, vakit geçirme yeridir. Burada zamanın akıp gitmesinin de pek anlamı yoktur. Modern insan için tek bir şey önemlidir: Eğlenmek ve içinde bulunduğu zamandan, yaşadıklarından zevk almaktır. Çünkü modern hayat tarzının dayatılması ile beraber geleneksel değerler yıkılmaya başlamış, artık hiçbir şey eskisi gibi kalmamaya başlamıştır. Lunaparktan çıkmak isteyenler de bir türlü çıkış kapısını bulamazlar. Bu yönüyle de lunapark dünyayı simgeler. Modern hayat tarzının getirdiği yeni insan tipi için asıl olan bu dünya hayatıdır ve burada yaptıklarıdır. Onun için de bu yeni insan tipi, bu dünyada ne kadar uzun yaşasa kârdır. Çünkü daha sonraki bir hayatın var olduğuna inanmaz. Hikâyede Süleyman karakterinin modern hayatla gelenek arasındaki seçim sürecinin anlatıldığı kısım, eserin vermek istediği mesajı da özetler. Süleyman, lunapark duvarı üzerinde durup Yorgancı Hafız'ın dünyası ile modern hayatın getirdiği eğlence dünyası arasında seçim yapmak zorunda kaldığında tercihini lunaparktan yana kullanır.

Yoksulluk içimizde mi dışımızda mı ya da modern insanın açmazı

Mustafa Kutlu'nun seksenli yıllarda kaleme aldığı hikâye kitabının ana teması, modern insanın her geçen gün maddeye daha çok bulaştığı, onun emrine girdiği ve bunun insanı mutlu edemeyeceğidir.

Yoksulluk İçimizde hikâyesinin konusu çok karmaşık, anlaşılması ve çözülmesi zor, okuyucuyu şaşırtan bir kurguya sahip değildir. Olay, Süheyla ve Engin arasında yaşanan ilişki sonlandıktan sonra Süheyla'nın çizgisini değiştirmesi üzerine kuruludur. Maddenin insanı mutlu edeceğini düşünün ve bu yolu tercih eden Engin ile daha sonra İslami bir hayat çizgisi seçen Süheyla aslında "madde ile mana" arasında sıkışıp kalan gençliği temsil etmektedirler. Hikâye kahramanların iç dünyalarında yaşadıkları gelgitler, bocalamalar, zaman zaman geriye dönüşler yazar tarafından iyi bir anlatım tekniği ile sunulur.

Yoksulluk İçimizde dokuz hikâye ve hikâyelerin içerisine yerleştirilen altı levhadan oluşur. Eserde yer yer Ataullah İskenderî gibi mutasavvıf şahsiyetlerin eserlerinden ve sözlerinden alıntılarla okuyucuya ayrı bir kapı aralanır. Her ne kadar hikâyeler ayrı ayrı olsa da kendi içinde bir bütün olarak tek hikâye olarak okunabilir; böylece hikâye aslında bir büyük tek hikâyeden oluşur. Tek bir hikâyeyi okuyarak anlam çıkarmak zordur. Bir bütün olarak hikâye kitabı okunduğunda anlam kazanır. Bu yönüyle *Yoksulluk İçimizde*'ye klasik anlamda "hikâye" demek zordur (Tonga, 2017: 45). Kutlu, gelenekten ve kıssa anlatma kültüründen ilham alarak hikâyelerinde bunu yeni bir tarz olarak uygulamıştır.

Kutlu'nun hikâye kahramanlarına seçtiği isimler de iki farklı dünyayı çağırıştırır niteliktedir. Geleneğe yaslanan Süheyla karakteri saf ve temizliği, kalbi önemseyen, ahireti de düşünün birisidir. Yeni ve modern bir isim olan Engin ise, özünde iyi olsa da hep bir hırs içerisindedir. Onun hedefi zengin olmak, daha iyi şartlarda yaşamaktır. Yoksul bir çocukluk dönemi geçiren Engin için tek hedef, dünya nimetleri daha doğrusu zenginliktir. Süheyla ise Engin'e göre her geçen gün modernleşme, diğer bir ifadeyle zenginleşmeyle beraber insanı moral değerlerinden uzaklaştıran hayata karşı bu dünya ile ahiret arasında bir denge kurmaya çalışır. Nitekim hikâyede, Süheyla'nın içe yönelik duygularının altında yatan gerçek sebeplerden birisi onun dini inançlara olan bağlığı ve oradan aldığı güçtür. Yazar bunu ayet meallerinden örneklerle destekler. "Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe siz, bir'e eremezsiniz mamafih her ne infak eyleseniz Allah onu bilir." (Al-i İmran 3/92). Dolayısıyla Süheyla'nın duyguları, hayata dair görüşleri Engin için çok anlam ifade etmez. Süheyla, gerçek zenginliğin infakta olduğunu, infak ettikçe malın artacağını hatta bu infakın yani elinde olandan vermenin değerli tarafının en çok sevdiği şeylerden infak olduğunu bilir. Süheyla infak ettikçe, sevdiği şeylerden Allah için vazgeçtikçe zenginleştiğine inanır ve öyle yaşamaya

çalışır. Engin ise hırsıyla sarıldığı dünya nimetleri, sahip olduğu maddi varlıklar arttıkça zenginleşeceği inancındadır. Hâlbuki böyle olunca modern hayatın dayattığı şeylere daha çok sahip oldukça insan, görünüşte zenginleşirken içerideki yoksulluğu artmaktadır. Genel olarak Türk toplumunun yaşadığı değişim ve dönüşüm estetik bir düzlemde iki farklı karakter üzerinden anlatılmaya çalışılır. Özetle her şeyin “maddi” zenginlikten ibaret olmadığı, esas zenginliğin “gönül zenginliği” olduğu vurgulanır.

Yoksulluk İçimizde, bireyin kendi benliğine, içine yaptığı yolculuğun hikâyesidir aynı zamanda. Eser, seksenli yılların Türkiye’sini anlatması bakımından önemlidir. Kısa yoldan zengin olma, zenginlikle mutluluğun yakalanacağı gibi modernitenin ve kapitalizmin getirdiği anlayışın yanlışlığı, asıl refahın ve huzurun iç benlikte olduğu, bunun yöntemleriyle örülmüş eserde, insanın asıl benliğini bulmanın önemi üzerinde durulur. Zaman zaman insan kendisinin varlık olarak kim olduğunu sorgularken içsel bir yolculuk yapar. Asıl yoksulluğun insanın içinde olduğu ve içe doğru yapılacak bir yolculukla bu yoksulluğun gönül zenginliğine çevirilebileceği anlatılmak istenir.

Aynı sosyal sınıf içerisinde yaşayan, kültürel anlamda birbirine denk olan Engin ve Süheyla’nın aşklarıyla beraber eserde, zenginlik-fakirlik, sınıf atlama, daha konforlu bir hayat yaşama arzusu, kısa yoldan zengin olma (köşe dönme), hidayete erme gibi bir dönemin (ve hala o dönemin içindeyiz) yaygın işlenen temalarına yer verilir. İnsanın esas kimliğini bulmaya, bu dünyada yaşamının esas gayesinin diğer canlılar gibi yeme içme olmadığı, esas meselenin hakikati aramak olduğu ve hakikate ulaşıldığı zaman sükûn bulunacağı vurgulanır (Yıldırım, 2007: 41).

Hikâyede Süheyla ve Engin, çağın ortaya çıkardığı modernite çemberinin içine sıkışmış bireylerdir. Maddi refahın, zenginliğin mutluluk getireceğine inanan Engin ile Süheyla –önce o da evin içinde kaybolan tokasını saatlerce bulmaya çalışarak- dış güzelliği için gerekli olan nesnelere bağlılığıyla- mutluluğu maddi yaşamda arar. Hâlbuki hikâyede asıl refahın ve mutmain olmanın ruhta gerçekleştiği vurgulanır. Bu durum ruhunu (gönlünü) tatmin edemeyen modern bireyin önce kendisine sonra da topluma yabancılaşmasının getirdiği bir neticedir. “Giderek birbirine yabancılaşan insan yaşamlarında karşılaştıkları boşlukları obje ile doldurmaya başlar” (Özbek, 2013: 27). Bu yalnızlaşma ve yabancılaşmayı Süheyla, hikâyede anlatıcı sayesinde aşar. Onun yol göstermesi, sorduğu sorular ve farklı açılardan yaklaşması Süheyla’nın kendi içine eğilmesini sağlar. Ona derin gibi görünen ama aslında sığ olan Enginlerden kurtulmasına vesile olan anlatıcıdır.

Bundan sonra Süheyla’nın başka bir yolculuğu başlar. “Bu yolculuk” yetmişli yıllarda Türk edebiyatında ilk örnekleri görülmeye başlanan ancak seksenlerden sonra edebî metinlerde kullanımı yaygınlaşan yeni bir anlayışın, postmodern edebiyat anlayışının metinlerarası düzleminde uygulanan montaj tekniği ile yerleştirilen levhalarda dile getirilen düşüncelerle paralellik arz eder. Bu levhalardan biri Ataullah İskenderi’nin *Hikem-i Ataiyye*’sidir. Süheyla’ya “Eşyadan eşyaya seyahat edip durma” (Kutlu, 2015: 17) denilerek onun içinde bulunduğu yansıtılır. Süheyla “dünya suretlerinin bulaştığı ayna”nın karanlığını, etrafını saran maddi eşyalardan kurtularak parlatır. “İçindeki yoksulluğu hissediyor musun?” (Kutlu, 2012h: 17) sesi onda karşılık bulur.

Kullanılan levhalardan ikincisinde Ataullah İskenderi`den alıntı yapılır. “Ahlak Dersi” başlıklı alıntının sonunda parantez içinde “Ataullah İskenderi’nin -Öl. 1309- *Hikem-i Ataiyesi*’nden ilham ile” notunu düşer. Burada yazar, bütün insanlığın ortak ölçüsü olabilecek, tekrar tekrar okunabilecek ve her okunduğunda yeni mesajlar alınabilecek cümleler kurar:

“Dünya sûretlerinin bulaştığı ayna nasıl parlar? Huzura girmeden önce tevbe sularında yıkan.”, “Eşyadan eşyaya seyahat edip durma. Kendine uzaktan bakmayı öğren. Bir dolap beygirine benziyorsun. Öyle ahmak,

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

öyle hüznün verici.", "Hicret ve niyetin kimin için?", "Mademki içinde bulunduğun yer, konuştuğun kimse sana feyz vermiyor; terke mâni olan ne?", "Ölüme ağlama. Kalbe bak. Hata ve isyan ile pişman, ibadet ve taat ile neşveli değilsen zaten ölüsün.", "Dünya nimetleri için zaafa haline düşersin. Ona doğru koşma, şükür ipi elinde ya.", "Yoksul olduğunı düşünüyorsun. Ne ki senden alınmıştır, o senin hayrındır. İçindeki yoksulluğu hissediyor musun?" (Kutlu 2014: 17).

Metinlerarasılık Kutlu'nun hem *Yoksulluk İçimizde* hem de *Bu Böyledir*'de sıklıkla kullandığı bir metottur. Bunlar okuyucuya farklı çağrışımlar sağlarken, hikâye kişilerine de yol gösterici niteliğindedir. Modern insanın karşılaştığı soruların cevabı asırlar öncesinde pek çok şahsiyet tarafından cevabı verilmiştir. Dolayısıyla her şeyi madde ile çözeceğini ve huzura erişeceğini düşünen modern insana çıkış yolu gösterecek reçeteler gelenekte vardır.

Modern hayat lunaparkta Süleymanlara yolunu kaybettiriyor

Bu Böyledir hikâyesi genel hatlarıyla Anadolu'nun sakin bir kasabasında yüzyıllardır devam eden geleneksel yaşam tarzının ovanın ortasından açılan yolla nasıl değiştiği anlatılır. Yazar bunu bazen hikâye kişileri bazen de Yorgancı Hafız'ın dükkânı gibi belli semboller üzerinden verir. Hikâyenin ana kahramanı Süleyman Koç, lisede hep felsefeden sınıfta kalmış, hayatta pek başarılı olamamış, hayallerini gerçekleştirememiş biridir. Süleyman'ın gençlik yılları annesiyle birlikte yoksulluk içinde geçer. Bu sıkıntılı dönemde Süleyman, hem Hafız Yaşar'dan hafızlık dersleri alır hem lisede ikmale kaldığı felsefe dersini geçmek için uğraşır hem de yazları tuğla ocaklarında çalışarak para kazanır.

Yolla beraber kasabaya lunapark açılmış ve burada yaşayan insanların hayatı da yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Süleyman Koç, karısı ve çocuğuyla gittiği bu lunaparktan çıkmak bilmez, çıkacağı zaman da çıkış kapısını bulamaz. Bu aslında modern insanın açmazı ya da dünyanın göz alıcı eşyaları arasında insanın kaybolup gitmesini temsil eder. (Andı, 2008: 72).

Süleyman, varlıklı, zengin bir ailenin bir ailenin çocuğu değildir. Hikâyede anlatıldığı kadarıyla kasabada yaşayan ortalama bir Anadolu delikanlısıdır. Anası "Dulayşe Bacı'nın aldığı emekli maaşı kendisi ile dört yetimine yetmediği için yoksulluğun ne olduğunu bilen biridir. Ailesine destek olmak için, özellikle yaz tatillerinde tuğla ocaklarında çalışır. Kışın okulda yaz tatillerinde tuğla ocağında çalışan Süleyman'ın elleri kırmızı tuğla tozlarına boyanır, tuğla gibi elleri pişer. "Kara- kavruk bir yüz", "incecik kollar ve bilekler" e sahip hikâye kahramanı tuğla ocağındaki banyolarda değil, "ırmakta yıkanıp yorgunluğunu giderir." Süleyman'ın hiç yeni gömleği, yeni ayakkabısı olmamıştır, düğünlerde giyebileceği yeni pantolonu da yoktur. Hatta kuru temizlemeciye pantolonunu temizletmek için verdiği zaman, kalfa pantolonu alırken, bunun nesi temizlenecek anlamında, bir pantolona bir de onun yüzüne bakar. Evlendiği zamanda ailesi üzerinde baskın bir karakter olamaz, çünkü Süleyman'ın hayatı kayıktır. Doğru dürüst okulunu bile bitirememiş, diplomasını alamamış birisidir o. Belli bir işi, sabit bir geliri olmayan hikâye başkışisi, memur olarak bir bankaya girse de aldığı ücret yeterli değildir. Eşinin istediği "bir yatak odası takımını" bile alamamıştır. Parası olduğu zaman yapacağı ilk işlerden birisi kiracılıktan kurtulup ev almaktır. Lunapark içinde çarpışan taksilerde herkes önüne gelene çarpmaya, vurmaya alışkınken, Süleyman orada da kimseye çarpmamaya dikkat eder. Bu yönleriyle o, hedefi pek belli olmayan, içinde bulunduğu şartları biraz daha iyileştirmek isteyen ama bunu da nasıl yapacağını bilemeyen birisi olarak ortaya çıkar. Bu noktada Süleyman'a kılavuz olan, ona yeni kapılar açacak olan Yorgancı Hafız Yaşar'dır. Yorgan ustası Yaşar, dünya ile ahiret arasında iyi bir denge kurmuş, vakit namazlarını camide kılmaya özen gösteren biridir. Onun soruları, yönlendirmeleri Süleyman'un ufkunu açar. Kasabaya yolun açılması, lunaparkın kurulmasıyla beraber insan-doğa ilişkileri, hayata bakış açısı da değişmiştir. Bu modern hayatın getirdiği ya da dayattığı yeni bir hayat anlayışıdır. Süleyman'a öğretilen ya da Hafız Yaşar'ın kendisine durmadan söylenenleri

yapmak zorunda kaldığında, “elmaları, armutları, zerdalileri, asmaları, hatta gülleri hepsini tez elden kesmek”tir. Çünkü modern insanın beklemeye, zamana tahammülü yoktur ve amacı en hızlı şekilde hedefe ulaşmak olmalıdır. Bunun için bu sulak arazilere “tez elden kavak ağacı” dikilmelidir. Çünkü kavak ağacı fazla emek gerektirmeyen, ekeni “senesine varmaz, servete boğacak” bir üründür. Bunun dışında başka alternatifler de vardır. Hedeflerinden biri, yeni açılan yolun kenarında bir benzin istasyonu işletmektir. Buna gücü yetmezse, varlıklı birisinin açtığı benzin istasyonuna ortak olmaktır. Tüm bunlar kâr-zarar hesabında hep kazanmak üzerine kurulu ilişkiler ya da yatırımlardır. Çünkü yeni anlayışla beraber Süleyman’ın hayata bakış açısı da değişmiş, daha çok kazanma, kârlı işlere yatırım yapma anlayışı hâkim olmaya başlamıştır. Yeni anlayışla beraber insan tabiat ilişkisi değiştiği gibi insanlar arası ilişkiler de menfaat üzerine kurulmuştur. Artık herkes, evlerini, bağ ve bahçelerini, ağaçlarını hep bir hesap kitap üzerine bina etmektedirler. Hatta modern hayatla beraber zaman kavramı bile değişmiş, “insanlar artık geç yatıp, geç kalkmaya” başlamıştır. Hâlbuki Yorgancı Yaşar’a göre “Gece gecedir, gündüz de gündüz.” Gündüz çalışma, rızkının peşinden koşma zamanı, gece de uyku ve ibadet vaktidir (Uçan, 2000: 50-51).

Hikâyede modern hayatla beraber şehirlerdeki mimari yapıların da değişmeye başladığı, çok katlı, komşuluk ilişkilerinin neredeyse ortadan kalktığı, birbirinden habersiz şekilde apartman hayatının her geçen gün yaygınlaştığı eleştirisi de yapılır. “Çok katlı binalar, mağazalar, tıksık tıksık arabalar” iç karartıcı bir ortam oluşturmakta ve her geçen gün hayatı katlanılmaz hâle getirmektedir. Bu yeni hayatla beraber esnafın alışveriş alışkanlığı da değişmiştir. Yeni türedi esnaf, insanların parasını alıp ortadan kaybolmaktadırlar. Modern hayatın getirdiği alışveriş çılgınlığı ya da yeni hayatın dayattığı eşyalara sahip olmak için faiz sistemi yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla insanın çevreden başlayarak aile içindeki ilişkilerine kadar bir bozulma söz konusudur. Hep bir hedefi vurma peşinde olan Süleyman, bir türlü hedefi tutturamaz. Aslında yeni hayatla beraber bu labirent içinde sürekli dolanıp duran ve gerçek hedefi kaybeden insanın macerasıdır Enginlerin, Süleymanların, Şinasilerin hikayesi.

Sonuç

Mustafa Kutlu yetmişli yıllarından sonlarından itibaren başladığı hikâye kitaplarıyla yazdığı Türk edebiyatında ayrı bir yere oturmuştur. Hikâyelerinde toplumun geçirdiği toplumsal değişimleri, değişim yaşanırken bireylerin yaşadığı sorunları, modernitenin dayattığı dünyevileşmeyi, kent-köy arasında yaşanan bocalamayı, arada kalmışlığı, göç olgusunu, toplumun ve insanın dış zenginliği artarken iç zenginliğinin boşaldığı gibi pek çok meseleye yer verir. Onun seksenli yılların hemen başında kaleme aldığı *Yoksulluk İçimizde* ve daha sonraki eseri *Bu Böyledir*’de modern insanın çıkmazlarına yer verir. Kısa yoldan köşe dönmenin, daha çok paraya ve maddiyata sahip olmanın sürekli şuur altına işlendiği bir ortamda, asıl zenginliğin gönülde ve içerde olduğuna dikkat çekilir. Bunu zaman zaman hikâyelerde hayata bakış açıları farklı karakterler üzerinden yapar. *Yoksulluk İçimizde* hikâyesinde Engin ve Süheyla böyle karakterlerdir. Okuyucu bu iki insanın hayata bakış açısı, iç konuşmaları, anlatıcının araya girerek yol göstermeleri ile madde ile mana arasında bir denge kurmaya çalışır.

Bu Böyledir’de de Mustafa Kutlu, hayatı hep ıskalamış, yokluklar içinde hayata tutunmaya çalışan Süleyman’ın ve Şinasî’nin hikâyesi üzerinden modern hayatın açtığı yolda yolunu kaybeden bir girdiği lunaparktan çıkamayan insanın macerasını anlatır. Aslında dünya denen dönme dolapta insan belli bir süre eğlenmekte ve sonra geldiği yere geri dönmektedir. Ancak lunaparkın içinde yer alan ve insanı cezbeden eşyalar gibi insan da bu dünyanın gösterişine aldanmakta ve yolunu kaybetmektedir. Hâlbuki esas olan iki dünya arasında denge kurabilmektir. Her iki hikâye kitabının ortak temasının modern insanın açmazını dile getirmek ve onun bu açmazına kimi zaman hikâye kişileri, kimi zaman da anlatıcının araya girmesiyle yol göstermek olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki.
- Andı, M. F. (2008). "Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu'nun Bu Böyledir İsimli Eseri", (hz. M. Fatih Andı, Ömür Ceylan, *Öykünün Bugünü Bugünün Hikâyesi: 80 Sonrası Türk Hikâyesi Sempozyumu*, İstanbul: Ümraniye Belediyesi Yayınları, s. 71-82.
- Atiker, E. (1998). *Modernizm ve Kitle Toplum*, Konya: Vadi.
- Dirin, İ. (1999). "Söyleşi: Mustafa Kutlu İle Öykücülüğü Üzerine", *Hece Dergisi*, S. 33-34, s. 106-123.
- Ecevit, Y. (2009). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim.
- Keş, İ. (2019). "Toplumsal Değişme Bağlamında Mustafa Kutlu Beşlemesi", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Konya 2019.
- Kutlu, M. (2006). *Bu Böyledir*, İstanbul: Dergâh.
- Kutlu, M. (2015). *Yoksulluk İçimizde*, İstanbul: Dergâh.
- Şenses, F. (2002). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim.
- Tonga, N. (2017). "Her Daim Bir Mustafa Kutlu Klasığı: *Yoksulluk İçimizde*", *Hangâh*, S. 3, Eylül-Ekim-Kasım 2017, s. 45-46.
- Tosun, N. (2004). *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, İstanbul: Dergâh.
- Uçan, M. H. (2000). "Batı'da ve Bizde Roman, Öykü, Anlatı Teknikleri ve Bir Mustafa Kutlu Öyküsü: Bu Böyledir", *Nisan* 2000, s. 43-53.
- Yıldırım, E. (2007). *Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Varoluş/Yabancılaşma/ Hakikat*, Ankara: Ebabil.

10. Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma**Hatice YILDIZ¹****APA:** Yıldız, H. (2021). Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 114-136. DOI: 10.29000/rumelide.983502.**Öz**

Kurmaca metnin temel unsurlarından olan zaman ve mekân edebiyat araştırmacıları için ilgi çekici başlıklardır. Aynı ayrı incelemelere konu olan bu iki kurmaca unsuruna farklı bir bakış açısı geliştiren Mikhail Bakhtin ise mekân ve zamanın birbiriyle ilişkili olduğu düşüncesinden hareket ederek "kronotop" (zaman-mekân) kavramını kullanır. Einstein'ın "Görelilik Teorisi"nden hareketle ortaya çıkan "kronotop" kavramı Yunanca "kronos" (zaman) ve "topos" (yer) kelimelerinin birleşiminden meydana gelir. Bakhtin ise bu kavramı kurmaca metinde zaman ve mekânın birlikteliğini belirtmek için kullanır. Onun tespit ettiği ev, yol, şato gibi kronotoplar bir romanın temel dinamiklerini oluşturur ve soyut bir kavram olan zamanın mekân aracılığıyla somutlaştırılmasını sağlar. Buradan hareketle bu çalışmada son dönem Türk romancılığının önde gelen isimlerinden olan Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* isimli romanı Bakhtin'in "kronotop" kavramı çerçevesinde incelenecektir. Söz konusu roman bir aşk teması etrafında bireylerin ve toplumun yaşadığı değişimi ve dönüşümü ele alır. Arka planında İstanbul'un yer aldığı bu aşk hikâyesinde mekân ve zaman ilişkisinin çarpıcı bir şekilde kurgulandığı görülür. Bu bakımdan romanın da ismi olan "Masumiyet Müzesi" başta olmak üzere metinde sunulan zaman ve mekân unsurlarının olay örgüsünün merkezinde yer aldığı anlaşılır. Roman kişilerinin düşünce ve duygu dünyasını yansıtan, hayatlarını değiştiren, birbirleriyle ilişkilerini belirleyen ve benliklerini yeniden kurgulamalarını sağlayan ev, yol, kapı, eşik, salon gibi kronotoplar metnin anlamına derinlik katar.

Anahtar kelimeler: Modern Türk edebiyatı, Mikhail Bahtin, kronotop, Orhan Pamuk, Masumiyet Müzesi**Reading Orhan Pamuk's novel of *Museum of Innocence* within the perspective of the chronotope concept****Abstract**

Time and space, which are the basic elements of fictional text, are interesting topics for literary researchers. Mikhail Bakhtin, who developed a different perspective on these two fictional elements, which are the subject of separate studies, uses the concept of "chronotope" (time-space) based on the idea that space and time are related to each other. The concept of "chronotope", which emerged from Einstein's "Theory of Relativity", consists of the combination of the Greek words "kronos" (time) and "topos" (place). Bakhtin, on the other hand, uses this concept to indicate the coexistence of time and space in the fictional text. Chronotopes such as house, road and castle that he identified form the basic dynamics of a novel and enable time, which is an abstract concept, to be embodied through space. From this point of view, in this study, Orhan Pamuk's novel, *The Museum of Innocence*, who is one of the leading names in recent Turkish novelism, will be examined based on Bakhtin's concept of "chronotope". The novel in question deals with the change and transformation of individuals and society around a love

¹ Dr. Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı (Ankara, Türkiye), hatice.yildiz@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6494-3276 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983502]

theme. In this love story with Istanbul in the background, it is seen that the relationship between space and time is constructed in a striking way. In this respect, it is understood that the time and space elements presented in the text, especially the "Museum of Innocence", which is also the name of the novel, are at the center of the plot. Chronotopes such as house, road, door, threshold, hall, which reflect the thoughts and feelings of the characters in the novel, change their lives, determine their relations with each other and enable them to reconstruct their selves, add depth to the meaning of the text.

Keywords: Modern Turkish literature, Mikhail Bahtin, chronotope, Orhan Pamuk, Museum of Innocence

Giriş

Zaman ve mekân, kurmaca metinlerin olmazsa olmaz iki unsuru olarak araştırmacıların dikkatini çeker. Modern romanın gelişmesine bağlı olarak mekân, olay örgüsü için bir dekor olmanın; zaman ise basit bir takvim meselesi sayılmanın ötesine geçer. Zamana ve mekâna ilişkin tasvirler, roman kişilerinin toplumsal ve psikolojik bir derinlik içinde ele alınmasını sağlar.

Wellek&Warren'ın belirttiği gibi dil içinde konumlanan roman sanatı, resim veya heykel gibi mekâna bağlı sanatlardan farklı olarak "zamana bağlı bir sanat" olarak değerlendirilir (1983: 294). Zamanın insan hayatına getirdiği nesnel ölçütler sebebiyle kurgu oluşuna dikkat çeken Jale Parla da anlatının ve zamanın özdeşliklerine işaret eder:

"Zaman zaten bir kurgudur. Anlatı da öyle. Baştan başlarken, sondan başlayıp başa dönerken, ortadan başlayıp başa dönüşlerle sona yaklaşırken, sonu açık bırakırken, ileri geri atlayan iç monolog ya da bilinçakışıyla ilerlerken, istençdışı anımsanan büyümler anlar belleğin saatinde biçimlenirken, yitip zamanda gömülü öykülerin peşinden koşarken, büyümlü bir dağda zamanı durdurmaya çalışır ya da Londra'nın göbeğindeki saat kulesinin çanlarına meydan okurken, mitik zamanın canlanışlarında insanlığın korkulu düş ve arzuları başkaldırırken, bilinçdışı sahneyi ele geçirip kişiyi suçtan cezaya, acıdan intikama, öfkeden teslimiyete savururken, anlatı zamandır" (2012: 231-232)

Olayların belirli bir kronolojik düzenlemeye göre aktarılması demek olan hikâyede zaman unsurunun kurucu bir nitelik taşıdığı ortadadır. Bu bakımdan her anlatı bir zaman kaydıyla sınırlıdır (Tekin, 2001: 122). Vaka zamanı, anlatma zamanı veya okuma zamanı bir anlatının zamanla ilişkili yönlerini ortaya koyan kavramlardır.

Mekân ise "nesnelerin ve karakterlerin yerleştirildiği ortamdır; daha net söylemek gerekirse, karakterlerin içinde yaşadığı ve hareket ettiği çevredir" (Jahn, 2012: 107). Bütün kurmaca metinler, belirsiz bile olsa bir mekânda gerçekleşen olayları anlatır. Bununla birlikte mekânın yegâne işlevi bu değildir. Mekân, kurmaca dünyasına ait bütün unsurları anlaşılır kıldığı gibi, roman kişilerinin iç ve dış gerçekliğinin yansıtılmasını da sağlar (Tekin, 2001: 142). Mekân unsuru, romanın olay örgüsü ve şahıs kadrosuyla sıkı bir ilişki içindedir ve "ister gerçek, ister hayalî olsun, mekân, aksiyona veya zamanın akışına bağlı olarak, kahramanlarla sıkı sıkıya bağlı ve kaynaşmış durumdadır" (Bourneur ve Quillet, 1989: 91). Mekânın anlatı kişileriyle kurduğu ilişkinin derinliği ve karmaşıklığı onu kimi zaman romanın bir figürü hâline de getirebilir: "bazı eserlerde, şahıs kadrosunu teşkil eden fertlerden biriyle mekan arasında varlığı müşahade edilen çok yönlü alış veriş, mekanın vakasının kahramanlarından biri haline getirir. Denilebilir ki, böylece mekan şahıslaşır" (Aktaş, 1991: 145-146).

Daha önce de ifade edildiği gibi bir anlatıda olaylar belirli bir zaman düzleminde gerçekleşir. Bu olayların gerçekleştiği mekânlar ise "sabit bir 'yer' ya da 'dekor' olmanın ötesindedir. İklim koşullarının yanı sıra manzaraları da içerir, bahçe ve odaların yanı sıra şehirleri de içerir; esasında mekânsal olarak

konumlandırılmış nesnelerin ve kişilerin tamamını içerir" (Jahn, 2012: 107). Buradan hareketle bir romandaki zaman ve mekân unsurlarının karşılıklı bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür. Seymour Chatman'ın ifadesiyle: "Öykü zamanı olayları içerdiği gibi öykü uzamı da varlıkları içerir. Olaylar uzamsal değildir ancak uzamda meydana gelirler. Uzamsal olan, olayları gerçekleştiren ya da onların etkisi altında kalan varlıklardır" (2008: 89).

Zaman akıp giderken, varlık onu gözenekleri arasında hapsetmek ister. Zamanın varlıkla olan ilişkisi mekânda sabitlenir: "Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar. Mekân bu işe yarar" (Bachelard, 1996: 36). İnsan, belleği aracılığıyla mekânda ve eşyada sıkışan zamanla irtibat kurar. Bellek ise romanda "nesneyi etkileyen ve dönüştüren yaratıcı bir güç olarak" belirir (Lukacs, 2003: 130) Zira romanın tüm içsel hareketi, geçip giden "zamanın gücüne karşı girilen bir mücadeleden başka bir şey" değildir (Lukacs, 2003: 126). Bu sebeple zaman ve mekânın bir romandaki atmosferin yaratılması, kişilerin çizimi ve olayların yansıtılması gibi işlevlerini bir arada değerlendirmek yerinde olur.

Klasik metin incelemelerinde ayrı başlıklar altında ele alınan bu iki roman unsurunu birlikte düşünmek gerektiğini ortaya koyan isim ise Mihail Bahtin olmuştur. Bahtin'e göre zaman ve mekân birbiriyle bağlantılıdır:

"Edebiyatta ve bizzat sanatta, zamansal ve uzamsal belirlenimler birbirinden ayrılamaz ve daima duyguların ve değerlerin izini taşır. Elbette, soyut düşünce, zaman ve uzamı ayrı kendilikler olarak kavrayıp onlara iliştirilen duygular ve değerlerden ayrı şeyler olarak algılayabilir. Ama (elbette düşünce içeren ama soyut düşünce içermeyen) canlı sanatsal algılama böylesi ayırmalar yapmaz ve bu tür bir parçalamaya müsamaha göstermez. Zaman-uzamı eksiksiz bütünlüğünde ve tamlığında kavrar. Sanat ve edebiyat, çeşitli derece ve kapsamlarda zaman-uzamsal değerlerle doludur" (2014: 296)

Bahtin, "Romanda Zaman ve Kronotop Biçimlerine İlişkin Sonuç Niteliğinde Kanılar" başlıklı yazısında zaman ve mekânın birbirinden ayrılamazlığına dikkat çeker ve kurmaca metnin "biçimsel olarak kurucu kategorisi" olduğunu ifade ettiği zaman-mekânı "kronotop" kavramıyla karşılar (2014: 296). Kronotop, Yunanca "kronos" (zaman) ve "topos" (yer) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşur. Kelime Einstein'ın Görelilik Teorisi çerçevesinde, matematik alanında kullanılmaktadır. Bununla birlikte Bahtin, bu kelimeyi edebiyat eleştirisinde kullanmak üzere "eğretileme" olarak alır (2014: 296).

Kronotoplar (zaman-uzam/zaman-mekân), bir anlatının temel dinamiğini oluşturur. Soyut bir kavram olan zaman, mekânla ilişkilendirildiği surette somut bir görünüm elde ederken mekân da zamanın varlığıyla derinlik kazanır. Sibel Irzık'ın ifadeleriyle:

"Kronotop, zamanla mekân arasında çeşitli toplumsal deneyimler aracılığıyla farklı biçimlerde kurulan içsel bağların edebiyattaki özgül görünümünün adıdır. Bu anlamda edebiyatla toplum, biçimle ideoloji arasında bir kesişme noktası daha oluşturur. Edebiyatta kronotop aracılığıyla zaman ete kemiğe bürünür; mekân, yine aynı yolla zaman ve tarih tarafından anlamlandırılır" (Irzık, 2014: 29).

Kronotoplar, Bahtin'e göre "anlatıyı biçimlendiren anlam" olarak romanın merkezinde yer alırlar. Ona göre "zaman-uzam, anlatı düğümlerinin bağlandığı ve birleştiği yerdir" (2014: 303). Temsil etme kabiliyetleriyle kronotoplar, bir romandaki olaylara hayat verir. Anlatının olayları bu sayede somutlaştırır ve yine Bahtin'in ifadesiyle "bilgiye dönüşür" (2014: 304).

Kronotoplar, anlatı kişilerini de daha iyi tanıtmaya yardımcı olurlar: "Zaman/uzam, ifadenin olağan figüratif anlamıyla 'karakteri belirginleştirir'; karakterler eylemlerini ve duygularını, nesnelerin toplandığı yer olan zaman/uzama "karşı" uygun bir biçimde ortaya çıkartırlar" (Chatman, 2008: 130).

Kronotopun tanımından hareketle anlatı dünyasının tarih ve coğrafyayla kurduğu ilişkiye değinen Nüket Esen de bir eserin toplumsal zemininin kronotoplar sayesinde ortaya konabileceğini ifade eder. Buna göre “[m]etnin dışındaki hayatın, zaman ve mekân tanımı bir metnin kronotopuna sızar. Her kurgu yalnız yapay, üretilmiş değildir; belirli bir zamanda belirli bir kültürdeki zaman ve mekân ilişkisi veriler, belirleyiciler olarak o kurguda yansır... Yani bir metnin zaman/mekân ilişkisi her zaman kendi dışındaki sosyal ve tarihi çevrenin zaman ve mekân ilişkisi bağlamında ele alınmalıdır” (2012a: 72-73). Metnin zaman ve mekânla ve toplumsal olanla kurduğu bu ilişkiye Jale Parla da işaret eder. Parla, Bahtin’in “kronotop kavramıyla “sanat eserini doğuran ve yaşatan atmosferin maddi temellerini belirlemek” amacıyla olduğunu söyler (2012: 41).

M. Bahtin, söz konusu yazısında bazı kronotoplar belirler ve çeşitli romanlardan örnekler vererek bunları açıklar. Bunlardan ilki “Yol-Karşılaşma Kronotopu”dur. Bu kronotop, taşıdığı duygu değeri açısından oldukça önemlidir: “Karşılaşma kronotopunda, zamansallık ögesi ağır basar ve ayırt edici özelliği duygu ve değerlerin yüksek yoğunluğudur. Karşılaşma ile bağlantılı yol kronotopu ise, daha geniş bir kapsama ama daha düşük dereceli bir duygu ve değerlendirme yoğunluğuyla karakterize olur” (2014: 296-297).

Yol, bir karşılaşmalar mekânıdır. Toplumun her kesiminden insanın kaynaştığı ve birbirleriyle rastlantısal ilişkiler kurduğu yol-karşılaşma kronotopu aracılığıyla insanlar arası sınıf farklılıkları bir süreliğine ortadan kalkar ve tesadüfler olaylara hükmeder. Bu kronotop hem yeni başlangıçlara hem de sonlara gebedir. Bu bakımdan yolda “zaman adeta uzamla kaynaşarak uzamın içine akar (ve yolu şekillendirir)” (Bahtin, 2014: 297).

Bahtin’in tespit ettiği bir diğer kronotop “Şato Kronotopu”dur ve özellikle Gotik romanların tarihi atmosferini yansıtmaları bakımından önem taşır. Walter Scott gibi isimlerin kaleme aldığı tarihi romanlar için önemli bir zaman-mekân boyutu taşıyan bu kronotopun Türk edebiyatında birebir karşılığı bulunmamakla birlikte tarihi romanların mekânı olan saraylar, kaleler bu açıdan değerlendirilebilir. Bunun yanında, Ayşe Demir’in de belirttiği üzere, özellikle Türk edebiyatında toplumsal değişimin simgeleri olarak kullanılan konak, yalı, köşk, apartman gibi mekânlar bu kronotop bağlamında ele alınabilir² (2011: 368).

Stendhal ve Balzac’ın romanlarından hareketle Bahtin’in belirlediği bir diğer kronotop ise “Misafir Odası-Salon Kronotopu”dur:

“Anlatısal ve kompozisyona dayalı bir bakış açısından, karşılaşmaların gerçekleştiği yerdir burası (artık ‘yolda’ veya ‘yabancı bir dünyada’ bir araya gelmelerde olduğu gibi özgül tesadüfi mahiyetleri vurgulanmamaktadır). Salonlar ve misafir odalarında, entrika ağları örülür, sonuçlar bağlanır; diyalogların gerçekleştiği yerdir bu, kahramanların karakterini, ‘fikirlerini’ ve ‘tutkularını’ ifşa ederek, romanda olağanüstü bir önem kazanan bir şey olan diyalogların” (2014: 300).

Görünür olma mekânları olan salonlarda dedikodular döner ve toplumsal yapı burada her türlü statü farkını temsil edecek şekilde sergilenir. Güç, zenginlik, ihtiyaç gibi kavramlar da buralarda somutlaşır. Bireysel ve toplumsal zaman birbiriyle kaynaşır.

“Taşra Kasabası Kronotopu” ise Bahtin’in *Madam Bovary*’den örnek vermek suretiyle açıkladığı bir diğer kronotoptur. Taşra kasabasındaki zamanın döngüsellğine, yaşamın sıradanlığına ve kendini tekrar edişine dikkat çeken yazarın belirttiği üzere: “Burada hiçbir olaya rastlanmaz, yalnızca kendilerini sürekli yineleyen ‘etkinlikler’ bulunmaktadır. Zaman burada, ilerlemekte olan hiçbir tarihsel devinim barındırmaz; bunun

² Handan İnci Elçi de Türk romanında mekânı incelediği çalışmasında, konak ve apartmanın birer toplumsal gösterge olarak mekân-zaman ilişkisini ortaya koymaları bakımından dikkat çekici olduğunu söyler (2003: 19).

yerine dar devirlerle ilerler: günün, haftanın, ayın, bir kişinin yaşamının devri. Bir gün bir gündür yalnızca, bir yıl bir yıldır –bir yaşam bir yaşamdır” (2014: 301).

Bahtin, “Eşik Kronotopu”nun da duygu ve değer yüklü bir kavram olduğunu ifade eder. Bir “dönüm noktası” ve “kopuş” kronotopu olarak nitelediği eşğin “yaşamın bir kopuş noktasıyla, krizle, dönüm anıyla, bir yaşamı değiştiren kararlar (ya da bir yaşamı değiştirmede başarısızlığa uğrayan kararsızlıkla, eşğin ötesine adım atma korkusuyla) bağlantılı” olduğunu belirtir (2014: 302). Ona göre eşik gibi, koridor ve merdiven kronotoplarının da insan hayatındaki anlık olmakla birlikte etkisi bir ömür sürecek kararların, değişimlerin, krizlerin mekânı olduğu söylenebilir (2014: 302).

Mihail Bahtin, ilgili yazısında bu kronotoplardan bahsetmekle birlikte sınırsız sayıda kronotopun farklı anlatılar aracılığıyla tespit edilebileceğini dile getirir. Ona göre bir esere hatta bir yazara özgü yeni kronotoplar bulunabilir, bu kronotoplar birbiriyle karmaşık ilişkiler geliştirebilir (2014: 305-306). Nitekim Bahtin, Dostoyevski'nin eserleri üzerine yaptığı incelemelerde de eşikle birlikte “lobi, koridor, sahanlık, merdiven, merdiven basamakları, merdivene açılan odalar, ön ve arka avluya açılan kapılar ve bunların ötesinde şehir: meydanlar, sokaklar, binaların dış cepheleri, meyhaneler, batakhaneler, köprüler, mezbeleler”den bahseder (2004: 242).

Benzer şekilde araştırmacılar, Gaston Bachelard'ın bellek ve mekân ilişkisini ele aldığı *Mekânın Poetikası* isimli eserinden hareketle ev-yuva, köşe, dolap-çekmece-sandık gibi kronotoplara da edebi metin çözümlemelerinde yer verir.

Çalışmamızda bir kısmı Bahtin tarafından tespit edilen kronotopların yanı sıra *Masumiyet Müzesi*³ romanının tematik yapısı ve işleyişini etkileyen yeni kronotoplar da başlıklar hâlinde incelenecektir.

1. *Masumiyet Müzesi* romanında kronotop

Masumiyet Müzesi, İstanbul sosyetesine mensup bir adamla fakir bir kızın arasında yaşanan tutkulu aşkı ve bu aşkın bir roman ve bir müze aracılığıyla ebedileştirilmesini anlatır. Kemal Basmacı isimli zengin bir erkeğin uzak akrabası Füsün'la arasında yaşananları ele alan romanın büyük bir bölümü 1975'ten 1984'e kadar geçen sürede, söz konusu aşk etrafında gelişen olaylara odaklanır. Eserin geri kalan kısmında ise Kemal Basmacı'nın, sonraki yirmi yıl içinde, bu aşka adanmış müzesini nasıl kurduğunu ve yaşadıklarının nasıl romana dönüştüğü okunur. *Masumiyet Müzesi*, olay örgüsündeki sağlamlığının yanı sıra mekân ve zaman unsurlarının işleniş bakımından modern romana yaklaşmakla birlikte, üstkurmaca yapısı ve metinlerarası ilişkiler gibi özellikleriyle de postmodern bir yapı arz eder. Romanın ilk bölümü, kahraman-anlatıcı Kemal Basmacı tarafından hikâye edilir. Kemal, kaybettiği aşkı Füsün'a dair biriktirdiği her şeyi (anıları, eşyaları) tek tek anlatır. Bu açıdan romanın bu kısmı bir deneyim, arayış ve olgunlaşma hikâyesi olarak da okunabilir. Fakat unutmamak gerekir ki “[d]eneyimden önceki haline dönmesi imkânsız olan öznenin, o deneyimi dil aracılığıyla birebir olarak aktarması mümkün değildir. Bu da deneyimlerin aktarılırken bir kurmacaya dönüşmesine yol açar” (Paliçko, 2020: 118). Nitekim Kemal'in bir kurmaca olduğunu ara sıra dile getirdiği hikâyesinin sonlarına doğru, romana yazar-anlatıcı olarak Orhan Pamuk da dâhil olur. Böylece, romanın yazılış hikâyesine yer verilir ve kurmacanın varlığı da apaçık sergilenir. Bu üstkurmaca tekniğiyle yazar, edebiyat deneyimini eserine taşımış olur. Orhan Pamuk'un başka romanlarında da başvurduğu bu tutum,

³ *Masumiyet Müzesi*'nin ilk baskısı 2008'de İletişim Yayınları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu makalede yer alan alıntılar romanın YKY tarafından gerçekleştirilen 4. Baskısına aittir.

edebiyat deneyiminin hazzını, “yazma eyleminin bilincinde olarak hikâyeler anlatmanın zevkini” taşır (Esen, 2012b: 222).

Romandaki olayların geçtiği Nişantaşı, Çukurcuma gibi semtleriyle İstanbul şehrine, sokaklara ve evlere dair tasvirlerle, buralarda akıp giden yahut durmuş gibi olan zamanı ve toplumsal yapıyı ortaya koyan ifadeler, okuyucunun zihninde zengin çağrışımlara kapı aralar. Söz konusu aşk hikâyesinin oturtulduğu bu detaylı zaman ve mekân çerçevesi, romanı kronotopik bir okumayla değerlendirme imkânı sunar. Romandaki kronotoplar şehir, yol-karşılaşma, ev, eşik, kapı, pencere-balkon, çekmece-dolap-sandık ve müze başlıkları altında incelenebilir.

1. 1. Bir kronotop olarak şehir: İstanbul

Bir İstanbul yazarı olarak tanımlayabileceğimiz Orhan Pamuk'un romanlarının hemen hepsinde İstanbul, az veya çok bilinen yönleriyle, zengin tarihiyle, toplumsal çağrışımlarıyla ve ona kimliğini kazandıran bütün unsurlarıyla sergilenir. *Masumiyet Müzesi*'nde de Pamuk'un köşe bucak tanıdığı İstanbul, zengin ve fakir semtleriyle, sokaklarıyla, boğazıyla ve roman kahramanı Kemal'in gençlik yıllarını yansıtan tarihi-toplumsal atmosferiyle hayat bulur.

Başta yazarın doğup büyüdüğü semt olan Nişantaşı, sosyete cenazelerinin kaldırıldığı Teşvikiye Camii'yle, Kemal Basmacı ve çevresinden zengin arkadaşlarının yaşadıkları modern aile apartmanlarıyla, lüks mağazalarıyla yer alır romanda. Kahraman-anlatıcı Kemal, bu semtin sokaklarında gezinir. Pamuk'un hatıralarında olduğu gibi *Kara Kitap* isimli romanında da andığı “Alaaddin dükânı”, *Masumiyet Müzesi* kahramanının da uğradığı yerlerdendir. Nişantaşı'yla beraber Kemal'in Boğaz'da gittiği lüks lokantalar, Fuaye, İnci gibi restoran ve pastaneler, onun ve yüksek sosyete mensubu arkadaşlarıyla sıklıkla bir araya geldikleri, karşılaştıkları, yiyip içtikleri ve eğlendikleri mekânlar olarak dikkat çeker. Bunlardan Fuaye, sosyetenin kalbinin attığı bir yer olarak öne çıkar. Burası Kemal'in en çok bulunduğu restoranlardan biridir ve kurduğu müzede buraya ait hatıralar da yer alır:

“Yıllar sonra resimli yemek listesini, bir ilanını, özel kibritini ve peçetesini arayıp bulduğum ve burada sergilediğim Fuaye, kısa zamanda Beyoğlu, Şişli, Nişantaşı gibi semtlerde yaşayan sınırlı sayıda zenginin (gazetelerin dedikodu sütunlarının alaycı diliyle söylersek "sosyetenin" en çok sevdiği Avrupa tarzı (Fransız taklidi) lokantalarından biri oldu. Müşterilerine bir Avrupa şehrinde oldukları izlenimini altını çok çizmeden vermek isteyen bu lokantalara Ambassador, Majestik, Royal gibi Batılı ve iddialı adlar yerine, Batı'nın kenarında, İstanbul'da olduğumuzu hatırlatan Kulis, Merdiven ve Fuaye gibi adlar verilirdi. Daha sonraki kuşak yeni zenginin gösterişli mekânlarda anneannelerinin pişirdiği yemekleri tercih etmeleriyle, gelenek ve gösterişi birleştiren Hanedan, Sultan, Hünkâr, Paşa ve Vezir gibi pek çok yer açıldı ve Fuaye unutulup gitti” (2014: 20).

Fuaye gibi lokantalarda dikkati çeken şey ise zamanla değişen siyasi ve toplumsal atmosferden etkilenerek isimlerinin ve müşteri profilinin değişmesi olur.

Kemal, İstanbul'un zengin semtlerinin yanı sıra Fatih, Kocamustafapaşa, Beyoğlu gibi muhitlerde, arka sokaklarda ve Çukurcuma'da birbirinden farklı kökenlerden gelen işçisi, emeklisi, dedikoducu kadınlarıyla mahalle fikrinin henüz kaybolmadığı yerlerde de gezinir. Bu gezintilerinin çoğunu, kaybettiği sevgilisi Füsün'ü bulabilmek için gerçekleştirir. Onunla karşılaşabilme ihtimalinin olduğu caddeler, sinemalar Kemal'in çıktığı şehir turunda okurun muhayyilesini de canlandırır:

“Ama onu karşımda görüvermek içimde öyle tatlı bir duygu uyandırır ki, onun hayaletiyle karşılaşacağım kalabalık yerlere gitmeyi alışkanlık edinmişim; bu yerleri, sanki kafamın içindeki bir İstanbul haritasına da işaretlemişim. Füsün sandığım gölgelerin daha çok görüldüğü yerlere gitmek geliyordu hep içimden. Şehir benim için onu hatırlatan bir işaretler âlemi olup çıkmıştı” (2014: 176).

İstanbul, baştanbaşa Kemal'in aşk şehri olmuştur. Füsun'u bulmadan rahat edemeyeceğini anlayan Kemal, şehri karış karış dolaşmaya başlar. Bu gezintileri, yıllar sonra "çok mutlu saatler" olarak hatırlayacaktır:

"Füsun'un hayaleti, Vefa, Zeyrek, Fatih, Kocamustafapaşa gibi ücra ve yoksul mahallelerde karşıma çıkmaya başladığı için Haliç'in öte yakasına geçiyor, şehrin eski mahallelerine gidiyordum. Parke taşı kaplı çukurlu dar sokaklarda tatlı tatlı sallanan arabayı elimde sigara sürerken, bir köşeden Füsun'un hayaleti bir anda karşıma çıkınca, hemen durup park eder ve onun yaşamakta olduğu bu güzel ve yoksul semte derin bir sevgi duyardım. Başörtülü yorgun teyzelerin, mahallenin hayaletlerinin peşine düşmüş yabancıları dikkatle süzen bıçkın delikanlıların ve kahvehanelerde gazete okuyarak pinekleyen işsizlerle ihtiyaçların soluk alıp verdiği kömür dumanı kokan bu sokakları, bütün aşkımla kutsardım. İyiye uzaktan takip ettiğim herhangi bir gölgenin Füsun'a benzemediğini görünce, mahalleyi hemen terk etmez; hayaleti burada belirmediğine göre, Füsun'un kendisinin de buralarda bir yerde olması gerektiğine kanaat getirerek, sokaklarda aylak aylak sallanırdım. Kedilerin yalandığı meydana köşesindeki kör çeşmenin iki yüz yirmi yıllık mermerleriyle birlikte gözün görebildiği bütün düz yüzeylerinin ve duvarlarının, çeşitli sağ ve sol siyasal partilerin, o zamanlar 'fraksiyon' denen grupların sloganlarıyla ölüm tehditleriyle kaplı olmasından hiç huzursuz olmazdım. Az önce Füsun'un buralarda bir yerde olduğuna bütün kalbimle inanmış olmam, bu sokaklara bir masal ve mutluluk halesi verirdi. Onun hayaletinin gezindiği bu sokaklarda daha çok yürümem, mahalle kahvelerinde çay içip pencereden dışarı bakmam ve onun bu sokaktan geçişini beklemem gerektiğini düşünür; ona ve ailesine yakın olabilmek için onun ve ailesinin yaşadığı gibi yaşamam gerektiğini aklımdan geçirirdim" (2014: 218-219).

Kemal'in İstanbul'un yoksul ve ücra semtlerinde dolaşırken karşılaştığı tarihi bir yapı, bina veya çeşmenin 70'lerin hareketli siyasi hayatını gösteren sloganlarla kaplı olması da dikkat çekicidir. Tarihin şimdiyle, zevk-i selimin vandallıklıkla bir araya geldiği bu yerlerin anlatımı, devri belirleyen ürkütücü atmosfere küçük bir dikkat olarak görülebilir. Zira burjuva dünyasına mensup pek çok kişi gibi Kemal için de bu siyasi çatışmalar bir anlam ifade etmemektedir. Füsun'u ararken artık ayağını kestiği zengin semtlerin bu kavgalardan haberi yok gibidir. 80 darbesinin arifesinde, şehrin bu bölgelerinden de duyulmaya başlayan patlamalar veya silah sesleri ise Kemal'i ya da annesini gece karanlığında kısa süreliğine uyandıran hadiselerdir. Kemal hem mensubu olduğu toplumsal sınıf hem de Füsun'a duyduğu aşkın bütün benliğini ele geçirmesi sebebiyle İstanbul sokaklarını karıştıran sağ-sol çatışmalarına ilgi göstermez. Siyaseten bir tarafa bağlanmış da değildir. Yine de faydasız bulunduğu bu çatışmalardan korkar, ara sıra bir iç savaş çıkmasından endişe eder. Darbeden sonra ise onu endişelendiren tek şey, sokağa çıkma yasağı başlamadan Füsunların evinden çıkmak zorunda kalması ve Füsun'u görmeye doyamaması olacaktır.

Füsun'u bulduğu tarihten sonra da Kemal'in İstanbul'da Nişantaşı ile Füsunların yaşadığı Çukurcuma'daki evleri arasındaki gidiş gelişleri devam eder. Kendisini terk edip ortadan kaybolan Füsun, bir senaristle evlidir artık. Kemal'le tekrar görüşmek istemesinin sebebi ise kocasının çekmeyi düşündüğü film için para bulmaktır. Füsun'u kaybetmemek için buna razı olan Kemal, 1976'dan 1984'e kadar Füsunların evine ziyaretlerini sürdürürken bir yandan da İstanbul'un renkli bir yüzüyle, Yeşilçam'la tanışır: Sinema dünyasına Füsun'un kocası Feridun aracılığıyla giren Kemal, yeni evli çiftle yazlık sinemalara gidip sıradan insanlarla birlikte Yeşilçam melodramlarını, dönemin yeni şöhretlerinden olan Orhan Gencebay'ın arabesk tadındaki filmlerini seyrederek, Pelür Bar gibi sinema emekçilerini ağırlayan mekânlarda dolaşır. Sinema dünyasının aktörleri, aktrisleri ve yapımcılarıyla buralarda bir araya gelir.

Kemal, sadece sevdiği kadına yakın olmak, onu seyredebilmek için Boğaz'daki lokantalarda Feridun ile Füsun'u birçok kez yemeğe götürür. Sevdiğiyle bir araya geldiği böylesi anlardan küçük mutluluklar devşirmeye çalışır: "Bir akşam Yani'nin Yerinde Füsun'un karşısında oturmanın verdiği huzur içimdeki aşk cinlerini yatıştırınca, mutluluğun çok basit ve herkesin bilmesi gereken reçetesini keşfedip kendi kendime mırıldandığımı da hatırlıyorum: Mutluluk, insanın sevdiği kişiye yakın olmasıdır yalnızca. (Ona hemen sahip olmamız gerekmez.)" (2014: 266).

Bu mutluluk anlarını kaybetmek istemeyen Kemal, ileride oluşturacağı müzesi için, gittiği kimi yerlerden eşyalar toplar:

“Boğaz lokantalarında onun karşısında otururken, daha sonraki günlerde onu özleyince çekeceğim acıları düşünüp masadaki bazı eşyaları onun karşısında oturma mutluluğumu bana hatırlatsınlar ve yalnızlık anlarımda bana güç versinler diye yanına aldım ve sakladım. Mesela bu küçük teneke kaşığı, Yeniköy'deki Aleko'nun Yerinde kocasıyla küçük bir futbol sohbetine daldığımız sırada -ikimizin de Fenerbahçeli olması, yüzeysel bir çatışmaya fırsat vermediği için iyiydi- sıkıldığı için Füsün ağzına sokup uzun uzun oynamıştı. Bu tuzluğu, tam kullanırken pencerenin önünden çok yakınımızdan geçen, pervanesinin dönüşü masamızın üzerindeki şişeleri ve bardakları titreten paslı bir Sovyet gemisine bakarken uzun bir süre elinde tutmuştu” (2014: 266).

Kemal, Füsün'u ararken dolaştığı İstanbul'u, 1983 yılının yazından itibaren Füsün'la birlikte dolaşmaya başlar. Bu dönem, onun Füsün'a nihayet kavuşacağını ve aradaki engellerin kalkacağını düşündüğü bir zaman dilimidir. Araba kullanmayı bir güçlülük göstergesi sayan Füsün'la şehrin caddelerinde sürüş denemeleri yapan ve ehliyet sınavı için gerekli yerlere giden Kemal, İstanbul'un başka yüzlerini tanır:

“Birbirimizi yeniden tanır gibi, birlikte İstanbul'u keşfetmekten, şehrin ve Füsünün her gün yeni bir halini görmekten derin hazlar alıyordum. Hastanelerin yoksulluğuna ve düzensizliğine tanık olduğumuzda, doktora bir görülebilmek için sabahın erken saatinde üniversite hastanelerinin kapılarında kuyruk olan ihtiyarların sefaletini gördüğümüzde, arka sokaklardaki boş arsalarda belediyeden gizli kaçak kesim yapan telaşlı kasaplarla karşılaştığımızda, hayatın karanlık yanlarının bizi birbirimize yaklaştırdığını hissedirdim. Bizim hikâyemizin tuhaf, hatta itici yanı; şehrin ve insanların, sokaklarda yürüdükçe sezdiğimiz karanlık ve korkutucu yanlarıyla karşılaştırıldığında, o kadar da önemli değildi belki. Şehir bize hayatlarımızın sıradan yanını hissettiriyor ve herhangi bir suçluluk duygusuna kapılmadan alçakgönüllü olmayı öğretiyordu. Sokaklarda yürürken, dolmuşta, otobüste, şehrin kalabalığına karışmanın teselli edici gücünü içimde hisseder, vapurda yan koltukta kucağında uyuklayan torunuyla yolculuk eden başörtülü teyzeyle ahbablığı ilerleten Füsün'a hayranlıkla bakardım” (2014: 446-447).

Tanımadığı, bilmediği çevreleri Füsün yanındayken tecrübe etmek ona kendi dertlerinin küçüklüğünü gösterdiği gibi mutluluk duygusuna tevazu içinde karşılamayı ve hayatın acıları karşısında sükûnetinin korumayı öğretir.

Füsün, kocasından ayrılıp Kemal'le evlenmeye karar verdikten sonra ise iki sevgili, Beyoğlu sinemalarında oynatılan filmleri seyretmeye giderler ve hakiki bir çift gibi davranmaya çalışırlar. Kemal'in bütün ümitleri Füsün'un bilerek arabayı ağaca çarpmasının ardından tükenir. Füsün ölür, kendisi de aylarca hem fiziksel hem de ruhsal olarak toparlanamaz. Aradan geçen uzun zamandan ve tedavilerden sonra yeniden İstanbul'da gezinen, arkadaşlarıyla buluşan Kemal, şehrin artık bambaşka bir yere dönüştüğünü acı içinde fark eder: “Bu yeni sokaklar, İstanbul'a her gün bir yenisi eklenen betondan tuhaf mahalleler, hastaneden çıktuktan sonra hemen hissettiğim şeyi, Füsün'un ölümünden sonra İstanbul'un bambaşka bir yere dönüştüğü duygusunu kuvvetlendiriyordu” (2014: 509).

Teselliyi Füsünların evine gidip annesini ziyaret etmekte bulan Kemal, daha sonra yıllarını alacak yolculuklara başlar. Bu yurtdışı yolculuklarında birbirinden farklı temalara sahip küçük ve kişisel müzeleri gezer. Bu müze gezileri, ona Füsün'un hatıralarını olduğu kadar, bu hatıralara sahne olan İstanbul'u da anlatması gerektiğini hissettirir. Yıllar boyunca biriktirdiği ve daha sonra koleksiyonerlerden hatta çöp evlerden topladığı çeşitli eşyalar, kartpostallar, resimler vb. aracılığıyla sevdiği kadını ve sevdiği İstanbul'u unutulmaktan korumak ister. Aşkını İstanbul'dan ayrı düşünemeyen Kemal'e göre İstanbul'u, Nişantaşı'nı, Çukurcuma'yı tanımayan biri, onun Füsün'a beslediği duyguları da tam olarak anlayamaz. Bu düşüncelerle çıktığı yolculuklarda kişisel müzeleri ziyaret eden Kemal'in zihninde bir roman yazdırmak ve “Masumiyet Müzesi”ni kurmak fikirleri belirir. Yazar Orhan Pamuk'u söz konusu romanı yazmaya ikna eden Kemal

Basmacı'nın anlattığı hikâye "Leyla ile Mecnun gibi, Hüsn ile Aşk gibi, yalnızca âşıkların değil, bütün bir âlemin, yani İstanbul'un hikâyesi"dir (2014: 542).

İstanbul, *Masumiyet Müzesi* kahramanının yaşadığı ve daimi bir surette etkileşim hâlinde olduğu bir şehirdir. Kapsadığı deniz, boğaz, lokanta, meyhane, otel, bar, hastane, apartman gibi doğal veya insan yapısı unsurlarla zengin bir anlam dünyası oluşturur. İstanbul, roman boyunca sakinlerinin benimsediği birbirinden farklı hayat tarzlarını, toplumsal ve kültürel özellikleri bazen uyumlu, bazen uyumsuz şekilde seslendirilen bir şarkı gibi duyurur. Geçmişin izlerini taşıdığı kadar, anın mührünün de vurulduğu bir şehir olarak İstanbul, *Masumiyet Müzesi* romanındaki olay örgüsüne zemin teşkil eder, roman kişilerine bir çerçeve çizer ve tarihsellik kazandırır.

1. 2. Yol-karşılaşma kronotopu

Yol kronotopu, uzun veya kısa yolculuklara işaret eder. Bir akışın, hareketin mekânıdır yollar. *Masumiyet Müzesi*'nin âşik kahramanı Kemal Basmacı da oldukça hareketli bir figürdür. İstanbul semtlerinde yakın çevresiyle görüşür, nişanlısı ve arkadaşlarıyla gezintiler yapar. Ayrıca kaybettiği sevgilisini aramak için de caddeleri ve sokakları arşınlar. Onun yürüyerek veya arabayla kat ettiği yollar, öncelikle kişileri birbirine bağlama işlevi görür. Bununla birlikte, özellikle Füsün'un ortadan kaybolduğu aylarda bir arayış mekânıdır yollar. Kemal, Nişantaşı'nda ve daha sonra İstanbul'un fakir semtlerinde cadde cadde, sokak sokak Füsün'u arar.

Gidiş ve gelişleri bünyesinde barındıran yol kronotopu, kavuşma ve ayrılık çağrışımlarını bir arada bulundurur (Demir, 2011: 304). *Masumiyet Müzesi*'nin kahramanı Kemal'i Füsün'dan ayıran ve aylarca devam eden bir bekleyişe sürükleyen yollar olduğu gibi Füsün'a kavuşturan yollar da vardır. Bu yollar Nişantaşı'ndan Taksim'e, Beyoğlu'na ve Çukurcuma'ya uzanır. Birbirinden farklı semtler, semtlerin sakinleri Kemal'in gözlerinden sunulur. Böylece toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla yol üzerinde karşılaşılır. Kemal'in gözünden Füsün'un oturduğu Çukurcuma'daki mahalleler oldukça heterojen bir görünüm sunar:

"Mahalle kalabalığı çeşitliydi: Galata'da limanda işçilik yapanlar, Beyoğlu'nda ara sokaklarda küçük dükkânları, lokantaları işletenler vegarsonlar, Tophane tarafından yayılarak gelen Çingene aileleri, Tuncelili Alevi Kürt aileleri, bir zamanlar Beyoğlu'nda, BankalarCaddesinde kâtiplik yapan Rum, İtalyan, Levanten ailelerinin fakirdüşmüş çocukları ve torunları, tıpkı onlar gibi İstanbul'u hâlâ bir türlüterk etmeyen son Rum aileleri, depolarda, fırınlarda çalışanlar, taksi şoförleri, postacılar, bakkallar ve üniversitelerin yoksul öğrencileri..." (2014: 300).

70'lerin sonuna gelindiğinde karşılaşılan kimseler ise daha tehlikeli ve karanlık olur. Çeşitli siyasi fraksiyonlara mensup bu kişiler, sokakların hâkimiyeti için birbiriyle çatışmakta ve yolda gidenleri korkutmaktadırlar:

"1978'de artık bizim mahallede de geceleri bombalar patlıyordu. Tophaneye ve Karaköy tarafına uzanan sokaklar milliyetçilerin, ülkücülerin denetimindeydi ve gazeteler buralardaki kahvelerde pek çok cinayetin planlarının yapıldığını yazardı. Çukurcuma Yokuşu'ndan yukarıya. Cihangire doğru çıkan parke taşı kaplı çarpık çurpuk sokaklarda ise Kürtler, Aleviler, çeşit çeşit sol fraksiyona yakınlık duyan küçük memurlar, işçiler ve öğrenciler yuvalanmıştı. Onlar da silah kullanmayı severdi. ... Keskinlerden çıktığım saatlerde Çukurcuma, Tophane, Cihangir sokakları hiç tekin olmazdı. Arabayla evimize dönerken bile afiş asan, bildiri yapıştıran ya da duvarlara slogan yazan birilerini hep görür, korku içinde bakışırık" (2014: 371-372).

Yol-Karşılaşma kronotopu, bazı anlık karşılaşmalara, tesadüflere açıktır. Füsün'u aradığı aylarda sıklıkla şehri gezen Kemal de bazen ona rastlar gibi olur. Bu çarpıcı rastlantılar, onu derinden sarsar:

"En sarsıcı ilk karşılaşma, Suadiye'ye taşınmış olan annelere Temmuz sonuna doğru bir akşamüstü arabalı vapurla giderken gerçekleşti. Kabataş'tan Üsküdar'a yanaşmakta olan vapurun içindeki diğer sabırsız şoförler gibi, arabamın motorunu çalıştırmıştım ki, yanda yaya yolculara ayrılmış kapıdan çıkarken Füsun'u gördüm. Arabaların inişine ayrılan kapı henüz açılmamıştı, ancak arabadan fırlayıp arkasından koşarsam ona yetişebilirdim, ama o zaman da vapurun çıkışını tıkayacaktım. Yüreğim hırsla çarparken, kendimi dışarı attım. Bütün gücümle ona tam selenecektim ki, görüş açım giren belden aşağısının sevgilimin güzelim gövdesinden çok daha kalın ve kaba olduğunu, yüzünün de bambaşka birinin yüzü şekline girdiğini acıyla fark ettim. Acımın bir mutluluk heyecanına dönüştüğü o sekiz-on saniyeyi, ertesi günlerde ağır çekimle hep yeniden yaşadım ve onunla böyle karşılaşacağımıza içtenlikle inanmaya başladım" (2014: 181).

Füsun'a kavuşma ümidini tazeleyen bu karşılaşma, yanılığının bütün acısına rağmen, tatlı heyecanlar da taşır. Kemal daha sonra buna benzer pek çok hayali karşılaşmalar yaşayacak ve bir gün Füsun'a rast gelebilmek için İstanbul'un fakir semtlerini gezmeye başlayacaktır.

Kemal'in yolda karşılaştığı bir diğer isim de Füsun'un kocası Feridun olur. Füsun'u bulduktan sonra onun evlendiğini ve kendisiyle de menfaati için görüşmeye başladığını öğrenen Kemal, bir daha onu görmeyeceğine kendi kendine söz verir. Fakat evine dönerken yolda karşısına Feridun çıkar. Sarhoşluğun da etkisiyle birden karar değiştiren Kemal, Feridun'a çekmek istediği filmde yardımcı olmak istediğini söyler. Bu teklife Feridun da şaşırır. Kemal'in bu kararının altında Füsun'a duyduğu saplantılı aşkı yatmaktadır. O, Füsun'u görmeden yaşayamayacağını düşünür.

Bir diğer dikkat çekici karşılaşma ise yıllar sonra Milano'da gerçekleşir. Kemal, Bagatti Valsecchi Müzesi'ni görmek için gittiği bu şehirde 31 yıl önce nişandan ayrıldığı Sibel ve ailesiyle karşılaşır. Karşılaşma, yazar Orhan Pamuk'a Sibel Hanım tarafından anlatılır. Sibel'in, kendi gençliğine çok benzediğini söylediği kızı Gül'ü yolda gören Kemal, şaşkınlık içinde ona "Sibel!" diye seslenir. Eski nişanlı, yıllar sonra Milano'da karşılaştığı Kemal'in hâlinin perişanlığından etkilenir. Kemal bu karşılaşmadan bir gün sonra ölür.

Yol kronotopunun yüklediği bir başka önemli değer ise onun hem bir başlangıç hem de bir bitişin mekânı olabilmesinden kaynaklanır. *Masumiyet Müzesi* romanında da yolun böyle güçlü bir duygu taşıdığı görülür. Zira kahraman-anlatıcı Kemal Basmacı'nın büyük aşk hikâyesi bir yolda gerçekleşen tesadüfle başladığı gibi, bir yol üzerindeki kazayla da sona erer.

1975 Nisan'ında Kemal ve sevgilisi Sibel, Nişantaşı'nda yürürken Şanzelize Butik'in vitrininde Jenny Colon marka bir çanta görürler ve Sibel çantayı çok beğenir. Ertesi gün o butiğe çantayı almaya giden Kemal, uzak akrabalarından Füsun'un o dükkânda çalıştığını görecektir, yıllardır görmediği bu kızın güzelliğine kapılacaktır.

Füsun'la Kemal'in kendi seyrinde ilerleyen aşkları ise düğün öncesi çıktıkları Paris yolculuğu sırasında ebedi ayrılıkla neticelenir. Yıllar boyunca sevdiği kıza kavuşma hayali kuran Kemal, 1984 yılı Ağustos'unda artık boşanmış bir kadın olan Füsun'la evlilik arifesindedir. Kemal, Füsun'la sorunsuz ve mutlu, yeni bir hayata adım attığını düşünmektedir. Sevdiği kızla çıktıkları yolculukta, Edirne yakınlarında, Büyük Semiramis Oteli'nde bir gece kalırlar. Geceyi birlikte geçiren çift, sabah büyük bir tartışma yaşar. Yıllarca hayallerine ulaşması kendisini seven adam tarafından engellenen Füsun, bindikleri Chevrolet'i öfkeyle bir ağaca doğru sürer:

"O zaman yaşadığım mutluluğun sonuna geldiğimizi, bunun bu güzel âlemden ayrılış zamanı olduğunu ruhumda derinden hissettim. Son hızla çınar ağacına doğru gidiyorduk. Bizi o hedefe Füsun kilitlemişti. Böyle hissettim, kendime onunkinden başka bir gelecek de görmüyordum artık. Nereye gidiyorsak onunla birlikte gidiyorduk ve bu dünyadaki mutluluğu kaçırmıştık. Çok yazık olmuştu, ama bu sanki kaçınılmaz bir şeydi. O zaman yaşadığım mutluluğun sonuna geldiğimizi, bunun bu güzel âlemden ayrılış

zamanı olduğunu ruhumda derinden hissettim. Son hızla çınar ağacına doğru gidiyorduk. Bizi o hedefe Füsün kilitlemişti. Böyle hissettim, kendime onunkinden başka bir gelecek de görmüyordum artık. Nereye gidiyorsak onunla birlikte gidiyorduk ve bu dünyadaki mutluluğu kaçırmıştık. Çok yazık olmuştu, ama bu sanki kaçınılmaz bir şeydi" (2014: 505).

Kazada Füsün ölür, Kemal ise güçlkle hayata tutunur. Yol, Kemal'in tutkuyla bağlı olduğu Füsün'ü kaybettiği, ölümcül bir mekâna dönüşür. Bundan sonra ise Kemal için yeni yolculuklar söz konusudur. İleride kuracağı müze fikrinin temellerini bu yolculuklar sırasında atacak olan Kemal, yıllar boyunca dünyanın hemen her yerinde gezinir, gittiği şehirlerin sokaklarını keşfeder, müzelerini ziyaret eder.

Füsün'un kaza yaptığı Chevrolet'e de yol kronotopuna katkısı bakımından değinmekte fayda vardır. Bir dönemin statü simgesi olan bu Amerikan arabası, Kemal'e babasından yadigâr kalır. Şoförü Çetin Bey'in kullandığı arabanın arka koltuğunda oturan Kemal, İstanbul sokaklarını, denizi, çevirme yapan darbe dönemi askerlerini seyrederek. Bir zenginlik alameti olan Chevrolet ile akrabalar da gezdirilir. Kemal, bunun, 60'lı yıllardan itibaren gelişen bir adet olduğunu anlatır. Ehliyet almayı çok isteyen Füsün'a da yine Chevrolet'de sürüş dersleri verir ve bu dersler sırasında İstanbul'u dolaşırlar. Başlamadan bitecek olan Avrupa seyahatine de yine bu araçla çıkarlar. Kemal, kazadan bir müddet sonra Chevrolet'nin enkazını bir hurdacıda bulur ve onu da sergilemek üzere müzesine taşır.

Yol-karşılaşma kronotopu *Masumiyet Müzesi*'nin olay örgüsünde belirleyici rol üstlenmekte, kişilerin karakterini belirgin kılmakta ve Chatman'ın da ifade ettiği gibi "anlatının ruh haline katkıda bulunmak" tadır (2008: 132).

1.3. Ev kronotopu

Salon kronotopunu açıklayan Bahtin, evin herhangi bir odasının da benzeri duygu ve değerleri yüklenebileceğinden bahseder. *Masumiyet Müzesi*'nde buna uygun odalardan bahsedilebilir. Bununla birlikte öncelikle roman kişilerinin yaşadığı evlerin birer kronotop olarak değerlendirilmesi gerekir. "Çünkü evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim -sık sık yinelendiği gibi- ilk evrenimizdir. Ev, gerçek bir kozmostur" (Bachelard, 1996: 32). Ev, sadece barındırma işlevi görmez; insanın anılarını, düşlerini, düşüncelerini saklayan bir mekân olarak onu korur ve dış dünyaya karşı bir sığınak, bir dayanak noktası olur⁴.

İlk olarak Kemal'in ailesiyle birlikte yaşadığı Teşvikiye Camii karşısındaki apartman dairesi, modern Türk ailesinin mekânı olarak toplumsal bir anlam ifade etmesinin yanı sıra Kemal'in çocukluğuna dair hatıralarının şekillendiği bir huzur ve mutluluk imgesi olarak dikkat çeker. Füsün'ü kaybettiği sıralarda, hayatın acı yönlerini tecrübe etmeye başlayan Kemal, Teşvikiye'deki evlerinin ve çevresinin huzur dolu atmosferinden medet umar:

"Dünya işte böyle güzel bir yerdi, yaz akşamında Boğaz yönünden esen poyraz, Teşvikiye Camii'nin avlusundaki çınar ağaçlarını taa çocukluğumdan beri hatırladığım hoş ve yumuşacık sesle hissediyordu; hava kararırken kırlangıçlar 1930'lardan kalma apartmanların damlarının ve caminin üzerinden çılgınlık atarak uçuyor; sayfiye evine gitmeyen Nişantaşlıların televizyonlarının ışığı hava karardıkça belirginleşiyor; bir balkonda canı sıkılan bir genç kız, daha sonra başka bir balkonda mutsuz bir baba, ana caddedeki trafiğe bir süre dalgın dalgın bakıyor; bense bütün bu manzarayı, kendi duygularımı seyrederek seyrediyordum, Füsün'u hiç unutamamaktan korkuyordum. Orada kendi evimin balkonunun

⁴ Ayşe Demir, Bachelard'ın bireyi öne çıkaran bu ev yorumuna karşın, Türk edebiyatında evin bireyden önce "ailenin varlığını koruma ve onu bir arada tutma" işleviyle var olduğunu dile getirir (2011: 19). Bu durum modern Türk romanında bireyin lehine olarak değişir. Kemal'in önce Sibel'in yalısında yaşamak, daha sonra Füsün'u aramak ve nihayet onun hatırasını yaşatmak için baba evinden ayrılması aile bağlarından soyutlanarak bireyleşen, kendi düşünün peşinden giden bir özneye işaret eder.

serinliğinde otura otura ve arada bana katılıp gevezelik edenleri tatlı tatlı dinleyerek, küp gibi içtim” (2014: 195-196).

Füsun’u bulamayan ve acıları yatışmayan Kemal, Sibel’le de yollarını ayırırken ailesinin merak dolu bakışlarından korunmak için evden ayrılır ve Fatih Otel’inde kalmaya başlar. Bir yandan da Füsun’u aramaya devam eden Kemal, yabancılarla bir arada kaldığı bu otelden babasının ölüm haberi üzerine çıkar ve annesinin yanına, evine döner:

“Eve dönmek, o dünyanın merkezine dönmek demek olduğu için kendimden saklayamadığım bir mutluluğum vardı ve babası ölen herhangi bir erkeğin duyduğundan daha yoğun bir suçluluk duyuyordum. Buzdolabında, ölmeden önceki gece babamın yanladığı bir küçük Yeni Rakı şişesi buldum, bütün konuklar gittikten sonra, annem ve ağabeyimle otururken dibine kadar içtim” (2014: 235).

Kemal, babasını kaybettiği için üzgün olmakla beraber, ölüm acısını bastıran bir mutluluk duygusu da taşır. İlk evrenine dönen bir adamın mutluluğudur bu; ev, tanıdık eşyalar ve kokularla geçmiş şimdije bağlar.

Teşvikiye’deki evlerinde yer alan salon ise hem ailenin bir araya geldiği hem de bayram, düğün, cenaze gibi vesilelerle eve gelen misafirlerin ağırlandığı bir mekân olarak romanda yer alır. 1969 yılı Kurban Bayramı anılarını anlatan Kemal, o gün evin salonunu dolduran kalabalıktan bahseder; bu kalabalık misafirler arasında Füsun ve ailesi de vardır. Benzeri bir kalabalık, babasının ölümüyle yine salonda ağırlanır. Kemal gün boyu gelenlerle ve ailesiyle ilgilenir, hatta dedikodular yapar. Aile üyeleri yılbaşında da salonda toplanır ve tombala oynar. 70’lerin önemli bir aile eğlencesi olan bu oyuna büyük küçük herkes katılır ve Kemal’in annesinin hazırladığı hediyeler, kazananlara dağıtılır.

Salonda bulunan yemek masası da Kemal’in ailesiyle birlikte öğle ve akşam yemeklerinde bulunduğu bir mekândır. Burada günlük olaylar konuşulur. Özellikle Füsun’un ölümünün ardından yıllarca anne-oğulun sevdiklerini yitirmiş insanların duygudaşlığıyla oturduğu yemek masasında gündelik konuşmalar, dedikodular yapılır; büyük olaylar gerçekleşmez, huzursuzluk çıkmasına izin verilmez⁵.

Ev kronotopu içinde ele alınacak bir diğer mekân ise Kemal’le Füsun’un yasak aşkına sahne olan Merhamet Apartmanı’dır. Cumhuriyet’in ilanının ardından yükselen yeni burjuva sınıfı mensuplarından bir aileye ait olan bu apartmanda Kemal’in annesine ait bir daire bulunmaktadır. Evdeki eski veya modası geçmiş eşyaların tutulduğu bir depo kimliği taşıyan bu daireye Füsun’u davet eden Kemal, onunla kısa ama tutkulu bir ilişki yaşar. Bahçeye bakan penceresiyle evin dışındaki varlıklara, kuş seslerine, çocuk bağırışlarına da kulak veren bu daire Kemal ve Füsun’un aşklarının masumiyetini, çocuksuluğunu temsil ettiği kadar, bu masumiyetin kaybına da atıfta bulunur. Füsun’a söylediği yalanlarla ona merhamet göstermeyen, aşkının kıymetini bilmeyen Kemal’in bencilliği bu dairede ve onun tozlu eşyalarında, küf kokulu divanında yankı bulur. Bu bakımdan apartmanın ismi de sembolik bir değer taşımaktadır.

Kemal, Füsun’u kaybettikten sonra garip bir tutkuyla onu hatırlatan eşyaları bu dairede biriktirmeye başlar. Füsun’un elinin değdiği objelerden, içtiği sigaranın izmaritine, dondurma külahından, mendile hemen her nesne onun koleksiyonunun bir parçası olarak dairede yerini alır.

“Merhamet Apartmanı’ndaki daireye gider, orada Füsun ile yaşadığımız mutlu saatleri düşünerek hayallere dalarken, gittikçe büyüyen "koleksiyonuma" hayret ile şaşkınlık arası bir duyguyla bakardım.

⁵ Esra Topuz’un hazırladığı Edebiyat ve Yemek: Bir Kronotop Olarak Yemek başlıklı yüksek lisans tezinde de Masumiyet Müzesi romanında kişilerin bir araya geldiği yemek masasında olay örgüsünü derinden etkileyecek bir değişimin, kişisel dönüşümün yaşanmadığı dile getirilir (2012: 43-51). Bununla birlikte özellikle Kemal’in Füsunların evinde yaklaşık sekiz yıl boyunca oturduğu yemek masasında hemen her zaman aynı durumların tekrar etmesi, evin zamandsızlığına vurgu yapılması bakımından değer taşır. Bu, vakitleri belirleyen radyo, televizyon ve ezan gibi nesnel zaman işaretlerinden ayrı olarak var olan Füsun ve ailesinin özel zamanıdır (2014: 296).

Hiç durmadan biriken bu eşyalar, yavaş yavaş aşkımin yoğunluğunu gösteren işaretlere dönüşüyordu. Onlara Füsün ile yaşadığım mutlu saatleri hatırlatan teselli edici şeyler gibi değil, ruhumda esmekte olan bir fırtınanın elle tutulur uzantılarıymış gibi bakardım bazan. Bazan da biriktirdiğim şeylerin varlığından utanır, başkalarının onları görmesini hiç istemez, gittikçe artan eşyaların bu gidişle birkaç yılda Merhamet Apartmanı'ndaki dairenin odalarını baştan aşağı kaplayabileceğini aklıma getirir, korkardım" (2014: 377).

Kemal sık sık bu daireye giderek, birlikte vakit geçirdiği eşyalar sayesinde Füsün'un yokluğuna bir nebze olsun katlanabilir. Bununla birlikte zamanla bu eşyaların roman kahramanı için birer fetiş nesnesine dönüştüğü de görülür. Füsün'un ölümünden sonra bu eşyaları düzenleyerek sergilemek ve aşkına ölümsüzlük katmak isteyen Kemal, bir müze kurmaya karar verir.

"Masumiyet Müzesi" adını vereceği bu yer ise Füsünların Çukurcuma'daki evleridir. Füsün kendisini terk ettikten yaklaşık bir buçuk yıl sonra Kemal, onu ilk kez bu evde ziyaret eder. Kemal için burası bir tapınaktır. Zira ev, tutkuyla bağlı olduğu, zihninde idealize ederek bir tapınma nesnesine dönüştürdüğü kadının sessiz, sakin ve pek de özgür olmadan yaşadığı bir mekândır. Kemal, yaklaşık sekiz yıl boyunca haftanın birkaç akşamını bu evde geçirir. Takıntılı bir âşık olan Kemal, bu ziyaretlerin hepsini kaydetmiştir:

"Tam yedi yıl on ay, Çukurcuma'ya, Füsün'u görmeye akşam yemeğine gittim. İlk gidişim Nesibe Hala'nın 'Akşamları bekliyoruz!' demesinden on bir gün sonra, 23 Ekim 1976 Cumartesi olduğuna ve Çukurcuma'daki son akşam yemeğimizi Füsün, ben ve Nesibe Hala 26 Ağustos 1984 Pazar günü yediğimize göre, aradan 2864 gün geçmiş. Hikâyesini anlatacağım bu 409 haftada, notlarım göre onlara 1593 kere akşam yemeğine gitmişim. Ortalama haftada dört kere demektir bu, ama haftada dört gün hiç şaşmadan Çukurcumaya akşam yemeğine gittiğim de sanılmasın" (2014: 291).

Bu ziyaretlerin sıklığına şaşırarak okuru ise zamanın göreceli olduğu konusunda uarmayı ihmal etmez Kemal. O, aşkı için Füsünların kapısını defalarca aşındırmıştır. Kemal, Füsün'u görmeye gittiği kadar onun âlemini tanımak, soluduğu atmosfere yakın olmak için de Çukurcuma'daki eve gider. Burası Kemal'e göre "zamandışı" bir yerdir: "Müzemizi ziyarete gelen meraklının, Keskinlerin bütün eski eşyalarına, bozulmuş, paslanmış, yıllardır çalışmayan çalar saatlerine, kol saatlerine bakarken, bu 'zamandışı' tuhaflığı ya da bu şeylerin kendi aralarında oluşturdukları özel zamanı fark etmesini isterim. Bu özel zaman Füsünların evinde yıllarca soluduğum ruhtur" (2014: 296).

Zamanı Aristo'nun kuramında olduğu gibi bir çizgi olarak ele almak istemeyen Kemal, "şimdi"ye, anlara odaklı bir zaman anlayışı geliştirir. Çizgisel zaman, nihayetinde bitişlere, yani ölüme işaret eder. Oysa bir an için tadılan mutluluk, kişiyi çok uzun süreler mutlu edecek güce sahiptir:

"... 'şimdi' dediğimiz anlar, Çukurcuma'ya akşam yemeklerine gitmeye başladığım günlerde olduğu gibi, Füsün'un bir gülümseyişiyle, bazan bir yüzyıl yetecek kadar mutluluk verebilir bize. Keskinlerin evine hayatımın geri kalanında bana yetecek mutluluğu almaya gittiğimi daha baştan anlamıştım ve evlerinden Füsün'un dokunduğu irili ufaklı küçük eşyaları, bu mutlu anları saklamak için alıp götürüyordum" (2014: 298).

Füsün'la yakaladığı mutlu anları zihninde ve topladığı eşyalarda sabitlemeye çalışan Kemal için o evde geçirilen her gece, en umutsuz olanları bile, yıllar boyunca kendisine mutluluk vermeye devam edecektir. Füsün öldükten sonra ise Kemal, burayı artık bir telafi mekânına dönüştürmek ister. Füsün'un özgür bir kadın olarak çıkamadığı ve çizdiği kuş resimleriyle teselli bulduğu bu aile evi, Kemal tarafından aşkının sonsuza dek yaşatılacağı bir kişisel müze hâline getirilir.

Yine ev kronotopu çerçevesinde ele alınabilecek bir diğer zaman-mekân ise Sibellerin Anadoluhisarı'ndaki yalıdır. Yalı eski ve harap bir binadır. Yine de aşk acısını atlatmak isteyen Kemal, nişanlısı Sibel'in de desteğiyle yaz mevsimini burada, yalı hayatının sunduğu çeşitli zevkleri tadararak geçirir. Canı istediğinde

denize atlayıp yüzmek, yalıya yanaşan balıkçılardan balık almak, arkadaşlarla eğlenceler tertip etmek bunlardan bazılarıdır. Bu eğlenceler arasında Sibel, Kemal'in Füsun'u unutabileceğini ümit eder:

"Yeni bir hayata başlamanın coşkusuyla hemen benimsediğim yalı hayatının tesellileri, ilk günlerde beni hastalığımın hızla kurtulmakta olduğuma inandırdı. Gece hangi eğlenceden, hangi saatte ve ne kadar sarhoş dönmüş olursak olalım, sabah Boğazın dalgalarında yansıyan tuhaf bir ışık panjurların arasından sızıp odamızın tavanında oynaşmaya başlar başlamaz yataktan kalkar, panjurları parmaklarımın ucuyla itip açar ve içeriye patlar gibi dolan manzaranın güzelliğine her seferinde hayret ederdim. Hayretimde, hayatın unutmakta olduğumu sandığım güzelliğini yeniden keşfetmenin heyecanı da vardı ya da ben öyle inanmak istiyordum" (2014: 202-203).

Fakat yaz sonuna kadar Füsun'u unutamayan Kemal'in durumu giderek vahim bir hâl almaya başlar. Bu ise ona şefkatle ve bağışlayıcılıkla yaklaşan Sibel'i ümitsizliğe düşürür. Giderek hüznü bir çifte dönüşen nişanlılar, yine de bu eski binada kendilerini mutlu hisseder:

"Öte yandan ikimiz de ihtişamını kaybeden bu eski yalıda birlikte yaşamaktan memnunduk. Durumumuz ne kadar umutsuz olursa olsun, köhne binada bizi birbirimize bağlayan ve acımızı güzelleştirerek dayanılır kılan bir şey vardı. Yalı hayatı artık canlanmayacağı anlaşılan aşkımızı bir çeşit yenilgi, kader ve yoldaşlık duygularıyla derinleştiriyor, yok olan Osmanlı kültürünün son kalıntıları biz eski âşık, yeni nişanlıların hayatlarındaki 'eksikliğe' bir derinlik katıyor, hatta bizi sevişememenin acılarından koruyordu" (2014: 213).

Burada yalıyı Bahtin'in "şato kronotopu"yla da ilişkilendirmek mümkündür. Ne de olsa yalı, Osmanlı kültürünün ve Boğaziçi'nde sürdürülen zevk-i selimin bir yansımasıdır. Ama bu mekân, soğuk mevsimler için uygun bir yer değildir. Aralarındaki ilişkinin aşktan başka bir şeye dönüşmesi ve Kemal'in merhametli nişanlısının ilgisinden daimi bir surette faydalanarak bencillik etmesi nişan bağıni zayıflatır. Köhne yalıya gelen sonbaharla birlikte ikilinin arasına da bir soğukluk girer. Sibel, duygularını istismar eden Kemal'den uzaklaşır. Ama nişanı da kolaylıkla atamaz. Çünkü yaz boyunca yalıda geçirdikleri evlilik öncesi bu çift hayatı, "modern" de olsa sosyete mensupları için bile dedikodular ve kınamalara kapı aralamıştır.

Ev imgesi, bazen salon ve yatak odası gibi unsurlarıyla birlikte *Masumiyet Müzesi* romanında zaman-mekân ilişkisini yansıtır. Zamanın nesnel ve öznel olarak hissedildiği evler kişileri barındırır, onlara düşler kurdurur. Bachelard'ın deyişiyle "içinde oturlan mekân, geometrik mekânı aşar" (1996: 72). İnsanla etkileşim hâlinde olan ev, kendi değiştiği gibi insanı da değiştirir. Hatıraların yoğunlaştığı ev kronotopunda, zaman derinlik kazanır.

1. 4. Eşik kronotopu

İnsan hayatını şekillendiren ani kararların, krizlerin mekânı olan eşik kronotopu, *Masumiyet Müzesi* kahramanlarının da hayatlarına yeni bir yön verir. Kemal'in davetine uyarak Merhamet Apartmanı'na giden Füsun, kapı eşiğinde yaşadığı kısa süreli kararsızlığın ardından daireye girer ve başkasıyla nişanlanacak olan bu uzak akrabasıyla ilişki yaşamaya başlar. Bu ilişki içinde cinselliği tadan Füsun, masumiyetini yitirirken Kemal'le birlikte yeni deneyimlere doğru yol alır. Bununla birlikte yaşadığı ilişkinin bedelini ağır bir şekilde öder; aşk kafasını karıştırdığı için üniversite sınavına çalışmayan Füsun okuma ve kendi ayakları üzerinde durma imkânını kaybeder. Âşık olduğu Kemal'in söylediği yalanları öğrendiğinde ise güven duygusunu yitirir. Kemal yüzünden içine düştüğü zor durumdan pek de sevmediği biriyle evlenerek kurtulmaya çalışır. Sinema yıldızı olma hayalleri de yine Kemal tarafından engellenen genç kadın, evlenmeden önce kaldıkları otelde Kemal'in odasına gitmek suretiyle ikinci bir hata yapar. Neticede istediği hayatı yaşayamayacağını ve anlaşılmadığını düşünen Füsun ölüme yürür.

Kemal de Merhamet Apartmanı'ndaki dairenin eşiğinden Füsun'u içeri aldıktan sonra hayatını değiştirecek bir aşk yaşamaya başlar. Çevresi tarafından uygun bir eş olarak görülmeyen Füsun'la yasak bir ilişki içine girer. Bu sırada nişanlanacağı Sibel'den de ayrılmayı düşünmeyen Kemal, hayatın güzelliklerinin, mutluluklarının bir tepside kendisine sunulduğu düşüncesindedir. Oysa Füsun'un kendisini terk etmesinin ardından Sibel'den de sosyetik çevresinden de giderek uzaklaşır, içine kapanır. Bu mutsuzluk onu ölüme sürüklerken karşısına ikinci bir şans çıkar. Füsun'un davetiyle gittiği Çukurcuma'daki evin eşiğinde sevdiği kadını bulmanın sevinci ve evlenme ümidi taşıyan genç adam, Füsun'un Feridun isimli bir senaristle evlendiğini öğrenir. Eşikte tanıştırıldığı damat beyin varlığını kabul etmek istemez. Yaşadığı hayal kırıklığının ardından, bir daha o eve adım atmamaya karar veren Kemal, yine de iradeli davranamaz; Füsun'a duyduğu büyük arzu, buna engel olur. O eşikten, sonraki sekiz yıl boyunca, bile isteye defalarca geçer.

Eşik, bağlantılı olduğu koridor, sahanlık gibi mekânlarla birlikte *Masumiyet Müzesi*'nin âşıklarının hayatlarını bir daha asla eskisi gibi olmayacak şekilde değiştirir. Yoğun duygu değeri taşıyan bu eşik kronotopunda gerek Füsun gerek Kemal kararsızlık yaşasalar da aşk ve tutku gibi duyguların esaretinde, kader eşiğinden atarlar. Böylece kendilerini deneyimin kollarına bırakan ve masumiyetlerini yitiren sevgililer, farklı bedeller öderler. Eşikten atlayarak çıktıkları yolculuğun sonunda Füsun, ölümü tercih eder. İsminde kendini açık eden büyü ve hayali bir varlığa dönüşür. Kemal ise bencilliklerine kurban ettiği aşkına olan kalbî borcunu bir müze kurarak ödemeye çalışır. Onun aşkı yıllar içinde Füsun'un da varlığını aşan ve âlemi içine alan bir duyguya dönüşür. Bu da romanı Kemal'in olgunlaşma hikâyesine dönüştürür (Parla, 2018a: 54). Kemal, kendini kapattığı müze-evde Füsun'u ve Füsun'un kokusunun sindiği, gözlerinin değdiği İstanbul'u yaşatır.

1. 5. Kapı kronotopu

Kapı, açık veya kapalı oluşuna göre olay örgüsünde anlam kazanan bir kronotop olarak karşımıza çıkar. Bir kapı sadece varlık olarak değil, açmak, kapamak gibi fiillerle birlikte de düşünülmelidir. Açılan bir kapı, mekânlar arasındaki geçişe izin verir ve mahremiyeti ortadan kaldırır. Kapalı bir kapı ise bu iznin olmadığını gösterir. Kapının açılması veya kapanması durumları ise bu fiilleri gerçekleştiren kişilerin varlığına işaret eder. Bir kapının açılması ve kapanması, bazı olayların da tetikleyicisi olabilmektedir (Demir, 2011: 352-353).

Masumiyet Müzesi romanında da kapı kronotopunun bazı işlevler yüklendiği görülür. Kemal, Şanzelize Butik'in kapısını açıp içeri girer ve Füsun'la karşılaşır. Bu romanda anlatılacak olayların tetikleyicisi olur. Yine Kemal, rüyasında Merhamet Apartmanı'na davet ettiği Füsun'a kapıyı açtığını görür. Burada rüyayla birleşen kapı imgesi yeni bir ilişkinin başlayacağını işaret eder. Daha sonraları Kemal, Merhamet Apartmanı'nda buluşmaya başladığı Füsun'u kaybetmemek için ona dairenin kapısında yalvaracaktır.

Kemal, Füsun'u kaybettiğinde, ilk olarak oturdukları Kuyulubostan Sokak'taki eve gider. Kapıya defalarca vurur, zile basar ama kimse cevap vermez. Kapı burada bir duvara dönüşür ve Kemal'in Füsun'a ulaşmasını engeller. Füsun ve ailesi bu evden taşınmıştır ve artık ondan haber almanın bir imkânı yoktur.

Aylar süren arayıştan sonra Kemal, Füsun'u Çukurcuma'da bulduğunda heyecanla ailenin kapısına varır: "Kalbim hızlanarak kapıyı çaldım. Az sonra Nesibe Hala kapıyı açtı; bisikleti getirirken, arkamdan bana semsiye tutan Çetin Efendi'den ve elimdeki güllerden etkilendiğini hatırlıyorum. Kadının yüzünde bir huzursuzluk vardı, ama üzerinde durmadım; çünkü merdivenlerden, basamak basamak Füsun'a

yaklaşıyordum" (2014: 245). Kapı bu kez açılmış, Kemal'e giriş izni verilmiştir. Kemal, bu dakikada Füsün'a kavuştuğu düşüncesiyle sevinir.

Kemal'in sonraki ziyaretlerinde kapıyı hep Nesibe Hala açar. Başka zamanlarda, gelen misafire kapıyı açanın Füsün olduğunu gören Kemal, o eve niçin geldiğini ailenin anladığını hisseder. Kapının açılması Füsün'un babası, annesi, eşi ve kendisinin Kemal'in evdeki varlığından rahatsız olmadıklarının bir işaretiyken, kapıyı açanın Nesibe Hala olması, ona bazı sınırları aşmaması gerektiğini hatırlatır.

Kemal'in Füsün'un evli olduğu gerçeğini hazmedemediği ilk ziyaretinde ise banyoya kendini kapattığı görülür. Kapıyı kapatıp sarhoşluğun etkisiyle bir müddet oradan çıkmayan Kemal, Füsün'un öksürüğünü duyduktan sonra biraz olsun kendine gelir. Burada kapı, kişinin kendisini dış dünyaya, acı gerçeklere ve iletişime kapatmasını sağlar.

Masumiyet Müzesi romanında kapı, açık ve kapalı olmasına göre umudun yahut hayal kırıklığının mekânı olabilmektedir. Ayrıca romanda yer alan eşik kronotopuyla birlikte düşünülebilecek olan kapı, kimi zaman sınır durumların yaşandığı bir yere de dönüşür.

1. 6. Pencere-balkon kronotopu

Pencere ve balkonlar, kapıların haricinde, bir evin dış dünyayla ilişkilerini şekillendiren yerlerdir. Pencerenin açık olup olmaması, perdesinin takılı olup olmaması veya pencereden bir ışığın sızıp sızmaması bir evin yuva olup olmadığını gösterebilir. Bu, evin dışından bakan kimsenin gözleyebileceği bir durumdur. Buna karşılık olarak evde yaşayanlar da dışarıyı pencereleden, balkonlardan seyrederek. Dışardaki olayları, insanların gidiş gelişlerini bu yerlerden takip ederler; dışarda bulunan insanlarla iletişime geçerler.

Masumiyet Müzesi'nde pencerenin hem dışardan bakan için hem de içerde oturanlar için bazı değerler taşıdığı görülür. Kemal, kıskançlık krizi geçirdiği bir akşam, Füsün'un Kuyulubostan Sokak'taki evine gider; pencereden sızan ışığı, onun evde oluşunun bir işareti sayar. Yıllar sonra Kemal, baktığı bu pencere manzarasını resmettirerek *Masumiyet Müzesi*'nde de sergiler ve "müzegezer" in de, o akşam kendisinin yaşadığı kıskançlığı hissetmesini ister. Füsün, Kemal'i terk ettikten sonra daha fazla dayanamayıp yine bu eve giden Kemal, bu kez pencerelerin perdesiz olduğunu görür ve Füsünların taşındıklarını anlayarak yıkılır.

Pencere önü ise, Kemal'in Füsün'u Çukurcuma'daki evlerinde bulduktan sonra yaptığı ziyaretlerde de sıklıkla durduğu bir konum hâline gelir. İlk ziyaretinde, yağmurun sokakta meydana getirdiği küçük bir seli ve sel sularının evlerine girmemesi için uğraşan mahalleliyi Füsün'un aile üyeleriyle birlikte ilgiyle seyreder.

Sonraki yıllarda, çoğu vaktini evde geçiren Füsün'la birlikte pencere önünde dikilerek dışarıyı seyreder ve sohbet ederler. Bu kısa sohbet anları, Kemal'in Füsün'a fiziksel olarak de en yakın olduğu zaman dilimlerini teşkil eder. Bunlardan birini ayrıntılarıyla anlatan Kemal'in, kısacık anlara sığdırdığı mutluluk ve sevdiği kadının hareketlerinde yakaladığı incelik dikkat çekicidir:

"Bana kalırsa, o gece Füsün, masadan kalkıp yanıma bana yakınlık göstermek için gelmişti. Yanımda sessizce durup, bu sıradan manzaraya bakması da bunu gösteriyordu. Sırf Füsün yanımda olduğu için bana olağanüstü şiirsel gözükten kiremitlerle çinko damlara, dumanı hafifçe tüten bacalara, aydınlık pencerelerdeki ailelerin ev içlerinde hareket edişine bakarken, içimden elimi Füsünun omzuna koymak, ona sarılmak, ona dokunmak geliyordu... Şu anlattığım ikileme sekiz yıl çok düşünmüş, çok kahrolmuşumdur. Pencereden dışarıya, burada bir resmini sergilediğim gece manzarasına en fazla iki-iki buçuk

dakika baktık. Müzegezer bu manzaraya bakarken benim ikilemimi içinde hissetsin lütfen ve Füsun'un bu konuda çok ince ve zarif davrandığını unutmasın" (2014: 309-310).

Küçük anlara ve mekânlara sığdırılan bu duygu derinliğinin bir başka ilgi çekici örneği de yine Çukurcuma'daki evde gerçekleşir. İlk ziyaretinde Füsun'un evlendiğini öğrenen Kemal, sarhoşluğun da etkisiyle, kendini kapattığı banyoda epey bir müddet oyalanır ve dışarı çıkmak istemez. Küçük evin, küçük banyosunda gerçeklerden kaçmaya çalışan ve mekânda olduğu kadar zamanda da sıkışan Kemal, banyo penceresinden gelen bir sese kulak verir:

"Yağmurun uğultusu ve su borularının gurultusu arasında, çocukluğumda babaannemin dinlerken mutlu olduğu eski alaturka şarkılardan birini duyuyordum. Yakınlarda bir yerde açık bir radyo olmalıydı. Udun baygın iniltisi ve kanunun neşeli tımbırtısı arasından yorgun ama umutlu bir kadın sesi, banyonun yan açık küçük penceresinden bana ulaşıyor ve 'Aşktır, aşktır âlemde her şeyin sebebi,' diyordu. Bu kederli şarkının da yardımıyla, banyodaki aynanın karşısında hayatımın en derin ruhsal anlarından birini yaşadım ve âlemin, bütün eşyanın bir bütün olduğunu anladım. Yalnız önümdeki dış firçalarından sofradaki kiraz tabağına, Füsun'un o an fark edip cebime indirdiğim firketesinden banyo kapısının burada sergilediğim sürgülü kilidine kadar bütün eşyalar değil, bütün insanlar da birlik içindeydi. Yaşadığımız hayatın anlamı, aşkın gücüyle bu birliği hissetmekten ibaretti" (2014: 252).

Kısa bir süre için evin banyosunda çocukluk hatıralarına dönen Kemal, radyodan yükselen aşk şarkısının kendisinde uyandırdığı hislerle âlemin birliğini, bütünlüğünü sezer gibi olur ve aşkın birleştirici gücünü kavrar. Bu anlık kavrayış, romanın devamında, yaşadığı acıya rağmen, Kemal'in aşkına sadık kalacağını ve Füsun'u sevmekten vazgeçmeyeceğinin bir işareti olarak okunabilir.

Balkon da pencere gibi işlevler taşır romanda. Teşvikiye'deki dairelerinde Kemal ve annesi, balkonda oturup kahvelerini içer, sohbet ederler. Bu balkon, ayrıca apartmanın karşısında bulunan Teşvikiye Camii'ndeki cenaze törenleri için de bir seyir mekânı işlevi görür. Kemal'in annesi Vecihe Hanım, balkonunda oturarak dönemin sosyetesinin cenazelerini takip eder. Kocası ve oğlu Kemal öldüğü zaman da acılarına dayanamayan Vecihe Hanım, cenazeye katılamaz ve yine bütün töreni balkondan izler.

Teşvikiye'deki evde yapılan yaz sonu partisinde de balkon önemli bir duygu değeri taşır. Kemal, gece boyunca balkondan çevresini seyrederek Füsun'u unutmaya çalışır. Parti sabah karşı bittiğinde, arkadaşları denize gitmeye karar verir. Kemal ve nişanlısı Sibel evde kalır:

"Derken Mehmet'in arabası patinaj çekerek gidip sert bir frenle durdu, geri geri geldi, durdu, kapısı açıldı ve Nurcihan çıkıp bütün gücüyle altıncı kata, bize bağırarak ipek fularını unuttuğunu söyledi. Sibel içeri koştu, fuları getirip balkondan caddeye attı. Mor fuların, ağır ağır aşağı inerken, belli belirsiz rüzgârda bir uçurtma gibi nazlanarak açılıp kapanışını, şişip kıvrılışını Sibel ile annemin balkonundan seyredişimizi unutamam hiç. Nişanlımla son mutlu hatıramız budur" (2014: 198).

Yine kısa bir zaman diliminde yakalanan küçük bir mutluluk peşindedir Kemal, Sibel'le havada süzülen fuları seyrederken hayatın hâlâ güzel olabileceğini, mutluluğu yakalayabileceğini düşünür.

Kemal, 12 Eylül 1980 sabahında da bir içgüdüyle erkenden kalkıp bu balkondan dışarıyı seyrederek. Boş sokaklarda ara sıra marş söyleyen askerleri taşıyan kamyonlardan başka bir şey yoktur. Bu durum askeri bir darbe yapıldığını gösterir. Beş yıl önceki partinin sabahında da Sibel'le balkonda durup aynı manzaraya baktığını hatırlayan Kemal, şehrin sessizliğinden ve rüzgârda hışırdayan yaprakların sesinden keyif alır.

Pencere-balkon kronotopu *Masumiyet Müzesi'*nde olay örgüsünü besler ve kişilerin iç dünyasını yansıtır. Küçük ölçekli olmakla birlikte pencere ve balkonlarda geçirilen kısa sürelerde uzun soluklu duygulanmalar yaşanır ve derin düşüncelere dalinir.

1. 7. Çekmece-dolap-sandık kronotopu

Bachelard'ın *Mekânın Poetikası*'nda üzerinde durduğu çekmece-dolap-sandık kronotopu, zamanın mekânlaştığı küçük, fakat anlam ve duygu derinliği itibariyle büyüeyebilen bir yerdir. Bunlar, içlerinde yalnızca bazı kullanılmayan, eski eşyaları barındırmaz. Bu eşyaların sahipleriyle kurduğu dolaylı-dolaysız, yüzeysel veya derin ilişkinin de sığınağı dolaplar, çekmeceler ve sandıklardır:

“Dolap ve dolap rafları, çalışma masası ve çekmeceleri, sandık ve sandığın ikili zemini, gizli psikolojik yaşamın gerçek organlarıdır. Bu 'nesnelere' ve bunlar kadar değerli kılınmış bazı başka nesnelere olmasaydı, içsel yaşamımız içsellik modelinden yoksun kalırdı. Bunlar karma nesnelere, nesnelere-öznelere. Bizim gibi, bizim için bir içsellik sahiptirler”(Bachelard, 1996: 100).

Masumiyet Müzesi de Kemal Basmacı'nın ve onun temas ettiği başka hayatlara dair küçük ayrıntıların, “içsel yaşam”ların sergilendiği bir bellek romanıdır. Hem bireysel hem toplumsal belleğin devinim hâlinde olduğu bu romanda çekmeceler, dolaplar ve küçük kutular insanların değer verdiği, anılarında sakladığı yahut bir kenara bırakıp unuttuğu nesnelere mekân olarak görünürler.

Teşvikiye'deki dairede verilen yaz sonu partisi biterken, denize gitmeye hazırlanan gençler arasından Nurcihan, mayo aramak bahanesiyle Kemal'in annesinin dolaplarını karıştırır. Kemal'in anne-babasının kolonyaya, halı ve çocukluk kokan yatak odalarındaki dolapta, çekmecelerde neler yoktur ki:

“Yattığım yerden annemin ta 1950'lerden kalma işlemeli çoraplarını, toprak rengindeki ipli ve zarif korselerini, Merhamet Apartmanı'na sürgüne yollamadığı şapkalarını, eşarplarını karıştırdığımı görebiliyordum. Nurcihan, annemin bankadaki kasasına güvenmediği için naylon çoraplarının durduğu çekmecenin arkasındaki bir çantada sakladığı ev, arsa, apartman daireleri tapularını, kimileri satılmış, kimileri kiraya verilmiş dairelerin artık işe yaramayan deste deste anahtarlarını, otuz altı yıl önce bir gazetenin dedikodu sütunundan kesilmiş babamla düğününün haberini, bundan on iki yıl sonrasının tarihini taşıyan Hayat dergisinin "Cemiyet" sütunundan kesilmiş ve annemi bir kalabalık içinde çok şık ve havalı gösteren bir fotoğrafı da sabırla elden geçirdi” (2014: 197).

Böyle bir elden geçirmeyi Kemal, babasının ölümünün ardından yapar. O, dolapları ve çekmeceleri çocukluğunun hatırasını canlandıran eşyaları bulmak ve onlara dokunmak için karıştırır. Babasının ölümüyle bu eşyaların her biri “geçmiş taşıyan değerli şeylere” dönüşür (2014: 235). Kemal, babasının takma dişlerini cebine atarak koleksiyonuna dâhil eder.

Tarık Bey'in ölümünden sonra, onun çekmecelerini de karıştıran Kemal, babasınıninkine benzer şekilde ilaç kutuları, şuruplar, faturalar bulur.

Şüphesiz, Kemal'in dolap ve çekmecelerinin çekimine kapıldığı asıl isim Füsun olur. Onun hazin ölümünün ardından eşyalarıyla teselli bulmaya çalışan Kemal için bu çekmeceler hazine değeri taşır:

“Yıllar boyunca akşamları ona hediye getirdiğim bütün tarakları, saç fırçalarını, küçük aynaları, kelebek biçimindeki broşları, küpeleri, her şeyi, Füsun, küçük odasındaki küçük dolapların gözlerinde saklamıştı. Ona hediye ettiğimi bile unuttuğum mendilleri, tombalalık çorapları, annesine aldığımızı sandığım tahta düğmeleri, saç tokalarını (ve Turgay Beyin hediye ettiği oyuncak Mustang'ı), ona yazıp Ceyda ile yolladığım aşk mektuplarını çekmecelerde bulmak beni manevi bir yorgunluğa sürükler, orada Füsun'un yoğun kokusunu taşıyan dolapların, çekmecelerin önünde yarım saatten fazla kalamazdım. Bazan yatağın kenarına oturur, sigara içerek dinlenir, bazan da gözyaşı dökmek için pencereden dışarı, kuşları resmettiği balkonlardan birinden dışarı bakar, bazan da çoraplardan, taraklardan birini-ikisini yanıma alıp götürürdüm” (2014: 510).

Dolaplar ve çekmeceler *Masumiyet Müzesi* romanında birer “içtenlik mekânı” (Bachelard, 1996: 101) olarak var olurlar. Bazen sahiplerinin yahut emanetçilerinin izniyle, bazen de izin almadan açılan bu küçük gizem

mobilyaları, içlerinde meraklılarına nice hatıra yükü taşıyan irili ufaklı nesnelere saklar. Bunlar, dolap ve çekmeceleri karıştıranların hayal gücünü harekete geçirir. Kimi zaman da kaybedilen sevgililerin geride bıraktıklarını saklayan bu mekânlar, özlemle dolu yüreklerle bir avuntu imkânı sunabilir. Yine de sakladıkları yoğun duygular ve geçmişin ağırlığı sebebiyle hacimlerinden fazlasını taşır gibidirler.

1. 8. Müze kronotopu:

Müzeler, dolap ve çekmecelerin büyük ve çok boyutlu çeşitleri gibidir. Toplumsal belleği taşıyan büyük ulusal müzelerin yanı sıra özellikle bireysel belleğin taşıyıcısı olan kişisel müzeler, *Masumiyet Müzesi* romanı bağlamında kronotop olarak ele alınması gereken bir duygu ve değer yükü taşır.

Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat ve Kara Kitap*'ta da izini sürdüğünü ifade ettiği kişisel müze fikri, *Masumiyet Müzesi*'nde romanın tamamına yayılır (2020: 390). Romanın kahraman-anlatıcısı Kemal Basmacı, yaşadığı anları, Füsun'a duyduğu büyük aşkı ve bu büyük aşkın şahidi olan İstanbul'u irili ufaklı objeler, resimler, kartpostallar, reklam filmleri, gazoz şişeleri, sinema biletleri, afişler, sigara izmaritleri, piknik sepetleri, takma eller gibi oldukça geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek nesnelere ve eşyalarla koruma altına almaya çalışır. Zihinlerde ne kadar kuvvetli yer tutarlarsa tutsunlar, anı sahiplerinin ölmesiyle, tam bir unutulmuş içinde kaybolup gidecek aşklar, bağlılıklar, sevgililer, mutluluklar, hüznler ve hepsi de tek tek değerli olan anlar, hatta Kemal'in bizzat kendisi, onun takıntılı kişiliği ve gayretlerinin sonucunda Füsun'un Çukurcuma'daki iki katlı evinde bir müzeye sığıp ebedileşirler.

"Yaşadığımız bütün anlar içerisinde neden bu anı seçtiğimizi açıklamak da, kendi hikâyemizi bir roman gibi yeniden anlatmayı gerektirir elbette. Ama en mutlu anı işaret ettiğimizde, onun çoktan geçmişte kaldığını, bir daha gelmeyeceğini, bu yüzden bize acı verdiğini de biliriz. Bu acıyı dayanılabilir kılan tek şey, o altın andan kalma bir eşyaya sahip olmaktır. Mutlu anlardan geriye kalan eşyalar, o anların hatıralarını, renklerini, dokunma ve görme zevklerini bize o mutluluğu yaşatan kişilerden çok daha sadakatle saklarlar" (2014: 80)

Kemal, müzeyi kurarken bir roman yazılmasını da ister. Dış dünyadan ve yüksek sosyetedan kaçarak sığındığı Çukurcuma'daki evi bir müzeye dönüştürürken, romanı da bir katalog gibi kaleme aldırması gerektiğine karar verir: "Müzemin, içindeki bütün eşyaların hikâyelerinin tek tek ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı bir katalogu olması gerektiğini o gece anladım. Bu da, elbette benim Füsun'a olan aşkımin ve ona hayranlığımın hikâyesi olacaktı" (2014: 529). Satır aralarında okuru ve "müzegezer"i aşkının peşinde bir yolculuğa çıkaran Kemal, mimar İhsan Bey aracılığıyla yeniden düzenlediği bu binada bir tür rehberlik vazifesi üstlenir. "Eşyaların gücü, içlerinde birikmiş hatıralar kadar, bizim hayal ve hatırlama gücümüzün cilvelerine de bağlıdır elbette." (2014: 337) diyen Kemal, Füsun'a, içinde yetiştiği çevreye, anne-babasına, 70'ler İstanbul'una atıfta bulunan hemen her nesneyi ilgi çemberinin içine alır. Bu nesnelere yüklediği kişisel anlamlar ve değerlerin başkalarının paylaşılacağına emindir. Mutluluğunu sadece kendine saklamak istemez, hikâyesi ve müzesi aracılığıyla bu mutluluğu paylaşmak ister: "Zaten romanın ve müzenin amacı, hatıralarımızı içtenlikle anlatıp mutluluğumuzu başkalarının mutluluğu haline getirmek değil midir?" (2014: 352).

Çukurcuma'ya gitmeden önce Merhamet Apartmanı'nda birikmeye başlayan nesnelere, Kemal'in bu evi ziyaret ettiği sekiz yıl zarfında azalmadığı gibi artar. Karışık ve düzensiz çağrışımlarla hareket ederek topladığı nesnelere, giderek Kemal'in zihninde bir anlam bütünlüğü kazanır:

"Çukurcuma'daki evdeki her şey, yavaş yavaş kafamdaki Füsun fikrinin bir parçası haline geliyordu. Haftada üç-dört kere Füsunu gördüğüm, görebildiğim için mutlu olduğum kadar. Keskinlerin evinden - yani Füsun'un hayatından- üç-dört, bazan daha da çok altı-yedi, hatta en mutsuz zamanlarımda olduğu gibi on-on beş tane eşyayı alıp (çalmak yanlış kelime) Merhamet Apartmanına götürdüğüm için de bir

zafer duygusuna kapılırdım. Füsün un bir eşyasını, mesela televizyona dalgın dalgın bakarken elinde zarafetle tuttuğu bir tuzluğu kaşla göz arasında cebime indirmiş olmak, sohbet ederken, ağır ağır rakımı içerken tuzluğun cebimde olduğunu, "artık ona sahip olduğumu" bilmek bana öyle bir mutluluk verirdi ki, akşamın sonunda koltuğumdan çok fazla zorlanmadan kalkabilirdim" (2014: 389).

Toplanan her nesne, Kemal'in zihnindeki Füsün imgesini tamamlarken, okurun zihninde de Merhamet Apartmanı, Nişantaşı, Çukurcuma ve Masumiyet Müzesi eksenlerindeki Kemal imgesi yerli yerine oturur. Varlığı tamamen Füsün'la dolmuş olan Kemal, o öldükten sonra da aşkını yaşamaya, hatıralarını anmaya devam eder. Fakat Kemal, bu anışın geçmişle ilgili bir şey olduğunu anlamaya başladığında onu düşündüren ve üzen şeyin kendi acıklı durumu olduğunu da kavrar. Böylece müze kurma fikrini giderek benimseyen Kemal, yıllar boyunca dünyanın çeşitli ülkelerine seyahatler yapar. Bu seyahatlerde görüp beğendiği küçük müzelerden ilham alır. Bazısını defalarca ziyaret ettiği 5723 müzeyi gezer. Bu müze ziyaretleri onun kendini kapattığı iç âleminden dışarıya yönelişi, başka insanların hayatıyla temasa geçişidir ve bir bakıma Kemal'in olgunlaşma hikâyesinin basamakları olurlar (Parla, 2018b: 60). Evin müzeye dönüştürülmesi, eşyaların düzeni ve müze-evde yaşamaya devam edilmesi gibi hususlarda ilham aldığı müzelerden birkaçıysa şunlardır: Proust Müzesi, Gustave Moreau Müzesi, Frederic Mares Müzesi, Ava Gardner Müzesi, Edith Piaf Müzesi vb.

Kemal, seyahatlerine ara verdiği zamanlarda müzesinde kalmaya başlar. Sade bir yatak odası hâline getirilen çatı katı, onun yeni yuvası olur:

"Merhamet Apartmanında, üzerinde Füsün ile seviştığımız somyayı, küf kokulu şilteyi ve mavi çarşafı da bir müze olarak yeniden düzenlediğimiz binanın çatı arasına götürmüştüm. Keskinler bu evde yaşarken farelerin, örümceklerin, hamam böceklerinin dolacağı ve su deposunun durduğu karanlık, küflü çatı arası şimdi temiz, aydınlık ve yıldızlara bakan bir oda olmuştu" (2014: 527).

Çatı katının "yukarı"ya yani aşkın olana işaret ettiğine dikkat çeken Jale Parla, Kemal'in aynı zamanda hikâyesini, yazar Orhan Pamuk'a anlattığı bu sade odanın aşkın olana, yani sanata açılan bir imge olduğunu ifade eder. "Sanatın ulaşılmazlığı, görkemini çağrıştırmaktan çok uzak ama merhamet uyandıran bir oda"dır burası (2018a: 68). Mehtaplı bir gecede, çatıya açılan pencereden vuran ışığın altında müzesini seyreden Kemal, giriştiği işin büyüklüğünü görüp şaşırır. Aynı zamanda hatıraların sinmiş olduğu mekânın ve eşyanın derinliği karşısında da ürperir:

"Mehtaplı bir gece yarısı Çukurcuma'daki evde, çatı arasındaki küçük perdesiz odamda hoş bir ışığın içinde uyandım ve altımdaki büyük delikten müze boşluğuna, aşağıya baktım. Bazan hiç tamamlanmayacakmış gibi gelen küçük müzemin pencerelerinden, gümüş bir ay ışığı içeri vuruyor; boşluğu ve yapıyı, sanki sınırsız bir mekânmış gibi korkutucu gösteriyordu. Her biri birer balkon gibi boşluğa uzanan alt katlarda, otuz yıldır biriktirdiğim bütün koleksiyonum gölgeler içinde duruyordu. Füsün'un ve Keskin ailesinin bu evde kullandığı eşyaları, Chevrolet'nin paslı enkazını, sobadan buzdolabına, üzerinde sekiz yıl akşam yemeği yediğimiz masadan seyrettiğimiz televizyona, her şeyi görebiliyor ve eşyaların ruhlarını fark eden bir Şaman üstadı gibi, onların hikâyelerinin içimde kıpırdandıklarını hissediyordum" (2014: 529)

Ay ışığında seyrettiği müzesindeki eşyaların her biri bir ana ve anıya işaret etmektedir. Kemal, bu anları ve anıları tek bir çizgide birleştirmek için bir hikâyeye ihtiyacı olduğunu anlar. Bunun üzerine bir tür katalog-roman yazdırmaya karar verir. Böylece eşyaların tek tek hikâyesi anlatılabilecektir. Kemal'in ev-müzesi, bir "nesnel belleği"ne dönüşür⁶.

⁶ Romanlarda basit bir dekor olmanın ötesine geçen, roman kişilerinin iç dünyasını yansıtan algısal mekânlarda "anlatı kişileri, mekâna kendi kimlik ve kişiliklerinden bir iz bırakarak mekânı sadece üzerinde yaşanan bir yer değil bireysel ve toplumsal anlamda belleksel bir mekâna dönüştürür" (Şahin, 2017: 31). Şahin, buradan hareketle geçmiş, şimdiki ve geleceği birbirine bağlayan algısal mekânların -Jan Assmann'a atıfla- birer "nesnel belleği" hâline geldiğini söyler (Şahin, 2017: 31). Assmann'a

Çatıda gecelerken, sergilediği eşyalarla beraber uyumanın zevkini çıkararak Kemal, mimar İhsan Bey'in "binanın ortasında açtığı büyük boşluk aracılığıyla sadece mekânın ve eşyanın derinliğini değil, sevginin zamanı aşan boyutunu da deneyimler. Kemal'in ifadesiyle "Gerçek müzeler, Zamanın Mekân'a dönüştüğü yerlerdir" (2014: 528). İşte bu bakımdan Masumiyet Müzesi bir kronotoptur. Yitik zamanın peşinde giden Proustvari bir zihin yolculuğunun sahnesidir. Walter Benjamin'in Proust için söyledikleri, *Masumiyet Müzesi* romanı için de geçerlidir: "Sınırsız zaman değildir Proust'un bize açtığı ebediyet, çizgileri kesişen sarmal zamandır. Asıl ilgilendiği, zamanın en gerçek —yani mekâna bağlı— geçiş biçimidir; ve bu geçiş de hiçbir yerde içteki hatırlama ve dıştaki yaşlanmada olduğu kadar belirgin değildir" (Benjamin, 2012: 111). Kemal'in ilerleyen yaşıyla birlikte, hatıralarının derinliği de artar. Zaman akıp giderken o, yakaladığı tek tek anlarda ölümsüzlüğü tadar. Müzenin girişinde, zemine resmedilmiş bulunan sarmalı da bu açıdan bir kez daha değerlendirmek mümkündür.

Bir Proust okuru olan ve Proust Müzesi'ni de gezen Kemal, eşyadan ve anlardan hareket ederek anlarına doğru yolculuk yapar. Romandaki 83 bölüme karşılık gelen 83 vitrin hazırlanır müzede. Bu, Bachelard'ın mekânın peteklerine sıkıştırılmış zaman imgesiyle de uyumlu bir yerleştirmedir. Kemal, yakaladığı anları vitrinlere hapseder⁷. Bunların hepsi de onun iç dünyasında yerli yerine oturmuş görüntülerdir. Kemal'in kendisi bir hafıza mekânıdır, zihninde birleştirdiği anların geniş bir zamana yayıldığı hissine kapılır. Kemal, "müzegezer"e de çizgisel zamanı unutturmak ister. Bunun için müzedeki koleksiyonun her bir parçasının, sergi alanının her yerinden görülmesini ister: "Hayatta en büyük teselli budur. Kalpten gelen dürtülerle yapılmış ve iyi kurulmuş şiirsel müzelerde, sevdiğimiz eski eşyalarla karşılaştığımız için değil, Zaman kaybolduğu için teselli oluruz" (2014: 537).

Bir müzenin gezmek için değil yaşamak için ziyaret edilmesi gerektiği düşüncesinde olan Kemal, romana bir bilet koydurmak suretiyle okuru müzesine, aşkını ve anlarda somutlaştırdığı mutluluğunu paylaşmaya davet eder.

Kemal Basmacı, romandaki kayıtlara göre 2007'de vefat eder. *Masumiyet Müzesi* romanı ise 2008'de yayımlanır. Yazar Orhan Pamuk, 2012'de Çukurcuma'da Masumiyet Müzesi'nin açılışını yapar. Böylelikle roman, gerçek hayata sızar ve kurmaca metin, gerçek bir kataloga dönüşür. Bununla birlikte roman yazarı da hem romanda anlatıcı olarak varlığını açık eder hem de romanını yazarken kendi çevresinden, hatıralarından ve yetiştiği atmosferden faydalanarak metnini kurar. Böylece yazarın ait olduğu gerçek hayat da romana sızmış olur.

Sonuç

Kurmaca metnin iki önemli unsuru olarak ortaya çıkan zaman ve mekân, bir anlatının zeminini teşkil eder. Romanın olay örgüsü ve kişiler dünyasıyla karşılıklı ilişki içinde olan zaman ve mekân unsurlarının birbirleriyle de sıkı bir bağlantısı vardır. Bu bağlantıdan hareketle zaman ve mekân unsurlarının bir arada değerlendirilmesi gerektiğini savunan Mihail Bahtin, edebiyat eleştirisine "kronotop" kavramını getirir. Kelime karşılığı tam olarak "zaman-mekân" demek olan bu kavram zamanın ve mekânın birlikteliğine vurgu yapar. Kronotoplar bir anlatının temel yapıtaşlarıdır ve olay örgüsünün düğümlerini içerir. Romanda tespit

göre doğduğu andan itibaren çeşitli eşyalarla çevrili bulunan insan, bu eşyalarda hem kendi yansımaları hem geçmiş nesillerin izlerini görür. Çevresindeki varlıkların hatırlattığı bu farklı zaman dizinleri "nesnel belleği"ni oluşturur (Assmann, 2015: 27). Masumiyet Müzesi de böyle bir nesnel belleğine dönüşür. Kemal, ay ışığı altında bu durumun farkına varır.

⁷ Jale Parla'ya göre romandaki bölümlerle müzedeki vitrinlerin karşılıklı olarak yerleştirilmesindeki "montaj" fikri, müzenin ve romanın birbirini desteklemesini sağlamaktadır. Parla, "parçaların poetikası" olarak adlandırdığı yöntem sayesinde bu iki eserin birbirlerini var ederken ayrı ayrı da durabildiklerini söyler. Ona göre hayat kesintisiz bir şekilde durmaz zihnimizde: "Hayatımız en eski anlarımızdan bugüne tam olarak değil, bütün bir nehir olarak değil, kesik kesik parçalarıyla bizizdir; bir montajdır belleğimizde" (2018a: 66).

edilecek her kronotop belirli bir duygu ve değer yükü taşır ve anlatı dünyasında zamanı somutlaştırırken mekâna da derinlik katar. Bahtin, çeşitli incelemelerinde yol-karşılaşma, şato, taşra kasabası, eşik, salon gibi kronotoplar belirler. Bununa birlikte her eserin içinde bulunabilecek sınırsız sayıda kronotopun varlığına da dikkat çeker.

Orhan Pamuk'un 2008 yılında yayımlanan romanı *Masumiyet Müzesi*, hem modern hem postmodern özellikler taşıyan bir aşk, arayış ve bellek romanıdır. Romanın hatırlamayla ilişkisi ve başkışı Kemal Basmacı'nın psikolojik gerçekliği yoluyla mekâna ve zamana dair getirilen yorumlar, esere kronotoplar çerçevesinden yaklaşılabileceğini gösterir.

Romanın büyük bir bölümünde anlatıcılığı üstlenen Kemal Basmacı tarafından muhataplarının dikkatine sunulan şehir (İstanbul), yol, ev (Teşvikiye, Çukurcuma, Anadoluhisarı), eşik, kapı, pencere-balkon, sandık-dolap-çekmece ve müze kronotopları romanı psikolojik ve toplumsal bir derinlikle kavramayı sağlar.

Tutkulu bir aşka sahne olan İstanbul, romanda 70'ler Türkiye'sine bir pencere açılmasını da sağlar. Nişantaşı, Fatih, Çukurcuma ve Beyoğlu gibi İstanbul'un birbirinden farklı toplumsal kimliklere ev sahipliği yapan semtleri arasında mekik dokuyan roman kahramanı sayesinde, okur aşk, sınıf farkı, toplumsal aidiyet, modernlik ve geleneksellik gibi kavramları da yeniden düşünür.

*Masumiyet Müzesi'*nde, başlı başına bir kozmos olan evin taşıdığı anlam da çeşitli açılardan değerlendirilir. Toplumsal ve ekonomik farklılıklar, evlerin yapısını ve dekorunu değiştirir. Bununla birlikte evi kıymetlendiren asıl unsur duvarlarına, eşyasına sinen zamanın kokusu ve hatıralardır. Romanda yer alan evler, hatıralarla yüklüdür. Acı, tatlı olaylara sahne olan evler, roman kişilerinin sığınağı olduğu kadar, bir dönüşüm mekânı yani kozasıdır.

Evlerin odaları, eşikleri ve kapıları ise anlık kararların yeridir. Roman boyunca sınırların ihlal veya iptal edilmesini bu kronotoplar üzerinden okumak mümkündür. Roman kahramanları insanlık için küçük, fakat kendileri için büyük adımları buralarda atar ve değişmeye başlarlar. Evin dışarıyla irtibatını sağlayan pencere ve balkonları da *Masumiyet Müzesi'*nde kronotop olarak değerlendirilir. Kahramanların kısa bir süre geçirdiği bu yerlerde hissettikleri duygular, psikolojik zamanın varlığını ve derinliğini ortaya koyar.

Evler büyük mahremiyet bölgeleriye, sandık veya dolaplar da ev içindeki daha küçük, daha kişisel mahremiyet bölgeleridir. *Masumiyet Müzesi* kişileri bu eşyaların içine gizli yaşamlarını, hatıralarını koyup saklar. Bunlar küpe, tarak, toka, çorap, takma diş gibi nesnelere, mektuplar olabilir. Dolapları ve çekmeceleri karıştıran roman kişileri, bunlar aracılığıyla zamanda bir yolculuğa çıkar ve hatıralara dalar.

Bu hatırlama romanında Kemal Basmacı'nın ikinci evi, mabedi olan Masumiyet Müzesi de içinde solunan ruhla ve sergilenen dönem eşyalarıyla bir kronotoptur. Müze, hem gerçek hem kurgudur; hem geçmişi hem geleceği kucaklar; hem kişisel hem toplumsaldır. Masumiyetin ve onu ortadan kaldıran deneyimin mekânı olan müze, ziyaretçisine zamansızlık hissi yaşatır.

Romanda tespit edilen kronotopların her biri zamanın mekânlaşmasına iyi birer örnek teşkil eder. Bu kronotoplar sayesinde roman kişilerinin yapıp etikleriyle kendilerini ve çevrelerini değiştirmesi, dönüştürmesi etkili bir şekilde ortaya konmuş olur. Kronotoplar, *Masumiyet Müzesi'*nin anlam dünyasını derinleştirir ve zenginleştirir. Taşıdıkları duygu ve değerlerle okur için zengin bir çağrışım dünyasına kapı aralar.

Buradan hareketle, aslında romanın kendisinin de bir kronotopa dönüştüğünü söylemek mümkündür. Edebî dile yerleşerek ebediliğin kapısını açmak isteyen anlatıcı ve yazar, metni farklı kimliklerin, kişisel ve toplumsal değer yargılarının, sınıflar arası ve siyasi nitelikli çatışmaların kaynaştığı ve hepsinin üzerinde de âlemi dolduran yoğunluğuyla aşk duygusunun yer aldığı bir kronotop hâline getirir.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. (2. bs). Ankara: Akçağ.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek-eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (çev. Ayşe Tekin). (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı.
- Bachelard, G. (1996). *Mekânın poetikası*. (çev. Aykut Derman). İstanbul: Kesit.
- Bahtin, M. (2004). *Dostoyevski poetikasının sorunları*. (çev. Cem Soydemir). İstanbul: Metis.
- Bahtin, M. (2014). *Karnavaldan romana edebiyat teorisinden dil felsefesine seçme yazılar*. (der. Sibel Irzık, çev. Cem Soydemir). (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı.
- Benjamin, W. (2012). *Proust imgesi. Son bakışta aşk*. (haz. Nurdan Gürbilek, çev. Orhan Koçak). Metis.
- Bourneur R. ve Quillet R. (1989). *Roman dünyası ve incelemesi*. (çev. Hüseyin Gümüüş). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Chatman, S. (2008). *Öykü ve söylem-filmde ve kurmacada anlatı yapısı*. (çev. Özgür Yaren). Ankara: De Ki.
- Demir, A. (2011). *Mekânın hikâyesi-hikâyenin mekânı*. İstanbul: Kesit.
- Elçi, H. İ. (2003). *Roman ve mekân-Türk romanında ev*. İstanbul: Arma.
- Esen, N. (2012a). *Ahmet Mithat'ta kronotop kavramı. Modern Türk edebiyatı üzerine okumalar*. (2. bs). İstanbul: İletişim. ss. 69-73.
- Esen, N. (2012b). *Orhan Pamuk'un romanlarında anlatım çeşitliliği. Modern Türk edebiyatı üzerine okumalar*. (2. bs). İstanbul: İletişim. ss. 215-222.
- Irzık, S. (2014). *Önsöz. Karnavaldan romana edebiyat teorisinden dil felsefesine seçme yazılar*. (der. Sibel Irzık, çev. Cem Soydemir). (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı. ss. 9-32.
- Jahn, M. (2012). *Anlatıbilim*. (çev. Bahar Dervişcemaloğlu). İstanbul: Dergâh.
- Lukacs, G. (2003). *Roman kuramı*. (çev. Cem Soydemir). İstanbul: Metis.
- Paliçko, E. (2020). *Bir deneyim olarak edebiyat. Akademik dil ve edebiyat dergisi*. 4 (1), 116-130. DOI: 10.34083/akaded.687847.
- Pamuk, O. (2014). *Masumiyet Müzesi*. (4. bs.). İstanbul: YKY.
- Pamuk, O. (2020). *Banu Güven ile Masumiyet Müzesi röportajı. Manzaradan parçalar-hayat, sokak, edebiyat*. (3. bs.). İstanbul: YKY.
- Parla, J. (2012). *Don Kişot'tan bugüne roman*. (11. bs). İstanbul: İletişim.
- Parla, J. (2018a). *Kapalılık, kapanma, kapatılma hakkında bir roman: Masumiyet Müzesi. Orhan Pamuk'ta yazıyla kefare*. İstanbul: YKY. ss. 51-56.
- Parla, J. (2018b). *Masumiyet, müze, merhamet: Masumiyet Müzesi ve Masumiyet Müzesi. Orhan Pamuk'ta yazıyla kefare*. İstanbul: YKY. ss. 57-68.
- Şahin, V. (2017). Halid Ziya Uşaklıgil'in 'Aşk-ı Memnu' romanında mekân-insan diyalektiği. *Romanda mekân-romanda mekân poetiği ve çözümlemeler*. (ed. Ramazan Korkmaz, Veysel Şahin). Ankara: Akçağ Yayınları. ss. 27-46.
- Tekin, M. (2001). *Roman sanatı 1 (romanın unsurları)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Wellek, R. ve Warren, A. (1983). *Edebiyat biliminin temelleri*. (çev. Ahmet Edip Uysal). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

11. İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihi kitaplarında yöntem

Zeynep ŞENER¹

APA: Şener, Z. (2021). İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihi kitaplarında yöntem. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 137-150. DOI: 10.29000/rumelide.984746.

Öz

Türk edebiyatı tarihine ve bu hususta yapılan çeşitli çalışmalara bakıldığında genele hâkim olan bir edebiyat tarihçiliği usulünden bahsedilemeyeceği görülür. Edebiyat tarihi araştırmacıları tercihlerine göre çalışmalarını şekillendirmiş kimi zaman bu tercihe bağlı olarak edebiyat tarihçiliğinde bir temel olan objektiflikten dahi uzaklaşabilmişlerdir. Kapsam ve yöntem açısından çeşitlilik gösteren Türk edebiyat tarihçiliğinin usulü henüz oluşturulamamıştır denebilir. Ayrıca edebiyat tarihi yazımında tek kalemin mi yoksa çeşitli kalemlerden çıkan ortak bir çalışmanın mı daha yerinde olacağı da ayrı bir tartışma konusudur. Edebiyat tarihi, edebiyat biliminin önemli unsurlarından biridir. İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967) da bu alanı oldukça önemsemiş ve kısa sürede edebiyat tarihi alanında eserler oluşturmuştur. Edebiyat sahasında *Düşünce* (1918-1922) isimli bir dergi çıkarmanın yanı sıra yine çeşitli gazetelerde yazılar yazan ve eserler veren Ertaylan'ın eğitimi ve kuvvetli edebiyat bilgisi onun edebiyat tarihi alanında söz söylemesine ve Türk edebiyatının gelişiminde etkin bir role sahip olmasına öncülük etmiştir. 1925'te yazdığı dört ciltlik *Türk Edebiyatı Tarihi* ve 1928'te tamamladığı iki ciltlik *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* onun çalışmalarının en önemlilerindedir. Çalışmamızda İsmail Hikmet Ertaylan'ın bu eserleri çerçevesinde edebiyat tarihinin rolü, edebiyat tarihinin merkezi ve sınırları, edebiyat tarihçiliğinde devirler, edebiyat tarihinde edebî türler, edebiyat tarihinde dil kullanımı ve dile bakış açısı ile söz konusu edebiyat tarihi eserlerinde kaynak gösterimi incelenecektir. Böylelikle Ertaylan'ın edebiyat tarihlerinde kullandığı yöntem saptanmaya çalışılacak ve bu bağlamda onun edebiyat tarihçiliğinde bir tespit varılacaktır.

Anahtar kelimeler: İsmail Hikmet Ertaylan, edebiyat tarihçiliği, yöntem

Method in the literary history books of İsmail Hikmet Ertaylan

Abstract

When we look at the history of Turkish literature and various studies on this issue, it is seen that there is no general literary historiography method. Literary history researchers have shaped their work according to their preferences and sometimes, depending on this preference, they have even moved away from objectivity, which is a foundation in literary historiography. It can be said that the method of Turkish literary historiography, which varies in terms of scope and method, has not been established yet. In addition, it is also a matter of discussion whether a single pen or a joint work from various pens would be more appropriate in literary history writing. Literary history is one of the important elements of literary science. İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967) also gave great importance to this area and created works in the field of literature history in a short time. In addition to publishing a magazine called Thought (1918-1922) in the field of literature, Ertaylan's education and strong literary knowledge led him to speak in the field of literary history and to have an active role in the development of Turkish literature.

¹ Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı ABD (Ankara, Türkiye), zeynep.sener@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8440-3549 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 06.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984746]

The four-volume History of Turkish Literature he wrote in 1925 and the History of Azerbaijan Literature in two volumes he completed in 1928 are among the most important of his works. In our study, İsmail Hikmet Ertaylan's the role of literary history within the framework of these works, center and borders of literary history, periods in literary historiography, literary genres in the history of literature, language use and perspective on language in the history of literature and source use and citation in the aforementioned literary works will be examined. Thus, the method used by Ertaylan in the history of literature will be tried to be determined and in this context, a determination will be reached in his literary history.

Keywords: İsmail Hikmet Ertaylan, literary historiography, method

1) Edebiyat tarihinin rolü

İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihi alanında verdiği eserlerden ilki 1925 yılında Azerbaycan-Bakü'de Âzer Neşr tarafından dört cilt hâlinde ilk baskısı yapılan *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserdir. Bu eserin 2011'de Türkiye'de Türk Dil Kurumu'ndan dört cildinin bir arada bulunduğu hâli okura sunulmuştur. Ertaylan'ın diğer bir edebiyat tarihi çalışması olan *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*'nin ilk baskısı da iki cilt hâlinde 1928 yılında yine Âzer Neşr tarafından Bakü'de, 2013 yılında ise ülkemizde tek cilt olarak Akçağ Yayınları'ndan basılmıştır.

İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihine bakışı o edebiyatın dâhil olduğu milletin kültürel ve sosyal tüm değerlerini de içine alan bir bakış açısıdır. Sosyal hayatın edebiyatın her alanına yansımaları sonucu eserler ve yazarlar üzerinde derin tesiri olması kaçınılmazdır. Dolayısıyla edebiyat tarihi, edebiyat ve tarihin ortak paydalarını içerir. Ele alınan mevzularda dönemin koşulları ve yaşanan toplumsal olaylar edebiyat tarihine doğrudan katkıda bulunur. Ertaylan, edebiyat tarihi hususunda açıklamalarını yaparken ilginç bir benzetme yapar ve edebiyat tarihini büyük bir çaya benzetir:

“Uzak kaynaklardan fıskırarak akıp gelen o su, geçtiği yerlerin ârızalarını, güzelliklerini çirkinliklerini, ıssızlıklarını, vahşiliklerini veya medenîliklerini nasıl bir ayna gibi kendi sinesinde aksettirir, gösterirse bir cemiyetin, bir halkın edebiyatı da o cemiyetin, o halkın fikrî ananelerini, hayatî duygularını, insanî kanaatlerini, doğru yanlış düşüncelerini, istidat ve tabiatlarını, seciye ve kudretlerini öylece aksettiren bir fikir cereyanıdır” (2011: XXIII).

Ertaylan'a göre asırlardan beri akıp gelen edebiyat uğradığı dimağların olumlu olumsuz tüm unsurlarını, bütün emellerini ve ihtiraslarını gösteren bir aynadır. Bu bağlamda onun edebiyat tarihi anlayışı, edebiyatı sosyal hayatla ve tarihle bütünleştiren bir bakışa sahiptir denilebilir.

Türk Edebiyatı Tarihi'nin genel çerçevesi Divan edebiyatı reddedilerek oluşturulur. İsmail Hikmet, Divan edebiyatına şiddetle karşı çıkar ve eleştirir. Eleştirilerinde eski edebiyatın yeni oluşturulan edebiyat dairesinde elbette etkili olduğunu ancak bu etkinin olumlu değil olumsuz olduğunu savunur: “*Nasıl yeni tasarrufât ve içtimaî hayat kuruluşunun üzerinde eskisinin belli bir nüfuzu olursa yeniden kurulacak edebiyat üzerinde eskiden kurulmuş edebiyatın da, birçok cihetlerden tesiri vardır*” (2011: XXIII). Ertaylan'a göre genç ve sağlam bir edebiyat vücuda getirmek için geçmiş asırların günümüze bıraktığı miras gözden geçirilmeli ve çürük noktaları tespit edilerek marazları bulunup çıkarılmalı böylelikle sağlam kalanlarla edebiyat tarihinin temeli oluşturulmalıdır: “*Daha başlarken itiraf etmeye mecbur olduğumuz bir hakikat varsa, o da edebiyatımızın çok çürük, çok ufûnetli, çok ölü olduğudur*” (2011: XXIV). Bu bağlamda Ertaylan'a göre Türk edebiyatı tarihinde klasik dönem olarak nitelendirilen dönem “çürük” hatta “ölü” bir dönemdir. Ertaylan'ın

bu husustaki tavrı oldukça serttir. Takındığı eleştirel tavır neticesinde Divan edebiyatını “hayal” ve “hülya” edebiyatı olarak görür: “...gözlerinin önünde duran koca dünyayı hayalâta, tevehhümâta, esir ediyorlardı” (2011: XXIV). Edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir bölümü olarak gören bir anlayışa sahip olan Ertaylan'ın bu düşüncesi, klasik edebiyatın “hayalci” tabiatı neticesinde edebiyat tarihine dolayısıyla da medeniyet tarihine bir şey katmadığı, onu yansıtmadığı doğrultusundadır.

Türk Edebiyatı Tarihi'nde edebiyat tarihine biçtiği rolü toplumsal olaylar ve sosyal gelişmeler bağlamında değerlendiren Ertaylan, edebiyat tarihini gelecek kuşağa doğrudan aktarma ve onları bilinçlendirme amacıyla olduğunu belirtir. Özellikle tasavvuf ve onun edebiyat tarihindeki rolünü açıklarken edebiyat tarihinde onun gibi etkili olan cereyanları gençlere tanıtılmasının önemine değinir ve böylece edebiyat tarihine verdiği rolü bir bakıma açıklamış olur:

“Bu muzır cereyanı göstermek, gençliği doğru yola götürmek, yaşadığımız asrın icap ettirdiği çok daha maddî, çok daha hayatî yolları tanıtmak için lazım bir zarurettir. Burada bir teşrih ameliyesi yapıyoruz. Bu içtimaî ve edebî hastalığın, lisanımızın, sanatımızın, zevkimizin, mefkûremizin en can alacak yerlerine kadar nasıl işlediğini göstererek ilmî ve edebî bünyemizi o marazdan kurtarmak lâzım geldiğini bilfiil ispat ediyoruz” (2011: XXVI).

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde edebiyat tarihine biçtiği rolü medeniyet tarihiyle ilişkilendirir. Ona göre edebiyat tarihi topluma hizmet ettiği oranda başarılıdır. Bu bakımdan edebiyatımızda klasik dönemi âdetâ yok sayacak oranda eleştiriye gider. Sert üslubunu bir bakıma kitabının Azerbaycan'da basılacağı için dönemin baskısıyla oluşturduğu da düşünülebilir.

İsmail Hikmet Ertaylan, bir diğer eseri olan *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli iki ciltlik eserinde de edebiyatın sosyo-kültürel bağlamda topluma kattıklarına değinir. Ona göre, edebiyatın tarihi medeniyetin tarihi ile beslenir. Medeniyeti ele alırken de kalemi giderek keskinleşir ve sert bir üslup ile Azerbaycan edebiyatını dil faktörü başta olmak üzere eleştirir.

Ertaylan'ın profesörlük takdim tezi olarak sunduğu *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*'nde şairlerin biyografilerine detaylı olarak yer verir. Bu yöntemi tercih etmesi onun geleneğin izinden gittiğini kanıtlar. Ele aldığı şairin önce hayatını daha sonra ise şairin dili ve sanatını ele alan müellifin her bahsin sonunda sürekli olarak tekrarladığı tek bir düşünce vardır. Ona göre bütün şairler klasik düşüncede saplantılı kalmış ve İslamiyet'in, Arap ve Fars edebiyatının “çürük geleneği”nden kurtulmayı başaramamıştır. Ertaylan'ın bu tavrı edebiyat tarihçiliğinin temel unsurlarından biri olan objektiflik ilkesini belli oranda ihmal niteliğindedir. Eserde Ertaylan, Sovyet rejimine bağlanabilecek bir tavır olarak sadece klasik Azerbaycan kültürüne ve İslamiyet'e değil Osmanlı'ya da cephe alır. II. Beyazid'i kardeş kasabı olarak değerlendiren Ertaylan, tekke ve zaviyeleri ise ahlaksızlık yuvası olarak nitelendirir: “Yazar, İslam Medeniyeti dairesindeki yılların birikimini toptan reddedecek kadar ön yargılıdır. Bu durumu, kitabın Sovyet rejiminde yayınlanabilmesi için düşünülmüş bir çıkış yolu olarak kabul edebiliriz” (Polat, 2002: 6). Osmanlı'yı ve klasik kültürü çok iyi bilen biri olarak İsmail Hikmet'in bu eleştirel tavrı eserini oluştururken onun basılabilmesine yönelik taşıdığı kaygıyla hareket ettiğinin bir nişanesi sayılabilir.

1920 senesinde Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'ne son vererek Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'ni kuran Ruslar başta aydınlar olmak üzere tüm topluma sıkıntılı bir dönem yaşatmışlardır. İsmail Hikmet Ertaylan, 1923-1927 yılları arasında bulunduğu Azerbaycan'daki Sovyet baskısını ve bu toplumsal olayın edebiyata, edebiyat tarihine nasıl yansıdığını kanıtlar nitelikte eserini oluşturmuştur: “Sovyetler Birliği hudutları içine giren her bir Türkiyeli sivil her ne amaçla gelirse gelsin, kisveye bürünmüş bir Türk subayı

olarak görülür ve oraya birçok gizli amaçlarla geldiği düşünülür. Bunun için de o, arkasınca çeşitli gözcüler ve casuslar dolaşan tehlikeli bir şahıstır. Türkiye'den Azerbaycan'a gönderilen biz öğretmenler de aynen birer bu tip casuslardandık" (Musalı, 2013: 13). Dolayısıyla eser, Sovyet dönemini yansıttığı oranda o dönemdeki edebiyat ve sanat araştırmacılarının tavırlarını da okura sunar. Ertaylan, geçmişle, klasik edebiyatla olan bağların kesilmesini, bu "çürük gelenek"ten kurtulmak gerekliliğini savunur hâle gelmiştir. Edebiyat tarihindeki klasik döneme ve klasik edebiyatın detaylarına mutlak hâkimiyeti tartışılmayacak olan Ertaylan'ın bu karşıt tutumu toplumsal süreçlerin yazarın tavrındaki olumsuz etkisine bir örnek teşkil eder.

Türk Edebiyatı Tarihi, kullandığı eleştirel üslûp ve klasik edebiyata karşı tutumu neticesinde edipler tarafından eleştirilir. İsmail Hikmet Ertaylan'ın eserindeki bu tavrı her ne kadar dönem ve koşullara bağlansa da Divan edebiyatına karşı kullanılan olumsuz bakışa Sovyet koşullarının dahi bir sebep olarak düşünülmesi yetmez. Ali Canip Yöntem eserin dikkat ve ibretle okunmasını ister:

"Bu satırlar Azerbaycan'a giderek oranın Türk çocuklarına edebiyat tedrisine memur edilen bir zatın kalemine yakışmadığı gibi – haydi zemin ve zaman uyularak – o vakit, o muhit içinde her nasılsa yazılan ve böyle acı hükümler taşıyan eser, yirminci asrın orta yerinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi müdavimlerine başvurulacak kaynak diye asla tavsiye edilmemek iktiza ederdi" (1996: 513).

"Hem Korkunç Hem Yanlış Hükümlü Türk Edebiyatı Tarihi" başlıklı yazısıyla bu edebiyat tarihine yönelik eleştirilerini sunan Yöntem, eseri Türklerin edebî faaliyetlerini kötölemekte yektâ bir kara hüküm olarak görür ve üniversitede kaynak kitap olarak tavsiye edilmesine karşı çıkar. Ancak burada hemen yazarın klasik edebiyat ile ilgili diğer çalışmalarına bakılması yerinde olacaktır. Müellifin, Cem Sultan ya da Fatih Sultan Mehmed gibi şair hükümdarlara dair eserleri onun eski Türk edebiyatı sahasına verdiği önemi ve katkısı ve dahi klasik edebiyatın şiddetle karşısında olmadığını göstermede yardımcı olabilir.

İsmail Hikmet Ertaylan, edebiyatı, cemiyet hayatının bir aynası olarak görür. Bu bağlamda akla elbette Gustave Lanson'un "*Edebiyat tarihi, medeniyet tarihinin bir kısmıdır*" (19371: 6) sözü ve aynı ifade niteliğinde Fuat Köprülü'nün "*Edebiyat tarihi, umumî tarihin bir cüz'ü...*" (1986: 4) sözleri gelir. Bu cümle birçok edebiyat tarihinin de temel yöntemi niteliğinde olacaktır. Ertaylan da edebiyat tarihi vasıtasıyla sadece edebiyatın değil toplumsal süreçlerin ve sosyal yaşamın da sunulabileceğini eserinde işler. *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde edebiyat tarihinin tam olarak hangi mevzularla meşgul olacağına dair bir açıklama mevcut değildir. Ancak onun edebiyatı medeniyetle ilişkilendiren tavrı neticesinde edebiyat tarihine sosyolojik bir anlam yüklediği söylenilebilir. Sonuç olarak edebiyat ile toplumun arasında karşılıklı bir ilişki ve etkileşim süreci mevcuttur.

İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde şairlerin biyografilerine ayrıntılı bir şekilde yer vermesi akla edebiyat tarihlerinin öncüsü sayılabilecek tezkireleri getirir. Müellif eserinde kendinden önce yazılan Sam Mirza, Bağdatlı Ahdi gibi tezkirelerden beslenerek şairlerin biyografilerini güçlendirmiştir. Bu bağlamda *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* bir edebiyat tarihi ile bir tezkirenin aynı potada eritilerek bir sentez hâline getirilmesini örnekler. Bu hususta Fuat Köprülü eleştirisini şöyle sunmaktadır: "*Ahdi, Sam Mirza ve Sadıkî tezkirelerine dayanan basit tercüme-yi hâllerden mürekkep olup bu edebiyatın umumi tekâmülü hakkında hiçbir umumi fikir vermemetedir*" (1989: 79). Elbette Ertaylan'ın tutumunda sistemin talep ve dayatmalarının etkisi yadsınamaz ancak bunu sadece dönemin şartlarına bağlamak yanlış olacaktır. Köprülü'nün eleştirisine "umumi fikir oluşturma" noktasında katılmamak elde değildir. Eserde incelenen isimlerin bilgileri sunulduktan sonra klasik ve skolastik bulunan edebiyat anlayışları eleştirilmekte, edebiyat tarihinde oluşturulması gereken umumi tekâmülün tamamlanması noktasında bir eksiklik hissedilmektedir.

2) Edebiyat tarihinin merkezi ve sınırları

Edebiyat tarihinin sınırları onun konu ve yöntem açısından seçtiği usulde belirleyici olmaktadır. Bu hususta tayin edilecek sınırlayıcı unsurlardan ilki dil ve millettir, ikinci sınırlayıcı unsur coğrafya iken üçüncüsü de siyasî birlik yani devlet olarak nitelendirilebilir (Polat, 2013: 14). Bu mihverlerde belirleyici unsur bazen edebiyat tarihini şekillendiren tesirleri de içerir.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde edebiyat tarihindeki merkezi ve sınırları oluşturmadan evvel edebiyat tarihinde tesiri olan belli başlı noktalara değinir. Ertaylan, edebiyatımızda Arap, Acem ve Bizans gibi üç tesirden bahsederek edebiyat tarihimizin genel çerçevesini çizmeye buradan başlar. Arap tesirini din ile ilişkilendirir: “*Din efsanesinden bî-haber olan Ertuğrul birinci defa olarak, o hiç tanımadığı ve anlamadığı kitabın önünde huşû ve tevekkülle eğildiği dakikadan itibaren Türklük Araplığın ebedî bir esiri olmuştu*” (2011: XXV). Bu kısımda Ertaylan'ın bir takım ideolojik açıklamaları bulunur. Ona göre Türkler Arap tesiriyle edebiyatlarını kurutmuş ve cansız hâle getirmiştir: “*Yepyeni, taptaze bir halkın kuracağı o canlı, o heyecanlı cemiyet yerine, sükûn ve tevekkül, hazm ve kanaat ile kanları uyuşmuş, hisleri körelmiş insan yığınları peyda olmaya başlamıştı*” (2011: XXV). Bu tesiri sert bir şekilde eleştiren Ertaylan, irfan ocakları ya da medeniyet tezgâhları yerine ölüm tavsiye eden tekkeler açıldığını ve bu durumun edebiyatımızı olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtir.

Acem tesirini; “*Fitraten mübalâğaya, hayâl-i muhâl meyyal olan Acem zevki, sanatı tasannuda görmüştü. Onun kavrayışınca, onun kanaatince sanat, herkesin yapamayacağını yapmaya çalışmak, görülmemiş, işitilmemiş bir enmûzec yaratmaktır*” (2011: XXVI) şeklinde tasvir eden Ertaylan, Türklerin maksadını bile anlayamadıkları bu yaldızlı, cilalı edebiyata heves ettiklerini ancak bu tesirin de kuru ve manasız olduğunu belirtir. Son tesir olan Bizans tesirini ise; “*Üçüncü muzır tesir de bütün bütün içtimâî münasebetlerle, komşulukta geçen ömrün görenek, temas, tesalüp suretleriyle hâsıl ettiği nüfuz ile meydan alan tesirdir ki bütün sefahatler ve ahlâkî, hissî sefahatler, zevkî ihtilâtlar ve tereddiler içinde kıvrana kıvrana yıkılan o tantanalı, saltanatlı Bizans İmparatorluğu'nun tesiridir*” (2011: XXVII) şeklinde açıklar. Ayrıca bu tesirin toplumumuzda ikilik doğurduğunu ve edebiyatımızda kasidedi saray şairlerini doğurduğunu belirtir: “*Saray etrafında toplanan yerli ve ecnebi şair, edip ve âlimler – Bu zümre ile hiçbir alâkası olmayan halk tabakası*” “*Aynı zamanda bu iki tabakaya hitap eden ve onların tercümân-ı efkârı olan iki dil, iki edebiyat vücut buluyordu*” (2011: XXVII). Ertaylan, edebiyatta oluşan bu ikiliğin edebiyat tarihine olumlu olmaktan ziyade oldukça zararlı bir etki bıraktığından bahseder. Buradan hareketle, geçmiş asırların bu kadar boş bıraktığı zemine üzülmemenin elde olmadığını dile getirir. Yeniden kurulacak olan edebî, bedî, ilmî heyecan ve zevkin bir an evvel doğup canlanmasına çalışmanın eskilerin yaptığı müzmin hatalara iştirak niteliğinde olacağını belirtir.

Bu açıklamalardan sonra Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin mihverini “*Türk Edebiyatı Tarihi Türklerin zuhurundan bugüne kadarki edebiyatlarından bahsedecektir*” (2011: XXVIII) cümlesiyle “Türk” vurgusunun çerçevesinde çizeceğinin sinyallerini verir. İsmail Hikmet Ertaylan'ın bu eserinde edebiyat tarihine seçtiği merkezin dil ve millet olduğunu tespit etmek yerinde olacaktır. Toplumsal ve siyasal şartları edebiyat tarihinde önemli sayan ve edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir cüzü olarak göre Ertaylan için bu mihver onun eserinin asıl dikkat noktasını oluşturur.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserin girişinde eserde izleyeceği rotayı ve çizeceği sınırları şu şekilde açıklar: “*İslâm'dan Evvelki Türk Edebiyatı – İslâm Tesiri ile Vücuda Gelen Türk Edebiyatı – Uygur Türklerinde ve Çağataylarda Edebiyat – Âzerî Türklerinde Edebiyat – Osmanlılarda Edebiyat – Şark Klasik Edebiyatı...*” (2011: XXVIII). Görüldüğü üzere Ertaylan, Fuat Köprülü'nün edebiyat tarihinde

kullandığı tasnif sitemine benzer bir sistemle eser planını çizmiştir. Ertaylan eserinde Köprülü'nün de öncülüğünü yaptığı sosyolojik metodu ağırlıklı olarak benimser. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus öncelikle üzerindeki isim dolayısıyla ilk bakışta sanki başlangıcından itibaren tüm Türk edebiyatını kapsayan bir edebiyat tarihi gibi görünen bu eserin isminin yanıltıcı olduğudur. Ertaylan, eserin çerçevesini her ne kadar yukarıdaki gibi çizse de eser belirli bir dönemdeki Türk edebiyatını içermektedir. Edebiyat tarihindeki devir meselesi kısmında bu konu detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bütün Türk edebiyatının tarihini kapsayacak derecede isimlendirilen ancak sınırlı bir dönemdeki Türk edebiyatını kapsayan eserde yine de merkez olarak seçilen “dil ve millet” sınırının kapsamında kaldığı söylenebilir.

Edebiyat tarihçisinin eserini oluştururken seçtiği kitap isminden başlamak üzere sınırlayıcı unsurlar kendini göstermeye başlayabilir. Örneğin, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, isminden yola çıkıldığında eserde coğrafya temelli bir sınırlandırmaya gidildiği izlenimini uyandırır. Fakat eser incelendiğinde görülecektir ki Azerbaycan sahasının dışına çıkmıştır. Bu noktada İsmail Hikmet Ertaylan'ın esas dikkat noktasını coğrafyanın oluşturmadığı anlaşılır. Müellif, özellikle eserinin ikinci cildinde Bağdat'ta yetişen ve Azerbaycan Türkçesi ile eserini oluşturan şairlere de detaylı bir yer vermiştir. Bu biyografilerde Türkistan, Anadolu, Hint ve İran sahalarından beslenen isimleri tezkireler yardımıyla ele almıştır. Bu bağlamda şunu belirtmek gerekir ki eserde coğrafya temelli bir sınırlılığa gidilmemiştir.

Eserin önemli bir özelliği olan Azerbaycan edebiyatını bir bütün hâlinde alışı onun yöntemine dair bir ipucu oluşturur. Sözlü edebiyat örneklerini tasnifler hâlinde sunması ve bu tasnifte merkeze dili alması eserin edebiyat tarihçiliğinde seçtiği sınırı kanıtlar. Müellif, 13. asrı başlangıç olarak alıp Azerbaycan klasik edebiyatını ve özellikle Azerbaycan Türkçesi ile eser veren şairleri eserine konu edinmiştir. Dil faktörünü esas alan Ertaylan; “9-11. asırlarda Bağdat'ta ve Arabistan'ın çeşitli şehirlerinde faaliyet gösteren ve Arapça eserler veren Hatip Tebrizî, Farsça eserler veren Katran Tebrizî gibi birçok şair ve yazarın isimlerine değinmeden” (Bayram, 2013: 16) kısa bir sözlü edebiyat tarihi bahsinden sonra 13. Yüzyıl ve o yüzyıl şairlerini eserine başlangıç olarak alır. Ayrıca Ertaylan, diğer bir sınırlayıcı unsur olan siyasi birliği de edebiyat tarihine bir sınır olarak seçmez. Azerbaycan'da 1920'li yıllarda yaşanan toplumsal, siyasal şartlar ve Sovyet rejimi, Ertaylan açısından, eserinde esas merkezi dil ve millet faktörüyle oluşturması için zorlayıcı olmuştur.

3) Edebiyat tarihinde devirler

Edebiyat tarihçiliğinde edebiyat devirlerinin belirlenmesi ve adlandırılması zor ve bir o kadar da öznel bir durumdur. Her edebiyat tarihi araştırmacısı, belli bir edebî devir sınıflandırması olmağı için yöntemini kendisi belirler. İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli eserinde edebiyat tarihi hususunda görüşlerini belirten “Bir İki Söz”e yer verdikten sonra eserine 1800lü yıllar ve dönemin edipleri ile başlar. Eserin ilk cildi temelde iki kısma ayrılmıştır. İlk kısım olarak nitelendirilen bölümde 1800-1838 yılları merkeze alınır. On sekizinci asrın şiârı, içtimaî vaziyette tereddidi, dönemin sultanları ve edebiyata etkileri, teceddüt emâreleri ve Ertaylan'ın bariz simalar olarak nitelendirdiği Keçecizâde İzzet Molla, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey, Âkif Paşa, Abdurrahman Sâmî Paşa bu kısımda ele alınan isimler ve konu başlıklarıdır. Ertaylan, edebiyat tarihini yazarken, devirleri oluştururken ve edebî şahsiyetlerin oluşturduğu edebî tesiri incelerken şu noktalara temas edeceğine belirtir:

“Evvelâ Halk Edebiyatı seciyesi, hususiyetleri, sanat ve zevk noktasından tahlilleriyle gösterilmiştir. Sonra din tesiriyle doğarak saf halkın gönüllerini istilâ eden Tekke Edebiyatı ve tasavvuf tesiri gösterilecek ve Nev-Felâtonî ve intihâbî bir felsefe olduğu hâlde İslâmî kanaatlerle karışarak bütün İslâm Türklerinin edebiyatlarına derinden derine tesir gösteren tasavvuf hakkında izahat verilecektir” (2011: XXVIII).

Sözü edilen hususlar, onun edebiyat tarihinde devirleri oluştururken seçtiği belli başlı tespit noktalarını oluşturur. Buradan hareketle dönemin edebî şahsiyetlerini de inceleyen Ertaylan, onların önce “Hususî ve Resmî Hayatı”na daha sonra da “Lisan ve Sanatı”na değinir. Ayrıca eserde, bu süreçte etkili olan edebî cereyanlara da yer verilir. Örneğin, Âkif Paşa bölümünde Melâmîlik’e ve onun Âkif Paşa üzerindeki tesirine turnak açılarak edebî şahsiyet incelenir. Ele alınan isimlerin hayatı ve sanatına yer verildikten sonra eserlerinden örnekler de sunularak okura onların sanatları ispatlanmış olur.

Türk Edebiyatı Tarihi'nin ilk cildinin ikinci kısmı Devr-i Teceddüd (1838-1876) edebiyatına ayrılmıştır. Bu bölümde Ertaylan, Tanzîmât-ı Hayriyye, Maarife verilen ehemmiyet, Tanzimat hareketinin noksanları, tahsil ve terbiyede hatta zihniyet ve medeniyette ikilik, Avrupa ve Avrupa edebiyatı ile olan münasebet, matbuat, devrin sultan ve paşaları, Encümen-i Şuarâ, Edebiyât-ı Cedîde, Edebiyât-ı Atîka gibi ülkedeki edebiyatın vaziyeti ile edebiyattaki belli başlı isimler anılır.

“Mesut bir inkılâp” olarak nitelendirilen Tanzimat hareketi ile bu bölüme başlayan Ertaylan, edebiyat ve medeniyette ikilik konusuna ayrıntılı bir yer verir. Bu kısımda edebî cereyanlara da özel bir ehemmiyet veren Ertaylan devri etkileyen Romantizm ve artık etkisi geçen Klasisizm'den bahseder, Avrupa'dan da örnekler göstererek devrin edebî gelişimini aktarır. “*Yeni bir devir, yeni bir medeniyet demektir*” (2011: 54) görüşünde olan Ertaylan Devr-i Teceddüd'ü “*Bilhassa edebiyat sahasında yeniliği yerleştirebilmek için zevki ve şairliği deha derecesinde yüksek olmayan*” (2011: 54) Şinasi ile başlatır. Ancak burada dikkat çekici olan devrin Şinasi ile başlatılmasına rağmen Ertaylan'ın Şinasi'yi yenilik ve dil konusunda eleştirmesi ve Akif Paşa'yı ondan üstün tutmasıdır. Şinasi'den sonra eserinin bu bölümüne Fatin Davud, Kâzım Paşa, Leskofçalı Galib, İbrahim Hakki, Edhem Pertev Paşa, Hersekli Ârif Hikmet, Abdülhamid Ziya Paşa, Nâmık Kemal ve son olarak Ahmed Vefik Paşa'yı dâhil eder. Ertaylan, bu kısımda da yine edebî şahsiyetlerin hayatına ve sanatlarına yer verdikten sonra bazı eserlerin bir bölümünü de okura sunar. Şair ve yazarların biyografi bölümlerinde Ertaylan, anekdotlara da yer verir. Böylelikle biyografiler eserlerle ilişkilendirilerek renkli ve ayrıntılı hâle getirilmiştir. Eserde dikkat edilmesi gereken husus döneme dâhil edilen ediplerin arasında kronolojik bir sıranın takip edilmemesidir. Ali Canip Yöntem bu hususa da “*Şairler rastgele sıralanmış, başka başka zihniyette olan adamlar yan yana dizilmiştir*” (1996: 516) şeklinde yorum getirir. Ona göre Türk Edebiyatı Tarihi isimli eser tertipten ve kronolojiden mahrumdur.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin ikinci cildini tamamen Edebiyât-ı Cedîde'ye ayırır. 1876–1895 yıllarını kendine çerçeve olarak çizen Ertaylan, bu bölümde Kanûn-ı Esâsî'nin ilânı, II. Abdülhamid, İstibdat dönemi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Garp'tan gelen cereyanlar, Romantizm, gençlerin Avrupa'daki faaliyetleri, edebiyattaki durgunluk, Edebiyât-ı Cedîde mücadeleleri gibi çeşitli noktalara değinerek bu devrin genel panoramasını çizer. Sonrasında ise “*yeni edebiyatın ne olduğunu anlatan ve hududunu çizen, kanunlarını vaz'eden*” olarak nitelendirdiği Recâizâde Mahmud Ekrem ile bu devri başlatır ve sırasıyla şu isimleri ele alır: Abdülhak Hâmid, Sami Paşazâde Sezâi, Sâdullah Râmi Paşa, Ahmed Midhat, Hüseyin Nâzım Paşa, Yenişehirli Avnî, Muallim Nâci, Şeyh Vasfî, Muallim Feyzî, Ali Rûhî, İsmail Safâ, Nâbizâde Nâzım, Mahmud Sâdık ve müstakil çalışan şiar ve edipler olarak ayırdığı Nigâr Hanım, Ahmed Rasim, Hüseyin Rahmi ve Abdullah Cevdet. Abdülhamid'in “kanlı ve zalim” idaresi altında ne yaşamanın ne de okumanın imkânı olduğunu belirten Ertaylan, ediplerin istediği kadar çalışmadıklarını, toplumda sultan yandaşı ve karşıtı olmak üzere bir önceki ciltte zihniyette yaşanan ikiliğin bu dönemdeki tavırda da devam ettiğini dile getirir. Buna bağlı olarak, “*Ne siyasette düz bir yol, ne içtimaî hayatta bir can görülüyordu*” (2011: 250) şeklinde dönem eleştirisini yapan Ertaylan, bu yorumuyla yine edebiyat tarihinin medeniyet tarihiyle olan ilişkisine değinir ve “*Tahsil ve tetebbularındaki kifayetsizlik, mevzularındaki yeknesaklık, edebiyatı yeni bir durgunluğa götürüyordu. Canlı bir eser meydana geleliyordu*” (2011: 252) diyerek dönemin edebiyat gelişimini olumsuz bulur.

Türk Edebiyatı Tarihi'nin üçüncü cildi "On Dokuzuncu Asır Osmanlı Edebiyatı: 1324 (1908) İnkılâbına Kadar" başlığıyla 1895-1908 tarihleri arasındaki Türk edebiyatını içerir. İsmail Hikmet Ertaylan, edebiyat tarihindeki edebiyat devirlerini oluştururken ülkenin içtimaî vaziyetine de eğilir. Her ciltte olduğu gibi burada da devre kısa bir bakış niteliğinde giriş yazar Ertaylan, devrin koşullarına, *Mirsad*, *Mizan*, *Malûmat* gibi devrin gazetelerine değindikten sonra devrin önemli bir dergisi olan *Servet-i Fünûn* çerçevesinde Edebîyat-ı Cedîde, Abdülhamid ve ona düzenlenen suikast teşebbüsü ile İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetleri, inkılâp hazırlıkları gibi başlıklara yer verir. Buradan da anlaşılacağı üzere Ertaylan, edebiyat tarihinde sosyal olaylara önem vermekte, onların devrin edebiyatındaki rolünü ön plana çıkarmaktadır.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi*'nin dördüncü cildini tamamen yirminci asra ayırmıştır. 1908 İnkılâbından sonrasının ele alındığı bu ciltte Ertaylan yine toplumsal meseleleri edebiyat tarihinin merkezine alır. İstibdadın yıkılışı, inkılâbın seciyesi, matbuat âlemindeki buhran, 31 Mart gibi sosyal meselelerin yanında edebiyatta zuhur eden cereyanlara da eğilir. Ertaylan, memlekette fikirleri sürükleyen cereyanları üç terbiyeden doğma olarak düşünür ve onları Asrî terbiye, Millî terbiye ve Dinî terbiye olarak sınıflandırır. Bu üç terbiyenin edebiyattaki etkilerine değindikten sonra Fecr-i Âtî ile Türkçülük ve İslâmcılık gibi cereyanlara odaklanır ve sebeplerini, sonuçlarını yine toplumsal olaylar çerçevesinde belirtir. *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua* ve *Sebîlürreşad* gibi devrin basın hayatını ele aldıktan sonra, Cihan Harbi ve Türkiye'deki içtimaî, iktisadî ve ilmî hayata tesiriyle devrin genel panoramasını tamamlar. Daha sonra devrin önemli edebî isimlerine yer verir. Çeşitli eserlerden alıntılar yaparak devir, şahıs ve eser üçgeninde toplumsal olayların yansımalarını okura sunar. Böylelikle yaşanan devri okurun gözünde canlandırmayı hedeflemekte ve bir kez daha edebiyat tarihini medeniyet tarihinin bir bölümü olarak sunmaktadır. Bu aşamadan sonra sırasıyla şu isimlere yer verir: Şahâbeddin Süleyman, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Yakup Kadri, Refik Hâlid, Fâlih Rifki, Ahmed Hâşim, Emin Bülend, Tahsin Nâhid, Yahya Kemal, Fâzıl Ahmed, Ali Cânib, Ömer Seyfeddin, İbrahim Alâeddin, Ercümen Ekrem, Halide Edib, İhsan Râif, Mehmed Emin, Ziya Gökalp, Mehmed Âkif, Midhat Cemal, Hamdullah Subhi, Reşat Nuri, Halit Fahri, Yaşar Nezihe, Orhan Seyfi, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz.

Dönemin edebiyat sahasını bu ediplerin hayatı ve sanat anlayışları aracılığıyla okura aktaran Ertaylan sonrasında "Mütareke'den Sonra Edebiyat" başlığı açar ve birkaç sayfada bu süreci özetler. Anadolu'nun içinde bulunduğu zor koşulları ve edebiyatın bu durumdan nasıl etkilendiğini açıklayan Ertaylan edebiyatın kendine yol ve rehber bulamamasından yakınır ve yarınki vaziyetinin ne olabileceğinden endişe duyduğundan bahseder, sonuçta eserini "*Yarının edebiyatında en kuvvetli seciye, öyle görülüyor ki Türklük ve Halkçılık olacaktır...*" (2011: 1187) sözleriyle bitirir. Bu yönelimleri edebiyat tarihçiliğinde ön plana çıkaran Eserinde sözü geçen şair ve yazarların tarama usûlüyle elde edilen resimlerine de yer veren Ertaylan'ın ne yazık ki Şemseddin Sâmî, Enderunlu Vâsîf, Ebüzziya Tevfik ve Ahmed Şuayb gibi önemli isimleri eserine dâhil etmediği görülür. Bu tercih de yine Ertaylan'ın edebiyat tarihçiliğinde keyfi ve öznel tutumunu yansıtmaktadır. İsmail Hikmet Ertaylan'ın edebiyat tarihçiliğindeki usulünün doğrudan şahıslar etrafında şekillendiği açıktır: "*Ertaylan, alt devreler, edebî topluluklar ve cereyanların hususiyetlerini ön planda tutan izahlar yerine, edebiyat tarihini doğrudan şahıslar etrafında toplayarak daha önceki edebiyat tarihlerinde artık genel kabul görmüş usulün dışına çıkmıştır*" (Polat, 2002: 4). Bu bağlamda Ertaylan'ın kendisinden önce genel olarak benimsenen edebiyat tarihi yönteminin dışına çıktığı söylenebilir. O, eserini edebiyat sahasında etkili olan isimler etrafında oluşturmuştur. Bunun yanında Ertaylan, edebiyat tarihinde devir meselesinin temeline toplumsal gelişmeleri oturtmuş, eserinin bölümlerini de bu anlayışa göre oluşturmuştur. Ayrıca eserde ele alınan ediplerin edebî şahsiyetleri incelenirken Batı edebiyatından da örnekler verilerek ortaklık veya farklılık noktaları tespit edilmeye çalışılır. Bu açıdan eser karşılaştırmalı edebiyata da adım atar ve edebiyat tarihlerinde sık görülmeyen bir tavrı sergiler. Sunduğu edebiyat tarihi salt edebiyattan ziyade yaşayan, nefes alan ve sosyal hayatı aktaran bir edebiyat tarihidir.

Edebiyat tarihçiliğinde belirlenen sabit bir tasnif sistemi olmadığı için farklı isimler eserlerinde çeşitli tasnif yöntemleri kullanabilmektedir. Ertaylan, diğer edebiyat tarihi eseri olan *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* kitabını iki cilt hâlinde oluşturmuştur. Birinci Cilt kendi içinde tasnif edilmiş ve birbirine yakın özellikler gösteren malzeme ile üç kısımda gruplandırılmıştır. İlk kısım “Başlangıç” başlığı altında “İslamiyet’ten Miladi On Üçüncü Asra Kadar İslamiyet’in Zuhurundan Evvel Azerbaycan” isimli devir oluşturur.

Birinci kısımda, sözlü edebiyat ürünlerinin Azerbaycan edebiyatı sahasında edindiği yerin tarihi sunulur. Başlangıç niteliğinde olan bu bölümün ilk sayfalarında Ertaylan, İslamiyet öncesi edebiyat döneminden kısaca bahsettikten sonra “*Türk edebiyatının İslam’dan evvelki vaziyet ve mahiyetini tetkik ettiğimiz sıralarda tafsil edeceğimiz tabii olan bu hakikatleri kısa geçerek asıl tetkikimiz sahası olan İslamî devreye gireceğiz*” (2013: 73) şeklinde bir açıklama yapar ve hızlı bir şekilde asıl inceleme sahası olarak düşündüğü İslamî devreye geçer.

Bu aşamadan sonra İsmail Hikmet detaylı olarak şu konulara eğilir: Oğuz kabilelerinin İran, Azerbaycan ve Anadolu’ya yayılmaları ve hükümet kurmaları; Selçukîler, tarihî, içtimaî, iktisadî ve harsî Vaziyetleri ve Azerbaycan’a hâkimiyetleri; İslâmîyet’in Türkler üzerinde muhtelif tesirleri; Sultanlarla halifelerin münasebetleri; İnkişaf ve terakki sebepleri; İnhitat ve Tereddî sebepleri; Dil ve edebiyatın mahiyet ve vaziyeti; Oğuz Han’ın ilk edebî mahsulleri Selçukîlerin edebiyatı ve bu edebiyatın ciddî ve ilmî bir tetkike ihtiyacı; Türk edebiyatındaki başlıca cereyanlar ve cereyanları yaratan muhtelif âmiller ve kavmî cereyanlar. Bu belli başlı konular çevresinde Ertaylan, Azerbaycan edebiyatı tarihinin İslamiyet’ten 13. asra kadar olan devrini inceler. Bu yaklaşım, eseri inceleyen araştırmacılar için başlangıç aşamasında, zihinde devrin panoramasını çizebilmek için oldukça yerinde bir tasniftir.

Dikkat edilmesi gereken husus İsmail Hikmet Ertaylan’ın Azerbaycan edebiyatı tarihini sunarken salt edebiyattan bahsetmeyerek toplumsal ve siyasal tüm değerlerle birlikte bir senteze varmasıdır. Edebiyat tarihinin, medeniyet tarihinin bir cüzü olarak görüldüğü bir edebiyat tarihi anlayışına sahip olan Ertaylan, edebî devirlerin medeniyet değişmelerine paralel bir şekilde oluşacağını eserinde detaylandırır. Devrin hâkimiyet sahibi isimlerine ve siyasî düzenine yer ayıran Ertaylan, idarenin, kanunların dinî oluşu ya da dinî ve ananevî âdetlerin Arap ve Acem’in miraslarından olmasına da değinir. Bunun yanında sosyal ve toplumsal vaziyetin de çerçevesini çizen Ertaylan, kadının cemiyetteki önemli yerinden, Türkçe kullanımı ile hece vezninin yaygınlığından bahseder ve zamanla bu değerlerin nasıl göz ardı edilmeye başlandığını da vurgular.

Türkler’in manevi iki kayıt altında ezilmiş olduğunu dile getiren Ertaylan, bunların din ve İran harsı ile medeniyeti oluşunu belirtir. Bu bağlamda “*Bu hars, İslam dini ile felsefenin karışmasından husule gelmiş bir harstan ibaret idi; bu medeniyet sefih ve orta asırlara mahsus bir zihniyetten; hayalperest, kendini beğenmiş ve mübalağacı bir istibdattan ibaret idi*” (2013: 73) şeklinde sert bir eleştiride bulunur. Eleştirisini, Türklerin İran’dan etkilenişi ile maddi manevi bir kazanım elde etmediklerini hatta kendi iyi tabiatlarından birçoğunu feda etmiş olduklarını ifade ederek daha da keskinleştirir: “*Türklerin İranlılardan aldıkları; sefihlik, lüzumsuz bezek, saltanat ve tantana gibi boş şeylerden ibaret idi. Verdikleri, bıraktıkları ise saflık, kuvvetli ve metin olmak, samimiyet gibi fitrî tabiatlardı*” (2013: 73). İsmail Hikmet Ertaylan’ın bu eleştirel tavrının da dönemle ilgili bir tutum olduğu söylenebilir ancak bu tavrını sadece Sovyet rejimine değil de onun halk edebiyatını öne çıkaran edebiyat anlayışına bağlamak daha yerinde olacaktır.

Birinci cildin ikinci kısmında “Miladi On Üçüncü Asırdan On Beşinci Asra Kadar” başlığı altında başlıca şu konular işlenir: Moğollar istilasını altında İran ve Azerbaycan’daki içtimaî, iktisadi ve harsî vaziyet ve edebiyata tesiri; Timurleng ve Timûrîler; Çağatayca’nın inkişafı; Oğuz lehçesi tesiri; Azeri lehçesi;

Azerbaycan'da edebiyat ve edipler; Tasavvuf ve Hurûflük birleşmesi. İsmail Hikmet Ertaylan, bu kısımda devlet işleri ve siyasi düzenin değişmesiyle birlikte sosyal hayata yer verilir. Bölümün ilerleyen kısmında ise dinî cereyana ağırlık verilerek tasavvuf ve onun edebiyat tarihindeki rolü detaylı bir şekilde ele alınır. “*Batın ilmi, tevil ilmi*” olarak nitelendirdiği tasavvufun tarifi ve mahiyeti ile içtimaî ve iktisadî ehemmiyetine değinen Ertaylan, tasavvufun Azerbaycan edebiyatına nasıl tesir ettiğine yer verir: “*Bir nevi rumuz ve timsallerin meydan almasına, istiarî, temsîlî bir ifadenin canlanmasına, edebiyatta bir nevi sembolizmin doğmasına sebep olmuştur*” (2013: 172). Ona göre bir ilim ve felsefe suretinde oluşan ve bir tür sembolizm olan tasavvufun edebiyattaki yansımaları şeklen ve ruhen Farisi'dir. Sonrasında Hurûflük tarihine ve onun edebiyattaki rolüne de değinen Ertaylan yer yer sert eleştirilerine bu hususta da devam eder ve kimi konularda Hurûflük'in yersiz tespitleri olduğunu savunur. Bu bahisleri geçtikten sonra nihayet *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* edebiyat alanındaki şahısları incelemeye başlar. İlk olarak Hasanoğlu ele alınır. Sonrasında Kadı Burhaneddin ve Nesîmî bu asra dâhil edilir. Şairler Hayatı - Dili, Sanatı ve Zihniyeti şeklinde okura sunulur.

İsmail Hikmet Ertaylan, eserinin üçüncü kısmını “Miladî 15. Asırdan 18. Asra Kadar” başlığıyla oluşturmuştur. Bu kısımda sosyal olayların edebiyat tarihine nasıl yön verdiğine değinilir. Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenlerinin İran ve Azerbaycan istilâları ile başlayan bu bölümde Çağatay edebiyatına ve Safevîlerin Zuhuru ile Kızılbaşlılıkla ilişkilerine kadar birçok konuya toplumsal olarak tırnak açılır. Sonrasında bu süreçte yetişen şair, edip ve âlimlerin hususiyetlerine geçilir ve şu şairlere yer verilir: Hâmîdî, Halîlî, Habîbî, Hâşîmî, Sürûrî, Basîrî, Mâtemî, Kişverî. Bu isimlerle birlikte eserinin birinci cildini tamamlayan Ertaylan, Azerbaycan edebiyatının temelini oluşturan şairlerin kronolojisini eserinin ikinci cildinde farklı bir bakış açısıyla değerlendirecektir.

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi isimli eserin ikinci cildinde ise müellif edebiyat tarihlerinde eşine pek rastlanmayan bir teknik kullanır ve ilk olarak “İslam'da Şiîlik” başlığı açar. Şiîlik ve Sünnîlik ihtilafı ile söz başlayan Ertaylan, Şiîliği tarihi bir bakışla okura sunar. Daha sonra Şiîliğin Türklere tesirine, Şiîlik ve edebiyat ilişkisine, Şiîlikten doğan his ve fikirlerin edebiyatta yarattığı gaye ve heyecana yer verir. Bu bahsin Azerbaycan edebiyatının tarihinde geçmesi elbette doğaldır. Ertaylan da bu meseleyi incelerken üslûbunu o vakitte yaşadığı bölge neticesinde şekillendirir. Müellif edebiyat tarihinde sosyal hayatın ve medeniyetin yerinin ne kadar önemli olduğunu, bu mezhep ayırımını edebiyatta da gözeterek okura sunmaktadır. Azerbaycan edebiyatında Şiîlerin yaşadığı elim olaylar, onların edebiyatında çok büyük izler bırakır ve bu durum âdeta dinî ve hissî mersiyeçilik cereyanını doğurmuştur: “*Şiî edebiyatının en velut membarından biri bu peygamber hanedanının çektiği zahmetler ve belalar olmuştur*” (2013: 302). Klasik edebiyat şekillerinde örnekleri verilen bu Şiî ve tasavvuf edebiyatı zamanla halk edebiyatında da hem aruz hem de heceyle ürünlerini oluşturarak zamanla tesirini Türk edebiyatına da yansıtmıştır. Şiîliğin bu detaylı sunumundan sonra Ertaylan bu kısımda şu şairlere sayfalarını açar: Hataî, Yûsuf Bey, Pirgulu Bey, Şahkulu Bey, Süsenî Bey, Sâlih, Girâmî, Pîrî, Figârî, Bîdârî, Sehâbî, Penâhî, Şâhî, Hâfız, Niyâzî, Şah Kâsım, Sâdikî, Şerîf, Hakîm Bedî'i, Halîfe, Kelâyî, Hazânî, Hasîrî, Mir Kadîrî, Atîkî-i Şîrvânî, Zâyî'î, Zamîrî, Fuzûlî, Fazlî, Semsî-i Bağdâdî, Hüsni-i Bağdâdî, Ahdî-i Bağdâdî, Rindî-i Bağdâdî, Zihni-i Bağdâdî, İlmî, Emânî, Nâmî, Sâ'ib, Kavsi, Mesîhî. Bu isimlerle *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eserinin iki cildini tamamlayan İsmail Hikmet Ertaylan'ın üslûbunda, zamanın hâkim ideolojisinin etkisi ve talepleri de satır aralarında kendini sürekli hissettirmektedir. Eserde dikkat çekici olan yazarın her şair için aynı kalıbı kullanmaması ve kimi şairlerde sadece hayatı-sanatı açıklamasını yeterli bulup kimilerinde hayatı ve sanatının yanında dili ve telakkisine de yer vermesidir. Ayrıca Azerbaycan edebiyatını incelerken müellif, edebiyatta Şark ve Garp gibi bir karşılaştırmaya gitmemiş, Batının edebiyat örneklerine yer vermemiştir. Bunun dışında geniş kaynakçasıyla birlikte birçok milletten ediplerin yorumları eserde yerini bulmuştur.

4) Edebiyat tarihinde edebî türler

Edebî eser hususunda Ertaylan'ın esas eleştiri noktasını, Türk edebiyatında eser üretilmemesi değil üretilenlerin günümüze ulaşamaması oluşturur. Türk edebiyatında belgelerin azlığından Őikâyetin bir gelenek hâline geldiğini belirten Ertaylan, mevcut olan eserlerin Anadolu'nun ücra bir köşesinde belki de okurunu beklediğini söyler. Bu hususta Türk edebiyatı tarihindeki eserleri tespit etmenin ve olan malzemeyi değerlendirmenin önemli olduğunu dile getirir.

İsmail Hikmet Ertaylan *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde ele aldığı isimlerin çeşitli türden eserlerine yer verir. Edeplerin roman, Şiir, tiyatro gibi türlerdeki eserleri okura sunulur. Bu tanıtlar kimi zaman uzun ve ayrıntılı kimi zaman da kısa bir özet şeklindedir. Dikkat çekici bir nokta ise edebî türler okura aktarılırken onların ediplerinin hayatındaki yeri ve öneminin vurgulanmasıdır. Ertaylan, edebî türleri yazarları yahut Şairlerinin hayatından taşıdıkları izlerle birlikte sunar. Böylelikle okur, mevcut eserin müellifin hayatında nasıl yer edindiğini ve hangi hadiseden mütevellit oluşturulduğunun da bilincinde olur. Ertaylan'ın bu üslubu edebiyat tarihini hayatla keşitstiren başarılı bir tutum niteliğindedir.

İsmail Hikmet Ertaylan'ın ilk edebiyat tarihi olan *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde, edebî türlere özel bir başlık açılmaz. Eserde edebî devirler incelenirken edebî türler, topluluklar yahut akımlar yerine edebî kişilikler ön plana çıkarılır. İncelenen edebî şahsın biyografisi ve edebî kişiliği kimi zaman iç içe geçer. Bu açıdan eserde edebî kimlik ve eser başlıklarının oluşturulmasında sıkıntılar görölmektedir. Ayrıca Ertaylan, yine eser ve edebî şahıs incelemelerinde de edebiyat tarihi yazılırken kaybedilmemesi gereken nesnel tavrı arka plana iter. İncelediği her ismin ya da devrin sadece şaheserlerini değil mevcut bütün eserleri az çok okurlara sunmaya çalışan Ertaylan, bu eserleri kendi düşünceleri ve seçimleri bağlamında tahlil eder ve öznel bir yaklaşımla konu hakkındaki hükümlerini verir. Bu eserlerden verdiği örneklerle yazarın yahut Şairin üslubu ve edebî kimliği hususunda okuru aydınlatmayı hedefler. Ertaylan, verdiği eser örnekleri için herhangi bir ölçüt kullanmaz. Eser örneklerinde kimi zaman kısa kimi zaman uzun parçalara yer verir. Ayrıca Őinası'nın *Şair Evlenmesi* ve Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'den tercüme ettiği *Zor Nikâh* isimli eserlerin de tam metinlerini okura sunar. Bu tercih de yine Ertaylan'ın öznel tavrını ve kendi zevkini öne çıkaran bir tutumdur. Eserde dikkat çekici bir diğer nokta ise Ertaylan'ın ele aldığı isimlerin vefatından sonra onlar için yazılan Şiirlere de yer vermesidir. Böylelikle okur Türk edebiyatında önemli bir yer edinen ve Ertaylan'ın eserine aldığı söz konusu edibin ölümünün yankılarını da görmüş olur.

İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eseri aslında edebî tür ekseninde yazılan bir edebiyat tarihinden ziyade Azerbaycan edebiyatındaki Şiirin tarihidir. Eserin birinci cildinde yer alan ve konuya bir giriş niteliğinde olan ilk kısımda Ertaylan, edebiyatta görölen cereyanlardan bahis açar ve onları "Kavmî, Dinî ve İlmî" olarak sınıflandırır. Müellif, Kavmî cereyanı "*halkın öz asliyet ve irticallerinin mahsulü*" (2013: 81) olarak nitelendirdiği Halk edebiyatıyla açıklar. Dinî cereyanı "*halkın İslamî ananelere boyun verdiği... gayesi sanat olmaktan ziyade inandırmak, dili ise temsili ve mistik*" (2013: 82) şeklinde tanımlar. İlmî cereyanı ise "*büyük kapılara, saraylara, dergâhlara dayanarak oradan ruh ve gıda almış, klasik ve skolastik bir edebiyat*" (2013: 82) olarak nitelendirir. Ona göre bu üç nev cereyanın bütün Türk hükümetlerinde yer alan edebiyatlarda çok canlı olarak yaşadığını görmek mümkündür.

Ertaylan, 13. asır Azerbaycan edebiyatını ele aldığı bu bölümde edebiyatta zuhur eden cereyanları açıkladıktan sonra Azerbaycan edebiyatında, özellikle de halkiyatında bulunan edebî nevilere detaylı bir şekilde bahseder. Edebî türlerin tasnifinin önemli olduğunu vurgulayan yazar, "*Halkiyat ile uğraşan Avrupa âlimleri içtimaî hadiseleri nazar-ı itibara alarak bilhassa beş mühim ve umumî kısım*" (2013: 85) oluşturduklarını belirtir ve onları "*Şarkılar, Hikâyeler, Oyunlar, Raklar ve Şeytaniyat*" şeklinde sıralar.

Ertaylan, Azerbaycan halk edebiyatı nevilere ele alırken mümkün olduğunca bu tasniften faydalanacağını belirtir ve bunu uygular.

Azerbaycan halk edebiyatını incelerken kullanacağı ilk tasnif olan “Şarkılar”ı, doğum şarkıları, çocuk ninnileri, aşk şarkıları, şikesteler, bayatılar, koşmalar, izdivaç şarkıları, ölüm şarkıları, mevsim şarkıları ve kahramanlık şarkıları olarak on altı bölüme ayırır ve her birini örnekler vererek okura sunar. Daha sonra “Hikâyeler”e geçer ve onu da tarihi hikâyeler, sevda hikâyeleri, kahramanlık hikâyeleri ve hariçten gelen hikâyeler olarak dört tasnif eder. Burada son başlık olan ve “*Türklerin, adet, ananat ve adap itibarıyla yabancı olan, mevzuları harici hayattan alınmış olan*” diye tanımlanan hariçten gelen hikâyeler başlığı ilginçtir ki burada asıl kastedilen efsane ve masallardır. Ertaylan eserinde daha sonra Azerbaycan edebiyatındaki oyunları ve rakıslar bölümüne geçer. Son olarak da Şeytaniyat olarak ele alınan türe ayrılan bölüme geçer ve halk arasındaki örf ve adetler temelli olumlu-olumsuz yahut olağanüstü itikatlardan bahseder.

Bu bölümde Azerbaycan halk edebiyatındaki edebî türleri inceleyen Ertaylan, eserinin diğer bölümlerinde 13. asırdan 17. asra kadar klasik şiire yönelen şairlere ve onların şiirlerine yer verir. Bu bağlamda eser aşlında edebî tür ekseninde yazılan bir edebiyat tarihi değil, Azerbaycan edebiyatındaki şiirin tarihi olma özelliğine sahiptir.

5) Edebiyat tarihinde dil kullanımı ve dile bakış açısı

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli ilk edebiyat tarihinde dil kullanımına önem göstermiştir. Bu tutumunu hem kendi eserini oluştururken kullandığı dile hem de ele aldığı ve edebî şahsiyetini incelediği kişinin eserlerinde kullandığı dile yönelik tespitinde öne çıkarmıştır. Bu konuda onun hem Türkçe hem de edebiyat hocalığı yapmasının hem de edebiyat tarihi alanında kuvvetli bir bilgiyle araştırma yapmasının rolü büyüktür. Edipleri dil kullanımları hususunda çekinmeden eleştiren Ertaylan bu konudaki en sert eleştirisini de Şinasi’ye yönelir ve onun her ne kadar kısa cümleler ve terkiplerin çözülmesinde etkisinin olduğunu söylese de “*mûnis ve tabii Türkçe yazmak*” hususunda Akif Paşa’dan geride kaldığını belirterek eleştirir. Bu örnek gibi daha birçok bölümde dil kullanımına yönelik tespitleri ve eleştirileri bulunan Ertaylan, edebiyat tarihinde dile en az edebî şahıslar kadar önem verdiğini ve eserlerin bu dikkatle oluşturulması gerekliliğini satır aralarında sürekli vurgular. Onun dile verdiği önem yine bağlı olduğu ve gönül vererek ön plana çıkardığı Türkçülük bağlamında değerlendirilebilir.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* isimli eserini İslamî dönemle başlatmış ancak ilgili dönemlerde Azerbaycan sahasındaki müelliflerin Arapça ve Farsça yazılmış edebî ürünlerini dikkate almamış ve sadece Türkçe eserlerle ilgilenmiştir. Dil faktörünü merkeze alarak edebiyat tarihinin sınırlarını çizen Ertaylan, Azerbaycan Türkçesi ile eser veren şairleri eserine dâhil etmiştir. Bu noktada yazarın eserini ilk olarak, Türkçe şiir yazması ile tanınan, Hasanoğlu’yla başlatması bilinçli bir tasnif sistemini ve edebiyat tarihi yaklaşımını yansıtmaktadır. Buna ek olarak eserin çeşitli yerlerinde bu sahadan başka şairlerin adı geçse de onları Azerbaycan edebiyat tarihine ilave etmez: “*Müellif eserin çeşitli yerlerinde Hakanî Şirvânî, Nizâmî Gencevi vb. klasik şairlerden bahsetse de maalesef dil farkından hareketle onları İran şairi olarak tanımlamıştır*” (Bayram, 2013: 18). Dildeki değişime bakış açısı, aynı zamanda edebiyat tarihi yazarının edebiyat zümrelerine dair görüşlerini de yansıtır ki Ertaylan, metinlerin ve ediplerin Türkçeye olan bağlılıklarıyla onları edebiyat tarihine dâhil etmiştir.

Azerbaycan Edebiyatı Tarihi ve eserdeki dil faktörü hususunda Emin Abid Gehremanlı, “*İsmail Hikmet’in Azerbaycan Edebiyatı Tarihi’nin esas kusuru kitapta Azerbaycan Türkçesinin inkişaf tarihinin gösterilmemesi,*

Anadolu Türkçesinin tarihi ile Azerbaycan Türkçesinin tarihinin karıştırılması, tarihi inkişafın iktisadi amillerinin dikkate alınmaması vb.dir" (2013: 53) şeklinde tenkitte bulunur. Eserde dil hususunda bir karışıklığın mevcut olduğunu belirten Gehremanlı'nın tenkitine ek olarak eserin kendi dili de karışıktır. İlk olarak Türkiye Türkçesiyle yazılan eserin Azerbaycan'da basıldığı için baskı sırasında Azerbaycan Türkçesine uyarlanmaya çalışıldığı ve buna tam olarak vakıf olunamadığı için eserin dilinin her iki Türkçeyle karıştığı açıktır. Bu da zamanında, belki de yapılan dönem baskısından kaynaklanmasının dışında, eserin teknik bir kusuru olarak düşünülebilir.

6) Edebiyat tarihinde kaynak gösterimi

İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Tarihi* isimli dört ciltlik hacimli eserinde ayrıntılı bir şekilde biyografiye ve edebî görüşe yer vermesine rağmen kaynak kullanımı ve onu belirtme konusunda ihmâlde bulunur. Yazarın bu tutumu onun edebiyat tarihindeki objektiflik ve kaynak güvenilirliğine olumsuz yansımaktadır. Net olmayan ve çoğu zaman belirtilmeyen kaynakçanın dışında yazar bazen dipnot sistemini kullanmış ve gerekli gördüğü hususlarda açıklamalar yapmıştır. Uçman, Ertaylan'ın söz konusu edebiyat tarihinde kullandığı kaynakların, eser basılırken Bakü'de görevli bulunuşu neticesinde tamamına ulaşamadığını belirtir: "*Bir kısım bilgilerin hafızasını zorlayarak ortaya konulmasına, dolayısıyla birtakım kişilerin doğum, ölüm ve azil tarihlerinde çeşitli maddi hatalara yol açmış, bir kısım metinlerde ise bazı atlamalar veya karışıklıklar olmuş, çok az olmakla beraber bazı yerlerde de ifade düşüklüğü ortaya çıkmıştır*" (2011: XIX). Eserinde kullandığı kaynakları açıkça göstermeyen ve sadece gerekli gördüğü yerlere dipnot kullanan Ertaylan'ın bu tutumu da elbette edebiyat tarihçiliğinde objektiflik ve açıklık ilkesine gölge düşürmektedir. Edebî bilgisinin genişliği yaptığı inceleme ve yorumlardan da anlaşılan Ertaylan, ne yazık ki eserine bir kaynakça oluşturmamıştır.

İsmail Hikmet Ertaylan, *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*'nde kullandığı kaynakları belirtme hususunda ise titizlik gösterir. Eserde hem Batılı hem de Doğulu birçok kaynak kullanılmıştır. Zengin bir kaynakçaya sahip olan eserde Azerbaycan edebiyatı ile ilgili kaynakların yanı sıra, Türk edebiyatı ile ilgili kaynaklar, Arapça ve Farsça kaynaklar ile Fransız, Alman, İngiliz ve Rus edebiyatı başta olmak üzere Batılı kaynaklar da yer almaktadır. Bu bağlamda Ertaylan sadece yerli kaynaklara değil yabancı kaynaklara da eserinde geniş bir yer ayırmıştır. Böylelikle çeşitli ediplerin yorumlarını da eserine alarak Azerbaycan edebiyatı tarihini çok yönlü bir incelemeye tâbi tutmuştur.

Sonuç

Edebiyat tarihi alanında çeşitli eserler veren İsmail Hikmet Ertaylan, eserlerinde benzer yöntemleri kullanmıştır. Çalışmada incelenen başlıklar neticesinde Ertaylan'ın söz konusu eserlerinde edebiyat tarihinin rolü, edebiyat tarihinin merkezi ve sınırları, edebiyat tarihçiliğinde devirler, edebî türler, dil kullanımı ve dile bakışı ile eserlerinde kaynak gösterimi incelenmeye çalışılmıştır. Sonuçta görülür ki İsmail Hikmet Ertaylan, edebiyat tarihi çalışmalarında her zaman merkeze edebî kişilikleri olarak biyografileri ile ediplerin edebî görüşlerini harmanlayan üslûbu neticesinde genel edebiyat tarihi anlayışının biraz olsun dışına çıkmaktadır. Edebiyat tarihi ile medeniyet tarihi arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu düşünen Ertaylan, eserlerinde sınırlarını bu tutuma göre çizer ve bu bağlamda dil kullanımını değerlendirir. Eserleriyle temelde edebiyat tarihi sahasına ve edebiyatın diğer alanlarına da katkıları bulunan Ertaylan, sahip olduğu geniş bilgiyi ve alanındaki tecrübesini okurlara aktarmayı hedeflemiştir. İsmail Hikmet Ertaylan her ne kadar edebiyat tarihi eserlerinde öznel bir tavır seçse de biyografi ile metin seçkisine önem vermesi ve karşılaştırmalı edebiyat tutumunu benimsemesi açısından edebiyat tarihçiliğinde farklı ve önemli bir yere sahiptir.

Kaynakça

- Bayram, P. (2013). "Önsöz". *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi* Ankara: Akçağ.
- Ertaylan, İ. H. (2011). *Türk Edebiyatı Tarihi I – IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ertaylan, İ. H. (2013). *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi I – II*. Haz. Parvana Bayram. Ankara: Akçağ.
- Köprülü, M. F. (1986). "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl". *Edebiyat Araştırmalar-I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Köprülü, M. F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları "Azeri"*. İstanbul: Ötüken.
- Lanson, G. (1937). *İlimlerde Usûl-Edebiyat Tarihi*. Çev: Yusuf Şerif. İstanbul: Remzi.
- Musalı, V. (2013). "Azerbaycan Edebiyatı Tarihi - Takdim". *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi I-II*. Haz. Parvana Bayram. Ankara: Akçağ.
- Polat, N. H. (2002). "Türk Edebiyatı Tarihi Çalışmalarının Neresindeyiz?". *Beşinci Türk Kültürü Uluslararası Bilgi Şöleni*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Polat, N. H. (2013). "Yöntem Bilgisi Açısından Osmanlı Dönemi Edebiyat Tarihçiliği". *Yöntem Bilgisi Açısından Osmanlı Dönemi Edebiyat Tarihleri*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Uçman, Abdullah (2011). "Kitap Üzerine Birkaç Söz". *Türk Edebiyatı Tarihi I – IV*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yöntem, A. C. (1996). "Hem Korkunç, Hem Yanlış Hükümlü Türk Edebiyatı Tarihi". *Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri* (s.513-517). Haz: Ahmet Sevgi-Mustafa Özcan. İstanbul: Sözler.

12. Mehmet Rauf'un *Menekşe*'sinde Servet-i Fünûn Nesli

Elif PALIÇKO¹

APA: Paliçko, E. (2021). Mehmet Rauf'un *Menekşe*'sinde Servet-i Fünûn Nesli. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 151-162. DOI: 10.29000/rumelide.985012.

Öz

Modern Türk edebiyatının inşasına roman ve hikâyeleriyle mühim bir katkı sağlayan Mehmet Rauf, *Eylül* romanı yazarı olarak anılmaktadır. Yazarın sadece bu romanı ile anılması, kaleme aldığı diğer eserlerine gereken önemin verilmemesine sebep olur. Oysaki Mehmet Rauf, yazın hayatı boyunca 13 roman, 143 hikâye, birçok mensur şiir ve piyes kaleme alır. Ayrıca nitelik olarak da edebi bir değere sahip olan bu eserler, yazarın Modern Türk nesrinin gelişimindeki rolünü gözler önüne sermektedir. Mehmet Rauf'un *Menekşe* adlı romanı ilk olarak 1913 yılında *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilir ve 1915'te kitap olarak basılır. Servet-i Fünûn Topluluğu'nun dağılmasından sonra kaleme aldığı bu eserinde Mehmet Rauf, aşk teması çerçevesinde dönemin edebi faaliyetlerine ve bir roman kahramanı olarak Servet-i Fünûn yazarının edebiyat ve hayat hakkındaki düşüncelerine de değinmektedir. Eserin başkişisi olan Hüseyin Bülend, Servet-i Fünûn neslini temsil eder. Bu yönüyle Hüseyin Bülend, aynı zamanda Mehmet Rauf'un devrin edebiyatına ve sosyal hayatına dair fikirlerini yansıtan bir aynadır. Mehmet Rauf'un bütün eserlerinde odak noktası olan aşk, bu romanında da merkezdedir. Ancak *Menekşe* edebiyat tarihi bağlamında da değerlendirilebilir. Bu çalışmada, Mehmet Rauf'un *Menekşe* adlı eseri, Servet-i Fünûn neslinin bir roman kahramanı olarak konumu, Servet-i Fünûn edebiyatının temaları ve edebiyat hakkındaki bahisler çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Mehmet Rauf, Menekşe, Modern Türk edebiyatı, Servet-i Fünûn nesli

Generation of Servet-i Fünûn in Mehmet Rauf's *Menekşe*

Abstract

Mehmet Rauf, who made an important contribution to the construction of modern Turkish literature with his novels and stories, is known as the author of the *Eylül* novel. The fact that the author is mentioned only with this novel causes the other works he has written not to be given the necessary importance. However, Mehmet Rauf wrote 13 novels, 143 stories, many prose poems and plays during his literature life. In addition, these works, which have a literary value in terms of quality, reveal the role of the author in the development of Modern Turkish prose. Mehmet Rauf's novel *Menekşe* was first serialized in *Servet-i Fünûn* in 1913 and published as a book in 1915. In this work he wrote after the collapse of the *Servet-i Fünûn* Community, Mehmet Rauf also touches on the literary activities of the period within the framework of the theme of love and the thoughts of the author of *Servet-i Fünûn* on literature and life as a novel hero. Hüseyin Bülend, the head of the work, represents the generation of *Servet-i Fünûn*. In this respect, Hüseyin Bülend is a mirror that reflects Mehmet Rauf's ideas about the literature and social life of the period. Love, which is the focal point in all of Mehmet Rauf's works, is also at the center of this novel. However, *Menekşe* can also be evaluated in the context of literary history. In this study, Mehmet Rauf's work named *Menekşe*, the position of *Servet-i Fünûn* generation as a novel

¹ Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Ankara, Türkiye) elif.palicko@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5582-7070 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985012]

hero will be examined within the framework of the themes of Servet-i Fünûn literature and the discussions on literature.

Keywords: Mehmet Rauf, Menekşe, Modern Turkish literature, Generation of Servet-i Fünûn

Giriş

Türk edebiyatı tarihinde Servet-i Fünûn dönemi, roman türünün gelişiminde etkin ve yönlendirici bir konumdadır. Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre, "Servet-i Fünûn tam bir aile idi. Eser ve insan bu ailede nev'iler arasında birbirine cevap veriyordu" (2016, 288). Servet-i Fünûn yazarları kaleme aldıkları eserlerinin yanı sıra, mizaçları ve yaşantılarıyla da modern Türk edebiyatının seyrine katkı sağlar. Eser ve yazar arasındaki bu bağ, Servet-i Fünûn neslinin kurmaca gerçekliğin içinde yer almasına yol açar. Dolayısıyla Servet-i Fünûn yazarı, metnin içinde okura müdahale eden bir öğretmen değil, metnin bir parçası olarak kurmacaya karışan bir eser kişisine dönüşür.

Tanpınar, Servet-i Fünûn yazarlarını anlatan ilk eserin *Mai ve Siyah* olduğunu vurgular ve ona göre bu roman, "Türkiye'de nesli namına konuşan ilk eserdir" (2016, 288). Servet-i Fünûn dönemindeki hemen hemen bütün eserlerde yazarların kurmaca metindeki varlığı görülmektedir. Özellikle yazarın yaşantısından izleri ön plana çıkarken, bir eser yaratma süreci de metinlerde yer almaktadır. Örneğin; Halit Ziya, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in roman ve hikâyelerinde, onların yazma süreçlerinin ve deneyimlerinin izlerine de rastlanır. Safveti Ziya, *Salon Köşelerinde* romanında deneyimlerinden beslenir. Mehmet Rauf'un "Garam-ı Şebâb" adlı hikâyesinde, şair Memduh'un eserini tamamlama süreci, aşk teması çerçevesinde ortaya çıkarken Servet-i Fünûn sanatçısı, bir eser kişisi olarak öne çıkar. Yazarın *Menekşe* adlı eserinde de meşhur bir romancı olan Hüseyin Bülemd, Servet-i Fünûn topluluğuna mensup bir yazardır ve bazen Mehmet Rauf'un fikirlerinin de aynası olur. Ayrıca Hüseyin Bülemd'in özel hayatı ve yayın hayatındaki birçok unsurun Mehmet Rauf'un yaşamıyla örtüşmesinden dolayı, Mehmet Törenek'e göre bu eser, "otobiyografik bir eser"dir (1999, 91).

Eser ve yazar arasındaki bu sıkı bağ hususunda Selçuk Çıkla, Halit Ziya ve Mehmet Rauf'u ayrı bir konumda değerlendirir ve yazarların yaşamlarını eserleriyle karşılaştırdığımız zaman benzerliklerin çok fazla olacağını vurgular. Her iki yazar da kendisini eser kişisinin yerine koyarak bu kişilere kendi şahsiyetlerini ve fikirlerini aktarır. Böylece yazarların kurmaca metinde "kendi sözcüleri gibi kullandıkları" kişilere yer verdikleri ve kendi deneyimlerinin, ideallerinin yansımaları olan birçok ayrıntının eserlerde yer aldığı fark edilmektedir (Çıkla, 2001, 14).

Mehmet Rauf, roman ve hikâyelerinde bireyin yaşantısına yer verirken aşk temasını merkeze almaktadır. Onun eserlerinde aşk tutkusu ve hayali ile yaşama tutunan kişiler ön plandadır. Bu durum, Mehmet Rauf'un aşka tutkun olması ile alakalıdır. Servet-i Fünûn romanının başlıca temalarından biri olan aşk, yazarın "bütün romanlarında vaka(nın) bir sevda eksenini etrafında dönmesi" (Kavcar, 1985, 104) şeklinde ortaya çıkar. Mehmet Rauf'un roman ve hikâyelerinde, eser kişileri "kendisi gibi aşk düşkündürler" (Kavcar, 1985, 104). "Bizde Roman" başlıklı yazısında, romanın hep aşktan bahsetmemesi gerektiğini savunan Mehmet Rauf, bu roman anlayışını eserlerinde uygulamamış ve "bu görüşün tam tersi bir tutumla, yalnız aşk tutkusu üzerinde durmuştur" (Cevdet Kudret, 1971, 223). Yazarın kendi deneyimlerini ve hassasiyetlerini eser kişilerine yansıtması, yaşamı ve eserleri arasındaki bu bağdan da anlaşılabilir. Böylece Mehmet Rauf'un roman ve hikâyelerinde, Servet-i Fünûn neslini ve anlayışını temsil eden birçok eser kişisine rastlanmaktadır.

Mehmet Rauf, Servet-i Fünûn yazarları arasında *Eylül* romanıyla şöhretini kazanmıştır (Akyüz, 1995, 118) ve günümüzde de bu romanı edebiyat araştırmacıları tarafından en çok değerlendirilen eseridir. Ancak yazarın birçok roman ve hikâyesi, modern Türk nesrinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada, Mehmet Rauf'un *Menekşe* adlı eseri özelinde, bir roman kahramanı olarak Servet-i Fünûn yazarı, Servet-i Fünûn neslini temsil eden Hüseyin Bülemd çerçevesinde incelenecektir. Böylece II. Meşrutiyet sonrasında yayımlanan bu romanında, Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn anlayışını devam ettirdiği görülecektir. Eserin başkışısı Hüseyin Bülemd'in, *Fecr-i Âti* yazarlarının etkin olduğu bir dönemde, Servet-i Fünûn yazarı olarak görüşleri ve çağdaşı olan bu yazarlar hakkındaki fikirleri dönemin ruhunu yansıtmaları bakımından da önemlidir. *Menekşe*'de Servet-i Fünûn nesli ile özdeşleştirilen nitelikler, eserin tahlili sonucunda şu başlıklar etrafında toplanmaktadır: edebiyat hakkındaki görüşler, aşk, hayal-hakikat çatışması, santimentalizm ve karamsarlık, bir edebi eser olarak yaşam.

Menekşe hakkında

Mehmet Rauf'un *Menekşe* adlı eseri, 1913 yılında, *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilir ve kitap olarak 1331 (1915) yılında "Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin 35'inci adedi" (Mehmet Rauf, 1331: 1) üst başlığıyla, Muhtar Halid Kütüphanesi, Teshîl-i Tıbbât Matbaası tarafından İstanbul'da yayımlanır. *Menekşe*², dört bölümden oluşur ve 91 sayfadır. Ayrıca yazarın "Bir Gençlik Hatırası", "Hakk-ı Hüsn" ve "Bir İhtiyaç" başlıklı hikâyeleri de bu baskıda yer almaktadır. Mehmet Rauf'un *Menekşe*'si bazı araştırmacılar tarafından hikâye sayılır (Cevdet Kudret, 1971, 221; Enginün, 2020, 376), bazıları ise eseri roman kategorisine alır (Kavcar, 1985, 281; Tarım, 2000, 276; Özbacı, 1997, 88; Cıkla, 2004, 68).

Eserin ilk satırlarından itibaren Hüseyin Bülemd'in yazar olduğunu öğreniriz ve son romanı "Güzide" hakkında gazetelerde olumlu ve olumsuz birçok yazı vardır. Ancak Hüseyin Bülemd, eseri hakkındaki bu eleştirilerden etkilenmez ve kendisini bir yazar olarak yücelten Ermeni ailesini ziyarete gitmeye karar verir. Bu yolculuk boyunca Hüseyin Bülemd aşk konusunu ve kendi deneyimlerini sorgular. Ziyaret ettiği Madam Saryan ve Matmazel Suzan'ın evinde, kendisine Matmazel Violet olarak takdim edilen bir genç kız ile tanışan Hüseyin Bülemd, bu evde sanat ve edebiyat hususunda birçok tartışma ve sohbetin merkezinde görüşlerini belirtir. Hüseyin Bülemd, her yıl farklı aşk macerası yaşayan, on iki senelik evli ve bir çocuk babası bir memurdur. Bülemd, aile hayatında karısına bağlıdır ama ona âşık değildir. Hüseyin Bülemd, hayalindeki aşkı bulmak için uğraşır. Meşhur bir yazar olan ve eserleri beğeniyle okunan Bülemd, sık sık hanımlardan okur mektupları alır ve bu mektuplara cevap verir. Onun aşk maceraları da bu okur mektupları arasında cereyan eder. Romanın asıl meselesi, Hüseyin Bülemd'in İclâl Hanımefendi'yi mi, Münevver Hanım'ı mı yoksa Violet'i mi seçeceği konusundaki kararsızlığıdır. Eserin ilk bölümünü Ermeni ailenin evindeki edebiyat ve sanat sohbeti oluşturmaktadır. İkinci bölümde ise Bülemd'in aile hayatı, evliliğinden memnun olmaması ve yine hayallere dalarak "başka bir" mutluluk peşinde olması yer alır. Üçüncü bölümde, Hüseyin Bülemd'in memuriyet hayatı vardır ancak o kendisine gelen okur mektupları ile meşgul olur. O kendisine hayran olan ve onunla evlenmek isteyen kadınlar arasında, hangisinin bu seneki aşkı olacağını düşünür. Mektupları cevaplarırken hayallere dalar ve henüz yaşamadığı aşkları neticelendirerek karamsarlığa kapılır. Bu bölümde, Bülemd'in hayal ve hakikat arasındaki bocalaması ve kurguladığı aşk yaşantılarıyla umutsuzluğa düşmesi, bir başka deyişle, aşkı inşa etmesi yer almaktadır. Eserin son bölümünde ise Hüseyin Bülemd, okur mektupları arasında kimliğini gizleyen kadının Matmazel Violet olduğunu ve onun aslında bir Türk hanımı olduğunu öğrenir. Bülemd, üç kadın arasında tekrar bir kararsızlık yaşar ve ardından *Menekşe*'yi seçer.

² Bu çalışmada, Ertan Engin tarafından titiz bir çalışma ile Latin harflerine aktarılan 2012 (Palet Yayınları) baskısı kullanılacaktır. Ayrıca orijinal metne Seyfettin Özege Koleksiyonu'ndan ulaşılarak karşılaştırmalar yapılmıştır.

Hüseyin Bülemd'in hayalindeki ideal aşkı arama serüveninin bitmeyeceği ortadadır. Çünkü o bu aşk hayali ile yaşama tutunur.

Hüseyin Bülemd'in aşk emeline ulaşma arzusundaki kararsızlığı eserin merkezinde yer alsa da onun hayalleri, fikirleri ve davranışlarında, Meşrutiyet sonrasında hayal kırıklığına uğramış bir Servet-i Fünûn yazarının yaşamı ortaya çıkmaktadır. *Menekşe* farklı bakış açılarıyla okunduğu vakit, eserin bir aşk romanından daha fazlası olduğu fark edilecektir. Nitekim Mehmet Rauf'un *Menekşe*'si, Ertan Engin'in de belirttiği gibi, özellikle eserin yayımlandığı tarih açısından hem edebiyat tarihinin hem sosyolojinin ilgi alanına girmektedir (2012, 7). Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasından sonra kaleme aldığı bu eserinde, Servet-i Fünûn roman anlayışını, temalarını ve özelliklerini devam ettirdiği görülmektedir. *Menekşe*'de Hüseyin Bülemd'in çevresinde cereyan eden olaylar, onun bakış açısıyla anlatıldığı için, Hüseyin Bülemd Servet-i Fünûn yazarının Meşrutiyet sonrasıdaki durumunu da göstermektedir. Dolayısıyla Hüseyin Bülemd'in edebiyata, sanata dair fikirleri, hayale ve aşka olan düşkünlüğü, Batı'ya olan hayranlığı ve modernleşme sürecindeki memnuniyetsizliği, hayal kırıklığı, duygusal kişiliği, şimdiden ve gerçeklikten hoşnutsuzluğu, karamsarlığı ve kararsızlığı Servet-i Fünûn neslini ve mizacını yansıtmaktadır.

Edebiyat hakkındaki görüşler

Eserin ilk satırlarında Hüseyin Bülemd, "Edebiyatımızın en şuh, en asil simâlarından biri" olarak (2012, 15) tanıtılır. Birçok eseri yayımlanmış bir Servet-i Fünûn yazarı olan Hüseyin Bülemd'in son romanı "Güzide" yeni yayımlanmıştır ve hem Türk hem de Ermeni gazetelerinde tartışılan bir eser olmuştur. Hüseyin Bülemd, yakın olduğu Ermeni aileyi ziyarete gittiğinde ise Madam Saryan tarafından, "En muktedir ve en sevgili edîblerimizden Bülemd Bey..." (2012, 20) olarak takdim edilmekten büyük bir mutluluk duyar. Hüseyin Bülemd bu evde sanat, edebiyat ve müzik hakkında birçok tartışmanın, sohbetin içinde yer alır. Madam Saryan ve Matmazel Suzan, "Türk muhibbi ve Türk memuru olan pederleri sayesinde" (2012, 24) Türkçeye ve Türk edebiyatına hâkimdir ve yayımlanan eserleri de güncel olarak takip etmektedirler. Bu iki kardeş, "kendileri Fransız edebiyatına da kesb-i vukuf etmiş olduklarından Edebiyat-ı Cedîde'nin kıymet ve meziyetini hakkıyla takdir ederler" (2012, 24). Bu sebeple, Hüseyin Bülemd'e ve onun eserlerine de yıllardır ilgi ile yaklaşırlar. Hüseyin Bülemd'in bu aileyi ziyareti ve bu evdeki sanat tartışmaları, romanın ilk bölümünü oluşturur ve dönemin edebiyat fikirlerini yansıtmaya açısından önemlidir.

Matmazel Suzan ve Hüseyin Bülemd arasında, Fecr-i Âti hakkındaki bir tartışma cereyan eder. Hüseyin Bülemd'in çağdaşı olan yazarlar hakkındaki düşünceleri, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti arasındaki geçişi yansıtmaya bakımından önemlidir. Ona göre, bu gençlerin "hepsi aşk-ı edebiyatla dolu, muktedir, gayretli çocuklar..."dır (2012, 25). Matmazel Suzan'ın genç yazarlara yönelttiği tenkitlerden rahatsız olan Hüseyin Bülemd, "Hatta, içlerinde, sizin mahubunuz olan dünkülerden daha mümtâz olanlar da nâdir değil..." (2012, 25) diyerek Fecr-i Âti yazarlarını savunur. Bu savunmada, "dünküler" Servet-i Fünûnculardır. Madam Saryan ve Matmazel Suzan tarafından, arkadaşlarına karşı vefasız olmakla suçlanır Hüseyin Bülemd. Buna karşın Hüseyin Bülemd'in cevabı, Mehmet Rauf'un sesini okura duyurur:

"Bir kere refiklerim dediğiniz adamlar kendilerine karşı en evvel kendileri vefasızlık gösterdiler; ve daha geçen gün Servet-i Fünûn'da hepimiz hakkında yazılan sözlerinde hepsi insafsız, haksız değildi... Vele ki, haksız, insafsız add edelim, bunların insafsız ve haksız olması bugünkü gençlerin arasında dünkülerden daha müstaid, daha muktedir ateşin tabiatların bulunmasını men' edemez" (2012, 25).

Servet-i Fünûnculara yöneltilen eleştirileri haklı bulan Hüseyin Bülend, Fecr-i Âti mensupları arasında yetenekli gençlerin bulunduğunu savunur. Kendi nesli hakkında söylediği sözler ise Mehmet Rauf'un bir sitemi olarak da okunabilir.

Hüseyin Bülend'in çağdaşı olan yazarlar hakkındaki fikirleri olumlu olmakla beraber, bu genç yazarları aceleci olmalarından ötürü eleştirir: "(...) bana kalırsa, bunların şayân-ı itiraz yalnız bir halleri var; kendilerinde hissettikleri iktidarın sevk-i emniyetiyle dünü defn etmeye me'zûn olsalar bile bugünü bu kadar süratle i'lâda pek acele ediyorlar" (2012, 25). Yeni bir alan inşa etme çabasındaki bu edebi topluluğu beğenen ve destekleyen Hüseyin Bülend, Edebiyat-ı Cedîde'yi aşmaya çalışan bu gençlerin "henüz ortada dünküleri unutturacak kadar bir eser" (2012, 25) yazmadan böyle cesur davranmasına itiraz eder. Ona göre onların şimdiye kadar yayımlanan eserleri, "yalnız vaadden ibaret şeylerdir. Halbuki yalnız vaadle, biz şöyle yapacağız, böyle yapacağız demek boşça bir fikirdir" (2012, 25). Eğer takdire şayan bir eserleri yayımlanırsa, bu eseri ilk önce kutlayacak kişi Hüseyin Bülend olacaktır.

Hüseyin Bülend'e göre edebiyat eleştirisi yaparken tarafsız olmak gerekir. "Çünkü kendisinde vicdân-ı edebî olmayan bir adam hiçbir vakitte hakiki bir edîb olamaz; vicdân-ı edebînin ise asla izin vermeyeceği ve en ziyade tayîb ettiği bir şey varsa o da edebiyatta taraf-gîrliktir; taraf-gîrlığın en az hükürân olacağı bir yer edebiyat olmalıdır" (2012, 26). Hüseyin Bülend, bir eserin verdiği benzersiz zevkten dolayı beğenip takdir ettiğimizi belirtir ve bu konuda taraf tutmamak gerekir. Bu sanatın her alanı için geçerlidir.

Romanın birinci bölümünde sayfalar süren bu tartışmalarda, Hüseyin Bülend sevdiği yazarlardan ve bestecilerden örnekler verir: "Mesela, size bir misal irâe etmek için, edebiyatta İngiltere'de Shelley'nin, musîkîde Almanya'da Wagner'in şöhretine, muvaffakiyetine uzun seneler mâni olan şey, hep bu vicdân-ı sanattan külliyyen mahrum olan eşhâs-ı sâlise tarafından yapılan taraf-gîrliktir..." (2012, 26). Hüseyin Bülend'in Fecr-i Âti yazarlarını savunmasındaki sebep de bu sanat vicdanı meselesidir.

Bülend, Shelley'den "benim şairim" (2012, 27) diye söz eder. Mehmet Rauf ve Hüseyin Bülend arasındaki benzerlik bu konuda da karşımıza çıkmaktadır. Mehmet Rauf bir röportajında *Eylül*'ü nasıl bir ruh haliyle yazdığından bahsederken, "Ekseriya Şeley'in [Shelley] yahut Sali Prodom [Sully Proudhomme]'un bir cildini alır, bir sandala atlar ve yelkeni açınca Beykoz'a geçerdim. Orada, saatlerce, çayırın içinde uzanarak, mütâlaa" (2008, 80) ettiğini söyler. Mehmet Rauf ve Hüseyin Bülend arasındaki bağ, edebiyat hususundaki beğenileri açısından da kuvvetlenmektedir.

Hüseyin Bülend'in Batı sanatıyla olan ilgisi de bu bölümde fark edilmektedir. Bülend'in "dünyada zevk-i hakikîye temas ettiğim yegâne saniiyeler" (2012, 29) diye bahsettiği Union Française'de dinlediği Beethoven'ın senfoniler hakkındaki uzun betimlemeleri, onun sanata verdiği ehemmiyetin bir göstergesidir. Onun için sanat, medeniyetin timsalidir. Onun bu fikirlerini Matmazel Violet desteklemektedir. Matmazel Violet de Hüseyin Bülend gibi, Batı'ya hayrandır ve Batı sanatını takip eder. Mektubunda "benim için ancak Avrupa ve bilhassa Fransız edebiyatından ve eserlerini sevdiğim ve takdis ettiğim muharrirlerse, o edebiyatların üstadları olan şâir ve hikâye-nüvislerinden ibaret kalmıştı" (2012, 44) diyen Matmazel Violet, Madam Saryan'ın evinde tanıştığı bu yazarın eserleri sayesinde Türk edebiyatına ehemmiyet vermeye başlar.

Menekşe'de Hüseyin Bülend, Matmazel Violet, Madam Saryan ve Matmazel Suzan dönemin sanat ve edebiyat fikirlerini aktaran kişilerdir. Hüseyin Bülend, Servet-i Fünûn yazarı olarak görüşlerini belirtir. Madam Saryan ve Matmazel Suzan Türkçeye ve Türk edebiyatına hâkim Ermeni okurlardır. Matmazel Violet ise Batı edebiyatına ehemmiyet vermektedir ve Hüseyin Bülend'i tanıyana kadar hiç Türk eseri okumamıştır.

Hüseyin Bülemd'in eserlerinde Fransız edebiyatından aldığı lezzeti yakalayan Matmazel Violet'in mektuplarında Batı'ya olan hayranlığın aşırılığı görülmektedir. Hüseyin Bülemd de Batı'nın üstünlüğünü sorgusuzca kabul etmiştir ve onları asla ulaşamayacağı bir hayal olarak konumlandırır. Bu bakımdan, Hüseyin Bülemd ve Matmazel Violet Servet-i Fünûncuların fikirlerini yansıtır: "Onlar için batıya ve batılı bir şeye karşı 'acaba?' diye sormak, bir şüphe duymak yok, inanmak vardı. Çünkü Servet-i Fünûnculara göre her şeyin iyisi Avrupa'da bulunuyordu" (Kavcar, 1985, 269). Bülemd ve Violet'in sanata dair fikirlerinde bu inancın etkisi görülmektedir.

Aşk

Servet-i Fünûn eserlerinin öne çıkan temalarından biri olan aşk, Mehmet Rauf'un yapıtlarında bireyin iç dünyasını bütün yönleriyle ele alma hususunda önemli bir rol oynar. Mehmet Rauf'un ana karakterleri, aşk ile yaşama tutunan ve aşk sayesinde hayatı anlamlandıran kişilerdir. "Mehmet Rauf'un kahramanlarında en büyük endişe ve onları mutlu eden biricik şey aşktır. Hepsisi de bilgili olan ve batı kültürü ile yetişen bu karakterlerin, Nihad hariç, aşk ve kadından başka meşgaleleri yoktur. Başka bir iş yapmazlar" (Kavcar, 1985, 84). *Menekşe*'de de Hüseyin Bülemd, hayal kırıklığını aşk ile sağaltma gayretindedir. Aşk, onun için bir yaşama sevincidir.

Hüseyin Bülemd, edebiyat camiası tarafından desteklenen, takdir gören ve okurlarınca da ilgiyle karşılanan bir yazardır. Onun bu konumu, aşkı tanımlamasına da etki etmektedir. Aynı zamanda bir Servet-i Fünûn yazarı olması, Bülemd'i okuduğu veya gözlemlediği yahut hayalini kurduğu ama deneyimlemediği aşkların kurmaca dünyasına hapseder. Hayalin penceresinden seyredilen bu aşk serüvenlerinde Hüseyin Bülemd, Beyoğlu'nun eğlence hayatına ise aktif olarak katılmaz ve "böyle sokak muaşakalarından" da hoşlanmaz (2012, 16). O, Beyoğlu hayatını kirli bulur ve bu hayata karışmamak için aşklarını buna göre düzenler. Hüseyin Bülemd'in deyişiyle, aşklarını "nezâhet dairesinde" (2012, 16) tutmaya çalışır. Bülemd'in aşk anlayışına göre, kendisine gelen okur mektuplarında ilân-ı aşk eden kadınlara verdiği cevaplar da bu ahlak temizliği çerçevesinde yer alır. Hüseyin Bülemd, bu okur mektupları arasında kendisiyle evlenmek isteyen Nebile İzzet'e cevap verirken, "bir roman yazar gibi, oturur, sevindirmek, mesud etmek arzusuyla uzun ve yalan mektuplar yazar" (2012, 17). Aşk maceralarını masum olarak tanımladığı bu çerçevede yaşayan Hüseyin Bülemd'in aşk hususunda eyleme geçmesi ise mümkün olmaz ve hayalin sınırları içerisinde gezinir. Bülemd'in bu aşk hayalleri ise edebiyat ile beslenir. Hüseyin Bülemd için aşk, estetik deneyim (özellikle okuma ve yazma deneyimi) ile anamlanır. Onun aşk konusundaki fikirlerinde Fransız yazarlarının tesiri görülmektedir:

"Kendi kendine gülererek: 'Aşklarım!...' diyordu; ve bu kelimeyi kendisiyle beraber sû-i istimâl eden yüz binlerce genç gibi o da garbın en zâlim ve müşerrih kalemi La Rouchefoucauld'nun o kadar derin ve acı olan 'Birçok adamlar aşktan bahs olunduğunu iştimeseler sevmeyeceklerdi.' mülâhâza-i meşhûresinin doğruluğunu tasdik ederek bu münasebetine aşk namı verilip verilmeyeceğini şüphe ile telâkki ediyordu" (2012, 16).

Bülemd için aşk, doğrudan bir deneyime dönüşmez ve o estetik deneyimin etkisi ile hareketlerine karar verir. Roman boyunca Hüseyin Bülemd'in bahsettiği aşk maceralarına dair bir ayrıntı verilmez. Onun hangi kadına âşık olacağı sorusu, asıl meseleyi teşkil eder. Bu yönüyle Hüseyin Bülemd, aşkı bir kavram olarak anlamlandırma gayretindedir.

Hüseyin Bülemd, aşkın benzeri olan hissiyatı doğada da fark eder ve "demek insan bazen seven bir kadının kollarının arasında bulamadığı bir zevki, havanın açık, güneşli parlak, sokakların kalabalık olmasından duyarmış..." (2012, 15) diyerek tabiatın seyrinden duyduğu lezzeti aşka benzetir. Hüseyin Bülemd'in bu benzetmesi, onun estetik deneyimin rehberliğinde kendini anlamlandırması ile ilişkilidir. Çünkü "Doğanın

seyri de bir estetik deneyimdir" (Paliçko, 2020, 221). Bülend'in yaşantısındaki estetik deneyim ve aşk arasındaki bu bağ, müzik konusunda da karşımıza çıkmaktadır. Madam Saryan'ın evinde tanıştığı Matmazel Violet, Bülend için dinlediği senfonilerdeki "zevk-i hakikîye"yi (2012, 29) hissettirir. Üstelik bu zevk, onu hayallerine kavuşturacak ve mutlu edecek niteliktedir:

"[B]u zevk, Beethoven'ın musikisinin ruha bahsettiği mestî-i amik gibi ceriha-dâr-ı merâret eden hicran yerine, derin ve nûşin bir nefha-i tesliyetle mâlâmâldi; çünkü o musikî, ruhu tatmin edilmeyecek arzularla, mültehib emellerle doldurup mecruh ettiği halde, işte bu genç kız, isteseydi, ah, yalnız isteseydi... En berîn ve lütuf-kâr bir saadet hemen tulû' eder ve mevcudiyetini en murassa, en müzehher şümûs-ı zevk ve bahtiyarî ile tenvir ederdi. Musikînin verdiği ve elim olmaktan hâli kalmayan emel yerine, bu hem emeli, hem saadeti ihsan edebilecek bir lütf-ı iktidâr ile zengindi..." (2012, 30).

Hüseyin Bülend'in Matmazel Violet'e karşı hislerini tanımlamasında, estetik deneyimin etkisi yukarıda görülmektedir. Onun yaşantısında aşk, güzellik ve sanat birbiriyle bağlantılıdır. Ayrıca Hüseyin Bülend'in aşk fikrinin ve hayalinin kendisine âşık olduğu da âşikârdır. Onun için aşk, "yoktan icad edeceği" bir "ihtiyaç", "emel" ve "rüya"dır (2012, 16). Bülend aşkı, "latîf bir meşgâle-i hayat" (2012, 42) olarak görür. Bülend, aşkı bu "rüya" doğrultusunda icat ettiği için, âşık olduğu kişinin bir ehemmiyeti yoktur:

"Hele bugünlerde ruhunu böyle bir aşk emeli nasıl târümâr ediyordu? Baktığı her köşede bir sehâb-ı hayal içinde ziya-dâr bir rüyâ-yı aşk, levend bir kadın nuru görür gibi oluyor, ve bütün rast geldiği, tanıdığı kadınların hangisinin bu sene hayatını böyle taltif ve ta'tir edecek şükûfe-i dilber olacağını kendine soruyordu" (2012, 16).

Hüseyin Bülend'in bu düşüncelerinden de anlaşıldığı üzere, o sürekli olarak farklı bir aşk macerasının peşinden gider ve yalnızca birçok seçenek arasından bir seçim yapması ve karar vermesi gerekmektedir. Âşık olacağı kadını seçmeye çalışırken Hüseyin Bülend, bir kadından bahsederken hemen ötekini hatırına getirir ve roman boyunca onun bu kararı verme süreci izlenir. O, "kendini böyle, her çiçeğe karşı pür-şitâb olan bir kelebek gibi" (2012, 19) görür. Bülend bu konuda iradesiz ve zayıf olmasını ise henüz karşısına hayalindeki kadının çıkmamasına bağlar. O, bu yönüyle *Aşk-ı Memnu*'da her çiçeğe konmak isteyen Behlül'ü çağırıştırmaktadır. Aşka ve kadınlara tutkundur Hüseyin Bülend. O yaşamını aşksız düşünemez: "bir saniyelik aşk-ı mes'uda nâil olmak için bütün hayatımı kahır ve eleme terk ve teslim ederim" (2012, 31) der. Bu düşüncesine karşın Hüseyin Bülend, on iki yıldır evlidir ve bir çocuğu vardır. Ancak o, karısına âşık değildir, karısına karşı bir merhamet hisseder, onu "pederâne, biraderâne, hatta bazı günler evlatça bir muhabbetle, hârr ve pür-hulûs bir râbitayla ta'zîz ederdi" (2012, 33). Bülend arayışında olduğu aşkı karısında bulamaz, onda "şiiir aşkı" (2012, 33) yoktur.

Hüseyin Bülend'in hayalindeki aşka ulaşma gayretinin yaşamı boyunca son bulmayacağı anlaşılmaktadır. Onun için bu aşk arayışı, farklı kadınlarla yaşansa dahi, bir kısır döngüdür. Mehmet Rauf'un bütün eserlerinde karşılaşılan aşka tutkun kişiler, "yazarın kendi aşk anlayışının farklı tezahürlerini canlandırmış gibidirler. Mehmet Rauf'un romanlarında hep aşk düşkünü kişileri konu edindiğinin ve bu aşk düşkünü kişilerle kendisi arasındaki benzerlik olduğunun en güçlü delillerinden birisi *Menekşe* romanındaki Bülent Bey ile Mehmet Rauf arasındaki benzerliklerdir" (Çıkla, 2004, 143). Hüseyin Bülend'in Mehmet Rauf'un görüşlerini ve anlayışını yansıtmaması bakımından da Servet-i Fünûn nesli *Menekşe*'de karşımıza çıkar.

Hayal ve hakikat çatışması

Servet-i Fünûn romanının özelliklerinden biri olan hayal-hakikat çatışması, *Menekşe*'de Hüseyin Bülend'in yaşantısı çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Hayallerindeki aşkı bulma arzusunda olan Bülend, bu çatışmayı genellikle duyguları bağlamında yaşamaktadır. Ancak Meşrutiyet sonrasında hayal ettiklerinin gerçekleşmediğini fark eden Hüseyin Bülend, modernleşmenin gidişatından memnun değildir. Onun

Avrupa'ya duyduğu hayranlığın da etkisi, hayal ve hakikatin mücadelesine sebep olur. Nitekim Bülend, hayal ettiği Batılı yaşam tarzına asla ulaşamayacağına inanır. Hayal ve hakikat arasındaki gidis gelişleri, Bülend'in santimental kişiliği ile alakalıdır.

Hüseyin Bülend, kendisine gelen okur mektupları arasında, eserlerine hayran olan on beş yaşında bir genç kızın kendisiyle evlilik hayali kurduğundan bahseder. Bu genç kıza cevap verirken, kurmaca bir mektup yazdığını belirten Hüseyin Bülend, hayal ve hakikat çatışması yaşamaktadır: "Teeshülse, bir kere o kızcağız kendi evlâdı olacak kadar küçük bir sinnde olduktan başka, aynı zamanda iki kadın kocası olmaktan son derece nefret ettiği gibi, zevcesinden ayrılmak da hiç aklına gelmezdi; zira bütün muâşakâtına rağmen; zevcesine derin bir hürmet ve irtibâtı vardı" (2012, 17). Nitekim o, bu genç kız ile evliliğin mümkün olmadığını bilerek, yazdığı kurgu mektup aracılığıyla hayalini yaşar. Hüseyin Bülend'in karısına olan bağı ve saygısı, onun hakikat ile olan ilişkisini pekiştiren bir unsurdur.

Aşka, kadınlara ve güzelliğe tutkun olan Hüseyin Bülend'in hayal ve hakikat çatışması yaşadığı anların çoğunda, evliliği ve çocuğu, onun gerçeğe ve dolayısıyla ahlaki sınırlara geri dönmesini sağlar. Onun duygusal olarak karşıtlıklar arasındaki hızlı geçişlerinin sebebi de bu sadakat gayretinden ileri gelir. Hüseyin Bülend bir kadının güzelliğine kendini kaptırdığı anda, kendisine "evvela çocuk babası" (2012, 19) olduğunu hatırlatır. Ancak bu anımsama, Bülend'i hakikate uzun uzadıya bağlamak için yeterli olmaz. O, ideal sevgilinin hayalini kurmaya devam eder ve şimdiye kadarki bütün çapkınlıklarını henüz "o bedia-i emele tesadüf edememiş" (2012, 19) olmasına bağlar.

Hüseyin Bülend'in aşk arayışında, hayal ve hakikat sürekli olarak birbirini yıkar. Onun hayallere kapıldığı bir anda, önce gerçeklik bir ayağından çeker sonra karamsarlık onun tamamen yere basmasını sağlar. Bülend'in deyişiyle, "emeliyle hakikatin daimî musâra'ası..." (2012, 47) onun yaşamının ereği haline gelmiştir. Öyle ki, romanın sonunda Matmazel Violet'i seçen Hüseyin Bülend, "ona hayalen perestis edecekti"r (2012, 62). "Onun mevcut olduğunu bilmek de en büyük, en latîf bir saadet değil miydi?" diyen Bülend, Münevver ve İclâl Hanım'ın mektuplarını kaldırır ve "emel-i hayatını artık bulmuş olduğuna" (2012, 62) karar verir. Dolayısıyla Hüseyin Bülend, hakikat onun bu kararını yıkana kadar, *Menekşe*'nin varlığı ile mutlu olacaktır.

Hayal ve hakikat çatışması, Servet-i Fünûn neslinin ve eserlerinin en belirleyici niteliklerinden biridir. *Menekşe*'de ise bu çatışmaya Meşrutiyet sonrasındaki hayal kırıklığının da eklendiği görülmektedir. Bu durum, Hüseyin Bülend'in modernleşme hakkındaki fikirlerinde açığa çıkmaktadır: "Biz istibdatta ne zannederdik? Hürriyet ilân edilir edilmez hemen değilse de herhalde bir sene sonra, İstanbul'un hayatı değilse de hiç olmazsa manzarası olsun değişecek... Şu vapurlar, tramvaylar, evet hiç olmazsa, onlar bir tebeddül irâe etseydi..." (2012, 22). Hüseyin Bülend'in "biz" dediği, Servet-i Fünûn neslidir ve onun büyük bir hayal kırıklığının ifadesi olan bu sözleri, Batı'ya olan hayranlığının da etkisiyle, gecikmişliğin ve aradaki uçurumun farkındalığını taşır. Ona göre geçen zamana karşın değişimin hala gerçekleşmemesinin sebebi "bu işler için kâfi derecede pişme"memizdir (2012, 22). Hüseyin Bülend'in modernleşme hakkındaki fikirleri, Mehmet Rauf'un görüşünü aktarırken, Meşrutiyet sonrası Servet-i Fünûn yazarının düşüncelerini de yansıtmaktadır.

Santimentalizm ve karamsarlık

Menekşe, Servet-i Fünûn romanının özelliklerini taşımaktadır. Hüseyin Bülend'in duygulara kapılan, santimental şahsiyeti ve sık sık karamsarlığa düşmesi, onun Servet-i Fünûn yazarı olmasından

kaynaklanmaktadır. Hüseyin Bülend, aşka yaklaştığını düşündüğü her anda aşırı bir coşkuya kapılır ve duygulara gark olur. O, karşılaştığı güzel bir kadının karşısında hemen derin hisler ile heyecanlanır:

“işte bir saniyelik tesadüf daha ki, kendisini, başka bir tesadüf daha ki, kendisini, başka binlerce adamların aylarca temasta buldukları güzel kadınlara karşı hissettikleri ibtilâ ve arzudan fazla bir ihtiras ile sarsmış, ve ondan uzak yaşamaya mahkûm olduğu için duyduğu kahr ve elemle, aylarca beraber yaşadıkları kadınlardan arzularına rağmen ayrılmaya mecbur olan binlerce adamların duyduğu elemden ziyade harâb olmuştu” (2012, 18-19).

Yolda karşısına çıkan ve tanımadığı bir kadına karşı hissettiği bu duygular, Hüseyin Bülend'in santimentalizmine bir örnek niteliğindedir. Onun güzelliğe, aşka, şiiere, hayale olan tutkunluğu bu duyguların aşırılışması ve coşkunluğa kapılması, yaşantısının bir rutini haline gelmiştir.

Hüseyin Bülend'in karamsarlığı, hayalindeki kadına ulaşamayacağını düşündüğü zamanlarda artar. Arzu ettiği ideal aşkın karşısına hiç çıkmayacağı endişesi Hüseyin Bülend'in karamsarlığını besler. Ancak o, bu kaygısını hayallere sığarak teskin eder. “Ah ya Rabbi, acaba bu kadına hiç rast gelmeyecek miydi?” (2012, 20) dediği anda, o kadının hayalini kurmaya başlar Hüseyin Bülend. Dolayısıyla Hüseyin Bülend'in santimental şahsiyetinde karamsarlık kısa anlarda baskındır ve umut dolu beklentisi son bulmaz. O, karısında bulamadığı aşkı, “muhayyel zevce”de (2012, 34) ararken ise birden karamsarlığa kapılarak hayalinin asla gerçekleşmeyeceğini, böyle bir kadının var olmayacağını düşünür: “Demek ki, diyordu, demek ki saadet, gölgesiz, endişesiz, saf ve berrak saadet mümkün olmayacak...” (2012, 35). Bülend, duygularının coşkunluğu ve hayallerinin canlılığıyla göklere çıkarken gerçeğin farkındalığı ile birden yeryüzüne döner. Bu dönüşlerinde ise karamsarlığa kapılır, ancak her defasında hayalindeki kadını düşünmeye başlar. Bülend içinde bulunduğu durumdan duyduğu hoşnutsuzluğu ve karamsarlığı, hayalleri ve arzuları ile göz ardı eder. Onun daima başka bir aşkın peşinden gitmesinin sebebi, bu kaçış olabilir.

Bülend'in karamsarlığı, genellikle, aşk konusundaki hayallere daldığı zaman ortaya çıkar. Hayallerde kaybolduğu bu anlarda Bülend'in santimental kişiliği de bu karamsarlıkla birleşir. Okur mektuplarında kendisine hayran olan kadınlar arasından bir seçim yapmaya çalışan Hüseyin Bülend, İclâl Hanımefendi'ye yazdığı cevabın ardından hayal kurmaya başlar ve ona âşık olmaktan endişe eder. “Ah niçin bütün aşklar böyleydi?” (2012, 43) diye hayıflanır Bülend, bütün aşkların bir gün fena neticelendiğini düşünerek umutsuzluğa düşer. “Hiçbir kadına tesadüf etmeyecek miydi ki, aşk ve saadet hakkında kendisi kadar saf ve pâk bir emel-i vefayla pür-harâret bir kalbe mâlik olsun?” (2012, 43) diyen Bülend, aradığı rüyaya ulaşamayacağını düşünür. Onun karamsarlığı, korku ve endişeleri deneyimin engelleyicisidir. Çünkü Bülend, hayalinde sonuçlandırır bütün yaşantısını, eyleme geçmez.

Karamsarlık, Hüseyin Bülend'in arzu ettiği yaşama ulaşmasındaki en büyük engellerden biri olan modernleşme sorununda da karşımıza çıkmaktadır. Hüseyin Bülend, Batı'ya hayrandır ve ona göre biz Avrupa'daki insanlara benzesek bile, aramızda çok büyük farklar vardır (2012, 22). Böylesine farklar ortadayken, “hâlâ kendimizi onlarla hem-ayâr tutmaktayız” (2012, 22) diyen Hüseyin Bülend'e göre; asırlardan beri gelişmeye devam eden bu cemiyete yetişmek mümkün değildir. O, Meşrutiyet sonrasında yaşadığı hayal kırıklığının da etkisiyle, yaşantısının asla değişmeyeceğini düşünür:

“Sanattan, fikirden, zevkten, rahattan mahrum bekleyeceğiz... Daha, belki ricâlimiz var ki, sanayi-i nefise hakkında bir fikirden mahrumdur; Avrupa'da en adi bir ferdin bile fikri, ruhu her günkü dilek ve temâsıyla sanat hakkında bir incilâyâ maliktir, bizde ise, en münevver fikirlilerimizin fikri bile asırlık akâmetle, asırlık atâletle, küflenmiş, paslanmıştır... İşte farkımız... Küflü ruhların emelleri de küflü, paslı fikirlerin icraatı da paslı olur... İşte yalnız bunun için, daha çok seneler, İstanbul ve hayatımız değişmeyecek, değişmeyecektir; bu mukadder ve zaruridir!..” (2012, 22-23).

Hüseyin Büleml'ın bu fikirlerinde, Servet-i Fünûn neslinin deneyim sonrası bakışı görülmektedir. Hürriyet ilan edilmiş ancak değişen bir şey olmamıştır. Hüseyin Büleml'i karamsarlığa sürükleyen bu hayal kırıklığıdır. O, hürriyetin "her şeyi bahşedecek bir tılsım bile olsa" (2012, 22) idealindeki yaşamı sağlayamayacağıının farkındadır. Büleml'in "biz" ve "onlar" karşılaştırmasında, bir hayal-hakikat çatışması bulunmaktadır. Onun hayali daima Avrupa'dır, onlardan olmak o medeniyete ulaşmak ister ancak bunun mümkün olmadığını bilincindedir. "Mukadder" ve "zaruri" olan bu hayata sıkışıp kalmıştır. Bu durum da onu karamsarlığa sürükler. Hüseyin Büleml'in karamsarlıktan kaçışı ise hayale sığınarak olur.

Fransızca gazeteler okuyan Hüseyin Büleml'in bu gazetelerden birinde rastladığı "meşhur ressamardan birinin yaptığı bir Paris hayatı manzarası, bir yarış resmi" (2012, 39), karamsarlığını pekiştirir. Gördüğü manzara karşısında hayıflanan Hüseyin Büleml, "hayatımızda şu tezahürât-ı hüsün ve sanattan mahrum olmasaydık da ruhlarımızın mahrum olduğu saadetlere gözlerimiz olsun nâil olsaydı..." (2012, 39) der. O, içinde bulunduğu durumdan memnun olamaz ve elindekilerle yetinmez. Bu çatışma ve kıyaslamalar arasında kalan Büleml, mutluluğu aşka bulmayı umut eder. Fransız gazetesinde gördüğü sıradan bir resim bile, onu bu duruma sürükleyebilmektedir.

Bir edebi eser olarak yaşam

Menekşe'de Servet-i Fünûn yazarı olan Hüseyin Büleml, coşkun duyguları, hayallerde yaşaması ve aşka tutkunluğunun etkisiyle hayatını da tıpkı kaleme aldığı eserlerine dönüştürmeye çabalar. Onun kurmaca dünyayı yaşamının bir parçası haline getirmesine, ulaşmak istediği ideal ve yüce bir emel yön verir. Hüseyin Büleml'in bir edebi eser yazar gibi hayatını şekillendirme arzusu, bir roman kahramanı olarak Servet-i Fünûn neslini temsil eden Ahmet Cemil'i hatırlatmaktadır. Ertan Engin'e göre, Hüseyin Büleml "Ahmet Cemil'in ruh ikizi diyebileceğimiz bir kişiliğe sahiptir" (2012, 7). Ancak Hüseyin Büleml, Ahmet Cemil'den farklı olarak eserleriyle şöhret kazanmış, belli bir okur kitlesine ulaşmış, Türk ve Ermeni basınında gündemde olan bir yazardır. Oysaki "Ahmet Cemil'i ve onun edebiyatını niteleyen kelime 'mariz'dir. O hareket adamı değil, hüznün ve melankoli adamıdır" (Şener, 2016, 363). Hüseyin Büleml ise yaşama tutunmak için mücadele eder ve hayatını tıpkı yazdığı eserler gibi hayaller içinde kurgulamaya çabalar. Bu nitelikleri bakımından Hüseyin Büleml, Ahmet Cemil'in yaşamına "Mai"de devam ettiği bir dünyada yaşar.

Hüseyin Büleml, kendi yaşamından, vatanın ve milletin durumundan, kısacası içinde bulunduğu gerçeklikten hoşnut değildir. Bundan dolayı, hayale kaçır ve günlük yaşantısında da bir eser kaleme alır gibi yaşar. Onun bu hali, deneyim arzusu ile ilgilidir. Hüseyin Büleml, hayal kırıklığı yaşasa bile, aşka ve güzelliğe olan tutkusu onun deneyim arzusunu daima tetikler.

Hüseyin Büleml, otuz sekiz yaşına bastığı için "artık gençliğe mahsus feyezân-ı hülya ile kadınlar arasında bir gaye-i hayâliyye aramaktan yorulmuştu" (2012, 17). Büleml, şimdiye kadar bütün aşk maceralarında o ideal sevgiliye, hayale ulaşamamıştır ve pişmandır. "[F]akat artık otuz sekiz yaşına geldiğinden eğer bir şarkının tavsiyesine itaat etmek lazım gelirse ihtiyar olduğu için artık uslanmak lazım geldiğini görüyordu" (2012, 18). Onun için "aşka, kadınlara veda etmek" (2012, 18) çok zordur. "Doksanlık bir ihtiyar olsa" (2012, 18) da asla uslanmayacağıının farkına varır. Hüseyin Büleml'in henüz yaşamadıkları onu cezbeder ve deneyim arzusu baskın çıkar. İdealindeki sevgili ve aşk emeli için "dünyanın ve hayatın verebileceği maddî ve hakikî birçok ezvâktan nefsinin mahrum ettiğine" (2012, 17-18) üzülen Hüseyin Büleml, bu aşk hastalığından asla kurtulamayacağıına ikna olur.

Büleml'in deneyim arzusu, hayallerindeki yaşama ulaşamamış olmasından ileri gelir. O zihninde sürekli olarak, henüz yaşanmamış idealin hayalini kurgular. Büleml, karşısında duran karısının yerinde Matmazel

Violet'in durduğunu hayal eder ve "ondan olacak çocuk ile, onun huzur-ı letâfetinde, onun şuh ve şen nûkhet-i hüsnüyle muattar geçecek hayatın saadeti..."ni (2012, 37) arzular. Bu hayal sahnesinde, Bülend'in vurguladığı tek bir şey vardır: "her gün başka bir (...)", "her an başka bir (...)" (2012, 37). Onun aradığı bu başkalık, farklılık her sene farklı bir kadının aşkında sakinleştirmeye çalıştığı deneyim arzusudur. Dolayısıyla Bülend, Matmazel Violet'te bu emeline, rüyasına karşılık bulacağını düşünür. Bülend'in *Menekşe*'nin hayalini kurduğu bu satırlarda, ideal bir aşkın, kadının ve yaşamın planı bulunmaktadır.

Hüseyin Bülend'in duyguları, aşkları ve hayalleri de bir kurmacanın ürünleridir. Âşık olmak istediği kadını tarif ederken romanına bir kadın karakter çizer gibidir:

"Bir kadın ki kendisini vücuduyla ne kadar meftun ederse ruhuyla da o kadar meshûr edebilsin; vücudu ne kadar latîf ve müstesna ise, ruhu da o kadar celîl ve güzîn olsun... Bir kadın ki, hayat kendisi için artık onu sevmekten ibâret olacağı gibi kendisine sevimlik için yaşadığı tahassüs-i amîkini verebilsin... Şiir ve aşka karşı mevcudiyetini bu kadar iltihâb ile zabt ve teshîr etmiş olan meftûniyet ancak tahayyül-i hüsn ve şiiiriyetiyle vücud bulmuş denilecek kadar yalnız perestîş olunmak için dünyaya gelmiş bir çiçek, bir inci, bir yıldız kadın olsun..." (2012, 19).

Otuz sekiz yaşına gelene kadar, tarif ettiği ideal kadına rastlamayan Hüseyin Bülend'in bu kadına tesadüf edeceğine inancı tamdır. Ancak romanın bütünü Hüseyin Bülend'in bu yıl hangi kadına âşık olacağına karar vermesi üzerinedir ve eserin ismi de bu seçim ile alakalı olarak *Menekşe*'dir. Anlaşılan o ki, Hüseyin Bülend kurguladığı bu aşkı bulana kadar maceralarına devam edecektir. Onun son romanı "Güzide", kendi arayışının ifadesidir. "Güzide benim gibi bir adamın kadınlarda aradığını bulması mümkün olmadığını arz ve izâh ediyor" (2012, 38) diyen Hüseyin Bülend, emeline erişemeyeceğinin farkındadır. Bu farkındalık, Bülend'in hayatını kurmaca bir eser gibi yaşama arzusunu ortaya çıkarmaktadır. *Menekşe*'nin sonunda, uzun süren kararsızlığın ardından, Matmazel Violet'te karar kılması, Bülend'in şahsi yaşamında bu sene yayımlanacak bir aşk romanı olarak nitelendirilebilir. Onun aşk maceraları, deneyimleri, hayalleri ve emelleri kaleme aldığı eserlerden birine dönüşür.

Sonuç

Servet-i Fünûn dönemi yazarlarından Mehmet Rauf, Cumhuriyet döneminde de yazın hayatına devam etmiştir. Mehmet Rauf'un Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasının ardından yazdığı eserleri arasında, Servet-i Fünûn duyuş tarzını ve anlayışını yansıttığı birçok eseri mevcuttur. Yazarın *Menekşe*'si de Servet-i Fünûn romanı olarak nitelendirilebilecek bir eserdir. Çünkü *Menekşe*'deki aşk, hayal-hakikat çatışması, santimentalizm ve karamsarlık, edebiyat hakkındaki fikirler, hayallere sığınmak ve yaşamını kaleme aldığı eserler gibi sürdürme arzusu Servet-i Fünûn temalarıyla örtüşmektedir.

Mehmet Rauf'un incelenen bu eserinde, Hüseyin Bülend'in bir Servet-i Fünûn yazarı olarak bu nesli temsil ettiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca eserin içeriğinin yanı sıra Hüseyin Bülend ve Mehmet Rauf arasındaki benzerlikler ve eserin otobiyografik niteliği de bu yargıyı desteklemektedir. Mehmet Rauf'un eserlerinde kendi yaşamından izlere de yer vermesi, eser kişilerini yazarın hayatı ile paralel okumamıza yol açmaktadır. Servet-i Fünûn döneminin özellikleri aynı zamanda yazarların ruh haline ve mizaçlarına da atfedilmektedir. Bu durum, edebi eserin kurmaca yönünün geri plana atılmasına yol açmasına karşın, Servet-i Fünûn neslinin (özellikle Mehmet Rauf'un) deneyimlerinin, fikirlerinin, hayallerinin ve arzularının eser kişilerinde yankısını bulduğu görülmektedir. Bir roman kahramanı olarak Servet-i Fünûn yazarının "kendi nesli adına konuşması" ilk olarak *Mai ve Siyah* ile karşımıza çıkmaktadır. Servet-i Fünûn roman ve hikâyesinde birçok eser kişisinin bu neslin temsilcisi olduğunu söyleyebiliriz. Mehmet Rauf'un 1915 yılında yayımlanan *Menekşe*'sinde de Hüseyin Bülend, Servet-i Fünûn neslini simgelemektedir.

Hüseyin Bülemd'in edebiyat ve sanat hakkındaki fikirleri, Fecr-i Âti hakkındaki destekleyici tavrı ve edebiyat eleştirisinde "tarafgirlik"ten kaçınmak gerektiğini savunması, çağın edebiyat tartışmalarına dair bilgi vermektedir. Aynı zamanda bir Servet-i Fünûn yazarının kendinden sonraki yazarlara ve eserlere güncel bakışı da bu tartışmalarda ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Ermeni ailenin Türk edebiyatı hakkında ve özellikle Edebiyat-ı Cedîde hakkındaki savunmacı tavrı, o dönemde Fecr-i Âticilerin önceki nesli aşma çabasına okurlar tarafından nasıl bir tepki alındığını da göstermektedir. Matmazel Violet ise Türk edebiyatını Hüseyin Bülemd'in eserleri aracılığıyla tanır ve Fransız eserlerini okurken aldığı keyfi ana dilindeki eserlerde bulur. *Menekşe*'deki bu ayrıntı, Servet-i Fünûn romanının başarısını da vurgulamaktadır.

Hüseyin Bülemd'in santimentalizmi, karamsarlığı, hayal ve hakikat çatışması, yaşamını bir edebi esere dönüştürme arzusu ise aşk bağlamında cereyan eder. Onun aşka olan tutkunluğu, içinde bulunduğu zamandan ve durumdan duyduğu memnuniyetsizliği unutmak için bir savunma mekanizması gibidir. Bu sebeple de Hüseyin Bülemd'in kurduğu hayalleri ve hakikate dönüşleri, ardından hemen karamsarlığa kapılması, idealindeki aşka ve mutluluğa ulaşamayacağına dair duyduğu kaygıdan ileri gelir. Hüseyin Bülemd'in yaşantısı, Meşrutiyet sonrasında umduğunu bulamayan ve hayallerinin gerçekleşmediğini gören Servet-i Fünûn neslinin vaziyetini yansıtmaktadır. Hüseyin Bülemd'in yaşantısı, hayal-hakikat-karamsarlık döngüsüne hapsolür.

Kaynakça

- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk edebiyatının ana çizgileri 1860-1923*. İnkılâp.
- Cevdet Kudret (1971). *Türk edebiyatında hikâye ve roman 1859-1959*. Bilgi.
- Çıkla, S. (2001). "Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un hayatları ile romanları". *Dergâh*, 12, 14-17.
- Çıkla, S. (2004). *Roman ve gerçeklik bağlamında kültür değişimleri ve Servet-i Fünûn romanı*. Akçağ.
- Engin, E. (2012). "Menekşe romanı hakkında". *Menekşe*, Palet, 7-10.
- Enginün, İ. (2020). *Yeni Türk edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*. Dergâh.
- Kavcar, C. (1985). *Batılılaşma açısından Servet-i Fünun romanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Mehmet Rauf (2008). *Edebî hatıralar*. Kitabevi.
- Mehmet Rauf (1331), *Menekşe*. Muhtar Halid Kütüphanesi, Teshîl-i Tıbbât Matbaası.
- Mehmet Rauf (2012). *Menekşe*. (Haz. Ertan Engin), Palet.
- Özbalcı, M. (1997). *Mehmet Rauf'un romanlarında şahıs kadrosu*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Paličko, E. (2020). *Edebiyat-ı cedide roman ve hikâyesinde deneyim*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora tezi.
- Şener, Z. (2016). "Edebiyat-ı Cedîde karamsarlığının bir sembol olarak Ahmet Cemil". *III. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Epamat Basım Yayın, 357-377.
- Tanpınar, A. H. (2016). *Edebiyat üzerine makaleler*. (Haz. Zeynep Kerman), Dergâh.
- Tarım, R. (2000). *Mehmet Rauf'un hayatı ve hikâyeleri üzerine bir araştırma*. Akçağ.
- Törenek, M. (1999). *Roman ve hikâyeleriyle Mehmet Rauf*. Kitabevi.

13. Klasik Türk şiirinde bir hat terimi olarak “hil’at”

Özlem DÜZLÜ¹

APA: Düzlü, Ö. (2021). Klasik Türk şiirinde bir hat terimi olarak “hil’at”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 163-169. DOI: 10.29000/rumelide.982049.

Öz

Şekil şartları ve muhtevasıyla sınırları önceden belirlenmiş bir edebî geleneğin varisi olan klasik Türk şairleri bu sınırlar içerisinde farklı olmanın yollarını ararlar. Şairlerin klasik şiirin kelime kadrosundaki bazı kelimeleri alışılmışın dışında farklı anlamlarıyla kullanmaları ya da onlara dolaylı yoldan işaret etmeleri de farklı olmak adına başvurduğu yöntemlerden biridir. Klasik Türk şairlerinin sık kullandığı kelimelerden biri olan ve divanlarda çok büyük oranda giyim-kuşama ait bir unsur olarak yer alan hil’at de bu duruma örnek oluşturabilecek kelimelerdendir. Kıyafet terimi olarak “beğenilen kimselere takdir, tebrik ve teşvik amacıyla giydirilen süslü elbise, kaftan” anlamına gelen hil’at şiirlerde de genellikle bir kimseyi yahut bir işi övmek için kullanılmıştır. Bununla birlikte kelimenin klasik şiir metinlerinde karşılaşılan bazı kullanımlarında fark ettiğimiz bir başka anlamı daha bulunmaktadır. Kelime bu kullanımlarda “yazı hocalarının kendilerinden yazı meşk eden öğrencilerin yazılarının üstüne çektikleri kaş şeklindeki işaret” anlamıyla yer almıştır. Yazıyla ilgili unsurlardan oluşturulmuş az sayıda beyitte karşılaşılan bu farklı kullanımlardan hareketle yaptığımız araştırmalarda kelimenin hat terimi olarak tanımına dört kaynaktan tesadüf edilebilmiştir. Bu çalışmada hem bu kaynaklardaki bilgilerden hem de tespit edilen beyitlerden yola çıkarak kelimenin hat terimi olarak ifade ettiği anlam daha net bir şekilde belirlenmeye çalışılacak ve söz konusu terimin hat sahasında kullanımıyla ilgili çıkarımlara yer verilecektir. Aynı zamanda kelimenin klasik edebiyat sahası kaynaklarında tesadüf edemediğimiz söz konusu anlamıyla klasik Türk şiirine nasıl yansıdığı ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Hil’at, hat, hat terimi, klasik şiir, klasik Türk edebiyatı

“Hil’at” in classical Turkish poetry as a calligraphy term

Abstract

Classical Turkish poets, who are inheritors of a literary tradition whose form conditions and contents are predetermined, are in search of ways of being different within these boundaries. Poets using certain words in the vocabulary cadre of the classical poetry with different meanings from what is customary or pointing at them indirectly are one of the methods they resort to in order to be different. “Hil’at”, which is one of the words frequently used by classical Turkish poets and is included in divans as an element belonging to clothing, is an example in this respect. “Hil’at”, which means “fancy clothing that admired people are made to wear in order to appreciate, congratulate and encourage them, kaftan” as a clothing term, is usually used in poems to praise something or someone. However, the term has a different meaning that we encounter in classical poetry texts in terms of usage. In these usages, the term is used with a meaning corresponding to “the sign in the shape of an eyebrow that calligraphy instructors draw on the writings of their students who learn to practice calligraphy from them.” In the research we conducted based on these different usages that we encountered in few couplets made up of elements

¹ Öğr. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölümü, (Sakarya, Türkiye), oduzlu@sakarya.edu.tr, ORCID.ID: 0000-0001-9305-4371 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 04.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.982049]

related to calligraphy, the definition of the term as a calligraphy term was found only in four sources. In this study, based on the information in these sources and the couplets determined, it will be attempted to identify the meaning of the term as a calligraphy term more clearly, and some inferences will be made regarding the use of the term in the field of calligraphy. In addition, it will be revealed how the term is reflected on classical Turkish poetry with its aforementioned meaning that we could not encounter in the classical literature sources.

Keywords: Hil'at, calligraphy, calligraphy term, classical poetry, classical Turkish literature

Giriş

Klasik Türk şairleri şekil şartları ve muhtevasıyla sınırları önceden belirlenmiş bir edebî gelenek içerisinde eserler verir ve bu sınırlar içerisinde farklı olmanın yollarını ararlar. Bu farklılığı, genellikle, şekille ilgili küçük değişiklikler yapmak, elde bulunan sınırları belirli malzemeyi farklı şekillerde işlemek gibi yollarla sağlamaya çalışırlar. Şairlerin klasik şiirin kelime kadrosundaki bazı kelimeleri alışılmışın dışında farklı anlamlarıyla kullanmaları ya da onlara dolaylı yoldan işaret etmeleri de farklı olmak adına başvurdukları yöntemlerdendir. Klasik Türk şairlerinin sık kullandığı kelimelerden biri olan hil'at de bu kelimelerden biridir.

Kıyafet terimi olarak çeşitli devlet görevlerine getirilenlere ve taltif edilmek istenen kimselere takdir, tebrik ve teşvik amacıyla giydirilen süslü elbise, kaftan (Karaca, 1998: 25; Devellioğlu, 1999: 370) anlamına gelen hil'at klasik Türk şiiri metinlerinde de genellikle bir kimseyi yahut bir işi övmek için kullanılmıştır. Hil'atin kumaşı, deseni ve işleme, düğme gibi kıyafeti tamamlayan unsurları da övülen kişi ya da işin yüceltilmesi için vasıta yapılmıştır. Bazen de âşığın yaralarla dolu bedeni hil'at, kanlı gözyaşları ve yaraları da desen olarak düşünülürken sevgilinin güzelliği, saç ve nazı da hil'atle benzerlik ilişkisi içerisinde ele alınmıştır.² Bununla birlikte kelimenin lûgatların büyük çoğunluğunda yer almayan "hat hocalarının kendilerinden yazı meşk eden öğrencilerin yazılarının üstüne çektikleri kaş şeklindeki işaret" anlamı da bulunmaktadır. Kelimenin yazıyla ilgili unsurların fazla olduğu beyitlerdeki kullanımlarından hareketle yaptığımız araştırmalar sonucunda ulaştığımız bu anlamına klasik Türk edebiyatı kaynaklarında tesadüf edemedik. Muhtemelen kelimenin hat terimi olarak karşılığının çok az kaynakta yer alması, klasik Türk şiirinde büyük oranda yaygın anlamıyla, kıyafet terimi olarak, kullanılması ve bazı beyitlerde tevriyeli kullanımlarla oluşturulan çok anlamlı yapı bahse konu anlamın gözden kaçırılmasına sebep olmuştur.

Kelimenin hat terimi olarak ifade ettiği anlamına ve bu anlamıyla klasik Türk şiirindeki kullanımlarına dikkat çekmek üzere hazırladığımız bu çalışmayla öncelikle klasik Türk şiiri metinlerinin anlam dünyasına dair araştırmalara katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Ayrıca kaynaklardaki bilgilerle beyitlerdeki kullanımların bir arada değerlendirilmesinin kelimenin söz konusu terim anlamının daha doğru olarak tespit edilmesine olanak sağladığı kanaatindeyiz. Aynı zamanda hil'atin hat sahasındaki ve klasik Türk şiiri

² Hil'at-i şân-i vezâret dūş-i isti'dâdına
Togrısı her vech ile çespân ü lâyıkdur tamâm Arpaemînzâde Mustafa Sâmi (Kutlar, 2004: 174)
Başdan bu fahr sana yiter kim şeh-i cihân
Hil'at geyürdi nazmuna garrâ firengiler Bâkî (Küçük, t.y.: 315)
Sipîhr atlasını itdi hil'at-i divân
Ana ilik meh-i nev oldı gûy-ı zer hurşîd Seyyid Vehbî (Dikmen, 1991: 209)
Benek altunlu hil'at geymişe döner hemîn 'âşık
Teni her dem ser-â-ser bârî hûn-âlûd dâğ olsun Edirneli Nazmî Dîvânî (Üst, 2018: 2520)
Aç alın ki ay yüzüne gün gulâm ola
Çöz zülfün ki hil'at-i hüsnün tamâm ola Ahmet Paşa Divanı (Tarlan, 1992: 121)
Râstdur kâmetine hil'at-i nâz ol servün
Eylemez şiveleri gerçi ki endâze ile Şeyhülislam Yahyâ Dîvânî (Kavruk, t.y.: 341)

sahasındaki kullanımı konusu da ele alınmıştır. Çalışmamızda öncelikle hil'atın hat terimi olarak karşıladığı anlama dair kaynaklarda ulaşılabilen bilgilere yer verilmiş, daha sonra ise 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yazılmış üç yüz civarında divanın taranmasıyla tespit edilen beyitler incelenmiştir.

Hat terimi olarak "hil'at" ve klasik Türk şiirindeki kullanımı

"Hil'at" kelimesinin hat terimi olarak karşıladığı anlam dışında lûgatlarda tespit edilebilen anlamları şu şekildedir: 1. Padişah ve vezirler tarafından takdir edilen, beğenilen bir kimseye iltifat veya mükâfat olarak giydirilen süslü elbise, kaftan. 2. Geçmişte askere ihsan olunan kaftan ve kaftan bedeli. 3. Bir kimseye giydirilen elbise. 4. Bir kimsenin çıkardığı giysi. 5. Malın seçkini ve iyisi.³

Kelimenin bu anlamları dışında hat sahasına ait bir terim anlamı daha bulunmaktadır. Hil'atin bazı beyitlerdeki kullanımlarından hareketle yaptığımız araştırmalarda söz konusu anlama ilişkin dört kaynaktan bilgiye rastlayabildik. Sir James W. Redhouse'un *Turkish and English Lexicon*'unda kelime "Bir hat öğretmeni tarafından düzgünce şekillendirilmiş bir harfin etrafına çizilen bir daire" (2006: 860) şeklinde anlamlandırılmıştır. Mehmet Zeki Pakalın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*'nde hil'ati şu şekilde açıklamıştır: "Yazı hocalarının kendilerinden yazı meşk eden talebenin yazılarının üstüne kaş çizmesine denilirdi. Bu çizgi hocanın yazıyı beğendiğine alâmetti" (1983: 834). Yaşar Çağbayır'ın *Ötüken Türkçe Sözlüğü*'nde de kelimeye "Yazı öğretmenlerinin kendilerinden ders gören öğrencilerin yazılarının üstüne kaş çizmesi" (2007: 1965) anlamı verilmiştir. *Meydan Larousse*'nin "hil'at" maddesinde ise hat sahasına ait bir alt başlık olarak yer alan "hil'at giydirmek" tabiri "yazı hocalarının kendilerinden ders gören öğrencilerin yazılarının üstüne kaş çizmesi" (1981: 855) şeklinde tanımlanmıştır. Redhouse'un ilgili maddeyi dayandırdığı kaynak ya da kaynaklar konusunda net bir bilgiye sahip değiliz. Mehmet Zeki Pakalın'ın eserine ise hat, ebru gibi geleneksel sanatlar konusunda üstat kabul edilen Mehmet Necmeddin Okyay'ın şifahi kaynaklık ettiği bilinmektedir.⁴ *Meydan Larousse* ile Çağbayır'ın kaynakları konusunda da bir bilgiye rastlayamamakla birlikte bu eserlerin diğer iki eserden daha geç tarihli olması ve bu eserlerdeki tanımların Pakalın'ın yaptığı açıklamayla aynı oluşu dikkatimizi çekmiştir. Ulaşılabilen hat sanatıyla ilgili kaynaklarda ve sanat terimleri sözlüklerinde ise hil'ata dair bir bilgiye rastlanamamıştır.

Söz konusu dört kaynaktan hil'atle ilgili en tafsilatlı bilgi Mehmet Zeki Pakalın'a aittir. Pakalın ve Redhouse'un verdikleri bilgiler arasında ise hil'atin şekli konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Pakalın'ın verdiği bilgilerde hil'atin kaş şeklinde olduğu, yazının üzerine çizildiği ve hocanın yazıyı beğenmesi anlamına geldiği söylenmiştir. *Turkish and English Lexicon*'da hil'atin hocanın istediği şekilde şekillendirilen harfin etrafına çizilen daire olduğu söylenmiştir. Bu durumda hil'atin bir hat terimi olarak klasik Türk şiiri metinlerindeki kullanımları önem arz etmektedir. Zira tespit edilen beyitler hil'atin şekil özellikleri ve kullanımı hakkında çıkarımlar yapmayı mümkün kılacak niteliktedir.

³ Bu anlamlar için bkz. Sir James W. Redhouse, *Lûgat-ı Osmâniyye*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1863, s. 153.; *Turkish And English Lexicon New Edition*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 860.; F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005, s. 471.; Hüseyin Remzi, *Lûgat-ı Remzî*, Matbaa-i Hüseyin Remzî, İstanbul H. 1305, C. I, s. 506.; Muallim Nâci, *Lûgat-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul t.y., s. 390.; Ahmed Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmâni*, Matbaa-i Âmire, İstanbul H. 1293, s. 550.; Ebuzziyâ Tevfik, *Lûgat-ı Ebuzziyâ*, Matbaa-i Ebuzziyâ, C. 1, İstanbul H. 1306, s. 465.; Mehmed Bahâeddin, *Yeni Türkçe Lûgat*, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul t.y., s. 310.; Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 586.; Şu'ûri Hasan Efendi, *Lisânu'l-Acem Ferheng-i Şu'ûri* (Haz. O. Yılmaz), C. 2, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2019, s. 1624.; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1999, s. 370.; Andreas Tietze, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*, OAW, Viyana 2009, s. 316.; Mertol Tulum, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, TDK Yayınları, Ankara 2011, s. 897.; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007, C. II, s. 1965.; Web1.

⁴ Konu hakkında bkz. M. Uğur Derman (2007). Okyay, Mehmed Necmeddin, *İslâm Ansiklopedisi*, C. 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 344.; Web2.

Tespit edilen beyitlerde tevriye, tenasüp, hüsn-i talil, teşbih ve istiare yoluyla yer alan hil'at kaş, hilal ve med işaretleriyle benzerlik ilişkisi içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca beyitlerde hil'atin uygulama şekli, beğeni ifadesi oluşu, rengi ve ebadı gibi hususlara işaret edilmiştir.

Şâhid-i hüsnin görünce yazdığı ta'lîmini

Harf-be-harf hil'at geyürdi hâme-i sun'-ı Hudâ Mustafa Fennî Divanı (T. 17/7, s. 714)

Allah'ın kudret kalemi güzel sevgilinin/güzellik şahidinin talimini/alıştırmasını aynen yazdığını görünce hil'at giydirdi.

Hattat şairlerden Mustafa Fennî'nin (öl. 1745) sakal tarihi olarak söylediği "Târîh-i Hat" başlıklı manzumesinde yer alan bu beyitte şair hem bir devlet protokolü hem de hat sanatına ait bir uygulama olarak "hil'at giydirme"yi söz konusu etmiştir. "Şâhid" kelimesinin "tanık" (Devellioğlu, 1999: 975) ve "sevgili" (Ayverdi, 2008: 2935; Devellioğlu, 1999: 975) anlamlarından dolayı "şâhid-i hüsn" tamlamasının iki farklı şekilde anlamlandırılabilceği beyitte güzel sevgilinin ya da güzellik şahidinin yazı alıştırmalarını bire bir yazması neticesinde Allah'ın kudret kaleminin beğeni ifadesi olarak hil'at giydirdiği söylenmiştir. Burada beytin söz dizimi ve "harf-be-harf" ibaresi nedeniyle *Turkish and English Lexicon*'daki düzgün şekillendirilen harflerin daire içine alınması şeklindeki bilgi akla gelmektedir. Bununla birlikte "yazı" (Ayverdi, 2008: 1221) ve "ayva tüyü, gençlerde yeni çıkmaya başlayan bıyık ve sakal" (Şemseddin Sâmî, 2006: 583; Tulum, 2011: 892) anlamları dolayısıyla klasik şiirde zaman zaman bu iki anlamını da kastedecek şekilde kullanılan "hat" kelimesine bir gönderme yapıldığını ve manzumenin bir sakal tarihi olduğunu hatırlatmak gerekir. Dolayısıyla beğenilen unsur "ayva tüyü/sakal", bunu ifade etmek üzere çekilen işaret de kaş olmalıdır. Zira hil'at giydirmenin yazı üzerine kaş çizmek olduğu şeklindeki tanımlamalara da daha önce yer verilmişti. Beyitte yazı taliminin başarıyla uygulandığının söylenmesi takdir ve tebrik amacıyla hil'at denilen kaftan giydirme uygulamasını da hatırlatmakla birlikte yazıyla ilgili unsurların fazla olması sebebiyle şairin hat sanatındaki uygulamayı ön plana çıkardığı söylenebilir. Yazmak, ta'lîm, harf-be-harf, hil'at (geyürmek) ve hâmenin tenasüp oluşturduğu beyitte hil'at kelimesi tevriyeli kullanılmıştır.

Çeküp ser-levha'-i menşûr-ı hüsn hatt-ı rümmânî

Kumâş-ı 'işveyi hil'at diyü giydirdiler tekrar. Şâkir Mehmed Efendi (K. 28/7, s. 147)⁵

(Âşıklar/Gönlü susamışlar) güzellik menşurunun başlığına nar çiçeği renginde çizgi çekip naz kumaşını hil'at diye tekrar giydirdiler.

Şâkir Mehmed Efendi'nin (öl. 1836) beytinde, önceki beyitten anlaşıldığı üzere, âşıkların baharın gelişyle güzellik menşurunun başlığına narçiçeği renginde çizgi çekerek âdeta naz kumaşından yapılmış hil'at giydirdikleri söylenmiştir. Beytin bu ilk açıklamasında hil'atin bir kıyafet terimi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte beyitte ser-levhâ, menşûr, hat gibi yazıyla ilgili unsurların ve hat sanatındaki hil'at giydirme uygulamasının yer alması hil'atin tevriyeli kullanıldığını düşündürmektedir.

"Başlık" (Ayverdi, 2008: 2781) anlamına gelen "ser-levha", yazma eserlerin ilk yaprağının başına gösterişli bezemelerle teşkil edilen kısımdır (Özönder, 2003: 176). Menşûr ise padişah tarafından sadrazam, vezir, beylerbeyi gibi yüksek rütbeli kimselere görev tevcihi sebebiyle verilen beratlar olup yüksek rütbeli kimselere verildiği için altın varakla yazılmıştır (Kütükoğlu, 1994: 137; DİA, 2004: 150). Bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde beyitte baharın gelişyle yazılan güzellik menşurunun başlığına âşıkların narçiçeği renginde çizgi çekerek naz kumaşından hil'at giydirdikleri söylenmiştir. Son derece gösterişli olan menşur

⁵ "Kumâş-ı 'işveyi hil'at diyü giydirdiler tekrar" mısraı kaynak metinde "Kumâş-ı 'işve-yi hil'at diyü giydirdiler tekrâr" şeklinde olup metnin yazma nüshası incelenerek düzeltme yapılmıştır.

başlığına hil'at giydirilmesi beğeni ifadesidir. "Hatt-ı rümmânî" terkibi hil'atin kırmızı renkte olduğunu göstermektedir. Naz kumaşının söz konusu edilmesi ise büyük ihtimalle beğenin naz sebebi olduğundan kaynaklanmaktadır. Beyitte "kumaş-hil'at-giyemek" ve "ser-levha-menşûr-çekmek-hat-hil'at" kelimeleriyle tenasüp oluşturulmuştur.

Degül ebrû-yı pür-çin kil-k-i kudretten celî hatla

Keşîde hil'at-i tahsîndür ol hatt-ı reyhâna Seyyid Vehbî (G. 205/4, s. 644)

(O) kıvrımlı kaş değil, kudret kaleminden o reyhan hatta/ayva tüyüne celî hatla çekilmiş beğenme/takdir hil'atidir.

Hattat bir şair olan Seyyid Vehbî'nin (öl. 1736) bu beytinde, hüsn-i talîl yoluyla, sevgilinin kıvrımlı kaşının, "ince ve küçük şekilli" (Özönder, 2003: 164) olması dolayısıyla, reyhânî hatta benzetilen ayva tüylerinin üzerine Allah tarafından celî tarzda çizilmiş beğenme hil'âtî olduğu söylenmiştir (Düzlü, 2018: 426, 438). Beyitte hil'atin beğeni ifadesi olarak yazının üzerine çekildiğinin dile getirilmesi ve sevgilinin kıvrımlı ve belirgin kaşlarıyla benzerlik ilişkisi içerisinde ele alınması dikkat çeken hususlardır. Özellikle de kurulan benzerlik ilişkisi hil'atin şekil özelliklerine dair çıkarımlar yapabilmek açısından önem arz etmektedir. Bu itibarla hil'at kıvrımlı, kaş şeklinde ve belirgin bir işarettir. Beyitte de celî tarzda çekildiği söylenmektedir ki celî "açık seçik, enli, büyük ebat(lı)" (Özönder, 2003: 22) bir yazı stilidir. Beyitteki bu ifade hil'atin hat sanatındaki uygulamasının celî tarzda olabileceğini de düşündürmektedir. Hil'atin doğrudan hat terimi olarak kullanıldığı beyitte "hat" kelimesi cinaslı, kil-k-celî-hat-hil'at-reyhân-keşîde kelimeleri de tenasüp içerisinde kullanılmıştır.

Satr-ı mevc üzre çekilmiş hil'at-ı tahsîn mi yâ

Medd-i "Bismi'llâhi mecrâhâ ve mursâhâ" mîdur Seyyid Vehbî (K. 71/2, s. 262)

(Hilal), dalga satırı üzerine çekilmiş takdir hil'ati mi, yoksa "Bismi'llâhi mecrâhâ ve mursâhâ"⁶ ayetinin meddi midir?

Seyyid Vehbî'nin bir kasidesinde yer alan beyitte kendisinden önceki beyit ile sonraki beyitlerden anlaşıldığı üzere hilal söz konusu edilmektedir.⁷ Dalganın satıra, hilalin hil'ate ve med işaretine benzetildiği beyitte denizin üzerine düşen görüntüsü itibarıyla hilal dalga satırı üzerine çekilen bir takdir hil'ati ve "Bismi'llâhi mecrâhâ ve mursâhâ" ibaresindeki med işaretleri olarak tasavvur edilmiştir. Bu tasavvur hil'atin şekil açısından hilale, dolaylı olarak da, med işaretine benzediğini göstermektedir. Hil'atin beğeni ifadesi oluşunun da vurgulandığı beyitte "satr-çekmek-hil'at-med" kelimeleri tenasüp oluşturmaktadır.

Ruk'anun hil'at-i murakka'idur

Nazm-ı rengin-i pâk-bâzâne Gelibolulu Mustafa Âlî Divanı (Kt. 66/2, s. 1280)

Sadık/vefâlı kimselere yakışacak şekilde güzel nazm arzuhalin yamalı hil'atidir/arzuhaldeki meşk örneğinin hil'atidir.

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin manzum bir arz-ı hâlinde yer alan bu beytin öncesindeki "Dinle ey şehryâr-ı bende-nüvâz/Arz-ı hâlüm budur fakirâne" beyti ve özellikle buradaki "fakirâne" ibaresi "hil'at-i murakka'" tamlamasının "yamalı hil'at" şeklinde anlaşılabilirliğini düşündürmektedir. Bununla birlikte beyitte "ruk'a-murakka'-nazm" gibi yazıyla ilişkili unsurların yer alması, nazmın güzel olarak nitelenmesi ve giyim unsuru

⁶ "Yüzerken de dururken de Allah'ın adını anın" (Web3).

⁷ Görünen deryâda 'aks-i gurre-i garrâ mîdur

Hatt-ı ta'lik ile âb üzre keşîde bâ mîdur (K. 71/1, s. 262)

Zuhre'nün çengi midür yohsa kemân-ı Ruştem mi

Çerhde kavs-i kûzah mı keşti-i deryâ mîdur (K. 71/3, s. 262)

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi

Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8

Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714

e-posta: editor@rumelide.com

tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies

Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8

Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714

e-mail: editor@rumelide.com,

phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

hil'atin kullanım amacı ve "değerli kumaş ya da kürkten yapılm(ası)" (Dağlı, 2007: 133) hil'atten kastın hat sanatında beğeni ifade eden işaret olabileceği anlamına da gelmektedir. Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (öl. 1600) hattat şairlerden olmasının da bu ihtimali kuvvetlendirdiği kanaatindeyiz.⁸ Bu itibarla şair nazımının arz-ı hâlindeki meşkin hil'ati olduğunu söyleyerek nazımını yüceltmıştır.

Bu resme kilik-i zer-keşle kefi-nessâc-ı endîşe

Müzer-keş hil'at-ı elkâbını zer-pûd u târ eyler Mezâkî Divanı (K. 8/13, s. 186)

Düşünce dokumacısının eli altın işlemeli/altın tel yapan kalemle bu tarzda unvanların sırmalı hil'atini altın arşak ve argaç yapar.

Bu beyit Mezâkî'nin (öl. 1676) Sultan IV. Mehmed'in övgüsü için söylediği bir kasidede yer almaktadır. Şair padişaha yaptığı övgülerden kasıtlı beyitte dokumacıya benzettiği düşüncesinin altın işlemeli/altın tel yapan kalemle unvanların sırmalı hil'atini altın çözü ve atkı ipleri yaptığını söylemiştir. Burada muhtemelen şiirin mısraları, yatay ve dikey görüntüsü itibarıyla, kalemle oluşturulmuş çözü ve atkı iplerine benzetilmiştir. Bu tasavvurda hil'atin giyim unsuru olarak kullanıldığı görülmekle birlikte beyitteki yazıyla ilgili unsurlar ister istemez kelimenin hat sahasındaki terim anlamını da akıllara getirmektedir. Bu itibarla kendisi de hattat olan Mezâkî'nin⁹ "hil'at"i "kilik-elkâb-endîşe" kelimeleriyle ihâm-ı tenasüp oluşturacak biçimde kullanmış olma ihtimalinin de bulunduğu söylenebilir.

Hil'atin hat terimi olarak klasik Türk şiirindeki kullanımına dair tespit ettiğimiz bu beyitlerin dışında içinde hil'atle birlikte yazıyla ilgili birden fazla unsur barındıran birkaç beyit daha tespit edilmesine rağmen bunların *aşırı yorum* endişesiyle metne dahil edilmediğini de belirtmek isteriz. Bununla birlikte başka divanlarda hil'at kelimesinin kullanımlarının söz konusu anlamının da dikkate alarak değerlendirilmesi konuya ilişkin örneklerin artmasını ve tespit edilen bilgilere yenilerinin eklenmesini de sağlayabilir.

Sonuç

Klasik Türk şairlerinin farklı olmak adına başvurdukları yöntemlerden biri de klasik şiirin kelime kadrosundaki bazı kelimeleri alışılmadık dışında farklı anlamlarıyla kullanmak ya da onlara dolaylı yoldan işaret etmektir. Bu kelimelerden biri de divanlarda çok büyük oranda giyim-kuşama ait bir unsur olarak yer alan hil'attir. Kelimenin kıyafet terimi olarak "takdir ve tebrik amacıyla giydirilen kaftan" anlamı dışında şiir metinlerinde karşılaşılan, lûgatların büyük çoğunluğunda ve hat sanatıyla ilgili kaynaklarda rastlayamadığımız bir başka anlamı daha bulunmaktadır. Yazıyla ilgili unsurların yer aldığı az sayıdaki beyitten hareketle yaptığımız araştırmalar sonucunda özellikle Mehmet Zeki Pakalın'ın *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde karşılaştığımız açıklamanın ışığında kelimenin "yazı hocalarının kendilerinden yazı meşk eden öğrencilerin yazılarının üstüne çektikleri kaş şeklindeki işaret" anlamıyla da klasik Türk şiirinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Hil'at tespit edilen beyitlerde tevriye, tenasüp, hüsn-i talif, teşbih ve istiare yoluyla yer almaktadır. Çoğunluğu hattat şairlere ait bu kullanımlarda hil'atin hat sanatında da beğeni ifadesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Beyitlerde hil'atle benzerlik ilişkisi içerisinde ele alınan unsurlar onun şekil özellikleri hakkında fikir vermektedir. Bu itibarla kaş, hilal ve med işaretiyle ilişkilendirilen hil'atin hafif kıvrımlı ve belirgin kalınlıkta bir çizgi olduğu anlaşılmaktadır. Bunun dışında beyitlerde kurulan tasavvurlar hil'atin kırmızı renkte ve büyük ebatlı olabileceğini düşündürmektedir. Birkaç beyitte yazının üzerine çizilmesine de işaret edilmiştir. Bazı beyitlerde karşılaşılan "hil'at giydirmek" tabiri ise söz konusu uygulamanın hat sanatındaki karşılığıdır.

⁸ Konu hakkında bkz. Halit Karatay (2008), *Hattat Divân Şairleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 95.

⁹ Konu hakkında bkz. Karatay, *age*, s. 262.

Kaynakça

- Aksoyak, İ. H. (2018), *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> (E.T. 10.06.2021).
- Ayverdi, İ. (2008). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. C. 2. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dağlı, B. (2007). Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi EBE.
- Demirkazık, H. İ. (2009). 18. Yy. Şairi Mustafa Fennî Dîvân (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin). *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi TAE.
- Devellioğlu, F. (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
- DİA. (2004): Menşür (Osmanlılarda Menşür). *İslam Ansiklopedisi*. C. 29. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dikmen, H. (1991). Seyyid Vehbî Ve Divanının Karşılaştırmalı Metni. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Düzlü, Ö. (2018). Seyyid Vehbî Divanı'na Göre 18. Asırda Osmanlılarda Sosyal Hayat. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.
- Karaca, F. (1998). Hil'at (Osmanlılarda Hil'at). *İslâm Ansiklopedisi*. C. 18. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kavruk, H. (t.y.). *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (e-kitap).
- Kutlar, F.S. (2004). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (e-kitap).
- Küçük, S. (t.y.). *Bâkî Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (e-kitap).
- Kütükoğlu, M.S. (1998). *Osmanlı Belgelerinin Dili*. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür Ve Sanat Vakfı.
- Mermer, A. (1991). *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi*. (1981). Hil'at. C. 5. İstanbul: Meydan.
- Özönder, H. (2003). *Ansiklopedik Hat Ve Tezhip Sanatları-Deyimleri, Terimleri-Sözlüğü*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. 1, İstanbul: Millî Eğitim Baimevi.
- Şemseddin Sâmî. (2006). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı.
- Tarlan, A.N. (1992). *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara: Akçağ.
- Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK.
- Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, (e-kitap).
- Yanbal, S. (2009). Şâkir Mehmed Efendi Divanı (Metin-İnceleme). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- Web1: <http://www.kamus.yek.gov.tr/> (E.T. 10.06.2021).
- Web2: <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/114-necmeddin-okyay> (E.T. 10.06.2021).
- Web3: <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/hud-suresi-11/ayet-41/kuran-yolu-meali-5> (E.T: 17.06.2021).

14. Innocence and Trauma in J.D Salinger' s *The Catcher in the Rye*

Fikret GÜVEN¹

Rita ÖZCAN²

APA: Güven, F.; Özcan, R. (2021). Innocence and Trauma in J.D Salinger' s *The Catcher in the Rye*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 170-176. DOI: 10.29000/rumelide.981517.

Abstract

The Catcher in the Rye is a bestselling novel, based on experiences of protagonist' s expulsion from a boarding school and his travel back to his home. He spends his days trying to get someone listen to him in a meaningful way and share his fears about becoming an adult and its accompanying corruption of innocence. However, he is obsessed with and protective of innocence. He tries to reach out to people on several occasions who could comfort him for his fears of growing up: friends, teachers, cab drivers, prostitutes, and nuns. However, he can never ask those questions directly or find a meaningful companion to share his fears. In reality, what Holden seeks after is not sex, money or any other motive; he wants to freeze the time and keep the things the way they are. He wants to be the protector of innocence, and stay innocent himself. His subtle obsession is tested on several occasions that his interest in sexuality becomes so abusive at every attempt. His interactions with adult world strikes him as "phony" because every adult he comes into contact with has ulterior reasons. This is why, he wants to freeze the time for himself and people that he cares about. All these intense experiences led him to break down and ends Holden up in a mental institute. The paper presents a psychoanalytic approach to the themes of innocence of childhood and phony adulthood in the selected text.

Keywords: Holden, Innocence, trauma, sexual abuse, J.D. Salinger

J.D. Salinger'ın *Çavdar Tarlasındaki Çocuklar*' da Masumiyet ve Travma

Öz

Çavdar Tarlasında Çocuklar, ana kahramanın yatılı bir okuldan uzaklaştırılması ve evine dönüş yolculuğuna dayanan tüm zamanların çok satan bir romanıdır. Ana karakter günlerini birinin onu anlamlı bir şekilde dinlemesini sağlamaya ve yetişkin olma korkularına ve buna eşlik eden masumiyet yozlaşmasına yanıt bulmaya çalışarak geçirir. Ana karakter masumiyetin korunmasına takıntılı bir görüntü sergiler. Arkadaşları, öğretmenleri, taksi şoförleri, fahişeler ve rahibeler gibi yetişkinlere büyüme korkusu konusunda kendisini teselli edebilecek insanlara birkaç kez ulaşmaya çalışır. Bu soruları asla doğrudan soramaz veya korkularını paylaşacak anlamlı bir arkadaş bulamaz. Gerçekte, Holden'ın aradığı şey seks, para ya da başka bir amaç değildir; sadece zamanı dondurmak ve her şeyi olduğu gibi tutmak istemektedir. Masumiyetin koruyucusu olmak ve aynı zamanda kendisi de masum kalmak istemektedir. Onun bu saplantısı, cinselliğe olan ilgisi her girişimde kötü bir sonla test edilir. Yetişkin dünyasıyla olan etkileşimleri ona "sahte" gelmektedir çünkü temas ettiği her yetişkin, ona çıkarıcı bir şekilde yaklaşır. Bu yüzden kendisi ve değer verdiği insanlar için zamanı dondurmak ister.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı (İstanbul, Türkiye) fikret.guven@nisantasi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9313-7166 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 02.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981517]

² Öğrenci, Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık, (İstanbul, Türkiye), ritakalocsa@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1544-3974

Tüm bu yoğun deneyimler Holden'ın yıkılmasına ve kendini bir akıl hastanesinde bulmasına sebep olur. Bu çalışma, seçilen metindeki çocukluk masumiyeti, sahte yetişkinlik temalarına bir yaklaşım sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Holden, Masumiyet, travma, cinsel taciz, J.D. Salinger

Introduction

Jerome David Salinger expresses strong criticism in his novel over the society that failed to protect innocence. Serving in World War II actively and seeing some of its most fierce battles, Salinger was institutionalized for depression and suffered post-traumatic stress disorder after the war. Upon his discharge from the hospital, instead of writing about the horrors of the war, he wrote a novel that presents the importance of innocence and its preservation. The novel deals with the crucial issues such as depression, alienation, and the challenges of communication. Themes of phoniness, childhood innocence, sex, and identity make *The Catcher in the Rye* a powerful and provocative novel. While recounting the events that locked him up in a mental institute, the main character, Holden, wants to stop the time and hold on to purity and innocence. He cannot bear the thought of belonging to the adult world which is highly superficial, materialistic and corrupted. His only dream is to save innocent children from becoming part of this cruel world. He describes his ideal occupation herocially as: "I have to catch everybody if they start to go over the cliff—I mean if they're running and they don't look where they're going I have to come out from somewhere and catch them. That's all I'd do all day. I'd just be the catcher in the rye and all" (p.173).

What makes this story so remarkable is his fixation on an idealized past and unsuccessful attempts at replacing this idealized past with a more useful one. Holden is unable to abandon his childhood, which in turn makes it impossible for him to complete his transition to adulthood. The paper analyzes the selected text psychoanalytically and discusses themes of innocence of childhood and phony adulthood.

I. Childhood innocence and phony adulthood

Holden has lost his brother Allie and this loss has left a big void in his psyche. His mind is constantly occupied with a mourning and with what it actually represents for him. However, his affection can be seen more than brotherly love: Holden wishes to be the mere object of his mother's desire. Allie was indeed the object of Holden's mother's desire and attention. To replace his absence, Holden tries to become the object of her mother's devotion. Allie further symbolizes a period in his life when he felt perpetual happiness which can no longer be revived. This is similar to Lacanian approach, where the child feels "the initial state of blissful union" (Homer, 2005, p. 55). The loss of childhood innocence is part of an inevitable natural process that is independent of whether the "insiders" want it or not (Steinle, 2009). In later phases, the child slowly recognizes that he is not the only object of mother's devotion, and that her desire is directed elsewhere, namely father. This is the first time when the boy realizes that it lacks something that it can provide the mother with. Hence, the child will try to recapture the mother's attention. After Allie's death, Holden's parents' attitude towards their remaining children is of indifference. Holden's tries to re-establish the broken bond. When Holden says: "my mother, she still isn't over my brother Allie yet" (Salinger, p. 201), it is evident that Holden wants what his dead brother possessed and what he himself lacks. Allie's catcher mitt is highly symbolic in this aspect. The night of his brother's death, Holden breaks his hand. He receives the attention and desire that he was seeking by injuring himself. Another significant artifact that forms a link is Holden's red hunting hat. A memory from his childhood that reminds his brother's hair color. The mitt and the hat together serve to complete a recurrent symbol; that of Holden as a catcher. As much as Holden seeks

the love of his parents, deep down inside he is aware of the impossibility of this. So in order to handle, he has adopted certain cope mechanisms, namely invoking fantasies. Fantasy can be described as “an imagined scene in which the subject always represents the fulfillment of a wish in a manner that is distorted to a greater or lesser extent by defensive processes” (Homer, p. 85).

Holden's fantasies serve as a safe haven from the fears of death, loss and pain of coming of age. There are two memorable fantasies he takes refuge in when threatened. The first occurs following his confrontation with the elevator attendant Maurice. The other fantasy involves where he imagines his own funeral following his unsuccessful attempts at communication with his girlfriend Sally. Holden has just boarded in a cheap motel. The elevator attendant offers Holden an opportunity to have sex. When the prostitute shows up at his door the grim reality of losing his virginity causes him to reconsider his earlier misconceptions. He is unable to get himself to perform the act. He tells Sunny that he cannot have sex because he recently had an surgery on his “clavichord”. He comes up with such an absurd excuse, because sex is an act belonging to the adult realm. Having sex would be an initiation for Holden to enter this realm. What he wants on the contrary is to stay in the safe zone of the childhood innocence. Therefore, Holden avoids the defiling nature of sex. It is an experience with no return, once it is realized there is no turning back to innocent state. Jonathan Baumbach claims that for all his avowed ‘sexiness’, he is an innocent, and his innocence-impelled fear dampens his desire (Baumbach, p. 69).

After Maurice tries to exhort money from him, Maurice snaps a finger on his pajamas which hurts physically as well as mentally. Holden explains; “he snapped his finger very hard on my pajamas. I won't tell you where he snapped it, but it hurt like hell (p. 135). After this humiliation, Holden finds himself fantasizing. Once he is back to reality, his real emotions come to surface: “I felt like jumping out the window” (p. 137). Holden's failed attempt of initiation into the adulthood causes a fantasy about his own funeral. At a later occasion, Holden takes a walk in the Central Park looking for the ducks. During his visit, he breaks a music record that he bought for his sister Phoebe. This causes a great deal of pain for Holden, because the record is a symbol for the innocence of childhood. Holden is reminded once more of the impossible task of staying in the safe zone of childhood. He is once again overwhelmed with fear and imagines his own death “I started picturing millions of jerks coming to my funeral and all” (p. 202). His guilt over not being present in Allie's funeral and his desire to replace him in his mother's devotion cause a death fantasy which will maintain both of his wishes.

His most consistent fantasy is being being ‘a catcher in the rye’. He hears those phrases on the street from a younger kid. By replacing the word “meet” with “catch”, Holden turns the whole meaning of the poem upside down. In reality, the poem deals with the themes of sexual intimacy, whilst Holden's interpretation of it is strictly about preserving childhood innocence. The indication here reaffirms Holden's attempts at solving his personal conflicts by means of succumbing to fantasies. The significance of his “catcher fantasy”, however, reaches a climactic point when Holden visits his sister. Holden finds Phoebe sleeping on his older brother's bed. Not surprisingly, when Holden shows up, his parents are away. As always, they are not present when he needs them the most. He is forced to fill the void left by their absence with alternative figures. Phoebe proves to be the best candidate for this particular task. Upon finding out that his brother has been expelled from Pencey, Phoebe's first reaction is to say “Daddy'll kill you” (p. 215). This statement is significant; what Holden will receive from his parents is not empathy but punishment. In his words, the worst punishment he will receive from his father is to be sent to a military school. At a time when American middle-class families preferred to send their children to boarding schools and give away the responsibility of raising their children, Holden will be no exception. These schools had permission from the families to educate and shape the children. Inevitably, the emotional bond between child and parent loosens up. Holden

without the support of his family, forced to cope with the difficulties of the world, watches the people around him and the environment and then moves more and more away from this medium (Sasani & Javidnejat, 2015). Thus, Holden lacks and seeks parental love, empathy, and support, instead he is responded with scorn and further alienation. His parents sent him away to boarding schools where he will be deprived of their love, and further negligence breaks his hearth to the core. What Holden actually needs is a capable father figure in his life that will guide him through the transition from the childhood to the adulthood and comfort his fears of growing up.

Holden comes across several figures who are expected to realize this role, but they all fail. The prime example among these characters is Holden's father. Absent from his son's life, Holden's view on his father's job tells a lot about the relationship between them. When his sister asks Holden if he would like to be a lawyer when he grows up, he answers; "it doesn't appeal to me," (p.224). Holden thinks of his father as a fraud. Lawyers are supposed to protect innocence. However, just as lawyers are unable to rescue the innocent, Holden's father will not be able to protect his own son's innocence. As a mentor or advisor, he is destined to fail. Other than his biological father, many other characters in the novel appear as role models to Holden who may be of help to him in resolving his transitional fears. Some of them are his teacher Mr. Spencer who tells Holden that life is a game which needs to be played according to the rules (p.12), his older brother D.B. whom Holden calls as a "prostitute" because rather than writing genuine literature, he preferred to write scripts for movies, Carl Luce, an old student advisor who constantly pretends to be an expert on sexual issues, and Mr. Antolini, Holden's former English teacher. All these characters fail at helping Holden out on the fears of the transition from childhood to adulthood.

Holden's former teacher Mr. Antolini is a significant figure. What makes him an important persona in Holden's life is an event that occurred in Elkton Hills Prep School. One of Holden's classmates, James Castle, jumps from the window and commits suicide. Mr. Antolini picks up his body from the floor after the ordeal. The night he committed suicide, he was wearing the turtleneck sweater he had borrowed from Holden. What makes Mr. Antolini's gesture of picking up James Castle after his death so significant is clarified by Jonathan Baumbach; "he was unable to catch James Castle or prevent his fall; he could only pick him up after he had died. (Baumbach, p. 65) Holden looks up to Mr. Antolini as a father figure, however his failure at saving or catching James Castle before the fall makes him another disappointment. Patting Holden on the head in a homosexual manner, he crosses a line and defiles the sanctity of companionship. This act places him among other failed father figures in Holden's consciousness. Holden's disenchantment with his old teacher's lack of success at guiding him intensifies Holden's fears and anxiety.

II. Fear of death and passage to adulthood

Holden's obsession with certain objects such as the Egyptian mummies, frozen lagoon in the Central Park, his feelings toward old and deceased people, his contemplations about suicide are all indication of Holden's fear of death. Holden, as a teenager has formed a strong connection with his dead brother's image. This identification with Allie serves as a bond that constitutes Holden's precarious ego. In his world of chaos, Allie's memory proves to be stabilizing anchor and unifying safeguard against the turbulent ordeals. Allie "functions to provide coordination in the midst of internal anarchy, to establish organization in the field of a primal discord" (Boothby, 1991: 24). By channeling his anger and frustration towards external causes he tries to maintain the composure of self. His violent tendencies therefore are really reflections of repressed emotions. Picking up fights with Maurice and Stradlater and projecting this humiliation into death fantasies are solid indicators of Holden's fear of death. Holden further notes that people are unreliable and do not give messages to one another (Shaw & Salzman, 1991). Holden succeeds in soothing these destructive urges

temporarily by channeling their course, however on the long run his death related fears are overwhelming. His insistence of "holding onto" idealized images of people like Allie and his efforts to maintaining innocence only reinforce his morose fantasies. The harsh reality of death is an image that he cannot fathom. Nevertheless, his greatest challenge in the novel will be to triumph over this terrifying feeling. What enables him to master his anxiety is his acknowledgement of the interconnected state of life and death.

Life begins with sex and Holden is extremely curious about it. Though he does not hide his enthusiasm in sexual activity, he is aware that it will bring about the death of the innocence he is struggling to maintain. The decisive moment which marks the shift in his understanding towards the dynamics of sex occurs when Holden discovers that someone has written 'Fuck You' signs all over Phoebe's school's walls. He tries to protect children from learning about sex in this misguided context, and attempts to erase the signs (Rosen, p. 105). However, as much as he tries there will always be more of those signs that it is impossible to get rid of them permanently. Holden reiterates this idea when he comments that: "If you had a million years to do it in, you couldn't rub out even half the 'Fuck You' signs in the world (Salinger, p. 262). When he descends into the mummy's tomb during his visit to the museum, he is greeted by another 'Fuck You' sign. He slowly comes to terms with the unavoidable nature of sex and death. Sex and death, agents of adulthood, which continually try to disintegrate Holden's precarious ego composed of his identification with Allie and the everlasting static safety provided by the museum, eventually help Holden realize that change should be embraced, not something to be feared.

Phoebe stands as the ultimate model to help Holden's anxiety about this transition. She serves as a bridge for Holden's desire to replace Allie in the familial structure and a safe habitat. Also because of her age, she is a symbol of childhood innocence, and the reminder of the inevitable reality of adulthood. If Holden wants to resolve any issues regarding his rite of passage, it will only become possible through Phoebe. Phoebe's nature as the preserver of purity and the initiator of maturity blends well with the psychological transition that Holden is in. Since he exhausted all possible options of assistance from the adults, Holden now has to find someone who can truly empathize with him without any prejudice. Phoebe fills the void left by his absence in Holden's unconscious by being the reminiscent image of Allie. Also by being the person with whom Holden shares the secret of his innermost desire in the climactic scene of the novel, Phoebe comes to embody paternal functions in helping Holden express his real emotions. The scene itself points to how neglectful and indifferent their parents have been towards their children. He comes home after a horrid night spent in the streets of New York to seek support and empathy. Conveniently, his parents are away at a party. From this point on Phoebe will be the only provider of paternal support for Holden.

The conversation between them revolves around Holden's disappointment with the adult world and his inability of letting go. Unlike the adults who constantly give advice to him and impose their views upon him, Phoebe proves to be an excellent listener and instead of criticizing his brother, she tries to comprehend what he has been going through. When Holden mentions that the only thing he likes in this world was his deceased brother Allie, by indifference, Phoebe forces Holden to realize the impossibility of returning him back to life. Gerald Rosen asserts, this is an upside-down situation in which the younger person protects the older one and gives him advice in line with the whole pattern (Rosen, p. 107). The sudden shift of roles crushes Holden's sole to the core. The emphasis over his parents' inability to support Holden is made more explicit when Holden's mother arrives home while her children are talking. Holden was smoking in the room before her arrival so he hides in the closet to avoid a confrontation. Mrs. Caulfield kisses her daughter goodnight and leaves the room without questioning Phoebe. Devoid of good examples, Phoebe becomes a genuine redemptory figure: "Whereas all of the adults in his world fail him, and he, in consequence, fails them, a ten year old girl, whom he protects as catcher in the rye, saves him – becomes his catcher"

(Baumbach, p. 71). She comes to represent both the catcher and the caught in Holden's psyche. She gradually develops into a figure providing Holden with what he had been looking for all along; an innocent child in desperate need of protection from the phony adult world, resembling Holden's own desire, and also a wise mentor pointing Holden in the right direction, saving him from the fall.

After his confrontation with Mr. Antolini, it is once again Phoebe and her gradual influence on him that forces Holden to reconsider his earlier misconceptions. Holden, before leaving for good, decides to see Phoebe for one last time and asks her to meet him in front of the museum. Phoebe shows up dragging a suitcase. This particular condition of Phoebe is literally an awakening point for Holden, because as soon as he realizes how his action may be interpreted by Phoebe, he backs up from it. "he has become an older sibling mentor to his own little sister" (Miltner, 2009, p. 164). The last scene of them together in the park, with Phoebe riding the carousel and Holden watching her from a distance, indicates both Holden's redemption and his realization of the adulthood. Holden has gained a new perspective and role that reveals his new understanding of the imperative of letting it go, of letting his guard down and allowing Phoebe to grow up when he utters: "If they fall off, they fall off, but it's bad if you say anything to them. (Salinger: 273-274) Holden has abandoned his being a catcher fantasy along with his fears. He becomes aware that the fall from innocence is inevitable. By embracing this new attitude, Holden also breaks away from Allie's spell. He identifies his fate with Allie's as he sits under the pouring rain in front of the carousel. He lets go of his hold on the vision of the dead brother. The image of the catcher in the rye, which is an impossible fantasy to live up to and keeps Holden imprisoned in the childhood, is replaced by a more promising image of the constantly going around carousel, the acceptance of the cycle of life and personal integrity, the inevitable loss of childhood and the importance of communal bonding as displayed by Holden preferring to stay with the adults instead of riding the carousel. Watching Phoebe carousel ride brings Holden an enjoyment similar to that of the parents of the other children. He slowly joins the ranks of adults by being a chaperone to his little sister. He invites the reader to share his exhilaration and joy when he says: "God, I wish you could've been there" (Salinger, p. 275). He successfully completes his passage from childhood to adulthood.

Conclusion

The paper analyzed the text psychoanalytically and discussed themes of innocence of childhood and phony adulthood. Being anti-social persona at the beginning of his journey, Holden placed himself in a position outside of society's reach. His personal rebellion grew out of a sense of irrecoverable loss of innocence in conjunction with his belief that the adult world would not be able to provide him with the necessary support to cope with his vicarious anxieties. While narrating his story to the reader, however, his second viewing of events soothes his anger, and replaces it with those of tolerance and compassion. With his sister's lead, he admits the burden of growing up. The closing lines of the story reaffirm Holden's rite of passage into adulthood. He confesses that he sort of misses everybody, pointing to his yearning and desire to form healthy relationships with the external world. The narrator Holden is clearly now a totally different person than the Holden who experienced all the ordeals. Throughout the story he looked for someone to listen to him. In the end, however, he managed to have millions of readers to listen to what he had to say. His identification with his dead brother Allie and his fantasies about being a catcher delayed his transition from childhood to adulthood. His anger against the "phony" adult life was based on his feelings about loss and death. However, he resolves this dilemma with the help of Phoebe. She demonstrates Holden that growing up is a natural process and that he cannot bring back his past. Following his sister's lead, Holden embraces the transformation. The bond between the protagonist and the community is established and Holden has successfully completed his progress from the childhood into the adulthood. He will likely find a secure place for himself among the adult world after he leaves the mental institute and rejoin society successfully.

References

- Aubry, T. (2015). *The Catcher in the Rye: The Voice of Alienation*, The Gilder Lehrman Institute of American History, New York.
- Baumbach, J.(1990). "The Saint As A Young Man", Holden Caulfield, Ed. by Harold Bloom, New York, Chelsea House Publishers, p. 65-73.
- Bloom, H. (2014). *JD Salinger's the Catcher in the Rye*, Infobase Publishing, New York.
- Homer, S. (2005). *Routledge Critical Thinkers: Jacques Lacan*, New York, Routledge, 2005.
- Lacan, J. (2006). *Écrits: The First Complete Edition in English*,Ed. by Bruce Fink, Héloïse Fink and Russell Grigg,Trans. by Bruce Fink, New York, W.W. Norton and Company, Inc.
- Salinger, J. D.(1951). *The Catcher In The Rye*, New York, The Modern Library.
- Boothby, R. (1991). *Death And Desire: Psychoanalytic Theory in Lacan's Return To Freud*, New York, Routledge, 1991.
- Sasani, S., & Javidnejat, P. (2015). A Discourse of the Alienated Youth in the American Culture: Holden Caulfield in JD Salinger's *The Catcher in the Rye*. *Asian Social Science*, 11(15), p. 204-210.
- Shaw, P., & Salzman, J. (1991). *Love and Death in the Catcher in the Rye*, Cambridge University Press, New York.
- Steinle, P. H. (2009). *The Catcher in the Rye as Postwar American Fable*. Bloom's Modern Critical Views, Infobase Publishing, New York.
- Robinson, K. H. (2012). *Innocence, knowledge and the construction of childhood: The contradictory nature of sexuality and censorship in children's contemporary lives*, Routledge Publishing, London.
- Rosen, G. (1987). "A Retrospective Look at *The Catcher in the Rye*",*Modern Critical Views: J.D. Salinger*,Ed. by Harold Bloom, New York, Chelsea House Publishers, p. 95-109.
- Miltner, R. (2009). "Mentor Mori; or, Sibling Society and *The Catcher in the Bly*",*Bloom's Modern Critical Interpretations: J.D. Salinger's The Catcher In The Rye*, New Edition,Ed. by Harold Bloom, New York, Infobase Publishing, p. 151-166.

15. The secret diary recording the depression of the imaginative woman narrator in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper"

Zennure KÖSEMAN¹

APA: Köseman, Z. (2021). The Secret Diary Recording the Depression of the Imaginative Woman Narrator in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 177-183. DOI: 10.29000/rumelide.981522.

Abstract

As reflected through the highly imaginative storyteller of Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper" (1892), this article underlines how secret diaries kept in mind expose the inner worlds of individuals who expose what they have in their consciousness. As both a work of feminist literature and a work of psychological fiction, the target one indicates a fragmented female mind of the secretive narrator kept behind the wallpaper. Recording her thoughts about the wallpaper implies that the narrator, named as Jane or not Jane, is the stereotype representing such kind of women in society and keeps most of her thoughts behind the wallpaper. To illustrate, she has some conflicts existing between her and her husband so that she manifests them in her diary kept in mind through her writings. Although her husband seems to love his wife, yet, he does not understand the negative impact he has on her that indicates their alienation. Reflecting the existence of a strong inner/outer world distance in this short story, this article highlights that as the narrator alienates herself from the outer world, she comprehends her inner world realities better in her loneliness. In this case, the narrator has a great psychological suffering. She has great imagination and identifies herself as the trapped woman behind the wallpaper. In this case, she has an obsession of marginalizing herself with the wallpaper.

Keywords: Secret Diary, Depression, Great Imagination, Wallpaper, Inner/Outer World

Charlotte Perkins Gilman'ın "The Yellow Wall Paper" adlı kısa hikâyesinde hayalperest kadın anlatıcı'nın depresyonunu kaydeden gizemli günlük

Öz

Charlotte Perkins Gilman'ın "The Yellow Wall Paper" (1892) adlı hikâyesinin oldukça hayalperest öykü anlatıcısı aracılığıyla yansıtıldığı üzere, bu makale, yazı yoluyla zihinde saklı tutulan gizli günlüklerin, bireylerin bilinçlerinde iç dünyalarında sahip olduklarını açığa çıkardığının altını çiziyor. Hem bir feminist kısa hikâyesi hem de bir psikolojik kurgu eseri olarak hedef, duvar kâğıdının arkasında anlatıcının gizemli parçalanmış kadın zihnini göstermektir. Duvar kâğıdıyla ilgili düşüncelerini kaydetmek, Jane olan ya da Jane olmayan, anlatıcının toplumdaki benzeri kadınları temsil eden stereotip olduğunu ve düşüncelerinin çoğunu duvar kâğıdının arkasında saklı tuttuğunu ima eder. Örneğin, günlükünde kocasıyla arasında bazı çatışmaların olduğunu belirtir. Kocasını seviyor gibi görünse de, O'na yabancılaştığını gösteren olumsuz etkisini anlamıyor. Güçlü bir iç / dış dünya mesafesine sahip olan bu kısa hikâye, anlatıcının kendisini dış dünyaya yabancılaştırırken, içsel gerçeklerini yalnızlığında daha iyi anladığını vurgulamaktadır. Bu durumda anlatıcının büyük bir psikolojik ıstırabı vardır. Harika

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, (Malatya,Türkiye). zennure.koseman@inonu.edu.tr. ORCID ID: 0000 0002 3420 9801. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 07.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981522]

bir hayal gücü olan kadın, kendini duvar kâğıdının arkasındaki hapsolmuş kadın olarak tanımlıyor. Bu durumda, duvar kâğıdıyla kendini ötekileştirme takıntısı vardır.

Anahtar kelimeler: Gizli günlük, depresyon, büyük hayal gücü, duvar kâğıdı, iç / dış dünya

The Secret Diary Recording the Depression of the Imaginative Woman Narrator in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper"

Charlotte Perkins Gilman's highly imaginative woman narrator in "The Yellow Wall Paper" (1892) explores the secret narrative formation that embodies significant meaning as described with the yellow wallpaper. Those imageries emphasize the existence of a mysterious world produced by the yellow wallpaper in the room of the haunted house. Having a psychoanalytic perspective, reseachers and readers concern the definition of a new way of living that depicts how the storyteller recounts her mental confusion and her depressive psyche. Through comprehending the meaningfulness of the yellow wallpaper, the narrator, accordingly, expresses the social as well as the psychic problematic cases of her own life (Hochman 132). In this case, she substantially reads the yellow wallpaper distintively and defines the strangeness in it. Gilman is the new woman who explains women protagonists with their new mind and body concept. Although, the narrator as the main character is explained as a psychologically problematic person and referred as sick, she is the one who has a new awakening to be aware of herself. So, Gilman concerns "the new woman" who regards female health and mind-body relationship (Vertinsky 1989: 6). This emphasizes that Gilman is focusing on the female worlds, therefore, she has a feminist outlook. As she concerns female living, Gilman focuses

primarily on the nineteenth century, literature of the period often characterized women as victims oppressed by society, culture, as well as by the male influences in their lives. Many of the female characters suffered the effects of isolation brought on by constant oppression and subservience driving them insane and mad. The views of women in early literature were often silenced and their opinion's disregarded by a dominant patriarchal society. (Muhi 2010: 3)

As this short story belongs to the late nineteenth century literary period, then, it is signficant to express how women are suffering from isolation and approaximately becoimg mad deriving from the authority of the patriarchal society. Although Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall-Paper" was read as a Gothic horror tale most of the time, after "Elaine Hedges rediscovered the story and republished it in the Feminist Press in 1973," it has been evaluated in feminist perspectives. In this case, it is possible to consider the target short story predominantly as a feminist text. It is significant that this short story can be considered in many perspecives such as feminine as well as biograpical, deconstructive, psychoanalytical, and medical (Wolter 2009: 195). Thus, several approaches to this short story hint that it is accomplishable to evaluate from different world views. It is an affluent story that affects researchers from several perspectives.

When the narrator, the main character, in the target short story, reflects her inner world on papers, she, accordingly, intends to emphasize the secret existence of her own secret diary kept in her mind. It is secret, because it is directly forbidden for women to experience writing about their own thoughts and feelings at that period. Therefore, the narrator in this short story as a secret mission performs writing psychologically. As she writes herself every day, then, it is proper to define it as a secret diary that defines her depressive situation through viewing the yellow wallpaper. In this case, Gilman has a psychoanalytic outlook and depicts her secret narrative formation having valuable imageries within the yellow wallpaper. As Elaine Showalter explains, Gilman reflects a hysterical narrative and states a "fragmented, evasive, and ambiguous" way of narration (Showalter 24). She entirely depicts a fragmented character who is away from other individuals.

Gilman wrote this semi-autobiographical short story to be critical about her doctor, Silas Weir Mitchell, who diagnosed her with hysteria and had a treatment of having a rest cure for her. However, this treatment restricts bodily and mental freedoms as depicted with restricting the life of the narrator with the haunted house covered by a yellow wallpaper. After having this medical treatment, Gilman wrote the "The Yellow Wallpaper" with a narrator who had the same rest cure. Being considered as ill, the narrator had a diagnosis of "slight hysterical tendency" (Gilman 2; Delchamps 105). In this case, having a semi-autobiographical mental illness, she represents a psychologically problematic case and becomes a subject for study as indicated through the psychoanalytical outlook of this article. The narrator as a hysterical person locks herself in the room of the haunted house and feels safe there. Virginia Woolf can be referred to emphasize how she stays in the the yellow wallpaper and regards it possessing as her own room. The narrator is entirely alone in her life and creates her new imaginary world there. She has a new understanding in the room that the yellow wallpaper exists in. She has a rebirth, a reawakening with herself and, as a whole, a change with her living. She has the existence of epiphany to consider everything clearly (Özer 78).

Similar to Virginia Woolf's writing *A Room of One's Own* in later years, Gilman exemplifies the narrator being in a haunted house where they pass their summer holiday. Gilman depicts depressive female genders by creating a narrator protagonist in "The Yellow Wallpaper." She intends to have a room of her own and be alone. However, what is interesting is that the narrator in Gilman's short story previously defines her "room of her own" in the 1890s and experiences her secret psychological formation via her writings kept in her mind. Therefore, Gilman becomes a representative writer that sets forth female isolated alternative worlds kept behind the yellow wallpaper in the haunted house (Horowitz 3). The female narrator as a lonely individual, even in her marriage life, creates an imaginary living behind the wallpaper and voices her own depressive cases through expressing herself in her own writings. She has imageries for herself in the room and defines all of them in different explanations. The yellow wallpaper symbolizes her anger, depression and secret living whereas the house represents her alienation from her environment. Yet, she feels self-confident by writing her psychological state signifying that she is content with her finding a room of her own in that house.

The narrator explains the room in her writings as "A colonial mansion, a hereditary estate, I would say a haunted house, and reach the height of romantic felicity--but that would be asking too much of fate! Still I will proudly declare that there is something queer about it" (Gilman 1). As this quotation implies, she considers the room as a "haunted" one having romantic living in it. It is significant to express that this short story concurrently has the elements of the gothic horror story. As the setting is a "colonial mansion" that has "hereditary estate," it also states being a "haunted house." Similarly, the narrator's mind is full of "fervid imagination" as a haunted house (Notaro 2). In her mind having a "haunted house" representation, she feels herself free by writing her psychological diary that exists in her own mind.

The narrator accepts herself to be psychologically sick enough when her "physician of high standing, and one's own husband, assures friends and relatives that there is really nothing the matter with one but temporary nervous depression--a slight hysterical tendency" (Gilman 2). As this quotation specifies, the physician husband has the authority at home and has supremacy in marriage. The male voice speaks in the haunted house, however, the narrator wife has mental distress. She should control herself ironically better in that silence of the room as the physician husband suggests (Horowitz 177) she should achieve overcoming her nervous illness. She is advised by her physician husband to have "rest, air, absence of stimulation and a ban on writing" (Horowitz 178). However, having a ban of writing is entirely to punish her and to let her be away from having a released mind. This emphasizes that her "nervous depression" seems not to end by being locked in the room having yellow wallpaper in it. Her mental distress is

multiplied when she is forced to ban writing for herself. She no longer sleeps much at nights, because she regards it to be a very different place to reside. She watches all the developments in it carefully (Hochman 130). Therefore, there is the augmentation of an alternative world existing behind the yellow wallpaper for the narrator. She thinks that the house has a very different outlook and, yet, she is happy with it because of its implying her alienation both in her inner and outer worlds:

The most beautiful place! It is quite alone, standing well back from the road, quite three miles from the village. It makes me think of English places that you read about, for there are hedges and walls and gates that lock, and lots of separate little houses for the gardeners and people. There is a DELICIOUS garden! I never saw such a garden--large and shady, full of box-bordered paths, and lined with long grape-covered arbors with seats under them. (Gilman 2)

As expressed in the quotation, the beautiful setting is quite away from all the mentioned places for the woman narrator: far away from the bridge, gardens, and the inhabitants living there. For the narrator, it has a brilliant outlook. Moreover, the room that is locked with the gates having hedges and walls is a well-covered place to live in. However, she is not entirely content with it "I wanted one downstairs that opened on the piazza and had roses all over the window, and such pretty old-fashioned chintz hangings! but John would not hear of it." (Gilman 3). Yet, her physician husband is not aware of all these. Because, he said they came to let the narrator have "perfect rest" and have all the fresh air there. 'Your exercise depends on your strength, my dear,' said he, 'and your food somewhat on your appetite; but air you can absorb all the time.' So we took the nursery at the top of the house." (Gilman 3). Accordingly, the husband concerns the wife as a hysterical person and follows her to have strength. She creates new imageries existing behind the yellow wallpaper:

The paint and paper look as if a boys' school had used it. It is stripped off--the paper--in great patches all around the head of my bed, about as far as I can reach, and in a great place on the other side of the room low down. I never saw a worse paper in my life. One of those sprawling flamboyant patterns committing every artistic sin. It is dull enough to confuse the eye in following, pronounced enough to constantly irritate and provoke study, and when you follow the lame uncertain curves for a little distance, they suddenly commit suicide--plunge off at outrageous angles destroy themselves in unheard of contradictions. The color is repellent, almost revolting; a smouldering unclean yellow, strangely faded by the slow-turning sunlight. It is a dull yet lurid orange in some places, a sickly sulphur tint in others. (Gilman 2)

This quotation entirely depicts the existence of an alternative world for the narrator. However, although she describes a distinct setting in that room, she does not express her being destroyed by it. The changes in the sunlight represents her creation of new imageries in the room. Its being "dull enough" due to confusing the eyesight is the reason for uncertainty. As it is clear, the yellow wallpaper has a revolt in it: "it is a dull yet lurid orange" so everything fades by the changing sunlight. She reflects all this changing format in her secret diary by hiding it from her husband and her surrounding. The narrator in the target short story explains how she is disgusted by the others, because, when they see her writing, they just express how they dislike seeing her experiencing it:

There comes John, and I must put this away,-- he hates to have me write a word. We have been here two weeks, and I haven't felt like writing before, since that first day. I am sitting by the window now, up in this atrocious nursery, and there is nothing to hinder my writing as much as I please, save lack of strength. (Gilman 3-4)

This quotation is significant to specify how she feels herself powerful when she defines her inner world through writing. She acquires her strength and becomes self-confident of herself. Although she sometimes states the strangeness of the yellow wallpapered room, she confesses its inspirational strength to have individuals obtain an initiation process to comprehend the significance of values for themselves. The

narrator becomes aware of her own being in living. To illustrate, the narrator professes that she hasn't felt herself ready for writing before, yet, this room awakens herself to have a new identity away from all her problematic matters in her life both psychologically and socially. Her new identification, accordingly, is a hint to guess that the "nervous troubles are dreadfully depressing" her (Gilman 4). This reflects that her husband John is not aware of the fact how much she suffers. He solely regards that there is no cause to suffer, and that he becomes content with disregarding her suffrage (Gilman 4). Therefore, there is a strong lack of communication between the wife and the husband. He has indifference towards the realities of her psychological illness. When the narrator feels herself happy in this yellow wallpapared room, she begins to be fond of it, yet, she is aware of the fact that it is "all but that horrid paper" (Gilman 4). She starts to write energetically because of defining herself better since the first day of coming to the haunted house (Gilman 4). She professes directly about her "habit of story-making." She indicates her writing is a means to relieve her inner world and she expresses, "I think sometimes that if I were only well enough to write a little it would relieve the press of ideas and rest me. But I find I get pretty tired when I try" (Gilman 4-5). In addition to her resting when she writes, she feels concurrently tired when she strives hard to write. Her tiredness is multiplied when she entirely has the sense of being disturbed of her husband and the other individuals surrounding her as they hate her writing there:

There comes John's sister. Such a dear girl as she is, and so careful of me! I must not let her find me writing. She is a perfect and enthusiastic housekeeper, and hopes for no better profession. I verily believe she thinks it is the writing which made me sick! (Gilman 5)

This quotation depicts others' following her in her living environment. Although she is content with her diary kept in her mind, the others concern her as a psychologically sick person. They are not aware of the fact that she is overcoming her alienation from the whole world through her writing. She and her diary in which she notes her daily memoirs signifies her inner world. She is happy for dwelling in the room having the yellow wallpaper with special signs. She remarks, "I am too wise, - but I keep watch of it all the same. There are things in that paper that nobody knows but me, or ever will. Behind that outside pattern the dim shapes get clearer every day. It is always the same shape, only very numerous" (Gilman 6).

As the quotation from this short story signify, there are specific signs on the wallpaper so that they have special meanings for the narrator: nobody but only the narrator can define them. It is an important room that dwells in the narrator's mind (Gilman 6). However, she becomes sad by the time when her husband reminds her about the approaching time of departure from the haunted house:

I quite enjoy the room, now it is bare again. How those children did tear about here! This bedstead is fairly gnawed! But I must get to work. I have locked the door and thrown the key down into the front path. I don't want to go out, and I don't want to have anybody come in, till John comes. I want to astonish him. I've got a rope up here that even Jennie did not find. If that woman does get out, and tries to get away, I can tie her! But I forgot I could not reach far without anything to stand on! This bed will NOT move! .I am getting angry enough to do something desperate. To jump out of the window would be admirable exercise, but the bars are too strong even to try. (Gilman 13)

As the stated quotation reflects, the narrator is unfortunately thinking about committing suicide through jumping. Thus, she thinks of suicide attempt and she rejects leaving the room. The room in the haunted house has entirely captured her and, therefore, her alienation ends as she regards not to be an alone person in that room. This emphasizes that she overcomes her alienation and feels safe and self-confident in that haunted house. In this case, she concerns the room as meaningful so that it entirely manifests her mental confusion. Behind the wall, she views her depressed situation:

There are things in that paper that nobody knows but me, or ever will. Behind that outside pattern the dim shapes get clearer every day. It is always the same shape, only very numerous. And it is like a woman stooping down and creeping about behind that pattern. I don't like it a bit. I wonder--I begin to think--I wish John would take me away from here! (Gilman 8)

Moreover, there are many things that nobody knows behind that wallpaper. She and the wall are carrying mysterious meanings with them, therefore, she finds an other way to release herself in that quiet and safe room. Although it seems to have silence in it, accordingly, it has fear and mysterious living in it. Thus, it is horrible enough psychologically so that she is there to be locked in the room. In her "Introduction," Helen Lefkowitz Horowitz becomes critical of the meaningfulness behind the Yellow Wallpaper:

Much of the power behind "The Yellow Wall-Paper" derives from its author's intimate knowledge of mental affliction. In this chronicle, a troubled woman—kept isolated by her physician-husband in an upstairs room in a country house, prevented from writing, and deprived of the stimulation of company—descends from nervous illness into madness. The story's central character and narrator takes the reader on every step of her downward course. (Horowitz 3)

As a conclusion, the narrator expresses herself better with confusion in the yellow wallpaper as it expresses her own mental confusion. She unites herself with the wallpaper and feels to be safe by living there. The reason why she does not want to leave the house is that she shares her own loneliness with it. Nobody can understand her in her own life, but, she has "a room of her own" and becomes safe and self-confident in it. Such a change with her emphasizes that she had a rebirth with herself to consider most of the things from a new perspective. She becomes a new woman with the new room existing in the haunted house having the yellow wallpaper in it. Accordingly, the narrator has an initiation process to comprehend her essence better. Therefore, she attains a reawakening in her new environment.

Bibliography

- Delchamps, Vivian. (2020). "A Slight Hysterical Tendency" *Performing Diagnosis in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper."* *Performing Hysteria: Images and Imaginations of Hysteria.* Leuven University Press, 105-124. Retrieved June 20, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/j.ctv18dvt2d.9>.
- Gilman, Charlotte Perkins (Stetson). (2008). *The Yellow Wallpaper.* (1952). Gutenberg EBook *The Yellow Wallpaper.* Pp. 647-656. Retrieved 10 June, 2021, from <https://libgen.is/book/index.php?md5=E0F60AD27DC9875AE332EE3D24AF9E74>.
- Horowitz, Helen Lefkowitz. (2010). *Wild Unrest: Charlotte Perkins Gilman and the Making of the "Yellow Wallpaper."* Oxford: Oxford University Press. Retrieved from Library of Congress Cataloging on June 10, 2021.
- Hochman, Barbara. (2005). The Reading Habit and 'The Yellow Wallpaper'. In Badia J. & Phegley J. (Eds.), *Reading Women: Literary Figures and Cultural Icons from the Victorian Age to the Present* (pp. 129-148). University of Toronto Press. Retrieved June 18, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/10.3138/j.ctt2tv2v1.10>
- Muhi, Maysoun Taher (2010). *Madness is the Divinest Sense: Madness in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wallpaper."* University of Baghdad. Retrieved June 19, 2021, from https://www.researchgate.net/publication/321275967_Madness_is_the_Divinest_Sense_Madness_in_Charlotte_Perkins_Gilman's_The_Yellow_Wallpaper
- Özer, Sevinç Sayan. (2018). "Amerikan ve Türk Kısa Öyküsünde 'Initiation: Hayata Başlangıç Öyküsü." *Çağdaş Kısa Öykü Sanatı ve Politikaları.* Ankara: İmge Kitapevi, 75-97.
- Showalter, Elaine. (1993). "On Hysterical Narrative." *Narrative.* Vol. 1, No. 1. Ohio State University Press. Pp.: 24-35. Retrieved June 16, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/20106990>

Charlotte Perkins Gilman'ın "The Yellow Wall Paper" adlı kısa hikâyesinde hayalperest kadın anlatıcı'nın depresyonunu kaydeden gizemli günlük / Z. Köseman (177-183. s.)

Vertinsky, Patricia. (1989). "Feminist Charlotte Perkins Gilman's Pursuit of Health and Physical Fitness as a Strategy for Emancipation." *Journal of Sport History*. Vol. 16, No. 1 (Spring, 1989), pp. 5-26. Retrieved June 18, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/43609379>

Wolter, Jürgen. (2009). "The Yellow Wall-Paper": The Ambivalence of Changing Discourses. *Amerikastudien / American Studies*. Vol. 54, No. 2. pp. 195-210. Universitatverlag winter GmbH. Retrieved June 19, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/41158426>.

16. Modern Trickster in Joe Penhall's *Love and Understanding***Kadriye BOZKURT¹****APA:** Bozkurt, K. (2021). Modern Trickster in Joe Penhall's *Love and Understanding*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 184-192. DOI: 10.29000/rumelide.981526.**Abstract**

Contemporary English-Australian playwright and screenwriter Joe Penhall's play *Love and Understanding* (2004) depicts the chaos of modern world and the disintegration of the two young doctors Neal and Rachel as lovers because of their busy works and miscommunication. This play also introduces us the lonely and depressive Richie who resembles 'trickster' with his manipulative, narcissistic, self-seeking, tricky character. Trickster as a character in literature and culture is an archetypal figure who mostly appears in many different identities and disguises and adorns with amusing, mischievous and clever personality; moreover, trickster achieves to survive and to arrange all the affairs for his/her own hand. Many well-known personalities such as Dionysus, Pan, Prometheus and Nasreddin Hodja in mythology, literature or folk tales, and Jack Sparrow, The Joker or The Mask in movies can be cited as examples for trickster being cunning, cheater and rogue to some degree. As it will be analysed in this essay, in Penhall's play, Richie can be read as the modern version of trickster with his decadent slyness, hedonism, shallowness and piteous loneliness.

Keywords: Joe Penhall, *Love and Understanding*, Modern world, Trickster**Joe Penhall'un *Aşk ve Anlayış* adlı oyununda modern hilebaz karakter****Öz**

Çağdaş İngiliz-Avusturyalı oyun yazarı ve senarist Joe Penhall'un oyunu *Aşk ve Anlayış* (2004), modern dünyanın karmaşasını ve yoğun iş hayatı ve iletişimsizlik yüzünden sevgili olan iki genç doktor Neal ve Rachel'in ayrılığını resmetmektedir. Oyun ayrıca manipulatif, narsist, çıkarıcı ve düzenbaz karakter ile hilebaza benzeyen yalnız ve depresif Richie karakterini bize tanıtmaktadır. Hilebaz karakter, edebiyatta ve kültürde farklı kimliklerle ve farklı kılıklarla ortaya çıkan arketip bir karakterdir ve eğlenceli, haylaz ve akıllı bir kişiliğe bürünmüştür; dahası hilebaz karakter hayatta kalmayı ve her koşulu kendi çıkarına kullanmayı başarmaktadır. Mitolojide, edebiyatta ve halk hikâyelerinde Dionysus, Pan, Prometheus ve Nasrettin Hoca ve beyaz perdede Jack Sparrow, Joker ve Maske gibi **birçok tanınmış şahsiyet**; belirli ölçüdeki kurnazlıkları, hilekârlıkları ve muziplikleri ile hilebaz karakter için örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu makalede inceleneceği üzere, Penhall'un oyununda Richie'yi, ahlak dışı kurnazlığı, hedonizmi, sığılığı ve acınası yalnızlığı ile hilebaz karakterin modern versiyonu olarak okumak mümkündür.

Anahtar kelimeler: Joe Penhall, *Aşk ve Anlayış*, Modern dünya, Hilebaz Karakter

¹ Dr. Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Manisa, Türkiye). kbozkurt78@hotmail.com. ORCID ID: 0000 0001 5219 5629. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 11.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981526]

Introduction

In dictionary, the word 'trickster' finds many meanings; while some of them referring to the ordinary human being's behaviour, in some definitions of trickster it is possible to find supernatural and sub-natural definitions about him/her. As it can be seen, trickster appears as; "1. a deceiver; cheat; fraud, 2. a person who plays tricks, 3. a supernatural figure appearing in various guises and typically engaging in mischievous activities, important in the folklore and mythology of many primitive peoples and usually conceived as a culture hero" (Collins English Dictionary, access 15.02.2021). Trickster in mythology appears as an archetypal figure, in literature as a stock character, and in anthropological work s/he appears as a folkloric figure and cultural hero. So, trickster has been given different names and defined with different qualities accordingly the context in which s/he appeared. In Greek mythology, for instance God Hermes is considered to possess many characteristics attributed to the trickster. In many stories, Hermes is depicted as the messenger between the gods and human beings to herald something, and he is also inventor of fire, the alphabet and musical instruments. Hermes is also very keen on speaking, a good orator and master on languages. Being the god of trade, fertility, sleep, language and thieves, he appears as very cunning and mischievous character who can cheat easily and amusingly and play other ones (Cashford, 2015, p. 123).

In literature, mostly, trickster shows herself/himself as a stock character, of course in modern/postmodern literature becomes more developed character. The clown character in literature in some sense meets the trickster character. Moreover, In Shakespeare's narratives, the character Puck in *A Midsummer Night's Dream* (1600) or the villain Iago in *Othello* (1603) can be read in terms of their qualifications depicted very suitable for the playfulness of trickster. Rather than being a public hero, here these characters appear as deceiver and cheater, Puck in very amusing way and Iago in a very selfish and manipulative way. However, there are many narratives that meet literature and anthropology in terms of depicting human nature and focusing on the human affairs; these narratives as in the stories of Nasreddin Hodja in Turkish literature depict very amusing and educating experiences of Nasreddin Hodja. These stories unfold the follies of people with fun but not with harshly teasing since the main aim is to both teach and amuse people (Das, 1993, p. 78).

Trickster sometimes appears in the disguise of animal as raven, monkey, hare, fox or rabbit. Coyote, a species of canine, is very famous trickster character in Native American narratives and he has talents on magic, creation and medicine, additionally he is very powerful as being "the head of creatures" (Margot and Clark, 2003, p. 5) and also dominates the geographical formations. Clearly, in almost every culture, it is likely to see trickster characters in many different disguises; as folkloric character, mythologic figure or a character of a literary work; as in Ivan the Fool in Russian folklore, Kumiho in Korean folklore, Krishna in Hindu mythology, Robin Hood in English folklore, Sinbad in Arabian mythology and many others. Even some well-known characters in movies, Jack Sparrow, The Joker or The Mask, can be cited as examples for trickster being cunning, cheater and rogue to some degree. Even though the narratives of these characters can be diverse relatedly their own cultures, they inevitably share some common characteristics, too. Paradoxically these characters can be playful and lovely, amusing and cheating, saver and punisher, educator and liar, conscious and unconscious, lawbreaker and culture creator at the same time. In his work *Trickster Makes This World: Mischief, Myth, and Art* (1999), the scholar Lewis Hyde specifies these characters with these words:

We constantly distinguish- right and wrong, sacred and profane, clean and dirty, male and female, young and old, living and dead- and in every case trickster will cross the line and confuse the distinction. Trickster is the creative idiot, therefore, the wise fool, the gray-haired baby, the cross-dresser, the speaker of sacred profanities. Where someone's sense of honorable behaviour has left

him unable to act, trickster will appear to suggest an amoral action. Trickster is the mythic embodiment of ambiguity and ambivalence, doubleness and duplicity, contradiction and paradox (Hyde, pp. 9-10).

Most of these common characteristics of trickster have been passed down to next generations and in modern times alongside the prevalent and stock trickster characters, new trickster characters are created by adding some extra features peculiar to modern times. In this study, a detailed analysis of the Richie character created by British playwright Joe Penhall (1967-) in his play *Love and Understanding* (1997) is aimed to present the potential modern version of the trickster character. In fact, Richie is a very evident character who can possess both some of the traditional trickster characteristics and modern people's worries and worldview.

Modern Trickster and Joe Penhall's *Love and Understanding*

In this play, directed by Mike Bradwell, and presented by the Long Wharf Theatre, Joe Penhall depicts the rush of modern life, the chaos of modern workplace and also the problems of modern people through his three characters Neal, Rachel and Richie. Neal and Rachel are stressful young doctors who work long hours in hospital. As well as depicting work field that even makes modern people mechanistic and robotlike, the relationship between Neal and Rachel also mirrors the miscommunication and toughness of healthy relationship between this couple because of their long work hours. And Richie, the old friend of Neal, suddenly appears in their flat wishing to stay with them for a while. The critic Zach Freeman reviews this play saying that it depicts "the challenges of two over-worked doctors, not married but living together, who scramble to survive the reappearance into their lives of a narcissistic, sociopathic friend" (2014). The troublemaker, selfish and lonely character Richie really turns their life upside down.

Neal reveals the bad timing of Richie's coming because both Neal and Rachel are very busy. His intense work tempo is expressed from Neal's mouth: "I've got too much responsibility. I'm in charge of intensive care and I shouldn't be. I'm working every day and every night. I never see Rachel because she's working every day and every night. We haven't talked properly in three weeks. We communicate by post-it notes. Answerphone messages, for God's sake" (Penhall, 1999, p. 13). The busy working hours of this couple take their time and stop them from sparing time for their relation and their individual needs. By creating a miscommunication between this couple, this busy schedule eliminates the closeness between them. In fact, this is very common complication of modern people who are driven between working long hours to live on and having little time for personal goals and wishes. Furthermore, the situation gets worse when someone troublemaker and chaos-fed appear in people's life. In the play, Richie gets involved in this couple's life adding more confusion and mistrustfulness to their busy business life. He acts like a catalyser for separation of this couple. "Richie's casually destructive hedonism" (Wolf, 1997) really affects their life and leads to question their decisions. Because, trusting the friendship of Richie, Neal mentions about the miscommunications and misunderstandings between him and Rachel because of their distance relationship in that busy work schedule. Richie easily uses this communication gap to manipulate Neal and Rachel, and to seduce Rachel. The reckless behaviours of Richie force this couple to reconsider their life, their job, and their relationship.

Observing the shattering relationship between his friend Neal and his girlfriend Rachel, he benefits from this existing chaos creating another chaos. Firstly, ignoring their friendship, he tries to seduce Neal's girlfriend Rachel, he manipulates their words and plays tricks to them to break their relationship. In their conversation between Rachel and Richie, we can see that he can easily manipulate Rachel against Neal. By being deceitful, Richie tries to show the lack side of Neal to make Rachel realize his bad side:

Rachel: Neal isn't boring.

Richie: He is. He's always been boring.

Rachel: He isn't boring. He's just Quieter than you.

Richie: A little shy and retiring. Absolutely.

Rachel: Unpretentious.

Richie: Unpretentious and a little unadventurous sometimes...

Rachel: Perceptive

Richie: Well absolutely. He thinks about things...

Rachel: He does. He thoughtful...

Richie: Earnest even. Humourless. And a little narrow-minded on occasions but only because he's so principled ...

Rachel: He's just not like you. (Penhall, 1999, p. 19).

Richie in the play clearly observes no rules and values, he follows his own desire and wishes ignoring other's feelings and values. Defining the qualities of trickster, which seems to fit very well some motives of Richie, the anthropologist and linguist Paul Radin says, "He knows neither good nor evil, yet he is responsible for both. He possesses no values, moral or social, is at the mercy of his passions and appetites, yet through his actions all values come into being" (1972, p. XXIII). Radin underlines certain challenging and also complementary characteristics attributed to trickster; as it can be seen s/he situates on the intersection of order and chaos, laughter and tear, power and vulnerability.

Even about the hospital issues, Richie shows his nature as deceitful and law breaking. He does not care any ethics and moral rules, he follows his own rules to cope with the issues. A heart bypass patient on a ventilator dies because of power failure and the only person who knows to switch the generator on is ill. Neal is the responsible doctor from the emergency procedure and now he is in trouble. Richie responds to the incident and makes a statement to the media explaining that this is only a coincidence, hospital has not been affected from this power failure. He declares that "the few patients on ventilators none came to any harm (...) on patient recovering from a life-threatening illness passed away during the night. (...) It's a coincidence" (Penhall, 1999, p. 24). Even though Neal says that it is unethical to say that kind of lie, Richie reminds him what he has had and what he may lose if the truth will be revealed. He manipulates the truth and uses it for his own benefits. The feeling of remorse Neal felt due to the death of some patients because of power failure is multiplied by Richie's distorted explanation to media. Neal feels angry with Richie, but Rachel thinks he is very practical and playful. This dialogue between the couple reflects the situation as follows:

Neal: He is a clown. A misfit.

Rachel: He's just a bit lost, that's all.

Neal: Dou you know why he spends his life travelling around the world? Because nobody can bear him at home.

Rachel: He did you a favour.

Neal: He lied.

Rachel: He was being economical with the truth.

Neal: One of my patients died (p. 26).

Neal emphasizes that Richie is an overtly deceitful character or directly trickster, while Rachel positions him as a more grounded character. Encountering and witnessing such like cunning and deceitful behaviours of Richie, Neal tries to avoid from misdirection of Richie. He even wants to protect Rachel and warns his girlfriend against Richie's persuasiveness with word plays and his unsteady temperaments. Here is his serious warning to Rachel:

Neal: But don't let him manipulate you.

Rachel: What do you mean?

Neal: You know how he's like.

Richie: Oh, he is just a bit of a chancer. [...] (p. 17).

This depiction of Richie as manipulator and chancer by Neal is justified after Richie's declaration of love. Neal's worries and fears are not ungrounded, and Richie shows his self-seeking and nonethical nature in his love confession. Ignoring his close friendship with Neal, he makes use of the power of his words; tries to bewitch Rachel with these words; "When I'm with you, I'm watching fireworks. When I'm with you I am a firework. Electricity pulses through my veins. Moonbeams dazzle my eyes and I'm blinded. Delighted. Enchanted... When I'm not with you I walk about lost, staring, talking to myself, my shirt is on back to front, my fly's undone, my trousers falling down, hollow, completely hollow" (p. 37). Even he offers Rachel to live together by surprising her, "Come and live with me in Wales" (p. 38). And expectedly Rachel rejects him reminding her relationship with Neal. However, near the end of the play, we will see that Richie achieves his goal, Rachel is seduced by Richie and Neal learns about their affair. Richie confesses that this affair is because of simple physical attraction and nothing serious. Feeling confused, Rachel wants to understand Richie's intention in this conversation:

Rachel: Why are you doing this? What is wrong with you? Why are you like this? (Pause.)

Richie: I'm lonely. (Richie dresses.)

Rachel: You're very strange person, Richie.

Richie: I know. (Silence. Rachel sits on the bed) (p. 17).

The preferences of Richie to sustain his life indeed do not completely overlap the traditional trickster's features; however, the features are leaded modern direction. For instance, in the definition of Professor Orrin Edgar Klapp, known for his work *Heroes, Villains, and Fools: Reflections of the American Character* (1972), trickster is described as a hero even if other uncelebrated qualification: "This type is a hero who in many respects verges upon being a villain, but still retains the admiration of the people. He is upstart, rebel, lawbreaker, liar, thief, and malefactor; and yet despite being so—perhaps because of this—he is a social force" (1954, p. 21). Here the motif, trickster as cultural hero, is emphasised alongside her/his rebellious, cunning, and villainous characteristics. However, in Penhall's Richie, his heroic side is nearly impossible to see, even he is saving Neal from the investigation in the hospital, indeed he leaves him with a bad conscious against the dead patients. As in the traditional trickster concept, Richie does not bring new ideas for the benefits of all human beings (Hyde, 1999, p. 8), but he can be interpreted as modern trickster who tries to survive and help survival of his surroundings in his microcosm. Richie gives cause for Neal to discover his life again by sabotaging his present life:

Neal: Richie and I were good friends once. I learned a lot from him.

Rachel: What did you learn?

Neal: I learnt what it's like to want to kill somebody (Penhall, 1999, p. 62).

Rather than bringing new ideas and hopes for other people's life, Richie prefers following the individual adventures even ignoring other's life. In the motives of Richie, the traditional roles of trickster for society's sake can hardly be seen since the major attention of Richie is on his own aims, desires and struggles.

The changing world in modern time has generated its own rules and dynamics relatedly it has produced idiosyncratic world view shaped around modernist approaches. In her work, *Modernist Literature: An Introduction* (2007), Professor Mary Ann Gilles and Aurelea Mahood stress the unconventional aspect of modernism by stressing that, "modernism is synonymous with a rejection of the past and an embrace of aesthetic innovation. It is synonymous with the diverse movements in art, architecture, and literature characterized by deliberate breaks with classical and traditional forms or methods of expression" (p. 2). As in the remarks of Professor Gilles, modernism feeds upon the positive/negative incidents and developments in its own time, modern art and literature search their ingredients in modern issues. Revolutionary improvements and novelties in science, technology, philosophy, psychology, and literature change the position and mindset of modern people. Modern people put themselves in the center of the world and appreciate personal dignity and individual existence. However, there is another face of modern period that is blood-soaked by two World Wars alongside some other dreadful incidents like economic crisis. These negative incidents create such a chaotic atmosphere for modern people that they find themselves in a quest for meaning, hope and humanity. This disorderly life generates alienated individuals, fragmented identities, and desperate souls. In this modern play by Penhall, the character Richie who appears in many disguises in the play as wanderer, cheater, seducer, manipulator, vulnerable, suicidal, lawbreaker or orator is important to see the changing nature of human in modern world. While trickster plays important role in traditional narratives as equalizer, recreator or advisor, modern trickster mostly concerns her/his personal life and avoid from guidance of people since modern world challenges the concept of reality and certain definitions with the celebration of subjective experiences and relative thinking (Morgan, 2013, p. 99).

The modern time that is identified with lack of meaning, alienation, aimlessness, stress, despair, and hopelessness more than any other time period, as Swiss psychologist and psychiatrist Carl Jung touches, modern man finds himself in a catastrophic and uncertain world and feeling sceptical hopeless and "modern man has suffered an almost fatal shock, psychologically speaking, and a result has fallen into profound uncertainty" (1933, p. 200). These modern issues are unsurprisingly witnessed in Richie's behaviours; his loneliness, his placelessness/homelessness, the fragmentation in his feeling, his introversion, his depressive and suicidal mood really depict the hopelessness and vulnerability of modern people. Richie has knocked himself out with ketamine that is used for serious general anaesthetic, he probably stole them from Neal's doctor's bag or supply fridge. Relatively Richie's some self-motivated behaviours, his stressed and manipulative motives may result from his confusion about life. Trickster embodies oppositions in his/her existence, as Jung claims, "he is both subhuman and superhuman, a bestial and divine being, whose chief and most alarming characteristic is his unconsciousness. Because of it he is deserted by his (evidently human) companions, which seems to indicate that he has fallen below their level of consciousness. He is so unconscious of himself that his body is not a unity, and his two hands fight each other" (1972, p. 203). Richie, in this play, is not adorned with superhuman or divine characteristics but his unconsciousness and disunity are easily noticeable. On the one hand, he is in a struggle with other characters wishing for his own goodness; one the other hand, he conflicts with himself; his use of drug and his attempt of suicide show his uneasy mind.

In the act two scene four, we see Richie in hospital lying unconscious, he is about to die. his thoughtless and dangerous habits, his excessive alcohol consumption or sedative use, bring him on the break of death. Richie does not only unsettle other people's lives; he is also suffering from the confusion in his own life. For

instances, in the previous scene, Richie appears in a bar, drinking and telling stories to everyone about his ancestors. He reveals some bad memories about them as in the story of grandfather who beats his sons harshly to make them ready to army. It is clear that these unpleasant stories reveal the wounded and vulnerable side of him, apparently, he is still recalling the negative effects of this past life experiences. Richie, himself, diagnoses his own problem with these words, "My problem is that I know too much. I'm too intelligent for this world. And what's more it's my considered and exquisitely elegant analysis that I'm too fucking sensitive... (*To the bar in general*) You're all a bunch of shits..." (p. 52). In one sense, his self-analysis shows his place in modern life. The felling of isolation, loneliness and vulnerability confuses the issues in Richie's life. He believes that he is intelligent, however he is unable to use his knowledge for his happiness. He is homeless, abandoned and in search of love and order in his life. This hospital scene has another importance for Richie other than regaining his health; he undergoes an evolution process after feeling a kind of awakening. Richie describes his feelings in this dialogue between him and Neal:

Richie: I've changed. I feel almost absurdly positive about everything now. It's quite incredible. (*Pause.*) While I was in a hospital, I had an epiphany..."

Neal: An epiphany?

Richie: It was like I went outside of my body.

(...)

I floated from my body and I looked down and I saw myself lying there and I saw people gathered around, being very concerned and I felt very strange. I felt like I wanted to cry. I mean, it wasn't the fact that I was in hospital. It was the fact that other people were concerned about me. It was... the concern that got to me. (*Pause*) (p. 57).

This evolution of Richie is meaningful since he begins to feel worthy and precious. The lonely and fragmented individual is relieved with the concerns and sympathy of other people in hospital. Richie gets inspiration for a better settled life. Neal asks Richie about his plan and Richie reveals that he will go to Wales and wants to stand on his feet. Richie's these words remind us the definition of Jung on the trickster cycle depicting her/his development during time and we can witness the amelioration in Richie's future plans even though we cannot be sure whether these plans are lie or his real goals for life:

The Trickster cycle corresponds to the earliest and least developed period of life. Trickster is a figure whose physical appetites dominate his behaviour; he has the mentality of an infant. [...] At the end of his rogue's progress he is beginning to take on the physical likeness of a grown man (1968, p. 112).

As Jung says in the decision of Richie, it is possible to see a passage from immaturity to maturity, now he is ready to take responsibility and acts for his life. After listening all his talks, Neal is still doubtful against Richie, because he feels sick of his lies, Neal wants to company him near to train to see his departure, because Neal really expects a Richieless life for some time. At the same time Neal feels worried about him even if he is very sick of his lies, his irresponsible behaviours, and his unsteady mood. He wants to know what he will do in Wales and how he makes his life there.

Neal: Have you bought your ticket yet?

Richie: Not yet.

Neal: Do you know how much a ticket to Wales is?

Richie: No ides.

Neal: Have you got any money?

Richie: A little...

Neal: Have you got anywhere to stay?

oAdres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Richie: thought I'd just busk it.

Neal: Do you know anybody in Wales?

Richie: You know I don't.

Neal: Not a soul? Ah. (*Neal takes out his wallet, offers money.*)

Richie: I couldn't. It's time I stood on my two feet again (Penhall, 1999, p. 59).

As it can be seen Richie start a journey for his life choosing a new path to himself. He will leave for Wales and learn to make his living. Even though he is planning to leave, he has other plans that will be distressful for Neal. Richie plans to come back in a year or two because Neal is "a real friend" (p. 59) to him and he knows and expects that Neal will be stay by his side at all events. The play finalizes with Richie's departure and an attempt of Neal and Rachel to settle their relationship. Even so, in the sense of Richie, the playwright leaves his potential future to the audiences' interpretation; he may choose to recreate his life caring about other people's rights and happiness or he may continue to concern about his own benefits and keep on his life by sabotaging other's life. He is mischievous, unpredictable, and nonstable character who can surprise his audience in an unexpected way. The final of the play does not bring conclusion about life and decision of Richie; on the contrary, the audience wonders about his next adventures.

Conclusion

Trickster as a character or as a symbolic figure has taken its place in various literary, mythological and cultural narratives. It has appeared with different names and multiple disguises. Sometimes s/he shows up like a wise old wo/man and directs people for goodness, sometimes s/he makes up lies and stories when s/he is stuck in a difficult situation or sometimes turns into a hedonist who look out for herself/himself. The British psychotherapist and writer Andrew Samuels in his book *The Political Psyche* (1993) touches trickster's paradoxical nature and intention, he says, "The Trickster is compatible with order and organization on the one hand, and with chaos and fluidity on the other. Trickster's order is created through chaos" (p. 69). Trickster's order built in disorder even manifests itself in some adjectives that are often attributed to trickster such as troublemaker, rebellious, creator or lawbreaker. While analysing Joe Penhall's play *Love and Understanding*, the character Richie embodies certain features of trickster blending them together with the modern attitude. In this character, it is possible to find some traces of trickster in his mischievous, cunning, hedonist, chaos producer, wiser and ignorant behaviours, furthermore, his introversion, placelessness, loneliness and his hollow soul signalize his modern side. Modern period that is characterised by its peculiar features and developments in any field apparently affects the narratives of trickster and characteristics of trickster. Richie, in this play, is not adorned with superhuman or divine characteristics but he appears with his wit, unconsciousness and disunity at the same time. In this modern play by Penhall, the character Richie who appears in many disguises in the play as wanderer, cheater, seducer, manipulator, vulnerable, suicidal, lawbreaker or orator is important to see the changing nature of human in modern world. He is in a struggle with other characters wishing for his own goodness, he lies, he cheats for his benefits; on the other hand, he conflicts with himself, he uses drugs and he attempts suicide. Richie shows himself with multiple characteristics, with his decadent slyness, hedonism, shallowness, and piteous loneliness, etc., that are shaped and evolved in parallel with modern developments, so he can be thought of as a powerful representative of trickster in the modern time.

References

Cashford, J. (2015) "How Hermes and Apollo came to love each other in the Homeric Hymn to Hermes: imagination and form in Ancient Greece and modern psyche", *Ancient Greece, Modern Psyche: Archetypes Evolving* (Ed: Virginia Beane Rutter, Thomas Singer), London and New York: Routledge.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

- Collins English Dictionary (collinsdictionary.com), "Trickster definition and meaning"
<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/trickster>. accessed date: 15.02.2021.
- Das, C. (1993). *Folklores of Mankind*, Institute of Oriental and Orissan Studies.
- Freeman, Z. (2014). "Review: Love and Understanding", Redtwist Theatre, Newcity Stage, (773)728-7529.: <https://www.newcitystage.com/2014/03/03/review-love-and-understandingredtwist-theatre/>. accessed date: 12.03.2021.
- Gilles, M. A., Mahood, A. (2007). *Modernist Literature an Introduction*, Edinburg: Edinburg University Press.
- Hyde, L. (1999). *Trickster Makes This World: Mischief, Myth, and Art*, (Foreword: Michael Chabon). New York: North Point Press.
- Jung, C. G. (1933). *Modern Man in Search of a Soul*, U.S.: Harcourt, Brace & World.
- Jung, C. G. (1972) "On the Psychology of the Trickster Figure", *The Trickster*, (Ed.: Paul Radin), New York: Schocken Books,
- Jung, C. G. (1968), *Man and his Symbols*, New York: Anchor Press. Klapp, O. E. (1954). "The Clever Hero", *Journal of American Folklore*, American Folklore Society,67(263).
- Margot, E., Clark, E. E. (2003). *Voices of the Winds: Native American Legends*. Castle Books. p. 5. ISBN 0785817166.
- Morgan, W. (2013), *The Trickster Figure in American Literature*, New York: Palgrave Macmillan.
- Penhall, J. (1999). *Love and Understanding*, New York: Dramatists Play Service Inc.
- Radin, P. (1972) "The Trickster: A Study in American Indian Mythology", New York: Schocken Books.
- Wolf, M. (1997). "Love and Understanding", *Variety*: <https://variety.com/1997/legit/reviews/love-and-understanding-1117432635/>. accessed date: 20.02.2021.

17. 'Nesne' olmaktan 'özne' olmaya: Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin sonelerinde Petrarca sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazımı

Seçil VARAL¹

APA: Varal, S. (2021) 'Nesne' olmaktan 'özne' olmaya: Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin sonelerinde Petrarca sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 193-203. DOI: 10.29000/rumelide.981532.

Öz

Viktorya Dönemi İngiltere'de toplumsal cinsiyet rollerinin en baskın olduğu dönemlerin başında gelir. Katı ahlak kurallarının egemen olduğu bu dönemde, kadın toplum tarafından belirlenmiş basmakalıp rollere sıkıştırılmıştır. Öyle ki, kendini ailesine adanmış iyi bir eş, anne ve ev hanımı olması beklenen kadın yalnızca duygularıyla var olurken akıl, mantık ve entelektüellik yalnızca erkeklere atfedilen özelliklerdir. Dolayısıyla, şair olmak kadınların yapabileceği bir iş değildir, kadınlar ancak şiirin 'nesne'si olabilir çünkü ataerkil toplumda erkekten her açıdan aşağı görülen kadın, erkeğe karşı yalnızca güzelliği ile üstünlük sağlayabilir. Bu bağlamda, "saray aşkı" geleneği çerçevesinde âşık olduğu kadının güzelliğini, sadakatini, erdemini, ahlakını yücelten, mükemmelliğini idealize eden bir âşığın saplantılı ama karşılıksız aşkını konu edinen Petrarca'nın sone geleneği, yalnızca erkeklere atfedilen ve kadını arzu edilen bir nesne olarak ele alan en bilinen şiir türlerinden biridir. Bu çalışma, Viktorya Dönemi İngilteresi'nin önde gelen iki kadın sone yazarı Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin "Sonnets from the Portuguese" ve "Monna Innominata" adlı sone dizilerinde erkek egemen Petrarca sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazılmasını ele almaktadır. Bu çerçevede, çalışma Browning ve Rossetti'nin yazdıkları soneler ile kadınları şiire yalnızca güzellikleriyle ilham veren birer 'nesne' olmaktan çıkarıp, şiirin hisseden ve düşünen "öznesi" yaparak hem toplumda hem de edebi eserlerde nesneleştirilen, edilgenleştirilen ve sessiz kılınan kadınların sesi olduklarını ileri sürmektedir.

Anahtar kelimeler: Petrarca sone geleneği, Elizabeth Barrett Browning, Christina Rossetti, "Sonnets from the Portuguese", "Monna Innominata"

From being 'object' to being 'subject': the rewriting of Petrarch's sonnet tradition from a female perspective in the sonnets of Elizabeth Barrett Browning and Christina Rossetti

Abstract

The Victorian Age is one of the primary periods predominated by gender roles in England. In this period of strict moral rules, women are confined to stereotypical roles determined by society. That is, a woman, who is expected to be a good wife, mother and housewife devoted to her family, exists only with her emotions, while reason, logic and intellectuality are the characteristics attributed only to men. In this sense, being a poet is not a women's occupation, women can only be the 'object' of poetry because they are regarded as inferior to men in every respect in patriarchal society, and they can gain superiority over men only with their beauty. In this context, dealing with the obsessive but unrequited love of a lover who idealizes the beauty, loyalty, virtue and morality of his beloved with a "courtly love tradition", the Petrarch sonnet tradition is one the most popular poetic genre, which is attributed only to men and regards women as objects of desire. This study elaborates on the rewriting of the male-dominated

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (Karaman, Türkiye). svaral@kmu.edu.tr. ORCID ID: 0000 0002 3776 769X. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 16.07.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981532]

Petrarch sonnet tradition from a female perspective in the sonnets sequence "Sonnets from the Portuguese" and "Monna Innominata" composed by two leading poetesses of Victorian England, Elizabeth Barrett Browning and Christina Rossetti. In this context, the study argues that in their sonnet sequences, Browning and Rossetti give voice to objectified, passivated and silenced women in society as well as in literary works by transforming them from 'objects' into the "subjects" who have feelings and thoughts.

Keywords: Petrarchan sonnet tradition, Elizabeth Barrett Browning, Christina Rossetti, "Sonnets from the Portuguese", "Monna Innominata"

Giriş

Kadın olduğunuz için,
Yalnızca kadın, özel ve tutkulu,
Bize fedakâr anneler ve mükemmel eşler verebilirsiniz ancak
Yüce Madonnalar ve çilekeş azizeler,
Sizden bir Mesih çıkmaz ve doğrusu
Düşünüyorum da bir şair de çıkmaz.

(Elizabeth Barrett Browning, *Aurora Leigh*, 28)

Elizabeth Barrett Browning'in temelde bir kadının şair olma yolcuğunu ele aldığı *Aurora Leigh* (1856) adlı manzum romanında Romney Leigh'in Aurora'ya söylediği bu sözler Viktorya Dönemi İngilteresi'nde kadına bakış açısını açıkça gözler önüne sermektedir. Viktorya Dönemi'nde kadın toplumda yalnızca toplumsal cinsiyetin onu hapsediği fedakâr anne, mükemmel bir eş ve kendini ev işlerine adanmış iyi bir ev hanımı rolleriyle var olmaktaydı. Dolayısıyla, çoğunlukla okuma yazma bilmeyen eğitimsiz kadının domestik sınırlar içerisinde kalıp çocukları ve ev işleriyle ilgilenmesi, bir azize kadar ahlaklı ve sadık olması beklenmekteydi. 'Evdeki melek' kalıbının dışına çıkamayan, erkekten her açıdan aşağı görülen kadın, bu yüzden edebiyat sahnesinde yazar olarak yer bulamamakta, ancak takma isimler kullanarak kendini gösterebilmekteydi.² Dahası, kadının entelektüel bir birikim gerektiren şairlik mesleğini icra etmesi, Romney'in de dile getirdiği gibi, ataerkil Viktorya toplumunda pek mümkün görünmemekteydi.³

Özellikle, aşk temalı Petrarca sone geleneğinin öznesi olmak kadın için neredeyse imkansızdı. Öncelikle, Viktorya döneminin katı ahlak kuralları ve tutuculuğu göz önüne alındığında, bir "azize" kadar ahlaklı ve sadık olmakla yükümlü kılınan kadın için bir aşk sonesinin 'öznesi' olmak ahlaksızlık olarak nitelendirilmekteydi. İkincisi, eğer kadınlar kendilerini arzulayan birer özne olarak ifade etseler, Havva'nın günahını işlemek ile suçlanırlardı (Distiller, 2008: 30). Üçüncüsü ise, Sandra Gilbert ve Susan Gubar'ın "The Aesthetics of Renunciation" adlı çalışmalarında da dile getirdiği gibi kadınlardan beklenen özveri ve fedakârlık şiirdeki kendinden emin lirik 'ben' ile çelişmekteydi (1996: 129). Bu çerçevede, toplumsal

² Viktorya Dönemi'nin önde gelen kadın yazarlarının çoğu toplumdaki cinsiyet ayrımcılığından ve kadınlara karşı olan ön yargıdan kurtulmak için ilk eserlerini takma isimlerle yayımlamışlardır. Örneğin, Mary Anne Evans ilk kitabını 'George Eliot' adı ile basar ve hala bu isimle anılır, Emily, Charlotte ve Anne Bronte sırasıyla 'Ellis', 'Currer' ve 'Acton' Bell isimlerini kullanmışlardır.

³ İngiltere'de kadından şair olmaz algısının oluşmasında toplumsal cinsiyet rollerinin yanı sıra kadın şairlere edebiyat sahnesinde yer verilmemesinin, dolayısıyla, geçmişten günümüze ulaşan kadın şair sayısının oldukça az olmasının da etkisi vardır. Bu durumu Elizabeth Barrett Browning şu sözlerle dile getirir: "İngiltere'de çok fazla bilge kadın var, Elizabeth dönemi ve sonrasında farklı dillerde sadece okuyan değil aynı zamanda yazan kadınlar- edebiyatta şimdi olduğundan derin kazanımları olan kadınlar fakat kadın şairler nerede? Bu topraklardan gelip geçen ve geçmeden buraları şimdi 'eski yazarlar' olarak çağırduğumuz bir sürü şair ile dolduran kutsal nefes neden -lirik formda bile- kadınların dudaklarına geçmedi? Ne kadar enteresan! [...] büyükannelerimizi bulmak için her yere baktım ama hiçbirini göremedim" (aktaran Garrett, 2000; 17).

cinsiyet rollerine hapsedilmiş öznelikten yoksun kadın, yoğun hislerle bezenmiş lirik şiirin gerektirdiği özneliğe ters düşmekteydi.⁴ Nitekim, şair olması olanaksız görünen dolayısıyla şiirin arzulan 'öznesi' olamayan kadın, yüzyıllardır süregelen Petrarca'nın sone geleneğinde şiire güzelliğiyle ilham kaynağı olarak şiirin arzu edilen 'nesnesi' haline gelmiştir.

İtalyan şair Francis Petrarca'nın 13. yy'da Laura'ya duyduğu aşkı yüceltmek için yazdığı otobiyografik sone dizileri, yalnızca güzelliğiyle ve erdemiyile var olan, sessizleştirilmiş kadın imgesinin somut bir örneğidir. Öyle ki, Petrarca Laura'nın adından, güzelliğinden ve evli olduğundan başka hakkında pek bilgi vermez, güzelliğini alakasız benzetmelerle överek sevdiğini kişiliği olmayan bir arzu nesnesine dönüştürür. Yanıt verme hakkından yoksun Laura'nın sonelerde hiç sesi duyulmaz. Öte yandan, Viktorya Dönemi'nin önde gelen iki kadın şairi Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti erkek egemen bu sone geleneğini kadın bakış açısıyla yeniden yazarak nesneleştirilmiş kadınlara yanıt verme hakkı sunarlar. Bu çalışma, Elizabeth Barrett Browning'in kaleme aldığı "Sonnets from the Portuguese" ve Christina Rossetti'nin "Monna Innominata" adlı sone dizilerinde kadınları aşk şiirlerinin arzulan 'nesnesi'nde arzulan 'öznesi'ne dönüştürerek Petrarca sone normlarını yıkılmalarını gözler önüne sermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, Browning ve Rossetti'nin yazdıkları aşk sone dizileriyle⁵ sadece güzellikleriyle şiire ilham kaynağı olan ve hem toplumda hem de edebi eserlerde nesneleştirilen, edilgenleştirilen ve sessiz kılınan kadınların sesi olduklarını ileri sürmektedir.

Petrarca sone geleneği: arzu nesnesi olarak kadın

İtalyanca "kısa şarkı" anlamına gelen "sonnetto" kelimesinden türeyen sonenin ortaya çıkması 1230'lu⁶ yıllara dayansa da sone geleneğini geliştiren ve aşk sonesi söz konusu olduğunda şüphesiz akla ilk gelen isim İtalyan şair Francis Petrarca'dır (1304-74). Farklı çeşitleri olsa da 'oktav' (sekizli dize), 'sestet' (altılı dize) ve genellikle bu iki kısım arasında bulunan 'volta' yani 'dönüş' bölümlerinden meydana gelen on dört dizeden oluşan Petrarca sonesi, temelde evli bir kadına duyulan saplantılı aşkı ve bu aşkın nihayete erdirilememesinden dolayı karasevdalı aşkın çektiği acıyı ve gelgitlerini anlatır. Bu çerçevede, Petrarca'nın 13. yy'da Laura'ya duyduğu aşkı yüceltmek için yazdığı aşk soneleri yalnızca güzelliğiyle ve erdemiyile var olan, sessizleştirilmiş kadın imgesinin somut bir örneğidir.

Petrarca 1330'larda yazmaya başladığı 317'si sone olmak üzere toplam 366 şiirden oluşan ve *Rime Sparse* (*Parçalar*) olarak da bilinen otobiyografik sone dizisi *Canzoniere* ile Laura'ya duyduğu derin aşkı anlatır. *Canzoniere*'de, arzularını, üzüntülerini, çekincelerini ve içsel hesaplaşmalarını tüm özneliğiyle ortaya koyan Petrarca aşk soneleriyle Shakespeare'den William Wordsworth'e, kendinden sonraki birçok şaire ilham olmuş böylelikle sone geleneğinin temellerini atmıştır. "Desiring Voices Women Sonneteers and Petrarchism" adlı makalesinde, Mary Moore Petrarca sone geleneğinin özelliklerini şöyle özetler:

Tipik Petrarca sonelerinde âşık hem acıyı hem sevinci, yaşamı ve ölümü deneyimler, kızgın ve dingin, ağlamaklı ve neşelidir, özgür olsa da köledir; sevgilinin göz oklarından yaralanır, sureti onun kalbinde

4 "Substituting for Laura: Objects of Desire for Renaissance Women Poets" adlı çalışmasında Janet Levarie Smarr kadınların Petrarca aşk sonesi yazamamalarının nedenlerine bir yenisini ekler. Çalışmasında Rönesans dönemindeki İtalyan kadın şairleri ele alan Smarr'a göre, kadın şairler için Laura'nın yerine geçebilecek erkek bir arzu nesnesi bulmak oldukça zordur çünkü Laura için kullanılan benzetmeler, altın bukleler, yıldız gibi parlayan gözleri, güzel ayakları, erkek arzu nesnesine nasıl uyarlanabilir. Dahası "bir kadının teklifini iffeti yüzünden geri çeviren bir erkek asil değil ancak gülünç görünür" (2001: 2).

5 Sone geleneği çok eskilere dayansa da "sone dizisi" kavramı ilk defa 19.yy'da Gabriel Rossetti tarafından ortaya atılmıştır. Rossetti bu terimi "House of Life" (1870-1881) adlı eserindeki şiirleri nitelendirmek için kullanmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Distiller, Natasha (2008). *Desire and Gender in the Sonnet Tradition*. London: Palgrave Macmillan, s.44.

6 Sone geleneğinin ortaya çıkışı ve gelişimini ele aldığı *The Development of Sonnet An Introduction* adlı kitabında, Michael R. G. Spiller sonenin ilk olarak 1230'lu yıllarda güney İtalya'da ortaya çıktığını ve 13.yy'a kadar yaklaşık bin tane İtalyanca sone yazıldığını dolayısıyla Francis Petrarca 14.yy'ın ortalarında sone yazmaya başladığında hali hazırda oldukça gelişmiş bir şiir enstrümanını miras aldığını belirtir (1992: 1).

yer alır; o solgundur ve "hastalıktır düşüncenin soluk ışığından"; gözleri yokluğu dünyayı karartan bir güneştir; gece sonsuzdur ya da çok çabuk biter; kalbi ve gözleri onun sureti için savaşır; altın sarısı saçları, mercan dudakları, kar rengi teni, gül gibi yanakları vardır. (1945; 7-8)

Diğer bir deyişle aşık, saray aşkı geleneğindeki gibi, aşkının karşılıksız olmasından dolayı acı çeker, fakat aynı zamanda böyle bir güzellikle karşılaştığı için kendini şanslı sayar ve sevinir de. Bu bağlamda, şiirin merkezinde aşık olunan kadından ziyade karasevdalı erkek ve onun yoğun hisleri vardır. Aşık, sevdiğinin güzelliğini olağandışı benzetmelerle yüceltir, dolayısıyla kadın güzelliğiyle şehvet uyandıran bir arzu nesnesine dönüşür, sessizleştirilir ve edilgenleştirilir. Ahlaki seçimleri ve iç dünyasından ziyade yalnızca vücudunun belli parçalarından ibaret olan kadın, bir bütünlükten yoksun "mercan dudakları", "altın sarısı saçları", gülüşü, bakışı ile belirir sonelerde çünkü aşık olunan kadının karakteri değil, fiziksel güzelliği, erdemli ve onurlu duruşudur.

Petrarca'nın aşk sonelerinde Laura'nın görsel bir nesne ve arzu nesnesi olduğu, değerli metalarla kıyaslanması (Sone 157'deki "altın saç", "kristal gözyaşı" gibi) (1996: 456) ve olanaksız benzetmelerle övülmesi ile üstü kapalı bir şekilde ima edilmesinin yanı sıra kullanılan sözcüklerle de açıkça ortaya konur. Petrarca *Canzoniere*'de 'Laura'dan bahsederken 'nesne' anlamına gelen İtalyanca "obietto"⁷ kelimesini kullanır (Knecht, 2011: 241). Örneğin, Petrarca gözlerinin Laura'dan başka bir şey görmediğini Sone 226'da şu sözlerle dile getirir: "Çatıdaki hiçbir serçe, ya da ormandaki bir hayvan/ yalnız olabilir benim kadar çünkü göremiyorum/ güzel yüzünü ve ne ondan başka bir güneş tanıyorum/ ne de gözlerim ondan başka bir nesne arıyor" (1996: 579). Benzer bir şekilde, Laura'yı görmediğinden yakındığı Sone 257'de görüşünün 'nesne'sinden yoksun olduğunu söyler.

Petrarca'nın şiirlerinde Laura'yı sessiz bir arzu nesnesi olarak betimleyip kişiliğine hiç değinmemesi, Laura hakkında detaylı bilgi vermemesi onun gerçek bir kişilik mi yoksa hayali bir sevgili, idealize edilmiş kurmaca bir aşk mı olduğu konusunda tartışmalara yol açar. Petrarca'nın Laura ismini 'meltem', 'altın', 'defne' ve 'taç' anlamlarına gelen İtalyanca "l'aura, l'auro, lauro ve laurea" kelimeleriyle cinas yapması ve kelime oyunları kullanması 'Laura' isminin bilinçli olarak seçildiği varsayımlarının ortaya atılmasına neden olmuştur (Trapp, 2001: 66; Remoortel 2006: 252). Nitekim, Petrarca Virgil'in kitabının boş sayfasına eklediği notta Laura'yı ilk defa 6 Nisan 1327'de Avignon'da bulunan Saint Clare Kilisesi'nde gördüğünü söyler.⁸ Bu, bir taraftan Laura'nın şiirsel bir kurmacadan ibaret olmadığını ortaya koyarken diğer taraftan da Laura ile kilise ayini sırasında karşılaşması karakteri hakkında pek de bir şey bilinmeyen Laura'nın erdeminin ve ahlakının övülmesini bir nebze olsun açıklar.

Yaşadığı süre zarfında idealize edilen güzelliğiyle, erdemli ve ahlaklı olmasıyla mükemmel bir portresi çizilen Laura, öldükten sonra da şaire ilham olmaya devam eder. Örneğin, *Canzoniere*, 'Laura Hayattayken' ve 'Laura Öldükten Sonra' başlıklarıyla iki kısımdan oluşur.⁹ Fakat her iki bölümde de Petrarca farklı biçimlerde de olsa Laura'yı nesneleştirmeye devam eder. Öyle ki, ölmeden önce sonelerde şehvet uyandıran bir nesne olarak göz alıcı güzelliğiyle beliren Laura öldükten sonra ise Sone 63, 90, 149 ve 156'da olduğu gibi insanüstü bir varlık, "ilahi bir figür" bir 'meleğe' dönüşür (1996: 214-452) ve Petrarca'yı Tanrı'ya ulaştıran yegâne güçtür. Bu bağlamda, varlığıyla da yokluğuyla da sone formunun kalıplarında cinsiyetçi

⁷ "Invaded by the World": Passion, Passivity, and the Object of Desire in Petrarch's "Rime sparse" adlı makalesinde Ross Knecht feminist edebi eleştiri kuramında kullanılan kadının "metalaştırılması" kavramı ile Petrarca'nın Laura'yı 'nesneleştirmesinin' birbirinden farklı olduğunu ve ayırt edilmesi gerektiğini vurgular. Knecht'e göre Petrarca sone dizisinde Laura'ya "obietto" olarak değindiğinde basitçe gördüğü ve ardından arzuladığı şeyden bahseder, dolayısıyla kelimenin 'maddesel vücut' ve 'meta' gibi modern çağrışımları [Petrarca'da] yoktur" (2011: 241).

⁸ Laura'nın tarihsel kimliği tam olarak bilinmemekle beraber Kont Hugues de Sade'nin eşi Laura de Nouves olabileceği ileri sürülmektedir. Bkz. Knecht, Ross (2011). "Invaded by the World": Passion, Passivity, and the Object of Desire in Petrarch's "Rime sparse". *Comparative Literature*, 63(3), 235-252. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/41238524>.

⁹ Bu başlıkların Petrarca'nın kendisinden ziyade eserini yayımlayanlar tarafından verilmiş olması oldukça muhtemeldir.

stereotiplere sıkışıp kalmış kadın ataerkil Petrarca sone geleneğinde yüz yıllarca arzulanan bir 'nesne' olarak ele alınmaya devam etmiştir.

Dişi Petrarca000 Elizabeth Barrett Browning ve “Sonnets from the Portuguese” (1845-46)

Elizabeth Barrett Browning, kadınların erkek egemen Petrarca sonelerinin öznesi olabileceğini kanıtlayan ilk kadın şairlerden biridir. Öte yandan sağlık problemlerinden¹⁰ dolayı yaşamını bir odanın içinde herkesten izole geçiren Barrett Browning için geleneksel toplumun empoze ettiği toplumsal cinsiyet rollerine karşı çıkmak pek de kolay olmamıştır. Eşi Robert Browning'e duyduğu aşkı dile getirdiği kırk dört soneden oluşan “Sonnets from the Portuguese” adlı sone dizisini 1845-46 yılları arasında yazmasına rağmen ancak 1850 yılında yayımlar. Daha önce de bahsedildiği üzere, kadının aşk sonesinin öznesi olmasının pek mümkün olmadığı bir toplumda sone dizisinin otobiyografik ve öznel olması gerekçesiyle yayımlamak istemeyen Barrett Browning, eşinin ısrarları sonucunda sone dizisini yayımlamayı kabul eder. Fakat eseri anonim kılmak için yabancı dildeki sonelerin çevirisi gibi gösterir ve Portekizli şair Luis de Camoes'e duyduğu hayranlıktan dolayı sone dizisini “Sonnets from the Portuguese” yani “Portekiz Soneler” adı ile yayımlar (Stone & Taylor, 2009: 205).

Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda ve Barrett Browning'in Petrarca sonelerinin çevirilerini yaptığı da düşünüldüğünde, “Sonnets from the Portuguese”de Barrett Browning'in erkek egemen Petrarca sone geleneğini tüm kalıplarıyla özümsemesini, Petrarca'nın kullandığı sone formunu, vezni, uyağı ve hatta metaforik dili benimseyerek adeta dişi bir Petrarca dönüşmesini yadırgamak pek mümkün değildir. Örneğin, Sone 18'de “Bir adama saçımın bir buklesini bile vermem / Eğer o sevgili sen olmazsan”¹¹ diyerek Petrarca'nın saray aşkı geleneğinden aldığı ad aktarmasını kendi aşk sonesine aktarır. Yine saray aşkı geleneğinden gelen 'hastalık' metaforunu sıklıkla kullanır. Saray aşkı geleneğinde “karasevdalı şairin tipik semptomları iç çekmek, bayılmak, beti benzi atmak ya da kızarmaktır” (Remoortel, 2006: 255), ve sonenin karasevdalı kadın konuşmacısı sone dizisi boyunca hastalıktır, elleri titrer, beti benzi atar, ağlamaktan gözleri kızarır, yanakları al al olur. Nitekim, Dorothy Mermin'in “The Female Poet and the Embarrassed Reader: Elizabeth Barrett Browning's Sonnet from the Portuguese” adlı çalışmasında da dile getirdiği gibi sone dizisindeki aşık sevdiğine “Sevgili”, “Birtanem” ve “Canım” gibi kelimelerle hitap etmesinden dolayı 'saray aşığından' ziyade kocasına seslenen bir 'Viktorya kadını' andırmaktadır (1981: 358). Bu bakımdan Barrett Browning sone dizisi boyunca kadınlara yüklenen rolleri benimseyerek erkek kimliği ile yazdığı için çoğunlukla eleştirilir. Fakat Barrett Browning'e göre kadınların iyi bir şair olabilmesi için öncelikle erkek şairlerin kulvarlarında yarışıp, onların değer atfettiği şiirsel türlerde onları geçmesi gerekir (Byrd, 1987: 28). Dolayısıyla bu kulvarlardan biri olan, kuralları erkeklerin belirlediği Petrarca sone geleneğini benimseyerek kadınları duygusuz bir arzu 'nesnesi' konumundan duyguları, düşünceleri olan 'özne' konumuna taşıyıp sonelerinin lirik öznesini kadın yapan Barrett Browning böylelikle ataerkil sone formunda erkek şairlere meydan okuyarak kadınların da iyi bir şair olabileceğini kanıtlama fırsatı bulur.

Ne var ki, toplumdaki cinsiyet ayrımcılığı ve kadınların ötekileştirilmesi ile ilgili eleştirilerini her fırsatta dile getiren Barrett Browning'in sone dizisinde toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesi ve kadın özneyi itaatkâr ve değersiz göstermesi tezat oluşturmaktadır. Bu bakımdan, kadın haklarının savunucularından biri olan Mary Wolstonecraft'a hayranlığıyla da bilinen Barrett Browning'in sone dizisinde kadını aşağı bir

¹⁰ Barrett Browning yaşamı boyunca ciğerlerinden kaynaklı bazı fiziksel hastalıklarla ve ruhsal buhranlarla savaşmak zorunda kalmıştır. Öte yandan, bu durum Barrett Browning'in entelektüel bir şair olmasına büyük katkı sağlar çünkü bu süre zarfında Barrett Browning çok az dışarı çıkar, nadir ziyaretçi kabul eder ve vaktinin çoğunu ise kitap, gazete ve dergi okuyarak geçirir. Deirde David'e göre, bu haliyle Barrett Browning “hayatını kütüphanede geçiren erkek bilginlerin dişi versiyonudur” (1987: 101).

¹¹ Alice Chapman'a göre buklenin hediye olarak sevgiliye verilmesi genellikle saray çevresince kullanılan ve romantik ilişkinin cinsellikle tamamlanması anlamına gelen bir ad aktarmasıdır (2007: 106).

pozisyonda yansıtmasının tek sebebi kadının ikincil statüsünü kabul etmesi değil ancak ataerkil sone geleneğinin kalıpları içerisinde yazması olabilir. Başka bir deyişle, aşk sonesinin kadın öznesi Petrarca'nın yaptığı gibi sevdiğinin fiziksel güzelliğini, iffetini ve erdemini idealize etmesi ve onu bir arzu nesnesine dönüştürmesi gülünç olacağından ve Viktorya Dönemi İngiltere'sinde ahlaksızlık olarak algılanacağından ancak kendini yererek sevdiğini yüceltir. Örneğin Sone 16'da aşkının kendi değersizliğini azalttığını ileri sürerek "Değerimi arttırmak için aşkını daha da büyüteceğim" (2009: 215) derken Sone 32'de sevdiğini "iyi bir şarkıcı" kendini de "akordu bozuk viyola"ya benzettir (2009: 225) ve böyle bir adamın sevgisine layık olmadığını dile getirir. Fiziksel ve ruhsal yıpranmışlığını ve yorgunluğunu sıklıkla vurgular ve Sone 39'da ruhunun derinliklerini yani "Yılların yağmurlarıyla ağartarak soldurduğu maske[sinin] ardını" göreceği gücü ve inceliği olduğu için sevdiğini över (2009: 228).

Öte yandan, kendi değersizliğini yalnızca fiziksel özelliklerine dayandırmayan kadın aşık sevdiğiyle arasındaki sınıf farkına dikkat çekerek değersizliğini toplumdaki aşağı pozisyonu ile daha da perçinler. Bu bağlamda, Sone 3, 8 ve 9'da sevdiğinin asilliğini ve soyluluğunu kendi değersizliği ve zavallılığıyla kıyaslar ve cömert sevgilisine verebileceği bir şey olmadığı için üzülür. Örneğin, Sone 9'da sevgilisine tuzlu göz yaşları ve nadir gülen dudaklardan başka bir hediye veremeyeceğini söyler, sevgili olmak için birbirlerine denk olmadıklarını şu sözlerle gözler önüne serer:

Benim verebildiklerimi verenler
Cömert olmayanlardan sayılmalı. Ne yazık!
Kirlenmeyeceğim senin morunu benim tozuma
Ne nefesimle zehirleyeceğim Venedik-kadehini
Ne de vereceğim sevgimi ...bu haksızlık!
Sevgili, yalnızca seviyorum seni! boş veriyorum gerisini. (2009: 211)

Kendi değersizliğini sevdiğiyle arasındaki sosyal statü farkıyla da ortaya koyan kadın aşık Viktorya Dönemi'nde kadın erkek arasındaki maddi eşitsizliğe ve kadınların ekonomik durumuna bir nebze olsun ışık tutar. Kendini 'toz' olarak nitelendirerek toplumun alt tabakasından olduğunu ima ederken sevdiği için kraliyet ailesinin rengi olan "mor"u ve "Venedik bardağını" kullanarak onun aristokrat kesiminden olduğuna göndermede bulunur. Tüm bunlara rağmen onu sevdiğini bir kez daha söyleyerek, bu serzenişlerini unutmamasını isteyerek sonneyi sonlandırır. Nitekim, kendi fakirliği ve değersizliği karşısında sevdiğinin zenginliği ve soyluluğunu "mor" rengini kullanarak Sone 16'da tekrar vurgular:

Ve yine de üstesinden geldiğin için
Daha asil ve bir kral gibi olduğun için
Bitirebilirsin korkularımın hepsini
Ve örtebilirsin morunu üzerime ta ki kalbim
Yalnızken nasıl titrediğini bileceğin kadar
Yaklaşana dek kalbine. (2009: 215)

Kadın aşık sevdiğini çekincelerine ve korkularına galip gelen asil bir krala benzeterek bir yandan sevdiğini yüceltirken bir yandan da yalnızlık, melankoli ve korku içinde geçen hayatını gözler önüne serer. Sone dizisi boyunca sevdiğini tanımadan öncesini ve sonrasını kıyaslayarak sevdiğini düştüğü bu dünyadan onu kurtaran 'bir kurtarıcı' olarak yüceltir. Öyle ki, Sone 27'de "kurtarma öpücümü" ile ona hayat veren sevdiğini bulduğu için artık "güvendedir", "güçlüdür" ve "mutludur" (2009: 222).

Tüm bunlara rağmen, Barrett Browning sone dizisinde arzu eden ve arzularını açıkça dile getiren bir kadın özne ortaya koyar. Kadın konuşmacı Sone 43'de "Seni nasıl severim? İzin ver anlatayım" (2009: 231) diyerek aşkını haykırmaktan çekinmez, ilişkide arzusunun ve ihtirasın önemini vurgulayarak sevdiğiyle birlikte olmak için Sone 29'da itibarından ve düşüncelerinden bile vazgeçerek en mahrem duygularını açığa çıkarır (2009: 223). Kadının yalnızca gülüşüyle, bakışıyla var olduğu Petrarca'nın sonelerine göndermede bulunarak Sone 14'te "Sakin deme/ Onu gülüşü- bakışı -kibar konuşması için seviyorum diye" diyerek onu bu tarz geçici şeyler için değil yalnızca aşk için sevmesini ister çünkü sadece aşk sonsuza kadar kalır (2009: 214). Benzer şekilde kendini "zavallı, yorgun ve dalgın", "bitkin ve zayıf", "solgun yanakları", "kırık kalbinin yükünü taşıyamayan titrek bacakları" olan, duygusal ve fiziksel olarak kusurlu değersiz, önemsiz, depresif ve melankolik bir kadın olarak betimleyerek Petrarca sonelerinde cazibeleriyle ve güzellikleriyle nesneleştirilen kadınlara tamamen zıt bir portre çizer (Paul, 1989: 82). Bunların yanı sıra, bazı sonelerde yapısökümcü bir bakış açısıyla cinsiyet rollerini alaşağı eder. Örneğin, Sone 16'da kendini "savaşta mağlup olmuş bir askere" (2009: 215), Sone 31'de ise sevdiğini genellikle edebi eserlerde kadınları nitelendirmek için kullanılan "güvercine" (2009: 224) benzeterek kendine 'eril' sevdiğine 'dişil' özellikler atfeder ve cinsiyetçi stereotiplere karşı çıkar. Böylelikle, ataerkil Petrarca sone geleneğini yeniden yazarak normlarını yıkan Barrett Browning, kadınların yalnızca güzellikleriyle değil duygularıyla ve düşünceleriyle var olabileceklerini gösterir ve arzu nesnesi olarak sessizleştirilen kadınların iç dünyasına tercüman olur.

Nitekim tüm bunlar Barrett Browning'in Viktorya Dönemi'nde erkek kimliğiyle yazan bir "Dişi Petrarca" gibi algılanmasının ve sone dizisinin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kocasına tamamen kendini adanmış bir kadının aşk şiirleri olarak anılmasının önüne geçemez. Çağın bir diğer önemli kadın şairi olan Christina Rossetti de her ne kadar Barrett Browning'e hayranlığını dile getirerek onu "ulusun ve çağın en büyük kadın şairi" olarak nitelendirse de bu eleştirilere katılmadan edemez (Rossetti, 2008: 227). "Monna Innominata" adlı sone dizisine yazdığı önsözde Rossetti, Robert Browning ile evlenen Barrett Browning'in mutlu biten aşkın öznesi olarak Laura ve Beatrice gibi nesneleştirilen "donna innominata"ların- yani bilinmeyen, isimsiz kadınların- sesi olamayacağını, çünkü mutluluğun şiirlerini "duygudan" yoksun kıldığını ve sone geleneğinin ataerkil bakış açısını benimsemesine yol açtığını dile getirir. Nihayete eremeyen bir aşkın öznesi olarak nesneleştirilen isimsiz kadınların sesi olmayı amaç edinen Rossetti yazdığı sone dizisiyle erkek egemen Petrarca sone geleneğinin normlarını yıkan Viktorya Dönemi kadın şairlerinin başında gelir.

Sessiz Kadınların Sesi: Christina Rossetti ve "Monna Innominata: A Sonnet of Sonnets" (1881)

Christina Rossetti erkek egemen edebiyat sahnesinde yazdığı aşk soneleriyle Viktorya Dönemine damgasını vuran bir diğer kadın şairdir. Rossetti, özellikle 1881 yılında yayımladığı sone dizisi "Monna Innominata: A Sonnet of Sonnets" ile ataerkil Petrarca sone geleneğini yeniden yazarak kadınların birer arzu nesnesi olarak resmedilmesine karşı gelir. "Monna Innominata"ya yazdığı önsöz ile ataerkil sone geleneğine başkaldırısını açıkça dile getiren Rossetti, Petrarca ve Dante'nin Laura ve Beatrice'i 'dişil güzelliğin ve cazibenin vücut bulmuş hali' olarak resmettikleri isimsiz, -yani kimliksiz, bireysellikten yoksun, karakteri olmayan "donna innominate"lerin"- sesi olsa durumun çok farklı olabileceğini şu sözlerle vurgular: "Böyle bir hanımefendi kendi adına konuşabilseydi, önümüzde beliren portre, daha az onurlu olsa bile, sadık bir arkadaşın çizdiğinden çok daha sempatik görünürdü bize" (Rossetti, 2008: 227). Bu bağlamda, Rossetti "meçhul kadın" anlamına gelen "Monna Innominata" ile kadınların kendi adına konuşup duygularını düşüncelerini ifade etmesini sağlayarak erkek sone yazarlarının yarattığı kadın portresini kadın bakış açısıyla tersyüz etmeyi amaçlar.

"Sonelerin Sonesi" alt başlığıyla da bilinen "Monna Innominata" her biri ataerkil sone geleneğine gönderme yaptığı Petrarca ve Dante epigraflarıyla başlayan on dört soneden oluşan bir 'makro' sonedir. Sonenin 'oktav' bölümünü oluşturan ilk sekiz sonesi kadın öznenin aşkını optimistik bir şekilde gözler önüne sererken dokuzuncu sonedeki 'volta'dan sonraki son altı sone, yani 'sestet', bu dünyevi aşkı ilahi aşka dönüştürür ve din sevenlerin arasında üstesinden gelinemez bir 'engel' teşkil eder (Whitla, 1989: 89).¹² Dindar olmasıyla bilinen ve dini farklılıklarından ötürü Charles Cayley ile evlenmekten vazgeçen Rossetti böylelikle sone dizisinde aşk sonelerindeki "saray aşkı" geleneğinden "mistisizm"e yönelir (Lysack, 1998: 402). Dolayısıyla Petrarca sone geleneğinde sevgiliye duyulan aşkın ve arzunun yerini ilahi aşk alır. Öyle ki, sevgiliye duyulan aşkın Tanrı'ya duyulan aşktan üstün tutulduğu Elizabett Barrett Browning'in sonelerinin aksine Rossetti'nin kaleminde ilahi bir yöne evrilen aşk sonesi, Tanrı, sevgili ve aşık üçgeninde -Sone 6'da da görüldüğü üzere- Tanrı'ya olan aşk baskın çıkar. Bu çerçevede, sone dizisi gençlik ve güzelliğin geçici olduğunu vurgular; bu durumda, geriye sadece ilahi aşk kalır.

İlk üç sonede Petrarca sone geleneğine uygun olarak kadın aşık sevgilisine duyduğu aşkı bir 'saray aşığı' edasıyla gözler önüne serer. Öte yandan Barrett Browning'in aksine, bu soneler geleneğe katı katıya bağlı kalmaz. İlk sone kadın konuşmacının sevgilisinin yokluğuna olan serzenişini yansıtır. Petrarca sonelerinde aşk nesnesinin yokluğu öznenin özlem ve aşk gibi duyguları daha yoğun yaşamasına ve sevgilinin farklı şekillerde yüceltilmesine yol açar. Sevgiliye değerli kılan varlığından ziyade yokluğu ve ulaşılmazlığıdır aslında. Fakat, bu durum Rossetti'nin sone dizisindeki meçhul kadın öznenin sevdiğini olağan dışı benzetmelerle yüceltmesine yol açmaz; kadın özne sevdiğinin dış görünüşü hakkında hiç bilgi vermez, ona karşı nasıl tepki verdiğini neler hissettiğini de aktarmaz. Sadece aşkını görememesinden ancak öbür dünyada ya da rüyalarda buluşabileceklerinden bahseder.

Rossetti, Sone 2'de Petrarca sone geleneğinin sınırlarını daha da esnetir. Sonenin Petrarca'nın "Seni ilk gördüğüm zamanı tekrar hatırlıyorum" (*Canzoniere*, 20.3) ve Dante'nin "Arzuyu geri getiren saat çoktan gelmişti" (*Purgatory*, 8.1) epigrafları ile başlaması bu iki öncü şairin sonelerinde ilk tanışma anını ne denli önem arz ettiğini ortaya koyarken Rossetti'nin kadın öznesi sevdiği ile ilk karşılaştığı günü hatırlamaz:

Keşke o ilk günü anımsayabilsem
Benimle karşılaştığın ilk saati, ilk anı
Mevsim loşsa ya da ışıltılı,
Söyleyebileceğim ancak ya yazdır ya da kııştır; (2008: 228)

Laura ve Beatrice'i ilk gördükleri anı idealize eden Dante ve Petrarca'nın karasevdaş aşıklarının karşısında kadın öznenin böyle bir günü unutmaması bu durumun bir nevi paradisi olmakla kalmaz aynı zamanda görmezden gelinen kadın deneyiminin eleştirisi niteliğindedir. Başka bir ifadeyle, Rossetti, Laura ve Beatrice gibi "donne innominate"ler için ilk tanışma anını aynı önemi taşıyabileceğini gösterir.

Petrarca'nın sonelerinde beliren saray aşkı geleneğinin tam olarak yansıtıldığı tek sone olan Sone 3'de kadın aşığın rüyalarında sevdiğiyle buluştuğu için "yanakları al al olur", uyanınca ise sevdiği yanında olmadığı için "beti benzi atar", sevdiğinin gülüşü geceyi gündüze çevirir. Aşkını yalnızca mutlu rüyalarda nihayete erdirebilen kadın aşık "Mutlu rüyalarım seni görebiliyorum ancak [...] /Eğer böyle uyumak, uyanmaktan daha tatlıysa, / Ölmek kesinlikle yaşamaktan daha tatlıdır" diyerek ölümü bile arzular (2008: 228). Bu

¹² Rossetti'nin "Monna Innominata"nın bir sone dizisi olarak bütün halinde basılmasını istemesi ve bu konudaki ısrarını sıklıkla dile getirmesi sone dizisinin sevgiliye duyulan dünyevi aşkla başlayıp Tanrı'ya duyulan ilahi aşka yönelerek bir bütün oluşturmasından kaynaklanmasından oldukça muhtemeldir. Diğer bir deyişle, Rossetti sone dizisinin bireysel soneler olarak değil de makro-sone olarak bastırarak eserin bütün olarak ortaya koyduğu "ilahi aşk" temasının göz ardı edilip eserin yalnızca sevgiliye yazılan bir aşk sonesi olarak algılanmasının önüne geçmiş olur.

çerçevede, Rossetti geleneksel aşk sonesin imgelemine kullansa da sonede arzulanan uzaktaki kadın sevgilinin yerini erkek alır. Bunun yanı sıra, saray aşkı geleneğinde kara sevdalı aşğın önündeki en büyük engel sevgilinin başka birisiyle evli olmasıyken Rossetti "dini" bir bariyere dönüştürerek sone geleneğine bir kez daha alaşağı eder ve İncil'e yapılan atıflarla bu dini bariyer daha da gözler önüne serilir. Öncelikle Sone 5'de "O seni mükemmel kıldığı için mükemmelsin" diyerek sevdiğinin mükemmelliğinin Tanrı'nın eseri olduğunu vurgular (2008: 229). Sone 6'da benzer şekilde dini inancıyla sevdiğini bir arada tutmaya çabalar:

Oysa ben en çok Tanrı'yı severken, zannımca
Sevemeyeceğim asla seni gereğinden fazla;
O'nu daha çok seviyorum, bırak seni de seveyim
Evet aşk öyle bir şey ki, anladığım kadarıyla,
O'nu sevmezsem seni sevemem,
Seni sevmezsem O'nu sevemem. (2008: 230)

Dolayısıyla, dişil arzuları ile dini inancı arasında denge kurma çabasında olan kadın özne gelgitler yaşar çelişkili bir tutum sergiler. Makro-sone boyunca gözlemlenen bu durumu Linda Schofield şöyle açıklar: "Bireysel sonelerde, konuşmacının çelişen dürtülerinin çeşitli tezahürleri gözlemlenebilir. Fedakarlıklardan bahsedilir ama asla gerçek anlamda yapılmaz; arzular ifade edilir, ancak asla gerçekleşmez. Cennette kurtarıcı bir birleşmeyle ilgili ipuçları asla koşulsuz iddialar değildir" (1997: 41). Özellikle Sone 7'de, isimsiz kadın özne "mutlu aşk diyarında" 'eşitliği' arayacak ve bunu cesurca dile getirecek kadar güçlü olsa da "kalbinin sözleri kadar cesur olmadığını" (2008: 231) söyleyerek açıkça bir çelişki ortaya koyar. Kadının her alanda görmezden gelinmesinden dolayı kendinden önce örnek alabileceği bir kadın geleneği bulamayan kadın özne ancak İncil'e yönelerek cesaretinden ve gücünden ilham alabileceği bir kadın bulur:

"Ölürsem öleyim" -dedi Ester:
[...]
İpeksi bir saç örgüsüyle tuzağa düşürdü kocasını,
Bilgeliğiyle yendi onu,
Ve ayakta durması için inşa etti halkının evini: -
Eğer hayatımı bu kadar elime alabilsem,
Ve aşkım için Aşk'a duamı sunarım,
Ki aşk hatırı için Aşk tarafından kabul edilsin! (2008: 231)

Yahudi kraliçe Esther'in dişil güzelliğini kullanarak kocasını baştan çıkarıp Yahudi halkını ölümden kurtarmasını ele alan sonede kadın özne, "Güvercinler kadar zararsız ve bir yılan kadar kurnaz" (2008: 231) olarak betimlenen Esther'i över. Öyle ki, klasik epik geleneğinde erkeklere atfedilen kahramanlık özelliklerini sergileyen ve ölümü göze alan Esther, Viktorya döneminde ahlaksızlık olarak görülen kadın cinselliğini ve cazibesini ahlaki bir amaç için kullanır ve halkını kurtarır. Bu alışılmadık gönderme ile Rossetti hem Viktorya Dönemi'nin katı cinsiyetçiliğine hem de Petrarca sonelerinde kadının edilgenleştirilmesine baş kaldırır. Sone 8 aynı zamanda kadın öznenin aşkının nihayete ermesini beklediği son sonedir.

Sone 9, volta, kadın özne aşkına dair umutlarını öbür dünyaya bırakır. Bu bağlamda, son beş sone isimsiz kadının sevgilisinden vazgeçme ve mağlubiyet psikolojisini ortaya koyar (Triggs, 1989: 10). Kadın

konuşmacı artık dünyevi aşkta mutluluğu aramaktan vazgeçer ve Sone 10'da her şeyin fani ve geçici olduğuna vurgu yaparak mutluluğu öbür dünyada arar:

Hadi uyuyalım sevgili dostum, huzur içinde:
Yaş ve keder sona erer kısa bir süre içinde;
Kısa bir süre içinde hayat yeniden doğar ve önemsizleştirir
Kayıpları, parçalanmaları, ölümü ve hepsi aşktır. (2008: 232)

Sessiz kadınların sessi olan sone dizisi nitekim ironik bir şekilde sessizlikle biter. Fakat "Monna Innominata"nın önsözünde de belirtilen yazılış amacı göz önünde bulundurulduğunda bu sessiz sonu Petrarca sone geleneğinde sessizleştirilen kadınların 'sessiz çılgınlıkları' olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak, Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti sone dizileriyle kadını özneleştirerek iç dünyalarını yansıtmış, onlara bir kimlik ve bireysellik bahşederek sadece güzellikten ibaret olmadıklarını kanıtlamıştır. Böylelikle yüzyıllardır kadını duygusuz bir arzu nesnesine dönüştüren erkek egemen Petrarca sone geleneğine karşı çıkmıştır. Barrett Browning'in "Sonnets from the Portuguese" eserinde belirli sınırlar içerisinde kalan bu karşı çıkış, Petrarca'nın kadın nesnelere zıt bir portre çizilerek, melankolik, depresif ve yıpranmış kadın öznenin sonede duyguları, düşünceleri ve çekinceleriyle var olmasıyla ortaya konur. Öte yandan, Christina Rossetti sone dizisi "Monna Innominata"da dişil arzuları ile dini inancı arasında karmaşık duygularını dile getiren bir kadın özne resmederek erkek egemen sone geleneğinden ayrılışı daha bariz bir şekilde ortaya koyar. Nitekim, Viktorya Dönemi'nin iki önemli kadın şairinden birinin aşk sonelerini kocasına yazması ötekinin ise dişil arzularını dini inancıyla perdelemesi dönemin cinsiyetçi stereotipleriyle örtüşüyor gibi görünse de Browning ve Rossetti kadını ataerkil Petrarca sone geleneğinin edilgen arzu nesnesi olmaktan kurtarıp 'arzulayan özneye' dönüştürür. Böylelikle, iki kadın şair de sessiz kadınların sesi olmayı başarmakla kalmaz kadınların da erkekler kadar iyi aşk sonesi yazabileceklerini gözler önüne serer.

Kaynakça

- Browning, B. E. (2009). "Sonnets from the Portuguese". *Elizabeth Barrett Browning: Selected Poems*. Ed. Stone, M. & Taylor, B. Canada: Broadview Editions. s.204-232.
- Browning, B. E. (1872). *Aurora Leigh and Other Poems*. New York: James Miller Publisher.
- Byrd, D. (1987). Combating an Alien Tyranny: Elizabeth Barrett Browning's Evolution as a Feminist Poet. *Browning Institute Studies*, 15, 23-41. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25057802>.
- Chapman, A. (2007). "Sonnet and Sonnet Sequence". *A Companion to Victorian Poetry*. Ed. Richard Cranin, Alison Chapman and Antony H. Harrison. Oxford: Blackwell Publishing.
- Deirdre, D. (1987). *Intellectual Women and Victorian Patriarchy: Harriet Martineau, Elizabeth Barrett Browning, George Eliot*. London: MacMillan Press.
- Distiller, N. (2008). *Desire and Gender in the Sonnet Tradition*. London: Palgrave Macmillan.
- Garrett, M. (ed.) (2000). *Elizabeth Barrett Browning and Robert Browning: Interviews and recollections*. London: Macmillan.
- Gilbert, S. & Susan G. (1996). "The Aesthetics of Renunciation" *Victorian Women Poets*. Ed. Tess Cosslet. London and New York: Longman.

'Nesne' olmaktan 'özne' olmaya: Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin sonelerinde Petrarca sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazımı / S. Varal (193-203. s.)

- Knecht, R. (2011). "Invaded by the World": Passion, Passivity, and the Object of Desire in Petrarch's "Rime sparse". *Comparative Literature*, 63(3), 235-252. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/41238524>.
- Lysack, K. (1998). The Economics of Ecstasy in Christina Rossetti's "Monna Innominata". *Victorian Poetry*, 36(4), 399-416. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/40002233>
- Moore, B. M. (1945). *Desiring Voices Women Sonneteers and Petrarchism*. Carbondale ve Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Paul, S. (1989). Strategic Self-Centering and the Female Narrator: Elizabeth Barrett Browning's "Sonnets from the Portuguese". *Browning Institute Studies*, 17, 75-91. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/25057847>.
- Petrarca, F. & Musa, M. (1996). *Petrarch: The Canzoniere, or Rerum vulgarium fragmenta*. Bloomington, Ind: Indiana University Press.
- Remoortel, V. M. (Fall 2006). "(Re)gendering Petrarch: Elizabeth Barrett Browning's 'Sonnet from the Portuguese'". *Tulsa Studies in Women Literature*. 25(2), 247-266.
- Rossetti, C. (2008). *Poetry and Prose*. Ed. Simon Humphries. Oxford ve NewYork: Oxford University Press.
- Scofield, L. (Spring 1997). "Displaced and Absent Texts as Contexts for Christina Rossetti's Monna Innominata". *Journal of Pre-Raphaelite Studies*. s.38-52.
- Spiller, M. R. G. (1992). *The Development of the Sonnet An Introduction*. London and New York: Routledge.
- Smarr, J. L. (2001). "Substituting for Laura: Objects of Desire for Renaissance Women Poets", *Comparative Literature Studies*, 38(1), 1-30. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/40247277>.
- Stone, M. & Taylor, B. (2009). *Elizabeth Barrett Browning: Selected Poems*. Canada: Broadview Editions. s.204.
- Trapp, J. (2001). Petrarch's Laura: The Portraiture of an Imaginary Beloved. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, 64, 55-192. doi:10.2307/751561.
- Triggs, J. A. (1989). Christina Rossetti's Sonnet of Sonnets: Monna Innominata. s. 15. <https://doi.org/10.7282/T3J969HW>
- Whitla, W. (1987). Questioning the Convention: Christina Rossetti's Sonnet Sequence "Manna Innominata". In Kent D. (Ed.), *The Achievement of Christina Rossetti* (s. 82-131). Ithaca; London: Cornell University Press. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctvr7f9vz.8>.

18. Söylem Göstergibilimi: Yazınsal anlatılarda sözcelemeden sözceye anlamlama süreçleri

Murat KALELİOĞLU¹

APA: Kalelioğlu, M. (2021) Söylem Göstergibilimi: Yazınsal anlatılarda sözcelemeden sözceye anlamlama süreçleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 204-228. DOI: 10.29000/rumelide.981534.

Öz

Temel inceleme alanı anlam ve anlamlama olan göstergibilim kuramı geçmişte kapalı ve durağan yapıların çözümlenmesinde kullanılırken günümüzde iletişim temelli devingen yapıların incelenmesinde de kullanılmaktadır. Göstergibilim kuramı, söylemsel yapıların çözümlenmesinde başvurulan yaklaşım biçimlerini kendi çalışma ve inceleme alanı içinde görmektedir. Bu bağlamda kuram, anlatısal yapıların yanında gerçek bağlamdaki söylemi de inceleme konusu olarak değerlendirmeye başlamıştır. Bu da kuramın, varolan diğer incelemelerin yanında, söylem göstergibilimine doğru evrildiğini göstermektedir. Bu durum, anlatı göstergibiliminin haricinde bir söylem göstergibilimi alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu dönüşümsel sürecin önemli gerekçelerinden biri de göstergibilim kuramının insanla insan ve insanla doğa arasında iletişim amacıyla üretilen her türden bildiriye farklı aşamalarda anlamlama arzusudur. Buradaki aşamalardan kasıt söylemin oluşmasına katkıda bulunan sözceleme süreçleridir. Bu bakımdan sözceleme ve söylem kuramlarının göstergibilim kuramı ile ilişkisi bu çalışma için disiplinlerarası bir bakış açısını varsaymaktadır. Göstergibilimsel çerçevede söyleme dönüşmüş bir yapının durağanlığından, kapalılığından ya da sınırlılığında söz etmek ve bu yapıyı inceleme nesnesi olarak ele almak olasıdır. Ancak bu araştırma açısından, asıl konu böyle bir dönüşümün nasıl gerçekleştiği, söylemsel yapının hangi anlam katmanlarında nasıl bir süreçten geçtiği ve yapının hangi koşulların sonucunda anlamlı bir bütün haline geldiği önemlidir. Bu yüzden, bu araştırma makalesinde yazınsal bir yapıtta söylemi kuran öğelerin izleri, disiplinlerarası bir anlayışla, söylem göstergibilimi çerçevesinde sürülecektir.

Anahtar kelimeler: Dilbilim, göstergibilim, söylem göstergibilimi, sözceleme, sözce, söylemsel yapılar

Semiotics of Discourse: Signification process from enunciation to utterance in literary narratives

Semiotics theory, whose main area of study is the meaning and signification of signs, has been used to analyse closed and stationary structures in the past, whereas it is also used in the analysis of communication-based dynamic structures recently. The theory accepts various approaches applied in the analysis of discursive structures within its study field. In this respect, this signification theory regards a wide range of discourses produced in real context as the study subject as well as the narrative structures. This shows the theory's revolutionary evolution towards the semiotics of discourse, which led to the emergence of the semiotics of discourse apart from the narrative semiotics. One of the most critical reasons for this transformational process is the desire of semiotics to interpret all kind of messages produced with the purpose of communication among human beings and between human and nature at different stages. What is meant by the stages here are the enunciation processes that contribute to the formation of discourse. The relationship between enunciation and discourse theories with the

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim Tercümanlık Bölümü (Mardin, Türkiye). kalelioglu.murat@gmail.com. ORCID ID: 0000-0002-8037-3792. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 05.05.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981534]

semiotics theory assumes an interdisciplinary perspective for this study. It is possible to mention the stability, closeness, or limitedness of a structure, turned into discourse, and consider it as a study object. However, the main issue is how such a transformation occurs, in which semantic strata the discursive structure goes through, and under which circumstances this structure becomes a meaningful whole in terms of this research. For this reason, the traces of the elements that construct the discourse in a literary work will be traced within the framework of the semiotics of discourse in this research paper.

Keywords: Linguistics, semiotics, semiotics of discourse, enunciation, utterance, discursive structures

Giriş

Edebi metin incelemesinde kanıtlayıcı ve güvenilir bulgulara ulaşmak yönetime dayalı, incelikli ve sistemli bir çabayı gerektirir. Bunun en önemli nedenlerinden biri metindeki kurgunun inşası sürecinde yazarın okuyucu için ürettiği ve ilk bakışta algılanan bildirinin anlamının altında yatan örtük anlamın ortaya çıkarılmasının gerekliliğidir. Bir diğer önemli neden ise anlamlı bir bütün olarak metnin anlam evreninin hangi aşamalarda nasıl kurulduğunu, yani metnin işleyiş biçimini gözler önüne sermektir. Kurgusal özelliğe sahip edebi metinleri değişik yöntem ve yaklaşımlar ile incelemek olasıdır. Ancak söz konusu bu tür metinlerdeki anlamın ve bu anlamın üretilmesinde izlenilen yolun yapısal düzenlenişini ve bu düzenlenişin temel dayanaklarının neler olduğunu ortaya çıkarmaksa burada göstergebilimden söz etmek gerekir. Bu bağlamda göstergebilimin merkezde olduğu edebi eser incelemelerinde yukarıda belirtilen iki önemli neden birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Bugün göstergebilim denildiğinde, disiplinlerarası çalışmaları destekleyici özelliği ile 21. yüzyılın önemli disiplinleri arasında yerini almış bir disiplinden söz edildiğini söylemek yanlış olmaz. Göstergelimi, önceleri sadece göstergeleri, göstergelerin gerçek dünyadaki karşılıkları (göndergeler) ve yüklendikleri anlamları betimlemeyi amaç edinmiş olan bir yaklaşım iken son zamanlarda özellikle de 1960 lardan sonra kendi gelişimini sürdüren, inceleme nesnesi olarak göstergelerin anlamlı dizilişleri ile değişik disiplinlerde üretilen dizgeleri ve üretim sürecine dahil edilen göstergeleri, göstergelerarası ilişkileri, dizgenin üretiliş biçimi ve anlam üretim süreçlerini incelemeyi amaç edinmiş bir bilim alanına dönüşmüştür. Göstergelimi temel olarak kültürel insanbilim, dilbilim ve olgubilimden beslenmektedir. Göstergelimi, bu temel alanların etkisi altında olan tüm alanlar ile etkileşim halindedir. Tahsin Yücel'in de belirttiği gibi "göstergelimi hem anlamlama üzerine genel bir düşünce sistematığı hem de anlamlı bütünleri çözümleme üzerine geliştirilmiş bir yöntemler bütünüdür" (2015: 127). Merkezinde göstergeler ve görünenden görünmeyene göstergelere ait değişik özelliklerin sistemli anlamlaması olan göstergebilim kendi gelişimi içinde zamanla hem gündelik yaşama hem de bilime ait bir çok temel ve alt dizge ile de doğal bir ilişkiye girmiştir. Bu durum göstergebilim çalışmalarının disiplinlerarası hatta disiplinlerötesi olma özelliğine gösterilecek önemli bir kanıt olabilir.

Söz konusu disiplinlerarasılık olunca göstergebilimin uğraş alanının sadece diliçi göstergeler ile üretilen dizgeler olmadığını aksine dilötesi göstergeleri ve bu göstergeler ile üretilen dizgeleri de inceleme alanına dahil ettiğini söylemek mümkündür. Burada önemli bir başarının altını çizmek gerekir. Bu başarı, "göstergelimin tümce düzeyini aşması ve dildışı göstergelerin çözümlenmesine" (Sığırcı, 2017: 13) önemli katkılar sunmuş olmasıdır. Aslında bu bir gerekliliktir. Bu sebeple Ferdinand de Saussure, 20. yüzyılın başlarında verdiği dilbilim derslerinde bu duruma işaret etmiştir: "Göstergelerin toplum yaşamı içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlanabilir: Toplumsal ruhbilime, bunun sonucu olarak da genel ruhbilime bağlanacak bir bilim. Göstergelimi diye adlandıracağız biz bu bilimi. Göstergelimi, göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını öğretecek bize" (1998: 46). Burada önem arz eden durum

göstergebilimin klasik dil incelemelerinden ayrılarak dilin ötesine geçmesi ve sosyal ve kültürel yaşama ait dizgelerinde incelenmesine olanak tanınmasıdır. Bu da bir anlamlama kuramı olarak göstergebilimin bilimlararası çalışmalar noktasında ilişkide olduğu disiplinlerin artmasına olanak tanımıştır.

Bazı araştırmacılar tarafından daha 1980 lere kadar göstergebilim, kapalı ve durağan yapıları inceleyen bir bilim alanı olarak görülmekte ve eleştirilmekteydi. Ancak sonrasında kuramın inceleme alanına söylemin de dahil edilmesi ile göstergebilim incelemeleri hareketli yapıların çözümlenmesinde de önemli bir yol kat etmiş ve kendisine yöneltilen bu eleştiriler giderek azalmıştır. “Bugün artık *anlatı* ve *söylem göstergebilimi* Algirdas Julien Greimas’ın öncülüğündeki bilimsel etkinliklerle büyük aşamalar göstermiştir” (Rifat, 2011: 189). Söylem’e anlamlamanın tümü şeklinde bakan Greimas ve Courtés için “ilk bakışta, *söylem* kavramı *göstergebilimsel süreç* kavramıyla özdeşleştirilebilir. Bu şekilde, *söylem* dilin dizimsel ekseninde yer alan göstergebilimsel olguların (ilişkiler, birimler, işlemler, vb.) bütünü olarak görülür. [...] Diğer yandan da *söylem* ve *metin* kavramları kestirim yoluyla ve varsayımsal olarak dildışı göstergesel süreçlerin (söylem ya da metin olarak görülen tören, film, karikatür, vb.) belirtilmesinde kullanılır. Bu terimlerin kullanımı, bu tür dışavurumları destekleyen dizimsel düzenlemenin varlığını varsayar” (1982: 81-82). Göstergebilim açısından *dil* toplumsal ve kültürel bağlamlar içinde incelenir. Dilin bu iki bağlam içinde ele alınması da söylem’e ulaşmayı mümkün kılar. “Söylemin dildışı göstergelerle olan ilişkisi de açıktır. Bu çerçevede göstergebilimin sadece disel yapıları çözümlenmekle kalmadığı, belirli bir söylem içinde anlamın inşasına katkıda bulunan her türlü yapıyı çözümlenmeyi amaçladığı” (Günay, 2013: 102) söylenebilir.

Söyleme ulaşmayı amaç edinmiş bir göstergebilimden söz etmek demek sözceleme kuramının eklenildiği bir *söylem göstergebiliminden* söz etmek demektir. “Göstergebilim yalnızca metindeki sözcelemenin ‘kişisel’ temsilleri (anlatıcı, gözlemleyen, vb.) ile yetinmez, yanısıra sözceleme edimine ve sözcelemsel işlemlere de yer vererek tümüyle bir söylem göstergebilimine dönüşür” (Günay, 2018: 58). Söylem göstergebilimi inceleme sürecinde sözceye hareketlilik kazandıran sözcelemenin oluşum süreçlerine, sözcelemeyi kuran oluşturucu öğelere ve birbiriyle ilişkili olan bu öğelerin anlamsal işlevlerine yönelir. Bu çalışmanın araştırma nesnesi Tahsin Yücel’in *Mutfak Çıkması* adlı romanıdır. Çalışma boyunca romanın hangi anlam katmanında nasıl sözceye/söyleme dönüştüğü ve anlamlı bir bütün haline geldiği söylem göstergebilimi çerçevesinde araştırılacaktır. Araştırma sırasında *metin*, *anlatı* ve *öykü* gibi değişik anlam katmanlarındaki sözce ve sözceleme edimi bağlamlarında metnin oluşmasına katkıda bulunan öğelere ve sayısal verilerine de yer verilecektir.

Çözümleme

Bu kısımda çalışma (a) *metnin yapısal düzenlenişi*, (b) *sözceleme durumu* ve (c) *sözce öznesinin iletişimdeki yeri* olarak üç alt başlıkta gerçekleştirilecektir. Çözümlemenin ilk aşamasında *Mutfak Çıkması* romanının yapısal anlamda nasıl düzenlendiği, ikinci aşamasında romanın sözceleme durumu, üçüncü aşamasında ise metnin kurgu düzleminin oluşturucu bir ögesi olan öykü düzleminde geçen konuşmaların (üretilen sözcelemlerin) sıklığı irdelenecektir.

a. Metnin yapısal düzenlenişi

Bir metnin, özellikle de roman türünde çok sayfalı bir metnin, yapısal düzenlenişini bilmek incelemenin sonraki aşamalarında birçok açıdan kolaylık sağlayacaktır. Bu durum metin içinde yapılan ve çalışmada kullanılması planlanan bazı önemli ip uçlarının tespiti, yerleştirildiği yerler ve bunların kullanım aşamasına geldiğinde ulaşılması vb. durumlar bu kolaylıkların bazılarıdır. Ayrıca her metnin kurgulandığı içerik düzenlemesi ilgili metnin yapısal işleyişi ile de yakından ilintilidir. Burada metnin yapısal düzenlenişinde

birbiriyle ilişkili, çalıştırılmayı bekleyen bir takım çarklardan söz etmek olasıdır. Bu çarklar Umberto Eco'nun benzetmesindeki tembel ve işletilmesi gereken bir makinanın çarkları olarak da düşünülebilir. Bu çarkların işlevselik kazanması açısından ilk incelemenin romanın genel düzenlenişi hakkında yapılması olasıdır. Bu çalışmanın inceleme nesnesi olan *Mutfak Çıkmazı* ilk yayımlandığı tarih olan 1960 dan bu yana altıncı baskısını yapmıştır. Bu çalışmada kullanılacak baskı 2020 de çıkarılan altıncı baskıdır.

Bölüm	Sayfa	Bölüme ait toplam sayfa sayısı
I	13 -28	16
II	29 -39	11
III	40 -49	10
IV	50 -64	15
V	65 -74	10
VI	75 -85	11
VII	86 -97	12
VIII	98 -106	9
IX	107 -113	7
X	114 -123	10
XI	124 -130	7
XII	131 -144	14

Tablo 1. *Mutfak Çıkmazı* romanının bölüm ve sayfa düzeni

Tablo 1'in ilk sütununda romanın on iki bölümden oluştuğu, ikinci sütununda her bir bölümün konumlandırıldığı sayfa numaraları, son sütununda ise her bölüme ayrılan sayfa toplamı görülmektedir. Tabloda verilmeyen ilk on iki sayfa kapak sonrası kimlik bilgileri ve sunuş kısmına ayrılmıştır. Tabloda da belirtildiği gibi anlatı on üçüncü sayfadan itibaren başlamaktadır. Tablodaki sayfa dağılımından da anlaşılacağı üzere bölümlerin yerleştirildiği sayfa miktarı birbirinden farklıdır. Bu yüzden bölümlerin, sayfa dağılımlarının kurgulanmasında oulipo benzeri bir yaklaşımda olduğu gibi algoritmik bir yapı ya da hesaplamının olduğu görülmemektedir.

Tablonun ilk iki sütununda bölüm ve sayfa sıra sayıları doğal olarak belirli bir düzen içinde birbirini takip ederken üçüncü sütunda bölümlere ayrılan toplam sayfa sayılarının dağılımında bir düzensizlik gözlemlenmektedir. Tabloda her bir bölüme ait toplam sayfa sayısında düzensiz farklılık bulunmaktadır. Örnek olarak ilk bölüme ayrılan sayfa miktarı (16) iken ikinci bölümde bu bu miktar düşmekte (11), bir sonraki bölümde tekrar düşmekte (10) ve sonrasında da artmaktadır (15). Romanın bölümlere ayrılan toplam sayfa sayısında bir sisteme bağlanmadığı düşünülen iniş çıkışlarla karşılaşılmaktadır.

Bu durum ilişkisel değerlerin içinde olduğu bir gösterimle detaylandırılabilir. Bu gösterimde (<) göstergesi ilk kullanılan sayının sonrakine oranla küçüklüğünü, (>) göstergesi ilk sayının sonrakinden büyüklüğünü, (=) göstergesi ilgili sayılı sayfada verilen ve satır sayıları ile belirtilen boşluğun diğer sayfa(lar)daki boşluklarla eşit oranda olduğunu, (≠) göstergesi de ilgili sayılı sayfada verilen ve satır sayıları ile belirtilen boşluğun diğer sayfa(lar)daki boşluklarla eşit olmadığını göstermek için kullanılacaktır:

(A) Düz	Bölüm	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
---------	-------	---	----	-----	----	---	----	-----	------	----	---	----	-----

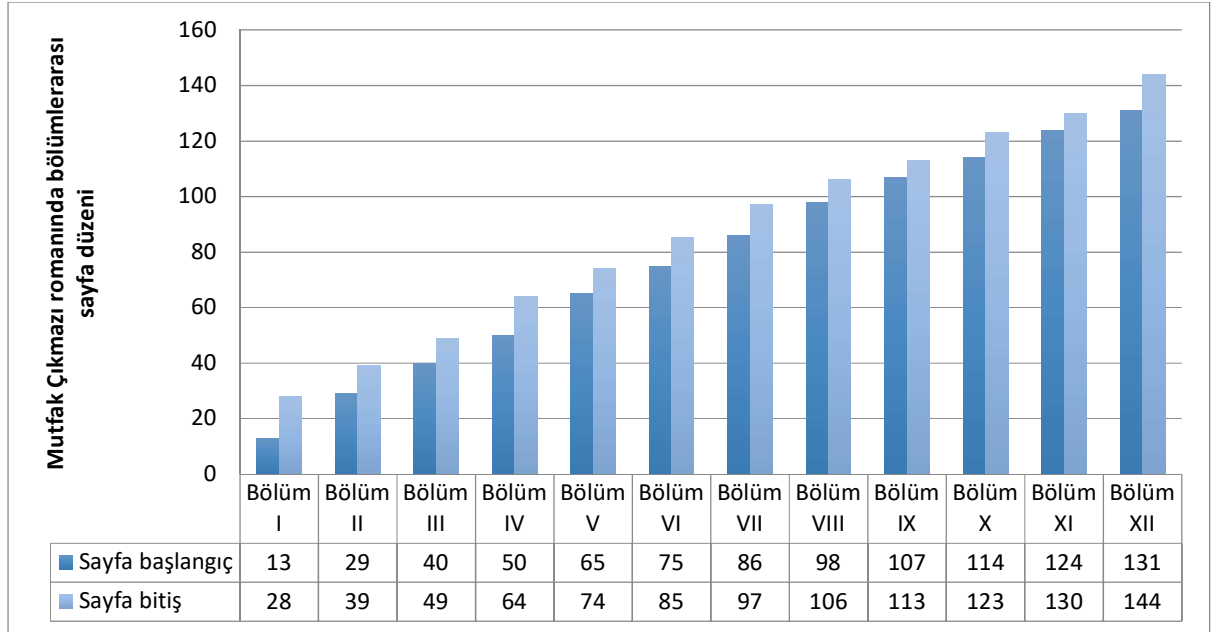
	Sayfa sayısı	13 < 28	29 < 39	40 < 49	50 < 64	65 < 74	75 < 85	86 < 97	98 < 106	107 < 113	114 < 123	124 < 130	131 < 144
	Bölüm başı sayfa boşluk oranı	13= (11 satır)	29= (11 satır)	40= (11 satır)	50= (11 satır)	65= (11 satır)	75= (11 satır)	86= (11 satır)	98= (11 satır)	107= (11 satır)	114= (11 satır)	124= (11 satır)	131 (11 satır)
(B) Düzensizlik durumu	Sayfa miktarı	16>	11>	10<	15>	10<	11<	12>	9>	7<	10>	7<	14
	Değişim oranı	16 →	-5 <	-1 <	+5 >	-5 <	+1 =	+1 >	-3 <	-2 <	+3 >	-3 <	+7
	Bölüm sonu sayfa boşluk oranı	28 = (3 satır) =	39≠ (3 satır) <	49≠ (30 satır) >	64≠ (3 satır) <	74≠ (20 satır) >	85≠ (1 satır) <	97≠ (23 satır) >	106≠ (12 satır) >	113≠ (11 satır) <	123≠ (25 satır) >	130≠ (7 satır) <	144 (29 satır)

Tablo 2. *Mutfak Çıkmazı* romanının yapısal düzenlenişinde düzenlilik/düzensizlik durumu

Tablo1'deki genel durumdan hareketle Tablo 2'de *Mutfak Çıkmazı* romanının yapısal düzenlenişi ile ilgili karşıt bir durumun söz konusu olduğu varsayılabilir. Bu karşıtlık tabloda (A düzenlilik) / (B düzensizlik) olarak iki farklı grupta belirtilmiştir.

Tablonun ilk bölümüne (A) bakıldığında ilk olarak belirli bir sıralama düzenine sahip olan *bölümler* ile karşılaşılır. Bu bölümler roma rakamları ile gösterilmiştir (I < II < III < IV < V < VI < VII < VIII < IX < X < XI < XII). Bu düzenliliğe dahil olan yapısal unsurların bir diğeri de *sayfa sayısı* satırında görülmektedir. Sayfa sayıları kendi doğal düzeni içinde metindeki bölümlenimin akış sırasına göredir. Bu durumda tıpkı *bölümlerde* olduğu gibi *sayfa sayısı* kısmında da rakamlar sürekli olarak kendi doğası gereği (13 -144) arasında artarak devam etmiştir. Bu duruma ikinci satırda verilen her bir bölümün sayfa başlangıç (13 < 29 < 40 < 50 < 65 < 75 < 86 < 98 < 107 < 114 < 124 < 131) ya da bitiş numaraları (28 < 39 < 49 < 64 < 74 < 85 < 97 < 106 < 113 < 123 < 130 < 144) örnek olarak gösterilebilir.

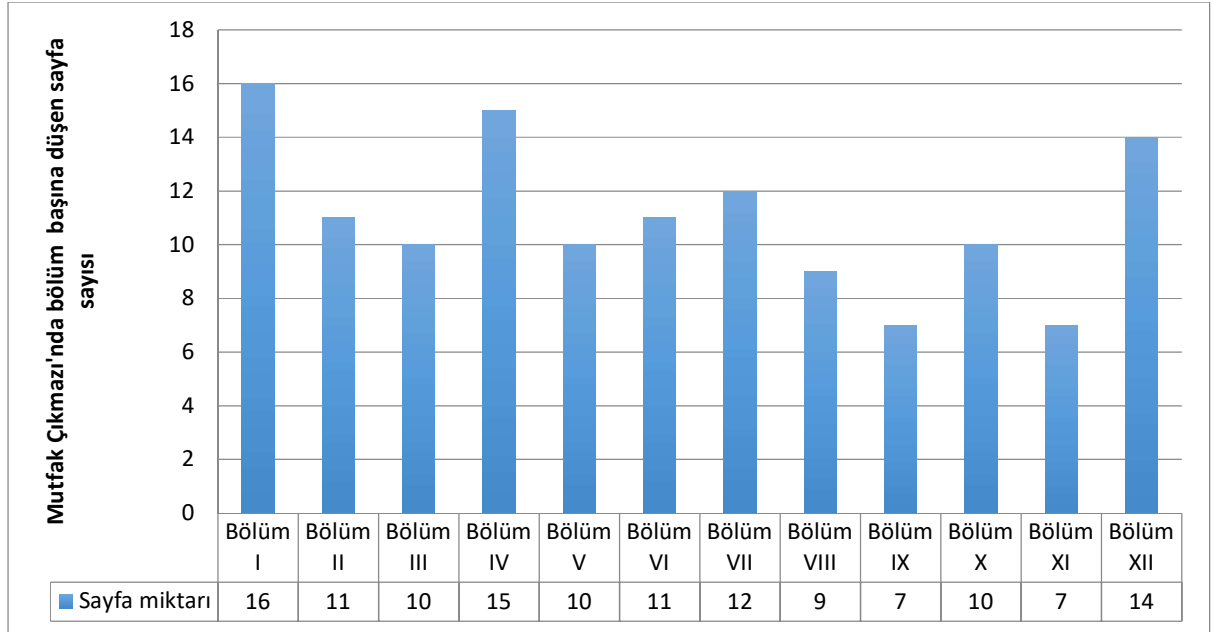
Bölümler ve sayfa sayısına dair verilerin belirli bir düzen içinde nasıl ilerlediğini bir çizgede göstermek olasıdır:

Çizge 1: A Düzenlilik durumu *bölüm* ve *sayfaların* akış durumu

Çizge 1'den de anlaşılacağı üzere *Mutfak Çıkmazı* romanının bölümlerarası geçiş ve sayfa yapısı zorunlu olarak kendi doğal akışı içinde ilerlemektedir. Herhangi bir bölümün sayfa sıra sayısının bozularak ani değişimlerle yer değiştirmedeği açıktır. Yazarın bu kısımdaki belirlemeleri keyfiyetten değil zorunluluktandır.

Ancak Tablo 1'deki (B) kısmına bakıldığında burada bir keyfiyetten söz etmek olasıdır. Çünkü her bölüm için ayrılan *sayfa miktarında* bir farklılık söz konusudur. Örnek olarak yazar, romanın birinci bölümü için toplam on altı sayfa ayırmışken diğer bölümler için farklı miktarlarda sayfa ayırmıştır. Bu yüzden ilgili satırdaki değerlemede her bir bölümün konumlandırıldığı *sayfa miktarında* en azından sayısal anlamda sistemli bir artış ya da azalışa rastlanmamıştır (16 > 11 > 10 < 15 > 10 < 11 < 12 > 9 > 7 < 10 > 7 < 14):

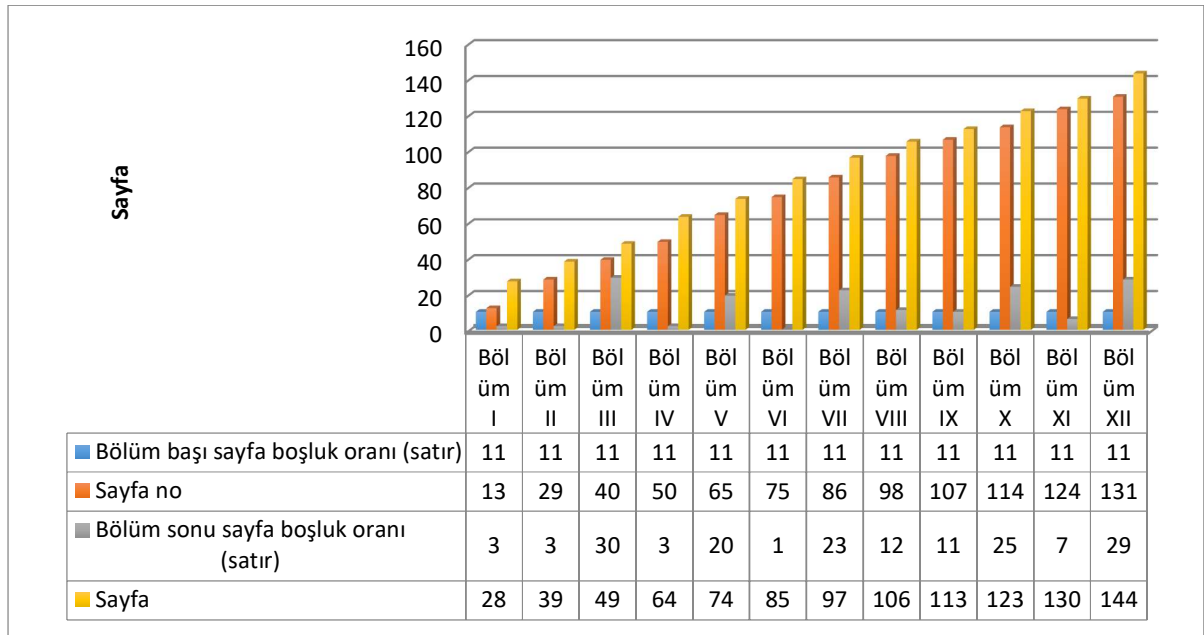
Çizge 2: B Düzensizlik durumu; bölümlerin sayfa miktarı

Çizge 2'de görüldüğü üzere her bir bölüm için ayrılan *sayfa miktarı* değişik oranlarda azalabilmekte veya artabilmektedir. Bu durumu Tablo 2'deki düzensizlik durumu kısmında ele alınan *değişim oranı* ile de belirtmek mümkündür. Buna göre ilk bölüme göre ikinci bölüme ayrılan sayfa sayısının (-5) azalması, ikinci bölüme göre üçüncü bölümde ayrılan sayfa sayısının (-1), üçüncü bölüme göre dördüncü bölüme ayrılan sayfa sayısının birden (+5) artması, dördüncü bölüme göre beşinci bölüm ayrılan sayfa sayısının hızla (-5) azalması, beşinci bölüme göre altıncı bölüme ayrılan sayfa sayısının (+1) artması, altıncı bölüme göre yedinci bölüme ayrılan sayfa sayısının (+1) artması, yedinci bölüme göre sekizinci bölüme ayrılan sayfa sayısının (-3) azalması, sekizinci bölüme göre dokuzuncu bölüme ayrılan sayfa sayısının (-2) azalması, dokuzuncu bölüme göre onuncu bölüme ayrılan sayfa sayısının birden (+3) artması, onuncu bölüme göre on birinci bölüme ayrılan sayfa sayısının (-3) azalması ve on birinci bölüme göre on ikinci bölüme ayrılan sayfa sayısının birden iki katına çıkarak (+7) artması her bölüm için ayrılan sayfa sayıları arasındaki farklılığa örnektir (-5 < -1 < +5 > -5 < +1 = +1 > -2 < +3 < -3 > +7).

Şüphesiz ki Çizge 2'de gösterilen veriler metnin gerçekliği ile ilgili verilerdir. Buradaki düzensizlik ilişkisi yani ilgili bölümlere ayrılan sayfa miktarının kendi arasındaki iniş çıkışlar belkide anlatının iç yapısındaki ritmiyle ilgili bir durumdur. Bu bağlamda metnin gerçeklik düzlemindeki verilerin bir yerde kurgu düzlemindeki verilerle de bağlantısının olma ihtimali düşünülebilir. Böyle bir duruma anlatı zamanı ya da mekanındaki kurgusal değişimler, belirli zamanların/mekanların bölümlerarası kurgusundaki kullanım oranında benzer iniş çıkışlar, zaman ve mekan kaynaklı durumların anlatı kişileri üzerinde yarattığı durumsal etkiler; anlatı kişileri ya da temel anlatı kişisini ilgilendiren olgu ve olayların hem durumsal hem de ruhsal durumunda yarattığı değişiklikler ve bu değişikliklerdeki iniş çıkışlı durumlar, değişim ve dönüşümler, kişilerin anlatıda belirir oranı, kişilerarası diyaloglarda söz alma miktarı, vb. farklı türden birçok örnek verilebilir.

Ayrıca Tablo 2'deki (A) ve (B) kısımlarında değerlendirilen bir başka olgu da metnin yapısal düzenlenişinde değerlendirilebilecek bölümlerin baş ve son sayfalarında bırakılan boşluklardır. Bölümlerarası

sayfalarda bırakılan boşlukların birbirine eşit olması (=), olmaması (≠) göstergeleri ile belirtilmiştir. Buna göre düzenlilik kısmında (11) satır olan *bölüm başı sayfa boşluk oranının* diğer bölümlerin başlangıç sayfalarında da eşit (=) oranda olduğu görülmüştür. Ancak aynı durumu *bölüm sonu sayfa boşluk oranı* için tekrar etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü *bölüm sonu sayfa boşluk oranları* bölümden bölüme değişiklik göstermektedir. Bu durum ilgili tabloda da belirtildiği üzere boşluklar satır sayıları göz önünde bulundurularak büyük (>) ve küçük (<) denklemi içinde verilebilmektedir. *Bölüm başı sayfa boşluk oranları* (11) satır ile birbirine eşittir (I = II = III = IV = V = VI = VII = VIII = IX = X = XI = XII). *Bölüm sonu sayfa boşluk oranları* ise (I.) ve (II.) bölümün sonları hariç yapılandırıldıkları sıra ile birbirine eşit değildir (I = II ≠ III ≠ IV ≠ V ≠ VI ≠ VII ≠ VIII ≠ IX ≠ X ≠ XI ≠ XII). Bu durumu Tablo 2’de belirttiği üzere ilgili bölümlerin sonlarında bırakılan boşluklara ait satır sayıları arasındaki farkı büyüklük (>) ve küçüklük (<) durumuna göre belirtmek de olasıdır (II < III > IV < V > VI < VII > VIII > IX < X > XI < XII). Satır boşluk sayılarına göre elde edilen yukarıdaki verilerin bir çizge üzerinde gösterimi de olasıdır:

Çizge 3: Bölümlerarası boşluklarda düzenlilik/düzensizlik durumu

Tablo 2’deki verilerin Çizelge 3’deki detaylı sunumu *bölüm başı satır boşluk oranı* (mavi renk) ile *bölüm sonu satır boşluk oranının* (yeşil renk) aynı düzlemde ve belirli bir düzen içinde ilerlemediğini göstermektedir. *Mutfak Çıkmazı* romanında her bölümün başında bırakılan satır boşluk sayıları (11) birbirine eşit (=) iken bölüm sonunda bırakılan satır boşluk sayıları birçok bölümde değişiklik (≠) göstermekte ve belirli bir düzen içinde olmadığı görülmektedir.

Sayfalardaki boşluklar için satır hesabı yapılmıştır. Metnin basılı olduğu ebatda bir tam sayfanın kapasitesi baştan sona (34) satırdır. Romanın başlatıldığı sayfa (13) ile bitişine gelen sayfa (144) arasında toplam (132) sayfa bulunmaktadır. Yani Tahsin Yücel *Mutfak Çıkmazı* anlatısı için (132) sayfa ayırmıştır. Çizge 3’te de görüldüğü gibi *bölüm başı düzenli sayfa boşluk oranı* (mavi renk toplamı: 132 satır) ve *bölüm sonu düzensiz sayfa boşluk oranı* (yeşil renk toplamı: 167 satır) dir. Romanda satır sayısı bağlamındaki toplam boşluk oranı ise (mavi ve yeşil toplamı: 301) satırdır. Burada her sayfada için ayrılan satır sayısı (34) ile anlatı içi ayrılan sayfa sayısı (132) birbiriyle çarpıldığında (132 * 34 = 4.448) toplam satır sayısı ortaya

çıkmaktadır. Ancak burada Çizge 3'te belirtilen oranlarda bırakılan toplam satır sayısı (301) ile metnin (132) sayfasını kapsayan kullanılabilir satır sayısı birbirinden çıkarıldığında da (4.448 - 301 = 4.187) ye ulaşılmaktadır. Sonuç olarak metin içinde, anlatı için ayrılan sayfaların toplamında (132 sayfa) kullanılan satır sayısının (4187) olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla *bölüm başı* ve *bölüm sonu sayfa boşluk oranları* anlatının her bir sayfasında kullanılan ve kullanılmayan satırların toplamından elde edilmiştir.

Buraya kadar belirlenen ölçütler doğrultusunda *Mutfak Çıkmazı* metninin yapısal düzenlenişine bakıldığında metnin oluşmasını sağlayan ana çarkın her bir elemanı arasında hem *düzenli* hemde *düzensiz* bir ilişkiler ağı gözlemlenmektedir.

b. Sözceleme durumu

Emile Benveniste'e göre sözcelemenin en belirleyici özelliği üçlü yapısındadır. Bu yapı, konuşan bir özneyi (ben ve ben'in varsaydığı bir sen; dinleyici/okuyucu/alıcı vb.), bu iki eyleyenin sözceleme anında oldukları yeri (burası) ve içinde buldukları zamanı (şu an) varsaymaktadır (Kıran ve Kıran 2013: 230). Duruma dilbilim açısından bakıldığında bu durumu dilin kullanıldığı doğal ortamlarda incelemek gerekir. Ancak göstergebilim açısından bakıldığında sözceleme kuramının göstergebilim kuramına dahil edilmesiyle elde edilen söylem göstergebilimi çerçevesinde konuşan özne, dinleyicisi, buldukları mekan ve zaman gibi öğeleri içinde barındıran sözceleme süreçlerinin incelenmesi yazınsal yapıtlar için de geçerlidir (referans ver).

Yücel'in *Mutfak Çıkmazı* tamamlanmış bir anlatı yani sözcüdür. Ancak bu anlatı her ne kadar sonlanmış ve kapalı bir metin olma özelliği taşısa da içinde sözceleme durumuyla ilgili özellikleri barındıran yazınsal bir söylemdir aynı zamanda. Dolayısıyla Yücel'in anlatısında sözceleme süreçlerinin oluşturucu öğelerinin izlerini sürmek mümkündür. Bu bağlamda, yukarıda Benveniste'nin de öne sürdüğü yapıdan hareketle, bir sözce olarak da değerlendirilen anlatının mutlak "bir sözceleme öznesi, sözceleme öznesinin alıcısı, sözceleme yeri ve sözceleme zamanı bulunmaktadır" (Günay, 2018: 60):

Sözce	<i>Mutfak Çıkmazı</i>
Sözceleme öznesi	Tahsin Yücel
Sözceleme yeri	İstanbul
Sözceleme zamanı	1960
Sözcelemenin alıcısı	Okuyucu

Tablo 3: *Mutfak Çıkmazı*'nda sözceleme durumu I

Sözceleme durumu, sözcenin gerçekten üretildiği somut durumu belirtir. "Sözceleme durumu; sözceleme öznesi, sözceleme zamanı, sözceleme yeri ve sözcelemenin alıcısı kavramlarını içermektedir" (Günay, 2018, p. 57). Çözümlemenin ilk bölümünde metnin yapısal düzenlenişine yönelik elde edilen bulguların devamı niteliğinde sayılan Tablo 3'deki bölümlere yine ilgili metnin bir sözce olarak oluşumunda rol oynayan bileşenleri ve sözceleme durumunu göstermektedir. Bu tabloda sözce olarak ele alınan inceleme nesnesinin belirli bir kişi tarafından (sözceleme öznesi Tahsin Yücel), belirli bir yerde (İstanbul), belirli bir zaman diliminde (1960), belirli bir kitleye (okuyucu) hitaben yazılmış olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla metnin kim tarafından, nerede, ne zaman ve kimin için yazıldığı sorularının cevabı metnin üretim sürecinin durumu, başka bir deyişle sözceleme durumunu ortaya koymaktadır (Kalelioğlu, 2020: 101).

Örnek olarak sözcemele öznesi Tahsin Yücel'in sözcemenin alıcısı okurları için romanının başında belirttiği düşüncelerini "Sunuş Yerine" başlıklı yazısında görmek olasıdır. Bu yazı aracılığıyla sözcemele öznesi, sözcemenin alıcısı ile bir etkileşime girmektedir. "Bir zamanlar coşkuyla yazdığımız, son noktasını koyarken de tam tasarladığımız gibi olduğundan kuşku duymadığımız bir kitabı, **diyelim ki** bir romanı, uzun yıllardan sonra yeniden açıp da kendinize uzak, hatta nerdeyse yabancı bulursanız, bu izlenimi neyle açıklarsınız?" diyerek başlayan "[...] **Bana kalırsa**, tüm bunların belli bir payı olabilir sözünü **ettiğimiz** izlenimde. [...]Ne olursa olsun, ilk **benimsediğimiz** yaklaşımın en doğru yaklaşım olduğuna **inanmamışsak**, belirli bir öğretiye bağnazca **bağlanmamışsak**, yalnızca bilmek için bile olsa, başka yapıtlara, başka anlayışlara kapımızı sımsıkı **kapatmamışsak**, her alanda olduğu gibi yazın alanında da geliştiririz **kendimizi**" (2020: 9-10) diye devam eden ve "yaklaşımını **benimseyelim benimsemeyelim**, yapıtını **beğenelim beğenmeyelim**, Balzac'ı okumadan önceki romancı **kişiliğimizle** Balzac'ı okuduktan sonraki romancı **kişiliğimiz** arasında küçük de olsa bir ayırım vardır ister istemez. Kısacası, **okuduklarımız** sürekli bir şeyler kazandırır **bize**. Ama **yazdıklarımız** da öyle" (2020: 10-11) diyerek bir süre sonra sözlerini sözcemenin alıcısını düşünmeye iten "[...] **yaptıklarımız** da **bizim** değişik **yönlerimiz**, değişik **yüzlerimiz** değil midir?" (2020: 11) bir soruyla noktalar.

Burada koyu renkle belirtilmiş sözcükler sözcemele öznesinin varlığını kanıtlayan sözcükler olarak değerlendirilebilir. Söz konusu alıntılar sözce değeri taşımaktadır. Çünkü hepsi "somuttur ve bir sözcemele durumu içinde gerçek bir kişi (sözcemele öznesi) tarafından yazılmıştır" (Kıran ve Kıran, 2011: 125). Sözcemele öznesi Yücel'in alıntılanan son sözcüsü Benveniste'in önerdiği yapı içinde değerlendirildiğinde; sözcemele öznesi olarak **ben** (kişi) sözcemele zamanında **şimdi** (zaman belirteci) sözcemele yerinde **burada** (uzam belirteci) sözcemenin alıcısı olarak **size** soruyorum: *Yaptıklarımız da bizim değişik yönlerimiz, değişik yüzlerimiz değil midir?* şeklinde ilişkilendirilebilir. Gerek sözcemele öznesi ve varsayılan alıcısı gerekse sözcemenin yeri ve zamanı birer söylemsel öğeden ibarettir. Buradaki her bir ögenin değerini sözcemele durumu ve bağlam belirlemektedir.

Sözcemele ve *sözce* arasındaki ayrımı yapmak önemlidir. *Sözcemele* başlı başına üretime dayalı bir eylem, bu eylem neticesinde ortaya çıkan *sözce*, sözcenin ortaya çıkmasında geçen zaman ise *üretim süreci*dir. Sözcemele öznesinin eyleminin somut ve gözlemlenebilir sonucu olan "*sözce* zaman zaman tek bir sözcük, bir tümce, bir paragraf ya da hacimli bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır. *Sözce*, sözcemele öznesinin iletişim ortamında belirli bir amaçla ürettiği bütünlüğü olan dilsel bir yapıdır. Bu bağlamda kimi zaman romandaki bir tümce kimi zaman da romanın tamamı sözce olarak ele alınabilecek niteliktedir" (Günay, 2018: 66). Bu bağlamda bir sözce olan Yücel'in *Mutfak Çıkmazı* romanının kapağını açarak kurgunun içinde de sözcemele durumuna dair bazı belirlemeler yapmak olasıdır.

Romanın sözcemele durumunun betimlenmesi kuramsal açıdan anlatıcının ve anlatılanın konumunu belirler. Bu noktada anlatıbilimde de yer alan *metin*, *anlatı* ve *öykü* kavramlarını incelemeye dahil ederek *Mutfak Çıkmazı* romanını sözcemele durumu açısından geniş bir bakış açısıyla irdelemek mümkündür. Böyle bir inceleme "gerçeklik düzlemi ve kurgusal düzlem olmak üzere iki farklı grupta detaylandırılabilir" (Kalelioğlu, 2020: 101). Metnin iki kapağı dışında kalan *sözcemele öznesi*, *sözce*, *sözcelenen özne* gibi öğeleri *gerçeklik düzlemi*yle, metnin iki kapağı içinde kalan *sözcelenmiş sözce öznesi*, *anlatı*, *sözcelenmiş sözcenin alıcısı*, *sözce öznesi* ve *öykü* gibi öğeleri ise *kurgusal düzlemle* anmak gerekir. Buna göre sözcemele durumu bağlamında anlatıcının ve anlatılanın durumunu (konumunu) yansıtan oluşturucu öğeleri özelliklerine göre birbirinden ayırmak mümkündür:

Gerçeklik düzlemi	Metindışı öğeler	Sözcemele öznesi (Tahsin Yücel)	Metin	Sözcelenen özne (okuyucu)
-------------------	------------------	---------------------------------	-------	---------------------------

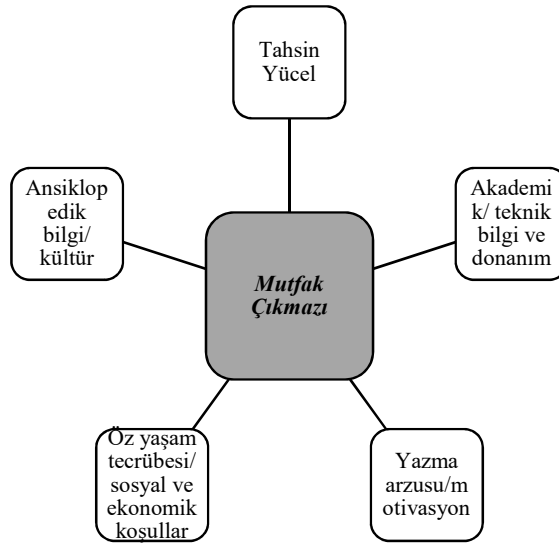
			(<i>Mutfak Çıkmazı</i>)	
Kurgusal düzlem	Metiniçi öğeler	Sözcelenmiş sözce öznesi (anlatıcı=gönderen)	Anlatı (anlatma + öykü)	Sözcelenmiş sözcenin alıcısı (anlatılan=gönderilen)
		Sözce öznesi konuşan/eyleyen (anlatı kişisi=karakter)	Öykü (karakter + eylem)	Sözce öznesi dinleyen/eyleyen (anlatı kişisi=karakter)

Tablo 4: *Mutfak Çıkmazı*'nda anlatıcının ve anlatılanın konumu (Kalelioğlu'ndan uyarlanmıştır, 2020: 102)

Tablo 4'de belirtilen kavramlar ve aralarındaki ilişki iki farklı düzlemde gösterilmiştir.

"Gerçeklik düzlemi, sözcelenmiş metnin iki kapağı dışındaki dünyayla ilgilidir. Bu evrende kurgu yoktur, ancak kurgulayan sözceleme öznesi vardır. Bu evrende öykü ya da anlatma da yoktur, sözcelenmiş metin vardır. Gerçeklik düzleminin sözceleme öznesinin edimiyle oluşturduğu metnin hedefinde ise sözcelenen özne olarak okur vardır. *Kurgusal düzlemde* ise herşey sözceleme öznesinin sözcelediği metnin iki kapağı arasında kalan kısımla ilgilidir. Bu düzlemde sözcelenmiş sözce öznesi olarak "anlatının sesi" belirmektedir. Gerçeklik düzlemindeki sözceleme öznesi (yazar), sözcesinde (metin) kurguladığı herşeyi kurgusal düzlemdeki anlatısında sözcelenmiş sözce öznesi (anlatıcı) kanalıyla sözcelenmiş sözcenin alıcısına (anlatılan) aktarmaktadır" (Kalelioğlu, 2020: 102).

Metnin gerçeklik düzlemini anlamlı kılan öğeler:

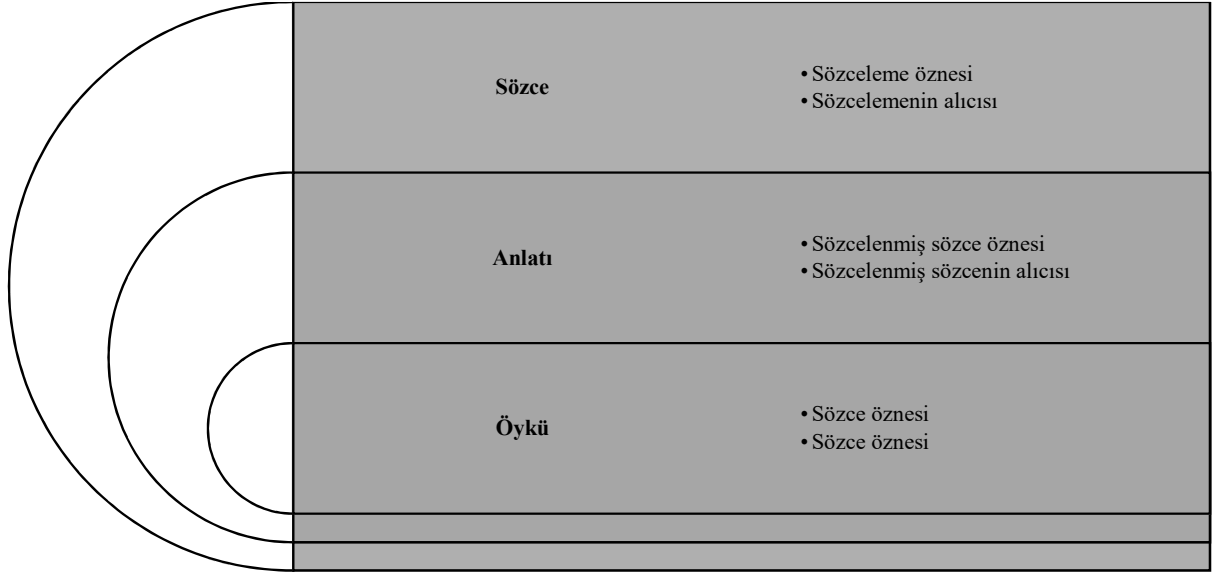

Çizge 4: Gerçeklik düzlemine değer katan öğeler

Romanın kurgusu dışında kalan gerçek dünya, yazarın öz yaşamındaki olumlu/olumsuz tecrübelerini, genel kültürünü, akademik bilgi ve donanımını, ve yazma noktasındaki istekliliğini kapsamaktadır. Bu yüzden değil midir Yücel'in gerçek yaşamında tecrübe ettiği okuma yolculuğunda Dostyevski, Rimbaud, Orhan Kemal, Balzac, Valéry, ve Sokrates gibi isimleri ve bazı yapıtlarını öne çıkarması ve bunların kendi üzerindeki etkilerini sorgulama yoluyla 'Sunuş Yerine' olan kısımda okuyucusuyla paylaşması? "Tahsin Yücel romanın girişinde, yazın alanıyla ilgili aynayı kendine tutmuştur. [...] Bunları, kendi yazın sürecinin

gelişimi konusunda okuru bilgilendirmek için yaptığını düşündüm ben” (Kaygusuz Şimşek, 2018)². Çizge 4’deki verilerden yola çıkarak gerçeklik düzlemindeki sözceleme öznesinin sözcüye üretebilmesindeki önemli bazı etkenleri görmek mümkündür. Bunların eksikliği demek bugün *Mutfak Çıkmazı* gibi bir romanın Türk edebiyatında varlık gösterememesi demek olurdu.

Tablo 4’de verilen kurgusal düzlemde ise metniçi ögeler iki farklı boyutta gösterilmiştir. Bunlardan ilki, gerçek dünyada yer alan sözceleme öznesinin, kurgusal düzlemde yarattığı *sözcüsü* yani *anlatıcısı*dır. Bu düzlemde metnin anlatisallık özelliği ile birlikte *sözcelenmiş sözcü öznesi* olan *anlatıcının* metne kattığı ses yani *anlatının sesi* dikkat çekmektedir. Burada da bir ilişkiler ağı söz konusudur:

Çizge 5: *Mutfak Çıkmazı*’nda düzlemler, ögeler ve ilişkiler

Göstergebilimde herhangi bir şeyin yerini belirlerken ikili karşıtlıklardan yararlanmak olasıdır. Bu durum belirli bir düzlemde yer alan olguların karşılaştırılması sırasında her bir eksenin belirleyici özelliklerini daha iyi bir şekilde ortaya çıkarmak açısından önemlidir. Bu sebeple Çizge 5, kapsayan/kapsanan karşıtlığı içinde yorumlanabilir. Sonlanmış bir metin olan *Mutfak Çıkmazı* bir *sözce*, bu sözcünün oluşturucu katmanları ise *anlatı* ve *öykü* katmanlarıdır (sözce > anlatı > öykü). Her üç katmanın aktif eyleyenleri ve bu eyleyenlerin üstlendikleri farklı görevleri bulunmaktadır. Sözce düzleminde sözceleme öznesi kurgusunda yarattığı sözcüsü vasıtasıyla anlatı düzlemini harekete geçirir. Sözceleme öznesinin muhatabı gerçek okur iken (Tahsin Yücel (gönderen)) → okur (gönderilen)), anlatı düzleminde sözcelenmiş sözcü öznesinin muhatabı sözcelenmiş sözcünün alıcısı (anlatan (gönderen)) → anlatılan (gönderilen)), öykü düzleminde ise sözce öznesi bir başka sözce öznesinin (konuşan ve eyleyen anlatı kişisi (gönderen)) → dinleyen ve eyleyen anlatı kişisi (gönderilen)) muhatabıdır. Fakat “her ne kadar anlatıcı anlatıyı anlatılana anlatsa da bunun asıl alıcısı gerçek dünyadaki okuyucudur” (Günay, 2018: 111).

Gerek gerçeklik düzleminde yer alan sözcünün oluşturucu ögeleri gerekse kurgu düzleminde yer alan anlatı ve öykünün oluşturucu ögeleri olsun bunların hepsi kapsayan/kapsanan karşıtlığı içinde gönderen ve

² Gazete Öneri

gönderilen açısından (sözceleme öznesi > sözcelenmiş sözce öznesi > sözce öznesi), (sözcelemenin alıcısı > sözcelenmiş sözcenin alıcısı > sözce öznesi) şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Ancak gerçek kişi ve kağıttan kişilere yönelik bir ayrımın da olduğunu unutmamak gerekir. Gerçeklik düzleminde yer alan sözceleme öznesi ile sözcelemenin alıcısı “gerçek kişiler” (Chatman, 1978: 151) iken; kurgu düzleminde her iki katmanda da yer alan diğer kişiler kağıttan kişilerdir. Bu kişileri “gerçek kişiler ve ima edilen kişiler” (Chatman, 1978: 151) olarak tanımlamak da mümkündür. Dolayısıyla kurgusal düzlemde beliren anlatıcı (sözcelenmiş sözce öznesi), anlatısını doğrudan gerçek okuyucuya değil, metnin içinde olduğu varsayılan ya da” ima edilen okuyucuya” (1978: 151) yani sözcelenmiş sözcenin alıcısına anlatmaktadır. Burada bir anlatsallık ve bu anlatsallık içinde bir iletişim durumu söz konusudur:

Gerçeklik düzlemi	Kurgusal düzlem	Gerçeklik düzlemi
Gerçek yazar → ↓	Ben anlatıcı → (Anlatıcı) → (Muhatap) → İma edilen okur ↓	→ Gerçek okur ↓
Gerçek kişi	Kurmaca kişiler	Gerçek kişi

Tablo 5: Düzlemlerarası iletişim döngüsü (Chatman’dan uyarlanmıştır, 1978: 151).

Anlatıbilimin verileri kapsamında sözcelenmiş sözce öznesi anlatıcının konumunu belirlemede *tümbilimci*, *içsel* ve *dışsal* olarak üç temel bakış açısı vardır. Tablo 5’de gerçeklik düzleminde kurgusal düzleme ve sonrasında da kurgusal düzlemde gerçeklik düzlemine sıralı bir geçiş söz konusudur. Burada sözceleme öznesi Yücel, sözcesi olan *Mutfak Çıkmazı*’nda kurguladığı anlam evrenindeki iletişim döngüsünü oluşturup okuyucuya sunmuştur. Bu iletişim döngüsü içinde iki farklı anlatıcıya rastlanmaktadır. Bunlardan ilki birinci tekil şahıs adınının (ben) kullanıldığı anlatı kişisidir:

“Ne yapsalar, ne deseler şaşılmaz. Çok büyük bir yitik yitikleri. Yitik bile değil belki, bir yıkım, bir toplu ölüm, belki daha da beteri. Evlerine bir dakika girip çıkmak yeter bunu anlamak için, kapının önünden geçmek de yeter. Çökmüş yüzlerini **gördüm**, bükülmüş bellerini **gördüm**, ezik seslerini **duydum**, deliye **döndüm**. Ölü evleri hiç böyle olmazdı **bizim oralarda**, hem de hepsi birbirine benzerdi” (Yücel, 2020: 13).

Diğer anlatıcı ise kurgusal düzlemin öykü katmanında yer alan sözce öznelere (konuşan, dinleyen, eyleyen anlatı kişileri) ne yaptıklarını ve yapacaklarını fazlasıyla bilen, duyan ve anlayan *tümbilimci* ya da başka bir deyişle tanı bakış açısına sahip bir anlatıcıdır:

“Bir başka odada erkekler **vardı**. Odanın kapısı **sürgülenmişti**. Kimselere **açılmıyordu**. Öyle ya, erkekler ağlamazlardı o yerlerde, o yerlerde erkeklerin ağlaması ayıptı. Onlarsa kadınlar gibi **ağlıyorlardı**. Daha korkunç, daha derin **ağlıyorlardı**, bunun için **kapalıydı** kapıları. **Başka ölü evlerinde** erkekler kederle **savaşlırdı**. Ölünün karanlık gölgesini **silmek isterlerdi** gözlerinden. Bir susarlar, bir konuşurlar, **konudan konuya geçerlerdi**. Toprağın üstünde kalırdı sözleri, bağdan, bahçeden, işlerden, büyüyen çocuklardan **söz ederlerdi**. Çocuklardan söz edilirken **gülümseyenler olurdu**. Ama onlar **ağlıyorlardı**” (Yücel, 2020: 14).

Sözceleme öznesinin anlatının ilk paragrafında yer verdiği anlatıcı ile sonrasında yer verdiği anlatıcı arasında açık bir fark gözlemlenmektedir. Giriş paragrafında içsel bir bakış açısı varken (gördüm, duydum, döndüm, bizim oralarda), örnek alıntılardan anlaşılacağı gibi anlatının devamında tümbilimci bir bakış açısı bulunmaktadır (vardı, sürgülenmişti, ağlıyorlardı, kapalıydı vb.). Burada anlatıcıdan anlatıcıya bir dönüşüm söz konusudur (içsel bakış açılı anlatıcı → tümbilimci bakış açılı anlatıcı) ya dönüşmüştür. Alıntılardaki koyu sözcüklerden yola çıkarak sözceleme öznesinin kurgusunda yarattığı bu geçici durum gerçek okuyucu üzerindeki etkiyi arttırma ve okuyucuyu anlatının içine çekme amaçlı kurgulanmış olabilir. İçsel bakış açısına sahip bir anlatı kişisiyle başlayan roman ilk paragraftan sonra her şeyi bilen bir tümbilimci anlatı

kişisine dönüşmektedir. Sebebi ne olursa olsun burada bir anlatının farklı bakış açılarıyla farklı anlatı kişileri tarafından anlatılabileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çizge 5'e dönülecek olursa anlatıdan sonra öykü kısmı gelmektedir. Anlatıda gerçek kimliğini hatta adı dahi bilinmeyen bir anlatıcı varken öyküde ismi, ne iş yaptığı, nerede yaşadığı, nelerden hoşlanıp hoşlanmadığı gibi belirli özelliklere sahip ikincil türden kurmaca kişiler (sözce özneleri) vardır. Öykü düzleminde yer verilen bu kişiler için detaylı belirleme yapmak olasıdır. Bu belirlemede anlatı düzleminde yer alan sözcülenmiş sözce öznesinin anlatısını sözcülenmiş sözcenin alıcısına aktarırken zaman zaman sözü sözce öznelerine verdiği görülür ve burada da Tablo 5'de sunulan iletişim döngüsünün bir benzeri görülür:

"O da çok geçmeden **geldi**. Gelir gelmez boynuna **atıldı**. Ama İlyas tiril tiril **titriyordu**, çabucak sıyrıldı. **Oturdu**, ona da bir yer **gösterdi**. Bir-iki kez **öksürdü**, gözlerini yere dikti, ne zamandır söylemeye çalışıp da bir türlü söyleyemediği, kucaklaşmalar içinde yersiz bulunduğu sözü bir çırpıda **söyleyiverdi**.

"Seni seviyorum," **dedi** kitaplardaki gibi. Kıpırmızı **kesildi, yutkundu**.

"Deli gibi," diye **ekledi**.

Emel güldü. Sonra yüzü birdenbire **değişti**.

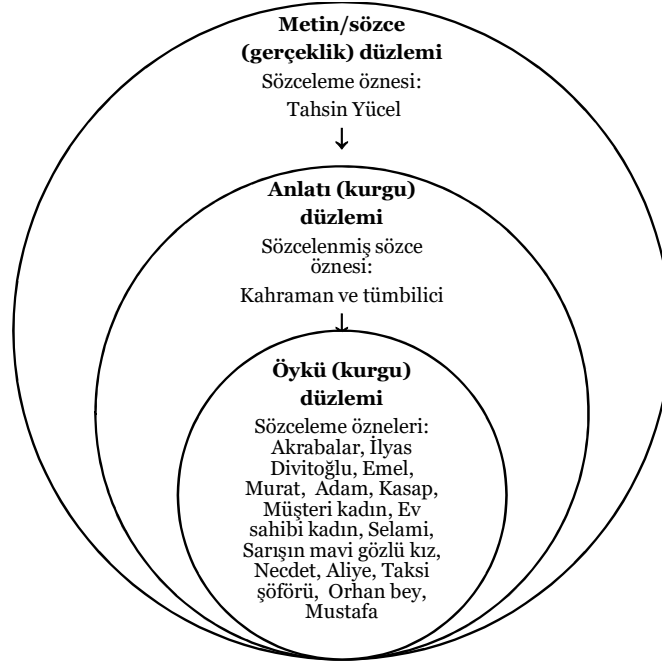
"Sahi mi?" diye sordu. Sanki **bilmiyordu!**

"Evet, sahi, elbette sahi, hiç yalan olur mu?" **dedi Divitoğlu** (Yücel, 2020: 18-19).

Alıntıda sözcülenmiş sözce öznesi (tümbilici anlatıcı) sözcülenmiş sözcenin alıcısına (ima edilen okuyucu) sözcisini (geldi, atıldı, titriyordu, oturdu, gösterdi, öksürdü, söyleyiverdi, dedi, yutkundu, ekledi, değişti, bilmiyordu) gibi sözcüklerle aktarmaktadır. Sözcülenmiş sözce öznesi sözcisini bitirdikten sonra sözü sözce öznesine vermektedir. Yukarıda Yücel'in anlatısındaki sözcüleme öznelerinden *Divitoğlu* ve *Emel* arasında geçen diyalog bu duruma örnektir. İletişim döngüsü çerçevesinde burada da sözcüleme öznelerinin *konusan* ve *dinleyen* olarak dönüşümlü iki farklı görevi söz konusudur:

Anlatıcı (bir çırpıda söyleyiverdi) → Divitoğlu (*seni seviyorum*) → anlatıcı (dedi) → Emel (*sahi mi*) → anlatıcı (diye sordu) → Divitoğlu (*evet sahi*) → anlatıcı (dedi) → Emel.

Burada kurgusal düzlemin iki katmanında yer alan iletişim döngüsü öykü düzleminde sözce özneleri Divitoğlu ve Emel arasında, anlatı düzleminde ise sözcülenmiş sözce öznesi ve sözcülenmiş sözcenin alıcısı olan kurmaca okur arasında geçmektedir. Öykü düzleminde her iki sözcüleme öznesinin birbiriyle konuşmak ve birbirini dinlemek gibi bir görevi bulunmaktadır. Anlatı düzleminde ise sözcülenmiş sözce öznesi bir yandan bulunduğu anlatı düzlemindeki okuru için bir aktaran, diğer yandan da öykü düzleminde yer alan sözce özneleri için de konuşucu/dinleyici bağlamında görev dağılımı yapan kişidir. Öykü düzleminde değişik sözcüleme özneleriyle karşılaşmak mümkündür. Bu durum romanın diğer katmanlarının da yer aldığı bir çizgede gösterilebilir:

Çizge 6: Mutfak Çıkmazı'nda sözceleme durumu II

Çizge 6'da sözceleme durumuna yönelik detaylar Tablo 3'ün devamı niteliğindedir. Burada hem gerçeklik hem de kurgu düzleminin sözceleme durumu görülmektedir. Yukarıda metin, anlatı ve öykü düzlemleriyle ilgili bazı örnekler verilmiştir. Anlatı düzleminde olduğu gibi öykü düzlemi için de değişik bakış açılarıyla örnekler arttırılabilir. Mesela konuşmacı rolü üstlenmiş sözce öznelerinin sözcüklerinin sıklığı karşılaştırılabilir. Böyle bir karşılaştırmada anlatı düzleminde yer alan sözcelenmiş sözce öznesinin hangi sözce öznesine, ne sıklıkta söz verdiği ortaya çıkacaktır. Bu konudaki inceleme sonraki bölümde detaylandırılacaktır.

c. Sözce öznesinin iletişimdeki yeri

Buradaki temel hareket noktası metin düzleminde yer alan sözceleme öznesinin antalı düzleminde kurguladığı sözcelenmiş sözce öznesi aracılığıyla öykü düzlemindeki sözce öznelerine bıraktığı sözü gösteren tırnak ("...") içindeki diyalog ve iç monologlardır:

Bölümler	Sözce Özneleri	Ağlayan akrabalar	Mustafa'nın babası	İlyas Divitoğlu	Emel	Murat	Postacı	Adam	Kasap	Müşteri kadın	Ev sahibi kadın	Güleç yüzlü kadın	Selami	Sarışın mavi gözlü	Necdet	Aliye	Taksi şoförü	Kitapçı	Akraba	Orhan bey	Doktor	Mustafa	Toplam sözce sayısı
Bölüm I	Diy alog	12	1	27	8	20	1	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	78
	Mo nol og	-	-	7	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Bölüm II	Diy alog	-	-	27	34	-	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67
	Mo nol og	-	-	13	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15

Bölüm III	Diyalog	-	-	21	-	-	-	-	-	-	9	6	-	-	-	-	-	-	-	-	36		
	Monolog	-	-	28	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	
Bölüm IV	Diyalog	-	-	44	-	39	-	-	-	-	-	-	36	-	-	-	-	-	-	-	-	119	
	Monolog	-	-	5	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	8	
Bölüm V	Diyalog	-	-	33	14	7	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	63	
	Monolog	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	8	
Bölüm VI	Diyalog	-	-	41	-	36	-	-	-	-	-	-	29	-	-	-	-	-	-	-	-	106	
	Monolog	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	
Bölüm VII	Diyalog	-	-	47	-	-	-	-	-	-	12	-	10	-	5	-	2	15	-	-	-	91	
	Monolog	-	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	
Bölüm VIII	Diyalog	-	-	27	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	31	-	-	-	68	
	Monolog	-	-	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	
Bölüm IX	Diyalog	-	-	18	10	39	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	
	Monolog	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	
Bölüm X	Diyalog	-	-	28	52	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	90	
	Monolog	-	-	5	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	
Bölüm XI	Diyalog	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	17	-	58	
	Monolog	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
Bölüm XII	Diyalog	-	-	34	7	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	9	73
	Monolog	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Toplam sözcü sayısı	Diyalog	12	1	372	125	172	1	9	5	1	24	6	101	9	5	0	2	15	31	17	2	9	919
	Monolog	0	0	110	8	20	0	0	0	0	5	0	2	4	0	0	0	0	0	0	0	0	131

Tablo 6: *Mutfak Çıkmazı*'nın öykü düzleminde geçen diyalog ve monologların sayısal verileri

Tablo 6'da *yatay eksen*deki veriler romanın her bir bölümünde sözcelenmiş sözcü öznesi tarafından oluşturulan sözcü öznelerinin söylemlerine ve bu söylemlerin bölüm başına düşen toplamına aittir. Sözcü

öznelerinin bölümden bölüme değişiklik gösteren sözcülerinin toplamında değişiklik vardır. Yatay ekseninde gösterilen *diyalogların* oransal ilişkisi arasında yapılacak bir değerlendirmede ilk bölümün toplam diyalog (sözce) sayısı olan (78) e göre ikinci bölümde (-11) azalma, ikinci bölüme göre üçüncü bölümde (-31) azalma, üçüncü bölüme göre dördüncü bölümde (+83) artma, dördüncü bölüme göre beşinci bölümde (-56) azalma, beşinci bölüme göre altıncı bölümde (+43) artma, altıncı bölüme göre yedinci bölümde (-15) artma, yedinci bölüme göre sekizinci bölümde (-23) azalma, sekizinci bölüme göre dokuzuncu bölümde (+2) artma, dokuzuncu bölüme göre onuncu bölümde (+20) artma, onuncu bölüme göre on birinci bölümde (-32) azalma ve on birinci bölüme göre on ikinci bölümde de (+15) artış görülmektedir. Buradaki verilerden hareketle Tablo 6'da yatay ekseninde yer alan bölümlerarası toplam diyalog sayılarının artış ve azalış oranlarında *farklar* görülmektedir: Diyalog bağlamında hareket noktası ilk bölümün toplam sözce oranı olan 78'dir: (-11 > -31 < +83 > -56 < +43 > -15 > -23 < +2 < +20 > -32 < +15). Aynı durumu ilgili tablonun yatay ekseninde bölüm başına belirlenen *toplam* diyalog oranları üzerinden göstermek de mümkündür (78 > 67 > 36 < 119 > 63 < 106 > 91 > 68 < 70 < 90 > 58 < 73). Burada diyalog sayıları arasında bir fark olabilir, ancak birbiri ardı geçişlerdeki artış ya da azalışta oransal farklar vardır. İlk üç bölümde toplam diyalog (sözce) sayıları azalarak devam ederken (78, 67, 36) dördüncü bölümde yükselmekte (119), beşinci bölümde düşmekte (63), altıncı bölümde tekrar birden artmakta (106) ve sözce öznelerine diyalog bağlamında verilen söz hakkı farklı oranlarla devam etmektedir.

Yatay eksenin ayrı bir birimi olan *monologların oransal ilişkisi* arasında da benzer durum ortaya konulabilir. İlk bölümün toplam monolog (sözce) sayısı olan (8) e göre ikinci bölümde (+7) artma, ikinci bölüme göre üçüncü bölümde (+18) artma, üçüncü bölüme göre dördüncü bölümde (-25) azalma, dördüncü bölüme göre beşinci bölümde (+/-0) artma, beşinci bölüme göre altıncı bölümde (+/-0) azalma, altıncı bölüme göre yedinci bölümde (+6) artma, yedinci bölüme göre sekizinci bölümde (-2) azalma, sekizinci bölüme göre dokuzuncu bölümde (-12) azalma, dokuzuncu bölüme göre onuncu bölümde (+11) artma, onuncu bölüme göre on birinci bölümde (-7) azalma, on birinci bölüme göre on ikinci bölümde (+6) artış gözlemlenmektedir. Bölümlerarası monolog sayılarının artış ve azalış oranlarında ortaya konulan farklar burada da bulunmaktadır. Buradaki gösterimin hareket noktası monolog bağlamında ilk bölümün toplam sözce oranı olan 8'dir: (+7 < +18 > -25 < +0 = +0 < +6 > -2 > -12 < +11 > -7 < +6). Monologlararası oransal farklılık durumunu yine yatay ekseninde belirlenen bölüm başına düşen toplam monolog oranları çerçevesinde sunmak olasıdır (8 < 15 < 33 > 8 = 8 < 14 > 12 > 0 < 11 > 4 < 10). Yukarıda yatay ekseninde diyaloglar için varılan sonuç burada monologlar için de geçerlidir. Bölümlerarası monolog sayılarında düzenli bir artış ya da azalış yoktur, yatay ekseninde ilk bölüme (8) kez verilen monolog hakkı ikinci bölümde artarak 15'e çıkarken diğer bölümlerde de belirli bir sistematığe bağlı olmadan orantısız bir şekilde artmakta ya da azalmaktadır.

Yatay ekseninde biri *diyalog* diyeri ise *monolog* olmak üzere iki tür ayrıma gidilmiştir. Çünkü Tablo 3, 4 ve Çizge 6'da da belirtildiği üzere gerçeklik düzleminde yer alan metnin sözceleme öznesi Yücel, kurgusal düzlemdeki sözcüsü olan sözcelenmiş sözce öznesi aracılığıyla öykü düzleminde yarattığı (Ağlayan Akralar, Mustafa'nın babası, İlyas Divitoğlu, Emel, Murat, Postacı, Adam, Kasap, Müşteri Kadın, Ev Sahibi Kadın, Güleç Yüzlü Kadın, Selami, Sarışın Mavi Gözlü Kız, Necdet, Aliye, Taksi Şöförü, Kitapçı Akrala, Orhan Bey, Doktor ve Mustafa) gibi sözce öznelerinin bazılarını *diyalog* ve *monolog* yöntemiyle iki şekilde konuşturmuştur:

- (1) Birden kapısının zili çınladı. Sevinçle fırladı hemen. İçindeki sıkıntı tuzla buz oldu. "Geldi, geri döndü!" **dedi kendi kendine.**
- (2) "Kim o?" **diye seslendi** (Yücel 2020, 20).
- (3) "Sende bir şeyler var," **dedi Murat.** "Merak ettim, çabuk söyle: ne oldu?"

Divitoğlu için çekti.“Emel yok artık,” **dedi** (Yücel 2020, 24).

(4) Gülmesi Murat’ın hoşuna gitti. Hemen sonra da parlak bir düşünce geldi aklına: “Hiç değilse bir-iki gün yemeklerle uğraşır da sıkıntısı dağılır,” **dedi içinden**.

(5) “Belki doğru dürüst beslenemiyor, doğru dürüst yemek yiyemiyor da ondan böyle zayıf. Eskiden böyle değildi,” **diye düşündü**.

(6) “İlk bugün başladım!” **diye kekeledi**. (Yücel 2020, 34).

(7) “Demek ilk yemeğin?” **dedi**, çok çekiciydi.

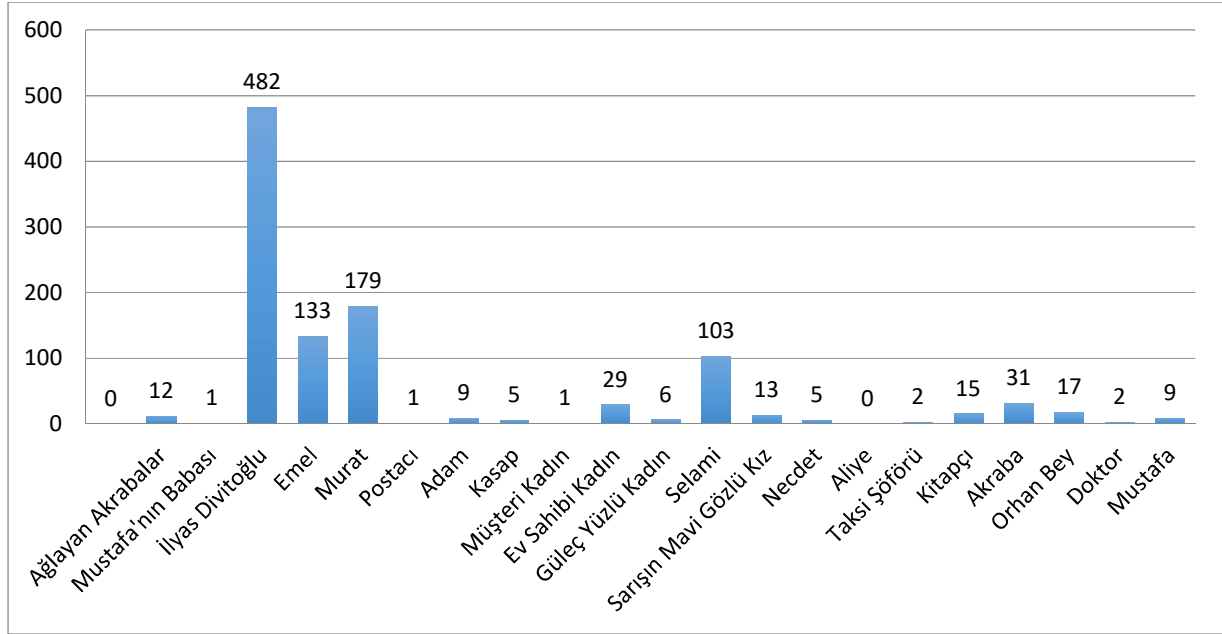
(8) “Bu arada ekmeği alayım bari” **diye söylendi**.

Örnek olarak verilen alıntılardan hareketle (2, 3, 6 ve 7) numaralı diyaloglar (diye seslendi, dedi, diye kekeledi) gibi eylem ifade eden sözcüklerle son bulurken, (1, 4, 5 ve 8) numaralı monologlar (dedi kendi kendine, dedi içinden, diye düşündü, diye söylendi) gibi sözcüklerle bitmektedir. Bu durumla anlatı boyunca karşılaşmaktadır. Öykü düzleminde yirmi değişik sözcü özneline konuşma fırsatı verildiği, diyalog şeklinde (919), monolog şeklinde de (131) olmak üzere toplam (1050) konuşmaya rastlanmıştır. Burada konuşturulmayan tek anlatı kişisi, bir kedi olduğu için Aliye’dir, İlyas’ın kedisi Aliye ile anlatıda toplam (21) karakter bulunmaktadır.

Tablo 6’daki *dikey eksen* ise romanın geneline yayılmış tüm bölümlerinde konuşan sözcü öznelerinin konuşmalarının toplamının verildiği eksendir. Dikey eksen de bölüm fark etmeksizin bir sözcü öznesinin anlatı boyunca üstlendiği diyalog ve monolog şeklindeki konuşmaların toplamını görmek olasıdır. Dikey eksendeki verilere dayanarak metin düzlemindeki sözcüleme öznesinin anlatı düzlemindeki sözcülenmiş sözcü öznesi vasıtasıyla öykü düzlemindeki sözcü öznelerine hem diyalog hem de monolog biçiminde söz vermiştir. Verilen bu sözlerin sayılarını kendi içinde kıyaslamak ve varsa bir takım farklılıkları ortaya koymak mümkündür. Böylece öykü düzlemindeki anlatı kişilerine (sözcü özneleri) tanınan diyalog/monolog biçimindeki konuşmaların sıklığı ve varsa aralarındaki oransal farkları tespit etmek mümkün olacaktır.

Tablo 6’daki sözcü öznelerinin sırası sözcüleme öznesi Yücel’in anlatısını kurgularken belirlediği sıraya göre belirlenmiştir. Bu sıraya göre hareket noktası ilk olarak karşılaşılan Ağlayan Akrabalara *diyalog* şeklinde verilen söz hakkı (12) dir. Mustafa’nın Babası (-11), İlyas Divitoğlu (+371), Emel (-246), Murat (+47), Postacı (-171), Adam (+8), Kasap (-4), Müşteri Kadın (-4), Ev Sahibi Kadın (+23), Güleç Yüzlü Kadın (-18), Selami (+95), Sarışın Mavi Gözlü Kız (-92), Necdet (-4), Aliye (-5), Taksi Şöförü (+2), Kitapçı (+13), Akraba (+16), Orhan Bey (-14), Doktor (-15) ve Mustafa (+7). Verilerden yola çıkarak Tablo 6’da dikey eksen de belirtilen roman boyunca sözcü öznelerine düşen diyalog sayılarının artış ve azalış oranlarında farklar görülmektedir. Yani herkese belirli oranda artan ya da azalan toplam söz hakkı verilmemiştir. Buradaki sunumun hareket noktası Ağlayan Akrabalara ait olan toplam (12) diyalogdur: (-11 < +371 > -246 < +47 > -171 < +8 > -4 = -4 < +23 > -18 < +95 > -92 < -4 > -5 < +2 < +13 < +16 > -14 > -15 < +7). Buradaki orantısız artış durumunu bir başka şekilde göstermek de olasıdır. Bu seferki gösterim dikey düzlemde anlatı boyunca sözcü öznelerine verilen toplam diyalog sayısı üzerinden yapılabilir (12 > 1 < 372 > 125 < 172 > 1 < 9 > 5 > 1 < 24 > 6 < 101 > 9 > 5 > 0 < 2 < 15 < 31 > 17 > 2 < 9). Bu gösterimden de anlaşılacağı üzere roman boyunca sözcü öznelerine verilen söz hakkı birbirinden farklıdır.

Yukarıda Tablo 6’ya yönelik yapılan yorumları bir başka çizge ile desteklemek olasıdır. Yalnız bu çizgedeki fark diyalog ve monologların *toplam sayısı* üzerinden oluşturulacak olmasıdır:

Çizge 7: *Mutfak Çıkmazı*'nda sözcü öznelerinin diyalog/monolog toplam konuşma oranları

Çizge 7'de diyalog ve monolog sayıları birleştirilerek öykü düzleminde hangi sözcü öznesinin ne kadar sıklıkla toplam söz hakkı aldığı belirtilmiştir. Bu verilerden hareketle Yücel'in *Mutfak Çıkmazı* anlatısındaki hakim anlatı kişisine de ulaşmak olasıdır. Anlatı boyunca kendisine (482) defa söz hakkı tanınan İlyas Divitoğlu temel anlatı kişisi, (179) kez söz hakkı verilen Murat, (133) kez söz alan Emel ve (103) kez konuşma hakkı verilen Selami ise temel anlatı kişisi İlyas Divitoğlu'nun hayatında önemli değişikliklere neden olan diğer önemli anlatı kişileri olarak belirlemektedir.

Tablo 6'da belirtilen *diyalogların* hangi sözcü özneleri arasında ne kadar sıklıkla gerçekleştiği iletişim döngüsü içinde tek tek ortaya konabilir. Ancak bu çalışmada iletişim döngüsü içinde verilen söz hakkı en çok olan *temel anlatı kişisi* İlyas Divitoğlu'nun diğer sözcü özneleri ile olan iletişimindeki sıklığına ve dolayısıyla diğer sözcü öznelerinin de temel anlatı kişisiyle olan konuşmalarının sıklığına yer verilecektir. Anlatının genelinde temel anlatı kişisi İlyas Divitoğlu'nun diğer sözcü özneleriyle ve diğer sözcü öznelerinin İlyas Divitoğlu'yla ne sıklıkla iletişimde bulunduğunu iletişimin gerçekleştiği uzam ve zaman içinde detaylandırmak olasıdır. Oluşturulacak tabloda İlyas Divitoğlu haricinde sözcü öznelerinin sırası Tablo 6'daki sırayla belirtilecektir:

İletişim durumu I (Temel anlatı kişinin diğer anlatı kişileriyle olan iletişim sıklığı)					İletişim durumu II (Diğer anlatı kişilerinin temel anlatı kişiyle olan iletişim sıklığı)				
Sözcü öznesi (gönderen)	Sözcü öznesi (gönderilen)	Yer	Zaman	Sıklık	Sözcü öznesi (gönderen)	Sözcü öznesi (gönderilen)	Yer	Zaman	Sıklık
İlyas Divitoğlu	Ağlayan Akrabalar	Büyük, eski, kerpiç	İlyas'ın ölümünden sonra	0	Ağlayan Akrabalar	İlyas Divitoğlu	Büyük, eski, kerpiç	İlyas'ın ölümünden sonra	0
	Mustafa'nın Babası								

	ev (yas evi)					ev (yas evi)		
Emel	İlyas'ın evi		70	Emel		İlyas'ın evi		97
Murat	İlyas'ın evi / Murat'ın evi		87	Murat		İlyas'ın evi / Murat'ın evi		137
Postacı	İlyas'ın evi		1	Postacı		İlyas'ın evi		1
Adam	Murat'ın evi		5	Adam		Murat'ın evi		7
Kasap	Kasap dükkanı		4	Kasap		Kasap dükkanı		5
Müşteri Kadın	Kasap dükkanı		0	Müşteri Kadın		Kasap dükkanı		0
Ev Sahibi Kadın	İlyas'ın evi / Sokak		41	Ev Sahibi Kadın		İlyas'ın evi / Sokak		36
Güleç Yüzlü Kadın	Telefon da		5	Güleç Yüzlü Kadın		Telefon da		6
Selami	İlyas'ın evi		58	Selami		İlyas'ın evi		85
Sarışın Mavi Gözlü Kız	Murat'ın evi	İlyas'ın ölümünden önce	21	Sarışın Mavi Gözlü Kız		Murat'ın evi	İlyas'ın ölümünden önce	9
Necdet	İlyas'ın evi		2	Necdet		İlyas'ın evi		2
Aliye	İlyas'ın evi / Sokak		16	Aliye		İlyas'ın evi / Sokak		0
Taksi Şöförü	Cadde		2	Taksi Şöförü		Cadde		2
Kitapçı	Kitapçı		13	Kitapçı		Kitapçı		15
Akraba	İlyas'ın evi		22	Akraba		İlyas'ın evi		31
Orhan Bey	İlyas'ın evi		14	Orhan Bey		İlyas'ın evi		16
Doktor	İlyas'ın evi		0	Doktor		İlyas'ın evi		2
Mustafa	İlyas'ın evi / Murat ile Emel'in yaşadığı çiftlik evi		11	Mustafa		İlyas'ın evi / Murat ile Emel'in yaşadığı çiftlik evi		10

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Gönderen sözce öznesinin toplam sözce sayısı	372	Gönderen sözce öznelerin toplam sözce sayısı	461
--	-----	--	-----

Tablo 7: *Mutfak Çıkmazı*'nda sözce öznelerinin temel anlatı kişisi bağlamında birbiriyle olan konuşma sıklığı

Tablo 7'de iki farklı iletişim durumu belirlenmiştir. Bunlardan ilki temel anlatı kişisi İlyas Divitoğlu'nun diğer anlatı kişileriyle olan konuşmaları (iletişim durumu I), diğeri ise anlatı kişilerinin temel anlatı kişisi ile olan konuşmaları (iletişim durumu II) şeklindedir. İletişim durumu I'de görüldüğü üzere temel anlatı kişisi İlyas Divitoğlu'nun konuşan bir sözce öznesi olarak öykü düzlemindeki dinleyen sözce özneleri ile arasında gerçekleşen konuşma sıklığı (372) dir. İletişim durumu II'de ise iletişim durumu I de dinleyen durumunda olan sözce özneleri konuşmacı durumundadırlar. Bu sözce öznelerinin toplamda İlyas ile olan konuşmaları (461) dir. İletişim durumu I'de gönderen konumunda olan sözce öznesi İlyas Divitoğlu tarafından üretilen sözcelerin yeri, zamanı ve alıcısı da duruma göre değişmektedir. Bu bağlamda konuşan sözce öznesi (gönderen), dinleyen sözce öznesi (gönderilen), sözcenin üretim yeri ve zamanı hakkındaki bilgiler tabloda özetle verilmiştir.

Tablonun yorumlanmasında (→) göstergesi gönderen konumundaki sözce öznesinin gönderilen konumundaki sözce öznesine yönelik konuşmaları, (↔)gönderen ve gönderilenin karşılıklı konuşmaları, (Ø) göstergesi ise gönderen ve gönderilen sözce özneleri arasında gerçekleşmeyen konuşmaları (iletişimsizlik durumu) belirtmek için kullanılacaktır

Tablo 7, iletişim durumu I'de (gönderen) İlyas Divitoğlu'nun bazı (gönderilen) sözce özneleriyle doğrudan ya da dolaylı bir iletişimi yoktur. Bunların başında (Ağlayan Akrabalar) gelmektedir (İlyas Divitoğlu Ø Ağlayan Akrabalar). Bunun nedeni ise Tablo 6'nın dikey ekseninde birinci bölümde toplam (12) diyalog şeklinde verilen konuşmaların yas evinde (yer) İlyas'ın ölümünden sonra (zaman) Ağlayan Akrabalar (sözce özneleri) arasında gerçekleşmesidir (Ağlayan Akrabalar ↔ Ağlayan Akrabalar):

Ama orada, o büyük, o eski, o kerpiç evde, herkes yalnız bir yitiğe ağlıyor, herkes "İlyas!" diye inliyordu. Kocamış kadınlar, gelinler, kızlar "Güzel İlyas, yiğit İlyas, bir İlyas, büyüğümüz, baştacımız, bir İlyas!" diyorlardı. onlar ağlıyorlardı. "İlyas" diyor, başka bir şey demiyorlardı. [...] "Biz ne güne duruyorduk, İlyas?" diyorlardı (Yücel 2020, 14).

Benzer bir durum da İlyas Divitoğlu ve (Mustafa'nın Babası) ile ilgilidir. Tablo 6'da birinci bölümde her ne kadar bu sözce öznesine ait (1) adet sözce varsa da Tablo 7'de bu sözcenin iki sözce öznesi arasında olmadığı görülmektedir (İlyas Divitoğlu Ø Mustafa'nın Babası). Çünkü iki sözce öznesi arasındaki iletişim döngüsü (Ağlayan Akrabalar) ve (Mustafa'nın Babası) arasında gerçekleşmektedir (Ağlayan Akrabalar ↔ Mustafa'nın Babası):

Bazı bazı gözyaşları kuruyordu. Kederle, umutsuzlukla birbirlerine bakıyorlardı. "Mezarı çok büyük olacak!" diyordu biri, birdenbire coşuyordu: "Mezarı çok büyük olacak, türbe gibi... Nerden baksan görünecek... Ev, dükkân, tarla demeyip satacağız, bu mezarı yaptıracağız!" Evet, öyle, yaptıracaklardı, herkes aynı karşılığı veriyordu: "Yaptıracağız!" Yaptıracaklardı elbet, sorun yoktu, her şeyde anlaşılıyorlardı. "Öcünü de alacağız İlyas'ın, Mustafa'yı delik deşik edeceğiz," diyorlardı. Mustafa'nın babası da aynı düşüncede idi. "Evet, ele geçer geçmez..." diyordu (Yücel 2020 14-15).

Temel anlatı kişisi çerçevesinde yukarıda sözü edilen iletişimsizlik olguları (iletişim durumları I) ve (iletişim durumları II) her iki sütun için de geçerlidir. Ne İlyas Divitoğlu'nun Ağlayan Akrabalar ve Mustafa'nın Babası'yla ne de Ağlayan Akrabalar ve Mustafa'nın Babası'nın İlyas Divitoğlu'yla gönderen ve

gönderilen olarak iletişim döngüsü içinde doğrudan bir ilişkisi yoktur (İlyas Divitoğlu Ø Ağlayan Akrabalar, Mustafa'nın Babası / Ağlayan Akrabalar, Mustafa'nın Babası Ø İlyas Divitoğlu).

Bir diğer iletişimsizlik durumu da gönderen sözce öznesi İlyas Divitoğlu ve müşteri olduğu kasapta aynı anda bulunan başka bir müşteri (Kadın Müşteri) ile ilgilidir (İlyas Divitoğlu Ø Kadın Müşteri). Bunun nedeni ise gönderen sözce öznesinin bulunduğu mekanda kuracağı iletişimin hedefinde ilgili mekanın sahibi olmasıdır. Bu durumu bir sonraki gönderen (İlyas Divitoğlu) ile gönderilen (Kasap) arasında görmek mümkündür (İlyas ↔ Kasap):

İlkin kasaba gitti. Ak gömleği leş gibi bir adam et kesiyor, et çekiyor, et tartıyordu. [...]

"Beyefendi, beyefendi!" diye seslendi ardından. "Buyur, beyefendi, ne istiyorsun?"

"Yarım kilo et," dedi Divitoğlu (Yücel 2020, 29-30).

Kasap tarafından ilk sözcenin üretimi İlyas'ı dinleyen sözce öznesi konumuna getirmiştir (Kasap → İlyas). İlyas'ın cevabı ise Kasap'ı dinleyen konumuna getirmiştir (İlyas → Kasap). Dolayısıyla her iki sözce öznesi arasında karşılıklı bir iletişim edimi gerçekleşmiştir (İlyas ↔ Kasap).

Aynı durum (Müşteri Kadın) ile (Kasap) arasında kasap dükkanında (yer) gün içinde (zaman) olmasıdır:

İlkin kasaba gitti. Ak gömleği leş gibi bir adam et kesiyor, et çekiyor, et tartıyordu. Orta yaşlı kadınlarla doluydu dükkanın içi. Hep birden konuşuyorlardı. Kimileri gülümsüyordu. Biri de kasapla tartışmaya başladı. [...] "Ben beyden önceydim," dedi kadının biri.

Ama kasap aldırmadı (Yücel 2020, 29-30).

Konuşan sözce öznesi olarak araya giren Müşteri Kadın'ın konuşmaları ne İlyas Divitoğlu ne de Kasap tarafından dikkate alınmıştır ve bu sözce özneleri arasındaki iletişim daha başlamadan bitmiştir (Müşteri Kadın Ø İlyas Divitoğlu / Müşteri Kadın → Kasap Ø Müşteri Kadın).

Benzer durumu farklı bir haliyle Doktor ve İlyas Divitoğlu arasında görmek olasıdır:

Aradan bir saat bile geçmeden, Murat başucundaydı. Doktoru da getirmişti. Doktordan hiçbir şey gizlenmezdi: Divitoğlu gösterilmez yerini gösterdi.

"Evet, hanım haklı, iyi anlamış," dedi adam. bir reçete yazdı.

"Bundan böyle ne içki ne sigara... Yoksa gene yataklara düşerseniz böyle," dedi. Parasını alıp gitti (Yücel 2020, 136).

Burada da İlyas ve Doktor arasında karşılıklı bir konuşma tam olarak yoktur (Doktor → İlyas Ø Doktor). Doktor gelir İlyas'a bakar ve gekenleri söyler gider. İlyas'ın Doktor'la bir şey konuşmaması belki hastalığının vermiş olduğu rahatsızlıkta belki de rahatsızlığının bulunduğu yeri verdiği çekingenlikten olabilir. Ancak sonuç olarak İlyas, Doktor'la iletişime geçmez ve gönderilen sözce öznesi durumunda kalır.

Benzer, yani tek taraflı konuşma durumunun İlyas ve Aliye arasında da geçtiği görülür. Konuşan sözce öznesi (İlyas Divitoğlu → Aliye):

"Gel artık, Aliye," dedi. "Gel, evimize dönelim." (88)

"Hangisini yapsak dersin, Aliye?" diye sordu. Aliye'den ses çıkmadı (106).

"Aliye! Aliye!" diye seslendi.

"Hangi Aliye? Aliye kim?"

"Kedi... Benim kedim," dedi Divitoğlu. (Yücel 2020, 88-106-115-134).

Buraya kadar değinilen sözce öznelerinin haricindeki sözne özneleriyle İlyas Divitoğlu' u hem gönderen hem de gönderilen olarak iletişim halindedir. Bu öznelerin arasındaki karşılıklı konuşma sıklıklarını görmek olasıdır. Tablo 7'ye göre özetle:

(İlyas³ [0]⁴ →⁵ Ağlayan Akrabalar⁶) /⁷ (Ağlayan Akrabalar⁸ [0]⁹ → İlyas¹⁰) =¹¹ (İlyas Ø¹² Ağlayan Akrabalar) / (Ağlayan Akrabalar Ø İlyas)

(İlyas Divitoğlu [70] → Emel) / (Emel [97] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔¹³ Emel)

(İlyas Divitoğlu [87] → Murat) / (Murat [137] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Murat)

(İlyas Divitoğlu [1] → Postacı) / (Postacı [1] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Postacı)

(İlyas Divitoğlu [5] → Adam) / (Adam [7] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Adam)

(İlyas Divitoğlu [4] → Kasap) / (Kasap [5] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Kasap)

(İlyas Divitoğlu [0] → Müşteri Kadın) / (Müşteri Kadın [0] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu Ø Müşteri Kadın)

(İlyas Divitoğlu [41] → Ev Sahibi Kadın) / (Ev Sahibi Kadın [36] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Ev Sahibi Kadın)

(İlyas Divitoğlu [5] → Güleç Yüzlü Kadın) / (Güleç Yüzlü Kadın [6] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Güleç Yüzlü Kadın)

(İlyas Divitoğlu [58] → Selami) / (Selami [85] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Selami)

(İlyas Divitoğlu [21] → Sarışın Mavi Gözlü Kız) / (Sarışın Mavi Gözlü Kız [9] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Sarışın Mavi Gözlü Kız)

(İlyas Divitoğlu [2] → Necdet) / (Necdet [2] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Necdet)

(İlyas Divitoğlu [16] → Aliye) / (Aliye [0] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu →¹⁴ Aliye)

(İlyas Divitoğlu [2] → Taksi Şöförü) / (Taksi Şöförü [2] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Taksi Şöförü)

(İlyas Divitoğlu [13] → Kitapçı) / (Kitapçı [15] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Kitapçı)

(İlyas Divitoğlu [22] → Akriba) / (Akriba [31] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Akriba)

(İlyas Divitoğlu [14] → Orhan Bey) / (Orhan Bey [16] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Orhan Bey)

(İlyas Divitoğlu [0] → Doktor) / (Doktor [2] → İlyas Divitoğlu) = (Doktor → İlyas Divitoğlu)

(İlyas Divitoğlu [11] → Mustafa) / (Mustafa [10] → İlyas Divitoğlu) = (İlyas Divitoğlu ↔ Mustafa).

3 Konuşan sözce öznesi

4 Tablo 7'den hareketle ilgili sözce öznelerinin ürettiği sözce sayısı/sıklığı bu şekilde gösterilecektir.

5 İletişim yönü

6 Dinleyen sözce öznesi

7 Karşıt durum

8 Konuşan sözce öznesi

9 Sözce/konuşma sıklığı

10 Dinleyen sözce öznesi

11 Sonuç

12 İletişimin yokluğu

13 Karşılıklı iletişim durumu

14 Tek yönlü iletişim durumu

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Tablo 7'deki verilerden hareketle temel anlatı kişisi İlyas Divitoğlu'nun anlatı boyunca öykü düzleminde bulunan diğer kişilerle olan iletişimini, iletişimdeki sıklığını ve bu durumun karşıt anlatı kişilerinde de ne sıklıkta olduğu incelenmiştir. Burada hem dinleyici hem de konuşmacı konumunda olan sözcü öznelerinin birbiriyle olan konuşmalarının (ürettikleri sözcelerin) sıklığını görmek olasıdır.

Sonuç

Bu çalışmada akademisyen-yazar Tahsin Yücel'in *Mutfak Çıkmazı* isimli romanı söylem göstergelimi çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, kapalı bir sözcü/söylem olan romanın hangi süreçlerden geçerek nasıl anlamlı bir bütün haline yani sözcüye dönüştüğünü sayısal verilerle birlikte ortaya koymaktır. Bunun için çalışmanın çözümleme aşaması üç alt başlıkta gerçekleştirilmiştir. İlk alt bölümde (a) inceleme nesnesinin yapısal olarak nasıl düzenlendiğine bakılmıştır. Burada metnin sayfa yapısından sıra düzenine kadar bazı belirlemelerde bulunulmuştur. Öncelikle metnin kendi içinde nasıl bölümlendiği, hangi bölüme kaç sayfa ayrıldığı, bölümlerarası sayfalarda bırakılan bölüm başı ve bölüm sonu sayfa (satır) boşluk oranları ve bu oranların kendi arasında sistemli olarak değişime uğrayıp uğramadığı araştırılmıştır. Elde edilen verilere göre her bir bölüm için ayrılan sayfa miktarında orantısız artış ve azalışlar tespit edilmiştir. Benzer durum her bölümün sonunda bırakılan sayfa boşluk oranı için de geçerlidir. Bu yüzden hem bölümlere ayrılan sayfa miktarında hem de bölümlerin sonunda bırakılan sayfa boşluk oranında düzensiz değişikliklere rastlanmıştır. Ancak aynı durumu bölüm başlarında bırakılan sayfa boşluk oranı için söylemek olası değildir. Çünkü metnin ilk bölümünden son bölümüne kadar her bölümün başlangıcı için ayrılan sayfa boşluk oranında herhangi bir değişim, düzensizlik ya da orantısızlık gözlenmemiştir. Her bir aşamada elde edilen veriler aynı kategorideki diğer verilerle büyüklük/küçüklük durumuna göre ilişkilendirilmiş ve mümkün olduğu yerlerde çizge ve tablolarla gösterilmiştir.

Çözümleme kısmının ikinci (b) aşamasında ise *Mutfak Çıkmazı* romanının sözcemeleme durumuna detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Sözcemeleme durumu çerçevesinde metnin oluşumuna katkı sunan yazar, yer ve zaman sözcemeleme kuramı çerçevesinde betimlenmiştir. Sözcemeleme durumunun betimlenmesi çalışmayı daha da ileriye taşımış ve ilgili sürece bağlı olarak hem anlatılanın hem de anlatıcının konumu kuramsal açıdan ele alınmıştır. Bu sayede çalışma gerçeklik düzleminde elde edilen verilerden hareketle kurgusal düzleme doğru derinleştirilmiştir. Bu bakımdan inceleme nesnesi hem gerçekli hem de kurgusal olmak üzere iki farklı boyutta incelenmiştir. Bu süreçte araştırma nesnesi metin, anlatı ve öykü bağlamlarında romandan örneklerle incelenmiş ve ayrıntılı bir şekilde sözcemeleme durumuyla ilişkilendirilmiş bilgiler ortaya çıkarılmıştır.

Çözümlemenin son kısmında ise (c) romanın öykü düzlemine odaklanılmış ve sözcü öznelerinin sözceleri bağlamında birbiriyle olan ilişkilerine, ürettikleri sözcelerin sıklık derecelerine hem bölümler hem de anlatı kişileri bağlamında bakılmıştır. Bu çerçevede *Mutfak Çıkmazı*'nın öykü düzleminde hangi anlatı kişisinin ne sıklıkta diyalog ve monolog şeklinde sözcüsünün olduğu, anlatı boyunca ilgili diyalog ve monologların sayısal değerlerinin ne olduğu, bu değerlerin bölüm başına ve anlatı kişisi başına düşen oranı gibi önemli bilgilere ulaşılmıştır. Daha sonra da elde edilen verilere dayanılarak öykü düzlemindeki sözcü öznelerinin hem konuşmacı hem de dinleyici kimlikleriyle birbiriyle iletişimindeki yerine temel anlatı kişisi merkezinde bakılmıştır.

Sonuç olarak söylemin izlerini sürme niyetinde olan bu tür bir göstergelimi çalışması sözcemeleme kuramının kendisine olan katkısını inkar etmez ve bu katkıyla birlikte bir söylem göstergelimine dönüşür. Bu çerçevede inceleme nesnesinin nasıl bir sözcüye/söyleme dönüştüğüne yönelik süreçler metin, anlatı ve öykü katmanlarında incelenmiş ve edebi bir eser olan araştırma nesnesinde söylemi kuran oluşturucu

ögelerin izleri hem gerçeklik hem de kurgusal düzlemde sayısal verileriyle birlikte betimlenmiştir. Genel olarak üretilen kapalı sözcelerin (metin) içeriğine bakıldığında farklı metin tiplerinin birbiriyle etkileşim halinde olduğu bilinmektedir. Bazen söyleşimsel metin türünün özellikleri anlatısal bir metinde bazen de anlatısal metin türünün özellikleri ise söyleşimsel bir metinde görülebilir. Yapılan bu çalışmada da, diyalog ve monologların bölüm ve sözce öznesi başına düşen konuşma sıklıklarına bakıldığında Yücel'in *Mutfak Çıkmazı*'nın anlatısal bir metin olma özelliğinin yanı sıra söyleşimsel bir metin olduğu yargısına da varılabilir. Çünkü söyleşimsel anlatı türüne kanıt olarak karşılıklı konuşma (diyalog) bağlamında sözce öznelerine ait toplam (939), monolog bağlamında ise toplam (131) konuşmaya rastlanmıştır. Monologların zaman zaman her ne kadar anlatının hızını kesmek ya da düşürmek gibi bir etkisi olsa da sözce özneleri arasında geçen diyaloglar ve sıklıkları hesaba katıldığında burada hem metnin hareketliliği hem de anlatısallığı açısından bir çeşitlilik söz konusudur. Bu bağlamda sözceme öznesi Yücel'in ürettiği sözcü/söyleminde anlatısalılık ve söyleşimsellik drumlarını da içi içe görmek mümkündür.

Kaynakça

- De Saussure, F. (1998). Genel Dilbilim Dersleri. (Çev. B. Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Günay, V. D. (2013). Söylem Çözümlemesi. İstanbul: Papatya.
- Günay, V. D. (2018). Bir Yazınsal Göstergibilim Okuması: Kuyucaklı Yusuf. İstanbul: Papatya Bilim.
- Greimas, A. J. & Joseph, C. (1982). Semiotics and language: An Analytical Dictionary. (Çev. L. Crist, D. Patte). Bloomington: Indiana University Press.
- Kalelioğlu, M. (2020). Act of signification from narratology to semiotics within the scope of interdisciplinary approach.
- RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8), 97-113. DOI: 10.29000/rumelide.814075.
- Kıran, A. & Kıran, Z. (2011). Yazınsal Okuma Süreçleri. (4. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Kıran, Z. & Kıran, A. (2013). Dilbilime Giriş. (4. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Rifat, M. (2011). Metnin Sesi. (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Sığırcı, İ. (2017). Göstergibilim Uygulamaları. Metinleri, Görselleri, Olayları ve Sanat Yapıtını Okuma. (2. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Seymour, C. (1978). Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Yücel, T. (2015). Yapısalılık. (3. Baskı). İstanbul: Can Sanat.
- Yücel, T. (2020). Mutfak Çıkmazı. (6. Baskı). İstanbul: Can Sanat.

19. The reinvention of humanity: Language, power and rebellion in Le Guin's "She Unnames Them"

Sultan KOMUT BAKIŒI¹

APA: Komut Bakıncı, S. (2021) The reinvention of humanity: Language, power and rebellion in Le Guin's "She Unnames Them". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 229-237. DOI: 10.29000/rumelide.981540.

Abstract

What role language plays in the process of construction of the Self is an area of debate in many fields including linguistics, psychology, philosophy and literature. *She Unnames Them (1985)* by Ursula K. Le Guin is a short story in which the power of language is manifested through the female protagonist's unnamings of animals in the Garden of Eden. Le Guin does not name the woman in the story because along with the animals, she gives her name back to Adam and his father. As a Biblical allusion of Genesis, the story gives readers a fresh version of the creation story in which women do not hold a passive, inferior, and subordinate position, on the contrary, the power of language is challenged and so is the position of authority. The female protagonist challenges the patriarchal assumption that power is the dominion of men and will remain so. Her rebellion causes a new life without inequality, stereotyping and, most importantly, without classes, to emerge. Through the female protagonist's self-reinvention, a new era begins seeing that she leaves Adam and the Garden of Eden, taking the future generations with her. This is not just a story of a self-reinvention of a woman who was once named Eve, rather this is the story of the reinvention of humanity.

Keywords: Language, power, unnamings, patriarchy, self-reinvention

İnsanlığın yeniden keşfi: Le Guin'in "She Unnames Them" adlı eserinde dil, güç ve başkaldırı

Öz

Benliğimizin inşa sürecinde dilin oynadığı rol dilbilim, psikoloji, felsefe ve edebiyat da dâhil birçok alanda süregelen bir tartışma konusudur. Ursula K. Le Guin'in *She Unnames Them (1985)* adlı eseri ise, bir kadın anlatıcının Cennet Bahçesindeki hayvanları isimsizleştirerek dilin gücünü açığa çıkarttığı bir kısa hikâyedir. Le Guin hikâyedeki kadını adlandırmaz, zira hayvanlar ile birlikte, kadın da kendi ismini Âdem'e ve babasına geri vermiştir. İncil'deki Yaratılışa da imada bulunan hikâyeye, okuyuculara yeni bir yaratılış hikâyesi sunmaktadır. Bu yeni yaratılış hikâyesinde kadınlar edilgen, daha aşağı konumda ve boyunduruk altında tutulmamakta; aksine, dilin gücüne ve otorite konumuna meydan okunmaktadır. Kadın anlatıcı, gücün erkeklerin hâkimiyetinde olduğu ve öyle kalacağına dair ataerkil varsayımına karşı koymaktadır. Onun başkaldırısı, eşitsizliğin, tektipleştirmenin ve en önemlisi sınıfların olmadığı yeni bir hayatın yeşermesine öncülük etmektedir. Kadın anlatıcı benliğini yeniden keşfederek Âdem'i ve Cennet Bahçesini arkasında bırakıp yeni nesilleri de yanına alarak yeni bir çağ başlatmaktadır. Dolayısıyla kadın, gelecek nesilleri de kendi yanına almaktadır. Bu hikâyeye, yalnızca bir zamanlar Havva adındaki bir kadının benliğini yeniden keşfettiği bir hikâyeye değil; daha ziyade, insanlığın yeniden keşfedilme hikâyesidir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, (İstanbul, Türkiye). sultankomut@halic.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7815-389X. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981540]

Anahtar kelimeler: Dil, güç, isimsizleştirme, benliğin yeniden keşfi

"I don't do messages. I write stories and poems. That's all. What the story/poem means to you- its 'message' to you- maybe entirely different from what it means to me"

Le Guin, 2016, p. 34

What role language plays in the process of construction of the Self is an area of debate in many fields including linguistics, psychology, philosophy and literature. Women, especially second wave feminists sought means to fight oppression of many kinds, one of which was their fight against sexist language since challenging this gendered nature of language was considered to be a significant way of empowering women. As one of the most influential weapons of male domination, language was soon recognized by second wave feminists to be a medium that women could start to use to change the status quo. This movement of the 1970s and early 80s was very prolific in that many feminist scholars and activists wrote books, articles, pamphlets and guidelines regarding how to change the language itself, which was believed, in Alette Olin Hill's words, to be "both an instrument of oppression and as a possible tool of liberation" (as cited in Laugesen, 2019, p. 241).² As a possible tool of liberation, language is used by women to reverse binary oppositions and undermine patriarchy.

She Unnames Them (1985), by Ursula K. Le Guin is a short story in which the power of language is portrayed through the female protagonist's unnamings of animals in the Garden of Eden. Even though it is a short story, there are many issues to be considered while trying to analyze *She Unnames Them*, such as language, nominalization, power relations, identity and rebellion. Though different, these issues are interrelated and, as a result, make analyzing Le Guin's famous parable considerably easier. Apart from those issues, this story can also be read in the ecofeminist discourse. Ecofeminism is a multifaceted movement with distinct elements. In its broadest sense, ecofeminism is the synthesis of ecological and feminist theories and activities. It represents a wide range of theoretical, practical, and critical attempts to comprehend and oppose the intertwined domination of both women and nature (Eaton, 2005, p.11). As a result, although it is a very short story of only one-page, multiple readings can be applied to analyze the text.

Amanda Laugesen (2019) defines linguistic activism as "an effort to change speech as part of a broader attitude to change cultural attitudes and from there to create social change and, in this case, to achieve greater equality for, and less discrimination against, women" (p.242). In her article that discusses Australian linguistic activism, she refers to different phrases that are used to define linguistic activism. Deborah Cameron, for instance, uses "verbal hygiene" while Anne Pauwels prefers "linguistic intervention" (as cited in Laugesen, 2019, p. 241). Laugesen states that for these activists:

"Language was not 'natural'; instead it was possible to query and deconstruct language and construct new knowledge. The feminism of the 1970s was also concerned with the nature of power and how power governed human relationships. An analysis of, and a call to change, language was part of this dissection and reimagining of power." (2019, p. 246)

Le Guin wrote *She Unnames Them* in 1985, when the linguistic activism of second wave feminists was on the rise globally; feminists from different countries were fighting against sexist language along with other issues. When the story was republished in "Buffalo Gals and Other Animal Presences" as the last story, the

2 Dale Spender, *Language of Sexism* (1975) and *Man Made Language* (1980)
Robin Lako, "Language and Woman's Place" (1973)
Casey Miller and Kate Swift, *Words and Women* (1976), *Handbook of Non-Sexist Writing for Writers, Editors and Speakers* (1980).

author explained why it "had to come last in this book because it states (equivocally, of course) whose side (so long as sides must be taken), I am on and what the consequences (maybe) are" (Le Guin, 1987, p. 229). As a result, we can certainly claim that by referring to taking sides, she assures the readers that she is on the side of the feminists and also reminds that it is not an option but an obligation to show where one stands.

As human beings, we can critically evaluate and better achieve our ideas and objectives by looking back at prior methods of doing things and previous ways of living our lives (Elliott, 2013, p. 93). In her article "Revisioning Gender: Inventing Women in Ursula K. Le Guin's Nonfiction", Lisa Hammond Rashley (2007) argues that in the story the author is "challenging patriarchal narratives of women's lives" (p.44). We can deduce that by challenging these very well-known narratives, as many other women writers do, Le Guin both critically evaluates past narratives to understand the present situation of women and points to the possibility of a better future.

The story also focuses on identity construction considering the female protagonist's experience and rebellion. In Carol Howe Hamblen's words: "Names symbolize a person's identity" (1979, p. 247). One's identity is developed and shaped by the society in which one lives. This identity construction is influenced by many factors including genetics, environment, societal norms, family dynamics, but language is also a significant factor shaping one's identity. In her discussion about "hate speech" Judith Butler (1997) asserts that we are linguistic creatures who need language to function and our sensitivity to language is defined by its rules (p. 1-3), which simply puts forward the importance of language in the construction of one's identity. In the story, the unnamed woman is trying to dismantle the domination of the man through language. In this way, his power is undermined, so too is his domination. This performance of unnamings is powerful because she reinvents herself along with other life forms, which turns this self-reinvention into the reinvention of humanity. Patriarchy is undermined in the Garden of Eden, where it was first formed, formulated and applied, and future generations, thereby, are freed from man's domination.

The following passage is quoted from the New American Standard Bible (1995), Genesis 2 (7-8), which tells how Adam and Eve were formed and what happened thereafter:

Then the Lord God formed man of dust from the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living being. The Lord God planted a garden toward the east, in Eden; and there He placed the man whom He had formed.

...

Then the Lord God said, "It is not good for the man to be alone; I will make him a helper suitable for him." 19 Out of the ground the Lord God formed every beast of the field and every bird of the sky, and brought them to the man to see what he would call them; and whatever the man called a living creature, that was its name. 20 The man gave names to all the cattle, and to the birds of the sky, and to every beast of the field, but for Adam there was not found a helper suitable for him. 21 So the Lord God caused a deep sleep to fall upon the man, and he slept; then He took one of his ribs and closed up the flesh at that place. 22 The Lord God fashioned into a woman the rib which He had taken from the man, and brought her to the man. 23 The man said,

"This is now bone of my bones,

And flesh of my flesh;

She shall be called Woman,³

Because she was taken out of Man."⁴

(Genesis, 2 (19-23) The Creation of Man and Woman, NASB 1995)

3 Hebrew *Ishshah*

4 Hebrew *Ish*

In summary, God creates Adam first and sees a necessity to give him some company, "a suitable helper" for which reason he creates other living creatures, only to give Adam authority to name them all. However, these creatures do not meet his needs and God creates the woman from Adam's rib. Like all the other creatures, the woman is named by Adam as 'Woman'. According to Nuessel, onomastic theorists put forward that giving a name is a demonstration of exerting power on the grounds that the individual being named, much like a child or a pet, is set in the position of subject and is regularly perceived as being of an inferior position to the name giver (Melzow, 2012, p. 356).⁵ Adam, by naming the woman and other living creatures, holds the superior position from the very beginning. As the subject of this hierarchy, the name giver becomes the authority figure who controls and constructs the lives of the inferior objects.

She Unnames Them starts with the woman character unnamming other animals: "MOST of them accepted namelessness with the perfect indifference with which they had so long accepted and ignored their names" (Le Guin, 1985, p. 27). The first part of the story, which is written in the third person, portrays how the animals react to this process; some of them protest at the beginning and then accept, some do not care about their names, while others approve "enthusiastically to give their names back to the people to whom, as they put it, they belonged" (Le Guin, 1985, p.27). Those that resist changing their names are reminded that "the issue was precisely one of individual choice" and that they are totally free to choose their own names, which causes them to willingly give up their existing names. In the second part of the story after all the animals are unnamed, the narration changes to the first-person:

NONE were left now to unname, and yet how close I felt to them when I saw one of them swim or fly or trot or crawl across my way or over my skin, or stalk me in the night, or go along beside me for a while in the day. They seemed far closer than when their names had stood between myself and them like a clear barrier: so close that my fear of them and their fear of me became one same fear. And the attraction that many of us felt, the desire to feel or rub or caress one another's scales or skin or feathers or fur, taste one another's blood or flesh, keep one another warm -- that attraction was now all one with the fear, and the hunter could not be told from the hunted, nor the eater from the food. (Le Guin, 1985, p. 27)

It is common to change the point of-view in a work of fiction, yet the transition to first person narration at this point of the story is far more significant than the common usage. This transition occurs when the woman finishes unnamming animals, when she starts feeling closer to them as if the names had been separating them "like a clear barrier". As soon as the barriers are destroyed, her fears disappear, and they start feeling attraction and desire for each other. In this regard, the short story might be examined by way of an ecofeminist critique given that the unnamed narrator finds herself in harmony with nature after her action. From an ecofeminist viewpoint, life in nature is sustained through "cooperation, mutual care, and love" (Shiva, V., & Mies, M, 2014, p.6). In the story, nature, and therefore the lifeforms that inhabit it, were based on Adam's superiority over other creatures including the woman. This created an atmosphere where all these lifeforms were separated from one other, stereotyped, and left to live apart from each other, which positions the other dangerous and thus an enemy. Tearing down all these barriers by unnamming animals, the woman protagonist helps in the development of "a new cosmology and a new anthropology" which is advocated by ecofeminists (Shiva, V., & Mies, M, 2014, p.6). The unnamed character's performance could also be explained as a form of rebellion that promises a new life without hierarchy, inequality and stereotyping. This rebellion not only destroys the barriers between animals but also brings human beings closer to other animals and other human beings. Consequently, this act of unnamming might open possibilities for a classless society, one which, in Lee Cullen Khanna's words, would be "a new more inclusive experience of paradise" (1991, p. 50).

5 For more discussions about nominalisation see Charles Kauffman, "Names and Weapons"(1989), Kenneth Burke *Language as Symbolic Action* (1966)

One might further claim that the act of unnamings might be an indication of the discovery of the power of language, which enables her to free herself from the categorizations and boundaries that define her, and finally to reinvent her own identity. In this regard, reference can be made to Michel Foucault to illustrate the link between language and power in general. In *Power/Knowledge* Foucault writes that "In the end, we are judged, condemned, classified, determined in our undertakings, destined to a certain mode of living or dying, as a function of true discourses which are the bearers of the specific effects of power" (1980, p.93). Following this, it can be inferred that by destroying the barriers between human beings and animals, also between different species of animals, what the woman does reverses the situation that Foucault describes, and she and other species are freed from judgements, condemnations, and classification, and they are no longer "destined to a certain mode of living or dying". This, certainly, changes the power relations in the Garden of Eden.

According to Foucault, "Power is everywhere; not because it embraces everything, but because it comes from everywhere" (1998, p. 93). Despite this claim, Foucault does not believe that power is a completely negative force which represses, constraints, perverts or diminishes, it is also productive. It is not a static, but rather it is a relationship between the subject and the object(s). He argues that "it[power] traverses and produces things, it induces pleasure, forms knowledge, produces discourse" and "needs to be considered as a productive network" (Foucault, 1980, p. 119). In Le Guin's story, we can see the examples of a power network and how it produces a resistance. In the Garden of Eden, power is exercised by two agents: Adam and his father, God. God creates Adam and gives him the authority to name the animals and the woman, an act that constructs the hierarchy among them. Following Foucault, we can also state that "power establishes a network through which it freely circulates" (1980, p. 99); hence, God creates his own network: the first human being and the other creatures to help him. Foucault further argues, "The individual which power has constituted is at the same time its vehicle" (1980, p.98). In this analysis, the most important vehicle in this Foucauldian power network is Eve. She is created to obey Adam, named by her master and is a vehicle for the extension of this power network. As Foucault also argues, "there are no relations of power without resistances" (1980, p.142). The main vehicle of her own oppression in this power network is the woman, and she understands the problem of being named and classified by Adam and thus she finds a way to assert her own power. This resistance is a step towards creating her own identity and rejecting a future that is predestined for her and future generations.

When Eve was created, just before she was named, God says:

"I will greatly multiply
Your pain in childbirth,
In pain you will bring forth children;
Yet your desire will be for your husband,
And he will rule over you."
(Genesis, 3 (16), The Fall of Man, NASB 1995)

The last line of the above quote shows the inevitable and unquestionable fate of the woman and future generations. This was written in the sacred book, by the creator, whose judgement cannot be questioned, whose words cannot be rewritten. According to God's own words, it is the woman who will be responsible for the pain of childbirth and, more interestingly, her pain will be multiplied and yet the woman will still crave for the man who will "rule over" her. However, Le Guin does not find this fate suitable for the protagonist. In her fresh version of humanity, she creates a world where the woman does not let the man

"rule over" her. By doing so, she shows the reader that the first woman on earth will not submit to the first man, and that future women will not be taught to be submissive to the men around them or, potentially, any kind of authority. In this way, she starts to shatter binary oppositions regarding men and women. As Khanna suggests this is "no longer the generic tension of binary opposition, but the gendered quest for difference that constitutes Le Guin's Utopian enterprise" (1991, p.50).

A careful reader would notice that Le Guin, never uses "Eve" for the unnamed protagonist. This deliberate withholding of her name is another means to undermine the patriarchal order. In Genesis 3, 17 we read "Now the man called his wife's name Eve⁶, because she was the mother of all the living" (The Fall of Man, NASB 1995). Likewise, in the story Adam in fact names the unnamed narrator. Only after she unnames the animals, does she start questioning her own situation. She says, "This was more or less the effect I had been after. It was somewhat more powerful than I had anticipated, but I could not now, in all conscience, make an exception for myself" (Le Guin, 1985, p.27). The result exceeds even her anticipation and she starts feeling empowered by her own action. It is only then she approaches Adam to speak for herself, saying: "You and your father lent me this, gave it to me, actually. It's been really useful, but it doesn't exactly seem to fit very well lately. But thanks very much! It's really been very useful" (Le Guin, 1985, p.27). This is significant in that here, finally, we see her constructing her own identity after refusing the patriarchal order by giving her name back to God and Adam. This can be considered contradictory because she uses the word "useful" twice, which might be an indication of an honest remark instead of being irony. Why does she think that it has been useful? One might argue that having been named and stereotyped before, she has experienced domination and therefore is able to see the importance of names, the importance of language, and so have a chance to change her fate, and that of every other woman who will come after her, as well as all animals.

The issue here is not just exerting one's authority through naming, it is also about creating discourses through language, which will constitute the "regimes of truth" of each society that formulate what is wrong and what is right. We should also consider the importance of language as a means of written communication. As a woman who creates a world according to her own desire, Le Guin subverts phallogocentric language from the very beginning, from the creation of human beings. Second-wave feminists famously urged women to write from their point of view, to include themselves in the text, to write with "the white ink". Simone Galea (2014) writes that the aim was "to exceed that which is ordained by a phallogocentric socio-cultural system and to seek ways through which new selves are born through different kinds of writing" (p.147). The phallogocentric socio-cultural system that Galea refers to is significant in that women have learned their given position in society which forces them to act in such a way that their position never changes, and men's superior position stays intact. Furthermore, thorough spoken and written language, this dynamic is always restructured, and women unwittingly become vehicles of their own stereotyping and even oppression.

Unnaming, consequently, is not just about portraying, undermining and rejecting Adam's authority over the woman or other animals, it is also about deconstructing the phallogocentric language that privileges the masculine and reinforces male domination. In her famous article "American Gynocriticism", Elaine Showalter sees Le Guin's *She Unnames Them* as a reaction to what she calls the "authoritarian father's library". She writes that Le Guin suggests "women's writing should be rule breaking, playful, sensuous, anarchic: women should remake language and write in the Mother Tongue" (Showalter, 1993, p.115). Showalter's use of the phrase Mother Tongue should not be misunderstood; she means a language that is purified from the phallogocentric language that dominates and controls women and recreates itself through this domination. Seeing as men have controlled philosophy, social life, the legal structure, education, and

business and religious spheres, they have had the authority to exert their influence on practically every domain of life. Literature is no exception. Women who have struggled to challenge men's superior position use all the tools available to them. In this context, power networks to which women are subject are of great significance. Recalling Foucault, we might argue that having understood her position in power network of God and Adam, the unnamed woman recognizes the power of language and the necessity for resistance, which, according to Foucault, each power relation creates.

Adam's reaction to the woman's actions is also worth discussing here inasmuch as it, or lack of it, is significant. He has been created to be served and obeyed and she is the first woman who has been created to serve; as the first man on earth, he sets a precedent for his own generation. The story continues as follows:

"He was not paying much attention, as it happened, and said only, "Put it down over there, O.K.?" and went on with what he was doing.

One of my reasons for doing what I did was that talk was getting us nowhere, but all the same I felt a little let down. I had been prepared to defend my decision. And I thought that perhaps when he did notice he might be upset and want to talk. I put some things away and fiddled around a little, but he continued to do what he was doing and to take no notice of anything else" (Le Guin, 1985, p. 27).

As this suggests, Adam is portrayed as indifferent or ignorant, paying no attention to either her feelings or her words. The woman also tells the readers that "talk was getting us [them] nowhere", which shows us the lack of communication between the two (Le Guin, 1985, p. 27). Adam's total ignorance of the woman might well be a result of this lack of communication: he does not care to listen to her. One might further argue that what Le Guin does with the story in general is a call for action for feminists. Le Guin, therefore, might be advising her contemporary feminists to stop trying to compromise and act instead. The woman's disappointment is also worth discussing here. The choice of the past perfect tense ("had been prepared") indicates that the woman had been planning this confrontation and she had planned what to say and how to defend her position, which are signs of a healthier level of communication where one tries to make oneself heard and understood. However, Adam's being totally oblivious, and ignorant is another indication of the patriarchal order's general attitude towards women. The unnamed woman, despite feeling empowered, is nevertheless disappointed and has to be strong to end the game.

I have suggested above that this is a story of rebellion, which initiates the woman's construction of her identity, a reinvention of the Self that might change the course of history. The next step the unnamed protagonist takes is an indication of this rebellion.

"At last I said, "Well, goodbye, dear. I hope the garden key turns up."

He was fitting parts together, and said, without looking around, "O.K., fine, dear. When's dinner?" "I'm not sure," I said. "I'm going now. With the..." I hesitated, and finally said, "With them, you know," and went on out."

(Le Guin, 1985, p.27).

Even when Adam hears the word "goodbye" he does not pay attention and asks for his dinner. His reaction is understandable because he cannot imagine that she, who has been created as a "suitable helper" and later punished by being ruled over by him, is able to leave him. This last reaction of Adam (asking when the dinner is) demonstrates that he believes that the woman, whom he has named, is taken for granted and whatever he does or does not do, she is supposed to be there for him. By portraying Adam as an ignorant man not giving attention to what he is being told and asking for the dinner instead, Le Guin reminds the readers of the traditional gender roles that are assigned to women. The unnamed woman cannot tolerate this

assignment, having felt empowered by unnamings others and reclaiming her identity, she is ready to revolt. This is not a violent rebellion, rather it is a constructive and promising one.

One should pay attention to the final words of the woman before she leaves Adam in the Garden of Eden. She says: "I am going now. With the... With them, you know" (Le Guin, 1985, p.27). This sentence is fascinating because "them" might refer to many things; the animals that she unnames, plants, some objects they share, or most importantly, their babies, meaning the future generations. When the future generations are not raised in a patriarchal society in which she is ignored and underrated, the next generation will automatically be reinvented. Instead of having to put up with what has been decided and written for her and being a vehicle in the power network that diminishes her value, disregards her and forces her to live in such a society, the unnamed protagonist takes an action that changes everything. She saves not only herself but also future generations.

In discussing Ursula Le Guin's fiction, Theodore Sturgeon states that one can find "courage, endurance and risk", and that she "examines, attacks, unbuttons, takes down and exposes our notion of reality" (as cited in Geyh et. al, 1998, p. 520). As an allusion to the Biblical Genesis, Le Guin's short story *She Unnames Them* gives readers a fresh version of the creation story. Notwithstanding being a one-paged very short story, it is rich in meaning and can be analyzed from different perspectives. In this new version of the creation story, in which women do not hold a passive, inferior, and subordinate position, but on the contrary, the power of language is relayed and so consequently the position of authority. The female protagonist starts by unnamings animals, she then gives her name back to Adam and finally leaves him. Hence, she challenges the patriarchal assumption that power resides in the dominion of men and will remain so. A new life without inequality, stereotyping and, most importantly, without classes, emerges with her rebellion. Through the female protagonist's self-reinvention, a new era begins seeing that she leaves Adam and Garden of Eden taking the future generations with her. She starts a new order and "construct[s] it according to her own experience of community with the other creatures of the world" (Cornell, 2005, p.100). In this regard, this is not just a story of a self-reinvention of a woman who was once named Eve, rather this is the story of the reinvention of humanity. In the same speech that was quoted at the beginning of this article, Le Guin says "What my reader gets out of my pot is what she needs, and she knows her needs better than I do" (Le Guin, 2016, p. 34). Thus, the story is always open to various analyses depending on the readers' needs.

References

- Butler, J. (1997). *Excitable Speech. A Politics of the Performative*. London: Routledge.
- Cornell, M. D. (2005). Mother of All The Living: Reinterpretations of Eve in Contemporary Literature. *Cross Currents*, 54(4).
- Eaton, H. (2005) *Introducing Ecofeminist Theologies*. Bloomsbury Publishing Plc, 2005. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/halicttr/detail.action?docID=1749091>. Created from halicttr on 2021-07-09 09:55:46.
- Elliott, A. (2013). *Reinvention*. Taylor & Francis Group, ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/halicttr/detail.action?docID=1114682>. Created from halicttr on 2021-01-05 03:24:22.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge*. ed. C. Gordon, Brighton: Harvester.
- Foucault, M. (1998). *The History of Sexuality*. Harmondsworth, Allen Lane.
- Galea, S. (2014). Chapter Nine: Self-Writing, the Feminine, and the Educational Constitution of the Self. *Counterpoints*, 462, 139-153. Retrieved June 6, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/45178384>

- Geyh, P, Leebron, F. G. and Andrew Levy, (1998). *Postmodern American Fiction, A Norton Anthology*. (1st Ed.), New York: W.W. Norton & Company.
- Hamblen, C. (1979). The Married Woman's Name: A Metaphor of Oppression. *ETC: A Review of General Semantics*, 36(3), 248-256. Retrieved June 25, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/42575418>
- Khanna, L. (1991). Beyond Omelas: Utopia and Gender. *Utopian Studies*, 2(1/2), 48-58. Retrieved June 26, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/20719025>
- Laugesen, A. (2019). Changing 'Man Made Language': Sexist Language And Feminist Linguistic Activism In Australia. In Arrow M. & Woollacott A. (Eds.), *Everyday Revolutions: Remaking Gender, Sexuality and Culture in 1970s Australia* (pp. 241-260). Acton ACT, Australia: ANU Press. Retrieved June 26, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/j.ctvq4c17c.16>
- Le, Guin, U. K. (2016). *Words Are My Matter: Writings About Life and Books, 2000-2016*, with a Journal of a Writer's Week, Small Beer Press, 2016. ProQuest Ebook Central, <http://ebookcentral.proquest.com/lib/halicttr/detail.action?docID=5183071>.
- Le Guin, U. K. (1985). "She Unnames Them" *New Yorker*. 1/21/85, Vol. 60, Issue 49, p.27-27. 1p.
- Le Guin, U. K. (1987). *Buffalo Gals and Other Animal Presences*. New York: ROC-Penguin.
- Melzow, C. (2012). Identification, Naming, and Rhetoric in "The Sky, the Stars, the Wilderness and The Maine Woods". *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment*, 19(2), 356-374. Retrieved June 20, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/44087104>
- New American Standard Bible (1995)
<https://www.biblegateway.com/passage/?search=Genesis+2&version=NASB1995>
- Rashley, L. (2007). Revisioning Gender: Inventing Women In Ursula K. Le Gum's Nonfiction. *Biography*, 30(1), 22-47. Retrieved May 16, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/23540596>
- Shiva, V. & Mies, M. (2014). *Ecofeminism*. ProQuest Ebook Central [http://ebookcentral.proquest.com/](http://ebookcentral.proquest.com/target='_blank' style='cursor: pointer;) Created from halicttr on 2021-07-09 08:31:10.
- Showalter, E. (1993). American Gynocriticism. *American Literary History*, 5(1), 111-128. Retrieved June 26, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/489763>

20. The Tauroctony and Artaud's *The Cenci*: Back To The Ritual Drama

Onur EKLER¹

APA: Ekler, O. (2021) The Tauroctony and Artaud's *The Cenci*: Back To The Ritual Drama. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 244-251. DOI: 10.29000/rumelide.981543.

Abstract

The Tauroctony, commonly known as the bull-slaying cult can be regarded as the manifestation of the anima mundi, or the life-giving and taking energy (libido-thanatos) in the Jungian psychology. The symbolical significance of this cult is essential to see the totality of life in the natural circulation of the anima mundi. Artaud in *Theatre and Its Double* argues that the natural cycle of the unbridled energy has long been disrupted in the Western society since the Western civilization has cut the organic ties with the nature and has infected itself with the worn-out institutions in the grip of the poisonous, hegemonic language with its totalizing principles. He asserts that an uncontrollable plague has struck Europe due to the infection in the language. However, interestingly enough, he takes a positive stance towards the uncontrollable plague. He sees the potential procreation in the destructive power of this plague that would eventually melt the decomposed organs in the society. Thanks to this, the flattened body of the society cleansed of the rotten institutions will cure itself back to its original cycle. Artaud justifiably asserts that the plague best manifests itself in its double: In theatre. The corrosive effect of the language is best observed in the Western theatre. Artaud sees the plague as an opportunity to restore it back to its ritual roots. He develops a new form of theatre, "the Theatre of Cruelty" to cleanse the infected body of the Western society. In this context, this study aims to explore the cleansing mission of Artaud's Theatre of Cruelty by corroborating the discussion with a detailed study on his notable play, *Cenci*.

Keywords: Cruelty, theatre, infection, tragedy, ritual

The Tauroctony ve *Cenci*: Ritüel Dramaya Dönüş

Öz

Kurban ritüeli olarak bilinen Tauroctony, Jung'un psikolojik yaklaşımında öne sürdüğü anima-mundi başka bir deyişle, yaşam enerjisinin (libido-thanatos) bir dışı vurumu olarak kabul edilebilir. Bu kültürün sembolik önemi, evrenin ruhunun doğal akışında yaşamın bütünlüğünü görmek adına önem arz eder. Artaud, "The Theater and Its Double" adlı eserinde Batı medeniyetinin doğayla organik bağlarını koparması ve kendini baskın dilin totaliter ilkelerinin yörüngesindeki aşınmış kurumlarıyla zehirlemiş olmasından dolayı Batı toplumunda çok uzun zamandır organik enerjinin doğal seyrinin önü kesilmiş olduğunu belirtir. Artaud, dilin enfekte olmasından dolayı kontrolden çıkmış bir salgının Avrupa'yı çok sert vurduğunu ileri sürer. Buna rağmen, ilginçtir ki, Artaud salgına karşı olumlu bir tutum sergiler. O, toplumdaki çürümüş organları eritecek olan salgının yıkıcı gücündeki yaratıcı potansiyeli görür. Bu yaratıcı güç sayesinde, çürümüş yapılarından arınmış olan toplum orijinal döngüsüne geri dönecektir. Artaud, salgının kendini en iyi gösterdiği yerin tiyatro olduğunu haklı olarak öne sürer. Dilin aşındırıcı etkisi, en iyi Batı tiyatrosunda gözlemlenir. Artaud, bu salgın havasını toplumu yeniden ritüelliklik köklerine bağlamak için bir fırsat olarak görür. Bunun için, Batı toplumunun enfekte olmuş vücudunu arındırmak için "Şiddet Tiyatrosu" adında yeni bir tiyatro akımı başlatır. Bu bağlamda, bu çalışma,

¹ Öğr. Gör. Dr., Mustafa Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, (Hatay, Türkiye). onurekler@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0750-0417. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 18.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981543]

Artaud'un "Cenci" adlı meşhur eseri üzerine detaylı bir araştırma yaparak Şiddet Tiyatrosu'nun arındırıcı misyonunu keşfetmeyi amaçlar.

Anahtar kelimeler: Şiddet, tiyatro, enfeksiyon, tragedya, ritüel

The Tauroctony and Artaud's *The Cenci*: Back To The Ritual Drama

Introduction

Tauroctony or the bull-slaying cult depicts a sacrificial ritual that symbolically portrays the free-flowing energy in the universe. The energy with no predetermined course manifests itself in the spurt blood of the animal lying on a piece of earth that is sacrificed for the sake of Mithras, a mystic God in Roman mythology. What is quite striking in the cult is to see the unifying aspect of the spurt blood between the material and the metaphysical realms. The magnetic field of the energy as a creative and obliterating force sustains a sort of equilibrium between life and death. Therefore, the energy cycle between matter and spiritual in the sacrificial act, however cruel the act seems, brings on the organic creation, which, according to Artaud, has long been disrupted in the Western society. Artaud argues that in the Western society, the free course of energy found in the ancient ritualistic communities has been blocked or canalized into the predetermined paths, the boundaries of which have been drawn by the controlling mechanisms. In his masterpiece work, *The Theatre and Its Double* (1938), Artaud speaks of his unrest of the centripetal flow of the energy in the seemingly civilized West, particularly featuring its poisonous impact on the society. He asserts that the source of the infection is the hegemonic language with its totalizing principles though it does not reveal any symptoms. Concordantly, the institutions in the orbit of the logos-centric life get much infected and begin to wear away. Therefore, the plague for him is everywhere. However, surprisingly enough, he takes a positive stance towards the uncontrollable plague. He sees the potential procreation in the destructive power of this plague that would eventually melt the decomposed organs in the society. Thanks to this, the flattened body of the society cleansed of the rotten institutions will cure itself back to its original cycle. Artaud justifiably asserts that the plague best manifests itself in its double: In theatre. The corrosive effect of the language is best observed in the Western theatre. Artaud sees the plague as an opportunity to restore it back to its ritual roots. He develops a new form of theatre, the Theatre of Cruelty to cleanse the infected body of the Western society. In this context, this study aims to explore the cleansing mission of Artaud's Theatre of Cruelty by corroborating the discussion with a detailed analysis of his notable play, *The Cenci*.

The Tauroctony and Artaud's *The Cenci*: Back To The Ritual Drama

The most terrible plague for Artaud is the one that comes with "a silent rage" (Artaud, 1958: 20). He states that it tends to affect the very organs of the body. The dead bodies struck by such a sinister plague look unblemished. However, the controlling organs begin to be rotten internally. Artaud uses this analogy to explain the worn-out organs of the state that must be overthrown. He says; "once the plague is established in a city, the regular forms collapse (22). The state cannot function in the same structural order since the controlling organs fail to regulate the energy. Consequently, the unbridled energy "previously held in servitude and unavailable to reality, [...], sets loose in the guise of incredible images" (22), and causes anarchy which is not desirable in the hegemonic states. The reiterating point in Artaud's argument is how the institutions have paralyzed the organic life. The abandonment of the organs in the body-state renders the flux of forms, which in turn "will give freedom of the city and of existence the acts that are by nature hostile to the life of societies" (28).

As a keen observer, Artaud turns the plague-struck state into an opportunity to put his notion of "body without organs" into practice. In this respect, theatre for him is crucial since it bears certain characteristics with the plague. Like the plague, theatre for Artaud, as in Augustine's metaphorical definition, is a fatal scourge "that attacks not bodies but customs" (26). He further claims that theatre strikes the slumbering minds with the purpose of invigorating the "dormant conflicts" in the western society (27):

Perhaps the theater's poison, injected into the social body, disintegrates it, as Saint Augustine says, but at least it does so as a plague, as an avenging scourge, a redeeming epidemic...(31)

The theater for Artaud establishes the ultimate equilibrium that is only sustained with obliteration. He asserts that the obliterating force charms the audience to a delirium state that will eventually "exalt the energies" necessary for cleansing of the body/state (31). Therefore, Artaud claims that theatre like plague is "beneficial" (31).

Artaud finds the healing power to redeem the theatre from the poisonous logos-centrism in the Balinese performance that he saw at the Paris International Colonial Exposition in 1931. Artaud is quite fascinated by the theatricality of the performance. As Clancy (1985) mentions in her article, "Artaud and the Balinese Theatre", what Artaud sees at this performance is the organic drama of "movement and gesture" that enables the coexistence of the divine and material realms previously found in the ancient rites (397). To Artaud, the Balinese theatre is an ideal example of what the theatre should be like. He wrote three articles on the Balinese theatre which would later become the part of his work, *The Theatre and Its Double*. Artaud (1958) argues that the organic flow of the energy that can be found in the Balinese theatre will help to "restore the [western] theatre, [...], [back] to its original destiny which it presents as a combination of [gestus, mimes, music, and the spectacle] fused together in a perspective of hallucination and fear" (53). Clancy (1985) particularly draws attention to the key elements in the Balinese theatre which shapes Artaud's vision as he frames his Theatre of Cruelty. She refers to the harmonious relation among "movement, articulation and music" that essentially attracts Artaud (399). For Artaud (1958), the actors like the Balinese dancers should resemble to "the animated hieroglyphs" that can express "some dark prodigious reality" used at a time before the hegemonic language (written or spoken) (44). If they are able to do so, they can freely play the signs, the gestures which have, according to Artaud, completely been repressed in the western theatre. The western theatre is a dissociated theatre devoid of shadows (12). It reduces the boundless possibilities down to the abstract words. However, the true theatre for Artaud (1958) has its language in space or "the veritable hieroglyphs" ("language of sounds, cries, lights, onomatopoeia") that may create "an anarchistic destruction" (90,92). This will further create an organic state where the free association of forms will bring forth the totality of man.

Artaud further discusses that the true theatre generates new shadows as well as getting rid of the false ones. These shadows do not have any boundaries or limitations. With the appropriate mode of expression including "gestures, sounds, words, screams, light, darkness" they brutalize the forms making way for "the true spectacle of life" (Artaud, 1958: 12).

Thus, as Artaud reiterates in his seminal articles, the true awakening for the Western theatre lies in the magical performance of the Balinese theatre since its incarnational elements such as vibrant sounds, costumes, music, dance blurs the boundaries between the material and the transcendental by drawing the audience to a hypnotic state. Palermo (2007) in her Doctoral study on "Balinese Topeng" draws attention to the dualistic vision of life in the Balinese-Hindu philosophy. She refers to the dynamic relationship between the sekala (visible, earthly) and the niskala (invisible, transcendental) (51). As Artaud asserts, the dynamic interplay between the sekala and the niskala is what is needed in the Occidental theatre. Artaud

blames the Western theatre for the breakdown of such an organic dynamism as it creates the false image of reality. For Artaud (1958), it only reflects the surface reality which is reduced to “a mere inert replica” (48). However, Artaud states that there is another dimension of reality which is “archetypical and dangerous” beyond the surface. He metaphorically compares its principles to the dolphins which, “once they have shown their heads, hurry to dive back into the obscurity of the deep” (Artaud, 1958: 48). The theatre for Artaud should be a borderline where the realities from deep and shallow waters may coalesce into one with the sudden, immediate and shocking moves. According to Artaud, the ideal fusion of the sekala and the niskala can best be epitomized with the painting, *The Daughters of Lot* by Van den Leyden. It presents “the concrete physical space” that is filled with everything that is unspeakable with words. An implied incest that belongs to the material realm coexists with “the crackling, nocturnal bombardment of shooting stars” that sounds revelatory, metaphysical or spiritual in the same painting (Artaud, 1958: 37, 34). The fusion of the sekala and the niskala in the painting sustains the organic creation that is what Artaud truly desires to see in the Western theatre which has deeply been infected with the dialogues. The Western theatre lacks in the physical language that can express everything theatrical (38). This mode of expression disentralls the western theatre from the totalizing principles of speech, words. Thanks to this, as Murphy (2016) also mentions, the theatre will become the body without organs that can redeem itself from its automatic reflexes usually conveyed through the poisonous words (4).

Goodall (1987), an important critic on Artaud, states that Artaud finds Shakespeare as the prime culprit responsible for poisoning the western theatre with words (118). To Artaud, Shakespeare’s bold use of the soliloquys, monologues, and dialogues in order to attempt to express the things that the human speech is incapable of has long infected the western theatre. Goodall (1987) also touches upon Artaud’s similar attack on Shelley’s addiction to words in his effort to express the theatrical scenes in his version of *The Cenci* (1819). Artaud (1970) in his short article on *The Cenci* compares Shelley’s language to “a summer night bombarded by meteors” (Vii). The main point in Artaud’s revision of *The Cenci* is Artaud’s replacement of Shelley’s aesthetic language with action. Artaud draws attention to Shelley’s failure to express the theatrical events with his hyperbolic use of the aesthetic language. As Goodall (1987) well observes, in Shelley’s version of *Cenci*, Beatrice’s attempt to explain the inexplicability of the rape scene with “one hundred and seventy lines of perfect blank verse” might sound quite artificial for the audience since no one can expect such a flawless speech uttered by a traumatic person (122). Therefore, Artaud (1970) prefers to use a physical language that best expresses “the nature in the raw, [...], in the form of earth’s volcanic eruptions” (Vii). What he means by the physical language is gestures, movements and sounds which can contribute to the meaning as much as human speech. The characters’ “roaring, spinning around, flaunting their instincts or their vices creates a dream like state where “a sort of majestic fate vibrates” (Artaud, 1970: iX).

Artaud in his letter to Louis Jouvet gives some reasons to feature the mise en scene. He states that the human speech is insufficient to activate the pure forces of the unconscious (Blin et al., 1972: 95). In his *The Theatre and Its Double*, he boldly claims, “it is the mise en scene that is the theatre” (Artaud, 1958: 41). To Artaud, the mise en scene as “the pure theatrical language” can only reveal the suppressed forces of the unconscious. Through too much exposure to lighting, sound, gesture and text, Artaud’s theatre aims to break the Self-defense mechanism of the spectators in order to force them to participate in the action. He also appeals to such stunning effects to destroy the stereotypes in the western theatre.

With these purposes in mind, The *Theatre of Cruelty*, Artaud’s innovative stage, performs *the Cenci* (1935) at the Folies-Wagram in Paris. His interview in Le Petit Parisien published on April 14, 1935 about *The Cenci* shows his clear expectation from the play. He says, “a subject that is barbaric, out of time” (98). Idzkowski, a critic from *Le Jour* reports, “this tragedy [*the Cenci*] contains all the drama of our epoch in miniature” (Blin

et al., 1972: 100). The critical reception of *the Cenci* is quite complicated. According to Curtin (2010), *The Cenci* was reviewed as a huge failure leading to Artaud's mental breakdown (250). Eugene Gegenbach in his letter to Artaud expresses the spectators' lunatic laugh during the performance and pities him saying "there is nothing more to be done for you" (Blin et al., 1972: 142). Gerald D'Houville from *Le petit Parisien* attacks *the Cenci* with these words:

Our ears tortured by deafening music produced by loudspeakers, [...], we were in a state of alert as if we were hearing the wail of sirens during an evening of 'air raids'. Without doubt, we were warned in this manner that this was an evening of massacres. But we resigned ourselves to it. (Blin et al., 1972: 135)

Unlike D'Houville and Gegenbach, Pierre-Jean Jouve, a friend of Artaud, praises *The Cenci* as an animistic play. He particularly extols Artaud's *mise en scene* with its extreme sound effects when combined with the dance performances of the characters (141). The negative reviews are rather nauseating for him. Artaud complains about the dishonesty of some reviewers towards *The Cenci* since they only came to see the failure of the play. Artaud in his interview in *La Bete Noire* (June 1, 1935) accuses the French public of not being mature enough "for a feast of the Gods" (142). It is an evocation of the ancient ritualistic myths which are inherently cannibalistic. The cannibalistic acts such as human/animal sacrifices, parricide, infanticide, and fratricide are commonly seen in the ancient myths. They are inherently cruel, but these acts serve for a purpose in the myths. They are moved by the destructive instincts to give way to new creations. In other words, they are the prime movers of the Self-becoming since life itself, as Vork (2013) also states, "consumes to create or creates to consume" (308). It is the perpetual play between the destructive and creative forces. To give an example from an ancient Greek myth, one may refer to the myth of Kronos and Rhea. Kronos is a cruel father who swallows his own children as soon as they are born lest they should pose threats to his throne. This cannibalistic act will eventually lead to disgorging new deities. It is also the same for the next generation of Olympian Gods. Zeus resembles to his father, Kronos as soon as he supplants him. The cyclic relationship between the destructive and creative forces is a recurrent theme in the ancient myths. Similar to the ancient great myths, Artaud's *The Cenci* is inherently cruel, but it serves for a higher purpose not addressing to the conservative French public.

Cruelty for Artaud is a necessity for the Western theatre. He says, "Everything that acts is a cruelty" since life is a flux of energy without pattern or discourse (Artaud, 1958: 85). Therefore, it should have "nothing congealed" that can possibly impede it from turning into true act or magic (114). He argues that theatre's first mission is to prepare the audience about the possible fall of the sky (79). Consequently, as Artaud puts forth, the theatre of cruelty is bloody, but not systematically so. As opposed to the popular belief, the word, 'cruelty', as Artaud points out, does not necessarily mean bloodshed or sadism (102). Instead, cruelty is the necessary path to destroy the false shadows, submissive to the organs/institutions. It is the true path for Artaud to experience the totality of man. With this purpose, in the Theatre of Cruelty, the audience is located at the center, and the stage surrounds them. As mentioned above, Artaud aims to hypnotize the audience with the stunning effects of the *mise en scene*. The audience is resigned to the effects and eventually experiences the catharsis not through pity and fear but through terror and cruelty.

Artaud's *The Cenci* bears the characteristics of the Theatre of Cruelty. It seems to have been a deliberate design to implement his aesthetic of cruelty into action. The play is a severe attack on the Western rationality devoid of the spirit. Although the play is full of bloodshed, rape, murder, and chaos, particularly the protagonists, as Artaud emphasizes in his short article on *The Cenci*, act with the principle of amorality like the divine beings of the ancient myths. Their acts are beyond the norms of the society. Count Cenci's attitude well corroborates this point. He says, "For me, life, death, God, incest, repentance, crime do not exist.

I obey my own law” (Artaud, 1970: 8). People cannot be categorized as guilty or blameless according to Artaud. They act beyond the ethical boundaries of any kind of system.

Artaud in his letter to Andre Gide about *The Cenci* says, “In this play, nothing is treated with respect. I want to make everyone understand that I attack the social superstition of the family” (Blin et al., 1972, p.92). Artaud wants to prepare the audience for Count Cenci’s cruel actions such as infanticide, rape, and torture of any kind. In Artaud’s plan, Count Cenci seems to act like a scourge used for the dissolution of the corroded organs/values of the society. He is the destroyer of the worn-out codes of the family, society and religion. Goodall (1987) is quite right in her metaphorical comparison of Count Cenci to plague. She furthers her comparison of Beatrice, Lucretia and his sons to the victims of the plague (p.123). However outrageous his acts can be judged within any moral constraints, he is the only character that is true to his nature. He says, “I am a force of nature” (Artaud, 1970: 8). The play starts with the scene in which Camillo and Count Cenci talk over the murder committed by Cenci features the nakedness of Cenci in the face of the hypocrisy of the church. Here, Camillo is the mouthpiece of the corrupted church and he is the negotiator between Count Cenci and authority that exploits Cenci’s richness by covering his guilt. Count Cenci who acts with the Dionysian force is not afraid of even the Pope. He starkly shows the true face of the church with these words: “This Pope is too greedy for riches. It has become too easy today for a man of power to bury his crimes under his piles of gold” (Artaud, 1970: 6). He attacks the church despite the fact that the church appeals to cover-up for his evil motives, since the church is another corrosive institution like family that impedes the totality of man. He thinks of those institutions as wounds that corrupt everything.

Count Cenci is the embodiment of chaos. His energy is ready to blast like the eruption of volcano. This unrestrained energy manifests itself in the animalistic, brutal form in the play. As he questions, “how can I resist the forces burning within me, bursting out of me?” (8). This questioning is an indication of his self-defense mechanism to justify his cruel acts rather than a quest for getting it under control. He desires to go back to man’s primitive nature not governed by any restraining, poisonous codes of the civilized life. His destructive energy is firstly visible in the banquet scene where Count Cenci invites people to a party with an intention of giving some good news. To the shock and horror of the banquet guests, he raises his goblet to celebrate the deaths of his sons. Interestingly enough, in this scene as in many others, Artaud minimizes the use of the words for the maximum effect of the action on the audience. Artaud in the role of Count Cenci positions himself at the center while others are running around him. This whirlwind action in the scene is particularly highlighted to imply the chaotic nature of Count Cenci. His daughter, Beatrice, the main victim of the tragedy, is appalled by the bloody news, and screams locking the gates, “Do not leave us with this savage beast...” (Artaud, 1970: 16). As one can notice, Count Cenci is the mouthpiece of Artaud. He justifies his appeal to cruelty and tyranny, claiming, “I shall torture the soul by abusing the body: and when it is done as thoroughly as a living man can do it...” (Artaud, 1970: 9). Similarly, Artaud considers that the aesthetic of cruelty is the necessary tool to cleanse the infected soul.

Count Cenci undertakes the cleansing mission to bridge the gap between the theatre and the real life by torturing his family, the source of the infection. He wishes to massacre all of them but Bernardo, his little son. He wishes to spare him not because of showing mercy of him but because he wants him alive to witness and tell his story. Metaphorically speaking, he turns his house into the modern house of Atreus. Beatrice thinks of her father as “her unhappy fate” (Artaud, 1970: 10). In the romantic scene where Orsino expresses his love for Beatrice, she does not return his love, replying to him, “Because of [Count Cenci], I am no longer made for human love. Only in death can love become real for me” (Artaud, 1970: 11). Beatrice feels drawn to the grotesque world of Count Cenci whom she hates most. As some psychologists claim, one resembles the one that s/he hates most in life. The case of Beatrice exactly evidences it. This is what is truly desired by

Count Cenci. He wishes to instill the seeds of evil into her. He believes that transforming his sole antagonist, his daughter, into an image of himself, will satisfy his desire. By raping his daughter, Cenci attempts to quench her 'light', 'warmth', 'brightness', which are identified with her. Before the rape, she is metaphorically compared to "doe" (22). After the rape, it is not surprising to hear her mention of the animal that "appears in her dreams". Most critics associate the animal with Count Cenci. They may be right in their context. However, there is another way to read it. Beatrice has already had it as a repressed force. It is released in her dreams. After the rape, it is unleashed by her vengeance. This animal symbolically represents the boundless energy which is destructive. This vile action surfaces the animalistic energy which is uncontrollable.

For the revenge, she hires two assassins to kill her father with the help of her family members. As Orsion says, "their mouths are sealed by nature" (36). It is important to mention that unlike the assassins in Shelley's version, Artaud intentionally mutes them since he aims to feature the significance of mimes, gestures as the alternative ways for communication to words. As Forbes (2015) rightly states, Artaud turns to mimetic theater that resists Shelley's "diegetic representation" (398). When we move back to our contextual discussion, one may notice that Beatrice hiring of the assassins is an implicit reference to her gradual transformation to become like her father. Her wrath swells when she interprets their mimes that express their failed attempt. She says:

You claim to be death-dealers, and yet you are so scared of an old man mouthing a discourse with his conscience in his dreams. Go up there and split his head in two or I shall kill him with whatever weapon comes to hand and then accuse you of his death. (Artaud, 1970: 42)

Upon seeing Beatrice' fury, they screw up their courage and managed to kill him in their second attempt. Beatrice' becoming of her father cannot escape from the eyes of a careful spectator. The line between the killer and the victim gets blurred. Beatrice says, "For I fear that death may teach me that I have ended by resembling him" (Artaud, 1970: 52). Forbes (2015) is quite right in his reference to Ferenczi's argument that the victim defends oneself by unconsciously imitating the attacker (400). The repressed beast surfaces in the place of her father by resigning to him.

Beatrice suffers from a heavy punishment upon parricide by the Christian authority. The torturing machine is highly interesting to note. Beatrice is tied to a turning wheel. She is forced to confess the crime. However, "she denies guilt" (Artaud, 1970: 49). She has lost her belief in the justice of the Christian institution. She utters some similar words like her father. She says, "From now on I can believe only in the justice I myself shall choose" (Artaud, 1970: 34). Beatrice on the turning wheel who seems to give the impression of dancing embraces the fatal consequences of her unhappy fortune. The spectators hypnotized by the scene and Beatrice' screams of pain echoed by the loudspeakers experience the feelings of terror and awe. Beatrice's destruction engenders a great awakening of the spectators towards the rotten values surrounding them. This is why Artaud argues that cruelty fed by the "refined crime" will cleanse the consciousness of the spectators from the poisoned codes, which will eventually restore the balance between theatre and the real life. To conclude, Artaud's *The Cenci* is a quest for the ritualistic drama which casts some magic over the spectators, thanks to which they are carried to an anarchic state where they can achieve the totality of man fed by the unrestrained energy. For Artaud, this will only bring the worn-out Western theatre back to its ritual cycle.

References

Artaud, A. (1970). *The Cenci*. Grove Press, Inc., New York, First Evergreen Edition.

Artaud, A. (1958). *The Theater and Its Double*. Grove Press 841 Broadway New York, NY 10003.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

- Blin, R. ; Artaud, A., Kirby, V. N., Nes, N. E., & Robbins, A. (1972). Antonin Artaud in " Les Cenci". The Drama Review: TDR, 91-145.
- Clancy, P. (1985). Artaud and the Balinese theatre. Modern drama, 28(3), 397-412.
- Curtin, A. (2010). Cruel Vibrations: Sounding Out Antonin Artaud's Production of Les Cenci1. Theatre Research International, 35(3), 250-262.
- DK. (2018). The Mythology Book: Big Ideas Simply Explained.
- Ferenczi, S. (1995). The clinical diary of Sándor Ferenczi. Harvard University Press.
- Forbes, A. (2015). Return of the Cenci: Theaters of Trauma in Shelley and Artaud. Comparative Literature, 67(4), 394-414.
- Goodall, J. (1987). Artaud's revision of Shelley's The Cenci: the text and its double. Comparative drama, 21(2), 115-126.
- Murphy, J. (2016). Artaud's Metamorphosis: From Hieroglyphs to Bodies Without Organs. Pavement Books.
- Palermo, C. (2007). Towards the embodiment of the mask Balinese topeng in contemporary practice (Doctoral dissertation, University of Tasmania).
- Vork, R. (2013). Things that no one can say: The unspeakable act in Artaud's Les Cenci. Modern Drama, 56(3), 306-326.

21. Tiyatro ve psikolojik gerçekçilik: "Kafana Tiyatro" (In-Yer-Head Theatre)

Gamze ŞENTÜRK*

APA: Şentürk, G. (2021) Tiyatro ve psikolojik gerçekçilik: "Kafana Tiyatro" (In-Yer-Head Theatre) *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 246-260. DOI: 10.29000/rumelide.983506.

Öz

Küçücük bir beden içine hapsedilen insan için, yaşadığı dünya bir yandan sürprizlere gebe hoş bir yer bir yandan da içinde gizem ve korku yüklü büyük, tehlikeli ve kaotik bir yerdir. İçinde paradokslar barındıran dünyada yaşam serüvenine başlayan insanın hayatını devam ettirmesi hiç de kolay değildir. İnsan hem dünyadaki her türlü dış etmene hem de bu dış etmenlerin iç dünyasında yarattığı psikolojik faktörlere karşı mücadele etmek zorunda bırakılmıştır. İnsan için yaşam dış dünya ve iç dünya arasında denge kurmakla rayında devam edebilir gibi görünmekte iken her insanın kişisel özelliklerinin farklı olması nedeniyle durum karmaşık bir hal almaktadır. Bu noktada dış dünyadan gelen her türlü tehlikeye karşı insanın yapması gereken ise hem beden sağlığını hem de ruh sağlığını korumaktır. Bu korunmayı sağlayan insan için hayat serüveni biraz daha seyrinde devam edecekken aynı korunmayı sağlayamayan veya dış dünyadan gelen tehlikelere karşı kendini koruyamayacak kadar güçsüz kalanlar için hayat daha da zorlaşmaktadır. Dış bir gerçekliğe sahip insanın tüm yaşananlar karşısında ürettiği iç gerçekliği de edebiyatın ve tiyatronun temel konularından biridir. Bu noktada tiyatrodaki travma, melankoli, histeri ve nostalji gibi insanın iç gerçekliği veya bilinçdışı ile ilintili tatsız anlatılar üretilmiştir ve üretilmeye de devam etmektedir. Sorbonne Üniversitesi öğretim üyelerinden Solange Ayache, 2017'de yaptığı "In-Yer-Head' Theatre: Staging the Mind in Contemporary British Drama Towards a Quantum Psychopoetics of the Stage" başlıklı doktora tez çalışmasında 2000'li yıllarda İngiliz tiyatrosunda ön plana çıkan bu tatsız anlatıları, Aleks Sierz'in 'Suratına Tiyatro' (In-Yer-Face Theatre) kavramına gönderme yaparak 'Kafana Tiyatro' (In-Yer-Head Theatre) veya 'Akıl Uzamı Tiyatrosu' (Theatre of Mental Space) örnekleri olarak tanımlamaktadır. Bu çalışma, psikolojik gerçekçilik ve travma konularını merkeze koyarak 'Kafana Tiyatro' kavramını açıklamayı ve İngiliz tiyatrosunun deneysel ve yenilikçi oyun yazarlarından Sarah Kane (1971-1999), Sarah Daniels (1956-) ve Anthony Neilson'dan (1967-) seçilmiş örnek oyunlar üzerinden travma temelli tatsız anlatıları örneklendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Tiyatro, psikolojik gerçekçilik, Kafana Tiyatro, travma

Theatre and psychological realism: "In-Yer-Head Theatre"

Abstract

For human trapped in a tiny body, on the one hand the world s/he lives in is a pleasant place with surprises, but on the other hand it is a big, dangerous and chaotic place full of mystery and fear. It is not easy for person who has started his/her life adventure in the world with paradoxes to continue his/her life. S/he has been forced to struggle against both all kinds of external factors in the world and the psychological factors created by these external factors in his/her inner world. While life seems to be able to continue on its way by establishing a balance between the outer world and the inner world, the situation becomes complicated because the personal characteristics of each person are different. At this

* Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü; (Tunceli, Türkiye) gamzesenturk_26_01@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5097-7739. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983506]

point, what one should do against all kinds of dangers from the outside world is to protect both his/her physical and mental health. While the adventure of life will continue for the person who provides this protection, the life becomes more difficult for those who cannot provide the same protection or who are too weak to protect themselves against the dangers from the outside world. The inner reality that a person with an external reality produces in the face of all experiences is one of the main subjects of literature and theatre. At this point, unpleasant narratives related to the inner reality or unconscious of the human being such as trauma, melancholy, hysteria and nostalgia have been produced and continue to be produced. Solange Ayache, Sorbonne University faculty member, in her doctoral thesis titled "'In-Yer-Head' Theatre: Staging the Mind in Contemporary British Drama Towards a Quantum Psychopoetics of the Stage" (2017), defines these unpleasant narratives which became prominent in British theatre in the 2000s as 'In-Yer-Head Theatre' or 'Theatre of Mental Space', referring to Aleks Sierz's concept of 'In-Yer-Face Theatre'. This study aims to explain the concept of 'In-Yer-Head Theatre' by putting psychological realism and trauma in the center, and to exemplify unpleasant trauma-based narratives through plays chosen from experimental and innovative playwrights of British theatre such as Sarah Kane (1971-1999), Sarah Daniels (1956-), and Anthony Neilson (1967-).

Keywords: Theatre, Psychological Realism, In-Yer-Head Theatre, Trauma

Giriş

On dokuzuncu yüzyılın ortalarında toplumsal ve kültürel koşulları yansıtmak amacıyla Fransa'da gelişen gerçekçilik, bir diğer adıyla realizm akımı, literatürde farklı şekillerde tezahür etmiştir. Bu noktada gerçekçilik akımını klâsik gerçekçilik, doğalcılık, fotoğraf gerçekçiliği, politik gerçekçilik, toplumsal gerçekçilik, büyümlü gerçekçilik ve tarihsel gerçekçilik şeklinde farklı başlıklar altında ele almak mümkündür. Gerçekçiliğin bu temsilleri yanında yirminci yüzyılda Psikanaliz kuramının gelişimiyle birlikte edebiyatta kendini gösteren bir gerçekçilik türü de psikolojik gerçekçiliktir. Edebi eserlerde karakterlerin iç dünyalarını açığa çıkarmaya yönelik bu gerçekçilik türü, söz konusu dönemde ilk olarak kendini roman çalışmalarında göstermiş olup psikolojik gerçekçilik dikkate alınarak yazılan romanlar da 'psikolojik roman' veya 'ruhbilimsel roman' diye nitelendirilmiştir. Eleştirmen ve çevirmen Gürsel Aytaç *Genel Edebiyat Bilimi* (1999) başlıklı çalışmasında, psikolojik romanı "olayları, kişilerin ruh hayatının gözlem, analiz ve yorumuna dayanarak geliştiren, bu nedenle daha çok ruh manzaraları veren roman çeşidi" (s.160) olarak tanımlamış ve "Freud'un rüya ve bilinçaltı konularındaki keşiflerini, ruh analizleri ve yorumlarını esas ilke olarak kullanan roman türü"nü de (s.160) 'psikanalitik roman' şeklinde nitelendirmiştir. Bu tür romanlar özellikle bilinç akışı tekniğini, iç monologları ve geriye dönüşleri kullanarak karakterlerin öznel gerçekliklerini okura sunmayı amaçlamıştır.

İngiliz yazar J. A. Cuddon, *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory* (1977) başlıklı çalışmasında psikolojik gerçekçiliği şöyle açıklar:

Gerçekçilik, başka bir önemli bağlamda, yani psikolojik gerçekçilikte ortaya çıkar. Bu, zihnin iç işleyişini, düşünce ve duygu analizini, kişiliğin ve karakterin doğasının sunumunu tasvir etmede gerçeğe bağlılığı ifade eder. Bu gerçekçilik, karakterine uygun davranacak kurgusal bir karakteri gerektirir. Psikolojik gerçekçilikte son nokta, (dilediğiniz kadar) bilinç akışı yönteminin kullanılmasıdır. Bu tür gerçekçilik de yazarlar bilinç ve bilinçaltı bölgelerin skatolojik (yani açık saçık veya müstehcen) ve örektik (yani uygulanımsal ve hazzal) kaosunun derinine ve ötesine büyük bir zevkle indikçe genellikle (diledikleri kadar) bir tür çöküşle sonuçlanmıştır. (1991, s.777).

Buradan da anlaşıldığı üzere yaşamı olduğu gibi tasvir eden gerçekçilik, karakterlerin içsel yaşantısına odaklanıp onların zihinsel süreçlerini ortaya koyduğunda psikolojik gerçekçilik olarak kendini gösterir.

Psikolojik gerçekçilik eserlerde karakterin duygu, düşünce ve hislerinin detaylı bir şekilde açıklanmasını ifade eder. Bir anlamda psikolojik gerçekçilik, "bireysel yaşamların yoğun bir şekilde özgönderimsel ve itirafa dayalı açıklamalarıyla karakterize edi[len]" (Long & Jean So, 2016, s.358) bir tür olarak literatürdeki yerini almıştır. İnsan ruhunun derinliklerindeki korkularını, endişelerini ve hayal kırıklıklarını gerçekçi bir açıdan ortaya döken psikolojik gerçekçilik, psikanalitik temellere dayalı analizler yapmayı mümkün kılmaktadır. Çevre ve olayların etkilerinin karakterlerin psikolojilerinde yarattığı iç çatışmalar, böylelikle psikanalitik bir bakış açısından ele alınmış olur.

Amerikalı romancı Henry James (1843-1916), edebiyatta psikolojik gerçekçiliği uygulayan ilk isim olarak akla gelir. James, Amerikan gerçekçiliğinin ve psikolojik gerçekçiliğin babası olarak kabul edilir. Yazar çalışmalarında, sosyal ve ahlaki problemlerle boğuşan karakterlerin yaşadıkları dünya ve içinde yer aldıkları toplumsal yapıdan kaynaklı iç çatışmalarını ortaya döker (Ross, 2003, s.939). *The American* (1877), *Daisy Miller* (1878), *The Portrait of a Lady* (1881) ve *The Ambassadors* (1903) gibi önde gelen çalışmalarında James, psikolojik gerçekçilik yoluyla karakterlerinin iç dünyalarını çeşitli stratejilerle okurlarıyla paylaşır. Aynı zamanda *Jacob's Room* (1922), *Mrs. Dalloway* (1925), *To the Lighthouse* (1927), *The Waves* (1931) ve *Between the Acts* (1941) gibi eserleriyle bilinen İngiliz yazar Virginia Woolf (1882-1941); *The Sound and the Fury* (1929), *As I Lay Dying* (1930) ve *Absalom, Absalom!* (1936) gibi eserleri ile bilinen Amerikalı yazar William Faulkner (1892-1967); *The Great Gatsby* (1925) başlıklı romanıyla ünlenmiş İrlanda asıllı Amerikalı yazar F. Scott Fitzgerald (1896-1940); *The Red Badge of Courage* (1895) başlıklı romanıyla ünlenmiş Amerikalı yazar Stephen Crane (1871-1900); *Ulysses* (1922) başlıklı romanıyla tanınmış İrlandalı yazar James Joyce (1882-1941); *Sons and Lovers* (1913) ve *Woman in Love* (1920) gibi eserleri ile bilinen İngiliz yazar D. H. Lawrence (1885-1930); *Pamela* (1740) başlıklı eseriyle Samuel Richardson (1689-1761), *The Wasteland* (1922) başlıklı şiiriyle bilinen Amerika doğumlu İngiliz yazar T. S. Eliot (1888-1965) ve *The Age of Innocence* (1920) adlı romanıyla tanınan Edith Wharton (1862-1937) gibi isimler psikolojik gerçekçiliği çalışmalarında kullanan yazarlar arasında yerlerini alır. Bu noktada bir diğer önemli isim ise Rus roman yazarı Fyodor M. Dostoyevski'dir (1821-1881). Dostoyevski "bana psikolog diyorlar: Yanılıyorlar. Ben daha yüce bir manada oldukça realistim, yani insan ruhunun tüm derinliklerini gösteririm," (akt. Wellek, 2005, s.312) diyerek eserlerini üretirken psikolojik gerçekçilikten yararlandığını ortaya koyar. Adı zikredilen yazarlar bahsi geçen çalışmaları başta olmak üzere eserlerinde karakterlerinin iç dünyalarını, olaylar karşısında hissettiklerini, ruhsal durumlarını ve iç tepkilerini bilinç akışı, iç monologlar, geriye dönüşler ve olayları birinci kişinin ağzından anlatma gibi yöntemlere başvurarak ortaya koymuşlardır. Psikolojik gerçekçilik doğrultusunda üretilmiş olan bu çalışmalar, karakterlerin psikolojilerini derinlemesine analiz etmektedir. Bir başka ifadeyle, bu eserlerde okurlar karakterlerin korkuları, kaygıları, iç çatışmaları ile karakterlerle birlikte yüzleşmektedirler. Birey ve bireyin iç dünyasına odaklanan bu eserler, "karakterlerin eylemlerini açıklamak için onların motivasyonlarını ve içsel düşüncelerini yazan, son derece karakter odaklı bir kurgu türü" (Kennedy, 2019) olarak ortaya çıkan psikolojik gerçekçi edebiyatın seçkin birer örneği olarak karşımıza çıkarlar.

"Psikoloji ve edebiyatın kesiştiği noktada ortaya çıkan ve kişilerin ruhî durumlarını ayrıntılarıyla tahlil etmesi bakımından diğer roman türlerinden ayrılan psikolojik roman" (Ayata & Tonga, 2008, s.19) türünün yanında, psikolojik gerçekçilik tiyatrodada da kullanılmaktadır. Oyun yazarları karakterlerin iç dünyalarının yansıtılmasında iç monolog, akıl uzamının temsil edilmesi, hayali karakterler ve gerçeküstü temsiller gibi yöntemler kullanarak bir psikolojik gerçekçilik ortaya koyarlar. Karakterlerin içsel motivasyonlarını açığa çıkaran psikolojik gerçekçilik, Eugene O'Neill (1888-1953), Tennessee Williams (1911-1983), Arthur Miller (1915-2005), Peter Shaffer (1926-2006), Samuel Beckett (1906-1989), August Strindberg (1849-1912) ve Henrik Ibsen (1828-1906) gibi oyun yazarlarının öncülüğünde tiyatrodada gelişme göstermiştir. Adı geçen oyun yazarları, gerçek yaşamda insan eylemlerinin karmaşık motivasyonlardan kaynaklandığı

düşüncesinden hareketle karakterlerinin davranışlarının altında yatan içsel gerçekliklerini oyunlarında yansıtmışlardır. Karakter temelli bir amaç çerçevesinde ilerleyen oyunlarında yansıttıkları içsel gerçeklik, seyircinin yaşadığı dünyayı ana karakterin öznel bakış açısıyla anlamasına izin vermektedir. Tiyatroda psikolojik gerçekliğin ele alındığı uzam ise akıl veya zihin uzamı olarak isimlendirilmektedir ki bu uzam "karakterlerin fantezi üretiminin dramının gerçeği haline geldiği bir uzam" (Borgstorm, 1998, s.vii) olarak karşımıza çıkar. Bu uzamda karakterlerin içsel yaşantılarını oluşturan dürtüleri, hayal kırıklıkları, korkuları, endişeleri, tepkileri ve ikilemleri herhangi bir sansüre uğramaksızın tüm gerçekliğiyle sergilenir.

İngiliz tiyatro profesörü Elaine Aston, gerçekçiliğinin yirmi birinci yüzyıl oyunlarında tekrar ele alındığının ve bu bağlamda geleneksel estetik anlayışın yerini oldukça farklı, heterojen ve radikal bir estetik anlayış aldığını belirtir. Aston'a göre, özellikle yirminci yüzyılın sonlarına doğru çıplak ya da doğalcı (natüralist) gerçekçi geleneğin, yani pür dış gerçekliğin temsilinin boğucu/sıkıcı olduğunun düşünülmesi ardından yeni oyun yazarları tarafından sahnede gerçekliği sunmanın farklı yolları aranmıştır (2016, s.17). Bu noktada adeta "yeni yazının kutsal kabı artık dilde, içerikte ve biçimde çağdaş olan ve kısırtıcı olan"ı (Sierz, 2011, s.68) temsil etmektedir. Bu, tiyatronun sahnede içsel gerçekliği kucaklaması anlamını taşır. Benzer bir biçimde Aston gibi Aleks Sierz de *Rewriting the Nation: British Theatre Today* (2011) başlıklı çalışmasının yedinci bölümünde 2000'li yıllarda İngiliz tiyatrosunda bireyin içsel ya da psikolojik gerçekliğinin ön plana çıkarıldığını vurgulamakla beraber ilgili bölümde Sarah Kane'in *4:48 Psychosis* (2000), Anthony Neilson'ın *Realism* (2006) ve *The Wonderful World of Dissocia* (2007) oyunları ile Ed Thomas'ın *Stone City Blue* (2004) adlı oyunlarından örnekler göstererek yirmi birinci yüzyılda tiyatronun karakterlerin psikolojik gerçekliğini hayal, halüsinasyon ve fantezi düzleminde ele aldığıın altını çizer. Ona göre, akıl sağlığından yoksun kişilerin iç dünyalarında yaşadıkları sorunlar tiyatrodaki psikolojik gerçekçilik ile yansıtılmıştır (s.195-200).

Aston ve Sierz'in yorumlarından da yola çıkarak psikolojik gerçekçiliğin yirminci yüzyıl tiyatrosunun önemli bir unsuru olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü iki tiyatro araştırmacısının vurguladığı üzere çağdaş tiyatro, yaşadıkları travmatik olaylar neticesinde psikolojik sorunlarla boğuşan karakterlerin iç dünyalarını psikolojik bir gerçekçilikle çeşitli düzlemlerde sergilemeye yönelmiştir. Travmatik olayların sebebiyet verdiği ruhsal sancuları yaşayan karakterlerin zihinlerinin içindekiler, sahnede tüm çıplaklığıyla seyirciye iletilmiştir. İngiliz tiyatrosunda Sarah Kane (1971-1999), Terry Johnson (1955-), Sarah Daniels (1956-), Martin Crimp (1956-), Joe Penhall (1967-) ve Anthony Neilson (1967-) gibi isimler bu noktada öne çıkarlar. Her bir oyun yazarı yaşadıkları olaylardan dolayı ruhsal sıkıntılar çeken kişilerin iç çatışmalarını sahnede açığa çıkarıp bir tür akıl uzamı tiyatrosu veya psikolojik gerçekçi bir tiyatro üretmişlerdir. İnsan ruhunun denge ve dengesizlik arasındaki hassas durumunu oyunlarında sorgulamaya açan bu oyun yazarları; bir nevi sesi çıkmayan, ötelenip kenara itilen insanlara tiyatrodaki ses verip seyirciyi onların iç dünyalarına konuk etmişlerdir. Bu çalışma, tiyatro ve psikolojik gerçekçilik arasındaki ilişkiyi Solange Ayache'nin önerdiği 'Kafana Tiyatro' kavramı üzerinden İngiliz tiyatrosundan seçilen örneklerle açıklamayı amaçlamıştır.

Tiyatro ve Psikolojik Gerçekçilik

Analitik psikolojinin kurucusu olarak anılan İsviçreli psikolog Carl Jung, "İnsan ruhu (psyche) bütün bilimlerin ve sanatların kaynağıdır" (1981, s.53) der. Şüphesiz ki hem bilim hem sanat sürekli ilerleme peşinde koşan ve değişime açık insan ruhuna çok şey borçludur. İnsan ruhunun bilimin değerli bir kaynağı olmasına katkıları ise Avusturyalı psikolog Sigmund Freud'un ortaya attığı Psikanaliz kuramıyla olmuştur. İnsan ruhunu bilinç ve bilinçdışı olarak ayıran, bilinci buzdağının görünen yüzü ve bilinçdışını ise buzdağının görünmeyen yüzü olarak tarif eden Freud, insan ruhunu derinlemesine incelemiştir. Freud'un

Psikanaliz kuramıyla ortaya attığı bilinçdışı ile ilgili gerçekler, sanatın birer malzemesidir. İki büyük dünya savaşının deneyimlendiği; kısımların, ekonomik krizlerin yaşandığı ve bu gelişmelerin akabinde toplumsal değişmelerin ortaya çıktığı; genel bir ifadeyle travmaların olduğu bir yüzyıl olarak mimlenen yirminci yüzyıl özellikle sanatta ve edebiyatta insan psikolojisinin ön plana çıktığı bir döneme işaret eder. Çünkü savaş ve bunalmalar, yani insanlığın deneyimlendiği yıkıcı ve dönüştürücü güçler, onu bir yandan travmatik olaylarla başa çıkmaya yönlendirirken bir yandan da var oluşsal bir sorgulamaya itmiştir. Tanrı ile birlikte tüm insani değerlere şüpheyle bakma sonucunu doğuran bu durum, bir nevi eski dünya düzeninin yıkımı ve yeni dünya düzeninin yaratımı anlamına gelmektedir. Bir taraftan yaşanan yıkıcı olayların bir taraftan da modern bilimin öncülüğünde gelişen sanayileşmenin getirdiği yeni dünya düzeni ile insanın bireyselliği ön plana çıkmış ve artık dünyayı anlamsız ve korkunç bir yer olarak gören ve kendisini de bu anlamsız, korkunç ve saçma yerde değersiz hissedenden insanın durumu için tiyatro da sessiz kalamayıp insanın içinde bulunduğu bu kaotik ortamı Absürd Tiyatro (Absürd Theatre), Kırıyıcı Tiyatro (Theatre of Cruelty), Felaket Tiyatrosu (Theatre of Catastrophe) ve Suratına Tiyatro (In-Yer-Face Theatre) gibi çeşitli tiyatro hareketleriyle sahneye taşımıştır.

İngiliz yazar Sarah Grochala, *Subjectivity on Stage* (2015) başlıklı yazısında roman ve tiyatro türleri üzerinden, iki türün farklılıklarına da dikkat çekerek, psikolojik gerçekliğin nasıl sunulduğunu açıklar. Yazar, tiyatro türünün psikolojik gerçekçiliği ortaya koymasının birtakım zorlukları olduğunu ve öznelğin sahnede yansıtılmasında farklı uygulamaların vuku bulduğunu belirtir. Ona göre, teorik açıdan öznel bir perspektiften oyun üretmek, imkânsız gibi gözükmektedir. Çünkü tiyatro, roman ile karşılaştırıldığında, "aracı iletişim sistemi" olmadığı için nesnel bir araç olarak düşünülmektedir" (Grochala, 2015). Ona göre, roman türü doğası gereği geleneksel olarak öznel bir perspektif önerebilir. Bir aracı olarak roman anlatıcısı okuruna kimi zaman karakterlerin yaşadıkları, tanık oldukları ya da duydukları geçmiş olaylar hakkında bir şeyler söyler; bunu yaparken ise ya doğrudan kimliğini okuruna gösterir ya da konuyla ilgili herhangi bir bilgi vermeyip sadece olayları okuruna aktarmakla yetinir. Anlatıcı, olaylar üzerine kimi zaman ise duygu ve düşüncelerini dile getirebilir. Bu noktada ise Grochala'ya göre, roman nesnel bir gerçekliği ifade etmenin ötesinde öznel bir gerçekliği açığa vurmuş olur. Buna karşın yazar, öznel anlatı biçiminin aslında Antik Yunan'dan bu yana dramının temel anlatı biçimlerinden biri olduğunu iddia eder. Antik Yunan ve Roma oyunlarında haberci rolündeki kimselerin sahne üzerinde seyirciye öznel yargılarını, duygu ve düşüncelerini sunduklarını dile getirir.

Adı geçen çalışmasında Grochala, günümüz dramasında psikolojik gerçekçi anlatı yapısının, kendini farklı yollarla ortaya koyduğunu ifade eder. Grochala yazısında 'Postdramatik Tiyatro' kuramının mimarı Alman tiyatro araştırmacısı Hans-Thies Lehmann'ın yaptığı çağdaş tiyatronun eyleme karşıt olarak anlatıya yönelik bir eğilim gösterdiği vurgusunun altını çizer. Yani sahne üzerinde hikâyenin olayını görmek yerine seyirci, olan olayların karakterler tarafından anlatımına güvenmek zorunda bırakılmıştır. Örneğin, İngiliz oyun yazarı Simon Stephens'in *Pornography* (2008) adlı oyununda dört karakter dramatik bir eylemi sahnelemek yerine anlatı yoluyla 7 Temmuz 2005 Londra saldırıları hakkında kişisel deneyimlerini ortaya koyar. İrlandalı oyun yazarı ve çevirmen Brian Friel'in *Faith Healer* (1979) adlı oyununda üç farklı karakter aynı olayın farklı versiyonlarını seyirciye aktarır. İngiliz oyun yazarı Duncan Macmillan'ın *People, Places and Things* (2015) adlı oyununda olaylar doğrudan Emma'nın gözünden hem duygusal durumuna hem de uyuşturucu aldıktan sonraki hali göz önünde tutularak özel yargılar açığa vurulacak şekilde anlatılır. Amerikalı oyun yazarı Tennessee Williams'in *The Glass Menagerie* (1944) adlı oyununda ise Tom'un kız kardeşi ve annesini terk etmesine neden olan olaylar, saatin tersi yönünde bir zamansallık takip edilerek Tom'un kişisel perspektifinden ortaya konulur. Bu örneklerden anlaşıldığı üzere, Grochala'ya göre, çağdaş tiyatrodaki olayların sahnede sergilenmesi yerine karakterlerin iç dünyalarında olaylara yönelttikleri bakış açılarının sergilenmesi söz konusudur. Çünkü çağdaş tiyatrodaki karakterler hikâyelerini anlatırken hem

birer kahraman hem de birer yazar olarak var olurlar. Geçmiş olayları seyirciye iletirken bir taraftan olayların gerçek doğasını ortaya koyarlar bir taraftan da anlatıcının gerçek karakterini bilinemez bir hale sokarlar. Bu bağlamda ise seyirci sadece olayların anlatıcı tarafından kendisine sunulduğu kadarından haberdar olur ki bu olayların öznel bakış açılarıyla aktarıldığı için nesnel gerçekliğinden sıyrıldığı anlamını taşır. Yazar, son yıllarda İngiliz tiyatrosunda psikolojik gerçekçiliği ortaya koyan oyunların sayısının arttığına altını çizer. Bu durumun temel nedeni olarak ise hem kendimize hem de yaşadığımız dünyaya yönelttiğimiz bakış açısındaki değişiklikleri, yani postmodern yaşam gerçeğimizi gösterir:

Postmodernist düşünce, dünyayla öznel bir bakış açısı dışında bir ilişki kurmanın imkânsız olduğunu iddia eder. Dünyayı sadece kendi deneyimlerimizin merceğinden görebiliriz. Herhangi bir olay dizisi için nesnel bir gerçek yoktur. Sadece onlara yönelttiğiniz bakış açısı vardır. Bu bakış açısı, kaçınılmaz olarak içinde yaşadığımız kültür ve dünyayla ilgili kişisel deneyimlerimiz tarafından şekillendirilir. Bir dizi olayın nesnel gerçeği, kavrayışımızın ötesindedir. Bu öznel oyunlarda, bu fikir, olayların yalnızca bir bireyin onlarla ilgili deneyimine dayanarak açıkça görüldüğü gerçeğinde yansıtılır. Tiyatronun bize hem dünya hem de kendimiz hakkında nesnel evrensel gerçekler sunabileceği fikri, öznel biçimin bu kullanımıyla sorgulanır (2015).

Yazar, değişen dünya düzeninin bizi öznelliğe taşıdığını ve tiyatronun da bu öznelliği ortaya koymak üzere çeşitli stratejiler geliştirdiğini vurgular. Buna göre, postmodern dünya parçalanmış ve incinmiş bireyin öznelliğini, onun bireysel deneyimlerine dayanarak ve anlatı yapısını, kurguyu bozarak sahneye taşımakta ve seyircisini öznel gerçekliklerle yaşamı kavramaya yönlendirmektedir.

İnsan varlığının pür dış gerçeklikten oluşmadığı içsel gerçekliğinin de ona olduğundan derin anlamlar kattığı düşüncesiyle İngiliz oyun yazarları tiyatro sahnesinde zihni yansıtmışlardır. Sorbonne Üniversitesi öğretim üyelerinden Solange Ayache 2017 yılında yaptığı "In-Yer-Head' Theatre: Staging the Mind in Contemporary British Drama Towards a Quantum Psychopoetics of the Stage" başlıklı doktora tez çalışmasında 2000'li yıllarda İngiliz tiyatrosunda karakterlerin içsel yaşamlarını merkezine koyarak seyirciyle buluşturan oyunları, Aleks Sierz'in 'Suratına Tiyatro' (In-Yer-Face Theatre) kavramına gönderme yaparak 'Kafana Tiyatro' (In-Yer-Head Theatre) veya "Akıl Uzamı Tiyatrosu" (Theatre of Mental Space) örnekleri olarak değerlendirir. Ayache'ın türettiği "Kafana Tiyatro" kavramı, tiyatro sahnesinde bireyin psikolojik karmaşıklığını, yaşadığı travmatik deneyimlerini, nevrozlarını ve psikolojik bozukluklarını sergileyen; bunu yaparken de sahne uzamını ve zamanını hayali olana dönüştüren bir tiyatro geleneğini; yani zihnin tiyatrosunu tanımlar.

Ayache'a göre, yirminci yüzyılın önde gelen yazarlarından Martin Crimp, Sarah Kane, Caryl Churchill (1938-), Helen Cooper (1947-), Debbie Tucker Green, Michael Frayn (1933-), Simon Stephens (1971-), Nick Payne (1984-), Mark Haddon (1962-) ve Anthony Neilson gibi pek çok oyun yazarı son dönem oyunlarında karakterlerinin iç dünyalarını sahnede zihinsel mekânlar yaratarak sergilemiş ve böylelikle hem psikolojik gerçekçiliğin hem de sahne gerçekçiliğinin yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmışlardır. Zihinsel mekânlarda geçen eserlerde, "öznenin spekülâtif, kırımlı ve çoğul varoluş biçimi" (Ayache, 2017) sahnede seyirciye gösterilmiştir. Ayache, kuantum teorisinden çift yarık deneyi (the double slit-experiment), dalga-parçacık ikiliği (the wave-particle duality), dalga fonksiyonunun çöküşü (the wavefunction collapse), gözlemci etkisi (the observer effect), kuantum uyumsuzluğu (quantum decoherence), üstdüşüm (superposition), dolanıklık (entanglement) ve çoklu-dünyalar kuramı (the many-worlds interpretation) gibi terimleri ödünç alarak önerdiği kavramı açıklamıştır. Ona göre, zihinsel mekânlarda geçen oyunlarda "aklınızın belirsizliği vurgula[n]mak" (2017) istenmiştir. 'Kafana Tiyatro' kavramı da "bilinçdışı komplekslerden, travmadan, psikozdan ya da beyin hastalığından etkilenen örselenmiş zihinlerin öznel gerçekliğini oluşturan bir dizi psikolojik savunma mekanizması, bilişsel çarpıtma ve psikiyatrik veya nörolojik semptomlar uyandır[an]" (2017) oyunları tarif eder. İnsan bilincinin ve bilinçdışının doğasını

açığa vuran bu psikolojik gerçekçi oyunlar, tiyatronun nasıl insan zihninin keşfedilmemiş bölgelerini veya travmatik zihinleri ortaya koymaya yöneldiğini bize gösterir.

Ayache, kavramı ortaya atmasında çoğunlukla kadın karakterleri merkeze koyup onların örselenmiş zihinlerini sahneye taşıyan Sarah Kane'in *4.48 Psychosis* adlı oyununun dönüm noktası olduğunu ve kavramın Kane'in *4.48 Psychosis*, Neilson'un *The Wonderful World of Dissocia* (2004), Ravenhill'in *pool (no water)* (2006) ve Ridley'in *Dark Vanilla Jungle* (2014) gibi eserler başta olmak üzere yirminci yüzyılın sonundan günümüze kadar yazılmış pek çok İngiliz oyununu da nitelendirdiğini belirtir. Bahsi geçen oyunlar, ona göre "bilinçdışının derinliklerine inen ve psikolojik kompleksleri ve travma sonrası zihin manzaralarını araştıran bu yeni dalgaya katkıda bulunmaktadır" (e-posta, 30.09.2018). Ayrıca psikolojik gerçekçilik doğrultusunda yazan oyun yazarlarından biri olarak karşımıza çıkan İngiliz oyun yazarı Martin Crimp (1956-) kendisine iki tür yazma biçimi geliştirdiğini, *Attempts On Her Life* (1997) ve *Fewer Emergencies* (2005) gibi oyunlarında içsel uzamı keşfetmeyi denediğini ve zihinsel bir uzamı sahneye taşıdığını söyler (2006). Crimp tıpkı Kane ve Neilson gibi tiyatronun mekân ve uzam konusunda fizikselin ötesine geçip zihinsel olana yönelerek yeni boyutlar kazanmasına katkı sunmuştur. Gerek Kane, Neilson ve Ravenhill gerekse Ridley ve Crimp söz konusu oyunlarında karakterlerinin iç dünyalarında yaşadıkları problemleri, travmatik geçmişlerini dramatikleştirerek sahnede ortaya dökmüşler ve adeta karakterlerin zihnini sahne üzerinde seyircisi için somutlaştırmışlardır.

Tiyatro ve travma

Post-travmatik kültür çalışmaları ile tanınan Kirby Farrell'in belirttiği üzere, yaşadığımız toplum travma toplumdur. Ona göre, "çağdaş kültürde (...) travma hem klinik bir sendrom hem de bir mecazdır (...) karmaşık, stresli bir toplumun tehdit edici bir şekilde kontrolden çıkmış gibi görünen bir dünyayı açıklamak için kullandığı stratejik bir kurgudur" (1998, s.2.). İlk büyük travmasını daha doğarken yaşadığı düşünülen insan için travma çok da yabancı bir deneyim değildir. İlk büyük travmatik deneyiminden sonra yaşadığı dünyayı anlamlandırmak için bile insan, daha başka travmalar ile baş etmek zorunda kalmıştır. Yani dünya içinde karmaşık varlığını anlamlandırmaya çalışırken insanın travmatik bir durum olarak hem dünya hem insan gerçeğiyle mücadele içinde olması söz konusudur. Kendi için yarattığı kültür, inanç bile çoğu durumda onu yarı yolda bırakırken insan için en temel gereklilik ise travmatik durum karşısında ne olursa olsun sağlam durabilmesidir. Ancak insan için bu durum o kadar kolay olmayacaktır. Büyük bir dünyanın stresi ile başa çıkmak insan için epey yorucudur. Durumun farkında olan çeşitli bilim insanları için insanın içsel dünyası önemli bir meşguliyet konusu olmuştur. Özellikle on dokuzuncu yüzyıl son çeyreğine doğru çeşitli kuramcılar insanların ruh sağlıklarını etkileyen faktörleri ve insanların bu faktörlere verdikleri tepkileri araştırma konusu yapmışlar; bu da psikoloji biliminin gelişmesinde etkili olmuştur. Yirminci yüzyılda resmen tıp literatürüne giren travma ise araştırma konusu yapılan ve psikoloji biliminin gelişim katetmesinde ön plana çıkan konulardan biridir.

Travma kişinin ruhsal ve bedensel yaşantısına zarar veren, onu sarsan ya da inciten olayları adlandırmak için kullanılan bir kavramdır. Kavram, Eski Yunancada derinin bütünlüğünün bozulduğu her türlü yaralanma, yara anlamına gelen traûma (τραῦμα) sözcüğünden türemiştir (Goulston, 2011, s.22). Psikoloji literatürüne ilk olarak insan bütünlüğüne zarar veren her türlü fiziksel etkiyi tanımlayacak şekilde giren travma kavramının anlamı sonrasında ruhsal etkileri de kapsar şekilde genişlemiştir. Bu bağlamda ise Profesör Cathy Caruth'un *Trauma: Explorations in Memory* (1995) başlıklı çalışmasında yaptığı tanımlama öne çıkar. Buna göre, travma "deneyim sırasında veya sonrasında başlamış olabilecek uyusukluk ile birlikte, bu olaydan kaynaklanan tekrarlayan, araya giren halüsinasyonlar, rüyalar, düşünceler veya davranışlar şeklini alan ve ayrıca olabildiğince olayı hatırlatan uyarılara karşı uyarılmayı (ve bunlardan kaçınmayı)

arttıran ezici bir olay veya olaylara, bazen gecikmiş bir yanıt"tır (1995, s.4). Caruth'un da belirttiği üzere travma, travmatik olayı deneyimlemenin ardından gelişen bir durumu ifade eder ki bu durum tam zamanlı olmaktan ziyade tekrarlama olarak ortaya çıkmakta ve bireyi etkisi veya kontrolü altına almaktadır.

Fiziksel, psikolojik ya da cinsel şiddet mağduru bireylerin her türden travmatik deneyimlerini anlatmaları ise özellikle travma çalışmalarının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Psikanaliz ve edebiyat ilişkisi üzerine çalışmalarıyla tanınan Shoshana Felman ve Dori Laub'un da vurguladıkları gibi, travmatik geçmişli olan bireyler, bu tatsız deneyimlerini anlatmaya ihtiyaç duymaktadırlar; çünkü sessiz kalmak onlar için yıkıcı bir süreç yaratabilmektedir. Travma geçmişi olan bireyler, başlarından geçenleri anlatarak kendilerini rahatsız eden şeylerle yüzleşebilmektedirler. Felman and Laub'un da belirttikleri üzere, travma hikâyelerinde "tanıklar uzun bir süredir bekledikleri birine konuşmaktadırlar" (1992, s.71-72). Bu şekilde bir yandan kendi hikâyelerine diğerlerini de ortak ederek onların kendileriyle empati kurmalarını sağlamakta bir yandan da kendilerini rahatlatmakta ve bir tür arınma yaşayabilmektedirler. Bu noktada edebiyat başta olmak üzere her türden anlatı, travmatik deneyimleri diğerlerine aktarmak için önemli bir araç olarak ortaya çıkar. Gizli kalmış olanı ortaya döken bu anlatılarda kişi, bir başkasının travmatik deneyimini deneyimleyebilmektedir. Bu alanda tiyatro, travmatik geçmişli yansıtan önemli ve dikkat çekici bir sanatsal etkinlik olarak karşımıza çıkar.

İrlandalı performans ve kültür araştırmacısı Patrick Duggan, karşımıza sıklıkla çıkan travmanın, günümüzde ilettiği duygu ve anlamı yitirip sıradanlaştığını belirtir. Duggan, pek çok alanda çokça tartışma konusu yapılan travmanın son dönemlerde ise tiyatro çalışmalarında öne çıktığının altını çizerek (2012, s.3). *Trauma-Tragedy: Symptoms of Contemporary Performance* (2012) başlıklı çalışmasında yazar, travma ve tiyatro arasındaki ilişkiyi inceleyip 'travma trajedisini' kavramını ortaya atar. Travma trajedisine örnek oyunları arasında ise Sarah Kane'in *Blasted* (1995), Kira O'Reilly'nin (1967-) *Untitled (Syncope)* (2007) ve Nicholas Wright'ın (1940-) *His Dark Materials* (2003) adlı oyunlarını gösterir. Caruth'un yaptığı tanımlamadan da anlaşılacağı üzere bir tekrarlama şeklinde ortaya çıkan travma, trajedi gibi önceden meydana gelmiş bir olayın/eylemin taklididir ve bu noktada trajedi ile arasında yakın bir ilişki vardır (Levine, 2009, s.50). Duggan da ortaya attığı travma trajedisini kavramıyla bu yakınlığa işaret eder.

Duggan'a göre tiyatro, performans ve travma arasında eskiye dayalı bir ilişki söz konusudur: "Antik Yunanlılardan beri tiyatro, (özellikle klasik trajik biçimler aracılığıyla) travmanın temsili ve çözümlenmesiyle ilgilenmiştir. Travma, seyirciyi tiyatro aksiyonuna bağlayan, onları performans olayının daha da derinlerine çeken çağrıştırmacı ve duygusal bir güçtür" (2007, s.44). Yazar, modern kuramcılar tarafından ortaya atılan modern travma teorilerinin performatif olarak düşünülebilecek anlatılarla dolu olduğunu belirtir (2012, s.4). Duggan, kitabında travmanın doğasını ise beden ve zihin arasındaki ikilik üzerinden açıklar. Travmanın orijinal an/travmatik olay (original moment/trauma event) ve yıkıcı geriye dönüş/travma belirtileri (disruptive return/trauma symptoms) olmak üzere iki safhada incelenebileceğini dile getiren araştırmacı, bedenin travmayı olay anında deneyimlerken zihnin sonrasında tekrar tekrar deneyimlediğini, yani kişi için travmanın tekrar eden, aniden gelen bir deneyim olduğunu ifade eder. Tiyatroda travmatik deneyimin ilk örneklerinin ise William Shakespeare'in *Macbeth* (1606) ve John Webster'ın *The Duchess of Malfi* (1614) oyunlarında görüldüğünü iddia eder (2012, s.23).

İngiliz yazar ve akademisyen Roger Luckhurst, insanlığın yaşadığı şok edici deneyimlerin ardından 1990'lardan sonra İngiliz toplumunda bir travma kültürünün etkili olduğunu belirtir (2008, s.2). Bu travma kültürü, dönem oyunlarında çokça kendini gösterir. Buna göre, oyun yazarları oyunlarında travmatik deneyimler yaşamış kişilerin iç dünyalarını seyircilerine yansıtmaya çalışmışlardır. Travmatik geçmişli olan kişilerin hayat hikâyeleri seyirciyle buluşturularak seyircinin onlarla ortak bir deneyim içerisine

girmeleri sağlanmıştır. Bu noktada seyirci bir anlamda sahnede gördüklerine bir tanık misyonu yüklenmiş bir anlamda da karakterlere sempati duyarak ortak bir duygu paylaşımı yaşamıştır. İngiliz tiyatro geleneğinde özellikle Absürd Tiyatro ve Suratına Tiyatro ekollerinin sahne üzerinde insanın ya da insanlığın travmatik bilincini yansıması bakımından bir farkındalık yarattığı söylenebilir. Çünkü yaşamın dar kalıplarından çıkıp insan zihninin sınırsızlığında dolanma imkânı sunan tiyatro, bu noktadan itibaren içsel gerçekliğin tiyatrosuna dönüşmüştür.

Savaş deneyimi ardından ortaya çıkan ve insan varlığını varoluş düzleminde sorgulayan Varoluşçuluk akımının etkisiyle gelişen Absürd Tiyatro, saçma bir dünyada insanın sessiz çılgınlığını dikkate değer bir yankıyla duyurmayı başarmıştır. Onca kıyımın, yıkımın, zalimliğin türediği dünya saçmalığı içinde çaresiz bir konumda bulunan insanın iç dünyasını sahne, dil ve içerik düzleminde psikolojik bir gerçekçilikle yansıtmıştır. *Retreats from Realism in Recent English Drama* (1991) başlıklı çalışmasında Ruby Cohn, yeni yazımın geliştiği 1990'lı yıllarda saf gerçekçiliğin karşısında kirli bir gerçekçiliğin gelişme gösterdiğinin altını çizer. "Sosyal gerçekçi oyunların kalıbını kırma[yl]" (Daldry, 2007, s.8) hedefleyen yeni yazım içerisinde gelişen, Alex Sierz'in deyişiyle Suratına Tiyatro ekolü; saf dış gerçekçiliğe olan eğilimlerin gerilediğini, yeni bir bakış açısından gerçekçi anlatımın önem kazandığını müjdelir. Cohn'un deyişiyle bu gerçekçilik "giderek gerçeküstü, yıpranmış bir manzara ortaya çıkarmak için gerçekçiliğin güvenli ve tanıdık bir alanını resmen kırmıştır" (1991, s.21). Suratına Tiyatro; şiddet, kan, baskı ve savaş gibi unsurların ortasında kalan insanın travmatik zihnini kirli bir gerçekçilik ve sert bir üslûpla seyircisine yansıtmıştır. Sarah Kane, Anthony Neilson, Mark Ravenhill ve Philip Ridley gibi önemli isimlerin yer aldığı bu kuşak hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak acı çekmekte olan kişilerin iç dünyalarına seyirciyi konuk ederek onları bu kişilerin travmatik geçmişlerine tanıklık ettirmiş ve bu tanıklık süreci seyirci için de epeyce sarsıcı olmuştur.

İngiliz oyun yazarı Sarah Kane, *Blasted* (1995), *Crave* (1998) ve *4:48 Psychosis* (2000) gibi önde gelen oyunları ile Suratına Tiyatro ekolünün öncüsü olarak kabul edilir. Anlatımı ve biçimsel teknikleriyle geleneksel gerçekçi anlatımı alaşağı eden Kane, yeni bir gerçekçi anlatı yapısı ortaya koymuştur. İnsan zihninin en derinlerine inerek gizli yanlarını, insanın karanlık dürtülerini sahnede tüm çıplaklığıyla ortaya dökmüştür. Kane'in savaş, aile içi şiddet, tecavüz ve fiziksel şiddet gibi travmatik deneyimlerini öne çıkardığı *Blasted* adlı oyununda seyirci travma deneyimi ile dolaylı bir yoldan yüzleştirilmiştir. Bosna Savaşı'nı (1992-1995) üzerinden savaş gibi travmatik bir deneyimi ortaya koyan oyun, sürekli şiddet üreten bir toplumda şiddetin ne kadar normalleştiğini göstermekle birlikte Ian'ın Cate'e tecavüz ettikten sonra Asker'in Ian'a tecavüz etmesi olayında olduğu gibi travmaların insan psikolojisini nasıl etkilediğini ve insan yaşamında nasıl kalıcı etkileri olabildiğini seyircisine göstermiştir. Duggan'a göre,

***Blasted**, şiddet temsillerinin normalleştiği bir toplumda dikkati üzerine çekti, şiddeti ve travmayı İngiliz halkının görmezden gelebileceği bir yolda fazla "gerçek", fazla somut olarak sundu. (...) **Blasted**, dramatik bir şekilde hem aksiyonunda hem de dilinde seyircilerini ardı ardına korku ve travma görüntülerinin bombardımanına tutar, kelimenin tam anlamıyla onları sayısız travmatik olayla yüzleşmeye zorlar; oyun, kişilerarası ve içsel travmaların gücünü ve inceliklerini tasvir etme ve buna tanıklık etme girişimidir (2007, s.47).*

Her ne kadar *Blasted* travmatik olayları seyircinin gözü önünde gerçekten sunmayıp karartma yoluyla onun hayal gücüne bırakacak biçimde sunmuş olsa da seyirci zihninde bir etki yaratmayı başarmıştır. Öyle ki bu etkiyi, Duggan "travma varlığı etkisi" (2012, s.39) olarak tanımlar. Kane, seyircinin olaydan bir rahatsızlık duygusu hissederek ahlaki bir tepki almasına neden olan bir dürtü yaratmıştır. Performansın travmanın doğasını temsil etmede önemli olduğunu ve travmanın sahnede çeşitli araçlar ile seyirciyi olayın içerisine sokacak bir biçimde sahnelenebildiğini dile getiren Duggan'a göre, oyunun sahnelenmesinden sonra seyircide bıraktığı etki; tiyatro, performans ve travma arasındaki yakın ilişkiyi göstermesi açısından

oldukça önemlidir. Fiziksel ve psikolojik travmayı ortaya koyan Kane, *Blasted* oyununda travmayı kurban açısından onun iç dünyasını sahnede ortaya koyacak şekilde temsil eder. İçimizde irkilme ve ürperme duygusu yaratarak bize "travmaya hitap eden çağdaş performansın belirli örneklerini görebileceğimiz, tanımlayabileceğimiz ve anlayabileceğimiz bir mercək" (akt. Micner, 2013) tutar. Bu noktada bu oyundan da örneklendiği üzere tiyatronun "katarsis, empati ve kolektif deneyim için bir forum" ve "deneyimlerimizin en iyisini ve en kötüsünü güvenli bir şekilde araştırdığımız bir alan" (Micner, 2013) yarattığı söylenebilir. *Blasted* oyununda olay dilin ötesine geçip performans ile hissedilebilir niteliğe büründürülmüş ve seyircinin travmatik olayı hissedip empati kurarak tepki vermeye yöneltilmesi söz konusu olmuştur. Bir diğer ifadeyle, oyunda travmanın etki boyutu seyircinin duruma tanık gösterilmesi ile genişletilmiştir (2007, s.55-56).

İngiliz yazar Christina Wald'ın da belirttiği gibi, travma "kişisel ya da kolektif tarihin telafisi mümkün olmayan, akıl almaz ve yetersiz kalan bölümünü belirleyen, modernizm ve genel olarak modernite için yeni bir yorum aracı" (2007, s.3) olarak karşımıza çıkar. 2010 yılında yayınladığı *Hysteria, Trauma and Melancholia: Performative Maladies in Contemporary Anglophone Drama* başlıklı çalışmasında Wald, histeri ve melankoli gibi travmanın tiyatrodaki 'performatif hastalıklar' (performative maladies) olarak nitelendirilebileceğini söyler ve bu üç kavramı "toplumsal cinsiyet kimliğinin performatif niteliğini temsil eden en belirgin metaforlar, metonimler ve mecazlar" (2007, s.5) olarak tarif eder. Bu tarifile Wald, tiyatrodaki travma, melankoli ve histerinin cinsiyet çalışmalarında ön plana çıkmış olduğunun altını çizmiş olur. Bu noktada Wald'ın ifade ettiği gibi, erkek karşısında duygusal yönden zayıf bir varlık olarak kabul edilen kadının histeri, travma ve melankoli konuları başta olmak üzere iç dünyalarındaki karmaşıklıkların sahnede temsil edilmesi, tiyatronun kadının içsel gerçekliğini ortaya koymaya yöneldiğini ifade eder. Bir anlamda tiyatro, "kadın bakış açısıyla güven ve huzursuzluk yapıları ve koşulları hakkında bilgi vermek" (Pewny, 2003, s.4) için kullanılmaktadır. Wald bu bağlamda ise kitabında Victoria Hardie'nin *Sleeping Nightie* (1989), Sarah Daniels'ın *Beside Herself* (1990), Phyllis Nagy'nin *Butterfly Kiss* (1994) ve Claire Dowie'nin *Easy Access (for the Boys)* (1998) adlı oyunlarını örnek olarak gösterir. Cinsel istismar mağduru kadın karakterlere yer veren bahsi geçen oyunlar, travma geçmişi olan kadın karakterlerin iç dünyalarını cinsiyet meselelerini tartışmaya açacak şekilde sahneye taşımıştır.

İngiliz oyun yazarı Sarah Daniels, oyunlarında cinsel istismar üzerinden travma konusuna eğilir. Derin araştırmalar ardından yazılan *Ripen Our Darkness* (1982), *Madness of Esme and Shaz* (1988) ve *Beside Herself* (1990) adlı oyunlarında yazar, feminist bir bakış açısından kadın ve akıl sağlığı konusunu irdeler. Daniels, bu oyunlarında kadına yüklenen histeri ya da deliliğin ataerkil sistemin kadını kontrol edebilmek adına geliştirdiği bir sömürü aracı olduğunu vurgulamanın yanı sıra kadınları birbirleri ile dayanışma içinde olmaya davet eder. *Beside Herself* adlı oyununda babasının çocuk yaşta cinsel istismarına maruz kalan Evelyn adlı karaktere travmatik geçmişinin somut ifadesi olarak oyun boyunca Evelyn ve seyirci dışında hiç kimsenin görmediği Eve adlı hayali karakter eşlik eder. Hayali bir karakter üzerinden tiyatrodaki travmayı gösteren Daniels, Eve karakteriyle Evelyn'in kafasının içindekileri sahneye yansıtır. Böylelikle travmatik deneyimin etkisiyle çift kişilik sergileyen Evelyn'in iç dünyası hem karakter temsili hem de eş zamanlı sunum, yani zamansal-uzamsal boyutu etkileyen bir dramatik biçim ile ortaya konmuş olur ki bu Daniels'ın tiyatrosundaki deneyselliği de bizlere gösterir (Wald, s. 216). Düşmekten çok enkaza gömülmekten korkan (Daniels, s.187) ve babasının kendisine karşı işlediği suçtan dolayı kendini cezalandıran Evelyn, babasının işlediği suçu seyirci karşısında babayı suçlayarak itiraf etmesiyle suçlu zihinden kurtulur ve bu aynı zamanda da hayali karakterden kurtulması anlamını taşır. Daniels, cinsel istismar gibi travmatik olayı sahnede temsil ederken tiyatroyu kadına yönelik onur kırıcı bir erkek davranışı olan tecavüz ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sosyal konuların ortaya döküldüğü, tartışıldığı bir platforma dönüştürmüştür. Travmayı hem hikâye edilebilir hem de hikâye edilemez olanı estetik bir düzeyde temsil ederek sergileyen yazar, oyunda 'travmatize bir gerçekçiliği' (traumatized realism), yani iç kurguyu ortaya dökerken anlatı

zamanını ve mekânını da farklı bir boyuta taşıyarak anlatıyı kesinlik, tutarlılık ve bütünlükten uzaklaştırır. Wald'a göre, oyun gerçekçi bir kurgu etrafında ilerliyor gözükmekle birlikte aslında travmanın psikik geri dönüşlerini sahneye alarak dış gerçekliğinin yerine kahramanın içsel gerçekliği ayrıcalıklı bir konuma getirmiş ve böylece sahne gerçekçiliğinin geleneklerinden de uzaklaşmıştır. Ancak bu durum sahne gerçekçiliğinin terk edilmesi anlamına gelmez, bunun yerine sahne gerçekliğinin yeniden düzenlenmesi anlamına taşır (s.156-157). Wald'a göre, burada "psikolojik gerçekçiliğin radikal kullanımı ya da belki daha da uygun bir şekilde psikopatolojik gerçekçilik" (psychopathological realism) (s. 158) varlık göstermektedir. Daniels travmatik geçmişi olan bir kadının acı çeken ruhunu sahnesine taşıırken bir taraftan seyirciyi travmatik karakter yoluyla travmanın bireysel boyutuna şahit eder bir taraftan da olayı kamusal alana taşıyarak cinsel istismarı gündeme getirip politik bir tutum da sergiler.

Fransız düşünür ve edebiyat eleştirmeni Michel Foucault'nun belirttiği gibi, "delilik hakikat ve dünyadan çok, insanın algılayabildiği kendi gerçeğiyle ilgilidir" (2015, s.55-56). İnsanın iç gerçeğiyle alakalı olan delilik, travmatik bir olayın sonucu vuku bulabilmektedir. Tiyatroda da delilik olgusu üzerinden psikolojik gerçekçilik temsil edilmektedir. Nitekim delilik, Amihud Gilead'ın belirttiği üzere, "rüyalar ve bilinçaltının yaptığı gibi içsel öznel gerçekliğimize aittir" (1999, s.33). Öncelikle delilik konusunun Antik çağdan bu yana farklı vurgulamalar ile tiyatro oyunlarında yer aldığını belirtmek gerekir. Delilik konusu üzerine ciddi çalışmalar yapan Amerikalı yazar ve akademisyen Lillian Feder *Madness in Literature* (1980) başlıklı çalışması, deliliğin Batı edebiyatının başlangıcından bu yana edebiyatın konusu olduğunu vurgulayarak başlar. Ona göre, "mevcut en eski mitlerden en güncel itiraflara, kurgulara, şiire ve drama kadar, delilik tasvirleri sembolik biçimde insanların kendi işleyişleriyle ve muazzam psikik deneyimleriyle meşguliyetlerini aktarır" (2020, s.4). Kitabında dengesiz zihnin edebi temsillerinin izini süren Feder, "nadiren görsel özellikler gösterdiği için başkalarının görmesi zor olabilen bir hastalık şekli" (2020, s.5) olduğundan bahsederek deliliğin içsel gerçekliğine vurgu yapar. Feder deliliği, "bilinçsiz süreçlerin onları kontrol ettikleri ve deneyime ilişkin algıları ve tepkileri belirledikleri ölçüde bilinçli olanlara baskın olduğu, geçerli mantıksal düşünce ve ilgili duygu standartlarına göre yargılandığında ise karışık ve uygunsuz olduğu bir durum" (2020, s.5) olarak tanımlar.

Antik dönem insanının gözünden kutsal bir ceza, bir intikam veya başarısızlıktan kaynaklanan bir musibet olarak değerlendirilen; Hristiyanlığın baskın olduğu Orta Çağ döneminde şeytani bir olgu olarak görülen; Rönesans döneminde ahlaki bir hastalık olarak damgalanan; Neo-klâsik dönemde bir tutku olarak gösterilen; Romantiklerle birlikte duygusallıkla birleşip doğal ve yaratıcı bir dürtü olarak gündeme gelen ve gerçekçilerle beraber mekanik sosyal çevrenin etkisiyle insanın derinlerindeki göstermeye yönelik bir eğilim olarak belirtilen delilik; Antik dönemden hemen hemen modern döneme değin dışarıdan, yani nesnel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Tiyatroda delilik olgusunun temsili Shakespeare'in *Hamlet* (1603) ve *Macbeth* (1606) oyunlarından Thomas Dekker'in *The Honest Whore* (1604) oyununa, John Fletcher'in *The Pilgrim* (1647) oyunundan Georg Büchner'in *Woyzeck* (1835) oyununa, August Strindberg'in *Father* (1887) oyunundan Luigi Pirandello'nun *Henry IV* (1922) oyununa, Bertold Brecht'in *The Good Person of Szechuan* (1943) oyunundan Albert Camus'nin *Calligula* (1945) oyununa, Friedrich Dürrenmatt'ın, *Physicists* (1962) oyunundan Peter Weiss'in *Marat-Sade* (1963) oyununa, Peter Barnes'ın *The Ruling Class* (1969) oyunundan David Storey'in *Home* (1970) oyununa, Wole Soyinka'nın *Madness and Specialists* (1970) oyunundan Peter Shaffer'ın *Equus* (1973) ve Pavel Kohout'un *Poor Murder* (1976) oyunlarına kadar bir çeşitlilik göstermektedir. Bu yazarların hemen hemen hepsi sahnede deneyimsel olarak deliliği yansıtmışlardır. Oyunlarda kimi zaman içsel gerçeklik rüya, hayal ve halüsinasyon düzleminde seyirciyle buluşturulmuştur. Çağdaş dönemde bir anlamda deliliğin dış gerçeklikten ibaret olmadığı ve içsel sürecinin de yansıtılması gerektiğine olan inancın da etkisiyle deliliğin öznel temsillerine yer verilmiştir. Bu bağlamda ise halüsinasyonlar önemli bir rol yüklenip tiyatronun 'varsanısal bir gerçekçilik' (hallucinated realism)

sunması mümkün kılınmıştır. Çünkü halüsinasyonlar bizi maddi dünyanın ötesinde bazı şeyleri deneyimlememizi ve bazı duygular hissetmemizi sağlamakta, bizi gerçeğin ötesinde hayallerle buluşturmaktadır. "Nesnel gerçeklikle çelişen düşüncenin düzensiz biçimleri" (Wald, 2012, s. 116) olarak ortaya çıkan halüsinasyonlar, duyu organlarının gerçekte var olmayan algılamalarıdır ve özü gereği karakterlerin iç dünyalarında hissettikleri duygu durumlarını somutlaştırarak görünür kılarlar.

Delilik konusu edebi, sanatsal ve kültürel çalışmalarda özellikle kadın ile ilintili olarak ele alınmıştır. On dokuzuncu yüzyıl tiyatrosunda akıl hastası kadın kahramanların çoğunlukta olduğu görülür. Histeri, delilik gibi akıl hastalıklarının çoğunu kadın ile özdeşleştiren ataerkil söylem/yazın bunun temel nedenini kadının akli ile hareket edemeyen duygusal, naif ve hassas bir varlık olmasında yattığını vurgular. Peter Kurten adındaki bir adamın yaşadığı travmatik çocukluğun etkisiyle bir seri katile dönüşümünü anlatan *Normal* (1991) ve travma geçirmiş bir askerin eve dönüşünü ele alan *Penetrator* (1993) adlı oyunları bilinen İngiliz oyun yazarı Anthony Neilson, çağdaş İngiliz tiyatrosunun önemli seslerinden biri olarak onaylanmasını sağlayan "ilk kendinden etiketli psiko-absürd" (Sydney Theatre Company, 2011) oyunu *The Wonderful World of Dissocia*'da (2007) kadın ve delilik konusu üzerinden sahnede psikolojik gerçekçilik sergilemiştir. Oyunun başlığı, "akıl hastalığının sonucu olarak gerçeklikten ayrılan insanları tanımlamak için kullanılan tıbbi terim" (Serjent, 2015) dissosiyatif bozukluk ile alakalıdır. İki perdeden oluşan oyun, ilk perdesinde Lisa'nın ilaçlarını almamasının da etkisiyle hastalığından dolayı gittiği fantastik bir dünyayı seyircisine tanıtmıştır ve bu noktada oyunun ilk perdesinde delilik konusu içsel bir gerçeklik olarak sunulmaktadır. İkinci perdede ise seyirci Lisa'yı bir akıl hastanesinin soğuk odasında acı ile kıvrılırken bulur, bu durum açıkça deliliğin dış bir gerçeklik olarak temsilidir. Dan Rebellato'ya göre, ilk perde "travmatik bir bölüm" (2014) olarak karşımıza çıkar. Chris Wilkinson'a göre ise, "bu rahat dünya görüldüğü gibi değildir ve yakında bölümün kişisel trajediyle parçalandığını keşfederiz" (2007). Aslında, bu Lisa'nın trajedisidir. İlk perdede meydana gelen olayların gerçek dünya ile hiçbir alakası yoktur. Yani Lisa, Alis'in Harikalar Diyarı'ndaki gibi mantıktan ve dış gerçeklikten sıyrılıp kendini hayal dünyasına bırakmıştır. Onun gerçekliğinin dış dünyayla herhangi bir mantıki dayanağı bulunmamaktadır. Seyirci yalnızca Lisa'nın zihnine konuk olmuş; sembolik bir anlatımla Lisa'nın psikolojik problemleri ile karşılaşmaktadır. Neilson, *Dissocia* oyununda müzik, dans ve pantomim gibi çeşitli tiyatral unsurları kullanarak tiyatroyu bir karnaval alanına çevirip travma geçirmiş bir zihni sahneye koymaktadır. Bir diğer ifadeyle Dissocia, "zihnin hareket ettiği yolu bir şekilde hareket ettiren bir yazma yolu bulma girişimi"dir (2007). Neilson, ilk perdede hayvanların konuştuğu, uçan arabaların olduğu, gerçek ve gerçeküstünün birbirine karıştığı bir fantastik dünya çizer. Yazar hem *Realism* (2006) hem de *The Wonderful World of Dissocia* oyununu kastederek oyun üretirken "insanların katılımını ve kahramanın psikolojik alanına girmesini sağlayacak bir biçim bulmak" (2008) amacıyla olduğunu belirtir ve tiyatrosunda psikolojik gerçekçilikle ilgilendiğini ifade eder. *Dissocia*'da seyirci oyun boyunca Lisa'nın kişisel yaşamıyla karşılaşır zihninin en derinlerine inme olanağı bulur ve adeta "Lisa'nın psikolojik cehennemi"ne (Biçer, 2018, s.31) konuk olur. Oyununu üretirken insanın iç yaşamını keşfetmeye niyetlenen Neilson, *Dissocia*'da sahnede temsil ettiği şiddet, eğlence, neşe, korku ve üzüntü ile dolu insan gerçekliğiyle psikolojik bir karmaşıklık, zihinsel bir çöküşü ortaya koymuştur.

Sonuç

Tiyatro, insan ruhunun derinliklerine inebilmeyi başarabilen bir sanat dalıdır. Öyle ki tiyatronun seyirci ile ortak bir alanda yüz yüze gerçekleştiriliyor olması, bu derinliği daha gerçekçi ve daha tinsel olarak yansıtmasını olanaklı kılar. Tiyatro, bilinçaltının en derinlerine inip oradaki karmaşıklık, gizemi veya yaratıcılığı açığa vurabilen bir sanattır. Aristoteles'in *Poetika*'sında da belirttiği üzere daha ilkel çağlarda bir mimesis/taklit sanatı olarak gelişen tiyatro; bugün dans, müzik ve her türlü performans unsurunu çokça kullanarak insanın psikolojik gerçekliğini ortaya dökabilen oldukça interaktif bir sanat haline gelmiştir. Bu

interaktif sanat, travma gibi geniş kapsamlı ve karmaşık bir konuyu insanları sarsacak bir biçimde sergilenmeyi de başarmıştır. Her türlü travmatik deneyim iç monolog, akıl uzamının temsil edilmesi, hayali karakterler ve gerçeküstü temsiller gibi çeşitli stratejilere başvurularak sahnede ortaya konulmuş ve seyirci bu travmatik deneyime ortak edilmiştir. Tiyatro, travmatik geçmişleri olan karakterleri sahnede görünür kılarak hem onların travmalarına neden olan savaş, tecavüz, cinsel istismar ve delilik gibi konuları irdelemiş hem de kısıp seslilerin veya sesleri kısılmış olanların sesi olmayı başarmıştır. Tiyatronun travma başta olmak üzere her türlü toplumsal ve kültürel sorunu gündemine alıp tartışmaya açması ise onun ne kadar insan gerçeğiyle iç içe olan bir sanat olduğunu gösterir.

Özü itibarıyla tiyatro çeşitli yönleriyle insanı yansıtmakta; onun dünyasını hem dış gerçekliği hem de içsel boyutuyla ortaya koymaktadır. İnsan ruhunun en gizli kalmış bölgesindeki korkularını, endişelerini, umutsuzluklarını, travmatik geçmişlerini, yalnızlıklarını ve hayal kırıklıklarını ele alan çağdaş tiyatro, Solange Ayache'ın isimlendirdiği şekliyle "Kafana Tiyatro", travma temelli tatsız anlatılarla doludur. Çağdaş tiyatrodaki insanın iç gerçekliği merkeze yerleştirilerek psikolojik bir gerçekçilik sunulmaktadır. Bunun en başarılı örneklerinden birini İngiliz tiyatrosunda "sahnenin kötü kızı" (Aston, 1995, s.79) olarak tanımlanan Sarah Kane vermiştir. Dünya gerçeğiyle yüzleşirken yaşadığı travmaların etkisiyle genç yaşta intihar eden Kane, *Blasted* adlı oyununda savaş, tecavüz, öfke ve şiddet yüklü dünyanın insanda yarattığı travmayı sorunsallaştırmıştır. Bosna Savaşı üzerinden savaş gibi travmatik bir olayı merkeze koyan ve travmatik ilişkilerin doğasını irdeleyen Kane, karakterlerini psikolojik bir gerçekçilikle sahneye taşımıştır. "Ana akım haline gelmiş tek radikal lezbiyen feminist" (Bloomsbury Theatre Guide, 1988, s.71) olarak nitelendirilen Sarah Daniels da tiyatrosunda kadın, delilik ve cinsel istismar üzerinden travma konusuna eğilmiştir. Kadın ve delilik üzerine yazdığı üçlemenin ilk kitabı olan *Beside Herself* adlı oyununda küçük yaşta babasının cinsel istismarına maruz kalan Evelyn isimli bir kadının travmatik zihnini geçmişi ve şimdisiyle birlikte Eve adlı hayali bir karakter yoluyla temsil etmiştir. Travmatik olayın etkisiyle kendisini suçlu hisseden Evelyn, gerçek suçlu babasının suçunu yüzüne vurmasıyla hem Eve adlı hayali karakterden kurtulmuş hem de travmasıyla yüzleşip bir arınma yaşamıştır. Oyun, kadın üzerinden sunulan histeri ve delilik kavramları çerçevesinde travmayı ele alıp psikolojik bir gerçekçilik ortaya koymuştur. "Suratına Tiyatro'nun kötü çocuğu" (Sierz, 2010) olarak anılan Anthony Neilson da travmayı kadın ve delilik üzerinden tartışmıştır. Tiyatrosunda psikoloji ve absürdizmi bir arada kullanarak psiko-absürd bir gelenek oluşturan Neilson, *The Wonderful World of Dissocia* adlı oyununda dissosiyatif bozukluk olarak adlandırılan bir akıl hastalığıyla boğuşan Lisa isimli karakter üzerinden travmayı hem yarattığı Dissocia adlı fantastik dünya yoluyla iç bir gerçeklik olarak hem de Lisa'nın akıl hastanesindeki durumunu gözler önüne sererek dış bir gerçeklik olarak sunmuştur. Gerek Sarah Kane gerek Sarah Daniels gerekse de Anthony Neilson tiyatrosunda travma temelli bu tatsız anlatıların örneklerini başarılı bir şekilde sunmuştur. Her bir yazar, başlarından geçen travmatik olaylar yüzünden ruhsal sorunlarla karşılaşmış karakterlerin iç dünyasını geleneksel gerçekliğin kalıplarını kırarak sahnede seyircisine aktarmış ve onları bir tür psikolojik gerçekçilikle buluşturmuştur. Sonuç itibarıyla psikolojik gerçekçilik bugün yönünü performans çeviren tiyatronun temel malzemelerinden biridir. Görünen o ki yaşadığımız postmodern toplumda yarasını tek başına sarmayı başaramayan insanın psikolojik gerçekliği daha farklı stratejilerle tiyatronun konusu olmaya devam edecektir.

Kaynakça

Aston, E. (2016). "Room For Realism". *Twenty-First Century Drama: What Happens Now*. Sian Adisseshieh & Louise Lepage (ed.). Macmillan: Palgrave.

Aston, E. (1995). *Introduction to Feminism and Theatre*. London & New York: Routledge.

- Ayache, S. (2017). *'In-Yer-Head' Theatre: Staging the Mind in Contemporary British Drama Towards a Quantum Psychopoetics of the Stage*. Doctorate Dissertation, Paris: Sorbonne University.
- Ayache, S. (2018, September 30). e-posta. Sorbonne University, solange.ayache@gmail.com
- Ayata, Y. & Necati Tonga. (2008). "Psikolojik Roman, Romana Yansıyan Yazar ve Türk Edebiyatındaki Bazı Örnekleri Üzerine Bir İnceleme". *İlmî Araştırmalar*, 25. <http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/Yunus%20AYATA-Necati%20TONGA.pdf>, ss. 7-20. erişim tarihi: 22.10.2018.
- Aytaç, G. (1999). *Genel Edebiyat Bilimi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Biçer, A. G. (2018). "The Experiential Theatre of Anthony Neilson and *The Wonderful World of Dissocia*". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (40). ss. 23-32.
- Bloomsbury Theatre Guide*. (1988). London: Bloomsbury.
- Borgstrom, H. (1998). *Performing Madness: The Representation of Insanity In 19th And 20th Century Theatre, From Jean-Martin Charcot to Marguerite Duras*. Doctor of Philosophy, Maddison: The University of Wisconsin.
- Caruth, C. (1995). "Trauma and Experience: Introduction". *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Cohn, R. (1991). *Realism in Recent English Drama*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Crimp, M. (2006). *Into The Little Hill*. <https://www.ensemble-modern.com/en/mediatheque/texts/2006-10-01/into-the-little-hill-a-work-for-stage-by-george-benjamin-and-martin-crimp>, erişim tarihi: 23.10.2018.
- Cuddon, J. A. (1991). *A Dictionary of Literary Terms*. Cambridge, MA: Blackwell, 1991) ss. 771- 776.
- Daldry, S. (2007). *British Theatre of the 1990s Interviews with Directors, Playwrights*. Mireia Aragay, Hildegard Klein, Enric Monforte & Pilar Zozayapp. Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan. ss. 3-14.
- Daniels, S. (2013). *Plays 2*. London: Bloomsbury.
- Duggan, P. (2012). *Trauma-Tragedy: Symptoms of Contemporary Performance*. Manchester: Manchester University Press.
- Duggan, P. (2007). "Feeling Performance, Remembering Trauma". *Platform*. 2(2).
- Farrell, K. (1998). *Post-traumatic Culture: Injury and Interpretation in the Nineties*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press. 1998.
- Feder, L. (2020). *Madness in Literature*. Princetown: Princetown University Press.
- Felman, S. & D. Laub. (1992). *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis and History*. London & New York: Routledge.
- Foucault, M. (2015). *Deliliğin Tarihi*. M. A. Kılıçbay (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gilead, A. (1999). *Saving Possibilities: A Study in Philosophical Psychology*. Amsterdam & Atlanta: Rodopi.
- Goulston, M. (2011). *Post-Traumatic Stress Disorder for Dummies*. Hoboken: Wiley Publishing.
- Grochala, S. (2015, November 4). "Subjectivity on Stage". *Headlong*. <https://headlong.co.uk/ideas/subjectivity-stage/>, erişim tarihi: 22.06.2021.
- Jung, C. (1981). "Psikoloji ve Edebiyat". *Psikanaliz açısından Edebiyat*. Selahattin Hilav (çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Kennedy, P. (2019). "Characters' Motivations and Thoughts in Psychological Realism". *ThoughtCo*. <https://www.thoughtco.com/psychological-realism-2207838>, erişim tarihi: 21.06.2021.
- Levine, S. K. (2009). *Trauma, Tragedy and Therapy*. London: Kingsley Publishers.

- Long, H. & R. J. So. (2016). "Turbulent Flow: A Computational Model of World Literature". *Modern Language Quarterly*. 77(3). ss. 345-367.
- Luckhurst, R. (2008). *The Trauma Question*, London & New York: Routledge, 2008.
- Micner, T. (2013). *Book review: Trauma Tragedy Symptoms of Contemporary Performance*. http://eprints.lse.ac.uk/52982/1/blogs%20lse%20ac%20uk-Book_Review_TraumaTragedy_Symptoms_of_Contemporary_Performance.pdf, erişim tarihi: 21.10.2018.
- Neilson, A. (2007). "Foreword". *The Wonderful World of Dissocia & Realism*. London: Methuen.
- Neilson, A. (2008). *Plays 2*. London: Bloomsbury Publishing.
- Pewny, K. (2003). "Posttraumatic Theater. A Concept in Progress on the Performativity of Un/Rest". *IWM Junior Visiting Fellows' Conferences*. XV.
- Ross, R. (2003). *The Continuum Encyclopedia of American Literature*. Steven R. Serafin & Alfred Bendixen, (ed.). New York & London: Continuum. ss. 935-939.
- Rebellato, D. (2014, July). "Keeping It Real: Stories and The Telling of Stories at The Royal Court". *Contemporary Theatre*. <https://www.contemporarytheatrereview.org/2014/keeping-it-real-royal-court/>. erişim tarihi: 26.10.2018.
- Sydney Theatre Company. (2011, June 1). "In-Yer-Face". <https://www.sydneytheatre.com.au/magazine/posts/2011/june/feature-in-yer-face>, erişim tarihi: 26.10.2018.
- Serjent, C. (2015, November 7). "Dissocia". *Nerve*.
- Sierz, A. (2010, February 16). "New Writing in British Theatre Today", *New Writing, Playwritings, Transcripts*, <http://www.theatrevoice.com/audio/new-writing-in-british-theatre-today/>, erişim tarihi: 28.05.2020.
- Sierz, A. (2011). *Rewriting the Nation: British Theatre Today*. London: Methuen Drama.
- Wald, C. (2007). *Hysteria, Trauma and Melancholia Performative Maladies in Contemporary Anglophone Drama*. Houndmills, Basingstoke & Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Wellek, R. (2005). "Edebiyat Tarihinde Realizm Kavramı". Sıddık Yüksel (çev.). *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 2. ss. 305-328.
- Wilkinson, C. (2007, March 25). "An Outcast's Eye on Inner Life". *Financial Times*, <https://www.ft.com/content/d9c4990e-d962-11db-9b4a-000b5df10621>, erişim tarihi: 20.05.2020.

22. The importance of surrounding communities in identity formation within afrofuturistic context¹

Tuğba AKMAN KAPLAN²

APA: Akman Kaplan, T. (2021) The importance of surrounding communities in identity formation within afrofuturistic context. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 261-275. DOI: 10.29000/rumelide.984761.

Abstract

Afrofuturism is one of the less known areas of study in terms of African American literature. Even though the term was coined by Mark Dery at the beginning of the twenty-first century, the examples of the movement can be seen much earlier. Its direct colonial roots and political aspects differentiate Afrofuturism from science fiction and fantasy. Octavia Butler's **Kindred** (1979) is accepted as one of the key texts of early Afrofuturism. The novel demonstrates the ways Butler creates alternative areas especially for African American women and highlights the importance of the protagonist's survival depending on the survival of her respective community. Instead of idealizing the slave community, Butler describes a realistic slave community that is rich in diversity. In the forced situations, Dana discovers the need of her community in the essence for surviving in the past and reaching to a realization about herself. This article analyzes how—with the help of the surrounding communities of antebellum slave community—the main character develops an autonomous identity that helps her to accept her fragmented self to decolonize her mind as well as to have wider understanding of her African American roots. The analysis benefits from Frantz Fanon's thoughts on colonialism and emphasis on the double-voicedness of African Americans to create a discussion on the effects of surrounding communities on African American characters' decolonization process.

Keywords: Afrofuturism, surrounding communities, Frantz Fanon, Octavia Butler, Kindred, decolonization, postcolonial

Afrofütüristik bağlam içerisinde çevreleyen toplumların kimlik oluşumundaki önemi

Öz

Afrofütürizm, African Amerikan literatürü içerisinde daha az araştırılmış bir çalışma alanıdır. Her ne kadar Afrofütürizm terimi yirmi birinci yüzyılın başlarında Mark Dery tarafından literatüre eklenmiş olsa da örneklerine çok daha erken rastlanılmaktadır. Direkt kolonyal köklere sahip olması ve siyasi yönleri, Afrofütürizmi bilim kurgu ve fantazi türlerinden ayırmaktadır. Octavia Butler'ın Kindred (1979) romanı erken Afrofütürizmin önemli eserlerinden biri olarak kabul edilir. Roman, Butler'ın özellikle Afrikan Amerikan kadınlar için oluşturduğu alanlara ve ana karakterin hayatta kalma mücadelesinde karakterleri çevreleyen toplumların önemine vurgu yapmaktadır. Köle toplumlarını idealize etmek yerine, Butler gerçekçi bir bakış açısıyla farklılıklara vurgu yapan toplumlar tasvir etmektedir. Zorlu durumlarda ana karakter Dana kendisini çevreleyen toplumların geçmişe yolculuğunda hayatta kalmasına ve kendisini gerçekleştirmesine yardım ettiğini keşfeder. Bu makale, iç savaş öncesindeki ana

¹ This article is composed with the information taken from my PhD dissertation titled "Alternative Spaces, Identity, And Language in The Proto- And Afrofuturist Writing of Zora Neale Hurston, Ralph Ellison, and Octavia Butler"

² Assist. Prof., Istanbul Gelisim University, American Culture and Literature, (Istanbul, Türkiye), tugbakman@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0766-792X, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984761]

karakteri çevreleyen köle topluluklarının ana karakterin otonom bir kimlik oluşturmasında, parçalanmış kimliğini kabul etmesinde ve zihnini dekolonize etmesindeki önemini vurgulamaktadır. Analiz, Frantz Fanon'un kolonyalizm ve Afrikan Amerikalıların çift-seslilik konseptleri üzerindeki düşüncelerinden faydalanarak karakterleri çevreleyen toplumların Afrikan Amerikan karakterlerin dekolonizasyon süreci hakkında tartışma oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Afrofütürizm, çevreleyen toplumlar, Frantz Fanon, Octavia Butler, Kindred, dekolonizasyon, postkolonyal

In *Black Skin, White Masks*, Frantz Fanon uses psychoanalysis to form his arguments and readings on the impact of eagerness towards anti-African American racism as well as stressing on the gender aspect of how power and individualism is generated within colonialism. His thoughts on colonialism and emphasis on the double-voicedness of African Americans had crucial and controversial impact on the area of African American literature. One of the significant aspects that he focused on included the surrounding environment and communities of African Americans and their colonization. Starting off along similar lines, Afrofuturism also focuses on the surrounding communities' importance in terms of decolonization and survival of African American individuals' minds and bodies. As one of the key texts of Afrofuturism, Octavia Butler's *Kindred* demonstrates how Afrofuturists believe in the cruciality of surrounding communities in decolonization of the individual's both mental and physical self. Butler's novel asserts the ways she creates for African American women and highlights the importance of the protagonist Dana's survival depending on her respective community. In the forced situations, Dana discovers the need of her community in the essence for surviving in the past and reaching to a realization about herself. Throughout the narrative, Dana acknowledges the significant place of community in survival and how that communal involvement enables people to develop as individuals. The use of surrounding communities to create alternative possibilities that help the protagonist to decolonize her mind is among the central focuses of the narrative.

Following her involuntary time travelling to the antebellum South from 1970s, Dana cannot avoid violence even with the prior knowledge from the future. Thus, she takes refuge among the slave community within Weylin plantation. In her first encounter with Alice, who is her great-grandmother in reality, she believes that Dana can take "*refuge*" (Butler, 2003: 37) in Weylins' plantation. According to Angela Davis, "*if resistance was an organic ingredient of slave life, it had to be directly nurtured by the social organization that the slaves themselves improvised*" (1995: 204). Butler's positioning Dana in the antebellum South creates an alternative space where Dana experiences a type of oppression that she would not be able to in her own time. Experiencing such oppression helps her to develop a resistance that she would not normally be able to develop if she had not experienced such spaces. Surrounding slave community that eventually becomes like an adopted family as well as her refuge from the realities of slavery plays a crucial part within the development of her resistance. In a moment of despair, Dana states:

Sarah and Carrie were alone when I went in [the cookhouse], and I was glad of that. Sometimes old people and children lounged there, or house servants or even field hands stealing a few moments of leisure. I liked to listen to them talk sometimes and fight my way through their accents to find out more about how they survived lives of slavery. Without knowing it, they prepared me to survive. But now I wanted only Sarah and Carrie. I could say what I felt around them, and it wouldn't get back to either of the Weylins. (Butler, 2003:94)

It is important to emphasize that Dana can find solace only among some of the members of the community. Butler does not try to romanticize the communal relationships among the slave community. She portrays all dimensions of the antebellum South from the African American perspective and adds Dana's prior knowledge from the future to equip her with the necessary tools for resistance and survival. As the places

of the birth of resistance, Butler emphasizes on the ideas of resistance that stem and the collectivity that is visible among the slave community. Butler's main aim at placing Dana in such violent situations may occur from the desire to visualize and evaluate the emotional growth of the protagonist from the beginning until the end. This way, the writer can assign significant roles to the African American characters within the novel.

Frantz Fanon deeply valued and described the colonized individuals as insurgent sources of power. His concentration on resistance of the common people even under great forms of colonial domination is valued among many racially marginalized groups along with Afrofuturists. In the Introduction to *Black Skin, White Masks*, Fanon asserts:

There is a zone of nonbeing, an extraordinarily sterile and arid region, an utterly naked declivity where an authentic upheaval can be born. In most cases, the black man lacks the advantage of being able to accomplish this descent into a real hell. (2008:2)

In the passages, Fanon criticizes not the black man, but rather he criticizes the black man's relation to the white man. He criticizes the blacks' internalization of this relation in between for the hope to be in equal terms with the whites. He does not evaluate the zone in negative terms. On the contrary, Fanon sees the zone projecting on the subject as "*a yes that vibrates to cosmic harmonies*" (Ibid.). Dana breaks away from this desire when she replies to Rufus' assault with her knife and endangers her whole being in her final time travelling episode towards the end. Thus, she dives into the zone of nonbeing and "*descent[s] into a real hell*" that blacks fail to enter. Dana's journey becomes the path of a transitive search toward understanding one's self, identity as well as the past. When Dana says "*Pain dragged me back to consciousness*" (Butler, 2003: 43), she discloses that in order to arrive at the point of self-understanding and the necessary knowledge, one needs to overcome and survive the challenges and obstacles along the journey.

Another reason for Butler to place Dana in such brutal situations is to emphasize the significance of not forgetting and reevaluating the past histories not only individually but also communally. Even though Dana is the protagonist, the other characters also play crucial roles and assume essential places within the narrative especially in the revisiting of the past. This aspect of the novel leads to Butler's focus on the significance of the community in survival and understanding the self. The surrounding community in the past also includes Dana's distant relatives including her great-grandfather and the slave owner, Rufus, and her great-grandmother and supposedly a free slave, Alice. When she questions her reasons for travelling the past involuntarily, she asserts: "*Was that why I was here? Not only to insure the survival of one accident-prone small boy, but to insure my family's survival, my own birth*" (Ibid., 29). She realizes that she needs to survive in order to assure the survival of Rufus, her entire familial line from her mother's side as well as her very own existence. Within this difficult journey, her surrounding community—besides her blood relatives—helps her to achieve her goal of survival. By encountering and working with the other African American slaves in the plantation, Dana becomes aware of a different kind of community that eventually helps her to find the necessary strength to continue experiencing her violent journey that includes physical and mental oppression and return back to her home in the present time.

Alice's sufferings that include sexual abuse and physical violence originate because of Rufus' affection for her. In the course of the narrative, this enables Dana and Alice to form a special bond. Dana comments on the issue as "*there was no shame in raping a black woman, but there could be shame in loving one*" (Ibid., 124). When Alice and her husband, Isaac, decide to run away together Rufus releases the dogs that almost kill Isaac and capture Alice. When she arrives home in a wagon, she is "*bloody, filthy, and barely alive*" due to the attack (Ibid., 146). Dana becomes as a substitute mother for Alice while healing her and even Alice calls Dana "*Mama*" (Ibid., 153) at some point. As Alice gets well with the help of Dana's care, she also begins

to question and remember what had happened to her and Isaac. As a former free African American, it is even more difficult for Alice to accept and adjust to her new state of enslavement. Alice begins to accuse Dana because she helped her heal and did not tell her the truth sooner: “*‘Doctor-nigger,’ she said with contempt. ‘Think you know so much. Reading-nigger. White-nigger! Why didn’t you know enough to let me die?’*” (Ibid., 160). Since Dana and Rufus’ relationship has not been witnessed before, her status among the community bears controversial ideas. To Alice, Dana is more white than African American: “*You always try to act so white. White nigger, turning against your own people*” (Ibid., 165). Alice’s accusation mainly originates from her personal negative feelings toward Dana. In the article titled “Exorcizing the Past: The Slave Narrative as Historical Fantasy,” Sarah Wood argues against Alice and writes: “*Dana does not meekly accept the position prescribed for her by slavery*” (2007: 89). It seems that Dana tries to apply her knowledge from the future for not only her sake but also for the African American slave community’s sake instead of trying to assume a white identity. Alice also realizes her unfair treatment of Dana and admits: “*I get so mad I can taste it in my mouth. And you’re the only one I can take it out on—the only one I can hurt and not be hurt back*” (Butler, 2003: 168). Their connection develops even further when Alice shows Dana her letters that Rufus allegedly sent to Kevin, who is her husband stuck in the past and did not know that Dana had travelled back to the past to reach him. Upon finding out Alice’s suicide in her final episode, Sarah describes them as sister-like: “*You sure fought like sisters... Always fussin’ at each other, stompin’ away from each other, comin’ back. Right after you left, she knocked the devil out of a field who was runnin’ you down*” (Ibid., 250). The novel emphasizes the significance of the assistance among the African Americans. Butler also underscores that this spiritual female bonding also acts as a means for a survival mechanism.

In *Black Skin, White Masks*, Fanon discusses that black people are fixated in their blackness while white people are fixated on their whiteness. He asserts that the fixation on whiteness generates the fixation on blackness. This reduces black subjectivity into their race. Fanon believes that colonialism is a completed project that affects an individual’s life entirely. In order to stray away from its effects, he stresses on the importance of recognition which also justifies African American subjectivity and, therefore, humanity. In *Kindred*, just like Fanon, Butler draws clear lines between white and black. In the novel, Rufus is fixated on his whiteness and views the world and the African Americans accordingly. Rufus Weylin possesses the same type of aggression and narcissistic behaviors that are described in Freud’s uncanny especially towards Alice and Dana that look very similar in appearance but very different in reality. Rufus is used to getting what he wants without the consequences. On the other hand, Alice and Dana pay the price from the both sides. Alice, for example, receives hostile treatment from the fellow African Americans in the plantation as a result of her involuntary connection with Rufus. Dana also becomes a subject of the same treatment because she is assumed to take a submissive role:

I went into the cookhouse and the young man who had his mouth open to speak closed it quickly, looking at me with open hostility. The old man simply turned his back. I’d seen slaves do that to Alice. I hadn’t noticed them doing it to me before. Suddenly, the cookhouse was no more comfortable than Alice’s cabin had been. It might have been different if Sarah or Carrie had been there, but they weren’t. I left the cookhouse and went back toward the main house, feeling lonely. (Butler, 2003: 220)

The African American slaves exclude both Dana and Alice because of the connection they have formed with Rufus.

In her book about African American women slaves in the southern plantations, Deborah White also emphasizes that even though the relationship between African American women was mainly structured on gender bonding and collaboration, “*female-to-female conflict*” (1985: 133) among the women slaves were also visible. The narrative describes a female betrayal among the slave community when Liza informed Tom

Weylin on Dana's escape. However, this betrayal has some consequences among the community. Missy Dehn Kubitschek argues that "*Kindred does not romanticize the solidarity of the slave community*" (1991: 31). Alice, Tess, and Carrie punish Liza for what she has done to their surrogate sister. The passage about Liza's betrayal in the novel constitutes the realistic aspect of the internal divisions among the African American slave communities in the antebellum South. It is not Butler's aim of demonstrating an idealized version of the slave community, instead, she reveals the complex structuring and dynamics of the African American slave community that includes cultural, economic and speculative aspects.

The special connection between Alice and Dana is not only felt by themselves but also felt by the others around them as well. However, Rufus' interconnection between the two women is described more than just believing it to be a resemblance. For instance, when Rufus cannot find either of them around, he keeps searching and when he finds them together, he is satisfied: "*Behold the woman [...] You really are only one woman. Did you know that?*" (Butler, 2003: 228). Alice's reaction to Rufus' comment is much more concerned. She says: "*I know what he means. He likes me in bed, and you out of bed, and you and I look alike if you can believe what people say [...] [A]ll that means we're two halves of the same woman—at least in his crazy head*" (Ibid.). This passage also foreshadows the last encounter of Dana and Rufus. His obsession comes to a point that Rufus does not hesitate to attempt to rape Dana. Dana has no choice but to stab him in order to resist his assault. The consequence of Dana's resistance leads her to lose an arm while traveling back to the present for the last time. Dana's marked body signifies the African Americans' buried history. Dana's loss also shows that the cultural trauma caused by the colonial oppression of slavery still exists within the generations who did not experience slavery directly. Losing her arm after the final episode cannot be compared to the changes in her existing conscious experiences throughout the novel, as if the novel stands as a warning of the consequences one needs to face as the price of forgetting one's past history. At the end, Dana possesses a memory that cannot be forgotten mainly because of the marks it has left on her body.

In *Black Skin, White Masks*, Fanon argues:

Since [the white man's] ideal is infinite virility is there not a phenomenon of diminution in relation to the Negro, who is viewed as a penis symbol? [...] Is the Negro's superiority real? Everyone *knows* it is not. But the prelogical thought of the phobic has decided that such is the case. (2008: 123)

According to Fanon, the African Americans encounter themselves as phobic objects to the extent that they think and act subjectively as whites do. Similarly, Susan Bordo focuses on the surrounding forces that stem from society and how they affect the body and how these forces differ over time and between societies/cultures. She describes the body as a "*text of culture*" (1995: 165) and argues that already established cultural norms are engraved in the body in the forms of physical appearance and activities. One of the most prominent examples of such activities occurs when Dana sees "*the small slave children who chased each other and shouted and didn't understand yet that they were slaves*" (Butler, 2003: 76). During her trip with Kevin, Dana experiences the anxiety of seeing slave children acting out their mother's worst fears as a game without realizing the reality behind it:

"Now here a likely wench," called the boy on the stump. He gestured toward the girl who stood slightly behind him. "She cook and wash and iron. Come here, gal. Let the folks see you." He drew the girl up beside him. "She young and strong," he continued. "She worth plenty money. Two hundred dollars. Who bid two hundred dollars?"

The little girl turned to frown at him. "I'm worth more than two hundred dollars, Sammy!" she protested. "You sold Martha for five hundred dollars!"

"You shut your mouth," said the boy. "You ain't supposed to say nothing. When Marse Tom bought Mama and me, we didn't say nothing." (Ibid., 99)

Dana leaves the space immediately "*feeling tired and disgusted*" (Ibid.). The example also demonstrates an act of doubling. In the novel, the doubling usually occurs between Dana and Alice as an expression of desire. Alice and Dana's physical appearances are very similar to each other to a point that most people mistake them as sisters. Through Alice, Dana confronts a life in the past that she could have had. Even though she is portrayed as a free African American at the beginning of the novel, this status proved to be no use to Alice. Throughout her life, Alice experiences the brutal sides of slavery firstly with the selling of her father, then her husband. Afterwards, she is forcefully taken as a possession by Rufus and finally her children are sold into slavery—at least that is what she believed. Dana takes part in every part of Alice's life as she is trying to survive in the antebellum South. Dana also chooses to believe that she can have a positive impact on Rufus that will lead to an overall character and mind change. But later in the narrative, she finally realizes that whatever she does, Dana will not be able to change Rufus and he will do what it takes to keep Dana connected to him in the past. He is aware of his leverage on Dana and does not hesitate to use it. By repeatedly saving Rufus' life, Dana actually helps to pave the way for Alice's rape, which will eventually lead to Dana's existence. The conundrums Butler creates in the novel demonstrates the complexity of race relations as well as survival.

In the antebellum South, the African American slave community tries many different methods to survive. These resistance methods also include black non-resistance to colonial oppression among the whole race. Octavia Butler processes this notion on connecting Dana's and her ancestors' entire existence on the rape of Alice. Dana chooses survival over her ancestor's rape. Thus, the author demonstrates another perspective of the effects of racial oppression on the oppressed ones. However, Dana's will to survive leads to Alice's death since after the last removal of her humanity through her children, Alice commits suicide by hanging herself. This is an example of uncanny including separation and doubling. Alice's suicide is an example of a mother being forcefully separated from her children and in return she separates herself from them at the same time.

Besides her own survival, Dana tries to reassure Alice's survival since she believes that Alice is an exemplary figure to demonstrate Dana how to survive. Dana describes her from her own perspective:

From what I could see of her, she seemed to be about my age, slender like her child, like me, in fact. And like me, she was fine-boned, probably not as strong as she needed to be to survive this era. But she was surviving, however painfully. Maybe she would help me learn how. (Butler, 2003: 38)

From Dana's description and Rufus' special interest in Dana due to her undeniable resemblance to Alice, it is possible to interpret that Alice is a character that mirrors Dana in the past. Their relationship is special since both women mutually benefit from each other on how to survive the oppression in the past. Dana cannot control what she acquires after she becomes conscious following her time travel episodes but she is able to have control over her own responses to the things she acquires. She feels the responsibility to ensure the survival of herself and the people in her surrounding communities.

In *Kindred*, the white men in the antebellum South show perseverance when it comes to taking extreme measures towards African Americans. The extreme measures that are taken by the slave-owners are described explicitly in the novel. In one of her episodes, Rufus' father catches Dana teaching one of the younger slaves with books from his library and Dana's only thought is: "*It wasn't supposed to happen. For as long as I had been on the plantation, it had not happened—no white had come into the cookhouse*" (Ibid., 106). He begins to beat Dana violently until she becomes unconscious and returns back to her present time. Upon

returning back to the antebellum South, Dana learns that her disappearance caused further anger and confusion which led Master Weylin to blame the other slaves and sell some of their family members as a punishment. Butler is aware of the kinship between the colonizer and the colonized, however, she emphasizes on the “*horror of miscegenation*” (Luckhurst, 1996: 28) that denounces the bond and disrupts the motivation in terms of resistance/survival. The fact is that Rufus’ survival instincts forestall his inbuilt oppressive values and he reaches out to Dana and is able to bring her back to the past only when he faces/fears death. In *Kindred*, body is used as a site of oppression. Butler not only focuses on colonialism’s attention on race but also to consider oppression on gender even long before the oppression on race occurs. Butler intentionally lets Dana misinterpret the history and the mutual relationships. Firstly, she is caught on the idea that Weylin should not have been in the cookhouse in the first place because she views the master-slave relationship as occurring only between races. She fails to acknowledge that gender also has an important place in this relationship as well. She evaluates the cookhouse as a feminine space for slaves. She does not realize that masculinist view necessitates surveillance on women.

The cookhouse incident is also significant in terms of Butler’s shift of the use of science fiction devices. Marleen S. Barr argues that the figure of an alien other generally connotes an expression of perplexity related to race or gender. She argues that women writers use the figure as a way to reflect their own personal agendas. Barr argues that Dana, along with other female protagonists in similar representations, is

in opposition to science fiction stereotypes about vanquishing aliens, join with or are assisted by the aliens they could be expected to view as epitomizing the very opposite of humanness. These female characters, who are themselves the Other, do not oppose the Other. (1993: 99)

In order to face with the dominant historical memory, these—often feminist—female characters associate themselves with the alien other. After the incident, new modes of historical memory take place.

The novel demonstrates various ways of resistance to slavery and solidarity especially among the female slaves while also emphasizing the restrictions. Butler takes the slave community’s active mechanism into consideration and tries to portray it as realistically as possible. Each African American character—male or female—who attempts to resist the system also experiences the consequences of his/her actions. Angela Davis argues that the African American female characters from the past are exhibited as women “*transcending, refusing, fighting back, asserting [themselves] over and against terrifying obstacles*” (1995: 214). The African American female characters show resistance on their own ways but Dana, Carrie, Sarah, and Tess can be evaluated as survivors while Alice cannot be included in this category because she surrenders to the sexual and racial oppression. Dana—like the others—“*is not a victim*” (Shinn, 1985: 211). All pay the cost but also help the slave community to be a safer place that can be perceived with an African American woman’s presence. Despite the inner divisions among the community, it becomes a space of nourishment and consolidation for Dana.

Butler uses the past to address different possibilities in history and the present in which African American women possess the option to exert some presence, influence, and even power in some situations that they do not possess over the oppressive forces (i.e. the slave owners or the biased white community). By assigning a degree of autonomy, especially to African American females, Butler also empowers them with an assertive voice especially with the help of surrounding communities. In *Kindred*, along with African American resistance to an oppressive community, African American female agency is present as well. Dana’s distress following her first time travelling episode is made evident in her words: “*Maybe I’m just like a victim of robbery or rape or something—a victim who survives, but who doesn’t feel safe anymore*” (Butler, 2003: 17).

Even though she calls herself a victim, she demonstrates a figure that is much stronger at the end. She eventually fails to deny degradation, however, she continues to resist and help others to resist the oppressive structures of the antebellum South. She constantly tries to figure out new ways to increase her agency throughout the novel whether it is to teach other slaves to become literate or stall Rufus so that Alice would have a head start if she chooses to run away.

In *Black Skin, White Masks*, Fanon circles around the quote: “*Look, a Negro!*” (2008: 82) and how it is a form of an insult as a part of anti-African American racism. He regards the word as an insult and the gaze that comes with this declaration as locking one’s identity within an anti-African American racist perspective. He believes when the recognition of African Americanness comes, the subjectivity and therefore the humanity of African Americans can also occur. When Rufus calls Dana nigger, she corrects him: “*I’m a black woman, Rufe. If you have to call me something other than my name, that’s it*” (Ibid., 25). At that moment in the narrative, the protagonist becomes a figure for African American women in the plantations and for the sexual and racial abuse they receive. Dana demonstrates resilience above common during her visits to the antebellum South and at the end, manages to survive despite all the hardship she experiences. Barbara Lewis asserts:

Butler crafts a character with dual status, one that steps in and out of the box. Dana is ordered around, made to say master, sent to the fields, whipped, and faces down a gun, twice, but she can read and write, she can nurse and heal the sick, she doesn’t age, and, on death’s doorstep, she can flee to another time. (2007: 302)

Time travelling enables Dana to resist death and discover the durability of African American women ancestors. The goal to survive allows Dana to adopt various roles and adapt to the changes in the oppressive structure. Following Dana and Kevin’s trip back to the past, she says that they need to adjust themselves to social roles accordingly: “*We’re going to have to fit in as best we can with the people here for as long as we have to stay. That means we’re going to have to play the roles you gave us*” (Butler, 2003: 65). In order for both to stay away from trouble, the couple acts out the role of a master and a slave.

While she is performing her act as a slave, she tries to survive using her education, literacy, and autonomous character. At this point, she still believes that she can prevent Rufus from turning into a character like his father. As the narrator, Dana asserts: “*I would try to keep friendship with him, maybe plant a few ideas in his mind that would help both me and the people who would be his slaves in the years to come*” (Ibid., 68). Using the prior knowledge from where she came from, the protagonist tries to enhance her and the surrounding African American community’s position by attempting to change Rufus’ character and understanding of the African Americans. However, when she tries to use her prior skills and education, her attempts are met with violence in the majority of the time. In **Black Skin, White Masks**, Fanon describes the denial of the ones who deny African Americans as individuals. His portrayal on how African Americans see themselves as well as the whites put a new perspective on the general idea that the only valuable perspective was how whites portrayed blacks. Dana thinks that she can educate the other slaves with her literacy skills to help them construct a better life for them. However, the passage following Tom Weylin’s discovery of Dana’s actions is a violent one:

Weylin dragged me a few feet, then pushed me hard. I fell, knocked myself breathless. I never saw where the whip came from, never even saw the first blow coming. But it came—like a hot iron across my back, burning into me through my light shirt, searing my skin [...] I screamed, convulsed. Weylin struck again and again, until I couldn’t have gotten up at gunpoint [...] By then, I almost wanted to die. Anything to stop the pain. (Butler, 2003: 107)

When she can no longer endure the pain, she vomits and returns back to her present time. Since pain is the only thing that enables her time travel, she asserts: “*Pain had never been a friend to me before, but now it kept me still. It forced reality on me and kept me sane*” (Ibid., 113). In a way, the pain proves Dana that history really occurred and her wounds and scars attest to that realization.

Dana always needs to be aware of people’s actions and consequences so that she can learn and have some degree of control over her environment since her survival relates to her surrounding community’s survival as well. It can be argued that time travelling acts as a catalyst that enables Dana to revisit the past to highlight the main aspects of survival from racial and gender oppression as well as problematic situations. Octavia Butler places Dana in difficult situations to unravel her inner strength and increase her tolerance to violent situations. As the protagonist experiences these situations, she becomes more aware of the places of communal cooperation and association in survival and self-awareness. She acknowledges the significance of being part of a community within survival and how this membership also helps the person to develop herself as an individual entity.

Following how Fanon points out the incompetence of social and experimental terms related to human identity, difference in sexuality, and the connection built on them, while focusing on the basis of both social and historical conditions related to the central structures of subjects, Butler shapes her protagonist according to her experiences in the past. As she begins to spend more time in the antebellum South, Dana experiences the complex slave community dynamics including alienation, exclusion, internal division as well as cooperation and sisterhood. The collaboration and sisterhood were the main elements that help Dana to survive from her experience of racial oppression and gain the necessary agency for her present life. In her review of the novel, Barbara Lewis argues on the female figures:

These slave women did not wage bloodletting rebellions to express outrage at the saddling of their bodies, the theft of their pleasure, or the harnessing of their reproductive organs, but they do what they can to resist on a smaller scale, hitting slavery where it lived and lusted. (2007: 300)

Dana, too, realizes that there are more kinds of resistance than physical or verbal confrontation and the women slaves take different approaches to deal with racial oppression. For instance, the house mammy, Sarah encounters Tom Weylin’s sexual abuse and as a result she loses all her children except for Carrie because of Margaret Weylin’s jealousy. Dana believes that “*she has done the safe thing—had accepted a life of slavery because she was afraid. She was the kind of woman who might have been called ‘mammy’ in some other household*” (Butler, 2003: 145). However, underneath her submissive mammy disguise, Sarah fights for her survival in her own way despite all the odds of slavery. “*Sarah’s creation and maintenance of a relatively safe space for the slave community attests to the complex strategies conceived to resist slavery*” (Wood, 2007: 92). In addition to ensuring her survival, Sarah is a substitute mother for the other African American slave community:

In Margaret’s absence, Sarah ran the house—and the house servants. She spread the work fairly and managed the house as efficiently as Margaret had, but without much of the tension and strife Margaret generated. She was resented, of course, by slaves who made every effort to avoid jobs they didn’t like. But she was also obeyed. (Butler, 2003: 144)

Like a mother, she is sometimes resented by the other slaves, who are ordered to do unwanted jobs, but still respected. She is the one to transform the cookhouse into a solidary place that the other slaves can take refuge in and also to organize the division of labor among the others in order to eliminate any possibilities of physical oppression. When Dana talks about running away from the Weylin plantation, Sarah tells her to be careful and stresses on the consequences that may occur both for Dana and the other slaves in the

plantation. Through Sarah, Butler emphasizes that resistance does not always have to involve direct confrontation.

Alice is also a prominent character that fights for survival. She is one of the figures who experiences slavery most violently. Through her, Butler tries to confound the stereotypes that present African American women slaves as promiscuous *femme fatales*. Even though born free, Alice is enslaved because she helps her slave husband run away. Captured by Rufus, she finally acknowledges that she can never be free again. From that point on the narrative, she belongs to Rufus. Alice loses the control of her body as well as her life. It is at this point of the narrative that Dana comes to a fork. She can either help Alice and danger her entire maternal familial line's existence or she can be an accessory of the corrupted system and ensure her and her relatives' existence. It is important to highlight here that even though Dana chooses to collaborate with the system for her survival, she does not force Alice into Rufus' arms. After she recovers her health, Rufus calls Alice to his bed. Alice and Dana have the following conversation:

"Would you go to him?"

"No."...

"Then I won't go either."

"What will you do?"

"I don't know. Run away?"

I got up to leave.

"Where you going?" she asked quickly.

"To stall Rufus. If I really work at it, I think I can get him to let you off tonight. That will give you a start."
(Ibid., 168)

At that moment, Dana risks everything she has worked for to survive in the past and ensure her existence in the future. While healing Alice's wounds, Dana's conscious is aware of what will happen to her after she gets well: "*I had helped her to heal. Now I had to help Rufus tear her wounds open again*" (Ibid., 165). Still, she realizes that she cannot force Alice into Rufus' bed and be an accomplice to such oppression. At this point in the novel, Dana already tries to break away from the father's law by attempting to endanger her existence and submit to Rufus' order. However, this time Alice accepts her fate and says that she cannot run away anymore. As Alice gives in to Rufus' wishes, she slowly becomes "*a quieter more subdued person*" (Ibid., 169). After she has children from Rufus, she attempts to run away one last time in order to break free from Rufus' sexual assaults. When Rufus finds out, he tells Alice that he sold Alice's children in the slave market. Upon this news, Alice commits suicide as the final act of resistance. Sarah Wood explains Alice's decision to end her life as "*her only possible path of resistance and rebellion*" (2007: 94). In the novel, Butler uses the character of Alice to demonstrate the sexual and mental abuse—often excluded from the historical documents—toward African American women slaves.

In the Introduction of *Afrofuturism 2.0*, Afrofuturist Reynaldo Anderson argues that one of the aspects of Afrofuturism is to question the "*possibilities for black female bodies historically represented as quintessentially other, abject, and alien*" (2016: xv). The chosen novel also demonstrates the anxiety towards interracial intimacy and marriage as well as the unique alternative space it provides for the protagonist. Butler does not only focus on the enforced sexual involvement between enslaved African American women and white men in the antebellum South, but also demonstrates the difficulties of the novel's present-day interracial couple and the oppositions they receive from the others. The relationship between Dana and Kevin is unconventional not only because their relationship survives after everything they had been through

but also their love for one another is depicted as a psychologically healthy relationship that does not generally occur in African American literary works after the Second World War.

Kevin assumes a key role in his wife's survival even when he does not travel with her across time and space. Dana describes him as: "[Kevin] was like me—a kindred spirit crazy enough to keep on trying" (Butler, 2003: 57). Aside from trying to understand what is happening to his wife at the beginning of her travels, Kevin stands by her throughout her journeys back and forth. When they time-travel together, Kevin repeatedly tells her to leave Weylin Plantation for a safer place but Dana believes that it is the safest place for her even though Rufus tries to hinder Dana from going back to her present time. She argues that she is more likely to survive if she stays: "I'll have a better chance of surviving if I stay here now and work on the insurance we talked about. Rufus. He'll be old enough to have some authority when I come again. Old enough to help me. I want him to have as many good memories of me as I can give him now" (Ibid., 83). Dana sees Rufus as insurance because she believes she can change him. As time progresses, Dana realizes that it is not as simple as she believes to be.

At the beginning of the novel, Dana cannot be sure of Kevin's real thoughts and what separates him from the racist coworker, Buzz, who sees African American women as "objects of display" (Collins, 1990: 168). In "Eating the Other," bell hooks argues that a considerable number of white men possess:

The desire to make contact with those bodies deemed Other, with no apparent will to dominate, assuages the guilt of the past, even takes the form of a defiant gesture where one denies accountability and historical connection. Most importantly, it establishes a contemporary narrative where the suffering imposed by structures of domination on those designated Other is deflected by an emphasis on seduction and longing where the desire is not to make the Other over in one's image but to become the Other. (1992: 25)

According to hooks, some whites express desire for African American women not necessarily because they want to express racial domination. Desire reflected on the African American body may stem from both the wish to conciliate the undesirable guilt for an individual's prejudiced acts as well as the prejudiced acts of that individual's white ancestors and the individual's possible future descendants.

The couple's marriage faces opposition from their own families. Prior to their marriage, Dana visits her aunt and uncle while Kevin visits his sister to inform them about their decision to marry. Both families oppose the marriage because of different reasons. Kevin's sister, Carol, opposes due to her racial hatred as well as communal oppression. When explaining his encounter with his sister, Kevin says: "She didn't want to meet you, wouldn't have you in her house—or me either if I married you" (Butler, 2003: 110). By emphasizing that his sister would end her connection with Kevin if he married an African American woman, Kevin demonstrates what is called "rebound racism." After his dialogue with his sister, Kevin begins to question his own self. The uneasiness he feels is reflected to Dana. Heather Dalmage comments on the distress stemming from the rebound racism. People who feel rebound racism tend to exclude themselves from being white while trying to demonstrate themselves as anti-prejudiced. She says:

The lack of available language to describe racial identities outside of the black-white dichotomy coupled with the essentialist thinking that all whites are bad leaves some interracially married whites with no option other than claiming a black identity. This is one way in which individuals contend with and get caught in essentialist language and thought. (2000: 67)

Even though Kevin is not African American, he prefers to perceive the antebellum South from the African American perspective. Contrary to Dana's fears, Kevin chooses to help the African American slaves by providing shelter and guidance for their escape during the five years that he gets stuck in the past without

Dana. In *Tripping on the Color Line: Black-White Multiracial Families in a Racially Divided World*, Heather Dalmage explains the term as prejudice against whites who are intimately involved with other races:

In these cases, racism is directed at the black partner but also affects the white partner [...] The effect can be financial, emotional, or physical. While the white partner is not the intended victim, she or he is in a relationship with someone who is. For example, if the black partner does not get a fair raise, this affects the financial well-being of the white partner. If the black partner is given unfair traffic tickets or treated badly at work, this spills over into the family. The white partner with emotional, financial, and familial ties to the black partner gains a sense of the pain and disadvantage doled out to people of color in a system of whiteness. (Ibid., 63-64)

According to this definition, Kevin experiences rebound racism and, thus, puts some distance between himself and his sister in a way that does not directly put the blame on his sister as a racist individual. He, rather, blames his brother-in-law. He says: *"It's as though she was quoting someone else [...] Her husband, probably. Pompous little bastard. I used to try to like him for her sake [...] Her husband would have made a good Nazi. She used to joke about it—though never when he could hear"* (Butler, 2003: 110). In a desperate attempt, Kevin tries to shift the negative focus away from his close relative, however, Dana is more realistic on the subject and says: *"But she married him"* (Ibid.). Kevin, not being ready to accept the truth, ignores Dana's statement and instead tells a story about the time his sister had a high school friend who was African American and overweight like his sister at the time. In *Interracial Couples, Intimacy, and Therapy: Crossing Racial Borders*, Kyle D. Killian asserts:

Ideologically speaking, 'whiteness' is frequently constructed as a deracialized and monolithic dominant other. Such an ideology tends to subjugate and make invisible both racial and ethnic difference and the ways in which racism operates *among* whites, not just between whites and persons of color. While race does serve as a potent positioning device among white persons in the majority culture, the functions and influence of race and racism go largely unnoticed by many white people because whiteness is not a self-conscious racial identity or social signifier in most white people's minds. (2013: 116)

The novel demonstrates how a white person can encounter problems when connected with an African American person(s). The novel examines the *"sociohistorical and political meanings of crossing various borders (racial, class and gender)"* (Ibid., 177) and the personal and inherent consequences that are the result of the crossing. By telling this story, it is as if Kevin is trying to exonerate his sister and therefore himself from having prejudiced beliefs. It is easier for him to connect his sister's prejudiced beliefs with her marriage. Kevin associates his sister's behavioral change with the change of her class. After her marriage, he says that she moves to a *"big house in La Canada,"* and begins to recite *"cliched bigotry at [Kevin] for wanting to marry [Dana]"* (Butler, 2003: 111). Dalmage argues: *"For many whites, rebound racism makes them more aware of white privilege"* (2000: 66). In the novel, there is no verification whether or not this explains what Kevin goes through, however, it can give an alternative explanation on the anxiety that Kevin experiences due to his interracial marriage. By using the example of his sister and her African American high school friend, he mirrors the complex behavior pattern of the whites who are not able to resolve their inner conflicts since the examples he provides about his sister's friend and her husband are barely connected to each other. The only common ground is the aim of Kevin to exonerate his sister and, thus, himself from having racial prejudice. Kevin does not include that people who are friends or get involved with people from different racial backgrounds can also hold prejudiced beliefs.

During the period of the novel's publishing, which coincides with the post-Civil Rights era, Americans were inclined to amplify the intimate relationships between African American men and white women to a point that *"those dynamics [were] seen to determine those relationships"* whereas in the case of intimate relationships between white men and African American women, *"those same dynamics have tended to be*

downplayed or suppressed, thereby characterizing such whites as people who are less predisposed to racist beliefs than whites who do not have black acquaintances or intimates" (Foster, 2007: 152). According to this logic, there is a direct correlation between an individual's sexual choice and treatment of the other race. This is problematic in terms of both races. When a white man, who is involved with an African American woman, demonstrates hatred or violence towards other African Americans simply because of their skin color, it is viewed as normal³. On the other hand, an African American man who is involved with a white woman is viewed as being not only violent with white men but also psychologically unwell because of his inner inferiority towards white men. So, it is possible to interpret the complexity of Kevin's defense of his sister by linking her with an African American friend she once had with not also his way of exonerating his sister but only himself as well because he is married to an African American.

A similar approach of Carol is also demonstrated by Dana's aunt and uncle. Even though Dana is well aware that they will not take the news well, she still feels uncomfortable after she talks to them. Both of her relatives respond very differently from each other. Her aunt does not protest thinking that their children will have lighter skin and that is good enough reason for her to accept Dana's marriage to Kevin because she believes that Dana is "a little too 'highly visible'" (Butler, 2003: 111). Dana's aunt does not fancy white people but "she prefers light-skinned blacks" (Ibid.). On the other hand, the uncle takes the news personally and gets offended. Dana explains her uncle's motive as:

[H]e's my mother's oldest brother, and he was like a father to me even before my mother died because my father died when I was a baby. Now...it's as though I've rejected him. Or at least that's the way he feels. It bothered me, really. He was more hurt than mad. Honestly hurt. I had to get away from him."

"But, he knew you'd marry some day. How could a thing as natural as that be a rejection?"

"I'm marrying you...He wants me to marry someone like him—someone who looks like him. A black man." (Ibid.)

When Kevin makes it clear that he cannot relate to their reasoning, Dana just says that her relatives are old. However, she makes it apparent that her uncle's reaction bothered her. This uneasiness may stem from her evaluation of her uncle's reasons and their accuracy. By simply making a referral to their ages as the answer to their behaviors, she does not provide a detailed reply to Kevin. Dana finds the belief that separates whites and African Americans from forming an intimate relationship as offensive because as a character, she is an individualist. The real reason for Dana's uneasiness may stem from Kevin's negligence to the functioning of racism in the United States.

Even though both Dana and Kevin are occasionally exposed to racist remarks by a coworker who is constantly drunk, their relationship is mainly accepted by the surrounding community in 1976. However, neither of the families of the couple welcomes their union. As an option, Kevin suggests Dana to "go to Vegas and pretend [they] haven't got relatives" (Ibid., 112). Following Dana's time travels, the statement becomes ironical since she cannot pretend this without risking her own existence. Through the character of Kevin, the novel mirrors the deviation and the dilemmas that are produced by whites. Dana warns him about his sister who may not be reacting well to their interracial marriage, but Kevin does not agree with Dana's opinion and falsely assumes the best of her. He does not want to believe his sister's inability to resist prejudice that is infused to her by her surrounding community. His sister's rejection paves the way for his individual journey to the past when he tries to hold on to Dana while she is pulled back in time but ends up

3 This relates to bell hooks' argument on such white men's involvement in racial submission instead of racial domination.

travelling back with her to the antebellum South. In order to protect Dana, Kevin needs to collaborate with the surrounding community of the South.

Besides concerns, Kevin demonstrates explicit anxiety about Dana's travels to the past. It can be inferred from the novel that Kevin's anxiety stems from his fear that Dana will no longer be able to distinguish between the two due to her ferocious experiences in the antebellum South. Somewhat similar anxiety is also present in Dana. After the trip in which Kevin accompanies her, she says: "*I didn't want him here [...] I didn't want this place to touch him except through me*" (Ibid., 59). She is afraid that his experiences in the past would "*endanger*" him in such ways that Dana "*didn't want to talk to him.*" The narrator explains:

If he was stranded here for years, some part of this place would rub off on him. No large part, I knew. But if he survived here, it would be because he managed to tolerate the life here [...] The place, the time would either kill him outright or mark him somehow. I didn't like either possibility. (Ibid., 77-78)

Dana is against all odds that may have any negative impact on their relationship. She does not know how to behave if Kevin is "*marked*" by any nineteenth century cultural values that may have changed him into a person more similar to Rufus or any other white men of the period. Her anxiety eases after Kevin and Dana reunite and she is informed that Kevin was working with the Underground Railroad in order to guide the slaves that escape to the North for their freedom. As Fanon asserts different perspectives on how whites and African Americans view one another in **Black Skin, White Masks**, Butler not only provides different perspectives but also has the protagonist act upon her own perspectives on the whites as well as the slave community of the antebellum South.

From the analysis of the interracial relations in the novel, the anxiety seems to be still present in the US up until the end of the twentieth century. The idea of an interracial couple that was once a thought becomes real in Butler's *Kindred* but soon it is understood that the uneasiness of the subject still prevails in the beginning of 1980s. The protagonist Dana and Kevin are not able to convince either of their families to accept their union. Their co-worker also presents a similar approach which is a demonstration of the general stance of society towards interracial couples of white and black Americans. In the slave community of the antebellum South, Butler focuses specifically on individual slaves. She focuses on how each of the slaves affects the protagonist's growth closely. Fanon's emphasis on the communal actions towards decolonization has facilitated to view the greater aspect of the novel in terms of African American communities. Through Fanon, the complex modes of thinking of African Americans were accentuated contrary to the general assumption about the shallowness of African Americans in terms of history and thinking.

In *Kindred*, the African American body including various surrounding communities and interracial relations have been highlighted as enabling the protagonist's decolonization of herself both physically and mentally. The effects of the surrounding communities in this decolonization process are stressed thoroughly. The analysis has stressed upon mainly the positive impacts of the surrounding communities in the Afrofuturistic novel. The slave community in Weylin plantation both help the protagonist find solace and comfort within her own self. She realizes the importance of the surrounding community in survival and decolonization towards the end. The surrounding community empowers the woman protagonist's assertion of her own identity and become more autonomous.

References

Anderson, R. (2016). *Afrofuturism 2.0: The Rise of Astro-Blackness*. Eds. by Reynaldo Anderson and Charles E. Jones, New York: Lexington Books.

<p>Adres <i>RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address <i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	--

- Barr, M. S. (1993). *Lost in Space: Probing Feminist Science Fiction and Beyond*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Bordo, Susan: "The Body and the Reproduction of Femininity," *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body*, 1995, London: University of California Press, pp.165-185.
- Butler, O. E. (2003). *Kindred*, Boston: Beacon Press.
- Collins, P. H. (1990). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*, Boston: Unwin Hyman.
- Dalmage, H. (2000). *Tripping on the Color Line: Black-White Multiracial Families in a Racially Divided World*, New Brunswick: Rutgers University Press.
- Davis, A. (1995). "Reflections on the Black Woman's Role in the Community of Slaves," *Words of Fire: An Anthology of African-American Feminist Thought*, Ed. by Beverly Guy-Sheftall. New York: The New Press.
- Fanon, F. (2008). *Black Skin, White Masks*, Trans. by Charles Lam Markmann, New York, Pluto Press.
- Foster, G. M. (2007). Mark: "Do I Look Like Someone You Can Come Home to From Where You May Be Going?": Re-Mapping Interracial Anxiety in Octavia Butler's *Kindred*, *African American Literature*, Vol.XXXI, No:1, pp. 143-163.
- Killian, K. D. (2013). *Interracial Couples, Intimacy, and Therapy: Crossing Racial Borders*, New York: Columbia University Press.
- Kubitschek, M. D. (1991). *Dehn: Claiming the Heritage: African-American Women Novelists and History*, Jackson: University Press of Mississippi.
- Lewis, B. (2007). "Antebellum Revisitations: Insurrectionary Interventions in *Kindred* and *Sally's Rape*," *Revisiting Slave Narratives II*, Ed. by Judith Misrahi-Barak. Montpellier, France: Presses Universitaires de la Méditerranée, pp.297-319.
- Luckhurst, R. (1996). "'Horror and Beauty in Rare Combination': The Miscegenate Fictions of Octavia Butler," *Women: A Cultural Review*, Vol.VII, No:1, pp.28-38.
- Shinn, T. J. (1985). "The Wise Witches: Black Women Mentors in the Fiction of Octavia E. Butler," *Conjuring: Black Women, Fiction, and Literary Tradition*, Eds. By Marjorie Pryse and Hortense J. Spillers. Bloomington: Indiana University Press, pp. 203-215.
- White, D. (1985). *G.: Ar'n't I a Woman? Female Slaves in the Plantation South*, New York: Norton.
- Wood, S. (2007). "Exorcizing the Past: The Slave Narrative as Historical Fantasy," *Feminist Review*, Vol.LXXXV, pp.83-96.

23. Memory, technology and discourse in *Fahrenheit 451*

Oğuzhan KALKAN¹

APA: Kalkan, O. (2021) Memory, technology and discourse in *Fahrenheit 451*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 276-283. DOI: 10.29000/rumelide.984766.

Abstract

Memory is a way of connecting people with their pasts. Historical buildings, museums, archives and monuments are some of the tools which help people to remember their pasts (Nora, 1989). Books also help people to have a perspective about their communal past. However, these things lose their meaning in a dystopian society like the one portrayed in *Fahrenheit 451*. Memories turn into weapons that destruct and threaten human happiness and the foundations of society. For this reason, they are discarded from the foundations of the dystopic society. Furthermore, as Assmann (1989) notes, memory can become a tool of resistance under oppression. Thus, the totalitarian state uses technology to mesmerize people. By sinking into the hypnotic world of technology, people become passive subjects who pose no serious threats to the regime's sovereignty. However, in Bradbury's novel, the people who hold to books represent that there is still hope even for a fissure of twilight memories (Huysen, 1995). This paper will investigate the relationship between books, technology and the discourse of the state in *Fahrenheit 451* in order to understand the possible nature of memory in a dystopian world.

Keywords: Memory, technology, books, discourse

Fahrenheit 451'de bellek, teknoloji ve söylem

Öz

Bellek, insanları geçmişleriyle buluşturmanın bir yoludur. Tarihi binalar, müzeler, arşivler ve anıtlar, insanların geçmişlerini hatırlamalarına yardımcı olan araçlardan bazılarıdır (Nora, 1989). Aynı şekilde kitaplarda insanların ortak geçmişleri hakkında bir bakış açısına sahip olmalarına yardımcı olur. Ancak bunlar, *Fahrenheit 451*'de anlatıldığı gibi distopik bir toplumda anlamını yitirir. Anılar, insan mutluluğunu ve toplumun temellerini yok eden ve tehdit eden silahlara dönüşür. Bu sebeple, anılar distopik bir toplumun temellerinde yer almazlar. Dahası, Assmann'ın (1989) belirttiği gibi, hafıza baskı altında bir direniş aracı haline gelebilir. Buna karşı totaliter devlet, insanları uyuşturmak için teknolojiyi kullanır. Teknolojinin hipnotik dünyasına gömülen insanlar, rejimin egemenliğine ciddi bir tehdit oluşturmayan pasif özneler haline gelir. Fakat, Bradbury'nin romanında kitaplara bağlı kalan insanlar, alacakaranlık anılarının çatlaması için bile hala umut olduğunu ifade etmektedir (Huysen, 1995). Bu makale, distopik bir dünyada belleğin olası doğasını anlamak için *Fahrenheit 451*'de kitaplar, teknoloji ve devlet söylemi arasındaki ilişkiyi araştıracaktır.

Anahtar kelimeler: Bellek, teknoloji, kitaplar, söylem

¹ Dr. Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim Tercümanlık Bölümü, (Afyankarahisar, Türkiye), oguzkalkan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8298-8179, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984766]

Introduction

Memory is a tool to connect people with their pasts. By combining their pasts and their current states, people realize themselves and gather a whole identity. Tim Woods and Peter Middleton assert that “[m]emory is a means of overcoming the limitations of the human condition as it is understood in contemporary culture, by making the past appear once again in the present, despite its temporal, and possibly spatial, distance.” (2000, p.2). Mental and physical conditions may hinder people from reaching the past but memory, free from the boundaries of time and space, may ignite the reminiscences of the past any time and anywhere. As Proust explains in his memoirs, even a small object like the crumbs of a madeleine may take the person to their childhood (2006). Besides such small objects and incidents, some entities acquire a symbolic meaning in time to connect people with their pasts. Museums, monuments, artefacts and such communal objects become vessels to connect people with their pasts. Pierre Nora offers the term “lieux de memoire” (sites of memory) to describe any significant entity that is assigned with the duty of reminding people about their pasts. He explains the terms as: “a lieu de memoire is any significant entity, whether material or non-material in nature, which by dint of human will or the work of time has become a symbolic element of the memorial heritage of any community” (1989, p. 17). Everything around can be a site of memory however, in a totalitarian regime, it is difficult to protect such objects. As Verovšek notes, “[i]n the totalitarian state, memory is not only unnecessary; it is a threat to its very structure” (2014, p. 399). For this reason, everything which gives information or reminds the past is confiscated. Language which is a powerful weapon of discourse is altered and shaped according to the needs of totalitarian state. Hence, it is difficult to preserve a sense of identity and continuity (Halbwachs, 1992).

In Ray Bradbury's *Fahrenheit 451*, it is books that threaten the dynamics of society because they have the power to connect people with their cultural heritage and they lead people to question everything happening around them. The regime bans books to establish an anti-discursive environment and uses technology as an antidote of books to keep people busy and numb. Buying new television screens and consumption become the goal of people and the programmes on it distract people from questioning their lives.

This paper attempts to evaluate the possible nature of memory in a dystopian society in relation to technology and discourse. The content and meaning of these terms will be inspected through a close reading of the novel in order to understand how memory and language becomes a weapon in the hands of an authoritarian regime.

Memory and the State

Halbwachs argues that “no memory is possible outside frameworks used by people living in society to determine and retrieve their recollections” (1992, p. 47). Furthermore, as Aleida Assmann notes, personal memories have a social quality and are constructed interactively but devoid of these features, they turn into “isolated scenes without temporal or spatial continuity” (in Tilmans et.al, 2010, p. 41). In *Fahrenheit 451*, life is engineered by the state itself. Everything reminding the past is disturbed and intervened with tools of technology and no space is left even for thinking. People live the life administered to them. They have no knowledge or idea about the things which may distract them from the imposed standards. They do not even look down to earth to see natural phenomena such as the dew on the grass or look up to the moon to see the silhouette on it. They live the life broadcasted on television screens. They cannot define their feelings when they come across such events:

“Bet I know something else you don't. There's dew on the grass in the morning.”

He suddenly couldn't remember if he had known this or not, and it made him quite irritable.

"And if you look"-she nodded at the sky-"there's a man in the moon." He hadn't looked for a long time.
(Bradbury, 2008, p. 16)

People cannot define their feelings in such a dystopic world. They are baffled when they are presented with something which is out of their mechanical routine. They do not know how to react to such things because they do not share any social time with other people. The only simple discussion topic among individuals revolves around a television programme. In this dystopic world, the state controls diseases and has solutions even for melancholy. By injecting some medicine or just simply by changing blood, the person is regenerated and reprogrammed. They continue their standard routines as if nothing happened. However, the memories of the past are also gone with this renewal.

The protagonist of the novel Guy Montag lives the life tailored for him. He is a promising fireman who burns books rather than putting out fires. In a technologically advanced dystopian society where houses are made fireproof, firemen are assigned the duty of burning books to prevent people from reading them. His life changes when he meets a young girl named Clarisse on the way home. She is different from the usual people Montag encounters in his life. She is a lively and warm-blooded person. She leads him to ask questions about life. Despite the artificial and mechanic life in other households, Montag could see and hear the laughter and congeniality swarming in Clarisse's house:

Laughter blew across the moon-colored lawn from the house of Clarisse and her father and mother and the uncle who smiled so quietly and so earnestly. Above all, their laughter was relaxed and hearty and not forced in any way, coming from the house that was so brightly lit this late at night while all the other houses were kept to themselves in darkness. (Bradbury, 2008, p. 26)

The things he could see from his window are very unusual for Montag because he is not used to people who can freely express themselves. The citizens of this dystopic world have no control over their lives. They live in the darkness and the things they can talk about are limited to a few subjects like the television shows. They do not have any freedom to talk about other things because the language and its mediator, books, are confiscated by the totalitarian system. As Booker notes,

The governments described in dystopian literature tend to focus their energies on language not only because it is a potentially powerful tool with which to control and manipulate their subjects but also because language may harbor powerfully subversive energies that such governments would like to suppress. (qtd.in Wien, 2012, p.31)

In such an artificial world devoid of any kind of social interaction, it is impossible to think of jokes. People need joke machines to cheer them up. They live in an abstract world. They do not have anything concrete to hold onto or to attribute their memories. For this reason, museums are all made up of abstract things and there is nothing called photography:

"No, not anything. They name a lot of cars or clothes or swimming-pools mostly and say how swell! But they all say the same things and nobody says anything different from anyone else. And most of the time in the cafes they have the joke-boxes on and the same jokes most of the time, or the musical wall lit and all the colored patterns running up and down, but it's only color and all abstract. And at the museums, have you ever been? All abstract. That's all there is now. My uncle says it was different once. A long time back sometimes pictures said things or even showed people." (Bradbury, 2008, p. 43)

The tendency for abstract art blocks the path of photography as a reflective art. As Susan Sontag illustrates in her book *On Photography* (2001), the roots of this art go back to ancient times. As in Plato's cave allegory, people only see the reflection of real things on the walls of the cave. From this perspective, photography

enables people to come across a moment from the past in a delayed and indirect manner. For its qualities, photography can be paralleled to history and memory. As Kracauer argues, photography “makes it easier for us to incorporate the transient phenomena of the outer world, thereby redeeming them from the oblivion” (1969, p. 192). As a visual art, photography is an attempt to deliver a moment from the past however it cannot survive in a setting where everything reminding the past is banned. Even the language, which is a reflection of the culture, is altered in this dystopian society. A colloquial expression such as “once upon a time” is not authorized to stay in people’s repertory:

Montag hesitated, “Was-was it always like this? The firehouse, our work? I mean, well, once upon a time...” “Once upon a time!” Beatty said. “What kind of talk is that?” Fool, thought Montag to himself, you’ll give it away. At the last fire, a book of fairy tales, he’d glanced at a single line. “I mean,” he said, “in the old days, before homes were completely fireproofed” (Bradbury, 2008, p. 47)

The language and the customs are tailored according to the needs of the dystopian state. As in George Orwell’s *1984*, history is also perverted according to the needs of the order. Benjamin Franklin who founded the first fire brigade to extinguish the fires in the colonies is depicted as the first fireman who put on fires.

People are numbed with the programmes on television. They cannot have time to think about anything. There is a bombardment of advertisements even on subways in this anti-discursive environment to fill the empty slots in people’s lives. They encourage people to buy things in order to create a consumerist society. People are so mesmerized in such a controlled life that they do not even remember important dates such as their first date which was only ten years ago:

“When did we meet. And where?”

“When did we meet for what?” she asked.

“I mean-originally.”

He knew she must be frowning in the dark.

He clarified it. “The first time we ever met, where was it, and when?”

“Why, it was at --”

She stopped.

“I don’t know,” she said.

He was cold. “Can’t you remember?”

“It’s been so long.”

“Only ten years, that’s all, only ten!”

“Don’t get excited, I’m trying to think.” She laughed an odd little laugh that went up and up. “Funny, how funny, not to remember where or when you met your husband or wife.” (Bradbury, 2008, pp. 57-58)

The first time when you meet your future partner is an important date but thinking about the past is not allowed in such a dystopian state. Neither Montag nor his wife can remember the date under the oppression of the state. This situation becomes more bitter when he envisions a possible death of his wife after taking a couple of drugs:

And he remembered thinking then that if she died, he was certain he wouldn’t cry. For it would be the dying of an unknown, a street face, a newspaper image, and it was suddenly so very wrong that he had begun to cry, not at death but at the thought of not crying at death, a silly empty man near a silly empty woman, while the hungry snake made her still more empty.

How do you get so empty? he wondered. Who takes it out of you? (Bradbury, 2008, p. 59)

The system creates senseless, numbed people. Despite the mediocrity of life, his neighbour Clarisse kindles a desire to question the world around him. He gets interested in books and starts to understand they have an identity and a character which attract people. He explains this situation to his wife as:

“You weren't there, you didn't see,” he said. “There must be something in books, things we can't imagine, to make a woman stay in a burning house; there must be something there. You don't stay for nothing.”

[...]

And for the first time I realized that a man was behind each one of the books. A man had to think them up. A man had to take a long time to put them down on paper. And I'd never even thought that thought before. (Bradbury, 2008, p. 68)

Montag is shocked when he sees a woman who does not leave her books when they are being burned. This situation affects him deeply. He understands that each book has its own personality. He realizes that it takes a long time to write a book, but as a fireman, he burns them in a few minutes.

Montag also wants his wife to think and question the things going around but she rejects it. As an ordinary citizen, she rejects to be bothered about the important matters of life:

“Let me alone,” said Mildred. “I didn't do anything.” “Let you alone! That's all very well, but how can I leave myself alone? We need not to be let alone. We need to be really bothered once in a while. How long is it since you were really bothered? About something important, about something real?” (Bradbury, 2008, p. 69)

People are so conditioned that they do not want to be bothered about anything. They have a selfish lifestyle. Montag's boss, Beatty stands as the spokesperson of the system and mentions the reluctance of people against literature and their tendency for lighter and shorter forms of art:

“Classics cut to fit fifteen-minute radio shows, then cut again to fill a two-minute book column, winding up at last as a ten- or twelve-line dictionary resume. I exaggerate, of course. The dictionaries were for reference. But many were those whose sole knowledge of *Hamlet* (you know the title certainly, Montag; it is probably only a faint rumor of a title to you, Mrs. Montag) whose sole knowledge, as I say, of *Hamlet* was a one-page digest in a book that claimed: *now at least you can read all the classics; keep up with your neighbors. Do you see?* Out of the nursery into the college and back to the nursery; there's your intellectual pattern for the past five centuries or more.” (Bradbury, 2008, p. 72)

Through Beatty, Bradbury harshly criticizes the lifestyle of modern societies which ignores art and culture for the sake of technology. He argues that all the education you get becomes unnecessary in this cyclical life form. Thus, time - and history as a result - loses its importance because it contains no intellectual activity. In this mechanical, robotic lifestyle, there is no need to question anything. Life and pleasures are condensed to simple things such as pressing buttons or fitting nuts. Duties that require thinking are eliminated:

“School is shortened, discipline relaxed, philosophies, histories, languages dropped, English and spelling gradually neglected, finally almost completely ignored. Life is immediate, the job counts, pleasure lies all about after work. Why learn anything save pressing buttons, pulling switches, fitting nuts and bolts?” (Bradbury, 2008, p. 73)

In such an atmosphere, it is impossible to talk about intellectuality. Through technology, the state eliminates everything which may lead people to think. Even reading is degraded to pictures in comic books. This situation is a result of the choices of the public in order to be happy and not be bothered. In the same manner, the state saw books as a weapon which threatens the uniformity of society and started to destroy them. In this process, the duty of the fire brigade changed from putting out fires to burning books. By this way, the state could fight against any kind of discursive attempts which aim to overthrow it and “stand

against the small tide of those who want to make everyone unhappy with conflicting theory and thought” (Bradbury, 2008, p. 81). Thus, the fire brigade became the protector of the sovereignty of the state rather than protecting the households of citizens and by burning books, it eliminated the possible dangers of discord between the intellectual and ignorant people.

After reading the books, Montag starts to feel uneasy. He understands that they cannot accommodate in society as a family. However, it is difficult for his wife, Millie, to adjust to this new situation. He tries to convince her about books: “Maybe the books can get us half out of the cave. They just might stop us from making the same damn insane mistakes! I don't hear those idiot bastards in your parlor talking about it” (Bradbury, 2008, p. 96). Montag wants his wife to have a look at books but she does not share the same ideas as her husband. She is a stereotype of the society who watches the television programmes numbly and chats about them to her neighbours. As in Plato's cave allegory, she is content with the artificial shadows of real life reflected on her television screens. As an obedient citizen, she abandons her husband in such a dangerous situation and tips the fire brigade about the books in their house.

Faber, a retired professor, stands for the common sense of the old world and guides Montag through his journey. He offers meaning behind factual things. There is nothing much he can do to change the oppressive system because everything he owns as a retired professor is taken from him. He relates Montag about good and bad writers, and why books are threats to society:

The good writers touch life often. The mediocre ones run a quick hand over her. The bad ones rape her and leave her for the flies.

“So now do you see why books are hated and feared? They show the pores in the face of life. The comfortable people want only wax moon faces, poreless, hairless, expressionless.” (Bradbury, 2008, p. 108)

Faber explains that books disturb people with the harsh realities of life whereas television screens only show perfect and light side of life. Captain Beatty is also aware of the heavy content of books. He warns Montag that books turn into dangerous tools in the hands of an uneducated mind:

Give a man a few lines of verse and he thinks he's the Lord of all Creation. You think you can walk on water with your books. Well, the world can get by just fine without them. Look where they got you, in slime up to your lip. If I stir the slime with my little finger, you'll drown! (Bradbury, 2008, p. 152)

Captain Beatty explains that books provide an ecstasy for an unaccustomed mind. He thinks that the world can survive without books as in the prehistoric ages. The television screens which cover the walls of rooms numb people and the programmes on television become artificial families of the society. By this way, they keep the people's minds busy and let them think that life is eternal.

There is no solution or turning back in this system. However, the book people, who are the outlaws, hope to ignite the prospect of intellectual survival by memorizing books. They recite the books in their memories to whoever wants to hear them. They are walking books that pose no threat to society because they do not carry any illegal items. They try to survive by passing the books in their memories to next generations: “All we want to do is keep the knowledge we think we will need, intact and safe. We're not out to incite or anger anyone yet. For if we are destroyed, the knowledge is dead, perhaps for good” (Bradbury, 2008, p. 195). They prefer a passive method for their survival. They know that they have an important purpose in life and with their memory faculty they think that they will construct the society again.

We're going to meet a lot of lonely people in the next week and the next month and the next year. And when they ask us what we're doing, you can say, We're remembering. That's where we'll win out in the

long run. And some day we'll remember so much that we'll build the biggest goddam steam-shovel in history and dig the biggest grave of all time and shove war in and cover it up. (Bradbury, 2008, p. 209)

They prefer a pacifist method to rebuild the world. They rely on the books in their memories to overcome the diseases of modern societies such as wars.

By the end of his journey, Montag understands the meaninglessness of his life. His transformation starts and as an outlaw, freed from the boundaries of the state, he starts to think about his past. Nothing distracts him and remembers the date when he first met his wife. The distractive loop of advertisements does not distract him anymore. He remembers the section from Holy Bible which he read on the subway. His regeneration begins and feels "the slow stir of words, the slow simmer" (Bradbury, 2008, p. 210).

Conclusion

Memory is a distinctive feature of humankind. As Nietzsche argues, the human being is a *remembering animal* who "braces himself against the great and even greater pressure of what is past: it pushes him down or bends him sideways, it encumbers his steps as a dark, invisible burden" (1997, p. 61). However, for other kinds of species, "every moment really dies, sinks back into night and fog and is extinguished for ever" (1997, p. 61). In his novel, Bradbury assigns an important duty of remembering to the members of modern society. Without remembering, people are numbed and lose the connection with the past, the present and the future. Thus, memory becomes a "temporal component of identity" (Ricoeur, 2009, p. 81). In dystopian fiction, authoritarian regimes aim to terminate the connections between these dimensions of time and attempt to create their own alternative realities. In this process, language becomes an important weapon to resist oppression and as Sisk argues in *Transformations of Language in Modern Dystopias*, "the struggle for mastery of the world boils down to mastery over the word" (1997, p. 180). Aware of these realities in a post World War II atmosphere, Bradbury still holds to his hopes about the survival of humankind through holding to memories and books, but he also warns about the possible dangers of technology:

machines themselves are empty gloves. And the hand that fills them can be good or evil. Today we stand on the rim of space, and man, in his immense tidal motion, is about to flow out toward far new worlds but he must conquer the seed of his own self-destruction. Man is half-idealist, half-destroyer, and the real and terrible fear is that he can still destroy himself before reaching for the stars. I see man's self-destructive half, the blind spider fiddling in the venomous dark, dreaming mushroom-cloud dreams. Death solves all, it whispers, shaking a handful of atoms like a necklace of dark beads. (qtd. in Nolan, 1963, p. 8)

Bradbury and writers of the cold war era such as George Orwell and Aldous Huxley are just about their projections of a catastrophic world. Their warnings about a chaotic world are still valid for the modern world. They emphasize that memory and language are important weapons to fight against the discourse of the dystopian state and the tools of technology which numb and direct people towards wars. As Bloom notes in an introduction to Bradbury's novel: "If you cannot read Shakespeare and his peers, then you will forfeit memory, and if you cannot remember, then you will not be able to think" (2008, p. 2). This reciprocal relationship between language and memory explored in dystopian fiction may become a prospective area for further studies in different fields such as sociology, psychology, history, cultural studies and literature.

Bibliography

- Bloom, H. (2008). *Bloom's Modern Critical Interpretations Ray Bradbury's Fahrenheit 451*. New York: Infobase.
 Bradbury, R. (2008). *Fahrenheit 451*, Harper Voyager, London.
 Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory, ed. by Lewis A. Coser. Chicago: The University of Chicago.

Adres
 RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
 Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
 RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
 Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

- Kracauer, S. (1969). *The Last Things Before the Last*. Oxford University Press. New York.
- Nietzsche, F. W. (1997). 'On the Uses and Disadvantages of History for Life' (Trans. R. J. Hollingdale), *Untimely Meditations*, ed. By Daniel Breazeale. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nolan, F. W. (1963, May). Bradbury: Prose Poet in the Age of Space, *Fantasy and Science Fiction*, 24, 8.
- Nora, P. (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Memoire, *Representations*, 26, 7-25.
- Proust, M. (2006). *Remembrance of Things Past* (Trans. C. K. Scott Moncrieff). London: Wordsworth Editions.
- Ricoeur, P. (2004). *Memory, History, Forgetting*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sisk, D. W. (1997). *Transformations of Language in Modern Dystopias*. London: Greenwood Press
- Sontag, S. (2001). *On Photography*. New York: Picador.
- Tilmans, K., van Vree F., Winter, J. (eds.) (2010). *Performing the Past: Memory, History and Identity in Modern Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Verovšek, P. J. (2014, Summer). Unexpected Support for European Integration: Memory, Rupture, and Totalitarianism in Arendt's Political Theory, *The Review of Politics*, 76,3, 389-413. Last Accessed, <https://www.jstor.org/stable/43670988>
- Wien, H. (2012). *Claiming Mastery of the Word*. (Master's Thesis). Tromso: Universitetet Tromso. Last Accessed, <https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/4848/thesis.pdf?sequence=2>

24. Feminist okuma ekseninin yazın çevirisine izdüşümleri: Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* örneği

Mesut KULELİ¹

APA: Kuleli, M. (2021) Feminist okuma ekseninin yazın çevirisine izdüşümleri: Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 284-306. DOI: 10.29000/rumelide.984772.

Öz

Bu çalışmanın amacı, Orhan Pamuk'un 2021 Mart'ta Türk edebiyat çoğuldizgesine giren *Veba Geceleri* başlıklı romanını toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminizm kuramı çerçevesinde çözümleyerek romanın gelecekte Batı dillerine yapılması beklenen çevirileri için romanın çoğul okuma eksenlerinden feminist okumaya dayalı zorlukları göstermektir. Roman, kurgusal Minger Adası üzerinden ve Padişah V. Murat'ın (kurgusal) kızı Pakize Sultan karakterinin bu adada geçen olayları ablası Hatice Sultan'a yazdığı mektuplara dayandırılarak bir tarihsel roman olarak okunabilmesinin yanı sıra yazarın giriş bölümünde öncelendiği gibi feminist okumaya açıktır. Toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminizm kuramı, cinsiyet ve rollerinin biyolojik ve doğa gereği oluşan olgular olmadığını, toplumların ataerkil yapılarının ürettiği ve dünyaya gelen her bireyin içinde yaşadığı toplumsal değerler çerçevesinde bu cinsiyet rollerini öğrendiğini öne sürmektedir. Hem toplumsal hayatta hem de iş dünyasında inşa edilen kadın erkek eşitsizliğinin ataerkil toplum tarafından yeniden üretildiğini öne süren bu feminizm kurama göre, toplumsal bir süreç olan cinsiyet rollerinin inşası aynı zamanda güç ve toplumsal kontrol sahibini de bu yolla belirlemektedir. İncelenen romanda kadınların sadece ev işleri ve çocuk bakımı ile kısıtlandığı, romanda geçen tüm mesleklerin sadece erkekler tarafından yapılmakta olduğu ve yegane güç sahibinin erkek olduğu görülmektedir. Romandaki tüm erkek karakterler meslekleri veya sahip oldukları sosyal statü ile adlandırılırken tüm kadın karakterler kimin kızı veya eşi olduğu söylenerek okura tanıtılmıştır. Kadınların evlilikleri ve alacakları sağlık hizmeti de ataerkil normlarla belirlenmiştir. Toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet rollerinin romandaki dili de etkilediği, cinsiyet belirtilmeyen rollerde "adamlar" veya "baba", "dede" gibi eril göstergelerin kullanıldığı bulunmuştur. Bu çalışmada, Türkçeden diğer dillere en çok çevrilen yazarlardan olan Orhan Pamuk'un bu romanının da Batı dillerine yapılması beklenen çevirilerinde yazın çevirmeninin ve editörlerin romanı feminizm okuma ile çözümlemesinin, romandaki dil kullanımında yaşanabilecek anlam dönüşümlerini ve anlam kayıplarını en aza indirebileceği özgül söylemler ile tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Feminist kuram, toplumsal cinsiyet, yazınsal çeviri, çoğul okuma eksenleri, yazınsal feminizm

Projections of feminist reading to literary translation: The Case of *Veba Geceleri (Nights of Plague)* by Orhan Pamuk

Abstract

The aim of this study is to analyze the novel titled *Veba Geceleri (Nights of Plague)* by Orhan Pamuk, which was introduced to the Turkish literary polysystem in March 2021, within the framework of feminist theory based on gender construction, and to show the difficulties based on feminist reading

¹ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık ABD (Bolu, Türkiye), mesut.kuleli@ibu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3477-0412 ([Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984772])

from the plurality of reading axes of the novel for potential translations expected to be made into Western languages in the future. The novel can be read as a historical novel set in the fictional Minger Island plotted around the letters the (fictional) character Pakize Sultan, Sultan Murat V's daughter, wrote to her elder sister Hatice Sultan. The novel also lends itself to a feminist reading as openly stated by the author in the Introduction part of the novel. Social construction feminism argues that the making of gender and gender roles are not natural and biological phenomena, but that each individual born into the world learns these gender roles within the framework of the social values they live in. According to social construction feminism, which argues that the inequality between women and men, constructed both in social life and in the business world, is reproduced by patriarchal society, whereby determining the party in power and social control. A feminist reading of the novel shows that women are restricted to housework and childcare, with all occupations performed only by men, and the sole power holder is men. While all male characters in the novel are introduced to the reader based on their profession or social status, all female characters are introduced by saying whose daughter or wife they are, showing female characters as dependent beings. The marriage of women and the health services they will receive are also found to be determined by patriarchal norms. It is further found that socially constructed gender roles also affect the use of language in the novel, and masculine signs such as "men" or "father", "grandfather" are used in roles that do not specify the gender. In this study, it is recommended with references to specific contexts from the novel that the literary translators and editors analyze the novel through feminist reading prior to the translations of this novel, expected to be made into Western languages in the near future in order to minimize the meaning transformations and loss of meaning that might occur in the use of language in the novel. Besides, certain recommendations for literary feminist theory are also put forward to determine translators' *skopos* and deconstruct the patriarchal society in translations of literary texts.

Keywords: Feminist theory, gender, literary translation, multiple readings, literary feminism

1. Giriş: Toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminizm

Toplumsal cinsiyet, bireyin doğumunda doğanın sunduğu biyolojik cinsiyet üzerine temellenen ancak doğanın sunduğunun çok ötesinde bireye toplumsal yaşam içerisinde atfedilen rollerden oluşmaktadır. Bireyin dünyaya geldiği andan itibaren ona verilen ad, giydirilen kıyafetler, bu kıyafetlerin renkleri, küçüklüğünde oynaması uygun görülen oyuncaklar, erişkinlik döneminde takınması gereken tutum ve tavırlar, evlilik dönemi ve sonrasında kullanacağı soyadı ve ev içinde yapılacak işler, meslek hayatında seçeceği sektörler ve iş pozisyonları gibi hemen her adımını belirleyen koşullar, kişinin içine doğduğu toplumun oluşturduğu ve nesilden nesile bu değerlerini aktardığı "yapay" durumlardır. Lorber'a (1991, s. 112) göre, "[doğumdaki] biyolojik cinsiyet, verilen ad, kıyafetler ve diğer göstergeler ile toplumsal cinsiyete dönüşür"². Bireylerin toplumsallaşma süreçlerini yöneten ve yönlendiren tüm şartlar, bu toplumsal cinsiyet modeli ile belirlenmektedir.

Genel bir toplumsal inşa koşulu olan kız çocukların pembe kıyafetler erkek çocukların ise mavi kıyafetler giymesi gerektiği; mutfağın ve temizlik işlerinin kadının biyolojisine uygun olup erkek biyolojisine ters olduğu; yönetim pozisyonları veya fiziksel güç gerektiren mesleklerin erkeklere daha uygun olduğu gibi varsayımlara dair herhangi bir bilimsel dayanak bulunmamakla birlikte tüm bu toplumsal cinsiyet rolleri kadınları zayıf, güçsüz, daha duygusal, daha temkinli olması gereken ve öteki konumunda, erkekleri ise fiziksel ve mental olarak güçlü, yöneticiliğe uygun, duygularını göstermemesi, aynı zamanda kadını koruması ve kollaması beklenen bireyler olarak göstermektedir. Bu durum, ataerkil bir toplum yapısının

2 Aksi belirtilmedikçe çeviriler tarafımıza aittir.

ezelden beri süregelmesine ve doğduğu zamandan itibaren bireylerin zihinlerine kazınmasına, böylece ataerkil yapının normal olan toplum yapısı olarak görünmesine yol açmıştır. Böylece cinsiyetler arasındaki eşitsizlik, doğanın sunduğu biyolojik bir olgudan kaynaklanmamaktadır; toplumların kültürlerinde inşa ettikleri hiyerarşik bir düzensizlik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ataerkil toplumun “düzen” diye empoze ettiği durum, kadınların ötekileştirilmesine ve baskı altında yaşamasına neden olması nedeniyle bu çalışmada düzensizlik olarak ele alınmaktadır. Toplumun işleyişi ve kendi değerlerini sürdürebilmesi için bireylerin huzur, güven ve adalet duygusuyla yaşadığı bir toplum modelini “düzen” şeklinde tanımlamak mümkün olabilirken, günümüzde batıdan doğuya tüm gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda bu tanımda yer alan “adalet” duygusu, erkekler lehine işlemekte ve kadınların ayrımcılıktan etkilenen baskı altındaki bireyler olması nedeniyle eksik kalmaktadır. Bu durum, toplumda bir düzenden öte bir düzensizlik, bir grubun sadece sahip olduğu biyolojik cinsiyete bakarak onlara toplumsal olarak biçilmiş roller yoluyla ötekileştirilmesi ile sonuçlanmaktadır. Ancak toplumun ataerkil yapısını sürdürme isteği, bazı kesimler tarafından eleştirel olarak yaklaşmış ve düzensizliğin gerek düzene dönüşmesi için çeşitli feminist akımlar belirlemiştir. Tüm feminist akımlar, toplumsal olarak inşa edilmiş kategorileri yok etmeye, cinsiyet başta olmak üzere ırk, din, eğitim seviyesi, toplumsal statü, ekonomik durum gibi her türlü hiyerarşik sınıflandırmayı sona erdirmeye, sadece ikiliklerden oluşan toplumsal öngörülere çoğulluk bakışı kazandırmaya yönelik uğraşlar verirken ortaya çıktığı dönem, yöntem ve karşı oldukları eşitsizliğin çıkış noktası bakımından birbirlerinden farklılıklar barındırmaktadır. Bu çalışmada, eşitsizliğin merkezinde cinsiyeti gören “toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminist kuram” temel alınmıştır. Lorber (1997, s. 25) bu feminist kuramı, egemen toplumsal yapıdaki sınıflandırmaların belirsizliğini tartışması ve erkeklerle egemen rolü veren iç içe geçmiş imtiyaz ve güç yapılarını yapısoküme uğratması bakımından “cinsiyet devrimi feminizmleri” içinde sınıflandırmıştır.

[Toplumsal cinsiyet inşasına dayanan feminizm] cinsiyeti toplumun tüm örgütlerinin içine işlemiş bir kurum olarak görmektedir. Toplumsal bir kurum olarak cinsiyet, güç, imtiyaz ve ekonomik kaynakların dağılımını belirleyen unsurdur. Toplumsal cinsiyet normları ve beklentileri, kadın ve erkeklerin benlik algısını etkilemekte; bu normlardan ve beklentilerden farklı bir şekilde davranmak veya iş ve aile hayatını düzenlemek deyim yerindeyse kabul edilemez durumlardır. (Lorber, 1997, s. 29).

Bu önermede görülebileceği üzere bireyin nasıl davranacağını, ne kadar ekonomik güce ve bağımsızlığa sahip olacağını, toplumda egemen veya ezilen konumunda olması gerektiğini, alabileceği iş pozisyonları ve aile hayatında yapacağı görevleri belirleyen yegane faktör cinsiyettir. Bunun sonucunda bireyler arasında ortaya çıkan ayrımcılık, egemen toplum yapısı olan ataerkil toplumsal değerler nedeniyle kadınlara, erkeklerle nazaran büyük dezavantajlar getirmektedir. Diğer bir deyişle, eğitim, iş dünyası, ekonomik güç, aile ilişkileri gibi etrafımızı saran koşullarda kadın hep ezilen, erkek hep egemen konumda inşa edilmiştir. Bu toplumsal inşa, bazı bilimsel veya toplumsal uğraşlarla da ataerkil toplum tarafından güvence altına alınmaktadır. “Toplumun gerektirdiği cinsiyet rollerini sergilemeyen bireyler, çeşitli tıp alanları tarafından ‘hasta’, dini terimlerle ‘günahkar’ veya hukuki olarak ‘suçlu’ olarak görülmektedirler” (Lorber, 1997, s. 30). Tüm bu ötekileştirici hiyerarşik göstergelere karşı çıkan toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminist kuram, biyolojik cinsiyeti de iki zıt kutuptan kurtarmaya, biyolojik cinsiyetin çoğulluğuna vurgu yapmaya, cinsiyet değiştirmenin bireyin toplumdaki statüsünü de değiştirmesi anlamına gelmemesi gerektiğine odaklanır. Ancak “açık bir meydan okuma olmaksızın toplumsal cinsiyet inşası temelli örgütlenmenin değişmesi pek olası gözükmemektedir” (Lorber, 1997, s. 31). Cinsiyet eşitliğine dayalı hiyerarşisiz bir topluma geçiş bir anda olabilecek bir surum olmasa da hem bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde bilinç uyandırılması ile bu amaç kademeli olarak gerçekleştirilmelidir.

Tüm toplumsal olgular gibi toplumsal cinsiyet de edebiyata yansımıştır. Yazılı veya sözlü, her toplumun edebiyatında o dönemin veya eski dönemlerin kadın ve erkek rolleri metinlerin derin anlamında yerlerini bulmuştur. Her metin türünde, kadın ve erkeklerin görev veya hakları toplumun inşa ettiği bağlamda sunulmuştur. XI. yüzyıl ve XVIII. yüzyıla ait iki Türk edebiyatı metnini XII. ve XVI. yüzyıllara ait iki Rus edebi metni ile karşılaştırmalı olarak çözümleyen Tetik (2020, s. 116), “[s]öz konusu eserlerin ortak paydası[nın], toplumsal gücün erkeğe ait olduğu ataerkil toplum düzeninin etkisinde yazılmış olduğu[nu] [ve] bunun sonucunda eserlerde, cinsiyete dayalı hiyerarşi, erkeği kadın karşısında üstün tutan, kadını ise birey olarak görmeyen, ikincilleştiren ve ötekileştiren bir yaklaşım” olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca Tetik (2020), arada geçen yüzyıllara rağmen her iki toplumda da kadın öteki, erkeğin ise egemen konumunun değişmediğini ifade etmektedir. Aydoğdu Çelik (2020, s. 157), İtalyan yazar Bigolina'nın *Urania* başlıklı eserinde erkek kılık kıyafetine bürünen bir kadın karakterin yeni cinsiyet rollerine sahip olduğunu ve kadın olarak kazanamadığı tüm hakları erkek kılığında kazanabildiğini, böylece toplumda kadına yönelik ön yargı ve ötekileştirmenin açığa çıktığını belirtmektedir.

Yazınsal eserlerde ataerkil yapı, toplum ve zaman sınırı tanımayan bir biçimde yer almaya devam etmektedir. Bu durum, eserlerin okunmasıyla ve kültürler arasında dolaşımıyla her defasında toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. “Günümüzde yazınsal ya da felsefi bir metnin, cinsiyetlendirilmiş ya da feminist yorumlamalarını hesaba katmayacak potansiyel bir okuma pratiğinin mümkün olmadığı söylenebilir” (Tuna, Kuleli ve Aliyev, 2020, s. iv). Toplumların kültürel belleği olan ve daha çok küçük yaşlardaki çocuklara okunan masallardan, potansiyel okurunun kültürel bagajı güçlü olan şiirlere veya izleyicilerinin özel bir merak ve ilgi duyarak alımlamaya çalışacağı varsayılan Shakespeare tiyatro oyunlarına kadar her yazınsal metnin gerek örtük gerekse açık bir biçimde kadının ötekileştirildiği içerikler sunduğu görülmektedir. Yazınsal metinleri feminist bakış açısıyla çözümleyen yazınsal feminizm, ataerkil toplum yapısını yeniden üreten bu kültürel belleği bilimsel yöntemlerle incelemektedir. “Yazınsal feminizmde, yazarın ataerkil değerleri benimseyerek toplumun kadınlara yönelik basmakalıp inanış ve kendilerine atfedilen rolleri yerine getirecek şekilde kurguladığı kadın karakterler çözümlenir” (Kaplan, 1985, s. 37). Ancak yazınsal feminizm sadece ataerkil değerleri benimseyen yazarların söylemlerini çözümlenmekle kalmayıp feminist yazarların ataerkil değerlere karşı çıktığı ve bu değerleri eserlerinde yıktığı söylemleri de çözümlenmektedir. Tuna ve Çelik (2020, s. 28) “cinsiyet ayrımcılığının yeniden üretildiği geleneksel çocuk masallarında bu ayrımcılığın nasıl yıkıldığını” farklı kültürlerle ait yeni masallar üzerinde çözümlenmiştir. Greene ve Kahn'a (1985, s. 1-2) göre yazınsal feminizm, kadınların başardığı her şeyi görmezden gelen, böylece kadını sessizleştiren ataerkil paradigmaları yapı sökümü uğratıp kadın bakış açısını yeniden inşa eden bir çalışma alanıdır.

Bu çalışmada, Orhan Pamuk'un *Veba Geceleri* başlıklı romanı toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminizm kuramı çerçevesinde çözümlenmiştir. Çalışmanın, hiyerarşik kategorilere ait erkek egemen göstergeleri çözümlenerek yazınsal feminizme katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

2. Orhan Pamuk ve *Veba Geceleri*

Türk edebiyatının Nobel ödüllü yazarı Orhan Pamuk, içinde bulunduğumuz pandemi dönemine denk gelen Mart 2021'de *Veba Geceleri* başlıklı romanını piyasaya sürmüştür. Her ne kadar günümüz pandemi koşullarına ve kısıtlamalarına paralellik gösteren çok sayıda göstergeden oluşsa da Pamuk “[b]en bu romanı 40 yıldır düşündüğüm ve beş yıldır yazdığım düşüncesini okurlarıma yansıttım. Koronavirüs salgını başladığında hepimiz sarsıldık. Salgının başlaması bir anlamda bana; kahramanlarıma, kitaplarımda o

korkuyu daha çok vermeyi öğretti diyebiliriz”³ açıklamasını yaparak bu romanı yazmaya beş yıl önce başladığını ve günümüz pandemi koşullarının henüz dünyada bilinmediği, hatta COVID-19 adlı hastalığın henüz ortaya çıkmadığı yıllarda bu romanı kurguladığını belirtmiştir.

Roman, 1901 yılında Osmanlı'nın kurgusal 29. vilayeti olan Minger Adası'nda geçmektedir. Padişah V. Murat'ın kızı ve Sultan II. Abdülhamit'in yeğeni olarak tanıtılan kurgusal Pakize Sultan karakterinin, tarihte gerçekte yaşamış olan ablası Hatice Sultan'a yazdığı mektuplardan üstkurmaca anlatıcı Mîna Mingerli'nin üzerinden anlatılan 1901 Osmanlısı'ndaki veba salgını kurgusal Minger Adası'na sıçramış ve burada salgınla başa çıkmak için yürürlüğe konulan karantina kuralları ve şartları okura sunulmuştur. Tarihi bir roman özelliğine sahip bu eserin üstkurmaca anlatıcı Mîna Mingerli'ye ait Giriş bölümündeki bir paragraf, romanda kadın-erkek ilişkileri ve ataerkil toplum yapısının işlenmiş olduğunun göstergesi olmasının yanı sıra sunulan göstergeler bu romanın toplumsal cinsiyet inşasına dayalı feminist kuram yoluyla çözümlenebileceğini işaret etmektedir.

Roman sanatı kendi yaşadığımız hikayeleri başkalarının hikayesi gibi, başkalarının yaşadığı hikayeleri de kendimiz yaşamış gibi yazabilme hünerine dayanır. Bu yüzden kendimi bir padişah kızı, bir sultan gibi hissederken bir romancı gibi davrandığıma kolaylıkla inanıyorum. Ama zor olan veba ve karantina mücadelesini yöneten iktidar sahibi erkeklerle, paşalarla ve doktorlarla özdeşleşmekti. Mîna Mingerli, İstanbul, 2017. (Pamuk, 2021, s. 12)

Romanın Giriş bölümündeki bu söylemde geçen “karantina mücadelesini yöneten iktidar sahibi erkekler, paşalar ve doktorlar” göstergeleri toplumda önemli pozisyonlara erkeklerin egemen olduğunu düşündürmektedir. Yapılan feminist çözümleme sonucunda romandaki toplumsal cinsiyet göstergeleri içeren söylemler yedi başlık altında toplanmıştır. Bu sınıflandırma Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. *Veba Geceleri* başlıklı romandaki toplumsal cinsiyet rolleri göstergelerinin sınıflandırılması

1. Kadın ve erkek karakterlerin okura tanıtılması
2. Kadının bir işleve indirgenmesi
3. Kadının “ötekileştirilmiş” konumu
4. İktidarın salt erkeklere ait olması
5. Kadına biçilen toplumsal uzam: Ev
6. Medeni durumda salt “kabullenen” olarak kadın
7. Eril dil kullanımı

Bu sınıflandırmalara ait tüm söylemler “*Veba Geceleri*’nde Toplumsal Cinsiyet Göstergeleri” başlıklı bir sonraki bölümde verilerek tartışılmıştır.

3. *Veba Geceleri*’nde toplumsal cinsiyet göstergeleri

Bu bölüm yedi alt başlıktan oluşmaktadır. Her bir alt başlıkta Tablo 1’de verilen sınıflandırmaya ait söylemler sunularak tartışılmıştır.

3.1. Kadın ve erkek karakterlerin okura tanıtılması

3 Habertürk. (9 Nisan 2021). <https://www.haberturk.com/orhan-pamuk-veba-geceleri-ni-anlatt-bu-romanim-cok-guzel-dizi-olur-3032308>. [Erişim Tarihi: 23.07.2021]

Bir romanda bir karakter ilk geçtiği yerde örtük veya açık bir şekilde anlam taşıyıcı özellikleri ile okura tanıtılır. Yazar, karakterleri okurun zihninde canlandırmasını istediği özellikleriyle tanıtır. Tablo 2'de romandaki kadın ve erkek karakterlerin okura ilk tanıtıldığı söylemlerde geçen özellikleri verilmektedir.

Tablo 2. Romandaki kadın ve erkek karakterlerin tanıtılması

Romandaki kadın karakterler	Romandaki erkek karakterler
Abdülhamit'in yeğeni Pakize Sultan	Eczacı Bonkowski Paşa
Damat doktorun karısı Pakize Sultan	Doktor İlias
[Bayram'ın] karısı	Vali Sami Paşa
Hacı Fehmi Efendi'nin kızı	İzmir Valisi Kıbrıslı Kamil Paşa
[Bayram'ın] kızı Zeynep	Gardiyan Bayram Edendi
Kolağasının annesi	Rus Çarı Nikola
Rum ailelerinden Yanboydakislerin gelini	Demirci köse Kudret
hastanın [...] yaşlı karısı	Gordon Paşa
arabacının karısı	Arabacı Zekeriya
dul tarih öğretmeni Marika	Alman Doktor Robert Koch
Zengince bir Rum ailenin kızı Despina	Vasili adlı bir arabacı
	Şeyh Hamdullah Efendi
	Eczacı Nikiforo Bey
	Kayıkcıbaşı palabıyıklı Aleko
	Sandalcı Kozma Efendi
	Sandalcı İstepan Edendi
	Sandalcılar kahyası Seyit
	arkeolog Selim Sahir Bey
	Hazım Bey
	dükkanın sahibi Kıryako Efendi
	şerbetçi dükkanının sahibi Kosti Efendi
	kitapçı Medit'in sahibi Mösyö Marsel

Tablo 2'de görüldüğü üzere romanda adı verilen kadın karakterler erkek karakterlere göre nicelik olarak daha azdır. Ancak, karakterlerin tanıtımında nitelik farkı daha çok göze çarpmaktadır. Tüm kadın karakterler hangi erkek karakterin kızı, karısı, annesi, gelini veya yeğeni olduğu söylenerek tanıtılmıştır. Böylelikle kadın karakterler toplumsal cinsiyet inşasında bağımsız bireyler olarak görülmemekte, erkek egemen bir toplumda hangi erkeğe hangi yönden ait olduğu ile tanınmaktadırlar. Simone de Beauvoir (1949, s. 18), “insanlık erildir, kadın kendi içinde tanımlanmaz, erkeğe göre durumu ile tanımlanır. Özerk bir birey olarak görülmez. Erkeğin ona dair hüküm verdiği ne varsa kadın odur. Erkeğe göre konumu ile tanımlanır ve tanınır” eleştirisinde bu çözümlemedeki kadın karakterlerin sürekli erkeklere göre tanımlanması ve tanıtılmasını göz önüne sermiştir. Metinde sadece Marika adlı karakter ilk tanıtıldığı söylemde mesleği ile okura sunulurken kullanılan “dul” nitelemesi zamanında bir erkeğe ait olduğunu çağırıştırılmaktadır. Eşi ölmüş olan erkek karakterler için bu niteleme hiç kullanılmazken kadın karakter için

kullanılmış olması feminist çözümleme için önem arz etmektedir. Erkek karakterler ise meslekleri, sahip oldukları mal mülk ve unvanlarıyla okura tanıtılmıştır. Bu durum, erkek karakterlerin meslek ve aile ilişkilerinde bağımsız ve egemen olarak görülmesiyle ilişkilidir. Marika karakteri dışındaki hiçbir kadın karakterin herhangi bir mesleğe sahip olmaması, kadını ekonomik anlamda erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Bunun yanı sıra tüm erkek karakterlerin bir mesleğe sahip olarak tanıtılması, eve para getiren kişinin erkek olduğu ataerkil toplum yapısını göz önüne sermektedir. Özellikle Endüstri Devrimi ile başlayan ve erkeklerin evin ihtiyacını karşılamak için dışarıda çalışması, kadının ise evde kalması veya çalışsa da erkeğe göre çok daha düşük maaşla çalışması gibi hiyerarşik inanış romana yansıtılmış ve ataerkil toplum yapısında kadına ve erkeğe biçilen roller yeniden üretilmiştir.

3.2. Kadının bir işleve indirgenmesi

Romanda kadın karakterlerin öne çıktığı konular dedikodu yapma veya dış görünüş açısından okura sunulması kadının erkek egemen toplumda işlevinin sadece erkeklerin arzu ettiği eylemleri ve durumları gerçekleştirmek olduğu örtük olarak verilmektedir. Buna dair söylemler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Romanda kadınların bir işleve indirgenmesine dair söylemler

1. El kremimiz İstanbul'da yalnız Rum eczanelerinde değil, Divanyolu'nda Ali Haydar, Sirkeci'de Beşir Kemal ve Beyazıt'ta İstikamet Eczaneleri'nde de Müslüman hanımlar arasında çok tutulur. (Pamuk, 2021, s. 53)
2. O akşam Vali Paşa Marika ile buluştuktan [...] sonra ondan en son dedikodu ve söylentileri dinledi. Bu sefer Marika en inanılmazından başladı: (Pamuk, 2021, s. 144)
3. Marika ilk önemli dedikodu olarak Doktor İlias'ın garnizonda vebaya yakalandığını söyledi. (Pamuk, 2021, s. 188)
4. [...] zaten ablaları gibi güzel ve havalı olmayan Pakize Sultan'ın gerçeklikle kendini şatafatsız ve sade bir hayata hazırlaması [...] (Pamuk, 2021, s. 198)

Tablo 3'te görüldüğü üzere kadınların işlevi birinci ve dördüncü söylemlerde olduğu gibi güzellik malzemeleri (el kreminin Müslüman hanımlar arasında çok tutulması) ve dış görünüş (ablaları gibi güzel ve havalı olmayan Pakize Sultan) ile sınırlandırılmıştır. Erkeklerin istediği gibi görünmek zorunda bırakılan ve bunun yanı sıra ikinci ve üçüncü söylemlerdeki gibi dedikodu taşıyıcısı olarak erkeklere bilgi verme işlevine indirgenen kadınlar, toplumsal cinsiyet inşasında halen günümüzde dedikodu yapan ve "erkeğine" güzel görünmesi gereken ikincil karakterler olarak görülmektedir. Black ve Sharma'ya (2021, s. 100-101) göre, toplumsal cinsiyet inşasında erkekler eril hegemonyalarını devam ettirebilmek için vücutlarına şekil vermeye çalışırken kadınlardan beklenen toplumsal rol ise doğallıktan sıyrılıp yapay güzellik -makyaj, nennendirici, saç tasarımları, güzel kokular sürünme- için uğraşmalarıdır. Bu işlevlere indirgenme, kadınların tüm başarılarının göz ardı edilmesine ve toplumda genelde bu özellikleriyle tanınmalarına neden olmuştur. Bu ataerkil değerler romana yansiyarak yeniden üretilmiştir ve yazınsal feminizm açısından özellikle tarihi romanı çözümlemesinde önemli göstergelerdir.

3.3. Kadının "ötekileştirilmiş" konumu

Kadının bir işleve indirgenmesi ve "ötekileştirilmiş" konumu arasındaki farkı açıklamak önemlidir. Bir işleve indirgenmiş kadınlara yönelik söylemlerde kadınların erkekler tarafından arzulanan davranışları sergilemesi ve bir obje olarak konumlandırılması söz konusuken "ötekileştirilmiş" konumdaki kadınlara yönelik söylemlerde sadece erkeklere özgü görülen ve "sağlıklı" bir toplumda kadınların yapmaması gereken, kadınları "yok" sayan, böylece onları "öteki" haline getiren etkinlikler ve durumlar söz konusu olmaktadır. Strelan ve Hargreaves (2005, s. 707) kadının obje olarak konumlandırılması durumunun

"[kadınların] etraftakilerin bakış açısını benimsemeleri ve fiziksel görünüşleriyle anlam kazandıklarına kendilerinin de inanması" ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu çalışmada kadının objeleştirilmiş konumu "bir işleve indirgeme" olarak ele alınmıştır. Her ne kadar "post-kolonyal yaklaşımlar 'öteki' kavramını ırk, kadın olma, yerli veya yabancı olma, azınlık ve çok kültürlülük bakımından 'farklı' olma anlamında kullanmış" (Bâlan, 2020, s. 21) olsa da bu çalışmada "öteki" kavramı genel anlamıyla değil kadınları yok sayan ve varlıklarını gölgeleyen söylemler için kullanılmaktadır. Tablo 4'te kadınların "ötekileştirilmiş" konumlarına dair romanda saptanan söylemler verilmiştir.

Tablo 4. Romanda kadınların "ötekileştirilmiş" konumuna dair söylemler

1. Mollalara hiç görünmeyen, yemeklerini odasında yiyen Pakize Sultan da katıldı bu içkisiz yemeğe. Sultan bile olsa o yıllarda bir kadının erkeklerle masaya oturmasının çok nadir bir şey olduğunu hatırlatalım. (Pamuk, 2021, s. 19)
2. "Hayatım boyunca ilk defa bir padişah kızının, bir Sultan'ın İstanbul dışına çıkmasına izin verildiğini görüyorum!" dedi [...] (Pamuk, 2021, s. 21)
3. Hacılar geldikleri ülkelerin görece zenginleriydiler. Bazısı bu hac yolculuğuna çıkabilmek için tarlasını, evini satar, kimileri yıllarca para biriktirir [...] Cava'dan Fas'a dünyanın her yerinden Müslüman erkekler tarihte ilk defa böylesine kalabalıklar halinde bir araya geliyorlar ve birbirlerini tanıyıp temas ediyorlardı. (Pamuk, 2021, s. 71)
4. Kolağası, karısıyla doğrudan konuşmasından kocası rahatsız olabilir diye yalnızca Damat Doktor'a bakarak: [...] dedi. (Pamuk, 2021, s. 73)
5. [...] tarihte İstanbul'dan ayrılan ilk padişah kızı [...] (Pamuk, 2021, s. 77)
6. [...] karılarını, kızlarını muayeneye ikna edecek Müslüman ve tecrübeli doktor ise neredeyse hiç yoktu. (Pamuk, 2021, s. 92)
7. "Meşhur Fransız roman kahramanı, ahlaksız ve şaşkın Bovary de aynı şekilde intihar eder" diye ekledi Bonkowski Paşa'nın kültürlü eski arkadaşı [...] (Pamuk, 2021, s. 202)
8. [...] Osmanlı'da Padişah kızının <i>bile</i> önemli olmaması bazan da hayatlarımızı kurtarmıştır. (Pamuk, 2021, s. 221)
9. [...] kadın ölümlerin kireçlenirken yüzlerinin örtülmesi, mahrem yerlerinin ve çıplak vücutlarının görülmemesi, gözükmeye de az gözükmeye, [...] gibi pek çok nahoş konu büyümeden, siyasallaşmadan kapandı. (Pamuk, 2021, s. 250)
10. Şeyh Hamdullah döneminin belirleyici özelliği, camilerin ve kiliselerin, tekke ve manastırlarla birlikte, bebaya rağmen ibadete açılmasıydı elbette. Dükkanların, lokantaların, berberlerin hatta bit pazarları ve eskicilerin açılmasına izin verilmesi bile, bu cami-kilise serbestisinin verdiği zarar kadar büyük olmadı. (Pamuk, 2021, s. 411)
11. Başnazır Nimetullah Efendi'den geçmişte karantinaya yardım eden jandarmaların öldürdüğü dedeleri, babaları, ağabeyleri ve kardeşleri için tazminat talep ederek üç yıl önce hukuk hilesiyle kaybettikleri davanın yeniden görülmesini istemişlerdi. (Pamuk, 2021, ss. 415-416)
12. Sokağa çıkma yasağı sabahtan akşam namazına kadar kaldırıldı. Yasak sınırı olarak saatin değil akşam ezan vaktinin konması, bazılarının ileri sürdüğü gibi din etkili siyasi bir karar değildi: Müslüman erkeklerin çoğunun kullanışlı bir cep saati yoktu ve çoğu Damat Doktor'un yeniden koyduğu kilise (çan) ve cami (ezan) yasağından sonra bir kafa karışıklığına kapılmışlardı. (Pamuk, 2021, s. 478)
13. Bir gün: "Sizce, hürriyet ilan edilmiş bir memlekette kadınların mirastan aynı konumdaki erkeklere göre daha az hisse alması makul müdür?" dedi kocasına. (Pamuk, 2021, s. 481)
14. Anneannem Melike'ye Abdülhamit soyundan, tahta çok uzak bir şehzade koca buldular. [...] Anneannem Melike'nin soyunda önemli birisi varsa o da kendi annesi değil, Osmanlı padişahı V. Murat ve onun altı yüz yıllık Osmanlı ailesiydi. (Pamuk, 2021, s. 517)
15. Müslüman kadınların tek başlarına bir arabaya binip herkesin önünde hiç çekinmeden kurabiye yiyebilecekleri bir yer olduğu için de o kadar severim Minger'i. (Pamuk, 2021, s. 522)

Tablo 4'te yer alan söylemler, ataerkil toplum yapısının kadınlara uygun görmediği davranışları içermektedir. Kadınların bu davranışlarda bulunması toplumsal olarak hoş görülmezken normlar dışına çıktığı savıyla toplumda "öteki" konumunda görülmeleri söz konusu olmaktadır. Birinci söylemdeki "bir kadının erkeklerle masaya oturmasının çok nadir bir şey ol[ması]"; dördüncü söylemdeki "[bir erkeğin] karısıyla doğrudan konuşmasından kocası[nın] rahatsız olabil[mesi]"; on beşinci söylemde de "[m]üslüman kadınların tek başlarına bir arabaya binip herkesin önünde hiç çekinmeden kurabiye yiyebil[meleri]" gibi sıradan bir olayın dahi kadınlara bahşedilmiş bir özgürlük gibi sunulmuş olduğuna dair göstergeler toplumsal olarak inşa edilen cinsiyet değerlerinde kadınların, erkeklerin görebilecekleri yerlerde bulunmamasını gerektirmektedir. Bir kadından beklenen bu sakinme, şayet kadınlar tarafından uyulmazsa kadınların "iffetten yoksun" olarak görülmesine ve "öteki" pozisyonunda görülmesine neden olmaktadır.

İkinci söylemdeki "ilk defa bir padişah kızının [...] İstanbul dışına çıkması"; beşinci söylemdeki "İstanbul'dan ayrılan ilk padişah kızı"; sekizinci söylemdeki "Osmanlı'da bir padişah kızının *bile* önemli olmaması"; on dördüncü söylemdeki "soyunda önemli birisi varsa o da kendi annesi değil, Osmanlı padişahı V. Murat" göstergeleri, sadece halk içinde değil, yönetici kesimde dahi kadınların "önemsiz" ve "öteki" varlıklar olarak görüldüklerine işaret etmektedir. Tüm hiyerarşik sınıflandırmalar içerisinde en öne çıkan "ötekileştirici" faktörün cinsiyet olduğu, bunun da kadının aleyhine olduğu açıktır.

Üçüncü söylemde geçen "hacılar[ın] [...] müslüman erkekler"den oluşması göstergesi, dini olgularda erkeklerin egemen olduğunu ve kadınların hacı olamayacak "öteki" varlıklar olarak görüldüğünü, ayrıca "hac yolculuğuna çıkabilmek için tarlasını, evini sat[ması]" göstergeleri de aile yaşamında mal sahibinin erkek olarak görüldüğünü, kadının hem dini hem de ekonomik bakımdan erkeklerle bir eşitliğe sahip olmadığını işaret etmektedir. Altıncı söylemdeki "karılarını, kızlarını muayeneye ikna edecek Müslüman ve tecrübeli doktor" arayışı da bir önceki söylemdeki dini ve ekonomik boyutların yanı sıra tıbbi boyutta da erkeklerin var olan her imkandan faydalanabildiğini ancak kadınların sağlık meselelerine dahi erkeklerin karar verdiğinin göstergesidir. Dokuzuncu söylemde yer alan "kadın ölümlerinin kireçlenirken yüzlerinin örtülmesi, mahrem yerlerinin ve çıplak vücutlarının görülmemesi, gözükürse de az gözükmesi" göstergeleri, sadece hayattayken değil öldüğünde bile kadınların cenaze işlemleri ve süreçlerinin erkekler tarafından kararlaştırıldığını ve erkeklerin uygun gördüğü şekilde defnedilebileceklerini açığa çıkarmaktadır. Bu konunun "siyasallaşmadan kapan"ması göstergesi ise romanın giriş bölümünde ifade edildiği üzere tüm karantina sürecine erkeklerden oluşan bir heyetin karar verdiğine bir atıftır. Bu söylem, ölmüş kadının dahi ölmüş erkeğe göre toplumdaki "ikincil" pozisyonunu göstermektedir. Onuncu söylemde geçen "camilerin ve kiliselerin, tekke ve manastırlarla birlikte, vebaya rağmen ibadete açılması" karantinanın sona erdirilmesi ile açılan ibadethanelerin, öykü zamanında sadece erkeklerin gidebildiği yerler olması hem kadının dini bakımdan hem de yasal bakımdan "ikincil" ve "ötekileştirilmiş" pozisyonunu göstermektedir. Karantinanın sona erdirilmesi kararı sadece erkeklerin "lehine" bir karar olarak alınmış ve toplumda kadınlardan yapmaları beklenmeyen ibadethaneye gitme erkekler için mahsus bir imtiyaz olarak görülebilir. On birinci söylemdeki "jandarmaların öldürdüğü dedeleri, babaları, ağabeyleri ve kardeşleri için tazminat talep" edilmesi olayındaki dede, baba, ağabey göstergeleri sadece erkekler için kullanılabilen akrabalık adları olması nedeniyle yasa önünde hakkı aranabilecek kişilerin sadece erkekler olduğu çıkarımı yapılabilir. Türkçede "kardeş" göstergesi herhangi bir cinsiyet belirtmezken, hem şu ana kadar romanda yapısöküme uğratılan erkek egemen toplum göstergeleri hem de bu söylemin bağlamı "kardeş" göstergesinin de erkek kardeşler için kullanıldığını düşündürmektedir. Toplumsal yasa inşasında kadının olmaması, kadının "öteki" olarak görüldüğünü göz önüne sermektedir. Bu söylemde kadına dair hiçbir gösterge olmaması, yani gösterge yokluğu da kadının "ikincil" pozisyonuna dair önemli bir gösterge olarak düşünülmektedir. On ikinci söylemde geçen "[s]okağa çıkma yasağı[nın] sabahtan akşam namazına kadar kaldırıl[ması]" ve bunun sebebi olarak "[m]üslüman erkeklerin çoğunun kullanışlı bir cep saati

[olmaması]"nın gösterilmiş olması, karantina yasaklarına ve bu yasakların gevşetilmesine sadece erkeklerin hesaba katılarak karar verildiğini ve kadının yok sayıldığını, dolayısıyla "ikincil" bir pozisyona bile sahip olmadığını düşündürmektedir. Toplumda kabul edilmiş bir inanış olan kadınların ibadethaneye gitmeden kendi evlerinde ibadetlerini gerçekleştirmesi gereği ve ibadethanelerin dahi erkeklere özgü görülmesi, salt olarak toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. On üçüncü söylemdeki "kadınların mirastan aynı konumdaki erkeklere göre daha az hisse alması" geleneği, hem ekonomik hem de yasal olarak kadından beklenen davranışın erkekten daha az mala ve mülke sahip olmasına dayandırılabilir. Toplumsal olarak bu beklenti, ataerkil yapıda erkek kardeşin ailenin devamının sağlayıcısı olarak görülmesi, kadının ise evlendiğinde başka bir eve gitmesi uygulamasından kaynaklanmaktadır. Evlilik durumunda dahi kendi evini terk ederek başka eve taşınmak zorunda olması beklenen taraf kadın olarak görülmekte ve ailenin devamlılığında ailenin dışındaki "öteki" konumuna oturtulmaktadır. Bu paragrafta çözümlenen söylemlerin tümü kadının dini, ekonomik, yasal, kültürel ve toplumsal olarak erkekle kıyaslanarak "öteki" konumunda ve "ikincil" öneme sahip, bazense hiçbir öneme sahip olmayan kişiler olarak görülmesine işaret etmektedir.

Son olarak Tablo 4'teki yedinci söylemde geçen "Fransız roman kahramanı, ahlaksız ve şaşkın Bovary" göstergesi, Gustave Flaubert tarafından yaratılan Madam Bovary karakterine metinlerarası bir atıf yapmaktadır. Eserdeki Madam Bovary karakteri, eşinden başka erkeklerle ilişki kurması nedeniyle "ahlaksız ve şaşkın" olarak nitelenmiştir. Ancak bu çalışmada çözümlenen romandaki Vali Sami Paşa, Şeyh Hamdullah'ın erkek kardeşi gibi karakterler de eşleri dışında başka kadınlarla ilişki içinde olmasına rağmen bu gibi ötekileştirici nitelermelerle karşımıza çıkmamaktadır. Dolayısıyla bu durum, erkeğin eşinden başka kadınlarla birlikte olmasının toplum tarafından doğal karşılandığını, aynı eylemi bir kadın yaptığında ise "öteki" pozisyonuna düştüğünü göz önüne sermektedir. Romanda erkek karakterlerin bu eylemleri övülmemektedir lakin kadın için kullanılan ötekileştirici göstergelerin erkek için kullanılmamış olması, gösterge yokluğunun da bir gösterge olabileceği gerçeğiyle yorumlanabilir.

3.4. İktidarın salt erkeklere ait olması

Romanın Giriş bölümündeki "veba ve karantina mücadelesini yöneten iktidar sahibi erkekler" ifadesi roman boyunca sık sık karşımıza çıkan bir olgudur. İktidarın erkeklerin tekelinde olduğuna dair romanda saptanan söylemler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Romanda iktidarın salt erkeklere ait olmasına dair söylemler

1. Fesli, kavuklu ve şapkalı on yedi heyet üyesinin, din adamlarının, askerlerin, çevirmenlerin ve bürokratların arasına Abdülhamit yeni evlendirdiği yeğeni Pakize Sultan ile kocası Damat Doktor Nuri Bey'i son anda katmıştı. (Pamuk, 2021, s. 15)
2. Pakize Sultan'ın büyük büyükdedelerinin altı yüzyıl önce kurduğu Osmanlı İmparatorluğu'nun son haliydi bu. (Pamuk, 2021, s. 31)
3. Mabeyn ve Babialı bu gelişmeleri Vali'ye bildiriyor, Vali, Damat Doktor'la konuyu tartışıyor, sonra Damat Doktor karısıyla paylaşıyor, Pakize Sultan da onlardan işittiklerini ablasına yazıyordu. (Pamuk, 2021, s. 211)
4. "Rum cemaati reisi Konstantinos Efendi hazretleriyle daha dün görüştüm ..." dedi Konsolos Corc. (Pamuk, 2021, s. 273)
5. [...] eski şeyhlerden birinin [...] gür ve beyaz sakalı [...] (Pamuk, 2021, s. 283)
6. Telaşlı, korkulu müminler bu ayrıntıları anlayabilecek kadar sakin değillerdi [...] Şeyh Hamdullah içten sözlerini dikkatle dinleyen sakallı, yorgun erkeklerin çoğunu tanıyordu. (Pamuk, 2021, s. 305)

7. Biz tarih kitabımız için balkondakilerin bir dökümünü yapalım: Şeyh Hamdullah, Ortodoks cemaati başı Başpapaz Konstantinos Laneras, eski vali Sami Paşa, Damat Doktor Nuri, bütün konsoloslar, Murakabe Müdürü Mazhar Efendi ve bugün kimliklerini çıkaramadığımız iki kişiyle beş muhafız. (Pamuk, 2021, s. 325)

8. Adada her zaman yaşanan (ve hep savunduğumuz) laik kardeşliğin bir simgesi olan anı gösterir fotoğraflar, birkaç yıl sonra ne yazık ki, "Minger Devleti'nin kurucuları devletin uzun ömürlü olması ve herkese mutluluk ve huzur getirmesi için dua ederlerken çekilmiştir" diye tanıtılmıştır. (Pamuk, 2021, s. 331)

9. Kalabalık bir süre sonra Sami Paşa'nın sözlerinden kendilerini yeni müstakil Minger Devleti'nin Anayasa'sını hazırlamak ya da ona onay vermek gibi zor bir görevin beklediğini de anladılar. Masanın kenarında söylenen anayasa maddelerini yazacak iki katip oturuyordu. [...] "Devlette kararlar Minger Milleti adına alınır." [...] Herkes bu mantıkla hareket ederse Vilayet binasında, yeni Başnezaret'te kimsenin oda değiştirmesine bile gerek kalmayacaktı. (Pamuk, 2021, s. 339)

10. "Mühim bir misafiriniz var" dedi Corc Bey dikkatle. "Pakize Sultan, Osmanlı ailesinden çok özel bir şahsiyettir. Padişah kızının diplomatik bir kıymeti vardır." "Osmanlı ananesinde ailenin kadın kolundan hiçbir kimsenin tahtla ilişkisi yoktur ve millet bunu kabul etmez." (Pamuk, 2021, s. 375)

11. Ama Başnazır önce "Minger'in önde gelenleri" dediklerinin kimler olduğunu açıkladı: Rum cemaati başı başpapaz Konstantinos Efendi; kendisi; cezasını evinde çekmekte olan eski Murakabe Müdürü; bazı yaşlı zengin Rum ve Müslümanlar; biri Rum iki yaşlı gazeteci; Nikos Bey; bazı doktorlar, başta İngiliz konsolosu olmak üzere üç konsolostan oluşuyordu bu heyet. (Pamuk, 2021, s. 446)

12. Salgınhaneye odasındaki sabah toplantılarına Kraliçe Pakize de katılıyordu. [...] toplantılarda arkada oturuyordu. (Pamuk, 2021, s. 464)

13. Altı ülkenin birer temsilcisinden oluşan bir heyet Arnavutluk'u yönetecek, ülkenin başında bir de Düvel-i Muazzama'nın seçtiği Prens olacaktı. (Pamuk, 2021, s. 513)

14. Doktor Nuri on iki yıl önce Minger'de İngiliz konsolosu Corc'a söylediği şeyi aynı ciddiyetle tekrarladı ve bir Müslüman ülkesinde padişah kızının, yani ailenin kadın kolunun hiçbir siyasi gücü olmayacağını söyledi. (Pamuk, 2021, s. 514)

Birinci söylemde Sultan Abdülhamit'in Çin'e gönderdiği gemide bulunan heyet üyelerinin, yani Çin'deki Müslüman halk üzerinde söz sahibi olması beklenen iktidar sahiplerinin Pakize Sultan dışında "[f]esli, kavuklu ve şapkalı" göstergeleriyle erkek olduğu anlaşılan "on yedi heyet üyesin[den], din adamların[dan]" oluşmuş olması, toplumda karar verici ve yönlendirici güç olarak erkeklerin egemen konumda olduğunu göstermektedir. Diğer heyet üyeleri olan "askerler, çevirmenler ve bürokratlar" herhangi bir cinsiyete atf yapıyor olmasa da şu ana kadar çözümlenen tüm söylemler ve bu söylemin bağlamı özelinde bu heyet üyelerinin de erkek olduğunu düşündürmektedir. İkinci söylemde yer alan "büyükdedelerinin altı yüzyıl önce kurduğu Osmanlı İmparatorluğu" ifadesinde devletin kurucusu olarak salt erkekler gösterilmektedir. Üçüncü söylemde önceki padişahın kızı mevcut padişahın yeğeni olarak kurgulanan Pakize Sultan yer almaktayken Osmanlı yönetiminden gelen tüm bilgiler, Minger Adası'nın en yüksek yerel amiri olan Vali Sami Paşa'ya ve ondan da Pakize Sultan'ın eşi Damat Doktor'a bildirilmektedir. Bu göstergeler, Osmanlı merkezi yönetimi ile Minger Vilayeti arasındaki tüm görüşmelerin sadece erkekler tarafından yapıldığını açıkça göstermektedir. Dördüncü söylemde geçen "Rum cemaati reisi Konstantinos Efendi" karakterindeki "Efendi" göstergesi ve "Konsolos Corc" karakterindeki "Corc" adının toplumsal inşaya dayalı sadece erkeklere veriliyor olması dini liderin ve yabancıların en yüksek temsilcisinin; beşinci söylemdeki "eski şeyhlerden birinin" sakalından bahsedilerek dini bir diğer liderin; altıncı söylemdeki "Şeyh Hamdullah" karakterinin adının yine toplumsal inşaya dayalı olarak sadece erkeklere özgü bir ad olması diğer bir dini liderin; yedinci söylemdeki "Ortodoks cemaati başı Başpapaz Konstantinos Laneras" karakterindeki "Konstantinos" adının erkeklere verilmesi nedeniyle ve aynı söylemde geçen "Murakabe Müdürü Mazhar Efendi" karakterindeki "Efendi" göstergesinin erkekler için kullanılıyor olması nedeniyle hem bir dini

liderin hem de müdürün, yani bir iktidar sahibinin erkek olduğunu açık bir biçimde göz önüne sermektedir. Dokuzuncu söylemde hazırlanmakta olan yeni devlet anayasası, yani tüm toplumu yönetmede kullanılacak olan kurallar verildikten sonra “[v]ilayet binasında, yeni Başnezaret’te kimsenin oda değiştirmesine bile gerek kalmayacak” cümlesi, Minger Adası Osmanlı’ya bağlıyken tamamen erkeklerden oluşan yönetim kademesindeki herkesin iktidar koltuğunda kalacağını işaretidir ve tüm toplumu yönetecek olan kurallar tamamen erkelerden oluşan heyet tarafından hazırlanarak yine tamamen erkeklerden oluşan yönetim kadrosu tarafından uygulanacaktır. Onuncu söylemdeki “Osmanlı ananesinde ailenin kadın kolundan hiçbir kimsenin tahtla ilişkisi yoktur” cümlesi devletin tamamen erkekler tarafından yönetildiğini; “millet bunu kabul etmez” cümlesi ile ataerkil yapının toplumda benimsendiğini işaret ederken son cümledeki “millet” göstergesinin de erkekler için kullanılmış olabileceği yorumunu doğrulamaktadır zira “yok” konumundaki kadının bunu kabul edip etmeme gibi bir tercihte dahi bulunamayacağı açıktır. On birinci söylemde sayılan “Minger’in önde gelenleri”, “Efendi”, yedinci söylemde çözümlenen “Müdür” ve “Bey” göstergelerine bakıldığında yine erkeklerdir. Bu söylemdeki “zengin Rum ve Müslümanlar” göstergesinin de erkeklere atfettiği açıktır zira toplumda mal ve mülk sahibi sadece erkekler olabilmektedir. Kadının yeri “ev” olarak gösterilip tüm meslekler erkeklere ait olması nedeniyle evdeki iktidar sahibi de erkek olarak karşımıza çıkmaktadır. “İki yaşlı gazeteci” ve “doktorlar” için herhangi bir cinsiyet göstergesi bulunmasa da romanda geçen her türlü mesleği sadece erkekler yaptığı için ve romanın Giriş bölümünde doktorların erkek olduğu söylendiği için bu karakterlerin de erkek olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu söylemdeki üç konsolosun ise romanın diğer bölümlerinde erkek karakterler olduğu görülmektedir. Bu durumda, “Minger’in önde gelenleri”, yani iktidar sahibi sadece erkeklerdir. On ikinci söylemde Pakize Sultan’ın heyet toplantılarına iştirak ettiği ancak en araka oturduğu söylenerek herhangi bir etkisinin olmadığı ve yönetim kademesinde de cinsiyete dayalı bir hiyerarşi olduğu açık hale getirilmektedir. On üçüncü söylemde Arnavutluk ülkesini yönetecek olan bir “Prens” olarak tanıtılması yine iktidarın bir erkeğin elinde olacağını, hatta onu seçecek olan altı ülkenin gönderdiği heyet üyelerinin de erkek olduğu yorumunu doğrulamaktadır. On dördüncü söylemdeki “ailenin kadın kolunun hiçbir siyasi gücü olmayacağı” ifadesi de kadını yok sayan ve yönetim gücünün tamamen erkeklerde olduğunu gösteren bir göstergeler bütünüdür.

Son olarak, sekizinci söylemde geçen “laik kardeşlik” göstergesi içinde kadın-erkek eşitliğini barındırırken, söylemde bahsedilen “fotoğraflar”, “Minger Devleti’nin kurucuları” salt erkeklerden oluştuğu için tamamen erkekleri içermektedir. Bu durum, “laik kardeşlik” göstergesinin sadece erkeklerin kendi aralarındaki eşitliği belirttiğini düşündürmektedir. Burada tartışılan on dört söylemin tümünde siyasi, dini, toplumsal, mesleki ve temsilsel tüm iktidar sahiplerinin erkek olduğu görülmektedir.

3.5. Kadına biçilen toplumsal uzam: Ev

Endüstrileşme ile birlikte topluma arz edilen *metalar*a sahip olabilmek için dışarıda çalışmaya başlayan erkeği geri kalan ev işlerini yerine getirmekle yükümlü bir kadın takip etmiştir. Salt erkeğin getirdiği para ile geçinemeyen ailelerde daha düşük ücrete dışarıda çalışmak zorunda kalan kadınlar ise erkeğin ev işlerini üstünden atmasıyla ele geçirdiği avantaja sahip olamayıp dışarıda kapitalizm tarafından evde ise erkek tarafından sömürülmeye başlamıştır. Erkeğin her durumda egemen olduğu bu kapitalist “düzen” ile birlikte ataerkil toplum yapısı daha da güçlenmiş ve çalışmayan kadının (ki çoğunluğu çalışmazdı) salt toplumsal uzamını ev olarak, dışarıda çalışan kadının toplumsal uzamını ise kapitalist fabrika sahiplerinin sömürmediği zamanlarda yine ev olarak belirleyip ev işleri ve çocuk bakımını kadına uygun görmüştür. Romanda kadının toplumsal uzamına dair açık ve örtük göstergeler içeren söylemler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Romanda kadının toplumsal uzamına dair söylemler

Adres	Address
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714	RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616	phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

1. Nöbetler, küçük isyanlar, kavgalar yüzünden at arabasıyla on dakika uzaklıktaki evine bazı geceler dönmediği için karısı ve kızı Zeynep merak etmediler onu. (Pamuk, 2021, s. 25)
2. [...] son kere evinden karısıyla, kızıyla vedalaşmadan bahçeye abdesthaneye gider gibi çıkmıştı. Karısı, kızı iyileşeceğine inanmadıkları için arkasından ağladılar. (Pamuk, 2021, s. 28)
3. Geniş Hamidiye Caddesi'nin çınar ve akasya ağaçlarının altından yürüyen şapkalı, fesli beylerle, çarıklı köylülerle karşılaştılar. (Pamuk, 2021, s. 44)
4. [...] boş bir arsa içinde ağaçlar arasında çamaşır asarken aralarında bağırsarak gülüşen kadınlar [...] (Pamuk, 2021, s. 61)
5. [...] İstanbul Caddesi üzerinde tek tük insanlar yürüyordu. Kolağası onların şapkalarını, feslerini uzaktan da olsa görmekten mutluluk duydu. (Pamuk, 2021, s. 75)
6. Rıhtım Caddesi'nden yukarı doğru ilerlerken, sokaklardaki şapkalı, fesli kişilerin merakla kendilerine baktıklarını gördü konuklar. (Pamuk, 2021, s. 78)
7. Osmanlı taşrasının en gelişmiş şehirlerinde bile sokaklarda görülen kravatlı-şapkalı herkesin Hıristiyan olduğunu göz kendiliğinden bilirdi. (Pamuk, 2021, s. 79)
8. Doktor Jean-Pierre de veba yayıldıkça, istemeye istemeye de olsa askerlerin yardımıyla konutların kapılarını kırıp açmaya, analarla çocukları zorla ayırmaya [...] başlamış (Pamuk, 2021, s. 91)
9. Vali Paşa sokaklarda çocuklarıyla eve yetişen kadınlar [...] gördü. (Pamuk, 2021, s. 122)
10. "Döktükleriniz hediyem olsun! Lakin şimdi biz evde ne yiyeceğiz, neyle geçineceğiz!" demişti şerbetçi Kosti. (Pamuk, 2021, s. 138)
11. Damat Doktor, evlenmelerinden beri ilk defa karısının bir sözüne alınıp kalbi kırılınca kendini odadan dışarı attı. Düşüncelere dalınca şehirde gelişigüzel yürümekten hoşlanıyor. (Pamuk, 2021, s. 155)
12. [...] beyefendilerin gülüşerek dedikodu yaptığı sokak kahvelerinde, Rum madamların ve uşakların bahriyeli elbisesi giyen çocukları gezdirdiği kaldırımlarda [...] (Pamuk, 2021, s. 167)
13. Bir arka bahçede başörtülü bir kadın dünyanın en sıradan gününü yaşar gibi, bir ipe çamaşırlar asıyor [...] (Pamuk, 2021, s. 213)
14. Kendilerini evlerine kapatan erkeklerin çoğu bir süre sonra sıkılıyor, sabırsızlığa, meraka kapılıyor, cumbadaki kafesi aralayıp dışarıyı dikizliyor, sağa sola laf atıyordu. (Pamuk, 2021, s. 226)
15. Çocukluğunda Postane [...] hamarat bir ev kadınının mutfağı gibi düzenliydi. (Pamuk, 2021, s. 264)
16. Bazı memurların, mesela Evkaf Müdürü Nizami Bey (yeni evlenmişti, karısı İstanbul'daydı) ya da Hazine Müdür Muavini Abdullah Bey'in (adaya bir tülü ısınmamış, sevmemişti burayı) İstanbul'a hemen dönmek istemelerini çok iyi anlıyordu. Kafası karışık olacağına inandığı Murakabe Müdürü (karısı zengin ve adalı bir ailedendi) ve Şifre Katibi Mehmet Fazıl Bey gibi memurları anayasayı hazırlayacak heyete, burada kalmaları örnek olur diye koymuştu. [...] Sami Paşa İstanbul'a sadık, kafası karışık bu memurları tek tek tanıyor, neşesiz, keyifsiz hallerinin arkasındaki, bir gün Abdülhamit'in verebileceği cezaların dehşetini ve karısını, çocuğunu bir daha görememe, eve hiç dönememe korkusunu yüzlerinde görüyordu.[...] Teselli Kaymakamı Rahmetullah Efendi [...]. (Pamuk, 2021, ss. 344-345)
17. Çocukluğumda karıştırdığım eski Minger dergilerinde ailelerini, mahallelerini besleyen, yaşatan bu kahraman çocukları ağ ve fileyle renkli bir alabalık avlar ken gösterir bir resimden çok etkilendiğimi burada söylemeliyim. Yüz on altı yıl önce yaşasaydım ve kız değil erkek olsaydım bu neşeli çocukların arasında ben de olabilirdim. (Pamuk, 2021, s. 354)
18. Bir yerde, bir yokuşta bir cenazeden diğerine, bir evden ötekine koşan iyi niyetli Müslüman erkekler kalabalığı hep vardı. (Pamuk, 2021, s. 378)
19. Pakize Sultan'ın tereddüt ettiğini gören Başnazır Nimetullah kraliçe olmanın sembolik yanını vurgulamak için: "Aslında yine isterseniz misafir odanızdan hiç çıkmayacaksınız!" demişti. (Pamuk, 2021, s. 448)
20. Çeşitli yaşlarda köylü kıyafetli on bir erkek satıcı vardı burada. (Pamuk, 2021, s. 450)
21. Bahçelerde birbirlerine sarılarak ağlayan kadınlar, koşturan çocuklar ve köpekler, bir kenara yatırılmış ölüer, çamaşır asan kadınlar, yataklar, masalar, büyük su küpleri gördüler. (Pamuk, 2021, s. 453)
22. [...] müebbetle mahkum Mazhar Efendi zindandan saliverildi ve cezasını adalı karısı ve çocuklarıyla evinde çekmeye başladı. (Pamuk, 2021, s. 457)

23. [...] insanlar mahalle sorumlusu ve Karantina Neferleri'nin yönlendirmesiyle sıraya girip ekmeklerini alıyorlardı. Kişi sayısına göre, her evin önde gelen erkeğine veriliyordu ekmekler. (Pamuk, 2021, s. 463)

24. Yaklaşan kışa hazırlık olarak halıları, kilimleri, hasırları pencerelerden sarkıtıp ya da bahçeye çıkarıp çamaşır sopasıyla tozu çıksın diye döven kadınların pat pat seslerine de kulak verdi Pakize Sultan. (Pamuk, 2021, s. 479)

25. Sonraki iki yılda da Pakize Sultan'ın ablasına daha az mektup yazmasının bir nedeni duyduğu kederse [...] diğeri kızı Melike'nin 1906'daki doğumunun onu çok meşgul etmesidir. (Pamuk, 2021, s. 503)

26. 1909-1913 yılları arasındaki beş yılda Pakize Sultan ablasına toplam on bir kısa mektupta hep aynı şeyleri, çocuklarıyla Hong Kong'da iyi olduklarını, kocasının çok çalıştığını, kendisinin de ev işleriyle ve roman okumakla meşgul olduğunu yazdı. (Pamuk, 2021, s. 510)

27. Kızı Melike o sırada yedi yaşındaydı ve annesinin kendisine Arnavut prensesi şakaları yaparken bir yandan da ev işlerine baktığını, hizmetçisinin tembelliğinden şikayet ettiğini hatırlayacaktır. (Pamuk, 2021, s. 515)

Tablo 6'daki birinci ve ikinci söylemlerde Minger hapishanesinde görevli olan karakterin "evine bazı geceler dönmediği" ve "evinden [...] abdesthaneye gider gibi çık[tığı]" durumlarda evde kalanlar her iki söylemde de "karısı ve kızı" olmaktadır. Üçüncü söylemde caddede "yürüyen şapkalı, fesli beyler"; beşinci söylemde "İstanbul Caddesi üzerinde yürüyen" ve toplumsal inşa sonucunda sadece erkeklere ait giysiler olan "şapka" ve "fes" takan insanlar; aynı giysilerle altıncı söylemde "Rıhtım Caddesi'nde"ki insanlar; yedinci söylemde "Osmanlı taşrasının en gelişmiş şehirlerinde bile sokaklarda görülen" ve toplumsal inşa sonucu salt erkeklere ait olarak görülen "kravatlı-şapkalı" herkes; on birinci söylemde eşyle tartışınca "kendini odadan dışarı at[an]" Damat Doktor; on ikinci söylemde "gülüşerek dedikodu yap[ılan] sokak kahvelerinde[ki] beyefendiler; on altıncı söylemde "Abdülhamit'in verebileceği cezaların dehşeti[yle] karısını, çocuğunu bir daha görememe" ve "eve hiç dönememe" korkusu yaşayan memurlar (karısını görememe korkusu yaşadığına göre hepsi erkek); on yedinci söylemde alabalık avlayarak "ailelerini, mahallelerini besleyen, yaşatan" erkek çocukları ve bundan mahrum kalan kız çocuğu; on sekizinci söylemde "bir yokuşta bir cenazeden diğerine, bir evden ötekine koşan iyi niyetli Müslüman erkekler kalabalığı"; yirminci söylemde pazara ürün satıp para kazanmak için çıkan "on bir erkek satıcı"; yirmi ikinci söylemde hapisten salınarak "cezasını adalı karısı ve çocuklarıyla evinde çekmeye başla[yan]" Mazhar Efendi; son olarak yirmi üçüncü söylemde tam karantina günlerinde ekmek dağıtılırken sokağa ailesi için ekmek almaya çıkan "her evin önde gelen erkeği" romanda evden dışarıda tasvir edilirken bu sokaklarda, caddelerde, pazarlarda veya şehrin herhangi bir yerinde nadir de olsa dışarı çıkan Pakize Sultan dışında hiçbir kadına rastlanmamıştır. Tablo 6'da evin dışındaki hayatın tasvir edildiği tüm söylemlerde sadece erkekler yer alırken kadına dair herhangi bir gösterge olmaması, bu çözümlemede benimsenen gösterge yokluğunun önemli bir gösterge olabileceği düşüncesiyle desteklenerek kadına biçilen toplumsal uzamın dışarıda olmadığı, sadece ev olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca, dördüncü söylemde "çamaşır asarken aralarında bağrışarak gülüşen kadınlar"; sekizinci söylemde "çocuklarından zorla ayrı [bırakılan]" kadınlar; dokuzuncu söylemde "çocuklarıyla eve yetişen kadınlar"; on üçüncü söylemde bir arka bahçede "bir ipe çamaşır as[an] kadın; on beşinci söylemde Minger Postanesi'nin "hamarat bir ev kadınının mutfağı"na benzetilmesi; on dokuzuncu söylemde "yine [isterse] misafir odanızdan hiç çıkma[ma]" seçeneği sunulan Pakize Sultan; yirmi birinci söylemde "[b]ahçelerde birbirlerine sarılarak ağlayan kadınlar" ve "çamaşır asan kadınlar"; yirmi dördüncü söylemde "kışa hazırlık olarak halıları, kilimleri, hasırları pencerelerden sarkıtıp ya da bahçeye çıkarıp çamaşır sopasıyla tozu çıksın diye döven" kadınlar; yirmi beşinci söylemde "kızı Melike'nin 1906'daki doğumunun onu çok meşgul" ettiği söylenen Pakize Sultan; yirmi altıncı söylemde kocası dışarıda çok çalışırken "kendisinin de ev işleriyle ve roman okumakla meşgul olduğunu" belirten Pakize Sultan; son olarak yirmi yedinci söylemde kızına "Arnavut prensesi şakaları yaparken bir yandan da ev işlerine bak[an] Pakize Sultan, romanda kadının çocuk bakma, yemek yapma, çamaşır yıkama, ipe çamaşır serme ve diğer ev işlerini yapmakla yükümlü olduğunu ve toplumsal beklentinin kadının bu işleri yaparak evinden dışarı çıkmaması olduğunu açıkça göstermektedir. Erkeği hep dışarıda, kadını ise hep evde tasvir eden bu söylemlerin yanı

sıra onuncu söylemde diğer bir erkek karakter olan dükkan sahibi şerbetçi Kosti'nin dükkanındaki malları dökülünce ürettiği “[I]akin şimdi biz evde ne yiyeceğiz, neyle geçineceğiz!” söylemi evden dışarıda para kazanan tek bireyin kendisi olduğunu, karısının ve çocuklarının evde kalarak onun getireceği para ile hayatlarını devam ettireceğini ima etmektedir. Son olarak, on dördüncü söylemdeki “[k]endilerini evlerine kapatan erkeklerin çoğu bir süre sonra sıkılıyor” cümlesi, erkeklerin toplumsal olarak beklenen uzamının dışarıda olduğunu, evde kalmaları durumunda sıkılmaya başladıklarını zira ataerkil toplumda erkeğin dışarıda olması gerektiği inancının kendilerine toplumsallaşma sürecinde öğretildiği çıkarımını doğurmaktadır. Sonuç olarak, Tablo 6’da dışarıların sadece erkeklere ait olduğu, kadınların ise ev işleri için sadece eve ait olduğu söylemleri toplumsal cinsiyet inşası temelli rollerde kadına biçilen “toplumsal” uzamın ev olduğunu göstermektedir.

3.6. Medeni durumda salt “kabullenen” olarak kadın

Romanda kadınların nişanlılık, evlilik ve boşanma konularında erkek egemen bit toplumda söz sahibi olmadıkları bulunmuştur. Medeni durumda kadının, erkekler tarafından verilen kararları salt “kabullenen” olarak görüldüğüne dair söylemler Tablo 7’de verilmektedir.

Tablo 7. Romanda kadının medeni durumda salt “kabullenen” olduğuna dair söylemler

1. “[...] Zalim Pavlo’nun [...] kız kaçırmayı, kafası atarsa göz çıkarıp kulak kesmeyi sevdiğini herkes bilir.” (Pamuk, 2021, s. 54)
2. Dört kadınla evlenen Hacı ağalardan, genç kızlarla evlenen yaşlı zenginlerden de nefret ederdi. (Pamuk, 2021, s. 86)
3. Subayların, memurların şehirden ayrılırken “boş ol” deyip unutacaklarını bildikleri evliliklerdendi bu. [...] Bu yüzden Kolağası İstanbul’a tayini çıkınca çok suçluluk duymadan bu Arap güzelini boşamış [...] (Pamuk, 2021, ss. 86-87)
4. “İki Müslüman doktor vardı. Biri Hamidiye Hastanesi’nin hiç bitmeyeceğini düşünüp iki yıl önce İstanbul’a geri döndü. Ona adadan bir kız bulup everselerdi, kalırdı [...]” (Pamuk, 2021, s. 91)
5. Marika Müslüman olsaydı, kimi mutasarrıfların yaptığı gibi, İstanbul’daki ilk hanıma haber bile vermeden burada onu ikinci karısı olarak alabilirdi. (Pamuk, 2021, s. 126)
6. “Senin de pencereden gördüğün [...]?” “Paşa hazretleri, [...] sizin uyarınız üzerine [...]” “Desene bizim tulumbacılar tepegözlüyü kaçırdı!” “Kederleneceksiniz ama [...]” “Sen de beni üzme için [...]” (Pamuk, 2021, s. 144)
7. Zeynep’in gardiyan babası Ramiz ile mal mülk pazarlığını yapmış, paranın bir kısmını alıp hemen iki oğluna vermiş [...] (Pamuk, 2021, s. 148)
8. Kolağası’nın annesinin oğluna anlattığına göre Zeynep, son anda Ramiz’in kuzeyde, Nebiler köyünde bir ikinci karısı (hatta bir üçüncü olduğu da söyleniyordu) olduğunu öğrendiği için vazgeçmiştir o evlilikten. [...] Aslında Zeynep baştan bu ilk karyı biliyordu ama babasından ve ağabeylerinden korktuğu için evliliğe karşı çıkamıyordu. (Pamuk, 2021, s. 148)
9. Zeynep’in annesi Emine Hanım kızının ancak adadan kaçarak ailesinin ve kendisinin şerefini kurtarabileceğine inanıyordu. (Pamuk, 2021, s. 149)
10. [...] padişah kızlarıyla, sultanlarla evlenen damatların onların üzerine ikinci bir kadın alamama kuralı [...] (Pamuk, 2021, s. 212)
11. Kolağası haberin annesine ne kadar çabuk gittiğine şaşıtı, bir an hoşuna gitti ve “Bana onu al!” demek geldi içinden [...] (Pamuk, 2021, s. 213)
12. Anneler Kolağası’nın vereceği başlık parası, hediye, altın gibi konularda anlaşmış oldukları için bu konuyu hiç açmadılar. (Pamuk, 2021, s. 215)

13. [...] birlikte çok mutlu bir hayat yaşadığı iki karısı birden ölünce kendini *Kur'an-ı Kerim* okumaya vermiş [...] (Pamuk, 2021, s. 218)

14. İlk karısı Ayşe'nin böyle bir huyu olmadığı için Komutan karısı sözünü dinlemeyince ne yapacağını hiç bilemiyor, odayı terk ediyor ve öfkesinin geçmesini bekliyordu. (Pamuk, 2021, s. 380)

15. Kağıt üzerinde kalsa da Şeyh hazretleri ile nikah kıyılabilmesi için Sultan'ın Doktor Nuri'den boşanması gerekiyordu. Bu iki şekilde olabilirdi: "Boş ol!" diyerek Damat Doktor bunu kendi yapabilir ya da kocası dört yıldan fazlaya mahkum olduğu için Pakize Sultan Minger mahkemesine boşanmak için başvurabilirdi. (Pamuk, 2021, s. 439)

Tablo 7'de birinci söylemdeki erkek karakter Pavlo'nun "kız kaçırmayı" sevdiği belirtilirken bu söylemdeki "kız kaçırma" göstergesi eril bir ifadedir. Bir kadının kendi rızası dışında bir erkek tarafından evinden alınıp uzaklaştırılması, hem kadının söz hakkı olmaması hem de evini terk etmek zorunda kalanın kadın olması bakımından ataerkil toplumlarda uygulanan ve erkekleri medeni durumda salt egemen kılan bir eylemdir. İkinci söylemde bir erkeğin "dört kadınla evlenebilmesi"; beşinci söylemde Vali Sami Paşa'nın romanda meslek sahibi tek kadın olan Marika'yı dahi "İstanbul'daki ilk hanıma haber bile vermeden burada onu ikinci karısı olarak" alabilmesi; sekizinci söylemde Zeynep'in nişanlı olduğu kişinin "bir ikinci karısı (hatta bir üçüncü olduğu da söyleniyordu)" olması, Zeynep'in bunu bilmesine rağmen "babasından ve ağabeylerinden korktuğu için evliliğe karşı çıka[maması]"; on üçüncü söylemdeki erkek karakterin "iki karısı[nın] birden" olması gibi örnekler bir erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evli olabilmemesinin toplum tarafından kanıksanmış bir durum olduğunu, ancak buna dair romanda bir gösterge olmaması nedeniyle kadının böyle bir hakkının olmadığını, ayrıca kadının kimin kaçınıcı karısı olacağına kendinin karar veremediğini ve erkekler tarafından tasarlandığı şekilde evlenmelerinin toplum tarafından uygun görüldüğünü göstermektedir. Onuncu söylemde ise "padişah kızlarıyla, sultanlarla evlenen damatların onların üzerine ikinci bir kadın alamama kuralı" bahsedilirken kadınlar üzerindeki baskının her kadında aynı olmadığı, belli bir statüdeki kadınlar üzerinde baskının "öteki" kadınlara göre nispeten yumuşak olduğu görülmektedir. Bu durum yine toplumsal inşa edilmiş cinsiyet beklentileriyle açıklanabilir zira çalışmamızda şu ana kadar çözümlenen söylemlerde Osmanlı hanedanlığına "ait" bir kadının bir öneme sahip olmadığı bulunmuştur. Hanedanlığa "ait" kadınlarla evlenerek Osmanlı yönetim soyuna sonradan dahil olan bir erkek dahi eşinden daha fazla imtiyaza sahip olarak karşımıza çıkmaktadır (Doktor Damat örneği). Osmanlı'da yönetici soya "ait" bir kadının üstüne ikinci bir eş getirilmemesi kuralı, bu kadını hiyerarşik olarak halktan kadınlardan daha üstte gösterirken yine de bu kadın erkeklere nazaran "ikincil" ve öteki" konumuna devam etmektedir.

Tablo 7'de üçüncü söylemdeki "[hepsi erkek olan] memurların şehirden ayrılırken" ve on beşinci söylemde Damat Doktor'un "boş ol" diyerek evliliğe son verebilme haklarının olması, evliliklerinin başlaması üzerinde karar hakkı olmayan kadınların evliliğin ne zaman ve nasıl biteceğine dair karar haklarının da olmadığını göstermektedir. Hem evlilikte hem de boşanmada tek karar verici erkeklerdir ve kadınların her iki durumda da sadece "kabullenen" rolünü oynaması beklenmektedir. Dördüncü söylemde ise Minger Adası'na gelen bir doktorun "adadan bir kız bulup everselerdi, kal[abilecek]" olması, kadının toplumsal rolünün bir erkeğin amaçlarına hizmet etmekten ibaret olduğunu göz önüne sermektedir. Zaten kiminle evleneceği konusunda söz hakkı olmayan kadından, toplumun iyiliği için belki hiç tanımadığı veya görmediği bir doktorla evlilik yapması beklenmektedir. On birinci söylemde Zeynep'i beğenen Kolağası'nın annesine "[b]ana onu al!" diyebilecek bir söylem üretme arzusu, beğendiği kadına bir söz hakkı bırakmamakla birlikte kadını yine evinden edilen bir karakter olarak karşımıza çıkarmaktadır. Evlilikte erkek, evinde sabit kalan tarafken kadın kendi evini terk edip erkeğin uygun gördüğü evde yaşamaya başlamak zorunda olarak görülmektedir.

Yedinci söylemde "Zeynep'in gardiyan babası[nın] Ramiz ile mal mülk pazarlığını yapmış" olması ve on ikinci söylemdeki "Kolağası'nın vereceği başlık parası, hediye, altın gibi konularda anlaşmış" olmaları zaten istekli veya istekli olmadan biriyle ataerkil normlar sebebiyle evlenmek zorunda kalan kadının evden

satılan bir eşya gibi objeleştirildiğini işaret etmektedir. Üstelik yedinci söylemde kızının değerini kendisi belirleyen babanın “paranın bir kısmını alıp hemen iki oğluna vermiş” olması ve gösterge yokluğu nedeniyle kızına bu paradan hiç vermemiş olduğu çıkarımının yapılabilmesi de kadının evdeki erkeklerin ortak malı olduğunu ve ekonomik hakkı da olmadığı için kendisi deyim yerindeyse “satın alan” erkeğe karşı daha en baştan bağımlı duruma geldiğini düşündürmektedir. Bu yoruma istinaden, on dördüncü söylemde geçen komutanın “karısı sözünü dinlemeyince ne yapacağını hiç bilem[emesi], odayı terk ediyor [olması] ve öfkесinin geçmesini bekl[emesi]”, bir eşya gibi erkeğe satılan kadından beklenen tek rolün erkeğin “sözüne itaat etmesi” olduğunu, aksi durumun ise toplumsal cinsiyet normları dışında olduğunu ve erkeğin böyle bir duruma karşı çok öfkelenemediğini göstermektedir. Bahsedilen bu normların dışındaki kadın, hem aile içinde hem de toplumsal olarak “öteki” konumuna yerleştirilmektedir.

Dokuzuncu söylemde, genel toplumsal cinsiyet beklentisi olan namusun kadına yıkılması durumu söz konusudur. “[K]ızının ancak adadan kaçarak ailesinin ve kendisinin şerefini kurtarabilecek” olması, tüm bu cinsiyet adaletsizliği içinde erkeğin kendi hayatına devam ederken kadının namus “objesi” olarak yerini yurdunu terk etmesi gerektiğini göstermektedir. Kadın ve erkeğin medeni durumun her bir evresinde eşit olabildiği bir toplumda, “namus” olgusu bir cezalandırma durumuna dönüşmeyip sadece kadına da yıkılamayacaktır. Nişanlısını istemeyerek medeni durumda salt “kabullenen” olmayan bir kadının namus yoksunluğu ile suçlandığı ataerkil yapıda kadına karşı işlenen her türlü şiddet doğal görülür hale gelmektedir. Son olarak, Vali Sami Paşa ve sevgilisi Marika arasındaki bir diyalogdan kurulu olan altıncı söylemde Marika’nın Vali Sami Paşa’ya “siz” diye hitap ederken Sami Paşa’nın Marika’ya “sen” diye hitap ediyor olması statü saygınlığı ile açıklanamaz zira iki sevgili arasında statü farkının bir hiyerarşi oluşturması düşünülemez. Bu söylemdeki hitap farkının kadın-erkek eşitsizliğinden kaynaklandığı düşünülebilir. Vilayetteki iktidar sahibi Sami Paşa sevgilisi Marika’nın evine sadece diğer işlerinden arda kalan zamanda gider. Marika hep evde bekleyen konumunda iken Sami Paşa görüşme zamanlarına karar veren taraftır. Bu ilişkide de sahip olduğu meslek sebebiyle (öğretmenlik) romandaki diğer kadın karakterlerden ayrılabilen Marika yine hem görüşme zamanları hem de evlenip evlenmeyecekleri konusunda erkeğin kararını kabullenen taraftır.

3.7. Romanda eril dil kullanımı

Şu ana kadar çözümlenen tüm söylemler, toplumun kadına “birine ait olma”, “bir işleve indirgenmiş”, “öteki”, “erkeklerin verdiği kararlara boyun eğen”, “eve hapsedilmiş” ve “evlilikte kabullenen” rolünü biçtiğini göstermektedir. Ataerkil toplum yapısının kadınlara uygun gördüğü bu “ikincil” ve “göz ardı edilen” etiketleri, yazınsal metnin dilinde de eril bir dil kullanılmasının önünü açmıştır. Türkçe her ne kadar Avrupa dilleri kadar cinsiyetçi bir dil olarak görülmesi de romanda eril dil kullanımına dair örnekler saptanmış ve Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Romanda eril dil kullanımı saptanan söylemler⁴

1. “Böylece Osmanlı’ya ‘hasta adam’ diyenlere de güzel bir cevap vermiş oldunuz [...]” (Pamuk, 2021, s. 20)
2. İmparatorluk bürokrasisinde ve sağlık teşkilatında bir çeşit “kurtarıcı <i>ilim adamı</i> ” olarak da tanınıyorlardı. (Pamuk, 2021, s. 36)
3. Konsolosların da teşvikiyle bu adayı Girit gibi oldu bittiye getirip bizden koparmak isteyen çok <i>adam</i> vardır Paşam. (Pamuk, 2021, ss. 38-39)
4. Merak etmeyiniz, gittiğiniz her ev, her bina valilik mensupları, satıcı kılığındaki casuslar ve başka <i>adamlarımız</i> tarafından çok yakın bir gözetim altında olacaktır. (Pamuk, 2021, ss. 42-43)

4 Tablo 8’deki eril dil kullanımına ait göstergeler bu çalışmanın yazarı tarafından vurgulama amacıyla eğik yazıyla yazılmıştır.

5. Az sonra her yere *adam yollayıp* onu mutlaka bulurlardı. (Pamuk, 2021, s. 61)
6. [...] bu adada *insanoğlunun* yaşadığını, çalıştığını ve savaşıp birbirlerini öldürdüğünü hatırlıyordu. (Pamuk, 2021, s. 74)
7. Karantina teşkilatı da sorunun bir parçası haline gelmişti. Vilayet müdürlüklerine katipler, muhafızlar, hademeler için pek çok kadro açılıyor, *adam alınıyor* [...] (Pamuk, 2021, s. 91)
8. [...] taahhütlü posta daha pahalı ve dağıtım çok vakit aldığı için herkes Postane'ye *adamını* yollardı. (Pamuk, 2021, s. 111)
9. Vali Paşa, tanıdığı pek çok bürokrat ve *devlet adamı* gibi heyet üyelerinin de bir şeyi yasaklamaktan mutluluk duyduklarını hissettiği için bir an kaşlarını kaldırdı. (Pamuk, 2021, s. 116)
10. [...] Osmanlı'nın tahaffuzhane dediği karantinahanelere, tecrit odalarına ve *babadan kalma* korunma yollarına başvurmaya zorlamıştı. (Pamuk, 2021, ss. 117-118)
11. Vali, çevresine hemen topladığı katibi ve *adamlarına* karantina kararlarını gazetelere şimdilik vermemelerini söyledi. (Pamuk, 2021, s. 121)
12. Zarar ziyan komitesinin *adamları* (defterdarlık memurları), malların toplanması, dükkanların baştan aşağı boşaltılıp kireçlenmesi sırasında bazan bol keseden tazminat vaadi yazdıkları için kimi dükkanlarda hiç sorun çıkmadı. (Pamuk, 2021, s. 136)
13. "Bonkowski Paşa yalnızca *adam asmak*, dayak atmak ve zindana *adam tıkmamanın* ne karantinaya ne de modern ve Avrupai olmaya yeteceğini hep söylemiştir." (Pamuk, 2021, s. 147)
14. "[...] İçimizden birinin başına bir şey gelirse bunun da o Ramiz ve *adamlarının* elinden çıkacağına da eminim." (Pamuk, 2021, s. 147)
15. Theodoropulos Hastanesi'nin bahçesinde sabah bulunan bir ölüyü ve Petalis'te bir lokantanın Rum garsonunun ölümünü *adamlarından* işitmişti. (Pamuk, 2021, s. 177)
16. [...] fare zehriyle tarçını aynı anda satan ve macun ve hap hazırlayan *babadan kalma* aktarlardı. (Pamuk, 2021, s. 204)
17. Korkudan işe gelmeyen memur sayısı arttıkça Sami Paşa'nın *adamlarının* Ramiz'i şehrin içinde takip etmeleri de zorlaşıyordu. (Pamuk, 2021, s. 302)
18. Kendisinin ve *adamlarının* Padişah hazretlerinin buyurdukları gibi İbrahim Hakkı Paşa'yı Minger'in yeni valisi olarak tanıdığını ve yarın valilik koltuğuna onu oturtacağını söyledi. (Pamuk, 2021, s. 303)
19. [...] Ramiz ve yeni valinin *adamları* [...] (Pamuk, 2021, s. 304)
20. Şeyh Hamdullah'ın yanında en sadık *adamı* keçe külahlı derviş Nimetullah Efendi'yi gördü. (Pamuk, 2021, s. 312)
21. [...] toplantı salonunun girişlerinde ve içerisinde Vali'nin, silahlı on sekiz *adamı* vardı. Bunların bazılarını silahlarını açıkça taşıyan muhafızlardı. Bazıları da memur, uşak, dükkan sahibi kıyafet ve kisvesiyle salona gelmiş silahlı adamlardı. (Pamuk, 2021, s. 317)
22. "[...] karantina idaresi ve devlet de *adil bir baba* gibi kardeşlere eşit mesafede olmalı." (Pamuk, 2021, s. 341)
23. Değil İngiliz ya da Fransız, sıradan bir korsan gemisi, adamın kuzey sahillerine iki yüz silahlı *adam* çıkarsa [...] (Pamuk, 2021, s. 358)
24. Ramiz ve *adamları* inandıkları dava için gözlerini kırpmadan *adam öldürebilecek* -hele Hıristiyan olunca-, bu konuyu ahlaki bir mesele haline getiremeyecek bir rahatlık içindeydiler. Kuzey dağlarında çok köy basmış, yağmalamış ve çok *adam öldürmüşlerdi*. (Pamuk, 2021, s. 358)
25. Daha Arkaz şehri bile kurulmamışken körfez açıklarındaki kayalıklara bindiren tekeden inen kişiler *bugünkü Mingerlilerin dedeleriydiler*. Onlar bu adayı çok sevmişler, onun kayalıklarını, pınarlarını, ormanlarını ve denizini kendilerine ev olarak benimsemişlerdi. (Pamuk, 2021, s. 402)
26. Sami Paşa çatışmadan sonra [...] iki saat Marika'da saklanmış ama [...] fazla durmadan *adamlarının* rehberliğinde arka sokaklardan şehir dışına kaçmıştı. (Pamuk, 2021, s. 413)
27. Ali Talip'in *adamları* bu polislere hiç karşı koymamıştı. (Pamuk, 2021, s. 414)

28. Hacı Gemisi İsyanı'na karışan ve Ramiz ve *adamlarının* ortak hareket ettiği Nebiler ve Çifteler köylüleri [...] (Pamuk, 2021, s. 415)
29. Nikiforo'yu *babadan kalma* yöntemlerle falakaya yatırılan ve işkenceden geçirilenlerin itirafları ipe götürmüştü. (Pamuk, 2021, s. 424)
30. Tecavüz, kız kaçırma, mala el koyma, *adam öldürme* gibi başka, daha ağır suçlar da işlenmişti iddialara göre [...] (Pamuk, 2021, s. 436)
31. Herkes tarafından sevilen Hamdi Baba da bunlardan biriydi. Beraat eder etmez Arkaz'a iki saat uzaklıktaki servili ve kayalık köydeki *baba evine* dönmüştü. (Pamuk, 2021, s. 461)

Tablo 8'de görülebileceği üzere üçüncü, dördüncü, sekizinci, on birinci, on ikinci, on dördüncü, on beşinci, on yedinci, on sekizinci, on dokuzuncu, yirminci, yirmi birinci, yirmi üçüncü, yirminci dördüncü, yirmi altıncı, yirmi yedinci ve yirmi sekizinci söylemlerde "birinin yanında çalışan" ifadesi "adam(ları)" göstergesi ile verilmiştir. Türk Dil Kurumu çevrimiçi sözlükte "adam" göstergesinin tanımları içinde "birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse", "birinin yararlandığı, kullandığı kimse" ve "daima birinin yanında olan, onu destekleyen, isteklerini yerine getiren kimse"⁵ geçmektedir. Belirtilen söylemlerde bu üç tanıma da uyan "adam" göstergesinin, eril tahakkümün öne çıktığı bir eserde kullanılmış olması eserin yazınsal feminist çözümlenmeye uygunluğunu göstermektedir. Bu söylemlerde "yanında çalışan(lar)" veya "kişi(ler)" göstergelerinin kullanılması eril dil kullanımını yok edebilecekken yazarın romanın Giriş bölümünde de açıkça belirttiği üzere toplumsal inşaya dayalı cinsiyet rollerinin getirdiği adaletsizliği pekiştirmek için yazarın bu dil tercihinde bulunduğu düşünülebilir. Ayrıca bu durum, toplumda yönetici kesimdekilerin, çalışanların ve dışarıda olanların sadece erkeklerden oluştuğunu perçinlemektedir. "Adam" göstergesinin eril dil tercihi amacıyla kullanılması sonucu ikinci söylemde "ilim adamı", beşinci söylemde "adam yollamak", yedinci söylemde "adam almak", dokuzuncu söylemde "devlet adamı", on üçüncü söylemde "adam asmak" ve "adam tıkmak", yirmi dördüncü ve otuzuncu söylemlerde "adam öldürmek" ifadeleri karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil toplum yapısında aktif bir işin genelde erkekler tarafından yapılması kabul edildiği için bazı deyimsel ifadeler ve meslek adları da eril dile tabi olmuştur. Bu söylemlerin tümünde "insan" göstergesi kullanılıp eril dil yok edebilecekken yazarın romandaki ataerkil toplum değerlerini dile yerleşmiş olan eril göstergeye dayalı deyimsel ifadeler ve meslek adları ile verdiği görülmektedir. Birinci söylemde, çöküş dönemindeki Osmanlı için Avrupa'nın kullandığı "Sick man of Europe" göstergesi "hasta adam" göstergesi ile karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyetçi diller arasında olan İngilizcede kullanılan "man" gibi Türkçede de kullanılan "adam", bir ülkeyi tanımlamak için kullanılmış bir eril dil göstergeleridir. Bunun yanı sıra, altıncı söylemde tüm insanlara atıf yapmak için kullanılan "insanoğlu" göstergesi de içindeki "oğlu" kelimesi nedeniyle eril dil kullanımına örnek gösterilebilir. Her ne kadar son yıllarda özellikle akademik alanda bu gösterge yerine "insan" tercih edilmekte olsa da İngilizcedeki gibi tüm insanlara atıf yapmak için "erkek, adam" anlamına gelen "man" göstergesi gibi "insanoğlu" kelimesi yazınsal metinlerde karşımıza çıkabilmektedir.

Onuncu, on altıncı ve yirmi dokuzuncu söylemlerdeki "babadan kalma", yirmi ikinci söylemde devleti nitelenmek için kullanılan "baba", yirmi beşinci söylemde Minger'e ilk yerleşenlere atıfta bulunmak için kullanılan "bugünkü Mingerlilerin dedeleri" ve otuz birinci söylemde kullanılan "baba evi" göstergeleri, insanların kendilerinden önceki aile büyüklerine veya devlet büyüklerine atıf yapmak için eril göstergeleri tercih ettiğini, ayrıca sahip oldukları malların veya mesleklerin eski sahiplerinin yine erkekler (babalar) olduğunu, kadınların herhangi bir güce ve mal mülke sahip olamadığını ima etmektedir. Böylece, romandaki eril dil tercihinin romanın bütünündeki erkek egemen toplumu pekiştirmek için kullanıldığı düşünülse de

5 Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>. [Erişim Tarihi: 25.07.2021]

toplumsal cinsiyet rollerinin yazınsal eserlerde yeniden üretilmemesi için eril dil kullanımından kaçınılabilmenin de mümkün olduğu gösterilmiştir.

4. Sonuç ve romanın gelecekteki çevirileri için feminist değerlendirme

Veba Geceleri romanının henüz herhangi bir dile çevirisi bulunmamakla birlikte eserleri en çok çevrilen Türk roman yazarları arasında olan Orhan Pamuk'un bu romanının da çok sayıda dile hatta belki defalarca çevrileceği beklenmektedir. Özellikle günümüzde tüm dünyanın içinde bulunduğu salgın şartlarının bu romanın farklı dillere çevirilerini daha da hızlandıracağı düşünülebilir.

Romanın gelecekte göstergelerarası bir çeviriyle bir dizi film olarak yayınlanması durumunda romandaki eril tahakkümün ve toplumsal cinsiyet rollerinin toplumda yeniden üretileceği açıktır. Her ne kadar tarihi bir roman olup bir asırdan daha önceki bir zamandaki kadının toplumdaki [olmayan] yerini ele alan bir eser olsa da özellikle dizi film gibi bir yapıyla daha geniş bir kitleye ulaştığında bu rollerin yeniden üretilmesi kaçınılmaz bir durum olabilir. Bu durum, romanın göstergelerarası çeviri yapılmasına karşı çıkmamaktadır, tam aksine böyle bir çeviri yapılacaksa Orhan Pamuk'un bu romandaki kadın karakterlere dair "feminist eleştirileri de haksız bulmuyorum"⁶ açıklamasında belirttiği gibi toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmemesi için senaryonun feminist eleştiriden geçirilmesi önerilmektedir.

Romanın yapılacak dillerarası çevirileri öncesi feminist okuma ekseninin çözümlenmesi önem arz etmektedir. Her ne kadar çoğu meslek sahibi erkekler olarak ifşa edilse de romanda cinsiyeti verilmeden kullanılan "asker, çevirmen, bürokrat, memur, uşak, itfaiyeci, manav, doktor, tüccar" gibi mesleklerin özellikle batı dillerine yapılacak çevirilerde eril ve dişil artikellerden veya atıf amaçlı zamirlerden hangisinin kullanılacağı ancak romanın feminist okuma eksenini ile çözülebilecek sorulardır. Toplumsal cinsiyet inşasında olduğu gibi bu mesleklerin erkeklere ait meslekler olarak yorumlanıp sadece eril artikeller veya zamirler kullanılarak çevrilmesi yerine çevirmenlerin bilinçli çeviri tercihleri yapabilmeleri feminist okuma eksenine bağlıdır.

Ayrıca kadınların okura tanıtıldığı söylemlerde yazarın, Türkçenin de mümkün kıldığı biçimde öncelikle kadının hangi erkeğe hangi bağla "ait olduğunu" daha sonra ise kadının adını bilinçli bir şekilde aktardığı (bkz. Tablo 2) düşünüldüğünde özellikle Avrupa dillerinde bu göstergelerin kadının "ait olma" durumunu öne çıkararak çevirisi için bilinçli çeviri tercihleri yapılmalıdır. Örneğin, "Abdulhamit'in yeğeni Pakize Sultan" söylemi İngilizce "Pakize Sultan, Abdulhamit's niece" veya "Abdulhamit's niece, Pakize Sultan" göstergelerinin her ikisiyle de çevrilebilirken kadının "aitlik" durumu ikinci çeviride daha belirgin olacaktır. Bu noktada çevirmenin *skoposu* ve ideolojik yaklaşımı da önem arz etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini diğer bir kültüre özgün kültürde olduğu gibi aktarmak isteyen çevirmen bu cinsiyet rollerini yeniden üretecek tercihlerde bulunacakken, toplumsal cinsiyet rollerini yıkmak isteyen bir çevirmen erek kültüre kadınları sadece kendi adlarıyla ve bağımsız bireyler olarak çevirmeyi de tercih edebilir. Bu ikinci durum, romanın içeriğine, odak noktasına, özgün kültürün sosyolojik yapısına ve tarihine dolaysız bir müdahale olacakken aynı zamanda toplumun inşa ettiği cinsiyet rollerine de geç kalınmış bir müdahale olarak karşımıza çıkabilir.

Çözümlemede ortaya çıkan "kadınların bir işleve indirgenmesi" durumuna ait göstergeleri ve söylemleri, feminist okuma yapmaksızın çevirmenin yakalayabilmesi mümkün olmayabilir. Bir üst paragrafta belirtilen

6 Devrim Beyaz. (30 Mayıs 2021). Orhan Pamuk: "Feminist Eleştirimle Kavga Eden Orta Doğulu Erkek Yazar Her Zaman Haksızdır". <https://kayipriitim.com/haberler/edebiyat/orhan-pamuk-veba-geceleri-kadin-karakterler/>. [Erişim Tarihi: 25.07.2021].

çevirmenin *skoposunun* tutarlılığı amacıyla bu göstergelerin yakalanması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini yıkmak isteyen bir çevirmen bu söylemlerde kadınları “dedikodu ve dış görünüş merakı” ile sınırlandırılan işlevlerden kurtararak romanın başka bölümlerindeki söylemlerde kadınların her bir başarısını (her ne kadar romanda ender durumlar olsa da) takdir edilmeye layık olarak çevirmeye yönelik çeviri tercihleri kullanabilir. Ancak özgün metne tamamıyla sadık kalarak çevirisini yapacak olan çevirmen için bu işleve indirme göstergelerinin erek kültüre aktarımında özgün ve erek kültürler arasındaki kadının konumu farkının ne düzeyde aşılabileceği sorununun gidermek önemli bir mesele olacaktır.

Sadece erkeğin yapmasının uygun görüldüğü davranışların kadınlar tarafından sergilenmemesi beklentisi sonucunda “ötekileştirilen” kadınlara dair söylemlerde, iktidarın salt erkeğin elinde olduğu söylemlerde ve kadına biçilen toplumsal uzamın “ev” ile kısıtlandığı söylemlerde çok sayıda özgün kültüre özgü öğeler yer almaktadır. Bu öğeler (kıyafetler, yer adları, meslek adları, dini ritüeller, lakaplar, özel adlar, günlük rutin işler, siyasi arkaik göstergeler) kadının ötekileştirilmesine, sadece yönetilen konumunda olmasına ve ev uzamıyla kısıtlanmasına dair açık veya örtük göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır. İktidarın salt erkeklere ait görülmesi hemen hemen tüm toplumlarda karşımıza çıkmaktadır ve bu uygulamayı sonlandırmak için tüm çabalara rağmen ataerkil toplum bunu devam ettirmektedir. Burnier (2003, s. 37), feminist yaklaşımlar sayesinde Batı’da (Amerikan toplumu özelinde) kadınların yönetimde yavaş da olsa yer almaya başladığını lakin bunun hem nicelik hem de nitelik olarak daha fazla feminist çalışma ile görünür kılınması gerektiğini ifade ederken üst düzey yönetimin halen erkeklerin elinde olduğunu belirtmektedir. Brines (1994, s. 652-653), kadına biçilen toplumsal uzamın ev olmasının ve çocuk bakımı dahil tüm ev işlerinin toplumsal bellekte kadına bırakılmasının nedeninin kadınların ekonomik olarak çoğunlukla dışarıda çalışan eşlerine bağımlı olmasından ve toplumsal kadınlık-erkeklik beklentilerinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır. Benzer şekilde Kroska (1997, s. 310), toplumsal kadın rolleri olarak görülen kadınların ev işlerini yaparak erkeklerinse toplum belleğindeki dışarıda çalışarak para getiren bireyler olarak toplumsal beklentiyi karşılamak amacıyla kadınların eve uygun görüldüğünü, bunun doğanın getirdiği bir süreç olmadığını, tam olarak toplumsal cinsiyet rolleri inşasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Görüldüğü üzere kadına biçilen toplumsal uzamın ev olması kültürlerarası bir ataerkil toplum uygulamasıdır. Erek kültürün özgün metne yakın veya uzak olmasına bakmaksızın bu kültüre özgü öğelerin kadın ve erkek rollerine dair erek kültürde karşılıkları bulunmaması durumunda çevirmenlerin yine *skoposlarına* göre çeviri stratejileri kullanmaları gereklidir. Açıklanan kültürel öğeler toplumsal cinsiyet rollerini tekrar üretecekken erek metinden silinen veya erek kültüre yerleştirme stratejileri ile çevrilecek olan öğeler sonucunda özgün metinde baskın bir tema olan toplumsal cinsiyet rollerinin şiddeti azalacak veya artırılacaktır. Bu konuda feminist kuramların, özellikle yazınsal feminizmlerin çevirmen *skoposunu* belirlemede yardımcı olacak daha köklü adımlar atması gerekmektedir. Yazınsal metinlerde sürekli karşılaştığımız kadının baskılanması veya ötekileştirilmesinin çeviri metinlerde sürdürülmesi ve topluma bu adaletsizliği yeniden gösterilmesi mi gerektiği yoksa artık bu baskılanma ve ötekileştirmeleri yeterince çözümlenmiş sayıp çeviri metinde var olan toplumsal cinsiyet rollerinin yıkılarak erkekle eşit bir kadının veya kadınların çevirisi mi yapılacağı yönünde tartışmalar elzemdir.

Medeni durumda kadına salt kabullenen rolü verilen söylemlerdeki “Boş ol” göstergesi yan anlam ve kültürel alt yapı olarak günümüz özgün kültür toplumunda olmadığı gibi çevirisi yapılacak potansiyel Batı dillerinde de bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, kadın erkeğe “siz” diye hitap ettiği erkeğin ise kadına “sen” diye hitap ettiği söylemler Fransızca (tu-vous) ve Almanca (du-Sie) dillerinde karşılığı bulunuyorken İngilizcede her ikisi de “you” zamiri ile karşılanmaktadır. Bu durumda İngilizcenin sınırları zorlanarak veya bazı açıklamalarla bu fark İngiliz kültürüne de taşınabilir. Açıklama ile birlikte kadının medeni kanunda salt “kabullenen” rolü daha da şiddetli bir biçimde metne yansıyacaktır ve bu rolü yeniden üretecektir. İngilizcenin sınırlarını zorlamadan veya açıklama yapmaksızın çevrilecek bu söylem ise metnin feminist

okumasında büyük değişikliklere neden olacaktır. Son olarak, polijini bazı kültürlerde ender görülse de halen var olan bir toplumsal uygulama olmasına rağmen modern dünyada, özellikle Batı kültüründe kabul edilmeyen bir durumdur. Günümüz özgün metin kültüründe polijini medeni kanun hükümlerince yasaklanmış bir uygulamadır. Lakin özgün metin okuru tarihsel ve kültürel bagajıyla kadının bu kabullenmiş olma rolünü alımlayabilmesine rağmen Batı okuru için alımlanabilen bir gösterge olmayabilir. Bu durumda çevirmenin ek bilgi ile bu göstergeleri Batı okuruna taşıması özgün metnin öykü zamanında doğal karşılanan bir olguyu daha şiddetli bir biçimde alımlamasına neden olacaktır. Çevirmenin *skoposuna* göre bu göstergelerin silinmesi tercihi alındığında ise metnin anlam evreni erek metinde kaybolacaktır.

Kadını "ikincil" varlıklar olarak gösteren veya yok sayan tüm bu özgün metin göstergeleri sonrası metinde yoğun bir biçimde saptanan eril dil kullanımı, cinsiyetçi diller olarak görülen Batı dillerinde daha şiddetli bir biçimde okura yansıtılabilir. Fakat bu durum, kullanılan deyimlerde eril tahakkümü yeniden üretecektir. "Kullandığımız cinsiyetçi sözcükler var olan durumu daha da güçlendirirler [...] Mevcut durumu devam ettirmek veya yeni gerçeklikler inşa etmek için farklı düşünce tarzlarını ortaya çıkarmak amacıyla kullandığımız sözcükleri seçebiliriz" (Kleinman, 2002, s. 300). Özellikle yazında seçilen sözcükler ve söylemler eril dil kullanımını görünür hale getirmektedir. Bu durum şüphesiz metnin çevirilerine de yansiyacaktır. Doyle'a (1998, s. 149) göre, cinsiyetçi dil kullanımı kadınlara ayrımcılık yapan veya onları yok sayan, erkekliği doğal gösterip kadınlığı standart dışı bir biçimde gösteren dil kullanımındır. Görüldüğü gibi, cinsiyetçi dil kullanımı sadece kadınları ötekileştiren ve erkek egemenliğini sürdüren bir uygulamadır. İngilizcede "adam öldürmek" gibi içinde "adam" geçen deyimler belgisiz zamir olan "someone" göstergesi ile cinsiyet bakımından nötr bir ifade ile karşılanabilir. Bunun yanı sıra, Almanca ve Fransızca gibi dillerde "adam" göstergesinin yerine "insan" anlamına gelen nötr göstergeler tercih edilerek eril dil kullanımından kaçınılabilir. Ayrıca "babadan kalma" gibi göstergeler Batı kültüründe daha çok "ailesinden kalma" anlamına gelecek göstergelerle karşılandığı için bu eril niteleme ifadesi toplumsal cinsiyet bakımından nötr göstergelerle karşılanabilir. Karşılanamadığı durumda çevirmenlerin, toplumsal cinsiyet rollerini tekrar üretmemek için erek dilin şartlarını zorlaması önerilmektedir. Ancak çevirmenin *skoposu* eril dil kullanımını erek kültüre yansıtarak ataerkil yapıyı ve dile yansımaları üzerine bilinç uyandırmak olacaksa Batı dillerinin buna müsait olduğu açıktır.

Sonuç olarak bu çalışmada, feminist yazın kuramının çevirmenlere *skopos* önermede daha aktif olması önerilmektedir. Günümüz çeviribilim çalışmalarında özellikle feminist kuramın çeviribilime uygulanmasından itibaren çevirmen özgün metne totaliter bir sadakat ile çeviri yapma edimiyle kısıtlanmaması nedeniyle edindiği *skoposa* göre çeviri kararlarını ve tercihlerini yönlendirebilecektir. Feminist yazın kuramından beklenen, ataerkil toplum yapısının yeniden üretildiği yazınsal metinlerin çevirisinde çevirmenin benimseyeceği *skopos* yelpazenin hangi ucunda olursa olsun erek metnin ataerkiyi yıkacak şekilde üretiminin teşvik edilmesidir.

Kaynakça

- Aydoğdu Çelik, M. (2020). Crossdressing as a strategy in defence of women in Giulia Bigolina's *Urania*. Tuna, D., Kuleli, M. ve Aliyev, J. (Eds.), *Yazınsal feminizmler: Yöndeşimler ve Kesişimler* içinde (ss. 139-160). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Bâlan, A. (2020). French women as the other in some Victorian novels. *Translation Studies: Retrospective and Prospective Views*, 23, 19-28 .
- Beyaz, D. (30 Mayıs 2021). Orhan Pamuk: "Feminist Eleştirmenle Kavga Eden Orta Doğulu Erkek Yazar Her Zaman Haksızdır". <https://kayipriitim.com/haberler/edebiyat/orhan-pamuk-veba-geceleri-kadin-karakterler/>. [Erişim Tarihi: 25.07.2021].

- Black, P., ve Sharma, U. (2001). Men are real, women are 'made up': Beauty therapy and the construction of femininity. *The Sociological Review*, 49(1), 100-116.
- Brines, J. (1994). Economic dependency, gender, and the division of labor at home. *American Journal of Sociology*, 100(3), 652-688.
- Burnier, D. (2003). Finding a voice: Gender and subjectivity in public administration research and writing. *Administrative Theory & Praxis*, 25(1), 37-60.
- De Beauvoir, S. (1949). *The second sex*. London: Four Square Books.
- Doyle, M. (1998). Introduction to the A-Z of non-sexist language. D. Cameron (ed.), *The feminist critique of language: A reader* içinde, (ss. 149-154). (2. Baskı). London and New York: Routledge.
- Greene, G., ve Kahn, C. (1985). Feminist scholarship and the social construction of woman. Greene, G. ve Kahn, C. (Eds.) *Making a Difference: Feminist Literary Criticism* içinde (ss. 1-36). London: Routledge.
- Habertürk. (9 Nisan 2021). <https://www.haberturk.com/orhan-pamuk-veba-geceleri-ni-anlattı-bu-romanım-cok-guzel-dizi-olur-3032308>. [Erişim Tarihi: 23.07.2021]
- Kaplan, S. J. (1985). Feminist scholarship and the social construction of woman. Greene, G. ve Kahn, C. (Eds.) *Making a Difference: Feminist Literary Criticism* içinde (ss. 37-71). London: Routledge.
- Kleinman, S. (2002). Why sexist language matters. *Qualitative Sociology*, 25(2), 299-304.
- Kroska, A. (1997). The division of labor in the home: A review and reconceptualization. *Social Psychology Quarterly*, 60(4), 304-322.
- Lorber, J. (1991). The social construction of gender. Lorber, J. ve Farrell, S. A. (Eds.) *Sex and Gender* içinde (ss. 111-118). Newbury Park, CA: Sage.
- Lorber, J. (1997). *The variety of feminisms and their contributions to gender equality*. Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg.
- Pamuk, O. (2021). *Veba geceleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Strelan, P., ve Hargreaves, D. (2005). Women who objectify other women: The vicious circle of objectification?. *Sex roles*, 52(9-10), 707-712.
- Tetik, K. (2020). *Kutadgu Bilig, Mârifetnâme, Vladimir Monomah'ın Öğretisi ve Domostroy* eserlerinde kadın algısı. Tuna, D., Kuleli, M. ve Aliyev, J. (Eds.), *Yazınsal feminizmler: Yöndeşimler ve Kesişimler* içinde (ss. 89-119). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Tuna, D., ve Çelik, C. (2020). Princesses dethroning patriarchy: De/re-constructions and redefinitions in children's literature. Tuna, D., Kuleli, M. ve Aliyev, J. (Eds.), *Yazınsal feminizmler: Yöndeşimler ve Kesişimler* içinde (ss. 1-32). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Tuna, D, Kuleli, M., ve Aliyev, J. (2020). Ön söz. Tuna, D, Kuleli, M., ve Aliyev, J. (Eds.) *Yazınsal feminizmler: Yöndeşimler ve Kesişimler* içinde (ss. iii - iv). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>. [Erişim Tarihi: 25.07.2021]

25. Lexico-Phraseological features in English Language Teaching

Halil KÜÇÜKLER¹

Marina MURZACI²

APA: Küçükler, H.; Murzaci, M. (2021) Lexico-Phraseological features in English Language Teaching. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 307-328. DOI: 10.29000/rumelide.984779.

Abstract

The term "phraseology" is derived from the Greek words phrasis-speech and logos-teaching. Phraseological units cover a lot of drawbacks of the English language and it is one-third part of the colloquial speech. The aim of the study is to consider phraseological units as a means of communication and to explore their theoretical and practical meanings in the formation of students' oral-speech skills. The study was carried in Gagauzia in Moldova, at the secondary school Yessentuki MOU SOSH № 4, where the methodological association of teachers is represented quite a lot and studied 4 four weeks. Qualitative research methods were utilized. Foreign language teachers at their meetings make reports on the improvement of the pedagogical process, on the introduction of new techniques, talk about new professional literature and the possibilities of its use by both teachers and students. The themes of integrated and non-traditional lessons are discussed, which pursue not only teaching but also educational objectives aimed at the all-round development of the personality. During the test in the control group students showed the following result: 10% of students made 1-5 mistakes, 90% of students made more than 5 mistakes (the first application). In the second application all pupils gave wrong answers, i.e. 100% of pupils made more than 5 mistakes. Consequently, the developed phraseological set of exercises is effective for use at the secondary level of school.

Keywords: Phraseology, foreign language teaching, phrases

Yabancı dil öğretiminde deyişbilim

Öz

"Deyişbilim" terimi, Yunanca sözcükler-konuşma ve logo-öğretme sözcüklerinden türetilmiştir. Çalışmanın amacı, deyimsele ifadeleri bir iletişim aracı olarak ele almak ve öğrencilerin sözlü konuşma becerilerinin oluşumunda teorik ve pratik anlamlarını keşfetmektir. Deneysel çalışma, Moldova'daki Gagauzya'da, öğretmenlerin metodolojik birliğinin oldukça fazla temsil edildiği Yessentuki MOU SOSH № 4 ortaokulunda gerçekleştirilmiştir ve dört hafta sürmüştür. Nitel araştırma metodları kullanılmıştır. Yabancı dil öğretmenleri toplantılarında, pedagojik sürecin iyileştirilmesi, yeni tekniklerin tanıtılması hakkında raporlar sunar, yeni profesyonel literatür ve hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından kullanım olanakları hakkında konuşur. Sadece öğretimi değil, aynı zamanda kişiliğin çok yönlü gelişimini amaçlayan eğitim hedeflerini de takip eden entegre ve geleneksel olmayan derslerin temaları tartışılmaktadır. Kontrol grubundaki öğrenciler test sırasında şu sonucu ortaya çıktı: Öğrencilerin %10'u 1-5 hata yaptı, öğrencilerin %90'ı 5'ten fazla hata yaptı (ilk uygulamada) İkinci uygulamada tüm

1 Dr. Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu (Balıkesir, Türkiye), hkucukler2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7674-540X, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984779]

2 YL, Komrat Devlet Üniversitesi, Yabancı Diller, (Komrat, Moldova), ORCID ID: 0000-0003-1308-2124 m.murzakoi719981998@mail.ru

öğrenciler yanlış cevaplar verdi, yani öğrencilerin %100'ü 5'ten fazla hata yaptı. Sonuç olarak, geliştirilen deyişsel ifade egzersiz seti ortaokul düzeyinde kullanım için etkilidir.

Anahtar kelimeler: Deyişbilim, yabancı dil öğretimi, deyişler

1.0 Introduction

In most countries around the world, English is widely used in diplomacy, business and commercial documents. It is one of the five official languages of the United Nations, along with French, Spanish, Russian and Chinese. English is the working language of the UN General Assembly and Security Council. English is the language of commerce, as all large firms give instructions for their products in English, the language of international communication and the Internet. The origin of idioms is closely connected with people's mentality. English cannot be considered full of value without idiomatic usage. Idiomatic sentences enrich a language and the knowledge of idioms signal that the speaker knows the language on the level of a native speaker. The belles-lettres investigated by us revealed a great number of idiomatic sentences used by prominent writers in their works to make their language more expressive and colourful.

1.1 The origin of phraseological units in modern English

The term "phraseology" is derived from the Greek words phrasis-speech and logos-teaching. This term denotes a section of linguistics that is devoted to the study of the phraseological composition of the language, i.e. the subject of this science is the semantic, morphological and stylistic properties of phraseological units. Phraseology is also called a set of phraseological units inherent in a particular language, any writer or literary work. Phraseology deals with the study of the phraseological composition of the language (Atkinson, 2010: 320).

Phraseology is engaged in the development of methods for the study of phraseological units, their selection, classification and phraseography - descriptions in dictionaries. This science is studying the primary, original forms and meanings of phraseological units, determining their sources for all available monuments. She also tries to identify the spheres of their use in different eras of the existence of the language, as well as to establish the volumes of the phraseological composition and the system of ordering in a particular historical epoch of the development of the language (Arnold, 2010:220).

In a phraseological system, the language is a phraseological unit. Stable phrases or expressologisms provide unified combinations of words that have a single integral meaning and perform one syntactic function. The stability of a phraseological combination is understood as the lexical composition assigned to it, and expressiveness is the presence of an emotional and evaluative coloration. These phrases are used in speech in the form of a ready-made lexical unit and having a general meaning, which often has little meaning in it. (Asomova, 1963: 111)

1.2 Phraseology as an object of linguistic research

A.V. Kunin distinguishes seven main types of phraseologicalization depending on the linguistic material, which formed the basis of the future phrase, preceding the stage of potential phraseology, and the method of its phraseologicalization, taking into account both linguistic and extra linguistic factors:

1) the formation of a phrase by reinterpreting variable word combinations;

- 2) the formation of phrases by reinterpreting stable combinations of non-phraseological nature;
- 3) the formation of phraseological expressions on the basis of potential phraseological units;
- 4) formation of phrases from the author's phrases;
- 5) formation of phrases on the basis of the plot, but not the combination of words;
- 6) formation of the phrases by puns of homonyms;
- 7) formation of the phrases from the phrases (phraseological derivation) (Kunin, 1996: 9).

The first six types refer to primary phraseologicalization, and phraseological derivation to secondary.

I. Formation of phrases by reinterpreting variable word combinations.

This type of phraseologicalization is the most common and represents a complete or partial reinterpretation of variable word combinations and sentences, i.e. one or another departure from the literal meaning of their components.

1. Complete reinterpretation of variable word combinations.

The phrases that emerged as a result of complete reinterpretation of variable combinations can be: big wig - an important person (lit. big wig); burn one's fingers - to burn on something (lit. burn one's fingers).

2. Partial reinterpretation of variable word combinations.

This phenomenon is much rarer in English than the one presented above. Examples are the phrases: a copy-book maxim - the uppercase truth (lit. notebook aphorism); death-bed repentance - belated remorse (lit. deathbed repentance). The first component of the given phrases is a compound word.

3. Rethinking of variable sentences

In addition to the variable phrases, sentences can also be reinterpreted, for example: that cock won't fight - this number won't fight (lit. this cock won't fight) or breakers ahead! - danger! watch out! (lit. storms ahead) (Kunin, 1996: 249).

II Formation of the phrases by reinterpreting the stable combinations of non-phraseological nature. Many PE are created through the reinterpretation of stable combinations of a non phraseological nature. These include, for example, professionalisms and terms used in their literal meaning. For example: *hold in leash - to keep in check, in obedience* (lit. hold on the hounds); *go off at half-cock - act or speak hastily, thoughtlessly* (lit. shoot from half-cock, from half-cock) (Kunin, 2008:49).

The phrase formed as a result of the rethinking of stable combinations of non phraseological nature passes through four stages of development:

- a) the stage of potential stability of the nephraseological character;
- b) the stage of stability of the nephraseological character;

c) the stage of potential phraseological stability;

d) the stage of phraseological stability.

III. Formation of the phrases on the basis of potential phraseology.

Many PE have a stage of reinterpretation of a variable word combination or a stable word combination of a non-phraseological nature. These phrases arise as a result of the reinterpretation of the words included in their composition. Phrases arising in this way have only one preliminary stage of development - the stage of potential phraseological character. This usually applies to phrases based on an unreal image, the generation of a person's imagination.

1. The phraseological unit is based on an unreal image: one's wings are sprouting-jokingly, he (she, etc.) is not of this world, it is a real angel (lit. wings are coming through). Enough to make the angels weep - involuntarily tears come up, at least someone will cry (lit. will make the angels cry, too) (Kunin, 1996: 319).

2. Phraseological hyperbole and understatement: make a mountain out of a molehill (lit. make a mountain out of a molehill). Examples of phraseological understatements are the following turns: a bit of all right - colloquially what is necessary; not half - colloquially in the highest degree, terrible, desperate.

3. Phrases with different stylistic coloring:

a) ironic turns: have a soul above buttons - to consider the work performed beneath one's dignity; a fat lot of - a little, very little; (Smith, 2008: 39).

b) humorous turns of phrase: the clerk of the weather (an imaginary official who regulates the weather); in one's birthday suit - in the nude (cf.: in his mother's clothes) (Kunin, 1996: 244).

c) rude expressions: Damn your eyes! - Damn your eyes!

d) familiar turns of phrase: Has the cat got your tongue? - Did you swallow your tongue?

1.3 Different approaches to the classification of phraseological units

V.V. Vinogradov calls phraseological combinations stable combinations with partially reinterpreted meaning, in which each of the components, while remaining non-free, retains some semantic independence, the meaning of such a unit can be derived from the meanings of its constituent words. The following expressions may be referred to such English phrases: *to be at one's wits' end*, *to be good at something*, *to be a good hand at something*, *to have a bite*, *to come off a poor second*, *to come to a sticky end (coll.)*, *to look a sight (coll.)*, *to take something for granted*, *to stick to one's word*, *to stick at nothing*, *gospel truth*, *bosom friends*

Semantic classification of phraseological units (V.V. Vinogradov) is based on the motivation of the units (Vinogradov, 2006: 110).

1. Phraseological fusions are units whose meaning cannot be deduced from the meanings of their constituent parts. The meaning of PFs is unmotivated at a given stage of language development, e.g. *red tape*,

mare's nest (illusion, something that does not exist), *My aunt!* (here you go!, here's the thing!, wow!). The meaning of the components is completely absorbed by the meaning of the whole; (Vinogradov,2006: 85).

2. Phraseological units are expressions that meaning can be deduced from the meanings of their components; the meaning of the whole is based on the transmitted meanings of the components, e.g.

to show one's teeth (to be unfriendly),

to stand by one's weapons (refuse to change one's mind), etc.

These are motivated expressions.

3. Phraseological word combinations are not only motivated, but also contain one component used in the direct meaning, while the other is used metaphorically, for example, to meet requirements, to achieve success.

Prof. A.I. Smirnitsky (2007) classified PU as highly idiomatic set expressions functioning as word equivalents, and characterized by their semantic and grammatical unity. He suggested three classes of stereotyped phrases:

1. traditional phrases (nice distinction, rough sketch);

2. phraseological combinations (to fall in love, to get up);

3. idioms (to wash one's dirty linen in public);

The second group (phraseological combinations) fall into two subgroups:

1. one-top phraseological units, which were compared with derived words;

2. verb-adverb PUs of the type to give up, e.g. to bring up, to try out, to look up, to drop in, etc.

3. PUs of the type to be tired, e.g. to be surprised, to be up to, etc.

4. Prepositional substantative units, e.g. by heart.

5. two-top phraseological units, which were compared with compound words.

6. attributive-nominal, e.g. brains trust, white elephant, blind alley. Units of this type function as noun equivalents;

7. verb-nominal phrases, e.g. to know the ropes, to take place, etc.

8. phraseological repetitions, e.g. ups and downs , rough and ready, flat as a pancake. They function as adverbs or adjectives equivalents;

9. adverbial multi-top units, e.g. every other day. (Smirnitsky,2007: 210)

1.4 Ways of forming phraseological units

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Phraseological combinations in the works of researchers are also called "traditional", "phraseoloids", "stable combinations with fixed nomination", "analytical form of the English verb form", "combinations", "stable combinations". Phraseological unities are stable word combinations with a completely reinterpreted meaning. The individual words comprising it are semantically non-self-sufficient, and the meaning of each of the components is subordinated to the unity of the general figurative meaning of the phraseological expression as a whole, since the metaphor, on the basis of which the unit is built, is quite transparent.

In terms of their syntactic functions among the stable combinations are distinguished:

- 1) Verbal (verbal, i.e. performing the role of a verb): *torunforone's (dear) life, toget (win) theupperhand, totalkthroughone'shat, tomakeasonganddanceaboutsomething.*
- 2) Substantive (performing the role of a noun): *dog's life, cat-and-dog life, calf love, white lie, tall order, birds of a feather, birds of passage, red tape, brown study.*
- 3) Adjectival (performing the role of an adjective): *high and mighty, spick and span, brand new, safe and sound, (as) cool as a cucumber, (as) nervous as a cat, (as) weak as a kitten, (as) good as gold (usually spoken about children), (as) pretty as a picture, as large as life, (as) slippery as an eel, (as) thick as thieves, (as) drunk as an owl (sl.), (as) mad as a hatter/a hare in March.*
- 4) Adverbial (fulfilling the role of an adverb): *high and low (as in They searched for him high and low), by hook or by crook, for love or money, in cold, in the dead of night, between the devil and the deep sea, to the bitter end, by a long chalk.*
- 5) Interjective (fulfilling the role of an interjection): *My God/ By Jove! ByGeorge! Goodness gracious! GoodHeavens! (Worrall , 2010: 38).*

Phraseological combinations in the works of researchers are also called "traditional", "phraseoloids", "stable combinations with fixed nomination", "analytical form of the English verb form", "combinations", "stable combinations"

Phraseological unities are stable word combinations with a completely reinterpreted meaning. The individual words comprising it are semantically non-self-sufficient, and the meaning of each of the components is subordinated to the unity of the general figurative meaning of the phraseological expression as a whole, since the metaphor, on the basis of which the unit is built, is quite transparent.

Phraseological fusions are stable word combinations which are a semantically indivisible whole; unlike phraseological unities, they are completely demotivated, i.e. the meaning of the whole is not derived from the meanings of the individual words that make up the phraseological fusion. The semantic independence of the component words is completely lost, and the metaphor, on which the meaning shift is based, has already lost its clarity and transparency. Examples of such phraseological fusions are:

to come a cropper (to come to disaster); neck and crop (entirely, altogether, thoroughly, as in: He was thrown out neck and crop. She severed all relations with them neck and crop.); at sixes and sevens (in confusion or in disagreement); to set one's cap at smb. (to try and attract a man; spoken about girls and women); to leave smb. in the lurch (to abandon a friend when he is in trouble); to show the white feather (to betray one's cowardice); to dance attendance on smb. (to try and please or attract smb.; to show exaggerated attention to smb.)(Worrall , 2010: 35).

In terms of their syntactic functions among the stable combinations are distinguished:

1) Verbal (verbal, i.e. performing the role of a verb): *torunforone's (dear) life, toget (win) theupperhand, totalkthroughone'shat, tomakeasonganddanceaboutsomething.*

2) Substantive (performing the role of a noun): *:dog's life, cat-and-dog life, calf love, white lie, tall order, birds of a feather, birds of passage, red tape, brown study.*

3) Adjectival (performing the role of an adjective): *high and mighty, spick and span, brand new, safe and sound, (as) cool as a cucumber, (as) nervous as a cat, (as) weak as a kitten, (as) good as gold (usually spoken about children), (as) pretty as a picture, as large as life, (as) slippery as an eel, (as) thick as thieves, (as) drunk as an owl (sl.), (as) mad as a hatter/a hare in March.*

4) Adverbial (fulfilling the role of an adverb): *high and low (as in They searched for him high and low), by hook or by crook, for love or money, in cold, in the dead of night, between the devil and the deep sea, to the bitter end, by a long chalk.*

5) Interjective (fulfilling the role of an interjection): *My God/ By Jove! ByGeorge! Goodness gracious! GoodHeavens! (Worrall, 2010:38).*

Structurally, Smirnitsky divides phraseological expressions into single-verse, double-verse and multi-verse, depending on the number of denominative words. For example, one-verb phraseologism is a compound of a non-nominal word or words with one denominative word.

A.I. Smirnitsky (2007) offers the following classification of phraseological units of the English language:

1. Verb-adverbial single-verb phraseological units with the coincidence of semantic and grammatical centers in the first component of the word combination, acting as equivalents of verbs, for example, *to give up, to make out, to look for etc.;*

2. Single-verse phraseological units of the type to be tired of, with the semantic center in the second component and the grammatical center in the first component of the word-combinations, acting also as verb equivalents;

3. Prepositional-noun single-noun phraseological units with the semantic center in the noun component of the word combination and with no grammatical center at all. They may act either as equivalents of adverbs (by heart, in time) or as equivalents of linking words (in order to, by means of) ++(Hornby,2004:120).

According to point of view G. B. Antrushina, O. V. Afanasyeva and N. N. Morozova (2001: 65), the traditional and oldest principle of classifying phraseological units is "thematic", or "etymological", which is the basis for classifying phraseological units according to their origin. They are classified according to the source of their origin, the sphere of human activity to which they belong, nature, natural phenomena, etc. The thematic principle of classifying phraseological units, considering only the origin and meaning of phraseological units, does not pay any attention to their linguistic characteristics, but allows us to consider them in terms of reflecting a particular subject area in the linguistic picture of the world.

Kunin (1981) points out that the existence of a word in a phraseological unit as a lexeme differs in a number of features compared to the existence of the same word with an independent lexical meaning outside the phrase. The number of forms peculiar to the components of the phraseological unit is fewer than the

number of forms that the same words have outside the phrase. A characteristic feature of English verb phrases is the form change of the verb component or verb components in phrases with a conjunctive structure. The combination of forms in which a verb may be used as a part of another verb phrase may be different, but the number of forms is always limited (Kunin,1981: 120).

Phraseological units are stable word combinations characterized by a constant lexical composition and complicated semantics, the meanings of which are not divided into elements corresponding to the elements of the external form, and usually do not follow from the addition of meanings of individual elements of the phraseological unit. There is no unified classification of English phraseological units, since scientists divide phraseological units on the basis of different principles: structure, semantics, communicative function, etymology of phraseological units, approaches to their translation into other languages, etc. A characteristic feature of phraseological units is the presence of a smaller number of word forms in them in comparison with the word forms of their components, which are used as modifiable words in variable combinations.

2.0 The Development of English Phraseology competence in the English Foreign Language

2.1 Typology of English phraseological units and borrowings

Phraseology emerged relatively recently as an independent linguistic discipline. The subject and objectives, scope and methods of studying phraseology have not yet been clearly defined, and therefore have not received full coverage. Less developed than others are the questions about the main features of phraseological units in comparison with free word combinations, about the classification of phraseological units and their relation to parts of speech. On the basis of the existing methods of research in linguistics, "proper phraseological methods of analysis and description" are developed:

1. the method of identification - establishment of identities of words and syntactic constructions forming phraseological expressions with their free analogues;
2. the method of application, which is a variant of the identification method, the method of limited choice of variables, establishing distinct structural and semantic organizations of phraseology from combinations formed in accordance with regular patterns of choice and combination, etc. Phraseology offers different types of classifications of the phraseological composition of the language depending on the properties of phraseological units and methods of their study (Leaney, 2005: 99).

Well known, phraseological expressions arise from a free combination of words, which is used in figurative meaning. Gradually the figurative meaning is forgotten, erased, and the combination becomes stable.

In English, there are the following typologies of phraseological expressions:

1. a typology based on the grammatical similarity of the component composition of phraseological units.
 - a) Combination of an adjective with a noun:

Vicious circle - the enchanted circle

The Indian summer.

b) The combination of the prepositional-positional form of a noun with an adjective: *Be on a good footing:*
To be on short terms with someone

c) Combination of a verb with a noun (with or without a preposition):

Come to one's senses - to take up the mind

Cock one's nose, to pull up one's nose.

d) Combination of a verb with an adverb:

To see through somebody.

Fly high. To be very ambitious

Get down to earth. To get down from the clouds to earth

e) Combination of a participle with a noun:

One's heart is bleeding

2. a typology based on the correspondence between the syntactic functions of phraseological units and the parts of speech with which they can be replaced.

a) Noun phraseological units: Swan-song. (in a sentence they function as a subject, a predicate, an adjunct; by the nature of connections with other words in the combination they can govern a member and be governed);

b) Verbal phraseological expressions

Hold one's ground - to hold one's ground very firmly, not to give up one's ground (in a sentence, they play the role of a predicate; in combination with other words, they can agree, govern and be governed)

c) Adjective idioms

In blooming health - blood with milk

They have the meaning of a qualitative characteristic and, like adjectives, appear in a sentence as a definition or as a noun part of a predicate);

d) Adverbial phraseological expressions: Up one's sleeves

(like adverbs, they characterize the quality of an action and act as circumstances in a sentence);

e) Interjection idioms: Good luck! (like interjections, such phraseological expressions express volition, feelings, acting as separate, undivided sentences).

2.2 Teaching phraseological units as formulaic phrases

Various researchers have addressed the issue of how to implement and teach formulaic expressions in the classroom. Boers and Lindstromberg (2012) provided an exhaustive review of studies that have investigated which enhancement techniques have the potential to boost students' knowledge of formulaic expressions. Lewis (1993) stated that lexical approach helped students to use the formulaic expression. Boers (2006) also has consistently found positive long-term effects of having students' exploit formal properties of formulaic expressions, e.g., by asking students to pay attention and focus on sounding repetition. Other factors that have been found to contribute to students' learning formulaic expressions are translation activities and specific vocabulary activities (Laufer & Girsai, 2008). According to the new state standards of foreign language, the mandatory minimum content of the basic educational programs, in addition to speech skills and language knowledge and skills, compensatory skills and learning and cognitive skills, include socio-cultural knowledge and skills. Sociocultural competence is a complex of knowledge about values, beliefs, behavioral patterns, customs, traditions, language, cultural achievements, characteristic of a certain society and occurs in the simultaneous process of teaching a foreign language and familiarizing a person with culture and folk traditions of the country of the studied language. One of the requirements for socio-cultural competence at the high school level is the understanding and ability to use basic phonemic and non-equivalent vocabulary as well as phraseological units. The stable formations of phraseological character include proverbs and sayings.

3.0 The study of teaching phraseological units in EFL classes

When examining textbook sets for primary and secondary schools, it is observed that communicative phraseological units of the English language are underrepresented and are not included in modern textbooks. Thus, a special system of exercises is needed to give learning a communicative orientation, which contributes to the formation of oral-speech skills of students, i.e. mastering, understanding and the ability of students to apply basic phraseological units in the process of communication in a foreign language.

While the teachers were teaching communicative phraseological units and the formation of oral-speech skills of students with the help of these speech units, they face the following tasks: to cause interest in phraseological units, the desire to know them and use them in the process of communication in a foreign language; to help children understand the content in general; to learn to recognize and understand the phraseological units in oral speech; to ensure their memorization. In order to implement all the above tasks, it is proposed to use the following system of work with phraseological units in foreign language lessons, which includes a set of illustrations depicting the essence of some phraseological units. These are the most common phraseological units that secondary school pupils can use in the process of communication. Here are some suggestions:

It is useful using the main stages of work with phraseological units, aimed at shaping pupils' oral-speech skills as:

1. students are offered to look carefully at the pictures and read the inscriptions corresponding to them;
2. assume what they mean and how they should be translated into Russian (at this stage students use linguistic guesswork);
3. read the phrase unit and match it to the picture and translate it word-for-word;
4. because word-for-word translation often sounds incongruous, pupils make their own assumptions about how the phraseological unit could be interpreted in relation to the subject of the picture;

5. the teacher offers the students a situation using the given phraseological unit to listen to or read;
6. students express their options concerning the context (at this stage the teacher should suggest the communicative meaning of the phraseological unit);
7. write down the phraseological turn and its meaning in a special dictionary for communicative phraseological units of the English language;
8. students make (orally) sentences with this unit;
9. the teacher suggests that pupils create a dialogue or a situation using a certain phraseological unit;
10. at each subsequent stage the teacher uses techniques aimed at consolidation and creates conditional situations involving the use of phraseological units in speech.

However, not all phraseological units can be presented in the form of drawings, so the semantising of phraseological units with the help of visuals can be replaced by translation with a detailed explanation of the meaning and source of the given phraseological unit. In all subsequent stages, it is useful to work with phraseological units proceeds in the same way as with the use of visuals.

After several lessons on studying and consolidating phraseological units, a generalisation and systematisation lesson can be held, during which the teacher can help the students to divide the studied phraseological units into groups according to their topic or sphere of use, to give the task of composing a dialogue or a monologue using as many phraseological units or with certain phraseological units as possible. If the pupils are sufficiently linguistically prepared, a communicative activity (role play, storytelling or storytelling) should be carried out.

An analysis of the methodological literature has allowed us to identify examples of exercises which are more conducive to the development of oral language skills in a foreign language lesson:

1. Find the best replacement for the highlighted words:

Sony has made a killing on its popular Play Station line.-

1. lost money on
2. made a lot of money
3. decided to stop producing

Answer: №. 2. To make a killing - to make a lot of money.

2. Choose the most appropriate answer to the sentence:

Our company is in the red again this quarter. –

1. Congratulations! When`s the celebration party?
2. In the red again? I hope you don`t go out of business!

3. In the red? I hope you don't go out of business!

Answer № 2. the expression "in the red" means "incurring a loss", the expression "in the black" means "making a profit".

3. *Insert the missing words*

Martin was laid off from his job six months ago, and he still hasn't found a new position. He's ...jobs.-

1. among, 2. between, 3. out of.

Answer № 2. "Between jobs" means "to be temporarily out of work, to be unoccupied".

4. *The group is divided into two teams. A sentence is written on the board:*

In 1985, the Coca-Cola Company released New Coke. It was a real dog and was in stores for only a few months. What does "a real dog" mean? -

1. commercial success. 2. a commercial failure. 3. a good deal.

Answer № 2 is commercial failure. Whoever translates the word combination correctly gets a point.

5. *The following exercise is designed to reinforce the phraseology:*

A student stands with his back to the blackboard. The teacher writes a phrase combination on the blackboard and the other pupils try to explain in English what the phrase means. The pupil at the blackboard should guess what the phraseology means from the description of their classmates.

For example, the word on the blackboard is "to break the news". The pupils in the classroom explain the phrase to their friend as follows: to make something known, to tell someone some important news. The pupil at the blackboard has to guess: to break the news - to tell the news.

6. *A student chooses a blind card with a phraseology and gives a description of it without preparation.*

The others try to guess the phraseology from the description. The one who guesses it first gets a point.

7. *The group is divided into two teams.*

The teacher writes 5-6 phrases suggested by the students on the board and then suggests that they make up a story and draw it on the board. For example: It's a deal! (I agree!); to have in mind; to move on; market share; to cost an arm and a leg; to play one's card right and so on. They are given about 10-15 minutes to prepare. Then the students of each team make up the situation on the blackboard and talk in English about what they have drawn. The team that does the best job wins.

All these exercises contribute to memorising phraseological units, developing spoken language and creative thinking.

An exercise in which you have to find the meaning of the idioms is very useful. The idioms are presented in the story, the pupils may not know the meaning of the phraseological units, but they can determine from the context what meaning corresponds to the idioms presented in the left column.

It is known that the emotional factor plays an important role in teaching a foreign language. Emotional perception of the teaching material increases the effectiveness of learning. To make the learning process more interesting, we try to find humour in English phraseology. Many idioms look funny, create a comic effect, reveal unexpected sides of a concept. The teacher draws attention to the meaning of such phraseological expressions, which facilitates faster learning. For example: to hit the ceiling - to get angry or excited; to shake a leg - to hurry; white elephant - something useless; to pull the wool over one's eyes - to deceive, to dupe; a face so ugly it can stop a clock - ugly, repulsive face; as merry as a cricket - cheerful; to talk through one's hat - to lie; as complacent as a cat - self-righteous.

Exercises to consolidate phrases can be done in pairs or as a whole group. Interesting exercises are as follows:

1) The teacher gives each student a piece of paper on which part of the phraseology is written. The task of the student is to locate another student who has the part of the sentence which ends the phraseology.

2) The teacher suggests situations, some of which allow the use of the idiom and some of which do not. He asks to determine whether the idiom fits the situation or not. Example: which of the following statements illustrates the idiom: to be on target - to achieve a desired goal - to be correct about something; For example:

1) A student who answers every question on a test correctly. Answer: He/she is on target.

2) A basketball player who makes 15% of his shots. Answer: He/she is not on target.

Working with phraseology of business English allows expanding lexical and phraseological vocabulary, introducing elements of excitement and diversity into the study of English, stimulates learning activities

During the internship we developed a set of exercises with the use of idioms. This complex is designed for 8 lessons (4 weeks of pregraduation practice) and was used in English lessons in Year 9 (see Appendix 1).

Thus, with the regular use of these techniques of work with phraseological units there is an opportunity to achieve certain results in the teaching of basic communicative speech units in order to form the oral-speech skills of schoolchildren.

4.0 Result and analysis

Experimental work was carried out on the basis of the Yessentuki MOU SOSH № 4, where the methodological association of teachers is represented quite a lot. The school has aesthetically designed foreign language rooms with many tables, diagrams and drawings. The institution lacks technical equipment. Analysis of textbooks and manuals on the English language allows us to state that there is no information on the problems of using phraseological units in oral speech in textbooks and manuals for the secondary level, which complicates the experimental research work to some extent.

The research was carried out in three stages.

Stage I - ascertaining experiment. Purpose: to reveal the degree of pupils' awareness of phraseological units; to find out whether pupils use phraseological units in the process of communication.

Two groups of grade 9 pupils were selected for the conducting of the ascertaining experiment and they were interviewed. During the interviews it was found out that students know nothing about phraseology and phraseological units of the English language. Observation of the communication process in lessons showed that students do not use phraseological units in speech.

The main stage of the conducting of the ascertaining experiment was the testing of pupils on this problem. The test included two tasks (translation of sentences from English into Russian and choosing the correct answer).

I. Translate these sentences from English into Russian.

1. I shouldn't take this project, I bite off more than I can chew.
2. You have a bee in your bonnet just as you are crazy!
3. I wanted to buy a dress. And I liked this dress at once because good wine needs no bush.
4. My life is happy. I think I was born under a lucky star.
5. My friend is a doubting Thomas.
6. You like her, but she is the apple of Sodom.
7. He is very sly, but I know his Achilles' heel.
8. She is pleased and grins like a Cheshire cat.
9. It wasn't a calm family celebration; it was just a Donnybrook Fair!
10. I am off to Bedfordshire.

II. Choose the right variant of the translation.

1. the green - eyed monster

jealousy

green-eyed monster

green yearning

2. to rain cats and dogs

cats and dogs

pour from a bucket

bath cats and dogs

3. to have butterflies in the stomach

have butterflies in stomach

be nervous

have a tummy ache

4. How goes the enemy?

What time is it?

How goes our enemy?

How goes the enemy?

5. Little pitchers have long ears

little pitchers have long ears

have sharp ears

small children like to listen to adults talking.

6. every dog has his day

there will be a feast in our street

every dog has his day

every dog has his day

7. the house that Jack built

the house that Jack built

story with repetition

Jack's house

8. to paint the lily

paint a lily

try to improve something already good

paint a lily

9. to quarrel with one's bread and butter

quarrel with one's bread and butter

not even have bread and butter

give up a livelihood occupation

In this lesson we had a discussion with the students on the topic "What do you know about English phraseology? The children did a quiz to find out how well they knew about phraseology. They were allowed to use dictionaries to translate sentences. Pupils had difficulties in completing the tasks, the literal translation of sentences somewhat confused them and caused bewilderment.

The results of the pilot experiment are shown in Diagrams 1 and 2:

Results of the pilot experiment in the experimental group

Diagram 1

Task 1 Task 2

The results of the conducting experiment in the control group

Diagram 2

Task 1 Task 2

- Number of students who made no mistakes

- number of students who made 1-5 mistakes

- number of students with more than 5 mistakes

Summing up the results of the ascertaining experiment, we conclude that secondary school pupils are not aware of the basic phraseological units of the English language and, therefore, are not able to use them in the process of communication. But the students showed a keen interest in the topic of English phraseology during the conversation; the conversation held became a stimulus for students to study communicative phraseological units.

Stage II - formative experiment. Objective: to arouse students' interest in phraseological units as a means of communication; to investigate the practical significance of phraseological units in the formation of oral-speech skills of students.

For the formative experiment we chose the group of pupils who showed greater interest in the topic of English phraseology. The interest of pupils is explained by the fact that previously they met phraseological units, but they could not translate them.

During the formative experiment, a system of exercises using the phraseological units discussed in Appendix 1 was tested.

In the first lesson, the students were offered an exercise to identify phraseological units and translate them. The students tried to identify and translate these phraseological units verbatim and, naturally, the resulting translation sounded ridiculous and did not correspond to the actual translation. When they found out that the translation was wrong, the students looked puzzled but suggested new ways of semantizing the phraseological units (see Annex 1).

The next step was to offer the students listening situations using the phraseological units. After listening, the teacher presented the communicative meaning of the phraseological units, i.e. their authentic translation. When composing dialogues and sentences, some pupils had difficulties, so first they composed sentences with the given phraseological units in Russian and then translated them into English. Such type of exercises as matching was used. At the end of the lesson students were given special dictionaries of phraseological units of the English language, where they wrote down the expressions and their meanings new to them.

In the following lessons, techniques were used to reinforce the studied phraseological units and conditional situations involving the use of phraseological units in communication were created. In all subsequent lessons, the pupils were introduced to new phraseological units and carried out exercises of the type described in §2.2. Pupils translated sentences, composed their own examples with the proposed phraseological units, listened to situations, and did exercises to relate phraseological units to their communicative meanings. All the tasks were carried out with interest, because in the process of working with phraseological units they learned a lot of interesting facts not only about the language itself, but also about the history of the English people and the history of the origin of some phraseological units. In the first lessons, it was very difficult to compose dialogues with certain phraseological units. But in the process of learning the phraseological units, most students overcame these difficulties.

During the formative experiment, pupils showed curiosity and activity, and a good psychological climate was established in the class.

At the eighth (final) lesson of the experiment the results of the work done became visible; pupils recognised by ear the previously learned phraseological units and made attempts to use them in speech. Pupils were asked to compose a dialogue or a monologue using as many of the studied phraseological units as possible, which most of them did well. Dialogues and situations were composed, although errors of a grammatical nature were made. All the pupils were actively involved in the communication process in the lesson. Some children were so interested in the topic that they discussed the studied phraseological units even during the breaks and came up to the teacher for additional explanations.

At each lesson the pupils were offered cards with situations for dramatisation. In the last, tenth lesson, a role-play was held, involving the use of most of the previously studied phraseological units in the process of communication.

Stage III - control experiment. Objective: to reveal the degree of effectiveness of the techniques used for the acquisition of phraseological units.

Both groups participating in the experiment are offered the following test:

I. Translate the sentences from English into Russian.

1. She got a present and grinned like a Cheshire cat.

2. This actress was born under a lucky star.
3. He didn't want to work and quarreled with his bread and butter.
4. Don't pain the lily!
5. I want to get rid of the green-eyed monster!
6. When I have an exam I always have butterflies in my stomach.
7. Helen was offended and said "Every dog has his day!"
8. Look at the window! It's raining cats and dogs!
9. I think he has no Achilles' heel at all!
10. You have a bee in your bonnet just as you are crazy!

II. Choose the right variant of translation.

1. a doubting Thomas
 - a. сомнительный Томас
 - b. Фома неверующий
 - c. Томас
2. the apple of Sodom
 - a. яблоко Содома
 - b. красивый, но гнилой внутри
 - c. яблочный пирог «Содом»
3. Bloody Mary
 - a. коктейль «Кровавая Мэри»
 - b. королева Мария
 - c. кровь Мэри
4. to be off to Bedfordshire
 - a. идти спать
 - b. ехать в Бедфордшир

с. быть родом из Бедфордшира

5. the green-eyed monster

a. зеленоглазый монстр

b. скупость

с. ревность

6. to carry coal to Newcastle

a. ехать в Тулу со своим самоваром

b. носить уголь в Ньюкасл

с. ехать в Ньюкасл

7. to be born under a lucky star

a. быть самым счастливым в мире

b. родиться под счастливой звездой

с. наблюдать за звёздами

8. out of sight, out of mind

a. вне поля зрения

b. с глаз долой, из сердца вон

с. безумный

During the observation of the pupils it was noted that most of them had no difficulties in completing the tasks, as most of the given phrases were already familiar to the children. The form of the tasks also did not cause any perplexity or difficulty for the pupils.

Thus, pupils memorised a certain number of phraseological units, learned to use them in the process of communication and to recognise them in the flow of speech. In the experimental group, in the first task 10% of students made no mistakes, 60% of students made 1-5 mistakes (that is, there were inaccuracies in the translation of some phraseological units), 30% of students had more than 5 mistakes. The second task took less time, but all pupils had mistakes in their work: 70% of them made 1-5 mistakes and 30% made more than 5 mistakes. Some of the phrases were translated verbatim by pupils.

During the test in the control group students showed the following result: 10% of students made 1-5 mistakes, 90% of students made more than 5 mistakes (the first task). In the second task all pupils gave wrong answers, i.e. 100% of pupils made more than 5 mistakes.

Compared to the control group, the experimental group showed better results in completing the test.

Summing up the results of the control experiment, we came to the conclusion: by applying the developed system of exercises, we obtained certain results which can be presented graphically. Consequently, the developed set of exercises is effective for use at the secondary level of school.

5. Conclusion

Phraseological units are one of the most effective means of developing oral-speech skills and, in particular, learners' speaking skills. The aim of teaching speaking using phraseological units is to develop students' ability to communicate orally in a variety of situations according to their real needs and interests, using phraseological units to enliven the process of communication. When teaching communicative phraseological units and the formation of oral speech skills of students with the help of these speech units, the teacher faces the following tasks: to arouse interest in phraseological units, the desire to know them and use them in the process of communication in a foreign language; to help children understand the content in general; to learn to recognize and understand the phraseological units in oral speech; to ensure their memorization. As a result of the experimental work we came to the conclusion that by applying the developed system of exercises we obtained certain results which can be represented graphically. Consequently, the developed set of exercises is effective for use at the secondary level of school. The phraseological fund of the English language is so large that a complete study of it would not fit into the framework of this work. Nevertheless, by the example of the examined phraseological units one can clearly imagine how diverse in their semantics and expressiveness the phraseological units of the modern English language are. Thanks to the literary works of writers and poets, both in Great Britain itself and around the world, the English language nowadays has a huge number of phraseological expressions. But, we should not forget that from the history and culture of different countries of the world a huge number of phraseological expressions also came into the English language. The phrase "to enrich with phraseological units" is often used in the work. It must be said that this is not a simple pattern, because phraseology is the treasury of the language, and phraseological units in the language are the wealth. Phraseological expressions not only reflect the culture and life of a particular language, but also help to make the speech most expressive and emotional.

Phraseology is an extremely complex phenomenon, the study of which requires its own method of research, as well as the use of data from other sciences - lexicology, grammar, stylistics, phonetics, language history, history, philosophy, logic and country studies. Phraseological units are considered as a means of shaping the oral-speech skills of pupils. The possibilities of teaching speaking using idioms are investigated. As a result of the theory analysis a set of exercises with the use of phraseological units is developed. These exercises were applied in practice at the secondary level of education in the course of experimental research work.

Reflecting the theory into practice, it was possible to arouse students' interest in phraseological units, a desire to know them and use them in the process of communication in a foreign language; to help children understand the meaning of phraseological units in general; to teach them to recognise them in the flow of speech and use them in communication. It was not possible to ensure that all the phraseological units are memorised by the pupils, the reason being the short time available for the experimental research work.

According to the results of the experiments we conclude that the developed set of exercises is useful and effective for work at school in the process of forming communication skills, in particular, oral speech skills,

using communicative phraseological units. The results of the experimental-research work confirm the hypothesis put forward earlier.

Summing up and taking into account the set tasks, it can be said that phraseology in modern English is very rich in form and semantics and is developing quite rapidly. Phraseological units saturate speech, making it more vivid and lively. The phraseological fund provides the enrichment of the literary language with new expressive possibilities and means. Comprehensive study of the phraseological system of modern English allows us to penetrate more deeply into the complex and diverse life of phraseological units, to get an idea of their basic structural-semantic types, to learn the sources of their origin and the meaning of any phenomena in the modern world.

References

- Antrushina, G.B. (2001). *Lexicology of the English language: a textbook for students* / G.B.
- Antrushina, O. V. Afanasyeva, N.N. Morozov. - Moscow: Bustard.- 299 p
https://www.acade_english_lexicologymia.edu.
- Arnold W. (2010). *Extended, Embodied Cognition and Second Language Acquisition*, Volume 31, Issue 5.- 299 p.<https://doi.org/10.1093/applin/amq009>.
- Arutyunova N.D.(1990) *Diskurs // Linguistic Encyclopedic Dictionary*. - M., - 260p.
- Atkinson, J.(2010). *Problematic Idiomatic Attic*. - 599 p.
- Amosova N.N.(1963). *Basics of English Phraseology*-Leningrad,-123,
<https://www.booksite.ru/fulltext/amosova/text.pdf>.
- Bim I.L.(1996) *Objectives of teaching a foreign language in the framework of the basic course // Foreign languages at school* - № 1.
- Boers, F., & Lindstromberg, S. (2009). *Optimizing a lexical approach to instructed second language acquisition*. Palgrave-Macmillan.
- Boers, F., & Lindstromberg, S. (2012). Experimental and intervention studies for formulaic sequences in a second language. *Annual Review of Applied Linguistics*, 32, 83–110.
- Burger H.(2007). *Phraseologie: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Schmidt.
- Kunin, A. V. (2006). *Phraseology of modern English*. - M.: International relations.
- Kunin A.V. (1981) *English phraseology*. - Theoretical course., - Moscow.
- Kunin A.V.(1996). *English : A Course in Phraseology of Modern English*.-Moskow : Vysshaja Shkola. 381p.
- Lewis, M. (1993). *The lexical approach: The state of ELT and the way forward*. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Rebeka. L. (1990). Oxford. National library of Australia.<https://trove.nla.gov.au/work/>(viz. 30.03.2021)
- Ryzhkova V.V.(1996). *Zum Problem des Studiums von Ausdruckseinheiten im modernen Englisch (zur Formulierung der Frage) // Visn. Kharkiv. un-tu*. - Kharkiv, Nr. 386.
- Smirnitsky A.I. (2007). *Lexicology of the English language*. - M.: Pedagogika. -- 255 p.
- Smith L.P. (2008). *Phraseology of the English language*. - Moscow: Nauka. - 179 p.
- Shansky N.M. (1957). *The main properties and methods of stylistic use of phraseological turns in the Russian language*. pp. 32-37.
- The New Oxford Thesaurus of English.(2000). Oxford: -Oxford University Press.
- The New Oxford American Dictionary.(2005). Oxford: -Oxford University Press, 2005. 196 p.

Vinogradov, V.V. (2006). *On the main types of phraseological units in the Russian language*. - Moscow: Nauka. -190p.

Worrall A.J. (2010). *English idiomatic expressions*. - M.: Fiction. -37-42p.

Appendix

A set of exercises using

Phraseological units

Exercise 1. Identify which of the word combinations highlighted are phraseological units.

1. Where do you think you lost your purse?
2. When losing the game one shouldn't lose one's temper.
3. Have a look at the reverse side of the coat.
4. The reverse side of the medal is that we'll have to do it ourselves.
5. Keep the butter in the refrigerator.
6. Keep an eye on the child.
7. He threw some cold water on his face to wake up.
8. I didn't expect that he would throw cold water upon our project.
9. The tourists left the beaten track and saw a lot of interesting places.
10. The author leaves the beaten track and offers a new treatment of the subject.
11. I don't want to have a busman's holiday¹.
12. Let's stretch a point² for him.
13. The weak go to the wall³.

14. She looks as if butter wouldn't melt in her mouth

1 have a busman's holiday - spend time at work

2 stretch a point - not very strictly enforce the rules, make allowances for smth.

3 go to the wall - lose out

4 look as if butter wouldn't melt in one's mouth - look deceptively innocent

Exercise 2. Using the dictionary, find the meaning of the following homonymic variable word combinations and phrases. Tell what their semantic and phonetic differences are.

blue book; black ball; blue bottle; hot head; hot house; dancing master; flying man; blue stocking; shooting party; skiing instructor.

Exercise 3. Translate the sentences using the dictionary. Tell me which of the words highlighted are phraseological units.

1. He looked round but saw nothing suspicious. 2. I'll show you round, I know the city. 3. Who can bear out your words? 4. He heard the noise and rushed out. 5. Step aside. 6. It's late. I think I'll turn in. 7. He is not to be taken in so easily. 8. What brought about the crisis? 9. Don't worry, the sick man will pull through. 10. She let down the bucket into the well. 11. He won't let you down. 12. 'Is Mr. Todd in?' 'No, he is out.' 13. You are all in. Have a rest. 14. He is all out to get the prize.

Exercise 4: Create a dialogue using one of the following situations:

Jane is going to visit theatre. But she doesn't want to go there alone, so she asks Kate to make her a company. Unfortunately theatre is not Kate's cup of tea...

Peter and Mike are talking about Jim's behavior last weekend. He was very rude to his friends. Use the proverb "Handsome is that handsome does" in your dialogue.

Helen never puts off till tomorrow what she can do today/ She always says: tomorrow is another day and another deeds.

26. A short critique on Dylan Thomas's "Do Not Go Gentle Into That Good Night"

Mahmut KAYAALTI¹

APA: Kayaaltı, M. (2021) A short critique on Dylan Thomas's "Do Not Go Gentle Into That Good Night". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 329-335. DOI: 10.29000/rumelide.984784.

Abstract

As a prominent representative of the Neo-romantic movement in the 1940s, Dylan Thomas, with his poem "Do Not Go Gentle Into That Good Night" (1952), presents his thoughts on the phenomenon of death. Contrary to the main idea in other death-themed poems, this poem depicts that though death's inevitability is known, one should not accept death all at once. Instead, people should fight to get as much time from death as possible. Even though Thomas's advice encourages resistance to death, it contains some uncertainty about how this resistance should be. How and why does a human try to take time off death, knowing that the impending doom will come sooner or later? Moreover, Thomas has been said to produce this poem for the sake of his ill father, and this makes difficult to recognize the audience he intended. Has the poem been written to uplift his dying father? Or is it for Thomas' readers to know the poet's thoughts on death? Accordingly, this paper has been prepared to examine the implications in the tercets in-depth to investigate Thomas's approach to the concept of death, and to shed light on Thomas's target group with his poem. The study reveals that the failures and regrets, which are highlighted by Thomas to refuse the death, are insufficient to motivate people to stay more on earth.

Keywords: Dylan Thomas, death, neo-romantic, forties' poetry, gentle

Dylan Thomas'ın "Do Not Go Gentle Into That Good Night" şiiri üzerine kısa bir eleştiri

Öz

1940'lardaki Neo-romantik akımın önemli bir temsilcisi olan Dylan Thomas, "Do Not Go Gentle Into That Good Night" (1952) şiiriyle ölüm olgusuna ilişkin düşüncelerini sunmaktadır. Diğer ölüm temalı şiirlerdeki ana fikrin aksine; bu şiir, ölümün kaçınılmazlığının bilindiğini, dolayısıyla ölümün bir anda kabul edilmemesi gerektiğini anlatır. Bunun yerine, insanlar ölümden mümkün olduğunca fazla zaman almak için ölüme karşı mücadele göstermelidir. Thomas'ın tavsiyesi ölüme karşı direnişi teşvik etse de, şiir bu direnişin nasıl olması gerektiği konusunda bazı belirsizlikler içermektedir. Bir insan, yaklaşan kıyametin er ya da geç geleceğini bilerek, ölümden nasıl ve neden zaman ayırmaya çalışır? Ayrıca Thomas'ın bu şiiri hasta babası için yazdığı söylenmektedir, bu da hedeflediği kitlenin tanınmasını zorlaştırmaktadır. Şiir, ölmek üzere olan babasına moral vermek için mi yazıldı? Yoksa, Thomas'ın okurlarının, şairin ölüm hakkındaki düşüncelerini bilmeleri için mi? Sonuç olarak bu makale, Thomas'ın ölüm kavramına yaklaşımını irdelemek için üçlü mısralardan oluşan kıtalardaki etkileri derinlemesine incelemek ve Thomas'ın bu şiiriyle amaçladığı hedef kitlesine daha fazla ışık tutmak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, Thomas'ın ölümü reddetmek için vurguladığı başarısızlıkların ve pişmanlıkların, insanları dünyada daha fazla kalmaya istekli olmaya motive etmekte yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

1 Öğr. Gör., Küthya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (Küthya, Türkiye), mahmut.kayaalti@dpu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6970-2313, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984784]

Anahtar kelimeler: Dylan Thomas, ölüm, neo-romantik, kırkların şiiri, nazik

Introduction

Dylan Thomas's "Do Not Go Gentle Into That Good Night" has found itself in many studies in the literature. When these studies are examined, the explanations of what Thomas meant with his verses and the metaphors he used draw attention. Although the superficial meanings through the work's lines have been discovered, there are very few studies on these meanings' philosophy. For example, Thomas delivers with the lines - "wild men who caught and sang the sun in flight, and learn, too late, they grieved it on its way" (Thomas, 1952, l. 10-11) - that some people waste their time and regret it. For this reason, he argues, they should not accept death. However, further meanings covering the deep causes of rejecting death fall short to comprehend the poem better.

By holding the shortcomings mentioned above, this study evaluates "Do Not Go Gentle Into That Good Night" by Dylan Thomas more deeply by shedding light on his poetry style. Before interpreting the work, Thomas's character as a neo-romantic poet, and his point of view about death are briefly discussed.

Dylan Thomas and Romantic poetry

Unlike his contemporaries, Dylan Thomas, by standing away from modernism, formed his identity as a poet with the tenors of the romantic movement. Rather than focusing on individual personalities in society, he developed his poems within a spiritual framework (Ismael, 2019, p. 1). For Thomas's romanticism, Perkins asserts that "he had the mystical intuitions, emotional intensity, personal utterance, and natural imagery of a poet in the Romantic tradition" (1976, p. 171). From this aspect, he shares the typical characteristics of early Romantics in forming his poetry style. More openly, Thomas cherished human emotions instead of reason, and praised nature-belonged objects in transmitting his feelings through his lines. Besides, despite living in a politically turbulent period², neither war nor the striking realities of modernisation are included in his poems. Instead, the innocence of childhood, human interaction with nature, and separation from the world, that is, death, are the main themes of Thomas's poems (Jain & Singh, 2016, pp. 451-452). In Thomas's own words: "Poetry ... is the record of my individual struggle from darkness to some measure of light" (as cited in Castro Hidalgo, 1999, p. 145).

His attachment to the matter of death in his poems makes Thomas distinctive in the literary environment. He ignores death's harsh absoluteness by regarding it as a facet of the continuous course of life (Perkins, 1976, p. 178). To him, as soon as the embryo appears in the mother's womb, death is a present and potential threat to wipe it out. Regardless of the stage of the embryo's life, whether it is in childhood or old age, death is like an enemy waiting for him in ambush at any moment. Therefore, according to Thomas, every birth is actually a signal of death (Kumar & Chhapra, 2019, p. 15). As long as there is birth/creation, death will also exist. Although the inevitability of death is a fact, Thomas takes an optimistic attitude towards it (Altındağ, 2019, p. 16). He considers death as the soul's separation from its body that covers it like a cloth, and its liberation in another realm. Though the moment of death may seem like the end of the biological form, it is also the first moment of a new beginning. Hence, death is like moving from one room to another for Dylan Thomas (Sumathi & Suresh, 2017, p. 49). Such a generalisation regarding death as a transition event between the realms is frequently encountered in Thomas death-based poems. In a sense, it might be said

² Due to the World War II, Britain, at that time, experienced a number of issues at the state level, which affected the whole British community deeply.

that death is not frightening for Thomas, but rather it is an occurrence that opens up different universes to him.

Thomas's perspective on death is, in fact, not much different from the early Romantics, who underlay the frame of the Neo-romantic movement Thomas pioneered. For example, like Thomas, William Blake speaks of death as changing places. It is not an end but a gate to a new beginning (as cited in Symons, 1907, p. 270). William Wordsworth's *We Are Seven*³ (1798), Percy Bysshe Shelley's *Ode to West Wind*⁴ (1819) and John Keats' *Ode to a Nightingale*⁵ (1819) approach death in a promising manner, too. Thomas likely inherited the motifs of death in his poems from those early Romantic poets and was inspired by their mindset.

What does "Do Not Go Gentle Into That Good Night" say?

Even though Thomas originally wrote the poem in 1947, it was first published in a magazine – *Botteghe Oscure* – in 1951, then appeared in his *Collected Poems* in 1952. While it is just one of Thomas's many death-based poems⁶, "Do Not Go Gentle Into That Good Night" is also known as the work that Thomas attributed to his moribund father, David John Thomas (Ellis, 2014, pp. 126-127; Janes, 2018, p. 175), who was diagnosed with throat cancer at that time (Ackerman, 1994, p. 132). The poem asserts that death is the fact that no living being can avoid. However, this does not mean that one should give up everything and surrender to death immediately; instead, people should struggle to win more time before dying. Throughout the poem, by referring to various groups of people, Thomas suggests a number of reasons for their struggle with death.

The poem is opened with a confusing statement that is also the title of the work – *Do not go gentle into that good night* (l. 1). It warns not to be enthusiastic in approaching that good night, that is death. Despite the non-gentle accepting of death, Thomas ornaments that night with an adjective – "... into that good night." Readers may wonder why death is identified with goodness if it is to be fought against. This usage, of course, does not indicate that Thomas deems death as a pleasant event; yet, as a reflection of his fierce feelings for death, he utilises the adjective to represent his ironic intelligence (Ma, 2020, p. 82). In the following lines of the tercet, "night" is compared to "light" to stress the requirement of living over death:

Old age should burn and rave at close of day;
Rage, rage against the dying of the light (ll. 2-3).

He insists people should stay in the light as much as possible, and not welcome death peacefully. On the other hand, for the gentleness of the action, Holbrook alleges a striking claim: "The word 'gentle' has beneath it a fierce hatred, a wish that the father should suffer more ..." (2014, p. 197). He means that Thomas begrudges his father a peaceful death, so he wishes his father would go to death, not in happiness but in pain. Since any other author has not voiced such an allegation, Holbrook's statement shows up as a doubtful argument. Many sources indicate that Thomas had a satisfying relationship with his father and a solid emotional bond (Janes, 2018, pp. 39-40; Goodby, 2013, p.51). In one of his letters, he mentions his father as: "I ... grew up to be a sweet baby, a precocious child, a rebellious boy, and a morbid youth. My father was a schoolmaster: a broader minded man I have never known" (Thomas, 1986, p. 43). So, it is evident that

³ (Wordsworth & Coleridge, 2013, p. 46).

⁴ (Barcus, 1996, p. 387)

⁵ (Keats, 2001, p. 270)

⁶ Some of others are *And Death Shall Have No Dominion* (1933), *After the Funeral (In Memory of Ann Jones)* (1936), *A Refusal to Mourn the Death, by Fire, of a Child in London* (1945).

Thomas did not have a hostile sensation toward his father, and through his lines, wished him to stay longer in the world.

Though wise men at their end know dark is right,
Because their words had forked no lightning they
Do not go gentle into that good night (ll. 4-6).

The expression "... know dark is right" proves that the wise men are well aware of the ultimate destination that is nothing but death. However, they still have a responsibility before dying. According to Thomas, these people should not leave the world enthusiastically since they could not create their effect on the earth. "Lightning" in the line represents the illumination expected from wise men (Christie, 2014, p. 170). While there is still work to be accomplished, and the world needs to be changed and governed by the mind, Thomas emphasises that it is not right for these clever men to accept death immediately. Indeed, Thomas likely regards their effect as inefficient or ultimately futile. Either they have accomplished some of their duty, and the rest is awaiting, or they have not done anything remarkable. Whatever the situation is, they should not just wait for death.

Though the pointlessness of waiting for death is highlighted through the lines, Thomas appears to be filled with the desire for life. This passion actually constitutes the basis of social benefit rather than individual interest. A person, especially a wise person, who reads these lines might ask why one should have so much effort and wish to stay in the world, knowing that there is death at last. In this case, negligence may prevail in human nature, and disruption may occur in the course of developments that can potentially affect humanity. In other words, the fact that all sacrifices are incapable of hindering death may cause people not to care much about worldly affairs and indirectly the development of science. At this point, Thomas addresses people not to give up their pursuits and to continue their struggle until the moment of death. Only in this way can concrete steps be taken for humanity.

Wild men who caught and sang the sun in flight,
And learn, too late, they grieved it on its way,
Do not go gentle into that good night (ll. 10-12).

A similar approach to the above can be observed in Thomas's call for "wild men." The people in this group, who are away from sorrow and burden, spend their lives in joy and pleasure (Christie, 2014, p. 171). When death finds them, they realise how unworthy they have spent their lives and regret, but this regret can no longer change anything. Therefore, even if one knows that death is a truth and it will come one day, one should not waste time in an unproductive way. Actually, this advice of Thomas is not for those who advocate the idea that people will die anyway, so let them enjoy their time; but for the ones who know that their days in the world are numbered and those who shape their lives with this consciousness.

As a result, "Do Not Go Gentle Into That Good Night" does not match the depiction of death in Thomas' other poems. The message that the poet wants to give to the readers is that although death is inevitable, people should not give up their struggle until the moment of death.

Critique

Primarily, it cannot be decided at first view whether "Do Not Go Gentle Into That Good Night" reflects Thomas's own thoughts on death, or whether it is a poem he wrote for a consolation to his ailing father.

While many authors share a consensus on the poem's attribution to David Thomas, other authors still disagree. For instance, in the essay – "Dylan Thomas' Treatment of the Theme of Death in His Poetry" – it is stated that "as one cannot preach one's own father, the poem was never meant for Dylan's father" (Gill, 2017, p. 970). However, Thomas's direct addressing to his father via the last quatrain of the poem seems enough to refute Gill's statement: "And you, my father, there on the sad height" (Thomas, 1952, l. 16). Another point proving that the poem was written for his father is the year of publication. As stated above, there are approximately five years between the writing of the poem and its publication. It is not known whether or how much Thomas intervened in the poem during that five-year time. However, the poem's publication date coincides with the time of his father's death, which means that Thomas might have produced his poem as a kind of consolation for his father. In this case, it may not be a correct suggestion to mention that the poem contains Thomas's original thoughts on death.

Considering Thomas's other death-themed works, it can be seen that "Do Not Go Gentle Into That Good Night" has a different proposal than others and supports the opposite of the main idea in other poems. For instance, in "Death Shall Have No Dominion," he emphasises that death is not an end for the individual, and adds, for consolation, that the soul will be manifested in another universe after death (Mahmood, 2017, p. 211; Ackerman, 1994, p. 87; Stoddart, 2015, p. 136). In contrast, "Do Not Go Gentle Into That Good Night" shows death as a concept that stops the wheel of life and therefore, one must fight until the moment of death. Although "Do Not Go Gentle Into That Good Night" constantly emphasises the importance of fighting to the end, it does not provide the motivation to achieve this. In order not to be regretful of the ideals that people did not do or failed to achieve, this struggle is asked to maintain until the last breath; however, they fall short of giving the necessary enthusiasm to the reader to challenge death truly. How can one waiting for death in the bed be expected to resist? Considering that he published this poem at the age of 38 and is full of the joy of life, Dylan Thomas might be said to write it to make his ill father a little bit happy, rather than providing his reader with tangible reasons to oppose death. If he had experienced older ages and written this poem at that time, his thoughts then could have differed from the present one.

On the other hand, Thomas, who advocates not going to death willingly due to the alleged reasons he has presented, does not cover the situations that make death an acceptable phenomenon. If wise men had fulfilled their goals, wild men had not regretted but enjoyed their life, and his father had not been sick, would Thomas have accepted death gently? Regardless of person or lifestyle, the poem does not show the maturity to accept death. In this case, dying turns into an incident that puts an end to life and wipes off all people's ideals and hopes. According to Thomas, whatever people do, they will not be satisfied with what they have experienced throughout their lives; and they will always have an excuse not to be defeated by death. Although this one-sided approach of the poem has fairness in supplying courage to fight against dying, it also has an aspect that can lead people to pessimism and despair.

Conclusion

Dylan Thomas, one of the leading figures of the Neo-romantic movement in the 1940s, focused on emotion, nature and death in his poetic style. Given the approach in his poems dealing with death, it is observed that Thomas sees death not as an end but as the beginning of a new life. However, his well-known anti-death poem "Do Not Go Gentle Into That Good Night" approaches death as a life stopper, and nothing beyond it. Although the poem touches upon the importance and necessity of gaining more time from life, it does not explain comprehensively why and how this action will be performed. Personally, the poem stands out essentially as Thomas' resentment at the destructive effect of death. Thus, good or evil acts in the world, or

his father's illness – a crucial reason in the poem's production – are not the excuses Thomas actually made for more of survival. His central disturbance is that death is a destructive concept; everything ends with it.

References

- Ackerman, J. (1994). *A Dylan Thomas Companion*. London: Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1007/978-1-349-13373-4>
- Altındağ, Z. (2019). *Ecocentric Polyphony: The Subversion Of Dualistic Thinking In Dylan Thomas's Poetry* (Thesis). Middle East Technical University.
<https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12622944/index.pdf>
- Barcus, J. E. (1996). *Percy Bysshe Shelley: The Critical Heritage* (1st ed.). UK: Routledge.
- Castro Hidalgo, M. D. Á. (1999). Confronting opposites optimistically with Dylan Thomas. *Revista de Filología y Lingüística de La Universidad de Costa Rica*, 25(1), 143–150.
<https://doi.org/10.15517/rfl.v25i1.20522>
- Christie, W. (2014). *Dylan Thomas: A Literary Life (Literary Lives)* (1st ed.). London: Palgrave Macmillan.
- Ellis, H. (2014). *Dylan Thomas: A Centenary Celebration*. Bloomsbury USA.
- Gill, R. (2017). Dylan Thomas' Treatment of the Theme of Death in His Poetry. *International Journal of English Language and Literature in Humanities*, 5(9), 966–975.
<https://ijellh.com/OJS/index.php/OJS/article/view/2397/2318>
- Goodby, J. (2013). *The Poetry of Dylan Thomas: Under the Spelling Wall*. Liverpool: Liverpool University Press.
- Holbrook, D. (2014). *Dylan Thomas: The Code of Night*. London: Bloomsbury Academic.
- Ismael, N. A. (2013). Dylan Thomas: The Vision of Death as a Prologue to a New Life. *The Journal of the College of Languages*, 27, 1–13. <https://jcolang.uobaghdad.edu.iq/index.php/JCL/article/view/277>
- Jain, U., & Singh, R. (2016). The Use of Aesthetic Symbols and Imagery in the Poems of Dylan Thomas. *International Journal of English Language, Literature in Humanities*, 4(6), 450–457.
<https://ijellh.com/OJS/index.php/OJS/article/view/1479/1433>
- Janes, H. (2018). *The Three Lives of Dylan Thomas* (2nd ed.). Wales: Parthian Books.
- Keats, J. (2001). *Complete Poems and Selected Letters of John Keats* (E. Hirsch, Ed.). New York: Modern Library.
- Kumar, A., & Chhapra, B. (2019). Treatment of Theme of Death in the Poems of Dylan Thomas. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 6(2), 14–19.
<http://www.jetir.org/papers/JETIR1902B05.pdf>
- Ma, H. (2020). A Functional Stylistic Analysis of "Do not Go Gentle into That Good Night." *Review of Educational Theory*, 3(3), 79–83. <https://doi.org/10.30564/ret.v3i3.1890>
- Mahmood, W. S. (2017). Thematic Analysis in Two Poems Written by Dylan Thomas. *Arab Journal of Sciences & Research Publishing*, 3(1), 205–214. <https://doi.org/10.26389/AJSRP.W130817>
- Perkins, D. (1976). *A History of Modern Poetry: From the 1890s to the High Modernist Mode*. Harvard: Belknap Harvard University.
- Stoddart, S. (2015). Mediating the Dominion of Death in Prehistoric Malta. In C. Renfrew, M. Boyd, & I. Morley (Eds.), *Death Rituals, Social Order and the Archaeology of Immortality in the Ancient World: 'Death Shall Have No Dominion'* (pp. 130-137). Cambridge: Cambridge University Press.
 doi:10.1017/CBO9781316014509.009
- Sumathi, N., & Suresh, P. (2017). Life in Death a Critique of Dylan Thomas Select Poetry. *International Journal of English Research*, 3(4), 48–51.
<http://www.englishjournals.com/archives/2017/vol3/issue4>

Symons, A. (1907). William Blake. New York, US: E. P. Dutton and Company.

Thomas, D. (1952). *Collected Poems* (1st ed.). J. M. London: Dent & Sons LTD.

Thomas, D. (1986). *The Collected Letters of Dylan Thomas* (P. Ferris, Ed.; 1st ed.). Macmillan Publishers.

Wordsworth, W., & Coleridge, S. T. (2013). *Lyrical Ballads: 1798 and 1802 (Oxford World's Classics)* (F. Stafford, Ed.; 1st ed.). Oxford: Oxford University Press.

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

27. Language exposure by outside-of-class communication activity in English departments

Sevdenur KÜÇÜKLER¹

Sofia SULAC²

Halil KÜÇÜKLER³

APA: Küçükler, S.; Sulac, S.; Küçükler H. (2021) Language exposure by outside-of-class communication activity in English departments. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (09), 336-344. DOI: 10.29000/rumelide.984793.

Abstract

Outside-of-class communication activities are connected with giving learners a positive impact on outdoor activities, positive impact on physical activities, increased emotional variability. This, in turn, influences learning, mood, and behavioral benefits making learners more willing to learn foreign languages, which further guarantees progress. The main question under discussion in Gagauzian and Turkish educational institutions is to what extent and how language learning ought to be monitored. The purpose of the study is that exposure of language to students who study foreign languages in Komrat University of Gagauzia and students who study in English department at Balıkesir University is discussed. The study was carried out during 2020 academic year. There were 102 participants from Balıkesir University and 108 participants from Komrat University. The research instrument was outdoor activities survey questions to reveal the impact of language exposure in the university and outside of the university, as well. Research questions were directed to students to measure how much of their time outside of school were exposed to English. The participants were asked to choose the frequency at which they used some language exposure items. In the Questionnaire, the students from Komrat and Balıkesir educational institutions were examined on the level of exposure to the English language daily. Similarly, it was evident from the responses that there were massive differences between the language exposures of participants in Komrat and Balıkesir universities, which reveals that those from Balıkesir in Turkey were more exposed to the English language compared to those students from Komrat university in Moldavia.

Keywords: Outdoor techniques, foreign language learning, out-of-school learning

İngilizce bölümlerinde okul dışında dile maruz kalma

Öz

Okul dışı aktiviteler, öğrencilere okul dışı öğrenme üzerinde, fiziksel etkinlikler üzerinde olumlu etki, artan duygusal değişkenlik sağlamakla bağlantılıdır. Bu da öğrenmeyi, ruh halini ve davranışsal faydaları etkiler, öğrencilerin yabancı dil öğrenmeye daha istekli olmasını sağlar ve bunun sonucu olarak ilerlemeyi daha da verimli hale getirir. Gagauz ve Türk eğitim kurumlarında tartışılan ana gündem, dil

¹ Doktora, Komrat Devlet Üniversitesi, Yabancı Diller, (Komrat, Moldova), nurkucukler@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8769-0662, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984793]

² Dr., Komrat Devlet Üniversitesi, Yabancı Diller, (Komrat, Moldova), sulak_sofia@mail.ru, ORCID ID: 0000-0003-2325-548X

³ Dr. Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, (Balıkesir, Türkiye), hkucukler2@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7674-540X

öğreniminin ne ölçüde ve nasıl izleneceğidir. Çalışmanın amacı, Gagavuzya Komrat Üniversitesi'nde yabancı dil okuyan öğrenciler ile Balıkesir Üniversitesi İngilizce bölümünde okuyan öğrencilerin okul dışında dil öğrenme aktivitelerinin dil öğrenmelerini ne ölçüde etkilediğidir. Çalışma 2020 akademik yılında gerçekleştirildi. Balıkesir Üniversitesi'nden 102, Komrat Üniversitesi'nden 108 katılımcı vardı. Araştırma aracı, üniversite dışında dile maruz kalmanın etkisini ortaya çıkarmak için okul dışı aktivite anket sorularıydı. Araştırma soruları, okul dışındaki zamanlarının ne kadarının İngilizceye maruz kaldığını ölçmek için öğrencilere yönlendirildi. Katılımcılardan bazı dile maruz kalma maddelerini, kullandıkları sıklığı seçmeleri istendi. Ankette, Komrat ve Balıkesir eğitim kurumlarından gelen öğrenciler, günlük İngilizceye maruz kalma düzeyleri açısından incelenmiştir. Benzer şekilde, Komrat ve Balıkesir üniversitelerindeki katılımcıların dil maruziyetleri arasında büyük farklılıklar olduğu ortaya çıktı, bu da Türkiye'deki Balıkesirli'deki öğrencilerin Moldova'daki Komrat üniversitesindeki öğrencilere göre İngilizceye daha fazla maruz kaldıklarını ortaya koydu.

Anahtar kelimeler: Sınıf dışı öğrenme teknikleri, yabancı dil öğrenimi, okul dışı öğrenme

Introduction

In all of the school arenas, there has been a growing concern for students to speak foreign languages, especially English. Therefore, the lack of practicing of a language hampers their speaking in a foreign language and hence create the need to solve this problem. Students that can not be speak a foreign language fluently, especially English find themselves unable to communicate clearly during speaking. This can be frustrating and hence helping to solve failure in speaking a foreign language. For this reason, this research advocates that if scholars can embrace speaking in English during university education. This research was carried out to determine the exposure of students studying in universities to English, especially in learning a foreign language and was conducted on the English exposure of students studying in Balıkesir University, Necatibey Faculty of Education, Department of English Language Teaching and Komrat University, Faculty of National Culture, English Department.

This research was carried out to determine the exposure of students studying in universities to English, especially in learning a foreign language and was conducted on the English exposure of students studying in Balıkesir University, Necatibey Faculty of Education, Department of English Language Teaching and Komrat University, Faculty of National Culture, English Department.

Language is a systematic means of communicating by the use of sounds or conventional symbols. The cognitive processes involved in producing and understanding in producing and understanding linguistic communication. Exposure to language motivate students' willingness to learn. By modeling and encouraging a safe environment and purposeful rules, students feel motivated to do the right thing and help one another. It is important for teachers to put an emphasis on intrinsic motivation in the classroom to keep students interested and invested in their own learning goals. With this study, it is going to be revealed how students are exposed to language at school and outside the school and how this affects their success in learning a language and contributes to students to learn languages by guiding outside the school.

The importance of outside-of-class communication activity (OCC)

Research provides that the impact of the outside of class communication practices between instructors and learners in literature have been debated upon for a prolonged period. Research further reveals that learners

engaging in such outside of class interactions with their ELL's instructors have enhanced academic performances due to the increased trust and motivational levels in their instructors compared to others (Nadler & Nadler, 2000). This is because such activities are linked with the instructors, non-verbal and verbal immediacy, learners' motivation, and trust, which further guarantees success. This is further supported by Nadler & Nadler (2000), in his argument that increased levels of outside of class communication are positively linked with enhanced retention, academic performance, and learner satisfaction.

Pascarella and Terenzini (1991) suggest that both informal and formal communication with learners in and outside classrooms enhances the relationship between faculties and learners. This further enables learners to seek help and share their problems and other issues with their faculties' staff, making them feel increasingly motivated and valued. Currently conducted research further proves the existence of a positive relationship between out of class communication (faculty and students) and learner's retention levels. This, therefore, raises the need for understanding and acknowledging out-of-class communication and its impact on faculties, learners, and higher educational institutions (d'Ydewalle & De Bruycker, 2007). In this case, OCC helps students expand their knowledge on their educational courses, increasing their confidence, motivating them to acquire higher academic qualifications, which further helps in achieving higher academic grades. From the research, learners involved with OCC cherished their academic experiences and enjoyed staying in their educational institutes, which further made them more willing to join ELL's sessions. Instructors involved in OCC also had increased evaluations compared to those others.

Even though OCC has many benefits, research shows that most educational institutions do not incorporate such practices. In this case, most instructors believe that their duties are only class teaching, which should not be the case (Cotton & Wilson, 2006). Approximately 23 percent of learners from the survey revealed that they had not interacted with their instructors outside classroom sessions, which further reveals a lack of informal teaching. Similarly, 50 percent of learners revealed having fewer interactions with their instructors after class sessions, and their informal meeting lengths were shorter. Most OCC sessions also discuss course works. This shows that more should be done to ensure the student's active interactions with their teachers. This is based on the fact that when students feel taken care of and valued by their instructors, they become loyal to their institute, which has a positive impact on their performances (Aylor & Oppliger, 2003).

In this case, instructors' attitudes influence OCC interactions, which means that when teachers use welcoming, helping, and polite attitudes, learners would be more willing to join OCC activities compared to those exposed to instructors with unwelcome and rude gestures, whether nonverbal or verbal (Nadler & Nadler, 2000). Since verbal immediacy is directly linked with learner's satisfaction and motivation of OCC activities, it is right to say that instructor's immediacy improves the learner's motivation in learning. Furthermore, learners develop individualized trust with the instructors whom they engage with in OCC activities, which further proves the positive relationship between individualized trust and instructors' behaviors (Spada, 2006). When learners have increased trust in their instructors, they tend to engage in OCC more.

Methodology

Research design

This part indicates the research methodology. This part divided into three parts as research design, participants, instruments, data analysis. The present study embraced a comparative approach to research, gather data and analyse it. The data that was collected regards the influence of language exposure learning on university student's speaking level in English learning. Experimental research design involves the manipulation of a variable of interest while randomizing the dependent factors. The comparative research design included two different 'study group' of respondents whose results were compared with that of another group. Another part of the study involved a survey. The comparative research design was quantitative in nature, as opposed to qualitative. Quantitative research was ideal for the present study because it allows the researcher to analyse data using statistical manipulation, as opposed to analysis based on story narrations as in the case of the qualitative approach. Quantitative research facilitated quantification of the degree to which the university students can speak in their foreign language development.

The current comparative and quantitative study adopted as descriptive research design. This research design basically refers a research designed to describe the target population. It involves collection of quantitative information that can tabulated along a continuum in numerical form and it means collecting data that describes the issue under investigation and then organizes, tabulates, and describes the issue. The study was conducted at the English departments at Balıkesir University in Turkey and at Komrat University in Gagauzia/Moldova in the academic year 2020 to investigate the impact of language exposure in the university and outside of the university, as well. Marking the answer options of the research questions used in this study was based on volunteering.

Participants

The research used purposive sampling to recruit participants. Purposive sampling was convenient for the researcher because it saves time. This characteristic of purposive sampling is accrued to the fact that, in this sampling strategy, the researcher had the freedom to recruit participants purposively as long as they were willing to take part in the study two groups for the research.

The study was carried out during 2020 academic year for students in the English Departments at the Faculty of Necatibey at Balıkesir University and Komrat University. There were 102 participants from Balıkesir University and 108 participants from Komrat University. The participants were randomly selected and based on volunteerism to participate in this study. The target population consisted of male and female university students.

		N	%
BAU/English department	female	62	60,7
	male	40	39,2
	total	102	100
KDU/English	female	55	50,9
	male	53	49
Total		108	100

Table 1: Demographic Information of the Participants

Instruments

The research instrument was outdoor activities survey questions to reveal the impact of language exposure in the university and outside of the university, as well. Research questions were directed to students to measure how much of their time outside of school were exposed to English. The participants were administered with questionnaires in which they identified on language exposure. The participants were asked to choose the frequency at which they used some language exposure items.

Data analysis

To analyze the results that were collected from the data of the questionnaires were analysed according to the classification of averages method stated under the subtitles of language exposure, language exposure at home, language exposure among friends, language exposure at school, exposure from media.

Frequency	Description	Score
High	Always or almost always	4.5 to 5.00
	Generally used	3.5 to 4.4
Medium	Sometimes	2.5 to 3.4
	Generally not used	1.5 to 2.4
Low	Almost or almost never used	to 2.4

Table 2: The Classification of Language Exposure

Table 1 shows that data collected was then analysed quantitatively using the SPSS software. Ethical considerations regarding the process of data collection and use were taken into account during the study (Iamudom & Tangkiengsirisin, 2020).

The results of the study

In the Questionnaire, the students from Komrat and Balikesir educational institutions were examined on the level of exposure to the English language daily. The table below reveals the findings of the questionnaire. Similarly, it was evident from the responses that there were massive differences between the language exposures of participants in Komrat and Balikesir universities, which reveals that those from Balikesir in Turkey were more exposed to the English language compared to those students from Komrat university in Moldavia (Al Zoubi, 2018). For instance, there was increased rates of Balikesir's students interaction with people addressing them in English (6,45) than those in Komrat university (2,78). This is based on the fact that the more individuals interact with others in English, the more they acquire knowledge of the language, which further makes it easier to communicate not only in school settings but also in their daily lives (Alaga & Palencia, 2015). Again, this is important due to the increased need to use English as a universal language currently. The same is also true with regard to research conducted by Lindgren and Munoz (2013) in various educational institutions located in Europe. The discussed studies of the above reputable researchers on language exposure reveal that even though contextual language learning is implemented in out of school communication activities, much needs to be done to inquire on the impact of English as a second language in students.

Various contexts in which the students used the English language strongly reveal the dissimilarities in the amount of English exposure, which is further explained in the table below. From the results, it is evident that an increase in the levels and rates of English exposure strengthens the English language.

Values	Moldavia	Turkey	Grand Total
1. How many hours that you had people speaking English directly to you?	2,78	6,45	4,80
2. How many hours that you had people speaking English around you (not directly involving you in the conversation)?	3,39	2,41	2,85
3. How many hours did you spend watching English movies with subtitles?	4,17	5,09	4,68
4. How many hours did you spend on watching English movies without subtitles?	3,50	2,73	3,08
5. How many hours did you spend on listening to English songs?	6,53	4,05	5,16
6. How many hours did you spend on watching TV series and/or cartoons in English?	3,44	5,32	4,48
7. How many hours did you spend on talking to people face-to-face in English?	1,11	2,11	1,66
8. How many hours did you spend on talking on the phone in English?	1,28	1,36	1,33
9. How many hours did you spend on online writing (texting, writing E-mails, writing a blog, etc.)?	2,03	1,61	1,80
10. How many hours did you spend on writing in English by hand (except doing your homework)?	1,25	3,48	2,48
11. How many hours did you do online reading in English (readings that are not relevant to your schoolwork)?	3,33	2,55	2,90
12. How many hours did you spend on reading magazines/books/newspapers (not online)?	2,06	1,41	1,70
13. How many hours did you spend on watching video clips in English on the internet?	3,83	3,64	3,73

Table 3: The English language exposure of students in Komrat and Balikesir Universities.

Generally, from the table 3, it is evident that approximately 97 percent of students from Komrat and Balikesir universities listened to music daily (d'Ydewalle & De Bruycker, 2007). However, the rate of listening to music was more in Moldavia students (6,53) than those in Turkey (4,05). Such activities are however not surprising since most students provided that most radio stations present their songs in the English language, which means that even individuals not intentionally looking for chances to listen to music in English can hear such songs when they tune in to most radio platforms, especially those aimed at youth or younger audiences. Similarly, from the participant's responses in the questionnaires, it was evident that the most minimal activities were watching movies with no subtitles which was represented by 3,50 in Moldavia students and 2,73 in Turkey students. This means that more than half of the students watched movies with subtitles, which is, 5,09 for Turkey University (Balikesir) and 4,17 for Moldavia University (Komrat).

Even though listening to music in English was linked with much lower proficiencies in language than other language exposures, research provides that, to some extent, English music contributed to enhanced writing and reading comprehension and also contributed to knowledge on receptive vocabularies (Palencia, 2009). Generally, the impact of language exposure cannot be ignored since it accounted for 23 percent speaking variance, 16 percent of writing and reading comprehension variance, 17 percent of enhanced listening

comprehension, and 18 percent of receptive vocabulary transformation in students, which not only guarantees academic progress but also enhanced interactions in the real-life world (Al Zoubi, 2018). This further means that overall exposure accounted for 22 percent of students' total language proficiencies from both universities.

From the responses, activities involving reading books and novels were minimal. For instance, of the 16 percent of students who regularly read books, only 5 percent read English novels, magazines, or comics (Alaga & Palencia, 2015). In this case, students in Komrat university spent more hours reading online articles not necessarily linked to course work (3,33) compared to those in Balikesir university (2,55). The results were also the same for hours spent reading newspapers, books, and magazines whereby Moldavia students outdid Turkey University (2,06 and 1,41 respectively). Most of the students who reported reading English books said they did so for 30 minutes or less, while only a few revealed reading English books for over two hours every day (Alaga & Palencia, 2015). Generally, the information shows that students from both Komrat and Balikesir were exposed to the English language daily, although in distinct media forms. From the research, reading English books was done for pleasure and study purposes rather than reading them in their native tongues (Dofradoiter et al., 2010).

With regard to watching videos and films on television, students from Turkey revealed having increased exposure to English television programs (5,32) compared to those from Moldavia (3,44). Generally, roughly 80 percent of the students from both schools depicted that they watched such films with subtitles in their home tongue, this represents 4,17 in Moldavia and roughly 5,09 among Turkey students. 78 percent revealed internet surfing and using media platforms in English on a daily basis, in this case, Moldavia (2,03) depicted increased incorporation of English in online writing compared to Balikesir students in Turkey (1,61). Also, from the study, the most popular media platforms are YouTube, Facebook, Radio, Snapchat, Instagram, broadcasting and creating videos. The most commonly used games were FIFA and Minecraft. The findings are in agreement with Koolstra and Beentjes (1999) studies that are based on the argument that subtitled movies, music, and short films contributed to expanding an individual's vocabulary on foreign languages.

Accordingly, exposure to English language with regard to watching television films was also significantly higher in Balikesir students (5,32) than Komrat students (3,44). The study is also in line with studies conducted by Peters and Webb (2018), which involved exposing adults to full-length television films. The results showed that contextual learning developed in which the participants showed enhanced vocabularies (Webb, 2010). This means that students can learn newer vocabularies of particular foreign languages through exposure to watching TV in the target language regardless of the presence of native language subtitles.

Conclusion

Research provides that there is an association between speaking English and using media platforms as dependent variables. The most method of outside of school language exposure was by listening to English music. From the study, it was evident that approximately 97 percent of students from Komrat and Balikesir universities listened to music daily. However, the rate of listening to music was more in Moldavia students (6,53) than those in Turkey (4,05). Also, most students revealed that gaming and watching films with subtitles proved useful in expanding their speaking skills and receptive vocabularies which not only improves their performances but also enhances their interaction in the increasingly globalized world. In this case, more than half of the students watched movies with subtitles, which is, 5,09 for Turkey University

(Balıkesir) and 4,17 for Moldavia University (Komrat). 78 percent also revealed internet surfing and using media platforms in English on a daily basis, in this case, Moldavia (2,03) depicted increased incorporation of English in online writing compared to Balıkesir students in Turkey (1,61). This is further supported by Nadler & Nadler (2000), in his argument that increased levels of outside of class communication are positively linked with enhanced retention, academic performance, and learner satisfaction. Further research however should be conducted to expand the knowledge on the association between outside communication activities and language acquisition.

The study mainly focused on the association between, the student's vocabulary knowledge, gender, instruction levels, and amount of outside of school exposures (Balıkesir and Komrat universities). Unlike students in Komrat, Balıkesir students were more exposed to the English language outside classroom environments, increasing their English language strength, vocabulary scores, and increased informal learning opportunities. Digital technology also played a significant role in language exposure, through interaction with people speaking in English, internet surfing, and gaming. Most importantly, the results show that outside of school language exposure is essential for increasing vocabulary size, it acts as a supplement for the formal settings and instructions provided in schools therefore exposing the students more, which further guarantees improved literature scores and their interactions in the real world settings.

References

- Alaga, N. A. C., & Palencia, R. S. (2015). Media Exposure and Students' Communicative English as Second Language (ESL) Performance. *Countryside Development Research Journal*, 3(02), p. 71-81.
- Al Zoubi, S. M. (2018). The impact of exposure to English language on language acquisition. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 5(4), p. 151-162.
- Aylor, B., & Oppliger, P. (2003). Out of class communication and student perceptions of instructor humor orientation and socio-communicative style. *Communication Education*, 52(2), p. 122-134.
- Cotten, S. R., & Wilson, B. (2006). Student-faculty interactions: Dynamics and determinants. *Higher Education*, 51, p. 487-519.
- d'Ydewalle, G., & De Bruycker, W. (2007). Eye movements of children and adults while reading television subtitles. *European psychologist*, 12(3), p. 196-205.
- Iamudom, T., & Tangkiengsirisin, S. (2020). A Comparison Study of Learner Autonomy and Language Learning Strategies among Thai EFL Learners. *International Journal of Instruction*, 13(2).
- Lindgren, E., & Muñoz, C. K. (2013). The influence of exposure, parents, and linguistic distance on young European learners' foreign language comprehension. *International Journal of Multilingualism*, 10(1), p.105-129.
- Nadler, M. K., & Nadler, L. B. (2000). Out of class communication between faculty and students: A faculty perspective. *Communication Studies*, 51(2), 176-188. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10510970009388517>
- Palencia, R. S. (2009). Correlates of the Oral English Performance in the Seven Language Functions of the First Year Nursing Students of Samar State University: Inputs for Improved English Instructional Program. *Unpublished Master's Thesis, Samar State University, Catbalogan City*.
- Pascarella and Terenzini (1991). How College Affects Students: Twenty years of research on college students: Lessons for future research, 83-92.
- Peters, E., & Webb, S. (2018). Incidental vocabulary acquisition through viewing L2 television and factors that affect learning. *Studies in Second Language Acquisition*, 40(3), p.551-577.
- Spada, N. (2006). How Languages Are Learned. Oxford: Oxford University.

Webb, S. A. (2010). Corpus driven study of the potential for vocabulary learning through watching movies. *International Journal of Corpus Linguistics*, 15(4), p. 497-519.

28. A semiotic observation of narrative trajectories in *Madonna in a Fur Coat* by canonical narrative schemas

Orhun BÜYÜKKARCI¹

APA: Büyükkarcı, O. (2021) A Semiotic Observation of Narrative Trajectories in *Madonna in a Fur Coat* by Canonical Narrative Schemas. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 345-363. DOI: 10.29000/rumelide.984799.

Abstract

This study combines semiotic theory with Turkish literature in implementation on one of Sabahattin Ali's well-known novels, *Madonna in a Fur Coat*. From the ideas of C. S. Peirce and Ferdinand de Saussure have many semiotic branches derived, one of which is the so-called literary or narrative semiotics that deals with the unfolding of narrative structures and the signification of literary works under the leadership of A. J. Greimas. Literary semiotics postulates the idea that a narrative should be analyzed in three meaning layers: discursive, narrative, and deep-abstract levels. Accordingly, the primary purpose of this study is to reveal the narrative organization of Sabahattin Ali's novel, *Madonna in a Fur Coat*, employing canonical narrative schema, which is one of the analysis tools of literary semiotics. These actors are the unnamed narrator, Raif Efendi, Maria Puder, Raif Efendi's father and husbands of his sisters, all of whom have their own goals. Besides, unfolding the narrative trajectories of these actors will help formulate narrative level analysis on a literary work in a semiotic perspective. The study is composed of three parts. In the introduction part, the aims, method and scope of the study will be presented. In the second part, the narrative level analysis of the novel takes place considering the actors' trajectories. Lastly, in the conclusion part, the study results have been discussed under the titles of 'the temporal hierarchy and relationship between trajectories', 'cognitive senders', 'the trajectories ending with success vs failure', 'the key events that bridges the trajectories'. It is believed that this study will help readers gain insight into three aspects: Sabahattin Ali's authorship skills in creating fiction, the structural status of *Madonna in a Fur Coat*, and one possible application of the literary semiotic approach.

Keywords: Semiotics, canonical narrative schema, Sabahattin Ali, *Madonna in a Fur Coat*, narrative level analysis

Anlatı şemaları aracılığıyla *Kürk Mantolu Madonna*'da anlatı izlemlerinin göstergebilimsel bir gözlemi

Öz

Bu çalışma, göstergebilim kuramını ve Türk edebiyatını Sabahattin Ali'nin en tanınmış eserlerinden, *Kürk Mantolu Madonna* üstünde bir uygulamada birleştirmektedir. Çağdaş göstergebilim temellerini C. S. Peirce ve Ferdinand de Saussure'den alır. Bu iki filozofun görüşlerinden birçok göstergebilim dalı türemiştir ve bunlardan biri de A. J. Greimas'ın öncülüğünde, anlatısal yapıları ortaya çıkarmakla ve yazınsal eserlerin anlamlandırılmasıyla ilgilenen yazınsal-anlatısal göstergebilim dalıdır. Yazınsal göstergebilim bir anlatının, söylemsel, anlatısal ve derin yapı olmak üzere üç düzeyde incelenmesi gerektiği fikrini varsayar. Buna bağlı olarak, bu çalışmanın birincil amacı, yazınsal göstergebilimin çözümleme aygıtlarından biri olan anlatı şemalarını kullanarak Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İngilizce ABD (Mardin, Türkiye). orhunbuyukkarci@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2808-2274 ([Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984799]

Madonna romanının anlatısal düzenini ortaya çıkarmaktır. Bunu yapmanın söz konusu romandaki ana aktörlerin anlatı izlemleri hakkında açık bilgiler vereceğine inanılmaktadır. Bu aktörler sırasıyla isimsiz anlatıcı, Raif Efendi, Maria Puder ve Raif Efendi'nin ailesidir ve hepsinin anlatı içinde ulaşmak istediği kendi hedefleri vardır. Buna bağlı olarak, bu aktörlerin anlatı izlemlerini ortaya çıkarmak, göstergebilimsel bakış açısıyla bir edebi eserin anlatı düzeyi incelemesinin netleştirilmesine de yardımcı olacaktır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, çalışmadaki göstergebilimsel yöntemle dair bilgi verilmiştir, ikinci kısımda ise romanın anlatı düzeyi incelemesi yer almaktadır. Son olarak sonuç bölümünde romanın anlatı düzenine yönelik elde edilen bilgiler 'zamansal hiyerarşi ve anlatı izlemleri arasındaki ilişkiler', 'bilşsel göndericiler', 'başarı ve başarısızlıkla biten izlemler' ve 'izlemler arasında köprü kuran anahtar olaylar' başlıkları altında tartışılmıştır. Bu çalışmanın okuyucuların üç noktayı kavramada yardımcı olacağına inanılmaktadır: Sabahattin Ali'nin kurgu oluşturmadaki yazarlık becerisi, *Kürk Mantolu Madonna*'nın yapısal durumu ve son olarak yazınsal göstergebilim yaklaşımının muhtemel bir uygulaması.

Anahtar kelimeler: Göstergebilim, anlatı şeması, Sabahattin Ali, *Kürk Mantolu Madonna*, anlatı düzeyi çözümlemesi

1. Introduction: Preliminary remarks

Madonna in a Fur Coat (Ali, 1943) was first published "in a series of 48 episodes in Hakikat Newspaper between the years 1940-1941" (Bezirci, 2007, p. 204). Its author, Sabahattin Ali, is one of the prominent writers of Turkish literature and has remained popular with his "social realist" works (Moran, 2001, pp-22-23; Okur, 2017, p.93). Accordingly, this study analyzes the narrative organization of Sabahattin Ali's well-known work, *Madonna in a Fur Coat* (2017), with the analysis tools of literary semiotics. Under the leadership of Algirdas Julien Greimas, the Paris School of Semiotics purports to find the scientific ways of dealing with anything concerning "meaning and signification" (Landowski, 2015, p.84; Yücel, 2001, p.10), which is why Greimas named this movement "not as a science but a scientific project" (1989, p. 539). That Paris School chose narrative texts as the primary implementation area of their ever-developing theory since the 1960s makes this enterprise be called 'literary semiotics' in time. With its terminology, analysis tools and approach towards narratives, literary semiotics can be affirmed as "one of the most productive branches of structuralism" (Yücel, 2015, p.204). As its name signifies, the overall objectives of structuralist thought are "to unfold the internal meaning and the inner relations between constructive elements of a unit" (Vardar, 2001, p.11, Yücel, 2015) and "to analyze this unit synchronically as a system in itself" (Yüksel, 1995, p. 13). These principles apply to literary semiotics, making it possible to examine the collided narrative courses of story actors in Sabahattin Ali's book.

The reason for choosing *Madonna in a Fur Coat*² as the text to analyze for this study underlies the fact that although there is already a great deal of academic research bringing criticism and diverse realist perspectives into the novel's relationship with real-life situations (Karakuş, 2010), few studies are aspiring to investigate its inner structures. Moreover, these structuralist studies comprise the analysis of the novel in the light of text linguistics (Hirik, 2020) or the narratorial position of the narrator concerning modality (Uzdu et al., 2018). Still, no study was found to have analyzed the novel in question from purely the perspective of literary semiotics, making such a study spring up. Thus, it is strongly believed that such an analysis of the narrative structure will provide helpful insight to understand one of the formative elements of the novel, and it is supposed with this study that the number of semiotic studies on the masterpieces of

² For the analysis in this study, the 84th impression of the book, published in Turkish by Yapı Kredi in 2017, is used. All translations in the study are my own.

Turkish literature will increase. However, the scarcity of the structural studies on the novel is not the only motive for this paper. There are two others: the former is the postulation that literary semiotics is an appropriate methodology that can best fit the objectives of both this study and of possible others seeking for structural relations by formulating the narrative organization, and thus helping unfold the signification of a text. The latter is the synchronic rise of literary semiotics with practical studies of Paris School in Europe, and in Turkey with Tahsin Yücel, “whose work (*L’Imaginaire de Bernanos*, his doctoral dissertation) was largely interpreted and criticized” (Yücel, 1999, p. 24) by Greimas in the conclusion part of his initial work *Semantic Structurale* (1966). If I may say so, this fact should lead us to conceive why and how this study brings together literary semiotics and *Madonna in a Fur Coat*, both of whose very first practitioner and the author are from Turkey.

As a priority, there is a need for further clarification on the limits of the study, and so it will provide information on how much of the literary semiotic approach will be implemented on how many of the structural units of the novel and the justifications for doing so. As stated earlier, the analysis of the novel is limited to the narrative organization, and as the title suggests, the narrative trajectories of the main actors in the novel. The limitedness of the research area is due to two factors, the profoundness of the semiotic methodology and the length of the target text. It is a fact that Greimas (Greimas & Courtes, 1982), as the founding father of the theory, postulates the narrative semiotic analysis should cover three dimensions, which are respectively “discoursivization” (pp. 85–86), “narrativity” (pp. 208–210) and “deep structures” (pp. 69–70). All of those titles require the separate analysis of three meaning layers with many sub-parameters to be investigated in themselves. For instance, when we have a look at Greimas’s work, *Maupassant: The Semiotics of Text* (1988), “which is one of the most accomplished samples of literary semiotic applications” (Yücel, 2012, p. 97), it can easily be seen that Greimas analyzed the five-page long Maupassant story “Deux Amis” in a nearly 250-page long book. Additionally, when we check the other studies adopting the literary semiotic approach to the investigation of a given artwork, we can observe that either the chosen text or its parts to be analyzed determines the scope of the study. For instance, while the applications of a complete version of semiotic analysis are compatible with the short stories and tales (Kalelioğlu, 2018b; Martin & Ringham, 2000, pp. 145–166, Martin & Ringham, 2006, pp. 254–275; Büyükkarcı & Bulut, 2018; Rifat, 2011, pp. 121–142; Yücel, 2014, pp. 199–216; Rifat, 2014, pp. 115–133), the partial applications of the methodology are generally observed to be performed on the novels or longer narratives (Öztoğat, 2005, pp. 137–150). Lastly, however, as far as the novels are concerned, the scope of a complete version analysis can generally result in the flourishing of lengthy books (Kalelioğlu, 2020; Günay, 2018; Kalelioğlu, 2018a; Budniakiewicz, 1992). So, it can concisely be stated that only a narrative level analysis will be more reasonable for the article’s scope when considering the number of details for both the method and target text.

Some other questions await answers to account for how and by what means the narrative analysis will be fulfilled in this study, and additionally, what benefit the reader will get after such investigation into the novel’s narrative dimension. The primary aim of the narrative level analysis is to depict the significant transformation of actants (actors-characters), which is vital to understand “the narrative syntax” of a text (Kalelioğlu, 2020, p. 14). There are two main instruments used for this depiction. “Keeping in mind the differences between them” (Hebert, 2020, pp.108–109), these tools are respectively *the actantial schema*, which serves to indicate the roles of actants in a narrative; the other is *the canonical narrative schema*, a tool for facilitating the observation of transformational phases that an actant undergoes throughout the narrative. Greimas and Courtes note (1982) that this schema “serves as a point of departure for understanding the organizing principles of all narrative discourses” (p. 204). This applies to this study as well since the canonical narrative schema is the main instrument to be utilized for depicting the narrative

organization of *Madonna in a Fur Coat*, revealing the positive and negative interrelations between the narrative trajectories of five main actors, respectively the unnamed narrator, Raif Efendi, Maria Puder and Raif Efendi's father and his sisters' husbands. Last but not least, doing all this in this study, I mean the formulation, and thus, concretizing the novel's narrative grammar, will provide the reader with valuable insight into three aspects: first, Sabahattin Ali's authorship skills in the creation of fiction, second, one possible application model of semiotics, and lastly, the structural state of the text itself.

2. Analysis of the Trajectories

Before starting the analysis, it is necessary to give a short information on the working principles of canonical narrative schema, which I believe will facilitate understanding the subsequent procedures. As noted in the introduction part, canonical narrative schema comprises the transformational phases of actors within a narrative, and it indicates stages of the quest that actors undergo in a narrative: these are, "manipulation", "competence", "performance" and "sanction" (Bronwen & Martin, 2000, p. 32; Kiran & Kiran, 2018, p. 434; Kiran & Kiran, 2011, 304). As Greimas and Courtes states (1982), these stages are "the repetition of three tests—qualifying, decisive and glorifying which appeared as the regularity, located upon the syntagmatic axis, that revealed the existence of a canonical narrative schema" (p. 204). Whether a character or non-character, the sender directs the subject towards an object at the manipulation stage. This is the initiating "contract" phase of a trajectory, "established from the beginning between the sender and the subject" (Greimas, 1982, p. 60). The competence stage indicates the phase in which the subject gains the necessary competence, skill, knowledge or material to fulfil the mission. "Knowing-how-to-do", "being-able-to-do", "having-to-do", "wanting-to-do" are the primary modalities to be observed (Kalelioğlu, 2020, p. 127). The performance stage is the one that comprises the fulfilment of action with the obtained material at the competence stage. The primary modalities are as follows: "to-do". This stage is important in that the subject can either achieve or fail the quest. In the sanction phase, the outcome of a quest is declared to the reader, and the sender is informed about the result. As Hebert suggests (2020), the sender's "epistemic judgment determines whether performance conforms to the implicit or explicit contract that was made during the manipulation stage" (p. 114).

2.1 The unnamed narrator

Madonna in a Fur Coat can be said to subsume two interdependent stories whose narrators are different. In the first part of the book (Ali, 2017, pp. 11-46), the unnamed narrator recounts his thoughts and a given piece of his life to the audience. In the second part, however, the audience is left to Raif Efendi's narration of his private part of life through his notebook (pp. 46-160). The nameless narrator begins speaking about Raif Efendi, "who is the most effective person in his life" (p. 11), and when and how he came to know him. All of what he tells to the audience can be summed up to serve the purpose of giving information about how Raif Efendi became a person of the narrator's interest. It can be seen from the beginning of the story that the narrator implicates that he is narrating the story to introduce Raif Efendi and what impact he had on his life. After recounting "how he was dismissed from the bank he worked and looked for a job for a long time" (pp. 12-13), then "how he coincided with Hamdi on the street" (pp. 13-14), and "that Hamdi provided him with a follow-up job" (p. 17), the narrator encounters Raif Efendi and gives the very first impressions on him: "shortly cut, thin hair with a wrinkled skin through his tiny ears to the dewlap, sometimes rising his head as if thinking of the word he failed to find" (p. 18).

However, no relations can be said to promote between the narrator and Raif Efendi for days though they share the same office at work. This makes the narrator become disinterested in Raif Efendi. Because of his

annoying daily routines such as his "lunchtime manner" (p. 18), "translation style of the documents" (p. 19), "secretly reading something that he called a novel in German" (p. 19-20), and his permanent senseless manner" (p. 21) never change. The narrator gradually becomes more intimate with the others at work and learns what they think about Raif Efendi and what kind of a person he is. All the others at work have a negative perception of Raif Efendi. They see him as "a slowpoke person who has to earn to look after a big family and doubtfully know a language" (p. 19). Nevertheless, what they say about Raif Efendi is understood to have missed the mark by an incident that the narrator witnessed.

One day, Hamdi enters the room the narrator and Raif Efendi were in and starts shouting at Raif Efendi "due to a belated letter translation from a Hungarian company" (p. 21). Raif Efendi remains still not uttering a word to Hamdi, although this delay was just because of the typists. After being back from requesting the typist to speed up the draft, Raif Efendi has his seat and silently starts drawing shapes on a small piece of paper with a smile on his face. Seeing how accurately the mini depiction of Hamdi with an open shouting mouth on the paper pictured, the narrator's thoughts on Raif Efendi start changing. He feels that Raif Efendi is not so lackadaisical a man to his environment and is aware of the personal characteristics of the people around him. Besides, this incident triggers the narrator's curiosity, as can be seen in his statement, "Raif Efendi has again been a suspenseful man for me" (p. 23). From this point on, it can be seen that the narrator's trajectory in the novel starts. This trajectory is shortly to know more about the man he works with at the same office, to tackle the mysterious inconsistency between Raif Efendi's actions and capacity to analyze the inner worlds of people around. Below is the canonical narrative schema depicting the narrator's phases of the steps from beginning to the end of the story.

Table 2.1: Canonical Narrative Schema of the Narrator's Trajectory

Manipulation (Contract)	Competence (Qualifying Test)	Performance (Decisive Test)	Sanction (Glorifying Test)
-The desire to learn the secret part of Raif Efendi's life triggers the narrator (p. 23). -He wants to learn the truth about his identity (p. 24)	-The narrator visits Raif Efendi for illness (p. 24). -Raif Efendi does not show a timid manner to the narrator (p. 34). -The narrator insistently asks for permission to read Raif Efendi's notebook (p. 44), and Raif Efendi allows the narrator to read the notebook (p. 45)	-The narrator reads Raif Efendi's notebook till the end and learns everything about his past life (pp. 46-160).	-The narrator learns of all that happened in Raif Efendi's life and states that he understands what caused him to be isolated (p. 160).
Modality			
Convincing/Directing Wanting-to-do Having-to-do	Being-able-to-do/Wanting-to-do Knowing-how-to-do/Having-to-do	To-do	Knowing about action/subject

As stated, the picture Raif Efendi drew has the narrator suspect him. He furtherly defines it with this statement, "I was sensing lots of contradictions with him despite the light blazing in my mind" (p. 23), "from now on every behaviour of Raif Efendi has attracted my attention, even the meaningless and immaterial ones" (p. 24). Deciding to solve Raif Efendi mystery, the narrator "makes use of any chances" (p. 24). It is possible to say that he proceeds to the next stage in his trajectory, the competence phase. This part of the

narrative indicates the process of gaining what is necessary to achieve the quest. Thus, the narrator first has to be closer to Raif Efendi to learn his true identity. He first visits Raif Efendi's home to deliver both a translation document and get well soon wish to him. We can evaluate it as a chance for the narrator to be closer to Raif Efendi. However, the narrator's curiosity about him increases on each step, and he learns more about his life. In Raif Efendi's house, the narrator witnesses Raif's domestic life and knows details about the members of this house (p. 25-27). This visit to Raif Efendi at home during his illness was the first step and strengthened their friendship. However, Raif Efendi keeps the distance between the narrator and himself. Though some days "they together go out of work and drink coffee at Raif Efendi's house" (p. 27), they speak sweet nothings like the high prices in Ankara or the disorder of pavement in the neighbourhood. The narrator's visits to Raif Efendi's house gradually get more frequent, and he becomes pretty familiar with the house's inhabitants (pp. 28-33). Though not fully understands the reasons for Raif Efendi's introversion, the narrator achieves annihilating "Raif's shy and timid manner" (p. 34) against him. One day Raif Efendi gets sick again, but his illness is longer and more severe than the previous ones. The narrator constantly goes visiting and helping him. However, Raif Efendi's health status goes worse, and he understands he is to die soon. Then, he asks the narrator "to bring all of what remains in the drawer of the console at the office" (p. 40). Among them is Raif Efendi's special notebook "that he does not want the narrator to read but burn in the stove" (p. 43). The last thing that the narrator has to obtain is permission to read the notebook, which is the key to reach core information on Raif Efendi. Instructed to burn the notebook on the stove, the narrator harshly resists Raif Efendi and asks for permission to read the notebook. His insistence helps to persuade Raif Efendi, and the narrator, taking the essential key to learning Raif Efendi's past, completes the competence level in his trajectory. This can be seen in Raif Efendi and the narrator's statements, "read it, then you will see" (p. 45), "as soon as I heard this, I put the notebook into my pocket" (p. 45).

After taking leave from Raif Efendi's house kissing his hand, the narrator remains face to face with what he has followed for months. He has Raif Efendi's notebook in his hand and is on the edge of reaching the knowledge of his past life. It is shortly about what caused Raif Efendi to be so introverted as to be alienated from everyone at work and home. Between pages 46-160, Raif Efendi's notebook is read by the narrator until the end of the novel. Finally, the narrator declares it with the statement of "Raif Efendi's notebook ends with this. There are no further notes and records on other pages" (p. 160). This, in semiotic terms, indicates the ending of the performance stage. The narrator achieved his goal, and the last phase is the sanction in which this success is to be declared.

Raif Efendi undoubtedly recounts his own past life through his own words, but the narrator seemingly learns and declares all the facts about him. The narrator is perhaps the only person around Raif Efendi who knows the truths and why he became so isolated from everyone. For the narrator's trajectory, this is the sanction stage, and it is the last phase that subsumes announcing the outcome. The narrator, who truly understands Raif Efendi, asserts that "I do not feel like I lost Raif Efendi, but like have just found him" (p. 160), "although Raif Efendi wrote down on the notebook we could not have a chance to speak, I have talked all the night to him" (p. 160).

2.2 "Raif Efendi"

Raif Efendi is the main actor around whom the story circles. He is in front of the audience with two different identities in two different periods of his life. The first is his maturity recounted as an old, timid, introverted and dissocial person by the narrator. The second covers his youth time in which his experiences have a significant impact on the rest of his life. Raif Efendi is the narrator of his youth time, and only by the narrator's insistence is he persuaded that his notebook is read to learn all of what happened in his life

before. Thus, his narrative trajectory, the outcome of which is the key to his transformation, must be sought in the youth time that he recorded in his notebook. Raif Efendi's past life is full of losses and sorrow. However, "he wants to tell everything in turn from the beginning" (p. 46). Raif Efendi's father, "who is well off in the town they live" (p. 48), "decides to send him to Istanbul" (p. 48), then to "Germany to expertise on soap production."³ (p. 50) for they have a soap factory that Raif Efendi would one day run. Nevertheless, Raif Efendi idles there, telling lies to his father that "he is busy with language learning and will soon apply to a soap production facility" (p. 52). "Nearly one year has passed since he came to Germany" (p. 54), but he is still not fully busy with soap expertise. One day Raif Efendi accidentally finds himself in front of an art gallery. While rambling in the gallery, he gazes upon "a portrait of a woman in a fur coat" (p. 55). Raif Efendi is so stuck to this picture that "he can't help thinking he used to know her from the novels he has read since his childhood" (p.55) and watches it not move even though people are pushing him the right and left. Getting back to the hostel he has stayed, Raif Efendi skims through the magazine in which a commentary on the portrait and its painter, "Maria Puder" (p. 56), mentions them with an analogy to "Mother Mary" and "Madonna in a fur Coat" (p. 57). He incessantly "goes to the art gallery in the afternoon to see the painting of Madonna in a Fur Coat till the doors are to be closed" (p. 59). Raif's regular visits attract the attention of everyone. He so attentively observes the painting that he even does not realize it is the woman in and of the artwork that goes up to him and asks questions like, "do you wonder this painting a lot? You are watching it every day" (p. 60). This belief comes true. Though he decides not to go to the gallery again and return to his hometown, he sees Maria Puder one day, "walking with a sorrowful, bored expression on her face as if she were not aware of who is around" (p. 63). Raif Efendi decides to eat dinner out the next day and goes to "Nollendorf Square where he met Madonna in a Fur Coat the other day" (p. 67). It can be argued that his trajectory initiates on this point, the point on which he understands he can see again what he has constantly been thinking of. The manipulator or the sender is the love or the attraction emerging when Raif Efendi saw the painting. He got face to face with her alive and wants to find another trace of her, which is why he comes to the place he saw her. Below is the canonical narrative schema of Raif Efendi's trajectory depicting the phases in which he underwent transformations. This painting makes Raif believe "it is not only possible for him to find the woman he has sought, but he is so close to her as well" (p. 62).

Table 2.2: Canonical Narrative Schema of Raif Efendi's Trajectory

Manipulation (Contract)	Competence (Qualifying Test)	Performance (Decisive Test)	Sanction (Glorifying Test)
<p>-Raif Efendi sees a portrait of a woman in a fur coat and cannot take his eyes from the painting of Maria Puder and stop thinking of her (p. 55).</p> <p>-One night, he sees her on the street (p. 63) and goes back to the place to see her again (p. 67).</p> <p>-It is either the desire to steal Maria's heart or Raif's love to trigger his actions.</p>	<p>-Raif Efendi sees Maria again (p. 68) and follows her to the pub she works at (p. 69).</p> <p>-Maria greets Raif in a friendly and warm manner (p. 72).</p> <p>-Maria approaches and starts a dialogue with Raif (p. 74).</p>	<p>-Raif and Maria meet, and they talk about each other frankly (pp. 89-105).</p> <p>-They start meeting every day (p.105).</p> <p>-On New Year's Eve, they have fun and sleep (p. 110-117). But it not enough for Maria to fall in love with him, and they break up (p. 120).</p> <p>Raif's father dies (p.137), and he has to</p>	<p>-Raif coincides with Frau Van Tiedermann in Ankara. He learns all the truth about Maria. After a short time giving birth to her child, she died. She was Raif's daughter as well. Raif understands all what has happened since he left Berlin (pp. 155-156).</p>

³ This incident seems very much like the main trajectory of Raif Efendi. However, Raif has never such an aim, and he confesses that he wants to see "Europe that he used to read through the novels" (p. 50). Therefore, this trajectory is considered Raif's father's trajectory in the following parts of the analysis.

	-They decide to become friends (p. 77) and promise to see each other again tomorrow (p. 84).	be back in his hometown (p. 141). Maria goes to Prag (p. 139). -The link between Raif and Maria is broken. Raif cannot hear from her (p.145).	
Modality			
Convincing/Directing Wanting-to-do Having-to-do	Being-able-to-do Wanting-to-do Having-to-do	To-do	Knowing about action/subject

Raif Efendi starts waiting for Maria Puder at the same place in the hope that he might see her again. Although not knowing what to do even if he could see her, he keeps waiting and afterwards sees “someone approaching the street where he stands” (p. 68). He is sure that she is the woman, and for not to lose her again, he starts following her without being noticed. At the end of the pursuit, he detects the woman went into “Atlantic Casino” (p. 68) by confirming the man standing at the door. Raif Efendi, a timid man who has never had a relationship with a woman, unconsciously goes into the pub for having contact with her. Raif Efendi’s contact, which he does not expect, for he does not think she would be able to remember him, is provided with a “friendly greeting” of Maria singing songs at the scene (p. 72). This incident, “which is enough for making Raif the happiest man of the world” (p. 73), is precisely what Raif Efendi has been awaiting. However, as for competence level, Raif further needs to talk to her “to improve friendship” (p. 73). Although Raif Efendi thinks it would be discourteous to expect a talk with her, this move comes from Maria too. She approaches the table Raif is sitting at and says first, “How are you doing”, then has an opposite seat (p.74). Maria Puder behaves far more intimately to Raif than he thinks. Besides, her intimacy saves Raif Efendi, who knows nothing about starting a dialogue with Maria from big trouble. The conversation is a big step for Raif Efendi as they have learnt lots of details about each other. What they have shared are, for instance, that Maria was the woman who came nearby and “asked Raif what to find in this painting at the gallery” (p. 75), “she watched Raif observing her portrait” (p. 76), “she is 26” and “Raif is 24” (p. 76), both of them feel “lonely” (p. 77) and “may become friends” (p. 77) only by observing “the rules Maria established” (pp. 81–82). Besides, they promise to see each other “tomorrow afternoon at the same place they leave” (p. 84). This part precisely indicates that Raif has gained what is necessary to keep the connection to Maria at the competence level of his trajectory. He has met Maria and will be with her again the next day. From this point on, Raif is at the performance stage in which he expects to be closer to Maria Puder, to whom he has deep admiration.

What is next for Raif’s trajectory is to have a place at the heart of Maria. In Raif’s inner monologues, we can see that although “he knows nothing about her, he is sure she is the person he has sought and expected throughout his life” (p. 85). Raif further reflects his intriguing feelings against Maria in these statements: “she is certainly the person I need to live” (p.86), “I am impatient for depicting her my soul, all naked, without hiding anything” (p. 87). Raif is very sensitive to Maria and ultimately leaves himself to her

directions on the first date, saying, "I depend on you" (p. 90), "you precluded me from asking for nothing" (p.91). They first go in "a big garden with gratings" (p. 91), then decide to eat out "in a restaurant in the west part of the city" (p. 95). After a bit of silence, Maria starts her talk saying, "don't be offended with me, but I don't love you too" (p. 96), then she unburdens herself to Raif about her thoughts on male dominance, all of which brings about loneliness to her (pp. 96-102). Later, they decide to keep their chat in "Romanisches Kaffe" (p. 102) till 11.00 p.m. The day ends with Raif's accompany Maria to Atlantic Pub, where she works at nights, and one more appointment for a new date the next day and Maria's farewell kiss. The dates become regular, "they meet and walk around every day mostly in museums and art galleries" (p. 105), all of which are evaluated as "closeness of souls" by Raif (p. 105). Raif confesses he loves her, but Maria "does not give chances that will change their friendship into a different mode" (p.106) and continues to call Raif "my friend" (p.107). This calling indicates Raif has gained a preferable closeness to her but not a sense of love in her eyes. Besides, he cannot fully disclose his feelings to her because of "the fear of losing her" (108). On New Year's Eve, they decide to go to a place called "Europe" (p.111) on the opposite side of Anhalter Station. That night is magical for Raif because he has slept and woken up with her and "fulfilled all his desires" (p. 117). However, Maria behaves senselessly and calls Raif "my friend" again (p. 119). She says, "try hard as she may, she cannot fall in love with Raif" (p. 119) and "wants not to be with Raif till they both feel the need to see each other" (p. 120). Five days have passed, but Raif could not see Maria though he has gone to her working place. Raif learns that she has been ill and "was taken to Charite Hospital as she had no one to care for her" (p.127). Raif immediately goes to the hospital and looks after Maria for 25 days there. Afterwards, he keeps looking after her at home, and one day, Maria confesses that "she loves Raif too". This delayed declaration of love, says Maria, is "because of the people who secured the sense of trust from her" (p. 136). This is the most significant improvement that Raif has expected for a long time. They spend time together happily, but when Raif is back to the pension, he has stayed for one year, and he takes a telegraph: in it was written, "your father died, I sent the carfare, be here immediately" (p. 137). This incident reminds them of the fact that Raif "belongs to far afield where this telegraph comes from" (p. 137). They talk about the incident, and Maria decides to go to Prag before Raif leaves, saying, "whenever you call me, I will come", and afterwards, "wherever you call me, I will come" (p.140). When Raif is back in his hometown, he cannot see a welcome by his brothers in law and take the natural part of his father's legacy. He "often exchanges letters with Maria" (p.143), but after some time, he can neither "get responds to his letter from Maria nor can he hear from her" (p. 145). This shows the link between Raif and Maria is broken. At the same time, it means that Raif loses Maria, which indicates Raif fails to be happy with Maria.

The last phase of Raif's trajectory is the sanction in which his failure is declared. Raif recounts how he has lived without Maria and what he has done to get used to her absence. He thinks of many possibilities on the reasons for not to hear from her. He takes back the letters he has sent to Maria as she has been unresponsive. However, Raif has to wait for long years to learn why he cannot establish a connection with Maria. He occasionally implicates the importance of this fact, which obliges Raif to pen his memories. He sends letters to the pension owner to learn Maria's status from Frau Van Tiedermann, a relative of Maria that Raif lived at the same hotel in Berlin. However, in the response letter, the lady says, "Frau Van Tiedermann does not stay at the pension". Losing all his hopes, Raif understands all of what he has experienced in Germany was "nothing but dream and delusion" (p. 147). He marries his current wife, one of whose distant relative help Raif get a job in the company he works for now. Ten years have passed since Raif left Berlin and all that he lived, but one day "walking on the street, he is grabbed with his arm by someone" (p.150); she is Frau Tiedermann, Maria's relative. Both of them are pretty surprised and go somewhere to be able to talk more freely. Frau Tiedermann is not aware of Raif and Maria's relationship, but Raif is impatient to ask questions about her. Embarrassed by Raif's indirect questions, Frau Tiedermann says "that Maria died" (p.155), and she can tell what happened to her in detail. She continues to speak and says, "that she went to see Maria's

mother when she heard that Maria died” (p.155), “that Maria’s mother told her Maria felt some changes on her body and went to see a doctor” (p.155), “then, she learnt she was pregnant, but the doctors found this too risky for Maria due to her previous illness” (p.156), “However, Maria insisted on giving birth the child whose father she was not able to tell her mom” (p. 156). Hearing all these, Raif freezes up and cannot say anything. All he can do is to take a look at her daughter moving away on the bus. This is the declaration of the result of Raif’s trajectory. Raif regrets having doubted Maria and understands all that has happened since he cannot hear from her and the shocking truth about his daughter against which he cannot do anything but pen them all in his notebook.

2.3 “Maria Puder”

Maria Puder is one of the main actors in the novel. Her story, that is, her narrative trajectory, cannot be separated from that of Raif. We get to know and have ideas about her course, in whose phases she transforms, by two primary sources of information. One of them is Raif’s thoughts and interpretation of her personality, and the other is the directly reflected conversations that she makes with Raif. The second source can be more beneficial for observing her mindset, deducing her intention and concretizing her tendency within transformations as she is a forthcoming, self-confident, single-minded and strong woman. It is possible to suggest that her narrative trajectory gets started with two actions, one which is cognitive and the other is performative. The cognitive action comprises when she sees Raif at the art gallery in which she exhibits her painting and has some presuppositions on him. Seeing Maria’s portrait, Raif freezes up and starts observing it for hours, and he repeats it “every afternoon until the doors of the gallery are closed” (p. 59). This man, even whose name Maria does not know, attracts her attention, and she goes up asking questions like “[D]o you wonder this portrait a lot? You come every day and observe it” (p. 60). However, this conversation annoys Raif, who understands that everyone has been aware of his strange behaviour and leaves the gallery without noticing who was the person asking questions, and he does not come back again. The performative action by which Maria is manipulated to decide to be friends with Raif is that she sees him again among the audience watching her. She “greet him with a warm manner” (p. 72), afterwards starts a dialogue with him at the pub where she works at nights. She says, “she has been curious about his staring the portrait” (p. 76) and finds his manner quite different from those of other men and confesses that “she is lonely too as if she could drown” (p. 77). Maria further states that she finds Raif quite different from other men, and “they can be friends” (p. 77). This indicates the initiation of her trajectory in which she seeks to eliminate her loneliness. She will confess in the further dialogues, finding the man she may experience true love with. The phases of Maria’s trajectory are listed in the following table.

Table 2.3: Canonical Narrative Schema of Maria Puder’s Trajectory

Manipulation (Contract)	Competence (Qualifying Test)	Performance (Decisive Test)	Sanction (Glorifying Test)
-Maria sees Raif, who observes her painting for hours and wonder about him a lot (p. 59). -She is manipulated to make friend with him by the desire to find the right man (p. 77).	-After Maria decides to make friend with Raif, she asks him to accompany her they start to know each other (p. 79). -The next day, Maria clearly states that she cannot be lovers but friends with Raif. However, she continues	-Maria starts showing intimate behaviour to Raif from time to time (p. 109). -On New Year’s Eve, they have intercourse (p. 116). But Maria cannot find love and decide not to see each other for some time (pp. 118-120).	-Maria stops sending letters to Raif, and their connection is broken. Frau Van Tiedermann recounts all the incidents about Maria. She says, “Maria died at the time of her daughter’s birth without telling anyone the name of her daughter’s father” (pp. 155-156).

	to be familiar with him and tries to find ways of loving him (pp. 96-109).	-In the next few days, Maria gets sick badly and is taken to hospital. Raif deals with all her needs for days, and she accepts that she is in love with Raif (pp. 127-136). -This does not last long. Raif has to be back in his hometown because of his father's demise. So this is the last time she sees Raif (p. 140).	
Modality			
Convincing/Directing Wanting-to-do Having-to-do	Being-able-to-do Wanting-to-do Knowing-how-to-do Having-to-do	To-do	Knowing about action/subject

The next phase in the trajectory is the competence stage, and what Maria needs to gain in this step is the knowledge that will help decide whether Raif is the right man to make friends with, or perhaps, to be lovers. The competence stage can be suggested to initiate right after they meet and decide to make friends, which comprise the manipulation phase. The transition from manipulation to competence may not be considered so transparent. Nevertheless, when we check what happens between them right after Maria's decision statement "You do not know of me a lot, but I observed you for 15-20 days...Yes, we may well make friends" (p. 77), we can easily see that Maria and Raif start learning about each other. It is possible to make the analogy that it is Maria's game, the rules of which are established by her at the night they meet while Raif accompanies her to home, "do not care if we have quarrels" (p. 81), "it is all finished if you demand anything from me" (p.81). The next day, they get together as compromised. Maria welcomes Raif in front of her house "at half-past three in the afternoon" (p. 88). It is the second period they spend time and have estimation about themselves. They go to "a big garden with iron gratings" (p.91), and Maria keeps suggesting her thoughts clearly, which she believes will protect their relationship. Then, she asks Raif not to pity her even once, which is another rule that indicates the independent soul of Maria. Afterwards, they go to "a restaurant in the west part of the city" (p. 95) to eat out. Maria keeps her silence for some time and confesses that "she does not love Raif as well" as she could not do in the past (p. 96). Then she keeps her clarifications that she "desires a man, a true man to drag her without leaning on another source of power" (p. 98) and why she cannot love Raif but make a good friend with him to share experiences. Raif accepts this offer, continuing their date at another place, "Romanisches Kaffe" (p. 102).

After that day, "they start meeting and walking around every day" (p.105). Maria seems to find her best friend in her life. However, what is lacking in her soul is love, which she defines as "the love I wait for is different... It is to desire with all soul, body and everything" (p.107). Raif observes and senses in the later dates that although Maria limits herself to give hope for taking their relationship from friendship to dearness, "she is of conflicting feelings" (p.109) on how to behave Raif. This indicates that Maria is still looking for a sense of love with Raif, and she will try other ways to find it. From that moment on, Maria can be said to be at the performance stage. Raif further reflects his observation about this situation with these

statements: "Sometimes, she was showing so close interest as to seduce me" (p. 109), "she was also aware that our friendship bogged down due to the absence of further steps" (p. 109). In the late days of December, they "decide to be out together at New Year's Eve and dance" (p. 110) after Maria finishes up with work at Atlantic Pub. The night ends with "Maria's kissing Raif" (p. 116), who loves her very much, and their intercourse for the first time. In the morning, Maria starts speaking in an upset manner "What do you want more? Do you desire another thing? But I want, and I cannot reach any of them... I tried every remedy; but it is no use. You can be satisfied now! But what should I do?" (pp. 118-119). She desperately states that she is still not in love with Raif though tried everything including to sleep with him, and says, "they should not be in touch until they feel the need to see each other" (p. 120). After Raif leaves, Maria gets sick badly. She is taken to hospital. Raif, who has been looking for her curiously for five days, finds out she is at "Charlie Hospital" (p. 127). He cares her for 25 days there. Then, Maria asks Raif to take her home, saying, "you can look after me better" (p. 131). Raif waits by the side of Maria till late hours at night and comes very early in the mornings, reads bedtime stories to her. These errands become regular in time, and Raif is never dissatisfied with looking after the woman he loves. Maria, seeing Raif does all of these only for love, confesses "that she madly loves him too" (p. 136), and this delay is because "people have secured the ability of trust from her" (p. 136). However, this happiness will not last long. Hardly does Maria think that she has attained true love when Raif says he needs to be back in his hometown because of his father's demise. Hearing this, Maria decides to leave Berlin before Raif does, and she goes to Prag. Her last words are, "I am going now, but whenever you ask, I can come, wherever you ask, I can come" (p. 140). This is the last time they see each other. The demise of Raif's father makes them leave and lose each other. Though Maria has found the man of her life, this lasts too short, which can be evaluated as a failure. However, the declaration of this and the other incidents is in the last part of the novel, which is the sanction stage of trajectory.

For some more time, Maria keeps exchanging letters with Raif, in which she says "she has something very nice to tell him" (p. 143), but he should wait to learn till she comes to Raif's hometown. However, Raif has to wait for "10 years to learn this happy news" (p. 144). Maria does not reply to Raif's letter, and Raif loses all her hope to be with her again. All of what happens to Maria, which is the sanction, is declared by Frau Van Tiedermann, who sees Raif after ten years in Ankara holding a little girl's hand. She recounts that "Maria died when her daughter's birth without telling anyone who is her daughter's father" (pp. 155-156).

2.4 "Raif Efendi's father"

It is the trajectory of Raif's father that triggers lots of events in the novel. Raif Efendi gives tiny but sufficient information on his father for understanding the frame of his narrative trajectory. "His father is from Havran" (p. 47) and "afraid of his son's aftermath when he witnesses young people murdered by both the enemy and brigands during the First World War" (p. 48). So, "he decides to send Raif to Istanbul" (p. 48), leaving him the school choice. This decision indicates the very first objective of Raif's father, which is to keep her son safe. After Raif spends some time in Istanbul in "The Academy of Fine Arts" (p. 48), then his father wants him to go to Germany "to learn soap production, especially the production of mis soaps" (p. 50). He clearly defines his aim in his letter to Raif: "if you learn this profession, I will reform and enlarge our soap factory and leave it to your administration. Thus, you can be happy and prosperous" (p. 50). With the decision to send Raif, his father would protect his son from harm and guarantee his life, depicting fatherly thoughts. From this insight, we can deduce the initiation of the trajectory of Raif's father.

Table 2.4: Canonical Narrative Schema of Raif's Father's Trajectory

Manipulation (Contract)	Competence (Qualifying Test)	Performance (Decisive Test)	Sanction (Glorifying Test)
----------------------------	---------------------------------	--------------------------------	-------------------------------

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

-What manipulated him is the desire to protect Raif's life and give him a chance to make his life by transferring the soap factor after Raif learns the soap production process (p.50).	-Raif starts an apprenticeship in a soap factory that belongs to a Switzerland group (p. 53), and he goes there to learn this profession despite interruptions and the love affair that brings retardation (p. 62).	-Raif's learns his father died (p. 137) and gets back to his hometown. However, Raif's father did not leave the soap factory to him as promised. So Raif declares that he sold the factory to his sisters' husbands before he dies (pp. 142-144).	-Raif cannot be successful in farm work and becomes a civil servant in Balıkesir, and then he starts working at the company in Ankara, which he currently works (p. 148).
Modality			
Convincing/Directing Wanting-to-do Having-to-do	Being-able-to-to Wanting-to-do Knowing-how-to-do Having-to-do	To-do	Knowing about action/subject

Raif “makes necessary preparations in a week and departs to Germany by train over Bulgaria” (p. 51). This is the competence stage in which he is supposed to learn the soap production process. However, he confesses to being disinterested in his father's objectives from the first time he has known to be sent to Germany: “I was not considering this much, but guessing that I would learn a foreign language, read books in this language, find people that I had met in novels there” (pp. 50-51). Indicating that this comes true, Raif, “as if he forgot why he came to German” (p.52), spends time reading books and idling there and intentionally falls behind his true aim. Nevertheless, no matter how slowly he behaves, he does not want to be a complete liar against his father and starts an apprenticeship on soap production “in a facility that belongs to Switzerland group” (p.53). However, it is not so fast for Raif to learn soap production, and what is more, he falls in love with an artist in the name of Maria Puder, who has become Raif's primary source of interest for two years till he has to be back to his hometown due to his father's demise. Despite interruptions, “he intends to restart his apprenticeship” (p. 62) in the same factory and gains some necessary information on soap production. However, he only goes there “before afternoon” (p. 105), which can be assumed a little late.

At the performance stage, the audience is supposed to see whether Raif can get the administration of the soap factory to be “a useful man” (p. 50), which is as his father wishes. He can be said to get some information on soap production in German. Although he becomes a retarding figure in his father's trajectory, it cannot be suggested that only Raif or his love affair hinders his father's trajectory. One day, Raif get a telegraph from one of his sister's husband, saying, “your father died, I sent the carfare, be here immediately” (p. 137), and he gets back to his hometown in four days. When he comes, “he is not welcomed” (p. 142) and learns that “his father portioned the inheritance” (p. 142), and “the two soap factories are sold to one of the sister's husbands by his father” (p. 143). When we look at what Raif declares as a narrator, we understand at first glance that Raif's father excludes Raif from the promised parts of his inheritance willingly, and this means Raif's father intentionally aborted his trajectory. However, there is much doubt about the incidents, and Raif interprets them as “it seems there was big treachery in my absence utilizing my father's illness, my mother's helplessness and my sisters' cowardice” (p. 144). So, he blames his sisters' husbands for being excluded from his father's fruitful farmlands, “a great deal of money and gold” (p. 143), and soap factories. Whatever the truth is, what is blindly obvious is that Raif father's trajectory fails. Raif

first becomes “a civil servant in a company in the city centre” (p. 148), then starts working in Ankara in the current company instead of being a tradesman.

2.5 Husbands of Raif’s sisters

It is the trajectory of Raif’s sisters’ husbands towards which we may have undertone to missing. This is because this trajectory has a mainly hidden form whose graduations are not recounted, but only be guest with the help of declaration of consequences learnt by Raif after his late arrival to his hometown for his father’s demise. Besides, this trajectory can be named as a counter trajectory against that of Raif’s father. As stated earlier, Raif’s father sends his son to Germany to learn soap production, at the end of which he wants to carry over the soap factory. However, when Raif is back from Germany, he learns that “his father sold the two factories to one of his sister’s husband” (p. 143), and he can find neither the money earned from this selling nor the golds of his father. These incidents all bring about suspicion on Raif’s side, which I believe cannot be just a coincidence. The strong possibility of Raif’s sisters’ treachery pushed Raif to confess his suspicion in these words: “it seems there was big treachery in my absence utilizing my father’s illness, my mother’s helplessness and my sisters’ cowardice” (p. 144). Besides, it is that possibility that makes it worth evaluating the earnings of Raif’s sisters’ husbands as a trajectory designed in advance. Neither Raif’s sisters nor their husbands are called with their names, and the audience sees one of them mentioned for the first time in the “telegraph” informing Raif about his father’s demise (p. 137). Below is the table depicting the phases of their ‘possible trajectory’.

Table 2.5: Canonical Narrative Schema of the Trajectory of Raif’s Sisters’ Husbands

Manipulation (Contract)	Competence (Qualifying Test)	Performance (Decisive Test)	Sanction (Glorifying Test)
-The desire to take possession of Raif’s father inheritance possibly trigger the husbands of Raif’s sisters. And Raif is their primary opponent in their quest.	-Raif is suspicious that to get a productive part of the inheritance and his father’s money, his sisters’ husbands utilize -Raif’s absence -Raif’s father’s illness -Raif’s mother’s helplessness -Raif’s sisters’ cowardice (p. 144).	-Raif’s learns his father portioned his inheritance before dying and sold the soap factories to one of his brothers (pp. 142–144).	-Raif cannot be successful in farm work and becomes a civil servant, and then he has to sell the infertile farmlands to his brothers in law to pay his debt (p. 148).
Modality			
Convincing/Directing Wanting-to-do/Having-to-do	Being-able-to-do/Wanting-to-do Knowing-how-to-do/Having-to-do	To-do	Knowing about action/subject

No matter how unnarrated the initiation of the trajectory of sisters’ husbands, it is clear that they have a desire to take possession of Raif’s father inheritance. Raif is their primary opponent in their quest, so it can

be deduced that his absence (nearly two years) is one of the primary helpers to them, and they make use of it as an advantage at the competence stage. The other helpers to the husbands of Raif's sisters are the illness of Raif's father and the helplessness and illiterateness of his mother. There are some possibilities on how they utilized these factors at the performance stage of their trajectory. For instance, Raif's mother confesses that "his brothers in law never left his father alone in his last days" (p. 143), and they may have had the sales agreement of the factories signed by Raif's sick father and learnt the place of his money and gold where he buried. The other possibility is that they may have done the same thing to Raif's mother as she is illiterate and unaware of what she was signing, then told a lie about what had happened to Raif. When considering that Raif achieves arriving his hometown seven days later, the second scheme seems quite possible. Lastly, for the sanction part, it is arguable that Raif's brothers-in-law buy the infertile farmlands that Raif has to sell to pay his debt, which compose the rest of the inheritance that they had to give Raif (p. 148).

3. Conclusion: Interpretation of the Data

As stated in the introduction part, the aim of this study is to reveal the narrative organization of *Madonna in a Fur Coat*. Till now, five different actors' trajectories have been analyzed, using canonical narrative schemas, serving our purpose. These schemas not only subsume the logical graduations of events but also facilitate the observation them in that we can see the actors' roles in the improvement and completion parts of trajectories. What is next is to clarify positive and negative interrelations between the trajectories and the interferences of actors with them, which represents another purpose of the study. Doing this will enhance the provision of the aforementioned insight into the authorial skills of Sabahattin Ali, inner structure of his work and the methodology used in the study.

3.1 The temporal hierarchy and relationship between trajectories

Although the analysis part comprises investigating the actors' trajectories in a way that can be considered random, it should be underlined that four of the trajectories transpire at the same temporal plane; one of them is different. The trajectories of Raif Efendi, Maria Puder, Raif's father and Raif's brothers-in-law takes place in the same timeline, but the narrator's trajectory is situated in such an omniscient position in terms of time and purpose that it can control the initiations, improvements and outcomes of others. In the below figure, the temporal hierarchy and the cause-effect relations between the trajectories are presented.

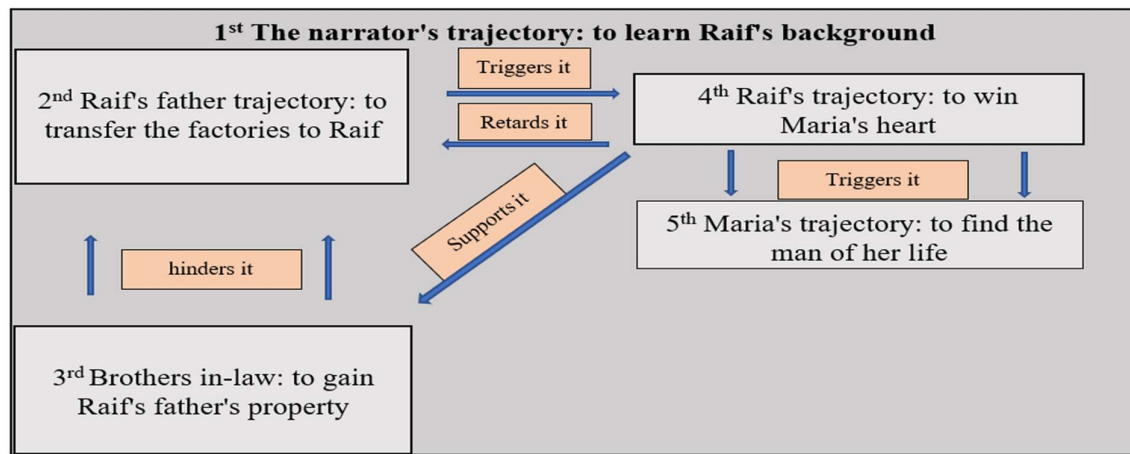

Figure 3.1: Temporal Status and Interrelations of Actors' Trajectories

The narrator's trajectory ranks first and is on top of all other trajectories for its presence in time and function. This is because the narrator's primary purpose is to learn the background of Raif Efendi, who is one of the most influential people in his life (see Table 2.1). Thus, his trajectory can be said to be as comprehensive as to give the chance to witness each succession of events that happened in the past. The other trajectories, Raif's father, Raif's brothers-in-law and Maria Puder, are on the the same temporal plane as far as their realization is concerned.

Concerning the interrelations between the five trajectories, we need to consider the ones that transpire simultaneously. These are Raif's, Raif's father, Raif's brother-in-law and Maria's trajectories. Among them, the two trajectories, those of Raif's father and brothers-in-law, represent anti-narrative trajectories as their achievements depend on each other's outcome. As Yücel states (2015), the achievement of one of them means the other's failure, or vice-versa. So, the accomplishment of Raif's brothers-in-law to obtain the factories, and possibly the money from the sale and Raif's father's gold, indicates the failure of Raif's father (see Tables 2.4 and 2.5). Another type of relationship between the trajectories is that they trigger each other. For instance, that Raif's father sends his son to Germany to expertise in soap production is the initiation point for Raif to find the woman of his life and his pursuit of her. Besides, it is Raif's love at first sight and his trajectory that attracts Maria Puder, in other words, that triggers her trajectory. Raif's trajectory has two other effects on others. For instance, it retards his father's goals, whereas it supports the trajectory of his brothers-in-law by helping them buy time, perhaps for persuading Raif's father on selling the factories or telling the places where he buried his money and gold.

3.2 Cognitive senders

What is remarkable in all five trajectories is that they have cognitive senders, or we may say, manipulators. Accordingly, all five senders are composed of 'some desires of the subjects of the quests. For instance, the thing triggering the narrator is 'the desire to learn Raif Efendi's past' (see Table 2.1). Raif's manipulator is 'the desire to steal Maria's heart, or shortly, love' (see Table 2.1). The sender in Maria's trajectory is 'the desire to find the man her life and her attempt to attain it via Raif's love' (see Table 2.3). Raif's father's sender is 'the desire to protect her son from harm and make him a useful man' (see Table 2.4).

3.3 The trajectories ending with success vs failure

The two of five trajectories can be seen to end with success, but the others with failure. At the end of the novel, the audience is informed that Maria had died just after she gave birth to her child, indicating both Raif and she lost each other. Additionally, the declaration of Raif's father demise shows his failure as well, whether he intentionally excluded Raif from inheritance or by the persuading treachery of his daughter's husbands. Only the narrator, who wants to learn Raif's background, and husbands of Raif's sisters end their trajectories with success.

3.4 The key events that bridges the trajectories

The last title for the conclusion part subsumes the key events that link or affect the five trajectories. More clearly, what is meant by this heading is the presence of incidents that are critical to the successions of others in the novel. Though this issue is quite disputable and open to commend, I should say two events must be revealed in terms of their effects on the novel's plot composition. These are respectively Raif's being sent to German by his father and his father's demise. To understand better the functions of these two events,

we can consider what happens after them. The following figure comprises the scenario after Raif is sent to Germany.

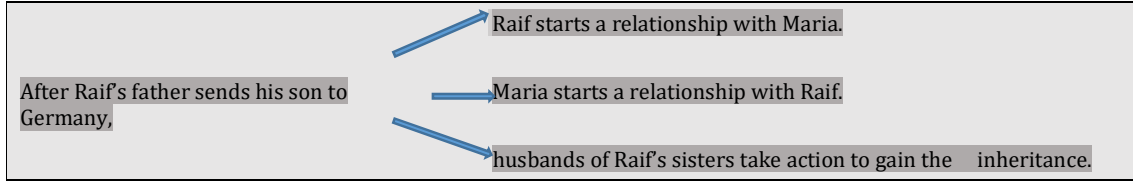

Figure 3.2: The Events After Raif's Father Sends His Son to Germany

As shown in the figure above, Raif's father's action takes an important place in the activation of others. What is surprising is that his death equally affects the initiation of other successive incidents. These incidents all compose the sanction phases of four actors' trajectories, which means his demise triggers the concluding events of trajectories. The below figure indicates what happens after his demise.

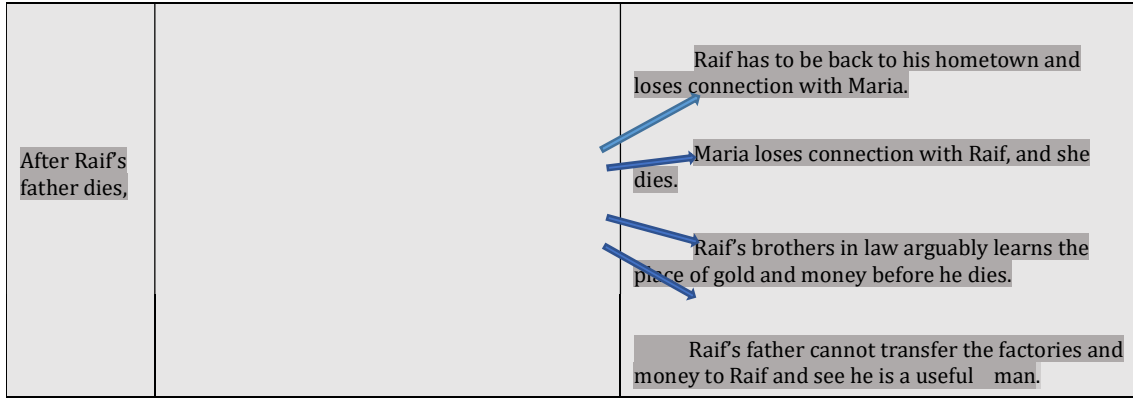

Figure 3.3: Events That Happen After Raif's Father Dies

As evident in Figure 3.3, Raif's father demise results in the flourishing of outcomes of nearly all trajectories. When we consider Raif's trajectory, only after he hears the words 'I love you too' from Maria, which he has long waited, he has to return to his home town for his father's demise, resulting in the loss of connection with Maria. However, we would probably give quite a different answer to a question like 'what if Raif's father did not die or die later?'. Raif would possibly be back to his hometown with Maria, tell his father that he has become qualified enough to take administration of the soap factories and prevent the sale of them to his brother-in-law, or was able to learn the place of his father's gold and money including the one from the sales even if he could not stop it. Besides, Maria could still be alive if Raif did not return home because Raif would not let Maria give birth to a child that will claim her life. So, these all tragedy-like events succeeding after the demise of Raif's father indicate the skillful intentionality of the author Sabahattin Ali in plot construction.

Acknowledgement

This article was presented as a proceeding in the 3rd International Rumeli Congress on 26-27 July, 2021.

References

- Ali, S. (1943). *Kürk Mantolu Madonna* (Madonna in a Fur Coat). Istanbul: Remzi Kitabevi Güven.
 Ali, S. (2017). *Kürk Mantolu Madonna* (Madon in a Fur Coat). Istanbul: Yapı Kredi.

- Bezirci, A. (2007). Sabahattin Ali. İstanbul: Evrensel Basım Yayın .
- Budniakiewicz, T. (1992). *Fundamental of Story Logic: Introduction to Greimassian Semiotics*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Büyükkaracı, O., & Bulut, T. (2018). On Meaning Production Process in Short Stories: A Semiotic Approach to Hwan Sunwon's "Cranes". *International Journal of Language Academy* 6(5), 230-251, <http://dx.doi.org/10.18033/ijla>.
- Greimas, A. J. (1966). *Semantic Structurale*. Paris: Larousse.
- Greimas, A. J. (1988). *Maupassant: The Semiotics of Text* (Trans. by Paul Perron). Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- Greimas, A. J. (1989). On Meaning. *New Literary History*, 20(3), 539-550.
- Greimas, A. J., & Courtes, J. (1982 [1979]). *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Günay, D. (2018). Bir Yazınsal Göstergibilim Okuması Kuyucaklı Yusuf [A Literary Semiotic Reading of Kuyucaklı Yusuf]. İstanbul: Papatyabilim.
- Hebert, L. (2020). *An Introduction to Applied Semiotics: Tools for Text and Image Analysis*. New York: Routledge.
- Hirik, S. (2020). Türkçede Bağdaşıklık ve bağdaşıklık Unsurları: Kürk Mantolu Madona İncelemesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 221-238.
- Kalelioğlu, M. (2018a). A Literary Semiotics Approach to the Semantic Universe of George Orwell's Nineteen-Eighty Four. *Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars*.
- Kalelioğlu, M. (2018b). Analysis of Duha Koca Oglu Deli Dumrul Narrative within the Framework of Literary Semiotics. *Turkish Studies*, 13(5), 229-256.
- Kalelioğlu, M. (2020). *Yazınsal Göstergibilim: Bir Kuram Bir Uygulama*. İstanbul: Seçkin.
- Karakuş, M. (2010). Bildungsmigration nach Deutschland und ihre Auswirkungen auf die Literatur: Sabahattin Alis Roman Die Madonna im Pelzmantel. *Türkisch-deutsche Studien*, No 2010, 187-195.
- Kıran, Z., & Kıran, A. E. (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri (The Process of Literary Reading)*. İstanbul: Seçkin.
- Kıran, Z., & Kıran, A. E. (2018). *Dilbilime Giriş (Introduction to Linguistics)*. İstanbul: Seçkin.
- Landowski, E. (2015). The Greimassian Semiotic Circle. In M. Grishakova, & S. Salupere, *Theoretical Schools and Circles in the Twentieth Century Humanities* (pp. 84-96). New York: Routledge.
- Martin, B., & Ringham, F. (2000). *Dictionary of Semiotics*. London/New York: Cassell.
- Martin, B., & Ringham, F. (2006). *Key Terms in Semiotics*. London/New York: Continuum.
- Moran, B. (2001). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış (A Critical Perspective to Turkish Novel)*. İstanbul: İletişim.
- Okur, E. (2017). Çok Partili Dönem Türk Romanı (Turkish Novel in Multi-Party Period). *Hece*, 85-102.
- Öztoğat, N. T. (2005). *Yazınsal Metin Çözümlemelerinde Kuramsal Yaklaşımlar (Theoretical Approaches in the Analysis of Narrative Texts)*. İstanbul: Multi-Lingual.
- Rifat, M. (2011). *Homo Semioticus ve Genel Göstergibilim Sorunları [Homosemioticus and General Problematics of Semiotics]*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Rifat, M. (2014). *Göstergibilimin ABC'si (ABC of Semiotics)*. İstanbul: Say.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilimden Yaşama Yapısalcılık (Structuralism from Linguistics to Daily Life)*. İstanbul: Multilingual.

- Yıldız, F. U., Tekin, S. Ç., Öztürk, A. E., Düzdemir, Ő., & Soyşekerci, G. (2018). Anlatıcının Kiplikler Açısından İncelenmesi: *Kürk Mantolu Madonna*'daki Anlatıcının Kiplikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 67-87.
- Yücel, T. (1999). *Tartışmalar (Discussions)*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Yücel, T. (2001). Genel Gösterebilim (General Semiotics). In E. Onat, & S. Ö. Yıldırım, *Göstergebilim Tartışmaları (Discussions on Semiotics)* (pp. 9-14). İstanbul: Multilingual.
- Yücel, T. (2012). *Eleştiri Kuramları [Theories of Criticism]*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Yücel, T. (2014). *Söylemlerin İçinden (Through the Discourses)*. İstanbul: Alakarga.
- Yücel, T. (2015). *Yapısalcılık [Structuralism]*. İstanbul: Can Sanat.
- Yüksel, A. (1995). *Yapısalcılık ve Bir Uygulama: Melih Cevdet Anday Tiyatrosu (Structuralism and an Application: Melih Cevdet Anday Drama)*. Ankara: Gündoğan.

29. Critical approach in English language teaching: Developing learners' critical thinking skills

Ceren IŞIKLI¹

APA: Işıklı, C. (2021) Critical approach in English language teaching: Developing learners' critical thinking skills. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (09), 364-373. DOI: 10.29000/rumelide.984809.

Abstract

Although coursebooks publishers for English as a foreign language claim their contents to be culturally neutral, this does not exactly reflect the reality, as even a cursory glance demonstrates cultural elements promoting mostly the culture of English speaking countries. It is thus imperative that education policy makers embrace critical perspectives in teaching English to help shift the focus to local cultures, experiences, and histories, as well as to move foreign language education beyond behaviorist ideologies to include forms of social difference such as gender, culture, racism, and religion among many others, as topics of study. It is even more pertinent that critical approach becomes a priority in higher education, considering that learners reach cognitive maturity at this stage and are immune to the risks of indoctrination. It is important that in geopolitically sensitive regions, such as Turkey, for example, young generations learn not only how to communicate in English but also how to *critique* and be *critical* in English. As future agents of social improvement, without experiencing *criticality* could it be feasible for them to effectively engage in discussions on matters of social, cultural and political importance to their real worlds, while communicating with the outside world? Based on inferences and insights from literature review, this study aims to highlight some of the important points in critical ELT in connection to local contexts, offering a better understanding of critical approach for EFL teachers, material designers, and teacher trainers.

Keywords: Critical ELT, critical thinking skills in EFL instruction, English teaching

İngilizce öğretiminde eleştirel yaklaşım: Öğrencilerde eleştirel düşünmeyi geliştirmek

Öz

İngilizce ders kitaplarında içerik incelemesi sonucu hegemonya kültüründen bağımsız olduğunu iddia eden bu kitaplar tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Bu kitaplarda, dolaylı da olsa, İngilizce dilinde konuşan ülkelerin kültürünü tanıtan güçlü bir kültür bileşenin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda yabancı dil eğitiminde yerli kültür, tarih, yaşantı ve hatıralar odaklı yeni bir eğitim anlayışı sağlamak amacıyla yetkin karar organlarının desteğiyle eleştirel pedagojinin meşru bir yöntem olarak müfredata dâhil edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, geleneksel ders kitaplarının benimsediği davranışçı ideoloji çizgisinin ötesinde, cinsiyet, kültür, etnisite, din ve benzeri farklılıkları dikkate alacak şekilde işleyen konuların da müfredata dâhil edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye’de özellikle üniversite düzeyindekiler başta olmak üzere eğitim kurumlarının, eleştirel pedagojiye öncelik tanınmaları büyük önem taşımaktadır. Türkiye’nin içinde bulunduğu hassas jeopolitik konumundan dolayı Türk öğrencilerine yabancı dili sadece iletişim amaçlı değil, dış dünya ile iletişim kurduklarında gerek eleştiri yapabilen, gerek yöneltilen eleştirilere karşılık verebilecek donanımda yetiştirmeyi hedefleyen eğitim

¹ Dr. Öğr. Gör., Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi, Modern Diller Bölümü, İngilizce ABD, (Ankara, Türkiye). ceren.isikli@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9117-1352 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984809]

ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrencilerin eleştirel İngilizce becerisi olmadan sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda muhtelif konuları içeren bu tür tartışmalara aktif ve etkin bir şekilde katılım sağlamaları mümkün müdür? Bu çalışmada İngilizce öğretimi kapsamında eleştirel yaklaşımı yerel bağlama bağlayan kılavuz ilkeler önerilmektedir. Bu amaçla, gerek alan yazın gerek saha çalışmalarında elde edilen kabuller temelinde böyle bir pedagojinin kıstaslarını içeren bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Böylece, program geliştirme uzmanları, öğretmen eğitimcileri ve İngilizce öğretmenleri meslek hayatlarında ve sınıf içi uygulamalarında eleştirel pedagojiyi daha iyi anlamak ve kavramak için bu listeden faydalanabilirler.

Anahtar kelimeler: İngilizce öğretiminde eleştirel yaklaşım, eleştirel düşünme becerileri, İngilizce öğretimi

Introduction

When it comes to defining the ultimate goal of teaching English as a foreign language, major stakeholders tend to agree that languages are not learned just for the sake of languages. Social aims underscored in curriculums, projecting the wider institutional goals, have a special focus on societal improvement, as one of the responsibilities of language education. The need to cultivate in learners a free-thinking, democratic mind to help them pose and solve complex societal problems is strongly emphasized. However, as recent research shows, social aims, although foregrounded at the highest levels, are not really followed through in actual classroom implementations (Seker & Komur, 2008). In fact, English teachers, for the most part, seem to lack the knowledge of practical enactment of these aims (Allan, 2012; Khan, 2020; Petek & Bedir, 2018).

In this respect, theoretical frameworks of critical pedagogy (CP) and critical thinking (CT) approach have been suggested as the most suitable ways for achieving social aims in EFL education. To meet these aims, English teachers need serious training on theory- and practice-related aspects of critical approach (Jeyaraj & Harland, 2016; 2019; Ordem & Yukselir, 2017; Seker & Komur, 2008).

The need to incorporate critical approach in ELT has been signaled by the growing discontent among practitioners and educators with the current ELT industry, harshly criticized, on many occasions, for being ideologically exclusive, culturally biased, and imposing a behaviorist ideology on language education all around the world. The submission of the exam-oriented systems to the traditionalist methods in ELT, like grammar drills and vocabulary memorization, has been contended to be the main cause of learner passivity and culture of silence, still dominant features of EFL classes today (Abednia & Izadinia, 2013, 340). Abednia and Izadinia (2013) affirm that ELT cannot stay neutral to social, cultural, economic and political realities surrounding the learning environment. Considering the constant interaction of these realities with educational systems, critical perspectives shine light on the need to reconfigure ELT and focus rather on the development of learners' critical consciousness as the first step towards societal improvement.

Teacher education and teaching profession need to be reformed and move towards inclusion of critical perspectives in language education. This study is an attempt to synthesize some of the most up-to-date ideas on the subject of critical ELT with the aim to promote the concepts of critical language pedagogy and critical language teaching. It sets to provide a framework of main points as reference for teachers and teacher educators willing to commit themselves to teaching English with a critical perspective.

Mainstream ELT

Mainstream ELT is a highly controlled domain, with course programs set on high-stake exams in which content and objectives are pre-determined and preselected so much so that it leaves no room for teachers

to introduce any critical content in the classroom. Conventional ELT focuses on the technical aspects of language teaching prescribing such decontextualized and neutral topics as travel, sports, health, family and hobbies (Banegas, 2011).

EFL course programs currently used in schools have been often questioned for their appropriateness to teach the language with a critical perspective. Their inadequacy reveals itself through the apparent mistreatment and even dismissal of higher order critical thinking skills, represented in the revised Bloom's taxonomy of cognitive levels (Figure 1) (Thornbury, 2013; Saricoban & Kazakoglu, 2012).

Although the concept of teaching critical thinking skills was introduced almost two decades ago and widely studied ever since, it still does not seem to gain a widespread acceptance as a method of teaching. As much as it is valued for its own educational worth, learners are usually left on their own to figure out what critical thinking is (Gustin, 2001, 45).

In Turkey, although CT-oriented instruction is supported by the Ministry of National Education (MoNE, 2006, 2013) declaring it as a major teacher qualification, practice shows that mostly lower order cognitive skills are targeted so far, while teachers lack a field-based knowledge of what exactly they need to do to incorporate critical approach in the classroom (Petek & Bedir, 2018). British Council's (2015) report found inadequacy of critical thinking instruction in ELT programs at Turkish universities. This finding has been corroborated by the Program for International Students Assessment (PISA) that explored Turkish students' abilities to use critical thinking skills in problem solutions and decision making tasks, concluding there was an important retrograde of critical thinking skills (OECD, 2016).

Unfortunately, traditional methods in EFL education, targeting four language skills, continue to dominate the teaching profession with disregard to the need to develop learners' critical cognitions. Jeyaraj and Harland (2019, 4) contend that, for mainstream ELT programs, critical pedagogy is relevant only so far as 'a minority activity in many corners of the world', stating that the contents and materials of traditional courses are selected mostly on the principle of neutrality.

As appears, methodology of critical approach in ELT is 'not easily understood by university academics [who are not] comfortable with the aims of critical pedagogy', probably because of the lack of proper training and different ideological values (Jeyaraj and Harland, 2019, 4).

The alleged neutrality of English language coursebooks remains a controversial issue to date as some serious critique is launched against EFL programs of predominantly Western orientation. Not only they are criticized for being dismissive of local cultures, but, what is worse, they are seen as displaying, in Khan's (2020, 406) terms, 'colonial practices' of imperialist orientation suggesting 'a romanticized image of British and American culture' (Appleby, 2010; Banegas, 2011, in Jeyaraj & Harland, 2016). It has been noticed that some native speakers employed as EFL teachers might be sometimes perceived as culturally biased against non-native learners (Lowe, 2020, 10-11). As Allan (2012, 5) points out, 'these ultimately are curriculum questions about whose version of culture, history, and everyday life will count as official knowledge.'

Critical thinking

Research shows that English teachers and teacher educators have rather ambiguous ideas about the concepts of critical pedagogy and critical thinking (Seker & Komur, 2008, 308). According to the APA definition, critical thinking is

a form of directed, problem-focused thinking in which the individual tests ideas or possible solutions for errors or drawbacks. It is essential to such activities as examining the validity of a hypothesis or interpreting the meaning of research results.

Critical thinking implies the ability of learners to ask thought-provoking questions (Elder & Paul, 2003). Progress is considered possible only if people are challenged and start asking and seeking for answers themselves. Critical thinking is vital for development of cognitive skills and abilities: inquiring, conceptualizing, problem posing, problem solving, evaluating, analyzing, synthesizing and creating. It also helps develop metacognitive skills, which marks quality learning. Learners need to be challenged to connect new knowledge to larger contexts, for instance, their life experiences. Classroom activities based on dialogues, debates, and discussions are an ideal ground for this kind of learning and the best way to stop learner passivity. The key to critical thinking is that not only teachers, but students too, can ask questions. It is important that teachers master higher order thinking skills themselves, so that they can provide quality guidance on teaching these skills. Otherwise, learning will be restricted to the lower levels of thinking, such as understanding and remembering knowledge, for example (Seker & Komur, 2008). The quality of learning is directly related to the order of critical thinking levels that are targeted, from lower to higher levels (Brown, 2001).

For many years now, teachers and educators have been designing instruction, striving at the appropriate levels of learning and assessments as they referred to the cognitive domain of Bloom's educational goals (Figure 1). The revised Bloom's taxonomy displays the whole spectrum of educational objectives classified into six main categories of thinking skills and abilities. Bloom's taxonomy is a practical guide for educators who want to design CT-related instruction that aims at reaching the higher levels of analyzing, evaluating and creating skills.

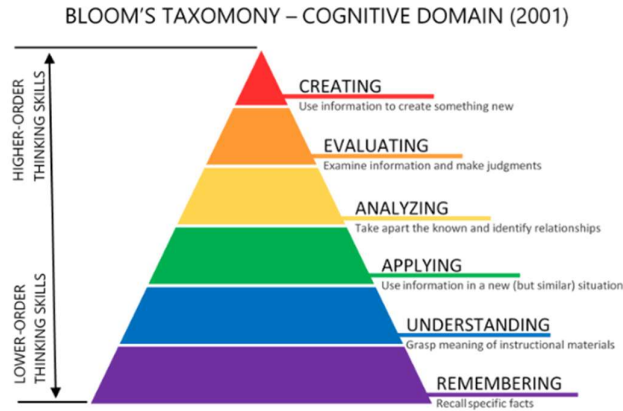

Figure 1. Revised Bloom's taxonomy (University of Florida)

Critical pedagogy

Critical pedagogy is closely related to critical thinking, particularly to higher order thinking skills, which are critical evaluation, analysis and critique of knowledge. According to Freire (1994, 2000), critical pedagogy focuses on society transformation through language teaching, stressing the significance of dialogue and discourse. Authentic issues and topics of fundamental importance and immediate relevance to the society are addressed during language teaching. Freire (1972, 29) saw language teaching in parallel with teaching life itself, stressing the importance of connecting the word to the surrounding world, and stating that

'human word [is] more than mere vocabulary – it is word-and-action'. In his critique of the educational systems centered on exams and tests, he argues against 'banking approaches to education [in which] learners are considered passive recipients of pre-selected knowledge' (1972). Critical language pedagogy recognizes that words are not neutral and have power to change the world through conscious choices. English language teaching is considered to be a subject where critical pedagogy can be implemented in much easier ways than in other subjects, due to the inherently flexible content (Jeyaraj & Harland, 2019, 4).

Teachers who identify themselves as critical pedagogues encourage learners to express freely their opinions 'on the agenda' topics, in other words, topics pertinent to the country's political and social life, as well as to learners' own life experiences (Ordem & Yukselir, 2017). Critical pedagogues in ELT address various complex social, and at the same time problematic, issues as a driving force, a vehicle, for teaching language. Thus, Khan (2020) speaks out of the need to introduce gender, women and sexuality into ELT programs. This way, teaching becomes inclusive and helps break certain stereotypes, cultivates tolerance and empathy, fosters critical consciousness, and may even change some deep-seated attitudes and beliefs. As Khan (2020) asserts, 'this is essential to sustaining a more peaceful, post-conflict society' (403). Different models incorporating critical approach in ELT have been implemented at schools. Social studies closely investigate these models to reveal the most frequent concerns related to the implementations of critical approach and to offer possible solutions (Morgan & Ramanathan, 2005).

Critical approach in language teaching stimulates deep-lying cognitive processes, boosting intellectual and moral development of learners, as it heavily relies on interactions of learners' s background knowledge with the learning content.

Interaction between critical thinking and critical pedagogy

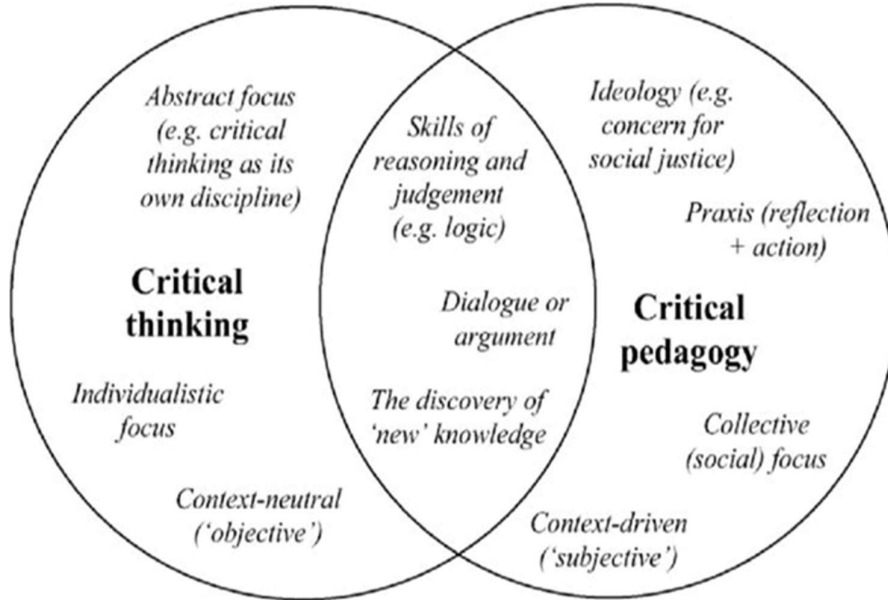

Figure 2. Intersection between critical thinking and critical pedagogy (Johnson & Morris, 2010).

The concept of critical thinking is certainly more familiar to EFL teachers than critical pedagogy, as critical thinking skills have become a common feature of English coursebooks, placed at the end of the units.

However, there is no doubt these parts of syllabus are often omitted from real-time teaching, unless occasionally addressed when classroom time is available.

Context neutrality and individualistic focus are some of the features that constitute points of difference between critical thinking and critical pedagogy. However, as Figure 2 shows, the interaction between critical thinking and critical pedagogy at such points as skills of reasoning, logical judgement, dialogue, argument, and finding of new knowledge reveals a clear overlap of critical pedagogy with higher order thinking skills of the Bloom's taxonomy, creating thus the basis for critical approach. One might infer from here that teaching with critical perspective is predicated on teaching higher order cognitive skills, such as analyzing, evaluating, synthesizing and creating knowledge.

Risks of CT- and CP-related instruction

Nowadays, critical thinking and critical pedagogy, in different scopes and range of possibilities, are being practiced almost everywhere worldwide in various socio-cultural and political contexts: Canada, USA, Saudi Arabia, Taiwan, Malaysia, Columbia and Iran among others (Abednia & Izadinia, 2013; Jeyaraj & Harland, 2016; Khan, 2020). Although the discipline of language teaching is considered to be an ideal ground for practicing critical pedagogy (Jeyaraj & Harland, 2016) and critical thinking (Janks, 2013), scholarly opinion seems to be divided between those who believe that English teachers should assume the role of active agents with a responsibility to serve the higher aims of society, and those who contend that mainstream ELT should keep a neutral, uncritical position (Jeyaraj & Harland, 2016; Snowden, 2008). Studies show that even university academics sometimes find it hard to conceptualize critical pedagogy and, even when they do, not everyone seems to be keen on embracing it wholeheartedly (Jeyaraj & Harland, 2019, 4).

There is no doubt that certain risks are indeed involved, particularly with critical pedagogy, as it has been noticed that in some countries teachers consciously avoid addressing what might seem as politically sensitive issues, as topics of dialogue and discussion (Ordem & Yukselir, 2017; Saricoban & Kazakoglu, 2012). Gray (2013) points out that topics, often politically nuanced, such as LGBTI, gender, sexuality, racism and religion are almost never included in English coursebooks as publishers might be afraid of getting a backlash from their clients and lose a profitable business. EFL teachers voice out a concern that addressing some sensitive topics could put them and their students 'in trouble' (Seker & Komur, 2008).

Literature shows that, indeed, concerns exist about the ethics and morality of CP-related classroom implementations. The risk of indoctrination – 'ideological imposition' – associated with critical teaching in ELT has long been the focus of heated arguments among scholars. As such it draws attention to the need for a balanced, toned-down approach 'to manage the risk inherent in this form of teaching' (Jeyaraj & Harland, 2016, 589). What is more, researchers state that so much acclaimed 'neutral [and] free of ideology' education is not so neutral as it claims to be. They argue that there is no evidence that neutral stance is truly unbiased, unprejudiced, and better than the critical. Some studies argue that it is not possible to claim neutrality in language teaching, as even the very statement of neutrality clearly sends a political message (Giroux, 2007).

Caution is particularly required with some instances of practicing critical pedagogy when it leads to provocative and confrontational moments, entailing, inadvertently though, deeply-felt and strong emotional reactions from learners (Jeyaraj & Harland, 2019, 9). Researchers urge teachers 'to reflect critically on their own practice so that such impacts can be safely managed (9). As Khan (2020, 416) points out, the role of teachers is not to change social values of learners, but to help them keep an open mind and

understand that these values are only 'social constructs' that can be discussed and, if necessary, questioned too. To prevent undesirable outcomes of a misused critical pedagogy, like imposition of teachers' own understanding of social justice on learners or too much strong emotional responses from learners, some strategies could be developed – self-reflection, peer-reflection, peer-reviews, teacher accountability, teacher refraining from giving personal opinions, psychological counseling, and setting rules for critical discussions among others.

Although concerns about the appropriateness of certain topics in critical ELT, politically or culturally sensitive as they might be, partly explain why some educators and teachers choose to abstain from using the approach at all, coupled with fears of administrative sanctions, theoreticians, practitioners and researchers usually give a favorable view on using critical perspectives in foreign language education in a variety of socio-cultural and political contexts (Crookes, 2013).

Main points in critical English

This study aimed to identify some of the aspects of critical approach that it sees as relevant to teaching English as a foreign language. It availed itself of the findings of research studies on this issue, particularly the ones connecting critical thinking and critical pedagogy to ELT and EFL instruction. Two checklists emerged as a result of this inquiry: in-class observation checklist and document analysis checklist (Table 1 and Table 2). However, these are only some of the generalizations that need to be further detailed, explained and specified into relevant subcategories.

Although national education blueprints keep emphasizing the importance of using critical perspective, particularly at university levels, there is an obvious lack on the follow-up in real-time practices. The following checklists have been compiled as a rough draft to inquire on the range of teaching practices associating with the concepts of critical approach in EFL classrooms.

Table 1. In-class observation checklist

N	CLASSROOM ACTIONS	Yes	No
1	Inclusive participation		
2	Teacher monopolizing behavior		
3	Learner monopolizing behavior		
4	Dialogic exchange/discourse/discussion		
5	Explicit instruction of CT/CP		
6	Critical content/topics		
7	Teacher feedback		
8	Student feedback		
9	Teacher modeling		
10	Teacher personal involvement		
11	Learner personal involvement		

12	Peer-review/peer-critique		
13	Indoctrination management		
14	Emotional challenge management		
15	Classroom and time management		

Table 2. Document analysis checklist

N	LESSON PLANNING	Yes	No
1	Teacher-student contribution/negotiation		
3	Critical content/topics		
4	Dialogic culture components		
5	CP/CT-based activities		
6	CP/CT-based techniques		
7	Local contextualization		
8	Institutional/administrative approval		
9	Pre-service/ in-service training		

Conclusion

The importance for English teachers and educators to embrace critical perspective has been dictated by the ongoing developments in a variety of areas: high tech, security issues, climate change, migration, international and domestic terrorism, systemic racism, human rights violations and so on. To keep up with fast changing world dynamics, EFL education has to take a new focus and reconsider teaching based on four language skills as the means to teaching higher order thinking, encouraging thus both teachers and learners to assume critical perspectives.

To teach critical English, English teachers need to be empowered with the authority of intellectual educators, socially engaged agents, who have 'a faculty of representing, embodying, articulating a message, a view, an attitude, a philosophy or opinion to, as well as for, a public' (Said, 1996, 11).

It is important that EFL teachers are familiar with theory and practice of CT- and CP-based education and are able to incorporate it into teaching. English language programs, particularly at high school and university levels, need to be reconfigured to allow in-class discussions of a range of critical issues, as this can have a long-term impact on learning outcomes, not so much in terms of English proficiency but in terms of learner upbringing as critical thinker.

Language teachers may not be in control of textbook selections, but they can decide which cognitive modes, designs, genres and tools to use and apply in teaching English with a critical perspective. Although there might not be ready-made and immediately available CT- and CP-based textbooks to incorporate local

cultural contexts and critical agenda, adjusting, adapting, complementing and developing content and materials can be an important skill for teachers and educators to use in the English class.

In conflict-prone regions, like the one surrounding Turkey, embracing a critical perspective in education and encouraging the critique as a teaching and learning mode is morally imperative to keep the new knowledge coming from local experiences as building blocks for a post-conflict society. As far as content flexibility allows, English language teaching needs to be deeper involved in matters of social justice, adopting critical approach to meet wider social aims, and promoting social change, if necessary.

References

- Abednia, A., & Izadinia, M. (2013). Critical pedagogy in ELT classroom: exploring contributions of critical literacy to learners' critical consciousness. *Language Awareness*, 22(4), 338-352. DOI: 10.1080/09658416.2012.733400.
- Allan, L. (2012). Critical literacy: foundational notes. *Theory into Practice*, 51(1), 4-11. DOI: 10.1080/00405841.2012.636324.
- APA. Retrieved on 14 July 2021 from <https://dictionary.apa.org/critical-thinking>
- Banegas, D. (2011). Teaching more than English in Secondary Education. *ELT Journal* 65(1), 80-82. <http://dx.doi.org/10.1093/elt/ccq016>.
- British Council. (2015). *The state of English in higher education: A baseline study*. TEPAV.
- Brown, D. (2001). *Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy*. (2nd ed.). Wesley Longman, Inc.
- Crookes, G. (2013). *Critical ELT in action: Foundations, promises, praxis*. Routledge.
- Elder, L., & Paul, R. (2003). Critical thinking: teaching students how to study and learn (Part IV). *Journal of Developmental Education*, 27(2), 36-8.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Penguin Books.
- Freire, P. (1994). *Pedagogy of hope: Reliving pedagogy of the oppressed*. Bloomsbury: Continuum.
- Freire, P. (2000). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
<https://envs.ucsc.edu/internships/internship-readings/freire-pedagogy-of-the-oppressed.pdf>
- Freire, P., & Macedo, D. (1987). *Literacy: Reading the word and the world*. South Hadley, MA.
- Giroux, H. (2007). Introduction: Democracy, Education, and of the Politics of Critical Pedagogy. In P. McLaren & J. Kincheloe (Eds.). *Critical Pedagogy: Where Are We Now?* (pp. 1-5). New York: Peter Lang.
- Gray, J. (2013). LGBT invisibility and heteronormativity in ELT materials. In *Critical perspectives on language teaching materials* (pp. 40-63). Palgrave Macmillan UK.
- Gustin, M. (2001). Think for Yourself: Bringing Critical Thinking Skills to the Classroom. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 13(1), 41-47. DOI: 10.1080/10963758.2001.10685300.
- Jeyaraj, J., & Harland, T. (2016). Teaching with critical pedagogy in ELT: the problems of indoctrination and risk. *Pedagogy, Culture & Society*, 24(4), 587-598. DOI: 10.1080/14681366.2016.1196722.
- Jeyaraj, J., & Harland, T. (2019). Linking critical pedagogy practice to higher education in Malaysia: insights from English language teachers. *Asia Pacific Journal of Education*, 39(1), 1-13. DOI: 10.1080/02188791.2019.1572590.
- Johnson, L., & Morris, P. (2010). Towards a framework for critical citizenship education. *The Curriculum Journal*, 21(1), 77-96.

- Khan, C. (2020). Fostering a critical consciousness in ELT: incorporating a women, gender and sexuality course in a bilingual education university program in Bogota, Colombia. *Pedagogy, Culture & Society*, 28(3), 403-420. DOI: 10.1080/14681366.2019.1649713.
- Lowe, R. (2020). Frame analysis in critical ethnography: applications for ELT research. *Language, Culture and Curriculum*. DOI: 10.1080/07908318.2020.1858851.
- MoNE (2006). *English language curriculum for primary education* (Grades 4, 5, 6, 7 and 8). Ankara.
- MoNE (2013). *English language curriculum for primary education* (Grades from 2 to 8). Ankara.
- Morgan, B., & Ramanathan, V. (2005). Critical literacies and language education: Global and local perspectives. *Annual Review of Applied Linguistics*, 25, 151-169.
- OECD (2016). *PISA 2015 results (Volume I): Excellence and equity in education*. Paris: PISA. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264266490-en>.
- Ordem, E., & Yukselir, C. (2017). Views of Turkish EFL instructors on critical pedagogy. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(14), 285-294. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11622>.
- Petek, E., & Bedir, H. (2018). An adaptable teacher education framework for critical thinking in language teaching. *Thinking skills and creativity*, 28, (56-72).
- Said, E.W. (1996). *Representations of the intellectual: The 1993 Reith lectures*. New York: Vintage Books.
- Sarıçoban, A., & Kazazoğlu, S. (2012). Topic preferences of Turkish ELT students and teachers in text books. *Sino-US English Teaching*, 9(2), 887-892.
- Şeker, H., & Kömür, S. (2008). The relationship between critical thinking skills and in-class questioning behaviours of English language teaching students. *European Journal of Teacher Education*, 31(4), 389-402. DOI: 10.1080/02619760802420784.
- Snowden, C. 2008. There's more to Life than Politics. *ELT Journal*, 62(3), 284-291. <http://dx.doi.org/10.1093/elt/ccn026>.
- Thornbury, S. (2013). Resisting coursebooks. In J. Gray (Ed.), *Critical Perspectives on Language Teaching Materials* (pp. 204-247). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- University of Florida. *Bloom's taxonomy*. <https://citt.ufl.edu/resources/the-learning-process/designing-the-learning-experience/blooms-taxonomy/>

30. The effect of stay at home days on the language learning motivation of foreign language students during the COVID-19 pandemic process

Ayşe ADIYAMAN¹Çağlar DEMİR²

APA: Adiyaman, A.; Demir, Ç. (2021) The effect of stay at home days on the language learning motivation of foreign language students during the COVID-19 pandemic process. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 374-388. DOI: 10.29000/rumelide.985013.

Abstract

World has been going through an unusual transformation process in terms of economy, health and education system due to the COVID-19 pandemic. Education system could easily adapt to 'new normal' period for digital technology had already developed online education. Students, teachers and academics in all over the world have had the chance to use digital platforms to pursue education online. As other countries, Turkish universities have been applying online education during pandemic. Stakeholders in education have been affected in online education system differently. In this study, it is aimed to determine what language students experience in online English courses during the COVID-19 pandemic, their motivation situation towards online English language education, whether they could use Internet effectively and take online English courses or not, what techniques they found useful and whether lockdown days affected their language learning motivation or not. In this study, one of the qualitative research methods, case study design was used. The participants in the present study consisted of students studying in the 1st and 2nd grade of the English Language Teaching Program of Bartın University, Department of Foreign Language Education, in the spring term of the 2020-2021 academic years. The data were collected by sharing a link to the students with a fully structured interview form prepared in Google Form. In the analysis of the data, frequency, percentage calculations and content analysis technique, which is one of the qualitative methods, were used. Findings show that stay at home period in pandemic process did not affect the motivation of language students negatively. Even though there was a lack of positive energy face to face education brought and the psychological impacts of COVID-19 precautions on the students, students tended to study English willingly in pandemic process. It was determined that students were aware of the positive impact of technology, used various websites and social media tools to practice English, and attended online courses, albeit very few. Thus, it was concluded that students positively evaluated the process of staying at home due to the COVID-19 pandemic in favour of learning and practicing English.

Keywords: The COVID-19 pandemic process, foreign language learning, motivation, foreign language students

¹ Dr., Bartın Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü (Bartın, Türkiye) ayse.adiyaman@windowslive.com, ORCID ID: 0000-0001-6808-5125 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985013]

² Dr., Balıkesir Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü (Balıkesir, Türkiye), erkandemir508@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3447-9596

COVID- 19 pandemi sürecinde evde kalma günlerinin yabancı dil öğrencilerinin dil öğrenme motivasyonuna etkisi

Öz

Dünya, COVID-19 salgını nedeniyle ekonomi, sağlık ve eğitim sistemi açısından olağandışı bir dönüşüm sürecinden geçiyor. Dijital teknoloji, çevrimiçi eğitimi zaten geliştirmiş olduğu için, eğitim sistemi, "yeni normal" döneme kolayca uyum sağlayabildi. Dünyanın her yerinden öğrenciler, öğretmenler ve akademisyenler, eğitimi çevrimiçi olarak sürdürmek için dijital platformları kullanma şansına sahip oldular. Diğer ülkeler gibi, Türk üniversiteleri de pandemi sırasında çevrimiçi eğitim uygulamaktadır. Eğitimdeki paydaşlar, çevrimiçi eğitim sisteminden farklı şekilde etkilenmiştir. Bu çalışmada, COVID-19 salgını sırasında öğrencilerin çevrimiçi İngilizce derslerinde hangi dil deneyimlerini yaşadıklarını, çevrimiçi İngilizce eğitime yönelik motivasyon düzeylerini, İnterneti etkili bir şekilde kullanıp kullanmadıklarını ve çevrimiçi İngilizce dersleri alıp almadıklarını, hangi teknikleri yararlı buldukları ve evde kalma günlerinin dil öğrenme motivasyonunu nasıl etkilediğini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Katılımcılar 2020-2021 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Bartın Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngilizce Öğretmenliği Programı 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerden oluşmuştur. Araştırmaların verileri, Google Formda hazırlanmış tam yapılandırılmış görüşme formu ile öğrencilere link paylaşarak toplanmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde hesaplamaları ve nitel yöntemler arasında yer alan içerik analizi çözümleme tekniği kullanılmıştır. Bulgular, pandemi sürecinde evde kalma süresinin dil öğrencilerinin motivasyonunu olumsuz etkilemediğini göstermektedir. Yüz yüze eğitimin sağlamış olduğu pozitif enerji eksikliği ve COVID-19 önlemlerinin öğrenciler üzerindeki psikolojik etkileri olsa da, pandemi sürecinde öğrenciler, istekli bir şekilde İngilizce öğrenme eğiliminde olmuştur. Öğrencilerin ayrıca teknolojinin olumlu etkisinin farkında olup İngilizce pratik yapmak için çeşitli web sitelerini, sosyal medya araçlarını kullandıkları ve çok azı da olsa çevrimiçi kurslara katıldığı belirlenmiştir. Böylece öğrencilerin COVID-19 salgını nedeniyle evde kalma sürecini İngilizce öğrenme ve pratik yapma lehine olumlu değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: COVID-19 pandemi süreci, yabancı dil öğrenme, motivasyon, yabancı dil öğrencileri

1. Literature review

All countries in the world have been challenged severely by COVID-19 pandemic outbreak in the city of Wuhan in the beginning of 2020 and all nations still struggle with the virus. Millions of people have been hospitalized and over 2 million people have now lost their lives to COVID-19 (WHO, 2021). That has affected not only the world economy but also the way of life, people's mindsets, culture, work and education lives. Most of the nations could cope with this extraordinary situation by using their well-developed medical services, economic power and technology in many sectors, such as finance and education. After the COVID-19 pandemic forced schools and universities to close their doors, impacting an unprecedented number of learners worldwide (Unesco, 2020), distance education became a precious tool for all the countries to continue educational activities. In particular, pandemic has caused people to understand the value of knowing a foreign language for it is becoming more significant to take the jobs in the global competitive job markets. Foreign language education is of great importance in today's world because world has been undergoing transformation in terms of digitalization which also requires good foreign language knowledge. Learning a second language not only connects a person to entire world as a world citizen but also gives opportunity to find a home office work that any company offers in the world.

Foreign language learning is a complex process and there are many and multidimensional factors affecting this process. The learning environment, the teacher, the methods and techniques used in teaching, the curriculum, the length and intensity of the learning period and individual differences are given as examples (Tuncer, Berkant, Doğan, 2015; Ay, 2014). However, individual differences include cognitive, affective and social characteristics such as age, gender, personality, culture, learning styles and strategies, attitude, motivation and anxiety (Aydoğmuş and Kurnaz, 2017; Yalçın Arslan and Kılıç, 2016).

Motivation is a strong drive which is related to what one feels about an action and this driving force lets us create and solve and learn about a subject. It is not a stable state of mind but always fluctuates and changes dynamically in constant interaction with the learners' environment. The development of language learning motivation theory over this period has been characterized by an ever increasing appreciation of the complexity of motivation which is operating within individuals in varying ways and at differing levels while continually being influenced by the formal and informal contexts in which a language is learned or acquired. As in all other fields, language learning requires high motivation and focus for there are many distraction items around us (Johnson, 2013).

Learners are bombarded with pop up subjects in internet platforms. They are consciously and unconsciously loaded with junk information in mobile applications and internet platforms which doesn't help them pick up a new word in a foreign language let alone acquire a new language. Pandemic and staying home became other demotivating components which impede language learning because 'without social integration, students find it more challenging to persist in their studies' (Meeter, 2020). There is a positive correlation between learning environment and high motivation. There is no doubt that extraordinary situations directly affect students' language learning motivation. What pandemic brought about is to cause students be stuck at their houses and pursue their studies through remote education.

Socialization in classrooms helps increase motivation. Although 'e-learning overcomes the time and space constrains in traditional contexts with a more flexible learning experience and an opportunity of more interaction and feedback, it might lead to a better cognitive development and learning outcome (Garrison et al., cited in Yang, 2015), distance education cannot create real life social atmosphere students have experienced in their face to face education periods. Language learning motivation is directly related to socialization. Because it is not possible for students to socialize and interact with each other in the school environment in distance education classes. Socialization is the most important factor that increases language learning motivation. Language learning is not achieved at a satisfactory level as the student's in-class interaction decreases very much with the pandemic.

It goes without saying that the COVID- 19 pandemic created great anxiety and feeling of unknowingness for all the people in the world. The university students have tried to cope with the pandemic by making use of internet to the utmost during the lockdown days. The gap of face to face education was tried to be filled by attending the online courses that their universities have offered. Whatever teaching techniques or methods can be by used the academics, motivation of language learners can only boost in the classroom atmosphere for language learning requires close interactions among the students as Alamuddin (cited in Burke, 2020) remarks;

"Students talked a lot about really missing being in person with their classmates, with their colleagues, with their faculty members, and having those spontaneous, organic conversations and relationships. They miss the ones they make in the context of their college education specifically, because not only does it make them

excited about learning and hold them accountable and motivate them to stay engaged in school, but they also actually learn a lot more.”

According to a research done by Goncharova (2020) the share of students who reported being completely satisfied with online education dropped from 21% to 14% during the two months of the pandemic. 34% percent of students do not find remote learning less effective than in person forms. Krüsemann (2020) suggests 3 tips to increase students’ motivation in remote education:

1 – Yes you can!

Supporting learners’ self-efficacy facilitates a sense of satisfaction and progress, and feeds the desire to go on^v. Create plenty of opportunities for success at just the right level, so that students can experience mastering a challenge.

Help your students to feel good about their learning by setting incremental and achievable goals. Adapt exercises to suit your learners – often this may involve breaking down tasks into smaller steps and giving highly detailed instructions. Instead of ‘read the text and answer the questions’, you could micro-structure the task into: ‘1. Look at the images. What do you think the text could be about? 2. Read the headline. How has your prediction about the text changed? 3. Read the first paragraph. What surprises you?’, etc. To help you find the appropriate level of challenge, get students’ feedback via a traffic light system (red/amber/green), or exit tickets (e.g. the free Socrative app or website).

2 – Who’s in charge?

Don’t be scared of increasing how much ‘say’ you give your students over when, where, and to some extent even, what they’re learning, so that they can experience agency and control. In asynchronous learning, students already exercise autonomy by studying in their own time and place, without the presence of a teacher.

Take student choice a step further by offering at least 2 options for homework tasks e.g. writing a) a formal letter, or, b) an informal text message. Or you could keep the task the same e.g. write a blog post to persuade readers to donate to charity, but let students choose the content, e.g. a charity of their choice.

In selecting your materials and tasks, be guided by your learners’ interests and natural curiosity. If you don’t know what interests them or what they find relevant – ask them! You could give them a list of topics to rank for interest, and allow them to add their own topics as well.

3 – Only connect!

Nobody likes struggling on their own – and that goes for your learners as well as for yourself. Encourage students to set up instant messaging or email groups with their friends, as well as with yourself for some study and moral support, as well as for some much-needed laughs.

For yourself, keep in touch with friends and colleagues to share the highlights (and sometimes lowlights) of the new teaching conditions. Pick activities and content that you and your students like – this may include playing games, but not necessarily so: in our survey, the motivating effects of games and competitions declined with age.

Motivation determines the productivity of teaching and learning activity. According to the study done by Hartshorn, 'the effects of pandemic increased stress for both students and teachers across an array of contexts.' (Hartshorn, 2020) The success in remote foreign language learning in pandemic process depends on motivation of the learners and teachers. The qualification of the language teachers, preparedness of the learners for online language classes, personal traits of teachers and learners are the decisive factors which boost or decrease language learning motivation. The stress of Pandemic, lockdown days, their anxiety about staying safe and healthy put extra psychological pressure on the students' willingness to realize themselves in terms of foreign language learning.

As the other countries do, Ministry of National Education and Higher Education in Turkey provide online education in pandemic period. This extraordinary period of staying at home and distance education process in Turkey made it necessary to make academic research regarding the impact of online education on the students and teachers. This study explores what language learners in Turkey think about distance learning, how they have felt during distance education process, whether pandemic and distance learning affected their motivation or not. In this study, it was aimed to determine the effects of staying at home and distance education on foreign language learning motivation under the light of the language students' attitudes towards online language education at Bartın University.

2. Research questions

The study was designed to analyse the following research questions:

1. During the lockdown have you had a chance to study and practice English? If yes, on average about how many hours a day? If not at all, why didn't you get a chance?
2. Have you used Internet efficiently to learn English? What websites or social media helped you learn English?
3. Have you had chance to take online English courses? What are these language courses effective on?
4. Overall do you find using the internet has been an effective way to study and practice English?
5. Has lockdown period affected your motivation of learning English positively or negatively? Why?

3. Research methodology

3.1 Design

The design of the present study is a case study. "Case study is an in-depth exploration from multiple perspectives of the complexity and uniqueness of a particular project, policy, institution, program or system in a real life" (Simons, 2009, p.21). In this study it is aimed to investigate the effect of stay at home days on the language learning motivation of foreign language students during the COVID-19 pandemic process.

3.2. Participants

The participants of the study consisted of students studying in the 1st and 2nd grade of the English Language Teaching Program of Bartın University, Department of Foreign Language Education, in the spring semester of the 2020-2021 academic years. The participants of the study were determined using convenience

sampling method, which is one of the purposive sampling methods. "This sampling method brings speed and practicality to the research. Because in this method the researcher chooses a situation that is close and easy to access" (Yıldırım and Şimşek, 2008, p. 113). These participants were selected because this study was conducted to determine the effects of staying home days on the language learning motivation of foreign language students during the COVID-19 pandemic process, and because it was possible for researchers to reach first and second grade students in English Language Teaching. Information on genders of the 68 students participating in the interview is summarized in table 1.

Table 1. Overall distribution of ELT students by gender

		f	%
Gender	Male	30	44,1
	Female	38	55,9

As given in Table 1, 38 (55.9%) of ELT students participating in the study are female and 30 (44.1%) are male.

The distribution of the students participating in the study by age is shown in Table 2:

Table 2. Overall distribution of ELT students by age

		f	%
Age	18	4	5,8
	19	30	44,1
	20	22	32,3
	21	3	4,4
	22	1	1,4
	23	1	1,4
	25	1	1,4
	26	1	1,4
	31	3	4,4
	33	1	1,4
	40	1	1,4
	44	1	1,4

Table 2 shows that the majority of the students are (55.9%) 19 years old and 44.1 % are 20 years old. The percentage of students in other age groups is very low (5,8 %; 4.4% and 1.1 %).

Table 3 describes the types of high schools the participants graduated from:

Table 3. Overall distribution of ELT students by type of high schools

		f	%
Type of high schools	Anatolian High School	56	82,3
	Religious Education High School	5	7,3
	Anatolian Vocational and Technical High School	4	6
	Multi-Program Anatolian High School	2	3

Open Education High School	1	1,4
----------------------------	---	-----

As can be understood from Table 3, most of the students (82.3 %) graduated from Anatolian High School. Apart from that, some of the students (7.3 %) graduated from Religious Education High School, some of them (6 %) graduated from Anatolian Vocational and Technical High School, 2 students graduated from Multi-Program Anatolian High School and only 1 student graduated from Open Education High School.

The classes of the participant are presented in Table 4 below:

Table 4. Overall distribution of ELT students by class

Class	f	%
1. class	38	56
2. class	30	44

As Table 4 shows, 56% of the participants study in the first class, and 44% in the second class.

3.3. The data collection instrument and process

The research data were collected with demographic information questions and structured interview form prepared in Google Form by sharing a link to the students. After gathering the required permission, the interview form link was sent to the students. The purpose of the study was explained in the interview form and it was stated that participation would be on a voluntary basis. It was also stated that the data obtained during the interview will be kept confidential and will not be shared with anyone.

3.4. Data analysis

The data obtained from demographic information questions and interviews were analysed by frequency and content analysis technique. The content analysis method is "the systematic reduction of content, analysed with special attention to the context in which it was created, to identify themes and extract meaningful interpretations of the data" (Roller and Lavrakas, 2015, p.232). According to the research findings, the data were organized under categories. Subsequent results are presented in relation to each other with the necessary quotations.

4. Research findings and discussions

Research findings are arranged according to the research questions.

4.1. Results of the first research question

This section involves students' responses to the first question in the interview form: "During the lockdown have you had a chance to study and practice English? If yes, on average about how many hours a day? If not at all, why didn't you get a chance? Responses were divided into two categories: "Yes and average hours per week", "No and reasons" and presented with frequency and percentage values in table 5.

Table 5. The distribution of students' responses to the first research question

The responses "Yes"	The responses "No"
<p>Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p>Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>

Average hours per week	f	%	Reasons	f	%
1-2 hours	4	5,8	Lack of motivation despite having free time	2	3
2 hours	5	7,3	Due to poor internet connection	1	1,4
3-4 hours	7	10,2	Lack of time due to distance education	2	3
4-5 hours	6	8,8	Lack of time due to homework and presentations	3	4,4
6-7 hours	2	3	Lack of suitable working place for practice due to the pandemic	1	1,4
8 hours	3	4,4	Unwillingness and Indolence	5	7,3
10 hours	8	11,7	Working in a job and not having time	3	4,4
10-15 hours	6	8,8	No need to practice	1	1,4
almost every day of the week	9	13,2			

Table 1 shows that 50% of the students answered “Yes” to the first research question and how many hours on average these students have studied and practiced English per week. The time that students devote to studying and practicing English varies. Accordingly, the vast majority of the students (13.2%) stated that they have studied English almost every day a week, and the minority of the students (3%) have studied and practiced English 6-7 hours a week. It is understood from these answers that the majority of the students participating in the study have the chance to study and practice English and they have spent different hours on average per week during the lockdown.

As can be seen from Table 5, 18 students answered “No” and gave different reasons. 7.3% of these students stated that they do not have a desire to work and they are lazy to work. 4.4% of the students expressed that they could not spend time to study and practice English because they must work in a job, and 4.4% of them said that they don’t have the opportunity due to their homework and presentations. Other reasons are that students cannot find time to study and practice English due to distance education (3%); lack of motivation despite having time (3%); not having a suitable room to work due to staying at home during the pandemic (1.4%); poor internet connections (1.4%) and there is no need to practice and work (1.4%). According to these reasons, some students have not had the chance to study and practice English during the lockdown due to necessity and some students for personal reasons.

4.2. Results of the second research question

The students’ responses to the second research question “Have you used internet efficiently to learn English? What websites or social media helped you learn English?” were divided into two categories. The responses of first category “Yes, I have used the internet efficiently” “websites” and “social media” were shown in Table 6.

Table 6. The distribution of students’ responses to the first category

“Yes I have used the internet efficiently”					
Websites	F	%	Social media	f	%
Online Dictionary (Tureng, Oxford etc.)	11	16,1	YouTube	23	33,8
Netflix	7	10,2	Instagram	13	19,11
Online news sites (BBC etc.)	6	9	Twitter	8	11,7
Foreign movie series sites	4	6	Telegram	6	9

Google	4	6	Whatsapp	5	7,3
Cake	3	4,4	Facebook	4	6
Online games	3	4,4			
BBC Learning English	3	4,4			
No specific website	3	4,4			
Hello Friends	2	3			
Twitch	2	3			
Lingua Marina	2	3			
Voscreen	2	3			
Discord	2	3			
Cambly	2	3			
Meet2talk	1	1,4			
Hoop	1	1,4			
Grammarly	1	1,4			
Online blogs	1	1,4			
We heart it	1	1,4			
Databases of the university library	1	1,4			
Hello Talk	1	1,4			
Podcasts	1	1,4			
Tumblr	1	1,4			
Slide share	1	1,4			
Duolingo	1	1,4			
Ted talks	1	1,4			
National Public Radio (NPR)	1	1,4			
Language learning apps	1	1,4			
Interpals	1	1,4			
Cambridge English	1	1,4			
National Geographic	1	1,4			
Snapchat	1	1,4			

* Students stated that they have used more than one websites and social media.

Table 6 points up the number and percentage of students who answered "Yes, I have used the internet efficiently" to the second research question, as well as the websites and social media they have used. These students stated that they have used mostly online dictionaries (16.1%) and at least (1,4%) Meet2talk, Grammarly, Tumblr, National Public Radio (NPR), National Geographic etc. as a web site. However, they stated that they have used YouTube the most (33.8%) and Facebook the least (6%) as social media.

The students' responses to according to second category "No, I have not used the internet" and "reasons" was given in Table 7.

Table 7. The distribution of students' responses to the second category

Adres	Address
<i>RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i>	<i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i>
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8	Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714	Kadıköy - İSTANBUL / TURKEY 34714
e-posta: editor@rumelide.com	e-mail: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616	phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

No, I have not used the internet.

Reasons	f	%
Adequate learning in lessons	2	3
No need to use	2	3
Lack of time due to lessons	1	1,4
Choosing to use books instead of the internet	1	1,4
Lack of time to use websites and social media	1	1,4

Table 6 illustrates the number and percentage of students who answered "No, I have not used the internet efficiently" to the second research question and the reasons. According to this, 3% of the students stated that what they learned in the lessons is sufficient and they do not need to use it. One student stated that she/he did not have time to learn on the internet because of her/his lessons, one student preferred to learn from books instead of the internet, and one student stated that she/he did not have time to use websites and social media. According to these findings, it is understood that the majority of students have used the internet effectively by using different websites and social media. Few of them have not used the internet because they could not find time and thought the lessons are sufficient and have not needed it.

4.3. Results of the third research question

The students' responses to the third research question "Have you had chance to take online English courses? What are these language courses effective on?" were divided into two categories: "Yes, I took online Courses" and "These courses are effective on..." "No, I did not take online courses" and "reasons". The responses are presented in table 8.

Table 8. The distribution of students' responses to the third research question

"Yes I took online Courses"				"No, I did not take online courses"			
These courses are effective on...				Reasons			
	F	%		f	%		
Speaking	2	3	Say no reason	47	70		
Grammar	1	1,4	Lack of opportunity	6	9		
Digital Storytelling and E-portfolio	1	1,4	The activities in the lessons are sufficient	4	6		
Speaking, vocabulary exercises and Pronunciation	1	1,4	Due to its fee	2	3		
Vocabulary exercises	1	1,4	Not preferring	2	3		
			Unwillingness	1	1,4		

Table 8 demonstrates that 6 of 68 students took online courses. Two of them stated that these courses are effective on speaking, 1 of them stated that they are effective in terms of grammar, 1 of them stated that they are effective on digital storytelling and e-portfolio, 1 of them stated that they are effective on speaking, vocabulary exercises and pronunciation, and one of them stated that they are effective on vocabulary exercises. However, most of the students (%91,1) expressed that they did not take online courses. The majority of these students did not say why they did not take an online course. 9% stated that they have not had the opportunity to take online courses, 6% told that the activities in the lessons are sufficient, 3% declared that the courses are paid, 3% asserted that they did not prefer to take online courses and one person stated he/she is not willing to take the online courses. During the lockdown students also do their lessons with distance education and it can be thought that this situation may have an effect on their not taking online courses, apart from the reasons stated above.

4.4. Results of the fourth research question

The students' responses to the fourth research question "Overall do you find using the internet has been an effective way to study and practice English?" were divided into two categories: "Yes, I do" and "reasons" and "No, I do not" and "reasons". The responses are presented in table 9.

Table 9. The distribution of students' responses to the fourth research question

"Yes I do."		"No, I do not."			
Reasons		Reasons			
	f	%			
Providing easy and fast access to many content	23	33,8	Causing me to use google translate	1	1,4
Lots of free resources available (Web sites, videos, essays, pdf documents, online courses)	13	19,1	Learning a language better in face-to-face education	1	1,4
Finding foreign people and practicing with them without going abroad	13	19,1	Not learning a language correctly only on the internet	1	1,4
Providing the opportunity to watch videos and movies of foreign language speaking people	7	10,2			
Impossible to practice without internet	4	5,8			
Opportunity to work at any time, regardless of the location	1	1,4			
Effective when used in a fun way	1	1,4			
Opportunity to find any kind of education desired	1	1,4			
The most effective alternative in the pandemic process	1	1,4			
Researching and learning everything you want	1	1,4			

Table 9 shows that 65 students answered "Yes I do" to the fourth research question. The students gave different reasons for this question. 33.8% of those who think that the internet is an effective way to study and practice English stated that the internet provides easy and fast access to many contents. On the other hand, 19.1% said that the internet provides access to many resources and the other 19.1% expressed that internet offered the opportunity to practice with foreign people without going abroad. The percentage of those who say that the internet enables you to watch videos and movies of foreign language speaking people is 10.2%. 5.8% of the students remarked that it is not possible to practice English without internet. Other reasons are with a percentage of 1.4% that the internet can be used anytime without restriction of place

and time, it is effective when used in a fun way, it is the most effective learning alternative in the pandemic process, and it makes possible to research and learn everything.

Except for the positive answers, 3 students answered "No I do not". The reasons are that the internet causes the uses of goggle translate, face-to-face learning is better in foreign language learning, and the language cannot be learned correctly only through the internet. According to these data, it is understood that most of these students living in the technology age use the internet to learn and practice foreign languages. Because the internet, like many things, offers many opportunities to learn and practice foreign languages.

4.5. Results of the fifth research question

The students' responses to the fifth research question "Has lockdown period affected your motivation of learning English positively or negatively? Why?" were divided into three categories: "Positively" and "reasons"; "Negatively" and "reasons" and "Neither positive nor negative". The responses are presented in table 10.

Table 10. The distribution of students' responses to the fifth research question

"Positively."		"Negatively."		Neither positive nor negative"	
Reasons		Reasons			
	f	%		f	%
Having a lot of time to do activities in English	12	17,6	Staying constantly at home destroys the desire to learn	9	13,2
Having time to improve yourself	8	11,7	Staying at home is not suitable for English learning	4	5,8
Improving English easier on your own	4	5,8	No mutual interaction	2	3
Willingness to learn another foreign language	2	3	Not being exposed to English too much	2	3
Improving listening skill by watching more videos and movies	2	3	Dislike of online education	1	1,4
Having the opportunity to communicate with more foreign people	2	3	No more time to learn English due to homework	1	1,4
Possibility to focus on the topics which they have insufficient knowledge about.	1	1,4			

Table 10 displays that the students answered the fifth research question of the study in three different ways. The percentage of students who answered that lockdown period has affected their motivation to learn English "positively" is 45.6%. As a reason, most of these students (17,6%) explained that they have a lot of time to do activities in English, 11.7% of these students have time to improve themselves and 5.8% of these students have improved English on their own. However, the students stated that they have wanted to learn other foreign languages during this process (3%), they improved their listening skills by watching more videos and movies (3%), they communicated with more foreign people (3%) and they could study more on the topics which they have insufficient knowledge about.

The percentage of students who answered that lockdown period has affected their motivation to learn English "negatively" is 28%. 13.2% of these students indicated that staying at home permanently destroys their desire to learn. 5.8% of these students said that staying at home is not suitable for learning English, 3% of these students do not have mutual interaction, 3% do not have too much exposure to English, one person does not like distance education, and another person had no more time to learn English because of homework.

The percentage of those who were neither positively nor negatively affected by this process is 26.4%, and these students did not give a reason. Considering all these data, contrary to what is thought, this process affected students' motivation to learn English more positively. This is because they spend more time studying English as they stay home all the time in the lockdown period.

5. Conclusion and discussion

The COVID-19 Pandemic has been challenging for education lives of all the students, from secondary to university level. This study aimed to reveal the effects of staying at home during the COVID-19 pandemic process on the motivation of language learning of 1st and 2nd grade FLE students' studying in the 1st and 2nd grade of the English Language Teaching Program of Bartın University, Department of Foreign Language Education, in the spring term of the 2020-2021 academic years. Findings obtained from the structured interview form completed by the students show that stay at home period in pandemic process did not have a negative impact on the students in FLE departments. Even though there was a lack of positive energy face to face education brought and the psychological impacts of COVID-19 precautions on the FLE students, it is noteworthy to state that students of FLE classes tended to study English more willingly in pandemic process. Contrary to this finding of the study, Tümen Akyıldız (2020) found that the most common problems during the COVID-19 global epidemic faced by English teachers working in a secondary school were due to students, and this was the low motivation of students. With a similar result, Dolmacı and Dolmacı (2020) determined that one of the important problems faced by faculty members in the simultaneous foreign language teaching process is to ensure and increase students' motivation.

The study also shows that students of FLE classes are technology friendly and like using online platforms to practise English. What is considerably significant point about the findings of this study is that 50% of the students studied English every week day during stay at home days in pandemic process and spent 6 hours to study and practise English. The students stated that during this period, they used the internet effectively and various websites (online dictionary, Netflix, online news sites, podcast, snapchat, grammar etc.) and social media tools (YouTube, Instagram, and Twitter etc.) helped them learn foreign language, which clearly indicates that students of FLE department took advantage of technology, online education and autonomous learning and made use of online applications effectively to pursue their foreign language education. The students expressed that digital platforms provided easy, free and fast access to many resources, enabled communication with foreign people without going abroad, enabled learning without time and place restrictions, and that any desired information could be researched and learned. Very few students claimed that foreign language learning via the internet was not effective and couldn't be learned correctly and that face-to-face education was better. In the studies on the use of various websites, applications and social media tools in foreign language learning, it was determined that students used them effectively and benefit from them (Adıyaman and Adıyaman, 2020; Aslan, 2018; Tılıç, 2016; Çuhadar and Yücel, 2010). In addition to these internet applications, the present study explored whether the students attended an private online courses during this process. It was found out that the majority of the students did not attend an online course provided by digital companies and did not specify any reason. Some of them declared that they did

not participate in the online language courses provided by digital companies for they were not free. They attended the online courses provided by the FLE instructors. They stated that these courses were sufficient. Students who attended the online courses provided by digital companies stated that the courses were effective in speaking, grammar, vocabulary exercises and pronunciation, Digital Storytelling and E-portfolio.

Based on the findings obtained in this study, the following topics can be suggested for further academic researches:

Outcomes of hybrid education in terms of efficiency of foreign language learning during pandemic process,

Do high students learn English better through online education or not?

Student-student and teacher-student interaction in online English language education in secondary schools during pandemic process.

References

- Adıyaman, A., & Adıyaman, A. (2020). Uluslararası öğrencilerin yabancı dil öğreniminde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dergisi*, 2(1), 54-72.
- Aslan, E. (2018). Otomatik Çeviri Araçlarının Yabancı Dil Öğretiminde Kullanımı: Google çeviri örneği. *SEFAD*, 39, 87-104.
- Ay, S. (2014). Yabancı dil öğretiminde bireysel farklılıklar kavramına genel bir bakış. *Dil Dergisi*, 164, 5-18.
- Aydoğmuş, M., & Kurnaz, A. (2017). Ortaokul İngilizce dersi tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *Eğitim, Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 14-24.
- Burke, L. (2020). *Moving into the long term*. Inside Higher Ed. Retrieved October 20, 2020, from <https://www.insidehighered.com/digital-learning/article/2020/10/27/long-term-online-learning-pandemic-may-impact-students-well>
- Çuhadar, C., & Yücel, M. (2010). Yabancı dil öğretmeni adaylarının bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretim amaçlı kullanımına yönelik özyeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 199-210.
- Dolmacı, M., & Dolmacı, A. (2020). Eş zamanlı uzaktan eğitimle yabancı dil öğretiminde öğretim elemanlarının görüşleri: Bir Cavit 19 örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 706-732.
- How are you learning during the COVID-19 pandemic? (n.d), retrieved January 10, 2021, from <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/learningneverstops>
- Johnson, M.P. (2013). A longitudinal perspective on EFL learning motivation in Japanese engineering students. In Apple, M.T., Da Silva, D., Fellner, T. (Eds.), *Language learning motivation in Japan* (pp. 189-205). Bristol: Multilingual Matters.
- Hartshorn, K. J., & Benjamin L. M. (2020). The Effects of the COVID-19 Pandemic on ESL Learners and TESOL Practitioners in the United States. *International Journal of TESOL Studies*, 2(2) 140-156.
- Goncharova, N., & Zaitseva, E. (2020). Responses of Russian Universities to the Challenges of Covid- 19 Pandemic. In *European Conference on e-Learning* (pp. 221-XV). Academic Conferences International Limited.
- Kırık, AM. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, 21. DOI: 10.17829/midr.20142110299

- Krüseemann, H.(2020). *3 tips from research to improve student motivation during the pandemic*. Retrieved October 20, 2020, from <https://www.cambridge.org/elt/blog/2020/08/21/3-tips-students-motivation-during-pandemic/>
- Meeter, M., Bele, T., Den Hartogh, C.F., Bakker, T., De Vries, R.E. & Plak, S.(2020). *College students' motivation and study results after COVID-19 stay-at-home orders*. Vrije Universiteit, Amsterdam. doi:10.31234/osf.io/kn6v9
- Roller, M. R., & Lavrakas, P. J. (2015). *Applied qualitative research design: A total quality framework approach*. New York, NY: Guilford Press.
- Simons, H. (2009). *Case study research in practice*. London: SAGE
- Tılıç, G. (2016). Yabancı dil öğreniminde kullanılan etkileşimli mobil uygulamalar: Duolingo örneği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching*, 5(Özel Sayı), 303-313.
- Tuncer, M., Berkant, H.G., & Doğan, Y. (2015). İngilizce'ye yönelik tutum ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 260-266.
- Tümen Akyıldız, S. (2020). Pandemi döneminde yapılan uzaktan eğitim çalışmalarıyla ilgili İngilizce öğretmenlerinin görüşleri (bir odak grup tartışması). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 679-696. DOI: 10.29000/rumelide.835811
- Yalçın Arslan, F., & Kılıç, M. (2016). İkinci dil öğreniminde bireysel farklar. E. Yücel, H. Yılmaz ve M.S. Öztürk (Yay. haz.). *Yabancı dil öğretimine genel bir bakış içinde*. (s. 88-96). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yang, N. (2015). *Quality teaching in large university classes: Designing online collaboration among learners for deep understanding*. (Doctoral thesis). University of Trento, Italy.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- WHO, 2021, COVID-19 Weekly Epidemiological Update, retrieved January 18, 2021 from file:///C:/Users/Hp/Downloads/Weekly_Epidemiological_Update_23.pdf

31. Time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and Shakespeare's *Sonnets*

Halit ALKAN¹

APA: Alkan, H. (2021) Time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and Shakespeare's *Sonnets*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 389-400. DOI: 10.29000/rumelide.985605.

Abstract

The sonnet which is originated in Italy is a highly structured poetic form. It flourishes in the Elizabethan period in order to write love sonnets about a beloved and idealized lady. This study focuses on the theme of time in both Edmund Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and William Shakespeare's *Sonnets*. Spenser's *Amoretti*, which covers New Year's Day celebrations, reflects on Spenser's past forty-one years of life. In *Epithalamion*, Spenser records the hours of the day from pre-dawn to wedding night, including the passage of a year in 365 long lines which also correspond to days in a year. Its content moves from the excitement of youth to the anxieties of the middle age, beginning with high hopes for a happy day and ending with record of the speaker's legacy for future generations. Spenser tries to prevent the passage of time by freezing it in his verses. Shakespeare's *Sonnets* begins with the narrator's begging the fair lord to find a woman who will bear his child so that his beauty can be assured for posterity. The poet complains about the ravages of time and its harmful effects on the beauty of the fair lord, and tries to fight the inevitable by forcing the fair lord to convey his perfection to a child. The poet defines time as a dimension of suffering, and asks the fair lord to leave him. In conclusion, time is described as unmanageable power of unforeseen changes and chances as well as a non-personal ominous determinant.

Keywords: Time, *Amoretti and Epithalamion*, Shakespeare, *Sonnets*.

Spenser'in *Amoretti and Epithalamion* ve Shakespeare'in *Sonnets* eserlerinde zaman

Öz

İtalya'da ortaya çıkan kısa ve yüksek düzeyde yapılandırılmış şiirsel bir biçim olan sone, Elizabeth döneminde sevilen, idealize edilmiş bir bayana aşk soneleri yazmak için gelişir. Bu çalışma, Edmund Spenser'in *Amoretti ve Epithalamion* ve William Shakespeare'in *Sonnets* eserlerinde zaman temasını ele alır. Spenser *Amoretti* eserinde son kırk bir yıllık yaşamını yansıtan yılbaşı kutlamalarını ele alır. Spenser *Epithalamion* eserinde şafaktan düğün gecesine kadar günün saatlerini, bir yıldaki günlere karşılık gelen 365 uzun satırlarda bir yılın geçişini kapsayan bir kayıt tutar. İçeriği, gençliğin heyecanından orta yaş endişelerine doğru ilerler, mutlu bir gün için büyük umutlarla başlayıp konuşmacının gelecek nesillere bıraktığı miras kaydıyla biter. Spenser mısralarında zaman akışını dondurarak engellemeye çalışır. Shakespeare *Sonnets* eserinde, anlatıcının, güzelliğinin gelecek nesiller için güvence altına alınabilmesi amacıyla güzel efendiye çocuğunu doğuracak bir kadın bulması için yalvarmasıyla başlar. Şair, zamanın tahribatından ve güzel efendinin güzelliği üzerindeki zararlı etkilerinden şikayet eder ve güzel efendiyi mükemmelliğini bir çocuğa aktarmaya zorlayarak bu kaçınılmaz sonuçla savaşmaya çalışır. Şair, zamanı, ıstırabın bir boyutu olarak tanımlar ve güzel efendiden kendisini terk etmesini ister. Sonuç olarak zaman,

1 Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (Mardin, Türkiye), alkan.halit@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-7170-6196 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985605]

hem öngörülemeden değişim ve fırsatların başa çıkılmayan bir gücü hem de kişisel olmayan kaygı verici bir etken olarak tanımlanır.

Anahtar kelimeler: Zaman, *Amoretti and Epithalamion*, Shakespeare, *Sonnets*

Introduction

Being defined as a 'rebirth', the Renaissance is a cultural movement between the 15th century and the 17th century which began in Italy. The Renaissance comes to England by the spiritual and intellectual orientation which is known as humanism. Renaissance humanism challenges medieval scholastic education which emphasizes pre-professional, practical, and scientific studies. During this period, musicians and artists display individualism and artistic freedom in their works. Due to a desire for knowledge, world view changes from after life to human life. Artists are amazed by the human body. They use a natural and realistic style in order to celebrate its beauty. Among popular themes are human potential, courtly love and unrequited love (Quizlet, 2021).

Elizabethan literature includes order and pattern united with an interest in the heart and mind. Allusion to classical myths and elaboration of language are the features of English poetry in the later 16th century (W. W. Norton, 2021). The Elizabethan period may be called the period of the sonnet because this structured poetic form is introduced into England during this period. The sonnet form which is used firstly by Dante and Petrarch is originated in Italy in the 13th century. Henry Howard and Sir Thomas Wyatt introduce this form in England in the 16th century. It becomes popular in England about writing love sonnets to a beloved and idealized lady like Petrarch's sonnets that he has written to his mistress, Laura. Sonnets become sequences in time and express falling in love, running after the beloved and celebrating the beloved's beauty. The poets of the Elizabethan age begin to write a sonnet sequence to the lady whom he admires. Later, the sonnet becomes a form to express not only love and passion but also liberty, social criticism, and alienation in the 16th century. The poets of the Renaissance become in love with human beauty, considering a sign of the spirit which strives for perfection (Cormick, 1963: 89).

A sonnet consists of 14 lines of iambic pentameter, which is five two-syllable feet, and each foot consisting of an unstressed syllable and a stressed syllable. As a metrical foot, an iamb consists of one stressed syllable and one unstressed syllable such as dah-DUM, dah-DUM dah-DUM dah-DUM dah-DUM. Due to its restrictions on meter and length, for the poet the sonnet is a difficult form (Miller, 1976: 133). As for their rhyme scheme, sonnets can be divided into two groups such as Petrarchan and the Shakespearean or English sonnet. The Petrarchan sonnet is named after the Italian poet Francesco Petrarch because he has perfected the form and written extensively in it. Being a two-part poem the Italian sonnet which is rhymed abbaabba/ cdecde, consists of eight lines and six lines, respectively. These two parts are performed against each other in an endless variety of ways. The latter part sometimes narrows or extends the first or it sometimes reverses or opposes it. Presenting a four-part structure the Shakespearean or English sonnet which is rhymed abab/cdcd/efef/gg develops an idea or theme in three stages in terms of extension, variation, alternation, etc. and then brings to a conclusion in the fourth part. This last couplet might have variety of functions such as summarizing, emphasizing, suddenly narrow focusing, or even pulling a surprise reversal. It becomes most effective when it leaves the reader with a tragic reminder or a comic twist of emotional impact.

English poet Edmund Spenser uses the Spenserian stanza in his several works. The stanza's main meter consists of iambic pentameter with a last line in iambic hexameter. This meter has six feet or stresses which

is known as an Alexandrine. Its rhyme scheme is ababbcbcc (Wikipedia, 2021). The Spenserian sonnet is a combination of the Shakespearean sonnet and the Petrarchan sonnet. It resembles the Shakespearean sonnet because of its quatrain and a couplet; however, it is more similar to the Petrarchan tradition because the conclusion is the result of the discussion which is set up in the previous quatrains.

As sonneteers, Spenser tries to admit the desire to and of the beloved. Whether the sonnet's subject is the desiring lover or the desired beloved avoids a precise definition. The phrase of the "self as desiring entity" is an essential component of the sonnets (Spiller, 1992: 125). Elaine Baruch claims that "it would be well to remember that in love, the object, meaning the person longed for, is sometimes more important than the subject, more important than life itself for many a male lover, in literature and sometimes in life" (1991: 3). Spenser develops a new discourse in which the beloved is valued more than the male lover. In the same way, Margaret Homans also claims that "quite often the feminine object of desire is portrayed as more powerful than the masculine speaking self which proves nothing more than that as an object she is subject to his figuring" (1985: 571). In order to stay virtuous, a woman should not consent to courtly love because courtly love is "frankly sensual, ... extramarital and does not contemplate matrimony as its object" (Parry, 1941: 4). Philippa Berry asserts that "while the lady of courtly love was usually depicted as only temporarily unavailable, the female object of Petrarchan and Renaissance neo-platonic love was defined as unequivocally chaste" (2003: 18). The man's desire for sensual (extra-marital) love and at the same time for a chaste woman continues the woman's status as a 'subject' to the other. By continuing her chastity, she reinforcing the lover's yearning and eventually leads her to curse him (Aspinall, 1998: 7). Spenser locates the woman as a powerful authority over the male lover in order to use this position later to defeat her as Eugene Goodheart expresses "power is oppressive and needs to be resisted" (1991: 17). Lover shows how he works in the labyrinth of various loves-courtly, Petrarchan, and neo-platonic (Johnson, 1990: 99).

The sonnet has survived because it does so much in little space. Due to its discipline, it forces the writer and awards the reader. The strictness of the form attracts both writer and reader; however, the form is enjoyable because it shapes and conveys remarkable experience. The Elizabethans' high literary achievement is proved by the number of both sonneteers and the sonnets they have produced in England. The spontaneity, freshness, and beauty with that Elizabethan sonnet poets matched words and feelings could not be surpassed by any group (Pooley, 1957: 68). The sonneteers emphasize with happiness the trouble of the lover, who enjoys his rejection.

Edmund Spenser (1552-1599) is considered as the most complete representative of the English Renaissance (Bush, 1952: 38). Spenser is known as a pastoral writer, a love poet, and a restorer of the native language among his fellow Elizabethans. Spenser creates new poetry in language, in verse forms, and in genre. William Shakespeare (1564-1616) is considered England's national poet. His surviving works include two long narrative poems, 154 sonnets, and several other poems. Shakespeare's sonnets are love lyrics, growing from the erotic, social, and literary contexts of his age (Literariness, 2021). He examines the nature of human love, and there is a weight of insight and rhetorical power (Reisman, 2012: 193).

This study deals with the theme of time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and Shakespeare's *Sonnets*. In this sense, this study analyses sonnets 4, 60, 62, 68, 87 of *Amoretti*, stanzas 6, 15, 16, 18 of *Epithalamion*, and sonnets 2, 15, 18, 60, 62, 73, 90, 97, 98, 116 of Shakespeare's *Sonnets*.

The passage of time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*

Spenser's *Amoretti* is a sonnet cycle including the sequence of 89 sonnets. *Epithalamion* is a series of short poems dealing with a public poetic celebration of marriage. The poem progresses through the couple's wedding day, starting from the groom's impatient pre-dawn hours on to the night's late hours after the couple has completed their marriage. It commemorates Spenser's courtship with Elizabeth Boyle, and their wedding in June 1594. In *Amoretti*, Spenser immortalizes his bride's name through word play. In *Amoretti*, Spenser's sequence imitates Petrarchan courtship and neo-platonic conceits. Beside neo-platonic conceit of conflict between spiritual and physical love, Spenser uses metaphors and images in order to portray love itself or the beloved as cruel tormenter. *Amoretti* breaks with traditional love poetry in several ways. The speaker longs for a sexually unavailable lover in the Petrarchan tradition. Beside a conflict between spiritual and physical love, there is an adulterous love. Spenser dedicates a sequence to a lady he can honourably win. The love affair between Spenser and the unmarried Elizabeth Boyle eventually ends in marriage.

In *Amoretti* which is set on the New Year, sonnet 4 quoted below makes a comparison between old and new, winter and spring, and death and life. While the speaker focuses on the change of the whole world from old to new, in context he may easily be paving the way to actualize the passion of his beloved for himself. The speaker notes seasonal change which is brought by the New Year, and then pays attention to the beloved. As his world passes from winter (death) to spring (life), he hopes that the heart of his beloved will turn toward him from coldness to warmth:

NEw yeare forth looking out of Ianus gate,
 Doth seeme to promise hope of new delight:
 and bidding th'old Adieu, his passed date
 bids all old thoughts to die in dumpish spright.
 And calling forth out of sad Winters night,
 fresh loue, that long hath slept in cheerlesse bower:
 wils him awake, and soone about him dight
 his wanton wings and darts of deadly power.
 For lusty spring now in his timely howre,
 is ready to come forth him to receiue:
 and warnes the Earth with diuers colord flowre,
 to decke hir selfe, and her faire mantle weaue.
 Then you faire flowre, in whom fresh youth doth raine,
 prepare your selfe new loue to entertaine. (Spenser, 1997: 70)

In sonnet 60 (Spenser, 1997: 92), the speaker focuses on his anguish and impatience about time that will take for their wedding day. He meditates on time it takes for the various planets to turn around the sun by saying that "Mars in three score yeares doth run his spheare" (line 4), but earth takes one year only. In the same way, one (earthly) year has passed since "the winged God his planet...began in me to moue" (lines 5-6), but this one year of courting the beloved seems longer to the speaker than "al those fourty which my life outwent" (line 8). From this he infers that one revolution only of Cupid's "planet" takes forty years of his own life, and he also hopes that his "loues fayre Planet" will shorten its own orbit "this yeare ensuing," (lines 13-14), or else will shorten his own life. From this poem it seems that the date of their wedding has been set about a year before, and the speaker already becomes very impatient and is looking forward to marrying this woman whom he has been courting for the past year. The fact that he gives the biographical information

that he is forty while writing the poem justifies his haste: He is not a young man anymore, and he is in a hurry to get married before he will be too old to take pleasure in it.

Amoretti's second New Year's poem, sonnet 62 which is quoted below uses an apostrophe when appealing to the speaker's love to encourage him to "cheare you your heauy spright" (line 14). Just as the seasons change from winter to spring, so the speaker should revive his energy for the enthusiasm he feels for his beloved. Here again, New Year refers to the Elizabethan calculation of March 25th, not January 1st because in March the cold winter is replaced by spring:

The weary yeare his race now hauing run,
The new begins his compast course anew:
with shew of morning mylde he hath begun,
betokening peace and plenty to ensew.
So let vs, which this change of weather vew,
change eeke our mynds and former Hues amend:
the old yeares sinnes forepast let vs eschew,
and fly the faults with which we did offend.
Then shall the new yeares ioy forth freshly send
into the glooming world his gladsome ray:
and all these stormes which now his beauty blend,
shall turne to caulmes and tymely cleare away.
So likewise loue cheare you your heauy spright,
and change old yeares annoy to new delight. (Spenser, 1997: 93)

Sonnet 68 (Spenser, 1997: 95-96) celebrates the day that the "most glorious Lord of lyfe... didst make thy triumph ouer death and sin" (lines 1-2). The speaker asks his "deare Lord" to "Grant that we for whom thou didest dye" may live "for euer in felicity" (lines 5-8). Setting aside to celebrate Jesus Christ's resurrection from the dead (marking God's victory over sin and death), even this day is adopted by the speaker in order to seek a happy life for both himself and his beloved. Then he addresses his beloved, encouraging her "let vs loue, deare loue, lyke as we ought / loue is the lesson which the Lord vs taught" (lines 13-14).

Sonnet 87 (Spenser, 1997: 103) laments the absence of the beloved; however, the words "since I did leaue the presence of my loue" (line 1) expresses that the speaker has gone away, not his beloved. He wants the time would pass faster, implying that this separation is not an interruption in their relationship, but a mandatory duty. He spends time hoping to reunite this beloved, but he finds the time "maketh euery minute seeme a myle" (line 12). Finally, he compares how sorrow "doth seeme too long to last" while the desired happiness flies "away too fast" (lines 13-14).

In *Epithalamion*, stanza 6 (Spenser, 1997: 110-111) states that the bride finally wakes up and her eyes are likened to the sun with their "goodly beams / more bright then Hesperus". The groom calls the "daughters of delight" to accompany the bride, but he also invites the hours "of Day and Night", the seasons, and the "three handmayds" of Venus to participate as well. He encourages the latter to do for his bride the same thing they do for Venus, singing to her while helping her wedding's dress. There is a sunrise when the "darksome cloud" is taken from the bride's face to let her eyes shine in glory. The "daughters of delight" who are the nymphs are still forced to accompany the bride, but Spenser here presents the personification of

time making up Day, Night and the seasons. Here, he considers time itself attending the marriage ceremony as do "handmaids" of Venus and the nymphs.

In stanza 15 which is quoted below, the groom re-declares that this day is divine and invites everyone to celebrate in return for the bells' ringing. He takes pride in the sun's brightness the day's beauty, then he regrets when realizing that his wedding is occurring on the summer solstice which is the longest day of the year, and therefore his nuptial night will be postponed all the longer, but last only for a short time. By determining the wedding's exact day (June 20, the summer solstice), Spenser adapts the poetic portrayal of this ceremony into a historical context. A day's timeline placed on the verse structure of the poem leads to a description of various astronomical events (the position of stars, sunrise, sunset):

Ring ye the bells, ye yong men of the towne,
 And leaue your wonted labors for this day:
 This day is holy; doe ye write it downe,
 that ye for euer it remember may.
 This day the sunne is in his chiefest hight,
 With Barnaby the bright,
 From whence declining daily by degrees,
 He somewhat loseth of his heat and light.
 When once the Crab behind his back he sees.
 But for this time it ill ordained was,
 To chose the longest day in all the yeare.
 And shortest night, when longest fitter weare:
 Yet neuer day so long, but late would passe.
 Ring ye the bells, to make it weare away,
 And bonefiers make all day.
 And daunce about them, and about them sing:
 that all the woods may answer, and your eccho ring. (Spenser, 1997: 115)

In stanza 16 (Spenser, 1997: 115), the groom maintains about the long lasting day, but his hope rises as evening finally arrives. When the evening starts in the East, he says "fayre childe of beauty, glorious lampe of loue", encouraging it to speed up the time for newlyweds to complete their marriage. The speaker focuses again on time and becomes hopeful because of the approach of twilight. He is impatient to be left alone with his bride, so he calls the evening star to take the bride and groom to their bedroom.

In stanza 18 which is quoted below, night has finally come, and the groom wants Night both to cover and protect them. He draws a comparison with mythology such as Zeus' relationship with Alcmena and his relationship with Night herself. Spenser makes a classical reference to Zeus and mentions both the woman who has intercourse with Zeus and their children. Alcmena is Pleiades' daughter and becomes Hercules' mother through Zeus. The attention has almost passed from the bride or the nuptial night to the potential child coming from this intercourse:

NOw welcome night, thou night so long expected,
 that long dales labour doest at last defray.

And all my cares, which cruel loue collected,
Hast sumd in one, and cancelled for aye:
Spread thy broad wing ouer my loue and me,
that no man may vs see,
And in thy sable mantle vs enwrap,
From feare of perrill and foule horror free.
Let no false treason seeke vs to entrap.
Nor any dread disquiet once annoy
the safety of our ioy:
But let the night be calme and quietsome,
Without tempestuous storms or sad afray:
Lyke as when loue with fayre Alcmena lay.
When he begot the great Tirynthian groome:
Or lyke as when he with thy selfe did lie,
And begot Maiesty.
And let the mayds and yongmen cease to sing:
Ne let the woods them answer, nor theyr eccho ring. (Spenser, 1997: 116)

The ravages of time in Shakespeare's *Sonnets*

In *Sonnets*, Shakespeare provides two contrasting dramas: on the one hand there is an uncontrollable lust for a dark-skinned married woman, the "dark lady"; and the other hand, there is a conflicted love that is felt for a young man. It is not clear whether these figures stand for real individuals, or whether the authorial "I" that addresses them stands for Shakespeare himself. Shakespeare deliberately reverses traditional gender roles as portrayed in the Petrarchan sonnets to create a potentially disturbing and more complex portrayal of human love. He also breaks many sonnet rules strictly followed by his fellow poets: He changes with gender roles, speculates on political events, talks about human evils unrelated to love, plays a joke on love, he parodies beauty, speaks openly about sex. The sonnets are glorified as a deep meditation on time, love, sexual passion, reproduction, and death.

In sonnet 2 which is quoted below, time is a major foe, surrounds the youth's forehead, wrinkles his face, and ruins his good looks. Beauty is considered a rotting treasure if there is not marriage and childbearing through love. By showing him his future, the speaker tries to frighten the young man in order to get him married and have children. The speaker takes an active role as an older man who gives advice to a younger, as experience to innocence, as disciplined desire to overpowering beauty (Smith, 1991: 251). By the time the young man is forty, he will only be a "tottered weed" (torn clothes) "of small worth held" because he will be all alone without children. He will look back on his selfish "lusty days" because he has not his own children on earth. This infertility of old age is symbolized in the last line of the sonnet:

When forty winters shall besiege thy brow,
And dig deep trenches in thy beauty's field,
Thy youth's proud livery so gazed on now
Will be a tottered weed of small worth held:
Then being asked, where all thy beauty lies,

Where all the treasure of thy lusty days,
 To say within thine own deep-sunken eyes
 Were an all-eating shame, and thriftless praise.
 How much more praise deserved thy beauty's use,
 If thou couldst answer, "This fair child of mine
 Shall sum my count, and make my old excuse,"
 Proving his beauty by succession thine.
 This were to be new made when thou art old,
 And see thy blood warm when thou feel'st it cold. (Shakespeare, 1997: 52)

In sonnet 15 (Shakespeare, 1997: 107), the speaker explores in the first eight lines how objects decay in progress of time: "Every thing that grows / holds in perfection but a little moment". That is to say that life is temporary and constantly changing. Even the beauty of youth fades in progress of time, but since the speaker knows that this transformation is inevitable, he appreciates even more strongly the beautiful appearance of the young man for now. Ironically, the beauty of youth is both temporary and permanent: It is temporary in the sense that everything in nature decays in progress of time, and it also is permanent as the inevitable process of aging, of which the speaker is fully aware of, reinforces the current beauty of the young man.

In sonnet 18 which is quoted below, the speaker asks if he should compare "thee" to a summer day. He expresses that his beloved is more beautiful, and then he makes a list of why summer is not so great: The wind shakes the buds which come up in spring, the sun can get very hot, the clouds can obscure the sun, and summer ends very quickly. He also says that all that is beautiful eventually fades either by chance or by the inevitable changes of nature. He argues that her/his summer (beautiful years) neither will go away nor her/his beauty will fade. Furthermore, as the beloved comes into being in eternal verses (in the sense of poetry), death can never take the beloved. The speaker resolves that so long as human beings are in existence and can read, the poem he wrote will live on, letting the beloved also continue live:

Shall I compare thee to a summer's day?
 Thou art more lovely and more temperate:
 Rough winds do shake the darling buds of May,
 And summer's lease hath all too short a date;
 Sometime too hot the eye of heaven shines,
 And often is his gold complexion dimmed;
 And every fair from fair sometime declines,
 By chance or nature's changing course untrimmed:
 But thy eternal summer shall not fade,
 Nor lose possession of that fair thou ow'st,
 Nor shall Death brag thou wand'rest in his shade,
 When in eternal lines to time thou grow'st.
 So long as men can breathe or eyes can see,
 So long lives this, and this gives life to thee. (Shakespeare, 1997: 119)

Sonnet 60 which is quoted below tries to explain the passage of time and its impact on human life. The speaker expresses in the first quatrain that the minutes replace one another like waves on the “pebbled shore”, each replacing the one before it in an orderly sequence. He tells in the second quatrain the story of a human life through comparing it to the sun: At birth (“nativity”), it arises above the ocean (“the main of light”), then creeps towards noon (“crown” of “maturity”), and is ruined at once by “crooked eclipses” that struggle against the glory of the sun and defeat it. Time is described in the third quatrain as a destructive beast that stops the growth of youth, wrinkles the forehead of beauty, devours the beauties of nature, and cuts down everything that stands. The speaker sets his verse in the couplet against the ravages of time: he expresses that his verse will survive to glorify the beloved’s “worth” in contrast to time’s “cruel hand”:

Like as the waves make towards the pebbled shore,
 So do our minutes hasten to their end,
 Each changing place with that which goes before,
 In sequent toil all forwards do contend.
 Nativity, once in the main of light,
 Crawls to maturity, wherewith being crowned,
 Crookèd eclipses 'gainst his glory fight,
 And Time that gave doth now his gift confound.
 Time doth transfix the flourish set on youth,
 And delves the parallels in beauty's brow,
 Feeds on the rarities of nature's truth,
 And nothing stands but for his scythe to mow.
 And yet to times in hope my verse shall stand
 Praising thy worth, despite his cruel hand. (Shakespeare, 1997: 283)

In sonnet 62 (Shakespeare, 1997: 291), the speaker considers himself a young man and denounces his own narcissistic vanity. Unfortunately, though he may think of narcissism as a worthless quality, nevertheless “it is so grounded inward in my heart”. In lines 9 through 12, his youthful image is suddenly shattered, starting with the typical “but”, when the speaker sees in a mirror his true self “beated and chopped with tanned antiquity”. The narcissistic self-love of the speaker, who oscillates between the contradiction of youth and old age, makes him guilty of the fault of his young friend: “Tis thee (myself) that for myself I praise / Painting my age with beauty of thy days”. He admires arrogance in himself despite condemning it in the youth. The expression “for myself” means that he has undertaken the identity of youth, and its problem remains a question of arrogance.

In sonnet 73 (Shakespeare, 1997: 333), the speaker expresses his feeling that he does not have much time to live the imagery of the dying embers of a fire, the afterglow of twilight, and wintry bough. All images show the approaching death. Although the speaker likens in the first quatrain himself to death leaves (autumn leaves), he is unable to identify how he fades fast, nor can he determine their exact number: “When yellow leaves, or none, or few, do hang / Upon those boughs which shake against the cold”. He speaks in the second quatrain about “twilight / As after sunset fadeth in the west” which is a traditional metaphor that implies death. In this second quatrain, the speaker is close to death because he envisions death twice such as a “black night” and “death's second self” (sleep). The speaker compares in the third quatrain his desire about the young man to purging fire. Now, his fire is dying embers which are fed by his love for his youth, a “death-bed / Consumed with that which it was nourished by”.

In sonnet 90 (Shakespeare, 1997: 390), the speaker who is already troubled by “the spite of Fortune” forces the youth not to delay his separation from him. He wants him to do it all at once if that is his intention. Therefore, the speaker requests: “Then hate me when thou wilt, if ever, now”. His call for a quick and determined action shows how serious the speaker’s crisis is. Expressions like “if thou wilt leave me” and “loss of thee,” show the overt anxiety, grief and resentment that have been felt by the speaker. Being afraid of everyone and everything that is against him now, the speaker is most afraid of the youth which will “overthrow” him: “And other strains of woe, which now seem woe / Compared with loss of thee will not seem so”.

In sonnet 97 (Shakespeare, 1997: 415), the speaker has been obligated to bear a separation from his beloved, and he likens this absence to the solitude of winter. By painting a picture of winter, the speaker cries out a comparison in the first quatrain: “How like a winter hath my absence been / From thee, the pleasure of the fleeting year! / What freezings have I felt, what dark days seen! / What old December’s bareness everywhere!”. However, he expresses in the second quatrain that the season in reality is late summer or early autumn when nature bears the fruits of summer’s blooming. He rejects in the third quatrain the “wanton burthen of the prime” that means summer’s generosity - as unrealistic as the “hope of orphans”. Summer cannot be the father of it since “summer and his pleasures” await the beloved, and even the birds are quiet when he is gone. The speaker expresses in the couplet that the birds can sing with “so dull a cheer” when the beloved has gone away, implying that the leaves, which are listening, are afraid of the coming winter.

In sonnet 98 (Shakespeare, 1997: 418), at the beginning of the second quatrain the typical reversal appears with the word “yet”. This change of fate so early highlights how hopeless the speaker is when left by the young man. Both birds and flowers do not help him get rid of the depression because he compares the youth’s beauty with objects of beauty in spring and summer and resolves that they are faulty images of his friend’s appearance: “They were but sweet, but figures of delight / Drawn after you, you pattern of all those”. The speaker reconsiders his parting from the young man as the solitude of winter.

In sonnet 116 which is quoted below, the first quatrain expresses that love is unchangeable, the second quatrain expresses that love is an unshakable guiding star, the third quatrain expresses that love does not change in progress of time, and the couplet emphasizes the speaker’s certainty. The speaker applies space and time concepts to his ideal of true love. In this sense, love has an immortal essence that defeats destructive time. In comparison to longevity of love, time is brief:

Let me not to the marriage of true minds
 Admit impediments; love is not love
 Which alters when it alteration finds,
 Or bends with the remover to remove.
 O no, it is an ever-fixèd mark
 That looks on tempests and is never shaken;
 It is the star to every wand’ring bark,
 Whose worth’s unknown, although his heighth be taken.
 Love’s not Time’s fool, though rosy lips and cheeks
 Within his bending sickle’s compass come;
 Love alters not with his brief hours and weeks,

But bears it out even to the edge of doom.
 If this be error and upon me proved,
 I never writ, nor no man ever loved. (Shakespeare, 1997: 487)

Conclusion

Edmund Spenser's *Amoretti*, which covers New Year's Day celebrations, reflects on past forty-one years of Spenser's life. In *Epithalamion*, Spenser makes a record of the day's hours from pre-dawn to wedding night, including the passage of a year in 365 long lines which also match up with the days in a year. As for its content, it moves from the excitement of youth to the anxieties of the middle age, starting with great expectations for a happy day and ending with record of the speaker's legacy for next generations. Spenser freezes the passage of time in verses of his poetry. William Shakespeare's *Sonnets* begins with the narrator's requesting the fair lord to get a woman who will bear his child so that his beauty can be assured for posterity. The speaker complains about the ravages of time and its harmful effects on the beauty of the fair lord, and tries to fight the inevitable by forcing the fair lord to convey his perfection to a child. The speaker defines time as an aspect of suffering and asks the fair lord to leave him. Time is described as unmanageable power of unforeseen changes and chances as well as a non-personal ominous determinant. Time is remembered as a devastating experience that cannot be coped with.

References

- Alkan, H. (2021, June 26-27). The Theme of Time in Spenser's *Amoretti and Epithalamion*, and Shakespeare's *Sonnets* [Conference presentation abstract]. *3rd International Rumeli [Language, Literature and Translation Studies] Symposium*, Istanbul, Turkey.
<https://www.rumelise.com/file/open/1215241626/kapakli-bildiri-ozetleri-ve-program-kitabi.pdf>
- Aspinall, Elizabeth (1998). *Creating The Beloved* (Unpublished master's thesis). University of Calgary, Calgary, AB. doi:10.11575/PRISM/21838 <http://hdl.handle.net/1880/26365>
- Baruch, E. (1991). *Women, Love, and Power: Literature and Psychoanalytic Perspectives*. New York: NYU Press.
- Berry, P. (2003). *Of Chastity and Power*. London: Routledge.
- Bush, D. (1952). *English Poetry*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Cormick, P. Mc. (1963). *Adventure in English Literature*. USA: Harcourt Brace Jovanovich.
- Goodheart, E. (1991). *Desire and Its Discontents*. New York: Columbia UP.
- Homans, M. (1985). "Syllables of Velvet: Dickinson, Rossetti, and the Rhetoric of Sexuality". *Feminist Studies* 11.3. (pp.569-93).
- Johnson, W. C. (1990). *Spenser's Amoretti: Analogies of Love*. Toronto: Bucknell UP.
- Literariness (2021, July 6). *Analysis of William Shakespeare's Poems*.
<https://literariness.org/2020/07/17/analysis-of-william-shakespeares-poems/>
- Quizlet (2021, June 30). *The Renaissance - 1485-1660*. <https://quizlet.com/gb/425132263/the-renaissance-1485-1660-flash-cards/>
- Miller, J. E. et al. (1976). *England in Literature*. USA: Scott, Foresman and Company.
- Parry, J. J. (1941). Introduction. *Art of Courtly Love*. By Andreas Capeuanas. New York: Ungar.
- Pooley, R. C. et al (1957). *England in Literature*. USA: Scott, Foresman and Company.
- Reisman, R. M. Canfield (2012). *British Renaissance Poets*. Massachusetts: Salem Press.

- Shakespeare, W. (1997). *Sonnets* (1609). The Art of Shakespeare's Sonnets. By Helen Vendler. London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Smith, B. R. (1991). *Homosexual Desire in Shakespeare's England: A Cultural Poetics*. Chicago: U of Chicago P.
- Spenser, E. (1997). *Amoretti and Epithalamion* (1595). A Critical Edition. Vol. 146. By Kenneth J. Larsen. Tempe, AZ: Medieval & Renaissance Texts & Studies.
- Spiller, M. R. G. (1992). *The Development of the Sonnet: An Introduction*. New York: Routledge.
- Wikipedia (2021, July 4). *Edmund Spenser*. https://en.wikipedia.org/wiki/Edmund_Spenser
- W. W. Norton (2021, July 10). *16th Century British Literature*. <https://wwnorton.com/catalog/college/english/english-literature/16th-century-british-literature>

32. Violence as a vehicle for interrogating the male-dominated order in Sarah Kane's *Blasted* and *Cleansed*

Yalçın ERDEN¹

APA: Erden, Y. (2021) Violence as a vehicle for interrogating the male-dominated order in Sarah Kane's *Blasted* and *Cleansed*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 401-408. DOI: 10.29000/rumelide.985606.

Abstract

Sarah Kane, who is a very prominent representative of in-her-face theatre, raises her rebellious voice against social problems in an unprecedented way through her plays, and the subordination of women in society is one of the fundamental issues that the playwright ponders on. She masterfully draws the attention of the audience to patriarchal subjugation by employing violence in her plays. The present study examines the plays, *Blasted* (1995) and *Cleansed* (1998), in the light of feminist theories and discusses how Kane criticises the victimization of women in the patriarchal system. Following concise background information pertaining to in-her-face theatre and the conditions of women playwrights, this article scrutinizes the function of binary oppositions in order to reveal the subordination of women in *Blasted*. In addition, it discusses how the playwright employs violence to interrogate constructed gender roles by examining the interactions among the main characters in the play. Furthermore, it analyses the normative force of the patriarchal system that feeds on violence and the objectification of women by focusing on the deeds of the merciless character, Tinker, in *Cleansed*. Above all, this study aims to highlight that violence in Kane's plays enables the playwright to challenge the nullification of women in the male-dominated order.

Keywords: Patriarchal oppression, violence, Sarah Kane, *Blasted*, *Cleansed*

Sarah Kane'in *Blasted* ve *Cleansed* oyunlarında erkek egemen düzeni sorgulayan bir araç olarak şiddet

Yüzevrumcu tiyatronun önemli temsilcilerinden Sarah Kane, teatral oyunları vasıtasıyla toplumsal sorunlara karşı eşi görülmemiş bir şekilde sesini yükseltmektedir ve kadınların toplumda ikinci plana atılması yazarın üzerinde durduğu temel sorunlardan biridir. Kane oyunlarında şiddet öğeleri kullanarak ataerkil baskıya seyircilerin dikkatini çekmektedir. Mevcut çalışma, *Blasted* ve *Cleansed* oyunlarını feminist teoriler ışığında incelenmekte ve yazarın ataerkil sistemde kadınların değersizleştirilmesine getirdiği eleştirileri tartışmaktadır. Bu makale yüzevrumcu tiyatro ve kadın yazarların durumu ile ilgili artalan bilgisi verdikten sonra *Blasted* oyunundaki ikili karşıtlıkların, kadınlara uygulanan zulmün ortaya konulmasındaki işlevini irdelemektedir. Ayrıca çalışma, oyunun ana karakterleri arasındaki etkileşimlere odaklanarak yazarın inşa edilmiş toplumsal cinsiyet rollerini şiddet vasıtasıyla nasıl sorguladığını tartışmaktadır. Bunun yanı sıra mevcut makale *Cleansed* oyunundaki Tinker karakterinin eylemlerini analiz ederek ataerkil sistemin şiddetten beslenen normatif gücünü ve kadınların nesneleştirilmesini incelemektedir. Her şeyden önemlisi bu çalışma, Kane'in kullandığı şiddet öğeleri aracılığıyla erkek egemen düzende kadınların değersizleştirilmesine meydan okuduğunu vurgulamaktadır.

1 Öğr. Gör., Karabük Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Hazırlık Birimi (Karabük, Türkiye), yalcinerden@karabuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6790-6486 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985606]

Anahtar kelimeler: Ataerkil baskı, şiddet, Sarah Kane, *Blasted*, *Cleansed*

Introduction

Sarah Kane, who can shock the audience through her plays, is regarded as the backbone of in-her-face theatre. Accordingly, the reflections of this dramatic movement can be observed throughout the plays, *Blasted* (1995) and *Cleansed* (1998). Sierz (2001) defines the movement as “any drama that takes the audience by the scruff of the neck and shakes it until it gets the message” (p. 4). He points out that the playwrights of in-her-face theatre use various shock tactics to shake the audience such as filthy language, humiliation, sexual intercourse on stage, nudity, and disturbing violence (Sierz, 2001, p. 5). All these indicated strategies are employed in Kane’s plays as well. They become functional not only to interrogate the male-dominated order but also to make the audience acknowledge patriarchal oppression. In this article, how violence is employed to question constructed gender roles, the victimization of women, the fierce normative force of the patriarchal system, and the objectification of women will be discussed by focusing on *Blasted* and *Cleansed*.

Before the age of Kane, women playwrights had already achieved to be visible thanks to their plays in British drama despite the dominance of male playwrights and patronage in the 1970s. As Wandor (2000) notes, the appearance of theatrical groups composed of women and various groups’ cooperation with feminist playwrights enabled women to be heard in public within this period, and several women playwrights such as Timberlake Wertenbaker and Caryl Churchill could anchor to British stage despite the negative attitude towards them (pp. 60-61). In the following years, the women playwrights continued to experience restrictions due to “Thatcherism and the long rule of the Conservative government” (Wandor, 2000, p. 63). On the other hand, as David Edgar (1999) highlights, the increasing number of women playwrights was observed in the 1980s (p. 8). Thus, it could be argued that the production of plays by women playwrights gradually became immune to all possible obstacles, and women had already started to raise their voices on stage long before Sarah Kane did.

The 1990s, when Sarah Kane started to appear on stage through her plays, were considered a prolific period in terms of theatrical productions. Aston (2003) argues that “the British stage claimed its renaissance in the mid-1990s” (p. 2). However, she underlines that a wave of angry playwrights similar to Osborne’s generation was prevalent, and Sarah Kane was one of the rare women playwrights in this wave. These angry playwrights were occupied with shocking the reader with the violence they created on stage, but the dominance of male playwrights was still the case. The period was a “context in which feminism retains an academic centrality,” but it lacked “women’s cultural activity” (Aston and Reinelt, 2000, p. 17). Accordingly, Sarah Kane could be described as a playwright who survived as an exceptional angry young woman within British drama.

Sarah Kane proved herself as a very promising playwright in British drama despite her anomalous plays. As Saunders (2002) underlines, she could be viewed as the most successful and radical playwright of the 1990s (p. 134). Nevertheless, she rejects being limited by definitions and does not desire to be a spokesperson of a specific group. Therefore, Kane points out in one of her interviews that “I don’t want to be representative of any biological or social group of which I happen to be a member of any. I am what I am. Not other people want me to be” (Stephenson and Langridge, 1997, p. 135). No matter how she endeavours to disassociate herself from being a woman playwright, Kane is conscious of the victimization of the women within the male-biased order. Thus, she subtly interrogates the patriarchal violence against women in her plays.

Violence in Kane's plays is not a goal to be accomplished. In fact, violence helps the playwright constitute the background to convey her messages in an influential way. Thus, as Biçer (2011) notes, "violence is only a tool for Kane through which she criticizes the injustices of the world. She is not interested in violence for the sake of violence" (p. 82). Furthermore, Kane values the constructive impact of theatre on individuals and thereby on society (Stephenson and Langridge, 1997, p. 133). Therefore, the playwright employs violence to arouse social conscience by enabling the audience to sympathize with the victims of violence. In addition, it could be argued that Kane, as a woman in the male-dominated order, employs violence in her plays to mirror and interrogate patriarchal oppression. Undoubtedly, Kane's *Blasted* and *Cleansed* include various shocking examples of violence, and how violence functions to question the victimization of women needs to be pondered on.

1. Interrogating the Function of Violence in *Blasted*

Blasted which includes various elements of in-her-face theatre ranging from humiliation to sexual coercion focuses on the interactions of a couple, Cate and Ian. A hotel room that serves to represent a safe and comfortable sphere is employed as the setting of the play. Nevertheless, the isolationist mentality that disregards the ones who suffer from the troubles of the world is challenged through the outbreak of a civil war in that hotel towards the end of the play (Aston, 2003, p. 81). Thus, it is possible to argue that the playwright is determined to discomfort the audience from the beginning to the end of the play. She conveys the message that nobody is isolated and safe similar to the message shared by the metaphysical poet, John Donne (1959), who underlined long before Kane that "no man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent, a part of the main" (p. 108).

Binary oppositions are valuable tools for interrogating established norms in society, and as Sierz (2001) states, in-her-face theatre challenges the binary opposed distinctions that define individuals' current identities (p. 7). As a member of this wave, Kane also prefers to employ and disrupt binary oppositions in the play to display the victimization of women. The constructed binary oppositions have degraded women throughout patriarchal history. As Irigaray (1998) highlights, while men are associated with the sun and rationality, women are associated with the moon, irrationality, and enigma (p. 120). Thus, the playwright employs such oppositions while depicting her characters in order to create a mirror of the patriarchal order.

Sarah Kane describes Cate as a naïve and deceivable lower-class woman who is both economically and emotionally dependent on her mother. She cannot liberate herself as a woman without economic independence and self-confidence. Moreover, Cate is a character who has no child which could help her to have a saying in a patriarchal society. Contrary to Cate, Ian is displayed as a dominant character that can prove his superiority through his economic power, age, experience, knowledge, class, race, and weapon. Thanks to these created oppositions, the playwright finds a chance not only to display the current conditions of the women in the patriarchal order but also to provide background for the violence that will occur in the following scenes.

At the very beginning of the play, Kane reveals the victimization of women through the humiliating attitude of Ian towards Cate. Although Cate is amazed when she sees the hotel room for the first time, Ian's reaction is starkly the opposite. He says that "I have shat in better places than this" (Kane, 2021, p. 3), and the sentence he constructs is a deliberate attack on Cate to prove his superiority as a man. Furthermore, Ian considers Cate to be incapable of accomplishing anything as he clarifies it by saying "Cate. You're stupid. You're never going to get a job" (Kane, 2001, p. 8). He humiliates her whenever he finds a chance, and this verbal violence is followed by sexual and psychological violence as well. Cate's ignorance, innocence, and

weakness make Ian view Cate as a useful doll to be abused. Therefore, he desires to have sexual intercourse with her, wants her to masturbate, and forces her to have oral sex. Although Cate tries to stop him by saying "you hurt me" (Kane, 2001, p. 19), he continues to harass her. Ian claims to love her, but he physically and sexually abuses her as the representative of the masculine power. Next, Cate is threatened with a revolver on her head when she replies negatively to Ian's oral sex suggestion. Accordingly, Cate is incessantly victimized in the hotel room by Ian, and the level of violence increases towards the end of the second scene.

Kane draws a portrait of the patriarchal mentality that renders women the other through Ian's humiliation, arrogant attitudes, and abuse of Cate. Similarly, Cate is depicted as a victim of the patriarchal society. She is not allowed to prove herself as an independent individual like a great number of women who are subordinated by patriarchal tools. Thus, it could be deduced that the playwright employs violence to illustrate the oppressive force of male-caused violence until the hotel is "blasted by a mortar bomb" (Kane, 2001, p. 39).

The hotel room which was described as peaceful, untroubled, and far from danger at the beginning of the play becomes a battlefield after the explosion. There is no doubt that the playwright attempts to make the audience feel the destructive and horrific force of the Bosnian War that broke out in the early 1990s through disturbing civil war scenes (Aston, 2003, p. 81). Nonetheless, it is possible to argue that the war scenes in the play are also employed to traverse the assigned gender roles.

The roles that individuals perform are artificially constructed by the male-dominated order. Feminist philosophers also clarify such artificiality. For instance, Simone de Beauvoir (1973) underlines this acute fact through her well-known statement "one is not born, but rather becomes, a woman" (p. 301). The distinction between biologically determined sex and socially constructed gender is more vividly pointed out in the following years as well. For example, Judith Butler (1989) considers gender to be "a constructed identity, a performative accomplishment which the mundane social audience, including the actors themselves, comes to believe and to perform in the mode of belief" (p. 520). Accordingly, rather than a pre-text like human nature, social norms are understood to be quite influential in shaping the identities of the individuals in society.

Kane first displays typical roles assigned to males and females by the patriarchal order thanks to the interactions of Cate and Ian. However, everything is turned upside down when an explosion occurs in the hotel room. Contrary to her role as a male figure and a victimizer who abuses Cate, Ian is obliged to adopt a feminine role and becomes a victim when Soldier comes into the hotel room. Soldier firstly gets his weapon, food, and all the power he had before. Next, Ian becomes a captive of Soldier as Cate used to be at the beginning of the play. He is raped by Soldier, and his eyes are violently sucked. Furthermore, Ian insistently asks Cate to touch him in order to feel safer and loses all his masculine power as a blind and helpless individual fed by a woman quite similar to a baby towards the end of the play. As could be observed, the subject of the patriarchal order becomes an object, and Kane manages to subvert prevalent gender roles by employing these violent scenes. Above all, the playwright both displays the fact that social identities are constructed and enables the audience to sympathize with the objectified women in the patriarchal order. Therefore, it could be underlined that these scenes in the play primarily serve to show the oppression of women in society. In this way, the playwright endeavours to break the indifference of modern individuals regarding patriarchal oppression.

2. Interrogating the Function of Violence in *Cleansed*

The traces of in-yer-face theatre become more vivid and striking in *Cleansed* despite its central focus on “the possibility of love as a means of salvation” (Aston, 2003, p.89). Kane aims to shock the audience through violence, and she masterfully achieves her purpose by displaying inconceivable forms of violence onstage such as excruciation, rape, and murder. One may argue that Sarah Kane does not merely focus on the violence or the sufferings experienced by the female characters in *Cleansed*. For example, the physical violence² against Grace's brother, Graham, could not be viewed as male-centred violence towards women. Nevertheless, as a woman, Sarah Kane is a member of the patriarchal system and can clearly reflect the violence of patriarchs that pervades in the male-dominated order thanks to her play.

In order to display that extreme physical, sexual, and psychological violence, the playwright sets the play in a university which could be viewed as one of the significant establishments of the patriarchal order that strengthens male superiority through male-biased education. As Aston (2003) states, a university image which is repressing and regulating is adopted in the play (p. 89), and Kane (2006) hints at the normative force of education by depicting the setting “just inside the perimeter fence of a university” (p. 1). Furthermore, Tinker is addressed as a doctor and displayed as a patriarch who triggers all forms of violence and torture in the play. Thus, it could also be argued that Kane implies the destructive force of modern medicine and science through which doctors endeavour to force all individuals to obey the standards of the patriarchal order. When the marginalizing treatments of numerous individuals, particularly of women in asylums since the Victorian era are considered, Tinker's title can be interpreted as a symbolic tool to criticize the male-biased medical system.

In the patriarchal order, the constructed binary oppositions which are designed for the sake of constructing male superiority are maintained. As Judith Butler (1999) underlines, power regimes of heterosexism and phallogocentrism rerun their mentality steadily (p. 44). In the long run, the identity of an individual occurs as “a performance with clearly punitive consequences” (Butler, 1999, p. 190). In other words, heterosexual identities as male and female become functional to consolidate the patriarchal order, and the ones who violate the limits of heterosexism are severely chastised as the playwright displays in *Cleansed*.

In the play, a homosexual love affair between the characters, Carl and Rod, is first observed by Tinker who “takes on the surveillance role” (Aston, 2003, p. 91). Next, Carl is “methodically” (Kane, 2006, p. 10) beaten until he is unconscious by a group of unseen men who represent the normative force of the patriarchal system. In addition, Tinker appears on stage as the leader of that group and starts to torture Carl. He pushes a pole into Carl's anus, cuts off his tongue, and crams the ring³ down his throat. Carl, one of the violators of heterosexism, is mercilessly punished and standardized as Butler indicates. In fact, Carl desires to express what he feels, but “no sounds come out” (Kane, 2006, p. 23). He is mutilated and forced to survive under the phallogocentric mentality. The surveillance on these marginal characters is so strict that even Carl's arm is amputated by Tinker to silence him completely. His ability to write is terminated, and he is censored like various ex-centric authors who constitute a threat to the dominant order. Consequently, the playwright makes the audience feel unease with the norms of the patriarchal order and allows them to interrogate the righteousness of these heteronormative standards through such violent scenes.

The only female character with a name in the play is the sister of Graham, Grace. Unfortunately, she is killed by Tinker in the play, and she also faces violence in this institution when she comes to fetch her dead

² Tinker's damaging Graham's eye by injecting a drug

³ It was given to Rod as a present by Carl.

brother's clothes. When Grace declines to leave after reaching her brother's clothes, a dispute occurs between her and Tinker:

Grace: I'm not leaving

Tinker: You are. You won't find him here.

Grace: I want to stay

Tinker: It's not right

Grace: I'm staying

Tinker: You'll be moved

Grace: I look like him. Say you thought I was a man.

Tinker: I can't protect you.

Grace: I don't want you to. (Kane, 2006, p. 8)

The playwright displays Grace as a powerful female character who can resist even Tinker. As a woman, she does not ask for protection, yet Tinker's statement is worth pondering on. Although the source of the danger in this institution is Tinker himself, he assumes a role as a protector. Thus, the playwright accomplishes to imply that the need for the protection of women by men occurs not because of the so-called weakness of women. On the contrary, the men who have internalized the patriarchal mentality and the punitive force of it are likely to be a real threat to women.

The punitive forces of the male-dominated system are activated following an incestuous love affair between Grace and seemingly dead Graham. Some unseen men whom Kane calls Voices beat Grace with baseball bats until she cannot move or say anything. Similar to Carl, she is also attempted to be subdued and moulded by the patriarchal order. Next, a member of Voices rapes her, which functions to display another normative force in the patriarchal order since as Henderson (2007) underlines, "rape is not simply a matter of violence. Rather, it is a concrete example of gendered violence that reinforces social structuring and gender oppression" (p. 249). After the long-lasting gunfire at the siblings, Tinker reappears on the stage and claims to save Grace by stating "I'm here to save you" (Kane, 2006: p. 27). Nevertheless, Voices and Tinker continue to torture her by using an electric current. Towards the end of the play, Grace becomes completely indifferent and does not react to anything. After observing such haunting experiences of a woman, one can argue that the playwright employs these violent scenes of torture not only to question the fierce standardizing tools of the patriarchal order but also to display the contradictory function of men as saviours and tortures in society.

Women are desired to be submissive and powerless individuals in the patriarchal system so that they do not constitute a sort of threat to constructed superiority. Therefore, they are mostly viewed as gorgeous objects of contemplation (Irigaray, 1985, p. 26). In addition, as Dworkin (1989) puts forward, erotic dances and pornographic contents function to provide a submissive female image, and women are disgraced while male superiority is exercised (p. 25). Similarly, a nameless woman character, starting to dance when Tinker pays for it, becomes an object of the male gaze in the play and functions to reinforce the male power of Tinker who masturbates during her erotic dance. Tinker employs all his power, including his title as a doctor, to influence and obtain that nameless woman. In the end, she is sexually abused and raped like Grace. Although the woman is exposed to sexual violence, the playwright does not provide a name for this female figure. Kane, then, both implies her insignificance in the eyes of society and shows her being an ordinary victim among many others. Despite leading to the feeling of discomfort among the audience as a result of the use of violence, the playwright reveals another dimension of the patriarchal subjugation that is fuelled

by pornographic contents, and she questions the heteronormative force of patriarchy by displaying the terrible experiences of Grace and Carl.

Conclusion

All in all, Sarah Kane sheds light on the subordination of women from different perspectives by employing excessive violence in her plays. In *Blasted*, Kane displays the victimization of women through the interactions of the couple in the hotel room. Moreover, she questions constructed gender roles by subverting the victimizer role of Ian following the intervention of another victimizer, Soldier. In the end, the audience is enabled to witness these violent deeds of the characters and acknowledge patriarchal violence. In *Cleansed*, the playwright displays the fierce normative force of the patriarchal system by focusing on the pathetic experiences of Carl and Grace. Furthermore, she questions the contradictory role of men as protectors and aggressors by examining the attitudes and violent deeds of the barbarous character, Tinker. The playwright also interrogates the objectification of the female body through the interaction between Tinker and the nameless woman.

There is no doubt that the playwright employs various inconceivable forms of violence in *Blasted* and *Cleansed*. Nevertheless, violence in these plays becomes a vehicle for displaying the oppressive aspects of the male-dominated order. More importantly, it enables the audience not only to sympathize with the victims of this order but also to interrogate repressing, subordinating, and inhumane instruments of patriarchy. Therefore, it could be concluded that although *Blasted* and *Cleansed* make the audience feel a great degree of discomfort due to the prevalent violence, they serve to embrace a better future which could be achieved once individuals are aware of the violence that they exert or suffer from within the male-dominated world.

References

- Aston, E., & Reinelt, J. (2000). A century in view: From suffrage to the 1990s. In E. Aston & J. Reinelt (Eds.), *The Cambridge companion to modern British playwrights* (pp. 1-20). Cambridge University Press.
- Aston, E. (2003). *Feminist views on the English stage women playwrights, 1900-2000*. Cambridge University Press.
- Beauvoir, S. (1956). *The second sex*. H. M. Parshley (Ed.). Jonathan Cape.
- Biçer, A. G. (2011). Depiction of violence onstage: Physical, sexual and verbal dimensions of violence in Sarah Kane's experiential theatre. *The Journal of International Social Research*, 4(16), 81-88.
- Butler, J. (1989). Performative acts and gender constitution: An essay in phenomenology and feminist theory. *Theatre Journal*, 40(4), 519-531.
- Butler, J. (1999) *Gender trouble*. Routledge.
- Donne, J. (1959). XVII. Meditations. *Devotions upon emergent occasions: Together with death's duel*. (pp. 107-110). Ann Arbor Paperbacks
- Dworkin, A. (1989). *Pornography: Men possessing women*. Penguin Group.
- Edgar, D. (Ed.). (1999). *State of play: Playwrights on playwriting*. Faber & Faber.
- Henderson, H. (2007). Feminism, Foucault, and rape: A theory and politics of rape prevention. *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice*, 22(1), 225-252.
- Irigaray, L. (1985). *This sex which is not one*. (C. Porter & C. Burke, Trans.). Cornwell University Press.
- Irigaray, L. (1998). Linguistic Sexes and Codes. In D. Cameron (Ed.), *The feminist critique of language: A reader* pp. (119-124). Routledge.

Kane, S. (2001). *Blasted*. Methuen Drama.

Kane, S. (2006). *Cleansed*. Methuen Drama.

Saunders, G. (2002). *Love me or kill me: Sarah Kane and the theatre of extremes*. Manchester University Press.

Sierz, A. (2001). *In-yer-face theatre: British drama today*. Faber & Faber.

Stephenson, H. & Langridge N. (1997). Sarah Kane. *Rage and reason: Women playwrights on playwriting* (pp.129-135). Methuen.

Wandor, M. (2000). Women playwrights and the challenge of feminism in the 1970s. In E. Aston & J. Reinelt (Eds.), *The Cambridge companion to modern British playwrights* (pp. 53-68). Cambridge University Press.

33. Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde şiirsel öznenin 'Ses'i': *Oralitura'dan Literatura'ya*

Olca ÖZTUNALI ¹

APA: Öztunalı, O. (2021) Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde şiirsel öznenin 'Ses'i': *Oralitura'dan Literatura'ya*. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 409-419. DOI: 10.29000/rumelide.985607.

Öz

Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın Şiirlerinde Şiirsel Öznenin 'Ses'i': *Oralitura'dan Literatura'ya* Bu çalışma Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde, şiirsel öznenin kendini ifade ettiği üzerinden 'oralitura'dan 'literatura'ya geçişin sancılı sürecine bir yaklaşım olacaktır. Çift dilli bir şair olan Humberto Ak'abal', anadili olan Maya-K'iche' dili ile beraber İspanyolca konuşur. Eserlerini Maya-K'iche' dilinde yazan ve kendisi İspanyolca'ya çeviren şairin çok sayıda şiir kitabı vardır. Bu eserler yirmiden fazla dile çevrilmiştir. Başta, El Premio Continental Canto de América (UNESCO,1998) olmak üzere Amerika ve Avrupa'da sayısız ödül alan, Çağdaş Yerli Edebiyatı'nın en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen şair, yapıtlarında Maya kültürünün sözel mirasını yazılı kültüre aktarır. 'Oralitura' ile 'literatura' arasında yazılan bu şiirler, her iki kültürü de bünyesinde barındıran şiirsel öznenin kendini ifade ettiği alandır. Bu doğrultuda çalışmamız, Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde, şiirsel öznenin ifadesi üzerinden Yerli'nin sözel kültürünün (oralitura), Beyaz Adam'ın yazılı kültürene (literatura) geçerken her iki kültürün dünyayı farklı algılama biçimine ve 'beyaz Adam'ın sömürgeci anlayışı yüzünden yaşanan sancılı sürece tanıklık etmek ve yeniden anlamlandırmak üzerine bir yaklaşım olacaktır. Bunu yaparken XX. yüzyıldan itibaren tarihsel süreç içinde Latin Amerika Yerli Edebiyatı'nın yeri ve önemi belirlenerek Ak'abal'ın şiirlerinde 'neo indigenista' unsurlar saptanacak İspanyolca'dan Türkçe'ye yaptığımız çevirilerle örneklendirilecektir. Çalışmamızın çıkış noktasını Ak'abal'ın şiirleri ve düşünceleri ile Latin Amerika Yerli Edebiyatı üzerine çalışan uzman ve akademisyenlerin görüşleri oluşturacaktır.

Anahtar kelimeler: Humberto Ak'abal', 'Literatura indigenista', 'Oralitura', 'Poesia Indigena', Maya Kültürü

The 'Voice' of poetic subject in the poems of the Mayan-origin Guatemalan poet Humberto Ak'abal: From *Oralitura* to *Literatura*

Abstract

This study offers an approach to the painful transition process from Oralitura to Literatura through the poetic subject's self-expression in the poems of the Mayan-origin Guatemalan poet Humberto Ak'abal. As a bilingual poet, Humberto Ak'abal speaks both Spanish and his native language, Maya-K'iche'. Writing his works in the Maya-K'iche' language and translating them into Spanish, the poet has multiple poetry books and these works are translated into more than twenty languages. Having received numerous awards in America and Europe, especially El Premio Continental Canto de América (UNESCO,1998), and recognized as one of the most important names of Contemporary Latin American Indigenous Literature, the poet transfers the oral heritage of Mayan culture to written culture in his works. These poems,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları, İspanyol Dili ve Edebiyatı (İstanbul, Türkiye), suristan@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-8565-5863 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985607]

written in-between oralitura and literatura, are the space where the poetic subject that includes the two cultures expresses itself. Accordingly, through the expression of poetic subject in Humberto Ak'abal's poems, our study is an approach to witness and re-interpret the painful process caused by the colonialist mindset of the White Man and the differences between the two cultures in their perception of the world while transitioning from the oral culture of the Native (oralitura) to the written culture of the 'white man' (literatura). While doing so, by determining the place and importance of Latin American Indigenous Literature in the historical process from the 20th century onwards, neo-indigenous elements in Ak'abal's poems are determined and exemplified with translations from Spanish to Turkish. The starting point of this study is the poems and thoughts of Ak'abal and the opinions of experts and academics studying Latin American Indigenous Literature.

Keywords: Humberto Ak'abal, Indigenous Literature, 'Oralitura', Indigenous Poetry, Mayan Culture

Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın Şiirlerinde Şiirsel Öznenin 'Ses'i : *Oralitura*'dan *Literatura*'ya

Bu çalışma Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde, şiirsel öznenin kendini ifade edişi üzerinden, 'oralitura'dan 'literatura'ya geçişin sancılı sürecine bir yaklaşım olacaktır. Çift dilli bir şair olan Humberto Ak'abal, İspanyolca ve anadili olan Maya-K'iche dili konuşur. Eserlerini önce Maya-K'iche dilinde yazan, sonra kendisi İspanyolca'ya çeviren şairin pek çok dile çevrilmiş çok sayıda şiir kitabı vardır. Başta, El Premio Continental Canto de América (UNESCO,1998) olmak üzere Amerika ve Avrupa'da sayısız ödül alan, Çağdaş Yerli Edebiyatı'nın en önemli isimlerinden biri olarak kabul edilen şair, yapıtlarında Maya kültürünün sözel mirasını yazılı kültüre aktarır. *Oralitura* ile *literatura* arasında yazılan bu şiirler, şiirsel öznenin kendini ifade olanağı bulduğu, her iki kültürü de bünyesinde barındıran ortak bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda çalışmamız öncelikle Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde Yerli kültüre ait sözlü edebiyatın (*oralitura*), 'beyaz Adam'ın yazılı edebiyatına (*literatura*) geçerken açığa çıkan her iki kültürün dünyayı algılama farkı üzerine bir yaklaşım olacaktır. Diğer taraftan, XX. yüzyıldan itibaren sömürgeci anlayış yüzünden yaşanan sancılı tarihsel süreç içinde Latin Amerika Yerli Edebiyatı'nın gelişimi üzerinden Humberto Ak'abal'ın şiirlerindeki 'neo indigenista' unsurlar saptanacak ve İspanyolca'dan Türkçe'ye yaptığımız çevirilerle örneklendirilecektir. Çalışmamızın çıkış noktasını Ak'abal'ın şiirleri ve düşünceleri ile Latin Amerika Yerli Edebiyatı üzerine çalışan uzman ve akademisyenlerin görüşleri oluşturacaktır.

Humberto Ak'abal, yaşamında ve şiirinde ait olduğu kültürel gelenekle moderniteyi buluşturmuş, böylelikle günümüz yerli kültürünün sesini, kendi bireysel tarihinden yola çıkarak dünyaya duyurmayı başarmıştır. Ancak Latin Amerika Yerli Edebiyatı tarihsel süreç içinde çok sancılı dönemler yaşamış, yerlinin kendini yazın alanında ifade etmesi çok uzun zaman almıştır. Bu durum da, yerli kültürün dış gerçekliği, dünyayı, evreni algılama ve yorumlama konusundaki farklı tutumunun modern edebiyata yansımaları geciktirmiştir.

XX. yüzyılın başında ortaya çıkan ulus devletlerin bağımsızlık savaşlarıyla birlikte Kıta Amerika'sında Avrupa merkezli, 'beyaz' ve 'eril' kültüre karşı, Avrupalı olmayan, beyaz olmayan, eril olmayan, başka bir deyişle 'öteki' olan ama bu ötekiliği; toplumun bünyesinde var olan heterojen yapıyı, melezlik durumunu, kültürel kimliğin doğal bir unsuru olarak kabul edip destekleyen, eşitliğe dayalı bir anlayış kendini göstermeye başlar. Ancak ilkece kabul edilen bu durum kuşkusuz tarihte karşılığını bulamaz; amaçlanan ideallerle yaşamın bire bir örtüşmediği aşikardır. Önceleri köle olarak açık bir biçimde kullanılan, suistimal edilen yerli toplumu yirmili, otuzlu yıllarda başlayan kentleşme ile birlikte bu kez işçi sınıfı olarak burjuvanın hizmetine girer. Ekonomik alanda kılık değiştirerek devam eden sömürü, kültürel alanda da

varlığını sürdürür: 'latinleştirilmeye', 'beyazlaştırılmaya' çalışılan yerli toplumun kendi öz değerleri, kadim bilgelikleri işlevsizmiş gibi gösterilir. Bir yandan ulusal birlik çabasıyla yerlinin varlığı kabul ediliyormuş gibi görünürken, diğer yandan yerli kültürü mitleştirilerek günlük hayattan uzaklaştırılır, işlevsiz kılınır. Bu anlamda yirmili ve otuzlu yıllar modern yerli edebiyatının gelişimi açısından önemlidir; toplumun heterojen yapısında farklı bir unsurun varlığı kabul edilmiştir ama buradaki kapsayıcılığın amacı onu anlamak değil, yönetmektir. Yerli yazarlar seslerini duyurmaya başlamışlardır ancak toplum dağ ve ova, köy ve kent olarak iki kutup biçiminde algılandığından Yerli kültürünün kendi içindeki dinamiklerinin dışarıdan anlaşılması olanaklı değildir. Kaldı ki kent uygarlık, köy barbarlık anlamına geldiğinden, arzulanan durum yerlinin Avrupa kültürüne asimile edilmesidir.

Francisco Morales Santos'un, Humberto Ak'abal'ın 1994 yılında basılan *Guardían de la caída de agua* kitabına yazdığı önsözde belirttiği gibi, sömürge ve bağımsızlık döneminin rejimleri ve yönetici sınıfları için, düşünen her insan tehlikeliydi ve nüfus, olsa olsa değer ve serveti güvence altına almak için kullandıkları bir sayıdan ibaretti. Santos, yerli edebiyatının ('oralitura') ağızdan ağıza söylenerek gün yüzüne çıkmasını, Guatemala'nın hacimli ve temiz akarsularda birdenbire ortaya çıkan yeraltı sularına benzetirken, bu konuda özellikle San Carlos Üniversitesi Halk Araştırmaları Merkezi'nin K'iché, Mam ve Kadchik'el dillerinde gerçekleştirdiği büyük çaplı araştırma ve derleme çalışmalarının önemini vurguluyor. Bu doğrultuda Humberto Ak'abal'ın ana dili K'iché'de düşünerek yazdığı Yerli toplumunun gelenekleri, ayinleri, dini adakları ve günlük işleriyle ilgili pek açılımı içinde barındıran bu şiirleri, yerli sözel kültürünü göz önüne alarak, güre ama bilinmeyen bir ağacın dalına benzetiyor. (Ak'abal,1994)

Diğer taraftan, José Miguel Oviedo'nun, dağ ve ova kültürü kutuplaşmasına ilişkin olarak belirttiği gibi, zamanla Amerikan toplumsal süreci, bu iki kutupluluğun gerçekte çok kutuplu bir yapı olduğunu kanıtladı. Çünkü her iki uç da birleşip iç içe geçerek sonsuz bir etnik nüans, kültürel tonlama ve dilsel gelenek yarattı. (Olviedo,2001: 67)

José Miguel Oviedo'nun işaret ettiği bu nüanslar toplumda görünür oldukça, fark edildikçe bu durum kuşkusuz yaşamın bir yansıması olan edebiyatta da kendisini gösterdi ve milliyetçiliğin gölgesindeki 'indigenismo' hareketi, 'neo indigenismo' hareketine dönüşerek söylemini yeniledi. Yerli, artık kendi ana dilinde eserler vererek kendi kültürünü kendi algıladığı biçimde ortaya koymaya başladı. Başka bir deyişle merkezin, marjı tanımlamasının karşısında marjın merkezi tanımlama dahası sorgulama dönemi başladı. Doksanlı yıllara gelindiğine, Humberto Ak'abal örneğinde olduğu gibi, Yerli edebiyatı daha kapsayıcı, daha evrensel bir alana yönelecek, bu edebiyatının tanımı ve sınırları her geçen gün eklenen yeni şairler ve bu şairlerin taşıdığı farklı unsurlarla birlikte (Ak'abal örneğinde göçmen olma durumu gibi) yeniden bir tartışma, araştırma konusu olarak zenginleşecektir. Ancak yine burada göz ardı edilmemesi gereken unsur şairin kendi poetikasını kendinin belirlemesi ve kendini sadece etnik kökeniyle sınıflandırmamasıdır. Çünkü şairin etnik kökeni irksal bir ayrımcılığın değil kültürel anlamda kadim bilgeliklerin bir unsur olarak bütüne dahil edilmesi gereğinin göstergesidir.

Humberto Ak'abal'ın şiirleriyle gerçekleştirdiği söz konusu sorgulamada şairin bireysel tarihi, Latin Amerika Yerli Kültür tarihinin izdüşümü olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda Ak'abal'ın şiirinde her zaman kendini gösteren toplumsal eleştiri boyutuna güzel bir örnek oluşturan, *Ajkem Tzii. Tejedor de palabras* kitabından "Déjame /Beni bırak" başlıklı şiirini okuyalım:

Yalnız yürüyebilirim. // düşlemek için yeter bana/ağaçların gölgesi://elinin ağırlığı/ilerlememi engelliyor//başımın üzerinde) (1998:473)

(*Puedo caminar solo. //Para soñar me basta/la sombra de los árboles://me impide avanzar/el peso de tu mano/sobre mi cabeza.*)

Başının üzerinde onu yönlendirmeye çalışan bir elin ağırlığıyla yoluna devam etmekte zorlanan şiirsel öznenin sesi, beyaz adamın baskı ve yönlendirmesiyle yerlinin fiziksel ve kültürel gücünün suistimal edilmesini betimler. Oysa onun bu ele hiç ihtiyacı yoktur. Şiirde kendine kılavuz olarak seçtiği 'ağaçların gölgesi' yerlinin yol alması için yeterlidir. Burada beyaz adamın yerliyle ve doğayla kurduğu hiyerarşik ilişki ile yerlinin doğayla kurduğu hiyerarşik olmayan, dayanışmaya dayalı ilişki karşı karşıya getirilir. Öte yandan, Humberto Ak'abal'ın şiirlerinde ağaç motifi çok önemli bir yer tutar. 'Sombra' başlıklı şiirinde inceleyeceğimiz gibi, beyaz adamın belki de fark etmeden önünden geçip gittiği ağaçların küçük gölgesi, yerli için Dünya'nın gölgesine denk gelir.

Francisco Albizúrez Palma, *Evolución de la lírica en Guatemala: Segunda mitad del siglo XX* başlıklı çalışmasında, özellikle kırklı yıllardan itibaren çok keskin bir biçimde yapılan 'toplumcu şair' sınıflandırmasının yüceltilmesinin şiir sanatına zarar verdiğini belirtirken, pek çok şairin etik nedenlerle toplumcu şiire yönelmesi gerektiğini düşündüğü için sanatından ödün verdiğini vurguluyor. Etik değerlerin bir yapıta mutlaka sanatsal nitelik kazandırması gibi bir durumun mümkün olmadığını hatırlatan Palma, bu tür şiir yazan şairler için Octavio Paz'ın şu sözlerine değiniyor: "tarihin tanıklığını üstlendiler ama tarih onları sildi" (Palma,1994:198). Palma, Guatemala şiirinde daha sonraki yıllarda bir gurup şairin yerli dünyasını şiirlerinde yansıtmaya başladıklarının altını çizerken, bu durumun azınlık olarak değerlendirilebileceğini çünkü diğer pek çok şairin "ulusal temeller arama zorunluluğuyla lirik şiirin duygusal ve sezgisel doğasına ihanet etme riskiyle karşı karşıya kaldıklarını" belirtiyor. (Palma,1994:199)

Bu doğrultuda Humberto Ak'abal, bireysel tarih üzerinden yerli'nin tarihini sorgularken, Guatemala'da 'oralitura' çizgisinde yazılan şiire de evrensel bir soluk getirmiştir. Bunu yaparken, "Déjame" şiirinde gözlemlediğimiz gibi yaşanan tarihsel gerçekler karşısında Latin Amerika şiir geleneğinde var olan toplumsal eleştirinin dışında kalmaz ama Guatemala şiir geleneğinde otuzlu yıllardan itibaren farklı dönemlerde toplumsal eleştirinin arka planında ivmelenecek açığa çıkan milli edebiyat kurma eğilimi ile şiirin estetik ve evrensel değerini zedeleyen toplumcu şiir anlayışından çok uzaktır.

Diğer taraftan Humberto Ak'abal'ın poetikasını sadece etnik kimliği üzerine de kurmaz. Günümüz modern şiirinin en güzel örneklerini dünya edebiyatına kazandırırken, yerli kimliğinin şair kimliği önüne geçmesine izin vermez; yerli kültürünü mitleştirmez, günlük hayattan uzaklaştırarak yüceltmeyi tercih etmez. Aksine kendinden yola çıkarak yaşayan, dönüşen, hala var olan yerlinin sesini duyurur. Kendinde zaten var olan Maya kültür mirasını yaşamla sürekli diyalog içinde olan bir unsur olarak kabul eder ve bu unsurun diğer kültürel unsurlarla birlikte geliştiği doğal diyalogun içine bir okur olarak bizi de davet eder. Bu anlamda, Humberto Ak'abal okuru olmak söz konusu diyalogun içine girmeyi; onun kültürel coğrafyasında yol alırken, kendimizden, kendi kültürel oluşumunuzdan yola çıkarak gerçekleştirdiğimiz okuma eyleminin katmanlarını açmayı, derinleştirmeyi, yorumlamayı gerektirir. Bu anlamda Ak'abal'a göre şiir, her şeyden önce ve her şeyin ötesinde evrenselidir.

Aynı doğrultuda, Juan Sánchez, "Nativos, migrantes: poesía en la encrucijada" başlıklı tezinde Humberto Ak'abal'ın doksanlı yılların başından itibaren Yerli şiir geleneğinde 'oralitura' çizgisinde değerlendirilen bir şair olmasına rağmen, özellikle 2009 yılından yayımlanan *Las palabras crecen* başlıklı yapıtıyla birlikte, hem yerli hem göçmen bir şair olarak "şiirinde /teorisinde", fiziksel ve edebi göçlerin ağırlıklı bir biçimde işlediğini vurgulayarak, Ak'abal'ı, çok dilli bir şair olmanın yanında 'post nacional' ve kültürlerarası bir şair olarak tanımlıyor. (Sánchez,2014:123)

Juan Sánchez'in burada vurgulamak istediği Ak'abal'ın sadece Yerli şiir geleneği içinden değerlendirilmesinin artık yeterli olmadığıdır. Sánchez'e göre, Yerli şiirinin tanımının da tekrar gözden geçirilmesi ve sürekli yenilemesi gerekir. Çünkü 'oralitura' kategorisinde değerlendirilen Ak'abal'ın yazdığı şiirde, şiirsel özne sadece yerliyi işaret etmez. Bu geniş bakış açısı Yerli edebiyatının nerede başlayıp nerede bittiği, sınırlarının nasıl ve neye göre çizilmesi gerektiği konusunda yeni bir dönüm noktasına geldiğinin göstergesidir.

Diğer taraftan, Juan Sánchez aynı çalışmada, Ak'abal için toprağın 'mobil' bir kavram olduğunu belirtiyor. Şaire göre toprak hareket eder; hareket halindedir. Şairin hem o anda bulunduğu mekanı hem de belleğindeki diğer mekanları kapsar. Şiirlerinde, ziyaret ettiği, yaşamında ya da yazınında geri döneceğini bildiği yerlerin hatırasını canlandırır; çünkü bir yere ayak bastığın zaman ayak bastığın yerde ayağının izi kalır, toprak o hatırayı saklar. (Sánchez, 2014 :123)

Juan Sánchez'in bu yorumuyla yine çok katmanlı bir okuma alanı açılıyor: insanın olduğu kadar toprağın da bir hafızası vardır. İnsan nasıl hareket halindeyken bile hafızası ile an'ı muhafaza ediyorsa, toprak da hareket etmeden anıyı muhafaza eder. Başka bir deyişle toprak da, insanın üzerinde bıraktığı hareketlerle, izlerle sürekli değişim halindedir. O halde değişim sadece hareket halinde gerçekleşmez hareket halinde olmayan da üzerine basanın iziyle değişimden nasibini alır. Bu durumda, sürekli değişen insan ile doğa arasında sonsuz bir diyalog söz konusudur ve bu anlamda görmek, izleri okumaktan ibarettir.

İzleri okumak bizim, şimdi ile kadim geçmiş arasında bir bağ kurmamızı sağlayacağından zaman da, tıpkı mekanın izleri silmeyip bünyesine katarak muhafaza ettiği gibi, süreklilik içinde kendini yeniler; artık geçmiş ile şimdi arasında da bir ayrım, bir sınır söz konusu değildir.

Bu anlamda, yerli kültüründe algılanan döngüsel zamanda, şu anda yaşanan ile geçmişte yaşanmış olan arasında bir ayrılık, bir kopuş ya da bir veda söz konusu değildir. Söz konusu olan sadece döngüdür, dönüşümdür. Şairin bu algısı zaman ve mekanla olan ilişkisini belirlediği ölçüde, kuşkusuz dış gerçeklik, doğa ve evren ile olan ilişkisini de belirleyecektir. Söz konusu algının yerli kültürüne yansıyan çok yalın bir ifadesi olarak, *Desnuda como la primera vez* başlıklı kitabından "Soné con escribir"/"Yazarken Düşledim" başlıklı şiirini örnek gösterebiliriz.

Biz K'iche' dilinde

'hoşçakal' demiyoruz//

Sadece katinch 'ab'ej chik diyoruz

(seninle tekrar konuşacağım) (Ak'abal,2000:131)

(En la lengua k'iche'/No decimos adiós//Sino katinch' ab'ej chik/(volveré a hablarte)

Diğer taraftan, Humberto Ak'abal, Gabriel Torres Chalk ile gerçekleştirdiği söyleşide şiirin zamansızlığına işaret ederken, şiiri, bizi her şeyin başlangıcına götüren evrensel bir şarkı olarak tanımlar ve belli bir kültürün ya da dilin mirası olmadığını da altını çizer. (Chalk,2010). Ak'abal'ın burada belirtmek istediği kuşkusuz yerel olandan yola çıkarak evrensel olana ulaşma sürecidir.

Bu anlamda Humberto Ak'abal'ın şiirleri meditatif şiirlerdir. Yaşam, ölüm, varoluş üzerine yapılan derin düşünce yoluyla insanın ve doğanın özüne yönelir. Bunu yaparken modern şair, tıpkı bir şaman gibi iz sürer

ve okuruna farklı bir bakış açısı sunar. Yalınlığı ölçüsünde derin olan bu şiirler duygusal, ruhsal ve zihinsel anlamda okura bir diyalog alanı aralar. Ak'abal, pek çok kitabında sadece şairi değil aynı zamanda şiiri de konu alan ve işlevini sorgulayan şiirler yazarak 'metapoésia'/'metaşiir' örnekleri vermiş, böylelikle geleneksel olanı modern bir tarzda sunmuştur. Bir 'metaşiir' örneği olarak 1996 yılında yayımlanan *Hojas del árbol pajarero kitabından* "Poeta" şiiri güzel bir örnek oluşturacaktır:

Şair/boşlukları doldurmalı/ve alanlar yaratmalı/şiir o zaman tamamlanacak. (Ak'abal,2000:79)

(El poeta/debe llenar vacíos/y crear espacios, / El poema estará completo)

Şairin işlevi üzerine farklı yaklaşımları içeren, farklı açılardan yorumlanabilecek olan bu şiirde, genel olarak boşlukların alanlara çevrilmesiyle öncelikle görülmez/işitilmez olana alan açılır; görülür işitilir kılınır. Bu anlamda eksikleri gün ışığına çıkaran, tamamlayan şairin, ruhani olduğu kadar toplumsal ve tarihsel olarak da bir misyonu vardır. Şiir ancak herkesin sesi duyulduğunda bütün 'boşluklar' doldurulup 'alan'a dönüştürüldüğünde tamamlanacaktır. Burada da öznelden evrensele ulaşma arzusu söz konusudur. Aynı doğrultuda, yine bir 'metaşiir örneği olarak 1996 yılında yayımlanan *Lluvia de luna en la cipresalada* kitabından "La voz" / "Ses" başlıklı şiiri örnek gösterilebilir:

Dağların üzerinde/Taşlar ritüellerimiz içindir/Dualar özgürce yapılır//Oradan gökyüzü yorumlanır/Ve rüzgar kelimeyi taşır // (...) (Ak'abal,2000:88)

(Sobre las montañas/Las piedras para nuestros rituales//Las oraciones se hacen en libertad/Desde allí se contempla el cielo/Y el viento se lleva a la palabra //(...))

Bu şiirde yine sözcüğe kadim zamanlarda kazandığı kutsiyeti iade edilir. Şaman/şair geleneğini hissettiren şiirde söz, dağ, taş ve rüzgar, ritüelin birbirini bütünleyen parçaları olarak ayine katılırlar. İnsanın sözüyle birlikte doğanın unsurlarına da kutsiyetleri iade edilir. "Ve rüzgar kelimeyi taşır", iletir, evrensel kılar, başka dünyalara başka zamanlara götürür.

Humberto Ak'abal', aynı söyleşide sözel kültürün şiir anlayışını kendi özelinde ifade ederken, her şiirinde aynı zamanda kendi köklerine de atıfta bulunduğunu belirtir. Ait olduğu kültürde şiirin ruhsal egzersizlerle bağlantılı olduğunun, başka bir deyişle şairlerin şaman, şamanların da şair olduğunun altını çizer: tören sunaklarında yapılan dualar şiirdir. Dolayısıyla Ak'abal'a göre şair, artık ritüellerden bağımsız olmasına rağmen, bir tür yaratıcıdır; söylediğini, dile getirdiğini varoluşa çağırır. O'na göre yazma edimi şairin fiilen rahip olduğu bir törendir. (Chalk,2010) Bu doğrultuda Maya kültür ve inancının temel kitaplarının, Ak'abal'ın şiirleri için de vazgeçilmez bir omurga olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Carlos Pallán Gayol'un da belirttiği gibi, K'iche "mitolojisi ve kültürü" hakkında bildiklerimiz, Maya edebiyatının da temel kaynağı olarak değerlendirilen Popol Vuh kitabına dayanır. XVI. Yüzyılda Latin alfabesi kullanılarak yazılan eseri, XVIII. Yüzyılın başında papaz Fray Francisco Ximenez keşfeder. Avrupa kültürünün ve Hristiyanlığın da yansımaları bulunan eserde ilk bölüm Kozmos'un yaradılışını anlatır. (Gayol,2017: 407-408) Aynı düzlemde, Prof. Dr. Mehmet Necati Kutlu bir başka önemli kaynak olarak "Chilam Balam" kitaplarını gösterir. Bu kitaplar, tarihi bilgiler ve kehanetler içeren metinlerden oluşur. Yucatán bölgesinde konuşulan Maya dilinde yazılmış ve kendisi de bir yerli olan José Hoil tarafından XVIII. yüzyılda derlenmiş olan "Chilam Balam" kitaplarında manzum unsurlara da rastlanır. (Kutlu,2004:76-77)

Bu anlamda Ak'abal' a göre şiir, söz söyleme sanatı dışında varoluşun özüne işaret eden ruhani bir yoldur ve şair sözcüklerinden/yaratısından sorumludur çünkü dile getirdiği/varoluşa çağırıldığı her yaratı onun ve diğerlerinin manevi yolculuğunu belirler. Bu nedenle Ak'abal'ın şiiri sembolik ifadelerle örülüdür ve çok

katmanlı okumalara açıktır. Başka bir deyişle her katmanda farklı bir biçimde okunabilir: her okumada farklı bir boyut yakalanabilir ama hiçbir katman şiirsel kalitesinden ödün vermez. Yalınlığı ölçüsünde derin bir şiirdir söz konusu olan. Çoğu zaman anlık olandan yola çıkar. Günlük yaşamın içinden, dış gerçeklikten bize küçük bir fragman sunar. Neredeyse her zaman karşılaşabileceğimiz sıradan bir eylemi başka bir algıyla yorumlayarak bize yeni bir bakış açısı kazandırır. 1993 yılında yayımlanan *Guardián de la caída del agua* kitabından "Sombra"/"Gölge" başlıklı şiiri okuyalım:

Gölge:

küçük gece//

herhangi bir ağacın dibinde (Ak'abal,1994:41)

(Sombra:/noche pequeña//al pie de/cualquier árbol)

Şair 'gölge'yi herhangi bir ağacın dibinde küçük bir 'gece' olarak tanımlarken bize, içinde kaybolduğumuz sonsuz bir gerçekliğin, gecenin, çok küçük bir yansımasını sunar. Böylelikle ağacın gölgesi, gecenin, yani gölgede kalan dünyanın metaforuna dönüşür. Bu biçimde her canlının, yeryüzündeki her bir unsurun, bütünü fiziksel ve metafiziksel özelliklerini taşıdığına işaret edilir. Yine aynı açımla, her şey, ve herkes, kendi çapında kendi gölgesini yaratır. Başka bir deyişle ancak kendi gölgesiyle vardır. Bu biçimde zıtlıklar birbirini tamamlar ve yine ancak bu biçimde insan, doğa ve evren ile dengelenir: güneş varsa gölge de vardır. Sonuç olarak, evrenin bu düzeninden yer küre kadar küçük bir ağaç da nasibini alır. O halde her zerre hem bütünü bir parçası hem de kendi içinde bütünlüklü bir evrendir.

Söz konusu algıyı temellendiren kuşkusuz evrenin, yerlinin sözel kültüründe algılanma biçimidir: insan doğanın üzerinde güç sahibi değil, evreni oluşturan her bir unsur gibi bütünü tamamlayıcısı ve yansımasıdır. Bu algılama biçimine, 1996 yılında yayımlanan *Lluvia de luna en la cipresalada* kitabından "Antes"/"Önce" başlıklı şiir güzel bir örnek oluşturacaktır:

Önce/ o kadar geride ki/artık o güneşi hatırlamazsın//toprak insanın sahibiydi/Şimdi ise durum tam tersi (Ak'abal,2000:103)

(Antes/tan atrás/que el sol ya no lo recuerdas/la tierra era dueña del hombre//Ahora es al revés).

Doğanın kaybedilmiş kutsiyetinin karşısına 'modern insan'ın metaya dayalı sahibiyet kavramı yerleştirilen bu şiirin tarihsel arka planında, toprak 'sahibi' sömürgeci ile köle yerli ilişkisine işaret edilir.

Astvaldur Astvaldsson'un belirttiği gibi, Ak'abal, Popol Vuh gibi Maya yazılarında ve halkının sözlü geleneğinde bulunduğu eski zamanların duyarlılıklarını, sadece yerli halklar için değil tüm Guatemalalılar için alternatif bir modernitenin tetikleyicisi olarak değerlendirir. Bu tutum sadece geçmişe dönüp onu yeniden yaratma arayışı değil, alternatif bir modernite yaratmak için duyduğu bilinçli bir arzudur. Amacı geleneğin, Guatemala'nın herkesin aynı haklara sahip olduğu, kültürlerarası unsurlarla oluşmuş modern bir ulus olarak ilerlemesine katkıda bulunması, Guatemala'nın sorunlarının optimal bir çözümünü elde etmek bir bilgelik kaynağı olarak işlevselleştirilmesidir. (Astvaldsson, 2012: 322-323)

Astvaldur Astvaldsson'un saptamaları önemlidir, 'neo indigenismo' hareketi ile birlikte kendini ifade eden yerlinin, doksanlı yıllarda artık modernitenin bir unsuru olarak var olduğunu ve artık 'oralitura' çizgisinde yazan yerli şairin, tıpkı bu şiirde olduğu gibi, kadim bilgelikleri sadece yerlilerin hatırlaması için değil

ulusun ve insanlığın etik değerlerini bir kez daha gözden geçirmeleri için anlatma çabasına girdiğinin habercisidir.

Bu yüzden belki de iki kültür arasındaki temel farklılıkları saptamakta yarar var. Elena Aibar Ray, 'neo indigenismo' akımının önemli bir temsilcisi olan Perulu yazar José María Arguedas üzerine yazdığı bir çalışmada, yerli kültür ile 'beyaz adam'ın oluşturduğu Batı dünyası arasındaki karşıtlıkları şu biçimde özetliyor: yerli dünyada hüküm süren mitsel kozmovizyona karşılık, beyaz adamın tarihsel kozmovizyonu; doğa ile insan arasındaki iletişime karşılık, sadece üretim aracı olarak doğa; insan ve kozmos arasındaki iletişime karşılık, iletişimsizlik; coğrafi ve mitsel mekana karşılık, sadece coğrafi mekan; tersine çevrilebilir döngüsel zamana karşılık, tersine çevrilemez doğrusal zaman; kozmik uyumun bir parçası olarak müziğe karşılık, estetik ve zevk kaynağı olarak müzik; işbirliğinin iletişimsel değerine karşılık, kişisel ilgi ve bireycilik; kozmostaki canlılarla işbirliğine karşılık, bağımsızlık; neşeye karşılık, şiddet; merhamete karşılık, nefret; kültürel bir direniş olarak Quechua diline karşılık, ırksal gururun bir parçası olarak İspanyol dili. (Aibar Ray, 1992: 86)

Tarih boyunca pek çok değişik açılımlarla karşımıza çıkan bu çok katmanlı karşıtlıkların, Latin Amerika Yerli edebiyatı geleneğinin bir parçasını oluşturan Humberto Ak'abal'ın şiirinde de bire bir karşılık bulunduğunu gözlemliyoruz.

Astvaldur Astvaldsson, Humberto Ak'abal'ın şiirlerine esin kaynağı olan ayinlerin çoğunun, şairin gözlemci ya da katılımcı olarak deneyimlediğini etkinlikler olduğunu vurgular. Şair dünyayla ilişki kurma, onu kavrama biçimi olarak sezgiyi analizle birleştirir (Astvaldsson,2012:317) Astvaldur bu anlamda, Ak'abalın şiirini okuma ediminin Batı dünyasının alışkın olduğu rasyonaliteden çok sezgiye bağlı olduğunun altını çizer. (Astvaldsson,2012:322)

Bu düzlemde, ""'Recuerdos'/'Hatıralar'"" şiiri güzel bir örnek oluşturacaktır. Bu şiirde de "Déjame" başlıklı şiirinde olduğu gibi yürüyen bir yerli betimlemesi vardır. Ancak bu kez kafasında beyaz adamın elinin baskısı yoktur ve bir şeyi hatırlamak istediği zaman geriye doğru yürür. Hatırlama edimini bir eyleme dönüştürme fikri bu edimi salt zihinsel alandan çıkarıp yaşamsal alana da sokar. Başka bir deyişle, bu şiirde yerli unutmaz, beyaz adamdan farklı olarak, istediği zaman hatırlayabilir. Bu yüzden de 'unutmanın nasıl olduğunu' anlatamaz. Bunu ancak geriye doğru yürüyerek ifade eder. Şiire geçmeden önce unutmamanın, hatırlamanın yerli kültüründeki önemini tekrar hatırlayalım. Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, yerli kültüründe döngüsel zaman algısı sayesinde geçmiş, şimdi ile buluşur. Bu anlamda hatırlamak zaten unutmamak anlamına gelir çünkü geçmiş sürekli hatırlanarak tazelenir. Tıpkı bu şiirde 'hatırlama biçimi' olarak şairin geriye doğru yürümek gibi küçük bir seremoniyi gerçekleştirmesi ya da "Soné con escribir" başlıklı şiirde, ayrılığın olmadığını işaret eden ayrılık seremonisi gibi.

Diğer taraftan unutmamak direnmenin bir göstergesidir. Pedro Trigo'ya göre belleğin etik bir boyutu vardır ve bir kültürün gerçekliği kavrama biçimi olarak ele alınmalıdır. Bir tür direniş biçimidir ve içinde kurtuluş umudunu barındırır (Trigo,1982:5862) O halde hatırlama eyleminde söz konusu olan, geçmişini hiç değişime uğramamış gibi yeniden canlandırmak değil, aksine bugünü, şimdiyi anlamlandırabilmek, çözebilmek için toplumun heterojen yapısının, kültürel kaynaklarının yol göstericiliği yapmasına olanak tanımaktır. Başka bir deyişle eskinin ruhunu kaybetmemek, eskinin yeni bir toplumsal ve kültürel alanda tezahür etmesine olanak tanımaktır. Aynı zamanda eski dille, bu dillin işaretleriyle kutsal diyalogu sürdürülebilir kılmaktır. (Trigo,1982: 65)

Sözel kültür hatırlamak üzerine kuruludur. Atalardan ağızda ağıza gelen şarkı, şiir, efsane, hikaye ve ayinler sayesinde kadim bilgelikler sonraki nesillere geçer. Sömürgeci anlayışa karşı yerli, kimliğini ancak bu biçimde muhafaza edebilir. Şimdi bu düzlemde hem bireysel hem tarihsel bir boyut içeren "Recuerdos"/"Hatıralar" şiirini okuyalım:

Bazen/geriye doğru yürürüm:/Bu benim hatırlama biçimim. //Eğer sadece ileriye yürüseydim/Sana anlatabilirdim/Unutmanın nasıl olduğunu. (Ak'abal,2000:100)

(De vez en cuando/camino al revés:/Es mi modo de recordar.//Si caminara sólo hacía delante,/ Te podría contar/Cómo es el olvido)

Pedro Trigo'nun vurguladığı bakış açısı, aynı zamanda 'neo indigenismo' akımının temel bakış açısını da gösteren bir yaklaşımdır: geleneğin yaşayarak dönüştürülmesi, bu biçimde yaşanan zamana uygun bir kılavuza dönüşmesi fikri onu işlevsel kılar. Çünkü gelenekler ancak işlerliği olduğu sürece yaşar. Humberto Ak'abal için de söz konusu dönüşüm kaçınılmazdır; o değişimin içinde silindiği sanılan işaretleri arar. Bu yüzden kendi kültürünü değerlendirirken onu efsaneleştirmez aksine, günlük hayatın içinde fark edilmeyen efsaneleri bulur çıkarır. Bu yaklaşımla okura sahici olanla, yapay ve yozlaşmış olanın ayrımını sunar. Bu doğrultuda modern olan, geleneksel olanın farklı bir biçimde yorumuysa her ikisinin de birbiriyle beslenmesi gerekir. Birbirini çürüten zıtlıklar, geleneğin sesinin dönüştürülmediği, susturulduğu 'modern' durumlar, ya da tersi, Ak'abal'ın kuşkuyla yaklaştığı durumlardır. Bu yüzden şair, "Poeta" şiirinde belirttiği gibi, bunları açığa çıkacak 'alan'lar yaratır. Söz konusu yaklaşıma "Oración" başlıklı şiiri güzel bir örnek oluşturacaktır:

Tapınaklarda

sadece duası duyulur

banklara dönüşen

ağaçların (Ak'abal,1994:43)

(En los templos/sólo se oye la oración/de los árboles/convertidos en bancas)

Artık sadece insanın kullanımına bırakılmış, kutsiyetini kaybetmiş doğaya, ve doğa ile kurulan mistik iletişimin yokluğuna, şair günlük hayatta her an karşımıza çıkabilen, hiç dikkat etmediğimiz bir bank imgesiyle işaret eder. Bu yaklaşımda, ana dilinin ve bu dilin yarattığı kültürün, şairin formasyonunda ne kadar temel bir unsur olduğunu bir kez daha gözlemleyebiliyoruz. Ak'abal bu yüzden, 'neo indigenismo' geleneğinde yazan pek çok şairin yaptığı gibi, şiirlerini önce ana dilinde yazar sonra İspanyolca'ya çevirir. Şair, aynı yaklaşımı "El canto viejo de la sangre" şiirinde de açık bir biçimde ifade eder. Bu şiirde, sonradan öğrendiği Kastilya dilinin yapaylığı ve köksüzlüğü karşısına kendi dilindeki 'toprak tadını' koyar ve ana dilini 'evi' olarak nitelendirir. Okuyalım:

Ben Kastilya dilini emmedim/dünyaya geldiğimde. //Dilim ağaçların arasında doğdu/ve onda toprağın tadı var;/benim evim büyükbabalarımın dili//Ve eğer benim olmayan bu dili kullanıyorsam/bunu yeni bir anahtar kullanan biri yapıyorum/başka bir kapıyı açıyor ve başka bir dünyaya giriyor/orada sözcüklerin başka bir sesi var/ve yeryüzünü başka türlü bir hissetme biçimi//bu dil bir acının anısı/ ve onu ne korkarak ne de utanarak konuşuyorum/çünkü atalarımın kanyla satın alındı. (Ak'abal, 2009)

(Yo no mamá la lengua castellana/cuando llegue al mundo. //Mi lengua nació entre arboles/y tiene sabor de tierra;/la lengua de mis abuelos es mi casa.// Y si uso esta lengua que no es mía,/lo hago como quien usa una llave nueva/y abre otra puerta y entra a otro mundo/donde las palabras tienen otra voz/y otro modo de sentir la tierra//Esta lengua es el recuerdo de un dolor/y la hablo sin temor ni vergüenza/porque fue compradacon la sangre de mis ancestros)

Latin Amerika Yerli tarihini özetleyen bu şiir aynı zamanda Humberto Ak'abal'ın bireysel tarihini, kaçınılmaz olarak çift dilli oluşunun tarihini anlatır. Ancak şair bütün acılı geçmişe karşın her iki dili de kabul eder, çünkü her iki dilin varlığı hem geçmişin hem şimdinin kabulüdür. Başka bir deyişle, kendini oluşturan farklı unsurlar olarak her iki dili de bünyesine alır ama her birinin yeri ayrıdır: sömürgecinin dilini atalarının kanyla ödendiği için 'korkarak ya da utanarak' konuşmaz, ancak 'bir acının hatırası' olarak sakladığı bu yeni dilde 'yeryüzünü hissetme biçimini' öğrense de bu algılama biçimi onun için her zaman 'başkadır', farklıdır.

Diğer taraftan şairin ortaya çıkardığı gerçeklik de, yerli olmayan okur için 'başkadır', farklıdır. Sánchez M. Juan Guillermo, yerli olmayan bir okur için Humberto Ak'abal'ın Kastilya dilinde ya da K'iche dilinde yazdığı şiirlerin her zaman farklı bir 'gerçekliğe' işaret ettiğini belirterek, okurun bu hiç bilmediği yeni bir yolda ancak şairi izleyerek ilerleyebileceğini vurguluyor. (Juan Guillermo,2012:194)

Bu düzlemde 1993 yılında yayımlanan, *Guardian de la caída del agua* kitabından "Relampagazo" şiiri, Juan Guillermo'nun çıkarımına güzel bir örnek oluşturabilir. Bu şiirde gökyüzünde çakan bir şimşek, basit bir doğa olayının ötesinde gökyüzü ile yeryüzü arasında, başka bir deyişle ilahi olanla beşeri olan arasında gerçekleşen mistik bir iletişime dönüşüyor. Böylelikle gökyüzü, gönderdiği işaretlerin izlendiği, yorumlandığı bir gerçeklik alanı olarak algılanıyor.

Ara sıra/gökyüzü korkuyor//bu kadar karanlıktan//Bir şimşek gönderiyor/burada aşağıda/olup olmadığımızı/görmek için. //Biz de onun sürprizi için/Buradayız/Gökyüzünün/Hala yukarıda olduğuna/İnancımız tam (Ak'abal,2000:51)

(A veces/el cielo se asusta/de tanta oscuridad//Un relampagazo/para ver si estamos/aquí abajo.//Para su sorpresa/Acá estamos /Confiados/En que el cielo/Sigue arriba)

Bazen de şiir, bütün dillerin ötesinde artık sadece hatırlatıcı özelliği olan bir tılsıma dönüşür. Kelimeler anlamlarından sıyrılır. Bu şiir, Humberto Ak'abal'ın "Soné con escribir" şiirinde aradığı dilsiz şiirdir. Dilsiz bir şiirin yersiz, anlamsız gibi görünse de, sadece varlığıyla yerine getirdiği bir işlevi vardır: bir duyguyu, bir an'ı unutmamak için şairin kendine verdiği bir işaret gibidir. Hatırlamak için sadece o şiirin varlığı yeterlidir. 'Hiçbir şey söylemeyen bir şiir' dilin ifade edemediğini açığa çıkarır. Bu doğrultuda, son şiir olarak, 1998 yılından yayımlanan *Desnuda como la primera vez* başlıklı kitabında "Soné con escribir"/"yazarak düşledim" başlıklı şiirin bir bölümünü okuyalım:

Yazarak düşledim

hiçbir şey söylemeyen bir şiiri.

Basitçe//

bana hatırlatsın diye bir şeyi,//

birini

(...) (Ak'abal,2000:131)

(Soné con escribir/un poema que no dijera nada. // Simplemente/ que me recordara algo//alguien (...)).

1952 yılında Momostenango, Totonicapán Guatemala'da doğan, 2019 yılında kaybettiğimiz Humberto Ak'abal, bütün yaşamı boyunca 'yazarak düşledi'. Ak'abal'ın şiir ile olan ilişkisini Octavia Paz'ın şiire ilişkin 'içkin bir aşkınlık' tanımlamasıyla özetleyelim: çünkü Humberto Ak'abal için de şiir, Octavio Paz gibi "insanı kendisiyle ve ebedi olanla uzlaştırabilecek "içkin bir aşkınlık" elde etmesinin tek yoludur." (Arteaga,1982: 80)

Çalışmamız boyunca, Latin Amerika Yerli edebiyatının, Latin Amerika tarihiyle koşutluk gösterdiğini belirledik. Yerli şairin kendini tanımlamaya başladığı 'neo indigenismo' hareketinin ve sözel kültürüm kadim bilgeliklerini içeren 'oralitura' geleneğinin bir uzantısı olarak, Humberto Ak'abal'ın temsil ettiği doksanlı yıllar yerli şiirinde, geleneğin artık sadece bir direniş biçimi olarak değil aynı zamanda bir yol gösterici, bir kılavuz olarak moderniteye dahil edilme çabasına tanıklık ettik. Yerelden evrensele ulaşma sürecini, lirik şiirin sezgisel ve öznel yapısından ödün vermeden, estetik kaygıları göz ardı etmeden, milliyetçi ve toplumcu şiir gibi keskin sınıflandırmalara şiirini dahil etmeden, yalın ve çok samimi bir biçimde sadece kendinden ve bireysel tarihinden yola çıkarak tamamladığını belirledik. Bu doğrultuda, Maya kültürünün evrensel değerlerini günlük hayatın içinde yansıtarak, modern okura Yerli kültürün dünya algısını iletmiş ve Yerli edebiyatını dünya edebiyatı sınırlarına etnik bir ayrımcılık gözetmeksizin dahil ettiğini saptadık.

Kaynakça

- Aibar Ray, Elena (1992). *Identidad y resistencia cultural en las obras de José María Arguedas*, Lima: Pontificia Universidad Católica del Perú.
- Ak'abal, Humberto (1994). *Guardián de la caída de agua*, Guatemala: Serviprensa Centroamericana Guatemala C.A.
- Ak'abal, Humberto (1998). *Ajkem Tzij. Tejedor de palabras*, México: Praxis.
- Ak'abal, Humberto (2000). *Saq'irisanik/cielo amarillo*, Malaga: Servicio de Publicaciones Centro de Ediciones de la Diputación de Málaga.
- Ak'abal, Humberto (2009). *Las palabras crecen*, Sevilla: Sibilina SLU.
- Arteaga, José M. Cabrales (1982). *Literatura hispanoamericana: siglo XX*, Madrid: Editorial Playor.
- Astvaldsson, Astvaldur (2012). "Traducir la cultura, Reflexiones sobre la obra y el bilingüismo de Humberto Ak'abal", *Revista semestral de la Cátedra de Lengua y Literaturas Hispanoamericanas Università Cattolica del Sacro Cuore*, Milano: EDUcatt <http://www.centroamericana.it> (27.07.21)
- Chalk, Gabriel Torres (2010). *Entrevista, Humberto Ak'abal*, 7 Marzo, www.masacalli.com (28.07.2021)
- Gayol, Carlos Pallán (2017). *Breve historias de los Mayas*, Madrid: Nowtilus.
- Juan Guillermo, Sánchez M., (2012). "Con acote ardiendo": memoria k'iche' en la poesía de Humberto Ak'abal", *Revista de Literaturas Populares. Universidad Nacional Autónoma de México*. Año XII, número 1, enero-junio de 2012.
- Kutlu, Mehmet Necati (2004). *Tılsımdan inanca, Başlangıçtan XVII. Yüzyıla kadar Latin Amerika Edebiyatı*, İstanbul: Cadde Yayınları.
- Oviedo, José Miguel (2001). *Historia de la literatura hispanoamericana 4. De Borges al presente*, Madrid: Alianza.
- Palma, Francisco Albizúrez (1994). *La poesía nueva en el mundo hispánico, los últimos años*, Madrid: Visor (ss.195-205).
- Sánchez, Juan (2014). "Nativos, migrantes: poesía en la encrucijada" *Electronic Thesis and Dissertation Repository*, 2107. <https://ir.lib.uwo.ca/etd/2107> (25.07.2021)
- Trigo, Pedro (1982). Arguedas. *Mito, historia y religión*, Lima: CEP-Centro de Estudios y Publicaciones.

34. Amin Maalouf'un *Empedokles'in Dostları* yapıtında posthümanizmin izleriSimay TURAN¹

APA: Turan, S. (2021) Amin Maalouf'un *Empedokles'in Dostları* yapıtında posthümanizmin izleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 432-440. DOI: 10.29000/rumelide.983931.

Öz

Yunan filozof Empedokles bir doğa düşünürü olmasının yanında ölümü de sorunsallaştırır. Ölümü bir yok oluş olarak görmeyi reddeder, onun yalnızca bir canlıyı birleştiren parçaların ayrışması olduğunu söyler, hatta hekimlerin ölüme terk ettiği insanlara yeniden hayat verdiği söylenir. Bu bağlamda Amin Maalouf'un Empedokles'in Dostları adlı distopik bilimkurgu yapıtını Empedokles figürünün üzerine kurması tesadüf değildir. Empedokles'in teknolojiyi kullanma biçiminden etkilenen Maalouf bu romanında insanlığın savaş ve ölüm kavramlarına olan bakışını ileri teknoloji karşısında konumlandırarak irdeler. Bu noktadan yola çıkarak dünyadaki güç dengesizliğine değinerek savaşız yeni bir dünya düzeni hayal eder. Maalouf'un bu vizyonu ise posthümanizm düşüncesinde karşılık bulur. Posthümanizm geniş kapsamlı bir kavram olsa da genel hatlarıyla insanı, doğayı ve inorganik maddeleri yatay bir ontolojide, herhangi bir hiyerarşik düzenden bağımsız olarak ele almayı önerir. Bu bakış açısına göre doğa-kültür, insan-hayvan, organik-inorganik gibi pek çok ikili karşıtlık önemini kaybeder. Aynı durum insan-teknoloji ilişkisi için de geçerlidir. İnsanlığın sınırlarının nerede başlayıp teknolojininkilerin nerede bittiği belirsizleşir, diğer bir deyişle insan ve teknoloji, ayrışması imkânsız bir ikilik ve dolaşıklık durumuna gelir. Aynı şekilde Maalouf romanında insanlığa, teknoloji için ve teknoloji aracılığıyla savaşmak yerine teknolojiyle bütünlük içinde, diğer canlılar ve kendi türü içerisinde eşitlikçi bir tutum sergilemeyi önerir. Bu durumda çalışmada Empedokles'in Dostları romanı insan, teknoloji ve ölüm kavramları çevresinde posthümanist perspektiften ele alınmaktadır; yöntem olarak ise edimbilim ve söylem çözümlemesi yaklaşımlarından yararlanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Amin Maalouf, Empedokles'in Dostları, posthümanizm, teknoloji, edimbilim, söylem çözümlemesi

Traces of posthumanism in Amin Maalouf's *Our Unexpected Brothers***Abstract**

In addition to being a Greek natural philosopher, Empedocles problematizes the notion of death as well. He refuses to approach death as a form of extinction, and takes it as the simple disintegration of the parts composing a living being; it is even known that he used to reanimate the individuals the doctors left to die. Hence, it is apparently no coincidence that Amin Maalouf bases his dystopian science fiction novel *Our Unexpected Brothers* on the figure of Empedocles. Inspired by the way Empedocles uses technology, Maalouf questions humanity's approach to war, disaster and death, discussing them within the context of advanced technology. Departing from here, he touches upon the notion of power inequality, imagining a new, warless world order instead. His vision, on the other hand, finds its reflection in posthumanist thought. Although posthumanism has a broad conceptual scope, in general terms it approaches human beings, nature and inorganic materials in a horizontal ontology independent from a hierarchical order.

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı ABD (Ankara, Türkiye), simayturan@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0985-0143, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983931]

In this view, many dichotomies such as nature-culture, human-animal, organic-inorganic become irrelevant, and the same holds for the human-technology relationship. It is no longer clear where humanity's boundaries end and where those of technology begin, i.e. man and technology become inseparably enmeshed. Similarly, Maalouf invites humanity to adopt an egalitarian attitude towards all the other species and its own, and to live in harmony with technology instead of using it to fight each other and in its name. This study approaches the novel *Our Unexpected Brothers* from a posthumanist perspective, discussing it within the framework of concepts such as human, technology and death; it uses as its methodology the approaches offered by pragmatics and discourse analysis.

Keywords: Amin Maalouf, *Our Unexpected Brothers*, posthumanism, technology, pragmatics, discourse analysis

Giriş: Empedokles'in posthümanizmi

Antik Yunan düşünürü Agrigentum'lu Empedokles'in Batı felsefesine yaptığı en önemli katkılardan biri ölüm ile ilgili sıra dışı görüşleridir. Fragmanlarından günümüze çok az bir kısmı kalmış olan Empedokles'e göre;

"Ölümlü olan bir şeyin ne var olması ne de her şeyi alıp götürün ölümle son bulması söz konusudur. Var olan, sadece öğelerin bir araya gelmesi ve birbirlerine karıştıktan sonra ayrılmasıdır. "Ölüm", işte şeylerin bu ritminin bir anına insanlar tarafından verilen bir addan ibarettir. Bu öğeler bir insan, bir vahşi hayvan, bir bitki veya bir kuş biçiminde birbirlerine karıştıklarında insanlar bir doğuş olduğunu söylerler. Öğeler birbirlerinden ayrıldıklarındaysa insanlar bunu acıklı ölüm kelimesiyle açıklarlar. Ancak bu doğru bir adlandırma değildir." (akt. Sarı, 2017: 36)

Görüldüğü gibi Empedokles'in ölüm ile ilgili düşüncelerinden anlaşılan, düşünce sisteminin merkezinde doğanın ve doğal olanın varlığıdır. Varlığımızı oluşturan öğeler ise toprak, ateş, hava ve su olmak üzere dört ana elementten başkası değildir. Bu düşünceden hareketle Empedokles, bu elementlerin çeşitli kombinasyonlarının bizi var ve yok edebildiğine inanır. Var oluş ve yok oluş kavramlarını birbirlerinin özdeşi olarak yorumlar. Bu durumda ölüm düşüncesi ve ölümün herkesçe korkulan karanlık yüzü, onun üstesinden gelmeye çalıştığı sorunsal olarak karşımıza çıkar. Ölüm bir yok oluş olmaktan oldukça uzaktır, yalnızca bir canlıyı birleştiren parçaların ayrışmasından ibarettir. Bu nedenle Empedokles, ölüm anında yıkım düşüncesini reddeder, ölümün yalnızca varlığı oluşturan unsurların düzeninde bir değişiklik olarak ortaya çıktığını savunur. Empedokles'in ölümün karanlık ve hiçlik çağrışımlarına karşı açtığı savaşı kişisel yaşantısında yaptığı bazı seçimlerden de anlamak mümkündür. Yaşam kavramı onun için oldukça önemlidir, hatta insandan başka canlıların yaşamları da buna dahildir. Aristoteles, *Retorik* adlı eserinde Empedokles'in bize hiçbir canlıyı öldürmememiz gerektiğini söylediğini aktarır. (Aristoteles, 2015: 85). Nikolaos Damaskenos'un olduğu düşünülen, ancak yunanca aslı kayıp olan *Bitkiler Üzerine* adlı eserinde de Empedokles'in bitkilerde *nous*, yani ruh gördüğü belirtilir (Ülgen, 2019: 14). Pythagoras'ın yolundan giden Empedokles vejetaryen bir yeme düzenine ve barışçıl bir hayat görüşüne sahiptir. (IEP, 1995) Empedokles'in ölüm kavramıyla olan mücadelesi bununla da sınırlı değildir; *pharmaka* denilen bitkisel tedavi yöntemlerini uygular, birçok efsanelerde ise hekimlerin ölüme terk ettiği insanlara yeniden hayat verdiği, en azından bunu yapmaya söz verdiği söylenir. "Kötülükler ve yaşlılığa karşı bir savunma" olarak tanımladığı *pharmaka* pratiği sayesinde otuz gün boyunca komada yattığı söylenen bir kadını iyileştirdiği rivayet edilir. (Faraone, 2019) Dolayısıyla Empedokles'in günümüze kadar gelen kayda değer özellikleri arasında üstün bir tıp pratiğini oluşunu ve çağının oldukça ötesinde olan bilimsel bilgi birikimini sayabiliriz. John Burnet'in *Early Greek Philosophy* (2003) eserinde belirttiğine göre "Empedokles'in görünen karakterinin aksine başka bir yüzü de vardı. Kendini Tanrı olarak gördü ve çevresindeki insanların da onu böyle görmelerini istedi. Dönemin siyasetçilerinden olmasının yanı sıra hekim kimliğiyle ön

plandaydı.”² (115). Empedokles'in ölümü ise felsefi görüşünü tamamlar niteliktedir: Tanrılaşma isteği öylesine büyüktür ki, ölmediğini ve ileri tıp bilgisi sayesinde Tanrıların arasına kabul edileceğini ispatlamak için kendini Etna Yanardağı'nda bir kraterden aşağı atarak hayatını kaybeder.

Empedokles'in hekim kimliğini ve deyim yerindeyse Tanrı kompleksini düşündüğümüzde, insanın koşulunu sorgulamanın onun felsefesinin temelini oluşturduğunu görebiliriz. Ancak tarihin erken dönemlerinden bu yana yalnız Empedokles'in değil, insanlığın bilinen en eski mücadelesi zamanın akışı, insanın sonu ve ölüm gerçekleriyle sınanmakta olan koşuludur. İnsan ruhunun derinliklerinde yatan amaç, onlardan koparak özgürleşmektir, bunu yapabilmek için hekimlik pratikleri gibi bilimsel bilgiye dayanan yöntemlere başvurmak gerekir. Yaşayabilmek ve yaşatabilmek, doğayla uyum içinde hayatta kalabilmek için *teknoloji* ile birlikte var olmaya başlar. Önceleri ateş, tekerlek ya da toprak işlemeden ibaret olan teknoloji uygarlığın seyrine göre çeşitlenir, dallanıp budaklanır. Taşıtların icadından buharlı makinelere, modern tıbbı, sibernetiğe, moleküler biyoloji çalışmalarına kadar uzanan upuzun bir yolculuğa dönüşür. Böylece ölüme karşı olan savaşında insan içinde yaşadığı doğayla ve kendi eliyle ürettiği teknolojiyle beraber evrilir.

Sözünü ettiğimiz bilimsel pratikleri önceleyen, ölüm-yaşam ikileminden özgürleşmenin en kısa ve doğal yol ise hayal etmek, diğer bir deyişle kurgulamaktır. Sigmund Freud insanın kurguya olan ilgisini ölüm ile bağdaştırır. Ona göre insan ölüm gerçeğinden dolayı yaşayamadıklarını kurgu dünyasında telafi eder (Freud, 2018, 39-40). İçinde bulunduğu gerçekliği kendine göre, kendi imgelemi doğrultusunda yeniden kurgulayarak kaçınılmaz sonuna doğru giden yolu katlanılabilir hale getirir. Bu yönden bakıldığında Amin Maalouf'un, ölümü bilimsel pratikler ve çevresindeki diğer varlıklarla barışçıl bir yaşam tarzı sayesinde yenmeye çalışan Empedokles figürünü temel alan bir bilimkurgu romanı yazmasının tesadüf olmadığını görürüz. Maalouf Empedokles aracılığıyla teknolojiyi gerektiği gibi kullandığı durumda insanın erişebileceği uygarlık seviyesini kendi perspektifinden irdeler. Kuramsal çerçeveye baktığımızda ise Maalouf'un aradığı yöntem posthümanizm kavramında gizlidir. Posthümanizm insanın kendi tanımına, kaçınılmaz koşuluna, evrende varoluşuna ve geleceğine yönelik sorgulamalar içeren ve kendi içinde dallanıp budaklanan geniş kapsamlı bir kavramdır. Genel hatlarıyla insanı, insan olmayan canlıları, doğayı ve inorganik maddeleri yatay bir ontolojide, herhangi bir hiyerarşik düzenden bağımsız olarak ele almayı önerir. (Braidotti, 2014: 14) Bu bakış açısına göre her varlık birer eyleyicidir, birbirine hükmetmez, doğa-kültür, insan-insan olmayan, organik-inorganik gibi ikili karşıtlıklarla ötekileştirilemeyecek kadar değerlidir. Bu noktada posthümanizmin bünyesinde birçok eğilimi ve yaklaşımı barındırdığını, dolayısıyla kolayca tanımlanabilecek bir kavram olmadığını belirtmek gerekir. Hatta posthümanizm kuramcılarında Francesca Ferrando, posthümanizmin bir “şemsiye kavram”³ (Ferrando, 2019: 81) olduğunu ileri sürer. Temelde tüm posthümanizmlerin sorunu tanıdığımız, bildiğimiz ve alıştığımız ‘insan’ kavramını ontolojik düzlemde nereye koymamız gerektiğiyle ilgilidir. Aydınlanma düşüncesinden ve Sanayi Devrimlerinden güç alan, yüzyıllardır kendini evrenin yegâne hâkimi konumuna taşımaya çalışan insanı tahtından indirmeye, o tahtı aslında tarihin başlangıcından beri ona yoldaşlık eden diğer varlıklarla paylaşıyor olduğunu hatırlatmaya yöneliktir. Dolayısıyla “post-” ön eki insanlığın sonunu değil, alışlagelmiş insan tanımının sonunu ve yeni bir insan tanımına duyulan gereksinimi ifade eder.

Kuramsal bir çerçeve olarak posthümanizm

Posthümanizm türleri birbirine karşıt ya da birbirinden tamamen kopuk değillerdir, aralarında keskin sınırlar bulunmaz, iç içedirler. Buna karşın, odağa aldıkları insan tanımına göre pozisyon alırlar.

² Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

³ İngilizcesi “umbrella term” olan bu ifade, dilimize “şemsiye kavram” olarak çevrilebilir.

Transhümanizm gibi insan bedenini aşır yalnızca bilinç düzeyinde var olma düşünceleri barındıran teknofil, hatta uçarı denebilecek eğilimlerden biyokonservatizme, spekülative kuramlara, ekokritiğe, feminist ve postkolonyal çalışmalara uzanan pek çok kolu bulunur. Bizim bu çalışmada irdelemeye çalışacağımız posthümanizm özellikle insan-teknoloji dolaşıklığını odağa alan bir yönelim olacaktır. Francesca Ferrando, Katherine Hayles, ve Donna Haraway gibi filozof ve posthümanist kuramcılara göre posthümanizm başlığı altındaki tüm felsefi ve kavramsal sorgulamalar insan-teknoloji ilişkisinin karmaşıklığından ve dolaşıklığından (ing. *entanglement*) temellenir, çünkü posthümanist düşünceye göre insan, gezegenimizde bugüne kadarki varoluşunu teknolojiye borçludur. İnsan hiçbir zaman kendi başına var olmamıştır. Kırılganlığından, geçiciliğinden ve ölümlülüğünden tek çıkış yolu ise tanrılaşmak ve ölümsüzlüğe erişmektir. Bu yolda teknolojiyi kendine yoldaş olarak kullanmıştır. Söz konusu teknoloji ateşin yakıldığı ilk andan koronavirüs salgınıyla maske ve aşı teknolojileri sayesinde başa çıkmaya çalışmamıza kadar her yerdedir. İnsan biyolojik bir varlık olsa da var oluşunu sürdürebilmesi, kendi üretimi olan teknolojinin yardımıyla gerçekleşmiştir. Empedokles'in hekimlik pratiği sayesinde peşine düştüğü amaç aslında binlerce yıldır insanlığın ölümle baş etmesini sağlamıştır. Katherine Hayles, *How We Think* (2012) adlı yapıtında bu durumu teknogenesis (ing. *technogenesis*) kavramıyla açıklar. “-genesis”in dilimizde “başlangıç” ya da “doğuş” gibi anlamlara geldiğini düşündüğümüzde söz konusu kavram bizi, insan ve tekniğin tarihin başlangıcından bu yana birlikte evrildikleri düşüncesine ulaştırır. Ihab Hassan, *Prometheus as the Performer: Toward a Posthumanist Culture* (1977) başlıklı makalesinde sözünü ettiğimiz birlikte evrilme düşüncesini Prometheus'un ateşi insanlığa sunmasından başlatarak teknolojiyi posthümanist çerçevede ele alan ilk düşünür olmuştur. Dolayısıyla insanoluş sınırlarının nerede başladığı ve teknolojininkilerin nerede bittiği belirsizdir, diğer bir deyişle insan ve teknoloji, ayrışması imkânsız bir ikilik ve dolaşıklık durumundadır. Bu dolaşıklık ister istemez insan ve teknoloji arasında bir melezlik yaratır. Bu melezliği Donna Haraway *Siborg Manifestosu* eserinde şöyle açıklar: “Yirminci yüzyılın sonlarına, bizim ağımıza, bu mitik ağa geldiğimizde, hepimizin bir kimera*; makine ile organizmanın teorik bir zeminde ifade edilen ve fabrikasyon misali uydurulmuş birer melez olduğumuzu vurgulamak gerekir; kısacası, hepimiz siborguz. Bu siborg bizim ontolojimizdir [;]” (2006:4) Açılımı sibernetik organizma olan siborg, insanlık durumunu gözler önüne seren bir kavram olmakla kalmayıp posthümanizmin temel dayanaklarından birini oluşturur. Mutfaklarımızda yanmakta olan ocağın, elimizden düşmeyen telefonların, şu anda okumakta olduğunuz e-derginin, bir yılı aşkın bir süredir eğitim dahil neredeyse her işimizi yürüttüğümüz çevrimiçi platformların yaşamlarımızla iç içe olduğuna vurgu yapar. Andy Clark *Natural-Born Cyborgs: Minds, Technologies, and the Future of Human Intelligence* (2003) adlı eserinde siborg kavramını zamansızlaştırır. Böylece teknolojinin yeni yeni gelişmekte olduğunu ifade eden her söyleme, insanın var olduğu andan itibaren teknolojinin ona eşlik ettiğine dair bir alt metin ekler. Dolayısıyla posthümanizm ve temel kavramları bize yalnızca 19.yüzyıl sonrası mucitlerin değil, Empedokles'in de Antik Yunan'ın posthümanisti olduğunu hatırlatır.

Empedokles'in Dostları'nda posthümanizm

Amin Maalouf *Empedokles'in Dostları* romanında bizlere posthümanist bir kurgu ve posthümanizmin çerçevelediği söylemler sunar. Posthümanizmin bir şemsiye kavram oluşunu göz önünde bulundurduğumuzda romanın posthümanist okumasının çeşitli yönlerden ele alınabileceğini söyleyebiliriz. Örneğin Ergeç (2021) aynı romana eko-eleştirel bir çizgide yaklaşmış, romanın içerdiği doğa söyleminin romanı “insanmerkezcilikten uzaklaştırdığı” (2021, 237) kanısına varmıştır. Bizim yaklaşımımız ise Hayles'in sözünü ettiğimiz “genesis” kavramından yola çıkan, insan ve teknolojinin bütünlük ve birliktelik içinde evrildiği söylemi çevresinde şekillenecektir.

Roman Atlas Okyanusu'nda yer alan çok küçük ve yalnızca iki sahibi olan Antioche Adası'nda geçmektedir. Bu iki kişi sessiz sakin bir yaşam sürmek isteyen ünlü karikatürist Alec ve yazdığı ilk romanıyla dünya

çapında büyük bir başarı yakalayan ancak başka eser veremeyen, ününden ve insanlardan kaçmak isteyen yazar Eve Saint-Gilles'dir. Bu süreçte küresel ölçekte terör saldırıları ve nükleer silah gerilimi tırmanmaktadır. Tam da dünyadaki bu kaos ortamında bir gün tüm dünyada elektrik ve internet ağları kesilir, hemen ardından ise kendilerine "Empedokles'in Dostları" adını vermiş ve Yunanca isimlere sahip, amaçları ve kökenleri tam olarak belli olmayan bir grup insan belirir. Bu insanların en önemli özelliği ise oldukça gelişmiş bir teknolojiye ve tıpkı Empedokles gibi üst düzey tıp bilgisine sahip olmalarıdır. Böylece dünya üzerindeki tüm silah ve nükleer bombaları etkisiz hale getirirler. İleri düzey teknolojiyle donatılmış, insanların "şifa tüneli" adını verdikleri hastane gemiler yardımıyla insanların hastalıklarını dakikalar içinde iyileştirerek isterlerse onları ölümden bile döndürecek teknolojiyi insanlığa tanıtır. Bu durum küresel boyutta büyük bir huzursuzluğa ve beklentiye sebep olur; hemen herkes eğitimi, uğraşını ya da mesleğini bırakır, Empedokles'in Dostları'nın getirdikleri hastane gemiler önünde milyonlarca kişilik kuyruklar oluşturup hastalıklarından arınmayı bekler. Sonunda ise milyonlarca kişiyi bu yöntemle iyileştirip insanlığa teknolojinin iyi amaçlarla da kullanılabileceğini gösteren Empedokles'in Dostları tarih sahnesinden ayrılmışlardır. Yarı distopik, yarı spekülasyon diyebileceğimiz, Maalouf'un alışılmış tarzının ötesine geçen bu roman içerdiği söylemler bakımından posthümanist düşüncenin yazınsal bir karşılığı olma niteliği taşır. Bu bağlamda Maalouf'un insan-teknoloji ilişkisine gönderme yapan söylemlerini Dominique Maingueneau'nun *Yazınsal Söylemin Edimbilimi*⁴ (2001) yapıtında kullandığı yazınsal söylem çözümlemesinin anahtar birkaç kavramı ve örnekleri üzerinden irdelemeye çalışacağız.

Temelde anlatıbilimci Gérard Genette'in *Palimpsestes* (1982) yapıtına ait bir kavram olan metinlerarasılık, Maingueneau'nun da yazınsal söylem çözümlemesi yönteminde kullandığı kavramlardan biridir. İki veya daha fazla metin arasındaki en bariz ilişki olan metinlerarasılık A metninin B metnine yaptığı gönderme, alıntı ya da anırtmalarla kurulur. Maingueneau'ya göre "her eser ve her yazınsal tür, kimliğini, diğer metinlerle arasındaki metinsel ilişkiler aracılığıyla tanımlar."⁵ (2001: 23) Bu çalışmada posthümanizmin izlerini söylem bazında sürme düşüncemiz *Empedokles'in Dostları* romanının aslında direkt olarak metinlerarasılık ilişkisinden temellenen bir kurgusu olmasından kaynaklanmaktadır. Antik Yunan filozofu Empedokles'in başta sözünü ettiğimiz doktor kimliği, bilimsel bilgiye bakışı ve ölüm sorunsalını içselleştirme yöntemine baktığımızda metinlerarasılık söyleminin ne kadar görünür olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Romanın orijinal başlığı *Nos frères inattendus* olmasına rağmen çevirmen Ali Berktaş, başlığı dilimize *Beklenmedik Kardeşlerimiz* gibi birebir bir ifadeye başvurarak çevirmek yerine Empedokles'i açık anırtma yöntemiyle başlığa yerleştirmiştir. Böylece Maalouf'un kurguya yedirdiği metinlerarasılık söylemi, romanın dilimize çevirisinde ilk bakışta fark edilebilir duruma gelmiştir. Bu noktada roman kurgusu açısından bu vurgulamanın herhangi bir sakıncası olmadığını da söylemek gerekir, çünkü romandaki Empedokles anırtmaları sayıca fazla ve oldukça nettir. 'Dostlar'a mensup olan karakterler Empedokles'in izinden gittiklerini açıkça belirten söylemlerde bulunurlar, Empedokles'in bilim ve teknik alanlarındaki gücünü öykünerek yüzyıllardır var olduklarını söylerler ve şiirlerinden alıntılar yaparlar. "Atalarımız otuz kırk yıl önce kendini bir yanardağın kraterinden aşağı bırakarak yok olan birini çıkış noktası olarak sahiplenmişlerdi" (Maalouf, 2020: 58) gibi söylemlere sıklıkla başvururlar. Empedokles'in tıp bilgisi ve ölüme bakış açısı romanda yine aynı doğrultuda söylemlere dahil edilir. Anlatıcı Alec şifa tünellerinin etkilerini şu sözlerle anlatır: "Empedokles tıbbi tarafından tedavi edildiğinizde sadece belirgin bir hastalığınız değil, yaşlanma da dahil görünür görünmez tüm hastalıklarınız iyileşiyor." (*ibid.* 206) Burada "Empedokles tıbbi" ifadesi yalnız Empedokles'in Dostları'nın kullandığı teknolojiye değil, aynı zamanda Empedokles'in yaşadığı dönemde hasta insanlara uygulamaya çalıştığı tekniklere de gönderme

⁴ Fransızca başlığı "*Pragmatique du discours littéraire*" olan yapıtın dilimize çevirisi bulunmamaktadır.

⁵ Orijinal metin: "Chaque oeuvre, chaque genre définit son identité par sa manière de gérer la transtextualité."

yapar. Böylece hekim Empedokles, roman söyleminde her yerdedir. Onun kullandığı ölümle baş etme yöntemi olarak tıp teknolojisi kurgunun her bölümünde karşımıza çıkar. Kendi çağının oldukça ötesindeki bilimsel bilgisi Maalouf'un oluşturduğu yazınsal söylemin içine işler. Kendi pratikleriyle insan-teknoloji ilişkisini dolaşık hale getiren Empedokles'in posthümanizmi Maalouf tarafından benimsenmiş ve roman söylemine eklenmiş olur.

İnsan-teknoloji dolaşıklığı, yazınsal söylemlerden oluşmuş bir yapıtta bilimsel söylemden izler taşıyacaktır. Özellikle doğası gereği bilimkurgu yazınında teknolojiyi merkeze alan söylemlerin oldukça yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Bu noktada Maingueneau'nun *Yazınsal Söylemin Edimbilimi* (2001) yapıtında yazınsal söylem çözümlemesi yöntemlerinden biri olarak aldığı yerdeşlik (fr. *isotopie*) kavramı, bilimsel söylemin yazınsal söylemle dolaşık duruma gelme yollarından biridir. Kavram en geniş tanımıyla metinde herhangi bir dil ögesinin tekrarlanmasıdır. (2001:48) Maalouf'un roman söylemindeki posthümanist çizgiyi irdeleyebilmek için ise metindeki anlamsal yerdeşlikleri tespit etmek yerinde olacaktır. Anlamsal yerdeşlik, aynı sözlük alanındaki anlambirimlerin tekrar edilmesiyle sağlanır. Özellikle bilimkurgusal metinler gibi birden fazla disiplinin birlikte var olduğu metinlerde birden fazla yerdeşlik vardır. Bu durumda insan ve teknolojinin dolaşıklığını odağına alan posthümanist bir metinde, insan ve benlik çevresinde oluşan yerdeşliklerin ve bilim-teknoloji verilerinden türeyen yerdeşliklerin romanda bir arada bulunmaları şaşırtıcı olmaz. Gerçekten de romanda teknoloji kavramı çerçevesinde her karakterin yüzlerce söylemi bulunmaktadır. Ancak beklediğimiz üzere tek yerdeşlik teknoloji yerdeşliği değildir. Örneğin romanın anlatıcısı olan Alec karakterinin Dostlar'a bakışı adanın diğer sakini Eve kadar kucaklayıcı değildir, bu "ne idüğü belirsiz" olarak tanımladığı insanlar yeryüzünde belirlediği andan itibaren şüpheli ve sorgulayıcı davranır. Alec'in teknoloji meselesine daha ılımlı bakmaya başlaması ancak Dostlar'ın hastane gemileri denizlere demir attıktan sonraki bölümlerde olur. O da sonunda söylemlerinde teknoloji kavramı etrafında şekillenen yerdeşliklerden yararlanmaya başlar. Adada Empedokles doktorları tarafından tedavi edilen ilk kişi olduğunda bu deneyimini şöyle anlatır: "Ne olduğu bilinmeyen ışınların bombardımanına nasıl razı olmuştum? Organizmamın bunlara dayanabileceği nereden belliydi? Kendi isteğimle kobaylık yapmayı nasıl kabullenmişim?" (Maalouf, 2020: 129) Burada dikkatimizi çeken, "ışın", "organizma" ve "kobay"dan oluşan teknoloji yerdeşliğinin yanında "benlik" yerdeşliğinin de ağır basmasıdır. Alec'in sorduğu retorik sorular benliğiyle hesaplaştığının göstergesidir, öyle ki normal şartlarda asla razı olmayacağı koşullara boyun eğdiğini görürüz. Daha sağlam ve sağlıklı olma düşüncesi iç hesaplaşmalarından daha ağır basmış olacaktır ki, şifa tüneline girmeyi, üstelik bunu herkesten önce yapmayı kabul eder. Kendini organizma ve kobay olarak, yani aslında bilimsel bir jargondan yararlanarak tanımlamak zorunda hisseder. Böylece onun da bir insan olarak tek başına var olmak gibi basmakalıplaşmış düşüncesini içinde bulunduğu şartlar gereği aşmak zorunda kaldığına tanık oluruz. O da artık bir siborgdur, biyolojik bir organizma olduğu kadar teknolojinin de yoldaşdır.

Bir başka örnekte Empedokles'in Dostları yeryüzünde belirlediklerinde Amerika Birleşik Devletleri başkanı ulusa sesleniş konuşması yapar. Konuşmasında teknoloji yerdeşliği çevresindeki "nükleer", "enerji", "parçalanabilir radyoaktif madde" gibi anlambirimlerden yararlanır:

"Sevgili yurttaşlarım, Tarihimizin bir aşamasında nükleer silahların geliştirilmesi ürkütücü ama gerektiği. Tehlikeli, meşum bir potansiyele sahip bir enerjinin söz konusu olduğunu hep biliyorduk, ama İkinci Dünya Savaşı'na son vermemiz, sonra da yeni bir tehditle, komünizmle başa çıkmamız gerekiyordu. Bugün ise uygarlığımıza yönelik en ciddi tehditler nükleer silahların artışından kaynaklanıyor. [...] Görüşmelerde nükleer silahlar ve parçalanabilir radyoaktif maddelerdeki artıştan kaynaklanan endişe verici duruma uzun uzun değindik." (Maalouf, 2020: 73)

Yine aynı alıntıda önemli olan bir başka konu ise başkanın konuşmasında siyasi ve bilimsel olmak üzere iki tür söylemin bulunmasıdır. Konuşmada ilk bakışta ağırlıklı gözükken bir siyasi söylem vardır. Nükleer

silahların savaşı sonlandırma ve komünizmle başa çıkma gibi iki siyasi nedenden ötürü son derece gerekli olduğunu savunur, ancak söylemine “bugün ise” diyerek devam eder. “Bugün ise”, iki söylem arasında zıtlık anlamı katar. Maingueneau’ya (2001: 58) göre ise böylesine bir zıtlık ifadesinin (fr. *mais*⁶) başka bir sonucu da vardır: zıtlık belirten ifadeden sonraki sözce, öncekinden güçlüdür. İlk sözce ihmal edilmiş, söylem yalnızca ikinci sözceyi vurgulamak için oluşturulmuştur. Böylece başkan, “Bugün ise uygarlığımıza yönelik en ciddi tehditler nükleer silahların artışından kaynaklanıyor” diyerek nükleerin tarihteki kullanımlarının kendince haklı gerekçelerinin önüne nükleerin tehlikeli olma durumunu koyar, dolayısıyla bilimsel söylemin ifade ettiklerini siyasi söylemin üstüne taşır. Söylemde vurgu bilimsel ve tehlikeli olan kısımda kalır. “Nükleer zamanında gerekliydi, ancak şimdi gerekliden çok tehlikeli” şeklinde bir yeni anlam oluşur. Böylece iki tür söylem birbirinin içine geçmiş olur, değerleri değişir. İnsanın başlıca özne olduğu siyaset, teknolojinin varlığıyla gölgelenir. Böyle bir söylem, tıpkı posthümanist düşüncenin yaptığı gibi, insana bir kez daha iktidarının düşündüğü kadar sağlam olmadığını hatırlatır. Maingueneau’nun yazınsal söylem çözümlemesinde kullandığı iki sözce arasındaki zıtlık roman söylemi boyunca varlığını sürdürür. Romanda insanın bilinen ve alışlagelmiş varlığı, tanımı, alışkanlıkları, yaşam tarzı, bilimi ve toplumu sürekli olarak yerinden oynar, yerine bambaşka bir insan sistematiği gelir. Tüm karakterler bu değişimden etkilenirler ve bu durum söylemlerine yansır. Örneğin Empedokles’in Dostları’nın dünyada boy gösterişlerini olayların başından itibaren büyük bir sevinçle karşılayan tek karakter Eve Alec’e şöyle der: “Uygarlıklarımızın ölümlü olduklarını belirttiğimiz zaman bile caka satmayı ve kibirli olmayı beceriyorduk! Tarih’i bizim yaptığımıza emindik. Halbuki henüz tarihhöncesinden bile çıkamadığımız anlaşılıyor!” (Maalouf, 2020: 62). “Halbuki” ifadesi tarihin başlangıcından bu yana var oluşuyla ilgili kibir içinde olan insanın önüne henüz tarih öncesi çağlardan çıkamadığı anlaşılabilir insanı koyar. Böylece insan, tarihsel süreci de göz önüne alınarak Eve tarafından yeniden tanımlanmış olur. Aynı şekilde Alec’in vaftiz kızı ve doktor Adrienne, Dostlar ve şifa tünelleri ile olan karşılaşmasından sonra “artık ‘zamanaşımına uğramış’ bir bilimin taşıyıcısı olduğu için, kuşkusuz ‘meslektaşlık’ iddiasında buluna[mayacağı]” (*ibid.* 170) “ama faydalı olmak ve öğrenebileceği ne varsa öğrenmek istediğini” (*ibid.* 171) söyler. “Ama” bağlacının bize anlatmaya çalıştığı, hekimlik pratisyenliği yapmakta olan, bilim ve teknolojiyle iç içe bir insanın bile Empedokles’in Dostları sayesinde kendini yeniden tanımlamaya karar verebileceğidir.

Çıkarımlar ve sonuç: Kurguda posthümanizm

Empedokles’in Dostları romanında yazınsal söylemden yola çıkarak romanın insan-teknoloji dolaşıklığından temellenen bir posthümanist yönelim üzerine kurulu olduğunu irdelemeye çalıştık. Metinlerarası göndermeler, anlamsal yerdeşlikler, farklı söylem türlerinin birlikteliği ve sözcelerin birbirlerine göre değerlerini belirleyen zıtlık ifadeleri yardımıyla roman söylemine sağladığı katkıları inceledik. Parçalı analizlerimize roman söylemini bir bütün olarak ele alan bir bakışla yaklaşacak olursak romanda Empedokles’in bir ideal değil, bir başlangıç noktası olarak sunulduğunu söylemeliyiz. Empedokles’in felsefesinden hareketle ölümü yenmeye yarayacak bir teknolojinin varlığını konu edinen bu roman bile pratikte ölümün nasıl yenileceğini açıkça anlatmaz. Şifa tünellerinin kıyılarına yanaşıp insanların saniyeler içinde iyileştiğini kısaca aktarmakla yetinir. Empedokles’in Dostları’nın Antik Yunan uygarlığı döneminden bu yana nasıl bir yol izledikleri açıkça belirtilmez. Bunca yıldır anakara insanlarından nasıl saklandıkları anlatılmaz. “Bizim kavgalarımıza hiç bulaşmadan, aptalca inançlarımızla vakit yitirmeden yollarına dosdoğru devam eden” (Maalouf, 2020: 175) deyim yerindeyse bir paralel insanlık sunması dışında hiçbir ayrıntıdan söz edilmez. Onların uyguladıkları şekilde ölümü yendiğimiz takdirde insan nüfusunun nasıl kontrol edileceği ya da gezegenimizde neler olacağıyla ilgili öngörüler paylaşılmaz. Bunlar, okuyucunun roman söyleminde doldurmaya katkıda bulunması beklenen boşluklardır (fr. *lacune*). Ayrıca

⁶ Fransızca “fakat, ama, ancak” gibi anlamlara gelen *mais* sözcüğü Dominique Maingueneau’nun yazınsal söylem çözümlemesi yönteminde zıtlık belirten herhangi bir bağlacın yerini tutabilir.

geleceğe yönelik bir kurgusu ve bilim ve teknolojinin verilerinden yararlanmasına rağmen *Empedokles'in Dostları* bize kapalı bir bilimkurgu evreni sunmaz. Bilimkurgu kitap ve filmlerden alıştığımız üzere mükemmel ve dayanıklı insan idealini dayatmaz. Ancak içinde barındırdığı bilimsel söylem sayesinde insanın teknoloji için ve teknoloji aracılığıyla savaşmak yerine onunla bütünlük içinde, diğer canlılar ve kendi türü içerisinde barışçıl eşitlikçi bir tutum ile yaşamayı önerir, öyle ki bu mesajı karakterlerin söylemleri üzerinden açıkça verir. Örneğin Eve, Dostlar'ın dünyada gözükmesinden sonra bir akşam yemeği sırasında coşkuyla şöyle der: "Ben Empedokles'in Dostları'na içiyorum! İnsanlığın tüm kibri yerle bir oldu!" (Maalouf, 2020: 61) Eve insanlığın alışılacalmış "her şeyin ölçüsü olma hali"nin beklenmedik dostların gelişiyle sona erdiğini, üstelik artık kibrin yerini daha olumlu davranışların almasını beklediğini bu mutlu söylemiyle dile getirir. Ayrıca romanın sonunda Dostlar'dan Elektra, yeryüzünden ayrılırken yaptığı uluslara sesleniş konuşmasında insanlığa sorar: "Önceliklerinizi yeniden gözden geçirmeye ve hem bizimle hem de kendi aranızda yeni bir sayfa açmaya hazır mısınız?" (Maalouf, 2020: 208) Elektra bu sözleriyle insanlığa kendi arasındaki anlamsız savaşları bırakmasını, "biz" olarak ifade ettiği teknolojiyi bir düşman ya da tehlike olarak değil, kendine yoldaş olarak görmesini öğütler. Bu öneriler sözünü ettiğimiz posthümanist anlayışın çekirdeğini oluşturur.

İnsanın var oluşunu ve koşulunu sorgulaması, onları aşmaya çalışması, bunu yaparken teknolojiyle bütünleşmesi, ona bağımlı olması ve onsuz var olmaması şeklinde ilerleyen posthümanist insan-teknoloji dolaşıklığının sıklıkla kurgusal alana yansıyor olması şaşırtıcı değildir. Çünkü kurgu çoğu zaman insanın olası gördüğü ya da hayal ettiği gerçekliğin "yeniden yazımı"dır. Genellikle distopik ve spekülative kurguları olan yapıtlar insanın arzu ve korkularının dışı vurabileceği en uygun ortamlardır. Bu tür yapıtlarda hiçbir gerçekçilik şartı ve sınırı aranmaksızın ölümsüzlük arayışının ve tanrılaş(ama)manın en uç halleri kurgulanabilir. Bu bağlamda Maalouf'un *Empedokles'in Dostları*'nda yaptığının, kendi üslubuna göre sıra dışı gözükse de aslında *Uygarlıkların Batışı* (2019) yapıtında verdiği mesajdan çok da farklı olmadığını öne sürebiliriz. *Uygarlıkların Batışı* üzerine çok çalışılmış bir denemedir ve uygarlığın insanlar birbirleriyle savaşırken ilerleyemeyeceğinden söz eder. *Empedokles'in Dostları* ise *Uygarlıkların Batışı*'nda savunulan tezi destekleyecek hikayelerin eksikliğinden doğmuş bir romandır. Dostlar'ın ayak bastığı bir dünya kimilerine göre kurgusal düzlemde kalması gereken bir distopya olabileceken biz posthümanistlere göre içten içe gerçekleşmesi dilenen bir ütopyadır. Çünkü düşüncelerini insan-teknoloji dolaşıklığından temellendiren posthümanistlerin ortak olarak savdukları bir sav vardır: *Bir olmak daima diğerleriyle birlikte olmaktır.*

Kaynakça

- Aristoteles. (2015). Retorik. (çev. Mehmet H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi.
- Braidotti, R. (2014). *İnsan Sonrası*. İstanbul: Kolektif.
- Burnet, J. (2003). *Early Greek Philosophy*. Londra ve Edinburgh: Kessinger.
- Clark, A. (2003). *Natural-Born Cyborgs: Minds, Technologies, and the Future of Human Intelligence*. New York: Oxford University Press.
- Ergeç, Z. (2021). Amin Maalouf'un 'Empedokles'in Dostları' Romanına Eko-eleştirel Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(77), 231-238.
- Faraone, C. (2019). "Empedocles the Sorcerer and his Hexametrical Pharmaka". *Antichthon*, 53, 14-32. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/ann.2019.1
- Ferrando, F. (2019). *Philosophical Posthumanism*. London: Bloomsbury Plc.
- Freud, S. (2018). *Savaş ve Ölüm Üzerine*. (çev. E. Yıldırım). İstanbul: Oda.
- Genette, G. (1982). *Palimpsestes: La littérature au second degré*. Paris: Seuil. Collection Poétique.

- Haraway, D. (2006). *Siborg Manifestosu: Geç Yirminci Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm*. (çev. Osman Akinhay). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hassan, I. (1977). "Prometheus as the Performer: Toward a Posthumanist Culture? A University Masque in Five Scenes". *The Georgia Review* 31.4, 830-850.
- Hayles, K. (2012). *How We Think: Digital Media and Contemporary Technogenesis*. Illinois: The University of Chicago Press.
- Internet Encyclopedia of Philosophy -IEP (1995). Erişim linki: <https://iep.utm.edu/empeoc/>
- Maalouf, A. (2020). *Empedokles'in Dostları*. (çev. Ali Berktaş) İstanbul: Yapı Kredi.
- Maalouf, A. (2019) *Uygarlıkların Batışı*. (çev. Ali Berktaş). İstanbul: Yapı Kredi.
- Maingueneau, D. (2001) *Pragmatique du discours littéraire*. Paris: Nathan.
- Sarı, E. (2017). *Dünya Tarihi Filozofları*. Antalya: Nokta E-Book Publishing. Erişim linki https://books.google.com.tr/books?id=mwE2DwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Ülken, G.O. (2019). *Aristoteles'te ve Derrida'da Hayvan Sorusu* (Yüksek lisans tezi). Erişim linki <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/12021/Aristoteles%27te%20ve%20Derrida%27da%20Hayvan%20Sorusu%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

35. 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunda Doğulu hükümdar imgesi ve Kanuni Sultan Süleyman**Özlem KASAP¹**

APA: Kasap, Ö. (2021) 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunda Doğulu hükümdar imgesi ve Kanuni Sultan Süleyman. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 429-436. DOI: 10.29000/rumelide.984836.

Öz

Fransız tiyatrosunun altın çağı olarak anılan 17. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğunu konu alan, daha doğrusu uzam olarak Osmanlı sarayını seçen ve kişilerine “Doğulu” isimler ve özellikler veren oyun yazarları çoğalır. Fransız oyun yazarları ve seyirciler için, o dönem, Osmanlı İmparatorluğu “Doğu”dur (*l’Orient*) ve yazınsal yapıtlarda Doğu’yu Doğu yapan mutlakiyetin, barbarlığın, zorbalığın, şiddetin hüküm sürdüğü saraylar, onların olmazsa olmaz “harem”leri, dinsel gelenekleri ve yasaları ve elbette mutlakiyetin simgesi hükümdarlarıdır. Tüm bu imgeler kimi zaman Batılının kendi imgesini oluşturmak için kullanacağı birer karşı-model olarak yapıtlarda işlenir. Çalışmamızı sınırlayacağımız imge ise, Avrupa ülkelerinde – özellikle Fransa’da – yazınsal yapıtlara, opera ve bale gösterilerine de defalarca esin kaynağı olmuş, çeşitli dönemlerde farklı yorumlarla yeniden ele alınmış olan Kanunî Sultan Süleyman imgesi olacaktır. Kanunî Sultan Süleyman’ın hüküm sürdüğü, özellikle de ilk şehzadesi Mustafa’nın ölümü ile sonlanan döneminin, nasıl ve niçin bir kurgusal malzemeye dönüştüğünü üç tiyatro yapıtından hareketle irdelemeye çalışacağız. Bu oyunlardan ilki, Pierre Mainfray’nin 1621 yılında yayımlanan “La Rhodienne, ou La cruauté de Soliman” (*Rodoslu Kadın ya da Süleyman’ın Zalimliği*), diğer ikisi de 17. Yüzyıl İtalya’sının en başarılı oyunlarından biri sayılan, İtalyan oyun yazarı Prospero Bonarelli’nin “Il Solimano” adlı oyununun Fransızca yorumlanması olup, biri Vion D’Alibray’in 1637 tarihli “Le Soliman” (*Süleyman*) adlı traji-komedisi, diğeri ise 1639’da yayımlanan Jean Mairet’nin “Le grand et dernier Soliman ou La Mort de Moustapha” (*Büyük ve Son Süleyman ya da Mustafa’nın Ölümü*) adlı trajedisidir. Bu karşılaştırmalı imge çalışmasının sonucunda, halkın imgelemine doğrudan besleyen tiyatro yapıtlarıyla, dönemin toplumsal algısında nasıl bir Doğulu hükümdar imgesi yaratıldığı ve bunun neden bir karşı-model olarak yorumlanabileceği sorgulanacaktır.

Anahtar kelimeler: Kanuni Sultan Süleyman imgesi, Fransız Tiyatrosunda Klasik Dönem, Vion D’Alibray, Jean Mairet, Pierre Mainfray

The image of Suleiman the Magnificent and the oriental ruler in the 17th-century French theater**Abstract**

In the 17th century, the golden age of French theater, many playwrights used the Ottoman imperial palace as a space for their "western" plays which feature "oriental" characters that can be recognized by their names and properties that are appropriate to them. For the French playwrights, the Ottoman Empire is, at that time the East and this East is represented through its palaces where absolutism, barbarism, tyranny, violence, its "harems", its religious customs and its laws. As for its sovereign, he is the very symbol of Eastern absolutism. In this perspective, this study proposes to study among so many images specific to this East, the image of Suleiman the Magnificent who has inspired many literary works.

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ankara,Türkiye), ozkasap@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4649-5689, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 16.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984836]

To understand the reasons which prompted playwrights to use Suleiman by interpreting episodes from his long reign, namely the one relating to the assassination of his first son Mustafa, we will analyze three plays written and performed in the 17th century. The first is a tragedy by Pierre Mainfray. The other two plays are a rewrite in French of the successful play by Italian playwright Prospero Bonarelli, "Il Solimano": a tragicomedy by Vion D'Alibray and a tragedy by Jean Mairet. By comparing the image of Suleiman as it appears in each of these plays, it would be possible to understand the role attributed to this image in its interpretation and its reception but also to explain why this image is considered as a counter-model of "western" identity.

Keywords: The image of Suleiman the Magnificent, French classical theater, Vion D'Alibray, Jean Mairet, Pierre Mainfray

Giriş

16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar, Müslüman Doğu, Batılılar tarafından gizemli bir "uzak"lık, egzotik ve merak uyandırıcı bir uzam olarak ilgi görmüştür. Tarihsel ve coğrafi açıdan sınırlayıcı olsa da bu ilginin odağında olan Doğu, Osmanlı İmparatorluğu, Doğulu ise "Türk"tür. Kapitülasyonların imzalanması ile ticari, siyasi ve diplomatik ilişkilerin yaygınlaşması sonucunda bu uzam ve Türk imgesi özellikle Fransızların imgeleminde kendine yer bulmuştur (Calefas-Strébelle, 2013: 59). Misyonerler, diplomatlar, gezginler bu kaygı verici olduğu kadar da ilgi uyandırıcı uzamla ilgili gözlemlerini "dünya görüşleri" ve zamanın o uzama yüklediği anlamlarla bezeyerek aktarmışlar, çeşitli imgelerin yaratıcıları ve taşıyıcıları olmuşlardır. Böylece Doğu, Batılıların imgeleminde "egzotik", "ürkütücü", "şaşırtıcı", hatta "erotik" yan anlamlarla gelişerek yayılmış; sanatsal ve yazınsal, özellikle de tiyatro yapıtlarında sıklıkla kullanılan bir arka plan haline gelmiştir.

16. ve 17. yüzyıllarda Fransızlarda merak uyandıran ise genel anlamda Türkler ve yaşayışları değil, Osmanlı sultanı, sarayı ve çevresidir. Fransa'da, 1617 yılında tahta geçen ve bakanı Richelieu ile mutlakiyetin temellerini atan Louis XIII gibi, Osmanlı sultanı da Doğudaki mutlakiyetin simgesidir ve kurgusal yapıtlarda öne çıkan bir imge olarak karşımıza çıkar. Bu sultan imgesi de çoğu zaman Kanunî Sultan Süleyman kimliğinde yorumlanır. Kanunî ya da Batılıların Muhteşem olarak adlandırdıkları Süleyman, tarihsel kimliğinin yadsınamaz önemini yanı sıra, Aristoteles tarafından *Poetika*'da belirlenmiş ve 17.yüzyıla geldiğinde klasik tiyatro olarak anılacak olan tiyatro kuramlarında tanımlanmış "trajedi" türünün gerekli çoğu unsurunu da yaşamında barındırır.

Bu çalışmada, kurgusal kişi Süleyman'dan hareketle oluşturulan "imge"yi, 17. yüzyılda yayımlanmış ve sahnelenmiş olan üç oyundan hareketle ele almaya ve yorumlamaya çalışacağız: Bu oyunlardan ilki, Pierre Mainfray'nin 1621 yılında yayımlanan "La Rhodienne, ou La cruauté de Soliman" (*Rodoslu Kadın ya da Süleyman'ın Zalimliği*), diğer ikisi de 17. yüzyıl İtalya'sının en başarılı oyunlarından biri sayılan, İtalyan oyun yazarı Prospero Bonarelli'nin "Il Solimano" adlı oyununun Fransızca yorumlanması olup, biri Vion D'Alibray'nin 1637 tarihli "Le Soliman" (*Süleyman*) adlı traji-komedisi, diğeri ise 1639'da yayımlanan Jean Mairet'nin "Le grand et dernier Soliman ou La Mort de Moustapha" (*Büyük ve Son Süleyman ya da Mustafa'nın Ölümü*) adlı trajedisidir.

17. yüzyıl Fransız tiyatrosu ve saray konulu oyunlar

17. yüzyılda Fransa'da yazılmış ve oynanmış tiyatro yapıtlarının geneline bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğunda meydana gelmiş tarihsel olaylardan esinlenerek yazılmış olan yirmiye yakın trajedi ve traji-komedi olduğu görülmektedir. Bu oyunların yarısından fazlası ise Kanuni Sultan Süleyman

dönemindeki olayların kurgusal anlatımıdır. 17. ve 18. yüzyıllarda Fransız Edebiyatında Doğu kitabının yazarı Pierre Martino, o dönem okuyucuların, adlarını dahi bilmedikleri Doğu ülkelerine aslında hiç de ilgi duymadıklarını, “romanda olduğu gibi tiyatrodaki kendilerinin ideal kopyalarının temsil edilmesinden başka bir arzuları” olmadığını belirtiyor (Martino, 1906: 33). Ancak Doğu, kendi uzamlarının karşısı olduğu, egzotik olduğu için ilginç bir uzam olarak sıklıkla sahneleniyor. Yazılan oyunlar incelendiğinde, Doğu'nun kimi zaman bir arka plan, basit bir egzotik dekor olmaktan öte gitmediği, Doğulu gibi giyinmiş “kahramanların”, Doğu saraylarında, Doğu “hikayelerini” birer Batılı gibi yaşadıkları, bu “folklorik” dekor içerisinde Batılı gibi hissedip davrandıkları ve konuştukları görülebilir, seyircinin, “egzotik” bir dekor içerisine yerleştirilmiş “kendi” temsilini izlemekten keyif aldığı söylenebilir. Egzotizm, trajedi yazarı açısından da, oyununun konusunu, antikiteden almak yerine², uzamda uzaklaşarak o uzak, bilinmeyen ve gerçekte pek de bilinmek istemeyen gizemli ve ürkünç Doğu'dan alarak farklı ve popüler bir eser yaratma olanağı sağlamaktadır.

17. yüzyılda yazılmış ve sahnelenmiş egzotik oyunlarda “turqueries” araştırması yapan Sylvie Requemora bu oyunların birer tür, hatta alt tür olmadıklarını ve “minör” olarak nitelendirilebileceklerini belirtirken, tarihsel kaynaklarına göre altı döneme ayırır. Bu dönemlerden ilki, Yıldırım Bayezid ve Timur arasındaki savaşı, sonuncusu ise Gençosman olarak bilinen II. Osman'ın hükümdarlığının son dönemlerini konu aldığından çalışmamızın kapsamı dışındadır ancak diğer dört dönem de doğrudan Süleyman ile ilintilidir. Bunlar sırasıyla: Hürrem – Roxelane'in yükselişi (en az Süleyman kadar kullanılmış bir kurgusal oyun kişisi olarak karşımıza çıkar), Süleyman'ın oğullarının taht kavgası (ele alacağımız iki oyunun konusunu oluşturan Mustafa'nın ölümü de bu dönem içerisinde yer alır), İbrahim'in yükselişi ve son olarak, Hürrem'in yer almadığı, genç bir çifte, despot, barbar, zalim bir hükümdar rolündeki Süleyman tarafından eziyet edilmesi. Süleyman ekseninde yazılmış bu oyunlardan yedisi trajedi, üçü de traji-komedidir (Requemora, 2004: 133).

Yazınsal bir imge olarak “Kanunî Sultan Süleyman”

Tarihsel gerçekliğin kurgusal olan ile harmanlandığı bu oyunlar çeşitli bilimsel yaklaşımlarla incelenmiş, incelenmeye devam etmektedir. Bu çalışmada amacımız, “kahramanı” trajedinin kaçınılmaz sonu olan ölüme mahkum eden Doğulu, zorba hükümdar imgesi olarak kurgusallaştırılan Süleyman'ı dramaturjik açıdan ele almak ve 17.yüzyıl Fransa'sında nasıl alınıldığını, mutlakiyet anlayışına, Fransız kimliğinin oluşumuna ve şiddet, kabalık gibi feodal özelliklerden arınılmasına nasıl katkı sağlamış olabileceğini sorgulamaktır.

Aristoteles *Poetika*'da, sanatları taklit ettiklerine göre şöyle ayırır: İyileri taklit edenler, kötülerini taklit edenler. Trajedinin ortalamadan daha iyi kişileri, komedinin ise ortalamadan daha kötü kişileri taklit ettiğini söyler (Aristote, 1870: 9). Süleyman, komedilere konu olacak “utanç verici”, “gülünç” zaaf taşımadığından komedi kişisi olarak taklit edilemez ancak zalim ve despot olduğundan, taklit edilecek “iyi” bir model de değildir. Dolayısıyla genelde ne trajedilerin, ne de mutlu bir son ile biten traji-komedilerin “kahramanı” olarak kurgulanmaz. Süleyman daha çok, Antik Yunan trajedilerindeki Tanrıların, kahramanları ölüme sürükleyen değiştirilemez “kader”in oynadığı role benzer bir rol oynar. Oysa, Tanrının yeryüzündeki gölgesi olarak anılsa da Süleyman Tanrı değil, hükümdardır ve hükümdar/kral *ethos*'unu

2 Klasik tiyatrodaki, özellikle de trajedide, konunun, olabildiğince antik Yunan ya da Roma mitolojisinden, antik dönem yazarlarının trajedilerinden ya da Yunan veya Latin tarihçilerin aktardıkları olaylardan esinlenmesi beklenir. 17. yüzyıl tiyatrosunun en önemli trajedi yazarlarından olan Racine, Bajazet – Bayezid- oyunu ile bu kuralı ihlal eder (olay 17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda geçtiğinden “çağdaş” bir tarihsel olaydan esinlenir) ve oyuna yazdığı ikinci önsözde coğrafi uzaklığın, zamansal uzaklığa eşdeğer olduğunu savunur; kahramana duyduğumuz saygının bizden uzak olduğu ölçüde olanaklı olduğunu belirterek, ülkelerin birbirlerine olan uzaklıklarının bu gerekli mesafeyi yarattıklarını ifade eder.

taşır. Ancak, kurgusal bir karaktere dönüştürüldüğü oyunlar kendisinin “geleneksel” bir kral olmadığını, “zorba bir Türk hükümdar” olarak sahneye konulduğunu gösterir ve kimi zaman erdem sahibi, adil ve asil kral özellikleri sergilese de uygunluk kuralı gereği, o dönem “zorbalara ve Türklere” atfedilen iki tutkuya esir olduğu gözlemlenir: “bir yandan meşhur *libido dominandi*, erk tutkusu, bir yandan ise aşk tutkusu” (Chataigner, 2014: 2). David Chataigner, Süleyman’ın oyunlarda “zayıf” bir hükümdar olarak temsil edildiğine dikkat çekerken, tutkularına yenik düşmek ve akıl yolunu seçmek arasında gidip gelişini Apostolidès’in *kralın çift bedeni teorisi* ile açıklar: “Bu doktrin (...) gerçek kişi olan hükümdar ile *persona ficta*, yani Devletin cisimleşmiş hali olan hükümdar arasında ayırım yapar. Aynı beden içinde kralı Kraldan ayırt etmeyi sağlar. İlki, gerçek insan, etten bir bedene sahiptir ve tebaası ile aynı olumsuzluğa tabidir; ikincisinin ise simgesel bir bedeni vardır ve ölmez.” (Chataigner, 2014: 1). 17. yüzyıl Fransız oyun yazarlarının kaleminde Süleyman’ın çoğu zaman bu iki beden arasında bölünmüş olduğunu, bu bölünmüşlüğü ise hüküm sürmesine engel olduğunu, tereddütleri içinde erkini ve görkemini kaybettiğini görmek olanaklıdır. Bu unsur aslında Süleyman’ın, hem temsil hem de alımlama anlamında etkisizleştirilmesi, Batıdaki emsallerinden, akıl, sağduyu, adalet, eşitlik gibi özellikleri barındırması beklenen kral *ethos*’undan uzaklaştırılmasına katkı sağlar.

“La Rhodienne, ou La cruauté de Soliman” (Rodoslu Kadın ya da Süleyman’ın Zalimliği)

Pierre Mainfray’nin 1621 yılında yazdığı bu oyun, Jacques Yver’in 1572 tarihli *Printemps, Histoire tragique des amours d’Eraste et de Perside* öyküsünün yeniden yazımıdır. Yver’in öyküsü, asil aileden gelen iki genç insanın trajik aşklarının anlatımı ve asillerin, prenslerin yaşadıkları baht dönümü (*péripétie*) üzerine bir sorgulamadır. Zorba bir hükümdarın yıkıcı tutkusu ise öykünün sonunu hazırlar. Tıpkı Yver gibi, Mainfray de oyununu baht dönümü üzerine kurmuştur (Campagne, 2005: 213) ancak oyun aslında iki farklı okumayı olanaklı kılar. Mainfray, hem Perside kişisini hem de Süleyman kişisini başlığa koyarak bu iki okumanın önünü açar. Oyunun kahramanı cesur, iyi savaşçı, erdemli Rodoslu şövalye Eraste iken, Perside de sevdiği ve sevildiği ancak talihsizlikler ve yanlış anlamalar sonucunda ayrı düştüğü Rodoslu “demoiselle”dir. Bu karşılıklı sevginin tersine dönmesine (*revers de fortune*) neden olan olaylar Perside’in Eraste’a hediye ettiği mücevherin yanlışlıkla başkasının eline geçmesi ve Eraste’in bir başka şövalyeyi öldürerek Rodos’tan sürgün edilmesidir. Dramatik gerilimi artırmak için oluşturulan üçgeni tamamlayacak Süleyman oyun kişisi, Eraste’in Süleyman’ın ordusunda savaşmaya başlaması, Rodos’un fethedilmesi ve Perside’in Süleyman’ın sarayına getirilmesi ile hikayeye dahil olacaktır. Oyunun başlığından da anlaşılacağı gibi bu oyun kişisi, çok açık bir zorba imgesinde resmedilmekte ve onun zalimliği oyundaki ikinci ve üçüncü baht dönümlerini tetiklemeye yaramaktadır.

Tutkusuna karşılık alamayan ve Perside’in Eraste’a duyduğu aşkı öğrenen Süleyman iki genci evlendirmeye karar verir ve Rodos’a vali atadığı Eraste ile birlikte Rodos’a yerleşmelerine izin verir. Talihsizlikler sonucu ayrılmış olan çift böylece tekrar bir araya gelmiş ve mutluluğa kavuşmuştur. Elbette bu davranış oyunun başlığının da gösterdiği gibi Süleyman’ın “Doğulu zorba hükümdar” (*tyran oriental*) imgesine aykırıdır. *Poetika*’da baht dönümü ve / veya tanıma (*reconnaissance*) ile biten trajediler “karmaşık” (*implexe*) olarak tanımlanır ve iyi birer örnek olarak verilir (Aristote, 1870: 17). Görülüyor ki Mainfray, mutlu bir sona gittiği izlenimi veren oyununa baht dönümü ve tanımanın bir arada kullanıldığı bir son yazarak klasik kurguyu başarılı bir şekilde oluşturur. Erdemli davranışından pişmanlık duyan Süleyman, danışmanlarından da etkilenecek, bir haberci gönderir ve Eraste’ı saraya çağırarak öldürtür. Rodos’u ele geçirip Perside’i almaya karar verir ancak Eraste’in zırhını giymiş olan Perside Rodos surları üzerinde kendisine meydan okuyunca, paşalarının öğütlediği gibi kim olduğunu bilmeden ölüm emrini verir. Rodos zalimce ele geçirildikten sonra Süleyman’ın, zırhın içindekinin Perside olduğunu anlaması da klasik anlamda bir “tanıma”dır. Mainfray, Süleyman’ın zalimliğini pekiştirmek için ise danışmanlığını yapan paşalardan biri olan Bustor’u idam ettirir.

“Uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkularından temizleme” amacı güden katharsis, oyunun erkek ve kadın kahramanlarının ölümü, Süleyman’ın pişmanlığı, Bustor’un idamı ile gerçekleşir.

Yver’in öyküsündeki anlatı unsurlarının tüm ayrıntılarını sahneye taşıyan Mainfray, dönemin seyircisinin beklentisini karşılar aslında. Perside’in ölümünü sahne dışında gerçekleştirip anlatabilecekken, yer birliği kuralını ihlal etmek pahasına kurguyu Rodos’a taşır ve genç kadının cesur ölümünü, Rodos’un ele geçirilişini ve Süleyman’ın pişmanlığını gösterir (Campagne, 2005: 218). Özellikle Perside’in ağzından anlatılan şiddet ve zalimlik, “kargalara yem olarak atılan cesetler”, “kan nehirlerinde yüzen bedenler” gibi görsel imgeler ise 16. yüzyılda yazdığı “L’art poétique françois” ile bilinen Laudun D’Aigaliers’nin “Trajediler, vahşi oldukları ölçüde kusursuzdurlar.” cümlesini doğrular (Campagne, 2005: 218).

“Le Soliman” (Süleyman) - “Le grand et dernier Soliman ou la mort de Moustapha” (Büyük ve Son Süleyman ya da Mustafa’nın Ölümü)

İlki, Mainfray’nin oyunundan on altı yıl sonra, ikincisi de on sekiz yıl sonra yazılan ve sahnelenen bu oyunlar, tarihsel çerçeve ve Süleyman imgesi açısından *La Rhodienne* oyunundan ayrılır. Bu iki oyun da, Mustafa’nın 1553’de öldürülmesini konu alan ilk oyunlardan (Le Thiec, 1996: 139), Prospero Bonarelli’nin 1619 yılında yayımlanan ve büyük başarı elde eden *Il Solimano* oyununun yeniden yazımıdır. İkisini de incelemek istememizin nedeni, *Le Soliman* oyununun yazarı Vion D’Alibray’nin, bu oyundan bir yıl önce Corneille’in *Le Cid* oyunuyla gündeme oturan traji-komedi tartışmaları daha sürerken, tarihsel gerçekliği de değiştirerek mutlu sonla biten bir traji-komedi ortaya koymasındır. Bu çalışma çerçevesinde, bu mutlu sonun Süleyman kişisinin kurgusallaşmasını nasıl etkilediğini, imgede bir farklılık yaratıp yaratmadığını sorgulamak yerinde olacaktır.

Oyunlara kaynak olmuş tarihsel evrelerden belki de trajediye en uygun olanı uyarlayan D’Alibray ve Mairet, Aristoteles’in *Poetika*’nın 14. bölümünde vurguladığı gibi, kurguyu “dehşet ve acıma duygularını” en üst seviyeye çıkarabilecek bir çerçeveye yerleştirirler. İlgili bölümde Aristoteles “Felaket birbirini seven insanların başına gelirse; bir kardeş bir kardeşi, bir oğul babasını, bir anne oğlunu, bir oğul annesini öldürmek üzereyken” seyircide heyecan yaratılır der (Aristote, 1870: 22). Hürrem’in yükselişi ve Mustafa’nın öldürülmesi, Batılı yazarların özellikle kurgusallaştırdıkları ve ilgi gören epizodlardır. Hürrem’in tiyatro yapıtlarında ve romanlarda üslendiği rol 17. yüzyıldan sonra farklılaşacak ve harem uzamının kullanılmaya, cariyeler arası entrikaların işlenmeye başlamasıyla “erotik” yan anlamlar da eklenerek seyircinin / okuyucunun değişen beğenilerine hitap etmeye başlayacaktır. Bu oyunlarda ise rolü henüz kısıtlıdır. Oyunda, Süleyman’ın yaşayan en büyük oğlu Mustafa’nın tahta geçtikten sonra kardeş katli yasası gereği oğullarını öldüreceğinden endişe duyan Roxelane (Hürrem), Rüstem’in de yardımıyla bir komplo kurup, Süleyman’ı Mustafa’nın hain olduğuna ve Pers Şahı ile işbirliği içinde olduğuna inandıracak, ölümüne yol açacaktır.

Mainfray’nin oyununa göre tarihsel gerçekliğe daha yakın, daha karmaşık bir kurgu, daha çok sayıda oyun kişisiyle bu iki oyun da tarihsel oyun türüne daha fazla yaklaşırlar ve Aristoteles’in tarihçi ve oyun yazarı arasında belirlediği farklılıktan ilerleyerek olmuş olanı değil, klasik tiyatronun benzerlik, inandırıcılık kuralları çerçevesinde “olabilecek olanı” anlatırlar. Elbette de bu olabilecek olanın sınırları, Roxelane’in doğumda çocukların değiştirilmesi sonucunda Mustafa’nın annesi olduğunun ortaya çıkması ile esnetilir, bu kurgu, Antik Yunan trajedilerinde de sıklıkla kullanılan bir baht dönümü ve tanıma unsuru olarak belirir. D’Alibray’nin mutlu bir son ile Mustafa’nın hayatını bağışladığı oyununda bu gerçek zamanında ortaya çıkar ve seyirci, oyun boyunca bu masum kahraman için duyduğu kaygı ve dehşetten kurtulur. Ancak, Mairet, kaynağına sadık kalarak baht dönümü ve tanıma unsurunu oyunun sonunda trajedi kurallarına uygun

olarak kullanır, Roxelane Mustafa'nın oğlu olduğunu çok geç öğrenir, Süleyman ise hem haksız yere öldürttüğü oğlu, hem de bu ölüm haberi sonrasında intihar eden Roxelane'ın yasını tutarak seyircide "acıma" duygusunu uyandırır.

Vion D'Alibray'nin *Soliman* oyununun açıklamalı bir baskısını hazırlayan Marie-Pauline Martin, Bonarelli'nin *Il Solimano* oyununda Süleyman'ın oyunun gerçek kahramanı olarak değerlendirilmesi gerektiğini, seyircinin Mustafa için korkarken, asıl katharsisi, Süleyman'ın oğlunun ve karısının kaybı sonucunda en büyük baht dönümünü deneyimleyerek yaşadığını belirtiyor ve D'Alibray'nin, hem Süleyman'ı, hem de Mustafa'yı kahraman olarak sahneye koyduğunu, her iki oyun kişinin de eşit derecede iç çatışma yaşadığına dikkat çekiyor.

Süleyman imgesi olarak değerlendirildiğinde, gerek traji-komedide, gerekse trajedide karşımıza çıkan hükümdarın, Mainfray'nin sahneye koyduğu ve Osmanlı sultanı olduğunu seyirciye göstermek için hem kendi ağzından, hem de paşalarının ağzından Osmanlı seferlerini, zaferlerini, Batıya saldırdığı korkuyu hatırlatmak zorunda olduğu Süleyman'dan daha derinlikli ve çalılışmış olduğu görülebilir. Bu derinlik, özellikle yaşadığı iç çatışmasının yoğunluğu onu, Apostolidès'in tanımladığı kralın çift bedeninden, gerçek olanına daha fazla yaklaştırır. Seyircinin Süleyman'ı ölümsüz kral bedeninde değil, ölümlü, acı çeken insan bedeninde görmesini sağlar. D'Alibray'nin oyununda bu iç çatışmanın sağduyu yönünde seyretmesi ve Mustafa'nın hayatının bağışlanması ise Süleyman'ı, aşk tutkusunun ya da erk tutkusunun ağır bastığı zorba Süleyman karşısında "iyi hükümdar" imgesine daha çok yaklaştırır.

Sonuç

"Turqueries" araştırmaları ile bilinen Sylvie Requemora'nın makalesinde, J. Emelina'dan alıntılanmış *Far-West / Far-East* benzetmesi son derece ilginçtir: "Nasıl ki şehirleşen ve medenileşen 20. yüzyıl, imgesel düzlemde aşırılığını yansıtmak için Vahşi Batı'yı yaratmıştır, (...) 17. yüzyıl da "dürüst insan" (*honnête homme*), "saray insanı" için hem yakın, hem de uzak olan bir Vahşi Doğu yaratmıştır." (Requemora, 2004: 148). Emelina, Vahşi Doğu'nun yakınlığını, kullanılan dilden, görgüden ve duygu analizlerinden aldığını, uzaklığını ise tutkuların şiddet düzeyinden, kahramanlığın ulaştığı dehşet ve vahşet düzeyinden aldığını da belirtir. Ne kadar egzotik, uzak, akıl almaz da olsa yaratılan bu Doğu ve Doğulu imgeleri aslında onu alımlayan seyirci için yakındır çünkü o uzama ve uzamın temsilcilerine atfedilen tutkular da, şiddet de, vahşet de, mutlakiyet de bilinmez değildir.

Bu bağlamda, 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunda yaratılan "zorba Doğulu hükümdar" imgesi olarak karşımıza çıkan Süleyman imgesi de aslında çok da uzak bir imge olmadığından ilgi çeker. Zorbalığının ve onun doğurduğu vahşetin sahneye konulması, oyun yazarları için, toplumda karşılığı bulunan "zorbalık" ve "mutlakiyet" kavramları üzerine bir sorgulama yöntemi olarak değerlendirilebilir. Dominique Carnoy'nın *17.yüzyılda Fransa'da İslamın Temsilleri* yapıtına göndermede bulunan Requemora, mutlakiyetin 17. yüzyıl okuyucuları için yeni olmadığını ve bu düşüncüyü geliştirmenin gereksiz olduğunu ancak, Doğulu hükümdarların mutlakiyetini tanımlamanın, Fransa kralları ile aralarında sınırın nerede çekildiğini göstermek açısından önemli olduğunu belirtiyor. Bu çerçevede, Müslüman Doğulu zorba hükümdar, Batılı Hristiyan "iyi" kralın karşı-modeli olarak resmediliyor tıpkı Osmanlı sarayının karanlık yüzünün, Fransız sarayının aydınlık yüzünün karşı-modeli olduğu gibi. Ancak Requemora, "zorbalığın" sahnelenmesinin gördüğü ilgiyi, Richelieu'nün etkisiyle merkezileşen otoriter yönetim karşısında duyulan endişeye de bağlıyor ve trajedinin, krallığın nasıl icra edilmesi gerektiğinin temsil edildiği bir okul olduğunu da ileri sürüyor (Requemora, 2004: 137). 17. yüzyıl tiyatrosu, Doğu imgesi, egzotizm alanındaki en önemli araştırmacılarından Michèle Longino ise, klasik tiyatrodaki Türk imgesine duyulan ilgiyi, Fransız kimliğinin,

“öteki”nin sağladığı egzotizm karşısında oluşmasına katkı sağlaması ile açıklıyor. Dahası, bu imgenin, seyircide kültürel bir dayanışma geliştirerek ulusal bir üstünlük duygusu doğurduğunu da ekliyor (Longino, 1997: 35 – 39). Bu imge bir bakıma da, Fransa’da asil sınıfta yaşanan değişimi de kolaylaştırmaya, şiddetin “öteki”ye yansıtılarak arınma yöntemi olarak kullanılıyor. Bu konuda, Calefas-Strébelle, Türk imgesinin taşıdığı savaşçı özelliklerin, görkem, zorbalık, şiddet gibi unsurların feodal özelliklerle benzerlik gösterdiğini ve saraya asaletine geçiş yapan Fransız asillerinin bunu “öteki”ye atfederek, bu özellikleri geride bıraktıklarının altını çiziyor. Bu şekilde aristokrasinin bir katharsis yaşadığını, barındırdığı feodal ve yeni ulusal kimlikle bağdaşmayan şiddet ve vahşetten arındığını belirtiyor. (Calefas-Strébelle, 2013: 60 – 62). Bu yoruma, Süleyman’ın 46 yıllık uzun ve Osmanlı açısından başarılı hükümdarlığının Batı’da izleri kalan korku ve dehşetten arınmayı da sağlamış olabileceği eklenebilir.

Sonuç olarak, trajedinin temel işlevinin insana insanı göstermek, insanı kendi içindeki “kötülüklerden”, “aşırılıklardan” arındırmak olduğunu, tiyatro kişilerinin bu kötülük ve aşırılıkları temsil ederken çektikleri acıyla *paroxysme*’e ulaştığını, bu kötülük ve aşırılıklar “uzak” uzamlarda, “öteki”nin bedeninde yaşansa da insana ait olduğundan yakın olduğunu ve seyircide karşılık bulduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

- And, M. (1999). *Tiyatro, Bale ve Opera Sahnelerinde Kanuni Süleyman İmgesi*, Dost.
- Aristote (1870). *Poétique d'Aristote, Traduit par Ch. Batteux*, Imprimerie et Librairie classiques. <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k70607g.r=po%C3%A9tique+aristote.langEN>
- Calefas-Strébelle, A. (2013). Têtes de Turcs et Grands Seigneurs: pratique de la violence chez les Turcs et dans l'aristocratie française aux XVIe et XVIIe siècles. *L'Esprit Créateur*, 53(4), 59-70. <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26378866>
- Campagne, H. (2005). De l'histoire tragique à la dramaturgie: Mainfray et Desfontaines lecteurs de Jacques Yver. *Dix-septième siècle*, 227(2), 211-226. doi:10.3917/dss.052.0211.
- Chataigner, D. (2014). Représentation de la tyrannie dans les tragédies à sujet turc du Grand Siècle français. https://lettres.sorbonne-universite.fr/sites/default/files/media/2020/01/crht_david_chataigner_representation_de_la_tyrannie_dans_les_tragedies_a_sujet_turc_du_grand_siecle_francais-2.pdf
- Le Thiec, G. (1996). Le complot de Roxelane. La *Soltane* de Gabriel Bounin (1561) et *Il Solimano* de Prospero Bonarelli (1619) : deux tragédies politiques à la cour de France et dans la Florence des Médicis. *École Française de Rome*, 137-161. www.persee.fr/doc/efr_0223-5099_1996_act_220_1_4980
- Longino, M. (1997). Politique et théâtre au XVIIe siècle : les Français en Orient et l'exotisme du *Cid*. Courcelles, D. d. (Ed.), *Littérature et exotisme, XVIe-XVIIIe siècle*. doi :10.4000/books.enc.1041
- Longino, M. (2013). Constantinople: The Telling and the Taking. *L'Esprit Créateur*, 53(4), 124-138. <https://www.jstor.org/stable/26378871>
- Mainfray, P. (1621). *La Rhodienne, ou La cruauté de Soliman*, Imprimeur du Roy. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k71547p.image>
- Mairet, J. (1639) *Le grand et dernier Solyman, ou La mort de Mustapha*. <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k5609755m.pdf>
- Martin, M-P. (2010). *Le Soliman. Tragi-comédie*, Bibliothèque dramatique. http://bibdramatique.humanum.fr/dalibray_soliman
- Martino, P. (1906). *L'Orient dans la littérature française au XVIIe et au XVIIIe siècle*, Librairie Hachette. http://openlibrary.org/books/OL23446532M/L%27Orient_dans_la_litt%C3%A9rature_fran%C3%A7aise_au_XVIIe_et_a_u_XVIIIe_si%C3%A8cle

Requemora S. (2004). Les turqueries : problèmes de définition d'une vogue théâtrale en mode mineur. *Littératures classiques* (51) 133-151. doi : <https://doi.org/10.3406/licla.2004.2003>

36. Türkçe ve Rusça Civitas Solis çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi dil kullanımı**Betül PARLAK¹****Nilüfer DENİSSOVA²**

APA: Parlak, B.; Denissova, N. (2021) Türkçe ve Rusça Civitas Solis çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi dil kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 437-459. DOI: 10.29000/rumelide.981549.

Öz

Bu araştırma, Tommaso Campanella'nın *Civitas Solis/La Città del Sole* yapıtının (1602/1623/1637) Türkçe ve Rusça çevirilerine odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında eserin, dört Türkçe ve iki Rusça çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İncelenen Türkçe çeviriler Vedat Günyol & Haydar Kazgan (1965), Veysel Atayman (2003), Çiğdem Dürüşken (2008), Betül Parlak (2021) adlı çevirmenlere, Rusça çeviriler ise A.G. Genkel (1906) ve F.A. Petrovskiy (1934/1947) adlı çevirmenlere aittir. Karşılaştırmalı olarak incelenen Türkçe çeviriler ilki dışında tarihsel olarak birbirlerinden çok uzak bir dönemde üretilmemiş olmalarına rağmen çeviri kararlarında cinsiyetçi söylem ögesi sayılabilecek bazı farklılıklar nedeniyle araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu tür çeviri kararlarının ve Türkçe çevirilerde kaynak metnin bazı bölümlerinin atlanmak suretiyle yapılan sansürlerin olası gerekçeleri üzerine varsayımlar ortaya atılmış ve söz konusu varsayımlar bu çalışmada sınanmıştır. Rusça çevirilerde ise yan metinlere de yansıyan okur yönlendirmeleriyle Campanella'nın ütopyası için farklı ideolojik çerçeveler oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Türkçe ve Rusça çeviriler *çevirinin doğrudanlığı* ve *matriks* normları (Tourey 1995) açısından da betimlenerek sansür ve cinsiyetçi söylem öğelerinin kaynağı tartışmaya açılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Güneş Kent (Civitas Solis)* çevirileri, Ütopya çevirileri, *Güneş Kent* çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi söylem

Censorship and sexist discourse in Turkish and Russian translations of *Civitas Solis***Abstract**

This study focuses on the Turkish and Russian translations of Tommaso Campanella's *Civitas Solis/La Città del Sole* (1602/1623/1637). Four Turkish and two Russian translations of the work were examined during the descriptive phase of the study. The described Turkish versions of *Civitas Solis*, were translated by (in chronological order) Vedat Günyol & Haydar Kazgan (1965), Veysel Atayman (2003), Çiğdem Dürüşken (2008), Betül Parlak (2021), and the Russian ones were translated by A.G. Genkel (1906) and F.A. Petrovskiy (1934/1947). Even though Turkish translations of the work, which were examined comparatively, except the first one, were translated in the same historical period, they attracted the attention of the researchers because of some translational decisions, which can be regarded as examples of sexist discourse and censorship, that was realised by omitting some paragraphs of the source text. The researchers have had some assumptions about the possible reasons for those decisions, which have been tested in the descriptive phase of this study. In the case of Russian translations, it has been observed that the translators of the work, have created some ideological frameworks which

¹ Doç.Dr., Bağımsız araştırmacı, (İstanbul, Türkiye) betulparlak@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-4577-8890 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981549]

² Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü (Eskişehir, Türkiye), ndenissova@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4276-7392

conduct the readers to the different reading pathways from the source text. Both Turkish and Russian translation are described by using Toury's norms (1995). The directness of the translation and, matrix norms have helped the researchers to testify their assumptions.

Keywords: *Güneş Kent (Civitas Solis)* translations, Utopia translations, censorship and sexist discourse in *Güneş Kent* translations

Giriş

Tommaso Campanella'nın ünlü eseri ilk kez 1602'de yazar hapisanedeyken İtalyanca olarak yazılmıştır. Trento Belediye Kütüphanesinde muhafaza edilen ve kütüphaneye bağışta bulunan Baron Antonio Mazzetti'nin koleksiyonundan geldiği anlaşılan eserin bilinen en eski versiyonu olan elyazması 1943 yılında Luigi Firpo tarafından bulunmuştur ve o tarihten itibaren üzerinde çalışılmaktadır. Floransa lehçesiyle yazılan bu elyazması aradan geçen yıllar boyunca unutulmuştu, onun yerini çevirisini yazarının yaptığı söylenen 1613-1614 yılları arasına tarihlendirilen Latince versiyon almıştı. Bu versiyonun düzeltilmiş hali olarak 1623 yılında Frankfurt'ta basılan *Civitas Solis* Tommaso Campanella'nın ütopyasını yansıtan metin olarak 1637'ye kadar kültür tarihinde bir yer edindi. Daha sonra 1637 yılında Paris'te yayımlanan, yazarın gözden geçirdiği bir başka Latince versiyon onun yerini aldı. Bu metin yazarın *Philosophia Realis* (Metafizik) adlı dört ciltlik çalışmasına eklenerek yayımlanmıştı. Diğer dillere çevirilerinde de ağırlıklı olarak eserin Paris'te yayımlanan versiyonu esas alınmakla birlikte diğer Latince versiyonlardan da yararlanmış ve 1637'de Latince olarak Paris'te basılan *Civitas Solis*, 1943'de bulunan İtalyanca elyazmasına kadar Campanella'nın ütopyasını yansıtan "özgün" metin olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmaya ilham veren de söz konusu elyazması olmuştur, bu makalenin yazarlarından biri olan Parlak, *La Città del Sole* başlığını taşıyan elyazmasını İtalyancadan Türkçeye çevirirken, bir çeviribilim araştırmacısı gözüyle kendi çevirisinin, Türkçedeki diğer çevirilerden hangi açılardan ayrıldığını, özellikle kadının toplumsal konumu, üreme, aile, çocuk yetiştirme gibi konulara ilişkin çeviri kararları bakımından diğer çevirilerle kendi çevirisi arasındaki farklılıkların nasıl açıklanabileceği üzerinde düşünmüştür. Benzer gözlemlerin batı dillerinden farklı bir başka dildeki çevirilerinde de yapıp yapılamayacağı sorusuyla Denissova'ya birlikte çalışmayı önermiştir. Böylece şu anda okumakta olduğunuz Türkçe ve Rusça erek metinleri kapsayan betimleyici karşılaştırmalı araştırma tasarlanmıştır. Bu betimleyici araştırma iki temel öğeyi saptamaya yöneliktir, ilki yukarıda açıklanan çerçevede, toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren cinsiyetçi dil kullanımının izlerini sürmeye ve olası nedenleri konusunda çeşitli varsayımlar ortaya koymaya, ikincisi ise erek metinlerdeki sansür olgusuna dikkat çekmeye biçiminde özetlenebilir.

Amaç

Çalışmanın amacı, erek metinlerin betimleyici yöntemle karşılaştırılmasından elde edilen sonuçların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çeviri kararları değerlendirilirken çevirmenlerin cinsiyetiyle ilgili olup olmayacağına yanıt aramaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da sansür olgusunun hangi çevirilerde, ne sıklıkla ve hangi bağlamlarda ortaya çıktığını saptamak olduğundan sansür kararı ve çevirmen cinsiyeti arasındaki ilişkiyi de sorgulamak araştırma amacına dahil edilmiştir. Betimleyici çalışma, başlangıç gözlemlerinden farklı başka veriler de sunduğundan erek metinlerin hep birlikte çeviride ideoloji olgusu açısından değerlendirilmesinin daha genel ve kapsayıcı bir kategori sunup sunamayacağının bu çalışma boyunca açıkça tartışılmasına bile sonuç bölümünde, çeviri kararları ve "ideolojik yaklaşım" ilişkisine değinilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Betimleyici çalışmalarda, klasik olsa da Toury'nin normları önemli bir yol gösterici ve çıkış noktası oluşturmaktadır. Norm kavramını ayrıntılı bir biçimde tanımlayan Toury (1995/çev. 2004) onları *Süreç öncesi çeviri normları* ve *Çeviri süreci normları* olarak iki temel sınıfa ayırır. Bu çalışmada süreç öncesi çeviri normlarından *çevirinin doğrudanlığı* kategorisinden, çevirisi süreci normlarından söz ederken ise *matriks* normlarından yararlanılmıştır. Bilindiği gibi çevirinin *doğrudanlığı* kavramı, ara dilden/kaynak dilden yapılan çevirilerin statü, güvenilirlik, yaygınlık, görünürlük gibi niteliklerini ve arka planını çözümlmek amacıyla kullanılır. Matriks normları ise “[...] kaynak dil malzemesinin yerini alacak erek dil malzemesinin varlığını (dolayısıyla da çevirinin ne derecede tam olduğunu), metin içindeki yerini (ya da malzemenin gerçekte ne biçimde dağıtıldığını) ve metnin bölümlendirmesini yönlendirir” (Toury, 2004: 240). Toury'nin andığımız çalışmasında matriks normları arasında yer alan bölümlendirmelerle ilgili de bize yol gösteren bir sonnot bulunmaktadır. Campanella'nın diyalog biçiminde şekillenen ve özgün elyazmasında paragraf bölümlenmesi olmayan kaynak metni, erek metinlerde çok çeşitli biçimlerde bölümlenmiştir. Özellikle de karşılaştırmalı betimleme aşamasındaki değineceğimiz Rusça çevirilerindeki bölümlenme Türkçedekilerle kıyaslanmayacak kadar çeşitli ve okuru belli okuma anahtarları seçmesi açısından yönlendiricidir. Nitekim,

“[...] bölümlendirmeye ilişkin çeşitli gelenekler (ya da “üsluplar”) bulunmaktadır; ve erek metnin formüle edilışinde etkili olsalar da olmasalar da, bu gelenekler arasındaki farkların çeviri için bir anlam taşıdıkları kesindir. Eski Ahit gibi kutsal metinlerin bile bölümlenmesi, çevirmenleri tarafından metni erek kültür alışkanlıklarına daha yakın kılmak ve dolayısıyla da çevirinin kabul edilebilirliğini artırmak amacıyla değıştirilmiştir (Toury, 2004: 252).”

Rusça çevirilerde betimleme aşamasında değineceğimiz bölümlenmeyle ilgili kararların, erek kültür alışkanlıklarıyla alınan kararlar olarak çevirinin kabul edilebilirliğini arttırmak amacıyla mı yoksa başka nedenlerle mi alındığıyla ilgili varsayımlarımız da paylaşılacaktır.

Betimleme kapsamındaki erek metinler

Türkçe erek metinler

Türkçedeki ilk *Civitas Solis* çevirisi, ilk baskısı Çan Yayınlarından 1965 yılında yapılmış olan Vedat Günyol-Haydar Kazgan çevirisidir. Bu çeviri 1965'ten bu yana kullanılmaktadır. Çeşitli yayınevlerince de yeniden baskıları yapılmıştır (Sosyal Yayınları 1985, Can Yayınları 1996). Bu çalışma için kullanılan Sosyal Yayınları'ndan çıkan 1985 tarihli çeviride şu bilgi yer alır: “Bu çeviri, aslı Lâtince olan Civitas Solis'in İtalyanca, İngilizce ve Fransızca çevirileri karşılaştırılarak yapılmıştır”.

Bu bilgiden yola çıkarak, çevirinin doğrudanlığı konusunda bir sorun olduğunu söyleyebiliriz. Çeviri ne Latince'den ne de İtalyancadan yapılmıştır. Kaynak metnin karma bir metin olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmenlerin üç ayrı dilde bir sağlama yaparak erek metni oluşturdukları, sözü edilen İtalyanca çevirinin, eserin özgün versiyonu olmayıp Latince metnin İtalyanca çevirisi olduğu varsayılabilir (Bundan sonra Erek metin Türkçe anlamına gelecek E.M.T. 1 kısaltmasıyla anılacaktır).

İncelenen ikinci çeviri, ilk baskısı 2003 yılında Bordo Siyah Yayınlarından çıkmış olan, daha sonra Ayrıntı Yayınları tarafından yeniden basılan Veysel Atayman çevirisidir. Bu çalışma için kullanılan karşılaştırma metni 2019 yılında Ayrıntı Yayınlarından çıkan çeviri metindir. Bu çeviride hangi kaynak metnin kullanıldığı belirtilmemekle birlikte, telif hakkı sayfasında “Almancadan çeviren: Veysel Atayman” bilgisi yer almaktadır. Ancak, çevirmen ütopya kavramından, Campanella ve hayatından söz ettiği önsözünde hangi Almanca metni kaynak metin olarak kullandığını belirtmemiştir (E.M.T. 2 kısaltmasıyla anılacaktır).

Bu araştırmaya konu olan daha önce andığımız, Çiğdem Dürüşken çevirisinin ilk baskısı 2008 yılında Kabalcı Yayınlarından çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında kullanılan metin ise 2014 yılında Alfa Yayınlarınca basılan çeviridir (E.M.T. 3 kısaltmasıyla anılacaktır). Dürüşken, oldukça detaylı bir önsözle eser, yazar, kaynak metin ve çevirisi hakkında okuru bilgilendirir. Dürüşken, eserin başka dillerdeki çeviri macerası, tarihsel geçmişi konusunda bilgi verirken, eserdeki sansür olgusuna da değinmiştir. Çeviri yönteminden de söz ederken “Campanella’nın Güneş Ülkesi’nin Latince’den Türkçeye bu ilk sansürsüz çevirisinde, ...” diyerek hem kendi çevirisinin doğrudanlığına hem de eksiksizliğine dikkat çekerken, Türkçedeki diğer çevirilerin “sansür” içerdiğini örtük bir biçimde belirtmiştir.

Türkçede yukarıda belirttiklerimiz dışında başka *Güneş Ülkesi* çevirileri de bulunmaktadır. Bazıları çeviri intihaline konu olabilecek, telifsiz ve çok satar kaynak metinler bolluğu nedeniyle üretilmiş başka metinlerle bu çalışmanın kapsamı genişletilmemiştir.

Rusça erek metinler

Rusçada Campanella’nın ütopyasının sadece iki çevirisi bulunmaktadır. Türkçedeki gibi bir erek metin bolluğuna rastlanmıyor olması ilginçtir. Bu çevirilerden her ikisi de Latince’den yapılmıştır. Çevirinin doğrudanlığı açısından “güvenilirlik” sağlamak üzere kaynak dilden çevrilmesi tercih edilmiştir. A.G. Genkel tarafından Latince’den yapılan *Güneş Ülkesi (Gosudartsvo Solntsa)* başlıklı ilk çeviri 1906 yılında yayımlanmış ve izleyen yıllarda defalarca yeniden basılmıştır. Bu çalışma için kullanılan baskısı 2020 yılına aittir. Bir çevirinin, yüzyıldan fazla bir süredir, bir erek kültürde kullanılıyor olması, “erek metne ve çevirmenine” güvenilirlik açısından önemli bir gösterge sayılabilir. (Genkel çevirisi örneklerde E.M.R.1 kısaltmasıyla anılacaktır).

F.A. Petrovskiy tarafından yine Latince’den yapılan *Güneş Kent (Gorod Solntsa)* başlıklı ikinci çeviri 1934 yılında basılmış, bu araştırma için kullanılan 1947 yılı basımı SSCB Bilimler Akademisi tarafından, *Bilimsel Sosyalizmin Öncüleri* dizisi kapsamında yayımlanmıştır (E.M.R.2 kısaltmasıyla anılacaktır). Petrovskiy çevirisi için Latince *Civitas Solis*’in 1623 versiyonunu kullanılmıştır,³ 1637 ve 1643⁴ versiyonlarında farklı olan bölümler ise sonnot bölümünde ayrıca çevrilmiştir. Her iki çeviride de ara dillerden yararlanılmamıştır. Süreç normları açısından bakıldığında her ikisi de doğrudan eserin özgün dilinden yapılan çevirilerdir. Eserin İtalyanca elyazmasının 1943 yılında bulunduğu göz önüne alınırsa, İtalyancadan yararlanılmaması doğaldır. Ancak daha sonra Rus kültüründe eserin özgün versiyonuna gösterilen bir ilgi de olmadığı dikkat çekmektedir.

Türkçedeki *Civitas Solis* çevirisi bolluğunun aksine, Rusçada biri 1917 Devriminden kısa bir süre önce, diğeri ise Sovyet döneminde yapılan iki çeviri bulunmaktadır. Her ikisi de matriks normları, alıcı dizgeye sunulma biçimi ve yan metinleri açısından ilgi çekicidir.

Erek metinlerde sansür

³ Kaynak metin buradan indirilebilir: https://la.wikisource.org/wiki/Civitas_solis (04.08.2021 tarihinde erişilmiştir.)

⁴ Kitabın sonunda yer alan Açıklamalar (Комментарии) bölümünde Petrovskiy, *Civitas Solis*’in ilk kez 1623 yılında Frankfurt’ta, ardından 1637 yılında Paris’te, son olarak ise yazarın ölümünden sonra 1643’te Utrecht’te basıldığı bilgisini verir. 1643 basımı, 1637 basımının kopyasıdır. Çevirmen, elinde 1637 basımının olmadığını söyler ve kaynak metinlerini şöyle gösterir: (1.) F. Tliomae Campanollae Appendix Polilicae Civitas Solis. Idea Reipublicae Philosophicae. Francofurti Typfs Egenolphi Ernmelii, impensis vero Godofredi Tambachii. Anno Salutis 1623. (2.) F. Thomae Campanellae Civilas Solis Poetica. Idea Reipublicae Philosophicae, Ultraiecti. Apud Ioannem a Waesberge. Anno 1643. (E.M.R.2: 132-133).

Campanella'nın ütopyası Güneş merkezli bir kent tasarımına dayanır. Bu kentte, yöneticiler dönemin kozmolojik bilgisi uyarınca gökyüzü olaylarına göre toplumsal yaşamı düzenlemekte ve astrolojik konumları kendilerine referans almaktadır. Bu nedenle eserde, astrolojiyle ilgili bölümler, eserin anlaşılmasında vazgeçilmez bileşenleri oluşturmaktadır. Yazarın kent tasarımında, kent topografyası da astrolojik bir görünüm sunmaktadır. Yedi çemberden oluşan kentte, en alttan başlayarak birinci çember Satürn'ü, ikincisi Jüpiter'i, üçüncüsü Mars'ı, dördüncüsü Ay'ı, beşincisi Venüs'ü, altıncısı Merkür'ü, yedinci ve son çember ise Güneş'i temsil etmektedir.⁵ Güneş ülkeliiler günlük yaşamlarında, beslenirken, çalışırken, üreme amaçlı çiftleşirken yıldızların konumunu esas alırlar. Uygun yıldız konumuyla dünyaya gelen Güneş Kentlilerin, kurdukları toplum düzeni için ideal insanlar olacaklarına inanırlar. Campanella'nın ütopyasında böylesine merkezi bir yere sahip astrolojiyle ilgili bilgilerin çevirilerde sansüre uğramış olması ilginçtir. Üstelik bu sansür olgusu Dürüşken'in önsözünde belirttiği gibi sadece Türkçe çevirilerde değil başka dillerdeki çevirilerde de görülmüştür. Daniel J. Donno da 1981 tarihli İngilizce çevirisinin⁶ önsözünde kendi çevirisinin İngilizcedeki ilk tam ve sansürsüz çeviri olduğunu belirtir. Donno'nun verdiği bilgiye göre Thomas W. Halliday'in 1885 tarihli çevirisi üreme ve cinsellikle ilgili konularda sansür içermektedir. W.J. Gilstrap'ın 1952 tarihli versiyonunda da kayda değer çıkarmalar olduğunu ve bunların büyük ölçüde astrolojiyle ilgili bölümleri içerdiğini belirtir.

Rusça çevirilerden ikincisi olan Petrovskiy çevirisinde çevirmen metnin oldukça zorlayıcı olduğunu, özellikle de astronomi ve astrolojiyle ilgili bölümlerin çevirmen için yarattığı güçlükleri dile getirir ve bu gibi durumlarda çevirilerde genelde bu tür bölümlerin atlandığını belirtir. Petrovskiy'in verdiği bilgilere göre, eserin 1844 tarihli Fransızca çevirisinde çevirmen, bu kısımların 'hiçbir şekilde anlaşılmadığını' söyleyerek atlamıştır. Başka çevirilerde herhangi bir uyarı ya da açıklama yapılmadan çıkarılan ve atlanan bölümler de bulunmaktadır. Petrovskiy çevirisinin önsözünde, eserin Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Rusça çevirilerinde bu tür çıkarma ve atlamalar tespit edildiğini belirtir. Petrovskiy bunu söylerken Genkel çevirisinin de eksik bir metin olduğunu belirtmekte ama eksikliği sansür olgusuyla tanımlamamaktadır. Bu açıdan kendi çeviri tutumunu, "metin ne kadar zorlayıcı olursa olsun hiçbir noktayı atlamadan çeviri yapmaya çalışmak" olarak tanımlar. Petrovskiy kendi çevirisinin "bildiğimiz kadarıyla ... yalnızca Rusçaya değil, herhangi bir Avrupa diline yapılmış ilk tam çeviri" olduğunu iddiasında bulunur (E.M.R.2: 137) Türkçe erek metinlerden birinde (E.M.T. 1) kullanılan kaynak metinler arasında anılan Fransızca çeviriyle ilgili söyledikleri E.M.T. 1'deki sansür olgusunun kaynağını saptama konusunda küçük bir ipucu sunmaktadır, ancak belirttiğimiz erek metinde, Fransızca, İtalyanca ve İngilizce çevirileri kullanıldığı söylenerek bu anlamda "karma" bir kaynak metinle çalışıldığını ima edilmektedir. Bu nedenle sansür olgusunun tamamen kullanılan kaynak metinlerden mi yoksa erek metin çevirmenlerinin kararlarından mı kaynaklandığını kesin bir biçimde söylemek mümkün değildir.

Erek metinlerde sansüre atfedilebilecek atlama ya da çıkarmalar olup olmadığını anlamının en kolay yollarından biri de matriks normlarına başvurmaktır. Bu durumda kaynak ve erek metinlerin sayfa ve satır sayılarını karşılaştırmak bir fikir verecektir. Parlak çevirisi için kullanılan el yazması günümüz İtalyancası transkripsiyonuyla birlikte basılan çift sütun pdf formatıyla (A 4 boyutunda) 58 satırlık 26 sayfadan ibarettir. Aynı metnin sadece İtalyanca transkripsiyonunu A 4 boyutuyla içeren bir başka versiyonda ise satır sayısı 52 sayfa sayısı 18'dir. Yazarın 1602'de yazdığı dipnottaki linkten⁷ pdf formatını indirebileceğiniz el yazmasında pek çok kısaltma, burç sembolü, rakam vb. kullanılmıştır. Doğal olarak yazar çağdaşları için yazdığından ve yazınsal bir metin tasarladığından kaynak metinde dipnot bulunmamaktadır. İkinci Rusça

⁵ Ilona Klein, Tommaso Campanella's La Città del Sole: Topography and and Astrology, Brigham Young University, Faculty Publication, 1989.

⁶ D.J. Donno (çev.), La città del Sole: Dialogo Poetico, (The City of Sun, A Poetical Dialogue), University of California Press, 1981

⁷ https://it.wikisource.org/wiki/Indice:Campanella_-_La_Citt%C3%A0_del_Sole,_manoscritto,_1602.djvu (04.08.2021 tarihinde erişilmiştir.)

çevirisi için kullanılan Latince 1623 versiyonu, pdf formatı ve A4 boyutuyla 35 satırlık 39 sayfadan oluşur. Çevirinin kendisi ise djvu formatındadır. Genkel çevirisi ise yine pdf A4 formatına dayanmaktadır. Bu bilgileri verdikten sonra erek metinlerin sayfa ve satır sayıları bize “sansür” nedeniyle atlanan bölümler hakkında bir fikir verebilir.

E.M.T. 1: 35 satır, 71 sayfa

E.M.T. 2: 35 satır, 76 sayfa

E.M.T. 3: 30 satır, 103 sayfa

E.M.R. 1: 20 satır, 130 sayfa

E.M.R. 2: 33 satır, 90 sayfa

Astrolojiyle ilgili sansürü örneklemek açısından aşağıdaki alıntı bir fikir verecektir:

E.M.T.1

“Ah ne yazık ki zamanım ölçülü. Onun için Güneş Ülkelilerin astroloji ve genel doktrinleri üzerinde çok fazla duramayacağım. Onlara göre Tanrı'nın yarattığı düzende her şey iyidir, dengelidir. Bu düzen günün birinde bozulursa, bunun suçu yalnız biz insanlarındır. Çünkü, yer, gök ve ruh dünyaları arasında akıl almaz bir denge var”.

Yukarıda alıntılanan bölüm ne Parlak'ın kullandığı kaynak metinlerde ne de Dürüşken'in Latince tam çevirisinde bulunmamaktadır. Bu paragraf ya E.M.T. 1'in kaynak metin olarak kullandığı ara dilden çevirilerden birinde bulunduğu için E.M.T. 1'e aktarılmıştır, ya da Latineden yapılan Çiğdem Dürüşken çevirisinde tam 2,5 sayfa yer tutan bir bölümü atlamak için Türkçe çeviriye eklenmiştir. Parlak çevirisi henüz basılmadığından kitap sayfasıyla ne kadarlık bir atlama olduğunu net söyleyemesek de el yazmasının ilgili bölümünden atlanan kısmı aşağıda bu metnin satır ölçüsüyle gösterebiliriz:

Non però restò, per esser tropico segno Cancro ed esaltazion di Giove ed apogio del Sole e di Marte trigono, sì come per la Luna e Marte e Venere ha fatto la nova invenzion del mondo e la stupenda maniera di girar tutta la terra e l'imperio donnesco, e per Mercurio e Marte e Giove le stampe ed archibugi, di non far anche de leggi gran mutamento. Ché del mondo novo e in tutte le marine d'Africa e Asia australi è entrato il cristianesimo per Giove e Sole, ed in Africa la legge del Seriffo per la Luna, e per Marte in Persia quella d'Alle, renovata dal Sofi, con mutarsi imperio in tutte quelle parti ed in Tartaria. Ma in Germania, Francia ed Inghilterra entrò l'eresia per esser esse a Marte ed alla Luna inchinate; e Spagna per Giove ed Italia per il Sole, a cui sottostanno, per Sagittario e Leone, segni loro, restaro nella bellezza della legge cristiana pura. E quante cose saran più di mo inanzi, e quanto imparai da questi savi circa la mutazion dell'assidi de' pianeti e dell'eccentricità e solstizi ed equinozi ed obliquitati, e poli variati e confuse figure nello spazio immenso; e del simbolo c'hanno le cose nostrali con quelle di fuori del mondo; e quanto seque di mutamento dopo la congiunzion magna e l'eclissi, che sequeno dopo la congiunzion magna in Ariete e Libra, segni equinoziali, con la renovazione dell'anomalie, faran cose stupende in confirmar il decreto della congiunzion magna e mutar tutto il mondo e rinovarlo!

Cinsiyetçi söylem

Bu noktada cinsiyetçi söylem ifadesiyle neyi kastettiğimizi açıklamakla başlamak yerinde olur. Cinsiyetçi söylem derken toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı cinsiyetçi aşağılama ve hakaret sayılabilecek ifadeleri barındıran, dil olgusuyla her iki cins arasındaki geleneksel toplumsal cinsiyet konumlanışını sabitleyip pekiştiren dilsel kullanımları kastediyoruz. Sosyal Bilimler literatürü ve disiplinler arası çalışmalar toplumsal cinsiyet konusunda yoğun ve ufuk açıcı çalışmalarla

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

doludur (Bkz., Ehrlich vd. 2014: 1-17). Bu bağlamda literatürü yineleyip yazının hacmini genişletmektense birkaç ana kavram ve tutuma değinilmekle yetinilecektir. Bilindiği gibi toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetimizin toplum tarafından idealize edilen “kadınlık” ve “erkeklik” rolleriyle toplumların bireylerine atfedilen özellikleri ve yüklenen rolleri ele alır, bu rollerin öğretilmesi, pekiştirilmesi, yeniden üretilmesi ve farklı biçimlerde sunulmasıyla ilgilenir. Özetle toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınların kişisel özellikleri, toplumdaki görev ve rolleri hakkındaki inançları, kalıplaşmış yargıları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.⁸ Söz konusu rollerin “ataerkil” sistemle ilişkisine dikkat çekilir. Bu anlamda toplumdaki hiyerarşik düzen, kadınlara “anne, eş, bacı, kız evlat vb.” kategorilerle yüklenen toplumsal cinsiyet rolleriyle kadınları toplumda erkeklere göre ikincil bir konuma yerleştirir. Bilindiği gibi feminist çalışmalar ve aktivist hareketler, dil kullanımıyla da pekişen ve toplumsal cinsiyet rolleriyle yerleşiklik kazanan bu zihniyetin dilsel kodlarıyla doksanlı yıllardan beri daha görünür bir mücadeleye öncelik etmişlerdir. Bu ataerkil hiyerarşik konuma dikkat çekip yapıyı değiştirmeye yönelik çabalar, dile yansıyan cinsiyetçi söylemlerin değişmesinde kısmen etkili olsa da kadını aşağılayan, ikincil konuma yerleştiren, ona uygun görülen “ayrıcılık” ve “ataerkil düzen” tarafından onaylanmış toplumsal cinsiyet rolüne aykırı davrananı damgalayıp yaratılan değer hiyerarşisinin dışına atan bir dil kullanımıyla her zaman her yerde, dolayısıyla yazılı metinlerde ve çevirilerde de karşılaşmak mümkündür.

Nitekim, çeviribilim de toplumsal cinsiyet olgusuna yabancı kalmamış ve araştırma alanına dahil etmiştir. Çeviribilim ve toplumsal cinsiyet alanlarının kesişme noktasındaki disiplinlerarası çalışmalar da doksanlı yıllarda hız kazanmıştır. Simon (1996), von Flotow (1997), Arrojo (1994) gibi araştırmacıların çalışmalarında çevirinin asırlar boyunca “dişil” bir etkinlik olarak görüldüğü, somut metinsel ve tarihsel verilerle kanıtlanarak, yukarıda toplumda kadına uygun görülen ikincil konum ile çevirinin kaynak metne göre “ikincil konumu” arasında bir koşutluk kurulmuştur. Chamberlain’ın (1988) çalışması ise çevirinin uzun yıllar boyunca “baba” ya da “koca” figürü olarak gösterilen kaynak metne göre ikincil (derivative) ve sadık/sadakatsiz bir etkinlik olarak görüldüğünü, *les belles infidèles* gibi ayrımcı, cinsiyetçi eğretilmelerle betimlendiğini göstermiştir. Leonardi (2007) ise çevirmenin cinsiyetinin çeviri üzerindeki etkisi konusu mercek altına alırken bu geleneksel kabul ve yaklaşımların değişebilirliğine de dikkat çeker. Bu çalışma bağlamında bizi en fazla ilgilendiren ise Santaemilia’nın (2005:6) çevirinin kimlik üretimindeki rolüne vurgusudur: “Çeviri, [...] kimliklerin (yeniden) üretilmesi ve (yeniden) müzakere edilmesi için en ayrıcalıklı alanlardan biridir, çünkü onları görünür veya görünmez, değerli veya değersiz kılar.”

Bu çalışmanın konusu olan Campanella’nın ütopyasında özel mülkiyet yoktur. *Güneş Kent*’in toplumu kocaman bir aile gibidir, çekirdek ailenin getirdiği özel bağlar nedeniyle ebeveynlerin evlatlarını kayırmasının önüne geçileceği düşünülür, çocuklar ve gençler yetişkinleri ebeveynleri, yetişkinler de onları evlatları sayar. Eserin, Campanella’nın muhaliflerini ve kültür tarihi açısından her dönemde okurları en fazla rahatsız eden yanlardan biri “kadın ortaklığı” meselesidir. Aslında meseleyi “kadın ortaklığı” biçiminde dile getirmek Campanella’nın düşlediği ideal toplumda kadına uygun gördüğü yeri küçümsemek anlamına gelir. Güneş Kentte kadınlar, erkeklerle aynı eğitimi alırlar, fırsat eşitliği açısından herhangi bir mağduriyet yaşamazlar. Toplumsal cinsiyet rollerinin en aza indirildiği bir toplum ideali söz konusudur, kadınlar savaşa hazırlanacak biçimde yetiştirilirler, teorik ve pratik eğitim alırlar, eğilimli oldukları ve en iyi yaptıkları zanaat ve sanatta uzmanlaşırlar. “Kadına özgü” görülen bazı işler, giysiler dikmek, yemek hazırlamak, peynir yapmak, ağır olmayan tarım ve hayvancılık işleri, hasta ve savaşta yaralı bakımı, surları koruma gibi daha az yorulacaklarının düşünüldüğü işlerde görevleri daha fazladır. Bu tür bir görev bölüşümünde kadının erkeğe göre daha güçsüz olduğuna dayanan biyolojik ön kabul bulunduğu açıktır. Görev dağılımının, kadına uygun görülen işler temelinde “toplumsal cinsiyet rollerine” göre yapıldığı

⁸ Deaux, K. ve Kite, M.E. (1993). Gender Stereotypes, (Ed.) Florence Denmark ve Michele Paludi, Handbook on the Psychology of Women, ss. 107- 139, Santa Barbara: Greenwood Press

düşünülebilir ancak bu rollerden en önemlisi olan “annelik” rolü çocuklar sütten kesilene kadar sürer ve anne çocuğun eğitimiyle yetiştirilmesinde etkin ve belirleyici bir rol oynamadığı gibi kaynak metinde kutsallaştırılmış bir “annelik” kavramıyla karşılaşılmaz. Kitapta kadınların erkeklerle aynı eğitimi aldıkları sıklıkla vurgulanır, ancak Güneş’in yardımcısı olan üç Prens’in düzeyine kadar yükselecek bir yöneticilik pozisyonu alıp alamayacakları bilgisi yer almaz. Bu konu kaynak metinde suskunlukla geçitirilir. Güneş Kent’te cinsel birleşme üreme amaçlı gerçekleşir ve devlet yönetimi tarafından düzenlenir, bedensel ve zihinsel açıdan en iyi sonucu verebilecek birleşmeler, kadın ve erkeğin çeşitli özelliklerine göre planlanır ve çiftler bu doğrultuda eşleştirilir. Çeviride cinsiyetçi söylem başlığıyla tartışmak istediğimiz konu kaynak metnin üremeye ilgili bölümünün çevirisinde dikkat çekmektedir. Kadının cinselliği, “cinsel kimliği” açısından zihinlerdeki yeri ve buna bağlı saygınlık kriterleri dil aracılığıyla inşa edilen toplumsal düzen ve algıda daha da belirginleştiğinden bütüncemizdeki örneklerin “cinsiyetçi söylem” olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını tartışarak ilerleyeceğiz.

Campanella’nın ütopyası için bir özgün elyazması, en az üç farklı tarihli Latince versiyonu ve pek çok dile yapılmış yüzlerce çevirisi olduğunu tekrar anımsatalım. Burada örneklerini vereceğimiz Türkçe çevirilerden ikisinin, daha önce de belirttiğimiz gibi hangi kaynak metni kullandığı kesin olarak söylenememektedir. Kaynak metinlerin böylesine çoğul, belirsiz ve çeşitli olduğu bir durumda, söz konusu erek metinlerde karşımıza çıkan, aşağıda toplumsal cinsiyetçi dil kullanımına örnek vereceğimiz sözcük seçimleri ve ifadelerin Türkçe çevirmenlerin tercihlerinden mi yoksa başvurdukları ara dilden çevirilerden mi kaynaklandığı kesin olarak söyleyemeyeceğimizi araştırmacı titizliğiyle vurgulayalım. Kaynağı ne olursa olsun, her toplumda her düzeyde ortaya çıkabilecek ikincil düzeyde bir “kadın” algısının yansıması olarak kabul edilebilecek örnekler dikkat çektiğinden bu çalışmada paylaşılmaya değer görülmüştür. Aşağıdaki örneklerde kaynak metin (K.M.) olarak 1602 tarihli İtalyanca versiyondan yararlanılmıştır.

Örnek 1

K.M.

GENOVESE - Nulla femina si sottopone al maschio, se non arriva a dicinov'anni né maschio si mette alla generazione inanti alli vintiuno, e più si è di complessione bianco. Nel tempo inanti è ad alcuno lecito il coito con le donne sterili o pregne, per non far in vaso indebito; e le maestre matrone con gli seniori della generazione han cura di provederli, secondo a loro è detto in secreto da quelli più molestati da Venere. Li provedono, ma non lo fanno senza far parola al maestro maggiore, che è un gran medico, e sottostà ad Amore, Principe ufficiale. Se si trovano in sodomia, sono vituperati, e li fan portare due giorni legata al collo una scarpa, significando che pervertiro l'ordine e posero li piedi in testa, e la seconda volta crescen la pena finché diventa capitale. Ma chi si astiene fin a ventun anno d'ogni coito è celebrato con alcuni onori e canzoni.

Örneklere geçmeden önce yukarıdaki metinde altı çizili olan, çevirmenlerin kafasını karıştırabilecek ve çeviride sorun yaratabilecek sözcük, fiil ve ifadelerin üzerinde duralım. İlk cümlede kullanılan “sottoporre” fiili hem birine tabi olmak, boyunduruğuna girmek hem de önermek, ileri sürmek anlamlarına gelmektedir. İlk anlamıyla kabul edilirse, “erkeğe tabi olan kadın” anlamında metnin bağlamından uzaklaştıran toplumsal cinsiyetçi bir kullanım ortaya çıkmaktadır. “Far in caso indebito” ifadesi, üreme amaçlı olmayan her türlü cinsel ilişkiyi ifade etmek için özellikle Orta Çağ’da Hıristiyan teolojisi bağlamında kullanılmaktadır. “Molestati da Venere” ifadesi de yazarın astrolojik toplum tasarısını örneklemek açısından önemlidir. Venüs astrolojide cinsellik, aşk, güzellik ve şehveti simgelediğinden Venüs’ün ağır etkisinde kalanların bu tür durumlarda yaş sınırını bekleyemeyeceğine dikkat çekilmektedir. “Sodomia” ifadesi ise, tarihsel ve etimolojik kökenini uzun uzun tartışmaya açmadan günümüzdeki anlamıyla erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade ederken, Orta Çağ’da üreme amaçlı olmayan her türlü cinsel ilişki (anal seks, oral seks,

mastürbasyon, zoofili vb.) ve davranışı ifade etmektedir. Campanella'nın yaşadığı dönemde İspanyol Engizisyonunun hakimiyeti de olduğunu hatırlarsak bağlamı netleştirmiş oluruz. O dönemde, İspanyol Engizisyonunun günah saydığı bu tür cinsel davranışlar erkekler arasında işlendiğinde, bir kadınla bir erkek arasında işlendiğinden daha fazla ceza almaktır ve terim o dönemde anal seks dışındaki üreme amaçlı olmayan cinsel davranışları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Diğer çevirilerde de incelemeye değer bir örnek olarak karşımıza çıkacak olan “le maestre matrone” ifadesi üzerinde de durmak gerekmektedir. Bilindiği gibi “maestre”, “maestro” sözcüğünün dişil ve çoğul formudur. En basit anlamıyla işinin ehli kadın öğretmenler anlamına gelir. “Matrona” ise antik Roma’da evli özgür kadınları yani doğuştan soyluluk unvanı taşıyanları ya da kadının toplumsal cinsiyet rolüne atfedilen namus ve iffet gibi özellikleriyle göze çarpan kadınları ifade eder. Bu noktada çevrilmesi zor bir tanımlama içerir, çünkü kaynak metinde “evlilik”, “soyluluk”, “asalet” gibi kavramlar yer almamaktadır. Bu nedenle çevirmenlerden bazıları üstlendikleri görev nedeniyle “ebe kadın” demeyi tercih ederken, bazıları sözcüğün kökeninden yola çıkarak “saygınlık” çağrıştıracak kullanımları yeğlemişler ve bu durumda metinde istenmeden farklı cinsiyetçi çağrışımlar ortaya çıkmıştır.

E.M.T. 1

C.KAPTAN

Üreme için aranan yaş erkeklerde yirmi bir, kadınlarda on dokuzdur. Çelimsiz kişiler için bu süre uzayabilir. Öte yandan, cinsel istekleri aşırı olan bazı erkeklerin, tabiata aykırı yollara sapmalarını önlemek amacıyla, bu yaştan önce de kadınlarla yatmalarına izin verilir. Yalnız bu kadınların gebe, ya da kısır olması gerekir. Yaşlı erkeklerle baş ebeler tâ genç yaştan beri özellikle, beden eğitimlerinde cinsel taşkınlık gösterenlere ya da isteklerini gizlice açıklayanlara kadın bulurlar. Yalnız bu konuda çiftleşme işlerine bakan görevlinin, yani üç büyük başkan yardımcısından Aşk'ın buyruğu altındaki başhekimin izni olmaksızın hiçbir şey yapılamaz. Cinsel sapıklık yaparken yakalananlar ağır cezalara çarptırılırlar ve tabiat yasalarına aykırı davrandıklarını, başlarının yerine ayaklarını geçirdiklerini herkeslere göstermek amacıyla iki gün pabuçlarını boyunlarında asılı gezdirmeye mahkum edilirler. Aynı suçu yeniden işlediler mi cezaları arttırılır. Bu ceza idama kadar gidebilir. Yirmi yaşına hâtta yirmi yedi yaşına kadar temiz kalmış olanlarsa törenle kutlanır, erdemleri övülüp yüceltilir.

Yukarıdaki örnekte, “sottoporre” fiilinin kullanılmadığını görüyoruz. “Molestati da Venere” ifadesinin atlanarak yine astrolojiyle ilgili bir sansür yapıldığını söyleyebiliriz. “Sodomia” için cinsel sapıklık ifadesi kullanılarak terimin anlam alanı sadece erkekler arasındaki ilişki ile daraltılmamıştır. Cinsiyetçi dil kullanımı olarak tanımladığımız örnekler yukarıda altı çizili olan “kadınlarla yatmak”, “kadın bulmak” ifadeleridir. Bu tür kullanımlar, kadını cinsel objeye indirgeyen bakış açısının yansıması gibi görünmektedir. “Temiz kalmış olanlar” ifadesiyle cinsellik ile kirlilik arasında bir ilişki kurulmuş, dilimizde sıklıkla “kirlenilmek” olarak bekaretini yitirmek ifadesini çağrıştırılmıştır.

E.M.T.2

CENOVALI –Hiçbir erkek 19 yaşına basmamış bir kızla cinsel ilişki kuramaz. Erkek ise 21 yaşına basmamışsa üreme işine girme yetkisine sahip olamaz. Bu yaşlardan önce de belli başlı durumlarda kadın erkek birlikte yatabilirler. Böyle durumlardaysa ancak kısır olanlarla ya da hamilelerle birlikte yatılmasına izin verilir ki, bu kimseler doğal olmayan yollardan zevklerini tatmin etmeye kalkışmasınlar. Savgın yaşlı kadınlar ve magistrat personeli kaba bedensel hazlarını (aşk itkilerini) gemlemek zorundadırlar; bunlar birbirlerine, çeşitli fırsatlarda (güreş meydanlarında) arzularını gizlice açarlar. Ancak bu durumda, üreme işlerinden sorumlu en üst magistrattan ve üçlü yönetimin ayaklarından birini temsil eden “sevgi”ye tâbi olan hekimden izin almak zorundadırlar.

Oğlancılık yaparken yakalananlar ihtar alırlar ve ceza olarak ayakta durmalarını iki gün boyunca boyunlarına asarak gezmek, böylelikle doğal düzeni ters çevirdiklerini ve bacaklarını başlarının üzerine aldıklarını

ilan etmek zorunda bırakılırlar. Aynı şeyi tekrarlamaları halinde ceza ağırlaştırılır; sonunda ölüm cezasına kadar gidebilir.

Buna karşılık 21 yaşına kadar birisiyle yatmaktan imtina edenler (kaçınanlar), hatta bunu 27 yaşına kadar uzatanlar, nişanlarla onurlandırılır ve kamuya açık toplantılarda şarkılarla kutlanırlar.

Yukarıdaki çeviride, örnek aktarıırken çevirmenin tercih ettiği paragraf bölümlemesi aynen korunmuştur. Çevirmen pek çok yerde dipnot kullanmaktadır. Bu bölümde geçen “Magistrat” sözcüğü için de dipnot bulunmaktadır (ç.n. Resmi yüksek memur sıfatı taşıyan kişi, Roma’da Konsül). Bu dipnottan da anlaşıldığı gibi çevirmen Roma dönemini referans alarak bir anlamlandırma yoluna gitmiş ya da kaynak olarak kullandığı ara dilden çeviri onu bu yönde karar almaya sevk etmiştir. Nitekim yukarıda değindiğimiz “le maestre matrone” ifadesi için “saygın yaşlı kadınlar” kullanımı, “matrona” sözcüğünün antik Roma’ya dayanan anlamına bağlı kaldığını göstermektedir. Oysa kullanımda yaşlılıkla ilgili bir çağrışım bulunmamaktadır. “Saygın” seçimi, belli erdemlere her şeyden çok önem veren bir toplumda diğerlerinin “saygın” olmama ihtimalini çağrıştırdığından, kadınlar söz konusu olduğunda bildik zihniyet kalıplarıyla “cinsellik ve kadın” bağlamında ütopyada yer almayan bir hiyerarşi yaratabilir. E.M.T 2’de de astrolojiyle ilgili bölüm atlanmıştır. “Sodomia” sözcüğünün anlam alanı daraltılmıştır. Yukarıdaki örnekte, “kadınla erkeğin birlikte yatması”, “[...] hamilelerle yatılmasına izin verilir” gibi ifadeler, dilimizde cinsel açıdan daha özgür davranan kadınları aşağılamak için kullanılan “önüne gelenle yatıp kalkıyor” ifadesini çağrıştırmaması dışında cinsiyetçi sayılabilecek kullanımlara rastlanmamıştır. Kaynak metinde “yatak” sözcüğü yukarıdaki örnekte değil, bir başka yerde sadece iki kez kullanılmıştır. Hristiyanlıkta kadın ortaklığının olup olmadığının tartışıldığı bağlamda kullanılan bu sözcüğün Türkçe çevirilerde bu kadar sık geçmesi “kadın/cinsellik/yatak” sözcükleriyle oluşturulan cinsiyetçi bağlamsallaştırmanın sonucu gibi görünmektedir. Yukarıdaki çeviride cinsiyetçi olarak tanımlayabileceğimiz bir kullanım bulunmamaktadır. Hatta giriş cümlesi erkeklerin kadınlardaki yaş sınırına riayet etmesini pekiştiren ve güçlendiren yanıyla dikkat çekicidir.

E.M.T. 3

CENOVALI –Burada hiçbir kadın on dokuz yaşına basmadan kocaya verilmez. Erkek de yirmi bir yaşına girmeden soyunu devam ettirmeye girişemez, ama bünyesi zayıfsa süre daha da uzar. Bu yaştan önce doğaya aykırı yollardan zevklerini tatmin etmeye kalkışmasınlar diye bazı erkeklerin ancak kısır ve hamile kadınlarla cinsel ilişkiye girmesine izin verilir. Kadın yöneticiler ve yaşlı erkek yöneticiler, sehvetli ve aşk güdülerini fazla olan erkeklerle cinsel ilişkiye girebilecekleri kadınları bulur; onların bu ilişkiyi istediklerini ya kendilerinden gizlice öğrenirler ya da böyle bir şeyi güreş meydanlarında bizzat saptarlar. Ama önce soyun üremesinden birincil derecede sorumlu yöneticiden izin alırlar; bu kişi büyük Tıp Bilginidir, ve üç asil başkandan biri olan Sevgi’nin hizmetindedir. Eşcinsel bir ilişki yaşarken yakalanırlarsa cezaya çarptırılırlar ve doğal düzeni alt üst ettiklerinin işareti olarak ayakbaılarını boyunlarına asarak gezmek zorunda kalırlar, başka deyişle ayakları başlarına geçirirler. Bu suça ikinci kez teşebbüs etmeye kalkarlarsa, işin sonu ölüm cezasına kadar gidebilir. Buna karşılık yirmi bir yaşına kadar cinsel ilişkiye girmekten kaçınmış olanlar, hatta yirmi yedi yaşına kadar hiçbir ilişki yaşamamış olanlar, nişanlarla onurlandırılır ve halka açık törenler düzenlenip şarkılarla göklere çıkarılır.

Yukarıdaki örnekte “kocaya vermek”, “soyunu devam ettirmek” gibi ifadeler geleneksel toplumların aileye dayalı toplumsal cinsiyet rollerini çağrıştırmaktadır. Oysa Campanella’nın ütopyasında toplum kocaman bir ailedir ve geleneksel aile modeline karşı bir ütopya söz konusudur. “Kadın bulmak” ifadesi de kadını “cinsel nesneye” indirgeyen bir çağrışım yaratmaktadır. Bu çeviride de Venüs ile ilgili detayın atlanması, Latince versiyonların tamamında ya da bir kısmında bu bölümün çıkarıldığını düşündürmektedir. “Maestre matrone” için bu çeviride kadın yöneticiler denerek tarafsız bir dil kullanımı yeğlenmiştir. Yaptıkları görev genel bir yöneticilik işleviyle üreme meclisi görevine indirgenmemiştir.

E.M.T. 4

<p style="text-align: center;">Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address <i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

CENOVALI –Kadınlar on dokuz yaşına basmadan, erkekler de yirmi bir yaşına gelmeden üremeye uygun bulunmuyor ve bu amaçla bir araya gelmelerine izin verilmiyor, bünyesi zayıf bir erkekte bu yaş sınırı daha da fazla olabilir. Venüs’ün ağır etkisinde kaldıklarından cinsel dürtüleri fazla olan bazı erkeklerin, üreme yaşına gelmemelerine rağmen gayri meşru yollara sapsınlar⁹ diye kısır ya da hamile kadınlarla birleşmelerine izin veriliyor. Baş ebeler ve üremeden sorumlu kıdemli erkek eğitimciler, durumları kendilerine gizlice açıklanan bu tür gençlerin ihtiyaçlarını temin etmekle ilgileniyorlar. Ancak bunu büyük bir hekim olan üreme konusundaki en üst görevli Prens Sevgi’ye bağlı çalışan sorumlu eğitime bilgi vermeden yapmıyorlar. Sodomist davranışları olanlar, küfür ve hakarete maruz kalıyorlar, iki gün boyunlarında ayakkabılarıyla dolaştırılıyor, bunun anlamı doğal düzene karşı geldiklerinden, ayaklar başta dolaşmak, aynı şey ikinci kez tekrarlanırsa, verilen ceza ölüm cezasına kadar varıyor. Ama yirmi bir yaşına kadar her türlü cinsel ilişkiden uzak duranlar bazı onurlandırmalar ve şarkılarla kutlanıyor.

Yukarıdaki örnekte ise bir açıklama bulunmaktadır, “sottoporre” fiili görmezden gelinmiş ve düz anlamsal olarak “Hiçbir kadın on dokuz yaşına gelmeden erkeğe önerilmez, sunulmaz” biçiminde de çevrilebilecek cümle daha teknik ve ansiklopedik bir dil ile aktarılmış ve erkeğe tabi olmak, önerilmek gibi “toplumsal cinsiyet rolleri” açısından erkeği kadına göre daha üst konumlayan bir yaklaşımdan kaçınılmıştır. “Kadın bulmak” yerine bu tür gençlerin “ihtiyaçlarını temin etmek” ifadesi kaynak metinde iki kez geçen “provvedere” fiilinin anlam alanından yola çıkarak kullanılmıştır. Nitekim kaynak metinde “kadın” sözcüğü yer almamaktadır. “Maestre matrone” içinse E.M.T. 1’deki gibi “baş ebe” ifadesi kullanılmıştır, bunun nedeni söz konusu kadınların üreme konusundaki sorumluluklarına dikkat çekmektir.

E.M.R.1.

Cenovalı: Hiç kimse, on dokuz yaşına girmemiş olan bir kadınla ilişkiye girmeye cüret edemez. Erkek ise yirmi bir yaşından önce çocuk yapma görevine başlamamalıdır. Bu yaştan itibaren bazılarının cinsel birleşme için izin verilir ancak yalnızca kısır ya da hamilelerle ki tutkularının tatminini doğal olmayan yollarda aramasınlar (12). Saygın kadınlar ve yaşça büyük yöneticiler, onlara ihtiraslarını itiraf eden daha tutkulu kişilerin duygusal çekimini (Venerius usum) kontrol altında tutmak durumundadır. Gerçi onlar bu kişileri oyun ya da güreş (in palestra) sırasında gözlemlerken de durumu anlayabilirler. Yine de bu görevliler, çocukların doğumundan sorumlu olan daha üst makamdan, Sevgi Prensine bağlı olan yüksek hekimden (Magistrato primo) izin istemelidir. Sodomia yapanlar bir uyarı alır ve iki gün boyunca ayakkabılarını boyunlarına asılı dolaşmak zorunda kalır, doğal düzeni bozduklarını ve ayakları baş yerine koyduklarını göstermek için. Tekrar durumundaysa ceza artırılır ve ölüme kadar gidebilir. Öte yandan yirmi bir yaşına kadar, özellikle de yirmi yedi yaşına kadar cinsel birleşmeden uzak durabilenler herkesin saygısını kazanır ve toplantılarda söylenen övgü şarkılarında anılır.¹⁰

Bu örnekte kadın bir ilişki için sunulmaz ya da verilmez, hatta bunun cüret isteyen, yasaklanan, yasal olmayan bir eylem olduğu vurgulanır. “Çocuk yapma görevi” ifadesinde çevirmen klasik Rusça sözlüklerinde bulunmayan, “çocuklar” (deti) ve “yaratmak” (tvorit) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşan, muhtemelen kendi ürünü olan bir sözcük kullanmıştır (detotvoreniye). Bununla, cinsel birleşmenin asıl amacının şehvetin tatmini değil, üreme olduğunu vurgulamak istemiş olabilir. “Doğal olmayan yollarla” ilgili on iki numaralı dipnotta Genkel “Manastırların birer günah yuvası olduğu bilinir ve bir rahip olarak Campanella bunu çok iyi biliyor olmalı” biçiminde kişisel yorumunu ekler. Genel olarak E.M.R.2’deki dipnotlar resmi görüş ya da akademik bilgi vermek amacıyla kullanılırken E.M.R.1’deki dipnotlar bireyseldir, çevirmenin kişisel görüşünü yansıtır. Bu örnekte ve genel olarak erek metinde dikkat çeken bir diğer özellik ise Latince sözcük ve ifadelerin yer yer parantez içinde verilmesidir. Böylelikle Venüs’ün etkisine yönelik sözler Rusçada doğrudan yer almazken Latincesiyle dolaylı olarak verilmiş olur. “Maestre matrone” için saygın kadınlar denmesi ve “Magistrat” sözcüğünün bu metinde de kullanılması, E.M.T. 2’nin

⁹ Qualsiasi rapporto sessuale non finalizzato alla procreazione, specie se *in vase indebito* (“in un orifizio illecito”). Questo tipo di uso della parola è limitato alla teologia morale cristiana, specialmente medioevale.

¹⁰ Aksi belirtilmedikçe Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler Denissova’ya aittir. Rusça bilmeyen okur için köprü oluşturmak amacıyla mümkün olduğu kadar sözcüğü sözcüğüne çeviri yapmaya özen gösterilmiştir.

(kitaptaki bilgi Almandan çevrildiğini belirtmektedir) Genkel'in kullandığı Latince versiyonun Almandan yararlandığını düşündürmektedir.

E.M.R.2

Hiçbir kadın on dokuz yaşına kadar bir erkekle cinsel ilişkiye giremez; erkekler ise yirmi bir yaşına kadar çocuk yapmakla görevlendirilmez, hatta bünyeleri zayıfsa daha geç yaşa kadar. Gerçi bazılarında bu yaştan önce de kadınlarla birleşmeye izin verilir ama ya kısır ya da hamile olanlarla, kimseyi yasak sapkınlıklara sürüklemem için. Yaşça büyük kadın ve erkek yöneticiler, onlara gizlice bu tür istekleri itiraf eden ya da spor sırasında yaptıkları gözlemlerle fark ettikleri daha şehvetli ya da kolayca uyarılan kişilerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla ilgilenirler. Ama nihai izin, Sevgi Prensine bağlı olan deneyimli doktor, çocuk doğumundan sorumlu yöneticiden gelmeli. Sodomia yapanlara uyarı yapılır ve ayakkabılarını boyunlarına asılı olarak dolaşma cezası verilir, doğal düzeni ihlal ettiklerinin, onu baş aşağıya çevirdiklerinin bir simgesi olarak. Bu suç tekrar işlendiğinde ise ceza ölüme kadar arttırılabilir. Yirmi bir, özellikle de yirmi yedi yaşına kadar cinsel birleşmeden uzak durabilenlerse herkesin saygısını kazanır ve toplantılarda şarkı söyleyerek onurlandırılır.

E.M.R.1'de "Hiç kimse, on dokuz yaşına girmemiş olan bir kadınla ilişkiye girmeye cüret edemez" biçiminde çevrilen yasaklama bu örnekte doğrudan kadını korumaya yöneliktir. Bu vurguyla ütopyada kadının cinsel obje olarak görülmediği belirgindir. Çocuk yapmanın, bedensel ihtiyaçtan ya da duygusal çekimden çok öncelikle toplumsal bir görev olduğu gerçeği de bir kez daha vurgulanır. Önceki çevirilerde "doğaya aykırı yollar, gayri meşru yollar" gibi çevrilen ifade burada daha tahammülsüz olarak değerlendirilebilecek "yasak sapkınlıklar" olarak çevrilmiştir. Venüs'ün etkisiyle ilgili olan bölüm burada yer almamaktadır.

Örnek 2

K.M.

perché quando si esercitano alla lotta, come i Greci antichi, son nudi tutti maschi e femine, li mastri conoscono chi è impotente o no al coito, e quali membra con quali si confanno.¹¹ E così, sendo ben lavati, si donano al coito ogni tre sere; e non accoppiano se non le femine grandi e belle alli grandi e virtuosi, e le grasse a' macri, e le macre alli grassi, per far temperie. La sera vanno i fanciulli e si conciano i letti, e poi vanno a dormire, secondo ordina il mastro e la maestra. né si pongono al coito se non quando hanno digerito, e prima fanno orazione, ed hanno belle statue di uomini illustri, dove le donne mirano. Poi escono alla fenestra, e pregono Dio del Cielo, che li doni prole buona. E dormeno in due celle, sparti fin a quell'ora che si han da congiungere, ed allora va la maestra, ed apre l'uscio dell'una e l'altra cella. Questa ora è determinata dall'Astrologo e Medico; e si forzan sempre di pigliar tempo, che Mercurio e Venere siano orientali dal Sole in casa benigna e che sian mirati da Giove di buono aspetto e da Saturno e Marte. E così il Sole come la Luna, che spesso sono afete. E per lo più vogliono Vergine in ascendente; ma assai si guardano che Saturno e Marte non stiano in angolo, perché tutti quattro angoli con opposizioni e quadrati infettano, e da essi angoli è la radice della virtù vitale e della sorte, dependente dall'armonia del tutto con le parti. Non si curano del satellizio, ma solo degli aspetti buoni. Ma il satellizio solo nella fondazione della città e della legge ricercano, che però non abbia prencipe Marte o Saturno, se non con buone disposizioni. Ed han per peccato li generatori non trovarsi mondi tre giorni avanti di coito e d'azioni prave, e di non esser devoti al Creatore. Gli altri, che per delizia o per servire alla necessità si donano al coito con sterili o pregne o con donne di poco valore, non osservan queste sottigliezze.

E.M.T. 1

Kadınlarla askerler, oyunlarda tıpkı eski İspartalılarda olduğu gibi elbise giymezler. Görevliler, bu oyunlarda yalnız kimlerin usta, kimlerin beceriksiz, kimlerin döllenmeye elverişli, kimlerin elverişsiz olduğunu değil, beden yapısı bakımından hangi erkeğin hangi kadına uygun olduğunu da görebilirler. Güneş Kentliler, her üç gecede bir, o da iyice yıkanıp temizlendikten sonra, çiftleşebilirler. Çiftleşmeler şu kurala göre düzenlenir: Boylu boslu güzel kadınlar iri yarı, güçlü kuvvetli erkeklerle; şişman erkekler

¹¹ Per antonomasia, *m. virile*, o assol. *membro*, l'organo copulatore dell'uomo, il pene.

sıksa kadınlarla, zayıf kadınlar da şişman erkeklerle birleştirilir ve böylece, aşırılıklar arasında denge kurarak soylarının bozulmamasına dikkat edilir.

Güneş batarken, çocuklar odalara çıkıp yatakları hazırlarlar. Sonra çiftleşecek erkekle kadın odalarına çıkıp öğretmenlerin öğütleri gereğince dinlenmeye başlarlar. Yediklerini iyice sindirmeden, dualarını etmeden bu önemli işe girmezler. Yatak odalarına en ünlü erkeklerin güzel heykelleri konmuştur, kadınlar baksın da, başlarını göğe kaldırıp böylesine soylu, böylesine güzel çocuklar doğuralım diye Tanrı'ya yakarınırlar diye. Erkek de kadın da çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar. Zamanı gelince, başebe erkekle kadının kapılarını açar. Birleşecek çiftler ve doğacak çocuklar için en elverişli zamanı, yıldızlara bakarak astrologla hekim daha önceden kararlaştırmışlardır. Çiftleşmeden önce, erkekler döl tohumunu en az üç gün temiz tutmak zorundadır: Kötü şeyler düşünmemiş, uygunsuz davranışlarda bulunmamış olmalıdır; böyle bir şey yapmışsa Tanrı katında kendini temize çıkarması gerekir. Yoksa suç işlemiş sayılır.

Aşırı cinsel istek ya da zorunluluk dolayısıyla, gebe, kısır ve kötü kadınlarla birleşmelerine izin verilen kimseler; bu kuralların hiçbirine uymak zorunda değildirler.

Ama, aslında birer din adamı olan yöneticilerle kendilerini yüksek bilgilere adanmış bilim adamlarının soyu üretme işine girişmeden önce, hayli uzun bir cinsel perhizden geçmeleri gerekir. Çünkü zorlu kafa çalışması, sürekli düşünsel gerilim cinsel üretim güçlerini azalttığı için onlardan olacak çocukların bedence ve kafaca güçsüz kalma tehlikesi vardır. Onun için, bu gibi kimselerin ateşli, sağlam, taşkın ve güzel kadınlarla birleşmesi istenir. Oysa, sıcakkanlı, ateşli, taşkın yaradılışlı erkekler, şişman ya da soğuk kadınlarla birleştirilmektedir.

Yukarıdaki örnekte yine astrolojiyle ilgili bölümlerin atlandığı görülür. Birleşme saatine yönelik uzun astrolojik detaylara hiç yer verilmemiş. “Çırlıçplak”, “cinsel organ”, “iktidarsız” gibi ifadelerinden kaçınılmış, “elbise giymezler”, “beden yapısı bakımından hangi kadının hangi erkeğe uygun olduğu”, “bu önemli işe girmezler” gibi ifadelerle ima yoluyla cinsellik ve çıplaklık alanları çağrıştırılmaya çalışılmıştır. Bu tür seçimlerin, örnek çevirinin yapıldığı dönemde göz önünde bulundurulduğunda “toplumsal adaba” uygun bir dil kullanımına yöneldiği çıkarımı yapılabilir. Kaynak metinde çiftleşmeden önce belli davranışlardan kaçınması gereken özneleri tanımlamak için “generatori” ifadesi kullanılmıştır. Bu bağlamda “generatori” her iki cinsi de ifade eden bir sözcük olarak da kabul edilebilecekken, burada sadece “erkekleri” ifade ediyormuş gibi kabul edilmiştir. Cinsiyetçi söylem diye tanımlanabilecek en önemli kullanım “kötü kadın” ifadesiyle ilgilidir. Kaynak metinde bu bağlamda “di poco valore” ifadesi kullanılmaktadır, bu ifade metinde bir kez daha çocuklardan söz edilirken geçer ve aşağıda örnekleyeceğimiz gibi “pek de yetenekli” olmayan çocukları tanımlanır, bu ifadeyle tanımlanan çocukların durumu bağlamdan anlaşıldığı kadarıyla kalıcı değildir, kendilerini geliştirme ve yeteneklerini artırma potansiyellerine dikkat çekilir. Çiftleştirilecek kişilerin özelliklerini tanımlayan sıfat seçimi de “ateşli, taşkın” gibi abartılı cinsel davranışları tanımlayan sıfatlarla betimlenmiştir. Oysa kaynak metinde böyle bir gönderme bulunmamaktadır.

E.M.T.2

Güreş okullarında, güreş meydanlarındaki jimnastik oyunlarında ve beden eğitiminde, kadınlar ve erkekler, Antik Yunanlar gibi çırlıçplaktır ve gözetim yapan magistrat personeli kimin üreme yeteneği olduğunu, kimin iktidarsız olduğunu, hangi erkekle kadının bedenlerinin uzunluğunun yapısı bakımından birbirine uygun düştüğünü tespit eder.

Kadınla erkek, yıkandıktan sonra ve ancak üç günde bir yatabilirler. İri ve güzel kadınlar sadece iri ve beden yapısı sağlam erkeklerle çiftleşebilirler. Şişman, iri bedenli kadınlar zayıf erkeklerle, tersine zayıf, sıksa kadınlar da şişman, iri erkeklere ayrılırlar; böylece onların arzularından kusursuz soylar türemesine çalışılır.

Akşamları çocuklar gelip yatakları yaparlar, ardından kadın ve erkek gözetmenin talimatıyla çiftleşecek erkek ve kadın yataklarına giderler. Cinsel ilişki, yenen yemekler sindirildikten ve dualar edildikten sonra gerçekleştirilir. Yatak odalarında, saygın erkeklerin heykelleri yerleştirilmiştir; kadınlar bunları seyrederek; bakışlarını pencerelerden göğe çevirerek, Tanrı'dan kendilerine harika bir evlat vermesini isterler. Birleşme saatine kadar iki ayrı odacıkta yatarlar; belli bir anda, gözetmen kadın (başebe) her iki

odanın da dıştan kapısını açar. Bu ânı, hekimle astrolog belirler; bunlar Venüs ile Merkür'ün Güneş'in doğu tarafında elverişli duruma, Jüpiter'in, Satürn'ün ve Mars'ın mutluluk vaat eden bir konuma gelmesine dikkat ederek uygun zaman noktasını bulurlar.

Çiftleşecek anne-baba, o coşkulu birleşme saatinden önceki üç gün boyunca her türlü ilişkiden hiç lekelenmeksizin uzak durmamış, her türlü kötü eylem ve davranıştan kaçınmamış ve Tanrı ile barışmamışlarsa bu büyük bir haksızlık olarak kabul edilir.

Zevk için ya da hekimin zaruri gördüğü durumlardaki tavsiyesi üzerine veya heyecan olsun diye kısır ya da kötü yola düşmüş kadınlarla ilişki kuranlar bu adet ve kurallara dikkat etmek zorunda değillerdir.

Yukarıdaki örnekte çevirmenin bir önceki çeviride kaçınılan “çırılçıplak”, “iktidarsız”, “bedenlerinin uzuvları” gibi sözcükleri kullandığı görülür. “Generatori” için sadece erkekler değil, üreme işinin iki cinsi de anlaşılmalı ancak, anne-baba diyerek aileyi çağrıştıran toplumsal cinsiyet rolleri yüklenmiştir. Astrolojiyle ilgili bölüm atlanmamıştır. “Di poco valore” ile tanımlanan kadınlar için burada kullanılan “kötü yola düşmüş kadın” dilimizde “fahişelik” sözcüğünün örtmeci olarak kullanılmaktadır. Oysa *Güneş Kent*'te böyle bir durumdan hiç söz edilmemektedir. Bu kullanım, cinsiyetçi bir yan içermektedir.

E.M.T. 3

Eski Lakhedaimonia'lılar gibi güreş meydanlarında erkeği kadını çırılçıplak güreş tutarken, kendilerini seyreden yöneticilerce hangisinin cinsel ilişkiye istekli hangisinin isteksiz olduğu saptanır. Bu arada hangi erkeğin vücudunun hangi kadının vücuduna uyduğuna bakılır. Ancak iyice yıkanıp paklandıktan sonra üç gecede bir çiftleşebilirler. Boylu poslu, güzel kadınlar, ancak iri yarı ve istekli erkeklerle ilişkiye girebilir; ayrıca etine dolgun kadınlar zayıf erkeklerle, zayıf kadınlar şişman erkeklerle birleştirilir ki vücutlar arasında iyi bir denge tutturabilsin ve iyi bir soyun üremesine yararı dokunabilsin. Akşam olurken çocuk hizmetkarlar gelir yataklarını hazırlar, sonra çiftleşecek kadın ve erkek, erkek ve kadın yöneticinin talimatlarına uyarak yataklarına çekilir. Yenen yemekler sindirilmeden ve göklerdeki tanrıya dua edilmeden kadın ve erkeğin cinsel ilişkiye girmesine izin verilmez. Yatak odalarında en seçkin erkeklerin heybetli heykelleri bulunur, kadınlar bunları seyrederek, ardından pencereden gökyüzüne bakarak Tanrı'ya yakarır ve kendilerine böyle çocuklar vermesini dilerler. İlişkiye girecekleri saate kadar kadın ve erkek ayrı odalarda uyur. Zamanı geldiğinde Kadın Yönetici her ikisinin de kapısını dışarıdan açar. Söz konusu saati, Astrolog ve Hekim belirler, bunlar Venus ve Mercurius'un Güneş'e göre doğuda, uğurlu bir evde bulunmasını ve aynı zamanda hem Iuppiter, hem Saturnus hem de Mars tarafından iyi bir açıdan görünüyorsa dikkat ederek uygun zamanı yakalamaya çalışırlar; yoksa böyle bir ilişkiye asla izin vermezler. Özellikle Güneş ve Ay'ı her zaman Yaşam Verici olarak görürler. Yıldız haritasında Başak burcunu görmekten pek hoşlanırlar. Ama uğursuz yıldızların köşelerde olmamasına çok dikkat ederler, çünkü onlara göre bütün dörtlü ve zıt açılar sert etkiler yaratır, oysa yaşam gücünün ve yazgının temeli evrenin bütünüyle parçaları arasındaki uyuma bağlı olan bu açılardan gelir. Uğurlu açılarda yerleşmişlerse uyduların etkisinden hiç çekinmezler. Bunları sadece Ülkenin kuruluşu ve yasa oluşturma gibi konularda göz önüne alırlar, çünkü bu konuda yapılacak en iyi düzenlemeler Mars ve Saturnus yönetici olduğu zaman gerçekleşeceğine inanırlar. Sabit yıldızlarla olan açıların dikkate alınarak diğer takımyıldızlardan da yararlanırlar. Baba olacak erkeklerin çiftleşmeden önceki üç gün boyunca herhangi bir cinsel ilişki yaşamamasının, iffetsiz davranışlarda bulunmasının ve Yüce Tanrı'yla birleşip kendini ona adamamış olmasının dinen caiz olmadığını düşünürler. Diğer erkekler için böyle töreler söz konusu değildir; bunlar zevklerini tatmin için ya da hekim tavsiyesine uyarak veya şehvet dürtüsüyle kısır kadınlarla, hamilelerle ya da hafif meşrep kadınlarla ilişkiye girebilirler.

Yukarıdaki örnekte astrolojiyle ilgili bölümün hiç atlanmadan verildiği kolayca gözlemlenebilir. Konumuz olan cinsellik ve cinsiyetçi dil meselesiyle ilgili örneklere gelecek olursak, çevirmenin “cinsel organ” ifadesini kullanmaktan kaçındığı gözlemlenebilir. “Generatori” sözcüğü sadece erkekleri kapsayacak biçimde anlaşılmalıdır, ardından gelen tümce açısından bağlam da bu anlamayı doğrulamaktadır. Yine de baba olacak erkekler ifadesiyle aile kavramına ve “babalık” rolüne bir gönderme olduğunu belirterek metinde olmayan “toplumsal cinsiyet rollerinin” öne çıkartıldığı gözlemi yapılabilir. Bu örnekte de “di poco valore” için hafif meşrep kadınlar denerek ifadeye “cinsiyetçi ve ayrımcı” bir nitelik yüklenmiştir.

E.M.T. 4

<p style="text-align: center;">Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address RumeliDE Journal of Language and Literature Studies Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	--

Tıpkı Antik Yunan'daki gibi güreşirlerken tüm kadın ve erkekler çıplak olduğundan eğitmenler cinsel organlarına bakarak kimlerin iktidarsız olduğunu anlıyorlar ve kimin kiminle çiftleşebileceğini öngörüyorlar. Her üç gecede bir gençlere cinsel birleşme izni veriliyor, öncesinde iyice yıkanıp paklanıyorlar, orantılı çocuklar dünyaya gelsin diye heybetli ve güzel kadınlar heybetli ve faziletli erkeklerle, şişman kadınlar zayıf erkeklerle, zayıf kadınlar şişman erkeklerle çiftleştiriliyor. Birleşme akşamı gençler yataklarını hazırlar ve dinlenmeye çekilirler, erkek ya da kadın eğitmenin talimatıyla uyumaya gidiyorlar. Yediklerini hazmetmeden ve dua etmeden birleşme gerçekleşmiyor; kadınların odalarında ünlü ve yakışıklı erkeklerin heykelleri yer alıyor. Birleşmeden önce cama çıkıyorlar ve Göklerin Tanrısına onlara güzel evlatlar versin diye dua ediyorlar. Birleşmelerine izin verilen saate kadar kadın ve erkek ayrı yerlerde uyuyor, uygun saat geldiğinde baş ebe gelip odalarının kapılarını açıyor. Birleşme saatine Astrolog ve Hekim karar veriyor ve daima en uygun zamanın bulunmasına çabalarlar. İstedikleri gökyüzü konumu Merkür ve Venüs Güneşin doğusunda iyi bir evde olması ve iyi görünümdeki Jüpiter ile Satürn ve Mars'ın olumlu etkisinde kalmasıdır. Yaşam süresini belirleyen Ay gibi Güneş'in de iyi konumda olmasını isterler. Ayrıca Başak burcunun yükselende olmasına ama genelde Satürn ve Marsın köşe konumda olmamasına dikkat ederler, çünkü köşe konumların dördü de karşıt ve kare açılarıyla kötü etki yaratabilir ve köşe konumlar yaşamsal erdemini ve bütünü parçalarla uyumuna bağlı olan kaderin kökünü oluşturur. Uyduların konumuyla çok ilgilenmiyorlar sadece iyi görünümlerine odaklanıyorlar. Ancak bir kent kurarken ve kanun yaparken uyduların konumunu araştırıyorlar, o zaman da Mars ve Satürn iyi konumda yani yönetici konumunda değillerse bu işlerden kaçınırlar. Cinsel birleşmeden önceki üç gün boyunca dünyadan el etek çekmedikçe, kötü eylemlerden uzak durmadıkça ve Yaradan'a ibadet edilmedikçe günah işlemiş sayılırlar. Kısır ya da hamile veya çok değerli olmayan kadınlarla keyif için ya da ihtiyaçlarını karşılansınlar diye kendilerine cinsel birleşme izni verilen diğer erkekler bu hassas detaylara dikkat etmezler.

Burada, örneğin E.M.T.1'de kaçınılan "çıplak", "iktidarsız", "cinsel organ" gibi sözcükler kullanılmıştır. Astrolojiyle ilgili bölüm atlanmamıştır.

"Generatori"den üreme sürecine katılan her iki cins de anlaşılmalı, iki cinsi de kapsayacak sözcük seçimleri ve sözdizim yeğlenmiş, anne-baba, ebeveyn gibi geleneksel aile yapısını ve toplumsal cinsiyet rollerini çağrıştıracak sözcüklerden kaçınılmıştır. "Di poco valore" ile tanımlanan kadınlar için burada diğer erek metinlerden farklı olarak "daha az değerli" çevirisi yapılmıştır (Krş.: "kötü kadınlar, kötü yola düşmüş kadınlar, hafifmeşrep kadınlar"). Bu iki bakımdan E.M.T.4 diğer erek metinlere göre daha farklı bir yaklaşım sunar. Bu çeviride çıkarma ya da sansürün yapılmadığı gibi Campanella'nın betimlemeye çalıştığı toplumsal yapı ve üreme düzeni alıcı dizgenin geleneksel çerçevelerine yerleştirmeden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çeviride geçen "gençler" ifadesi kaynak metindeki "fanciulli" ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında "fanciullo", yeniyetme çocukları ifade etmek için kullanılmaktadır. Anlam alanında mecazi olarak o yaşlardaki çocuklar gibi "saf, tecrübesiz" olma halini belirten kullanımlar bulunmaktadır. Diğer çevirilerde bu sözcük "erkek çocuk" olarak anlaşılmalı ve yatağı yapan çocuklarla yataklara çekilenler farklı özneler olarak sunulmuştur.

E.M.R.1

Arenalardaki jimnastik egzersizler ve oyunlar sırasında Lacedaemonyalıların örneğini takip ederek, erkekler ve kadınlar tamamen çıplak kalır, böylece onları izleyen görevliler kimin çocuk yapmaya uygun olduğunu, kimin olmadığını ve hangi erkeklerle kadınların vücut yapıları bakımından birbirine daha uygun olduğunu anlayabilir.

Çiftleşme ancak esler yıkandıktan sonra ve bir gece arayla gerçekleşebilir. Uzun boylu ve güzel kadınlar sadece uzun boylu, yapılı erkeklerle birleştirilir; kilolu kadınlar zayıf erkeklerle bir araya gelir; aksine, zayıf kadınlar şişman erkeklerle tahsis edilir, böylece mizaçların karışımından iyi bir ırk elde edilir.

Akşam vakti erkek çocuklar yataklarını hazırlar ve kadın ya da erkek gözetmenin izniyle yatarlar. Cinsel ilişki ancak yemek sindirildikten ve dua edildikten sonra gerçekleşebilir. Yatak odalarında kadınların bakmaları için yakışıklı erkeklerin heykelleri vardır (13).

Pencereye yaklaşır, gözlerini göğe çevirerek Tanrı'ya kendilerine güzel evlatlar vermesi için dua ederler. Çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar; belli bir saatte yönetici kadın (magistra) her iki kapıyı da açar. Bu saat, Venüs ve Merkür'ün güneşin doğusunda, Jüpiter'in yanı sıra Satürn ve Mars'ın olumlu açıda

olduğu veya bu son ikisinin etki alanının tamamen dışında ve uygun bir evde (domo benigna) bulunduğu anı tahmin etmeye çalışan doktorlar ve bir astrolog tarafından belirlenir. Hem Güneş hem Ay burcunda Başak'ı severler. Ancak Kent halkı, haritanın karşıt köşelerinde uğursuz belirtilerinin olmamasına çok dikkat ederler, çünkü yaşamın ve tüm dünyanın mutluluğunun ve dengesinin asıl temeli oradadır. Örtüşen etkilere değil, yıldızlar arasındaki uyuma önem verirler. Devletin ve hukukun kurulmasında koruma görürler ve Marsla Satürn bunu ancak mükemmel konumlandıklarında sağlayabilirler. Ayrıca diğer takımyıldızları ve sabit yıldızları da ihmal etmezler.

Ebeveynlerin çiftleşmeden üç gün önce her bakımdan lekesiz kalmamaları, hiçbir kötülükten kaçınmamaları ve Tanrı'dan af dilememeleri çok önemli bir kabahat olarak kabul edilir. Kısır ya da toplumdan dışlanmış (aşâğılık) kadınlarla, zevk için ya da doktorun önerdiği şekilde ya da uyarılma amacıyla cinsel ilişkiye girenler, bu adetlere uymazlar.

Rahipler tarikatına mensup olanlar ve bilim ve bilgelikle uğraşanlar daha uzun süreli perhiz yaşamadan çocuk yapmaya başlamamalıdır. Gerçek şu ki, uzun süreli zihinsel faaliyetler yaşam güçlerini zayıflatır, sürekli düşünmekle meşgul olan beyinleri bu eyleme bütün verimle katılamaz ve bu nedenle çocukları genellikle zayıf bünyeli olur. Bundan kaçınmak için bu kişilere canlı, güzel, hayat dolu kadınlar verilir. Aksine, aynı nedenlerle, hareketli, enerjik, kolayca duyulanan erkeklere şişman, ağırkanlı kadınlar verilir.

Bu örnekte "iktidarsız" ya da "cinsel organ" gibi doğrudan adlandırmalar yerine daha dolaylı olan "çocuk yapmaya uygun olmayan" ve "vücut yapıları" gibi adlandırmalar yeğlenmiştir. Bu seçimler hem o dönemde hem Sovyet döneminde aile yapısı konusunda muhafazakâr sayılabilecek Rus toplumunun, çevirmen için yarattığı okur öngörüsünden kaynaklanan kısıtlamalarla açıklanabilir. "Kadınlar...tahsis edilir/verilir", "dışlanmış (aşâğılık) kadınlar" gibi ifadeler kadınlara yönelik ayırım içermesi bakımından cinsiyetçi söylem kapsamında değerlendirilebilir. "Ebeveyn" sözcüğü sorumluluğu iki tarafa yüklenmesi bakımından eşitlikçi görünse de aslında alıcı dizgenin geleneksel anlayışını sergilemektedir. Aynı biçimde "eşler" sözcüğü de (Rus. "suprugı" – evli çift, karı koca).

Latince kaynakta burada "foeminarium vilium" ifadesi yer alır; "vilis" sıfatı ise "ucuz, değerli olmayan" olarak çevrilir. Bu anlamda yukarıda açıklanan "di poco valore" ifadesi ve çevirileri arasında benzerlik söz konusudur. Öte yandan, örneğin E.M.T.1'de görülen "ateşli, sağlam, taşkın ve güzel" gibi sıfatlar yerine burada daha nötr bir yaklaşımla "canlı, güzel, hayat dolu" sıfatları yeğlenmiştir (Lat. "foeminis natura vividis, strenius et formosis"). Astrolojiyle ilgili kısımlar atlanmamıştır ancak yer yer anlaşılması zor, muğlak bir biçimde çevrilmiştir ("Devletin ve hukukun kurulmasında koruma görürler..."). On üç numaralı dipnotta çevirmen, doğacak çocuk onlara benzesin diye ünlü ve yakışıklı erkeklerin heykellerine bakmak geleneğinin soylu Atinalı kadınlar arasında da yaygın olduğunu açıklar.

E.M.R.2

Eski Spartalıların adetlerine göre arenadaki alıştırmalar sırasında erkek olsun kadın olsun herkes tamamen soyunduğundan, yöneticiler kimin çiftleşme için yetenekli, kimin uyusuk olduğunu ve hangi erkekle kadının vücut yapıları açısından birbirine daha uygun olduğunu görürler; bu kişilere ancak iyice yıkandıktan sonra her üç gecede bir cinsel ilişkiye girmelerine izin verilir. Görkemli ve güzel kadınlar ancak heybetli ve güçlü erkeklerle birleşir; şişmanlar - zayıflarla ve zayıflar - şişman olanlarla, böylece birbirlerini iyi ve faydalı bir şekilde dengeleyebilirler. Akşamları erkek çocuklar gelip bu kişilerin yataklarını açarlar ve daha sonra kadın ve erkek yöneticilerin talimatıyla uyumaları için onları odalarına götürürler. Çiftleşme ancak yiyecekleri sindirdikten ve göksel tanrıya dua ettikten sonra başlar. Yatak odalarında ünlü erkeklerin güzel heykelleri vardır, kadınlar bu heykelleri seyrederek ve sonra pencerelerden gökyüzüne bakarak kendilerine layık bir evlat nasip etmesi için Tanrı'ya dua ederler. Çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar. Sonra kadın yönetici kalkar ve iki kapıyı da dışarıdan açar. Bu saat, Venüs ve Merkür'ün Güneş'in doğusunda, uygun bir evde, Jüpiter'in, Mars'ın ve Satürn'ün iyi bir açıda bulunduğu ya da son ikisinin açı alanının dışında olan zamanı yakalamaya çalışan astrolog ve doktor tarafından belirlenir. Bu, genellikle yükselen olan Güneş ve Ay için özellikle önemlidir. Yıldız haritasında Başak'ı severler ama haritanın köşelerinde zararlı gezegenler olmamasına özen gösterirler çünkü onlar tüm diğer köşe ve açıları etkiler, oysa evrenin bütününde ve parçalarındaki dengeyle uyum içinde olan yaşam gücünün özü buna bağlıdır. Bir gezegenin seyrinden çok bulunduğu açıları önemserler. Gezegenlerin seyri onlar için sadece şehri ve yasayı kurarken önemlidir, Mars'ın ve Satürn'ün hâkim olmaması koşuluyla, en iyi konumlarda oldukları durumlar dışında. Ayrıca sabit yıldızların konumunu da hesaba katarlar. Ebeveynlerin çiftleşmeden üç günden daha kısa bir süre önce kendilerini tohum ile

lekelemiş, kusursuz davranmamış, yüce tanrıdan af dileyip kendini ona adamamış olmalarını kabul edilemez buluyorlar. Kısır ya da hamile kadınlarla veya asağılık kadınlarla zevk veya sağlık için ya da tutkularından dolayı cinsel ilişkide bulunanlar bu kurallara uymazlar. Hepsi aynı zamanda rahipler olan yetkili kişiler ve bilgin öğretmenler ancak birkaç gün boyunca birçok koşul gözlemlenirse üretici olabilirler, çünkü yoğun zihinsel çalışmalardan dolayı canlılıkları zayıflar ve sürekli bir şeyler düşündüklerinden beyinleri erkeksi enerji üretmez, bu nedenle zayıf çocuklar üretirler. Oysa bundan mümkün olan her şekilde kaçınmaya çalışıyorlar, bu yüzden bilim adamlarını enerjik, canlı ve güzel kadınlarla birleştiriyorlar. Sert, sabırsız, huzursuz ve saldırgan erkekleri ise - tombul ve uysal karakterli kadınlarla.

Bu örnek öncelikle düzenleme bakımından önceki örneğe göre farklıdır, paragraflara bölünmemiş, tek uzun bölüm biçiminde düzenlenmiştir. İktidarsızlığa ya da cinsel organlara ilişkin ifadeler burada da kullanılmamıştır. Astrolojik kurallarla ilgili bölüm çevrilmiştir. Bu örnekte de geleneksel yapıyı temsil eden “ebeveynler” sözcüğü yeğlenmiş, “foeminarium vilium” bir kez daha “asağılık kadınlar” olarak çevrilmiştir.

Örnek 3

K.M.

Se alcune di queste donne non concipeno con uno, le mettono con altri; se poi si trova sterile, si può accomunare, ma non ha l'onore delle matrone in Consiglio della generazione e nella mensa e nel tempio; e questo lo fanno perché essa non procuri la sterilità per lussuriare.

E.M.T. 1

Kendisiyle birleşmesi uygun görülen erkekten çocuğu olmayan kadın, bir başka erkeğe verilir. Birkaç kez denendikten sonra kısırılığı anlaşılırsa orta malı olur. O zaman böylelerine üretme kurulunda, ortak sofrada ve tapınakta bulunmak gibi aile kadınlarına tanınan haklar ve görevler tanınmaz, böylece bazı kadınların sırf zevklerini doyurmak için kısırlığa heveslenmeleri de önlenmiş olur.

Erkeğe verilmek ve orta malı olmak ifadeleri cinsiyetçi bir ton içermektedir. Çekirdek aile kavramının olmadığı bir toplumda “aile kadını” ifadesine kullanmak, dilimizdeki “toplumsal cinsiyet” tanımlarıyla bir eşdeğerlilik arayışının göstergesidir.

E.M.T. 2

Belli bir çiftin birleşmesi sonucu kadın döllenemezse, bu kez başka bir erkekle çiftleştirilir; o zaman da hamile kalmazsa artık erkeklerin ortak malı olup çıkar; bu durumda yaşlı kadınların üreme işleri kurulunda, sofralarda ya da mabette gördükleri hürmetten bu kadınlar yoksun bırakılır.

Bu düzenlemeye gidilmiş olmasının nedeni kadınların, adaba uymayan sorumsuz davranışlarıyla kendilerini kısır hale getirmelerini önlemektir.

Yukarıdaki örnekte cinsiyetçi söylem olarak tanımlanabilecek kullanımlar kadının döllenmesiyle ve çiftleştirilmesiyle ilgili sözcük seçimleri, “erkeklerin ortak malı olup çıkar” ifadesi ve erek kültürü için geçerli olan toplumsal “adabın” varlığına yönelik göndermedir.

E.M.T. 3

Bir kadın ilişkiye girdiği erkekten gebe kalmazsa başka erkeklerle birleştirilir, sonuçta kısır olduğu anlaşılırsa serbestçe herhangi bir erkekle ilişkiye girebilir ama bu durumda ne üremeden sorumlu kurulda ne tapınakta ne de sofrada kendisine bir hanım olarak gereken saygı gösterilmez. Ayrıca bu uygulamayla, bir kadının herkesle ilişkiye girmek için kendi kendisini kısırlaştırmasının önü alınmış olur.

Yukarıdaki örnekte diğer örneklerdeki aşağılayıcı ifade yer almamaktadır. Ancak bir “hanım” olarak gereken saygı gösterilmez ifadesindeki “hanım” dilimizde kadından beklenen toplumsal davranış kalıplarını akla getirmektedir. Buradaki sözcük seçiminin yukarıda da vurgulamaya çalıştığımız “maestre matrone” ifadesine uygun karşılık bulmanın zorluğundan kaynaklanmış olabileceğini de belirtmemiz gerekir.

E.M.T.4

Bir erkekle birlikte olduktan sonra hamile kalmayan kadınlar başka erkeklerle çiftleştirilir; eğer kısır oldukları anlaşılırsa başkalarıyla birleşebilirler ama Üreme Meclisi’nde, yemekhanede ve tapınakta ebe kadınların gördüğü itibarı göremezler Güneş Kentliler bunu, kadınların cinsel şehvet uğruna kısırlığa yol açmalarını engellemek için yaparlar.

Kaynak metindeki “*si può accomunare*” ifadesinin yukarıda cinsiyetçi söylem örneği olarak gösterdiğimiz anlamlara gelebileceği açıktır. Ancak, yazınsal bir kullanım olan “*accomunarsi con altri*” başkalarıyla geçici ya da kalıcı olarak kalmak üzere birleşmek anlamına da gelmektedir. Cümlelerin bağlamından yola çıkan Parlak, cinsiyetçi bir yan içerebilecek “orta malı” olmak vb. ifadelerden kaçınmıştır. Nitekim, Donno’nun İngilizce çevirisinde de benzer bir karar alınmıştır.

E.M.R.1

Eğer bir kadın belli bir ilişkide hamile kalmazsa onu başka bir erkekle birleştirirler; bu durumda da hamile kalmazsa bütün erkeklerin kısmeti/malı haline gelir; ancak bu durumda üreme konularının tartışıldığı kurulda, tapınaklarda ve masada saygın kadınlara (matrona) gösterilen itibardan mahrum bırakılır. Bu kural, kadınlar cinsel yaşamın aşırılıklarıyla kendini kısır bırakmasınlar diye konulmuştur.

Yukarıdaki kullanımda kadına adeta bir ganimet gözüyle bakıldığı da dikkat çekmektedir. “Maestre matrone” burada da saygın kadın olarak kabul edilmiş, antik Roma’daki kullanımının yan anlamı yüklenmiştir.

E.M.R.2

Eğer bir kadın belli bir erkekten hamile kalmazsa onu başkasıyla birleştirirler; burada da kısır olduğu anlaşılırsa genel/ortak kullanıma geçer ama ne üreme kurulunda ne tapınakta ne de yemek masasında bir matronanın gördüğü itibarı görür. Bu, hiçbir kadın şehvet uğruna hamileliğine son vermesin diye yapılır.

Yukarıdaki örnekte “genel/ortak kullanıma” geçer yukarıdakiler kadar aşağılayıcı bir cinsiyetçilik içermez ama yine de ütopyanın genel ruhuna aykırı bir indirgeme ortaya çıkarır. Campanella’nın ideal toplumunun özgür ve üretici özneleri birden nesne konumuna indirgenmiş olur. Bu çeviri de diğer örneklerde görülmeyen “hamileliğine son vermesin” ifadesi bulunmaktadır. Metnin diğer bölümlerinden anladığımız kadarıyla hamilelik cinsel ilişkiye engel teşkil etmemektedir. Tekrar hatırlarsak, E.M.R. 2 1937 yılında çevrilmiştir, bu çalışma kapsamında incelenen baskısı ise 1947 yılına aittir. Sovyet Birliğinde kürtaj hakkı 1930’lu yıllardan itibaren çeşitli ölçülerde kısıtlanmış, 1936-1955 yılları arasındaysa kürtaj tamamen yasak hale gelmiştir. Uzman olmayan kişilere başvurmak ve uygunsuz koşullarda kürtaj olmak durumunda kalan birçok kadın kısır kalmıştır (Sakeviç 2005). Çevirmenin bu seçimiyle tarihsel koşullar arasında bir bağlantının olup olmadığı sorusu akla gelmektedir.

Yukarıda verdiğimiz örnekler bakış açımızı yansıtabilecek biçimde niyetli seçilmiş ve yetersiz görünebilir. Bu durumda bir sağlama yapmak ve değerlendirmeyi okura bırakmak üzere aşağıda bir örnek daha vermek yerinde olacaktır. “Kötü kadın”, “orta malı”, “hafif meşrep” gibi kullanımlara kaynaklık eden “*di poco valore*” ifadesinin metinde iki kez geçtiğini ve ikincisinde çocuklarla ilgili bir bağlamın söz konusu olduğunu

belirtmiştik. Güneş Kentte çocuklar yedi yaşına kadar ortak eğitim alırlar. Bu ortak eğitimden sonra “di poco valore” bulunan çocuklar köylere gönderilirler. Aşağıda ilgili bölümün çevirisindeki kararları yorumsuz olarak veriyoruz.

Örnek 4

K.M.: Ma li figli di poco valore si mandano alle ville e, quando riescono, poi si riducono alla città.

E.M.T.1: Geri zekalı çocuklarsa köylere yollanır, zekaları gelişenler yeniden kente getirilir.

E.M.T.2: Yeteneği daha az çocuklar kırsal kesime yollanırlar ve ileride işe yarar yeteneklerini geliştirdikten sonra onların da kente dönmelerine izin verilir.

E.M.T.3: Fazla yetenekli olmayan çocuklar köylere yollanır. Herhangi bir sanat dalında başarılı olduktan sonra yeniden Kente gönderilir.

E.M.T.4: Ama pek yetenekli olmayan çocuklar, köylere gönderilirler ve belli başarı kazandıklarında, tekrar kente getirilirler.

E.M.R.1: Daha az yetenekli çocuklar köye gönderilir.

E.M.R.2: Daha az yetenekli çocuklar köye yollanır.

Matriks normları ve yanmetinler açısından erek metinler

Türkçe erek metinler

Türkçe erek metinlerin genel yapısından sayfa ve satır sayılarından, önsözlerinden yukarıdaki bölümlerde yeri geldikçe söz etmiştik. Burada kısaca hatırlatmamız gerekirse, her birinin bir önsöz içerdiği ilk iki erek metnin önsözünde çevirilerine dair herhangi bir bilgi bulunmadığını, çeviriyle ilgili bilgilerin copyright sayfasından edinildiğini bir kez daha belirtelim. Günyol-Kazgan çevirisinde önsöz yazar ve eser hakkında bilgi vermekte, Atayman çevirisinde önsözde ütopya kavramı tartışıldıktan sonra Campanella'nın hayatı ve eseri hakkında bilgi verilmektedir. Dürüşken çevirisindeki önsöz oldukça kapsamlı ve bilgilendiricidir. Eser, yazar, kaynak metnin macerası, çeviri konusunda detaylı bilgiler verilmektedir. E.M.T. 1 ve E.M.T. 2 çok fazla dipnot içermezken Dürüşken'in çevirisi yoğun dipnotlarla okuru bilgilendirmektedir.

Rusça erek metinler

Çevirmeni ve yayın tarihiyle ilgili daha önce detaylı bilgi verdiğimiz Rusçadaki ilk *Civitas Solis* çevirisi, *Güneş Devleti ya da İdeal Devlet Üzerine* başlığı ve *Manzum Diyalog* alt başlığıyla basılmıştır ve bazılarında alt bölümleri de bulunan on dört bölüm içermektedir. Bunun dışında erek metinde hepsinin çevirmene ait olduğu açıklanan elli sekiz dipnot söz konusudur. Sayfanın üst kısmında ortalanmış olarak verilen bölüm ve alt bölüm başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Şehrin Görünümü ve Yapısı
- Tepedeki Tapınağın Yapısı
- Yönetimin Esasları
 - “Güç” Prensini sorumlulukları
 - “Bilgelik” Prensini sorumlulukları
 - Bilimlerin edinilmesi resimler yardımıyla kolaylaştırılır
 - “Sevgi” Prensini sorumlulukları
 - Aristo Savının Çürütülmesi
- Giyim, Yetiştirilme ve Seçim Sistemi Üzerine

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Metafiziğin Seçilmesi

Bilge İnsanlar Yönetici Olabilir mi?

- Yaşamın ve sanatların ortaklığı, erkekler ve kadınlar arasındaki paylaşımı
 - Yemek Üzerine
 - Giyim Üzerine
- Çocukların Doğumu ve Yetiştirilmesi Üzerine
 - İsimler Üzerine
 - İktidar Tutkusundan ve Kısırcağıktan Nasıl Kurtuldıkları Üzerine
 - Kadın Güzelliğinin Ne Olduğu Üzerine
- Kibir Karşıtlığı. Ortak Emeğin Yararları
- Komünizm Üzerine. Kadınların Ortak Olması Üzerine
- Savaş Sanatı Üzerine
 - Savaşmanın Yöntemi Üzerine
 - Ayak/bacaklar Yardımıyla Atları Yönlendirme Sırrı
 - Çiftçilik Üzerine Gözlemler
 - Misafirperverlik Üzerine
- Çiftçilik Üzerine
- Hayvancılık Üzerine
- Denizcilik Üzerine
- Bütün Devletin ve Onun Bazı Kesimlerinin Hayatı ve Gelenekleri Üzerine
 - Yemek Üzerine
 - İçecekler Üzerine
 - Notlar
 - Görevlilerin Seçimi. Kurullar Üzerine Bilgiler
 - Yargı Sistemi ve Yargıçlar Üzerine
- Rahipler, Kurbanlar, Din ve Dualar Üzerine
 - Bayramlar Üzerine
 - Şairler Üzerine
 - Dua Üzerine
 - Devletin Vatandaşları için Kutsal Olan Dönemlerde Astronomi Üzerine
 - Fizik Üzerine
 - Metafizik Üzerine
 - Dünyadaki Kötülüğün Nedeni Üzerine

E.M.R. 1’de dipnotlarla söze karışan çevirmen çeşitli eleştirilerini de dile getirmektedir (Bkz. Örnek 1’de gösterilen kilise kurumuna yönelik iğneleyici sözler). Benzer kişisel eleştirel tutumu diğer dipnotlarında da belirgindir, örneğin Güneş Kentlilerin temizlik anlayışını açıklayan, onların giysilerini ayda bir kez yıkadıklarını anlatan paragrafta: (10) “Unutulmamalıdır ki XVII. yüzyılda, özellikle de Campanella’nın anavatanında hijyen ve kişisel temizlik gibi erdemler genel olarak yaygın değildi. Sabun o zamanlar için bir lükstü.” (11) “Campanella için ideal temizlik örneği.” (s.47-48)

Genkel’in çevirisi on dört bölüm içerirken Petrovskiy çevirisi kırk altı bölüm içerir. Bölüm başlıkları sayfa kenarlarında konumlandırılmıştır. Metnin bitiminde çevirmenin notlarına yer verilmiştir. Bu notlar ya da

ekler de kendi içinde birkaç bölüme ayrılmıştır. Önce Campanella'nın yaşamöyküsü anlatılmış, ardından yapıtın hangi sırayla, hangi yıllarda, hangi dillerde yayınlandığını ve hangi dillere çevrildiğini açıklayan tarihçe verilmiş, bunun devamında ise 107 adet sonnot sunulmuştur. Bunlardan bazıları oldukça detaylıdır: Farklı tarihte basılmış olan kaynak metinde ilgili bölüm farklı ise, bu bölümün çevirisi burada ayrıca verilmiştir. Son olarak Campanella üzerine yazılan kısa bir literatür bölümü hazırlanmıştır. Özetle, incelenen yayın *Civitas Solis* çevirisinin yanı sıra ona ilişkin birçok ek bilgi içeren, referans niteliğinde bir akademik yayındır.

E.M.R. 2'deki önsöz ise *Civitas Solis*'in Rusça çevirisinin okurlarına sunduğu ideolojik çerçeve açısından ilgi çekicidir. Önsöz yazarı Prof. Volgin, *Civitas Solis*'in ütopyalar tarihinde iz bırakmış, etkisini göstermiş bir metin olduğunu kabul etse de aslında metinde övgüye değer herhangi bir nitelik görmez. Thomas More'un *Ütopya*'sından hem yazınsal hem düşünsel açıdan daha düşük nitelikte olduğunu söyler. Campanella'nın kurduğu yazınsal yapının "ilkel" olduğu, yazarın diyalog tekniğini iyi kullanmadığı, metnin okuru cezbedecek herhangi bir yanının olmadığı iddia eder. İçerik açısından ise *Civitas Solis*'in değerinin komünizm ilkelerinin değeri sayesinde ortaya çıktığı dile getirir; bir başka ifadeyle metnin anlattığı komünizm ilkelerinin değeri olmasa, yapıtın herhangi bir özgül değeri de olmayacak demeye getirir. Üstelik Campanella'nın anlattığı komünizm de "taslak halinde bulunan", "kabaca şekillendirilmiş" bir komünizmdir. Önsöz yazarının söz konusu ilkeleri sıralarken kadın ve üreme konularına hiçbir biçimde değinmemesi dikkat çeker. Bu mesafe bölüm başlığında da belirgindir: Hatırlanırsa E.M.R.1'de ilgili bölüm "Komünizm üzerine. Kadınların Ortak Olması Üzerine" olarak adlandırılmıştı. E.M.R.2'de ise bölüm başlığı "Kadınların Ortak Olması Üzerine"dir, yani komünizmle bu konu arasında bağlantı kurmaktan kaçınılmıştır. Özetle, referans niteliğinde olan ve "herhangi bir Avrupa diline yapılmış ilk tam çeviri" olma iddiasını taşıyan bu yayın, yapıtı olumsuz sayılabilecek bir önsözle okura sunmuş, özellikle aile, kadın, üreme konularıyla o gün için geçerli olan ideolojik yapı arasına mesafe koymuştur. Rusça çevirilerde yan metinlere de yansıyan okur yönlendirmeleriyle Campanella'nın ütopyası için farklı ideolojik çerçeveler oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın başlangıç aşamasında Toury'den alıntıyla bölümlendirmeye ilişkin geleneklerin, erek metni erek kültür alışkanlıklarına daha yakın kılmak ve dolayısıyla da çevirinin kabul edilebilirliğini arttırmak amacıyla erek kültürde kullanıldığını belirtmiştik. Rusça çevirilerdeki bölümlendirmeye ilgili kararlar, erek metni, kaynak metnin yabancılığını koruyacak biçimde sunmak, okurla arasında onu "yerelleştirmeden" bir mesafe koymak üzere alınmış gibi görünmektedir.

Sonuç

Betimleyici yöntemle, dört Türkçe iki Rusça erek metin karşılaştırmasından çıkan sonuçlar yukarıda detaylarıyla aktarılmıştır. Kaynak metinlerin çoğulluğu, ara dilden çevirilerden yararlanılmış olması, hangi çevirinin hangi kaynak metni kullandığının kesin bir biçimde saptanamaması çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı erek metinlerin betimleyici yöntemle karşılaştırılmasından elde edilen sonuçların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çeviri kararları değerlendirilirken çevirmenlerin cinsiyetiyle ilgili olup olamayacağına yanıt aramaktır. Bu bağlamda her çevirinin bir anlama deneyiminin aktarılması ve okurla çevirmenin anlama deneyiminin buluşturulması olduğunu anımsatmak gerekir. Çevirmen kaynak metinle kurduğu ilişkiyi, erek metinde somutlaştırır ve kendi okuma deneyimini paylaşır. Her çeviri çevirmenin içinde yetiştiği kültürel ortamın ve yaşadığı tarihsel döneminin izlerini taşır, dolayısıyla çevirmen ideolojisini metinden ne kadar uzak tutmaya çalışırsa çalışsın, erek metinde, içinde yaşadığı tarihsel ve kültürel koşulların bir yansıması bulunabilir, düşünsel tutumunun izleri sürülebilir.

Betimleyici çalışma boyunca edindiğimiz verilere mümkün olduğunca nesnel bakmaya çalışarak, toplumsal cinsiyet rollerini öne çıkaran ya da kadın ve cinsellik bağlamında, kadınları aşağılar gözükten “cinsiyetçi dil kullanımı” örneklerinin doğrudan çevirmen cinsiyetine bağlanamayacağı düşüncesinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Cinsiyet biyolojik bir varoluşu tanımlarken, toplumsal cinsiyet bir toplumun bizlere yüklediği cinsiyet rollerini ve biyolojik cinsiyetimize bağlı toplum beklentilerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Feminist çalışmalar, bizlere sorgulanmadan kabul ettirilmeye çalışılan toplumsal cinsiyet rollerinin farkına varmamızı sağlamıştır. Bu çalışmaların ve farkındalıkların geniş bir bilgi ve iletişim ağıyla hızla yayıldığı dünyamızda, incelediğimiz metinlere bu farkındalıkla bakıyor olmayı “biyolojik cinsiyetimizle” değil bu konuda kazandığımız duyarlılıkla açıklama sorumluluğunu da bizlere yüklemektedir. Makale yazarları olarak biyolojik cinsiyetimiz, kadınlara yüklenmiş toplumsal cinsiyet rollerinin ağırlığı ve baskısı konusunda duyarlılığımızı arttırmış ve bu araştırma konusuyla örneklere belki de “yanlı” bakmamızı da sağlamış olabilir. Her çevirinin örtük ya da açık bir “ideolojik” yaklaşım içerebileceği gerçeğini, çeviribilim literatüründen Manipülasyon Okulunun ünlü temsilcilerden yola çıkılarak yapılan pek çok araştırmacıdan öğrendik ve öğrenmeye devam ediyoruz. İncelediğimiz örnekler, kaynak metne mümkün merteye “sadık” kalmaya çalışsalar da her biri kendi kararları içinde çok özenli çalışmalar olsa da tarih boyunca Campanella’nın ütopyasının astroloji ve cinsellikle ilgili uğradığı sansür bu ideolojik yansımanın örneklerinden sayılabilir. Verdiğimiz örnekler açısından da toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren çeviri kararlarıyla ailesiz ve geleneksel ebeveyn tanımlarından uzak “üreticilerle” soyun devam ettiği bir toplum, geleneksel toplumun bakış açısına indirgenmiştir. Bu yorumlarımıza neden olan çeviri kararlarının, çevirmenlerin sahip oldukları ideolojileri yansıtmak açısından kasıtlı olduğunu söylemek de haksızlık olacaktır, çevirmenler kaynak metinle kurdukları doğruluk ilişkisi bağlamında bir seçim yapmışlar ve doğal olarak bilmedikleri ütöpik bir dünyaya bildikleri ve içinde yaşadıkları bir dünyanın gözlükleriyle bakmışlardır, hepimiz gibi...

Kaynakça

Bütüncü kapsamındaki erek metinler:

- Campanella, T. (1947). *Gorod Solntsa*. F. Petrovskiy. (Çev.). Akademia Nauk SSSR (çeviri tarihi 1934). (1965). *Güneş Ülkesi*. Vedat Günyol & Haydar Kazgan. (Çev.). Çan. (2003). *Güneş Ülkesi*. Veysel Atayman. (Çev.). Bordo Siyah (2008). *Güneş Ülkesi*. Çiğdem Dürüşken. (Çev.). Kabalıcı (2020). *Gosudarstvo Solntsa*. A. Genkel. (Çev.). Eksmo (çeviri tarihi 1906). (2021). *Güneş Kent*. Betül Parlak. (Çev.).

Diğer kaynaklar:

- Arrojo, R. (1994). Fidelity and the Gendered Translation. *TTR : traduction, terminologie, rédaction*, 7(2), 147-164. <https://doi.org/10.7202/037184ar>
- Campanella, T. (1981). *The City of Sun, A Poetical Dialogue* (La citta del Sole: Dialogo Poetico). D.J. Donno (Çev.), University of California Press
- Chamberlain, L. (1988). Gender and the Metaphorics of Translation. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 13(3), 454-472
- Deaux, K. & Kite, M.E. (1993). Gender Stereotypes. F. Denmark & M. Paludi, (Eds.), *Handbook on the Psychology of Women* içinde (ss. 107- 139). Santa Barbara: Greenwood Press
- Ehrlich, S., Meyerhoff, M. & Holmes, J. (Eds.). (2014). *The handbook of language, gender, and sexuality* – Second edition. Blackwell

- Klein, I. (1989). *Tommaso Campanella's La Città del Sole: Topography and and Astrology*, Brigham Young University, Faculty Publication
- Leonardi, V. (2007). *Gender and Ideology in Translation: Do Women and Men Translate Differently? A Contrastive Analysis from Italian to English*. New York: Peter Lang. <https://doi.org/10.3726/978-3-0351-0545-2>
- Sakeviç, V. (2005). Çto bilo posle zapreta aborta v 1936 godu. *Naseleniye i Obşestvo*, 221-222. URL: http://www.demoscope.ru/weekly/2005/0221/reprod01.php#_FNR_1
- Santaemilia, J. (Ed.). (2005). *Gender, Sex and Translation. The Manipulation of Identities*. St. Jerome
- Simon, S. (1996). *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203202890>
- Toury, G. (2004). Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü, Çev. Arzu Eker. M. Rifat (Yay.Haz.), *Çeviri Seçkisi-2, Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı* içinde (ss. 233-256). Dünya.
- von Flotow, L. (1997). *Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism'*. Manchester. Ottawa: St. Jerome Publishing & University of Ottawa Press

37. Rusça-Türkçe dilleri arasında deyimlerin çevirilerine ilişkin sorunlar

Jale COŞKUN¹

APA: Coşkun, J. (2021) Rusça-Türkçe dilleri arasında deyimlerin çevirilerine ilişkin sorunlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 473-482. DOI: 10.29000/rumelide.983927.

Öz

Dil insan uygarlığının oluşması ve gelişmesinde en önemli unsurlarından biridir. İnsanlar dil aracılığıyla birbirleriyle ilişki kurar ve yine dil aracılığıyla çevrelerindeki dünyanın bilgisine ve bu bilgiyi biriktirme olanağına sahip olurlar. Diller arasındaki iletişim çeviri sayesinde gerçekleşir. Çeviri bir tür dillerin buluşma etkinliğidir. Geçmişten günümüze kültürler arası iletişim çeviri yolu ile sağlanmış ve sağlanmaya devam etmektedir. Çeviri etkinliğinde deyim çevirisinin özel ve özgün bir yeri vardır. Deyimler, bir dilin zenginliğini sağlayan en önemli dilsel yapıları arasındadır. Duyguların, düşüncelerin en çekici, en özlü anlatımını sağlayan dilsel öğelerin en ön sırasında yer alırlar. Her dilin sahip olduğu deyim varlığı, o dili konuşan toplulukların dünya görüşünü, ulusal kültürünü, geleneklerini, inançlarını ve bütün tarihini yansıtan en değerli bir dilsel miras, bir tür "mikro metin" lerdir. Deyimlerin varlığı, dile canlılık, renklilik ve esneklik kazandırır. Bu nedenle, deyimleri çevirirken, deyim sadece kavramsal anlamını değil, aynı zamanda onun mecazi anlamını da okuyucuya iletebilmek çok önemlidir. Deyim çevirisi, söz konusu deyim, erek dilde tam karşılığının olup olmadığını çözümleyerek, en doğru şekilde yorumlama becerisi gerektirir. Bu yapılamazsa çeşitli çeviri sorunlarıyla karşılaşılacak demektir. Deyim çevirisi, modern çeviri teorisi çerçevesinde geliştirilen en güç ve ilginç bir çeviri etkinliğidir. Bu güçlüklerin başlıca nedenlerinden biri, semantik yapılarının karmaşıklığıdır. Bu çalışmanın amacı, deyimlerin birebir çevirisinin hangi hatalara neden olabileceğini göstermek, deyim çevrilmesinde karşılaşılan sorunlara değinmek, kültürlerarası farklılıklardan dolayı öğrencilerin zorluk çektikleri deyim çeviri güçlüklerini aşmada onlara yardımcı olmak, Rusça Mütercim Tercümanlık bölümü öğrencisi olan ya da ana dili Türkçe olup Rusça öğrenen bütün öğrencilere, incelenen deyimleri daha iyi anlama ve yerinde kullanma becerisi kazandırmaktır.

Anahtar kelimeler: Dil, çeviri sorunları, Rusça deyimler, Türkçe deyimler

Problems of idiom translation between Russian and Turkish languages

Abstract

Language is one of the most important element for the formation and development of human civilization. Humans contact each other through language, and again through language, they acquire the knowledge of the world around them and have the opportunity to accumulate this knowledge. Communication between languages occurs through translation. Translation is a kind of activity where languages meet. To this day, cross-cultural communication has been enabled through translation and continues to be so. Idiom translation has a special and distinctive place in the translation activity. Idioms are among the most vital linguistic structures that provide the wealth of a language. They are the most prominent linguistic elements that provide attractive and concise expression of emotions and thoughts. The idiom vocabulary that each language has is a kind of "microtext" and the most valuable linguistic heritage that

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Rusça Mütercim Tercümanlık Bölümü, (İstanbul, Türkiye), jalezaman@aydin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2013-1190, [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021- kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983927]

reflects the worldview, national culture, traditions, beliefs and the entire history of the communities who speak that language. The presence of idioms gives the language vitality, colourfulness and flexibility. Therefore, when translating idioms, it is crucial to be able to convey to the reader not only the conceptual meaning of the idiom but also its metaphorical meaning. Idiom translation requires the ability to interpret that idiom most accurately by analyzing whether it has an equivalent in the target language. If this cannot be done, it means that various translation problems will be encountered. Idiom translation is the most powerful and interesting translation activity developed within the modern translation theory. One of the main reasons for these difficulties is the complexity of the idioms' semantic structure. This study aims to show the errors which the literal translation of idioms might cause, mention the problems encountered while translating idioms, assist the students in overcoming difficulties of idiom translation that occur due to cross-cultural differences, help the students of the Russian Translation and Interpreting department or those with Turkish as a native language and learning Russian acquire a better understanding of the idioms examined and the ability to use them correctly.

Keywords: Language, translation problems, Russian idioms, Turkish idioms

Giriş

Dil insan uygarlığının oluşması ve gelişmesinde en önemli unsurlarından biridir. İnsanlar dil aracılığıyla birbirleriyle ilişki kurar ve yine dil aracılığıyla çevrelerindeki dünyanın bilgisine ve bu bilgiyi biriktirme olanağına sahip olurlar. Diller arasındaki iletişim çeviri sayesinde gerçekleşir.

Çeviri bir tür dillerin buluşma etkinliğidir. Dille doğrudan bağlantılı olması ve bunun sonucunda toplumların kültürel gelişimine doğrudan katkı sağlaması nedeniyle çeviri insanlık tarihi boyunca en ilgi çekici konulardan biri olarak yerini korumuştur. Çeviri diğer toplumlarla aramızdaki dilsel ve kültürel sınırları aşmamıza yardımcı olur ve dolayısıyla farklı kültürler arasında iletişimi mümkün kılar. (İli, 2015:113) Geçmişten günümüze kültürler arası iletişim çeviri yolu ile sağlanmış ve sağlanmaya devam etmektedir. Çevirinin her türü yaratıcı bir etkinliktir. Bilginin yanı sıra hayal gücü ve zekâ gerektirir.

Çeviri, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar uzanan, farklı toplulukların uğraştığı bilim, sanat, düşünce alanlarına da hâkim olma imkânı veren, farklı kültür dokularını birleştiren, bilgi aktarımı ve paylaşımında aslında insanların hayatını kolaylaştıran ve bu aktarımı yaparken aktarılan dildeki eşdeğerliği dikkate alan ortak bir dildir (Yalçın & Büyüksaraç, 2017: 818).

Vardar'ın ifade ettiği gibi çeviri "bütün çağlarda karşımıza çıkan bir etkinlik, çeşitli uygarlıklar arasında köprü kuran, değişik toplumlardan bireyleri birbirine yaklaştıran, her türden ekinel değeri içinde oluşturduğu tarihsel-toplumsal çevrenin dışına taşıyan, o çevreden olmayan kişilerin yararlanmasına sunan, uygarlıklar ekinler arası bir iletişim, bildirişim aracıdır" (Vardar,1982: 18).

Göktürk ise çeviriyi; "Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşımlar, töreler, davranışlar, değer ölçüleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Değişik toplulukların, ulusların, bilim, sanat, düşünce alanındaki çabalarını birbiriyle paylaşabilme yoludur" şeklinde tanımlamaktadır (Göktürk, 2013:15). Yücel tarafından verilen tanıma göre çeviri, yabancı bir dilin sınırlarını aşarak kaynak dili bilmeyen insanlar için çeviri "olanaksızlığı" bir anlamda ortadan kaldırmaya çalışan bir araçtır. (Yücel, 2013: önsöz).

Çeviri, karmaşık ve çok yönlü bir insan eylemidir. Genellikle sözü edile "bir dilden başka bir dile" çevirmek olsa da, gerçekte çeviri sürecinde bir dilden bir başka dile aktarımdan daha fazlası vardır. Çeviride, farklı

kültürler, farklı farklı kişilikler, farklı zihniyetler, farklı edebiyatlar, farklı çağlar, farklı gelişim düzeyleri, farklı gelenekler ve tutumlar karşılaşır. Çeviri konusu kültürologların, etnografların, psikologların, tarihçilerin, edebiyat bilimcilerinin ilgi alanındadır. Bu nedenle de çeviri etkinliği bütün yönleriyle tüm bu bilimsel disiplinlerin başlıca çalışma konuları arasındadır.

Deyimler

Deyimler, bir dili zenginliğini sağlayan en önemli dilsel yapılandıdır. Kısa ve etkili anlatım araçlarıdır. Duyguların, düşüncelerin en çekici, en özlü anlatımını sağlayan dilsel öğelerin en ön sırasında yer alırlar. Bir dilin sahip olduğu deyim varlığı, o dili konuşan toplulukların dünya görüşünü, ulusal kültürünü, geleneklerini, inançlarını ve bütün tarihini yansıtan en değerli bir dilsel miras, bir tür "mikro metin" lerdir. Onların varlığı, dile canlılık, renklilik ve esneklik kazandırır. Deyimlerin dünyası çok büyüktür, yüzyıllar boyunca insan varlığının ve eylemlerinin tüm alanlarını ve anlamsal olarak, o dili ana dil olarak konuşanların dünya görüşünü ortaya koyar. Deyimler; değerlendirme, tavsiye, kişiyi harekete geçirme, öneri, herhangi bir olgu ve eylemin kesinliği gibi özelliklere sahiptir (Coşkun, 2020: 147).

Deyimler "hazır düşünceler hakkında bilim" (Teliya, 1966: 18), eski kültürlere ait gelenek ve görenekleri öğreten öğretmen gibidir. (Maslova, 2007: 87).

"Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz." (Aksan, 1996: 7). "Deyimler, dilin iki veya daha fazla öğeden oluşan biçim, yapısal ve anlamca değişikliğe izin vermeyen donuk örnekleridir" (Şanskiy, 1969: 28).

Mehmet Hengirmen, deymi "Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan, anlatımı daha güzel ve etkili yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış söz" biçiminde tanımlamıştır (Hengirmen, 1999: 116). Pek çok deyim, dilin tek bir sözcük sistemi çerçevesinde, eş anlamlı karşılıkları olan ayrı sözcükler kadar sık kullanılır. Çünkü bunlardan bazıları, genellikle olup bitenleri ifade etmek için tek bir araç olarak kullanılır.

"Asıl anlamları dışında kullanılan sözcüklerden oluşan deyimler adeta onları kullanan toplumların kültür hayatlarının aynası durumundadır. Bir yandan bazen dünyaları bile anlatabilen bu küçücük dil birimleri, onları kullanan insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, inanış ve düşünce biçimlerini, kısaca maddi ve manevi kültürlerini yansıtırken, diğer yandan bu ufak dil unsurları vasıtasıyla sayısız benzetmeler, değişik aktarmalar, çeşitli mecazlar ve etkili anlatım ustalıkları sunulabilmektedir" (Aygün, 2003: 72).

Bu nedenlerle de deyimlerin doğru ve iyi öğrenilmesi ve çeviri etkinliğinde amaç dile doğru olarak aktarılması gerekir.

Türk ve Rus dilleri arasında deyim çevirisinin başlıca sorunları nelerdir?

Çalışmamızın amacı bu sorunun yanıtlarını aramak, deyimlerin sözcük karşılıklarıyla birebir çevirisinin ne gibi hatalara neden olabileceğini göstermek, deyim çevrilmesinde karşılaşılan başlıca sorunlara değinmek, kültürlerarası farklılıklardan dolayı öğrencilerin zorluk çektikleri deyim çeviri güçlüklerini aşmada onlara yardımcı olmaktır.

Deyimlerin çeviri sorunları

<p style="text-align: center;">Adres</p> <p style="text-align: center;"><i>RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address</p> <p style="text-align: center;"><i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	---

1) *Mecazi anlam taşımayan deyimler*

Çeviri etkinliğinde deyim çevirisinin özel ve özgün bir yeri vardır. Deyimleri çevirirken, sadece kavramsal anlamı değil, asıl olarak onun mecazi anlamını okuyucuya iletebilmek gerekir. Deyim çevirisi, söz konusu deyim, erek dilde tam karşılığının olup olmadığını çözümleyerek, en doğru şekilde yorumlama becerisi gerektirir. Bu yapılamazsa çeşitli çeviri sorunlarıyla karşılaşılacak demektir. Deyim çevirisi, modern çeviri teorisi çerçevesinde geliştirilen en güç ve ilginç bir çeviri etkinliğidir. Bu güçlüklerin başlıca nedenlerinden biri, semantik yapılarının karmaşıklığıdır.

Deyimler çoğunlukla, eşdeğeri olmayan ya da tam olarak bir eşdeğere sahip olmayan dil birlikleri olarak sayılmaktadırlar, bu nedenle çoğu durumda, kelimesi kelimesine çevrilemezler.

Çevirmen, anadilinin yanı sıra çeviriyi yapacağı erek dillerin ve onların ait oldukları kültürel yapıları özümsemiş olmalıdır. Kaynak metinden fazla uzaklaşmadan erek dile yaklaşmalı, metne bağlılık ve metinden ayrılmamanın kesişme noktasını bulmalıdır (Demirezen, 1991: 126).

Elbette, çevirmen deyim çevirisinde hedef aldığı dilde karşılıklı deyimini bulmaya çalışmalıdır ama hedef alınan dilde eşdeğer bulunmama olasılığı da söz konusudur. O zaman yapılması gereken en yakın anlamı bulmaya çalışmaktır.

Deyim çevirisi alanında en az güçlük çıkaracak olanlar, mecazi anlam taşımayan ifadelerin çevirisidir. Bunlar genel olarak kelimesi kelimesine yapılabilecek çevirilerdir. Anlamsal, biçimsel ve leksikal açıdan tam eşdeğerler deyimlerdir. Bu tür deyimler, tercüme edildiği zaman kaynak dildeki anlam ve biçim özelliklerini hedef dilde de korumaktadırlar.

Örneğin,

«хранить молчание» (*hranit' molçanie*) - *susmak, suskunluğunu korumak*

«от всего сердца» (*ot vsego serdtsa*) - *candan, gönülden, bütün kalbiyle*

«сдержать слово» (*sderjat' slovo*) - *sözünü tutmak*

«время от времени» (*vremya ot vremeni*) - *zaman zaman*

«первый шаг» (*perviy şag*) - *ilk adım, ilk hamle*

«вбивать в голову» (*vbivat' v golovu*) - *kafasına sokmak*

«взвешивать свои слова» (*vzveşivat' svai slova*) - *sözlerini tartmak, lafını bilmek*

«войти в историю» (*vayti v istoriyu*) - *tarihe geçmek*

«проглотить язык» (*proglatit' yazık*) - *dilini yutmak*

«сложить голову» (*slajit' golovu*) - *baş koymak*

«играть с огнем» (*igrat' s agnyom*) - *ateşle oynamak*

«голодный как волк» (*galodniy kak volk*) – kurt gibi aç

«взвешивать свои слова» (*vzveşivat' svai slova*) – sözlerini tartarak konuşmak, lafını bilmek

«гора родила мыш» (*gora radila miş*) - dağ fare doğurdu

«лечь крокодиловы слёзы» (*lit' krakadilovi slyozi*) – timsah gözyaşları dökmek

«открывать сердце» (*atkrivat' serdtse*) – kalbini açmak

«проглотить язык» (*praglatit' yazık*) – dilini yutmak

«не верить своим глазам» (*ne verit' svaim glazam*) - kendi gözlerine inanamama

«как кошка с собакой» (*kak koşka s sabakoy*) - kedi köpek gibi vb...

Deyimlerde eşdeğer ve benzer bir ifadenin bulunmaması durumunda, deyimlerdeki ifadenin birebir çeviri olarak diğer dile aktarılma tekniği uygulanır. Örneğin, Türkçedeki “*aralarından su sızmamak*” deyimini aktarma tekniği ile Rusçadaki «*водой не разольёшь*» (*vadoy ne razalyöş'*) (birebir çevirisi; aralarına su dökülmez) deyimine tam karşılığını bulmaktadır. Bu tür çeviri, yalnızca kaynak metnin yeterince şeffaf olduğu ve çeviri sonrası anlamı tam anlamıyla aktarılabilirdiği durumlarda uygulanır. Aktarma tekniği, kaynak metni anlam veya üslup olarak değiştirmeden diğer bir dile iletimini sağlar. Aktarma yöntemi, deyim anlamının ulusal-etnik bileşenini iletmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır. Fakat deyimlerin milli değerlerini aktarırken de son derece dikkatli davranılması gerekmektedir.

Çoğu zaman çevirmenler, deyimleri çevirirken eşdeğer seviyesinde kelimeler kullanmak yerine, anlam ve üslup olarak onlara en yakın olan, daha basit veya açıklayıcı ifade şekillerini kullanmak zorunda kalabiliyorlar.

Örneğin, Türkçe, “*Baş baş*” (birebir çevirisi: «*голове за голову*») (*golovu za golovu*) deyimini Rusçada «*Баи на баи*» - (baş na baş) olarak ifade edilir 1) tam olarak o kadar; 2) tam, üstü kalmayacak şekilde kullanılmıştır.

2) Mecazi anlamı olan deyimler

Söz konusu deyim hedef dil okuyucusu tarafından anlaşılabilmesi için çevirmenin yapması gereken ilk şey bu deyim yorumlamak ve onun derin yapısını çözmektir (Suçin,2013: 190). Sonraki aşamada ise deyim hedef dilde karşılayan bir deyim bulunup bulunmadığını araştırmaktır.

Mecazi anlam taşıyan deyim çevirisinde çevirmen kimi kez büyük zorluklarla karşılaşabilir. Bu tür deyimler, genellikle bir öykü, efsane ya da olaydan kaynaklanır.

Bu konuya ilişkin olarak da bir örnek verelim:

Rus dilindeki ‘*седьмая вода на киселе*’ (*sed'maya voda na kisele*) – çok uzak akraba anlamında bir deyimdir. Birebir çeviri yapılacak olursa “*jöle üstündeki yedinci su*” demek gerekir ve Türkçede bunun bir anlamı yoktur. (Söz konusu deyim, içinde bulunduğu metne göre de değerlendirilerek, Türkçeye belki “tavşanın suyunun suyu” olarak çevrilebilir. Rusçada bu deyim oluşum öyküsü ise Rus mutfağında jöleden

içecek yapılması sürecinde jöle ne kadar çok yıkanırsa suyun o kadar az ortaya çıkmasıyla, birinci ve yedinci su arasındaki farkın çok büyük olmasıyla ilgilidir.

Aşağıda ise Türkçede mecazi anlam taşıyan bazı deyimlerin Rusçada karşılıkları verilmektedir. Bu gibi deyimlerin çevirisinde çevirmen kaynak dildeki deyiminin hedef dildeki karşılığının bulmaya çalışmalı, bunu başarabilmek içinse her iki dilin kültürel alt yapısı konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Aksi halde yanlış ve çoğu kez asıl anlamla ilgisi bulunmayan mantık dışı sonuçlar ortaya çıkacaktır.

göz boyamak - «втирать очки» (*vtirat' açki*)

baştan savma - «как попало» (*kak papalo*)

laf kalabalığı uyarlamak - «вешать лапшу на уши» (*veşat' lapşu na uşi*)

tecrübesiz, acemi - «желторотый птенец» (*jöltorotny pteneç*)

kurnaz - «лиса Патрикеевна» (*Lisa Patrikeyevna*)

çok uzak, dünyanın bir ucunda bulunmak, yaşatmak - «у чёрта на куличках» (*u çyorta na kuliçkah*)

onun ipliyle kuuyu inilmez - «каши не сваришь» (*kaşi ne svariş*)

tencere yuvarlanmış karağünü bulmuş - «два сапога пара» (*dva sapaga para*)

burnunun dibinde bitmek - «как из-под земли вырос» (*kak iz pod zemli viros*)

mükemmel insan - «белая ворона» (*belaya varona*)

bol şanslar - «ни пуха ни пера» (*ni puha ni pera*)

yediden yetmişe - «от мала до велика» (*ot mala do velika*)

çok eskiden, Nuh zamanında kalma - «при царе горохе» (*pri tsare goroh*)

iş avucumda - «дело в шляпе» (*dela v şlyape*)

devede kulak; nerede ise hiç yok - «кот наплакал» (*kot naplakal*)

mutluluktan havalara uçmak - «на седьмом небе» (*na sed'tom nebe*)

deneyimli, tecrübeli kişi - «собаку съел» (*sabaku syel*)

üzüntü ye, bağıntı sorma - «дарёному коню в зубы не смотрят» (*daryonomu konyu v zubi ne smotryat*)

önyak olmak - «играть первую скрипку» (*igrat' pervuyu skripku*)

ne ekersen onu biçersen - «посеешь характер – пожнёшь судьбу» (*poseyeş harakter-pojnyöş sudbu*)

kaş yaparken göz çıkarmak - «медвежья услуга» (*medvej'ya usluga*)

görmüş geçirmiş, feleğin çemberinden geçmiş kişi - «стреляный воробей» (strelyanniy vorobey)

kirli çamaşırları ortaya dökmek - «выносить сор из избы» (vınasit'sor iz izbi)

başına buyruk - «вольная птица» (vol'naya ptitsa)

denizde kum onda para, çok zengin - «денег куры не клюют» (deneg kurı ne klyuyut)

ne idiği belirsiz bir şey - «черт знает что» (çyort znayet çto)

laf söyleyemez - «нечем крыть» (neçet krit')

tek başına savaş olmaz - «один в поле не воин» (odin v pole ne voın)

sırta kadem bastı - «след простыл» (sled prostıl)

elekle su taşımak - «носят воду решетом» (nosit'vodu reşetom)

iğne atsan yere düşmez - «яблоку негде упасть» (yabloku negde upast')

leb demeden leblebiyi anlatmak - «ловить на лету» (lavit' na letu)

küçük ama güçlü cesur olmak - «мал да удал» (mal da udal)

kafadan atmak - «брат с потолка» (brat' s patalka)

dünyanın öbür ucunda - «за тридевять земель» (za tridevyat' zemel')

Deyimleri çevirirken, deyimlerin duygusal bileşen değerlerinin mecaza dayandığı dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, çeviri sırasında ifadenin duygusallığını iletmek için, mecazi temelini korumak gerekir.

Rusçada «*ехать зайцем*» (yehat зауçем) deyimini, 'kaçak, biletsiz seyahat etmek' ifadesinde kullanılır. Bu deyimdeki «*заяц*» (zayaç) - tavşan kelimesi korkunun imgesini oluşturur. Biletsiz kişi genel olarak ceza yazılmasından korkar ama yine de o şekilde yolculuk yapar. İmgeyi zihninde çizerken çevirmen kendi ana dilinde tam ya da benzer karşılığını bulabilir, eşdeğerin bulunamadığı durumlarda ise ilgili deyim anlamını karşılıksız çevirmek durumundadır.

V.S. Vinogradov'un tanımına göre, eğer deyim karşılığı erek dilde bulunmuyorsa, çevirmen ilkin şekli tutmak zorunda değil. Önemli olan deyim biçimsel ve işlevsel görevini devretmektir. Tabi ki, çevirmen her zaman deyimleri karşılığını erek dilde deyim olarak bulmaya çalışıyor ancak deyim eş değeri erek dilde her zaman bulunmayabilir veya biçimsel özellikleri farklılık gösterebilir (Vinogradov,2004: 190).

Türkçe ve Rusça arasında kültürel yakın bir bağlantı bulunmadığı için her iki dilde de aynı anlam ve biçimde tam eşdeğer deyimlerin bulunması bazen oldukça zordur ve ekser deyimlerin karşılığı bulunmamaktadır. Kültürler arası farklılıklardan kaynaklanarak, çeviri yaptığımız dil ile çeviri yapacağımız dil arasındaki kültürel uçurumların büyüklüğü, çeviri sorunların da çok olacağı anlamına gelmektedir.

Etnik-kültür içeriğinin taşıyıcıları olan deyimleri doğru bir şekilde çevirmek çok zordur, çünkü çeviri sırasında deyimlerin rengini korumak önemlidir. Türkçe ve Rusça farklı coğrafyalarda geliştiği için yaşam

tarzları da farklıdır. Örneğin, Türk ve Rus kültürlerinin birbirinden çok farklı olmasından kaynaklı olarak, Türkçe deyimleri Rusçaya çevirirken, Türk halkının yaşam tarzı ile ilgili zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu yüzden, belli bir halkın yaşamından beslenen deyimler, diğer halklar tarafından her zaman anlaşılabilir. Başka ulus ve kültürlerin, deyimleri anlamadaki belli zorlukların nedeni bundan kaynaklanmaktadır.

Örneğin, “nazar değmek” (birebir çevirisi: «*коснуться глаза*» (kasnut’sya sglaza) - nazarın dokunması) “belli bir sebepten dolayı herhangi bir işin olmaması”.

Bu veya başka bir milletin yaşam ve yaşam özgünlüğü, konuşma kurallarına yansımaktadır. Örneğin, “kolay gelsin” (birebir çevirisi: «*пусть будет легко*» (pust’ budet legko) - kolay olsun) – “daha az zorluk çekme temennisinde bulunmak”, “geçmiş olsun” (birebir çevirisi: «*пусть будет в прошлом*» (pust budet v prošlom) - geçmişte olsun) “hızlı bir şekilde iyileşme dileğinde bulunmak”.

“Genellikle sözcük veya imgesel anlamlara sahip olan deyimlerin ait oldukları dildeki biçimleriyle başka dillere çevrilmesi mümkün değildir. Her iki durumda da çeviri diğer dilde bir anlam ifade etmeyebilir. Bunun sebebi olarak her deyimi kültür birikimi sonucunda oluştuğunu söyleyebiliriz” (İli, 2015: 120)

Sonuç

Deyimleri çevirirken karşılaşılan sorunları gramer, leksikal ve kültürel sorunlar olduğunu sıralayabiliriz.

Gramer sorunlar:

Çeviri yaptığımız kaynak dilden çeviri yapacağımız hedef dil arasındaki gramer farklılıklarıdır. Rusça ve Türkçe de cümle öğelerinin dizimi Rusça fiilî deyimlerde fiil isimden önce, Türkçe de ise aksine, isim fiilden önce gelmektedir. Örneğin, «*литъ как из ведра*» - (lit’ kak iz vedra) “bardaktan boşalıncasına yağmak”; «*делатъ из мухи слона*» (delat’ iz muhi slona) -pireyi deve yapmak

Leksikal sorunlar:

Deyimleri çevirdiğimiz zaman karşılaşılan çok anlamlılık leksik zorluklardır. Deyimlerde çok anlamlılık birçok deyim hem gerçek hem de mecaz anlam bildirmesi de çeviride karşılaşılan sorunlardan biridir. Örneğin, Türkçede ayağa kalkmak deyiminin 1) sağlığına kavuşmak (mecazi); 2) maddi sorunlardan kurtulmak (mecazi); 3) oturduğu yerden ayağa kalkmak (gerçek) anlamları vardır ki, Rusçaya çeviri yaptığımız zaman bu tür deyimlerin her bir anlamının dikkate alınması ve onlara uygun eşdeğer bulunması gerekmektedir.

Kültürel sorunlar:

Türk ve Rus halkları arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, Türkçede ‘okunaksız, kötü yazı’ anlamında kullanılan “karınca duası gibi yazmak deyim”, Rusça eşdeğeri birebir çeviride ‘tavuk pençesi gibi yazmak’ olan «*пишет как курица лапой*» (pišet kak kuritsa lapoy) deyimidir. Rusçaya birebir çevirmek mümkün olmayıp, onların anlamına uygun eşdeğer aramak lazımdır. Bu tür kültürel sorunlar, çevirmenden kaynak ve hedef dilin gramer özellikleri ile birlikte, kültür ve tarihini de iyi bilmesini gerektirir.

Bu çalışmamızda konuya ilişkin bilimsel kaynaklardan yararlanarak ileri sürdüğümüz görüşleri özetleyecek olursak:

- 1) Çeviri etkinliği günümüzde bilimsel bir disiplinin, çeviri bilimin konusudur.
- 2) Çeviri bilim de kendi içinde özgün özelliklere sahip dallara ayrılmaktadır ve deyim çevirisi bu dallardan bir tanesidir.
- 3) Daha teknik deyimlerle dile getirilecek olursa genel çeviri kuramı özel çeviri kuramlarına ayrılır. Onlar da kendi aralarında iki büyük dal oluştururlar. Çalışmamızın konusu bakımında bunlarda ilki de somut iki dil arasında (Rusça-Türkçe-Rusça) karşılıklı olarak yapılan çeviri etkinliğidir.
- 4) Çalışmamızda somut iki dil arasında karşılıklı olarak deyim çevirisinin kendine özgü özellikleri örneklerle gösterilmiştir.
- 5) Son olarak söylemek istediğimiz, çeviri olgusunun bilimsel ve teknik bir etkinlik olmasının yanı sıra, aynı zamanda da yaratıcı bir etkinlik olduğu gerçeğidir.

Böylelikle, Rusça-Türkçe dilleri arasında deyimlerin çevirilerine ilişkin sorunları gidermek için çevirmen hem Rus hem de Türk dilinin deyim bilimine hâkim olması gerekmektedir. Bununla birlikte, çevirmenin bu iki ulusun tarih, yaşam ve kültüründen belirli bir bilgi hazinesine sahip olması ve çeviri özelliklerini de derinden bilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1996). Türkçenin Sözcükleri. Ankara, Engin.
- Aksoy, Ö. A. (2000). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Ankara, İnkılâp.
- Aygün, M. (2003). Türkçe ve Almanca'da "Göz" le İlgili Deyimlerin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 13, Sayı:1, Elazığ
- Coşkun, J. (2020). Rusçanın Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Deyimlerin Öğretilmesi ve Önemi. 2 nd International Congress on Academic Studies in Philology s.143-149
- Demirezen, M. (1991). "Çeviride Kayıplar Sorunu". Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, S.1, s. 115-128
- Göktürk, A. (2013). Çeviri, Dillerin Dili. 10. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi.
- Hengirmen, M. (1999). Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara, Engin.
- İli, M. (2015). İngilizce Deyimlerin Türkçeye Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl-7
- Komissarov, V.N. (1990). Teoriya Perevoda (lingvistiçeskiye aspekti), M.
- Maslova, V.A. (2007). Lingvokulturologiya. Uçebnoye posobiye dlya studentov vısshih uçebnih zavedeniy, Moskova, İzdatelskiy çentr Akademiya , s. 87
- Ojegov, S.İ. (1986). Slovar Russkogo yazık, Russkiy yazık, Moskova
- Suçin, M. H. (2013). Öteki Dilde Var Olmak. İstanbul, Say.
- Şanskiy, N. M. (1969). Frazеologiya Sovremennogo Russkogo Yazık, Vısshaya şkola, Moskova
- Teliya, V. N. (1966). Çto Takoe Frazеologiya?, Nauka, Moskova
- Vardar, B. (1982). Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. Ankara, TDK Yayınları, 492
- Vınogradov, V. S. (2004). Perevod: Obşie i Leksiçeskie Voprosi. Universitet knijnıy dom, Moskova
- Yalçın, P. & Büyüksaraç, Z. (2017). Atasözü ve Deyim Çevirilerinin Mona Baker Çeviri Stratejilerine Göre İncelenmesi. International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 5, Issue 4, December, s.817-829

Yücel, F. (2013). Çeviribilimin Paradigmaları Çeviri Seçkisi. İstanbul, Çanakkale Kitaplığı Akademi Yayın.
No:9

38. Yüksel Kocadoru'nun "Şehirler" adlı şiirinin çevirisinde başvurulan çeviri stratejileri¹**İnci ARAS²**

APA: Aras, İ. (2021). Yüksel Kocadoru'nun "Şehirler" adlı şiirinin çevirisinde başvurulan çeviri stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 470-479. DOI: 10.29000/rumelide.981553.

Öz

Çevirmenin kaynak dilden erek dile çevrilen yapıtın ikinci yazarı olarak ve çevirinin de bir yeniden yaratıcı olarak görülüp görülemeyeceğinin ele alındığı bu çalışmada, çevirmenin çeviri etkinliği sürecinde başvurabileceği çeviri stratejilerine yer verilecektir. Kaynak dildeki metin var olmadan çeviri metninin var olamayacağını ileri sürerek çevirmenin görevini sadece çevirmenlikle sınırlandıran ve kaynak dildeki metnin erek dile aktarımında çevirmene özgürlük tanıyan birbirine zıt iki yaklaşım birbiriyle karşılaştırılarak çevirmenin üstlenmesi gereken asıl görevin ne olduğu tespit edilmeye çalışıldıktan sonra çeviri sürecinde sıklıkla başvurulan çeviri stratejilerine değinilecektir. Bu bilgiler ışığında Yüksel Kocadoru'nun Almanca "Städte" şiirinin Türkçeye çevirisi başvurulan çeviri stratejileri açısından incelenecektir ve Kocadoru'nun Almanca dilindeki kaynak metnin duygusunu erek dil Türkçeye de aktarmak için ödünçleme, somutlaştırma, üstanlamlı/altanlamlı çeviri, türetme, telafi, çıkarım, yer değiştirme, açıklama, uyarılma, standartlaştırma, perspektif kaydırma, açıklamalı çeviri, yabancılaştırma / yerelleştirme ve daraltma / genişletme stratejilerinden hangilerini tercih ettiği gözler önüne serilecektir.

Anahtar kelimeler: Çeviri stratejileri, şiir çevirisi, kaynak dil, erek dil, edebi çeviri

Translation strategies in the translation of Yüksel Kocadoru's poem "Städte"**Abstract**

In this study, where the translator can be seen as the second author of the work translated from the source language to the target language and whether the translation can be seen as a re-creator, the translation strategies that the translator can use during the translation activity process will be included. After trying to determine what the translator's main task is, by comparing the two opposite approaches that restrict the translator's task to only translator by asserting that the translation text cannot exist without the text in the source language, and giving freedom to the translator in transferring the text in the source language to the target language, the translation strategies frequently used in the translation process will be discussed. In the light of this information, the Turkish translation of Yüksel Kocadoru's German "Städte" poem will be examined in terms of the translation strategies applied. In the light of this information, the translation of Yüksel Kocadoru's German poem "Städte" into Turkish will be examined in terms of the translation strategies applied and in order to transfer the sense of the source text in the German language of Kocadoru to the target language Turkish as well, borrowing, concretization, supermeaning/connotational translation, derivation, compensation, inference, place. It will be revealed

¹ Bu çalışma 26-27 Haziran 2021 tarihlerinde düzenlenen III. Uluslararası Rumeli [Dil, Edebiyat ve Çeviri] Sempozyumunda sunulmuş ve makale olarak genişletilmiştir.

² Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, (Eskişehir, Türkiye) incikarabacak@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7237-3901 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 30.06.2021-kabul tarihi: 20.06.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981553]

which of the strategies of changing, paraphrasing, adapting, standardizing, perspective shifting, annotated translation, alienation / localization and narrowing / widening are preferred.

Keywords: Translation strategies, poetry translation, source language, target language, literary translation

1. Giriş

Dilin ait olduğu kültürün kodlarıyla inşa edildiği görüşünden hareket edildiğinde çeviribilimin de kültür ile olan göbek bağı yadsınamazdır. Nitekim kaynak dilden erek dile gerçekleştirilen çeviri etkinliğinde salt dilsel bir aktarım değil, aksine kültürel bir aktarım da söz konusudur. Bu noktada gerçekleştirilen bir çeviri etkinliğinin başarı ölçütü ise aktarılan dilsel ve kültürel unsurların erek dilde de kaynak dildekine eşdeğer bir duyguyu, düşüncüyü ifade edebilmesidir, Raková (2016: 30)'nın ifadesiyle, kaynak metni erek dilde de okunabilir kılmasıdır. Moran (2001: 115) da bu konuda aynı görüşe sahiptir, duygularını dile getirip okura aktarma görevini üstlenen bir sanatçıdan farksız olan çevirmenin de görevi sanatçının duygu ve düşüncesini erek kültürün okuyucusuna aktarmaktır. Bu noktada çevirmenin görevinin zorluğunu da dikkate almak gerekir. Nitekim burada söz konusu olan kaynak metindeki duygu ve düşüncenin farklı kültürel kodlarla örülü başka bir dile aktarımıdır -ki bu bazı durumlarda metnin çevrilemezliğine de yol açabilmektedir (Ülsever, 2005: 115).

Farklı disiplinlerin araştırma konusu olan, tarihsel kökeni Romalılar dönemine dayanan ve Yunanca kaynak metnin taklidinden ibaret olan fakat toplumsal ve siyasal değişimlerle birlikte yorumlamaya dayalı hale gelen çeviri etkinliği, eski dönemlerinden itibaren uluslararası iletişimi sağlayan bir işleve sahip olmuştur. Dil ve edebiyatı zenginleştirme aracı olarak görülmeye başlanan yoruma dayalı çeviri yaklaşımı, İncil'in ve dinsel metinlerin çevrilmesi söz konusu olduğunda yerini kaynak metne bağlı yöntemle bırakmıştır. Çeviri etkinliğinde yeniden yorumlamaya yer verilmesi ve çevirmenin ikincil konuma itilme anlayışının terk edilmesi ise 15. yüzyılı bulmuştur (Ülsever, 2005: 48). 20. yüzyılın ikinci yarısında ise salt kaynak dilden erek dile aktarım olmaktan çıkan çeviri etkinliği, farklı bilim dallarıyla birlikte çalışan bir disiplin haline gelmiştir (Newmark, 1988: 18) ve "çevirmenleri, kaynak metinlere olan dilsel 'bağımlılıklardan' kurtarmıştır" (Yücel, 2006: 489). Bu durum çeviri bilimciler arasında birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalardan biri de metnin çevirmen olarak mı yazar olarak mı çevrileceğine yöneliktir. Bu karşılığı Mounin, metni okura çeviri olduğunu hissettirmeden aktaran saydam camlar ve okura metnin çeviri olduğunu hissettiren renkli camlar olarak nitelendirerek Venuti'nin öne sürdüğü kaynak dilden erek dile çevrilen metinde çevirmenin görünürlüğü/görünmezliği tartışmasına işaret etmektedir. Bu bağlamda Venuti (1995: 5), Batı edebiyatının çevirmenlerinin çeviri sürecinde görünmez kalmayı tercih ederek saydam camlar taktıklarını ve kaynak dildeki özgün yapıtı yeniden yarattıklarını belirtmektedir. Çevirmenin "iki noktayı birbirine kavuşturan bir ırmaktan, havayolundan, karayolundan farksız" olduğunu vurgulayan Mehmet Rifat (2003: 10) da buna ilişkin olarak çevirmenin görevinin çevirmenlikle sınırlı olduğunu belirterek ve çevirmenin yazarlık rolünü reddetmektedir:

Çeviri nasıl kendine özgü bir biçimse, çevirmenin işlevi de kendine özgü bir görev diye anlaşılıp yazarın görevinden kesin sınırlarla ayrılabilir [...] Büyük çevirmenlerin yazar, önemsiz yazarların da ikinci sınıf çevirmen olduklarına ilişkin genel önyargıyı tarih bile doğrulamamaktadır (Rifat, 2004: 41).

Çevirmenin yazarlık rolü üstlenmesine dair anlayışı reddeden ve çevirmenin kaynak dildeki yapıtı taklit etmesi değil, özgün yapıtın dilini kendi dilinde yeniden türetmesi gerektiğinin altını çizen Rifat'ın görüşüne benzer şekilde, erek odaklı çeviriyi temel alan Skopos kuramını ortaya atan Vermeer (1992: 43) çevirmenin bir yorumlama olduğunu belirtmektedir ve erek metni ve okuru odak noktası olarak almaktadır. Bu noktada

kaynak kültüre özgü dünya görüşünü eserine yansıtan yazar ile bunu erek kültürdeki okura aktarmakla görevli çevirmeni birbirinden ayrı tutan Yücel (2006: 489) ise çeviri metinlerin alımlanmasında çevirmenin görevinin kendi kültüründen farklı olan ve "çevirinin doğasında bulunan bu yabancılığı" yabancı bir kültürel geçmişe sahip olan erek okura hissettirmek olduğunu ve bunu kaynak metne sadık kalarak başaramayacağını vurgulamaktadır. Çevirinin bir yeniden üretim olduğunu inkâr edilemeyeceğini ileri süren Zethsen, Zohar ve Vermeer gibi çeviribilimciler de çevirmenin çeviri etkinliğinde etkin bir aktör rol oynadığını kabul etmektedir ve Bassnett (2006: 173)'ın da belirttiği gibi çevirinin yazarlık gibi bir yaratma yetisi gerektirdiğine inanmaktadır.

Her yazın metninin çevirisinde çevirmenin yorumundan izler bulunduğunu dile getiren Göktürk'e (1986: 105) benzer şekilde çevirmenin çeviri metninin ikinci yazarı olduğunu kabul eden diğer çeviribilimciler arasında "mütercimin orijinal metne hıyanet eden adam" olduğuna inanan Bedrettin Tuncel, her anlayışın bir yaratım olduğunu belirten Hasan Ali Yücel, çeviride asıl olanın erek dildeki yapıtın havasına girmek olduğunu savunan Suut Kemal Yetkin, her çevirinin ister istemez bir yorum olduğunu dile getiren Sabahattin Eyuboğlu, kendi anlatı çevirilerinde kendi üslubundan izler bulan Tahsin Yücel, çeviride amacın çevirmen ile okurun beklenti ufuklarının örtüşmesi olduğunu belirten ve buna uygun yorumbilimsel bir çeviri yaklaşımı geliştiren Gadamer ve Paepcke ve çevirinin bireyselliğini savunan Arnim Paul Frank gelmektedir. Bu çeviri bilimcilerin yanı sıra çevirinin asıl işlevini erek dile doğru aktarım yapmak olduğu görüşünü savunan Cicero ve Horace (Bengi-Öner, 1990: 48) anlam çevirisinin önemine vurgu yaparken, Popoviç (1976: 65) birbirinden farklı kaynak ve erek kültüre ait zihinsel ve estetik süreçlerde görülen farklılıklardan kaynaklanan çeviri metninde kayma ve eksilmelerin önlenemez olduğunu belirtmektedir. Kuran'a (1993: 98) göre ise bir çevirmenin görevi, önce okur olarak kaynak dildeki metni çözümlmek, anlamak ve daha sonra kendi kültürel birikimlerinden yararlanarak kaynak metni yorumlamak ve erek dilde benzer bir metin yaratmaktır. Okurun okuduğu metnin çeviri olduğunu fark etmemesinin çeviri etkinliğinin başarılı sayılabilmesinin koşulu olarak gören Hermans (1997: 63) da çevirmenin kaynak metne bağımlılığından kurtulması gerektiğine inanmaktadır.

Çevirinin nasıl olması gerektiğine ilişkin söylemlerde ortak olan "eşdeğerlik" ilkesi kaynak ve erek dil metinleri arasında yeterli denliğin sağlanması amacına dayanmaktadır (Aktaş, 1996: 94) ki bunun koşulu da kaynak metnin sırasıyla içeriğini ve biçimini gözeterek biçimsel eşdeğerliğin ve kaynak metnin içeriğinin erek dilde de muhafaza edilmesini gözeterek dinamik eşdeğerliğin sağlanmasıdır (Nida ve Taber, 1982: 24). Salt kaynak dildeki metnin yazarının niyetini erek dile yansıtma amacı güden kaynak metne sadakat anlayışı ve sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisinden farklı olarak çeviride dinamik eşdeğerlik ilkesi, okuyucu kitlesinin özelliklerini göz önünde bulundurmaktadır (Newmark, 1988: 83). Nitekim "yorumcu aracılığıyla, dilsel göstergeler anlama dönüşür. Ve ancak anlama süreci sonunda metnin söz ettiği şey, konu, dile gelir" (Sayın, 1999: 14). Gadamer'in üretici bir çaba olarak gördüğü çeviri yaklaşımında da çeviri metninin anlamı erek dilin okuyucusu tarafından bağlantılardan yola çıkarak somutlaştırılır ve bu noktada okuyucunun tarihsel konumu merkezi bir öneme sahiptir (Eagleton, 1989: 71).

2. Edebi çeviride başvurulmuş çeviri stratejileri

Farklı metin türlerinin çevirisinde farklı çeviri yöntemlerine gerek duyulduğu bilinen bir gerçektir. Bu tür çevirilerde öncelikle metin türünün tespiti ve sınıflandırılması önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda Shakespeare'in sonelerinin çevirisinde izlenen yolun bir aletin kullanma kılavuzununkinden farklı olduğu örneğinden yola çıkarak, her bir metin türünün kendine uygun bir çeviri yöntemiyle ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Metinlerin sadece kurmaca ve kurmaca olmayan metinler olarak sınıflandırılmasının yanı sıra metnin çevirmenine bağlı olarak değişen göreceliliği de göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır. Bu

durum, farklı türdeki metinlerin çevirisinde ortak bir çeviri yöntemine bağlı kalınmasını imkansızlaştırmaktadır.

Mounin çevirileri dini çeviriler, edebi çeviri, şiir çevirisi, çocuk edebiyatı çevirisi, tiyatro çevirisi, sinema çevirisi ve teknik çeviri gibi farklı türlerde ele almaktadır (akt. Reiss, 2000: 22). Dil bilim ve kültür bilimden hareket eden ve metin türlerinin bireyselliği aşan dil ve yazma edincine göre değişkenlik gösterdiğini belirten Reiß ve Vermeer (1991: 18) ise metin türlerini dört kategoriye ayırmaktadır: Bunlardan birincisi hemen hemen her yazı kültüründe görülen masal, destan, haber, makale, yasa gibi içeriğin ön planda olduğu bilgilendirici metinlerdir. İkinci gruptaki metin türleri, dilsel yaratıcılığın ağırlıklı olduğu soneler, oratoryolar ve Hz. İsa'nın acılarını anlatan dini oyunlar gibi özgün metinlerdir. Üçüncü grupta betimleyici, anlatımsal ya da işlemsel olan ve çevirmenin metinde ağırlık verilen işlevi bulmakla yükümlü olduğu geleneksel bir Japon şiir türü olan Haiku gibi tek bir dile özgü metin türleri yer almaktadır. Dördüncü grupta ise radyo konuşması, reklam, opera, şarkı metni gibi işitsel araçlı metinler yer almaktadır (Tosun, 1991: 96-97).

Çeviriyi iletişimi gerçekleştiren birer eylem olarak gören ve kültürden bağımsız düşünemeyeceğini belirten Reiß ve Vermeer (1991: 18), şiir, roman, deneme gibi farklı türdeki metinlerin yanı sıra aynı türdeki kaynak metinlerle erek dildeki metinler arasında da konu, yazar ve dilsel düzlemdeki farklılıklar nedeniyle kullanılan çeviri yöntemlerinin değişkenlik gösterebileceğine dikkat çekmektedir. Bu noktada Göktürk (2016: 104) metin türleri arasında çevrilebilirliği en zor olan metin türünün, çevirmenin alımlama ve yorumlama yetisini gerekli kılan, açık ve gizli anlamlarla yüklü, çeşitli mecazlar ve söz sanatları muhteva eden yazın çevirisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada yazın metninin çevirmeninden gerek kaynak gerek erek dile iyi derece hâkim olması ve çeviri metninde erek dilde yeniden yazarcasına eşdeğerlik sağlaması beklenmektedir (Anamur, 1998: 2).

Bu noktada yazınsal metin çevirilerinde çeviri metninin erek dilde okunabilirliğini sağlayacak çeşitli çeviri stratejileri mevcuttur.

Bu noktada Yazıcı (2007: 31-39) çeviri stratejilerini "sözcük ve tümce düzeyindeki çeviri stratejileri" ve "edimsel çeviri stratejileri" şeklinde iki kategoriye ayırmaktadır. Sözcük ve tümce düzeyindeki çeviri stratejileri de kendi içinde altı kategoriye ayrılmaktadır.

- **Ödünçleme:** Sözcüğü sözcüğüne çeviri kategorisinde yer alan ödünçleme, kaynak dildeki bir ifadenin eşdeğerinin erek dilde bulunmadığı veya kaynak kültürün erek kültüre aktarımının amaçlandığı durumlarda başvurulan bir stratejidir ve biçimsel aktarımın ön planda tutulduğu bu yöntemde kaynak dildeki sözcük erek dilde değişikliğe uğramadan aktarılır (Vinay ve Darbelnet, 1995: 31). Ödünçleme yöntemi de kendi içinde iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar doğrudan aktarım ve öyküntüdür. Doğrudan aktarımda kaynak dildeki bir sözcüğün ya hiç değiştirilmeden ya da erek dilin ses yapısına uyarlanarak erek dile aktarımı söz konusudur. Öyküntüde ise kaynak dildeki sözcük erek dile kelimesi kelimesine çevrilerek aktarılır.
- **Somutlaştırma:** Bu stratejide kaynak dildeki genel bir ifade erek dile daha özel anlamına indirgenerek, somutlaştırılarak aktarılır.
- **Üst anlamlı/Alt anlamlı Çeviri:** Burada kaynak dildeki bir sözcüğün erek dile üst veya alt anlamlı karşılığıyla aktarımı söz konusudur.

- **Türetme:** Kaynak dilden erek dile çeviri yaparken erek dilin ve kültürün gözetilerek yeni sözcük türetilmesidir.
- **Telafi:** Erek dilde eşdeğeri bulunamayan bir sözcük veya ifadenin erek okurun anlayacağı en yakın karşılığı ile koyu, italik, tırnak işareti vb. belirteçlerle verilmesidir.
- **Çıkarım:** Kaynak dildeki bir sözcüğün anlamından yola çıkarak nedensel ilişki kapsamında erek dile çevrilmesidir.

Çeviri metnin bütününe gözetildiği edimsel çeviri stratejileri ise yedi alt kategoriye ayrılmaktadır:

- **Yer Değiştirme:** Kaynak dildeki kelime gruplarının erek dile anlamı değişmeden, biçimsel olarak farklı şekilde düzgülenerak aktarılmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de kaynak metindeki cümle öğelerinin erek dile işlev değiştirerek de geçebileceğidir.
- **Açıklama:** Kaynak metinde karşılığı bulunmayan bir ifadenin erek metinde dipnot veya ara sözcüklerle ek bilgi verilerek açıklanmasıdır.
- **Uyarılma:** Kaynak metindeki bir ifadenin erek dilde eşdeğerinin bulunmaması durumunda erek kültüre adapte edilerek çevrilmesidir.
- **Standartlaştırma:** Uyarılmanın karşıtı olan bu stratejide yerelleştirmek yerine kaynak metnin söz dizimsel kurallarına ve dil bilgisi özelliklerine sadık kalınır, ekleme veya çıkarma yapılmaz, sözcüğü sözcüğüne çeviri yapılır.
- **Perspektif Kaydırma:** Bu strateji ile kaynak dildeki bir sözcük anlamsal olarak erek dilde yeniden düzenlenir.
- **Açıklamalı Çeviri:** Erek dildeki çeviri metninde kaynak metin ile ilgili ek bilgilerin sunulduğu bir stratejidir.
- **Yabancılaştırma / Yerelleştirme:** Çeviri metnin erek okuyucu tarafından "özgün" bir metin olarak algılanmasını sağlayarak çeviri metnini veya çevirmeni görünmez kılan (Venuti, 1995: 1) çeviri stratejileri arasında "çevirmen[in] yazarı olduğunca rahat bırak[tığı] ve okuru ona doğru yaklaştı[rdığı]" yabancılaştırma stratejisi veya çevirmenin "okuru rahat bırak[tığı] ve yazarı ona doğru yaklaştı[rdığı]" (akt. Kurultay, 1985: 198) yerelleştirme stratejisi gelmektedir. Erek kültürde farklılığı vurgulayacak her türlü yöntemle bir tür "direnç" işlevi gören (Munday, 2001: 145) yabancılaştırma stratejisinin aksine yerlileştirme stratejisi erek kültürde kabul görme amacına hizmet etmektedir.
- **Daraltma/Genişletme:** Bu strateji ile kaynak metin erek dile açıklanarak açıklamalarla veya özetlenerek aktarılır.

2.1. Kocadoru'nun "Şehirler"inde başvurulan çeviri stratejileri

Bu çalışma çerçevesinde Yüksel Kocadoru'nun Almanca ve Türkçe dillerinde kaleme aldığı Alm. "Städte" Tr. "Şehirler" adlı aşağıdaki şiiri ve çevirisi karşılaştırılacaktır ve Kocadoru'nun çevirmen olarak hangi çeviri

stratejilerine başvurduğu, Almanca ve Türkçe arasında bir paralellik oluşturma gayretinde olup olmadığı ve kültürel dokuları Almancadan Türkçeye ne şekilde aktardığı irdelenecektir.

Städte

In Babylon suche ich vergebens nach
dem Turm
In Alexandrien erstickt mich die Asche
der verbrannten Bibliothek
In Karthago pinkeln die Kinder auf die Steine
In Granada weinen die Mandelbäume um
die Rosen
In Rom lache ich zusammen mit Atilla
In Colonia springen die elftausend
Jungfrauen von den Türmen
In Wien erzählt mir die Donau die Geschichten
von damals
In Belgrad sehe ich nur Stumme
In Sofia – nur Blinde
In Filibe grüßen mich die Berge
In Selanik weine ich mit den blauen Augen
eines Kindes
in Istanbul holt mich die Wirklichkeit ein
(Kocadoru, 2018: 74)

Şehirler

Babil'de kayıp kulenin
gölgesinde, fani
İskenderiye'de yankı
kütüphanenin küllerinde
bitik
Kartaca'da devrilmiş taşlarda
yitik
Gırnata'da güllerin gözü

yaşlı
 Roma'da Atilla gibi şen
 Köln'de kızlarla başım
 dönük
 Viyana'da Tuna ile
 kol kola
 Belgrad'ta sadece kör
 Selanik'te
 çocukların mavi gözlerinde gözyaşı sel,
 ve
 İstanbul'da aklım başımda
 (Kocadoru, 2018: 75)

İncelenen metin mercek altına alacak olursa, ödüncleme stratejisine başvurulduğu dikkat çekmektedir. Özel isimler kategorisindeki bazı ülke ve şehir isimlerinin çevirisine bakıldığında ödüncleme stratejisinin bir türü olan doğrudan aktarım yapıldığı ve kaynak dilden erek dile değişiklik yapılmadan aktarıldığı dikkat çekmektedir. Çeviri metnindeki doğrudan aktarım yapılan bu sözcükler Alm. Belgrad Tr. Belgrad, Alm. Selanik Tr. Selanik, Alm. İstanbul Tr. İstanbul'dur. Bunun yanı sıra çeviri metninde sözcüğü sözcüğüne çevirinin de tercih edildiği ve "birebir çeviri işlemi" (Yalçın, 2015: 99) yapılarak kaynak metindeki cümle dizinin ve sözcüklerin birebir benzerinin kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; Städte Tr. Şehirler. Birebir çevirinin yanı sıra çeviri metninde somutlaştırma stratejisine de başvurulmuştur. Örneğin; Almanca "weinen" sözcüğü Türkçeye "gözü yaşlı" olarak aktarılırken kaynak dildeki bir ifade erek dilde özel bir anlama indirgenmiştir. Yine şiirin bir başka dizisinde "weine ich mit den blauen Augen" ifadesi "çocukların mavi gözlerinde gözyaşı sel" şeklinde somutlaştırılmıştır. Buna benzer şekilde çeviri metninde kaynak dildeki bir sözcük olan "lachen" Türkçeye üstanlamlı karşılığı olan "şen" şeklinde aktarılırken, Almanca "In Istanbul holt mich die Wirklichkeit ein" ifadesi Türkçeye aktarılırken uyarılama stratejisi ile "İstanbul'da aklım başımda" şeklinde çevrilmiştir.

Çeviri metninde dikkat çeken bir diğer çeviri stratejisi ise Almandaki sözcüklerin nedensel ilişki bağlamından yola çıkılarak Türkçeye aktarımıdır. Çıkarım olarak adlandırılan bu stratejiye aşağıdaki cümleler örnek olarak verilebilir:

Alm. In Babylon **suche ich vergebens nach dem Turm** → Tr. Babil'de kayıp **kulenin gölgesinde**, fani.

Alm. In Rom **lache ich zusammen mit Atilla** → Tr. Roma'da **Atilla gibi şen**

Alm. In Belgrad **sehe ich nur Stumme** → Tr. Belgrad'ta **sağlırlar müdavim**

Erek dilde karşılığı bulunamayan ifadelerin erek dildeki en yakın karşılığının bulunarak çeşitli ikonografik belirteçlerle vurgulandığı telafi ve erek kültürden hareketle yeni sözcük türetilmesine dayanan türetme stratejisine ilişkin ise çeviri metninde bulguya rastlanmamıştır.

Çeviri metnindeki edimsel ifadelerin çevirilerinde ilk dikkat çeken yer değiştirme stratejisine başvurularak Almandaki kelime gruplarının erek dile biçimsel olarak farklı şekilde düzgülenerek aktarıldığıdır.

Örneğin; Alm. die Asche der verbrannten Bibliothek Tr. yanık kütüphanenin gölgesinde. Bunun yanı sıra çeviri metninde "okur[un] rahat bırak[ıldı] ve yazar[ın] ona doğru yaklaştı[ıldı]" (akt. Kurultay, 1985: 198) yerleştirme stratejisine de başvurulmuştur. Örneğin; Alm. Babylon Tr. Babil, Alm. Alexandrien Tr. İskenderiye, Karthago Tr. Kartaca, Alm. Granada Tr. Gırnata, Alm. Rom Tr. Roma, Alm. Colonia Tr. Köln, Alm. Wien Tr. Viyana ve Alm. Donau Tr. Tuna. Ayrıca kaynak metindeki "In Filibe grüßen mich die Berge" ve "In Sofia - nur Blinde" tümceleri ise erek dile çevrilmemiş, çeviri metnine daraltma stratejisi uygulanmıştır. Çeviri stratejilerinden uyarlama, standartlaştırma ve açıklamalı çeviriye ilişkin verilere ise çeviri metninde rastlanmamıştır. Aşağıdaki tablo hem Almanca hem Türkçe kaleme alınan Kocadoru'nun şiirindeki çeviri stratejilerini özetler niteliktedir.

Kaynak Metin	Erek Metin	Çeviri Stratejisi
Städte	Şehirler	sözcüğü sözcüğüne çeviri
In Babylon suche ich vergebens nach dem Turm	Babil'de kayıp kulenin gölgesinde, fani	yerleştirme ve çıkarım
In Alexandrien erstickt mich die Asche der verbrannten Bibliothek	İskenderiye'de yanık kütüphanenin küllerinde bitik	yerleştirme, yer değiştirme, çıkarım
In Karthago pinkeln die Kinder auf die Steine	Kartaca'da devrilmiş taşlarda yitik	yerleştirme, çıkarım
In Granada weinen die Mandelbäume um die Rosen	Gırnata'da güllerin gözü Yaşlı	yerleştirme ve uyarlama
In Rom lache ich zusammen mit Atilla	Roma'da Atilla gibi şen	yerleştirme, üstanlamlı çeviri ve çıkarım
In Colonia springen die elftausend Jungfrauen von den Türmen	Köln'de kızlarla başım dönük	yerleştirme ve çıkarım
In Wien erzählt mir die Donau die Geschichten von damals	Viyana'da Tuna ile kol kola	yerleştirme ve genişletme
In Belgrad sehe ich nur Stumme In Sofia - nur Blinde In Filibe grüßen mich die Berge	Belgrad'ta sadece kör	ödüncleme, çıkarım ve daraltma
In Selanik weine ich mit den blauen Augen eines Kindes	Selanik'te çocukların mavi gözlerinde gözyaşı sel,	ödüncleme, çıkarım ve daraltma
in Istanbul holt mich die Wirklichkeit ein	ve İstanbul'da aklım başımda	ödüncleme ve uyarlama

Görüldüğü gibi Kocadoru'nun Almanca "Städte" adlı şiirinin Türkçe çevirisine ilişkin yapılan incelemede çeşitli çeviri stratejilerine rastlanmıştır. Bunlar, doğrudan aktarım, sözcüğü sözcüğüne çeviri, somutlaştırma, üstanlamlı/altanlamlı çeviri, çıkarım, yer değiştirme ve yerleştirme ve daraltma stratejileridir.

3. Sonuç

Çeviri etkinliği esnasında çevirmenin başvurduğu çeviri stratejilerinin ele alındığı bu çalışmada Bassnett, Schleiermacher, Vermeer, Bassnett ve Hermans gibi farklı çeviribilimcilerin görüşlerine ve çevirmenin çeviri etkinliğinde ne ölçüde özgür davranabileceğine, hangi çeviri stratejilerine başvurabileceğine yer verilmiştir. Bu bilgilerin ışığında Kocadoru'nun "Şehirler" adlı şiirinin çevirisi Almanca aslı ile karşılaştırılmıştır ve şairin Almanca şiirinin Türkçe çevirisinde hangi çeviri stratejilerine başvurduğu ortaya konmuştur. Bütün bu bilgilerden hareketle, Kocadoru'nun genel çeviri stratejilerinin eklettik kullanımını tercih ederek, kaynak metnin yarattığı duyguyu erek dile de aktarmaya ve çoğunlukla çıkarım ve uyarlamaya başvurarak yerelleştirme yoluyla kaynak metni okura yaklaştırmaya çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Anamur, H. (1998). Özgün Bir Yazınsal Çeviri Eleştirisi Önerisi: Beş Düzeyli Nesnel Eleştiri Yöntemi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (8), 1-13.
- Bassnett, S. (2006). *Writing and Translating. The Translator as Writer*. (Ed. Susan Bassnett and Peter Bush). London: Continuum.
- Bengi-Öner, I. (1990). *A Re-Evaluation of the Concept of Equivalence in the Literary Translations of Ahmed Midhat Efendi: A Linguistic Perspective*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Eagleton, T. (1989). *Literary Theory: An Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.
- Göktürk, A. (1986). *Dillerin Dili*. İstanbul: Çağdaş,
- Hermans, T. (1997). *Çeviri Anlatıda Çevirmenin Sesi*. (Çev. Alev Bulut Kuram). İstanbul: Kur.
- Kocadoru, Y. (2018). *Türk Hilali – Frenk Diyarından Şiirler* (Çev. Y. Kocadoru). Konya: Gençlik Kitabevi.
- Kuran-Burçoğlu, N. (1993). *Kültürlerarası İletişim Aracı Olarak Çeviri: Ingeborg Bachmann'ın 'Das Dreißigste Jahr' Adlı Öyküsünün Türkçe ve İngilizce Çevirileri Üzerine Bir Çeviri Eleştiri Denemesi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları/512.
- Kurultay, T. (1985). Çeviri Yöntemi Üzerine Düşünceleriyle F. Schleiermacher. *Dün ve Bugün Çeviri 1: 191-217*. İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Moran, B. (2001). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. London: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York - London: Shanghai Foreign Language education Press.
- Nida, E. & Taber, C. (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Popoviç, A. (1976). *The Concept of 'Shift of Expression' in Translation Analysis. The Nature of Translation*. (Der. J. Holmes vd.). The Hague: Mouton.
- Raková, Z. (2016). *Çeviri Kuramları (Les théories de la traduction)*. (Çev. Y. Polat). Ankara.
- Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1991). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Reiß, K. (2000). *Translation Criticism, the Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment*. (Çev. E. F. Rhodes). Manchester, U.K.: New York: American Bible Society.
- Rıfat, M. (2003). *Çeviri Seçkisi I. Çeviriyi Düşünenler*. İstanbul: Dünya.
- Rıfat, M. (2004). *Çeviri Seçkisi II, Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı*. İstanbul: Dünya Yayıncılık A.Ş.
- Sayın, Ş. (1999). *Metinlerle Söyleşi*. İstanbul: Multilingual.

- Tosun, C. (1991). Çeviride Anlam Boyutu. *Hacettepe Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, Ankara.
- Ülsever, R. Şeyda (2005). *Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebi Çeviri*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Venuti, L. (1995). *Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Vermeer, H. J. (1992). *Skizzen zu einer Geschichte der Translation*. Band 1. Frankfurt/Main: Verlag für Interkulturelle Kommunikation.
- Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1995). *Comparative Stylistic of French and English: A Methodology for Translation*. (J. C. Sager, & M. J. Hamel, Dü) Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri. Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual.
- Yücel, F. (2006). *Ahlamlama Estetiği Açısından Çeviri*. Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, s.489-504.

39. A case for 'situated learning' in translator education: translating scientific texts for a digital science blog¹

Nazan Müge UYSAL²

APA: Uysal, N. M. (2021). A case for 'situated learning' in translator education: translating scientific texts for a digital science blog. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 480-491. DOI: 10.29000/rumelide.981563.

Abstract

Translation as a cognitive process has been a topic of inquiry for a couple of decades in Translation Studies. There has been a shift from an information processing model of human mind to a situated cognition approach in defining mental processing in Cognitive Science recently. In the information processing model, human mind is likened to a machine or computer working individually and accumulating knowledge and skills in a pre-definable and programmed manner. On the other hand, the situated cognition approach takes the role of dynamic factors including social, physical, and emotional ones, into consideration, in other words the 'situationally embeddedness' of the human mind (Kiraly, 2005; Risku, 2002). When learning is evaluated from the perspective of situated cognition, it can be inferred that learning is a situated and context-dependent process, which leads to the importance of integrating various professional, real-life situations into education (Kiraly 2005; González-Davies & Enríquez-Raído 2016; Risku, 2002). This study aims to present the implementation process of a situated learning translation project in the Translation and Interpreting Department at Bolu Abant İzzet Baysal University and to contribute to the prevalence of situated learning tasks in translator education. The project has been conducted with 14 learners in two elective courses called 'Special Topics in Translation III' (5th semester course) and 'Special Topics in Translation IV' (6th semester course) in 2019-2020 Academic Year. The project included the task of translating scientific texts for a digital science blog. With this situated learning translation project, the learners had the opportunity to take part in a real-life translation task, which helped "to break the stranglehold of the 'who'll take the next sentence' teaching technique in translator education" in Kiraly's (2005) term.

Keywords: Situated learning, translator education, translation project, future translators

Çeviri eğitiminde bir 'durumlu öğrenme' örneği: bilimsel metinleri dijital bir bilim blogu için çevirmek

Öz

Çevirinin bilişsel bir süreç olarak incelenmesi çeviribilimde son dönemde, birkaç on yıllık süre içinde, gerçekleşmiştir. Bilişsel bilimde zihinsel süreçleri tanımlamak amacıyla kullanılagelen bilgi işleme modelinde, insan zihni tek başına çalışan ve bilgi ve becerileri önceden programlı bir biçimde işleyen bir makine veya bilgisayara benzetilmiştir. Yakın dönemde insan zihninin işleyişini tanımlama konusunda bilgi işleme modelinden bilişin durumlara bağlı olarak oluştuğunun savunulduğu bir başka yaklaşıma doğru bir değişim söz konusu olmuştur. Bu ikinci yaklaşımda sosyal, fiziksel ve duygusal faktörler gibi

¹ Part of this study was presented at the 3rd International Rumeli Language, Literature, and Translation Studies Symposium held on the 26th-27th of June, 2021.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim Tercümanlık Bölümü, (Bolu, Türkiye) mugenazan@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8983-4367 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 07.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981563]

pek çok devingen faktörün, diğer bir deyişle insan zihninin 'durumla bütünleşik' yönünün, zihinsel süreçler üzerindeki etkileri de dikkate alınmaktadır (Kıraly, 2005; Risku, 2002). Öğrenme olgusu konumlanmış bilinç perspektifinde değerlendirildiğinde, öğrenmenin de durumla ilişkili ve bağlamlara bağlı bir süreç olduğu sonucuna varılabilir. Bu açıdan düşünöldüğünde eğitim ortamlarında gerçek veya gerçeğe yakın rollerin canlandırıldığı mesleki durumlara/bağlamlara yer verilmesinin önemi ortaya çıkmış olur. (Kıraly 2005; González-Davies & Enríquez-Raído 2016; Risku, 2002). Bu çalışmada Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümünde gerçekleştirilmiş olan durumlu öğrenmeye dayalı bir çeviri projesinin uygulama sürecine yönelik bilgi verilmesi ve bu tür durumlu öğrenme örneklerinin çeviri eğitiminde yaygınlaşmasına katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Proje 2019-2020 Eğitim Öğretim Döneminde 'Çeviride Özel Konular III' (5. dönem seçmeli ders) ve 'Çeviride Özel Konular IV' (6. dönem seçmeli ders) isimli iki seçmeli ders süresince 14 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında dijital bir bilim blogu için bilimsel metin çevirileri yapılmıştır. Durumlu öğrenmeye dayalı bu çeviri projesi ile öğrenciler gerçek bir çeviri hizmeti gerçekleştirmiştir, böylelikle çeviri eğitiminde Kıraly (2005) tarafından ifade edildiği biçimde 'sıradaki cümleyi kim çevirecek?' öğretim tekniğinin kısıtlılığının ötesine geçilebilmesine olanak sağlayan bir öğrenme ortamı sağlanabilmiştir.

Anahtar kelimeler: Durumlu öğrenme, çeviri eğitimi, çeviri projesi, geleceğin çevirmenleri

1. Introduction

There has been significant changes in the approaches of defining the terms of competence, learning, and the way information is presented and experienced in translator education in the last few decades in Translation Studies. The first project-based approaches to translator education were presented by Vienne (1994) and Mackenzie & Nieminen (1997) and the emphasis on teamwork, real-like translation commissions and autonomy in the project-based approach was described by Amman & Vermeer (1990, as cited in Risku 2016, p. 5). Following these initial steps with a focus on social needs, authenticity, and autonomy in translator education, Kıraly (2000) developed a 'social constructivist approach to translator education', which goes beyond the traditional 'chalk-and-talk manner' (Kıraly, 2015, p.10) or 'who will take the next sentence approach' (Kıraly, 2005, p.1110) in translator education. Kıraly (2015, pp.10-11) defines the former as a teacher-oriented approach where a teacher sits in front of learners and asks for verbal contributions of individual learners who are expected to read their translation alternatives to bits and pieces of a larger text. Most of the time the text to be translated is chosen by the teacher and learners are asked to comment on certain parts of the text and reveal their translations and then commentary of the teacher is provided to learners. Kıraly reveals that this was how translation was taught in his school in the 1980s, but he further states it is likely that one still finds similar translation classes today. Similarly, the 'who'll take the next sentence approach', is described as a teacher-oriented instructional process which simply depends on homework review and most of the time the translation errors of learners are identified and corrected by the teacher in this approach. That is why, this way of teaching is reported as "the key obstacle to the development of a dynamic pedagogical culture in the domain of translator education" (Kıraly, 2005, p.1100). In these two classroom settings it is not likely to create an authentic, situated, and social learning environment. Generally the teacher has the role of transmitting knowledge to learners and learners are supposed to store this piece of knowledge in their minds, recall it when they need and then transfer it to the translation task at hand in times of need. This lacks authenticity and the social and contextual factors of real professional translation tasks. In other words, this type of approach to translator education is decontextualized and not situated (Kıraly, 2005, p. 1101).

On the other hand, with the emergence of new approaches to the concepts of human understanding and learning in the field of Cognitive Science, a new orientation in translator education has been observed (Risku, 2016, p. 5). There has been a shift from the traditional approach where learning is seen as a knowledge acquisition process, also known as 'the acquisition metaphor', to the new understanding of learning that highlights the importance of being a participant in a social community, that is 'the participation metaphor'. In this new approach to learning, knowledge is not transmitted, instead it is created and constructed by the learner, this is also referred to as 'the knowledge-creation metaphor' (Risku, 2016, p. 4).

In order for learners to gain competence in different fields, it is essential that they participate in an authentic or real-life situation including a meaningful and realistic role (Risku, 2016, p. 6). Yet it is reported that there has been a significant gap between the real needs of the translation market and the profiles of translation and interpreting graduates and "that academic translator education is too theoretical" (as cited in Kiraly, 2005, p. 1099). Similarly, it is reported in the 'Translation Industry Report in 2022' by TAUS that

translation education follows obsolete models that are still shaped for the 20th century [and] the gap between the academic world and the industry is so wide that, when approaching the job market, translation graduates instantly and bitterly realize that they do not know much about the actual work they are supposed to do. (TAUS, 2017, p. 21)

The translation project described in this study is designed to create such a real-life learning situation that includes authenticity, cooperative work and social skills, and autonomy, simply a situated learning atmosphere. The main aim of this study is to present the implementation process of the situated learning translation project conducted in the Translation and Interpreting Department at Bolu Abant İzzet Baysal University and accordingly to contribute to the prevalence of situated learning tasks in translator education³. The article first draws on the theoretical framework for the situated learning approach in Translation Studies and core elements of situated learning. In the methodology part, the translation project carried out at the Department of Translation and Interpreting at Bolu Abant İzzet Baysal University is described focusing on the design of the project and the participants, the implementation procedure of the project, and the results of the study and learner remarks related to the project. The last section includes the conclusion part.

2. Theoretical background for the situated learning approach in Translation Studies from the perspective of Cognitive Science

The idea of 'situated cognition', also referred to as 'situated action' or 'embodied cognition', has led to changes in explaining human cognition in the 1980s. Previously the central concern in human cognition was the brain itself and human brain was mostly likened to a computer that stores and processes information, known as the information processing model.⁴ With the development of the notion of situated cognition, the emphasis on the brain shifts to the interaction of the brain with the environment, artefacts and other human beings. We, as human beings, use and process the knowledge that is stored in our brain; yet the main concern in situated cognition is that the processes of thought and behavior are mainly shaped by the interaction of the individual -with all its history and background- with the world that surrounds it. Although the brain plays a major role in the production of thought and actions, just the brain itself is not enough to explain the whole process in these productions. It can be claimed that "the omnipotent role of the brain" has paved the way for the increasing role of the interaction of the brain, body, and the environment. For

³ See Taş-İlmek, 2021 and Yıldız, 2020 for some other situated learning tasks implemented in the Translation and Interpreting Programs in Turkey.

⁴ Epstein (n.d.) very effectively criticizes this point of view in his article called 'The Empty Brain' published on the Aeon Blog.

instance, to better understand the development of a child, the personal history of the child, the environment it is surrounded by, and the physical opportunities of the child should all be taken into consideration (Kiraly, 2005, p. 1001; Risku, 2001, pp. 528-530; 2016, p.16). In short, action cannot be described as the outcome of the predetermined or stored cognitive schemes or maps. Rather than that it is contextual and situational, we navigate depending on the contextual factors using both our internal maps or cognitive storage and the relationship we establish with the environment in each case. The 'situation' or the 'context' in which several interactions take place acts as a primary concern for the occurrence of the processes of the behavior and thought.

Risku (2001, p. 530) states that the orientation of explaining 'translation phenomena' mainly by describing the mental processes in the brain or the individual is likely to fail since it ignores the complex system including the actors and the specific social and physical environments. We use the information that is stored in the brain depending on the situation or the context we need to carry out the action. We adapt the information in our internal system according to the needs arising from the contextual factors. When all this core information concerning 'situated cognition' is taken into consideration and integrated into learning, it can be claimed that presenting real-life or authentic (or near-authentic) situations in which professional translators experience can serve as a guideline for translator education. As cognitive and social roles are intertwined, learners can develop the skills to handle the challenges of a role in a specific situation by assuming that role and experiencing the contextual factors presented by that role when learning.

3. Key features of situated learning

Risku (2010, p. 98) states that in situated cognition and learning the main concern shifts from the brain itself to the interaction of the brain with the environment and other human beings, in other words, the effect of the social environment on learning is focused on. Therefore, in situated cognition and learning, the understanding of cognition as an "individual, internal and computational" process is not supported, instead cognition is viewed as a "social, interactive and contextual" process.

Risku (2016, pp. 15-20) enlists basic features of situated learning. The first feature is related to the construction of knowledge. From this point of view learners are not empty vessels to be filled in with knowledge by the instructor simply because knowledge is not something to be prescribed; rather than that, it is actively constructed by learners themselves. Therefore, the instructor admits that learners may not end up with a unified knowledge base, they may have different levels of gain concerning different aspects of the subject matter. The second feature is the importance of collaboration in situated learning contexts. The transformationalist approach to teaching acknowledges that the exploration of the translation process with the instructor as a guide and facilitator and learners as members of a collaborative team is one of the main concerns in a learner-centered atmosphere. With the use of pair work, group work, and discussion activities, knowledge is constructed not only individually but also in society (González-Davies & Enríquez-Raído, 2016, p. 7). Learners have the chance to experience and practice cognitive, meta-cognitive, and socio-affective strategies thanks to the interactive learning environment simulating a professional context. The third feature is called self-organization. In the integration of knowledge, the importance of 'the self' is highlighted as knowledge is perceived depending on the expectations, previous experiences, and information of 'the self'. Learning basically depends on the existing knowledge of the learner and the acquisition of knowledge can only take place when the new information is linked to the existing framework in the mind of 'the self', or the learner (Risku, 2016; Wolfe, 2001). Application in a social action context is one other basic principle of situated learning. The acquisition of learning occurs due to the interaction of the participant with the environment. Although cognitive processes taking place in the human mind are

essential for learning to occur, learners need to participate in a specific situation and share information with the others. In other words, human mind does not act like a computer storing information based on mental representations solely. Social interaction plays a major role in the learning process. Cognition is constructed with the action and learning includes the overall activation of the system in the mind and the interaction of the mind with the environment (Brooks, 1995 as cited in Risku, 2010, p. 98; Risku, 2016, p. 5; Munoz Martin, 2014, p. 20). As a result, the use of a real-life learning context and all these features provided by situated learning tasks are likely to increase 'autonomy' of learners as they are the active constructors and creators of knowledge in situated learning contexts.

4. Methodology

In this section the design and implementation procedure of the situated learning translation project and the results of project and learner remarks are presented.

4.1 The design of the translation project

The translation project described in this study was carried out in the Department of Translation and Interpreting at Bolu Abant İzzet Baysal University in 2019-2020 Academic Year. The project has been conducted with 14 learners in 5th and 6th semester elective courses entitled 'Special Topics in Translation III' and 'Special Topics in Translation IV'. The project, which covered translating various scientific texts on neuroscience for a digital science blog, was developed to provide the learners with a real-life translation experience in accordance with the idea of 'situated learning'. The instructor had contacted with the editor of a digital science blog called NöroBlog that is a non-profit organization mainly publishing scientific texts related to neuroscience before the project started. Six scientific texts discussing various issues related to neuroscience were chosen to be translated from English into Turkish by the instructor, the editor, and the learners. The main aim of the translation commission was to translate six different scientific texts on various issues related to neuroscience for adult blog readers. The texts were written by the experts in neuroscience, psychology, neurogenetics, and psychiatry.

4.2 The implementation procedure of the translation project

The first phase of the project was conducted in the 5th semester elective course called 'Special Topics in Translation III' and included the subject knowledge formation phase concerning the main parts of the central nervous system and how the brain works. This course was simply aimed at deepening the learners' knowledge on specific issues that would be helpful for them in the process of translating scientific texts. Therefore, basic issues in the field such as the structure and function of the human brain, the neurons and sub-cortical structures, the cortex, and how neurons communicate with each other through neurotransmitters in the brain were covered throughout the subject knowledge formation phase of the course. In addition to these, three types of memory, namely sensory memory, working memory and long-term memory were discussed as the main locations responsible for the information processing in the brain. The learners were given the chance to choose one of the seven titles covering the above-mentioned topics and asked to prepare a presentation in groups of 2 or 3. Each class started with a brainstorming activity in which the learners gave their expectations concerning what would be dealt with in that class. Then the presenters of week took the stage and made their presentations, followed by an overview session. The overview session included a general summary of the topic at hand, answering questions coming from the listeners, making a general discussion on the topics that were covered and forming personal notes to remember the newly learned information more effectively -using mind maps, drawings, or key words-.

After the subject knowledge gathering phase of the course was completed, the main structure and content of scientific texts were analyzed as the learners would be experiencing a real-life translation task based on translating scientific texts. Following this, the texts to be translated were selected by the learners and the groups of the learners who would work together for the completion of the task were decided.

The lengths of the texts differed (i.e. 1100 words, 1300 words, 2900 words, 3300 words, 3600 words, 4000 words); therefore, in the classroom discussion it was decided that each and every learner was to translate approximately 1000- 1300 words and for texts longer than this range, the learners would work in groups of 2, 3, and 4. Table 1 shows the lengths of the texts and the number of the learners responsible for the translation of the texts.

The length of the text	Number of the learner(s) responsible for the translation of the text
1100 words	1 learner
1300 1300 words	1 learner
2900 words	2 learners
3300 words	3 learners
3600 words	3 learners
4000 words	4 learners

Table 1: The translation project teams in the situated learning translation task.

The third phase of the course, which took place for about 5 weeks, covered the translation process of the learners working collaboratively. The learners were encouraged to work collaboratively as 'collaboration' was one of the main principles in situated learning. During this process, each class turned out to be an effective learning atmosphere to exchange ideas and share opinions and experiences. The instructor acted as a motivator and guide for the learners most of the time in this phase. To support the 'construction of knowledge' principle of the situated learning approach, the learners were generally not given direct answers to specific translation or terminology problems but were only guided concerning where to consult, how to interpret the message or produce the translation using contextual and subject knowledge cues. However, when instructor intervention was necessary, the instructor acted more than "a guide or a facilitator of knowledge" because assuming an expert role can be challenging for some of the learners (Gonzales-Davies & Enriquez-Raido, 2016, p.6). The learners in different groups also helped each other to solve problems related to translation and finding and using relevant resources.

The course 'Special Topics in Translation IV' in the 6th semester was allotted for the revision and reviewing stages of the texts that had been translated and checked by the learners acting as translators in the project. This course was designed to give them the opportunity to experience the process of revising and reviewing texts that were translated by someone else. In this way, they would find themselves in the role of a reviser and a reviewer. However, with the outbreak of the Coronavirus pandemic (COVID 19) in March 2020 in Turkey, online education process started, and this affected the course plan in a negative way. Although the course was designed to give each learner the opportunity to take or assume the role of a reviser in the classroom, due to the inconvenience of the online education especially on the part of the learners, this role had to be taken over by the instructor. The revision of the six texts translated by the learners in the previous course was carried out by the instructor. The learners were expected to compare the source text and the translation before each class. The instructor prepared an analysis document focusing on certain themes of revision for each text and the learners were presented with the revision criteria and explanation for the

revision in the classes. Accordingly, the instructor aimed to gain the learners the skills of comparing a translation with its source text and revising the translation based on certain themes like addition, omission, terminology and word choice, cohesion, ambiguity, faithfulness, grammar (syntax, word form), spelling, punctuation, and capitalization. The grading metrics and tools developed by the translator associations organizing leading translator certification exams around the world, namely the American Translators Association (ATA) -ATA Certification- and the Chartered Institute of Linguists (CIOL) -Diploma in Translation Exam-, were used as guidelines for the revision process of the translated texts⁵.

4.3 Results of the study and learner remarks

With the implementation of this situated learning translation project, learners had the opportunity to take part in a real-life translation commission, experience authenticity and autonomy and develop interpersonal skills with the help of a real professional task. Key features of a situated learning task entails 'collaboration', 'construction of knowledge', 'self-organization', 'action in a social context', 'the use of authentic learning tasks' and 'developing autonomy'. As a result, through the integration of a situated learning task into a classroom setting, learners had the opportunity to experience these key elements in the learning atmosphere.

The remarks and experiences of the learners who were enrolled in the translation project described in this study support the positive effect of using a situated learning task, especially the effect of the situated learning on developing collaboration and construction of knowledge, action in a social context and autonomy. Moreover, the use of an authentic, real-life professional task becomes a powerful tool for creating a highly motivating learning atmosphere. It should be mentioned that the individual reflections of the learners can only be seen as indications of potential consequences of the translation project delineated in this study. Still these remarks can be considered as the signals for the effectiveness and positive outcomes of integrating such situated learning, real-life translation tasks, into translator education.

When the remarks of the learners regarding the project are analyzed, certain common themes can be observed. The learners generally mentioned gains in terms of acquiring subject knowledge related to neuroscience and the help of having domain knowledge for translating texts in that field. They also commented on the advantages of working in collaboration for an authentic translation project, thereby developing social skills and the importance of taking part in a real-life translation commission. Finally, the learners stated the effectiveness of the project for developing their knowledge and skills in research for translation and revising translations produced by another translator.

Some of the learner remarks concerning these themes are included in the study to reflect the perspectives and opinions of the learners concerning the project⁶:

Theme 1: The importance of gaining subject knowledge for translation in the situated learning translation task.

As is mentioned in section 4.2, in the first part of the project, in 'Special Topics in Translation III' course, the learners were expected to prepare presentations on various topics related to the structure and functions of the brain using a coursebook written in English. As the presentations would be prepared in Turkish, they had to search for the Turkish equivalents of the related terminology in neuroscience and make translations

⁵ For more information on the assessment criteria and grading metrics of ATA Certification and CIOL Diploma in Translation Exam, see American Translators Association, 2021; IoLEUCATIONALTRUST, 2017; Uysal, 2017.

⁶ Learner remarks are left as they are without any correction.

from English into Turkish, which would help them build a basic framework and term list to be used for the real translation task. After this subject knowledge gaining phase, they started to make translations of the scientific texts written by the experts in the fields of neuroscience, psychology, neurogenetics and psychiatry for the digital science blog readers.

Learner remark: *"I have always believed that translation teaches people a lot. We translated the relevant parts of the source book, and we prepare presentations on the subjects we chose. While translating and preparing presentations, we learned new terms on neuroscience. We learned the anatomy and function of the brain through translation. In this lesson, after learning what the brain can do, we learned how to manage our brain, how to transfer information from short-term memory to long-term memory etc."*

Learner remark: *"We had all kinds of information about the brain and language, we automatically extracted the terminology, which is one of the most important factors in translation, among the subjects we learned, and then transferred all this information to our translations. The translation process became even easier, and it was an eye-opening event to get the opinions of our other friends about our translations."*

Learner remark: *"In the first semester of the course, we gained familiarity with the subject by making presentations about Neurology, which was the content of the texts we translated. Making these presentations in Turkish using a book in English allowed me to create a terminological infrastructure. Brain structure, which was the subject of the presentations and the book, was also the subject of the texts we translated. Thanks to our preparation for the translation in this way, the decisions I made in my translation became clearer and more robust. And after this course, I had a very good grasp of the importance of the content in translation."*

Learner remark: *"As a prospective translator, studying on neuroscience was invaluable. While studying on neuroscience in this lecture, I had the opportunity to get to know the human brain closely. Although I am not a medical student or neuroscientist, it was very beneficial for me to learn new information thanks to such a lecture. Getting to know one's brain closely is an important factor for self-development because humans are more successful in developing what they know. In this lecture, I not only got an idea about the structure of the brain but also made certain translations on neuroscience. Thanks to these translations, I think I had the opportunity to put into practice the certain knowledge I gained through this lecture."*

Theme 2: The importance of collaboration and social skills and taking part in an authentic translation task through the situated learning task.

During the translation process, the learners assumed the role of a translator and worked in collaboration in solving translation and terminology problems and finding resources. They exchanged their ideas and experiences with each other, in other words, they shared responsibilities in a social context. The length of the texts the learners were expected to translate differed, ranging from 1100 words to 4000 words. There were 14 learners in the course and each of them had to translate approximately 1000-1300 words. Therefore, majority of the learners worked in groups as a project team except for two learners translating texts with the lengths of 1100 and 1300 words. All members of the course acted in a social context working collaboratively, exchanging ideas, and helping each other throughout the classes.

Learner remark: *"Most of us translated the texts as groups consisting of two or three people. This situation led me to see how the translation process goes on in a group. The questions like how to share the text, how to cooperate with others, how to be consistent in terms of terminology are significant when working as a group. In other words, the translation process led me to find answers to these questions."*

Learner remark: *"We exchanged ideas with each other in the translations we made collaboratively, corrected the parts that needed to be corrected, and prepared weekly reports. Instead of competing with each other in this field, we became colleagues or even each other's comrades, so to speak."*

Learner remark: *"When I think about it, it was a lesson that made me understand the responsibilities of being a professional translator, how to have a full command of the process, and how to perform the translation action in the best way possible....it was an excellent experience where I felt like a translator, attended every lesson with great enthusiasm and improved myself a lot in this field."*

Learner remark: *"Special Topics in Translation is a course that helped me overcome my fears about being a translator, preparing myself for the profession as a translator, experience the process in real terms, and contributed a lot to me in my four-year university life."*

Learner remark: *"I made my first professional translation in my education life under the supervision of our instructor in the Çeviride Özel Konular (Special Topics In Translation) course."*

Learner remark: *"Previously, to convey every sentence of the source text, I was losing the importance of concepts such as fluency and intelligibility in translation. Thanks to our teacher who helped me at every step of the translation process, I was able to correct this mistake and gave up on this habit."*

Theme 3: The relevance of the situated learning translation task for developing research and revising skills.

The second part of the project taking place in 'Special Topics in Translation IV' was designed to give the learners the opportunity to experience the process of revising and reviewing texts that were translated by someone else. In this way, they were expected to assume the role of reviser. However, with the outbreak of the Coronavirus pandemic in March 2020 in Turkey, online education process started, which affected the plan of the course in a negative way. Although the learners were supposed to take the role of a reviser and reviewer, the revision process of the texts had to be completed by the instructor. However, to help the learners 'construct the knowledge', which is a feature of situated learning, they were encouraged to take part in classroom discussions concerning revision themes and examples throughout the course and also asked to reveal their opinions by preparing a reflection paper.

Learner remark: *"The things I have learned have helped me to discover the translation and reduction process. The texts we translated were related to neurological knowledge. Therefore, while we were translating, we had to search a lot. That aided me to figure out that the translation process cannot be without research."*

Learner remark: *"Besides learning how the reduction process runs, I learned a translator is expected to be a redactor when it is necessary. I comprehended that the reduction process is as vital as the translation process and sometimes more hard and tiring. Yet, no matter what, the lesson taught me that our occupation has great importance, and the translation and reduction process must be done with a good amount of attention"*

Learner remark: *"We analyzed the text we translate at the end of the first term. We learned how to redact a text through this process. While analyzing, we saw different types of translation strategies and we prepared a work on this. Thus, we gained knowledge not only about translation but also about proofreading and editing. Every homework and every study I prepared in this lesson contributed a lot to me."*

Learner remark: *"Thanks to my friends and teacher, I saw the mistakes that I could not see in my translation. Even if I thought that I could not find any mistakes in the translation that I read and checked many times, and*

that I made a perfect translation, I had the opportunity to correct myself by realizing what mistakes I made when it was read from someone else's eyes."

5. Conclusion

This study aimed at presenting the implementation process of a situated learning translation project conducted in the Department of Translation and Interpreting at Bolu Abant İzzet Baysal University in 2019-2020 Academic Year. The study also aimed to contribute to the prevalence of situated learning tasks in translator education. The situated learning project was designed to provide learners with a real-life translation experience depending on a translation commission with a digital science blog publishing scientific texts on various issues related to neuroscience.

The theoretical background for situated learning in Translation Studies is based on the studies in Cognitive Science. There has been a shift from the information processing model of the human mind to the situated cognition approach to define mental processing in Cognitive Studies recently. The former perceives human mind like a computer working individually in a pre-programmed manner without taking external factors affecting the process into consideration. However, in the latter, the role of the dynamic factors including social, physical, emotional, and context-dependent ones, in other words the 'situationally embeddedness' of the human mind, are also considered in describing mental processes. While the focus is the brain itself in the information processing model, the interaction of the brain with the environment surrounding it becomes the focus in the latter.

Translation as a cognitive process has been a topic of inquiry for a couple of decades and from the perspective of situated cognition translation is accepted as a situated cognitive and communication activity, in which several roles and actors may take place (Kiraly, 2005). Learning is also described as a situated and context-dependent process. This leads to the importance and necessity of integrating various professional and real-life situations into translator education (González-Davies & Enríquez-Raído 2016; Kiraly 2000, 2005; Risku, 2001, 2010; 2016).

The situated learning translation project in this study was conducted in two elective courses titled 'Special Topics in Translation III' (5th semester course) and 'Special Topics in Translation IV' (6th semester course). The course called 'Special Topics in Translation III' was designed to help the learners gain subject knowledge on neuroscience to build background information for the translation task and to provide them with a situated learning context in which they could experience the translation process of scientific texts written by experts in neuroscience, psychology, neurogenetics and psychiatry. In this process learners were expected to assume the role of a translator, the role of an expert as a member of a team in a translation project. The format of the course included presentations of the learners on various topics related to the structure and functions of the brain. Each class started with a brainstorming activity, in which the learners were asked to reveal what they expected to learn in that class. Following the theoretical discussion and presentation of topics, each class ended with Q&A session and a discussion on what has been covered in that class. In this way, the learners gained initial knowledge on the components of the central nervous system and the human brain and how it functions, which would be helpful for them during the translation process of the scientific texts on neuroscience. In the second phase of the course, texts to be translated were selected and distributed to the learners and the project groups were decided. After that, the translation process was completed.

The course called 'Special Topics in Translation IV' was designed to give the learners the opportunity to experience the process of revising and reviewing a translation, thereby assuming the role of an expert as a reviser and a reviewer this time. Yet, with the online education process due to Covid 19 Pandemic, this role had to be carried out by the instructor. The grading criteria used by the American Translators Association for the evaluation of the ATA Certification and the Chartered Institute of Linguists for the Diploma in Translation Exam were used as the guideline for the revision of the texts translated by the learners in the previous course. In this way they were expected to learn how to compare a translation with its source text and how to revise and review a translated document based on specific criteria.

With the implementation of this situated learning translation project, the learners had the opportunity to take part in a real-life translation task, which, most importantly, became a motivating learning experience for the learners because of the authenticity of the task. Taking part in a real professional task helped the learners assumed different expert roles depending on the situation and context like that of a translator, a reviser, or a terminologist in a translation project. They also had the opportunity to develop interpersonal skills and experience collaboration in different phases of the process such as solving problems related to transfer and terminology or finding relevant resources. This way they could also learn sharing responsibilities in a real social and professional context and time management skills, which are vital skills in real professional contexts. All these positive outcomes provided by situated learning tasks are effective for creating a learning atmosphere that may help "to break the stranglehold of the 'who'll take the next sentence' teaching technique in translator education" in Kiraly's (2005) term.

References

- American Translators Association. (2021). Explanation of error categories. Erişim, <https://www.atanet.org/certification/how-the-exam-is-graded/error-categories/>
- Epstein, R. (n.d.). The empty brain. Retrieved from <https://aeon.co/essays/your-brain-does-not-process-information-and-it-is-not-a-computer>
- González-Davies, M. & Enríquez-Raído, V. (2016). Situated learning in translator and interpreter training: bridging research and good practice. *The Interpreter and Translator Trainer*, 10(1), 1-11, DOI: 10.1080/1750399X.2016.1154339
- Iol educational trust. (2017). Diploma in translation handbook for candidates. Erişim, <https://www.ciol.org.uk/sites/default/files/Handbook-DipTrans.pdf>
- Kiraly, D. (2000). A social constructivist approach to translator education: Empowerment from theory to practice. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Kiraly, D. (2005). Project-Based Learning: A Case for Situated Learning. *Meta* 50(4), 1098-1111. DOI:https://doi.org/10.7202/012063aradresse_copiéeune_erreur_s'est_produite
- Kiraly, D. (2015). Occasioning translator competence: Moving beyond social constructivism toward a postmodern alternative to instructionism. *Translation and Interpreting Studies* 10(1), 8-32. DOI:10.1075/tis.10.1.02kir
- Muñoz Martín, R. (2014). Situating translation expertise. A review with a sketch of a construct. In J. W. Schwieter, A. Ferreira (Eds.), *The Development of Translation Competence Theories and Methodologies from Psycholinguistics and Cognitive Science* (pp.2-56). UK: Cambridge Scholars Publishing.
- Risku, H. (2001). Situatedness in translation studies. *Cognitive Systems Research*, 3, 523-533. DOI:10.1016/S1389-0417(02)00055-4
- Risku, H. (2010). A cognitive scientific view on technical: Do embodiment and situatedness really make a difference? *Target* 22(1), 94-111. DOI:10.1075/target.22.1.06ris

- Risku, H. (2016). Situated learning in translation research training: academic research as a reflection of practice. *The Interpreter and Translator Trainer*, 10(1), 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2016.1154340>
- Taş-İlmek, S. (2021). Integrating Social Responsibility Through Situated Learning into Translator Training. *Conference Proceedings of the International Congress on Social Sciences for Sustainability 2021* (p. 28). Retrieved from <https://artikelakademi.com/media/books/7538f9af8ca9414e8af05b0c63847b15.pdf>
- Taus: the language data network. (2017). *The Translation Industry in 2022*. Retrieved from <https://www.taus.net/insights/reports/the-translation-industry-in-2022>
- Uysal, N.M. (2017). *Çevirmenlikte Meslekleşme ve Çevirmen Sertifikasyonu*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Wolfe, P. (2001). *Brain Matters: Translating Research into Classroom Practice*. USA: ASCD Publishing.
- Yıldız, M. (2020). A case of situated learning and its implications for the development of translator competence. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 1000-1015. DOI: 10.29000/rumelide.827642

40. Indie game localization communities as spheres of interaction

Selahattin KARAGÖZ¹

APA: Karagöz, S. (2021). Indie game localization communities as spheres of interaction. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 492-505. DOI: 10.29000/rumelide.981570.

Abstract

An Indie game may be described as a game developed by a single person or by a rather smaller community often with a minimal budget. An indie games becomes be more visible on the market and accesses a wider audience through localization, however, the developers generally allocate minimal budgets (if available) for the localization practices and they tend to depend on fan - volunteer localization practices or low-budget localization by freelancers. Online communities of indie game localization bring developers who tend to make use of “free” or “cheaper” labour and translators of fan or volunteer localization communities who wish to attend a career in localization industry, freelancers, smaller localization or translation agencies together and serve as a medium of interaction. The analysis of interaction and exchange, the nature of the communities would provide insight into the abovementioned field of exchange. This paper aims to trace the footprints of “agents” through their profiles, posts, discussions and and produced content on the web with a specific focus on Indie Game Localization Facebook Page and based on the data gathered, to define the limits of online community, to describe nature of the agents and to draw the borders of the “online” mutual relationship among translators, translator candidates, localization agencies and gama developers

Keywords: Online communities, indie game localization, online interaction

Etkileşim alanları olarak bağımsız oyun yerelleştirme toplulukları

Öz

Bağımsız video oyun, küçük gruplar tarafından geliştirilen çoğu zaman düşük bütçeli olan oyunları ifade eder. Bu oyunlar uygulama marketlerde görünür olmak ve daha geniş oyuncu kitlesine ulaşabilmek adına yerelleştirme uygulamalarına ihtiyaç duyar, ancak, bu uygulamaya ayırabilecekleri bütçe genellikle sınırlıdır ya da mevcut değildir. Bu bağlamda hayran yerelleştirme pratiklerine, gönüllü yerelleştirme pratiklerine ya da düşük ücretli yerelleştirme pratiklerine yönelirler. Bağımsız oyun geliştiricilere yönelik topluluk sayfaları da düşük ücretli ya da ücretsiz emek arayışındaki geliştiriciler ile gönüllülük temelli çeviri yapan, hayran topluluklarında çeviri yapan çevirmenler, serbest çevirmenler, küçük yerelleştirme işletmelerini bir araya getiren etkileşim alanları olarak işlev görür. Bu alanlarda gerçekleşen etkileşimin irdelenmesi bu mübadele alanına üst bakış sunacaktır. Bu bağlamda bu çalışma, ağ üzerinde Indie Game Localization Group sayfası özelinde katılımcıların profilleri, gönderileri, tartışma ve paylaşımlara katılımlarının izini sürmeyi, elde edilen veri ışığında bağımsız oyun dağıtımında yerelleştirme alanını bir mübadele alanı olarak betimlemeyi, benzer nitelikteki çevrimiçi toplulukların sınırlarını çizmeyi, eyleyenlerin niteliklerini betimlemeyi ve nihayetinde çevirmen, aday çevirmen, yerelleştirme işletmesi ve geliştiriciler arasındaki çevrimiçi ilişkiyi açıklamayı hedeflemektedir .

¹ Dr. Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, (İzmir, Türkiye) selahattin.karagoz.akd@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9257-8197 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 26.07.2021- kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981570]

Anahtar kelimeler: Çevrimiçi topluluklar, bağımsız oyun yerelleştirme, çevrimiçi etkileşim

Introduction

This paper aims to discuss the nature of interaction in indie game localization communities, to describe the agents and institutions involved in such interaction and accordingly to depict a vivid picture of the communities attached to the localization and game development industries. Within this scope, the nature of the relationship between indie games and online communities are to be described, then the concept “online community” shall be discussed in detail; finally, the nature of indie game localization communities and interaction within the communities shall be described critically.

Localization of the indie video games is relatively underresearched. Current literature essentially covers Consalvo’s pivotal work on participatory role of the fans in indie game localization (2012), the fieldwork oriented analysis of the role of localization in indie game production by Toftedahl, Backlund, Engström (2018) and the detailed analysis of the factors in indie game localization by Berthouzoz (2019). The relationship between communities of indie game localization sphere, which is the focus of this paper, is yet to be observed from an academic perspective.

An investigation into the nature of indie game localization communities would be constructed on the following research questions: “Why do indie game developers join indie game localization communities?” “What can the nature of indie game localization communities tell us about localization process?”. A survey into the discussions on the definition and nature of the indie videogames would be an initial step to answer such questions.

Independent – or indie – video games are often “referred to as a relatively new area of both game development and game studies” (Berthouzoz, 2019, 15), so, there is no consensus on the definitions and discussions.

As game researcher Simon (2013) observes, “there is no point in seeking a formal definition or classification of ‘indie games’ any more than it has helped us to try to define ‘video games... the best we can do is follow, articulate, and perhaps join in with, other actors’ attempts to do work with the concept” (2). This paper is not to discuss definitions of indie game in detail, thus, the scholarly and practitioner oriented perception attempts to define or to frame “indie video game” shall be briefly summarized to define the unique relationship between the communities and indie video games as Simon pointed out.

Various researchers have ventured to define or describe indie video games. For instance, Lipkin (2013) compares mainstream with indie games in “the contrast between whatever it is and whatever ‘indie’ is”, he accordingly defines “indie” in contrast to the “mainstream or AAA games” and game development. He claims that “the mainstream is characterized as emphasizing profit and popularity over creativity and artistry.” (9- 11). Martin and Deuze (2009), on the other hand, focus on the structure of indie game development and underline the role of digital distribution in indie game development. According to them, “the multiplication of avenues for (digital) game distribution lend themselves toward much smaller scale (or even individual), artist-driven type of authorship that resonates with the beginnings of game development, where production was dominated by hobbyist, fan, artist, and amateur mentalities.” (279). Freeman and Macneese (2019) rather focus their lenses on the structure of indie development teams and note that “...teams, which often consist of freelancer developers, artists, or non-professional technology users, tend to be small but are strongly interest-driven (e.g., online strangers with a shared interest in

gaming and making games) and highly task-oriented (e.g., developing a sophisticated software product)" (724).

Czarnota (2018) takes a closer look at the nature of indie games as product and observes that "because of the limited budget, indie studios cannot develop photorealistic graphics or complex videogames that would captivate the mass market, just like the big-budget videogames do. Instead, those small developers seek to attract a market niche by offering products that are unique." (57). Fiadotao's (2018) definition is product oriented. An indie game, in his words, "is a game created by an independent team of developers, typically with limited resources, without a publisher or with no significant involvement in the artistic"process on the publisher's part."

Game researcher Ruffino (2013) lists the peculiarities of indie game development. According to Ruffino, an indie game may be identified as a game "produced by a single person or a small group without aid of the publisher.". He also notes that "the phenomenon of independent games cannot be explained solely in terms of a business model. This is because not only are there numerous cases of games with no commercial purpose, but also because independent games are enriched, in the ways they are described and narrated, by other, non-financial values." (107). Garda and Grabarczyk (2016) focus on concepts of independence and define three types of independence as "financial, creative and publishing which are although related, are autonomous". Gurvara-Villalobos (2013) also notes that "in order to fulfil their goal as independent developers, studios need to play with neo-fordist strategies of global capitalism, leaning on flexible labour, constant re-skilling, and work fragmentation as a means to keep competitiveness and to some extent, creative control."(1).

The definitions with a focus on the concept of independence, the structure of indie games, indie game production or labour choices given above illustrate various perspective of the indie game. Despite numerous perspectives they shed light on, they share common traits as well. Above all, according to the current literature, an indie game may be defined as a game developed with limited human and/or financial resources. The limited financial resources drive the developers to find alternative pathways. The lack of financial capital is something definitive in localization practices which sets indie game localization unique as well which is also underlined by the practitioners. The developers (the practitioners) often point out to the "lack of financial resources" in game localization.

A member of Jumb-o-Fun, a small indie development team, notes that "they have always felt it was important for maximizing revenue... on the other hand, they were never sure if it would be worth the cost, unless they had a very successful game." (Yoccoz, 2017) while Mega Dwarf, a three team developer team (Yoccoz, 2017) also claims "before they localized their game, they weren't really sure if it would be worth it....for a lot of indie developers, the cost of localizing a game professionally isn't something they can afford."

The lack of financial capital in indie game localization is observed by research circles as well. According to Toftedahl, Backlund and Engström (2018), the lack of resources is "another factor of interest forcing the developers find new and creative ways of translating their games" (14).

O'Hagan and Chandler (2016) on the other hand, underline the importance of budget in localization practices in indie video games:

"From a budget standpoint, smaller game teams are constrained as to what localization services they can afford. If they are able to get something translated, they may not then be able to afford linguistic checks... The development team will send out a call to the indie gaming community and ask for volunteers to help

translate the game. This type of work is especially appealing to students who are looking to build up a game translation portfolio.”(317)

According to Berthouzoz (2019), “game characteristics, game development and localization process, feedback received on the game and game pricing and funding may be the factors in the number of localized versions and level of localization in indie games”. She (2019) also declares that “fan translators often play a huge role in indie game localization” (56) and “the localization of indie games examined in her study was mostly carried out by fans or by acquaintances of the developers, presumably for free or at little cost” (112).

As practitioners and researchers observe, the budget-friendly or free localization may be the creative pathways of indie game localization. The abovementioned search for the cheaper or free labour by developers and the desire of students or amateurs to build up their portfolio lead to the formation of virtual – online spaces where the parties can gather.

This paper aims to investigate a unique case of “virtual spaces” where indie game developers, translators and other agents gather and negotiate.

Online communities

The virtual spaces bring people with common interests, common drives or common knowledge together. As underlined in the *Introduction*, indie game developers have limited access to or funding for localization services, accordingly they may require alternative spaces to interact with “free or cheaper labour”. Online communities organized on a virtual environment provide spaces of exchange for developers and freelancers in this context. Research on the nature of such a space and the interaction in virtual spaces may provide insight into the agents, the processes or the drives of agents and the institutions participating in indie game localization process. The communities organized online serve as spaces of gathering, information exchange, sharing or collective actions – practices.

In 1998, Alan, Sridar and Vijaya (1998) had declared “within a year, most organizations will realize that the Web is not only a means of electronic publishing but a way to build and maintain virtual organizations and communities.” (86). Currently, virtual communities are an essential part of daily life and practices of the age which is enabled by the Internet. As Postigo (2010) observes “the Internet has supported the transformative proliferation of electronic communities: Listservs, forums, chat rooms and MUDs have all contributed to an ever-increasing number of virtual places where people can come together online and discuss the issues that concern them.” (599)

The above listed virtual communities may be defined accordingly as “designed communities using current networked technology, whereas communities of practice emerge within the designed community via the ways their participants use the designed community.” (Johnson, 2001, 45). To investigate the interaction in virtual communities, the nature and patterns of virtual communities which define the interaction shall be discussed briefly.

There is a vast literature on virtual communities, their structure and their peculiarities. According to Porter (2004), “the literature suggests that five attributes could be used to characterize virtual communities: (1) Purpose, (2) Place, (3) Platform, (4) Population Interaction Structure, and (5) Profit Model”.

Among others, some of the research stand out for the purposes of this paper which focuses on “Population Interaction Structure”.

One of the pivotal works in this perspective is the one by Dickinson. Dickinson focuses on knowledge sharing in cyberspace. Dickinson (2002) claims that “the concept of community is diverse and includes social, organisational, business and knowledge communities. These can be either real-life or virtual interactions in cyberspace.” (458). According to Dickinson, “a virtual community is not the actual site where people meet, but the people who meet there.” (460). On the other hand, Driskell and Lyon (2002) compare internet relationships with the spatial relationships and they claim that “internet relationships are highly segmented and are usually based on shared interest rather than the more holistic relationships based on family, neighborhood, or work relationships.” (382).

The relationship between online communities and real world is framed as well by academic circles. According to Wellman and Gulia (1999) , “although sending material goods over the ether is not possible, The Net supports arrangements to supply goods as well as services” (347). Online or virtual communities are closely tied with the offline world accordingly. Online communities interact with real life practices. Thus analysis of the nature of interaction online may provide insight into the localization practices in indie game industry.

Typology of online communities has also been studied from various perspectives. Armstrong and Hagel (2000) focus their lenses on four types of electronic communities and note that “communities of transaction that facilitate the buying and selling of goods and services and provide information about these transactions; communities of Interest that bring together participants who interact extensively about specific topics of interest; communities of fantasy that allow participants to create new personalities and communities of relationship that center on intense personal experiences.”(85)

The classification offered by Stanoevska-Slabeva is among the most influential. Stanoevska-Slabeva (2002) offers four types of communities “discussion or conversation communities, satisfying the need for communication, task- and goal-oriented communities, satisfying the need for cooperative achievements of goals, virtual worlds, satisfying the need for fantasy and playing, hybrid communities integrating several of the types mentioned above.” (78)

Mesch (2008) defines the functions of the online communities as information exchange and social support (232-235). Burnett (2000) focuses on information exchange in virtual communities, defining behaviour within communities as “non-interactive and interactive”, later to define interactive behaviour as “hostile interactive behaviours, and collaborative or positive interactive behaviours”.

Hostile behaviours cover “flames, trolling, spam, cyber rape” while collaborative behaviours cover “the exchange of pleasantries, gossip, and jokes, through active emotional support, to more explicitly information-oriented exchanges, including announcements, queries and requests for information, and replies to such queries and requests.” (Burnett and Buerkle, 2004).

This paper deems “Indie Game Localization Group” as an online community which is constructed on the flow of information exchange among members – translators, indie game developers and translator candidates-. The community is based on the shared interest (localization of indie games) of the participants. The community is highly tied to the offline world where the games are localized, freelancers are hired or amateurs build up their portfolio and the community is a unique medium of exchange and cooperation. Monitoring and analysis of interaction in such as sphere may provide insight into complex nature of indie game localization process.

Methodology

This research is based on analysis of the data gathered through netnography. According to Howard and Mawyer (2015) “nearly unimaginable quantities of intimate, highly salient, and revelatory data made available by SM and social networking sites (SNSs) and made accessible (sortable, manipulable, transposable) via search mechanisms.” (6). This abundant data may be instrumentalized to describe the structure of the community and the interaction between the members, industry, the experts which require utmost meticulous data tracing, gathering, processing ensured by “nethnography”.

Netnography is defined as “participant observational research based in online fieldwork”(Kozinets, 2010, 60). Netnography is a useful tool to collect, refine and analyze the abundant data available online for translation research. The outline provided by Kozinets on the selection of medium and content, the planning phase and the scale of the research, research practice and ethics, representation and evaluation pave the path for research on virtual communities. Quantitative and qualitative data in hybrid sphere between private and public may be meticulously collected and condensed to represent the nature of interaction accordingly in line with principles offered by netnography.

Netnography oriented fieldwork have previously been conducted within scope of a few research projects. (Süter Görgüler, 2016) (Karagöz, Bogenç Demirel, 2019) (Karagöz, 2019) (Afzali &Zahiri, 2021). According to Mangiron (2018), “netnographic approaches have also been overlooked to date, even though an important amount of information on game localisation is available on specialised websites, blogs, and Internet forums, where professionals, game critics and reviewers, as well as players and fan translators, use the Internet as the main medium for expressing their views and communicating with each other.”(89).

This relatively unpopular methodology in Translation Studies may provide tools for research on communities abovementioned as an approach “primarily concerned with online communication as a source of data to form an understanding of a cultural phenomenon.” (Jong).

For the purposes of this paper, netnographic fieldwork has been conducted in Indie Game Localization Facebook Group for a six-month-period. Accordingly, 163 posts by the community members have been collected, categorized and anonymized. The posts are categorized according to date, the identity of the member posted, the content – issue and details. Later the content is analyzed and proper tags have been selected to categorize the data available.

The identities of the members are tagged as TR (translator), TRC (translator candidate), RES (reseracher), LOC (Localization Agency) and DEV (Indie Game Developer). Content assessed as Issue – Content is tagged as FL (Search for Freelancer), J (Search for paid position), TST (Search for tester), FREE(Search for free labour), LEG (Search for legal issues), TEC (Search for technical issues), EXP (Offering free help for experience), PROMO (Promoting content).

The classification of the posts are conducted pursuant to the model by Burnett, focusing on interactive behaviour as netnography focuses on traces of the active participation and content creation on the web.

Indie game localization community

Indie Game Localization is an online community organized as a Facebook group. The groups founded in 2014, has 4,668 members and serves as an active community with an avarage 4 daily posts.

The community is promoted as “a group to help and get help with your indie game localization needs.” (Indie Game Localization). The group identifies its scope as “to promote your services or help and get help for free.” (Indie Game Localization) which self-define the structure of the community and the interaction within the community. The community is a proper space for a research project as it has an open participation policy, it is based on the indie game content, its members have actively been creating content and the community members have strong ties to the localization industry.

As indicated previously, netnography oriented research was conducted within the community. The fieldwork covers monitoring the group for six month period (January 2021 – July 2021), collecting posts, anonymizing the material and analysis of the data.

The frequency of the posts classified according to the community members is given in Figure 1.

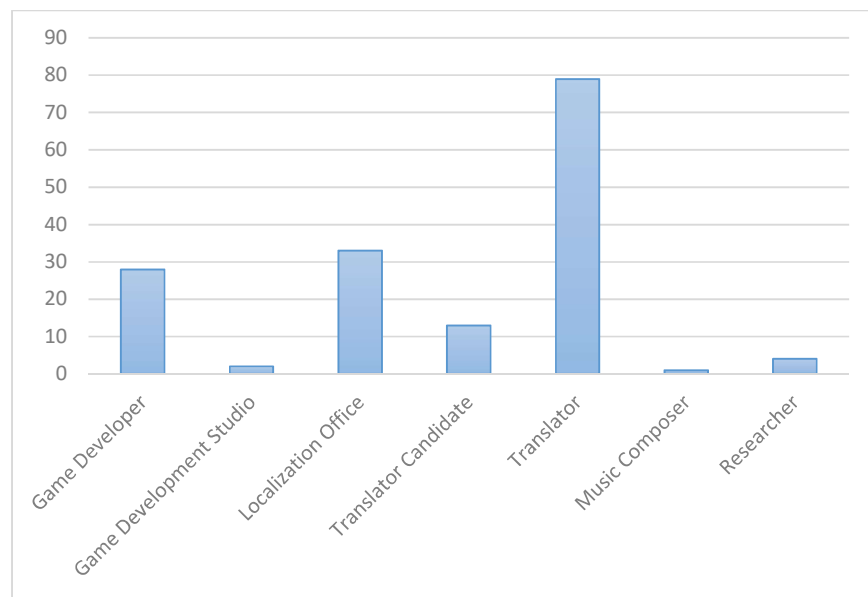

Figure 1 The frequency of the posts according to the the identity of the community members

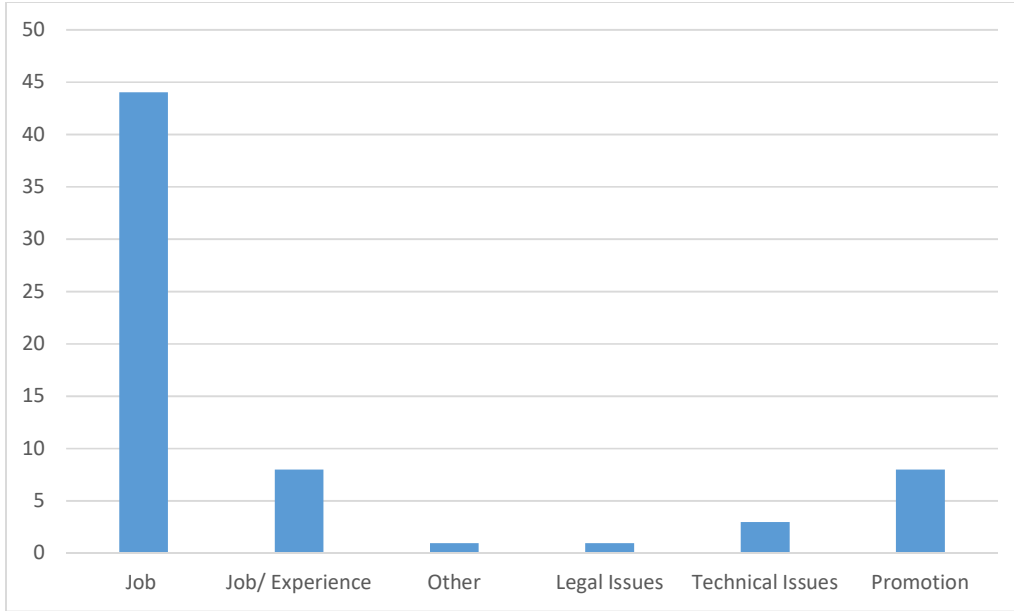

Figure 2 The posts by translators classified according to content

As the Figure 1 indicates, the majority of the posts are generated by the translators. According to analysis of the content and the structure of the posts (Figure 2), it is clear that the translators use the platform mainly as “a platform for job search”. Only a few translators use the platform to promote their podcasts on localization, to search for solutions to the technical problems or legal issues or to search for a project to enrich their CV.

The content of the posts by translators is rather interesting. The translators list language pairs they can translate between, they articulate “their passion for the gaming” or their educational background; they list the previous projects they participated (if any); they give their webpages or social media account pages. Their posts are decorated with emotion-packed words attributed to their interest in gaming. For instance, TR7 marks “ he would really appreciate if anyone could give him a chance and guide him along.” while TR 11 underlines her desire to enrich her portfolio before working with larger scale localization agencies “before applying to the proper companies she wanted to gain some video game translation experience so she thought this group might a good start.”. In rare cases, translators point out their skill set. For instance, TR 19 marks that “he used to be what they call a one army man for a local indie game company. He illustrated, animated, and translated their games.”.

Translator often highlight their personal gaming history or gaming preferences as well. For instance TR2 underlines his interest in gaming “I don’t really mind the genre of the game, I deeply enjoy playing videogames so any game will work for me.” while TR13 points out to her history of gaming and notes that “she has been playing videogames since she was a little girl so she wants to become a full-time videogame localizer.”.

Listing the previous work experience based on game genre is common as well. TR 13 writes that “for now, he has translated casual and idle games, RPGs, simulations, and strategies.”.

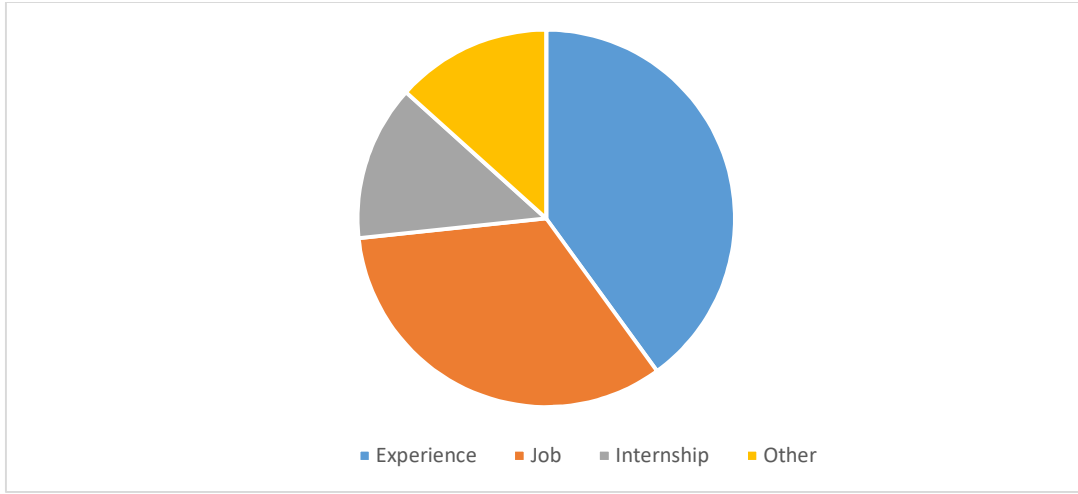

Figure 3 The posts by translator candidates classified according to content

According to Figure 3, “Translator candidates”, the enthusiasts and students to have a career in localization industry create posts in the community as well. Analysis of the content of the post indicate that a vast majority of TCs are to offer “free labour” to gain experience or to build up their portfolio. Marking “their will” to contribute to the projects for free is a common practice.

For instance, TRC 7 notes “he will translate any game no matter the genre - and completely free of charge”. TRC 14 underlines that his translation is not of low quality and writes that “she is willing to work for a really small amount or even for free, but that doesn't mean that her translations are of low quality.” TR1 marks “he is trying to start off with some experience in the field, not really looking for a hard profit off this hobby of his”.

There are translator candidates with various education or occupation background. For instance TRC 4 holds a masters degree in TS, TRC 2 a BA in foreign languages while TRC 11 notes “he is familiar with basic of coding.”. Candidates also search for internship opportunities or tips for the beginners or enrich their portfolio.

TCs rarely search for internship opportunities or tips though.

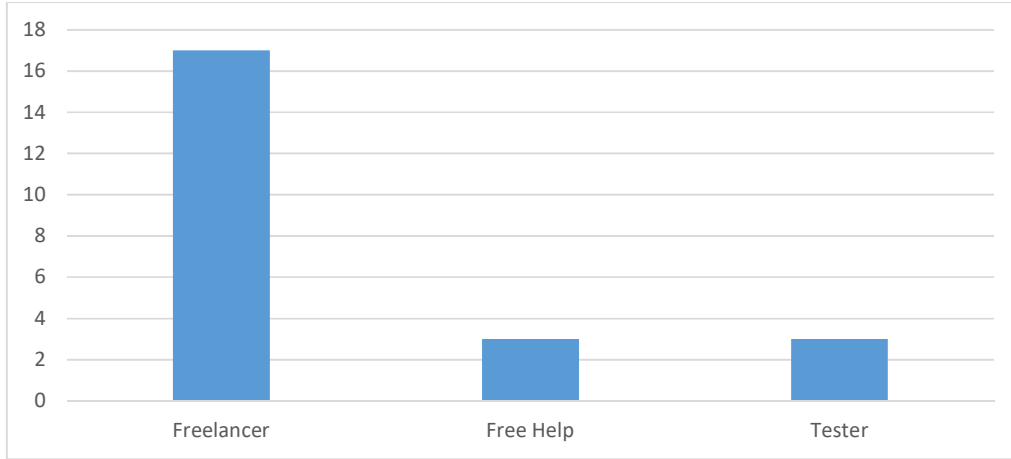

Figure 4 The posts by game developers classified according to content

As indicated in Figure 4, the vast majority of posts by game developers are to search for freelancers with proper qualities. The content of the posts cover language pair or the level of localization required, the scale of localization project, the genre or the structure of the game, confidentiality level (if any), the scale of the playtesting (if any), the tools required (if any). The nature of the posts by game developers indicate that a vast majority of developers search for not free labour but freelancers. A few cases cover exceptional information as in the case of a developer (DEV 9) who searches for free help: “Our very small game is looking for volunteers to help translate our game in different languages! It was built in a week by a few college students, so unfortunately we don't really have a means to compensate, very sorry! π — π”, or another developer team (DEV 11) who translated their own project and search for free playtesting: “Hello, we are looking for volunteers who would like to playtest/proofread our localizations”.

A unique case (DEV 6) is a member looking for a freelancer to translate their Steam page into Russian.

“Calling for help of the volunteer for playtesting” is common as well. DEV 21 marks “they are looking for volunteers who would like to playtest/proofread their localizations”. Given the language command and gaming history or the members, the community may be seen as a convenient space to search for playtesting needs which would require enormous amount of community support in any other way.

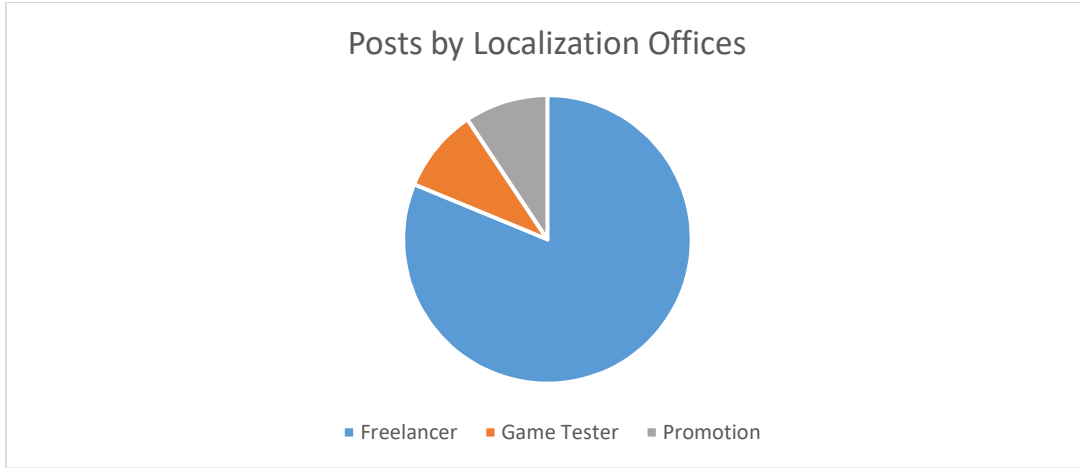

Figure 5 The posts by localization offices classified according to the content

The vast majority of posts by localization offices cover content on search for freelancers. The post on freelancer search cover language pair, qualifications required and information on the project (if any) as implied by Figure 5.

The post cover language pairs Thai – Japanese, Korean- Japanese, Chinese- English, English – French, Brazilian Portuguese, Korean, Italian, Turkish, Russian, Polish, Portuguese, Indonesian, Thai, Traditional Chinese, Spanish Lat Am (Mexican). A few localization offices search for game testers in French, Italian, German, Spanish, Brazilian Portuguese. Their search for gamer translators is exceptionally underlined in the posts. For instance, LOC 19 notes that “this offer is perfect for you: video games are your passion.”. A localization office (LOC) calls for MOBA players: “This offer is perfect for you:a- you are a MOBA games player”. Another posts calls the interest of participants who “have a passion for mobile, pc or console games”

A final group of posts cover content by researchers. The number of the posts (3 posts) are relatively low compared to the other groups. The posts call for attention of the members. The researchers ask the members to participate in surveys in their posts.

Discussion

This paper focuses the lenses on the people who meet in a virtual community. According to the data gathered, the group serves as a hybrid space which is shaped by various actors. There are four main types of users/community members: translators and translator candidates, localization agencies, indie game developers and researchers. Each group has a unique set of demands and offers.

Translators are classified as “the practitioners of localization with former experience and portfolio”. They may be called “professionals who search for paid positions”. They offer paid services. Their posts cover information on their professional portfolio and their personal background in gaming (if any) and language pairs they work in.

Translator candidates are classified often as “free labour providers” who wish to build up portfolio. They are to declare their interest in gaming, their passion and command of peculiar genres, their command of certain language pairs or their drive to have a career in localization industry. They pursue a prospective career in

video game localization industry. Their posts cover their personal history of gaming, their passion for a specific genre or their drive to pursue a career in localization industry. The posts indicate that they demand to be visible so they can build up a portfolio for a prospective career.

Game developers are classified as professionals who search for free, cheaper or competent labour to compensate for the lack or limited capital allocated to localization. They are to announce their search for free help, limited scale localization, game testing or voicing needs or language check issues. Analysis of their posts indicates that game developers often search for freelancers or translator candidates who are actually competent in gaming or have a good command of a certain genre.

Localization agencies, classified as institutions that search for the freelancers for localization projects. They announce the position-specific language pairs and requirements for positions or certain genre- oriented positions.

Researchers are out-of-industry professionals who accept the group as a field of research. They attempt to acquire data for their prospective research projects.

The interaction between these groups shape “the nature” of the community. The community evolves into virtual space attached to the localization industry. The space serves as “a gathering hall” for localization offices that search for competent freelancers or game testers with a command of certain game genre who are currently out of current industry; as “a source of cheap or free localization – or peripheral- service” for indie game developers; as “a gateway into the localization industry” for the translator candidates and “a site of job search” for translators. This complex sphere serves as a field where experience, history of gaming, visibility in portfolio are exchanged. Thus, the community may be classified as a hybrid community bearing the traits of discussion or conversation communities - task- and goal-oriented communities with close ties to the offline world.

Conclusion

Indie games are small-budget games developed by a single person or a small group of developers. Due to the budget limitations and lack of human resources allocated to the localization, the developers may search for alternative pathways which also cover collaboration with freelancers, amateurs or candidate translators.

Such online communities serve as a sphere of collaboration and an extension of localization industry for indie game localization. They are alternative spaces where translators, translator candidates, game developers and localization agencies gather, they share technical or legal issues, they search for job or search for employees, they search or provide free - paid labour-help. They serve as alternative pathways of career in localization industry.

The interaction analyzed within scope of the current paper indicates:

- a) The vast majority of the content may be classified as collaborative.
- b) Translator, translator candidates, localization agencies and indie game developers gather in cyberspace through communities.
- c) The online and offline interaction and collaboration- interaction is closely tied.

This research was limited with analysis of posts created in 6-month-period. Future research on online communities with a wider dataset or in different communities of translators is needed to reveal various aspects of interaction among localization industry, indie game developers and translators as each virtual space has its own dynamics and structure.

Resources

- Alan R. D., Sridar K. P. & Vijaya L. N. (1998). Lessons from the Early Adopters of Web Groupware. *Journal of Management Information Systems*, (14)4. 65-86. doi: 10.1080/07421222.1998.11518186.
- Armstrong, A., & Hagel, J. (2000). The real value of online communities. In Lesser E.L, Fontaine M.A. & Slusher, J.A. (Eds.) *Knowledge and communities*, 85-95.
- Berthouzoz, M. (2019) *Localization Choices in Indie Games : A Study on the Influencing Factors*. [Unpublished Master Thesis] Univ. Genève.
- Burnett, G. (2000). Information exchange in virtual communities: A typology. *Information Research: An International Electronic Journal*, 5(4).
- Burnett, G. & Buerkle, H. (2004). Information Exchange in Virtual Communities: A Comparative Study. *Journal of Computer-Mediated Communication*, (9)00-00. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2004.tb00286.x>.
- Consalvo, M. (2012). A Localizations Shop Tale: Bringing an Independent Japanese Role- playing Game to North America. In Delwiche, A.A. and Henderson, J.J., (Eds.) *The Participatory Cultures Handbook*. Routledge. 59-70.
- Czarnota, J. (2018) *Co-Creation, Innovation and New Service Development The Case of the Videogames Industry*. Routledge.
- Dickinson, A. M., & Km, M. A. S. (2002). Knowledge Sharing in Cyberspace: Virtual Knowledge Communities. *Lecture Notes in Computer Science*. 457-471. doi:10.1007/3-540-36277-0_41.
- Driskell, R. B., & Lyon, L. (2002). Are Virtual Communities True Communities? Examining the Environments and Elements of Community. *City and Community*, 1(4). 373-390. doi:10.1111/1540-6040.00031.
- Fiadotau, M. (2018) Indie Game. Lee, N. (ed.). *Encyclopedia of Computer Graphics and Games*. Springer. doi:10.1007/978-3-319-08234-9_188-1
- Freeman, G. & McNeese, N.J. (2019) Exploring Indie Game Development: Team Practices and Social Experiences in A Creativity-Centric Technology Community. *Comput Supported Coop Work* 28, 723-748. doi:10.1007/s10606-019-09348-x.
- Garda, M.B. & Grabarczyk, P. (2016) Is every indie game independent? Towards the concept of independent game, *Game Studies*, 16(1). <http://gamestudies.org/1601/articles/gardagrabczyk>
- Guevara-Villalobos O. (2011) Cultures Of Independent Game Production: Examining The Relationship Between Community and Labour. *DiGRA '11 - Proceedings of the 2011 DiGRA International Conference: Think Design Play DiGRA/Utrecht School of the Arts*. January, 2011 (6).
- Hector P. (2003) From Pong to Planet Quake: Post-Industrial Transitions from Leisure to Work, *Information, Communication & Society*, 6(4), 593-607. doi:10.1080/1369118032000163277.
- Howard, A. & Mawyer, A. (2015) Ethnography in the Digital Age. Scott, R.A. & Kosslyn, S. M. (Eds.) *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. doi:10.1002/9781118900772.etrds0119.
- Indie Game Localization (11 July, 2014) *About This Group* [Indie Game Localization] Facebook. Retrieved 04 January, 2021 from <https://www.facebook.com/groups/indiegamelocalization/about>
- Johnson, C.M. (2001) A Survey of the Current Research on Online Communities of Practice. *Internet and Higher Education*, (4) 45 - 60.
- Jong S.T. (2019) Netnography: Researching Online Populations. Liamputtong P. (Eds) *Handbook of Research Methods in Health Social Sciences*. Springer. doi:10.1007/978-981-10-5251-4_17.

- Karagöz, S. (2019) *Amateurs, Experts, Explorers: Video Game Localization Practices in Turkey*. [Unpublished Ph.D. Thesis]. Yıldız Technical University.
- Karagöz, S. & Bogenç Demirel E. (2019) Oyun Yerelleştirmesi Alanında Oyuncu Müdahillliği: Türkiye’de Oyun Yerelleştirme Alanı Örneğinde Netnografik Bir İnceleme. *Frankofoni*. 2019 (35) 73- 85.
- Katayoon A. & Mahboobeh Z. (2021). A netnographic exploration of Iranian videogame players translation needs: the case of in-game texts. *The Translator*. doi:10.1080/13556509.2021.1880536.
- Kozinets, R V. (2010) *Netnography: Doing Ethnographic Research Online*. London. Sage Publications.
- Lipkin, N. (2013) Examining Indie’s Independence: The Meaning of “Indie” Games, the Politics of Production, and Mainstream Co-optation. *Loading... The Journal of the Canadian Game Studies Association*, 7(11): 8-24.
- Martin, C. B., & Deuze, M. (2009). The Independent Production of Culture: A Digital Games Case Study. *Games and Culture*, 4(3), 276–295. doi:10.1177/1555412009339732.
- Mangiron, C. (2017) “Research in Game Localisation: An Overview.” *The Journal of Internationalization and Localization*, 4 (2), 74–99. doi:10.1075/jial.00003.man.
- Mesch, G. S. (2018) Online Communities. In Cnaan, R. A., & Milofsky, C. (eds) (2018). *Handbook of Community Movements and Local Organizations in the 21st Century*. Springer eBooks.
- O’Hagan, M. and Heather C. (2016) “Game localization research and translation studies: Loss and gain under an interdisciplinary lens.” In Gambier Y. & van Doorslaer. L. (Eds) *Border Crossings: Translation Studies and Other Disciplines*. John Benjamins. 309–330.
- Porter, E. (2004). A typology of virtual communities: A multi-disciplinary foundation for future research. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 10(1). doi:10.1111/j.1083-6101.2004.tb00228.x.
- Ruffino, P. (2013) Narratives of Independent Production in Video Game Culture. *Loading... The Journal of the Canadian Game Studies Association*, 7(11). 106-121.
- Simon, B. (2013) „Indie Eh? Some Kind of Game Studies.“, *Loading... The Journal of the Canadian Game Studies Association*, 7(11). 1–7.
- Stanoevska-Slabeva, K. (2002) Toward a Community-Oriented Design of Internet Platforms, *International Journal of Electronic Commerce*, 6(3), 71-95, doi:10.1080/10864415.2002.11044244.
- Süter-Görgüler, Z. (2016) Yeni Toplumsalılıklar Etrafında Yükselen Çeviri Pratikleri. Türkiye’de Tara-Çeviri İçeriklerinin(Manga) Dolaşımı ve Netnografik Çözümlemeler. [Unpublished Ph.D. Thesis]. Yıldız Technical University.
- Toftedahl, M., Backlund, P., Engström, H. (2018) Localization from an Indie Game Production Perspective: Why, When and How?, *DiGRA ’18 - Proceedings of the 2018 DiGRA International Conference: The Game Is the Message, Presented at the DiGRA 2018 – “The Game is the Message”, Turin, Italy*, urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:his:diva-16133.
- Wellman, B., & Gulia, M. (1999). Net surfers don’t ride alone: Virtual communities as communities. Wellman, B. (Ed). *Networks in the Global Village*. Boulder, CO. Westview. 331–66.
- Yoccoz, D. Is It Worth Localizing An Indie Game? <https://www.leveluptranslation.com/single-post/is-it-worth-localizing-an-indie-game>, 06. 10.2017.

41. Gastronomi metinleri çevirisinin bir alt alanı olarak yemek tarifi çevirileri**Sevda PEKÇOŞKUN GÜNER¹**

APA: Pekçoşkun Güner, S. (2021). Gastronomi metinleri çevirisinin bir alt alanı olarak yemek tarifi çevirileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 506-524. DOI: 10.29000/rumelide.983910.

Öz

Çeviribilimde uygulamalı bir alan olarak kabul edilen gastronomi metinleri çevirisi, kendi çeviri işlemlerine, örüntülerine ve stratejilerine sahip olan bir inceleme alanıdır. Gastronomi metinleri, yemek tarifleri veya restoran menüleri yanında, yemek blogları, web siteleri, yemek dergileri, yerel ve uluslararası mutfaklar, gastronomi haberleri, gıda pazarlaması ile aşçılık ve yemekle ilgili diğer tüm metin gruplarını içerir. Bu metinlerin kendi terminolojik özellikleri, alana özgü dili, metinsel ve anlamsal bileşenleri vardır. Bu nedenle, gastronomi metinleri çevirisi, özel alan terminolojisi ve kültüre özgü unsurlar açısından karmaşık ve zorlu bir alan haline gelmektedir. Kaynak kültürün tanıtılmasına katkıda bulunduğundan, bu metinlerin çevirisi gastronomi turizminin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Tutarlı ve akıcı bir çeviri gerçekleştirerek, erek metnin alıcı kitle tarafından benimsenmesini sağlamak amacıyla, gastronomi metinlerinin çeviri sürecinde işlevsel bir yaklaşım uygulanması gerekir. Bu bağlamda, gastronomi metinleri çevirisi, kaynak odaklı ve sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımının ötesine geçmektedir. Yemek tarifleri, gastronomi çalışmalarında bir metin türü olarak kabul edilir. Günümüz dünyasında, işitsel, görsel ve dilsel modlar da dahil olmak üzere, birçok yemek tarifi, dijital biçimlerde, çok modlu metinler olarak tasarlanmıştır. Yemek tarifi çevirilerinde karşılaşılan başlıca zorluklar, özel alan terminolojisi, yemek adları, kültüre özgü unsurlar, ölçü birimleri, bölgesel tatlar ve malzemelerin çevirisi olarak sıralanabilir. Bu çalışmada, çeviriye ilişkin konular, Türkçe-İngilizce dil çiftinde açıklanmış ve örneklendirilmiş olup, seçilen örneklerde Türkçe kaynak dil olarak yer almıştır. Gastronomi alanında metin türlerini belirlemek, yemek tariflerini metinsel özellikleri açısından incelemek ve yemek tarifi çevirisi sürecinde karşılaşılabilecek çeviri sorunları ve bu sorunlara yönelik olarak uygulanabilecek yöntemleri saptamak bu çalışmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Gastronomi Çevirisi, Yemek Tarifi Çevirisi, Çeviri Çalışmaları, Gastronomi Metinleri

Translation of recipes as a subfield of gastronomic translation**Abstract**

As an applied field of Translation Studies, gastronomic translation is a particular subject of study which includes its own translation procedures, patterns, and strategies. Gastronomic texts do not only contain cooking recipes or restaurant menus, but also cooking blogs, websites, food magazines, local and international cuisines, culinary news, food marketing, and other relevant text groups about cookery and food. Texts on gastronomy have their own terminological features, domain-specific language, textual and semantic conventions. Therefore, gastronomic translation becomes a complicated and challenging field in terms of specialized terminology and culture-specific items. As gastronomic translation contributes to the introduction of the source culture, it relatively plays an important role in the development of culinary tourism. Gastronomic translation requires a functional approach that leads to a coherent and fluent

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü (Kırklareli, Türkiye) sevda.pekcoskun@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2750-3217 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983910]

translation to be adapted by target audience. In this context, gastronomic translation goes beyond source-oriented and literal translation approach. Cooking recipes can be accepted as a specific text type in gastronomy studies. In today's world, including aural, visual, and linguistic modes, many recipes are designed as multimodal texts which are available in digital formats. Main challenges of recipe translation may be listed as the translation of specialized terminology, food names, culture-specific items, measurement units, regional tastes, and flavors. In this study, translation issues are defined and exemplified in Turkish-English language pair, while the former is the source language. The purposes of this study are identifying gastronomic text types; examining cooking recipes in terms of textual characteristics; and describing problematic issues to be faced in the process of recipe translation, and translation procedures to be used.

Keywords: Gastronomic translation, Recipe Translation, Translation Studies, Gastronomic Texts

Giriş

Abraham Maslow tarafından ortaya atılan ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, bireyin ihtiyaçları beş temel kategoride toplanabilir: fizyolojik, güvenlik, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme. Maslow'a göre, fizyolojik ihtiyaçlar, bu hiyerarşinin en temel unsurlarıdır. Bir kişinin birden fazla kategorinin kapsamına giren ihtiyaçları varsa, muhtemelen ilk önce fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Örneğin; birisi çok açsa, yemek dışında başka bir şeye odaklanması zordur (Maslow, 1943). Bireyler, yaşamlarını sürdürmek için beslenmeye gereksinim duyar. Çağlar boyunca, insanlar yemek yapmış ve hazırladıkları yemekleri tüketmişlerdir. Ancak, zaman içinde malzemeler çeşitlendikçe, bireyler yalnızca "karnını doyurmak" için yemek yapmamış; yemek yaparak gelir elde etmeye de başlamışlardır. "Yaşamak için yemek yeme" ifadesi, yaşamın devamlılığı için beslenmeye duyulan gereksinime işaret eder. Oysa günümüzde bu düşünce "yemek için yaşama" düsturuna evrilmiş, insanlar kendilerini daha iyi hissetmek için yemek hazırlamaya başlamışlardır. Farklı lezzetler birer cazibe merkezi durumuna gelmiş; kentlere, yörelere ve bölgelere özgü yemek kültürleri oluşmaya başlamıştır. Gastronomi kavramı da "zevk için beslenme" düşüncesinden ortaya çıkmıştır.

Fransızca kökenli (*gastronomie*) bir sözcük olan "gastronomi", Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğünde, "yemeği iyi yeme merakı" ve "sağlığa uygun, iyi düzenlenmiş, hoş ve lezzetli mutfak, yemek düzeni ve sistemi" olarak tanımlanmıştır². *Collins* Çevrimiçi Sözlükte³ ise, gastronomi, "iyi yemeklerin hazırlanmasını ve takdir edilmesini kapsayan etkinlik ve bilgi", "iyi yeme sanatı," ve "belli bir bölgeye özgü mutfak türü," olarak tanımlanmıştır⁴. Gastronomi kavramının kültürle ilişkisi yadsınamaz. Gastronomi, toplumsal, ekonomik ve coğrafi bağlamda içecekleri de kapsayacak şekilde mutfak ve yeme içme geleneklerinin incelenmesi ve anlaşılması amacıyla yapılan çalışmaları içerir. Yemek kavramı günlük yaşamın, geleneklerin, kültürün ve medeniyetin merkezinde yer alır (Gillespie, 2001: xi). Ülke ve bölge mutfakları (Türk mutfağı, Akdeniz mutfağı vb.), ilgili coğrafi alanda yetişen malzemeleri sıklıkla içeren tatlarla karakterize olup, yöre insanının kültürel özelliklerinin katkısıyla şekillenir. Bölgenin gastronomi kültürüne ilişkin fikirler veren yerel mutfaklar, söz konusu yörenin tanıtılmasında da önemli rol oynar.

Gastronomi ve gastronomi kültürü, yakın zamana kadar bireylerin çoğunluğunun ilgi alanına girmemekte; gastronomi kültürünün aktarımı, büyük ölçüde, küçük ama toplum içinde öne çıkan "elitlerle" sınırlandırılmakta, yalnızca bu grupla ilişkilendirilmekte ve bu grup tarafından teşvik edilmekteydi

² <https://sozluk.gov.tr/>

³ Aksi belirtilmedikçe metin içindeki İngilizceden Türkçeye çeviriler yazara aittir.

⁴ <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/gastronomy>

(Gillespie, 2001: 5). Ancak günümüzde gastronomi kültürü sadece kısıtlı bir zümrenin ya da gurmelerin ilgi alanı olmaktan çıkmış, toplumun diğer kesimlerinde de ilgi ve merak uyandırmaya başlamıştır. Bu durumun en önemli sebepleri arasında küreselleşme ve dijital çağın toplum hayatına etkileri sayılabilir.

Aşçılık temalı TV şovları ve programları tüm dünyada oldukça popülerdir. Örneğin; İngiltere kökenli bir aşçılık yarışması olan *Masterchef*'in Türkiye uyarlaması haftada en az üç gün olmak üzere yayınlanmaktadır. Gastronomiye olan ilgi, çeviri ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Gastronomi alanında tematik yayın yapan TV kanalları sayısı da son yıllarda artış göstermiştir. Örneğin; *24Kitchen* Türkiye'de 24 saat yayın yapan bir yemek kanalıdır ve yayın dili Türkçedir. Bu kanalda, yabancı yemek programlarına ait içerikler Türkçeye çevrilmekte; programlar Türkçe dublajla yayınlanmaktadır. Çeviri içeriğe sahip birkaç örnek vermek gerekirse, Martha'nın Fırını (en. *Martha Bakes*) ve Gordon Ramsay ile 24 Saatte Devrim (en. *Gordon Ramsay's 24 Hours to Hell and Back*) programlarını saymak mümkündür. Kanal web sayfasında da gastronomiye ilişkin yazılar ile Türk ve dünya mutfaklarına özgü yemek tarifleri yer almaktadır⁵. TV kanalları, web sayfaları, mobil uygulamalar gibi dijital içeriklerle gastronomi bilgisi toplumun tüm katmanlarına ulaşabilmektedir.

Küreselleşme ile yemek ve mutfak malzemelerinin çeşitliliği ve erişilebilirliği artmış, yalnızca insanların değil, yemeğin de dolaşımı hız kazanmıştır. Örneğin; günümüzde Latin Amerika coğrafyasına özgü bir meyve ülkemizde rahatlıkla bulunabilmekte, bu malzeme kullanılarak gerek geleneksel tatlara yeni bir yorum getirilebilmekte, gerekse de söz konusu meyvenin temel bir malzeme olarak içeriğinde yer aldığı yabancı mutfaklara ait değişik tatlar denenebilmektedir. Böylece farklı mutfak kültürleri birbirleriyle yakınlaşmakta ve iç içe geçmektedir.

20. yüzyılın ortalarında başlayan bilgi çağı ya da dijital çağ, dünyanın farklı yerlerinde bulunan kişilerin büyük miktarlarda bilgiye bilgisayar sistemleri ve internet olanakları sayesinde erişebilmesini mümkün kılmıştır. Dijital okuyucu olan bireyler, istedikleri veriye farklı ortamlar (dizüstü bilgisayar, tablet, akıllı telefon vb.) üzerinden tek bir adımla kısa sürede ulaşabilmektedir. Böylece dijital ortamda sınırlar ortadan kalkmış, bununla bağlantılı olarak, bilginin dolaşımı ve yayılımı kolaylaşmıştır. Dijital çağın getirdiği olanakları kullanarak, bireyler bir yandan yaşadıkları bölgeye ait yerel mutfak kültürüne ilişkin bilgiler edinebilmekte; diğer yandan ise coğrafi olarak kendilerine uzak olan bölgelere özgü mutfakları ve yeme içme geleneklerini tanımaktadır. Örneğin; "Japon mutfağı" söz öbeğiyle, internet üzerinden aramasını gerçekleştiren bir kişi, ilgili mutfakta kullanılan temel malzemeler, Japonların yeme içme alışkanlıkları, geleneksel Japon yemekleri, Japon mutfağına özgü yemek tarifleri ve ünlü restoranlar gibi birçok bilgiye erişebilir.

Çeviri farklı gastronomi kültürlerinin tanıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Çeviri etkinliği, dilsel aktarımın yanında kültürel aktarımı da içerir. Farklı kültürler arasında bir köprü olma görevi üstlenen çevirmen, kültürlerin tanıtılması ve birbirleriyle yakınlaşmasına aracılık eder. Gastronomi de kültürden bağımsız bir kavram olarak düşünülemediğinden, çeviri etkinliği gastronomi metinlerinin farklı dillere aktarımını sağlayan önemli bir bileşendir.

Bu bağlamda gastronomi turizminden de söz etmek gerekmektedir. Farklı erek dil karşılıklarının ortaya atılması ve dolayısıyla terminoloji alanında terim standardizasyonunun tam olarak sağlanamaması nedeniyle, "gastronomi turizmi" ifadesi yerine, "gastro turizm", "gastronomik turizm", "yeme-içme turizmi", "yemek turizmi", "mutfak turizmi", "gastronomi ve şarap turizmi", "aşçılık turizmi", "gurme turizmi", "tat turizmi", "beslenme turizmi", "gıda turizmi", "yerel mutfak turizmi", "yiyecek ve şarap turizmi" ve "yiyecek

⁵ <https://www.24kitchen.com.tr/>

turizmi” ifadeleri de kullanılmaktadır. Gastronomi turizmi yerli ya da yabancı turistin kültürel ve yerel tatları, kokuları, yiyecek ve içecekleri deneyimleyebildiği bir turizm çeşididir. Gastronomi turizmi, bir bölgenin kültürel kimliğini ve mirasını da yansıtarak, ilgili bölgeye turizmde rekabet avantajı sunar (Yücel Güngör, 2020: 19).

Çeviri etkinliği, gastronomi turizminin ayrılmaz bir parçasıdır. Yabancı turistler, ziyaret ettikleri ülke ya da bölgede mümkün olduğunca kendi dillerinde hizmet almak isterler. Turistik alanlarda yer alan restoranların çok dilli olarak tasarlanmış menüleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Ancak, gastronomi turizmi içinde çeviri etkinliğinin kapsamı restoran menüleriyle sınırlandırılmaz. Ziyaret edilen yörenin meşhur tatlarının tanıtılması, bölgeye özgü yiyecek ve içeceklere ilişkin bilgi verilmesi, bu yiyecek ve içeceklerin tarihçesi ve kültürel bağlamına yönelik bilgilendirme yapılması, yöreye ait tatların tariflerinin verilmesi gibi etkinlikler çeviri işlemleriyle doğrudan bağlantılıdır. Ayrıca, yazılı çeviri yanında, sözlü çeviri de gastronomi turizminin gelişimi, gastronomi kültürünün tanıtımı ve yayılma oldukça önemlidir. Örneğin; yabancı turistlere yörede yer alan bir şarap mahzeni ya da zeytinyağı üretim tesisi gezdirilirken, çevirmen gerek yazılı metinden sözlü çeviri gerekse de ikili görüşme çevirisi gerçekleştirerek gastronomi turizminde görev alır.

Gastronomi metinleri çevirisi, yemek ve beslenme ile ilgili tüm alt alan gruplarına ilişkin çeviri etkinliğini içerir. Bu metinlerden bazıları restoran menüleri ve yemek tarifleri ile pişirme teknikleri, mutfak kültürü ve tarihine ilişkin metinlerdir. Gastronomi metinleri, teknik metinler gibi alana özgü dil ve terminolojiye sahiptir. Aynı zamanda söz konusu metinlerde sıklıkla kültürel unsurlarla karşılaşmak mümkündür. Çeviri sürecinde karşılaşılan temel sorunlardan biri kültüre özgü ifadelerin erek dile aktarılmasıdır. Kaynak kültüre özgü bir yiyecek bileşeninin ya da yemek yapımında kullanılacak malzemenin erek kültürde var olmaması ya da erek kitle tarafından bilinmemesi durumunda nasıl bir çeviri stratejisi izleneceği ve çeviri işlemi gerçekleştirileceğine ilişkin kararların doğru bir şekilde alınması, erek metnin kabul edilebilirlik düzeyini de etkileyecektir. İşlevsel bir erek metnin üretilebilmesi için gastronomi metinlerinin çeviribilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi ve metin geleneklerinin belirlenmesi, çeviri sürecinde alınacak kararların ve uygulanabilecek yöntemlerin saptanmasında yol gösterici olabilecektir.

Günümüzde basılı dilsel malzemeler kullanılmaya devam etse de bilgi akışı çoğunlukla elektronik ortamda ve dijital metinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Gastronomi alanında da durum farklı değildir. Yemek blogları, web siteleri ve sosyal medya aracılığıyla çeşitli alanlardan derlenen gastronomi bilgisi kullanıcıyla buluşmaktadır. Bu noktada, çok modlu çeviri (*multimodal translation*) konusu gündeme gelmektedir. Dijital metinler çoğunlukla çok modludur ve bu nedenle göstergelerarası çeviri ya da işitsel-görsel çevirinin de çeviri sürecine dahil edilebileceği söylenebilir. Dilsel içeriğin videolar ve görsel içerikle desteklendiği çift dilli yemek blogları çok modlu çeviriye bir örnektir. Bu durumda çevirmenin dilsel ve kültürel yetkinliğinin yanında, dijital okur yazarlığının gelişmiş olması da gerekmektedir. Bu çalışmada, öncelikle gastronomi metinleri kapsamında alt alan olarak değerlendirilen “yemek tarifleri” bir metin türü olarak çeviribilim odaklı bir bakış açısıyla ele alınmaya çalışılacak, ardından ise çeviri sürecinde karşılaşılabilecek olası sorunlar ve uygulanabilecek çeviri yöntemleri üzerinde durulacaktır.

1. Bir metin türü olarak yemek tarifleri

Genel anlamıyla yemek tarifi, bir yemeğin nasıl hazırlanacağını veya yapılacağını açıklayan bir dizi talimat içeren metindir. Tarifler, genellikle iki temel bölümden oluşur: (1) Malzemeler, (2) Yapılış adımları/Yöntem (pişirme tekniği, sunum tekniği vb.). Bunlara ek olarak yemek tarifleri, porsiyon sayısı, fırının sıcaklığı ve pişirme süresi gibi bilgiler de içerebilirler.

Katharina Reiss'in metin tipolojisine göre, metinler temelde üç grupta toplanabilir. Bunlar, bilgilendirici (*informative*); yazınsal (*expressive*) ve işlemsel/işlevsel (*vocative/operative*) metinlerdir⁶. Bilgilendirici metinlerde içerik; yazınsal metinlerde biçim; işlemsel metinlerde ise ikna edicilik odak noktasını oluşturur. Buna bağlı olarak, bilgilendirici metinleri içeren çeviri sürecinde, çevirmen içerik odaklı düşünerek, anlamı dikkate alır; bilgi, fikir ve görüşleri hedef okura aktararak iletişimi etkin bir şekilde sağlamaya çalışır, gerektiğinde açıklama yoluna gidebilir. Yazınsal metin çevirilerinde, çevirmen biçimsel, biçimsel ve estetik kaygıları dikkate alır, anlatıma dayalı bir yöntem belirleyerek, kaynak metin yazarının bakış açısını erek metinde yansıtmaya çabalar. İşlemsel metin çevirilerinde ise, okurun harekete geçmesi ve hedef kitlede istenen tepkinin oluşması amaçlanır. Bu doğrultuda diyaloga ve çağrı işlevine uygun bir dil kullanılır. Çeviride eşdeğer etkinin oluşmasını sağlamak amacıyla uyarlama yöntemi benimsenebilir (Reiss, 2000: 24-43; akt. Munday, 2008: 73). Dolayısıyla, ders kitabı, akademik makale ve patent çevirileri bilgilendirici metin çevirisi; şiir, roman ve öykü çevirileri yazınsal metin çevirisi; reklam ve seçim konuşmaları çevirileri ise işlemsel metin çevirisi kapsamına girer.

Brinker (1997: 97-111), kullanmalık metinlerin (*Gebrauchstext*) beş ayrı işlevi olabileceğini belirtir. Bunlar,

- (1) Bilgi aktarma işlevi: Haberler, ders kitapları ve raporlar gibi bilgilendirici içeriğe sahip olan metinlerin işlevidir.
- (2) Çağrı işlevi: Reklamlar, propaganda konuşmaları gibi insanları etkilemeye ve inandırmaya yönelik metinlerin sahip olduğu işlevdir.
- (3) Sorumluluk yükleyici işlev: Garanti belgesi, sözleşme, anlaşma gibi okurun bir yükümlülük üstlendiği metinlerin sahip olduğu işlevdir.
- (4) İlişki işlevi: Tebrik etme ya da başsağlığı dileme gibi bireyler arasında iletişim kurma ve bu iletişimi sürdürmeye yönelik metinlerin sahip olduğu işlevdir.
- (5) Bildirge işlevi: Vasiyetname ve vekaletname gibi resmi bir beyan içeren metinlerin sahip olduğu işlevdir (akt. Toklu, 2015: 189).

Öncelikle yemek tariflerinin kullanmalık metinler olarak kabul edilebileceğini söyleyebiliriz. Kullanmalık metinlerde dil, edebi metinlerde olduğunun aksine amaç değil, araçtır. Kullanmalık metinler, konusunu kendi varlığından yola çıkarak oluşturmaz; bu metinler dış gerçekliklerden yola çıkılarak oluşturulur. Bir soruna çözüm aramak üzere üretilmiş metinler olarak da kabul edilebilirler (Rolf, 1993; akt. Eruz, 1999: 47). Belli bir okur kitlesine ulaşmak bu metinlerin amacıdır ve kullanmalık metinler, Horst Belke'ye göre "insanları bilgilendirmeye, eğitmeye, öğretmeye, eğlendirmeye ve gerektiğinde ise eylemlerde bulunmaya çağırır" (akt. Özlük, 2017: 22). Kullanmalık metin olarak bir yemek tarifinin temel işlevleri, "bilgilendirme", "öğretme" ve "eyleme geçirme" olarak sıralanabilir. Bu yönüyle tarifler, karma (*hybrid*) yapıdadır. Reiss'in metin tipolojisine göre, yemek tariflerinde içerik bir yandan bilgilendiricidir, çünkü metinlerde yemeğin hazırlanmasına ilişkin kullanılacak malzemeler ya da ihtiyaç duyulan ısı miktarı gibi birçok bilgi yer alır. Diğer yandan ise, tarifler okur ya da dinleyicileri yönlendiren talimatlar içerir. Bu talimatlara uyulursa yemeğin pişirilmesi ya da hazırlanması mümkün olur. Bu yönüyle de tarifler işlemsel metinler olarak kabul edilebilir. Brinker'ın sınıflandırmasına göre ise, yemek tarifleri bilgi aktarma ve çağrı işlevi olan metinlerdir.

Bu noktada, yemek tariflerinin yayımlandığı ortama (*medium*) ilişkin özelliklerden de söz etmek faydalı olacaktır. 21. yüzyılda teknolojik ilerlemeler kayda değer bir ivme kazanmış, yüz milyonlarca insan internet erişimine sahip olmuş ve böylece, bilgi dijital ortamlarda işlenmeye ve dolaşmaya başlamıştır. Bilgiye hızlı erişimle birlikte, dijital platformlar sayesinde sınırlar ortadan kalkmış ve içinde bulunduğumuz bilgi çağında basılı materyallerin yerini dijital metinler almıştır. Dijital metinlerin de kendi metinsel özellikleri

⁶ Terimlerin Türkçe karşılıkları için, bkz. Yazıcı, M. (2005: 143).

bulunmaktadır. Örneğin; geleneksel metinlerin aksine, dijital metinler durağan değil, etkileşimli ve dinamiktir. Bu metinler çok modlu (*multimodal*) bir yapıyla tasarlanır. Çok modluluk (*multimodality*) genellikle medya ve iletişim alanında kullanılan bir terim olup, iletişimin farklı şekilleri üzerine odaklanır. Çok modlu metinlerin temelde beş farklı moda sahip olabileceğini söyleyebiliriz: (1) Dilsel mod, yazılı ve sözlü dilsel malzemeyi içerir, tümce ve paragraf düzeyinde sözcük ve söz öbeklerinin konumlanması ve metnin organizasyonu, sözcük seçimleri, bağlam bilgisi, dilbilgisel yapı ve dilsel örüntüler gibi yazılı ve sözlü dile ilişkin konular da bu modun kapsamına girer (Arola vd., 2014: 5). (2) Görsel mod, metin içinde resim kullanımı, piktografik yazı, duyma engelliler için işaret dili kullanımı ve çizimler gibi unsurları içerir (Danesi, 2013: 476). Durağan ve hareketli görüntülerdeki renkler, vektörler ve perspektif de bu modun konuları arasında yer alır (Anstey ve Bull, 2010). Sayfa düzeni, italik/kalın karakterler ve yazı tipi boyutu da görsel modla ilgilidir. (3) İşitsel mod, seslerle ilgilidir. “müzik, ses efektleri, ortam gürültüsü/sesleri, sessizlik, konuşma dilindeki ses tonu, sesin şiddeti, vurgu ve aksan” (Arola vd., 2014: 8) bu mod kapsamına dahil edilir. (4) Hareket modu; yüz ifadeleri, el hareketleri, beden dili ve insanlar arasındaki etkileşim ile ilgilidir. Bazı durumlarda hareketlerin, mimiklerin, jestlerin ve beden dilinin doğru şekilde yorumlanması, anlama katkıda bulunabilir ve amaçlanan iletişimi kolaylaştırabilir (Arola vd., 2014: 12). (5) Uzamsal mod, daha çok konumlandırma ile ilgilidir. Bu mod, insanlar ve nesnelere arasındaki fiziksel düzen, organizasyon ve yakınlığı ifade eder (Arola vd., 2014: 10).

Bir metnin çok modlu olabilmesi için yukarıdaki modlardan en az ikisini içermesi gerekir. Çok modlu metinlerde tüm modlar birbiriyle tutarlı olmalıdır, böylece ileti, erek okur ya da dinleyiciye amaçlandığı şekilde gönderilmiş olur. Çok modlu bir metinde yer alan tüm modlar eşit düzeyde vurgulanmayabilir, örneğin, dijital bir metinde görsel mod baskın iken, dilsel mod destekleyici konumda bulunabilir (Pekçoşkun Güner, 2021: 219). Bu açıklamaları göz önünde bulundurduğumuzda, günümüzde yemek tariflerinin dijital olarak tasarlandığını ve çok modlu bir özellik gösterdiğini söyleyebiliriz. Örneğin; üyelik sistemi ile çalışan ve üyelerine dijital platforma tarif metni (dilsel içerik), resim (görsel içerik) ve video (dilsel, görsel ve işitsel içerik) yükleme imkânı sunan uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalarda yer alan bir yemek tarifi incelendiğinde, farklı modlarla içerik oluşturulduğu ve böylece tarifin erek kitle için daha anlaşılır ve açık olmasının amaçlandığı söylenebilir. Yazılı olarak verilen tarif başlığı ve yönergeler dilsel moda; yapılış sürecinde ve yemek tamamlandıktan sonra çekilerek ilgili platforma yüklenen fotoğraflar görsel moda; yemeğin yapılışını anlatan bir video varsa hareket moduna, işitsel moda ve uzamsal moda örnek olarak gösterilebilir.

Çeviri odaklı metin çözümlemesine yönelik olarak bir model geliştiren Christiane Nord, “metnin iletisini tamamlamak, örnekleme, yoğunlaştırmak veya belirsizliği gidermek” için kullanılan ve dilsel olmayan bileşenler olarak kabul edilebilecek olan “sözel olmayan unsurlardan” bahseder (2005: 118). Nord'a göre, bu unsurların sözel iletişimde tamamlayıcı bir rolü vardır, ayrıca bunlar jestler ve ses kalitesi gibi dil ötesi bileşenler, fotoğraflar, logolar ve illüstrasyonlar gibi yazılı bir metnin dilsel olmayan bileşenlerini içerirler. Çevirmen, kaynak metnin hangi sözel olmayan bileşenlerinin hedef metinde korunacağına ve hangilerinin hedef normlara göre uyarlanması gerektiğine karar vermelidir (2005: 121). Nord, işlevsel bir erek metin üretme sürecinde kaynak metnin sözel olmayan unsurlarının doğru yorumlanmasının öneminin altını çizmektedir. Burada, sözel olmayan unsurlar, çok modlu metinlerin dilsel olmayan modlarına karşılık gelir. Çeviri sürecinde sözel olmayan unsurların nasıl ele alındığını ya da ele alınması gerektiğini anlamak oldukça önemlidir.

Günümüzde yemek tarifleri dijital ortamlarda ve çok modlu bir şekilde tasarlandığından, çevirmenin kullanılan tüm modlara ilişkin bir farkındalık geliştirmesi, modlar arasındaki ilişkileri çözümleyebilmesi ve modların birbirleriyle etkileşimini bütüncül bir bakış açısıyla yorumlayabilmesi daha işlevsel, erek odaklı

ve kabul edilebilir bir çevirinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayabilecektir. Çok modlu metin çevirisi, kaynak metin incelemesi sırasında her bir modun diğerlerinden soyutlanarak incelenmesini gerektirebilir. Ancak, modlar arasındaki etkileşimin metnin bağdaşıklığını oluşturduğu ve pekiştirdiği de unutulmamalıdır. Bu nedenle, çok modlu bir kaynak metnin incelenmesi, farklı modlar arasındaki ilişkilerin bilişsel olarak anlaşılmasını da kapsar. Bu yönüyle çok modlu çeviri, çeviri süreci açısından zorlayıcı olabilmektedir. Öte taraftan, farklı modların kullanımı çevirmenin kaynak metni anlamasını kolaylaştırabilir. Örneğin; çevirmen bir yemek tarifi çevirisi yapıyorsa, çeviri sürecinde yemeğin yapılış adımlarını kavrayarak, erek dile akıcı ve anlaşılır bir şekilde aktarmak için ilgili video ve görsellerden destek alabilir, işitsel ve görsel içerikleri iş istasyonuna dahil edebilir.

2. Yemek tarifi çevirilerinin doğası

Türk mutfağı dünyanın en ünlü ve çok çeşitliliğe sahip mutfaklarından biri olduğundan, özellikle kaynak dil olarak Türkçeden yapılan çevirilerde erek odaklı ve işlevsel bir yol izlemek önem taşımaktadır. Bu bölümde yemek tarifi çevirilerine ilişkin süreçte çevirmeni zorlayabilecek unsurlardan söz edilecektir. Bu unsurlar aynı zamanda kültüre özgü bileşenler olarak da kabul edilebilir.

Yemek tarifleri, kaynak kültüre özgü tatlar ve malzemeler içerdiğinden, kültürel unsurları da sıklıkla barındırır. Gıda çalışmaları ve çeviri etkinliğinin (süreç ve ürün) kesiştiği bir nokta vardır: kültürlerarası iletişim. Bir yüzyıl önce Kuzey Amerika’da çiğ balığın popüler bir lezzet olabileceği hayal dahi edilemezken, günümüzde suşi Amerika Birleşik Devletleri’nde en çok tercih edilen yemeklerden olmuştur (Desjardins v.d., 2015: 260). Türkiye için de durum farklı değildir. İstanbul gibi büyük kentlerde onlarca suşi restoranı bulunmaktadır. “Suşi tarifi” söz öbeğiyle, herhangi bir arama motoru kullanılarak gerçekleştirilen bir sorgudan ise binlerce sonuç alınmaktadır. Kültürlerarası etkileşim ve dijital platformlar aracılığıyla farklı mutfak kültürlerine ilişkin bilgiler günümüzde kolaylıkla edinilebilmektedir. Böylece, değişik coğrafyalara ait malzemeler ile farklı mutfaklara ait yemek ve tarifler dünya çapında dolaşıma girmiştir ve bireyler yerel mutfaklarına özgü tatlar yanında, değişik yöre ve kültürlerle ait yemekleri de denemek istemektedir. Newmark, çeviri ve kültür ilişkisini ele alırken, yemeği “materyal kültür” ürünleri içinde konumlandırmıştır. Yemek, birçokları için ulusal kültürün en hassas ve önemli ifadesidir; mutfak terimleri çok çeşitli çeviri prosedürlerine tabidir. Örneğin; menüler, yemek kitapları ve yemek kılavuzları, turist broşürleri, gazete metinleri yabancı mutfaklara ait terimler içermektedir (1988: 97).

Yemek tarifleri gündelik metinler gibi görünse de alana özgü dil ve terminoloji içeren metinlerdir. Terim çevirileri yapılırken tek dilli, çift dilli ve çok dilli terimciler ile terim veritabanları çevirmenlere yardımcı olabilir. Tablo 1’deki örnekte genel anlamı dışında, bir gastronomi terimi olarak kullanılan “küvet” sözcüğü görülmektedir.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Zeytinyağı ile yağlanmış derince bir küvete hamuru koyup hamurun hacminin 2/3’si kadar daha kabarmasını bekleyin. ⁷	Place this dough in a deep basin oiled with olive oil, letting it rise up to 2/3 of its volume. ⁸

Tablo 1. Yemek tariflerinde terim kullanımı

Gastronom küvetler, genellikle endüstriyel mutfak malzemeleri olarak kabul edilir. Geniş, yayvan ve paslanmaz çelikten üretilen bu kaplar, endüstriyel fırınlarda yemek pişirmek için kullanılır. Çift dilli bir

⁷ https://www.komilizzeytinyagi.com.tr/Files/ekitap/omur_akkor_ile_komili_Lezzet_seyahatnamesi.pdf

⁸ <https://www.komilizzeytinyagi.com.tr/Files/ekitap/komili-lezzet-seyahatnamesi-eng.pdf>

sözlükte kaynak ifadenin erek dildeki karşılığı arandığında çıkan ilk sonuç “tub” olmaktadır. Makine çevirisi sistemleri de aynı sonucu vermektedir. Ancak “tub” bir mutfak terimi değildir. Tablo 1’de verilen örnekte, “küvet” sözcüğü gündelik anlamı dışında kullanılıp terim özelliği kazanmıştır.

Teknik metin çevirilerinde olduğu gibi, gastronomi metinleri çevirisi de sayısız tuzaklarla doludur. Bu tür metinlerin çeviri sürecinde karşılaşılan tuzaklardan biri yalancı eşdeğerler (*false friends*) olup, sıklıkla karıştırılan sözcük ve ifadelerin varlığı da bir diğer sorundur (Paradowski, 2010: 139-140). Tablo 2’de⁹ Türkçe “İç baklalı – kırmızilahanalı fenerbalığı salatası” başlıklı yemek tarifinden iki bölüm yer almaktadır.

Malzemeler	Hazırlanışı
...	...
2 çorba kaşığı sirke	Sosu hazırlamak için nane, balık (ya da tavuk) suyu, sirke ve çiçekyağını bir kâsede karıştırın. Bu sosu balık ve sebzelerin üstlerine döküp, iyice karıştırdıktan sonra, kabı buz dolabına kaldırıp, salatayı 30 dakika soğutun.
1 çorba kaşığı çiçekyağı	
1 çorba kaşığı maydanoz (kıyılmış)	Kabı buzdolabından alıp, maydanozu salataya ekleyerek, hafifçe karıştırın. Yeşil salata yapraklarını 4 düz tabağa yerleştirip, salatayı bir kaşıkla yaprakların üstüne bölüştürdükten sonra, servis yapın.
1 yeşil salata (yıkayıp, kurulanmış)	

Tablo 2. Yemek tarifi örneği

“Salata” TDK Güncel Sözlükte, “genellikle bazı çiğ ot ve sebzelerle yapılan, yağ, limon vb. maddeler konulan, yemeklerle birlikte yenen yiyecek” olarak tanımlanmıştır¹⁰. Tablo 2’deki örnekte, malzemeler bölümünde “1 yeşil salata” ifadesi bulunmaktadır. Parantez içinde yer alan, “yıkayıp, kurulanmış” ifadesi ise günümüz “salata” kavramı ile pek bağdaşmamaktadır. Hazırlanış adımlarına baktığımızda ise, iki farklı “salata”dan söz edildiği anlaşılmaktadır. Birinci salata, yemeğin kendisi, yani “iç baklalı – kırmızı lahanalı fenerbalığı salatası”dır. Maydanoz da bu salataya eklenerek tüm malzemeler karıştırılır. İkinci salata ise, malzemeler bölümünde “1 yeşil salata” olarak; hazırlanışı bölümünde ise “yeşil salata” olarak adı geçen “salata”dır. Metni ilk kez okuduğunda, okur metinde bir kavram kargaşası olduğunu düşünebilir. Yemeğin görselinde ise, yuvarlak bir tabakta, balıklı salata marul yaprakları üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla, “1 yeşil salata” ile kastedilen “1 top/adet marul”dur. Yemek kitabının giriş bölümünde de “Çeşit çeşit salata yaprağı” başlıklı bir bölüm bulunmakta ve bu bölümde roka, pancar yaprağı, karahindiba, kuzukulağı, Çin lahanası, suteresi gibi sebze ve otlar tanımlanmaktadır. Malzemeler kısmında yer alan “yeşil salata”nın doğrudan “green salad” olarak erek dile aktarılması anlam karışıklığına neden olarak, yalancı eşdeğer tehlikesini beraberinde getirebilir. Erek dilde yemek tarifleri incelendiğinde “green salad” ifadesinin, genellikle yeşil sebzelerden oluşan salatalar için kullanılan bir üst terim olduğu görülmektedir. Yeşil sebzelerin mutlaka yer aldığı yeşil salatalara, “yeşil olmayan” (domates, ceviz içi vb.) sebze ve çerezler de eklenebilir. Bu durumda, anlam karmaşasını ortadan kaldırmak ve erek metinde tutarlılığı sağlamak amacıyla, çevirmenin “1 yeşil salata (yıkamış, kurulanmış)” ifadesini “marul” (en. *lettuce*) olarak erek dile aktarması, “yeşil salata yaprakları” ifadesini ise “marul yaprakları” (en. *lettuce leaves*) olarak çevirmesi gerekecektir. Dolayısıyla, kaynak metinde yer alan tüm “salata” ifadelerini, “salad” olarak erek dile aktarmak metnin anlam bütünlüğünü zedeleyecektir.

Paradowski, gastronomi metinlerinin alana özgü bir dile sahip olduğunu vurgular ve buradaki alana özgü dil “mutfak altdili” (*culinary lingo*) olarak kabul edilir (2010: 139). Hazırlama teknikleri, sadece sözcük

⁹ (t.y). *Mutfak Ansiklopedisi: Salatalar, Yahniler ve Hamur İşleri*, (2. Cilt). İstanbul: Sabah Dış Ticaret ve Pazarlama A.Ş.

¹⁰ <https://sozluk.gov.tr/>

bilgisi değil, aynı zamanda teknik bilgi de gerektiren başka bir mayın tarlasıdır. Genel bir anlama sahip olan “pişirmek” fiili o kadar geniş anlamlı bir terimdir ki, “kaynatmak”tan çok daha fazlasını kapsar, çoğu zaman uygun çeviri eşdeğerini bulmak, tarifin dikkatli bir şekilde incelenmesini gerektirir. Anlamaların bağlamsal olarak daraltılması, fiil seçiminde kilit bir rol oynar (Paradowski, 2010: 142). Örneğin; malzemeler karıştırılırken bir alet kullanımı söz konusu ise duruma göre, “karıştırmak” yerine, “çırpmak” fiili tercih edilebilir.

Terminoloji kaynaklı sorunlara örnek olarak etin bölümlerine ilişkin çeviriler verilebilir. Farklı kültürlerde etin bölümlerinin farklı kavramlara karşılık geldiğini söylemek yanlış olmaz. Terim çevirisi gerçekleştirilmiş olsa bile, kullanılan erek terim, kaynak ve erek dilde aynı vücut parçasına karşılık gelmeyebilir. Böyle bir durumda bir uzmandan yardım almak ya da etin bölümlerine ilişkin resim ve çizelgeleri incelemek yararlı olabilir (Epstein, 2009; Köhler, 2011). Örneğin; dananın üst sırt kısmından elde edilen et, Türkiye’de genellikle “antrikot” olarak adlandırılır. Kuzey Amerika’da ise aynı vücut bölgesi için iki farklı terim kullanılır. Hayvanın boyun bölgesine yakın olan ya da boynu ile kürek kemiği arasında kalan kısım için “chuck”; kaburga kısmından alınan ete ise “rib” adı verilmektedir.

Kültüre özgü terimlerin çevirisinde farklı yöntemler kullanılabilir. Örneğin; Türk mutfak kültüründe “kulak memesi kıvamı” gastronomi alanında sıklıkla kullanılan bir terimdir. Bu kıvam, hamurun ele yapışmayacak hale geldiği noktadır.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Un, tuz ve yeterince su ile kulak memesi yumuşaklığında bir hamur yoğurup onu iki bezeye ayırın. ¹¹	Prepare the dough with flour, salt and water; separate it into two. ¹²
Bir tencerede soğan ve sarımsak zeytinyağında öldürülür.	Saute the onions and garlic in a frying pan until golden brown. ¹³

Tablo 3. Kültüre özgü terimlerin çevirisi

Tablo 3’teki ilk örnekte çevirmen “kulak memesi yumuşaklığında” ifadesine erek metinde yer vermemiş, başka bir deyişle ifadeyi çıkarma yoluna gitmiştir. İkinci örnekte ise, “öldürmek” ifadesi, “saute ... until golden brown” (pembeleşinceye kadar soteleyin) şeklinde erek kültüre tanıdık gelebilecek bir ifadeyle çevrilmiştir. Dolayısıyla erek odaklı bir bakış açısının benimsendiği söylenebilir. Kültüre özgü mutfak terimlerine örnek olarak, tutam, çimdik, fiske; aldığı kadar un, kokusu çıkana kadar, terbiyelemek, göz kararı, suyunu çekene kadar, boca etmek verilebilir (Coşkun, 2021). Çevirmenler, kültüre özgü terimlerin çevirisinde, çevirinin amacı ve çeviri yönergesine paralel şekilde, farklı yaklaşımlar uygulayabilirler.

Yemek tarifi çevirilerinde dikkat edilmesi gereken bir unsur da ölçü birimlerinin çevirisidir. Aşçılık eğitimi genellikle bölgeye özgüdür. Avrupa’da eğitim almış olan şefler, çoğunlukla metrik sistem kullanırken, Birleşik Krallık ve Kuzey Amerikalı şefler, imparatorluk ölçü birimlerini kullanırlar. Amaç erek odaklı bir çeviri gerçekleştirmek ise, birimlerin doğru bir şekilde dönüştürülmesi oldukça önem taşır. Tablo 4’te verilen örnekte görüldüğü gibi, kaynak dilde yer alan “Celcius” ifadesi erek dile “Fahrenheit” olarak aktarılmıştır.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
---------------------	----------------------

¹¹ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/3/kis-biterken>

¹² <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2016/3/as-winter-ends>

¹³ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/42>

Önceden 170°C'de ısıtılmış fırında yaklaşık 40 dakika pişirin. ¹⁴	Then bake it in the preheated oven at 338°F for 40 minutes. ¹⁵
--	---

Tablo 4. Ölçü birimlerinin uyarlanması

Dönüştürme çizelgeleri, çevirmenin ölçüleri erek kültürün sistemine aktarmasına yardımcı olsa da, kültüre özgü bu öğelerin çevirisinde yine de hatalar meydana gelebilir. Çevirmenler onsu (*ounce*) doğrudan grama dönüştürebilir ve sonuçta gerçekçi olmayan miktarlar ortaya çıkabilir. Örneğin; imparatorluk ölçü sisteminde 5 ons, metrik sistemde 141.7 grama eşittir. Bu durumda okurun yemek pişirmek için hassas teraziye ihtiyacı olacaktır. Çevirmen, 5 ons bezelyeyi yuvarlayarak 150 grama çevirebilir, çünkü 8.3 gram bezelye bir çay kaşığından fazla değildir. Bezelye çorbası hazırlarken bu küçük miktar sonucu değiştirmeyecektir. Genellikle, bu kusurlu miktarlar, sonucu değiştirmeden yukarı veya aşağı yuvarlanabilir (Kerseboom, 2010: 35). Ölçü birimlerinin doğru bir şekilde erek kültür ölçü sistemine uyarlanması ve gerektiğinde miktarın yuvarlanarak erek dile aktarılması işlevsel bir çeviri ile sonuçlanabilecektir.

Kaynak ve erek dilin metin geleneklerinin, anlamsal, sözdizimsel, biçimsel ve dilbilgisel özelliklerinin çevirmen tarafından bilinmesi çeviri sürecini daha verimli kılabilir. Özellikle işlevsel, kabul edilebilir ve dolayısıyla erek odaklı bir çeviri amaçlanıyorsa, kaynak metne özgü dilsel yapıları erek dilde yaygın olarak tercih edilen yapılara dönüştürmek gerekebilir. Böylece okur, erek metni kendi dilinde yazılmış özgün bir metinmiş gibi algılar. Özgün Türkçe ve İngilizce yemek tarifleri incelendiğinde, en önemli farklılık fiillerin kullanım biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. İngilizce özgün yemek tarifleri analiz edildiğinde, fiillerin çoğunlukla yalın eylemlik (*bare infinitive*) yapısında emir kipiyle kullanıldığı görülmüştür.

Dominika Klenová, İngilizce yemek kitapları ve yemek tariflerinin dilini incelediği çalışmasında, ünlü İngiliz şefler, Nigella Lawson, Jamie Oliver ve Gordon Ramsay'ın yemek kitaplarını incelemiş, fiillerin ezici bir çoğunlukla yalın eylemlik yapıda ve emir kipiyle kullanıldığı sonucuna varmıştır (2010: 67-68).

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
1. Patlıcanları alacalı soyun ve iki parmak kalınlığında kesin (Emir kipi).	Peel the eggplants in alternating strips and chop into strips two fingers thick (Emir kipi). ¹⁶
2. Yağ derin bir tavada kızdırılıp önce pırasalar arkalı önlü kızartılarak tencereye sıralanır (Edilgen yapı).	Heat oil in a deep pan, fry the leeks, and line them up in a pot. (Emir kipi). ¹⁷
3. Kabuklarını ayıkladıktan sonra küçük küçük doğrayıp bir tencereye koyalım (Dilek kipi).	After peeling off the burnt outer layer, dice them and place in a saucepan (Emir kipi). ¹⁸

Tablo 5. Kaynak ve erek dilde dilbilgisi unsurları

Tablo 5'te görüldüğü gibi, Türkçe özgün yemek tariflerinde, fiiller emir kipinde (1. tümce, "kesmek" fiili); edilgen yapıda (2. tümce, "sıralamak" fiili) ya da dilek kipinde (3. tümce, "koymak" fiili) kullanılabilir. Ancak bu tabloda dikkat çeken unsur, çevirmenin farklı fiil yapıları ile oluşturulmuş Türkçe kaynak tümcelerinin

¹⁴ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/5/ege-ve-akdenizin-ozel-lezzetleri>

¹⁵ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2016/5/exceptional-flavors-from-the-aegean-and-mediterranean>

¹⁶ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/83ECE1F22755B9D5E2A6FA4840B5241A/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/66>

¹⁷ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/F610DB5AAE4362AFB89FAB7D943C4373/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/48>

¹⁸ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/7C1751FF520CDC51E8EED93FCED7D224/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/42>

tümünü erek dile yalın eylemlilik yapıda ve emir kipiyle aktarmasıdır. Dolayısıyla, çevirmenin erek metin geleneklerini dikkate aldığını, erek odaklı bir çeviri gerçekleştirmek amacıyla kaynak metinde yer alan dilbilgisi yapılarını değiştirdiğini söylememiz mümkündür.

3. Yemek tarifi çevirilerinde temel yöntemler

Yemek tarifi metinlerinde yer alan kültürel unsurların çevirisinde farklı yöntemler uygulanabilmektedir. Aixelà, kültüre özgü unsurların çevirisine yönelik stratejileri iki temel grupta toplamıştır: Koruma (conservation) ve değiştirme (substitution). Tekrar (repetition), ortografik uyarılama (ortographical adaptation), dilsel (kültürel olmayan) çeviri (linguistic/non-cultural translation), metin-dışı açıklama (extratextual gloss) ve metin-içi açıklama (intratextual gloss) koruma stratejileri olarak ele alınır (1996: 60-62). Bu stratejiler, kaynak kutba daha yakın bir erek metin üretimi sağlarken, koruma stratejilerinin Venuti'nin öne sürdüğü yabancılaştırma yöntemi ve Schleiermacher'ın "okuru yazara götüren" yaklaşımı ile benzer olduğu söylenebilir (Venuti, 1998: 242; Schleiermacher, 2004: 49; akt. Munday, 2008: 145).

İkinci temel grup olan değiştirme stratejileri ise beş başlıkta incelenebilir. Bunlar; eş anlamlılık (*synonymy*), sınırlı evrenselleştirme (*limited universalization*), mutlak evrenselleştirme (*absolute universalization*), yerleştirme (*naturalization*), çıkarma (*deletion*) ve öz-yaratım (*autonomous creation*) olarak sıralanabilir. Değiştirme stratejileri, Venuti'nin yerleştirme stratejisi ve Schleiermacher'ın öne sürdüğü "yazarı okura götüren" yaklaşım ile benzerdir (Venuti, 1998: 241; Schleiermacher, 2004: 49; akt. Munday, 2008: 144).

Aynı zamanda Vinay ve Darbelnet'nin doğrudan çeviri yöntemleri (ödüncleme, öyküntü ve sözcüğü sözcüğüne çeviri) Aixelà tarafından önerilen koruma stratejileri ile özdeşken, erek kutba daha yakın bir çeviriyi öngören dolaylı çeviri yöntemleri (aktarım, modülasyon, eşdeğerlik, uyarılama) değiştirme stratejileri ile benzer özellikler gösterir (Vinay ve Darbelnet, 1995: 31-41).

3.1. Dipnot kullanımı

Çeviride dipnot kullanımı, Aixelà'ya göre "metin-dışı açıklama" kategorisine dahildir ve kültüre özgü unsurların açıklanması gerektiği düşünüldüğünde bu yöntem kullanılabilir. Ancak, açıklama metin içinde yer almaz (1996: 62).

Genel olarak gastronomi metinleri çevirileri düşünüldüğünde, kültüre özgü bazı ifadelerin dipnot verilerek açıklandığı görülmektedir. Kaynak kültüre ait yiyecekler erek dile aktarılırken metin-dışı açıklamalarda bulunulabilir.

Türkçe (Kaynak dil) ¹⁹	İngilizce (Erek dil) ²⁰
1 yemek kaşığı labne peynir	1 table spoon labne* cheese * "Labne" is a soft, thick and creamy cheese, similar in texture to cream cheese, made from strained yoghurt.

Tablo 6. Kültüre özgü unsurlara ilişkin dipnot kullanımı

Tablo 6'da verilen örnekte Ortadoğu kültürüne ait bir peynir çeşidi olan "labne", dipnot verilerek ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. Labne, sürülebilir bir peynir çeşididir ve farklı ülkelerde labni, labneh, lebneh ve labaneh gibi isimler alır. Labne sözcüğü, Arapçada süt anlamına gelen laban kelimesinden türemiştir²¹. Erek

¹⁹ <https://www.komilizyinyagi.com.tr/pdf/web/viewer.html>

²⁰ <https://www.komilizyinyagi.com.tr/Files/ekitap/komili-lezzet-seyahatnamesi-III-eng.pdf>

²¹ <https://www.icim.com.tr/15-urunlerimiz/17-peynir/341-labne/>

kültüre “yabancı” gelebilecek bir sözcük olan “labne” dipnotta italik şekilde yazılmıştır. Böylece çevirmenin metin içinde görünür olduğu, bir yandan kaynak metinde yer alan kültüre özgü ifadeyi korurken, diğer yandan dipnot vererek erek okurun söz konusu kavramı zihninde canlandırabilmesini sağlamaya çalıştığı yorumu yapılabilir. Dipnotlar kaynak mutfak kültürünün erek kültüre tanıtılmasında da önemli rol oynamaktadır.

3.2. Açıklama

Açıklama (*explicitation*), kaynak dilde örtük olan ifadeleri erek dilde açık hale getirmek anlamına gelen biçimsel bir çeviri tekniği olarak tanımlanır ve bağlamdan ya da durumdan yola çıkılarak açıklamalarda bulunulabilir. Ancak, çok fazla uygulanması, “aşırı çeviriye” yol açar (Vinay ve Darbelnet, 1995: 342). Vinay ve Darbelnet’ye göre, açıklama yönteminin başarısı çevirmenin eğitimine, bilgi birikimine, bakış açısına bağlı olarak değişebilir (1995: 185). Açıklama yöntemi, Aixelà’nın önerdiği metin içi açıklama yöntemiyle benzerdir. Tablo 7’deki örnekte, açıklama yönteminin uygulanışı görülmektedir.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Not: Halen Isparta ve yöresinde yaz ayları çemen sürülen az etli kaburgalar güneşte iyice kurutulduktan sonra bez torbalara konup kilerlere asılır.	Note: In Isparta and its area, ribs with little meat are rubbed with “çemen”-a pungent mixture of spices-in the summer. After being dried in the sun, they are put in cloth bags and hung up in cellars. ²²

Tablo 7. Türkçe-İngilizce dil çiftinde bir çeviri yöntemi olarak açıklama

“Çemen” Türk mutfak kültürüne özgü bir malzeme olduğundan ve erek kültür tarafından bilinemeyebileceği düşünüldüğünden, çevirmenin açıklama yöntemini kullanarak, erek okurun söz konusu kavramı zihninde canlandırmasını sağlamaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Tariflerde, Türk mutfağına ait yemeklere ilişkin kısa ve genel açıklamalara da erek metinde yer verildiğini görmek mümkündür. Tablo 8’de kaynak dilde “hazırlanışı” olarak yer alan bölümün karşısında “directions” şeklindeki çeviriye ek olarak yemeğe ilişkin bir açıklama da getirilmiştir. Bu açıklama kaynak metinde bulunmamaktadır.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Hazırlanışı: ²³	Directions: Balıklen is a meat dish made from liver, but its fishy taste is the source of its name (“balık” means fish in Turkish.) ²⁴

Tablo 8. Erek metne açıklama eklenmesi

Tablo 9’da verilen yemek adları çevirilerinde de açıklama yöntemine başvurulduğu görülmektedir:

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
---------------------	----------------------

²² <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/7663BE46E00FE8276B50814280070BC7/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/56>

²³ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/5/ege-ve-akdenizin-ozel-lezzetleri>

²⁴ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2016/5/exceptional-flavors-from-the-aegean-and-mediterranean>

Hardaliye	Mustard-seed Grape Juice ²⁵ (Hardal Tohumlu Üzüm Suyu)
Çömlek Eti	Anatolian Tandoor Style Meat ²⁶ (Anadolu Usulü Tandır Eti)

Tablo 9. Yemek adları çevirisinde açıklama yöntemi

3.3. Sözcüğü sözcüğüne çeviri

Sözcüğü sözcüğüne çeviri, bir kaynak metin unsurunun, erek dilin dilbilgisel yapısına ve ifade biçimlerine uygun olarak doğrudan aktarımıdır. Bu yöntemi uygulayan çevirmen, erek dilin dilsel özelliklerine bağlı kalır (Vinay ve Darbelnet, 1995: 34). Tablo 10'da sözcüğü sözcüğüne çeviri yönteminin uygulanışı görülmektedir.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Şalgam Püresi ²⁷	Turnip Puree ²⁸
Çiğ Mantar Salatası ²⁹	Raw Mushroom Salad ³⁰

Tablo 10. Sözcüğü sözcüğüne çeviri

3.4. Yabancılaştırma

Yabancılaştırma (*foreignization*), erek dilde baskın olan kültürel unsurları dışlayarak gerçekleştirilen bir çeviri yöntemidir. Bu yöntem, Schleiermacher'ın "okuru yazara götüren" yaklaşımıyla benzeşmektedir (Venuti, 1998: 242; Schleiermacher, 2004: 49; akt. Munday, 2008: 145). Yabancılaştırma yöntemi ile erek metinde çevirmen daha "görünür" kılınır ve okur, okuma süreci boyunca yabancı bir kültüre ait olan metni okuduğunun farkındadır (Venuti, 1995). Yabancılaştırma yönteminde kaynak metin yapısına bağlı kalınabilir, kaynak metnin "yabancı" kimliği ön plana çıkarılır, okur "çeviri" bir metin okuduğunu bilir ve böylece metin erek kültürün ideolojik baskısından korunmuş olur.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Ulubey Döndürmesi ³¹	Ulubey Döndürmesi ³²
Analı Kızlı	Analı Kızlı (Mother and daughter) ³³

Tablo 11. Yabancılaştırma yöntemi

Tablo 11'de verilen örneklerde, yabancılaştırma yönteminin tercih edildiği söylenebilir. Böylece, çevirmenin erek metne yerel bir renk katmak istediği düşünülebilir. Bazen bu yöntem, son örnekte görüldüğü gibi sözcüğü sözcüğüne çeviri de eşlik eder. Çevirmen, Türkçe karakterleri (ö, ü, ı) de olduğu gibi bırakmış, erek dil İngilizcenin ortografik yapısına uydurmamıştır.

²⁵ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/B5165DF1F9E4E0C1640CC38A5B9E9655/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/66>

²⁶ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/4/gozden-uzak-lezzetler>

²⁷ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2014/3/leziz-ve-saglikli-salgam>

²⁸ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2014/3/delicious-and-healthy-turnip>

²⁹ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2014/9/protein-deposu-mantar>

³⁰ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2014/9/a-rich-protein-source-mushrooms>

³¹ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/4/gozden-uzak-lezzetler>

³² <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2016/4/concealed-tastes>

³³ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/20170401-upload/201103/webtablet/index.html#/spreads/39>

3.5. Yerleştirme

Yerleştirme (*domestication*), etno-merkezci bir yaklaşımla, erek metnin erek dilin kültürel unsurlarına uygun şekilde dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Schleiermacher'ın “yazarı okura götüren” yaklaşımıyla benzer olan bu yöntemde, erek metin okura yabancı gelebilecek unsurlardan arındırılır (Venuti, 1998: 241; Schleiermacher, 2004: 49; akt. Munday, 2008: 144). Okur, kendi dilinde yazılmış bir metin okuduğu hissine kapılır ve çeviri erek okur tarafından, “akıcı” olarak nitelendirilir. Yabancılaştırma yönteminin tersine, yerleştirme yöntemini benimseyen bir çevirmen erek metinde görünmez olur.

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)
Çayın yanında veya öğün olarak servis yapın.	You can serve this dish as a light main course or with your afternoon tea. ³⁴
Beddam Mancar Yemeği	Ugly Beet Dish ³⁵

Tablo 12. Yerleştirme yöntemi

Tablo 12’de iki örnek görülmektedir. İlk örnekte, kaynak tümcede yer alan “çay” sözcüğü, erek dile “afternoon tea” (ikinci çayı) olarak aktarılmıştır. Çay, Türk kültüründe günün her saatinde tüketilebilen bir içecektir. Kaynak kültür, kahvaltıda, masa başında çalışırken ya da akşam yemeğinden sonra çay içebilir. Ancak özellikle İngiliz kültüründe “ikinci çayı” bir seremoni olarak kabul edilmektedir. “İkinci çayı” kavramının tarihsel bir kökeni vardır. Bu kavram, ilk olarak 1840lı yıllarda Bedford’un yedinci düşesi Anna sayesinde İngiliz kültürüne girmiştir. Düşes, sürekli olarak öğleden sonra saat dört civarında acıkır, ancak akşam yemeği prosedürlere uygun şekilde saat sekizde servis edilmektedir. Düşese göre, öğle ile akşam yemeği arasında uzun bir zaman dilimi bulunmaktadır. Bu nedenle, düşes öğleden sonra odasına çay, ekmek, tereyağı ve kek getirilmesini ister. Bu durum bir alışkanlık haline gelir ve bu seremonide arkadaşları da ona katılır³⁶. Dolayısıyla “ikinci çayı” İngiliz kültüründe, “çay, sandviç ve keklerden oluşan hafif bir yemek” olarak bilinir.

İkinci örnekte yer alan “Beddam Mancar Yemeği” ise, Zonguldak yöresine ait bir yemektir. Yemeğin temel malzemeleri pazı, ısırgan otu, ebe gümeci, kırmızı pancar gibi yöreye özgü otlar ve sebzelerdir. Beddam mancar yemeğinin, yöresel bir yemek olması dolayısıyla, aynı ülke içerisinde olsa bile farklı bölgelerde yaşayan kişiler tarafından çok fazla bilinmediği düşünülebilir. “Beddam”, Karadeniz yöresel ağzında “çirkin, kötü” anlamlarında kullanılan bir sözcüktür. Yöresel bir geleneğe göre, ilkbaharda kötülüklerden arınmak için beddam ateşi yakmak ve beddam bitkileri toplamak bir gelenektir. İçerisinde yedi çeşit yeşillik olan bu yemek pişirilip yenilirse hastalıklardan kurtulacağına ve kötülüklerden arınılacağına inanılır³⁷. “Mancar” ise, Karadeniz bölgesinde yaygın olarak yetişen bir sebze verilen addır. Erek metinde söz konusu kültürel referanslara yer verilmediğini, sözcüklerin sözlükte yer alan anlamlarıyla çevrildiğini söyleyebiliriz. Aynı zamanda, iki aşamalı bir çevirinin gerçekleştirildiği tahmin edilebilir. Öncelikle, “beddam” ve “mancar” sözcükleri diliçi çeviri ile “çirkin” ve “pancar” karşılıklarına dönüştürülmüş, daha sonra ise dillerarası çeviri gerçekleştirilmiştir. Bu örnekte yerleştirme yönteminin benimsendiğini söyleyebiliriz.

Gıda, küresel düzlemde hareket eder. Eğer yerel tatlara dönüştürülür ya da uyarlanırlarsa, bu bir çeşit yerleştirme olur. Oysa bazen yiyecekler dönüşüme direnir ya da yerel tatlara uyarlandıklarında

³⁴ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/69D97FA4AF62EC85D58EEB1EF47EFCC5/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/51>

³⁵ <http://skylibrary.net/issues/com.turkishairlines.ajet/CB4DA9CADB8AEEDB90268AC04989290E/webreaderHTML/complete/index.html#/spread/40>

³⁶ <https://www.historic-uk.com/CultureUK/Afternoon-Tea/>

³⁷ <https://zonguldak.ktb.gov.tr/TR-92609/zonguldak-mutfak-kulturu.html>

özgünlüklerini yitirebilirler, bu durumda yemekler, teknikler ya da malzemeler bir yabancılaştırma sürecine girer (Desjardins v.d., 2015: 260).

4. Örnek bir inceleme

Bu çalışma kapsamında yemek tarifi çevirilerinde kullanılan yöntemlere ilişkin örnek bir inceleme yapmak amacıyla, Türk Hava Yolları'nın ticari bir markası olan Anadolu Jet'in 2020 yılı Mart ayında yayın hayatını sonlandıran Anadolu Jet Magazin isimli uçuş dergisinden yemek tarifi metinleri toplanmıştır. Metinlere, derginin web sayfasında bulunan dergi arşivi üzerinden erişilmiştir. Arşivde bulunan dergi makaleleri 2010 yılı Ocak sayısından başlanarak, 2016 yılı Mayıs sayısına kadar taranmış ve yemek tariflerini içeren makaleler belirlenmiştir. Anadolu Jet Magazin dergisi, Türkçe ve İngilizce dillerinde çift dilli olarak yayımlandığı için yemek tarifi içerdiği belirlenen makalenin yine arşiv üzerinden İngilizce paralel metni de belirlenerek ayrılmıştır.

Yemek tarifi barındırdığı belirlenen makaleler içerisinden, yalnızca yemek tariflerinin bulunduğu kısımlar ayıklanarak her bir yemek tarifi ayrı birer metin dosyası şeklinde kaydedilmiştir. Bu şekilde her bir yemek tarifine ait Türkçe ve İngilizce metinleri içeren ikişer metin dosyası hazırlanmıştır. Dosyalar, birbirlerine paralel metinleri içerdiklerini belirtecek şekilde isimlendirilmiştir. Örneğin; 2015 yılı Şubat ayında yayınlanan "Anadolu'nun Vazgeçilmez Tadı"³⁸ isimli makalede "Yoğurtlu Pekmez", "Pekmezli Yumurta" ve "Kestaneli Revani" başlıklı üç ayrı yemek tarifi bulunduğu için bu makaleden üç farklı dosya oluşturulmuş ve Türkçe metinleri içerenler "2015_Subat_1_tr.txt", "2015_Subat_2_tr.txt" ve "2015_Subat_3_tr.txt" şeklinde adlandırılmıştır. Aynı makalenin "Anatolia's Essential Taste"³⁹ başlıklı İngilizce çevirisini içeren metinden alınan "Yoghurt with Molasses", "Egg with Molasses" ve "Baked Semolina with Chestnut" başlıklı İngilizce yemek tarifleri de "2015_Subat_1_en.txt", "2015_Subat_2_en.txt" ve "2015_Subat_3_en.txt" isimli dosyalar altında kaydedilmiştir.

Hazırlanan bu dosyalar daha sonra bölüm (*segment*) tabanlı hizalama işlemine tabi tutulmuştur. Bölüm tabanlı hizalama için Farkas Andras tarafından hazırlanmış olan LF Aligner⁴⁰ isimli açık kaynaklı yazılım kullanılmıştır. Bu yazılım ile verilen paralel metinlerin bölüm bazlı hizalaması Hunalign⁴¹ eşleyicisi kullanılarak yapılmaktadır. LF Aligner, otomatik bir eşleme yaptıktan sonra kullanıcıya bölümler üzerinde oluşan hataları da düzeltme olanağı sunmaktadır. Örnek bir bölüm düzenleme ekranı Resim 1'de verilmiştir.

³⁸ <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2015/2/anadolunun-vazgecilmez-tadi>

³⁹ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2015/2/anatolias-essential-taste>

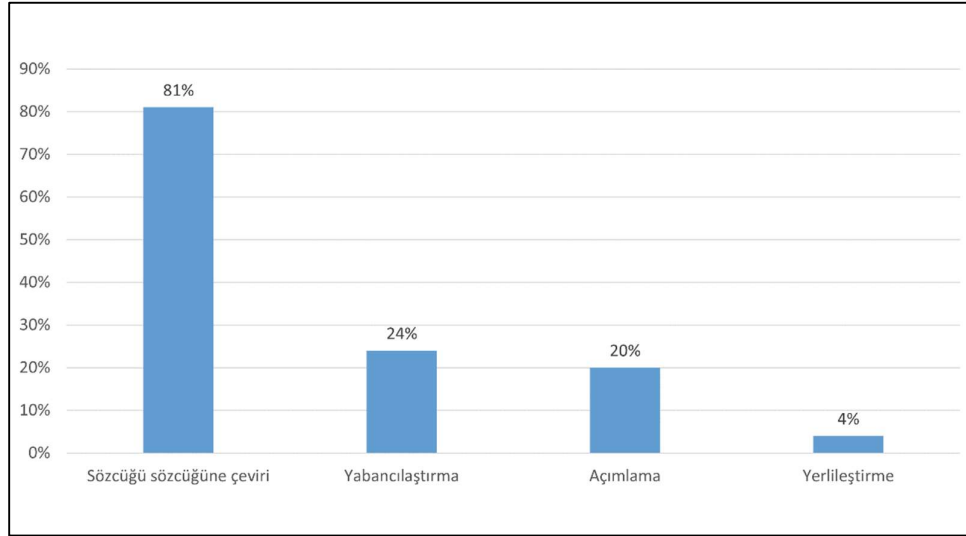
⁴⁰ <https://sourceforge.net/projects/aligner/>

⁴¹ <http://nessie.ilab.sztaki.hu/~kornai/Hunglish/src/hunalign/readme.html>

File	Edit	Help			
1	Pekmezli Yumurta	Egg with Molasses			2015_Subat_2_tr
2	Malzemeleri:	Ingredients:			2015_Subat_2_tr
3	» 4 adet yumurta	» 4 eggs			2015_Subat_2_tr
4	» 2 çay kaşığı pekmez	» 2 half a tea spoon of grape molasses			2015_Subat_2_tr
5	» 100 gr uzum pestili	» 100 gr. grape fruit leather			2015_Subat_2_tr
6	» 1 çay kaşığı tuz	» 1 half a tea spoon of salt			2015_Subat_2_tr
7	» 1 çay kaşığı karabiber	» 1 half a spoon of black pepper			2015_Subat_2_tr
8	Hazırlanışı:	Preparation:			2015_Subat_2_tr
9	Bir tavaya doğranmış pestili koyun, uzum pekmezini ekleyip pişirin.	Put the chopped fruit leather in a pan and cook it with grape molasses.			2015_Subat_2_tr
10	Eğer kıvama yokmuşsa içine yeterli miktarda sıcak su ilave edin.	If it's too thick, add necessary amount of hot water.			2015_Subat_2_tr
11	Gereken kıvama geldiğinde kaşıkla tavanın içine yumurtaların gireceği 4 oyuk açıp bu oyukların içine yumurtaları kırın.	When it has the right thickness, carve 4 holes in the pan for eggs with a spoon and crack the eggs on these holes.			2015_Subat_2_tr
12	Tuz ve karabiberi arzuya göre ilave edip servis edin.	Add salt and black pepper to your liking and serve.			2015_Subat_2_tr

Resim 1. LF Aligner düzenleme ekranı

Bu yöntemle, toplam 244 yemek tarifi paralel bölümler halinde eşleştirilmiştir. Söz konusu yemek tariflerine ait başlıkların (yemek adlarının) çevirileri incelendiğinde en fazla kullanılan yöntemin sözcüğü sözcüğüne çeviri olduğu saptanmıştır. Daha sonra da sırasıyla yabancılaştırma, açıklama ve yerileştirme yöntemlerine başvurulduğu görülmüştür. Stratejilerin birlikte kullanıldığı birimlerin olması nedeniyle Grafik 1'de görülen toplam %100'ü aşmaktadır. Çoklu stratejilerin kullanımına ilişkin bir örnek de Tablo 13'te görülebilmektedir.

Grafik 1. Yemek adları çevirilerinde kullanılan yöntemler

Türkçe (Kaynak dil)	İngilizce (Erek dil)	Çeviri yöntemi
Mercimekli Kulak Makarnası ⁴²	Ear-shaped Pasta with Lentil ⁴³ (Kulak biçiminde mercimekli makarna)	Sözcüğü sözcüğüne çeviri, açıklama

Tablo 13. Çoklu strateji kullanımı

⁴² <https://www.anadolujet.com/tr/kurumsal/anadolujet-magazin/2016/1/ilgaz-daginin-lezzetleri>

⁴³ <https://www.anadolujet.com/en/corporate/anadolujet-magazine/2016/1/tastes-from-the-mountain-ilgaz>

Sonuç

Yemek tariflerini de kapsayan gastronomi metinleri çevirisi kaynak mutfak kültürünün tanıtımında önemli rol oynar. Yazılı ve sözlü çeviri etkinliğinin gastronomi turizminin bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Gastronomi çevirisi artık çeviri piyasasında özel bir alan olarak kabul edilmekte, birçok çeviri bürosu ve şirketi bu alanda hizmet vermektedir. Gastronomi alanında sürekli olarak, sokak yemeği, organik yemek, yavaş yemek, füzyon mutfağı, moleküler mutfak gibi yeni akımlar ortaya çıkmakta, alanın söz varlığı da gün geçtikçe artmaktadır. Oldukça devingen bir alan olan gastronomide, farklı mutfak kültürleri ve yemekler tüm dünyada dolaşım halindeyken, kültürlerarası iletişimin en önemli unsurlarından biri olan çeviri etkinliğinin bu devininin dışında kalması beklenemez.

Günümüzde farklı mutfak kültürlerine ait yemek tarifleri gerek basılı gerekse de dijital ortamlarda karşımıza çıkmaktadır. Yemek tarifleri bilgilendirici ve işlemsel metinler olarak kabul edilebilir. Dijital dönüşüm çağıyla birlikte teknolojik gelişmelerin hız kazanması, dünya genelinde internet erişiminin artması gibi nedenlerle, dijital platformlar üzerinden erişilebilen yemek tarifi sayısı da artmıştır. Dijital ortamlarda yayınlanan tarifler çok modlu olarak tasarlanır. Bu metinlerde, sıklıkla dilsel, işitsel ve görsel modlar bir arada bulunur. Çok modlu içerik çevirileri yapılırken, tüm bu bileşenlerin özellikleri gözden kaçırılmamalı; modlar arasındaki etkileşim gözlemlenmeye ve anlaşılmasına çalışılmalıdır. Çok modlu içeriğe sahip bir kaynak metnin çeviri odaklı bir şekilde çözümlenmesi çeviri sürecini kolaylaştıracaktır. Günümüzde, çevirmenin çok modlu çeviri yetkinliğine sahip olması beklenmektedir. Bu da her moda eşit derecede önem verilmesi, dijital okuryazarlık ve araşsal becerilerle ilgilidir.

Yemek tariflerinde yer alan kültüre özgü unsurların, ölçü birimlerinin, pişirme araç ve yöntemlerinin çevirisi, çevirmeni çeviri sürecinde zorlayabilir. Örneğin, kaynak kültürde mevcut olan bir malzeme, erek kültürde bulunamayabilir, bu durumda çevirmen yabancılaştırma yöntemini benimseyerek, kaynak metinde yer alan malzemeyi olduğu gibi bırakabilir, böylece erek metne yerel bir doku da katılmış olur. Aksi halde, çevirmen yerlileştirme yöntemini benimseyebilir, söz konusu malzemenin yerine erek kültürde erişilebilir olan başka bir malzeme koyar, böylece daha erek odaklı bir çeviri gerçekleştirmiş olur. Erek okur, çeviri bir yemek tarifinden ziyade, kendi dilinde kaleme alınmış özgün bir tarif okuyormuş gibi hisseder. Dolayısıyla, erek okurun ortaya lezzetli bir yemek çıkarabilmesi için, malzeme değişikliğine gidilmiş olur. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise benimsenen çeviri yöntemi ya da yöntemlerinin yemek tarifi boyunca istikrarlı bir şekilde uygulanmasıdır.

Bu çalışma kapsamında Türkçe-İngilizce dil çiftinde paralel metinler incelenmiş, yemek tariflerinde yer alan kültüre özgü unsurların çevirisinde hangi çeviri yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığı saptanmaya çalışılmıştır. Yemek adlarına ilişkin çevirilerde sözcüğü sözcüğüne çeviri, yabancılaştırma, açıklama ve yerlileştirme yöntemlerinin tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca, aynı çeviri birimi için çoklu strateji kullanımının da uygulandığı söylenebilir. Kabul edilebilir bir çeviri üretilmek isteniyorsa, erek kültürün metin geleneklerini bilmek ve uygun yöntemlerden destek almak gerekir.

Özel alan terminolojisi hakkında çevirmenin bilgi sahibi olması önemlidir, metin boyunca terim standardizasyonunun sağlandığından da emin olunması gerekir. Gündelik dilde sıklıkla kullanılan bir sözcük, tariflerde bir gastronomi terimi olarak kullanılabilir. Terimlerin işaret ettiği kavramlar erek ve kaynak dilde tam olarak birbirini karşılamayabilir. Dil kesiti açısından bakıldığında, yemek tariflerinin toplumun tüm kesimlerinden kimseler tarafından rahatlıkla anlaşılabilmesi düşünülebilir, ancak tüm tariflerde terminoloji yoğunluğu aynı düzeyde değildir ve okura karmaşık gelebilecek mutfak terimleri,

pişirme yöntemleri ve hazırlama aşamalarını içeren tarifler de vardır. Terminolojik açıdan karmaşık görünen tariflerin çevirilerinde alana özgü dil ve terminoloji bilgisi çevirmene yardımcı olacaktır.

Gastronomiye ilişkin alan bilgisi çevirmenin çeviri sürecinde işini kolaylaştırabilir, aynı zamanda bir içerik üretici ve metin yazarı olan çevirmenin çeviri yönergesine uygun şekilde, gerektiğinde ek açıklamalarda bulunması gerekebilir. Başka bir deyişle, genel gastronomi bilgisine sahip olan çevirmenler, yemek tarifi çevirilerinde daha erek odaklı bir yaklaşım belirleyebilirler. Özellikle geleneksel yemeklerin çevirisi söz konusu olduğunda, çevirmenler betimleyici bir yaklaşımla, sürece, tekniklere ve malzemelere ilişkin ek bilgiler verebilir. Bu nedenle, yemek tarifi çevirilerinin disiplinlerarası bir alan olduğu söylenebilir.

Kaynakça

- Aixela, J. F. (1996). Culture-Specific Items in Translation. R. Alvarez, & C. A. Vidal (Ed.), *Translation, Power, Subversion*. Frankfurt: Multilingual matters.
- Anstey, M., & Bull, G. (2010). Helping teachers to explore multimodal texts. *Curriculum and Leadership Journal*, 8(16).
- Arola, K. L., Sheppard, J., & Ball, C. E. (2014). *Writer/ Designer: A Guide to Making Multimodal Projects*. Bedford/ St. Martin's.
- Brinker, K. (1997). *Linguistische Textanalyse, Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Berlin: Schmidt.
- Coşkun, A. (2021). Explainer: Weird Turkish cooking terms and what they mean. Erişim: <https://www.dailysabah.com/life/food/explainer-weird-turkish-cooking-terms-and-what-they-mean>.
- Danesi, M. (Ed.). (2013). *Encyclopedia of Media and Communication*. University of Toronto Press.
- Desjardins, R., Cooke, N., & Charron, M. (2015). Food and translation on the table: Exploring the relationships between food studies and translation studies in Canada. *The Translator*, 21(3), 257-270.
- Epstein, B. J. (2009). What's cooking: translating food. *Translation Journal*, 13(3).
- Eruz, F. S. (1999). *Çeviri Eğitiminde ve Çeviride Koşut Metinler: Hukuk Alanında Koşut Metin Çalışmalarının Kapsamı, İşlevleri ve Yöntemleri*. İÜ Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Gillespie, C. (2001). *European gastronomy into the 21st century*. Routledge.
- Kerseboom, L. (2010). *Cooking and the Art of Translating Recipes* (Yüksek Lisans tezi). Hollanda: Utrecht Üniversitesi.
- Klenová, D. (2010). *The Language of Cookbooks and Recipes* (Yüksek Lisans tezi). Çekya: Masaryk Üniversitesi.
- Kohler, I. (2011). Translating Food: How to Translate Culture Specific Features in Recipes. Erişim: <https://oversattarbloggen.files.wordpress.com/2011/03/essay-2-translating-food.pdf>.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. New York: Routledge.
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
- Nord, C. (2005). *Text analysis in translation: Theory, methodology, and didactic application of a model for translation-oriented text analysis*. Amsterdam/New York: Rodopi.
- Özlük, N. (2017). Kullanımlık Metinden (Gebrauchstexte) Edebî Metne veya Edebî Metinden Kullanımlık Metne: İki Şehid-i Aşk. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 3(1), p. 21-30.

- Paradowski, M. B. (2010). Through catering college to the naked chef –teaching LSP and culinary translation. L. Bogucki (ed.), *Teaching Translation and Interpreting: Challenges and Practices*, 137-165. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Press.
- Pekçoşkun Güner, S. (2021). Conceptualizing Multimodality in the Translation Classroom. Mehmet Cem Odacıoğlu (Ed.), *Modern Approaches to Translation Studies*, Peter Lang Publishing.
- Reiss, K. (2000). *Translation criticism- the potentials & limitations: Categories and criteria for translation quality assessment* (E. F. Rhodes, çev.) Manchester: St. Jerome Publishing.
- Rolf, E. (1993). *Die Funktionen der Gebrauchstextsorten*. Berlin/New York: De Gruyter.
- Schleiermacher, F. (2004). On the different methods of translating. *The translation studies reader*, Lawrence Venuti (ed.), 43–63. New York/London: Routledge.
- Toklu, O. (2015). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Venuti, L. (1995) *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. Routledge, London.
- Venuti, L. (1998). *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London / New York: Routledge.
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation*. John Benjamins Publishing.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul: Multilingual.
- Yücel Güngör, M. (2020). Gastronominin Temel Kavramları. Hilmi Rafet Yüncü (Ed.), *Gastronominin Temelleri*, Anadolu Üniversitesi.

42. Türk yazılı basınında COVID-19 terimleri: Sorunlar ve çözüm önerileri

Ayşe TURAN¹

Ceylan YILDIRIM²

APA: Turan, A.; Yıldırım, C. (2021). Türk yazılı basınında COVID-19 terimleri: Sorunlar ve çözüm önerileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 525-551. DOI: 10.29000/rumelide.983918.

Öz

Bu çalışmada, Türk yazılı basınında COVID-19 terimlerinin kullanımına ilişkin sorunların açığa çıkarılması ve sorunların çözümü için öneri sunulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, COVID-19 terimleri, Türk yazılı basınında yer alan COVID-19 haberleri aracılığıyla incelenmektedir. COVID-19 terimlerinin kullanımında, Türkiye'deki terminolojik düzenlemelerin ardından herhangi bir değişiklik olup olmadığını görebilmek için terimlerin kullanımı, hastalığın ilk çıktığı dönem ile terminolojik düzenlemelerden sonraki dönem olmak üzere iki dönemde incelenmektedir. Ayrıca, terimlerin uygunluğu önceden belirlenen terim değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, çalışmada, ilk olarak, basında kullanılan COVID-19 terimlerinin değerlendirilmesinde başvurulacak ölçütler belirlenmekte, ardından, COVID-19 terim sorunlarına ilişkin söylemler Türkiye bağlamında ele alınmakta ve sorunların çözümü için hangi terminolojik düzenlemelerin gerçekleştirildiği açığa çıkarılmaktadır. Daha sonra, Türk yazılı basınından haber örnekleriyle, COVID-19 terimlerinin, terminolojik düzenlemeler öncesi dönem ile sonrası dönem olmak üzere iki dönemdeki kullanımlarının analizi gerçekleştirilmektedir. Çalışmada elde edilen veriler ışığında, COVID-19 ile ilgili Türkiye'deki terminolojik düzenlemeler öncesi dönem haberlerinde, daha ziyade yabancı kökenli terimlerin kullanıldığı ve ödünçlenen yabancı kökenli terimlerin Türkçe yazılışlarında farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Aynı haber metni içerisinde dahi aynı kavramın farklı belirtilerle karşılaştığı görülmüştür. Yabancı kökenli terim kullanımının, basın dilinde hedef kitle olan halka hitap etmediği ve açıklık ilkesiyle örtüşmediği anlaşılmıştır. Terminolojik düzenlemeler sonrası dönem haberlerinde ise yabancı kökenli terim kullanımının kısmen devam ettiği fakat terimlerin Türkçe karşılıklarının kullanımının yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, hayati öneme sahip alanlarda teknik terim kurullarının hazır bulundurulması gerek Türkçe karşılıkların daha kısa sürede önerilmesiyle terim sorunlarının çözülmesine gerek dilin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Türk yazılı basını, COVID-19, terim sorunları, belirtim değerlendirme ölçütleri, terminolojik düzenlemeler, Türkçe terim karşılıkları

COVID-19 Terms in Turkish print media: problems and solution suggestions

Abstract

This study aims to reveal the problems related to the use of COVID-19 terms in the Turkish print media and to offer suggestions for solving the current problems. In this context, COVID-19 terms are examined through COVID-19 news in the Turkish print media. In order to see whether there is any change in the

¹ YL, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mütercim Tercümanlık ABD (Ankara, Türkiye) ayseturan87@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8691-4767 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 10.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.983918]

² Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık ABD (Ankara, Türkiye), ceylany@hacettepe.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8456-0299

use of COVID-19 terms after the terminological regulations in Turkey, the use of the terms is examined in two periods, first the period before the terminological regulations and then the period after the terminological regulations. In addition, the appropriateness of the terms is evaluated according to the term evaluation criteria determined beforehand. In this regard, firstly, the criteria to be used in the evaluation of COVID-19 terms used in the press are determined, then the discourses on COVID-19 term problems are discussed in the context of Turkey and the terminological attempts and regulations in Turkey related to COVID-19 are revealed. Then, by using news samples from the Turkish print media, the use of COVID-19 terms in two periods, the period before and after the terminological regulations, is analyzed. In this study, it has been observed that in the news before the terminological regulations in Turkey regarding COVID-19, foreign origin terms are used and there are differences in the Turkish spelling of the foreign origin terms. It has been seen that the same concept is met with different spellings even within the same news text. It has been understood that the use of foreign terms in the language of the press does not address the target audience and does not coincide with the principle of clarity. In the news after terminological regulations, it is possible to say that the use of terms borrowed by foreign origins partially continued, but the use of Turkish equivalents of the terms was published. Finally, having technical term boards ready in vital areas will contribute to solving term problems by offering Turkish equivalents in a shorter time and to the development of the language.

Keywords: Turkish print media, COVID-19, term problems, term evaluation criteria, terminological regulations, Turkish term equivalents

Giriş

COVID-19'un 11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilmesinden bu yana (1 yılı aşkın bir süredir), hayatımızda önemli değişikliklerin meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu değişikliklerin en temel olarak sosyal yaşamda, iş yaşamında ve politik yaşamda hissedilir olduğu söylenebilir. Ayrıca, sağlık, ekonomi ve eğitim alanlarında da bazı değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir. COVID-19 nedeniyle, sadece eğitim alanında bir anda ön plana çıkan ve eğitimin sürdürülmesinde kilit nokta görevi gören uzaktan eğitim modelini göz önünde bulundursak, özellikle bazı alanlarda köklü değişikliklere neden olan bu salgının, hayatı ne denli etkilediğini anlayabiliriz. Diğer birçok alanda da salgının neden olduğu sorunlara çözüm aranırken, bazı değişikliklerin meydana geldiği söylenebilir fakat bu değişikliklerdeki en temel ortak paydanın, genel olarak, işleri, süreçleri, görevleri ve günlük yaşamdaki birçok etkinliği uzaktan gerçekleştirmek olduğunu söyleyebiliriz. Örnekler arasında, dans, spor, müzik gibi çeşitli hobi ve etkinliklerin, banka işlemleri, fatura ödeme vb. işlemlerin uzaktan gerçekleştirilmesi sayılabilir. İnsan yaşamını direkt olarak konu alan sağlık gibi alanlarda ise işlemleri uzaktan gerçekleştirmenin elbette bir sınırı olmuştur ki bu olağan bir durumdur. Bununla birlikte, sağlık alanında dahi uzaktan takip sistemlerinin kurularak hasta takiplerinin çeşitli şekillerde yapıldığını görebilmekteyiz.

Salgının başlangıcından bu yana, COVID-19 ile ilgili çok sayıda yayın yapıldığını ve gerek yazılı (daha ziyade basında) gerekse sözlü dilde çeşitli söylemlerin oluştuğunu söylemek mümkündür. Salgın sürecinin kendisinin, meydana getirdiği değişikliklerin ve salgına değin daha birçok konunun ele alınması, sürecin daha iyi anlaşılması, sorunların açığa çıkarılması ve bazı çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından önem arz etmektedir. COVID-19 salgınına ilişkin diğer önemli bir konu da terminolojidir. COVID-19 ile birlikte bu hastalığa ilişkin bir terminoloji gelişmiş ve çeşitli terminolojik sorunlara bağlı bazı söylemler ortaya çıkmıştır. Türkiye bağlamında ele alındığında, bu söylemler arasında, terimlerin tıp literatüründeki kullanımlarının (ör. enfekte, entübe) basında yaygınlaşması ve kurumsal düzeyde en hızlı şekilde Türkçe

karşılıklarının önerilememesi sebebiyle ortaya çıkan tam anlaşılama sorunu ve buna bağlı olarak, hastalığın seyrinin olumsuz yönde etkilenebilmesi hususu sayılabilir.

Basına da yansıyan COVID-19 terminolojisine ilişkin sorunlara çözüm olarak, Türkiye’de ulusal düzeyde (T.C. Sağlık Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu vb. kurum/kuruluşlarda) bazı girişimlerin olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, tıp terimlerinin basında yabancı kökenleriyle yer alması, halkın büyük çoğunluğunun bazı kavramlara yabancı kalmasıyla ve neticede anlaşılma sorunuyla sonuçlanabilmektedir. Oysaki salgın gibi dünyayı ilgilendiren ve etkileyen sağlık sorunlarının yok olabilmesi için basın dilinin halkın anlayacağı şekilde olması önemlidir. Basın dili geniş kitlelere hitap etmekte ve bilgilendirici olma özelliğiyle, olayların gidişatını ve sonuçlarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, basında, yabancı terimlerin ya Türkçe karşılıklarıyla kullanılması ya da böyle bir imkân olmaması durumunda kısa açıklanmalarının yapılması önemlidir. Peki, COVID-19 terimlerinin Türk yazılı basınındaki kullanımı nasıl olmuştur?

Bu çalışmada, COVID-19 terimlerinin yazılı basın organlarından olan gazetelerdeki kullanımı Türkiye bağlamında incelenmekte ve terimlerin kullanımıyla ilgili bazı söylemler ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, betimleyici bir yaklaşımla, COVID-19 terimlerinin gazete haber metinlerinde nasıl kullanıldıkları açığa çıkarılacak ve terimler belirli belirtim ölçütlerine göre değerlendirilecektir. Çalışmada, şu sorulara yanıt aranacaktır: Hastalığın başından bu yana, COVID-19 terimleri, Türkiye’deki gazete haberlerinde ödünçlenerek (yabancı kökenleriyle) mi kullanılmıştır? Bununla birlikte, Türkiye’de ulusal düzeyde gerçekleştirilen bazı terminolojik girişim ve düzenlemelerden sonra, terimlerin kullanımında bir değişiklik olmuş mudur? Türkiye’de COVID-19 terminolojisine ilişkin hangi girişim ve düzenlemeler olmuştur? Bu girişim ve düzenlemeler, COVID-19 terimlerinin basındaki kullanımını nasıl etkilemiştir? COVID-19 terimlerinin gazete haberlerindeki kullanımlarını kısmen gösterebilmek için Türkiye’de yüksek tirajlı gazeteler arasında yer alan Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta, Milliyet gazetelerinin COVID-19 ile ilgili haberleri taranacaktır. 2020 yılındaki bir habere göre, Türkiye’de en çok satan 10 gazete arasında, tirajlarına göre sırasıyla şu gazeteler yer almaktadır: Hürriyet (195309), Sabah (193986), Sözcü (186436), Posta (124634), Milliyet (123565), Yeni Şafak (102516), Akşam (100286), Takvim (87087), Akit (56229), Korkusuz (55981) <https://journos.com.tr/tirajlar-2020>, Erişim tarihi: 19.05.2021). Türkiye’de COVID-19 terminolojisiyle ilgili düzenlemelerden önce yayımlanan gazete haberleri ile terminolojik düzenlemeler sonrası dönemde yayımlanan gazete haber örneklerinin incelenmesiyle, COVID-19 terimlerinin terminolojik düzenlemeler öncesi ve sonrası dönemlerdeki kullanımlarıyla ilgili farklılıklar açığa çıkarılacak ve terminolojik düzenlemelerden sonra terimlerin kullanımında herhangi bir değişiklik olup olmadığı ortaya koyulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, belirtim değerlendirme ölçütleri çalışmamızla ilişkilendirilerek açıklanacaktır. İkinci bölümde, COVID-19 terminolojisi sorunlarına ilişkin bazı söylemler açığa çıkarılacaktır. Üçüncü bölümde, Türkiye’de COVID-19 terminolojisine ilişkin devlet bünyesinde gerçekleştirilen girişim veya düzenlemeler aktarılacaktır. Dördüncü bölümde ise gazete haber örneklerinde yer alan COVID-19 terimleri, Türkiye’deki terminolojik düzenlemeler öncesi ve sonrası dönemdeki kullanımlarına göre karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Son olarak, terimlerin “dilsel-mantıksal doğruluk”, “açıklık” ve “hedef gruba uygunluk” ölçütlerine uygunluklarının basındaki önemine vurgu yapılarak, terimlerin basındaki kullanımına ilişkin öneride bulunulacaktır.

1. Belirtim değerlendirme ölçütleri

Özel alanlardaki iletişimin kalitesi, ilgili özel alandaki terminolojinin kalitesine bağlıdır. Terimler ve tanımları kurallara ve standartlara uygun bir şekilde oluşturulursa ilgili özel alanın terminolojisi sağlam temellere dayanır. Bağlam cümleler ile gerekli ek açıklamaların kurallara uygun oluşturulması da terminolojilerin niteliğini artırır. Nitelikli terminolojiler ise iletişim kaynaklı sorunları en aza indirir.

Bununla birlikte, terminolojik sorunların çözümü için bazı değerlendirme ölçütleri, kural ve ilkelerin bilinmesi önemlidir. Sık karşılaşılan sorunlardan biri de tek bir kavram için çok sayıda belirtimin olmasıdır. Bu noktada, uygun belirtimin seçimi için belirli ölçütlere göre değerlendirme yapmak önemlidir:

“Bir kavram için birden çok belirtimin kullanılması sık rastlanan olaylardandır. Bu durum metinlerin anlaşılabilirliğini ve özellikle hukuksal güvencesini etkiler. Bu nedenle bütün belirtimlerin değerlendirilmesi, hangi belirtimin tercih edileceği konusunda daha sonra verilecek kararlara temel oluşturacaktır” (Drewer, Pulitano, Schmitz 2015: 93)

Terminolojinin amacı ve işlevi doğrultusunda, hangi belirtim değerlendirme ölçütlerinin ön planda tutulacağı değişebilir. Bu doğrultuda, tüm belirtim değerlendirme ölçütlerinin hepsine aynı anda uygunluk gösterilemeyebilir. Belirtim değerlendirme ölçütleri arasında aşağıdaki ölçütler sayılabilir:

- “Açıklık (her kavram için tek belirtim, her belirtim için tek kavram ilkesi)
- Yasalara ve standartlara uygunluk
- Nedensellik /Şeffaflık (Semantik Uygunluk; Morfolojik uygunluk)
- Bağdaşıklık
- Genel Dil Kullanım Kurallarına / Geleneklere Uygunluk (Dilsel açıdan dikkat çekmemesi; Alan diline uygunluk)
- Hedef gruba uygunluk (Genel; Hedef Gruba Uygunluk ile Kavrama Uygunluk Arasındaki İlişki; Hedef Gruba Uygunluk ile Yaygınlık Arasındaki İlişki)
- Kısalık
- Telaffuz Edilebilirlik
- Dilsel-Mantıksal Doğruluk
- Çağrışımdan arınmışlık / Yansızlık
- Türetilbilirlik / Çekilebilirlik
- Uluslararasılık” (Drewer, Pulitano, Schmitz 2015: 93-102).

Basında kullanılan COVID-19 terimleriyle ilgili olarak, yukarıda belirtilen belirtim değerlendirme ölçütlerinden “Hedef gruba uygunluk”, “Açıklık”, “Dilsel-Mantıksal Doğruluk” ile “Türetilbilirlik / Çekilebilirlik” ölçütlerine uygunluğun öncelikli öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, çalışmamızın dördüncü bölümünde, gazete haberlerinde yer alan COVID-19 terimlerinin değerlendirmesinde bu ölçütlere uygunluk -“Hedef gruba uygunluk”, “Açıklık”, “Dilsel-Mantıksal Doğruluk” ve “Türetilbilirlik / Çekilebilirlik”- temel alınacaktır. Öyle ki salgın söz konusu olduğunda, basında geçen hastalıkla ilgili terimlerin açık ve anlaşılır olması, hedef kitleye anlaşılır olması, dilsel/mantıksal açıdan doğru olması, hastalığın gelişimiyle ortaya çıkan yeni terimlere paralel türetilbilir/çekilebilir olması önemlidir. Zira basın dili geniş kitlelere, genel olarak halka hitap etmekte ve salgının olumlu seyri için hastalıkla ilgili bilgilerin halk tarafından anlaşılması önem arz etmektedir. Basında yabancı kökenli tıp terimlerinin kullanılması terimlerin halk tarafından anlaşılabilmesi sorununu beraberinde getirebilmektedir. Özellikle COVID-19 ile birlikte ilk kez duyulan yabancı kökenli terimlerin halk tarafından anlaşılmasını beklemek üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Belirtilerin değerlendirme ölçütlerine uygunluklarının yanı sıra terimlerin uygun bir şekilde tanımlanması da önemlidir. COVID-19 terimlerini kurallara uygun olarak tanımlamak veya mevcut tanımları kurallara uygunlukları açısından değerlendirerek gerekli düzenleme ve güncellemeleri yapmak büyük avantajları beraberinde getirecektir. En önemlisi de terimler doğru anlaşılacak ve doğru işlem ve uygulamalarla süreç olumlu yönde etkilenecektir. İyi bir tanım için aşağıdaki tanım yazma kurallarına dikkat edilebilir:

“- İyi bir tanım kısadır (ansiklopedi maddesi gibi değildir).

- Amacı ve hedef grubu dikkate alır.
- İdeal durumda, tanımlanan kavramın temel özelliklerini içerir (içeriksel tanım).
- Belirtimi eş anlamlı yardımıyla açıklamaz.
- Tanımlar totolojik olmamalıdır, yani aynı şey farklı sözcüklerle anlatılmamalıdır (personel görüşmesi = personelle yapılan görüşme).
- Kısır döngüye sahip olmamalıdır (parlak = mat olmayan; mat = parlak olmayan).
- Tanımlarda cümle yapısı olumsuz olmaz (XYZ, ABC değildir)” (Drewer, Pulitano, Schmitz 2015: 63).

Terminolojinin öneminin, tüm dünya için bir tehdit haline gelen COVID-19 ile birlikte, daha görünür hale geldiğini söylemek mümkündür. COVID-19 ile ilgili terimlerin yabancı kökenli kullanımlarına bağlı anlaşılabilirlik ve Türkçe karşılıkları olan veya Türkçe karşılığı önerilmiş terimlerin yabancı kökenli kullanımlarının devam etmesi Türkiye’deki COVID-19 terim sorunlarıyla ilgili söylemler arasında sayılabilir. Terminolojik sorunların hastalığın seyrinde etkili olduğunu ve hatta gidişatı olumsuz yönde etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Zülfikar, “Gündemi Meşgul Eden Sağlık Terimleri” (2020) başlıklı yazısında, COVID-19 ile gündeme gelen sağlık terimlerinin batı kökenli kullanımları nedeniyle tam anlaşılamadıklarını ve buna bağlı olarak gerekli bilginin edinilemediğini vurgulamaktadır:

“Gazetelerde haberler, uzmanların ifadelerine bağlı olarak benzer terimlerle yazılıyor. Çok kimse, bu hassas dönemde insan sağlığıyla doğrudan ilgili olan bu kelimelerin ne demek olduğunu bilmiyor; bunlara şüpheyle bakıyor, bunlardan ürüyor. Dinleyicilerin dikkat kesildiği haber programlarında uzmanların, bilim adamlarının sözlerinde geçen bu kelimelerden dolayı yeterince bilgi edinilemiyor. Sağlık çalışanları, haberciler, yorumcular, bu terimleri kullanırken örnek olarak bunlardan *septom* yerine -bir defa olsun- karşılığı olan *belirti* kelimesini kullanıp bu terime bir açıklık getirmiyor” (Zülfikar 2020: 10).

Yanı sıra, Özdoğan, sağlık terimlerinin anlaşılmasının ve aralarındaki farkın (epidemi -pandemi vb.) bilinmesinin büyük öneme sahip olduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır: “Özellikle bir halk sağlığı tehdidi ile ilgili olduklarında, bu tür terimleri öğrenmek ve anlamak gerçekten önemlidir. Sonuçta, "sosyal mesafenin" gerçekten ne anlama geldiğini bile bilmiyorsanız, bunu nasıl yapmanız beklenebilir? (Özdoğan 2020). COVID-19 ile ilgili terminolojik sorunlar karşısında, Türkiye’de bazı terminolojik girişim ve düzenlemeler olmuştur. COVID-19 ile ilgili Türkiye’deki bazı terminolojik girişim ve düzenlemeleri ele almadan önce, terminolojik sorunlara ilişkin bazı söylemler aktarılacaktır.

2. Türkiye’deki COVID-19 terminolojisi sorunlarıyla ilgili söylemler

Konuyla ilgili basılı ve elektronik kaynaklar üzerinden yaptığımız tarama neticesinde, COVID-19 terminolojisi sorunlarıyla ilgili bazı söylemlere ulaşılmıştır. Zülfikar, yabancı sözcük kullanımının hastalıkla (COVID-19) ilgili bilgilerin anlaşılmasında sorununu beraberinde getirdiğine şu sözlerle vurgu yapmaktadır: “... İnsanları çaresiz bırakan bir hastalığın yabancı kelimelerle anlatılması karşısında bigâne (yabancı)

kalınması da kabul edilecek bir durum değildir. Keşke hepsi Türkçeye kazandırılmış, açık, berrak bir terim olan *yoğun bakım* gibi olsaydı.” (2020: 11)

Ayrıca, Zülfikar’ın şu sözleri, anlaşılmayan yabancı terimlerin halk tarafından çözümlenmeye ve anlamlandırılmaya çalışıldığına işaret etmektedir: “Yazılı ve sözlü yayınlarla halka daha pek çok Batı kökenli başka kelimeler de dayatıldı. Halk onlara kendince anlamlar yakıştırdı” (2020: 13). Oysaki çeşitli özel alanlarda terim kurullarının devlet bünyesinde hazır bulundurulması ve özellikle sağlık gibi hassas alanlarda hemen harekete geçilmesi, terimlerin uzmanlarca en uygun karşılıklarının önerilmesini ve kullanılmasını sağlayabilir. Bu durum şüphesiz hastalığın seyrine de olumlu yansıtacaktır.

Altun, COVID-19’un ortaya çıkışından yaklaşık üç ay sonra, 28 Mart 2020 tarihli Facebook Dil Bilimi – Linguistics grubundaki paylaşımında, terminolojiyle ilgili sorunları “Salgın Günlerinde Sözcükler” başlığı altında şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çokça duyuyoruz bu sözcükleri: pandemi, bulaş, entübe, test, pozitif, negatif, karantina, izolasyon, enfeksiyon, epidemi...Bir de Korona ve Corona arasında gidip gelişler var. TRT Koronavirüs alt yazısı geçerken NTV Koronavirüs yazıyor... Ve daha da fazlasını doktorların ağzından duyuyoruz. Latince ve Yunanca kökenli terimler kullanarak bize durumu özetliyorlar...Biz dilciler bu işin neresindeyiz!.. İzleyici mi kalacağız yoksa ön alacak mıyız?”

(<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10156566941991991>, Erişim Tarihi: 16.05.2021).

Altun’un yukarıdaki aktarımıyla, yabancı kökenli terim kullanımı ile belirtilerin farklı yazılışlarından kaynaklı sıkıntıya vurgu yaptığını ve dil uzmanlarına çözüm için çağrıda bulunduğunu söylemek mümkündür.

Altun, 17 Nisan 2021 tarihli paylaşımında ise COVID-19 terimlerinin yazılışlarıyla ilgili bir standardın sağlanamadığına vurgu yaparak bu terimlerden bazılarını aşağıdaki şekilde sıralamıştır:

“Birbirinden farklı sözcükler, aynı sözcüklerin farklı yazılışları...Bir standart tutturulamamış görünüyor:

Corona salgını
Covid-19 pandemisi
Covid-19 salgını
Covid önlemleri
Korona virüsü salgını
Koronavirüs
Kovid-19 salgını
Küresel pandemi
Mutant virüs
Mutasyonlu corona...”

(<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10157463438721991>, Erişim tarihi: 16.05.2021)

Altun’un yukarıdaki paylaşımı, hastalığın ortaya çıkışının üzerinden bir yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, COVID-19 terminolojisiyle sorunların hala devam ettiğine işaret etmektedir.

Eker'in 3 Nisan 2020 tarihli aşağıdaki paylaşımı ise, hastalığın gelişimiyle birlikte Türkçe karşılıkları bulunan bazı yeni yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarının gözden geçirilmesi ve bu konuda uzman görüşüne başvurulması gerekliliğine işaret etmektedir:

"Her aynı görünen aynı değildir II"

Taç virüs (koronavirüs) ve sosyal mesafe: bir yanlış kenarından dönmek

Bir iki gün önce bir haber-yorum kanallarının birinde söz arasında "sosyal mesafe" terimi gündeme gelince sosyoloji profesörü olan yorumcu "sosyal mesafe" yanlış, doğrusu "fiziksel mesafe" olmalı dedi...

Bir de "distance" yerine "distancing" kullanılıyor, bunu da yeni fark ettim. Birine MESAFE diğereine MESAFELEME mi demek lazım?...

Tabii bizdeki bu hatanın kaynağı Batı'nın popüler haber kanalları ve hassiyet ve dikkat uyarı düşük Türkçeye aktarıcılar.

İngilizcede "Social distancing veya Physical distancing olarak ifade edilen kavramı Türkçede Fiziksel mesafeleme veya Sosyal mesafeleme olarak mı adlandırmak gerekiyor?

En iyisi uzmanından bir toplumbilimciden en doğru görüşü almak."

(<https://www.facebook.com/SERA1962/posts/2515528488685921>, Erişim tarihi: 16.05.2021)

Yılmaz yabancı terimlerin Türkçelerinin kullanılması gerekliliğini şu sözlerle ifade etmektedir:

"...Korona salgınına bağlı olarak iletişim araçlarında ve sosyal medya mecralarında Türkçeleri olduğu hâlde sıklıkla yabancı kelime kullanılmaya başlanmıştı. Türkçe sevdalısı olan bizler, sosyal medya ortamında bu gidişatin doğru olmadığını dile getirmeye çalışıyorduk. Bu hususta Twitter ortamında "bulaş" kullanımının yanlış olduğunu yazmıştım. Son olarak şu tweeti atmıştım: Türkçenin sevdalıları olan bizlerin sabrı, öfkesi "doruğa ulaşma"dan şu "pik"iniz, Türkçenin "doruk"uyla tanışsın; güzelim Türkçemize lütfen "bulaş"masın!..."

(<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10156638737476991>, Erişim tarihi: 16.05.2021)

Yılmaz'ın yukarıdaki aktarımı, çeşitli medya organlarında terimlerin yabancı kökenli kullanımlarının doğru bir gidişat olmadığını ve hastalığın Türkçe anlatılmasının önemini vurgulamaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, COVID-19 terminolojisiyle ilgili Türkiye'deki bazı söylemlerin, terimlerin yabancı kökenli kullanımlarına bağlı gelişen anlaşılma sorunu ve yabancı terimlerin dilimizde çeşitli yazılış biçimleriyle yer alması sorunu üzerine şekillendiğini söylemek mümkündür. Zülfikar (2020), uzmanların ve habercilerin batı kökenli sağlık terimlerini kullanmalarının anlaşılma sorununa neden olabileceğine vurgu yapmıştır. Öyle ki, özellikle geniş kitlelere hitap eden gazete ve televizyon haberlerinde COVID-19 terimlerinin Türkçe karşılıklarının kullanılmaması çok önemli bilgilerin anlaşılmasına neden olmaktadır. Bir tıp uzmanı meslektaşlarına hitap ederken veya bilimsel çalışmalarında uluslararasılık ilkesine uygun olarak batı kökenli terimleri kullanabilir fakat bir haber kanalında konuşuyorsa veya haber yazısı yazıyorsa terimleri herkesin anlayabileceği şekilde aktarması önemlidir. Bu doğrultuda, Türkçe yazarken Sağlık Bakanlığı'nın kılavuzunu kullanmak ve ayrıca Türkiye'deki resmi kurum ve kuruluşlarca yabancı terimler için önerilen Türkçe karşılıkları kullanmak, hem hastalıkla ilgili iletişimin doğru ve güçlü hale gelmesine hem de Türkçe'nin doğru ve uygun kullanımına olanak sağlayacaktır. Bir hekim veya bilim insanı yabancı dilde konuşup yazarken elbette Dünya Sağlık Örgütü'nü referans alabilir fakat Türkçe düşünebilmek ve düşündürebilmek için Türkçe konuşmak ve yazmak esastır.

Yapılan terminolojik çalışma veya düzenlemelerin COVID-19 salgınının gidişatında önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir çünkü sağlık alanında terimlerin anlaşılması, daha da önemlisi doğru anlaşılması insan

yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bir sonraki bölümde, Türkiye’de COVID-19 terminolojisi ile ilgili olarak yapılan bazı çalışma veya düzenlemeler ele alınacaktır.

3. Türkiye’de COVID-19 terminolojisi çalışmaları ve ilgili bazı düzenlemeler

COVID-19 terminolojisi ile ilgili olarak, Türkiye’de bazı bireysel ve kurumsal girişimlerin olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan biri, Üren’in, 9 Nisan 2020 tarihli *A’dan Z’ye Kovid-19: Koronavirüs terimleri sözlüğü* başlıklı yazısıdır. Üren bu yazısında, “Koronavirüs salgınıyla birlikte hayatımıza giren sağlık terimlerini biyoloji, tedavi ve önlemler başlıkları altında açıkla”maktadır (<https://www.indyurk.com/node/160731>, Erişim tarihi: 14.05.2021). Haberin tarihi, Üren’in yazısını, koronavirüsün salgın olarak kabul edildiği tarihten itibaren bir ay içerisinde kaleme aldığını göstermektedir. Bu durum, hastalığın başlangıcından itibaren yaşamımıza giren yeni tıp terimlerine açıklama getirilmek istendiğine işaret etmektedir. Üren, “Koronavirüs terimleri sözlüğü”nü temel olarak üç başlık (biyoloji ve tıp terimleri, tedaviyle ilgili terimler ve önlemlerle ilgili terimler) altında şekillendirmiştir. Üren’in haber yazısında, bu üç başlık altında şu terimlere yer verilmiştir:

“Biyoloji ve tıp terimleri: bakteri, virüs, patojen, koronavirüs, SARS koronavirüsü, MERS koronavirüsü, SARS-CoV-2, Kovid-19, Enfeksiyon, Hastalık, Zoonotik enfeksiyon, Konak, Vektör, Suş, ACE-2 reseptörü, DNA, RNA, Mutasyon, Pandemi, Epidemiyolog / Tedaviyle ilgili terimler: PCR testi, Ventilator, Plazma tedavisi, Eştanı, Aseptomatik, Halk sağlığı, Epidemiyolog, Virolog, Hakemli yayın / Önlemlerle ilgili terimler: Dezenfekte, Kontaminasyon, Sosyal mesafe, Gönüllü tecrit, Karantina, N-95, Çan eğrisini düzleştirme, Sürü bağışıklığı”

(<https://www.indyurk.com/node/160731>, Erişim tarihi: 14.05.2021).

Sık karşılaşılan COVID-19 terimlerinin geniş açıklamalarının, hastalığın salgın ilan edilmesinden itibaren bir ay içerisinde bir gazete haberinde aktarılması ve detaylı açıklamaların yanı sıra, hastalığın seyrini olumlu yönde etkileyecek ek bilgilerin verilmesi -Örneğin, “dezenfekte” teriminin açıklamasının ardından “Kendi el dezenfektanınızı yapmak için uygulamanız gerekenleri buradan okuyabilirsiniz” (<https://www.indyurk.com/node/160731>) bilgisinin aktarılması-önemlidir.

16 Nisan 2020 tarihli, *Koronavirüs İle Hayatımıza Giren Terimler* başlıklı haber yazısı da virüsün ortaya çıkışının ardından (üç-dört ay içinde) terimlere ilişkin bilgi ve açıklamaların yapılması ihtiyacına işaret etmektedir. Çavdarıcı, “Koronavirüs salgını tüm dünyayı sardığından beri hayatımıza birçok yeni terim girdi. Özellikle sosyal izolasyon sürecinde internet üzerinde bu terimler iyice yayıldı” dedikten sonra “pandemi, filyasyon, entübe, covidiot, covidivorce, doom-scrolling, quaranteens” terimlerini açıklamıştır. Çavdarıcı, terimleri açıklarken COVID- 19 ile ilgili diğer bazı bilgilere de yer vermiştir. Örneğin, “pandemi” terimini açıkladıktan sonra, “Koronavirüs hastalığı ise, Aralık 2019’da Çin’in Wuhan şehrinde başlayıp tüm dünyaya yayıldıktan sonra, 11 Mart 2020’de Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edildi” (Çavdarıcı 2020) bilgisini aktarmıştır.

Özdoğan’ın 25 Ekim 2020 tarihinde yayımlanan *Koronavirüs (COVID-19) SÖZLÜĞÜ: Bilinmesi gereken 20 terim* başlıklı yazısı ise, hastalığın olumlu seyri için anlaşılması büyük önem arz eden bazı terimlerin bilinmesi gerekliliğe vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, hastalığın ortaya çıkışının üzerinden on ay geçtiği halde böyle bir yazının yayımlanması, bazı COVID 19 terimlerinin tam olarak anlaşılmadığına işaret etmektedir. Öyle ki Özdoğan’ın “Herkesin merak ettiği koronavirüsle ilgili terimler” (Özdoğan 2020) ifadesi, bazı terimleri anlaşılır kılma çabası içerisinde olduğuna işaret etmektedir. Yazıda, “Aseptomatik, Bulaşıcı, Coronavirus (koronavirüs), COVID-19, Eğriyi düzleştirme, Epidemiyolog, İnkübasyon (kuluçka) süresi, İzolasyon, Karantina, Kendini karantinaya alma, Kişisel Koruyucu Ekipman (KKE), Pandemi, Salgın (outbreak), SARS-CoV-2, Semptom (belirti), Sosyal mesafe, Şüpheli COVID-19, Tarama, Test, Toplum kaynaklı” (Özdoğan

2020) terimleri açıklanmıştır. Terimlerin açıklamalarının yanı sıra terimlerle veya hastalıkla ilgili bazı önemli bilgilere de yazıda yer verilmiştir: Koronavirüsün yapısının resimle somutlaştırılarak anlatılması; COVID-19 terimi altında, hastalığa neden olan virüsün bilimsel adının “SARS-CoV-2” olduğu bilgisinin verilmesi; hastalığa karşı erken önlem almanın önemini bir şekil üzerinden somutlaştırılarak anlatılması; “İnkübasyon (kuluçka) süresi” terimi altında, koronavirüs özelinde kuluçka süresi bilgisinin verilmesi; izolasyon ile ilgili uygulanması gereken stratejilerin aktarılması; “Kendini karantinaya alma” terimi altında, COVID-19 şüphesi durumunda kişinin 14 gün boyunca kendini karantinaya alması gerektiğinin aktarılması; “Kişisel Koruyucu Ekipman (KKE)” terimi altında, virüsten korunmak için hangi maskenin kullanılması gerektiği bilgisinin aktarılması; “SARS-CoV-2” terimi altında, SARS virüsü ile %80 oranında benzeştiği için bu yeni virüsün adının SARS-CoV-2 olduğu bilgisinin aktarılması; “Semptom (belirti)” terimi açıklandıktan sonra COVID-19 belirtilerinin (ateş, öksürük, nefes darlığı) aktarılması; sosyal mesafenin hastalığın seyrindeki önemini bir videoğrafi aracılığıyla anlatılması... (Özdoğan 2020)

Zülfikar, COVID-19 nedeniyle gündeme gelen sağlık terimlerinden bazılarını şu şekilde sıralamıştır: “*Semptom, semptomatik, semptoloji, entübe, minimize, izole, izolasyon, efektif, karantina, hijyen, hijyenik, viral, vital, deformasyon, dezenfeksiyon, dezenfektan, influenza, enfeksiyon, enfeksiyöz, enfektif, enfekte* vb. (2020: 10). Zülfikar ayrıca, Türkçede ödünçlenerek kullanılan bazı yabancı kökenli terimlere karşılıklar önermiştir: “influence” terimi için “salgından etkilenmek”, “filyasyon” için “alan taraması – virüs / korona virüs taraması yapmak”, “vital bulgu” için “yaşamsal bulgular /hayati bulgular”, “mortalite” için “ölüm oranı /kayıp oranı”, “vital” için “canlı”, “viral” için “virüs kaynaklı”, “stabil” için “kararlı, değişmez, sabit, durgun”, sosyal sözcüğü yabancı kökenli (social) olduğundan “sosyal mesafe” için “toplumsal aralık / toplumsal mesafe”, “kronik” için “süreğen”, “pik noktası” için “tepe noktası / doruk noktası”, “pik yapmak” için “zirve yapmak”, TDK’nin de karşıladığı şekilde “izolasyon” için “yalıtım”, “izole etmek” için “yalıtmak”, “izolatör” için “yalıtıcı”, “enfeksiyon” için “bulaşma”, “enfeksiyöz” için “bulaşkan”, “enfekte” için “bulaşmış”, “enfekte olmak” için “bulaşmak”, “enfektif” için “bulaşıcı”, “hijyenik ortam” için “sağlıklı ortam”, “pandemik” için “küresel salgın”, “pandemi kurulu” yerine “salgın hastalıklar kurulu”, “entübe olanlar” yerine “solunum cihazına bağlı olanlar” (Zülfikar 2020).

Terimlerin Türkçe karşılıklarının bulunarak dilde kullanımlarının sağlanması, anlaşılmaya ve Türkçenin gelişimine olumlu yansımaktır. Zülfikar’ın aşağıdaki sözleri bu görüşü destekler niteliktedir:

“Söz konusu hastalık dolayısıyla gündeme gelen *dezenfektan* kelimesine çok isabetli olarak “bulaşmayı bertaraf eder” anlamında *bulaşsavar* karşılığı verilmiş. Düşünüyorum da aynı sıklıkta bunların Türkçeleri kullanılmış olsaydı Türkçe şimdi çok daha iyi düzeylere gelmiş olacaktı ve anlaşma da o ölçüde kolaylaşacaktı” (Zülfikar 2020: 13).

Yukarıda aktarılanlardan hareketle, COVID-19 terminolojisiyle ilgili bireysel girişimlerde yabancı terimlerin açıklanması ve Türkçe karşılıkların önerilmesiyle, genel olarak, hastalıkla ilgili halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme çabası içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’de, 17 Nisan 2020 tarihinde, *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu* yayımlanmış ve raporda COVID-19 ile ilgili bilgileri paylaşmak üzere “Covid-19 Türkiye Web Portalı” (<https://covid19.tubitak.gov.tr/anasayfa>) oluşturulduğu bilgisi aktarılmıştır. Raporda, “Covid-19 Türkiye Web Portalı” üzerinden hastalığa ilişkin terimlere ve açıklamalarına ulaşılabileceği şu sözlerle aktarılmıştır:

“Terminoloji rehberi alt başlığında; bulaşıcı hastalıklar ve Covid-19 ile ilgili terimlerin ve açıklamalarının olduğu rehber sunulmaktadır. İndir sekmesine basılarak bu rehber ulaşılabilir”

(2020: 114, <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19%20Raporu-Final+.pdf>)

Halk Sağlığı Uzmanları Derneği (HASUDER)'in 27 Mart 2020 tarihli COVID-19 ile ilgili "Kavramlar ve Tanımlar Rehberi", "Halk Sağlığı Uzmanları Derneği üyelerinin ve sağlık çalışanlarının kullanımına yönelik olarak hazırlanmış olan" bir kılavuzdur. (<https://korona.hasuder.org.tr/wp-content/uploads/Terminoloji-28.3.2020.pdf>). HASUDER COVID-19 Görev Grubu tarafından hazırlanan 11 sayfalık bu raporda, ilk olarak genel kavramlar, ardından COVID-19 özelinde bazı kavramlar açıklanmıştır. Genel kavramlar bölümü altında 43 terim ve açıklamasının yer aldığı görülmektedir. Bu terimlerin, genel olarak tıp alanıyla ilgili olduğu fakat COVID-19 ile birlikte sık kullanılan terimler (epidemi, salgın, sosyal mesafe, maske, vaka, sterilizasyon, semptom, enfeksiyon, fatalite gibi) olduğu söylenebilir. Genel kavramlar arasında sadece "semptom", "filyasyon", "ventilatör" terimlerinin Türkçe karşılıklarıyla sırasıyla "belirti", "saha incelemesi", "solunum cihazı" olarak yer aldığı, diğer batı kökenli terimlerin ise ödünçlenerek batı kökenleriyle aktarıldıkları gözlemlenmiştir. HASUDER'in rehberinde, "Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) ile İlgili Kavramlar", "Koronavirüs, COVID-19, COVID-19 için temaslı, COVID-19 için Yakın temaslı, COVID-19 ile uçak temaslı, Olası vaka, Kesin vaka" olarak belirlenmiş ve bu terimlerin açıklamaları yapılmıştır (<https://korona.hasuder.org.tr/wp-content/uploads/Terminoloji-28.3.2020.pdf>, Erişim tarihi: 15.05.2021). Rehberin kaynakçasında, "T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Rehberi"nin yer alması, rehber hazırlanırken bakanlık rehberinin göz önünde bulundurulduğuna işaret etmektedir. Rehberin esasen sağlık çalışanları için hazırlandığı göz önünde bulundurulduğunda, rehberde daha ziyade sağlık çalışanları için yeni olabilecek veya hastalık için büyük önem arz eden kavramlara değinildiği söylenebilir.

Türkiye'de COVID-19 terminolojisiyle ilgili kurumsal düzeyde yapılan diğer bir düzenleme de T.C. Sağlık Bakanlığı bünyesinde hazırlanan ve kullanıma sunulan "COVID 19 Sözlüğü"dür. "COVID-19 Sözlüğü", T. C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Platformu yayınları arasında yer almaktadır (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66394/covid-19-sozlugu.html>, Erişim tarihi: 14.05.2021).

Türkiye'de COVID-19 terminolojisiyle ilgili diğer önemli kurumsal çalışmalardan biri de Cumhurbaşkanlığı bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu tarafından COVID-19 ile ilgili yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarını önerilmiştir. Yılmaz, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu'nun bu önemli girişimini şu sözlerle aktarmaktadır:

"Cumhurbaşkanlığı kültür ve sanat politikaları kurulu Türkçelerini önerdi

19.04.2020 tarihinde saat 21.28'de gazete sayfalarında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu kaynaklı aşağıdaki haber yer aldı:

'... Bu vesileyle bilhassa iletişim vasıtaları dolayısıyla salgın ve koronavirüs konusunda bedensel sağlığımıza yönelik konuşma ve tavsiyeleriyle bizleri aydınlatan hekimlerimiz ve bilim insanlarımızdan -binlerce şükranımızı yineleyerek- kültürel sağlığımız söz konusu olduğunda da güzel dilimizin imkânlarını kullanmalarını, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu adına hassaten rica ediyor, konuya ilişkin lügatçeyi saygıyla sunuyoruz: "pandemi" yerine "salgın", "bulaş" yerine "bulaşı", "peak" yerine "zirve", "entübe" yerine "solunum", "droplet" yerine "damlacık", "immün" yerine "bağışıklık", "pnömoni" yerine "zatürre", "filyasyon" yerine "türevi,türevsel"..."

(<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10156638737476991>, Erişim tarihi: 16.05.2021)

Görüldüğü üzere, COVID-19 terminolojisi sorunlarının çözümü için, Türkiye'de bireysel ve kurumsal bazı girişimler olmuş ve bu doğrultuda bazı terminolojik düzenlemeler yapılmıştır.

4.Türk yazılı basınında COVID-19 terimleri

Bu bölümde, Türkiye'deki gazete haberlerinde geçen COVID-19 terimleri, Türkiye'deki COVID-19 terminolojisi ile ilgili düzenlemeler öncesi ve sonrası olmak üzere, iki dönemde ele alınmaktadır. Hastalıkla

İlgili bilgilerin halk tarafından tam ve doğru anlaşılmasının büyük önem arz etmesi sebebiyle, gazete haber metinlerinde geçen terimlerin değerlendirilmesinde öncelikli olarak başvurulacak belirtim değerlendirme ölçütlerinin çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi “Hedef kitleye uygunluk”, “Açıklık”, “Dilsel-Mantıksal Doğruluk” ve “Türetilbilirlik / Çekilebilirlik” olarak belirlenmesine karar verilmiştir. İlk olarak, hastalığın belirmesinden itibaren ilk üç ay içerisinde yayımlanan gazete haber örneklerinde geçen terimler yukarıda belirtilen ölçütlere göre değerlendirilmekte, ardından Türkiye’deki bazı terminolojik düzenlemeler sonrası dönemde yayımlanan haber örneklerindeki terimler ilgili ölçütlere göre değerlendirilmektedir. Milliyet Gazetesi’nin 30 Ocak 2020 tarihli haberinde, COVID-19’un “Çin’in Hubei Eyaleti’ne bağlı Wuhan kentinde 12 Aralık 2019’da ortaya çık”tığı aktarılmıştır. (<https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkler-ambulans-ucakla-getirilecek-6132862>, Erişim tarihi: 20.05.2021). Bu nedenle, çalışmamızda, COVID-19 terminolojisiyle ilgili girişim ve düzenlemeler öncesi dönem, Aralık 2019 ile Mart 2020 arası dönem olarak belirlenmiştir zira Türkiye’de kurum ve kuruluşlarca sorunların çözümüne yönelik terminolojik girişimlerin özellikle Mart - Nisan 2020 arasında gelişim gösterdiği gözlemlenmiştir. (Bknz: T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Sözlüğü, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu’na COVID-19 terimlerine önerilen Türkçe karşılıklar vb.). COVID-19 terminolojisiyle ilgili girişim ve düzenlemeler sonrası dönem ise Mayıs 2020’den günümüze kadarki dönem olarak belirlenmiştir. Yapılan terminolojik düzenlemelerin duyurulması ve uygulamaya geçirilmesi için düzenlemeler sonrasında bir aylık bir sürenin geçmesi beklenebilir. Bu nedenle, terminolojik düzenleme sonrası dönem Mayıs 2020 sonrası olarak belirlenmiştir.

4.1. Türkiye’deki COVID-19 terminolojisiyle ilgili düzenlemeler öncesinde COVID-19 terimlerinin gazete haberlerinde kullanımı

Çalışmamızda COVID-19 terimlerinin basındaki kullanımlarını incelemek için Türkiye’deki yüksek tirajlı beş gazeteye (Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta, Milliyet) (<https://journos.com.tr/tirajlar-2020>) başvurduğumuz bilgisini daha önce (giriş bölümünde) aktarmıştık. Bu alt başlıkta, COVID-19 terimlerinin Türkiye’deki terminolojik düzenlemeler öncesinde nasıl kullanıldıklarını görebilmek için, adı geçen gazetelerin - Aralık 2019 sonundan Mart 2020 sonuna kadarki sürede yayımlanan- COVID-19 ile ilgili haber örneklerine başvurulacaktır. Bu doğrultuda, yukarıda adı geçen gazetelerden alınan bazı haber başlıkları aşağıda listelenmiş, ardından bu haberlerde geçen COVID-19 terimleri tablo halinde sunulmuştur.

Gazetelerde yer alan COVID-19 ile ilgili bazı haber başlıkları:

- “Çin’de SARS salgını şüphesi”, 02.01.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “Kocaeli İl Sağlık Müdürlüğü’nden ‘koronavirüs’ açıklaması”, 30.01.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “ABD, koronavirüs tehdidi nedeniyle "acil durum" ilan etti”, 01.02.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “Son dakika haberler... Ve korkulan oldu! Avrupa’da korona virüs kaynaklı ilk ölüm”, 15.02.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “Japonya’dan Kovid-19 ile mücadele için 2,5 milyar dolarlık paket”, 29.02.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “Corona Virüs bilgilendirme broşürü 81 ile gönderildi”, 02.03.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi

- “Koronavirüs kaygısını çocuklarınıza hissettirmeyin”, 16.03.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “İyileşmiş hastanın kanıyla Corona Virüs tedavisi Türkiye’de de başlıyor”, 31.03.2020 tarihli Hürriyet Gazetesi haberi
- “Sağlık Bakanı Koca: Şu an Türkiye için herhangi bir koronavirüsü riski söz konusu değil”, 22.01.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “Corona virüsü nedir, belirtileri nasıl fark edilir? Çin’de ortaya çıkan Koronavirüs tedavisi var mı? İşte bilinmesi gerekenler”, 31.01.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “(Koronavirüs) Kovid-19 dünyada 73 binden fazla kişiye bulaştı”, 18.02.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “Koronavirüs hakkında doğru bilinen yanlışlar!”, 28.02.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulundan "koronavirüs" broşürü”, 02.03.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “10 soruda **koronavirüs!** İşte koronavirüs ile ilgili bilmeniz gerekenler...”, 13.03.2020 tarihli Sabah Gazetesi haberi
- “Salgın korkusu varolan psikiyatrik hastalıkları tetikliyor”, 31.03.2020 Sabah Gazetesi haberi
- “İ.Ü.C. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi’nin Corona virüsü raporu ortaya çıktı!”, 31.01.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Corona virüsünden korunmanın 4 yolu! Enfeksiyon Hastalıkları Uzmanı belirtileri anlattı”, 01.02.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Corona uyarısı yapan ve susturulmak istenen doktora da virüs bulaştı!”, 04.02.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Koronavirüs nesnelere üzerinde ne kadar süre yaşayabilir?”, 14.02.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Prof. Dr. Çolak: Koronavirüs yayılma hızı azalacak çünkü...”, 03.03.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Yeni koronavirüs enfeksiyonunu teşhis edebiliyor muyuz? Olası bir salgına hazır mıyız?”, 10.03.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi
- “Corona virüsü nedeniyle karantinaya alınan il, ilçe, mahalle ve köyler...”, 29.03.2020 tarihli Sözcü Gazetesi haberi.
- “Çin’de ortaya çıkan virüs, tüm dünyaya yayılabilir”, 16.01.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Bakan Koca’dan koronavirüs açıklaması”, 31.01.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi

- “Bakan Koca: Ülkemizde koronavirüs tanısı alan vatandaşımız yok”, 02.02.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Dünya Sağlık Örgütü'nden hükümetlere koronavirüs çağrısı: Hazırlıklı olun”, 16.02.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Metrobüs ve duraklara koronavirüs temziliği”, 29.02.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Türkiye, koronavirüs için etkin önlemler aldı”, 13.03.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Metrobüs ve duraklara koronavirüs temziliği”, 29.02.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Son dakika... Türkiye'de corona virüsten ölenlerin sayısı 214'e yükseldi”, 31.03.2020 tarihli Posta Gazetesi haberi
- “Türkler ambulans uçakla getirilecek”, 31.01.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
- “Operasyon tamam! Ankara'daki 14 günlük karantina başladı”, 02.02.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
- “Koronavirüs sonrası şirketler tek tek açıkladı! Onlarca mağaza kapandı”, 17.02.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
- “Son dakika... Koronavirüste şok dalgaları! Azerbaycan'da ilk vaka ortaya çıktı”, 28.02.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
- “Son dakika | En yetkili isimden şoke eden koronavirüs açıklaması! İşte tehlikede olan 4 ülke...”, 03.03.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi
- “Bugün corona virüsü vaka sayısı ve ölü sayısı kaç? Türkiye'de corona virüsü tablosu”, 31. 03.2020 tarihli Milliyet Gazetesi haberi

Aşağıdaki tablo, sadece yukarıda başlığı geçen haberlerdeki COVID-19 terimlerini kapsamaktadır.

Tablo 1: Türkiye'deki terminolojik düzenlemeler öncesinde bazı gazete haberlerinde geçen COVID-19 Terimleri

Gazete haberlerinde geçen COVID-19 terimleri	Terimin geçtiği gazetenin adı ve haberin tarihi
Koronavirüs	Hürriyet 30.01.2020; 01.02.2020; 16.03.2020 / Sabah 22.01.2020; 18.02.2020; 28.02.2020; 02.03.2020; 13.03.2020 / Sözcü 14.02.2020; 03.03.2020 / Posta 16.01.2020; 16.02.2020; 29.02.2020; 13.03.2020 / Milliyet 30.01.2020; 03.03.2020; 17.02.2020; 28.02.2020 tarihli haberleri
Korona Virüs	Hürriyet 15.02.2020 / Posta 02.02.2020 / Milliyet 17.02.2020 tarihli haberleri
Korona	Sabah 13.03.2020 tarihli haberi
Korona Virüsü	Milliyet 30.01.2020 tarihli haberi
Corona Virüs	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
corona virüs	Posta 31.03.2020 tarihli haberi
Corona Virüsü	Sabah 31.01.2020 / Sözcü 31.01.2020; 01.02.2020; 04.02.2020; 29.03.2020 / Milliyet 31.03.2020 tarihli haberleri

Corona Virüsü (Koronavirüs)	Sözcü 01.02.2020 tarihli haberi
Korona Virüs (COVID19)	Hürriyet 15.02.2020 tarihli haberi
Koronavirüs (COVID-19)	Hürriyet 16.03.2020 / Sabah 31.01.2020 tarihli haberleri
Koronavirüs (Covid-19)	Sabah 28.02.2020 / Sözcü 03.03.2020 tarihli haberleri
(Koronavirüs) Kovid-19	Sabah 18.02.2020 tarihli haberi
Koronavirüs (Kovid-19)	Sabah 18.02.2020; 02.03.2020; 31.03.2020 / Posta 16.02.2020 / Milliyet 28.02.2020 tarihli haberleri
Coronavirüs	Sabah 31.01.2020 / Sözcü 14.02.2020 / Posta 31.01.2020 tarihli haberleri
Kovid-19	Hürriyet 29.02.2020 / Posta 13.03.2020; 31.03.2020 tarihli haberleri
Covid-19	Hürriyet 31.03.2020 / Milliyet 28.02.2020 tarihli haberleri
Covid-19	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Koronavirüs (Kovid-19)	Hürriyet 29.02.2020 tarihli haberi
Corona Virüs (Kovid-19)	Hürriyet 02.03.2020 tarihli haberi
Corona Virüs	Hürriyet 02.03.2020 tarihli haberi
İnfluenza Virüsü	Sabah 22.01.2020 tarihli haberi
Kovid-19 Tedavisi	Posta 31.03.2020 tarihli haberi
Koronavirüs Hastalığı	Sabah 13.03.2020 /Sözcü 10.03.2020 tarihli haberleri
Koronavirüs Vakası	Posta 02.02.2020 / Sözcü 03.03.2020 / Milliyet 28.02.2020 tarihli haberleri
Koronavirüs (Kovid-19) Vakası	Milliyet 28.02.2020 tarihli haberi
Corona Virüsü Vaka Sayısı	Milliyet 31.03.2020 tarihli haberi
Pozitif Vaka	Posta 31.03.2020 tarihli haberi
Covid-19 (Koronavirüs) Aşısı	Milliyet 03.03.2020 tarihli haberi
Koronavirüs Tanısı	Posta 02.02.2020 / Milliyet 02.02.2020 tarihli haberleri
Corona Virüs Tanısı	Posta 31.03.2020 tarihli haberi
Koronavirüs Salgını	Hürriyet 01.02.2020 / Posta 29.02.2020 / Milliyet 02.02.2020; 17.02.2020; 03.03.2020 tarihli haberleri
Korona Virüs Salgını	Milliyet 17.02.2020 tarihli haberi
Koronavirüs (Kovid-19) Salgını	Hürriyet 29.02.2020 / Sabah 31.03.2020 tarihli haberleri
Korona Virüs (Kovid-19) Salgını	Sözcü 29.03.2020 tarihli haberi

Koronavirüs (COVID-19) Salgını	Hürriyet 16.03.2020 tarihli haberi
Corona Virüs Salgını	Hürriyet 31.03.2020 /Sözcü 30.01.2020 tarihli haberleri
Corona Virüs Salgını	Sözcü 04.02.2020 tarihli haberi
Corona Virüsü Salgını	Sözcü 29.03.2020 tarihli haberi
Kovid-19 Salgını	Sabah 18.02.2020 / Posta 16.02.2020 tarihli haberleri
Salgın	Hürriyet 01.02.2020; 31.03.2020 / Sabah 22.01.2020; 31.01.2020; 13.03.2020; 31.03.2020 / Sözcü 10.03.2020; 29.03.2020 / Posta 16.01.2020; 16.02.2020 / Milliyet 03.03.2020 tarihli haberleri
SARS Salgını	Sözcü 04.02.2020 tarihli haberi
Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromuna (SARS) Salgını	Posta 16.01.2020 tarihli haberi
Korku Salgını	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
Koronavirüs Pozitif Olgusu	Sözcü 03.03.2020 tarihli haberi
Enfeksiyon	Hürriyet 15.02.2020; 02.03.2020; 31.03.2020 / Sabah 31.01.2020; 28.02.2020; 02.03.2020; 31.03.2020 / Sözcü 03.03.2020; 31.01.2020 / Posta 16.01.2020; 30.01.2020 / Milliyet 02.02.2020 tarihli haberleri
Koronavirüs Enfeksiyonu	Sözcü 10.03.2020 tarihli haberi
2019-Ncov Enfeksiyonu	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Yaygın Üst Solunum Yolu Enfeksiyonu	Posta 29.02.2020 tarihli haberi
Solunum Yolu Enfeksiyonu	Sözcü 31.01.2020 / Posta 02.02.2020 tarihli haberleri
Enfekte Olmuş Kişi	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Enfekte Olan	Milliyet 30.01.2020 tarihli haberi
Damlacık Enfeksiyonu	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi
Karantina	Hürriyet 30.01.2020; 01.02.2020 / Sabah 22.01.2020 / Sözcü 04.02.2020; 29.03.2020 / Posta 13.03.2020 / Milliyet 30.01.2020; 02.02.2020 tarihli haberleri
Karantina Süreci	Milliyet 02.02.2020 tarihli haberi
Karantina Bölgesi	Milliyet 30.01.2020 tarihli haberi
Karantinaya Alınmak	Milliyet 28.02.2020 tarihli haberi
Karantina Altında Tutulmak	Milliyet 30.01.2020; 02.02.2020 tarihli haberleri
İzolasyon	Hürriyet 30.01.2020 / Sabah 31.03.2020 / Sözcü 29.03.2020 tarihli haberleri
İzole Edilen	Sabah 31.01.2020 tarihli haberi
Sosyal İzolasyon	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
İzole Koşullar	Milliyet 30.01.2020 tarihli haberi
Epidemiyoloji	Hürriyet 30.01.2020 tarihli haberi
Epidemik	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi

Hijyen	Hürriyet 30.01.2020; 02.03.2020 / Sabah 22.01.2020; 28.02.2020; 02.03.2020 / Sözcü 01.02.2020 tarihli haberleri
Damlacık	Hürriyet 02.03.2020 / Sabah 28.02.2020; 02.03.2020; 13.02.2020 / Sözcü 03.03.2020; 31.01.2020 / Posta 02.02.2020 tarihli haberleri
Belirti	Hürriyet 02.03.2020 / Sabah 22.01.2020; 31.01.2020; 28.02.2020; 13.03.2020; 31.03.2020 / Sözcü 03.03.2020; 01.02.2020 / Posta 31.01.2020 / Milliyet 30.01.2020; 02.02.2020 tarihli haberleri
Semptom	Hürriyet 31.03.2020 / Sabah 31.01.2020; 28.02.2020 / Sözcü 31.01.2020 tarihli haberleri
Zatürre	Hürriyet 02.03.2020 / Sabah 28.02.2020 / Sözcü 01.02.2020 tarihli haberleri
Pnömoni	Sabah 31.01.2020 / Sözcü 31.01.2020 tarihli haberleri
Pnömoni (Zatürre)	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Zatürre Virüsü	Posta 16.01.2020 tarihli haberi
Solunum Yetmezliği	Sözcü 01.02.2020 tarihli haberi
Solunum Enfeksiyonu	Posta 02.02.2020 tarihli haberi
Kuluçka Süresi	Hürriyet 02.03.2020 / Sabah 02.03.2020 / Milliyet 30.01.2020 tarihli haberleri
Antiseptik	Hürriyet 02.03.2020 / Sabah 02.03.2020 tarihli haberleri
Bulaşma	Hürriyet 16.03.2020 tarihli haberi
Bulaşıcı Hastalık	Posta 31.01.2020 tarihli haberi
Anksiyete	Hürriyet 16.03.2020 / Sabah 31.03.2020 tarihli haberleri
Dezenfektan	Hürriyet 16.03.2020 / Sabah 28.02.2020; 13.03.2020; 31.03.2020 tarihli haberleri
Dezenfeksiyon	Sözcü 14.02.2020 / Posta 29.02.2020 tarihli haberleri
El Dezenfeksiyon Cihazı	Posta 29.02.2020 tarihli haberi
Dezenfeksiyon Araçları	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Dezenfekte İşlemi	Milliyet 02.02.2020 tarihli haberi
Dezenfekte Etmek	Sözcü 14.02.2020; 03.03.2020 / Posta 29.02.2020 / Milliyet 03.03.2020 tarihli haberleri
İnaktivasyon Stratejileri	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Ultraviyole	Sözcü 03.03.2020 tarihli haberi
Anti Bakteriyel Sprey	Hürriyet 16.03.2020 tarihli haberi
Plazma Kan	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Plazma Bağışı	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Pasif Antikor	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Start Vermek	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi

Donör	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Antikor	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Korona Bilim Kurulu	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Plazma Transfüzyon	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Know How	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Preparat	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Mutasyon	Hürriyet 31.03.2020 / Sabah 22.01.2020; 13.03.2020 / Sözcü 03.03.2020 tarihli haberleri
Pasif İmmünizasyon (Bağışıklık)	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Pandemi (Küresel Salgın)	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Pandemik	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi
Endemi (Bölgesel Salgın)	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Endemik	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi
PCR Test	Hürriyet 31.03.2020 tarihli haberi
Antiviral Ajan	Sabah 22.01.2020 tarihli haberi
Termal Kamera	Sabah 22.01.2020 / Posta 31.01.2020; 13.03.2020 tarihli haberleri
Bronşalveoler Lavaj Sıvısı	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Genom Analizi	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
SARS Virüsü	Hürriyet 02.01.2020 tarihli haberi
SARS-Cov	Sabah 31.01.2020 tarihli haberi
Spektrum	Sabah 31.01.2020 tarihli haberi
Ciddi Akut Solunum Sendrouna (Severe Acute Respiratory Syndrome, SARS)	Sabah 31.01.2020 tarihli haberi
2003 Sars (Şiddetli Akut Solunum Yolu Sendromu)	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi
Ağır Akut Solunum Sendromu (Sars)	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
SARS-Cov	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
2019-Ncov	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Endemik İnsan Coronavirüsü (Hcov)	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Bulgu	Sabah 31.01.2020 tarihli haberi
Yakın Temas	Sabah 28.02.2020 tarihli haberi

Nüksetme	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
Obsesif Kompulsif	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
Sterilizasyon	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
İnhalasyon	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
Toksik	Sabah 31.03.2020 tarihli haberi
Solüsyon	Sözcü 14.02.2020 tarihli haberi
Sürveyans Sistemi	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
İnkübasyon Süresi	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Bulaştırıcılık Süresi	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Dispne (Solunum Güçlüğü)	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Ağır Akut Solunum Yolu Enfeksiyonu	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Fatalite (Öldürücülük)	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Solunum Yolu Patojenleri	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Ko-Enfeksiyonları	Sözcü 31.01.2020 tarihli haberi
Tanı Testi	Sözcü 10.03.2020 tarihli haberi
Yerli Tanı Kiti	Posta 13.03.2020 tarihli haberi
İnfluenza	Sözcü 10.03.2020 / Posta 16.01.2020 tarihli haberleri
Ağır Solunum Yetmezliği Hastalığı Sürveyansı (SARI-Severe Acute Respiratory Infection)	Sözcü 10.03.2020 tarihli haberi
Sürveyans	Sözcü 10.03.2020 tarihli haberi
Adenorivüs	Posta 16.01.2020 tarihli haberi
Entüba Hasta Sayısı	Milliyet 31.03.2020 tarihli haberi

Yukarıda başlıkları yer alan COVID-19 ile ilgili kısıtlı sayıdaki haberde dahi, aynı kavram için farklı belirtilerin kullanıldığı görülmüştür. Öyle ki bazı haberlerde, aynı kavram için başlıkta farklı metin içinde farklı belirtimin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin, Tablo 1’de görüldüğü gibi, ilgili gazete haberlerinde, “COVID-19” teriminin 20 farklı yazılışına rastlanmıştır. Birbirinden farklı bu yazım şekilleri şöyledir: “Koronavirüs, Korona virüs, Korona, Korona virüsü, Corona Virüs, Corona virüs, Corona virüsü, Corona virüsü (Koronavirüs), Korona virüs (COVID19), Koronavirüs (COVID-19), Koronavirüs (Covid-19), (Koronavirüs) Kovid-19, Koronavirüs (Kovid-19), Koronavirüs (kovid-19), Koronavirüs, Kovid-19, Covid-19, COVID-19, Koronavirüs (Kovid-19), Corona Virüs (Kovid-19). Aynı terimin bu kadar çeşitli yazılış şekillerinin olması, yabancı kökenli terimlerin yanlış yazım biçimleriyle dile yerleşmesine sebep

olabilmektedir. Bununla birlikte, çeşitli alanlarda terim kurullarının hazır bulundurulmasıyla, terimlerin doğru yazılışları en başından itibaren sağlanabilir ve terimlerin Türkçe karşılıklarının önerilmesiyle dilimizin zenginleştirilmesine zemin hazırlanabilir. İncelenen gazete haber örneklerinde, aynı terim için başlıkta farklı, metin içinde farklı yazılışın olması veya metin içinde farklı farklı yazılışların olması, genel olarak tutarsızlığa, dilin gelişmemesine ve okurda kafa karışıklığına neden olmaktadır. Okur için basın organı olarak gazeteler önemli bilgi kaynaklarını temsil edebilmektedir. Halkı bilgilendirme amacı güden gazetelerin, dili doğru kullanmaları ve ayrıca standart terim kullanımına dikkat etmeleri, bilginin doğru anlaşılması ve dile uygun yapıların yerleşmesi için önemlidir.

COVID-19 terminolojisiyle ilgili Türkiye’deki bazı kurumsal düzenlemeler öncesinde, gazete haberlerinde yer alan COVID-19 terimleriyle ilgili diğer bir husus da terimlerin genel olarak yabancı kökenleriyle, diğer bir ifadeyle ödünçlenerek, kullanılmalarıdır. Tablo 1’de görüldüğü üzere, bazı haberlerde, çok az sayıda da olsa, terimlerin Türkçe karşılıklarının kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, semptom yerine belirti, pnömoni yerine zatürre. Bununla birlikte, dilimize önceden yerleşmiş bu ve benzeri bazı terimlerin bazı haberlerde yabancı kökleriyle (semptom ve pnömoni olarak) kullanıldıkları gözlemlenmiştir (Bknz: Tablo 1). Dolayısıyla, incelenen gazete haber metinlerinde, sağlık terimlerinin ve daha özeldede COVID -19 terimlerinin yabancı kökenli kullanımlarının yaygın olduğunu söylemek mümkündür.

Haberlerde geçen Tablo 1’deki COVID-19 terimleri, daha önce belirlediğimiz terim değerlendirme ölçütlerine göre değerlendirildiklerinde, yabancı kökenli terim kullanımının tercih edilmesiyle, terimlerin genel olarak “hedef gruba uygun olmadıkları”nı, diğer bir ifadeyle halka tam hitap etmediklerini, Türkçe karşılıkların kullanılmaması nedeniyle terimlerin anlaşılabilmesi, aynı kavram için çeşitli yazılışların olması ve yabancı köklerin Türkçe yazım kurallarına uygun kullanılmamaları nedeniyle “açıklık” ve “dilsel-mantıksal doğruluk” ölçütlerine uymadıklarını söylemek mümkündür. Ayrıca, yabancı köklerin türetilmesinde veya çekimlenmesinde birbirinden farklı oluşumların gelişmesi nedeniyle “türetilbilirlik / çekilebilirlik” ölçütünün sağlanamadığı durumların da ortaya çıktığı söylenebilir.

Bununla birlikte, COVID-19’un gelişimiyle ortaya çıkan yeni terimlere ilk etapta karşılık bulmak mümkün olmayabilir. Bu bağlamda, gazete haberlerinde yeni terimlerin yabancı kökleriyle kullanılması ilk etapta olağan görülebilir fakat gerekli terminolojik düzenlemeler yapıldıktan sonra basın organlarının resmi olan güvenilir kaynakları ivedilikle kullanması gerekir. Türkiye’de, terminolojik sorunların çözümünde etkili olabilecek COVID-19 ile ilgili bazı terminoloji çalışmaları yapılmıştır. Bu çerçevede, T.C. Sağlık Bakanlığı terimlerin tanım ve açıklamalarına yer verdiği “COVID-19 Sözlüğü”nü yayımlamış ve Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu COVID-19 terimlerine Türkçe karşılıklar önermiştir. O halde, COVID-19 ile ilgili Türkiye’de gerçekleştirilen terminolojik düzenlemelerden sonra, gazete haberlerinde terimlerin kullanımıyla ilgili bir değişiklik olmuş mudur? Haberlerde terimlerin resmi kurumlarca önerilen tek tip standart yazılışına dikkat edilmiş midir? Terimler gazete haberlerinde Türkçe karşılıklarıyla mı yoksa yabancı kökleriyle mi yer almışlardır? Bir sonraki alt bölümde, Türkiye’deki COVID-19 terminolojisiyle ilgili düzenlemeler sonrasında yayımlanan bazı gazete haberleri incelenerek, terim kullanımlarında düzenlemelere paralel bir gelişim olup olmadığı açığa çıkarılacaktır.

4.2. Türkiye'deki COVID-19 terminolojisiyle ilgili düzenlemeler sonrasında COVID-19 terimlerinin gazete haberlerinde kullanımı

Tablo 2: Türkiye'deki terminolojik düzenlemeler sonrasında bazı gazete haberlerinde geçen COVID-19 Terimleri

Gazete haberlerinde geçen COVID-19 terimleri	Terimin geçtiği gazetenin adı ve haberin tarihi
Koronavirüs	Milliyet 15.06.2021 (5); Hürriyet 05.05.2021 (1); 19.06.2021(4)
Corona Virüs	Sabah 31.05.2020(5); 21.06.2020 (12); 31.07.2020(9);30.08.2020 (6); 30.10.2020(7); 25.11.2020 (13); 21.12.2020(14); 27.01.2021(2); 25.02.2021 (2); 23.03.2021 (1); 20.04.2021 (1).Hürriyet 11.05.2020 (1); 28.02.2021 (1); 19.04.2021(2); 11.05.2021 (1); 02.06.2021 (1)
Entübe	Milliyet 05.08.2020; 03.09.2020;04.10.2020;11.11.2020,04.12.2020;10.01.2021;05.02.2021; 15.03.2021;12.04.2021;12.05.2021/ Hürriyet 14.05.2020; 26.06.2020; 26.07.2020;06.08.2020; 13.09.2021; 12.11.2020; 2.12.2020; 3.03.2021; 01.05.2021/ Sabah
Zirve /Pik	Sözcü 19.04.2020; Hürriyet 21.04.2020; Sabah 15.04.2020
Bulaş riski	Hürriyet 16.04.2021; Sabah 11.05.2021; Sözcü 23.10.2020
Otoimmün	Sabah 23.06.2021; Hürriyet 22.06.2021; Posta 03.06.2021
Saha incelemesi	Hürriyet 02.05.2021; Sabah 27.05.2021; Sözcü 18.04.2020
Koronavirüs Belirtileri	Sözcü 01.05.2021; Hürriyet 06.05.2021; Sabah 17.06.2021
Damlacık	Sözcü 08.07.2020; Sabah 13.06.2021; Hürriyet 07.05.2021
Tecrit	Sabah 21.06.2021; Sözcü 23.01.2021; Hürriyet 05.05.2021
Solunum cihazına bağlı	Sözcü 02.11.2020; Sabah 23.06.2021; Hürriyet 21.05.2021
Sürveyans	Hürriyet 21.05.2021; Sözcü 02.08.2020;Sabah 28.04.2021

Zatürre	Sabah 5.06.2021; Hürriyet 19.02.2021; Sözcü 26.08.2020
Varyant	Sabah 04.02.2021; Hürriyet 23.12.2020; Sözcü 01.04.2021

Tablo 2'den hareketle, COVID-19 terminolojisi ile ilgili Türkiye'deki düzenlemeler sonrasında, yabancı kökenli sözcüklerden ziyade Türkçede karşılığı önerilmiş terimlerin kullanılmaya başlandığını söylemek mümkündür. Öyle ki çalışmamızda düzenlemeler sonrası dönem olarak belirlenen Nisan 2020 sonrası gazete haberlerinde, yabancı terimler için önerilen Türkçe karşılıklara başvurulduğu gözlemlenmiştir. Gazete haber metinlerinde terimlerin Türkçe kullanımlarının yaygınlaşmasına ilişkin bu olumlu gelişme, terminoloji yönetiminin salgının başlangıcından itibaren gerçekleştirilmesinin önemini açıkça göstermektedir ve olası küresel salgınlar karşısında terim kurulunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Diğer bir husus ise, bazı yabancı kökenli terimlerin karşılığının olmaması veya uygun bir karşılık bulunamaması nedeniyle bu terimlerin düzenlemeler sonrası dönemde de, aynı morfolojik düzen ile yazılmaya devam etme eğilimi göstermesidir. Örneğin, kendi kendine gelen bağışıklık anlamında kullanılan *oto immün* terimi. Bununla birlikte, Türkiye'deki COVID-19 terminolojisiyle ilgili düzenlemeler sonrasında, Türkçe kullanımların basında artış göstermesi, devlet bünyesinde alınan terminolojik kararların ne kadar önem arz ettiğini ve dikkate alındığını göstermektedir. Bu nedenle, terimlerin en uygun kullanımları için terminoloji yönetiminin, küresel bir olayın yayılmasından önce başlatılması ve bunun için ilgili terim kurullarının hazır bulundurulması önemlidir.

Ayrıca, yabancı kökenli terimlere Türkçe karşılıklar önerilirken belirtim değerlendirme ölçütlerinin dikkate alınması önemlidir. Terminoloji çalışmasının amacına, hedef kitlesine ve işlevine göre bazı belirtim değerlendirme ölçütlerine uygunluk öncelikli olabilir. Çalışmamız kapsamında, gazete haberlerinde geçen COVID-19 terimleri incelendiğinden ve gazete haberlerinin temel olarak halkı bilgilendirme amaç ve işlevine sahip olmasından ötürü, terimlerin “ hedef gruba uygunluk”, “açıklık” ve “dilsel-mantıksal doğruluk” ölçütlerine uygunluğu öncelikli tutularak bu doğrultuda bir değerlendirme yapılmıştır. 27.06.2020 tarihli Milliyet haber metninde, İngilizce kökenli *peak* kelimesinin hedef kitleyle *pik* şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Terimlerin ödünçlenerek kullanılması uluslararası ölçütüne uymakla birlikte, genelde ilgili alan uzmanlarına hitap etmektedir. Oysa hedef grubu daha geniş kitleler olan gazete gibi bir yayın organında terimlerin halkça anlaşılması önemlidir. “Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Öğretim Görevlisi ve Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Seçil Özkan, DHA'ya yaptığı açıklamasında, birinci dalganın pikinin yaşandığını, ikinci bir pik yaşanmaması için koruma önlemlerinin uygulanması gerektiğini kaydetti” söyleminde bulunurken sözcüğü yabancı kökeniyle kullanmıştır. Yabancı dil bilgisi olmayan halktan bireyler için bu durum bir güçlük teşkil etmektedir. Hürriyet gazetesi 23.10.2020 tarihli haberinde Sağlık Bakanı Fahrettin Koca “İlk zirveyi, bir diğer tabirle ilk piki büyük illerde 14 Nisan'da, ikinci zirve noktasını da eylülde yaşamıştık” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama sayesinde *pik* kelimesinin Türkçe sözlük karşılığı olan *zirve* kullanılmıştır. Milliyet gazetesinin 8 Mayıs 2021 tarihli haber metninde ise “Hızla yayılan ve çocukları da etkileyen bu İngiltere mutasyonu ülkemizde 3. zirveyi görmemize sebep oldu” ifadesinde görüldüğü üzere, birebir *zirve* sözcüğü kullanılmıştır. Hürriyet gazetesi 19.05.2020 tarihli haber metninde, “Yeni tip koronavirüs salgınında her yaş grubunun hastalığa maruz kalabileceğini, ancak hastalığın ağır *enfeksiyona* dönüşme ve hastaneye yatma ortalamasının yaş gruplarına göre farklılık gösterdiğini belirten Medicana Çamlıca Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları Uzmanı, Uzm. Dr. M. Kadir Göktürk” ün ifadesi “enfeksiyon” sözcüğünün yabancı kökenli kullanımını göstermektedir. Buna karşın, daha sonraki aylarda çıkan bir haberde, Milliyet gazetesi 05.11.2020 tarihli röportaj metninde geçen “...mevsim değişikliğiyle beraber soğuyan havayla birlikte rüzgârlı ve sisli havalarla daha sık karşılaşacağı ve bu durumun koronavirüsün *bulaş* riskini artırabileceği” ifadesi, yabancı terim (enfeksiyon) yerine “bulaş” Türkçe karşılığının tercih edildiğini göstermektedir. Morfolojik açıdan terimin kökeni yenidir,

çünkü TDK'de *bulaşıcı/bulaşıcılık* sözcükleri yer almaktadır. İncelediğimiz gazete haber metinlerinden yola çıkarak, COVID-19 terminolojisi ile ilgili düzenlemeler sonrasında, Türkiye'deki gazete haberlerinde COVID-19 terimlerinin Türkçe karşılıklarının kullanımına daha fazla yer ve önem verildiğini söylemek mümkündür.

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'de COVID-19 terminolojisinin hazırlanma ve kullanım evresi ile günlük kullanımda basın dilinden hareketle, terimlerin kullanımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Haber metinlerinin bilgilendirici olması ve hedef kitleyi etkilemedeki önemli rolü açısından örneklemede Türkiye'deki yüksek tirajlı bazı ulusal gazetelerin COVID-19 ile ilgili haber metinlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda, COVID-19 terimlerinin gazete haberlerindeki kullanımı Türkiye'deki COVID-19 ile ilgili terminolojik düzenlemeler öncesi dönem ile sonrası dönem olmak üzere iki dönemde incelenmiş ve belirtilerin uygunlukları belirli belirtim değerlendirme ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Türkiye'deki COVID-19 ile ilgili terminolojik düzenlemeler öncesi dönemde (hastalığın ilk üç ayında), gazete haberlerinde yabancı kökenli terim kullanımının yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Ödünçlenen bazı yabancı terimlerin ise birbirinden farklı Türkçe yazılış şekilleri ile haber metinlerde yer aldığı görülmüştür. Örneğin, Tablo 1'de belirtilen, COVID-19 teriminin gazete haberlerindeki farklı Türkçe yazılışları. Bazı haber metinlerinde ise aynı terim için haber başlığında ayrı metin içinde ayrı yazılış şekillerinin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, özellikle COVID-19 teriminin haber başlığında ve metninde farklı yazılışlarıyla kendini göstermiştir. Gazete haberlerindeki COVID-19 terimlerinin ilgili belirtim değerlendirme ölçütleriyle uygunlukları değerlendirildiğinde, terimlerin genel olarak yabancı kökenleriyle ve farklı yazılış şekilleriyle kullanıldıklarını ve bu durumun 'hedef gruba uygunluk', 'açıklık', 'dilsel-mantıksal doğruluk' ve 'türetebilirlik/ çekilebilirlik' açılarından bazı sorunlar yarattığını söylemek mümkündür.

Türkiye'deki COVID-19 ile ilgili terminolojik düzenlemeler sonrası dönemde ise gazete haberlerinde terimlerin Türkçe karşılıklarının kullanımına doğru bir yönelim olduğu gözlemlenmiştir. Bu yönelimde T.C. Sağlık Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı gibi resmi kurumların gerçekleştirdiği terminolojik girişim ve düzenlemelerin öneminin büyük olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu tarafından yabancı terimlerin Türkçe karşılıklarının sunulduğu lügatçe güvenilir bir kaynak olması bakımından önemlidir ve yabancı kökenli terim kullanımıyla ilgili bazı sorunların çözümünde etkin bir yere sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, çeşitli alanlarda terim kurullarının hazır bulundurulması, salgın gibi acil eyleme geçilmesi gereken konularda terminoloji sorunlarının kısa sürede çözülmesine olanak sağlayacaktır. Böylece hem Türkçemiz gelişip zenginleşebilecek hem de salgın gibi acil eylem planı gerektiren konularda geç kalınmadan olumlu yönde bir gidişatın temelleri en baştan itibaren atılabilecektir.

Kaynaklar

- Altun M. (2020). *Salgın Günlerinde Sözcükler*.
<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10156566941991991>, Erişim Tarihi: 16.05.2021.
- Altun M. (2020). *Google Haber'den salgın sözcükleri*.
<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10157463438721991>, Erişim tarihi: 16.05.2021.
- Aysan A. F., Balcı E., Karagöl E. T. ve diğerleri (2020). *Covid-19 Pandemi Değerlendirme Raporu*. Eds. Şeker M., Özer A., Tosun Z. ve diğerleri, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, TÜBA Raporları No: 34, <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19%20Raporu-Final+.pdf>

- Çavdarci G. (2020). *Koronavirüs İle Hayatımıza Giren Terimler*.
<https://www.hurriyet.com.tr/mahmure/yazarlar/gulcin-cavdarci/koronavirus-ile-hayatimize-giren-terimler-41495170>, Erişim tarihi: 14.05.2021.
- Çöl M. & Güneş G., Evren E. & Us E. ve diğerleri (2020). *COVID-19*. Eds. Osman Memikoğlu & Volkan Genç, Ankara Üniversitesi Basımevi. <http://www.medicine.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/121/2020/05/COVID-19-Kitap.pdf>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- Drewer P., Pulitano D., Schmitz K. (2015). *Terminoloji Çalışması - En İyi Uygulamalar 2.0*. Türkçeye uyarlayan: Ender Ateşman, Grafiker Yayınları.
- Eker S. (2020). *Her Aynı Görünen Aynı Değildir II*.
<https://www.facebook.com/SERA1962/posts/2515528488685921>, Erişim tarihi: 16.05.2021.
- Hasuder COVID-19 Görev Grubu (2020). *Yeni Koronavirüs Hastalığı (COVID-19): Kavramlar ve Tanımlar Rehberi*. <https://korona.hasuder.org.tr/wp-content/uploads/Terminoloji-28.3.2020.pdf>, Erişim Tarihi: 15.05.2021.
- Özdoğan M. (2020). *Koronavirüs (COVID-19) SÖZLÜĞÜ: Bilinmesi gereken 20 terim*.
<https://www.drozdogan.com/koronavirus-covid-19-sozlugu-bilinmesi-gereken-20-terim/>, Erişim tarihi: 14.05.2021.
- Üren Ç. (2020). *A'dan Z'ye Kovid-19: Koronavirüs terimleri sözlüğü*.
<https://www.indyturk.com/node/160731>, Erişim tarihi: 14.05.2021.
- Yılmaz Y. (2020). *Cumhurbaşkanlığı Kültür Ve Sanat Politikaları Kurulu Türkçelerini Önerdi*.
<https://www.facebook.com/groups/50794706990/posts/10156638737476991>, Erişim tarihi: 16.05.2021.
- Zülfikar H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Türk Dil Kurumu.
- Zülfikar H. (2020). Gündemi Meşgul Eden Sağlık Terimleri, *Türk Dili*, 69 (821).

Online References

- <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66394/covid-19-sozlugu.html>, Erişim tarihi: 14.05.2021
- <https://journo.com.tr/tirajlar-2020>, Erişim Tarihi: 19.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/milliyet-tv/bilim-kurulu-uyesi-uyardi-ikinci-bir-pik-yasayabiliriz-video-6245554>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2021/05/08/mutasyonlu-viruste-kac-gun-olmali-uzmanindan-dikkat-cek-en-izolasyon-aciklamasi>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/saglik/pandemi-surecinde-20-yas-alti-nelere-dikkat-etmeli-41520788>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-haberi-saglik-bakani-fahrettin-kocadan-onemli-aciklamalar-41644457> Erişim tarihi: 21.05.2021
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/cinde-sars-salginini-suphesi-41410963>
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kocaeli-il-saglik-mudurlugunden-koronavirus-aciklamasi-41434022>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/abd-koronavirus-tehdidi-nedeniyle-acil-durum-ilan-etti-41435313>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/son-dakika-haberler-ve-korkulan-ordu-avrupada-korona-virus-kaynakli-ilk-olum-41448079>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/japonyadan-kovid-19-ile-mucadele-icin-2-5-milyar-dolarlik-paket-41458300>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/corona-virus-bilgilendirme-brosuru-81-ile-gonderildi-41459026>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/aile/koronavirus-kaygisini-cocuklariniza-hissettirmeyin-41470043>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iyilesmis-hastanin-kaniyla-corona-virus-tedavisi-turkiyede-de-basliyor-41482491>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2020/01/22/saglik-bakani-kocadan-son-dakika-grip-aciklamasi>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2020/01/31/corona-virus-belirtileri-nelerdir-corona-virusu-belirtileri-nasil-fark-edilir>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2020/02/18/kovid-19-dunya-genelinde-73-binden-fazla-kisiye-bulasti>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/galeri/saglik/koronavirus-hakkinda-dogru-bilinen-yanlislar>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2020/03/02/saglik-bakanligi-bilim-kurulundan-koronavirus-brosuru>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/galeri/saglik/10-soruda-koronavirus-iste-koronavirus-ile-ilgili-bilmeniz-gerekenler>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sabah.com.tr/saglik/2020/03/31/salgin-korkusu-varolan-psikiyatrik-hastaliklari-tetikliyor>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/enfeksiyon-hastaliklari-uzmani-dr-kadir-gokturk-anlattikoronavirusten-korunmanin-4-yolu-5600628>, Erişim tarihi: 22.05.2021.

- <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/istanbul-universitesinin-corona-virusu-raporu-ortaya-cikti-5600119/>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/corona-uyarisi-yapan-ve-susturulmak-istenen-doktora-da-virus-bulasti-5606462/>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/koronavirus-nesnelerin-uzerinde-ne-kadar-sure-yasayabilir-5624953/>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/prof-dr-colak-koronavirus-yayilma-hizi-azalacak-cunku-5658383/>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/saglik/yeni-koronavirus-enfeksiyonunu-teshis-edebiliyor-muyuz-olasi-bir-salgina-hazir-miyiz-5671370/>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/corona-virusu-nedeniyle-karantinaya-alinan-il-ilce-mahalle-ve-koyler-5711405/>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/cinde-ortaya-cikan-virus-tum-dunyaya-yayilabilir-2234020>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/bakan-kocadan-coronavirus-aciklamasi-2236547>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/bakan-koca-ulkemizde-koronavirus-tanisi-alan-vatandasimiz-yok-2236855>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/dunya-saglik-orgutunden-hukumetlere-koronavirus-cagrasi-hazirlikli-olun-2239350>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/metrobus-ve-duraklara-koronavirus-temziligi-2241583>, Erişim tarihi: 23.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/turkiye-koronavirus-icin-etkin-onlemler-aldi-2243892>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.posta.com.tr/son-dakika-turkiyede-corona-virusten-olenlerin-sayisi-214e-yukseldi-2246965>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkler-ambulans-ucakla-getirilecek-6132862>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/galeri/operasyon-tamam-ankaradaki-14-gunluk-karantina-basladi-6134994/1>, Erişim tarihi: 22.05.2021.
- <https://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/koronavirus-sonrasi-sirketler-tek-tek-acikladi-onlarca-magaza-kapandi/98000/98736/>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-koronaviruste-sok-dalgaları-devlet-baskani-karantinada-6154780/2>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-en-yetkili-isimden-soke-eden-koronavirus-aciklamasi-iste-tehlikede-olan-4-ulke-6156820>, Erişim tarihi: 20.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/corona-virusu-vaka-sayisi-ve-olum-sayisi-kac-oldu-turkiyede-corona-virusu-tablosu-6176415>, Erişim tarihi: 21.05.2021.
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/pandemi-hastanesinin-yogun-bakim-unitesi-ilk-kez-goruntulendi-6275266>, Erişim tarihi: 5 Ağustos 2020
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/toplum-bilimleri-kurulu-uyesi-ilhan-aktif-vaka-sayisi-19-binlere-cikti-6296830>, Erişim tarihi 3 Eylül 2020

- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yogun-bakimdaki-baskan-bocekin-kritik-sureci-devam-ediyor-6321630>,Erişim tarihi 4 Ekim 2020
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-icislerinden-yeni-korona-genelgesi-81-ilde-yasaklandi-6352520>,Erişim tarihi 11 Kasım 2020
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-kadir-topbas-koronavirus-nedeniyle-yogun-bakima-alindi-6370999>,Erişim tarihi 4 Aralık 2020
- <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/corona-virusu-belirtileri-nelerdir-korona-virus-covid-19-tum-belirtileri-6402275> Erişim tarihi 10 Ocak 2021
- <https://www.milliyet.com.tr/dunya/almanyada-koronavirus-olumleri-60-bini-asti-6423856>,
Erişim tarihi 5 Şubat 2021
- <https://www.milliyet.com.tr/ege/nefes-alacak-hal-birakmiyor-6456181>, Erişim tarihi 15 Mart 2021
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yogun-bakimlar-pek-cok-ilde-doldu-6479387>,Erişim tarihi 12 Nisan 2021
- <https://www.milliyet.com.tr/gundem/onlar-bizim-meleklerimiz-karim-oldu-mu-6503768>, Erişim tarihi 12 Mayıs 2021
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bilim-kurulu-uyesinden-dikkat-cekten-sozler-akil-alir-gibi-degil-41517143>, Erişim tarihi 14 Mayıs 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/prof-dr-mehmet-ceyhandan-10-hayati-oneri-41550648>,Erişim tarihi 26 Haziran 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyenin-koronavirusle-mucadelesinde-son-24-saatte-yasananlar-41573414>,Erişim tarihi 26 Temmuz 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/osman-muftuoglu/pandemiye-fren-olabilecek-10-yeni-oneri-41580467>,Erişim tarihi 6 Ağustos 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/pandemi-doktoru-koronavirusle-mucadeleyi-anlattı-41610216>,
Erişim tarihi 3 Eylül 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-5-gun-arayla-iki-aci-olay-41660893>, Erişim tarihi 12 Kasım 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/entube-dogum-yapan-anne-hayatini-kaybetti-41677363>, Erişim tarihi 2 Aralık 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/yogun-bakimdakilerin-yarisi-gocmen-41753793>,Erişim tarihi 3 Mart 2021
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ordudan-aci-haber-kari-koca-5-gun-arayla-koronavirusten-oldu-41801291>, Erişim tarihi Mayıs 2021
- <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/son-dakika-haberi-bakan-koca-turkiyede-corona-virusu-gunluk-tabloyu-ve-son-durumu-paylasti-turkiyede-corona-virusu-vaka-olum-iyilesen-hasta-sayisi-kac-oldu/3>,Erişim tarihi 29 Mayıs 2020
- <https://www.sabah.com.tr/kilis/2020/07/09/kiliste-korona-virusten-tedavi-goren-hasta-sayisi-65e-yukseldi>, Erişim tarihi 9 Temmuz 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/futbola-yeniden-baslama-planlari-alt-ust-oldu-41514185>, Erişim tarihi 10 Mayıs 2020
- <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-son-dakika-haber-27-subat-koronavirus-tablosu-son-durum-turkiye-corona-virus-vaka-sayisinda-dikkat-cekten-yukselis-iste-covid-19-verilerinde-son-aciklamalar-41746289>, Erişim tarihi 28 Şubat 2021

<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-corona-virus-gecirenler-ne-zaman-asi-olabilir-iste-covid-19-olanlar-icin-ikinci-doz-asi-detayi-41823820>, Erişim tarihi 02 Haziran 2021

<https://www.hurriyet.com.tr/video/koronavirus-asilamasinda-yas-siniri-30a-indi-41835508>, Erişim tarihi 19 Haziran 2021

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/pik-yapmak-ne-demektir-pik-noktasi-nasil-oluyor-5758466>, Erişim tarihi 19 Nisan 2020

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/pik-noktasi-3-mayista-41499346>, Erişim tarihi

43. Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz eserinin İngilizce çevirisi üzerine bir çalışma**Burcu YAMAN**¹

APA: Yaman, B. (2021). *Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz* eserinin İngilizce çevirisi üzerine bir çalışma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 552-574. DOI: 10.29000/rumelide.984847.

Öz

Geleneksel tiyatromuzun en güzel örneklerinden olan “Karagöz Gölge Oyunu” Türkiye’nin UNESCO somut olmayan kültürel miras listesinde yer alan kültürel zenginliklerinden biridir. Bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarımı hem genç neslin bu değerleri tanınması hem de kültürlerarası diyalogun ve etkileşimin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun en etkili yollarından biri de yeni ürünlerin ortaya çıkartılması, çevirileri ve çevirilerinin sahnelenmesi yoluyla dünya dolaşımının sağlanmasıdır. Muhavere yazımı bu alanda yapılan en önemli çalışmalardan biridir. Fakat yazılan oyunların çevirilerinin çok az olması ve yabancı dilde çok az sayıda oyun sahnelenmesi kültürel ve kültürlerarası sürekliliğin sağlanmasını engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. Bu bağlamda çevirmen ve çevirmen adaylarına önemli görevler düşmektedir. Karagözün yarattığı, mizah, eğlence ve gölge oyunu geleneğinin başka kültürlerle en iyi şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu çalışmada Profil yayıncılığa ait *Selected Stories of Hacivat and Karagöz* adlı eser Katharina Reiss’in çeviri eleştirisi yaklaşımı doğrultusunda kaynak metinle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan inceleme neticesinde kültürel öğelerin aktarımında zorluklar yaşandığı ve özellikle tekerleme, bilmece yapılarında yer alan mizahi etkinin hedef kültürde sağlanamadığı gözlemlenmiştir. Bu problemler için yaratıcı metin uyarlaması doğrultusunda öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan örnekler verilmiştir. Çalışmanın çevirmen ve çevirmen adaylarına, Karagöz gölge oyununun çevirilerine ve bu yolla sürekliliğinin ve dünya dolaşımının sağlanmasına ve kültürlerarası diyaloga katkı sunacağı düşünülmüştür.

Anahtar kelimeler: Çeviri, Gölge Oyunu Karagöz, Katharina Reiss’in çeviri eleştirisi yaklaşımı, yaratıcı metin uyarlaması

A study on the English translation work *Selected Stories of Hacivat and Karagöz***Abstract**

Karagöz shadow theatre is one of the cultural values placed in the list of Turkey’s Intangible Cultural Heritage UNESCO. The transfer of these values to future generations is important both in terms of introducing them to youngsters and ensuring intercultural dialogue. One of the most effective way of this is to translate and stage these plays to provide their circulation. First step is rewriting conversations. But the number of these studies are few and also the translations and staging of the plays are few. This is one of the leading factor that prevents the cultural sustainability. Thus translators have some important tasks. The tradition of humour, amusement and shadow theatre should be transferred in the best way. In this study the work titled *Selected Stories of Hacivat and Karagöz* by Profil publishing has been analyzed through Katharina Reiss’ criticism approach. The results showed that there were some difficulties in the transferring of the cultural elements and It was observed that the effect in the source

¹ Öğr. Gör. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, (Samsun, Türkiye) burcuyaman1@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6381-4122 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.984847]

text could'nt be provided in the target text in the translations of riddles and tongue twisters. For this problems some suggestions have been made through the transcreation. In this context some examples have been presented. The study aims to contribute to translations of Karagöz, ensuring their sustainability through written texts and staging and intercultural dialogue.

Keywords: Translation, Shadow theatre Karagöz, Katharina Reiss' translation criticism approach, transcreation

1. Giriş

Geleneksel Türk Tiyatrosunun önemli bir parçası olan Karagöz gölge oyunu UNESCO somut olmayan kültürel miras listesinde yer almaktadır. Bu geleneksel güldürü sanatı günümüzde televizyon, akıllı telefonlar gibi teknoloji ürünlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte unutulmaya başlanmıştır. Uluslararası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği (UNIMA), Kültür Bakanlığı, Akbank Karagöz ve Kukla Tiyatrosu, belediyeler ve hayâli eğitimi almış sayılı ustaların çabalarıyla yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu mirası canlı tutmak, gelecek nesillere aktarmak ve kültürümüzü başka toplumlara aktarmanın yollarından biri yeni Karagöz oyunlarının üretilmesi ve çevirilerinin yapıp sahnelenmesi yoluyla dünya dolaşımının sağlanmasıdır.

Türk dünyasında karagöz iki anlamı çağrıştırmaktadır. Biri 'Karagöz' adındaki karakter diğeri ise gölge oyunlarının geneline verilen isim (Sakaoğlu, 2011: 18). Bazı Türk ve Arap sûfilerin eserlerinde hayalü'l-sitare (perde hayali), zıllu'l-hayal (hayal gölgesi) olarak geçen bu oyun hayal sahnesinin kâinata benzetilerek varlıklar ve mutlak varlık arasındaki ilişkiyi temsil etmiştir (a.g.e.: 31). Karagöz, deve ve manda derisinden yapılan insan, eşya, hayvan tasvirlerinin beyaz perde üzerinde arkadan verilen bir ışık yardımıyla yansımalar sağlanarak canlandırılmasını temel alan bir gölge oyunudur. Karagöz oyunlarını oynatan, seslendiren kişiye ise 'hayali' denir (Mutlu, 1995: 55). Öncelikli özelliği eğlendirmek olan Karagöz oyunlarında musiki, resim, şiir, mizah, edebiyat, dans tasavvuf, hiciv gibi unsurlar da yer almaktadır. Karagöz kahvehanelerin popüler olduğu 16. yüzyıl sonlarında Türkiye'de popüler olmuştur. Daha sonrasında daha çok ramazan ayı boyunca oynatılan bir oyun haline gelmiştir. Böylece Karagöz festival ve dinsel özelliklerin bileşimi olmuştur (Aykaç, 2016:614).

2. Karagöz gölge oyununun tarihi gelişimi ve yapısal özellikleri

Karagöz gölge oyunu ile ilgili birçok araştırmacı tarafından incelemeler yapılmış eserler ortaya konmuştur. Oyunun nerede doğup nasıl yayıldığı ile ilgili Asya'da doğup Batı'ya yayılmış olduğu ve Batı'da doğmuş olup Asya'ya yayılmış olduğu şeklinde iki farklı yaklaşım olmuştur. Andreas Tietze (1977: 16-17)'nin vermiş olduğu bilgiye göre Türk Karagöz oyunları 16. yüzyıla anılmakla beraber, 13. yüzyıldaki Çin, Endonezya ve Mısır gölge oyunlarından türemiştir. Bu oyunlar Cava gölge oyunu ile benzerlikler göstermektedir. 1517 yılında Mısır'ı fetheden Yavuz Sultan Selim Memluk Sultanı Tumanbay'ın Roda Adasında asılışını hayal perdesinde canlandıran bir hayali sanatçısını oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın da görmesi için İstanbul'a getirir (Mutlu, 1995:53). Anadolu'ya oyunun girişi bu şekilde olur. Oyuna zamanla Türk yaratıcılığı katılmış daha renkli ve hareketli özgün bir hale getirilmiştir. Daha sonrasında da Osmanlı imparatorluğu ve çevresinde yayılmıştır (And, 2004: 40). 1582 şenliğini anlatan Sûrnâme-i Hümayun'da ayrıntılı bir biçimde geçmektedir. Evliya Çelebi'nin kitabında ise oyunun konusu, özellikleri, perde gazelleri ve dönemin oyuncularını hakkında bilgiler yer almaktadır (a.g.e.: 40-42). Çelebi'ye göre Karagöz'ün esas adı Bâli Çelebi'dir ve Padişah Sultan Orhan'ın Bursa'da cami yaptırmaya karar verdiği dönemde bu caminin inşaatında görev alır ve orada ustabaşı Hacı İvaz yani Hacivat'la tanışır. Samiyetleri sohbet dönüştürür bu iki arkadaşın eğlenceli diyalogları işçilerin işlerini bırakmalarına sebep olur ve cami inşaatı yavaşlar. Durumu öğrenen

padişah ikisinin de başlarını vurdurarak cezalandırır. Fakat sonra bu duruma çok üzülür. Küşteri adında bir adam padişahın acısını hafifletmek için onların gölge kukllarını yapar ve oynatır. (Mutlu, 1995: 53-54). Bundan dolayı Karagöz Perdesinin diğer bir adı da 'Küşteri Perdesi' dir (Sakaoğlu, 2011: 49). Selim Nüzhet Gerçek (1942: 45)'in George Jacob (1925: 8)'den aktarmış olduğu bilgiye göre ise Çin gölgeleri adı verilen hayal oyunu ilk defa M.Ö. 121 yılında ortaya çıkmıştır. Çok sevdiği eşini kaybeden Çin imparatoru Wu'yu teselli etmek için Sav-Wöng adlı bir sanatkar bir perde arkasında ölen eşini hatırlatması için gölge bir karakteri oynatmıştır. Karagöz ve Hacivat'ın yaşayıp yaşamadıkları kesin belgelerle ortaya konamamıştır. Karagöz okula gitmemiş okuma ve yazması olmayan ve bu sebeple mesleği olmayan bir kişidir. Bilmediği konularda bile bilmiyorum demez. Açıkgoz ve kurnazdır hiç altta kalmaz fakat kibar konuşmasını da beceremez, duyduğu sözleri yanlış anlayıp uydurma ve saçma cevaplar verir (Oral, 2019: 6). Hacivat ise okumuş çevresinden saygı gören bir kimsedir. Bu sebeple halk tarafından gözü kara, cesur halk temsilcisine Karagöz, okuryazar olan Hacı Evhat 'a da Hacivat denmiştir (Hınçer, 1959). Oyunlarda yer alan diğer tipler ise Çelebi, Tiryaki, Beberuhi, Kambur, Matiz, Cambaz, Zenneler, Külhanbeyi, Kayserili, Kastamonulu, Karadenizli, Rumelili, Bolulu ve diğerleri gibi birçok oyuncudan oluşur (Sakaoğlu, 2011: 183-229). Karagöz oyunu giriş (mukaddime, prolog), muhavere, (söyleşi, diyalog), Oyun (Fasıl) ve Bitiş (Final, Epilog) olmak üzere dört bölümden oluşur. Kamıştan yapılan bir düdüğü (narke) çalmasıyla göstermelik (dekor: ev, bitki vs.) perdeden çekilir. Sonra perdenin sol tarafından semai okuyarak Hacivat gelir (Mutlu, 1995: 55). Semai bittikten sonra "Hây Hâk!" sözlerinden sonra perde gazeli okur. Perde gazeli özel bir şiirdir. Oyunun başlangıcı olarak kabul edilen bu bölüm Hayâl perdesinin tasavvufî yönünü vurgular. Gazel sonunda Hacivat "Yar bana bir eğlence!" der ve Hacivatı perdeye davet eder.

Ünver Oral (2019:9)'ın vermiş olduğu bilgilere göre 'muhavere' Karagöz ve orta oyununda kullanılan bir terimdir ve bir veya birkaç kişinin konuşmasına denmektedir. Asıl oyundan bağımsız olan bu konuşmalar her konuda olabilir. Hatta bu bölümün başına giriş sonuna bitiş eklenerek ve şiir, müzikle zenginleştirilerek tek başına bir gösteri olarak da sunulabilir. Muhaverenin bitişinden sonra asıl oyun başlar ki bu bölüme 'Fasıl' denir. Bu bölümde çeşitli tipler perdeye gelir ve oyun hareketlenir. Bitiş bölümü genellikle Hacivat'ın "Yıktın perdeyi eyledin viran / Varayım sahibine haber vereyim heman" sözleriyle biten bölümdür. Karagöz oyununun oynatımındaki en önemli unsurlardan biri de doğaçlama tekniğidir. Buna "Tulûat" denilir. Duruma göre hâyali doğaçlama (tulûat) tekniğine başvurulabilir. Bu teknik, özel yetenek, bilgi ve kültür gerektirir (Oral, 2019: 23). Karagöz gölge oyunu metinlerinde bilmece, tekerleme, ikileme, şive, türkü gibi kültüre özgü öğelere sıkça yer verildiği görülür.

3. Kuramsal çerçeve

Çeviri, bir eserin dünya dolaşımı ve tanıtımının en etkin yollarından biridir. Geleneksel tiyatromuzun önemli bir parçası olan 'Karagöz Gölge Oyunu' kültürlerarası iletişim açısından da önemli bir misyona sahiptir. Bu görevi en güzel ve en etkin şekilde yerine getirebilmesi için sürekliliğinin sağlanması ve çevirilerinin en güzel şekilde yapılması gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle diğer çeviri türlerine göre daha farklı özellikler gerektiren tiyatro çevirisi ve çevirilerin farklı yönleriyle kapsamlı şekilde ele alınmasını sağlayan çeviri eleştirisi konuları ele alınacaktır. Daha sonrasında bu kapsamda Katharina Reiss'in çeviri eleştirisi yaklaşımı ve bu yaklaşım doğrultusunda incelenmiş olan *Selected Stories of Hacivat and Karagöz* adlı eserden çeviri örnekleri sunulacaktır. İncelenmiş olan örnekler sonucunda tespit edilen çeviri sorunları yaratıcı metin uyarlaması (transcreation) kavramı çerçevesinde değerlendirilecek, yapılmış Türkçe ve İngilizce örnek çalışmalar doğrultusunda öneriler sunulacaktır.

3.1. Tiyatro çevirisi

Tiyatro çevirisi kaynak metnin ne dediğini anlamak onu hedef dile aktarmak ve bunu yaparken aynı zamanda yorumlayabilmek demektir. Bazen bu durum yeniden yazmayı, uyarlamayı hatta metnin yeniden yaratılmasını gerektirebilir. Tiyatro çevirisi karakterlerin konuşması, görüntüsü, söylemleri gibi artı unsurlar içerdiği için çoklu yaklaşım gerektirmektedir. Dolayısıyla tiyatro çevirmeninden beklenen anlaşılabilir, söylenebilir ve sahnelenebilir bir ürün ortaya çıkarmasıdır. Bu sebeple çevirmen çeviriye bazen oyuncu, bazen yönetmen bazen de izleyici gözüyle bakabilmelidir. Böylece kaynak metindeki etkiyi hedef metinde yaratmayı başarabilecektir. Ülkemizde tiyatro çevirisine yönelik kuramsal çalışmalar sınırlı sayıda. Beki Haleva (2011: 33) yapmış doktora tezi çalışmasında bu konuya değinmiş, dünyadan ve Türkiye’den araştırmacıların konuya yönelik çalışmalarıyla ilgili bilgiler sunmuştur. Bu kapsamda Ortrun Zuber-Skerritt’den (1984) bahsetmiş Skerritt’in tiyatro çevirisini yazınsal metinden ayırtan iki özelliğe; oynanabilir ve söylenebilir olmasına vurgu yaptığını ifade etmiştir. Ona göre çevirmen metnin tiyatral kısmı ile de ilgilenmeli ve çevirme eyleminden önce eseri izlemelidir. Haleva (2011:33-36) çalışmasında tiyatro göstergebilimi üzerinde çalışmış olan Susan Bassnett ve Patris Pavis isimlerine de yer vermiştir. Roger Pulvers, Anne Ubersfield, Aoltonen de bu alanda çalışmaları olan isimler arasındadır. Yapılan çalışmaların ortak noktası tiyatro çevirisinin özel bir alan olduğudur. Bu çalışmalarda en sık geçen kavramlar ise sahnelenebilirlik, kültürel kabul, karakterlerin kendilerine özgü söylemleri olmuştur. Türkiye’deki yaklaşımlar üzerinde de duran Haleva Özdemir Nutku’nun alanla ilgili çalışmalarına değinmiş onun sözcüğün sözlük anlamı değil oyundaki işlevine vurgu yaptığını dolayısıyla dilin farklılığına vurgu yaptığını dile getirmiştir. Yani tiyatro çevirisinde yazınsal dil değil güncel konuşma dili kullanılmalıdır (Nutku, 1978:81’den aktaran Haleva, 2011: 44). Ülkemizde yabancı dillerden Türkçeye ve Türkçeden yabancı dillere çevrilmiş ve uyarlanmış eserler mevcuttur. Ayrıca Türk oyunlarının yabancı dillere çevrilmesine ön ayak olan ve UNESCO’nun bir kolu olan International Theatre Institute (ITI) Uluslararası Tiyatro Enstitüsü mevcuttur. Melahat Özgü, Rudolf Fahner, Nüvit Özdoğru, Carolyn Graham, Tahsin Saraç, René Giraud, Sezen Duru, Nermin Menemencioglu Türkçeden yabancı dillere çevrilen tiyatro eserlerinde adı geçen çevirmenlerdir (Zeytinkaya, 2018: 290).

3.2. Çeviri eleştirisi

Çeviri eleştirisi çeviri metnin kapsamlı bir şekilde hem dilsel hem de dil dışı öğeler doğrultusunda incelenmesini gerektirir. Çeviri eleştirisi ilk zamanlar kaynak metin odaklı gerçekleşmiştir. Kaynak metne eşdeğer çeviri kabul görmüştür ve metne eşdeğer olmayan çeviri hatalı kabul edilmiştir. Eşdeğerlik kavramı dilsel bağlamda ele alınmış dil dışı öğeler göz ardı edilmiştir. Bu yaklaşımlar çeviri eleştirisinin bilimsel bir yapıya kavuşmasını sağlayamamıştır. Özellikle kaynak metne bağlılığın esas alındığı kutsal metin çevirileri dönemi bu sürecin uzamasına yol açmıştır. Nida (1975:123-135) kutsal metinlerin dilsel eşdeğerliliğinin yerine çevirinin erek kültürde kaynak kültürdekine benzer bir etki yaratması gereği üzerinde durmuştur ve bu etkinin sadece dilsel göstergeler ölçüt alınarak yaratılamayacağını altını çizmiştir. Çeviri eleştirisine olan yönelim dilbilimsel yaklaşımlarla artmış ve yeni arayışlar başlamıştır. Werner Koller, Wolfram Wills, Juliane House gibi çeviri kuramcıları erek metnin özelliklerini temel alan bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Koller (1997:228-265) kaynak metni düz anlamsal, metinsel, pragmatik ve biçimsel açıdan incelerken, House (2002), metnin erek metindeki işlevine göre değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Christiane Nord (1995) karşılaştırmanın gerekliliğini ve çeviri eleştirisine ilişkin ölçütler olması gerektiğini savunmuştur. 1970 ve 80’li yıllarda Katherine Reiss, kültürlerarası iletişim açısından metin türü kavramını gündeme getirmiştir. Reiss’in çalışmaları Hans Vermeer’in skopos kuramına öncülük etmiştir. 1984 yılında Hans J. Vermeer ile yapmış oldukları *Ground Work for General Theory of Translation* başlıklı çalışmalar ile çeviriye işlevsel bir yaklaşım getirmişlerdir (Munday, 2001:79).

Türkiye’de çeviri eleştirisi Nurullah Ataç, Bedrettin Tuncel, Sabahattin Eyüboğlu ve sonrasında Akşit Göktürk, Tahsin Yücel, Ahmet Cemal gibi isimlerin çeviri eleştirisi alanına yönelimleriyle başlamış, 1940’larda başlayan çeviri dergileri etkinlikleriyle devam etmiştir. Bunlara örnek olarak Emine Bogeç Demirel ve Hülya Yılmaz’ın Tercüme, Yazko ve Metis çeviri dergilerinde *Çeviri Eleştirisinin Türkiye Serüveni* başlıklı bildirilerinde Nusret Hızır gibi eleştirmenlerin arayışlarının kuramsallığa geçişteki önemine vurgu yapmışlardır. *Yazko* çeviri dergisi çeviribilime ayırmış olduğu özel bölümü ile çeviri eleştirisine yapıcı bir statü kazandırmıştır. Onu *Metis* dergisi takip etmiştir. Bu alanda akademik çalışmalar da yapılmıştır (Haleva,2001:7-8). Bunlardan birisi de Hasan Anamur’un çeviri işleminde karşılaşılabilecek problemleri beş ayrı düzeyde nesnel saptama ve eleştirme aracı olarak sunduğu “Beş Düzeyli Nesnel Çeviri Eleştirisi Yöntemi” dir (Anamur, 1998: 1-13). Bu eleştiri yöntemi çevirmenin yazarın eserini çok iyi anlayıp ekinsel ve biçimsel ve etkisel eşdeğerlikle yeniden üretmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda metnin düzanlamsal, yananlamsal, biçimsel, uygulama ve etkileme düzeyinde değerlendirilmesini önermiştir.

3.3. Katharina Reiss’in çeviri eleştirisi yaklaşımı ve metin türü kavramı

Katharina Reiss, Karl Bühler’in bilgilendirici, anlatımcı ve işlemci olmak üzere üç dilsel işlevi ve oluşturdukları farklı metin türleri düşüncesinden yola çıkarak bir model geliştirmiş ve dört metin türü belirlemiştir: bilgilendirici metin, yazınsal metin, işlemsel metin, görsel ve işitsel metin. Reiss (2014: 66) kültürlerarası bildirişimin sözcük ve tümce düzeyinden çok metin düzeyinde ele alınmasını savunmuştur. Genel çeviri metodunu metnin türünün belirlediğini ifade etmiştir. Reiss (a.g.e.: 31)’a göre bilgilendirici metinler içerik odaklı metinlerdir. Bu metinlerde biçim değil içerik önemli olduğundan bu metinler içeriğinden bir şey kaybetmemelidir. Haber, bildiri, rapor, tez, kullanma kılavuzu gibi ürünler bu grupta yer alır.). Yazınsal metinler ise biçim odaklıdır. Bu sebeple bu metinler, estetik öğeleri göz önünde bulundurularak ve bu yönde eşdeğerliği sağlanarak çevrilmelidir. Şiir, roman, hikâye, deneme, fıkra türleri bu gurupta yer alır. İşlemsel metinler ikna odaklı metinlerdir ve kaynak metindeki etki erek metinde de sağlanacak şekilde çevrilmelidir. Bu gurupta reklam metinleri, çeşitli broşürler, ilânlar, tanıtım afişleri yer alabilir (a.g.e.: 34-39). Reiss ‘ın görsel-işitsel olarak adlandırdığı grupta yer alan türler ise daha çok okunmak için değil dinlenmek ya da izlenmek içindir. Yazılan bu metinler ikna odaklı metinlerde olduğu gibi kaynak dilde oluşturduğu etkiyi hedef dilde de oluşturabilmelidir. Çeviriler bunu sağlayacak yönde yapılmalıdır. Tiyatro ürünleri, oyunlar, gösteriler, radyo programları bu guruba dahildir (a.g.e.: 43-44). Bazen bir metin bu dört metin türünün özelliklerini aynı anda taşıyabilir.

Reiss’in yaklaşımına göre ‘Nesnel Çeviri Yaklaşımı’ olumlu veya olumsuz mutlaka açık ve doğrulanmış örneklerle tanımlanmış olmalıdır (a.g.e.: 7). Bu anlamda öncelikle metnin türü belirlenmeli ve türüne göre metin hem dilsel öğeler hem de dile ilave öğeler açısından değerlendirilmelidir (a.g.e.: 94). Reiss çeviri eleştirisini üç başlık altında toplamaktadır. Birincisi metin türünün belirlenmesidir (yazınsal bağlam).Bu işlemden sonra metnin dil içi öğelere göre değerlendirilmesi (dilsel bağlam), daha sonrasında da dile ilave öğelere (edibilimsel bağlam) göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Dil içi öğeler erek metindeki sözcük seçimleri, dil bilgisel ve biçimsel öğeler olurken dile ilave öğeleri erek metnin durum, zaman, yer özellikleri oluşturur.

3.3.1. Dil içi öğeler

Reiss’in dil içi öğeler olarak adlandırdığı öğeler arasında anlamsal öğeler, sözcüksel öğeler, dilbilgisel öğeler, üslûpla ilgili faktörler yer almaktadır.

3.3.1.1. Anlamsal öğeler (Semantic elements)

<p style="text-align: center;">Adres RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714 e-posta: editor@rumelide.com tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>	<p style="text-align: center;">Address <i>RumeliDE Journal of Language and Literature Studies</i> Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8 Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714 e-mail: editor@rumelide.com, phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616</p>
---	--

Çeviride anlamsal açıdan değerlendirmede “Çevirmen söylenen ifade ile ne demek istemiştir?” sorusu karşılaştırmalı olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada çevirmen yanlış yorumlama, keyfi eklemeler ve eksiltmeler, anlamsal tezatlıklar, çok anlamlı ifadeler, eş sesli kelimeler konularında dikkatli olmalıdır. Metni sadece sözcük, cümle (micro context) ya da paragraf olarak görmemeli, bir bütün (macro context) olarak değerlendirmelidir (Reiss, 2014:53).

3.3.1.2. Sözcüksel öğeler (Lexical components)

“Sözcüksel öğelerin değerlendirilmesinde kaynak dilde var olan kelimelerin erek dilde yeterliliği sağlanabilmiş midir?” ve “Kelimeler doğru şekilde kullanılmış mıdır?” sorularına yanıt aranmalıdır. Diller arasındaki farklılıklardan dolayı sözcüklerde yapısal ve kavramsal farklılıklar olabilmektedir. Metin kelime oyunları, deyimsel ifadeler, mecaz kelimeler, teknik kelimeler, erek kültürde eşdeğeri olmayan kelimeler, atasözleri, sık karıştırılan kelimeler, eş sesli kelimeler açısından dikkatle değerlendirilmelidir (a.g.e.: 57).

3.3.1.3. Dilbilgisel öğeler

Kök, söz dizimi, dilbilgisi kuralına uyum gibi unsurlar göz ardı edildiğinde cümlenin anlamı bozulmakta ve değişebilmektedir. Bu sebeple çevirmenin kaynak ve erek dilin yapısını ve dilbilgisi kurallarını çok iyi bilmesi gerekmektedir. (a.g.e.:60)

3.3.1.4. Uslûpla ilgili faktörler

Konuşma dili, resmi kullanımlar, günlük ifadeler, yöresel kültürel, edebî ifadeler toplumdan topluma değişiklik gösterebilmektedir. Bu sebeple çevirmenin her iki dile de hâkim olması gerekmektedir. Aynı biçimsel ve anlamsal etkiyi yaratmak için yaratıcı olması, uygun eşdeğerlik için uyarılama yapması gerekebilir (a.g.e.: 63)

Tüm bu öğeler metnin değerlendirmesi yapılırken bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Çünkü her biri birbirleriyle ilişkili ve metin türüyle bağlantılıdır.

3.3.2. Dil dışı öğeler (Extra linguistic elements)

Reiss (a.g.e.: 66-90), çeviri eleştirisinde sadece dil içi öğelerin yeterli olmadığını dile ilave öğelerin de metnin anlamını etkilediğinin altını çizmektedir. Reiss tarafından bu öğeler anlık durum, konu ve alan bilgisi, zaman faktörü, yer faktörü, konuşmacı-yazar faktörü, etkili ifadeler olarak tanımlanmıştır.

3.3.2.1. Immediate situation (Anlık durum)

Çeviri sürecinde bir kelimenin veya ifadenin hedef dilde birden fazla karşılığı olabilmektedir. Bu karşılıkların seçimini bazen anlık durumlar belirler. Ünlem kullanımı, imalar, yazın eserleri, tarihi olaylar, konuşma diline özgü kısaltılmış ifadeler, italik yazımlar çeviriyi güçleştirebilir. Çevirmenin bunların araştırmasını iyi yapması ve kendisini konuşmacının ve dinleyicinin yerine koyması gerekir. Çeviri eleştirmeni de aynı şekilde karşılıkları bulurken anlık durumları, anlamsal karşılıkları göz önünde bulundurmalıdır (a.g.e.: 68-69).

3.3.2.2. Alan ve konu bilgisi

Dil dışı öğeler kapsamında değerlendirilen bir başka unsur da konu ve alan unsurudur. Çevirisi yapılacak ya da çeviri eşleştirisi yapılacak metnin konusu ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmak gereklidir. Çevirmen alana hâkim olmalı ve çevirisini alana ait bilgileri göz önünde bulundurarak yapmalıdır. Bu noktada bazen kelimelerin etimolojik bilgisine, dönemsel kullanımlarına ihtiyaç duyulabilir. Bu sebeple alanla ilgili terminolojiyi de iyi bilmek gerekmektedir. (a.g.e.:70-71).

3.3.2.3. Zaman faktörü

Eğer metin eski veya belirli bir dönemde oluşturulmuş ise kelimelerin ve olayların döneme ait unsurlar içermesi muhtemeldir. Bu durum çeviri eleştirisini de etkileyecektir. Özellikle eski dildeki metinlerin çevirisinde kelime seçimi, eskimiş morfolojik ve söz dizimsel formlar çeviriyi ve çeviri eleştirisini güçleştirebilir. Günümüz okuyucu kitlesi için eski eserlerin dili kolay anlaşılır olmayabilir bu sebeple klasik eserlerin zaman zaman güncellemeleri yapılmakta ve yeniden basılmaktadır (a.g.e.: 71-72).

3.3.2.4. Yer faktörü

Zaman faktörü de yer faktörü gibi çeviri ve çeviri eleştirisini çok yönlü bir şekilde etkilemektedir. Çeviride kaynak dilin içinde yer aldığı kültürü ve özelliklerinin erek metne en iyi şekilde yansıtılabilmesi için kültüre özgü dil kullanımının, gelenek ve göreneklerin iyi bilinmesi gerekmektedir. Çünkü nesnel bir çeviri eleştirisi için sadece dili bilmek yeterli değildir (a.g.e.: 74-76).

3.3.2.5. Okuyucu ve izleyici faktörü

Kaynak metnin kim için yazıldığı ve hazırlandığı metnin çevirisi ve eleştirisini de doğrudan etkileyecektir. Sözelimi kaynak metin çocuklar için yazılmış bir metin ise kelime seçimleri ona göre yapılacak, çeviri eleştirisi bu yönde olacaktır. Kaynak metin bir tiyatro eseri ise çeviri tercihi konuşma metni doğrultusunda olacaktır. Bu noktada yer faktöründe olduğu gibi okuyucu ve izleyici faktöründe de sosyal ve kültürel bağlamın bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Deyimsel ifadeler, imâlar ve mecazların okuyucu ve dinleyici için anlaşılabilir olması göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır (a.g.e.: 78-79).

3.3.2.6. Konuşmacı ve yazar faktörü

Konuşmacı ve yazar faktörü yazarın dilini etkileyen, hikayedeki karakterlerin konuşmalarına yansıyan unsurlardır. Bu unsurlarda metnin türü yine oldukça etkilidir. Özellikle şiir, roman gibi türlerde yazarın yaşantısından, almış olduğu eğitimden, yaşamış olduğu zamandan izler görülebilir. Çevirmenin veya çeviri eleştirmenin bununla ilgili bilgisinin olması gereklidir. Döneme ait özellikler, kültürel bağlam karakterlerin konuşmalarına yansiyabilir. Her konuşma karakterin rollerine uygun tonlama ve konuşma tarzı içerebilir (a.g.e.: 82).

3.3.2.7. Etki faktörü

Duyusal belirleyiciler sözcüksel ve biçimsel öğeleri etkilemekte dilbilgisel düzeyleri, cümle yapılarını dolayısıyla tüm metni etkileyen unsurlar arasındadır. Eleştirmen bu tür imâların, vurguların yansıtılıp yansıtılmadığını incelemeli, kaynak metindeki mizahın, yerginin, taşlamanın yarattığı etkinin erek dilde yaratılıp yaratılmadığını tespit etmelidir (a.g.e.: 83).

Öncesinde de belirtildiği gibi çeviri eleştirisi için birçok görüş ortaya atılmıştır. Fakat Reiss kültürden kültüre farklılık gösteren durumları da içeren, birçok türü kapsayan kapsamlı bir çeviri eleştirisi modeli

ortaya koymuştur. Çeviri eleştirisinin sadece dilsel öğelerin incelenmesiyle yapılamayacağını, okuyucu, dinleyici, yer, zaman faktörü gibi unsurların da incelemede göz önünde bulundurulması gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

4. Uygulama örnekleri

Çalışmanın bu bölümünde Profil yayıncılığa ait *Selected Stories of Hacivat and Karagöz* (2007) eseri aynı yayıncılığa ait kaynak metin *Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz* (2007) eseri ile karşılaştırmalı olarak Reiss'ın çeviri eleştirisi doğrultusunda incelenecek ve değerlendirilecektir. Reiss'ın çeviri eleştirisi yaklaşımına göre nesnel bir çeviri eleştirisi örneklerle doğrulanmalı ve yapılan eleştiri yapıcı olmalı eksikliklerin giderilmesi için öneriler sunulmalıdır. Bu kapsamda çeviri eleştirisi adı geçen eserden seçilmiş olan çeviri örnekleri üzerinden gerçekleştirilecek, inceleme ve değerlendirme verileri sonuçlarına göre yaratıcı metin uyarlaması (transcreation) kavramı üzerinden yapılan çalışmalar doğrultusunda öneriler sunulacaktır.

Reiss (2014)'a göre çevirmen bir metni çevirmeden önce metin türünün farkında olmalıdır. Çünkü her metin kendi içinde değerlendirilmelidir. Örneğin içerik ya da biçim odaklı türler için kelimele sadakat, gramer ve biçim öncelik taşırken, bir oyun için hedef dilde yaratacağı etki ön plandadır. Karagöz Gölge Oyunu bir tiyatro türüdür. İncelenecek eserin başlığı *Selected Stories of Hacivat and Karagöz*'dür. Bu başlıkla eser hikâye türü olarak tanıtılmaktadır. Eserin içeriğine bakıldığında ise tiyatroya özgü diyalogların yer aldığı görülmektedir. Buna karşın çeviri diyaloglarda yer alan cümlelerin çoğunun günlük konuşma dilini yansıtmadığı, bir tiyatro metni için söylenmesi zor, uzun ve daha çok yazı diline özgü dilbilgisel cümlelerden oluştuğu görülmektedir.

Örnek 1

Kaynak metin

“Efendim dilimden anlayacak bir arkadaşım olsa şöyle aşağı gelse ben söylesem o dinlese o söylese ben dinlesem.” (s.6).

Erek metin

“I wish I had a friend **who could** understand me and **to whom** I **could** tell my grief and to me he **could** tell his grief” (pg. 6).

Erek metne aktarılan cümlede konuşma diline özgü olmayan gereksiz dilbilgisel eklerin kullanıldığı,, Hacivat'ın Karagözü yanına çağırmasının göstergesi olan 'aşağı gelse' ifadesinin silindiği gözlemlenmektedir.

Örnek 2

Kaynak metin

“Ben sana demedim mi evde çocuk uyuyor diye” (s.6).

Erek metin

“Havent I just told you that there is a child sleeping in the house? (pg. 6). Bu ifadenin yerine konuşma cümlesi olarak “Just told you the child is sleeping in the house” gibi daha kısa ve söylenebilirliği daha kolay bir cümle tercih edilebilirdi.

Örnek 3

Kaynak metin

“Hiç düşünmez ki bu evde çocuk mu uyuyor, Karagöz gazete mi okuyor, yemek mi yiyor yoksa misafir mi var. Aaah, Ah!” (s.6).

Erek metin

“He doesn’t take into considiration whether there is a child sleeping in the house or not. He doesn’t take into consideration whether Karagoz is reading a newspaper, having his lunch or whether he has a guest in the house. Ah ah!” (pg. 6-7). Verilen cümlenin kaynak metindeki uzun olduğu görülmektedir. Burada “take into considiration” kelimesinin yerine gündelik konuşma dilinde sıkça kullanılan ‘not care’ gibi bir ifade seçimi ve aynı ifadelerin tekrarı yerine “and” bağlacı ile diğer eylemlerin tek bir özneye bağlanması daha uygundur.

Örnek 4

Kaynak metin

“Bunu bilmeyecek ne var?” (s.7)

Erek metin

“Is that possible that anybody can not know this?” (pg. 7).

‘Bunu bilenmeyecek ne var?’ deyimsel bir ifadedir ve bir şeyin çok kolay olduğunu anlatmak için kullanılır. İngilizce de konuşma dilinde deyimsel ifade olarak bir şeyin çok kolay olduğunu ifade etmek için “it is a piece of cake” cümlesi sıkça kullanılan deyimlerden biridir. Bu veya benzeri bir ifade erek kültürdeki anlamı karşılamak için daha uygundur..

Benzer şekilde “Do you want me ask another one?” ifadesi kaynak metinde yer alan “Başka sorayım mı?” (2007: 8) cümlesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu çeviri cümle uzun ve resmi bir kullanımdır. Karagöz ve Hacivat’ın yakın arkadaş oluşu göz önünde bulundurulduğunda “Shall I ask another?” daha uygun bir kullanımdır. .

Örnek 5

Kaynak metin

“Kazan bu kazan bak nasıl karnın doycak” (s.21)

Erek metin

“It’s a couldron, believe me. Eat it and you’ ll see that you will be full when you finish that bowl” (pg. 21)

Erek metne aktarılan cümle kaynak metinle karşılaştırıldığında oldukça uzundur. Bunun bir tiyatro eseri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, karşılıklı bir diyalog için uygun görünmemektedir. Reiss metnin çevirisine başlamadan önce metnin türünün belirlenmesi gerektiğini ve çevirinin metnin türü göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Tiyatro türü metinler görsel ve işitsel odaklı olduğu için içerik ve biçimden daha öncelikli olarak söylenebilirliği ve sahnelenebilirliği dikkate alınmalıdır. Bir yazın metnine kıyasla yazı dilinden çok konuşma dili kullanılmalıdır.

4.1. Selected stories of Hacivat and Karagöz eserinin dil içi öğeler açısından incelenmesi

Dil içi öğelerin incelenmesinde çalışmada daha öncesinde de ifade edildiği gibi anlamsal unsurların belirlenmesi, sözcük kullanımı ve yeterliliğinin incelenmesi, dilbilgisel öğelerin doğru ve yerinde kullanılıp kullanılmadığının tespit edilmesi ve dilin üslûp açısından değerlendirilmesi süreçleri yer almaktadır. Anlamsal unsurlar yönünden ele alındığında çeviri eserde dikkati çeken en önemli unsur bazı kelimelerin kaynak metinde yer alan anlamsal eşdeğerinin erek metinde yeterince sağlanamamasıdır. Çeviri eserde bilmece için 'enigma' kelimesi kullanılmıştır (2007: 7). Türkçe olarak muamma, bilmece, gizem anlamlarına gelmektedir. Fakat çoğunlukla çözümlenmesi gereken durumlar, olaylar için kullanılan enigma kelimesinin yerine daha yaygın biçimde dil oyunu ve bilmece için 'riddle' kelimesi kullanılmaktadır. Eserin sekizinci sayfasında geçen 'blue atlas' ifadesinde yer alan 'atlas' Arapça kökenli bir kelime olup "yüzü parlak, sık dokunmuş bir ipekli kumaş türü, saten"(<https://sozluk.gov.tr/>, 19.06.2021) anlamlarına gelmektedir. İngilizceye çevrilmiş tekerleme içerisinde kaynak dilde olduğu gibi bırakıldığı gözlemlenmektedir. Kelime ile ilgili olarak herhangi bir dipnot veya açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Dolayısıyla erek kültür için anlamı bilinmeyen bir kelime olarak kalmıştır. Çeviri eserin on altıncı sayfasında geçen 'dükkân' kelimesi ile lokanta kastedilmektedir. Bu bağlamdan bağımsız olarak çeviri metinde bu kelimeye karşılık olarak 'store' kelimesinin kullanıldığı gözlemlenmektedir. 'store' Türkçe olarak "mağaza, depo" anlamlarına gelmekte kaynak metinde geçen restoranı ifade eden 'dükkân' kelimesini karşılayamamakta anlam karmaşasına neden olmaktadır. Kelimelerin erek dilde eşdeğerlerinin bulunması kaynak metnin bir bütün olarak değerlendirilmesini (macrocontext) ve yorumlanmasını gerektirebilir. Sözcüksel öğeler düzeyinde çeviri eserde birçok deyimsel ifade, kelime oyunları, mecaz kelimeler, bilmeceler, tekerlemeler, atasözü yer almaktadır. Çeviri eserde bu öğelerin çevirilerinde kelimesi kelimesine çeviri yönteminin tercih edildiği ve bu yöntemin erek dilde amaçlanan işlevi yerine getiremediği, kaynak metindeki anlamı sağlayamadığı gözlemlenmiştir. Aşağıda kaynak metindeki bu kullanımların incelenen İngilizce eserdeki çeviri örnekleri sunulmuştur. Kaynak metinde yer alan deyimsel ifadelerin çevirisinin kelimesi kelimesine yapıldığı gözlemlenmekte ve bu durumun kaynak metindeki mizahın erek metinde anlaşılmasına yol açtığı görülmektedir.

Örnek 6

Kaynak metin

"Eee, Hacivat o da işin şakası!" (s. 10)

Erek metin

"That's the witty part of the enigma" (pg. 10)

Çeviri cümlede, kaynak metindeki cümlede yer alan samimi hava ve mizah etkisinin sağlanamadığı görülmektedir. Bir başka deyim örneğinde ise kelimesi kelimesine yapılan çeviri anlamsız bir ifade ortaya

çıkarmış, sözcüklerin ardı sıra sıralanması kaynak metindeki mecazi anlamı sağlamak için yeterli olmamıştır.

Örnek 7

Kaynak metin

“Vay Karagözüm sen mürekkep yaladın mı? (s. 12)

Erek metin

“Ooo, Karagöz have you got the taste of the Ink? (pg. 13)

Eserde yer alan sözcüksel öge örneklerinden biri de kelime oyunlarıdır. Kelime oyunu bazen kelimelerin yer değişimiyle bazen de ses benzerliği yoluyla yapılmaktadır. Eserin yedinci ve on altıncı sayfalarında geçen Karagöz ve Hacivat’ a ait cümlelerde kelime oyunu yer almaktadır.

Örnek 8

Kaynak metin

Hacivat: “Öyle olmaz efendim”

Karagöz: “Öğle değilse ikindir efendim”.

Erek metin

Hacivat: “It is not like that”

Karagöz: “If its is not like that it is mid afternoon”

Örnek 9

Kaynak metin

“Senedim de var sepetimde var.”

Erek metin

“I have both voucher and basket” kaynak metinde yer alan kelimelerle erek metindeki kelimeler arasında ses benzerliği olmadığı için kaynak metindeki kelime oyunu erek metinde sağlanamamıştır. Kaynak metinde yer alan kelimelerin erek metne doğrudan aktarımı kaynak metinde ses benzerliği ve kelime oyunu ile sağlanmış olan mizah etkisini erek metinde sağlayamamış, anlamsız bir söz dizimi ortaya çıkmıştır.

Sözcüksel bağlamda incelenen diğer ögeler ise tekerleme sözcükler ve bilmecelerdir. Tekerleme ve bilmecelerin en önemli özelliği kafiyeli olmalarıdır. Aşağıda yer alan örneklerin çevirilerinde bu uyumun sağlanamadığı dolayısıyla düz cümle olarak çevrildikleri görülmektedir. Bu sebeple kaynak metindeki bilmece ve tekerlemelerde yer alan eğlence ve ses uyumu etkisi erek metinde sağlanamamıştır.

Örnek 10

Kaynak metin

“Öldüm, bayıldım, minderler gibi yerlere yayıldım” (s.6)

Erek metin

“I have died, I have fainted. I overspread the floor like a cushion” (s. 6)

Erek metne aktarılan cümlede kaynak metinde olduğu gibi ilk iki kelimedede kafiye sağlanmıştır, fakat üçüncü kelimedede aynı etki yaratılamamıştır. Aşağıdaki bilmece örneklerinde de benzer durum söz konusudur.

Örnek 11

Kaynak metin

“Sıra sıra odalar birbirini kovalar”

Erek metin

“A sequence of rooms following up eachother”

Örnek 12

Kaynak metin

“Şekere benzer tadı yok, gökte uçar kanadı yok” (s. 7)

Erek metin

“It looks like a sugar but it hasn't got a taste, it flies in the air but it doesn't have wings” (pg. 7)

Bilmeceleri eğlenceli hale getiren ses uyumunun erek metne aktarımında aynı etkinin sağlanmadığı görülmektedir.

Reiss'ın çeviri eleştirisi yaklaşımına göre dil içi öğeler kapsamında çeviri eleştirisi söz dizimi, dilbilgisi kurallarına uygunluk açısından da değerlendirilmelidir. Çeviri eser bu bağlamda dil bilgisi yönünden de incelenmiş ve dilbilgisi açısından yanlış çeviri örnekleri tespit edilmiştir. Bu örnek şu şekildedir:

Örnek 13

Kaynak metin

“İs de olur, kurum da olur” (s. 20)

Erek metin

“There is either a job or an institution” (pg. 19)

Kaynak metinde yer alan cümlelerin erek dile “Ya iş olur ya da kurum olur” şeklinde yanlış dilbilgisi kalıbıyla ve ‘is’ yerine iş anlamına gelen ‘job’ kelimesiyle aktarıldığı görülmektedir. Benzer şekilde aşağıdaki örnekte de yanlış gramer kullanımı mevcuttur.

Örnek 14

Kaynak metin

“Ben okumasını da bilirim dokumasını da” (s. 12)

Erek metin

“I know neither read nor weave” (s. 13)

Çevrilen cümleden ‘ne okumasını bilirim ne dokumasını bilirim’ anlamı çıkmaktadır ki bu kaynak metinde yer alan cümlelerin tam tersidir.

Konuşma dili, resmi kullanımlar, günlük ifadeler, yöresel kültürel, edebî ifadeler üslûp ile ilgili faktörler içerisinde yer almaktadır. Eser bir tiyatro ürünü olduğu için diyaloglar, ünlem ifadeleri, edebî ifadeler içermektedir. Bu ifadelerin doğru aktarımı eserin bütünsel yapısı ve anlamını da etkilemektedir. Edebî ifadeler de üslûp ile ilgili unsurlardır. Eserin giriş anlamına gelen ‘mukaddime’ bölümü geleneksel olarak Karagöz Gölge oyununu başlangıcında yer alan perde gazeli ile başlamaktadır. Aruz vezni ile yazılmış olan gazel yazıldığı dönemde konuşulan dilleri yansıtmaktadır. Osmanlıca, Arapça ve Farsça kelimelerin yoğunlukta olduğu gazelin İngilizceye kelimesi kelimesine çevrildiği görülmektedir. Günümüz Türkçesi ile de anlaşılması güç olan kelimeler erek kültür için daha da anlaşılabilir hal almıştır. Sadece kelime ve cümle bağlamında yapılan çeviride aynı söz dizimi, uyak düzeni sağlanamamıştır ve edebî anlam erek dile aktarılamamıştır. Bu durumda öncelikle dil içi çevirisi gerekli olan gazelin erek dilde olmayan bir tür olması ve erek kültürde yer almayan kendine özgü yazım şeklinin olması etkili olmuştur. Dolayısıyla erek kültürde anlamsızlığa yol açan bu sorun gazelin kaynak metindeki şekliyle sunulması seçeneği ile çözülebilir. Günümüzde de yazılmış ve sahnelenmiş olan oyunlarda bu bölümün günümüz Türkçesine göre düzenlendiği, hatta dinleyici (çocuk, yetişkin) grubuna göre hazırlandığı bilinmektedir. Perde gazelinin Karagöz gölge oyunu açısından tasavvufî boyutu vardır. Perdeye yansıtılan bir hayâl kurgusudur ve pek çok şeyi semboliktir. Oyun bittiğinde figürler kaybolur. Sahne fani dünyanın bir aynasıdır. Oyun bittiğinde figürlerin perdeden silinmesi gibi hayat bittiğinde de insanlar hayat perdesinden silinmektedir. Bu anlamın erek kültürde sağlanabilmesi için bu bilginin erek metin okurları, dinleyicileri ve izleyicileri tarafından bilinmesi gerekmektedir. Eserde yer alan gazelin ilk iki dördlüğünün İngilizce çevirisinden örnekler şu şekildedir:

Örnek 15:

Kaynak metin

Söyler erbab-ı fetanet perdeden / Gösterir Hikmet şinâsâna cihan-ı perdeden

Zevk ü şevkle yâdigar bir şem’a yakmış ehli dil / Sîretin surette bildirmiş nişân-ı perdeden

Erek metin

Says the expert of the resolution on the stage / Presents the wise universe on the stage

Has fired the speech master the remembrance candle / In a copy of a mood has the declared the sign of the stage

Hacivatın oyun başlamadan önce söylediği “Yar bana bir eğlence, yar bana bir eğlence” çağrısı da yine oyunun geleneksel özelliklerinden biridir. Belli bir makamda söylendiği için bu açılış cümlesinin erek metinde kaynak metindeki benzer etkiyi yaratması için seçilecek olan kelimelerin makama uyması ve söylenebilir olması gerekmektedir. Oyunun bitiminde de geleneksel olarak bir bitiş gazeli ve ritüeli vardır. Gazel ve bitiriş ritüeli şu şekildedir:

Örnek 16:

Kaynak metin

“Yıktın perdeyi eyledin viran / Varayım sahibine haber vereyim heman”

Erek metin

“We pulled down the scene and made it ruinuous / Lets go and call its owner immidiately” (pg. 29)

Örnek 17:

Kaynak metin

“Her ne kadar sürç-i lisan ettikse affola”

Erek metin

“We wish you don’t mind if we have slipped” (pg. 29) cümlesi ile karşılanmıştır.

4.2. selected stories of Hacivat and Karagöz eserinin ilave dil öğeleri açısından incelenmesi

Reiss’ın çeviri eleştirisi yaklaşımının ilave dil öğelerini anlık durum, konu alan bilgisi, zaman faktörü, yer faktörü, dinleyici ve izleyici faktörü, konuşmacı ve yazar faktörü, etki faktörü oluşturmaktadır. Tiyatro metinlerinin sahnelenmesi esnasında bazen oyun metninde yer almayan cümleler, kelimeler üretilebilmektedir ve bu doğaçlama olarak tanımlanmaktadır. Bu teknik Karagöz gölge oyununda da başvurulan bir tekniktir. Tulûat yani doğaçlama kabiliyet, tecrübe ve genel kültür gerektirir (Oral, 2019: 23). Oyunu erek dilde İngilizce olarak oynatan hâyali bu durumu göz önünde bulundurmalı, izleyici kitlesi ve tepkisine göre doğaçlama çeviri yaratımına hazırlıklı olmalıdır. Diğer bir dil dışı unsur ise çevirmenin veya çeviri eleştirmenin çeviri metni konusu ve alanı ile ilgili bilgisi olmasıdır. Bunun için öncesinde iyi bir araştırma yapılmalı yapılan araştırmalar ışığında metin çözümlenmeli ve eleştirilmelidir. Zaman faktörü de çeviri ve çeviri eleştirisini etkileyen bir diğer unsurdur. Özellikle klasik Karagöz gölge oyunları metinleri eski döneme ait oldukları için Arapça, Farsça ve Osmanlıca gibi o dönemde konuşulan dili yansıtmaktadır. Çeviride zorluk yaratan bu durum öncelikle dil içi çeviri gerektirmektedir. Kelimelerin anlamları ve dönemsel kullanımları hakkında bilgi edinilmelidir. İncelenen İngilizce eserde Arapça, Farsça ve Osmanlıca birçok kelimenin yer aldığı görülmektedir. Hatta oyunun mizahî çatısını oluşturan kelime oyunlarında

sıklıkla bu yabancı kökenli kelimelerin yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda kelimelerin anlamlarının metnin bağlamı içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Çeviri örneklerinde metinde yer alan kelime ve ifadelerin zaman zaman bağlamdan bağımsız olarak kelime ve cümle olarak çevrildiği belirlenmiştir.

Özellikle eski oyun metinlerinde etkilerinin daha fazla görüldüğü yer faktörü oyunda yer alan tiplerin diyaloglarında etkili olmuştur ve karakter yoluyla İstanbul'un her kesiminden insan manzaraları örf ve âdetlerle birlikte sunulmuştur. Geçmişte saray, konak, kahvehane, meydanlar gibi farklı mekanlarda icra edilmiş olan Karagöz gölge oyunu günümüzde de eğitim programı kapsamında okul etkinliklerinde, ramazan programlarında oynatılmaktadır. İzleyici faktörü çeviri ve çeviri eleştirisi açısından göz ardı edilmemesi gereken unsurlardan biridir. Örneğin oyunun sergileneceği izleyici kitlesi küçük yaş grubu ise seçilen kelimeler yaş grubunun anlayacağı seviyede olmalıdır. Farklı bir kültür için çevriliyor ise o kültür için anlaşılması güç öğeler gözden geçirilmelidir. Yazılan metinlerin çevirilerinde de bu husus göz önünde bulundurulmalıdır. Yazar ve konuşmacı faktörü çeviri metinlerini etkilemektedir. Kaynak metinde yer alan karakterlerin konuşmaları kendilerine özgü özellikleri korunarak erek kültüre aktarılmalıdır. Karagöz eğitim görmüş Hacivat'ın konuşmasını sürekli yanlış anlayan cahil bir kişi konumundadır. İkinci tipler olan Çelebi, Beberuhi, Tiryaki, Tuzsuz Deli Bekir, Zenne, Arap, Arnavut, Çerkez gibi karakterlerin her birinin kendine özgü konuşma tarzı ve ifadeleri vardır. İncelenen çeviri eserde kaynak metinde yer alan bazı karakterlerin söylemlerine karakteristik özelliklerinin yansıtılmadığı belirlenmiştir. Örneğin Tuzsuz Deli Bekir kabadayı, sinirli, kaba bir tiptir. Kaynak metinde yer alan "Yahu söylesene adın ne senin?" (s. 20) ifadesi İngilizceye "Well, please tell me your name?" şeklinde aktarılmıştır. Bu aktarım karakterin özelliğini yansıtmamaktadır ve sahnelenebilirlik açısından da oyunun doğallığını ve inandırıcılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Benzer durum Karagözün "Yes please, ask. I will find that one" ifadesinde de görülmektedir. Karagöz, patavatsız, sabırsız, aceleci, kibar konuşmayı pek bilmeyen bir tiptir ve bu cümle onun söylem tarzına pek uymayan bir cümledir. Çeviride geçen şiveler erek metne aktarılamamıştır. Karadenizli 'nin "Burası ne güzel bir lokantadır da" ifadesi, Kayserili'nin "Vay bu ne güzel dükkanmış bole", ifadelerinin düz cümleler olarak çevrildiği görülmektedir (s. 23) Etki faktörü çeviri eleştirisinin son aşamasında değerlendirilen öğelerin erek dilde yarattığı sonucun ne olduğunu, kaynak metnin ne derece erek metne yansıtılabildiğini, aynı veya benzer etkiyi sağlayıp sağlayamadığını irdeleyen noktadır. Bu kapsamda kaynak metinde yer alan, mizahın, hicvin, mecazi anlatımın, vurgunun erek metinde ne derece sağlanabildiği saptanır. Karagöz gölge oyununun mizahı yapısını Karagözün, Hacivat'ın söylediklerini konuyla ilgili bilgisi olmaması sebebiyle yanlış anlaması ve ses benzerliği kurduğu kelimelerle cevap vermesi oluşturmaktadır. Bu kelimelerdeki ses benzerliği olayının farklı dil özellikleri ve kelime yapılarına sahip diller arasında sağlanması zor olduğu için erek metinde mizahı sağlayacak şekilde yeniden üretilmesi gerekmektedir. İncelenen kaynak metinde bu yolla sağlanan kelime oyunları ve mizah, çeviri metinde kelimelerin sadece dildeki karşılıkları çevrildiği için sağlanamamıştır ve dolayısıyla Karagöz oyununa özgü mizah unsurları da kaybolmuştur. Aşağıda bu durumu doğrulayan çeviri örnekleri sunulmuştur:

Örnek 18:

Kaynak metin

"Vay, Karagözüm sen **mürekkkep yaladın mı?**" (s. 12)

"Bizim Komşunun merkebi vardı, pek sevdim yaladım" (s. 12)

Erek metin

“Oo Karagöz, have you **got the test of the ink ?**” (pg. 13)

“My neighbour had **a donkey. I liked it very much and kissed him once**” (pg. 13)

Erek metinde kaynak metindeki diyalogda olduğu gibi ses benzerliğiyle sağlanan mizahi unsur yer almamaktadır.

Örnek 19:

Kaynak metin

“Aşçıya çırak olacaksın” (s.16)

“Şuradan buradan mal mı aşıracağım? (s.16)

Erek metin

“You will be apprentice to a cook” (s. 16)

“What ? Will I steal good ? (s. 16)

Bu örnekte ses benzerliği yoluyla mizah sağlanmış görünmektedir.

Örnek 20:

Kaynak metin

“Taranmaya değil yaranmaya çağırdım” (s. 17)

Erek metin

“I don’t want you to comb yourself but ingratiate yourself (pg.17).

Erek metinde yer alan kelimeler arasında kaynak metindeki kelimeler arsında yer alan ses benzerliği olmadığı için kaynak metindeki mizah unsuru erek metne yansıtılamamıştır. Dolayısıyla aynı etki sağlanamamıştır.

Reiss’in yaklaşımına göre nesnel bir çeviri eleştirisi sağlanabilmesi için öncelikle metin türünün belirlenmesi ve o metin türünün özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Çünkü çeviri veya çeviri eleştirisi ile ilgili alınacak olan kararları öncelikle metin türü belirleyecektir. Daha sonraki bir işlem olarak metin dil içi öğeler ve dil dışı öğeler ve içerdikleri unsurlar bağlamında incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Değerlendirme sonucunda tespit edilen sorunlar için öneriler sunulabilir. Reiss’a göre bir çeviri eleştirisi sadece eleştirmeyi amaçlamamalı, yapıcı olmalıdır. Bu kapsamda yapılan inceleme sonucunda çeviri eserde karşılaşılan en büyük problemin diller ve kültürlerarası farklılıklar sebebiyle Karagöz oyununun mizansenini oluşturan kelime benzerliklerinin, kelime oyunlarının erek kültüre aktarılamaması ve kaynak metindeki güldürü etkisinin yaratılamamasıdır. Kelimelerin birebir çevirisi ile sağlanması mümkün olmayan bu etki için yeni yaratımlara ihtiyaç vardır. Çevirmen verilen anlamı yorumlayan olduğu gibi anlamın aktarılamadığı durumda anlam yaratıcısı olabilir.

5. Karagöz oyunlarında yenileştirme çalışmaları

'Muhavere' Karagöz ve Ortaoyununda kullanılan bir terimdir. Fasil bölümüne geçmeden önce yapılan diyalog kısmıdır. Bu bölüm fasıl bölümünden bağımsızdır. Bu bölümde geçen konuşmalar herhangi bir konu ile ilgili olabilir. Oral'ın (2019:10) vermiş olduğu bilgilere göre istenirse bir muhaverenin başına "giriş" sonuna da "bitiş" bölümü eklenerek ve dans, müzik, şiir gibi unsurlarla süslenerek yeni birçok oyun yazılabilir. Bu bağlamda geçmişten günümüze ulaşmış sahnelenmeye devam edilen birçok muhâvere vardır (a.g.e.: 10). Muhâvere yazımları Karagöz gölge oyunu geleneğinin yaşatılmasına büyük katkı sunmaktadır. Hayâli oyun metnini ve muhavereyi de yazabilir. Anacak muhâvere yazımı Karagöz gölge oyunu uslubunu bilmeyi, yazılacak olan dilin kültürüne hâkim olmayı, dolayısıyla eşanlamlı ve eşsesli kelimeler, bilmece ve atasözü gibi dile özgü yapıları bilmeyi, tulûat tekniğini uygulayabilmeyi gerektirir. Temal amaç güldürmektir (a.g.e.: 10). Muhâvere yazımı için yeniden yazım, yeniden yaratım da denilebilir.

Zaman içinde bazı yasaklamalara maruz kalan ve sadece ramazan ayı etkinlikleriyle sınırlı kalmaya başlayan gölge oyunumuz Karagöz için bir takım yenileştirme çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Efsanelerden, halk hikâyelerinden, edebî eserlerden faydalanılmış ve değişik uyarlama oyunlar ortaya koyulmuştur. Leyla ile Mecnun, Tahir ile Zümre, Ferhat ile Şirin bu oyunlardan bir kaçıdır. Metin Özlen tarafından metni yeniden kurulan Leyla ile Mecnun önce Metin And (1985) daha sonra İvgin-Özlen (1996) ikilisi tarafından yayımlanmıştır (Sakaoğlu, 2011: 81). Bunların yanı sıra gerçekçi İstanbul hikâyelerine dayandırılan Tayyârzade Hikâyesi (1994), Hain Kâhya, Cevri Çelebi gibi metinler de yazılmış, fakat Hain Kâhya hariç diğer oyunların metinleri günümüze gelememiştir (Sakaoğlu, 2011: 83). Romanlardan ve tiyatro eserlerinden de uyarlamalar yapılmıştır. Romandan uyarlanan Karagöz oyununun ilk örneği Hâyali, Küçük Ali (Muhittin Sevilen)'in ve Ahmet Mithat Efendi'nin Hasan Mellah Hüseyin Fellah adlı romanından uyarladığı oyundur (a.g.e.: 83). Ayrıca Ahmet Mithat Efendi Karagözcü "Kâtip Salih" ile perdede buzlu cam, Karagöz suretlerinin büyütülmesi, perde üzerinde ev, dekor, oyun öncesinde saz çaldırmak, mum yerine elektrik kullanmak gibi yenileştirme hareketlerinin öncüsü olmuşlardır. (Mutlu, 1995 :62). Sakaoğlu (a.g.e.: 84)'nın sunmuş olduğu bilgilere göre Fransız tiyatro tarihçilerinden Adolphe Thalasso bir yazısında Molière'in üç oyununun bazı bölümlerinden faydalanılarak üç Karagöz faslının ortaya konulduğunu bildirmiştir. Bunlardan birisi "Cimri" oyununun birinci perdesinin üçüncü sahnesi, "Tartuffe" oyununun birinci perdesinin beşinci sahnesi, "Scapin'in dolapları" oyununun ikinci perdesinin ikinci sahnesidir. "Scapin Dolapları" oyununun Direktör Ali Bey tarafından yapılmış adaptesi 'Ayyar Hamza' adını taşımaktadır. Aynı yazarın 'Zoraki Takip' adlı tiyatro eseri de Hayâli Küçük Ali tarafından uyarlanmıştır. Bunlara ek olarak Doğu Edebiyatı ve kültürüne dayandırılan (Binbir Gece Masalları gibi) oyunlar da olmuştur.

Cevdet Kudret Karagöz oyunlarını Kâr-ı Kadîm (eski zaman işi, klasik) ve Nev-icâd (yeni uydurulmuş modern) olmak üzere iki gruba ayırmıştır (Kudret, 1969: 24). And (1969:248) ise Karagöz oyunlarını, en eski oyunlar, Meşrutiyet çağının oyunları, Cumhuriyetten sonraki oyunlar olmak üzere üç grupta incelemiştir. Kâr-Kadim oyunları içerisinde İmparatorluk dönemi oyunları, Nev-i İcâd dönemi oyunları içerisinde Meşrutiyet dönemi oyunları yer almıştır ve bu dönemde oynanan oyunlarda yenilikler başlamış, eski oyunların isimlerinde, dekor ve tiplerinde güncellemeler yapılmıştır. Salih Efendi, Behiç Efendi, Memduh Bey gibi hâyaliler klasik oyunların yanı sıra Karagöz'ün başka ülkeleri gezdiği, yeni oyunlar da kaleme almış ve oynatmışlardır. Cumhuriyet döneminde ise yenileştirme hareketleri devam etmiştir, Hayâli Memduh, Mehmet Muhittin Sevilen (Hayali Küçük Ali), Ahmet Süleyman, K. M Vasıf Okçugil, İsmail Baltacıoğlu, Mustafa Rahmi Balaban, Ercüment Behzat Lav, Abdülkadir Karamürsel, Mustafa Rona, Nejat Akdemir, M. Ünver Oral, Nurhan Şener, Aziz Nesin, Tekin Özerten gibi isimler yeni oyunların yazımı sergilenmesine katkı sunmuşlardır (Sakaoğlu, 2011: 101-106). Nevzat Açıkgöz'ün oğlu Camcı İrfan

Açıkgözden sanatı öğrenmiş olan gölge oyunu ve kukla ustası Tacettin Diker kırk yıl boyunca Akbank Karagöz ve Kukla Tiyatrosunu yönetmiş, yurtiçi ve yurt dışında çeşitli festivaller ve kongrelerde konuklara temsiller vermiştir. Günümüz olaylarını yeni tiplerle sahnelemiştir (Tan, 2014: 219-221). Açıkgöz, Diker gibi birçok ustanın yetiştirdiği Hayâliler de oyunlar yazmış sergilemiş ve bu sanatı genç nesle aktarmaya çalışmışlardır. Yeniliklerin devam ettirilmesi kapsamında çeşitli Karagöz oyunları metin yarışmaları da düzenlenmiş, Karagöz repertuarına yeni oyunlar kazandırılmıştır.

5.1. Gölge oyunu Karagöz ve transcreation kavramı

Transcreation hem yaratım hem çeviri olmak üzere iki kelimeden oluşmaktadır. Çeviri yaratım, yaratıcı metin uyarlaması gibi kavramalarla da dönüşümlü olarak kullanılmaktadır. Günümüzde daha çok reklam alanındaki çeviri çalışmaları ile anılan bir terim halini almışsa da transcreation ile ilgili ilk çalışmalar yazın çevirileri üzerinde olmuştur. İlk olarak 1957 yılında Else Viera tarafından drama çevirilerinin zenginliğini arttırmak için kullanılmıştır (Gaballos, 2012:97) Hindistan’da ise terim kutsal metin çevirileri için kullanılmış, sadık olmayan okunabilir çeviri türünü sembolize etmiştir (Pedersen, 2014: 58). “De Campos” terimi ‘transcreation’ kavramını bir edebi metnin ‘yeniden icadı’ olarak değerlendirmektedir (a.g.e.: 97). Bu çeviri tekniğinde çevirmenden yaratıcı olması ve eşdeğerliğin sağlanmasının zor olduğu durumlarda fikir üretmesi beklenir. Amaç, kaynak metindeki aynı havayı erek kültürde de yaratabilmek ve aynı etkiyi sağlayabilmektir. Bu tiyatro çevirileri için de çok önemlidir. Bir dilde güldürücü olan bir şey başka bir dilde anlamsız olabilir. Bu sebeple amaç öncelikle kaynak kültürdeki havayı başka bir kültürde yaratabilmek ve erek kültürde kaynak kültürdeki benzer etkiyi sağlayabilmek olmalıdır. Bu bağlamda bazı çalışmalar yapılmıştır. Yazılan yeni oyunlar yeni yaratımlar çevirileri ile dünya tanıtımına çıkmıştır. İngiltere’de yaşayan Mengü Türk Yunus Emre Enstitüsü tarafından Türk kültürünü tanıtmaya kapsamında Karagöz müzesinin ‘Salıncak’ isimli oyununun İngilizce çevirisi İngiliz çocuklarla buluşturulmuştur. Oyunun finalinde yer alan Barış Manço şarkısının Michael Jackson’ın şarkısı ile değiştirilebileceği, İngiliz kültürüne yakın esri ve motiflerle oyunun İngiliz çocuklara tanıtılıp sevdirebileceği ifade edilmiştir. Bursa’da gerçekleştirilen “Dünya Tarihi Kentler Birliği” nin toplantısında Karagöz Sanatçısı Osman Ezgi tarafından Karagöz Oyunu İngilizce sahnelenmiştir. Oyunda İngilizce tekerlemelere yer verildiği, perde gazeline İngilizce sözler uyarlandığı görülmektedir. Türkçe ’de yer alan bazı ifadelerin de doğaçlama kullanıldığı oyunda bir kültür mozaiği oluşturulmuştur. Oyun görüntülerinin sonunda yer alan röportajda Ezgi, yurtdışında daha önce de İngilizce yazılmış oyunlar sergilediklerini ve kültür farklılığı sebebiyle her milletin farklı mizah anlayışı olduğunu ifade etmiştir ve mizahın kaybolmaması için oyunu yazan çevirmenin ve sahneleyen hayâlinin dili iyi bilmesi gerektiğinin altını çizmiştir (<https://www.dailymotion.com/video/x6t8wwd>, 22.062021).

Bir başka Hayâli sanatçısı Ayhan Hulagu da kendi yazmış olduğu metinleri Amerika’da sergilemiştir. Bu çalışmalardan birisi de Modern Karagöz Show adıyla Shakespeare’in Hamlet eserinden oyunu “Dream of Hamlet”dir. (<https://karagoztheatre.com/about/>, 21.06.2021). Ali Köken de başta Almanya olmak üzere birçok ülkede Karagöz oyunu sahnelemiş bir hayâlidir. Köken, Almanya’da birçok Karagöz oyunu sergilediğini, fakat Türkçe sergilenen oyunların çok beğenilmesine rağmen Almanların merakını tam olarak gideremediğini ifade etmektedir. Bu sebeple Köken, “Karagöz Almanya’da” adlı oyun ve daha sonrasında da Almanca oyunlar yazmıştır. Avusturya ve İsviçre’de de Almanca, Türkçe gösteriler sunmuştur (Köken, 2020: 10-12).

Işık Soy Türk (2001: 7-11) tarafından hazırlanan “Karagöz ve Hacivat kitabında” Ünver Oral’ın “Çocuklara Karagöz Hikâyeleri” kitabında yer alan trafik kuralları nuhaveresinden (söyleşme) alınmış, genişletilerek yeniden kurgulanmış, Yelda Diker ve Andrea Dillon Körner tarafından İngilizceye, Mete Soy Türk ve Mechtild

Kohl Soytürk tarafından Almancaya çevrilmiştir. Hacıvatın söylediklerini yanlış anlayan Karagöz'ün benzerlik yoluyla ürettiği komik sözcüklerdeki mizahi etki çeviri metinde erek dilde yer alan benzer işleve sahip kelimeler üretilerek sağlanmıştır. Böylece güldürme amacı yerine getirilmiştir. Çeviri metinde yer alan örneklerden bazıları şöyledir:

Örnek 21:

Kaynak metin:

Hacıvat: Karagözüm nedir bu gürültü neler *oluyor*?

Karagöz: Bu sıcak havada çiçekler *soluyor* (Soytürk, 2001: 4).

Erek metin:

Hacıvat: Hello, my dear Karagöz! *Come here*?

Karagöz: What do you "*Can you hear*"! Of course I can hear ! (Soytürk, 2001: 7).

Örnek 22:

Kaynak metin:

Hacıvat: Sana soranda kabahat bak *trafik tıkanmış*

Karagöz: Göremedim hangi *patik yıkanmış*?

Hacıvat: Patik değil trafik (Soytürk, 2001: 4).

Erek metin

Hacıvat: Oh, never mind. Look, what a mess. There is a *traffic Jam*.

Karagöz: Oh, I like *Jam* on my toast for breakfast

Hacıvat: I am not talking about *breakfast Jam*. I am talking about a *traffic Jam* (Soytürk, 2001: 7-8).

Örnek 23:

Kaynak metin

Hacıvat: ...Şimdi ilerdeki *kavşağa* dikkat et.

Karagöz: Hay hay yerdeki *kuşağa* dikkat ederim. Kimseye çaldırmam (Soytürk, 2001: 4)

Erek metin:

Hacıvat: For example keep an eye on the *crossing point* over there.

Karagöz: Oh, don't worry. I will keep an eye on that *croissant*. Don't worry ! (Soytürk, 2001: 7).

Örnek 24:

Kaynak metin

Hacivat: Kuşak değil, kavşak! Yani dört caddenin kesiştiği bir *meşdan*. İyi bak orada ne var?

Karagöz: Ne var ne var yerde bir *kürdan* var

Hacivat: Pekiyi meydanın ortasında ne var?

Karagöz: Bir sürü araba var Hacı Cavcav en çok da gürültü var (Soytürk, 2001: 4)

Erek metin:

Hacivat: My dearest friend! Not croissant! Croosing point! It means that four streets intersect in a square. Now look over there. What do you see at the *intersection*!

Karagöz: What is it? What is it? I see many *insects* down there.

Hacivat: You clever boy! Not insects! What do you see at the intersection .in the middle of the square (Soytürk, 2001: 7)

Örnek 25:

Kaynak metin

Karagöz: (İçinden: “Sola sağa, sola, sava, *ışık, kaşık* diye bu adam benim başımı döndürecek yahu. Sen iyisi mi bunları boşver” *Kaşık yoksa kepçe* buluruz be arkadaşım (Soytürk, 2001: 5).

Erek metin

Karagöz: (Murmuring again: Left, right, left, *right, delight*...This boy is confusing me). Let’s forget everything. If there is no *delight*, let’s enjoy the *sunlight* (Soytürk, 2001: 8).

Örneklerde kaynak metindeki mizahi etkinin erek metinde sağlanabilmesi için metin içi uyarlamalar yapıldığı, kaynak metnin erek metnin kültürüne göre kurgulandığı ve yazarın amacı ve metnin bağlamına sadık kalınarak yeni bir çeviri ürün ortaya konulduğu görülmektedir. Türk gölge oyunu Karagöz’ün sürekliliğini sağlamak ve başka kültürlerle tanıtmak, eklenen yeni tipler, motifler ve kültürel değerlerle birlikte kültürlerarası iletişimi sağlamak için yapılan bu çalışmalar kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına büyük katkı sağlamıştır ve yeni çalışmalarla sağlamaya devam edecektir. Çevirileri yoluyla yeniden üretilen, yazılan oyunlar Karagöz gölge oyununa olan ilgiyi arttırmıştır.

6. Sonuç, değerlendirme ve öneriler

Tiyatro çevirisi sadece kelimelerin anlamının çevrilmesi değil konuşulabilir, sahnelenebilir ve farklı kültürler tarafından anlaşılabilir bir ürün ortaya konmasını gerektirir. Reiss’ın yaklaşımına göre metin türünün gerektirdiği çeviri stratejilerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Metin türünün belirlenmesinden sonraki adım çeviri metninin dil içi ve dil dışı unsurlarıyla birlikte değerlendirilmesidir. Bu bağlamda Reiss, kapsamlı bir çeviri eleştirisi modeli sunmuştur. Bu modele göre dikkate alınması gereken en önemli

hususlardan birisi de yapılan çevirinin hangi amaçla yapıldığının bilinmesi ve işlevini yerine getirip getirmediğinin test edilmesidir. Reiss'ın dil dışı öğeleri arasında yer alan 'etki faktörü', çevirinin erek kültürde, kaynak kültürdeki etkiyi yaratması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu noktada Reiss sadece dilsel göstergelerin ölçüt alınarak bu etkinin yaratılamayacağını göstermektedir. Çalışmada geleneksel tiyatromuzun önemli bir parçası olan gölge oyunu Karagöz konusu ele alınmış ve bu doğrultuda "Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz" eserinin İngilizce çevirisi Reiss'ın çeviri eleştirisi yaklaşımı kapsamında incelenmiştir. İnceleme sonucunda çeviri metninde tiyatro türüne uygun çeviri stratejilerinin yeterince uygulanmadığı görülmüştür. Diyaloglarda yer alan cümleler konuşma ifadelerinden çok yazın metni ifadeleri içermektedir. Dil içi öğeler açısından değerlendirildiğinde bazı kelime seçimlerinin erek kültürdeki kullanımlara uygun olmadığı, bu durumun da yanlış anlama yol açtığı görülmüştür. Eserde sözcüğü sözcüğüne çeviri yaklaşımının tercih edilmesi Karagöz oyununda sıklıkla kullanılan deyim, kelime oyunları, bilmece ve tekerleme gibi kültürel unsurların yeterince aktarılamamasına ve erek kültürde yer almayan bu öğelerin çevirilerinin anlam karmaşasına yol açtığı gözlemlenmiştir. Bilmece ve tekerlemelerin en önemli özelliği olan kafiyenin erek kültürde sağlanamadığı belirlenmiştir. Karagöz oyununun mizahi yapısını oluşturan, Karagöz'ün Hacivat'ın söylediği kelimeleri yanlış anlaması neticesinde ortaya çıkan kelime oyunları erek kültüre yansıtılamamıştır. Kelimeler arasındaki ses benzerlikleri neticesinde ortaya çıkan bu mizahi öğeler ancak erek dilde yer alan benzer yapıdaki kelimelerle oluşturulabilir. Bu durum çevirmenin yaratıcı olmasını ve erek kültürde aynı mizahi etkiyi yaratacak kelimeler üretmesini gerektirmektedir. Reiss'ın dil dışı öğeler kapsamında ele aldığı anlık durum faktörü Karagöz gölge oyunun sahnelenmesi sürecinde de karşılaşılan bir durumdur. Karagöz gölge oyunu tamamen metne dayalı oyunlar değildir. İzleyecinin tepkisi, yaş gurubu, ilgisi gibi faktörlere bağlı olarak sözlü çeviri işini üstlenen hâyalinin anlık durumlar, tipler ve espriler üretmesini gerektirebilir. Transcreation yani yaratım ve çeviri aynı anda gerçekleşir. Bu geleneksel tiyatrodaki Tûluat tekniği ile karşılaşılır. Bunu yapabilmek için hayâlinin alan ve terminoloji ile ilgili bilgisinin olması ve kaynak ve erek dilin kültürüne hâkim olması gerekmektedir. İncelenen eserde oyunun geleneksel özelliklerinin korunduğu, fakat bunun erek metne aktarımında bazı sorunlarla karşılaşıldığı anlaşılmaktadır. Bazı örneklerde karakterlerin söylemlerinin erek kültüre aktarımında karakteristik özelliklerinin yansıtılmadığı görülmektedir. Karagöz oyununun nev-i icâd (yeni uydurulmuş modern) döneminden günümüze kadar olan süreci ele alındığında çeşitli konularda birçok muhavereler yazıldığı, uyarlamalar yapıldığı ve oyunların farklı kültürlerle tanıtımı sürecinde çeviri yaratımlar yoluyla sahnelendiği görülmektedir. Geleneksel oyunumuzun sevdirmesi, yaygınlaştırılması ve tanıtılmasına katkı sunan bu yaratımların aynı zamanda dilsel farklılıklardan kaynaklı aktarım zorlukları için de yararlı olabileceği görülmüştür. Özellikle mizahi öğelerin kaynak kültürde yarattığı etkiyi erek kültürde sağlamak zordur. Öncelikle çevirmen çevireceği metin türünün bilincinde olmalı, o türün kaynak kültürdeki konumu, kullanımı ve içeriği ile ilgili derin bilgi sahibi olmalıdır. Çünkü çeviri stratejisini metnin türü belirleyecektir. Tiyatro çevirilerinde sahnelenebilirlik, izleyici faktörü gibi unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Çevirmenin metni çevirmeden önce oyunu izlemesi, çevirmiş olduğu metni sesli olarak okuması yararlı olabilir. Yapılan bu çalışmanın ve çeviri eleştirisi kapsamında sunulan bilgi ve örneklerin çevirmen ve çevirmen adaylarına ışık tutacağı, alana katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Kaynakça

- Anamur, H. (2000). *Beş Düzeyli Nesnel Çeviri Yöntemi ve Uygulama Örnekleri: Çeviri Eleştirisi*, Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi: 121-130.
- And, M. (2004). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. İletişim.
- Aykaç, O. (2016). *Karagöz ve Hacivat: Başkaldırı ve İtaatin Yansımaları*. SEFAD. (36), 611-618.
- Gaballo, V. (2012). *Exploring The Boundaries of Transcreation in Specialized Translation*. *ESP Across Cultures* 9.

- Gerçek, S. N. (1942). *Türk Temaşası / Meddah Karagöz Orta Oyunu*. İstanbul.
- Gökcan, M. (2016). Küşteri Meydanında Zaman Yolculuğu Geçmişten Günümüze Karagöz Oyunlarının Toplumsal Boyutu. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. ÖS. III:83-92.
- Haleva, B. (2001). Orhan Veli Kanık'ın Şiir ve Tiyatro Çevirilerinin Kuramsal Açından İncelenmesi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi. YLT.
- Haleva, B. (2011). Tiyatro Çeviri Bağlamında Bernard- Marie Koltès Oyunlarının Türkiye'deki Dolaşımı, Doktora Tezi
- Hınçer, İ. (1959). Gölge Oyunlarının ve Karagöz'ün Doğuşu. *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 5 (119), s.1931-1932.
- Jacob, G. (1925). *Geschichte des Schattenheaters im Morgen und Abendland*, Hannover.
- Koller, W. (1997). *Einführung in the Übersetzungswissenschaft* Weisbaden: Francke Verlag.
- Kudret, C. (1969). *Karagöz*. Cilt I. Bilgi.
- Kutlay, Y. S. (2020). Çeviribilimde Çeviri-yaratımı Konumlandırma. *RumeliDE Journal of Language and Literature Studies*. 18 (March): 688-698. DOI: 10.29000/rumelide.706483
- Maral, N. (2010). Tiyatro Metin Çevirilerinde Çeviri Sorunları. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies*. Theories and Applications. Routledge.
- Mutlu, M. (1995). Karagöz. Tiyatro Araştırmaları Dergisi. 12(12), 53-63. https://doi.org/10.1501/TAD_0000000197
- Martin, M. M. (2020). Transcreation as a Way to Promote Employability in Translation Training: Adding Value to Translation Training. *Hermes- Journal of Language and Communication in Business* no: 60: 125-139.
- Oral, Ü. (2009). *Turkish Shadow Play Karagöz*. Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism.
- Oral, Ü. (2019). *Karagöz-Hacivat Muhavereleri*. Kitabevi.
- Öztürk, S. (2006). Co-Opted: Turkish Shadow Theatre of The Early Republic (1923-1945). *Asian Theatre Journal*. 23(2): 292-313. doi: 10.1353/atj.2006.0027
- Pedersen, D. (2014). Exploring the Concept of Transcreation-transcreation as 'more than translation'? *Cultus: The Journal of Intercultural Mediation and Communication*. Volume 7: 57-71.
- Reiss, K. (2014). *Translation Criticism: The Potentials and Limitations*. (Translated. Erroll F. Rhodes). Routledge.
- Sakaoğlu, S. (2011). *Türk Gölge Oyunu Karagöz*. Akçağ.
- Soytürk, I. (1999). *Anadolu Binbir Renk: Karagöz ve Hacivat*. (Çev. Yelda Diker & Andrea Dillon-Körner). Filiz.
- Tietze, A. (1977). *The Turkish Shadow Theatre and Puppet Collection of the L. A. Mayer Memorial Foundation*. Berlin Gebr. Mann Verlag.
- Türkyılmaz, D. (2013). Karagözü Yeniden Hayata Katmak Üzerine Bazı Öneriler. *Gazi Türkiyat Bahar*. 12: 51-58.
- Üstün, Z. (2007). *Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz*. Profil.
- Üstün, Z. (2007). *Selected Stories of Hacivat and Karagöz*. (Çev. Havva Aslan). Profil.
- Yılmaz, F. & Taşkın, M. (2014). Hacivat Karagöz Oyunları ile Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Öğretimi ve Kültür Aktarımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl:2 Sayı: 5: 270-288.
- Zeytinkaya, D. (2018). Tiyatro Çevirisi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(59).

44. Sustainability of translation as a profession: Changing roles of translators in light of the developments in machine translation systems

Caner ÇETİNER¹

APA: Çetiner, C. (2021). Sustainability of translation as a profession: Changing roles of translators in light of the developments in machine translation systems. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 575-586. DOI: 10.29000/rumelide.985014.

Abstract

Translation as a profession has been radically affected by the developments in machine translation systems in recent years. In light of these developments, translators are expected to assume new roles and acquire new skills. Translators no longer work on only a source text. They are faced with raw machine translation outputs in many translation workflows. Thus, in a setting supported by machine translation, the translators are required to post-edit these outputs according to some pre-defined criteria, which sounds very different compared to traditional translation workflow in which translators translate a source text from scratch. Post-editing can be at different levels depending on the expectations of the customer and the intended purpose of the text. As such, the skills and competences that translators must have become prominent. In this regard, this study aims to address the changing role of translators within the scope of translator competences considering the developments seen in machine translation systems. To this end, initially, the developments in machine translation systems and their effects on translation as a profession are discussed with an emphasis on translator competences. Moreover, post-editing levels and criteria for these levels are also addressed with regard to these skills and competences. Then, the competences required of translators and post-editors are compared building on the competence frameworks designed by PACTE and EMT groups. The research concludes that the translator competences should be redefined considering the changing roles of translators in an era dominated by machine translation systems.

Keywords: Machine Translation, sustainability in translation, changing role of translators, translator competence

Bir meslek olarak çevirinin sürdürülebilirliği: Makine çevirisindeki gelişmeler ışığında çevirmenlerin değişen rolleri

Öz

Son yıllarda makine çevirisindeki gelişmelerin bir meslek olarak çeviri üzerinde ciddi etkileri olmuştur. Bu gelişmeler ışığında çevirmenlerin yeni roller üstlenmesi ve yeni beceriler edinmesi beklenmektedir. Çevirmenler artık sadece kaynak bir metin üzerinde çalışmamaktadır. Çevirmenler artık çoğu çeviri iş akış şemasında ham makine çevirisi çıktılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzde makine çevirisiyle desteklenen böyle bir çeviri bağlamında çevirmenlerin bu ham makine çıktılarını önceden belirlenmiş bazı kriterlere göre düzeltmeleri beklenmektedir. Bu durum çevirmenlerin bir kaynak metni sıfırdan çevirdiği alışlagelmiş çeviri iş akış şemasına göre oldukça farklı görünmektedir. Makine çevirisini düzeltme işlemi müşterinin beklentilerine ve metnin amacına göre farklı seviyelerde olabilmektedir. Böyle bir durumda çevirmenlerin sahip olması gereken beceri ve edinçler önemli hale gelmektedir. Bu

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü (Balıkesir, Türkiye), csetiner@baandirma.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-0414-8451 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 25.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.985014]

bakımdan bu çalışma makine çevirisinde görülen gelişmeler ışığında ve çevirmen edinçleri kapsamında çevirmenlerin değişen rollerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla ilk olarak makine çevirisindeki bu gelişmeler ve bunların bir meslek olarak çeviri üzerine etkileri çevirmen edinçleri kapsamında ele alınmıştır. Daha sonra PACTE ve EMT tarafından tasarlanan edinç şemalarına dayanarak çevirmenlerden ve makine çevirisi düzeltmenlerinden beklenen edinçler karşılaştırılmıştır. Çalışma makine çevirisinin baskın olduğu bu çağda çevirmenlerin değişen rolleri dikkate alınarak çevirmen edinçlerinin yeniden tanımlanması sonucuna varmıştır.

Anahtar kelimeler: Makine Çevirisi, çeviride sürdürülebilirlik, çevirmenlerin değişen rolleri, çeviri edinci

1. Introduction

The developments in translation technologies have brought about dramatic effects on the process, profession and product of translation in recent years. These effects have been investigated and a general overview on the present status of translation has been given in some prior research (Alcina, 2008; Austermühl, 2011, 2013; Christensen & Schjoldager, 2010; Pym, 2011), however, it seems that there are fewer studies that make projections regarding the future of the translation. Furthermore, the review of the relevant literature shows that most of the studies have focused on Computer-Aided Translation which is also called as Translator's Workbench, the basic components of which are Translation Memories (TMs) and Term Bases (TBs) (Bowker, 2003; Bowker & Fisher, 2010; Lauffer, 2006; Melby, 1992; Mellinger, 2014; Taravella A & Villeneuve A.O, 2013). Nevertheless, the focus of attention has moved to machine translation systems with the translation quality improvements in these systems, especially after the 2010s. In this regard, some earlier research has shown that not only professionals but also novices or trainees (e.g. translation students) are increasingly using machine translation engines (Çetiner & İşisağ, 2019; Fullford, 2002; Korošec, 2011; Temizöz, 2016). Nevertheless, it should be noted that machine translation has not been fully accepted by professionals or properly understood by trainees. In this regard, Yuste (2001) drew attention to the misconceptions about machine translation systems among trainees and warned that a learner-centered, as well as practical and realistic approach, should be taken to fight the prejudices among students about machine translation systems in the earlier 2000s. Then, a silence period was reported between 2000 and 2010 with only a few sporadic studies on machine translation as the major focus of attention was on the effects of translation memories and termbases (Bowker, 2003, 2005; Garcia, 2009; García, 2006).

A decade later, Korošec (2011) drew attention to the increasing use of Google Translate among students and warned that students might be unaware of the advantages and disadvantages of using machine translation, for this reason, they "needed structured activities to deal with the pitfalls associated with machine translation successfully" (p. 15). Similarly, in the face of the increasing trend and interest in machine translation systems, Flanagan & Christensen Paulsen (2014) acknowledged the need to teach post-editing to translation trainees while underlying the lack of standard PE guidelines to use in translator training programs. In line with the competences that translator trainees should have, the researcher tried to investigate and report how trainee translators interpret PE guidelines. The researchers concluded that competency gaps should be addressed within the scope of translator training.

As regards the professional perspective, Silva (2014) reported significant results related to the benefits of using post-editing including the increase in productivity and decrease in the lead time of the projects while addressing the difficulties experienced by professional small-sized Language Service Providers (LSPs) in

integrating machine translation into their standard translation workflow (p.43). This research is deemed critical since it took professional practices into consideration. Noting that there was a lack of post-editors in the translation industry owing to the reluctance of translators to accept post-editing assignments, Yamada (2015) carried out a study with college language learners as prospective professionals to conclude that most of the students found post-editing works easier than human translation and students that applied an “analytic approach” to post-editing could get better results than those adopting an “integrated approach” (p.50).

Similarly, in a longitudinal research taking four years, Şahin (2015) investigated the use of Google Translate among translation students at undergraduate level and concluded that students were mostly eager to learn and use translation technologies and students’ negative views about English-Turkish Google Translation system mostly stemmed from the fact that translation quality in this language pair was rather low (p.57).

Comparing the uptake of CAT (Computer-aided Translation) tools and Machine Translation systems by translators, Witczak (2016) also acknowledged the negative attitudes that translators had for machine translation systems, unlike translation memories that translators had gotten accustomed to over years. To this end, Witczak (2016) introduced post-editing into a course on CAT tools for MA students and made a post-editing experiment with students. Following the experiment, the researcher designed a questionnaire to learn students’ thoughts about this experiment in light of the action research and social-constructivist approaches and drew a conclusion that incorporating post-editing into CAT tool training was an important and interesting experience for the students (p.49). In parallel to previous research, Mellinger (2017) also drew attention to the increasing use of machine translation in the professional industry and the need for trained post-editors, thus discussed the response of translation education programs to this market need.

Given that machine translation has become so common in the professional translation industry, and translator training institutions have increasingly initiated to response the market needs by incorporating courses on machine translation or sparing a part of other translation technology courses for machine translation, skills and competences required for the sustainability of the translation profession occupy the foreground in translation research that aims to discuss the future of the profession. With this in mind, this study seeks to discuss the emerging role and effects of machine translation particularly on the translation profession and to illustrate the skills and competences required for machine translation post-editing. To this end, a brief overview of the machine translation technology is given with a special emphasis on Neural Machine Translation (NMT). Then, types of post-editing are explained with a view to professional practices. Afterwards, the skills and competences of translators and post-editors are compared and discussed within the scope of the sustainability of the translation profession.

2. Machine Translation: Scope and historical background

The practical initiatives to have a document translated by computers date back to the 1950s when the cold war prepared a competitive setting for the Americans and Russians to have a voice in world politics and science though the first idea to automate the translation can be tracked to the Descartes who is known as one of the first scholars to propose the idea that codes can be given to the languages and these codes can represent the meanings (Quah, 2006). The Americans first saw machine translation as a solution for curbing the expansion in Soviet science and the famous Georgetown experiment was performed in this sense (Gordin, 2016). However, as it is known, these attempts and great expectations and accompanying investments ceased with the results of the infamous ALPAC report, which highlighted the inefficacy of machine translation and the necessity of human involvement in the translation process. Thus, the period

from the announcement of this report up to the earlier 1980s is called as the “period of germination”, in which the importance of computer-aided translation tools is stressed with a view to human assistance in the machine translation process (Sin-wai, 2015, p.5). However, the first corporate operations began in the period of “steady growth” between 1984 and 1992, in which first computer-aided translations were founded and regional expansions were reported with companies opening their branches in Germany, United Kingdom and Brussels (Sin-wai, p.7). Before delving into detail, it is worth stating the difference regarding the definitions of translation technologies. Thus, following linear figure continues to sheds light on the definitions as well as the differences of machine translation and computer-aided translation though nearly three decades have passed since it was first drawn by Hutchins & Somers (1992, p.148).

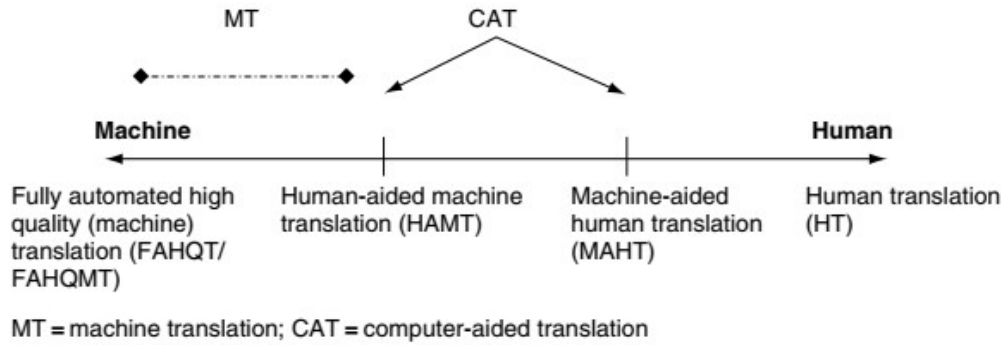

Figure 1. Classification of translation types

As the figure presents, there are two ends in this linear continuum, in which machine translation refers to the translation work that is fully done by computers. As for human translation, it corresponds to the translation process in which aids to automate the translation are not used. Nevertheless, Quah (2006) contests this linearity as differences among these terms are not easy to define in these days. This is related to the fact that “most tools today are integrated systems which contain features from more than one class” (Quah, 2006, p.8). Since the degree to which machine is used in the translation can vary, the boundaries between these binary definitions have become blurred. He further adds that “the main aim of machine translation is still to generate translation automatically, but it is no longer required that the output quality is high, rather that it is fit-for-purpose” (Quah, 2006, p.7).

It is important to address the historical developments in machine translation to be able to explain the reported quality increases in today’s machine translation engines. In this regard, the initial machine translation engines were known to be designed as Rule-based systems that worked on pure linguistic rules (Quah, 2006; Sin-wai, 2015). However, with the collection of big data including bilingual or multilingual texts and by means of corpus tools to align these texts, Corpus-based approaches gained attention until the last ten years (Bowker, 2002). All in all, these earlier approaches have been used to some extent both for professional purposes and academic research. However, it can be claimed that machine translation engines didn’t get public attention until 2016 when Google announced a new kind of approach called Google Neural Machine Translation (Reichert, 2016). Though it has similarities with its predecessor statistical approaches in that it also makes use of aligned texts, Neural Machine Translation is different as it is designed to work on neural networks (Forcada, 2017). For this reason, it is examined within the scope of Natural Language Processing, as well.

3. Post-editing and its levels

Translation quality in machine translation systems has been addressed in some previous research within the scope of speed and productivity gains (Arianna, 2018; Fiederer & O'Brien, 2009; Gaspari, Toral, Naskar, Groves, & Way, 2014; Torron-Sanchez & Koehn, 2016). However, it is needless to say that machine translation has not reached a level that doesn't need human assistance either in the pre or post-production stages. For his reason, the machine translation outputs need human editing before any translation project is deemed as complete and can be submitted to the client or the initiator. This need has given rise to a new field of practice and research called as post-editing. In one of the earliest studies, post-editing is defined as the correction of a translation product that is translated by a machine translation engine (Allen, 2003).

As for the types or levels of post-editing, there are two types of post-editing including light and full post-editing which are also called as partial or complete post-editing respectively. As it can be understood from these terms, in light post-editing, only minor errors are edited while in full post-editing, both minor and major errors are detected and corrected (Almeida, 2013; Temizöz, 2016). Deciding on the level of post-editing depends on the purpose of the translation, but it may sometimes be difficult to select the right option as the translator or the post-editor can remain in between the client's quality expectations and remuneration for the work. As such it may be necessary for translators or project managers, if there are any, to ask the client or the initiator the purpose of the translation before starting any post-editing task.

4. Comparison of skills and competences required of translators and post-editors

The competences and skills that translators are expected to have or develop over time have been studied by translation scholars for a very long time. To this end, there have been not only some individual but also institutional attempts to define and explain the competences, each of which has focused on the competences from a different perspective. (Albir, 2007; Ehrensberger-Dow & Massey, 2013; EMT Board, 2017; Göpferich, 2009; Pym, 2003; Robert, Remael, & Ureel, 2017).

Needless to say, the new approach in machine translation has also brought about the need for new skills and competences to be gained by translators to use before, during and after the translation process. In this regard, Rico & Torrejón (2012) drew attention to the increasing popularity of post-editing in the professional translation industry and defined and grouped the competences as in the following figure (p.169).

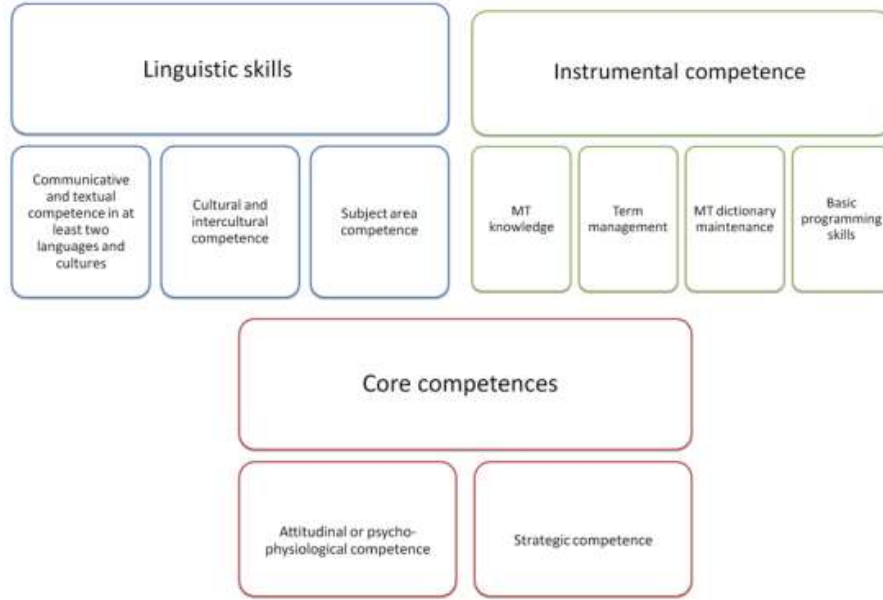

Figure 2. Post-editing Skills and Competences

A closer review of the figure presents that the skills are classified into three main categories, each of which has sub-competences. Rico & Torrejón (2012, p.169) acknowledge that this classification was drawn building on the seminal work of Krings (2001) on post-editing, in which different processes related to post-editing machine-translation were addressed including “source text-related processes, machine translation-related processes, target text production processes, target text evaluation processes, reference work-related processes, physical writing processes, global task-related processes”.

When the sub-competences are analyzed with a view to translation competences addressed in previous models like EMT Board (2017) and PACTE (2003), it can be asserted that translator and post-editor competences are mostly similar and overlap. However, the sub-competences under the instrumental competence can be directly related to post-editing rather than translation since machine translation knowledge, machine translation dictionary maintenance and basic programming skills are special topics that are connected to post-editing. In other words, a translator without machine translation knowledge can fulfil the translation task but a post-editor should know the basic knowledge regarding machine translation systems.

As for the core linguistic skills mentioned in Figure 2, it can be acknowledged that all these are the competences that a translator should have in order to produce an adequate translation product. For instance, a translator is expected to “know how to understand grammatical, lexical and idiomatic structures as well as the graphic and typographic conventions of language A and one’s other working languages” as per the core language competence defined by EMT (2009, p.5). By the same token, this competence is addressed under the bi-lingual and extra-linguistic sub-competences in PACTE (2003). In this regard, this competence is known to comprise “pragmatic, sociolinguistic, textual, grammatical and lexical knowledge in the two languages” (PACTE, 2003, p. 39).

Though they are common to both translators and post-editors, core competences and their sub-competences addressed in Figure 2 are particularly important for the proper performance of a post-editing task since post-editors are usually confronted with the difficulty of deciding on the level of post-editing, and

this strategic competence can help them decide accordingly. This is again similar to translator competence known as “strategic competence” in PACTE (2003) framework, which is reported to be used to “plan the translation project; detect translation problems; apply translation strategies; activate, monitor and compensate for shortcomings in other competences; monitor and evaluate both the translation process and the partial results obtained in relation to the intended target text; etc.” (p.39). This competence is addressed by European Master’s in Translation as a sub-title of translation competence (EMT Board, 2017, p. 7)

What’s more, Rico & Torrejón (2012) adds that core competences help post-editors to work out “subjectivity issues involved in defining and applying PE specifications, adequately handling client’s expectations in terms of text quality acceptance, and overcoming uncertainty” (p.170).

Focusing on the translation risk management related to post-editing tasks, Nitzke, Hansen-Schirra, & Canfora (2019, p. 250) drew the following competence framework for post-editors:

Figure 3. Post-editing competence model

Noting that post-editing is a complex process, in which post-editors play an important role in competently managing the risks associated with many aspects in translation including the clients’ quality expectations, economic considerations and security of the data etc., Nitzke et al. (2019, p.249) posit that the competences of post-editors may differ from those of translators. Nevertheless, they also state that they constructed the model building on the existing translator competence models (PACTE, 2003) and reviser competence models (Robert et al., 2017).

Compared to the skills and competence framework drawn by Rico & Torrejón (2012), this model seems different at the core competence level which includes risk assessment competence, consulting competence, and service competence. However, when the subsidiary sub-competences are analyzed in detail, it is seen that these are more or less similar to that of Rico & Torrejón (2012). For instance, MT competence, instrumental competence, research competence, and bilingual competence are seen to exist in both frameworks. Unlike the framework of Rico & Torrejón (2012), this competence model, however, has

revision competence. Drawing attention to the problem-solving strategies inherent to translation, Nitzke et al. (2019) underlines the importance of this revision competence by stating that a post-editor should achieve a balance between “necessary changes and over-editing” (p.249). For this reason, it is vital for post-editors to have revision skills to be able to decide whether the editing of the pre-translated material is essential or not.

Another significant difference as to the competences uttered in these two frameworks is that post-editing competence is defined as a separate subsidiary competence in the framework proposed by Nitzke et al. (2019). The researchers relate to this to the fact that neural machine translation engines give results that sound better in terms of translation quality compared to the past when statistical machine translation engines reigned and translation errors could be easily detected. For this reason, post-editors need to be alert to the translation problems that are hard to identify when it is the case for neural machine translation (Nitzke et al. 2019). Hence, post-editing competence is stressed as a separate competence.

All in all, the comparison of these two frameworks for post-editor competences with the translator competences mentioned in previous research ((EMT, 2009; EMT Board, 2017; PACTE, 2003) shows that there are many common points both at core and sub-competence levels. In this regard, Olohan (2021) contests the view held by Nitzke et al., (2019) and Rico & Torrejón (2012) that post-editing is a distinct practice from translation in that the competences uttered are remarkably similar. Furthermore, the competences and qualifications required by international standards for post-editing, and translation services are also similar to a great extent (also see ISO 18587:2017, ISO 17100:2015). This paves the way for discussing post-editing as an additional practice to translation tasks rather than a separate field of practice that has competences on its own. Considering this, Olohan (2021) posits that “PEMT constitutes an additional activity that may take place as part of the translation practice, rather than a separate, recognizable practice in its own right” (p. 13). However, the researcher also notes that the professional translation industry demand post-editors and some companies provide training for this purpose. Thus, it can be said that post-editing is seen as a separate job or task that require additional training. Moreover, LSPs were reported to attach great importance to the feedback of post-editors regarding frequently encountered errors. Hence, post-editors should have basic knowledge particularly on MT engines and their maintenance in addition to the competences required for an ordinary translation task.

In short, the competences required of translators and post-editors seem similar in many ways apart from the specific ones that focus on Machine Translation. With this in mind, translator training institutions and trainers should consider these additional competences while designing courses for translator trainees.

5. Conclusion

Machine translation has shaped the language industry profoundly especially in the last ten years. Both translation companies whether small or large scales and individual translators have started to make use of this technology. This is greatly related to the reported increase in the quality of the translation product and this quality increase, in turn, has been acknowledged to stem from the fact that most machine translation engines today are based on a new approach called as Neural Machine Translation. This state-of-the-art technology uses the possibilities of artificial intelligence and tries to imitate human translation in some ways. For this reason, in Neural Machine Translation engines, the translation outputs seem and sound better and more fluent than its predecessor Statistical Machine Translation (SMT). These seemingly better translation outputs hide errors in themselves, hence these errors are not obvious to detect easily. However, they need to be found and edited if the translation is to be fulfilled in a professional way. To this end, the

companies have started to look for trained post-editors that can be aware of the errors and be competent to edit them in line with the requirements laid down either by the company or the client. As such, competences of post-editors become prominent both for the industry and translation academia. Translation companies look for candidates that have these competences and translator training institutions try to equip their students with these competences.

This study first sought to highlight the importance of post-editing for both translation companies and translator training institutions. To this end, previous research was reviewed and discussed with a view to professional requirements and the future of the translation. Then, machine translation was addressed in its historical background, building on which the latest trend Neural Machine Translation was explained. It is seen that more theoretical, empirical, and practical research is needed for this state-of-the-art technology from translation studies perspective since most of the present research takes this technology from an engineering and programming perspective into consideration.

After the historical background of machine translation and its present status were explained, post-editing levels were briefly mentioned in line with the purpose of the translation (e.g. inbound or outbound). It was concluded that translators are having difficulty in deciding on the binary levels of post-editing (e.g. light or full post-editing; partial or complete post-editing). For this reason, the conclusion withdrawn from this study supports that of the previous ones in that the post-editors should be informed about the purpose of the translation by the project manager or the initiator.

As the last step, this study tried to investigate post-editor competences and compare them with translator competences. This comparison showed that competences are mostly similar both for translators and post-editors, however, post-editors are expected to know machine translation-related subjects, as well. For this reason, in competences for post-editors, machine translation knowledge, basic programming skills, and knowledge as to the maintenance of machine translation engines are particularly stressed. With this in mind, translator training institutions can offer courses that directly focus on post-editing considering these competences and professional requirements.

References

- Albir, A. H. (2007). Competence-based Curriculum Design for Training Translators. *The Interpreter and Translator Trainer*, 1(2), 163-195. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2007.10798757>
- Alcina, A. (2008). Translation technologies: Scope, tools, and resources. *Target: International Journal on Translation Studies*, 20(1), 79-102.
- Allen, J. (2003). Post-Editing. In H. Somers (Ed.), *Computers and Translation* (pp. 297-319). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Almeida, G. de. (2013). *Translating the post-editor: An investigation of post-editing changes and correlations with professional experience across two Romance languages* (Ph.D. Thesis). Dublin City University, Dublin.
- Arianna, L. P. (2018). Determining translators' perception, productivity and post-editing effort when using SMT and NMT systems. 21st Annual Conference of the European Association for Machine Translation. Presented at the Alacant, Spain. Alacant, Spain: Universitat d'Alacant Alacant.
- Austermühl, F. (2011). On clouds and crowds: Current developments in translation technology. *Translation in Transition*, 9, 1-26.
- Austermühl, F. (2013). Future (and not-so-future) trends in the teaching of translation technology. *Revista Tradumàtica: Tecnologies de La Traducció*, (11), 326-337.

- Bowker, L. (2002). *Computer-aided translation technology: A practical introduction*. Ottawa: University of Ottawa Press.
- Bowker, L. (2003). Terminology tools for translators. In H. Somers (Ed.), *Computers and Translation* (pp. 297–319). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Bowker, L. (2005). Productivity vs quality? A pilot study on the impact of translation memory systems. *Localization Focus*, 4(1), 13–20.
- Bowker, L., & Fisher, D. (2010). Computer-aided translation. In Y. Gambier & L. Van Doorslaer (Eds.), *Handbook of translation studies*. Vol. 1. Amsterdam: Benjamins.
- Çetiner, C., & İşısağ, K. U. (2019). Undergraduate level translation students' attitudes towards machine translation post-editing training. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(1), 110–120.
- Christensen, T., & Schjoldager, A. (2010). Translation-Memory (TM) Research: What Do We Know and How Do We Know It? *Hermes – Journal of Language and Communication Studies*, 44.
- Ehrensberger-Dow, M., & Massey, G. (2013). Indicators of translation competence: Translators' self-concepts and the translation of titles. *Journal of Writing Research*, 5(1), 103–131.
- EMT. (2009). *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. Brussels: European Commission. Retrieved from European Commission website: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/emt_competences_translators_en.pdf
- EMT Board. (2017). *European master's in the translation competence framework*. Brussels: European Commission.
- Fiederer, R., & O'Brien, S. (2009). Quality and Machine Translation: A realistic objective? *The Journal of Specialised Translation*, 11(1), 52–74.
- Flanagan, M., & Christensen Paulsen, T. (2014). Testing post-editing guidelines: How translation trainees interpret them and how to tailor them for translator training purposes. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(2), 257–275.
- Forcada, M. L. (2017). Making sense of neural machine translation. *TS Translation Spaces*, 6(2), 291–309.
- Fullford, H. (2002). Freelance translators and machine translation: An investigation of perceptions, uptake, experience and training needs. *Teaching Machine Translation*, 117–122. Manchester.
- García, I. (2006). Translators on translation memories: A blessing or a curse? *Translation Technology and Its Teaching*, Tarragona: Intercultural Studies Group, 97–105.
- Garcia, I. (2009). Beyond translation memory: Computers and the professional translator. *The Journal of Specialised Translation*, 12(12), 199–214.
- Gaspari, F., Toral, A., Naskar, S. K., Groves, D., & Way, A. (2014). Perception vs reality: Measuring machine translation post-editing productivity. In S. O'Brien, M. Simard, & L. Specia (Eds.), *Proceedings of the Third Workshop on Post-editing Techniques and Practices (WPTP-3)*: Canada.
- Göpferich, S. (2009). Towards a model of translation competence and its acquisition: The longitudinal study Transcomp. In S. Göpferich, A. L. Jakobsen, & I. M. Mees (Eds.), *Behind the Mind: Methods, Models and Results in Translation Process Research* (pp. 11–37). Samfundslitteratur.
- Gordin, M. D. (2016). The dostoevsky machine in georgetown: Scientific translation in the cold war. *Annals of Science*, 208–223.
- Hutchins, J., & Somers, H. L. (1992). *An introduction to machine translation*. Manchester: Academic Press.
- Korošec, M. K. (2011). Applicability and Challenges of Using Machine Translation in Translator Training. *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, 8(2), 7–18.
- Krings, H. P. (2001). *Repairing Texts: Empirical Investigations of Machine Translation Post-editing Processes*. Ohio: The Kent State University Press.

- Lauffer, S. C. (2006). *Translating with computer-assisted technology: A study of translator experience*. (Master Thesis). Library and Archives Canada, Ottawa.
- Melby, A. (1992). The translator workstation. In J. Newton (Ed.), *Computers in Translation A Practical Appraisal*. London: Routledge.
- Mellinger, C. D. (2014). *Computer-Assisted Translation: An Empirical Investigation of Cognitive Effort* (Ph.D. Thesis). Kent State University, Ohio.
- Mellinger, C. D. (2017). Translators and machine translation: Knowledge and skills gaps in translator pedagogy. *Interpreter and Translator Trainer*, 11(14), 280–293.
- Nitzke, J., Hansen-Schirra, S., & Canfora, C. (2019). Risk management and post-editing competence. *The Journal of Specialised Translation*, 31, 239–259.
- Olohan, M. (2021). Post-editing: A genealogical perspective on translation practice. In M. Bisiada (Ed.), *Empirical studies in translation and discourse (Translation and Multilingual Natural Language Processing 14)* (pp. 1–25). Berlin: Language Science Press.
- PACTE. (2003). Building a translation competence model. In F. Alves (Ed.), *Triangulating Translation: Perspectives in process oriented research* (Vol. 45, pp. 43–68). John Benjamins.
- Pym, A. (2003). Redefining translation competence in an electronic age. In defence of a minimalist approach. *Meta: Journal Des Traducteurs/Meta: Translators' Journal*, 48(4), 481–497.
- Pym, A. (2011). What technology does to translating. *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, 3(1), 1–9.
- Quah, C. K. (2006). *Translation and technology*. New York: Palgrave Macmillan.
- Reichert, C. (2016, September 28). Google announces Neural Machine Translation to improve Google Translate. Retrieved November 19, 2018, from <https://www.zdnet.com/article/google-announces-neural-machine-translation-to-improve-google-translate/>
- Rico, C., & Torrejón, E. (2012). Skills and Profile of the New Role of the Translator as MT Post-editor. *Revista Tradumàtica: Technologies de La Traducció*, (10), 166–178.
- Robert, I. S., Remael, A., & Ureel, J. J. J. (2017). Towards a model of translation revision competence. *The Interpreter and Translator Trainer*, 11(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/1750399X.2016.1198183>
- Şahin, M. (2015). Çevirmen adaylarının gözünden İngilizce-türkçe bilgisayar çevirisi ve bilgisayar destekli çeviri: Google deneyi. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 21, 43–60.
- Silva, R. (2014). Integrating post-editing mt in a professional translation workflow. In S. O'Brien, L. Winther, M. Carl, M. Simard, & L. Specia (Eds.), *Post-editing of machine translation: Processes and applications* (pp. 2–24). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Sin-wai, C. (2015). The development of translation technology. In C. Sin-wai (Ed.), *The Routledge encyclopedia of translation technology* (pp. 3–32). New York: Routledge.
- Taravella A & Villeneuve A.O. (2013). Acknowledging the needs of computer-assisted translation tools users: The human perspective in human-machine translation. *Journal of Specialised Translation*, (19), 62–74.
- Temizöz, Ö. (2016). Postediting machine translation output: Subject-matter experts versus professional translators. *Perspectives*, 24(4), 646–665. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2015.1119862>
- Torrón-Sánchez, M., & Koehn, P. (2016). Machine Translation Quality and Post-Editor Productivity. *AMTA 2016*, 16, 16–26. Austin.
- Witczak, O. (2016). Incorporating post-editing into a computer-assisted translation course. A study of student attitudes. *Journal of Translator Education and Translation Studies*, 1(1), 33–55.
- Yamada, M. (2015). Can college students be post-editors? An investigation into employing language learners in machine translation plus post-editing settings. *Machine Translation*, 29(1), 49–67.

Yuste, E. (2001). Making MT commonplace in translation training curricula—Too many misconceptions, so much potential. Teaching MT Workshop. Presented at the Machine Translation Summit VII, Santiago de Compostela, Spain.

SEMPOZYUM PROGRAMI VE KATILIMCILAR

1. Gün 26.06.2021 / 17.00-21.30

A SALONU

A.1.1. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen A2 düzeyi öğrencilerinin dil bilgisi yapılarını kullanma alışkanlıkları / Dr. Önder ÇANGAL & YL Ali KIRİBİŞ

A.1.2. Uzaktan eğitimle yapılan Türkçe dersinde dilbilgisi öğretimi ve uygulamaları: Öğretmen görüşleri / YL Gülhan AYAR

A.1.3. II. Dünya Savaşı esnasında Amerikan askerlerine Türkçe öğretmek için yazılan “Turkish: a Guide to the Spoken Language” adlı kitabın dil öğretimi açısından değerlendirilmesi / Öğr. Gör. Elif ERMAĞAN

A.1.4. Ortaokul Türkçe ders kitaplarının uzaktan eğitime uygunluğu / YL Gizem GÜRSOY **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

A.1.5. Mülteci konulu Türkçe ve çeviri çocuk kitaplarında yer alan empati öğeleri / Dr. Bircan Eyüp & YL Ezgi Dursun

A.2.1. Hakan Günday’ın Piç romanında aylaklık / Arş. Gör. Cennet ALTUNDAŞ

A.2.2. Orhan Pamuk’un Masumiyet Müzesi romanını kronotop kavramı çerçevesinde okuma / Dr. Hatice YILDIZ

A.2.3. Yöntem bilgisi açısından İsmail Hikmet Ertaylan’ın edebiyat tarihleri / Arş. Gör. Zeynep ŞENER

A.2.4. Hüseyin Rahmi’nin gerçekçiliği: Metin ve dışmetin / Öğr. Gör. İbrahim ÖZTÜRK

A.2.5. Bin yıl önce, bin yıl sonra: Biruni ve Naipaul’un perspektifinden Hindistan / Dr. Ahmet KAYINTU

A.3.1. Arketipsel eleştiri bağlamında Puslu Kıtalar Atlası / Dr. Mustafa UĞURLU

A.3.2. Mustafa Kutlu’nun ‘Yoksulluk İçimizde’ ve ‘Bu Böyledir’ kitaplarında modern insanın açmazı / Doç. Dr. Ahmet KOÇAK

A.3.3. Türkiye’deki sağ ideolojik söylemlerin şiirlerde temsili / YL Mert TUTUCU

A.3.4. Osmanlı-Türk romanında okuma kültürü: Mehmed Vecihi, Mehmed Celal ve Mustafa Reşid romanları / Arş. Gör. Özge AKSOY-SERDAROĞLU

A.3.5. Mehmet Rauf’un Menekşe’sinde Servet-i Fünûn nesli / Dr. Elif PALIÇKO

B SALONU

B.1.1. Linguistic humiliation of women in Turkish TV series: You Tell Blacksea / Dr. Gökçen KARA

B.1.2. The Power of the disabled: Flannery O’Connor’s “The Lame Shall Enter First” / Doç. Dr. F. Gül Koçsoy

B.1.3. The importance of surrounding communities in identity formation within Afrofuturistic context / Dr. Tuğba AKMAN KAPLAN

B.1.4. Ölümün Ucunda İmge, İmgenin Ucunda Hayat Köprüyü Geçmek: Mustafa Ziyalan’ın şiir sanatı üzerine / Dr. Eren ALKAN

B.1.5. Reinvention of humanity: Language, power and rebellion in Le Guin’s “She Unnames Them” / Dr. Sultan KOMUT BAKINÇ

B.2.1. Türkçede ve Rusçada “Kırmızı” renk metaforları / Dr. Hakan SARAÇ

B.2.2. Tommaso Campanella'nın ütopyası Civitas Solis'in Türkçe ve Rusça çevirilerinde cinsiyetçi söylem ve sansür / Doç. Dr. Betül PARLAK & Dr. Nilüfer DENİSSOVA

B.2.3. Rus dilinde morfem işlevine sahip ön eklerin fillere kattığı anlamlar / Dr. Muhammed TAŞKESENLİGİL

B.2.4. Mihail Aleksandroviç Şolohov'un Durgun Don adlı eserinde felaketin habercileri: Hayvanların kurban edilmesi bir tesadüf olabilir mi? / Nergis ÇAĞLAYAN

B.2.5. Rusça-Türkçe dilleri arasında deyimlerin çevirilerine ilişkin sorunlar / Dr. Jale COŞKUN

B.3.1. Anlatılanı anlatmak: Ceza Kanunu, 353. madde romanında anlatının yeniden oluşturulması / Dr. Bülent ÇAĞLAKPINAR

B.3.2. 17. yüzyıl Fransız tiyatrosunda doğulu hükümdar imgesi ve Kanuni Sultan Süleyman / Doç. Dr. Özlem KASAP

B.3.3. Amin Maalouf'un Empedokles'in Dostları yapıtında posthümanizmin izleri / Arş. Gör. Simay TURAN

B.3.4. Psikolojik gerilim anlatısı olarak Hoş Nağme romanı / Arş. Gör. Çağatay YILMAZ

C SALONU

C.1.1. Sustainability of translation as a profession: Changing roles of translators in light of the developments in machine translation systems / Dr. Caner ÇETİNER

C.1.2. Oscar Wilde'in Satyricon çevirisi: bir yayıncılık hilesi hikayesi / Dr. Javid ALİYEV

C.1.3. Çeviri amaçlı metin çözümlemesi kapsamında kullanılmak üzere metin çözümlemesi, çevirisi ve zorlukları / Dr. Ümmügülsüm ALBİZ

C.1.4. Yazın çevirisi için feminist okuma ekseninin uygulanması: Veba Geceleri örneği / Doç. Dr. Mesut KULELİ

C.1.5. Türk yazılı basınında COVID-19 terimleri: Sorunlar ve çözüm önerileri / YL Ayşe TURAN & Dr. Ceylan YILDIRIM

C.2.1. Bağımsız oyun yerleştirme topluluklarında yapı, pratikler, özneler / Dr. Selahattin KARAGÖZ

C.2.2. Çevirilerle aktarılan aykırı bir hikâye: Lamîî Çelebi'nin Salâmân u Absâl Mesnevisi / Dr. Sibel KOCAER

C.2.3. Kültür ve sanat gazetelerinde haber çevirileri süreci / Dr. Mine ÇANKAYA

C.2.4. Yemek tarifi çevirilerine çeviribilimsel bir bakış / Dr. Sevda PEKCOŞKUN GÜNER

C.3.1. Self-translation in the academic context: A comparative analysis of Turkish and English abstracts / Dr. Selen TEKALP

C.3.2. Yüksel Kocadoru'nun "Şehirler" adlı şiirinin çevirisinde başvurulan çeviri stratejileri / Doç. Dr. İnci ARAS

C.3.3. Black Mirror ve Sense 8 dizilerinin bölüm başlıklarının çevirisi üzerine bir inceleme / Dr. Bilge METİN TEKİN & Dr. Betül ÖZCAN DOST

C.3.4. Seçme Hikâyeler Hacivat ve Karagöz eserinin İngilizce çevirisi üzerine bir çalışma / Dr. Burcu YAMAN

C.3.5. Çeviride Friedemann Schulz von Thun'un iletişim dörtgeni (dört kulak modeli) / Dr. Sine DEMİRKIVIRAN

D SALONU

- D.1.1. Genetic research carried to extremes in the pre-apocalyptic dystopia of H. G. Wells' Island of Doctor Moreau / Dr. Fırat KARADAŞ
- D.1.2. The Secret Diary recording the depression of the imaginative woman narrator in Charlotte Perkins Gilman's "The Yellow Wall Paper" / Doç. Dr. Zennure KÖSEMAN
- D.1.3. A short critique on Dylan Thomas's "Do not go gentle into that good night" / Öğr. Gör. Mahmut KAYAALTI
- D.1.4. The Tauroctony and Artaud's Cenci: Back to the ritual drama / Dr. Onur EKLER
- D.1.5. Critical pedagogy in English language teaching: Developing learners' critical thinking skills / Dr. Ceren İŞIKLI
- D.2.1. Edebiyat ve psikoloji: Edebi karakterlerin ilham verdiği sendromlar / Dr. Serap SARIBAŞ
- D.2.2. Innocence, morality, and post-war trauma: J.D Salinger' s The Catcher in the Rye / Dr. Fikret GÜVEN & Rita ÖZCAN
- D.2.3. The theme of time in Spenser's "Amoretti and Epithalamion", and Shakespeare's "Sonnets" / Dr. Halit ALKAN
- D.2.4. Sibyl revisited: Mythological figures depicting desolateness in T. S. Eliot's "The Waste Land" (1922) / Dr. Seher ÖZSERT
- D.3.1. A conversation analytical approach to the interactional impact of repair strategies in interpreted mediated settings / Dr. Burak ÖZSÖZ
- D.3.2. The Self in the Unknown: Homogeneous identity (re)formations as failed smooth spaces in the works of Paul Bowles and Tahar Ben Jelloun / Dr. Tuğba ELMAS
- D.3.3. Violence as a vehicle for interrogating the male-dominated order in Sarah Kane's Blasted and Cleansed / Öğr. Gör. Yalçın ERDEN
- D.3.4. Speaking of trauma through wounds and scars / Dr. Meryem ODABAŞI
- D.3.5. Modern trickster in the play Love and Understanding / Dr. Kadriye BOZKURT

2. GÜN 27.06.2021 / 15.00-19.30

A SALONU

- A.4.1. Evrensel dil bilgisine göre Orhon Yazıtlarında söz öbekleri / Doktora Uğur ALTUNDAŞ
- A.4.2. 2. Eski Türkçenin söz varlığında tanımlanan içgün- ve örgün sözcüklerinde geçen {-gı-} eki / Dr. Ahmet KARAMAN
- A.4.3. Türkçedeki Arapça kökenli örtmece söz varlığı üzerine / Doktora Nuray DEMİR ÖZTÜRK
- A.4.4. Almanya'daki Türk çocuklarının Türkçe yazma becerileri üzerine bir değerlendirme / Doç. Dr. Beytullah BEKAR
- A.4.5. Bulgar yazar Baço Kiro'ya ait 1873 tarihli Kiril harfli Türkçe bir gezi yazısındaki dil özellikleri / Dr. Abidin KARASU
- A.5.1. Türkler, medeniyet ve yazı / Doç. Dr. Ahmet Şefik ŞENLİK
- A.5.2. Türkçe Sözlük'te evlilik kavramlarının köken bakımından tasnifi / Doç. Dr. Yakup YILMAZ & Doktora Dilek BAYRAKTAR
- A.5.3. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde degül'ün kullanım alanları ve bir sözlük birimi olarak degülmise ~ degülmisse / Dr. Öznur DURGUN
- A.5.4. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç romanından TDK çevrimiçi atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'ne katkılar / YL Suna YERLİKAYA & Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

- A.5.5. O işaret sözcüğünün gönderimsel karakteri üzerine bir çalışma / Dr. Metin BALPINAR
- A.6.1. Resimli çocuk kitaplarında göç teması ve kültürlerarası duyarlılık bağlamında anlatı unsurlarının kullanımı / Ezgi İNAL
- A.6.2. COVID-19 salgını sürecinde Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi / Dr. Halide Gamze İNCE YAKAR & Prof. Dr. Özlem FEDAİ
- A.6.3. “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda lise kademesi izlencesi üzerine değerlendirme / Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN
- A.6.4. Süleyman Çelebi Mevlid’inde kadın adları / Doç. Dr. Yakup YILMAZ
- A.6.5. “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı”nda ortaokul kademesi izlencesi üzerine değerlendirme / Doç. Dr. İbrahim GÜLTEKİN

B SALONU

- B.4.1. Anımsamak ve unutmak: Günter Grass’ın ‘Soğanı Soyarken’ isimli romanında geçmiş kurgulamak / Arş. Gör. Yasemin YILMAZ
- B.4.2. Erich Maria Remarque’ın “Dönüş Yolu” romanını epifan tekniği bağlamında okuma denemesi / Dr. Cihan TUNCER
- B.4.3. Maya kökenli Guatemalalı şair Humberto Ak’abal’ın şiirlerinde şiirsel öznenin ‘Ses’i: Oralitura’dan Literatüra’ya / Dr. Olcay ÖZTUNALI
- B.4.4. Türk öğrenciler için Kore tarihi ve kültürü eğitimine dair yöntem :Kore tarihi konulu film ve dizi kullanımı üzerine / Dr. Eun Kyung JEONG
- B.4.5. Gideon Toury’nin erek odaklı çeviri kuramı kapsamında Orhan Hançerlioğlu’nun Ali adlı romanının Gürcüce çevirisinin incelenmesi / Doç. Dr. Gül Mükerrerrem ÖZTÜRK
- B.5.1. Rus dilinde ifade aracı olarak: mecazi ifadeler / Dr. Hadi BAK
- B.5.2. The Story “The Birth” by A. N. Varlamov: Archetypical motives and images / Professor Viktoriya V. Kondrateva
- B.5.3. Formation of cultural competence in the study of the Russian language / Dr. Andrei G. Narushevich
- B.5.4. Humanistic tendencies of modern world literature for young people / Dr. Papushina Valentyna
- B.6.1. Güncel türkçe sözlüklerde dolaşıcı kelimelerin kaynak dili problemi: “Çay” örneği / Dr. Yasin YAYLA
- B.6.2. Mana birleşmesi ve mana farkı bakımından sakat, özürlü ve engelli kavramları / Dr. Ensar ALEMDAR
- B.6.3. Kazak Türkçesi ve Kazak edebiyatının mihenk taşı Şakârim Qudayberdioğlu / Öğr. Gör. Şule DİRİLEN
- B.6.4. Ötekileştirme ve nefret söylemi eğilimleri bağlamında, Sırp marşları üzerine bir okuma / Doç. Dr. Sibel AKOVA

C SALONU

- C.4.1. Söylem göstergebilimi: Yazınsal anlatılarda sözcelemeden sözcüye anlamlama süreçleri / Dr. Murat KALELİOĞLU
- C.4.2. Üslup peşinde bir eleştirmen: Melahat Özgü / Arş. Gör. Abdullah KÜÇÜK & Doç. Dr. Müge İŞIKLAR KOÇAK & Dr. Ahu Selin ERKUL YAĞCI
- C.4.3. Çeviribilim odaklı bir bakış açısıyla karikatür eleştirisi / Dr. Aslı ARABOĞLU

- C.4.4. Translation strategies for the transfer of postcolonial elements to Turkish culture and language: A descriptive study on the Turkish translation of Kamala Markandaya's Nectar in a Sieve / Öğr. Gör. Elif Ceylan YAĞIZ
- C.4.5. Trauma in Life, Trauma in Fiction: A literary text analysis surrounded by the life of the author / Doç. Dr. Didem TUNA & Sema Dilara YANYA
- C.5.1. Introducing "The Forbidden Modern" through (self)translation / Dr. Ahu Selin ERKUL YAĞCI
- C.5.2. Translation criticism in exchange: Group interviews in Çağdaş Eleştiri / Doç. Dr. Müge İŞIKLAR KOÇAK
- C.5.3. A semiotic observation of narrative programs in Madonna in a Fur Coat by canonical narrative schemas / Dr. Orhun BÜYÜKKARCI
- C.5.4. Tıp çevirisinden sağlık (hizmetleri) çevirisine: Gelişen bir alan, yeni tanım ve gereksinimler / Dr. Selçuk ERYATMAZ
- C.5.5. A case for situated learning in translator education: translating scientific texts for a digital science blog / Dr. Nazan Müge UYSAL
- C.6.1 Garibnâme yazarı Âşık Paşa'da mizahın eğitime katkısı / Dr. Yeliz YASAK PERAN
- C.6.2. Klasik Türk Şiirinde bir hat terimi olarak "Hil'at" / Dr. Özlem DÜZLÜ
- ~~C.6.3. Belâğî divançesinde eskicil (arkeik) unsurlar / Dr. Yeliz YASAK PERAN & YL Emine CÜLEÇ~~
- C.6.4. Şehrnuş Parsipur'un Tuba ve Gecenin Anlamı adlı yapıtının çevirilerinin feminist çeviri bağlamında karşılaştırılması / Dr. Esin EREN SOYSAL

D SALONU

- D.4.1. A Jungian approach to a hero's individuation processes in Rowling's Harry Potter and the Philosopher's Stone / Dr. Volkan KILIÇ
- D.4.2. A Character at the Threshold: Political implications of liminality in Gilman's "The Giant Wistaria" / Dr. Hüseyin Ekrem ULUS
- D.4.3. Marxism revisited in the postcolonial context: Class, corruption, and poverty in The White Tiger by Aravind Adiga / Dr. Ersoy GÜMÜŞ
- D.4.4. Autism and refrigerator mother theory in fiction: Pauline Holdstock's Here I Am / Dr. Alper TULGAR
- D.4.5. A Psychoanalytic reading of Toni Morrison's novel Song of Solomon / Dr. Mahmut AKAR
- D.5.1. Feedback on translation assignment: "How Is My Translation Performance This Time?" / Dr. Duygu İŞPINAR AKÇAYOĞLU & Dr. Ömer ÖZER
- D.5.2. Was it possible for the liberal / secular poet Ka to avoid being a political intellectual: Orhan Pamuk's Snow as a Political Novel / Dr. Ümit HASANUSTA
- D.5.3. Lexico-phraseology in foreign language teaching / Dr. Halil KÜÇÜKLER & Marina MURZACI
- D.5.4. COVID 19 pandemi sürecinde evde kalma günlerinin yabancı dil öğrencilerinin dil öğrenme motivasyonuna etkisi / Dr. Ayşe ADIYAMAN & Dr. Çağlar DEMİR
- D.5.5. Language exposure by outside-of-class communication activity in English departments / Sevdenur Küçükler & Dr. Sofia SULAÇ & Dr. Halil KÜÇÜKLER
- D.6.1. 'Nesne' olmaktan 'özne' olmaya: Elizabeth Barrett Browning ve Christina Rossetti'nin sonelerinde Petrarch'ın sone geleneğinin kadın bakış açısıyla yeniden yazımı / Dr. Seçil VARAL

D.6.2. Tiyatro ve psikolojik gerçekçilik: “Kafana Tiyatro” (in-yer-head theatre) / Dr. Gamze ŞENTÜRK

D.6.3. Analysis of poems of Turkish Cypriot poetess, Tuğçe Tekhanlı, in the context of world literature / Dr. Ahmet YIKIK

D.6.4. Reconceptualizations of “Culture” and “Ideology” in translation theories / Dr. Sevcan YILMAZ KUTLAY

D.6.5. Memory, technology and discourse in Fahrenheit 451 / Dr. Oğuzhan KALKAN